REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI,

F. LVCÆ VVADDINGO MENAPIENSI:

GENTIS HYBERNICÆ LVMINI:

Minorum de Obſeruantia nuncupatorum Commiſſario Generali: Collegij Hybernorum S. Iſidori in Vrbe Antiſtiti: S. Theologiæ olim Profeſſori: Trium Ordinum S. Franciſci Chronographo illuſtri: In ſupremo Tribunali Inquiſitionis Romanæ Cenſori: Et in ſacra Congregatione INDICIS, alijſque Conſeſſibus Conſultori: Viro Religioſiſſimo, Pietate & Doctrinâ conſpicuo, ac de Republica Chriſtiana tum libris editis, tum rebus geſtis benè merito,

S. P.

APPELLAMVS Nomen, tum publicè notum, tum priuatim, quod noſtris cuſum recuſúmque Typis, per Europam totam celebratur. Nam cui ignotus Scriptor S. Franciſci notiſſimus? Qui inuſitato ab omni æuo miraculo, lucem matri, quam ipſa largitur liberis, reddidit. Ita ſanè, PATER REVERENDISSIME, Tu de ſanctiſſimo Patriarcha tuo meritus optimè, quam illi Deus numeroſiſſimam ſubiecit ſobolem, mortalem tamen, & obliuionis telo crudelius interituram quàm mortis; eam, inquam, ſic à tumulo vindicas, ſic à morte, ſic in vitam reſtituis, ſic ab omni fati periculo ſancis, vt in omnium mentibus viua & vegata, ſit futura orbi co-

ã 2 æua.

æua. Quo beneficio Deum, quantùm homini fas eſt, aſſequeris; quas enim Animas immortalitate donauit, earum Tu memoriam, perituram aliàs, æternaſti. Opus incomparabile, quo res dignitate ſummas, maieſtate amplas, varietate iucundas, numero immenſas, ſanctitate mirabiles, ita complexus es; vt æquale argumento tanto ingenium, nec varietate diſtractum, nec numero obrutum, nec maieſtate præſtrictum, ſanctitati totum ſe applicuerit, quam in legentes deinde transfunderet. Id nempe eſt, ad tui Franciſci ſaporem ſcribere, pietatem & amorem Chriſti inſerere, narrare ita vt doceas, docere vt moueas. Sed nec vnis ſcriptis de tuo Ordine totáque Eccleſia ſummè meritus es; quales ſcribis viros, voce & exemplo talem te exhibes; cùm Doctrina clarus & pietate, quod docuiſti verbo, id & vitâ doces; nec efficaciùs profligas vitia, quàm virtutum vſu & amore. Nam tua illa Doctrina in ſcholis, in Tribunalibus Inquiſitorum, in Religioſis conſeſſibus explorata, hoſtes Eccleſiæ domat, triumphat, & in pœnas vocat: at ſumma Pietas, morúmque probitas ſingularis, virtutis hoſtes ſuauiter vincit, & à vitiis transfugas ad ſe abducit; vt Religioni non minus ſanctis artibus quàm aperto Marte, non minus pacis ſtudiis quàm diſtricto ferro inſeruias. Quæ cùm omnibus Romæ tam pateant, quàm ſcripta tua toti Europæ; temerarium fortaſſe eſſet appellare te noſtro nomine, niſi & pro tua humanitate & pro Animo noſtro, quem gratum in Te cupimus ſummoperè, in ſpem veniſſemus, hanc tibi noſtram non moleſtam fore voluntatem, quæ nos cùm iubeat obſtrictiſſimos Tibi profiteri, id etiam ſperamus à Te impetrabit, vt ſi quid in eo peccauimus, condones, ac nos habeas Tibi in perpetuum Addictiſſimos.

INDEX

INDEX TRACTATVVM, DISPVTATIONVM, PVNCTORVM, ET PARAGRAPHORVM

Huius quintæ Partis Operis Moralis de Virtutibus & Vitiis contrariis.

TRACTATVS XXVIII.

De Sponſalibus, & Matrimoniis.

DISPVTATIO I.

De Sponſalibus.

De natura ſponſaliorum. Pun.1.
Qualis debeat eſſe promiſſio cuiuſuis contrahentis vt ſponſalia conſtituat. Pun.2.
De acceptatione requiſita vt promiſſio ſponſalia conſtituens vim obligandi habeat. Pun.3.
Quibus verbis vel ſignis ſponſalia contrahantur. Pun 4.
Qualiter obligentur qui pro aliis ſponſalia promittunt. Pun.5.
De his qui ſponſalia contrahere poſſunt. Pun.6.
De effectu quem ſponſalia valida habent. Pun.7.
Qualiter compellendus eſt qui renuit implere ſponſalia. Pun.8.
De pœna in ſponſalibus ſeu matrimoniis adiecta pro firmiori eorum obligatione. Pun.9.
An pœna conſiſtens in lucro acquirendo reiiciatur ab ſponſalibus. Pun.10.
An pœna lucri non acquirendi retrahens à nuptiis validè donationi,& legato imponi poſſit. Pun. 11.
De arrhis in contractu ſponſalium appoſitis. Pun. 12.
Qualiter arrhę in ſignum ſeu pignus matrimonij contrahendi concedi ab ſponſis poſſint. §.1.
Cui competant arrhæ pignora matrimonij contrahendi, §.2.
De arrhis in remunerationem pudicitiæ, nobilitatis, & dotis ſponſæ traditis ab ſponſo,vel à viro vxori. §.3.
In qua quantitate & ex quibus bonis hæ arrhæ concedi poſſint. §.4.
An valida ſit arrharum donatio vltra decimam,præcipuè accedente iuramento. §.5.
Cui incumbat onus probandi promiſſionem ſeu donationem arrharum,& idem eſt de ſponſalitia largitate non excedere taxam à lege præſcriptam. §.6.
Quis arrhas promittere poteſt. §.7.
Qualiter ſponſæ ſeu vxori acquirantur arrhæ. §.8.
Qualiter vxor arrhas vel ſponſalitiam largitatem obtinens diſtribuere poſſit. §.9.
De ſponſalitia largitate quæ in ſponſalibus interuenire ſolet. Pun.13.
Quæ dona facta ab ſponſo ſponſæ vel contrà, aut ab eorum conſanguineis vel extraneis cenſeantur ſponſalitia largitas. §.1.
In qua quantitate & ex quibus bonis ſponſalitia largitas præſtari poſſit. §.2.
Quo tempore ſponſalitia largitas concedenda ſit. §.3.
Qualiter ſponſalitia largitas acquiratur ſeu amittatur. §.4.
An fideiuſſores & pignora ob ſecuritatem ſponſalium apponi poſſint. Pun.14.
De pacto ſponſalibus adiecto permanendi in aliquo loco. Pun.15.
Quam obligationem habeat vxor ſequendi maritum vel maritus vxorem. §.1.
An valeat punctum ſponſalibus adiectum quòd vir teneatur in certo loco commorari. §.2.
Sponſalia conditionata qualem obligationem inducant. Pun.16.
Qualiter ſponſalia mutuo conſenſu diſſolui poſſint. Pun.17.
Qualiter religionis ingreſſu ſponſalia diſſoluantur. Pun.18.
Qualiter Ordinis ſacri ſuſceptione ſponſalia dirimantur. Pun.19.
Qualiter voto Religionis, Ordiniſue ſacri ſuſcipiendi,vel continentiæ diſſoluantur ſponſalia. Pun.20.
Qualiter matrimonio ſponſalia dirimantur. Pun.21.
Qualiter ſecundis ſponſalibus priora ſoluantur. Pun.22.
Qualiter ſponſalia diſſoluantur ob ſponſi abſentiam. Pun.23.
Qualiter diſſoluantur ſponſalia ob lapſum termini præfixi. Pun.24.
Qualiter ex cauſa fornicationis ſponſalia diſſoluantur. Pun.25.
Qualiter ſponſalia diſſoluantur ob ſuperueniens iuris impedimentum. Pun.26.
Qualiter ſoluantur ſponſalia ob defectum corporis, & animi. Pun.27.
Qualiter ob fortunarum defectum, aliáſve cauſas ſuperuenientes ſoluantur ſponſalia. Pun.28.
An ſi prædictæ cauſæ præceſſerint ſponſalia,& ignorentur, ſponſalia diſſoluant, ac ſi poſtmodum ſuperueniſſent. Pun.29.

An laborans occulto impedimento quod compartem ab ſponſalibus contrahendis auerteret, poſſit eo tacito ſponſalia contrahere, & ad executionem compartem compellere. *Pun.* 30.
Vtrum ad ſponſalia diſſoluenda iudicis authoritas neceſſaria ſit. *Pun.* 31.
Quæ probatio requiratur pro ſponſalium diſſolutione. *Pun.* 32.
An pars iuſtè ab ſponſalibus reſiliens ob ingreſſum religionis, vel ob aliud impedimentum inculpabile teneatur comparti ſoluere expenſas, ſi quas in parandis nuptiis fecit. *Pun.* 33.
Qualiter puella in loco tuto conſtituenda ſit, cùm ab alio exigitur pro ſponſa. *Pun.* 34.

DISPVTATIO II.

De Matrimonij eſſentia.

VNde dicatur Matrimonium: Et quid ſit. *Pun.* 1.
Quæ Matrimonia ſint Sacramentum. *Pun.* 2.
Quæ ſit materia & forma Sacramenti Matrimonij. *Pun.* 3.
Quis ſit Sacramenti Matrimonij miniſter. *Pun.* 4.
De conſenſu ad Matrimonium requiſito. *Pun.* 5.
Debeátne prædictus conſenſus vtriuſque contrahentis ſimul exiſtere. *Pun.* 6.
Qualiter conſenſus contrahentis exprimendus ſit. *Pun.* 7.
Quibus verbis, & ſignis hic conſenſus cenſeatur expreſſus. *Pun.* 8.
Qualiter per procuratorem Matrimonium contrahatur. *Pun.* 9.
Quo fine Matrimonium contrahi debeat. *Pun.* 10.
De Matrimonio ſub conditione contracto. *Pun.* 11.
De conditione honeſta temporis præſentis, vel præteriti. §. 1.
De Matrimonio ſub conditione honeſta futuri temporis. §. 2.
De Matrimonio ſub conditione impoſſibili contracto. §. 3.
De Matrimonio ſub conditione turpi contracto. §. 4.
An tempus, cauſa, & modus matrimonio appoſitus obſtet illius valori. §. 5.
De Matrimonio ob metum inito. *Pun.* 12.
De Matrimonio clandeſtino. *Pun.* 13.
Quid ſit Matrimonium legibus ciuilibus, Eccleſiaſticiſque punitum. §. 1.
Qualiter potuerit Eccleſia Matrimonia abſque parocho, & teſtibus celebrata irritare. §. 2.
Qualiter denuntiationes matrimonio contrahendo præmittendæ ſint. §. 3.
Qui poſſint in denuntiationibus diſpenſare, & quæ ſit cauſa legitima diſpenſationis. §. 4.
An teneatur Ordinarius aliqua ex ſupradictis cauſis concurrente diſpenſare, contrahenteſque poſſint negata diſpenſatione contrahere. §. 5.
An ex prædictis denuntiationibus teneatur qui impedimentum agnouit, etiamſi parochus ſit, denuntiare. §. 6.
Qua ratione Parochus, & Ordinarius ſe gerere debeant, cùm opponitur impedimentum Matrimonio contrahendo, aut ipſi norunt. §. 7.
De præſentia Parochi, & teſtium pro Matrimonio contrahendo à Concilio requiſita. §. 8.
An debeat ad valorem Matrimonij, & licitum illius contractum parochus vtriuſque contrahentis, & in propria parochia aſſiſtere. §. 9.
Quæ conditiones requirantur in Parocho, vel eius delegato, vt matrimonio aſſiſtat. §. 10.
Quis ſit Ordinarius valens aſſiſtere Matrimonio, & aſſiſtendi licentiam concedere. §. 11.
Qualiter Parochus & Ordinarius licentiam aſſiſtendi Matrimonio concedere poſſint, & debeant. §. 12.
De teſtibus pro matrimonio contrahendo à ſacro Concilio requiſitis. §. 13.
De pœnis Matrimonij clandeſtini. §. 14.

DISPVTATIO III.

De bono coniugij, illiuſque ratificatione.

DE vnitate Matrimonij. *Pun.* 1.
De Matrimonij indiſſolubilitate. *Pun.* 2.
Quale ſit Matrimonium legitimum, ratum & conſummatum, & quo iure ſit indiſſolubile. §. 1.
An ex diſpenſatione Pontificis Matrimonium diſſolui poſsit. §. 2.
Qualiter Matrimonium infidelium ſolui poſsit. §. 3.
Qualiter Matrimonium fidelium ſolui poſsit. §. 4.
De tempore conceſſo coniugibus ad deliberandum de religionis ingreſſu. §. 5.
De probationibus requiſitis, vt Matrimonium contractum nullum eſſe iudicetur. §. 6.
De filiis gignendis, concupiſcentiaque ſedanda. *Pun.* 3.
De poteſtate petendi debitum, & obligatione reddendi, quam coniuges habent. *Pun.* 4.
Qualiter coniuges petere debitum poſsint, & teneantur reddere. §. 1.
Qualiter coniugibus & ſponſis liceant amplexus, oſcula, & tactus impudici. §. 2.
Qualiter coniuges vti matrimonio debent, vt à culpa immunes ſint. §. 3.
An ratione loci, & temporis impediantur coniuges à debiti petitione, & redditione. §. 4.
An ratione cognationis ſpiritualis priuentur coniuges debiti petitione, & redditione. §. 5.
An ob affinitatem Matrimonio ſuperuenientem impediantur coniuges à debiti petitione & redditione. §. 6.
Qualiter voto caſtitatis emiſſo antè, vel poſt matrimonium impediantur coniuges à petitione redditionéque debiti. §. 7.
Qualiter votum non contrahendi Matrimonium, ſacros Ordines ſuſcipiendi, religionémue ingrediendi, impediat debiti petitionem & redditionem. §. 8.
An certitudo, opinio, vel dubium de Matrimonij contracti nullitate impediat eius vſum. §. 9.
Quibus in euentibus excuſeris à debiti redditione. §. 10.
An debitum iniquè petenti poſsis concedere. §. 11.
De mutua coniugum habitatione & effectibus inde ſubſecutis. *Pun.* 5.
Obligantur coniuges ad mutuam habitationem. §. 1.
Qualiter coniuges ſibi inuicem alimenta ſubminiſtrare debeant. §. 2.
Obligantur coniuges ſe inuicem corrigere. §. 3.
De diſſolutione Matrimonij quoad thorum & habitationem. *Pun.* 6.
An ex cauſa fornicationis diſſolutio coniugalis habitationis fieri poſsit. §. 1.
Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commiſſum celebrare diuortium. §. 2.
An vxorem in adulterio perſiſtentem teneatur innocens dimittere. §. 3.
An propria authoritate poſsit innocens à coniuge adultero

adultero diuertere: vel neceſſariò ſententia iudicis requiratur. §. 4.
Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans. §. 5.
Qualiter facto diuortio propria authoritate, vel per ſententiam ſe gerere poſſit innocens. §. 6.
An latâ ſententia diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quandocumque ipſe velit, vt liberum ſit illi Ordines ſuſcipere, vel religionem ingredi. §. 7.
Qualiter ob hæreſim liceat Catholico coniugi diuertere. §. 8.
Qualiter ob alias cauſas, maximè ob ſæuitiam, liceat facere diuortium. §. 9.
Facto diuortio, an dos vxori reſtituenda ſit: & an apud ipſam eiuſque expenſis filij ſint educandi. §. 10.
Qualiter religionis ingreſſu, vel Ordinis ſacri aſſumptione diuortium inter coniuges fieri poſſit. §. 11.
De ratificatione Matrimonij quod nullum fuit. *Pun.* 7.
Qualiter matrimonium nullum ex defectu veri conſenſus ſit ratificandum. §. 1.
Qualiter reualidandum ſit matrimonium, nullum ob impedimentum dirimens. §. 2.
An Matrimonium coram Parocho, & teſtibus celebratum, inualidum tamen ob occultum impedimentum, ſit iterum coram Parocho, & teſtibus celebrandum. §. 3.

DISPVTATIO IV.

De Matrimonijs impedimentis, eorumque diſpenſatione.

Penes quem ſit poteſtas ſtatuendi impedimenta tum impedientia, tum dirimentia. *Pun.* 1.
Quæ ſint impedimenta impedientia tantùm. *Pun.* 2.
Explicantur impedimenta impedientia non orta ex crimine. §. 1.
Expenduntur impedimenta impedientia ex crimine orta. §. 2.
Quæ ſint impedimenta dirimentia, & quam obligationem inducant. *Pun.* 3.
Qualiter error perſonæ impedimentum præſtet Matrimonio contrahendo. *Pun.* 4.
De impedimento conditionis ſeruilis. *Pun.* 5.
Qualiter conditio ſeruilis Matrimonium impediat. §. 1.
Qualiter ſerui inuitis dominis Matrimonium contrahere poſſint. §. 2.
Quibus in euentibus ſeruus Matrimonium contrahendo libertatem conſequatur. §. 3.
An filij conditionem patris, vel matris ſequantur. §. 4.
Qualiter votum, & Ordo Matrimonium dirimant. *Pun.* 6.
De impedimento conſanguinitatis. *Pun.* 7.
De impedimento affinitatis. *Pun.* 8.
De impedimento cognationis ſpiritualis & legalis. *Pun.* 9.
De impedimento publicæ honeſtatis. *Pun.* 10.
De impedimento diſparis cultus. *Pun.* 11.
De impedimento criminis. *Pun.* 12.
De impedimento ligaminis. *Pun.* 13.
Qualiter conſtare debet de coniugis obitu, vt poſſit ſuperſtes aliud Matrimonium inire. §. 1.
Qualiter pœnæ iure ciuili ſtatutæ fœminis, intra annum luctus ſecundò nubentibus, Iure Canonico correctæ ſint. §. 2.
Quæ ſint pœnæ iure ciuili ſtatutæ in fauorem filiorum prioris Matrimonij, & an hæ Iure Canonico abrogatæ cenſeantur. §. 3.
Qualiter ſecundum Matrimonium contrahens teneatur reſeruare filiis prioris Matrimonij bona, quæ à primo Matrimonio proceſſerunt. §. 4.
Expenduntur caſus, in quibus coniux tranſiens ad ſecundá vota non tenetur reſeruare filiis prioris Matrimonij bona, quæ ex coniugis prædefuncti ſubſtantia proceſſerunt. §. 5.
An vidua fornicationem committens incidat in pœnas ſecundò nubentibus ſtatutas. §. 6.
An pœnæ à teſtatore impoſitæ ſecundis nuptiis ſint iure Canonico correctæ, locumque habeant in coniuge fornicante. §. 7.
De impedimento impotentiæ. *Pun.* 14.
Quid, & qualis ſit impotentia ad Matrimonium. §. 1.
Quæ impotentia impedimentum ſit Matrimonij contrahendi. §. 2.
An impotentia reſpectiua impedimentum ſit Matrimonij contrahendi. §. 3.
An impotentia ex defectu ætatis impedimentum ſit Matrimonij contrahendi. §. 4.
An hermaphroditus impotens ſit Matrimonio contrahendo. §. 5.
Qualiter impotentia perpetua impedimentum ſit Matrimonij contrahendi. §. 6.
Qualiter dubia impotentia impedimentum ſit Matrimonij contrahendi, vel ſaltem illius vſus. §. 7.
Qualiter coniugi tam potenti, quàm impotenti liceat aduerſus Matrimonium proclamare. §. 8.
Quæ probatio requiratur, vt Matrimonium diſſolui poſſit ob impotentiam. §. 9.
A quo tempore triennium computandum ſit, & quales debeant eſſe matronæ de virginitate depoſituræ. §. 10.
An coniux propria authoritate recedens ob alterius impotentiam ſit ſtatim reſtituendus. §. 11.
Qualiter prius Matrimonium ob impotentiam diſſolutum reſtaurandum ſit. §. 12.
De diſpenſatione impedimentorum Matrimonij. *Pun. vlt.*
Qui poſſint diſpenſare in impedimentis Matrimonij dirimentibus. §. 1.
Quæ ſint cauſæ ob quas Pontifex in impedimentis Matrimonium dirimentibus diſpenſare licitè poſſit. §. 2.
Quæ expreſſio falſitatis, vel veritatis ſuppreſſio vitiet diſpenſationem in Matrimonij impedimentis. §. 3.

APPROBATIO.

QVINTAM hanc Partem Operis Moralis, quæ de Sponſalibus, & Matrimoniis Theologicè diſputat, *à R. Patre Ferdinando de Caſtro-Palao*, Societatis noſtræ Theologo compoſitam cenſemus Fidei, boniſque moribus conſentaneam, ſimul & prelo dignam: in cuius rei fidem ſubſcripſimus ex eadem Societate IESV Theologi.

CAROLVS DV-LIEV.

IOANNES FERRAND.

PErſpecta à nobis authentica atteſtatione RR. Patrum è Societate IESV Theologorum, ſuper doctrina *Quintæ Partis Operis Moralis, à R. P. Ferdinando de Caſtro-Palao eiuſdem Societatis Theologo*, elucubrata; qua aſſerunt nihil in ea ab ſacræ Fidei documentis alienum contineri; Nos tantorum virorum iudicio inhærentes Typis mandandam quoque cenſuimus. Lugduni 7. Nouembris 1646.

DEVILLE, *Prouicarius Generalis.*

Facultas R. P. Prouincialis Societ. IESV *in Prouincia Lugdunenſi.*

GVILLIELMVS DE L'ANGE Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi, iuxta Priuilegium eidem Societati conceſſum à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decemb. 1606. Ludouico XIII. 14. Septembris 1611. & Ludouico XIV. nunc regnante, 23. Decemb. 1650. quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos, abſque Superiorum permiſſione imprimant, permittit PHILIPPO BORDE & Sociis, vt *Libros omnes, & Partes Operum Moralium de Virtutibus, & Vitiis contrariis in varios Tractatus, & Diſputationes Theologicas diſtributorum, Authore R. P. Ferdinando de Caſtro-Palao Legionenſi è Societate* IESV, Sanctæ Theologiæ Profeſſore, & Sanctæ Inquiſitionis Qualificatore & Conſultore ad Nouem proximos annos, imprimere ac liberè diuendere poſſint. Datum Lugduni 11. Decemb. 1663.

GVILLIELMVS DE L'ANGE.

OPVS

vxor, & coniux, *cap. ſufficit, cap. omnes & aliis 27. quæſt. 2. cap. conſultationi, cap. coniuges De ſponſalib.* & expreſſiùs Matth. 1. *Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ.* Et ibi: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Sed an ſponſis de futuro prædicta nomina competant? Affirmant aliquando, ſed rarò competere Thom. Sanchez *l. 1. de matrim. diſput. 1. n. 2.* Coninch. *diſp. 21. dub. 1.* & alij. Mouentur ex illo Geneſ. 29. vbi Iacob Rachel ſibi promiſſam vxorem appellauit. *Da mihi* (inquit) *vxorem meam*: fauetque textus *in cap. iuuenis De Sponſalib. iuncta gloſſa verbo coniux*, id eſt ſponſa, & textus *in leg. non ſine, Cod. de bonis quæ liberis* vbi ſuo nomine vxoris ſponſa intelligitur. Sed hæc, vt rectè tradit Cobarub. *1. p. de matrim. cap. 1. n. 4.* Gab. Vaſq. *diſp. 4 de matr.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 1 n. 2.* non conuincunt. Non enim Iacob vxorem appellauit Rachel pro eo tempore, quo nondum contractum erat coniugium, ſed pro futuro, in quo contrahendum erat, quaſi diceret: da mihi vxorem meam futuram. Textus verò in *cap. iuuenis* appellat puellam illam coniugem, & vxorem non ob coniugium, quod verè contractum ſit, quippe nullum fuit, ſed quia fuit attentatum. Denique textus *in leg. non ſine* ad ſummum probat ad ſponſam contrahentem matrimonium per verba de præſenti nomen vxoris extendi, ſed non ad ſponſam de futuro, quinimo expreſsè ibi diſtinguitur vxor ab ſponſa de futuro, tametſi ſponſæ de futuro concedatur ex æquitate, quod vxori ibidem conceditur.

4 Ex hac doctrina etſi Sanch. *lib. 1. de ſponſ. diſp. 1. n. 2.* Coninch. *diſp. 21. dub. 1.* Gutierr. *lib. 3. canon. qq. de matr. cap. 1. an 5.* & alij communiter inferant in fauorabilius ſub nomine vxoris, & mariti ſponſos etiam de futuro comprehendi poſſe iuxta *leg. non ſine Cod. de bonis quæ liberis*, vbi ſtatutum diſponens, vt ea quæ vxor à marito quoad proprietatem acquirit ſibi, & non patri ſuo acquirat, extendatur ad ſponſos de futuro, non poteſt eſſe vniuerſaliter verum, vt apertè conuincitur *ex cap. ſi vero de ſentent. excommunicat.* vbi ſecundùm communem ſententiam ab excommunicatione canonis, *Si quis ſuadente diabolo*, excuſatur verberans clericum turpiter agentem cum matre, ſorore, vxore, & filia; quæ tamen diſpoſitio etſi fauorabilis ſit ad verberantem clericum turpiter agentem cum ſponſa de futuro non extenditur, vt ipſe Sanch. Gutierr. & Coninch. affirmant. Secùs ſi ſponſa de præſenti fuerit, tametſi à marito non cognita. Neque prædictus textus *in leg. non ſine* contrarium probat, cum non ad ſponſam futuri coniugij, ſed præſentis extendenda eſt. Quocirca (vt rectè tradit Cobarub. *de matrim. 1. p. cap. 1. num. 4.*) quoties aliqua diſpoſitio dubia eſt, qualiter nomen ſponſi, viri, mariti, vxoris, & coniugis ſumendum ſit, præſumi debet, niſi contrarium colligatur, ſumptum eſſe ſecundum communem, & frequentiorem vſum, ita vt nomen ſponſi ad ſponſos de futuro coniugio, & nomen mariti, & vxoris ad coniuges de præſenti referatur, quia verba ſtatuti, legis, & diſpoſitionis ſemper quoad fieri poteſt intelligenda ſunt propriè. *leg. 3. §. hæc verba ff. de negotiis geſtis cap. in noſtra. De iniuriis.*

5. Igitur ſponſalia in tertia illa ſignificatione ſumpta definiuntur à Doctoribus futurarum nuptiarum mutua promiſſio. *cap. noſtrates 30. quæſt. 5.* Et licèt in hoc textu particula *mutua* non inueniatur, omnino tamen addenda eſt, vt colligitur *ex leg. de ſponſalib.* vbi ſponſalia vocantur futurarum nuptiarum repromiſſio, & ſatis inſinuatur *in cap. præterea, cap. de illis, cap. ſponſam. De ſponſalib. & alibi ſæpè*, & fortè ob hanc cauſam ſponſalia in numero plurali dicuntur, quia continent duplicem promiſſionem. Debet inſuper hæc mutua promiſſio vtrique contrahenti innoteſcere; aliàs non poterit vnus alteri repromittere. Tandem eſt promiſſio futurarum nuptiarum, quia ea promiſſione non celebrantur nuptiæ, ſed promittuntur celebrari, ideoque promittentes, quia ſe in vicem promittunt, promiſſi dicuntur. Quæ omnia Valen. *diſp. 10. generali quæſt. 2. p. 1.* & Tolet. *lib. 7. Sum. cap. 2.* ſua definitione comprehenderunt dicentes, ſponſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonij ſigno aliquo ſenſibili expreſſa, vti in ſequentibus declarabimus.

PVNCTVM II.

Qualis debeat eſſe promiſſio cuiúſvis contrahentis vt ſponſalia conſtituat?

1 *Debet eſſe promiſſio directa de matrimonio contrahendo.*
2 *Qualiter promiſſio vera, non ſimulata requiratur.*
3 *Deciditur quæſtio, an deflorans virginem ſpe ficta promiſſionis teneatur ducere.*
4 *Libera debet eſſe promiſſio nuptiarum.*
5 *In ſomno, errore, amentia, & ebrietate contrahi non poſſunt ſponſalia.*
6. *Sponſalia metu cadente in conſtantem virum qualiter valida ſint. Reſpondetur remiſſiuè.*
7 *Item ſponſalia debent eſſe circa perſonam determinatam.*
8 *Item promiſſio verbis, vel ſignis exprimi debet. Et quæ verba, vel ſigna requirantur.*
9 *Item debet eſſe promiſſio mutua.*
10 *An obligari poſſis ad ducendam puellam illa non te obligante? Negant aliqui.*
11 *Verius eſt oppoſitum.*
12 *Satisfit oppoſito fundamento.*
13 *Quid ſi puella promittas nullam aliam ducturus præter ipſam. Examinatur, an ſint ſponſalia.*
14 *Deciditur an ex promiſſione gratuita obligeris ſub mortali adimplere.*
15 *Aliqui ad validam promiſſionem ſponſaliorum requirunt, ne clandeſtinè fiat. Sed contrarium eſt verius.*

1 CONſtat ex præcedenti Puncto, debere eſſe promiſſionem directam de matrimonio contrahendo. Sed qualis debeat eſſe promiſſio, vt ſponſalia conſtituat, & obligationem inducat, variant Doctores.

2. Primò requiritur promiſſio vera non ſimulata. Simulata promiſſio tripliciter eſſe poteſt. Primò ſi careas animo promiſſum exequendi. Secundò ſi nolis ea promiſſione vllam tibi obligationem imponere. Tertiò ſi nolis promittere, ſed promiſſionem diſſimulare. Et quidem omnes Doctores conueniunt ob voluntatem non adimplendi promiſſum ad obligatione promiſſionis te non excuſari, ſi animum habeas promittendi & te obligandi, quia hæc obligatio non ex voluntate exequendi promiſſionem, ſed ex natura promiſſionis naſcitur, quæ ſicut obligat promiſſum exequi, obligat illius exequendi voluntatem habere. Secundum autem, & tertium in idem coincidunt. Nam cum de eſſentia promiſſionis ſit obligare promittentem, vt promiſſum præſtet, ne infidelis exiſtat, nequis habere animum promittendi abſque animo te obligandi, vel è contra nequis carere animo te obligandi, & retinere animum promittendi. Quæſtio igitur eſt, an ſi verbo tenus promittas puellæ matrimonium carens animo te obligandi, vel promittendi maneas obligatus? Affirmant Petrus de Ledeſm. *de matr. q. 43. art 1. dub. 2.* Vaſq. *diſp. 6. de matr. cap. 3. n. 27.* Baſil. *lib. 12. cap. 2.* Gutierr. *lib. 3. canon. qq. de matrim cap. 9. in princ.* Mouentur, quia quantumcumque ſimules promiſſionem ab ea animum promittendi, aut te obligandi excludens, verè, & in rigore offers fidem de matrimonio contrahendo, quippe hæc obligatio ſolis verbis conſtituitur. Ergo manes obligatus ſaltem ex fidelitate promiſſis ſtare. Quod autem etiam ex iuſtitia obligeris, inde conuinci poteſt, quia ſub ea fide data accipis à contrahente veram, & abſolutam promiſſionem, quam nullatenus ipſe præſtaret, ſi ius iuſtitiæ non obtineret ad repromiſſionem ſibi factam.

Contrarium aliis relatis defendit Thom. Sanch. *lib. 1. de matr. diſput. 9. num. 2.* Leſſius *de iuſtit. cap. 18. dub 1. n. 5. & cap. 40. dub. 1 n. 6.* Coninch. *diſp. 21. dub. 2. concl. 1.* Laym. *lib. 5. tract. 10 p. 1. cap. 1. n. 10.* Præterea quod nulla lex obligare poteſt, niſi legiſlator velit, cùm autem promiſſio ſit quædam priuata lex, quam ſibi promittens imponit, ſi ipſe nolit ſibi obligationem imponere, nulla erit obligatio. Deinde conditio contraria matrimonij contractui reddit contractum nullum, vti conſtat ex *cap. vltim. de conditionibus appoſitis.* Sed nolle ſe obligare ad promiſſa implenda, eſt conditio ſponſalibus contraria. Ergo reddit ſponſalia nulla.

Cæterùm vtramque ſententiam conciliare potes, ſi affirmes priorem veram eſſe de obligatione fidelitatis, ſecundam de obligatione iuſtitiæ, ac proinde ſponſalia contracta animo non promittendi, vel non ſe obligandi vera ſponſalia non eſſe, vtpotè quæ obligationem iuſtitiæ non inducunt. Et quidem illam externam promiſſionem obligationem fidelitatis promittenti inducere, manifeſtè conuincit ratio ſuperius adducta, quippe hæc obligatio iure ipſo naturali naſcitur ex fide alteri data de re ſibi vtili præſtanda, quia ius ipſum naturale obligat, vt verum facias, quod facturum eſſe alteri promiſiſti. Eſt enim latum diſcrimen inter propoſitum, & promiſſionem de matrimonio contrahendo, nam propoſitum nullam obligationem in futurum inducit, ſed contentum eſt veritate præſenti. At promiſſio non ſolùm exigit præſentem voluntatem exequendi promiſſum, ſed ad ipſam executionem obligat promittentem aliàs reputabitur infidelis. Quare in nullius poteſtate eſt verbis externis promittere & nolle ſe obligare ex fidelitatis virtute ad promiſſa exequenda, ſicuti nemini conceditur affirmare exterius aliquam propoſitionem, quin obligetur ad veritatem dicendam. Quod verò ex illa ſimulata promiſſione non oriatur obligatio ex iuſtitia ſic probo, quia ius iuſtitiæ non confers ſolis verbis, ſed præcipuè voluntate, & intentione, quia ius quod habes intendis à te abdicare, & alteri concedere. At cùm promittis matrimonium abſque intentione te obligandi, ad minus intendis non transferre in promiſſarium ius quod à

sua

tua voluntate pendet. Ergo non manes ex iuſtitia obligatus. Neque obſtat quod alius verè, & abſque fictione promittat: quia eam promiſſionem tu non acceptas, eſto ſimules acceptare.

3. Hinc decidenda eſt quæſtio. An deflorans virginem ſpe fictæ promiſſionis tenearis eam ducere? Non eſt dubium te obligatum eſſe ad damnum illatum ſatisfaciendum, quando ipſa deceptionem non percepit. Etenim ſi probabiliter præſumi poteſt ipſam cognouiſſe deceptionem, nulla nec iuſtitiæ, nec fidelitatis obligatione aſtringeris, vt benè notauit Sanch. *lib.1. diſp.10.n.5.* Vaſq. *de p.* . Baſil. Ponce *lib.12. de ſponſalib. cap.2. n.16.* quia eo caſu nulla eſt deceptio, nec promiſſio. Stante verò deceptione obligatus es dotem ita augere, vt æquè bene nubere poſſit, ac ſi deflorata non eſſet, quia iniuſtè hoc damnum intuliſti: Quod ſi nec dotis augmento, nec alia via quam matrimonio damnum illatum reparare potes, teneris ſanè eam ducere, vt rectè notauit Coninch. *diſput.22. dub.6. concl.3* Layman. *lib.5. tract.10. capit.1. num.10.* Difficultas autem eſt, an ad matrimonium contrahendum determinatè aſtringaris? Negat Bartholom. de Ledeſm. *dub.19.* te aſtringi, quia ſolùm aſtringi poteras vel ex promiſſione, vel ex damno illato. Ex promiſſione autem non teneris, quia ea non intendis ius aliquod in promiſſarium transferre; ex damno illato, ſolùm ad illius compenſationem obligaris. Ergo ſi hæc compenſatio alia via quam matrimonio fieri poteſt, ad matrimonium obligandus non es.

Omnino dicendum exiſtimo, quoties mulier occaſionem non habuit percipiendæ deceptionis (ex ſolo enim exceſſu nobilitatis, aut diuitiarum percipi ſatis non poteſt, cum multi viri fœminis infimæ notæ, inæqualiſque conditionis copulentur, vti bene notauit Baſil. Ponce *lib.12. de ſponſalib. capit.2. circa finem num.15.*) te obligatum eſſe ad matrimonium, tametſi damnum alia via compenſare poſſis, quia acceptaſti copulam, quæ tibi ſub conditione matrimonij contrahendi, & non aliter conceſſa fuit. Ergo ex ratione copulæ acceptatæ teneris matrimonium contrahere, ſicuti obligatus eſſet domum tradere pro qua pretium accepiſti, & conſumpſiſti. Atque ita docent ex communi ſententia Sylueſt. *verbo luxuria q.5.* Armilla, *num.2.* Rodrig. *tom.2. Sum. capit.108. concluſ.6.* Molin. *tract.3. diſput.106. num.4.* Leſſius *lib.2.cap.10. dubit.3.* Sanch. *lib.1. diſput.10. num.3.* Vaſq. *diſput.6. de matrim.* Baſil. Ponce. *lib.12. cap.2. circa finem.* Neque ab hac obligatione excuſari potes ex eo quod proteſtationem feceris ignorante puella, te ſolum ob illam decipiendam, non autem ob contrahendum matrimonium promittere: quia ipſa copulæ acceptatione hanc proteſtationem elidis, vel ſaltem eam elidere teneris, ſiquidem copulam tanquam pretium obligationis contrahendæ acceptaſti, a qua acceptatione reſilire non potes, ac proinde nequis reſilire ab obligatione contrahendi matrimonij, ob quam data, & accepta eſt. Adde in foro externo non obſtante proteſtatione compelleris ſtare promiſſis: ergo etiam in foro conſcientiæ compellendus es, cùm forum internum ſemper externo conformetur, quoties falſæ præſumptioni non nititur, vt aliis relatis docet Sanch. *lib.1. diſp.5. num.10. poſt med.*

4. Secundò requiritur, vt promiſſio nuptiarum vera ſponſalia conſtituat, libera ſit libertate ſufficiente ad meritum, & demeritum, quia eſt actus humanus humanam obligationem inducens. Quare ſi furor, ebrietas, aut iracundia non adimunt prædictam plenam libertatem, obligationem ſponſalium non impedient, vti benè docent Nauarr. *capit.18. num.7.* Sanch. *lib.1. de matrim. diſp.8.* Vazq. *diſp.5. cap.1.* Coninch. *diſp.21. dub.2. num.18. concl.6.* Molin. *de iuſtit. diſp.267. in princ.* Gutierr. *de matr. cap.7. à n.5.* & alij plures. Neque his obſtat reg. iuris *quidquid calore iracundiæ ff. de Regul. iuris leg.3 ff. de diuortiis cap. diuortium de pœnit. diſt.1. cap. ſi quis iratus 2. q.3.* quibus cauetur factum calore iracundiæ non prius ratum eſſe, quam ſi perſeuerentia ſecuta apparuerit iudicium animi fuiſſe. Non inquam obſtant, quia hæc de foro externo, & in ſpecialibus caſibus loquuntur, in quo factum calore iracundiæ ratum non eſt iudicandum ob dubium, & ambiguitatem, niſi ex ipſamet perſeuerentia colligatur iudicium animi fuiſſe, cùm factum fuit. Neque item obſtat lex *licitatio. ff. de Publican. & Vectigalib.* vbi locatio vectigalium, quam licitarunt calore iracundiæ vltra modum auxit rata non cenſetur, quouſque ſedata iracundia paratus ſit fideiuſſores dare. Quia in hoc caſu ſpecialiter eſt ſtatutum, ne ſic pollicitantes aduertentes poſtmodum non lucrum, ſed graue damnum ex locatione illis prouenturum cum publica pecunia aufugiant, vt benè notauit Coninch. *diſp.21. dub.3. concl.3. num.14.*

5. Ex his infertur in ſomno, furore, amentia, & ebrietate, quæ plenum vſum rationis impediant, nullatenus ſponſalia contrahi poſſe, vt colligitur ex can. *Neque furioſus 32. q.7. cap. d. tenus de ſponſalib. & leg.3. tit.2. part.4.* Quod adeò verum eſt, vt etiamſi ante eam amentiam, vel ebrietatem cōcenſeris, adhuc nequis in amentia ſponſalitiū contractum celebrare, quia nequis celebrare contractum, qui in ſe liber ſit; at cùm obligatio ſponſaliorum ex ipſomet contractu oriatur, & non ex voluntate illum celebrandi, neceſſariò exigit contractum in ſe liberum. Neque obeſt, quod ad recipienda Sacramenta intentio virtualis ſufficiat, quia id ex benignitate Chriſti factum eſt ob fidelium vtilitatem. Præterquam quod minus requiritur ad recipiendum, quàm ad agendum. Neque item prædictis aduerſatur, quod extra amentiam contrahere ſponſalia poſſis ſub aliqua conditione in amentia contingenti, quia eo caſu non contrahuntur ſponſalia in amentia, ſed extra, tametſi conditio contingens in amentia requiratur, vt ſponſalia antea contracta obligationem abſolutam, & perfectam habeant, vt bene notauit Coninch. *diſp.21. dub.2. concl.6. num.19*

6. Solùm eſt difficultas de ſponſalibus metu cadente in conſtantem virum celebratis, an valida ſint? Sed de his egi *tract.2. de peccatis. diſp.1. p.9. num.3.* Nam eſto iure poſitiuo per ſe, & immediatè non irritentur, ex irritatione tamen matrimonij coacti irrita videntur, quippe obligari non potes per coactionem ad contrahendum matrimonium: ſi autem ſponſalia coacta te obligarent, obligatus ex coactione eſſes ad matrimonium. Non igitur ſponſalia per coactionem celebrata valida eſſe poſſunt.

7. Tertiò debet eſſe promiſſio circa perſonam determinatam, vti ex communi ſententia tradunt Sanch. *lib.1. diſp.26. num.2.* Coninch. *diſp.21. dub.2. concl.4.* Baſil. Ponce *lib.12. cap.5. num.5.* Nam cùm matrimonium contrahi neceſſariò debeat cum vnica tantùm perſona determinata, nequis ad contrahendum matrimonium obligari, quouſque obligeris ad contrahendum cum perſona determinata. Quapropter ſi promittas cum vna ex filiabus Petri matrimonium contrahere, ipſæque tibi repromittant, ex hac promiſſione ſponſalia non conſurgunt, quia non es obligatus vnam potiùs, quàm aliam eligere, ſed ſunt ſponſalia conditionata, pendentia inquam à tua electione tanquam à conditione.

8. Quartò, requiritur promiſſio verbis, vel aliis ſignis ſufficienter expreſſa. Nam cùm hæc promiſſio ſit, virtute cuius alius repromittere debet, neceſſariò ei debet innoteſcere; alias moueri nequit ad repromittendum. Quinimo exiſtimo veriſſimum tam iure poſitiuo, quàm naturali promiſſionem alteri ignotam obligatoriam non eſſe, quia comparatione illius non eſt promiſſio, cùm non ſit locutio, ac proinde obligationem fidelitatis in promittente inducere non poteſt. ſicuti docet Sanch. *lib.1. diſp.3.* Vazq. *diſp.4. num.34.* Coninch. *dub.2. concl.17.*

Quod ſi roges quæ verba, vel ſigna requirantur ad ſponſalia contrahenda? Facilè reſpondetur nulla eſſe determinata, ſed ea ſufficere, quæ conſenſum internum ſatis expreſſerint. Conſenſus autem internus exprimi poteſt quinque modis, vti notauit Gutierr. *de matrim. cap.5 num.1.* de quibus infrà.

9. Quintò promiſſio mutua debet eſſe, vt ſponſalia conſtituat, quia eſt vtriuſque obligatio, vti conſtat ex *leg.1. ff. de Sponſalib.* & tradunt omnes. Quare ſi promittas puellæ matrimonium animo contrahendi ſponſalia, ipſa verò non repromittat, neque ipſa, ne tu contrahis vllam obligationem, ſicuti docent ex communi Nauarr. *cap.22. num.25.* Henriq. *lib.11. cap.23. num.2.* Molin. *tit.2. diſp.263. verſ. quarto.* Vazq. *de matrim. diſput.4. capit.3.* Sanch. *lib.1. diſp.5.* Et quidem puellam non contrahere vllam obligationem apertum eſt, cùm ipſa noluerit ſe obligare, & actus non operantur vltra agentium intentionem argum. *cap. vlt. de præbendis.* Tu verò noluiſti obligari niſi obligatione ſponſalitia, quæ eſt mutua, & reciproca. Ergo hac obligatione ſublata, quia puella obligationem non contraxit, tu ab obligatione liber exiſtis.

10. Difficultas ergo eſt, an poſſis gratis, & liberaliter obligari ad contrahendum cum puella, quæ viciſſim ſe tibi non obligat, ſed ſolùm promiſſionem tuam acceptat? Negant Vazq. *diſp.4. cap.3.* & Baſil. Ponce *lib.12. cap.4. num.2.* Mouentur, quia hæc obligatio non eſt ad donandum tuum corpus alteri, ſed ad mutuandum cum corpore alterius. Ergo puella acceptans tuam obligationem, acceptat mutuationem, ac proinde tacitè ſe obligat ad ſuum corpus tibi tradendum. Et confirmo nequis puellæ te tradere, quin ipſa ſe tibi tradat, ergo nequis obligari ad te illi tradendum, quin ipſa obligetur ſe tibi tradere, quia obligatio vnius videtur ex alterius obligatione pendere.

11. Nihilominus verius exiſtimo te obligari poſſe puellæ ad illam ducendam, quin ipſa obligata ſit. ſic docuit Sanch. *lib.1. diſp.5. num.12.* Layman. *lib.5. tract.10. 1.p. capit.1. num.2.* Gutierr. *de matr. cap.5. à n.1.* Moueor, quia nulla in hac obligatione videtur implicatio, nam eſto contractus matrimonij ſit contractus mutuus, ita vt non poſſis te alteri tradere, quin ipſe ſe tibi tradat, ſicuti non potes venditionem equi celebrare, quin emptor pretium concedat, at optimè

potes obligari ad matrimonium contrahendum, quin ipſa puella ſecibi obliget, quia obligatis contrahere, ſi puellæ placuerit, ſicuti poteſt obligari ad vendendum equum, ſi emptor voluerit, quamuis emptor nullam emendi obligationem habeat.

12. Hincque ſolutum manet fundamentum oppoſitum: fateor namque tuam obligationem non eſſe ad donandum tuum corpus, ſed ad mutuandum, puellámque acceptantem obligationem, acceptare mutuationem, ſed quia illam acceptat non imponendo ſibi obligationem, ſed libertatem retinendo, vt mutuationem præſtet, & matrimonium celebret, quando ſibi placuerit, ea de cauſa obligata non eſt, tametſi tu obligatus exiſtas. Ad confirmationem dico te poſſe obligari, quin puella obligetur, quia ex puellæ obligatione tua non pendet.

13. Sed quid dicendum, ſi puellæ promittas nullam aliam ducturus præter ipſam, ipſaque promiſſionem acceptet? Plures Doctores apud Gutierr. *lib. 1. canon. quæſt. cap. 21. num. 13. & .* Sanch. *diſp. 19. num. 5.* cenſent ſponſalia conſtitui, ſi puella eandem promiſſionem præſtiterit, eo quòd exceptio ab illa negatione ſit affirmatio, ita vt faciat hunc ſenſum, te ducam, & nullam aliam; iuxta illud Luc. 11. *Signum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ Prophetæ*, id eſt, ſignum Ionæ Prophetæ dabitur ei, ſed nullum aliud. Cæterùm verius cenſeo prædictis verbis ſponſalia non conſtitui, quia ſecundùm communem acceptionem, niſi contrarium conſtet, non præſtant ſenſum abſolutum affirmatiuum, ſed conditionalem, hoc eſt, ſi aliquam ducturus ſim, te ducam, & non aliam, ex qua promiſſione abſolutè non aſtringor ad tecum matrimonium contrahendum, ſed ſolùm ex ſuppoſitione quod matrimonium velim contrahere, ſicuti cùm promitto non alienaturum fundum extra familiam, non venditurum domum niſi tibi, non obligor ad alienandum, vel vendendum abſolutè, ſed obligor caſu quo alienare, vel vendere velim, ne extra familiam alienem, & ne alteri vendam quam tibi, vti probat tex. *in leg. ſi ſterilis. §. ſi tibi. ff. de actionib. empti.* ibi ſi ita fundum tibi vendidero, vt nulli alij quam mihi venderes, actio eo nomine ex vendito eſt, ſi aliis vendideris. Atque ita tradunt Cobarub. *2. p. epit. cap. 4. §. 1. num. 8.* Nauarr. *conſ. 7. de ſponſal. edit. 2.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 21. num. 13. & de matr. cap. 3. à n. 13.* Henriq. *lib. 11. cap. 12. num. 7.* Sanch. *lib. 1. diſp. 19. num. 5.* Coninch. *diſp. 21. dub. 3. num. 19.* Layman. *tract. 10. cap. 1. num. 2.*

14. Supereſt tamen difficultas, an ex prædicta obligatione gratuita abſoluta obligeris ſub mortali ad ducendam puellam, ſi ipſa velit, & ea obligatione illa conditionali non ducendi aliam niſi Floram, obligatus ſis ſub mortali ad Floram ducendam, caſu quo matrimonium celebrare intendis?

Qua in re eſt triplex ſententia. Prima negat te ſub mortali eſſe obligatum: ſic docet generaliter de qualibet promiſſione ſimplici acceptata Caiet. *2. 2. q. 113. art. 1. dub. 4. & in ſum. verbo perfidia, vbi* Armilla *num. vnico.* Sotus *in 4. diſt. 20. quæſt. 2. art. 2. ante §. at verum.* Franc. Garcia *de contractib. 1. p. cap. 3.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 13. nu. 2. & lib. 13. de excommunicat. cap. 17. num. 5. & 6.* & probabilem reputat Ledeſma *de matr. q. 47. art. 5. dub. 2. concl. 1. & in ſum. vbi de matrim. cap. 3. fol. 32.* Mouentur, quia ex promiſſione ſimplici acceptata comparatione hominum nulla alia obligatio naſcitur, quàm fidelitatis, & veracitatis, ſed hæc ſolùm obligat ſub veniali, quia ſolùm obligat, vt tua facta dictis, & promiſſis conformes, ne hominem cui fidem dediſti decipias, in qua deceptione ſecluſis aliis circunſtantiis extrinſecis non videtur grauis deformitas, ſicuti non eſt in enuntiatione mendoſa proximo non præiudicante. Notanter dictum eſt comparatione hominum, quippe comparatione Dei promiſſio ſimplex quæ votum eſt, non te obligat ad promiſſorum executionem ex fidelitate, & veracitate tantùm, ſiquidem Deum decipere non potes, ſed te obligat ex religionis virtute, vtpote qui in Dei cultum, & honorem promiſſionem feciſti. Negare autem honorem, & reuerentiam grauem Deo debitam, grauis eſt irreuerentia, & quaſi Dei contemptus, ideóque mortale conſtituit, ſecus eſt in promiſſione ſimplici homini facta, quæ non eſt facta in eius cultum, & honorem, tametſi in eius vtilitatem facta ſit.

Secunda ſententia, quam veriſſimam exiſtimo, affirmat ex ſimplici promiſſione acceptata materiæ grauis, qualis eſt matrimonij contrahendi obligationem ſub mortali naſci. Sic docent Nauarr. *cap. 18. nu. 6.* Cobarub. *de pactis. 2. p. §. 4. num. 13.* Nauarra *lib. 2. de reſtit. cap. 2. num. 7. edit. 2.* Thom. Sanch. innumeros referens *lib. 1. diſp. 5. num. 10.* Gutierr. *de matr. cap. 5. num. 9.* Vaſq. *diſp. 5. num. 13.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 4.* Ratio præcipua eſt, quia ex vi prædictæ promiſſionis conceditur promiſſario ius exigendi promiſſum. Ergo ſignum eſt non ex fidelitate, ſed ex iuſtitia promittentem eſſe obligatum; quippe fidelitas nullum ius promiſſario concedit, ſed promittentem arctat ob honeſtatem quæ reperitur in eo quod facta dictis conformia ſint. Quod verò ex ſimplici promiſſione acceptata ius concedatur promiſſario exigendi quod ſibi promiſſum eſt probat tex. *in cap. 1. & cap. qualiter de Pactis, & leg. 2. regia tit. 16. lib. 5. noua collect.*

Hæc ſententia procedit caſu quo promittens promiſſionem præſtiterit ſecundum illius naturam; ſecùs ſi promiſſionem reſtrinxerit intendens ſolùm ex honeſtate, & fidelitate obligari. Et ob eandem cauſam dixit lex regia. 2. pareciendo que alguno ſequiſo obligar: vti notauit Sanch. *d. diſp. 5. num. 21.* Gutierr. *cap. 5. num. 10.* Sed dubium eſt, quando cenſearis promiſſionem reſtringere, ne ex ea vltra fidelitatem obligeris. Cui dubitationi reſpondeo. In foro conſcientiæ tuæ declarationi ſtandum eſt. Si enim nullam reſtrictionem feceris cenſendus es promiſiſſe ſecundùm naturam promiſſionis, quæ ex ſe ius iuſtitiæ promiſſario concedit, vti colligitur ex Syluest. *ſum. verbo pactum. quæſt. 4.* Nauarr. *cap. 18. num. 6.* Matienzo *lib. 5. collect. tit. 1. 6. l. 2. gloſſ. 1. num. 11.* Sanch. *diſp. 5. num. 21.* Gutierr. *cap. 5. de matr. num. 12.* At in foro externo quoties promiſſionis gratuitæ cauſam non exprimis, præſumeris ex errore promiſiſſe, dum contrarium non conſtat, ideóque eſto promiſſio ſubſiſtat, promiſſario tamen non conceditur ius exigendi promiſſum, ſed exceptione doli excipi poteſt, vt habetur *leg. 2. §. circa. ff. de doli mali, & metus except. & ibi gloſſa*, & pluribus exornat Gutierr. *de iuram. confirmat. 1. part. cap. 47. num. 1.* Thom. Sanch. *diſputat. 5. numero 21.*

15. Tandem aliqui ad validam promiſſionem ſponſalia conſtituentem, requirunt, ne clandeſtinè fiat, ſic Ioann. de Segura *in director. iudic. Eccleſiaſt. 2. p. cap. 15. num. 6. & ſeqq.* Albornoz *de arte contractus lib. 4. tit. 1.* Matien. *in emb. tit. 1. gloſſ. 1. num. 25. in princ. & num. 50. in fine lib. 5. noua. collect.* Alij prædictam conditionem requirunt, vt licitè fiant. Syluest. *verb. matr. 6. quæſt. 7. dicto 5. & 6.* Armilla *verb. ſponſal. num. 14.* Caiet. *eodem.* Mouentur primo, ex *leg. oratio. ff. de ſponſalib. & leg. ſi quis tutor. verſ. quamuis. ff. de ritu nuptiarum.* in quibus facta prohibitione matrimonij ſponſalia prohibita cenſentur. Sed matrimonium prohibetur fieri clandeſtinè à Trident. *ſeſſ. 24. de reform. matrim. capit. 1.* ergo & ſponſalia. Secundò prohibita aliqua re prohibentur ea quæ fuerint media ad illius conſecutionem, ergo prohibito matrimonio prohibentur ſponſalia. Tertiò ex ſponſalibus clandeſtinis ſolent lites, copulæ inceſtuoſæ, aliáque inconuenientia oriri, ob quæ matrimonia clandeſtina fuerunt à Concilio annullata. Ergo cenſenda ſunt annullata ſponſalia.

Cæterùm omnino tenendum eſt ad validam, & licitam promiſſionem ſponſaliorum nullam publicitatem requiri. Sic plures referens Sanch. *lib. 1. diſp. 13.* Gutierr. *de iuram. confirm. 1. cap. 51. & de matr. cap. 4. à n. 1.* Coninch. *diſp. 21. dub. 2. concl. 6.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 5. n. 6.* ſæpéque declaratum eſt à ſacra congregatione teſte Farinac. & Barboſ. *in prædicto loco Concilij.* Ratio eſt manifeſta, quia nec iure naturali, vt de ſe conſtat, nec poſitiuo prædicta ſponſaliorum promiſſio clandeſtinè celebrata eſt inualida, aut illicita. Nam omnes has nuptias clandeſtinas prohibentes non de nuptiis futuris, ſed præſentibus, atque adeo de matrimonio loquuntur. Ex prædicta autem irritatione, aut prohibitione non infertur ſponſalia prohibita eſſe, vtpote quæ ſunt omnino diſtincta, & in quibus non adſunt inconuenientia, quæ ex matrimonio clandeſtino, voluit Trident. vitare. Ex quibus illud erat præcipuum, relicta propria vxore qua cum quis clandeſtinè contraxit, in perpetuo adulterio cum alia perſeueret. Quod verò aliquando ex ſponſalibus clandeſtinis oriatur aliquod inconueniens, id ſolum probat diſſuadenda eſſe, non tamen quod ſint per ſe illicita.

Neque fundamenta contrariæ ſententiæ ſunt alicuius momenti. Ad primum dico prohibito matrimonio clandeſtino prohiberi ſponſalia de celebrando matrimonio ſub ea conditione, ſecus de celebrando matrimonio non clandeſtinè: ſed publicè. Nunquam autem ex vi prædictæ prohibitionis cenſentur ſponſalia clandeſtina prohibita, quia clandeſtina ſponſalia non inferunt matrimonium clandeſtinum, neque ad illius conſecutionem ſunt media, per quæ ſolutum eſt ſecundum argumentum. Ad tertium conſtat ex probatione noſtræ ſententiæ.

Pvnctvm III.

De acceptatione requiſita, vt promiſſio ſponſalia conſtituens vim obligandi habeat.

1 *Negant aliqui requiri acceptationem.*
2 *Verius eſt oppoſitum.*
3 *Aliqui limitant in promiſſione infanti facta. Sed reiiciuntur.*
4 *Qualiter promiſſio abſenti facta intimari debet, vt acceptari intelligatur?*
5 *An acceptatio promiſſarij innoteſcere debeat promittenti? Sub diſtinctione reſpondetur.*

6 Ex

6 *Examinatur an poſſit ſtipulari qui non habet ſpeciale mandatum? ſub diſtinctione reſpondetur.*

7 *Cenſeturne puella repromittere, ſi tuam promiſſionem de matrimonio acceptet. Affirmant aliqui.*

8 *Verius eſt oppoſitum.*

1 ALiqui Doctores cenſent, vt promiſſio matrimonij valida ſit, & obligatoria non indigere acceptatione promiſſarij. Sic docuit Antonin. 3. *part. tit. 1. cap. 18.* Armilla *ſponſalia, num. 3.* Tabiena, *quæſt. 3. num. 4. fine.* Mouentur, quia promiſſio ad ſui valorem non requirit acceptationem iure naturali, ſiquidem ſecluſa acceptatione promittens implere promiſſum debet, vt fidelis exiſtat, & ſuis verbis facta conformet: neque etiam iure poſitiuo, nam eſto iure communi acceptatio neceſſaria videatur ad promiſſionis firmitatem. *leg. abſenti, ff. de Donationib.* At iure canonico cui in hac parte ſtandum eſt, non videtur neceſſaria. Nam in text. *in cap. veniens. Qui clerici, vel vouentes,* promiſſio abſenti facta ſtatuitur valida, cum tamen ibi nullius acceptationis mentio fiat. Cui deciſioni fauet lex regia Caſtellæ 2. *titul. 16. lib. 5. recop.* ibi: pareçiendo que alguno ſe quiſo obligar à otro por promiſion, o por algun contrato, o en otra manera ſea tenido de cumplir, y no pueda poner excepçion, que nofue echa eſtipulaçion, o que fue echo el contrato entre abſentes, &c.

2. Nihilominus acceptationem ita neceſſariam eſſe, vt illa ſecluſa promiſſio matrimonij alteri facta nullam firmitatem habeat, ſed reuocari pro libito promittentis poſſit, docent communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 1. diſp. 6. num. 24* Vaſq. *diſp. 4. num. 42.* Coninch. *diſp. 22. num. 39.* Baſil. Ponce *lib. 12. de matr. cap. 4.* & alij communiter. Colligitúrque *ex leg. 1. ff. de Pactis, & §. in his inſtit. de empt. & vendit. leg. contractus Cod. de fide inſtrumentor. leg. 2. ff. de actionib. & obligat.* & alijs: quibus iuribus cauetur ex nullo contractu obligationem oriri poſſe, niſi mutuus duorum conſenſus accedat, ac proinde quin promiſſarius promiſſionem ſibi factam acceptet, & gratam habeat. Ratio verò eſt, quia ex vi prædictæ promiſſionis neque obligari potes ex fidelitate, neque ex iuſtitia, ex quibus ſolis obligatio oriri poteſt: non ex fidelitate, nam hæc obligat promittentem exequi promiſſum, ſi promiſſarius velit, dum autem promiſſarius non acceptat, voluntatem non habet, vt ſibi promiſſum concedatur. Ergo ex fidelitate nulla eſt obligatio. Deinde nullus ex fidelitate tenetur promiſſum exequi, ſi promiſſarius promiſſionem remittat, vel nihili æſtimet; at dum promiſſarius non acceptat, promiſſarius cenſetur nihili promiſſum æſtimare, ergo, &c. Quod autem ex iuſtitia non obligeris inde conſtat, quia hæc obligatio naſci non poteſt niſi ex iure in promiſſarium tranſlato: at ius nemini acquiri poteſt illo ignorante, & forte renuente. Ergo ſecluſa acceptatione obligatio ex iuſtitia eſſe non poteſt.

Quæ omnia procedunt tametſi promiſſio iuramento firmetur, quia iuramentum cùm acceſſorium ſit ſequitur naturam principalis cui adhæret, atque adeò imbibit conditionem, donec fuerit à promiſſario promiſſio acceptata, ſicuti docent Sanch. *diſp. 7. de ſponſalib. num. 24. 25 & 39.* Gutierr. *de matr. cap. 6. num. 16.* Ex quibus ſolutum eſt fundamentum oppoſitum.

Ad textum *in cap. veniens* reſpondeo cum gloſſa *ibi verbo promiſit,* Ioann. Andr. *num. 1.* Hoſtienſ. & Anchoran. factam fuiſſe acceptationem per interpoſitam perſonam, quæ mandatum habebat, aliàs nihil eſſet. Ad legem noſtri regni reſpondeo ibi non excludi acceptationem, ſed formam ſtipulationis antiquæ, quà non obſtante ſi acceptatio interceſſit, obligationem promiſſio parit.

3. Prædictam ſententiam alios referens reſtringit Sanch. *dicta diſp. 6. num. 27.* Gutierr. *de matrim. cap. 6. num. 11.* ne locum habeat in promiſſione infanti facta, hæc enim fauore infantis reuocari non poteſt, quouſque ipſe aptitudinem habeat acceptandi, vel reiiciendi quod ſibi promiſſum eſt argum. *leg. iubemus. Cod. de emancipat. liberorum* ibi, *niſi infantes ſint.* Sed nullatenus eſt admittenda hæc reſtrictio, neque vllo modo colligitur ex *dicta leg. iubemus,* quæ loquitur in emancipatione, quæ cùm à iure poſitiuo inducta ſit, potuit abſque conſenſu eius cui facta eſt induci. Secùs eſt in promiſſione matrimonij, cuius eſſentia acceptationem promiſſarij poſtulat, vt benè Coninch. *diſput. 22. dub. 6. num. 36.*

4 Sed rogabis qualiter promiſſio abſenti facta intimari debeat, vt acceptare tuam promiſſionem poſſit? Reſpondeo iure communi ſpectato neceſſariò intimandam eſſe per epiſtolam, vel nuncium ad id ſpecialiter deſtinatum, neque ſufficere, ſi alius tertius tuam promiſſionem promiſſario declaret, quia non cenſetur tua voluntas promiſſarij voluntati vnita, niſi per medium à te deſtinatum, vbi habetur *leg. 4. titul. 4. p. 5.* ibi menſajero cierto que le imbie à deçir ſeñaladamente lo que le da, & *leg. 3. tit. 11. part. 5.* ibi embiando à deçir, o prometer por ſu carta firmada, o por ſu menſajero cierto: & tradit pluribus relatis Sanch. *lib. 1. de ſponſalib. diſp. 6. num. 3.* Nouiſſimo tamen iure regni Caſtellæ plures Doctores, quos refert, & ſequitur Gutierr. *de matr. cap. 6. num. 12. & 13.* exiſtimant non deſiderari epiſtolam, vel nuncium ad promiſſarium miſſum, ſed quemcunque qui tuam promiſſionem declaret ſufficere, vt acceptare eam poſſit, & tu maneas obligatus irreuocabiliter. Mouentur *ex leg. 2. titul. 16. lib. 5. recopil.* ibi pareçiendo que ſe quiſo obligar, &c. Cæterùm verius cenſeo cum Sanch. *dicto lib. 1. diſp. 6. numer. 19.* requiri nuncium, vel epiſtolam, quia non cenſetur promittentem promiſſario loqui, niſi loquatur per medium à ſe, & in eum finem aſſumptum. Quare etſi prædicta lex 2. corrigat ſtipulationes, & alias ſolemnitates à iure petitas, nequaquam hanc conditionem corrigit, quia hæc non ad ſolemnitatem, ſed ad naturam promiſſionis, & contractus eſſentiam neceſſaria eſt.

5. An autem acceptatio promiſſarij promittenti innoteſcere debeat, vt promiſſio firmitatem habeat? Diſtinguendum cenſeo, ſi promiſſio matrimonij gratis fiat, animo inquam non contrahendi ſponſalia, ſed fidem alteri præſtando independenter ab eius repromiſſione, opus non eſt acceptationem promiſſarij notam eſſe promittenti. At ſi promiſſio facta ſit ſub onere, quod promiſſarius repromiſſionem faciat, quod in promiſſione ſponſalium requiſitum eſt, neceſſariò promittenti repromiſſio nota eſſe debet, aliàs quomodo repromiſſio acceptari poterit, vt benè tradit Sanch. *lib. 1. diſp. 7. num. 35.* quidquid in contrarium dicat Gutierr. *de matr. cap. 6. num. 14.*

6 Duplex tamen ſupereſt difficultas: prima an alius qui ad acceptandum non habet ſpeciale mandatum poſſit nomine puellæ abſentis ſtipulari, ita vt ex hac ſtipulatione tu obligatus exiſtas, ac ſi ipſa puella acceptaſſet. Gloſſa *in cap. vbi non eſt, verbo nihil 30. quæſt. 2.* Alexand. de Neuo *cap. ſicut de ſponſalibus,* exiſtimant validam eſſe promiſſionem, ita vt licitum ſibi non ſit reſilire. Moueri poſſunt ex *cap. ſicut de ſponſalib.* vbi quidam iurauit patri ſe eius filiam ducturum, quod iuramentum cenſetur validum, & conſequenter valida erit promiſſio, cui innititur.

Cæterùm omnino dicendum eſt, ſi matrimonium promittas puellæ abſenti animo contrahendi ſponſalia (vt ſemper præſumendum eſt) promiſſio firmitatem non habere ante puellæ acceptationem, ſed reſilire poteſt, quia antequam puella acceptet tuam promiſſionem, ipſáque repromittat; contractus perfectus non eſt, cum perficiendus neceſſariò ſit puellæ conſenſu, ergo potes tu interim, dum puella non acceptat, reſilire. Item tu promittis puellæ matrimonium cum ipſa contrahere, ſi ipſa tibi viciſſim repromittat. Ergo ante ipſius repromiſſionem tua promiſſio obligationem parere non poteſt. Denique puella cui tu matrimonium promittis non eſt obligata ad repromittendum, ſed poteſt nolle repromittere. Ergo tu obligatus eſſe non potes promiſſis ſtare, aliàs contractus onerosus claudicaret ex vna parte firmitatem habens, ex alia contra *leg. Iulianus 14. §. Si quis à ſe luendum ff. de action. empt.* Atque ita docet Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 7. num. 31. iuncto num. 12.*

Si vero promittas matrimonium puellæ abſenti animo liberalem promiſſionem conſtituendi, Sanch. *dicta diſp. 7. n. 36.* exiſtimat, ſi hæc promiſſio facta eſt ſub hac forma. Promitto tibi (ſcilicet parenti, tutori vel curatori, nullus enim alius eſt qui pro abſente ſtipulari poſſit) matrimonium contrahere cum Maria, vel: Promitto matrimonium cum Maria contrahere, quod idem eſt, nullatenus te reſilire poſſe, quouſque Maria obligationem remittat. Nam eſto directè obligationem eius patri præſtiteris, facta tamen eſt in eius filiæ fauorem, filiæque ius eſt acquiſitum. Cæterùm hæc ſententia mihi difficilis eſt, veriuſque crederem ex vi prædictæ promiſſionis te nullam obligationem nec fidelitatis, nec iuſtitiæ habere comparatione puellæ. Quia eſto pater, tutor: & curator poſſit pro filiis ſtipulari. At ſi factum perſonæ filij cohæret, neque patri intereſt ea ſtipulatio ſolùm quoad filium valet, non quoad patrem, vt ex Bart. & aliis *ex leg. quod dicitur. ff. de verbor. obligation.* tradit Sanch *dicta diſp. 7. numer. 6.* Matrimonium verò quod promittis cum puella contrahendum puellæ adhærere debet, nec eius patri, neque alteri intereſt, quippe eſt factum perſonale, non reale: comparatione autem puellæ ante illius acceptationem valere non poteſt, vtpote quæ fortè exiſtimat tuam promiſſionem ſibi non eſſe vtilem, ergo quouſque ipſa declaret ſibi vtilem eſſe, neque ex fidelitate, neque ex iuſtitia obligatus exiſtes. Neque contrarium colligitur *ex cap. ſicut de ſponſa ib.* Nam ib. parentibus puellæ facta eſt obligatio, ipſique ſe viciſſim obligarunt. Qualiter autem hæc obligatio intelligenda ſit, poſtea dicemus.

7. Secunda difficultas eſt, quámque ſupra tetigimus, an ex eo præcisè quod puella acceptet tuam promiſſionem de matrimonio cum illa celebrando, cenſeatur repromittere,

& ſponſalia celebrare? Affirmant Paludan. *in 4. diſt. 27. quæſt. 1.* Vaſq. *diſp. 4. cap. 3.* Baſil. Ponce. *lib. 12. cap. 4. num. 2.* Mouentur ex eo quod puella acceptare non poteſt tuam promiſſionem de matrimonio cum illa celebrando, niſi volens in futurum tecum matrimonium contrahere, quippe tua promiſſio non eſt matrimonij præſentis, ſed futuri: Ergo acceptans tuam promiſſionem acceptat matrimonium futurum. Ergo vult matrimonium futurum. Ergo repromittit matrimonium, promiſſio enim eſt affirmatio alteri facta rei in eius gratiam futuræ. Deinde cum matrimonium puellæ promittis, promittis te illi futuro tempore tradere. Sed hæc traditio eſſe non poteſt, quin ipſa puella ſe tibi viciſſim tradat. Ergo ipſa conſentire non poteſt in hac tua traditione futura, quin in ſui traditionem conſentiat, ac proinde quin repromittat.

8. Cæterùm veriùs cenſeo cum Nauarr. *cap. 22. num. 28.* Sanch. *diſp. 5. num. 12.* Layman. *lib. 5. tract. 10. cap. 1. num. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 5. an. 1.* poſſe puellam acceptare tuam promiſſionem, quin repromittat, in ea acceptatione puella non acceptat ex ſua parte matrimonium abſolutè contrahendum, ſed acceptat fidem, quam tu illi præſtas de matrimonio contrahendo, ſi ipſa voluerit. Ergo ex vi huius acceptationis non repromittit, quippe ad repromiſſionem neceſſarium erat, quod ipſa abſolutè matrimonium acceptaret: at ex vi prædictæ acceptationis non acceptat abſolutè matrimonium futurum, ſed acceptat abſolutè datam fidem de matrimonio futuro, non quidem abſolutè futuro, ſed futuro ſi tibi placuerit. Et per hæc ſatisfactum eſt oppoſito fundamento. Ad confirmationem reſpondeo te non poſſe puellæ in matrimonium tradi, quin ipſa ſe tibi tradat, & conſequenter non poſſe velle tuam traditionem abſolutè, quin ſuam abſolutè velit: at acceptans tuam promiſſionem de matrimonio contrahendo, non cogitur velle abſolutè matrimonium contrahendum, ſed contrahendum ſi ſibi placuerit, tametſi velit abſolutè promiſſionem ſibi eſſe factam, & fidem datam.

Pvnctvm IV.

Quibus verbis, vel ſignis ſponſalia contrahantur?

1 *Nulla ſunt determinata.*
2 *Quid de contractu matrimonij inter impuberes? Proponitur dubitandi ratio.*
3 *Affirmatiuè reſpondetur.*
4 *Extenditur etiamſi clandeſtinum ſit.*
5 *Satisfit rationi dubitandi, num. 1. poſita.*
6 *Negat communior ſententia matrimonium contractum clandeſtinè inter puberes non habere vim ſponſalium.*
7 *Extenditur prædicta doctrina, etiamſi iuramento contractus firmatus ſit.*
8 *Contrarium ſpectato iuris rigore probabilius cenſerem.*
9 *Quid dicendum, ſi iuramento firmatus ſit.*
10 *Qualiter ſubarrhatio annuli ſignum ſit matrimonij, vel ſponſalium.*
11 *Taciturnitas præciſè non eſt ſignum ſufficiens interioris conſenſus.*
12 *Si pater tuo nomine contrahat, tu verò præſens taceas, nec contradicas, conſentire cenſeris.*
13 *Negant plures, ſi parentes abſentibus filiis contraxerint.*
14 *Verius eſt oppoſitum.*
15 *Vt taciturnitas filij ſit ſignum conſenſus, debet filius moneri de contractu facto per nuntium, aut epiſtolam.*
16 *Plures extendunt hanc doctrinam, eſto quilibet alius tertius pro te contrahat.*
17 *Sed verius eſt prædictum ius ſolùm in parentibus habere locum.*
18 *Infertur nullum alium præter parentem poſſe pro filio ſponſalia contrahere.*

1 Conſtat nulla eſſe verba determinata, ſed illa ſufficere, quæ ſufficienter conſenſum internum ipſis contrahentibus exprimant, tametſi aliis non ſignificent. Nam cùm inter ipſos contrahentes tantùm ſponſalia celebrari poſſint, opus non eſt verba quibus celebrantur eſſe aliis perſonis ſignificatiua; ſatis enim eſt ſi ipſis contrahentibus qui obligandi ſunt ſignificatiua exiſtant, vt benè notauit Coninch. *diſp. 21. dub. 3. num. 23.* In foro tamen externo non intentioni contrahentium, ſed communi verborum intelligentiæ ſtandum eſt, vt conſtat *ex capite ex literis El. 1. de ſponſalib.* & tradunt omnes *teſte* Sanch. *lib. 1. diſput. 8. num. 4.* vbi *num. 5.* optimè probat in caſu dubio ſemper ſententiam ferendam eſſe in matrimonij, ſponſaliúmque fauorem. Quod intelligendum eſt, quando eſt dubium de intentione, & conſenſu. Secùs ſi non ſolùm de intentione, ſed etiam de verbis ſeu ſignis dubium oriatur, ita vt ſpectatis circumſtantiis apertè decidi non poſſit verba illa ſeu ſigna eſſe ſponſaliorum ſignificatiua: in hoc enim caſu non eſt iudicandum ſponſalia eſſe, quia non adeſt externum ſignum ſufficienter expreſſiuum interioris conſenſus, quod æquè neceſſarium eſt ad contractus obligationem, ſicuti eſt interior conſenſus, vti docuit Coninch. *diſp. 21. dub. 3. num. 26.*

2. Quæſtio igitur prima eſt, an contractus matrimonij inter impuberes, vel inter puberem, & impuberem habeat vim ſponſalium? Ratio dubitandi ſumitur ex doctrina Bart. *in leg. 1. §. ſi quis ita num. 5. ff. de verbor. ſignificat.* vbi probat, quoties de contrahenda obligatione agitur, ſi actus non valeat eo modo quo fit, nullatenus valere eo modo quo fieri poteſt, & meritò quia actus agentium non debent vltra eorum intentionem operari. *leg. Non omnis ff. ſi certum petatur.* Præcipuè cùm in obligationibus inducendis interpretatio non lata, ſed reſtricta facienda ſit. At impuberes matrimonium contrahentes matrimonium contrahere voluerunt, non autem ſponſalia quæ contrahere poterant. Ergo ſi ille contractus non valuit vt matrimonium, neque vt ſponſalia valere debet. Atque ita docet Petrus de Ledeſm. *de matr. q. 45. art. 5. punct. 2. poſt dub. 4.* & alij antiquiores relati à Cobarub. *4. decret. 1 p. cap. 3. num. 3.*

3. Nihilominùs communis, & vera ſententia eſt matrimonium contractum inter impuberes, vel inter puberem, & impuberem vim ſponſaliorum habere, vti pluribus relatis firmat Thom. Sanch. *lib. 1. diſp. 21. n. 2.* & tradit Coninch. *diſp. 21. dub. 4. num. 46.* Baſil. Ponce. *lib. 12. cap. 5. num. 4.* & deciditur expreſsè *in cap. fin. de deſponſat. impuber. & cap. vnico §. idem quoque eodem tit. in 6.* Ratio ea eſt, quia contrahentes matrimonium etiam ſecluſa omni lege, & conſtitutione eſto expreſsè ſolùm velint alteri tradere ſuum corpus ad matrimonij vſum, virtualiter tamen intendunt, ſi ex aliquo capite ea traditio effectum non habet tradere ius ad traditionem, quia hæc iuris traditio in matrimonij contractu imbibitur, & continetur, ideóque meritò Eccleſia præſumit ſic contrahentes velle ſponſalia contrahere caſu quo matrimonium contrahere non poſſint. Vnde vt hanc præſumptionem elidant, & ab ſponſalibus deobligentur, tam in foro conſcientiæ, quàm externo, debent expreſſam voluntatem habere, eáque declarare, ſe tantùm velle matrimonium, & non ſponſalia contrahere. Tum quia cenſeri debent velle contrahere iuxta iuris formam, & illius diſpoſitionem, ſicuti iure antiquo cenſebantur velle matrimonium contrahere qui poſt ſponſalia copulam habebant, *cap. is qui fidem De ſponſalib.* Tum quia verè, & in rigore eam voluntatem habent in matrimonij contractu incluſam.

4. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi matrimonium inter impuberes contractum clandeſtinum ſit, non obinde impedit ſponſalium obligationem. Quia vt rectè inquit Nauarr. *cap. 22 num. 57.* Ludouic. Lop. *2. p. inſtruct. cap. 37. &* Sanch. *lib 1. diſp. 21. num. 5.* Trident. *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat.* ea matrimonia irritauit, ab illiſque omnem obligationem ſuſtulit, quæ verè matrimonia iure antiquo erant, at matrimonium clandeſtinum inter impuberes nunquam vim matrimonij, ſed ſponſalium habuit, ac proinde huiuſmodi matrimonium quoad vim ſponſalium incorrectum permanſit.

5. Ad rationem dubitandi reſpondeo doctrinam illam veram eſſe de obligatione quæ contrahi poterat, ſi nullo modo clauditur in obligatione contracta, ſecùs ſi ſub obligatione nulliter contracta comprehendatur obligatio illa, quæ contrahi poterat. Cùm ergo ſub matrimonij obligatione ſponſalium obligatio vtpote præambula contineatur, efficitur ſanè intendentem contrahere matrimonium, à fortiori ſponſalium contractum velle, vt latiùs Cobarub. *3. decret. 1. part. cap. 3. num. 3.* vel dic actum qui nullus eſt non eſſe validum ſub eo modo quo fieri poteſt, quando eſt nullus ex defectu formæ, ſecùs ſi nullus ſit ex defectu tantùm cauſæ efficientis, cui ius non reſiſtit, vti contingit in matrimonio impuberum, cuius nullitas prouenit non ex defectu formæ, ſed ex defectu contrahentium non habentium legitimam ad contrahendum ætatem.

6. Quæſtio ſecunda; an matrimonium inter puberes contractum clandeſtinè habeat vim ſponſalium? Negat communior ſententia apud Sanch. *lib. 1. de ſponſal. diſp. 20. num. 3. & 4.* Zeuallos *commun. contra commun. quæſt. 604. num. 79.* Gutierr. *de iuram. confirm. capit. 51. an. 28. & de matrim. cap. 11.* Mouentur primò, quia Trident. *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat.* ad ſic contrahendum eos omnino inhabiles reddit. Si autem ille contractus valeret, vt ſponſalia, non omnino eſſent redditi inhabiles ad contrahendum, ſed aliquo modo habiles. Ideò enim *in c. vni de Deſponſat. impuber. in 6.* non aſſeritur impuberes inhabiles eſſe ad contrahendum, quia eorum contractus valet vt ſponſalia. Et confirmatur, quia Trident. decernit contractum illum nullũ eſſe, ergo nõ valet vt ſponſalia, aliàs non eſſet nullus, ſed aliquo modo validus. Secundò quoties ius reſiſtit contractui, nulla ex illo naſcitur obligatio nec naturalis, nec ciuilis, vti probat Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 7. num. 16,*

num. 16. Sed Trident. reſiſtit non ſolùm prohibendo, ſed annullando prædictum matrimonij contractum. Ergo ex illo nulla oritur obligatio. Tertiò, cõtractus qui non valet, vt ſit, vt valeat eo modo quo valere poteſt, nõ debet habere defectum in forma, vti probat *Bart. in leg.* 1. § *ſi quis ita. ff. de Verbor. obligat.* Sed prædictus contractus habet defectum in forma, ſiquidem deficit ſolemnitas requiſita. Ergo. Quartò ſic contrahentes puniendi ſunt ob prædictum contractum, neque vnus alterum obligare poterit ad perſeuerandum in prædicto contractu, aut ad denuò celebrandum, ergo ex illo nulla fuit contracta obligatio. Aliàs audiretur in foro externo, & cogeretur promiſſis ſtare.

7. Prædictam ſententiam extendunt Sanch. Gutierr. & alij, etiamſi iuramento prædictus contractus matrimonialis firmatus ſit; quia iuramentum confirmare non poteſt contractum omni iure nullum. Quinimo eſto ſub ea ſpe virginem defloraſſes, affirmat Sanch. aliis relatis te non eſſe obligatum ad illam ducendam, quia non es obligatus ratione contractus, cùm nullus ſit, neque ratione damni illati, quia nullum præſumitur virgini factum, vtpote quæ ſciebat, vel debebat ſcire ius hoc clariſſimum & manifeſtiſſimum, ex prædicto contractu nullam oriri obligationem.

8. Cæterùm ſpectato iuris rigore & contrarium probabilius cenſerem *cum* Veracruz. *Append. ad ſpeculum ano.* 9. *concluſ.* 2. Henriq *lib.* 11. *de matrim. cap.* 5. *num.* 4. Cordub. *in Sum. quæſt.* 52 *in fine.* Bortholom. a Ledeſm. *de matr. dub.* 17. Ortiz *Sum. cap.* 16. *de matr. fine.* Vega *lib.* 6. *Sum caſu* 120. *& lib.* 4. *caſu* 164. Coninch. *diſp.* 4. *dub.* 4 *num.* 47. Layman. *lib.* 5. *Sum. tract.* 10. *cap.* 1. *in fine.* Moueor, quia vt conſtat ex ſuperiori quæſtione, conſentiens in matrimonium præſens, eo ipſo conſentit in matrimonium futurum, ſi præſens contrahi non poteſt, ratione cuius inter impuberes contrahuntur ſponſalia ex matrimonio ab ipſis celebrato. Sed Trident. hunc conſenſum in matrimonium futurum non irritauit, tametſi conſenſum in matrimonium præſens annullârit. Ergo prædictus conſenſus validus eſt, & ſponſalia conſtituit. Minorem probo, quia Trident. ſolùm eum contractum irritauit, ad quem contrahentes inhabiles reddit, at ſolùm ad matrimonium clandeſtinum inhabiles reddit contrahentes non ad ſponſalia. Et quidem ſponſalia clandeſtinè contracta valida ſunt Ergo ſolùm irritauit matrimonij contractum, & non contractum ſponſalium. Quod ſi dicas ex irritatione matrimonij ſponſalia quæ ibi clauduntur irrita eſſe, obſtat: quia ius antiquum matrimonij contractum inter impuberes annullauit, cùm tamen iure naturæ validus eſſet, & nihilominus ex irritatione non cenſentur ſponſalia reddi irrita. Ergo eſto Concilium Trident. irritauerit matrimonium, non infertur ſponſalia irritaſſe. Sunt enim contractus diſtincti, & ſeparabiles. Argumenta verò quæ pro contraria parte adducta ſunt, ſolùm probant matrimonij contractum irritum eſſe, & nullum, ſed non contractum ſponſalium, qui ab eo ſeparabilis eſt, & cui ius non reſiſtit.

Dixi ſpectato iuris rigore: nam ſpectata praxi, & conſuetudine recepta verius cenſeo ſponſalia in matrimonio clandeſtino contenta irrita eſſe forte vt Eccleſia oſtendat contractum clandeſtinum ſe omnino deteſtari. Moueor tum ex communi Doctorum ſententia id affirmante. Tum quia non video ex prædicto matrimonio actionem vllam concedi; qua contrahentes cogantur contrahere, ſicuti coguntur impuberes matrimonium contrahentes.

9. Ex his deducitur quid dicendum ſit, ſi iuramento prædictus contractus firmetur; ſpectato inquam iuris rigore validum eſſe iuramentum, quo iurares puellam in coniugem perpetuo habiturum, non quia illam habiturus ſis ex vi illius matrimonij, ſed ex matrimonio denuò celebrando, & virtualiter promiſſo in illo matrimonij clandeſtini contractu. At ſpectata praxi iuramentum illud nullum eſt, vtpote adhærens promiſſioni omnino inualidæ. Si autem puellam credentem inuincibiliter prædictum matrimonium eſſe, vel ſaltem promiſſionem illius de futuro valere, ſub ea ignorantia defloraſſes, cenſerem certè te obligatum eſſe ad illam ducendam, quia acceptaſti eius corporis vſum ſub matrimonij ſpe aliàs non concedendum. Sed hæc ignorantia rarò vel nunquam præſumi poteſt, vtpote iuris manifeſtiſſimi, ideóque cenſendum eſt, & iudicandum ac ſi liberè, & ſecluſo contractu conſenſiſſet.

10. Quæſtio tertia eſt de ſubarrhatione annulli, qua ratione ſignum ſit matrimonij, vel ſponſaliorum? Breuiter reſpondeo per ſe ſignum non eſſe nec matrimonij, neque ſponſaliorum, quia in ſignum amoris honeſti, vel turpis concedi poteſt abſque vlla matrimonij, vel ſponſaliorum intentione. At ſi ſpectata conſuetudine alicuius loci conceſſio annulli matrimonium, vel ſponſalia ſignificet, illius conceſſione matrimonium, vel ſponſalia cenſebuntur contracta, vt per ſe patet. Et idem eſt, ſi ex circumſtantiis conſenſus in ſponſalia ſignificetur, vti ſignificatur cùm de ſponſalibus agitur, & annulus porrigitur, & acceptatur, quia cenſetur porrigi, & acceptari in ſignum matrimonij contrahendi; & à fortiori ſi præcedente prædicto tractatu manum, vel fidem dederit, ſatis enim ſignificas conſentire. Neque opus eſt, vt præcedens tractatus inter te & ſponſam præcedat, ſufficit ſi præcedat inter amicos, & tu illius conſcius mittas ad ſponſam conſciam eiuſdem tractatus arrhas, vel iocalia, ipſaque acceptet. Quod ſi pater annulum ſponſæ mittat, diſtinguendum eſt, ſi miſerit ex conſenſu filij ſunt ſponſalia, ſecus ſi abſque illius conſenſu. Quæ omnia latius proſequitur Cobarub. *de ſponſalib.* 1. *p. cap.* 4. *in princ.* Menoch. *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 1. *à n.* 1. Maſcard. *de probat. concl.* 1014. Thom. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 22. Gutierr. *de matr. cap.* 12.

11. Quæſtio quarta de taciturnitate, an ſit ſignum ſufficiens interioris conſenſus. Qua in re aliqua ſunt omnino certa. Etenim certũ eſt taciturnitatem præcisè non eſſe ſignum ſufficiens interioris conſenſus, non enim puella cenſenda eſt conſentire in matrimonij repromiſſionem ex eo quod tu illi matrimonium promittas, ipſa verò taceat. Nam eſto in iis, quę alicui vtilia ſunt, cenſeatur tacendo conſentire, ſecus in iis quæ præiudicabilia eſſe poſſunt. Vti docet *Gloſſ. leg. filius familiâs verbo non probatur ff. de procuratorib.* Dinus *reg. is qui tacet* 44. *de Reg. iuris in* 6. *num.* 4. Bald. *leg. ſi ſine num.* 4. *Cod. ad Senatus Conſultum Velleian.* Fuluius Pacian. *lib.* 1. *de probat, cap.* 29. *num* 15 Vide Cobarub. *pract. cap.* 15. Menoch. *de præſumpt. lib.* 3. *præſumpt.* 41. *num.* 4.

12. Secundò eſt certum ſi tuus pater nomine tuo cum puella contrahat ſponſalia, tu verò præſens taceas, nec contradicas eo ipſo cenſeris conſentire. Eſt expreſſa deciſio text. *in cap. vnic.* §. *fin. de deſponſat. impuber. lib.* 6. ibi. Porrò ex ſponſalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipſi filij ſi expreſsè conſenſerint, vel *tacitè vt ſi præſentes fuerint, nec contradixerint obligantur.* Et eſt idem ſi filij tempore ſponſalium abſentes, & etiam ignorantes eadem ſponſalia poſt ſcientes ratificauerunt tacitè, vel expreſsè & tradunt omnes Doctores. Neque curandum eſt an pater ſit vel mater quæ prædicta ſponſalia contrahit. Quicunque enim ſiue pater, ſiue mater ſponſalia nomine filij, vel filiæ eo præſente contraxerit, filius tacens nec contradicens obligatus exiſtit, quia in hac diſpoſitione non patria poteſtas, ſed naturalis amor parentum in filios & illorum in parentes debitus honor, & reuerentia ſpectatur, vt benè notarunt Sanch. *lib.* 1. *de ſponſalib. diſp.* 23. *num* 9. Gutierr. *de matr. num.* 5. & colligitur ex ipſo textu, cùm ſub numero plurali loquatur de parentibus; aliàs ſi mater excludenda eſſet, nomine ſingulari parentis vſus eſſet. Neque item opus eſt, vt filius ſub patria poteſtate exiſtat, nam eſto emancipatus ſit, eius taciturnitas parte pro filio contrahente ſponſalia conſtituit. Non enim textus diſtinguit de filiis extra patriam poteſtatem, vel ſub patria poteſtate, neque eius deciſio patriæ poteſtati, ſed amori naturali innititur, vt benè aliis relatis docent Sanch. *diſp* 28. *num.* 10. Gutierr. *num.* 8. Nec denique opus eſt filium legitimum eſſe, aut naturalem, nam eſto ſpurius ſit, & ex coitu damnato, ſi taceat patre pro ipſo contrahente obligabitur, quippe prædictus textus voce naturali filiorum abſolutè vſus eſt, ſub qua non eſt dubium ſpurios comprehendi, vt tradit Bart. *leg.* 2. *num.* 4. *ff. de accuſationib.* tametſi iure ciuili ſpurij appellari filij non debeant. Authent. *ex complexu. Cod. de inceſt. nupt.* ſicuti notauit alios referens Sanch. *dicta diſp.* 23. *num.* 11. Gutierr. *num.* 8. Hæc certa.

13. Dubia ſunt. Primum. An cùm parentes pro filiis ignorantibus, vel abſentibus contrahunt, ſi filij præcedentis contractus certiores facti non contradixerint cenſeantur conſentire? Negant Ioan. Andr. Henric. Brunell. Dominic Butrio Cardinal. & alij quos referunt, & ſequuntur Sanch *dicta diſp.* 23. *num.* 17. Gutierr. *cap.* 13. *de matr. num.* 11. Mouentur ex eo quod textus in dicto cap. *vnic. de ſponſ. in* 6. diuerſimodè loquatur de filiis præſentibus, ac de filiis abſentibus, & ignorantibus. Nam cum filij contractui à parentibus celebrato præſentes ſunt, nihil aliud requirit, vt conſentire præſumat, quàm quod taceant, nec contradicant: at cùm abſentes ſunt requirit, vt ratum habeant tacitè vel expreſsè. Debent ergo vltrà taciturnitatem aliquo alio ſigno ratificare. Subdúntque prædicti Doctores congruentiam huius ſententiæ. Nam filius præſens ſi contractui diſſentiat præſumitur reclamaturus, ſecùs in abſentia, vel quia obliuiſcitur, vel quia exiſtimat poſtmodum poſſe reclamare, cùm conſenſum non præſtiterit.

14. Sed verius exiſtimo taciturnitatem eſſe ſignum ſufficiens conſenſus eodem modo, ac quando ſponſalia in præſentia contracta ſunt: ſicuti docent D. Thom. *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 1. Paludan. *ibi quæſt.* 1. *art.* 1. *concl.* 1. *num.* 4. Sotus. *quæſt.* 2. *art.* 1. *ad* 1. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 13. *num.* 5. & alij plures relati à Sanch. *dicta diſp.* 24. *quæſt.* 3. *num* 16. Fundamentum eſt quia ſi attentè textus inſpiciatur eandem tacitam ratificationem pro vtroque contractu ſtatuit: nam ſi filius præſens eſt, cenſet textus factum à parentibus ratificare, ſi ſciens expreſsè cõſenſerit, vel tacitè, vt ſi præſens fuerit, & nõ contradixerit: Subditque. Et idem eſt ſi filij tempore ſponſalium abſentes, & etiã ignorantes eadem ſponſalia poſt ſcientes ratificauerunt taci-

tè, vel expreſsè: expreſsè inquam conſentiendo; tacitè tacendo, nec contradicendo, cùm poſſint.

15. Vt autem hæc taciturnitas, ſeu non contradictio conſenſum exprimat, debet filius à parentibus per ſe, vel per nuntium, aut epiſtolam de contractu ab ipſis facto moneri. Non enim ſatis eſt quod caſu, vel ab aliquo tertio contractum intelligat, quia vt benè inquit Coninch. *diſp.* 21. *dub.* 3. *num.* 19. prædicto nuncio reſpondere non tenetur. At ſi à parentibus moneatur, reuerentia illis debita expoſtulat vt reſpondeat reclamando, ſi contractus diſplicet, tacendo ſi placet. Inſuperque debet hæc notificatio filio fieri coram parte, aliàs ſponſalia non erunt, quouſque pars conſcia acceptet, & repromittat, ſiquidem inter ipſos, & non inter parentes ſponſalia celebrantur, ſicuti docuit Coninch. *d. diſp.* 21. *dub.* 3. *in fine.*

16. Secundum eſt, an quod dictum eſt de parentibus pro filiis contrahentibus locum habeat, ſi quilibet alius tertius pro te contrahat? Affirmant Victor. *in ſum. num.* 250. Sotus *in 4. diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 2. *num.* 6. Ludouic. Lop. 2. *part. inſtruct. cap.* 39. Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt.* 45. *art.* 2. *dub.* 3. & alij relati à Sanch. *diſp.* 23. *quæſt.* 2. *num.* 6. Mouentur, quia matrimonij contractus fauorabilis eſt; in cauſa autem fauorabili tacens conſentire videtur ex reg. *is qui tacet de Regul. iuris in* 6. Deinde quia in texin *in cap.* 1. *de matrim. contrah. contra interdicit Eccleſia* iudicantur valida fuiſſe ſponſalia, quæ frater pro ſorore præſente, & conſentiente tacitè contraxerat, vti videtur conſtare ex ſignis taciti conſenſus, quæ ibidem ponderantur. Ob quem textum fortè Thom. Sanch. *dicta diſp.* 28. *quæſt.* 2. *num.* 7. quamuis neget taciturnitatem ſufficere aliis à parentibus contrahentibus, in contractu tamen fratris pro ſorore id admittit. Alij affirmant dicta de parentibus procedere in tutore, & curatore, & aliis, quorum curæ filij commiſſæ ſunt, ſic expreſsè docuit Coninch. *diſp.* 21. *dub.* 3. Eo quod ad hos æquè ac ad parentes pertinet bono filiorum conſulere, & ad filios pertinet eos reuereri, quam reuerentiam non exhiberent, ſi cùm contractus diſplicet, non contradicerent. Ergo non contradicentes cùm poſſunt, conſentire cenſentur.

17. Nihilominus verius eſt hoc ius ſpeciale eſſe in parentibus. Vnde ſi alij contrahant, & tu taceas, neque contradicas, non obinde conſentire cenſeris, tenent poſt alios plures, quos referunt Cobarub. 4. *decret.* 2. *p. cap.* 4. *initio num.* 4. Gregor. Lop. *leg.* 10. *verbo no las puede. tit.* 1. *par.* 4. Matien. *lib. recopil.* Rub. *gloſſ.* 1. *num.* 26. Sanch. *lib.* 1. *de ſponſal. diſp.* 23. *num.* 7. Gutierr. *de matr. cap.* 13. *an.* 2. Ratio ea eſt, quia contractus matrimonij, & ſponſalium ita perſonalis eſt iure naturæ, vt nemo etiam pater eum præſtare poſſit pro filio, niſi ſpeciale ab eo mandatum habeat. Vnde parente ſecluſa lege poſitiua pro filiis præſentibus contrahente, filij non remanerent obligati, quia conſenſus parentis non eſt ſuorum conſenſuum ſignum, cùm non ſit ex eorum mandato; neque eorum taciturnitas eſt contractus à parente facti approbatio, vtpotè qui non eſt nomine eorum factus, & fortè eſt illis præiudiciabilis, & quia ex aliis cauſis quam ex approbatione contractus ea taciturnitas oriri poteſt, ſcilicet ne parenti diſpliceant, maximè cùm videant ſe non obligari ad contrahendum, quouſque ſigno aliquo manifeſto exprimant ſe conſentire. Ergo taciturnitas filiorum, cùm pater in eorum præſentia contrahit iure naturæ ſponſalia non infert. Infertur ergo ſolo iure poſitiuo, & ex eius diſpoſitione prædictam taciturnitatem ſponſalia conſtituere, quia iure poſitiuo diſpoſitum eſt prædictam taciturnitatem eſſe ſufficiens ſignum conſenſus filiorum approbantium contractum à parentibus celebratum. Cùm ergo ius poſitiuum de ſolo contractu parentum diſponat, affirmandum eſt, ſolùm contractum prædictum, cui filij non contradicunt, ſponſalia pro filiis conſtituere, non alium.

18. Hinc infertur neque tutores, aut curatores pro filiis contrahentes, neque fratrem pro ſorore ſponſalia efficere, quia de nulla alia perſona, quàm de parentibus id iure poſitiuo eſt diſpoſitum, & diſpoſitum in vno, non debet diſpoſitum in alio cenſeri, maximè cùm non ſit æqua ratio, quippe parentes ob nimium amorem filiorum eorum bono maximè conſulunt, ipſique filij quia ab eis viuere acceperunt ſpecialem reuerentiam, & honorem exhibere tenentur, quæ in tutore, aut curatore, neque in fratre comparatione ſororis æquè procedunt, ac proinde meritò ius diſpoſuit, vt filius contrahentibus parentibus pro ipſo, ſi diſpliceat contractus, reclamet, ſin minus approbare contractum cenſeatur. Tradit Gregor. Lop. & Gutierr. *loc. alleg.*

PVNCTVM V.

Qualiter obligentur qui pro aliis ſponſalia promittunt?

1 *Spectato iuris ciuilis rigore nullam inducit hæc promiſſio obligationem.*
2 *Excipiuntur aliqui caſus.*
3 *Iure canonico promiſſio facti alieni valida eſt.*
4 *Si vltra promiſſionem facti alieni pœnam adiicias, & omnem diligentiam adhibuiſti, non teneris pœnam ſoluere.*
5 *Satisfit obiectioni.*

1 PEndet deciſio huius Puncti ex illa quæſtione, an ex promiſſione alieni facti obligatio aliqua oriatur? Et quidem ſi alieni facti propriè, & in rigore promiſſio eſſet, nulla eſſet promiſſio, vtpote de re, quæ ſub promittentis dominio, & poteſtate non eſt. Solus enim Deus alienam voluntatem cogere poteſt, aut illam ita diſponere, vt de facto amplectatur quod ei placitum fuerit. Et ob hanc cauſam iure communi, & antiquo regio Caſtellæ promiſſio alieni facti nullam inducit obligationem. *§. ſi quis alium. & §. ſi quis aliam. Et §. verſa vice inſtit. de inutilib. ſtipulat. & leg. ſtipulatio. §. iſta habere in princ. & §. ſi quis prom. tit. ff. de Verbor. obligat. & leg.* 11. *tit.* 11. *part.* 5. & tradunt aliis relatis Ant. Gomez. 2. *Var. cap.* 10. *num.* 23. Cobarub. *de pact.* 2. *part. §.* 5. *num.* 1. Gutier. *de iuram.* 1. *par. cap.* 44. Molin. *de iuſtit. tract.* 2. *diſp.* 258. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 24. *numero.* 2.

2. Verùm eſto iure communi regulariter promiſſio alieni facti nulla ſit, quia accipitur prout verba ſonant, attamen aliquos caſus ius commune exigit, in quibus non eo rigore promiſſio ſumitur, ſed quatenus proprium factum ſignificat, vt videre eſt in triplici caſu, quem prædicta lex regia expreſſit, & in promiſſione alieni facti pœna adiecta, vel iuramento firmata; itemque in promiſſione matrimonij, in quibus omnibus valida eſt, & firma alieni facti promiſſio etiam communi iure ſpectato, vt notarunt Cobarub. Gutier. Molin. Sanchez & alij apud ipſos.

3. Iure tamen canonico, & regio nouiſſimo Caſtellæ promiſſio facti alieni valida eſt, & firma non quatenus eſt alieni facti, ſed quatenus proprij facti promiſſio. Sonus enim verborum alieni eſt facti, at ſenſus non alieni, ſed proprij facti promiſſio eſt, quippe promittens alienum factum non ipſum, ſed curam, & diligentiam, vt efficiatur promittit, vti pluribus firmant Doctores ſuprà relati. Hinc fit, ſi promittas Titio vnam ex tuis filiabus in matrimonium, ipſeque promiſſionem acceptet, te obligatum eſſe ſeriò, & diligenter procurare alicuius filiæ conſenſum, neque ſatisfacies ſi fictè, & ſimulatè, & vt vulgò dicitur por complimento procures, quia ea non eſt procuratio, ſed eſt procurationis ſimulatio, vt benè notarunt aliis relatis Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 24. *num.* 12. Gutierr. *de matr. cap.* 14. *num.* 5. *& de iuram.* 1. *par. cap.* 44. *ſub num.* 3.

4. Quod ſi vltra promiſſionem facti alieni ſcilicet matrimonij ab alio tertio contrahendi pœnam adiicias, etſi aliqui Doctores cenſeant, quorum meminit Sanch. *lib.* 1. *de Sponſal. diſp.* 25. *num.* 1. *&* 2. te obligatum eſſe pœnam ſoluere effectu non ſecuto, tametſi omnem diligentiam, vt ſequeretur appoſueris, verius, & communius eſt nulla te ſoluendæ pœnæ obligatione aſtringi, argum. *leg. fin. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de iactu.* ibi. Nec per eum ſtaret quominus id faceret, remiſſam ſibi eſſe pœnam ſperaret. Quippe non eſt iuſtum pœna affici eum qui nullius culpæ reus eſt. Atque ita tradunt Gregor. Lopez. *leg.* 84. *tit.* 18. *par.* 3. *& leg.* 11. *tit.* 11. *par.* 5. *verbo.* Matien. *lib.* 5. *recop. tit.* 16. *leg.* 2. *Gloſſ.* 6. *num.* 6. Gutier. *de iuram.* 1. *par. cap.* 44. *num.* 3. *& de matrim. cap.* 14. *num.* 6. Sanch. *lib.* 1. *de matr. diſp.* 25. *num.* 3. Molin. Ieſuita. *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 268. *§. quod ſi is*, & alij apud ipſos.

5. Neque his obſtat lex regia 11. *tit.* 12. *par.* 5. ibi, Y ſi el otro nolo cumpliere, tenudo ſeria el de lo cumplir, o de lo pechar con los daños, y menos cabos. Quia id intelligitur, quando promiſſor debitam diligentiam non appoſuit, vt benè aliis relatis probant Gutier. & Sanch. *loc. alleg.* vel quando promiſit fraudulenter ſciens, vel debens ſcire alienum factum obuenturum non eſſe, nam eo caſu promiſſarium decepit, ideoque meritò obligandus eſt æſtimationem rei promiſſæ ſoluere, aliàs deceptioni factæ non ſatisfaceret, vt benè notarunt Molin. *ſupra* Sanch. *num* 5. Gutierr. *de matr. dicto cap.* 14. *n.* 7. vel denique intelligenda eſt prædicta lex caſu quo promiſſor intenderit ſe ad ſolutionem pœnæ obligare, in euentu quo effectus non ſequatur, tametſi vt ſequatur omnem diligentiam apponat, quia eo caſu non obligatur ad ſolutionem illam quatenus pœna eſt, ſed quatenus eſt alieni facti compenſatio, vt benè Cobarub *de pactis* 2. *part. §.* 5. *num.* 5. *in fine.* Marant. *in practic. quæſt.* 9.7. *num.* 23. Anton. Gabriel. *tom* 3. *commun. lib.* 3. *de pact. concl.* 2. *num.* 9. Gutierr *de matrim. capite* 14. *num.* 8. *&* 9. Sanch. *diſp.* 25. *num.* 6.

PVNCTVM VI.

De his qui ſponſalia contrahere poſſunt.

1 *Nemo contrahere poteſt ſponſalia qui matrimonio contrahendo perpetuò impeditus eſt.*
2 *Non poſſunt contrahi abſque perfecto rationis vſu.*
3 *Ante ſeptennium iure canonico non poſſunt contrahi ſponſalia*

4 Septen

4 *Septennium hoc moraliter completum eſſe affirmant plures ſufficere. Verius eſt completum eſſe debere computatione phyſica.*
5 *Cui computationi obſtat diem inceptum eſſe, etſi aliqui contrarium cenſeant.*
6 *Si ante ſeptennium conſtet aliquem perfecto rationis vſu pollere. Affirmant plures valida eſſe ſponſalia.*
7 *Verius eſt oppoſitum.*
8 *Satisfit oppoſito fundamento.*
9 *Sponſalia ante ſeptennium contracta adueniente ſeptennio ex mutua habitatione ratificantur.*
10 *Qualiter ſit peccatum contrahere ſponſalia inualida.*
11 *Negant plures peccare mortaliter impuberes contrahentes matrimonium per verba de præſenti.*
12 *Probabilius cenſeo oppoſitum.*

1 CErtum eſt neminem contrahere poſſe ſponſalia qui matrimonio contrahendo impeditus perpetuo exiſtat, quia eſſet promiſſio rei iniquæ. Quod ſi aliqui conſanguinei, vel affines, alióve impedimento ligati ſibi mutuo matrimonium promittant impetrata diſpenſatione ea, promiſſio ſponſalia non conſtituit, quouſque diſpenſatio impedimenti impetretur, quia ante eam diſpenſationem nullus ex contrahentibus ius in alterum obtinet ad matrimonij celebrationem. Secùs dicendum eſt, ſi impedimentum temporale ſit, vt contingit in impuberibus, quia eo caſu contrahentes ſe mutuò obligant, & ius ad matrimonium tempore habili celebrandum concedunt.

2. Secundò, ſponſalia contrahi non poſſunt abſque perfecto rationis vſu; nam cùm ex illis obligatio ad rem grauiſſimam, quale eſt matrimonium oriatur, oportebat radicem illius obligationis voluntariè, & liberè adhibere. Cenſeberis autem pollere eo rationis vſu, ſi ad meritum, vel demeritum vitæ æternæ aptus exiſtas, vt communiter Doctores tradunt teſte Sanch. *lib. 1. de ſponſalib. diſp. 16. num. 15. iuncto num. 9.* tametſi D. Thom. Petr. de Ledeſm. Henriq. Ludouic. Lopes, quos refert, & ſequitur Gutierr. *de matr. cap. 2. num 12.* inſuper requirant diſcretionem vt de futuris prouideat, ſed eſt abſque fundamento requiſitum, cùm ſolum ſeptennium ad contrahenda ſponſalia iura expoſtulent, eo quod eo tempore præſumatur contrahentes vſum rationis ſufficienter habere, vti dicitur in *leg. 6. regia. titul. 1. part. 4.* ibi: Porque entonçes comiençan a auer entendimiento, e ſon de edad que les plaçe las deſpoſadas. Neque vllibi mentio fit de diſcretione, & prouidentia futurorum. Aliàs rarò vel nunquam ſeptennes ſponſalia valida contraherent, ſiquidem in ea ætate vix vllus eſt qui præſentium prouidentiam habeat, quomodo futurorum habere poterit?

3. Tertiò. Iure canonico ante ſeptennium contrahi ſponſalia nequeunt, benè tamen ſeptennio completo, quia eo tempore, & non antea diſcretio præſumitur. *cap. litteras. cap. acceſſit. cap. ad diſſoluendum de Deſponſat. impuber. & leg. 6. regia tit. 1. par. 4.* Neque his obſtat lex *in ſponſalibus. 14. ff. de ſponſalib.* ibi: in ſponſalibus contrahendis ætas contrahentium definita non eſt, ſicut in matrimonio, quia vt benè inquit ibi gloſſa, & alij quos ſequitur Sanch. *diſput. 16. num. 3.* Gutierr. *cap. 2. de matrim. num. 3.* non eſt in ſponſalibus ætas contrahentium ſic definita, quin ſæpè contingat deficere ob rationis defectum, ſecùs in matrimonio, vbi ætas præſcripta à iure ſemper ſufficit.

4. Sed eſt difficultas, an hoc ſeptennium ſufficiat moraliter completum eſſe, an requiratur mathematicè completi? Affirmant plures ſufficere moraliter completum eſſe, vt videre eſt apud Didac. Perez *in leg. 5. lib. 5. ordinam. pag. 6. verſ. ſecunda opinio.* Candelab. Aureum. *1. part. de ſponſal. cap. 2. num. 15. &* Gutier. *de matr. cap. 2. num. 7. & 8.* & traditur *leg. regia fin. tit. 1. part. 1.* ibi: ſiete años o poco menos, quia quod parum diſtat nihil diſtare videtur teſte Philoſopho *2. Phyſic.* & habetur *leg. penult. ff. de milit. teſtam.* Mouentur, quia iura ſolum expoſtulant compleri ſeptennium, quod cùm phyſicè, & moraliter compleri poſſit, non eſt cur phyſicum complementum expoſtulemus. Deinde ſeptennium iura exigunt, vt rationis vſus præſumatur: at ob defectum duorum, vel trium dierum ceſſare hæc præſumptio non poteſt. Non enim tam breui tempore vſus rationis perfici poterat, ſi antea perfectus non erat. Ergo ſeptennium non phyſicum, ſed morale requiritur. Quorum autem dierum defectus morale complementum impediat, non conueniunt Doctores. Nam Ioan. Andr. *cap. litteras, num. 2. de Deſponſat. impuber.* Henriq. *cap. acceſſit eodem num. 5.* & Vega. *lib. 6. ſum. caſu 101.* aſſerunt ob defectum duorum, vel trium dierum non impediri. Man. Rodriq. *1. tit. ſum. cap 244. num. 2.* cenſet neque vnius hebdomadæ defectum. Sotus verò *in 4. diſt. 27. quæſt. 2. art. 2. ad 3.* Viuald. Candelab. *1. part. de ſponſalib. cap. 2. num. 15.* rem amplius extendunt. Quinimo Gutierr. *dicto cap. 2. num. 8.* audet affirmare dimidij anni defectum impedimentum non eſſe, quin ſeptennium completum eſſe dicatur, vt ſponſalia valida ſint, & præſumantur.

5. Cæterùm longè verius eſt ſeptennium completum eſſe debere non alia computatione, quàm phyſica, vti probat Thom. Sanch. *lib. 1. de matrim. diſput. 16. num. 4* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 5. num. 3.* Coninch. *diſp. 21. dub. 5. num. 51.* Ratio eſt, quia menſis per dies, & annus per menſes computatur, in qua computatione ſi vnus dies menſi deficiat, non erit menſis completus, & conſequenter neque annus erit completus, qui ex menſibus completus coaleſcit. Et confirmo quoties à iure deſignatur aliquod tempus, phyſicè compleri debet, ita vt neque vnus dies deficiat, vti videre eſt in bimeſtri conceſſo ad deliberandum de religionis ingreſſu. *cap. ex publico de conuerſione coniugat.* Et in profeſſione Religionis, ad quam Trident. *ſeſſ. 25. cap. 15. de regularib.* exigit 16. annum completum, & in ætate ad ordinem Presbyteratus, qui debet eſſe 24. completus, & ad Epiſcopatum, pro quo 30. completus requiritur, & aliis pluribus. Alias cuilibet liberum eſſet reſtringere, vel ampliare tempus ſeptennij, quod iura illud præſcribentia, & determinantia vitare intendunt.

6. Huic tamen computationi, & determinationi affirmant plures non obſtare diem vltimum ſeptennij inceptum eſſe, quia fauore matrimonij dies inceptus ex iuris diſpoſitione pro completo habetur. *Argum. leg. qua ætate ff. de teſtament.* vbi fauore teſtamenti permittitur, vt vltimus dies anni 14. inceptus reputetur, vt in eo condi teſtamentum poſſit, quod ante 14. annum completum condi non poterat. Sic Cobarub. *in 4. decret. 1. p. cap. 2. num. 2.* Henriq. Mandos, Ludouic. Lopez, quos refert, & ſequitur Sanchez *lib. 1. de ſponſal. diſp. 26. num. 2. & 4.* Gutierr. *de matrim. cap. 2. num. 5* Baſil. Ponce *lib. 12. de ſponſal. cap. 5. num. 5.* Coninch. *diſp. 21. dub. 5. num. 51.* Sed ſalua pace tantorum Doctorum verius crederem ſpectato iuris rigore diem inceptum non ſufficere, ſed neceſſariò completum eſſe debere, quia vſquequo completus ſit, non eſt integer dies, & conſequenter neque integer, & completus menſis, qui ex integris, & completis diebus coaleſcit. Deinde quia quoties tempus eſt à iure determinatum, currit de momento ad momentum, *Argum. leg. 3. §. minorem ff. de minorib.* & ibi gloſſa & Doctores *leg. pater. §. ſexaginta ff. de adulteriis* & ibi Bart. *leg. eos §. fin autem, cod. de appellationib.* & ibi Baldus *leg. 2. §. dies ff. quando appellandum ſit.* & ibi gloſſa, & probari poteſt ex bimeſtri conceſſo ad deliberandum de religionis ingreſſu. *cap. ex publico de conuerſione coniugat.* & ex ætate ad profeſſionem requiſita *cap. 15. ſeſſ. 25. de regularib.* in quibus dies inceptus non habetur pro completo, vti probat Thom. Sanch. *lib. 2. diſp. 24. num. 22.* Ergo idem eſt dicendum in ſeptennio pro ſponſalibus requiſito. Neque obſtat textus in *lege qua ætate*, quia ibi eſt ſpecialis diſpoſitio, quæ ad alios caſus extendi non debet, præcipuè cum non ſit eadem ratio, quippe teſtamentum teſtatori fauorabile eſt, & nullatenus oneroſum. At ſponſalia, ſicut & religionis profeſſio partim fauorabilia ſunt contrahentibus, partim oneroſa: meritò ergo in teſtamento dies inceptus pro completo reputatur, ſecus in ſponſalibus, & religionis profeſſione.

7. Maior difficultas eſt, an ſi ante ſeptennium conſtet aliquem rationis vſu perfecto pollere (quod à iure non præſumitur) habilis exiſtat ad ſponſalia contrahenda? Affirmant grauiſſimi Doctores, Cobarub. *4. decret. 1. p. cap. 1. num. 1.* Gregor. Lopez *leg. 6. verbo, ſiete, tit. 1. part. 4.* Gutierr. *Authen. ſacram. puber. num. 5. & de matrim. cap. 2. num. 10.* Sanch. *lib. 1. diſp. 16. num. 9.* Ægid. de Coninch. *diſp. 21. dub. 5 num. 51.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 5. num. 5.* Rebel. *de obligat. iuſtit. lib. 4. quæſt. 5.* Mouentur: ſeptennium præſcribitur, quia ante illud tempus vſus rationis perfectus non præſumitur. Si ergo de vſu rationis præſumptio fuerit, vel potius certitudo, ceſſat finis legis, & conſequenter illius diſpoſitio. Et fortè ob hanc cauſam dixit Iuris-Conſultus *in leg. in ſponſalibus la 1. ff. de ſponſalib* ad ſponſalia ſatis eſſe quòd ſponſi quid agant intelligant. Et confirmatur exemplo matrimonij, pro quo contrahendo, eſto à iure requiſitus ſit in fœminis 12. annus completus, & in viris 14. At ſi malitia, hoc eſt potentia generandi, & diſcretio ante illam ætatem alicui adueniat, validum matrimonium contrahet. *cap. de illis el 2. de deſponſat. impuber.* quia in eo ceſſat ratio, ob quam illa ætas 12. & 14. annorum præſcripta eſt: at eodem modo ceſſat in habente ante ſeptennium perfectum vſum rationis. Ergo ſponſalia ab eo contracta valida eſſe debent.

8. Nihilominus verius exiſtimo prædicta ſponſalia ante ſeptennium contracta inualida eſſe, tametſi perfecto rationis vſu gaudeant, ſic docuit Abbas in *cap. iuuenes, num 5. & cap. gemma de ſponſalib. num. 6.* Marian. Socin. *conſ. 3. volum. 1.* Roſella *de imped. impedim. 13. n. 9.* Angel. *verbo ſponſalia n. 5. & verbo matrimonium 13. impedimento 14. num. 2.* Morius *de contract. lib. tit. de nuptiis in rub. qui poſſunt contrahere ſponſalia num. 3. & 4. fol. 168.* Andr. Tagnin. *lib. 3. controuerſ. c. 26.* & alij relati à Sanch. *lib. 1. de ſponſalib. diſp. 16. num. 8.* Moueor primò, quia textus *in cap. litteras cap. acceſſit. c. ad diſſoluendum*, & alij *de deſponſat. impuber.* non ſolùm decidunt

ante

ante ſeptennium completum ſponſalia valida non debere præſumi, ſed de facto inualida eſſe, vt expendenti textus conſtare poteſt. Si igitur ante ſeptennium validè ſponſalia contrahi poſſunt, non deberent textus decidere ante ſeptennium ſponſalia nulla eſſe, ſed nulla eſſe præſumi. Secundò ex oppoſita ſententia infertur fruſtra ſeptennium à iure præſcriptum eſſe pro ſponſalibus contrahendis, ſi ſolus vſus rationis pro eorum valore ſpectatur. Nam ſtante vſu rationis valent ſponſalia ante ſeptennium; illo verò deficiente etiam poſt ſeptennium nulla ſunt, vt quid ergo ſeptennium pro valore ſponſalium deſignatur: potius enim vſus rationis deſignari deberet. Quòd ſi dicas deſignari ſeptennium, vt rationis vſus præſumatur, obſtat; quia textus non præſumptionem, ſed ex præſumptione ſponſalium valorem decidunt. Vnde præſumptio non eſt materia deciſionis, ſed finis illius.

9. Neque oppoſitæ ſententiæ fundamentum vrget. Fateor ſeptennium præſcriptum eſſe, quia ante illud non præſumitur regulariter vſus rationis, qui finis perſeuerat, tametſi aliqui ante ſeptennium vſu rationis polleant, quia ſemper verum eſt regulariter vſum rationis ante ſeptennium non adeſſe. Lex verò in ſponſalibus probat ſpectato iure naturæ ſolùm requiri, vt ſponſi intelligant quid agant. Vel dic ſtante ſeptennio ſolùm id requiri, ſecus ante illud. Ad confirmationem reſpondeo, ideo matrimonium ante ætatem puberem contractum validum eſſe malitia ſupplente ætatem, quia ſic eſt iure deciſum, & a regula generali exceptum, cùm autem in ſponſalibus exceptum non ſit; abſque fundamento ea exceptio conſtituitur. Neque ex eo quòd facta ſit exceptio in matrimonio infertur fieri debere in ſponſalibus, nam eſto ſponſalia via ſint ad matrimonium, non quidquid in matrimonio diſpoſitum eſt, cenſeri debet in ſponſalibus diſpoſitum, præterquàm quòd eſt longè diuerſa ratio, nam matrimonio præſcribitur tempus pubertatis, quia ante illud non præſumuntur contrahentes potentiam generandi habere, tametſi habeant diſcretionem. Quod ſi poſt pubertatem potentia generandi expedita non ſit, non obinde a matrimonio contrahendo impediuntur, at in ſponſalibus ſi poſt ſeptennium vſus rationis non eluceat, incapaces exiſtunt ea contrahendi.

10. Illud vero eſt certum, ſi ante ſeptennium ſponſalia contracta ſint, adueniente ſeptennio ratificantur ex mutua habitatione iuxta *cap. vn. de deſponſat. impuber in 6.* Quod ſi habitatio deficiat, ratificare debent verbo, vel facto, quibus ſe tanquàm ſponſos gerant. Neceſſarium tamen eſt, quod ipſi ſponſi ſciant ſponſalia ante ſeptennium nulla eſſe, & velint ea rata præſtare; aliàs ſtante ignorantia ratificatio eſſe non poteſt: vti tradit Sanch. *lib. 1. diſp. 16. numer. 8. & 9.* Gutierr. *de matr. cap. 2. num. 13.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 5. num. 3.*

11. Tandem inquires, an contrahere ſponſalia inualida ſit peccatum? Et quidem ſi inualida ſunt ob impedimentum, quòd matrimonio contrahendo obſtet, non eſt dubium, eſſe graue peccatum; quippe eſt voluntas contrahendi matrimonium inualidum, cuius contractus peccatum mortale eſt. Si autem ob defectum ætatis, vel vſus rationis nulla ſint ſponſalia Nauarr. *cap. 22. num. 13.* Syl. ueſt. *verb. matrim. 5. num. 6.* Roſella *eodem 2. num. 6.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 43. art. 2. dub. 3.* affirmant graue peccatum committi ea contrahendo: Mouentur ex *cap. 2. de deſponſat. impuberum.* ibi: diſtrictius inhibemus, ne aliqui, quorum vterque, vel alter ad ætatem à canonibus determinatam non peruenerint coniungantur, niſi fortè aliqua vrgentiſſima neceſſitate interueniente, vt pote pro bono pacis talis coniunctio toleretur. Ergo qui ante ſeptennium ſponſalia contrahunt abſque vrgentiſſima neceſſitate grauiter delinquunt, vtpote qui ante ætatem à canonibus determinatam coniunguntur. Cæterùm verius eſt vel nullum, vel leuiſſimum peccatum eſſe ſponſalia ante perfectum vſum rationis, vel ante ſeptennium contrahere. Sic docet aliis relatis Sanch. *lib. 1. diſp. 17. n. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 2. n. 14.* Coninch. *diſp. 21. dub. 4. in fine.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 5. n. 4.* Ratio videtur manifeſta, nam ſi contrahuntur ante perfectum vſum rationis, non eſt ſubiectum capax mortalis culpæ. Si verò ante ſeptennium perfectus vſus rationis eluxit in ſententia plurium Doctorum non ſunt ſponſalia irrita, ſed valida, ac proinde quæſtioni præſenti locus non eſt. Si verò inualida ſunt (vti vt probabilius defendimus) cum nulla irreuerentia ſacramento fiat, ſiquidem ſponſalia ſacramenta non ſunt, ſed via ad ſacramentum, neque alicui tertio præiudicium, cùm nullus ex contrahentibus obligatus exiſtat. Non eſt vnde peccatum præcipui graue oriri poſſit, ad ſummum erit quidem actus otioſus, & inutilis, ac proinde veniale peccatum. Neque oppoſitum colligitur ex *capite 2. de deſponſat. impub.* loquitur enim de matrimonio, non de ſponſalibus, vt colligitur ex illo verbo coniungantur, quod coniunctionem matrimonialem denotat, ſponſalibus namque non coniunguntur ſponſi, ſed promittuntur coniungi.

12. Grauior dubitatio eſt, an impuberes contrahentes matrimonium per verba de præſenti malitia non ſupplente ætatem peccent mortaliter? Negat peccare Sanch. *lib. 1. diſp. 17. num. 6.* Baſil. Ponce *lib. 12. de ſponſalib. cap. 5. num. 4.* niſi in copulam conentur. Quia ille contractus non eſt matrimonii, ſed ſponſalium, ac proinde nulla fit ſacramento irreuerentia. Textus verò *in cap. vbi non 2. de deſponſat. impuber.* permittens ex vrgentiſſima cauſa prædictos contrahentes coniungi, de coniunctione in copulam videtur loqui, cuius conatum pro bono pacis tolerandum dicit. Quod ſi dicas ob nullum bonum licita eſt, nec permittenda copula inter eos qui vero matrimonio coniuncti non ſunt, reſpondet Sanch. ex vrgentiſſima cauſa permitti poſſe, cùm dubium eſt de matrimonij valore, ſicuti eſt cùm dubitatur de potentia generatiua.

13. Nihilominus cenſeo probabilius ſecluſa vrgenti cauſa graue eſſe peccatum impuberes contrahere per verba de præſenti, tum ex *dicto cap. 2. de Deſponſat. impuber.* cuius verba manifeſtam prohibitionem indicant; non quidem de copula, cuius nulla eſt facta mentio, ſed de coniunctione matrimoniali. Tum ex eo quòd attentare ſacramentum nullum efficere grauis irreuerentia cenſetur religioni facta, at contrahentes per verba de præſenti, tametſi ſola ſponſalia contrahant, quantum in ipſis eſt matrimonium contrahere intendunt ad quod contrahendum ſunt impediti. Ergo &c. Neque his obſtat textus *in cap. fin. de Deſponſat. impuber, & cap. vnico, §. idem quoque eodem. tit. in 6.* & alij in quibus videtur matrimonium inter impuberes eſſe permiſſum; & vim ſponſalium habere, oririque ex eo publicæ honeſtatis impedimentum, qui textus vtpote lati poſt textum *in cap. vbi de Deſponſat. impuber.* nequaquam derogari cenſeri debent. Non inquam obſtat, quia ſi benè ſupradicti textus, & alij plures expendantur, ſolum factum narrant, declarantque matrimonium non eſſe, ſed ſponſalia: at nullo modo affirmant talem modum contrahendi licitum eſſe. Quod ſi id aliquo modo fuiſſet indicatum, explicandum eſt ſtante vrgentiſſima cauſa ab ordinario approbanda, vt ſic textus textibus conformes ſint. Cauſa enim illa vrgens irreuerentiam excuſat, quæ in contrahendo matrimonio fortè nullo interuenire poſſet, quippe hic modus contrahendi aſſumendus non eſt, niſi cum eſt probabile ſponſos generationi aptos eſſe: nam ſecluſa hac probabilitate nulla cauſa eſſe poteſt exigens contractum per verba de præſenti cùm ex eo non matrimonium, ſed ſponſalia tantùm conſtitui poſſint.

Pvnctvm VII.

De effectu quem ſponſalia valida habent.

1 *Sponſalia inducunt obligationem matrimonij contrahendi.*
2 *Quando hæc obligatio exequenda eſt.*
3 *Satisfit obiectioni.*
4 *Negant aliqui ſponſos fornicantes peccare peccato iniuſtitiæ.*
5 *Probabilius eſt oppoſitum.*
6 *Limitat Sanch. ne procedat in ſponſo, ſed diſplicet limitatio.*
7 *Satisfit oppoſito fundamento.*
8 *Prædictum peccatum etſi ſit contra iuſtitiam, non eſt adulterium.*
9 *Satisfit obiectioni.*
10 *Filij concepti ex coitu cum deſponſata non ſunt ſpurij, ſed naturales.*

1 Dvplex effectus ex ſponſalibus oritur; Primus eſt obligatio matrimonij contrahendi. Secundus impedimentum publicæ honeſtatis, de quo effectu, cum de impedimentis matrimonij ſermo fuerit agendum eſt. Nunc de primo effectu. Tametſi iure ciuili vni deſponſata alteri nubere non prohibebatur *leg. 1. Cod. de Sponſalib.* At iure canonico, cui ſtandum eſt ferè omnes Doctores teſtantur, vti videre eſt in Gutierr. *de iuram. 1. part. cap. 51. num 3. & de matr. cap. 15. num. 1* & Thom. Sanch. *lib. 1. diſput. 28.* prædictam legem correctam eſſe, & obligationem contrahendi matrimonij ex ſponſalibus naſci ex textu *in cap. Albo. cap. deſponſatas, cap. de coniugali 27 quæſt. 2. cap. 2. cap. ex litteris, cap. requiſiuit De ſponſalib.* prædictamque obligationem grauem eſſe, vtpote quæ eſt de re maximè graui ſcilicet matrimonio, cuius omiſſio parti contrahenti præiudicare non leuiter poteſt. Hoc autem intelligendum eſt de ſponſalibus puberum, nam ab impuberibus contracta cum non ſint firmiter valida, eorum obligatio adueniente pubertate diſſolui poteſt. *cap. de illis, cap. à nobis de Deſponſat. Impuber.*

2 Solùm eſt dubium, quo tempore hæc obligatio exequenda ſit? Et quidem ſi eſt terminus præfixus, is ſeruandus eſt, quia eſt promiſſus. At quando nullus dies deſignatur credit Sanch. *lib. 1. diſp. 28. num. 2.* quem ſequitur Gutierr. *de matr.*

*matr.cap.*13.*num.*5. non ſtatim data opportunitate obligare, ſed eum pars contrahens requiſierit. argum. *leg. debitores præſentes Cod. de pignorib.* & ibi Gloſſa. Generale enim eſt debitorem obligatum non eſſe ſoluere debitum, niſi requiſitum, cum terminus præfixus non eſt, quippe creditor non exigens debitum, cum commodè poſſit, tacitè dilationi conſentit. Secùs ſi ob nimiam verecundiam, ob debiti ignorantiam, ob timorem reuerentiæ debitæ, aut alterius inconuenientis omittat exigere. Quod in ſponſalibus ex parte fœminarum ſæpè contingit; quæ licèt maximè cupiant ſponſalia perfici, petere non audent vel ob naturalem pudorem, vel ob ſponſorum timorem, ne tædio affecti deſiſtant.

Cæterùm verius crederem te eſſe obligatum implere ſponſalia, quibus nullus terminus præfixus eſt ab eo die, quo ea contraxiſti. Vti definitur *in leg. in omnibus obligationibus ff. de Regulis iuris*, ibi: in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur, *& leg. eum qui §. quoties ff. de verborum obligationibus*, ibi: quod ſine termino præfixo debetur, & ſtatim debetur. Probatur, quia non eſt aliqua ſpecialis ratio, ob quam poſt menſem, & non poſt diem impleri ſponſalia debeant, cùm eorum præſentanea executio vtilis contrahentibus eſſe poſſit. Deinde contracta non ſunt ſub conditione, quod pars exigat, ſed abſolutè. Ergo nulla eſt ratio, quare expectare debeas partis poſtulationem. Secùs dicendum eſt in mutuo, & precario, quæ non ſtatim ac contrahuntur, debentur reddi, ſed arbitrio prudentis, aliàs nullius eſſent vtilitatis. Fateor te regulariter ab ſponſalibus, alteriúsve debiti ſolutione excuſatum eſſe, dum creditor non exigit, quia tacitè cenſetur dilationi conſentire, niſi exigere omittat ob grauem verecundiam, ob debiti ignorantiam, ob metum reuerentialem, vel aliam ſimilem cauſam, ſed hæc excuſatio eſt per accidens: quia debitum excepto mutuo, & precario per ſe debetur à die quo contractum eſt, ſic Bartholom. à Ledeſm. *de matr. dub.*13.*initio*, Coninch. *diſp.*22. *dub.*1. *concl.*2. Baſil. Ponce *lib.*12. *cap.*6. *num.*2.

3. Neque aduerſus hanc doctrinam obſtat *lex debitores præſentes Cod. de Pignorib.* quia ibi non tam de ſolutione debiti, quàm de diſtractione pignoris ſermo eſt, quod propria authoritate diſtrahi non poteſt, quinimo ad eius diſtractionem non ſufficit, quod creditor retinens pignus à debitore debitum exigat, minetúrque pignoris diſtractionem, ſed inſuper officium iudicis implorari debet, & ex eius iuſſu ſolemniter, & coram teſtibus diſtractionem pignoris debitori niſi ſoluat denunciari, vti habetur *§. ii in fine inſtit. de actionib. & leg.*4 *ff. de pignorat. actione*, ibi: eo moram faciente pignus iuſſu iudicis vendi poteſt. Ex qua doctrina colligi non poteſt, an ſponſalia, quibus terminus præfixus non eſt debeant ſtatim impleri; vel debeant impleri, poſtquam à parte fuerint requiſita.

Ex prædicto affectu, ſeu obligatione contrahendi matrimonium orta ex ſponſalibus oritur obligatio abſtinendi ab omni eo, quod eorum executionem iuſtè impedire poſſit, religionis ingreſſu excepto, vti aduertit Coninch. *diſp.*22. *dub.*1. *concluſ.*2. quippe obligatus ad conſecutionem finis, tacitè obligatur, ne conſecutioni impedimenta præſtet.

4. Hinc oritur grauis dubitatio, an ſponſi cum aliis fornicantes non ſolum peccato intemperantiæ, ſed iniuſtitiæ peccent, debeantque hanc circumſtantiam in confeſſione manifeſtare. Negant Cobarub. 4. *decret.*1 *part. cap.*1 *num.*14. Viuald. *Candelab. ſacram.* 1. *part. materia de ſponſal. num.*10. Baſil. Ponce *lib.*12. *de ſponſal. capit.*6. *num.*8. Henriq. *lib.*11. *capit.*18. *num.*4. & probabilem reputat Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt.*43. *artic.*1. *dub. vltim.* Mouentur, quia prædicta fornicatio ſolùm habet malitiam intemperantiæ, non autem infidelitatis, aut iniuſtitiæ, ergo non conſtituit circunſtantiam neceſſariò in confeſſione exprimendam. Antecedens probo, & primò non eſſe infidelitatem, quia non violatur fides in ſponſalibus data, quippe hæc fides ſolùm data eſt de contrahendo inter ſe matrimonio, & non cum aliis, non autem de non fornicando cum aliis, ſicuti ſi promiſiſſes religionem ingredi, & fornicatus eſſes, non obinde peccares contra fidelitatem debitam promiſſioni. Quod autem neque iniuſtitiam committas inde probatur, quia dum ſponſalia ſunt, corpus tuum non eſt alterius, ac proinde non tradis alienum. Deinde ſi ob factam fornicationem corpus tuum quod in matrimonio tradere debes, grauiter vitiaretur, ſicuti ſi ab equo vendito, neque adhuc tradito oculum erueres, deberes emptori in traditione manifeſtare, vt æqualitas in mutatione ſeruetur: at nullus hanc obligationem ſponſis imponit. Ergo ſignum eſt illorum corpus aliena fornicatione non vitiari grauiter.

5. Nihilominus probabiliorem exiſtimo ſententiam affirmantem eſſe peccatum mortale, non ſolum contra temperantiam, ſed etiam contra fidelitatem & iuſtitiam ſponſos fornicari cum alio. Sic docuit Sarmiento *lib.*1. *ſelect. cap.*5. *num.*3. Ludouic. Lopez, 1. *p. inſtruct. capit.*29. *§. Ad hæc* Petr. de Ledeſ. *de matr. quæſt.*43. *art.*1. *dub. vlt.* Sanch. *lib.*1. *de ſponſal. diſp.*2. *num.*5. *&* 6. Ægid de Coninch. *diſp.*22. *dub.*1. *num.*6. Layman. *lib.*5. *tract.*10. *cap.*1. *num.*6. Molin. *tom.*3. *diſp.*71. *num.*8. Gutierr. *de matr. capite.*1. *circa finem* Ratio eſt, quia ſponſi ſibi inuicem fidem tradunt de corpore nemini alteri tradendo, niſi ſibimet: at cum alteri extra matrimonium copulantur, alteri corpus tradunt, cuius vſus ſponſo erat reſeruatus, ergo violant fidem datam. Deinde violant iuſtitiam: hæc enim violari poteſt ex eo quod vnus ſponſus ius per ſponſalia acquirat, vt ſibimet, & non alteri corpus alterius ſponſi tradatur, tametſi de facto traditio non ſit. Neque valet dicere eſſe acquiſitum ius, ne alteri corpus per matrimonium contractũ tradatur, ſed non per copulam fornicariam; quia id fallinat eſt; cùm traditio per copulam fornicariam deteſtabilior ſit, quàm matrimonialis traditio. Deinde ſponſus obligatus tradere ſuũ corpus in matrimonium alteri ſponſo, conſequenter obligatur ei, & non alteri vſum corporis concedere. Cùm ergo alteri per fornicationem concedit, hanc obligationem iuſtitiæ violat, cuius violatio graue peccatum conſtituere debet; quia eius materia grauis eſt. Et confirmatur, ideò coniuges cum aliis fornicantes Iniuſtitiam committunt; quia ſibimet corpus tradiderunt ad coniugalem vſum; quippe ex hac traditione naſcitur obligatio, ne aliis ſuum corpus tradant non ſolum in coniugalem vſum, quod eſt impoſſibile, ſed neque in vſum fornicarium. At in contractu ſponſalitio hæc corporis traditio promittitur. Ergo promittitur nõ tradi aliis corpus, neque in coniugium, neque in fornicationem. Ergo fornicatio prædictam promiſſionem lædit, & cùm ſit de obiecto graui, graue peccatum conſtituit.

6. Hanc ſententiam limitat Sanch. *dicta diſp.*2. *n.*6. Philencius. *tract.*10 *cap.*7. ne procedat in ſponſo cum aliis fornicante, ſed ſolum in ſponſa. Et quoad ſponſam præter rationem ſuperius factam probari poteſt, quia ea fornicatio eſt ſponſo per ſe grauiter iniurioſa non ſolùm ob periculum prolis concipiendæ, ſed ob infamiam, quam contrahit ſponſus eam ducens; hæc enim infamia ita grauis eſt, vt vix eſt vllus tam infimæ ſortis qui ſciens ſponſam ab alio eſſe corruptam ducere velit. Quod verò fornicatio occulta ſit, & ſponſo, aliiſque ignota; cum id ſit per accidens non tollit iniuriam, & iniuſtitiam; ſiquidem per ſe nata eſt prædicta damna cauſare. Cæterùm ex parte ſponſi fornicationem non eſſe grauem iniuſtitiam inde probat Sanch. quia communi æſtimatione nulla ſponſæ irrogatur infamia, ex eo quod ſponſus cum alia fuerit fornicatus, neque ſponſa eam iniuſtitiam magni ducit, cum videat id ſponſis ob hominum malitiam frequens eſſe.

Mihi tamen hæc limitatio non probatur, ſed probabilius exiſtimo non ſolùm ex parte ſpõſæ, ſed etiam ex parte ſponſi fornicationẽ graue peccatum iniuſtitiæ eſſe, vti docuit Gutierr. *de matr. cap.*1. *num.*10 Coninch *diſp.*22. *dub.*1. *circa finẽ.* Baſil. Ponce *lib.*12. *de ſponſalib. cap.*6 *num.*8. & probatur tum rationibus adductis pro noſtra ſententia, quæ communes ſunt tam ſponſo quàm ſponſæ, nituntur enim iuri ex promiſſione acquiſito, quod vtrique æquale eſt. Tum ex eo quod fornicatio tam ex parte ſponſi, quàm ſponſæ præſtat parti innocenti ſufficientem occaſionem, vt delinquentem repudiet, & ſponſalia diſſoluat. *c. quemadmodum de iureiurando.* At diſſolutio ſpõſalium, & delinquentis repudiatio quid graue eſt, & repulſo nõ leuiter nociuum Ergo iniuſtitia ex qua oritur, grauis cenſeri debet. Tum quia ex prædicta fornicatione naſci filius poteſt ſumptibus ſponſi alendus, quod in ſponſæ præiudicium cedit. Tum denique, quia per ſe datur ſponſæ, occaſio grauis triſtitiæ videns aliam fœminam pluris ab ſponſo diligi, timetéque iuſtè poteſt etiam poſt contractum matrimonium id ipſum faciendum eſſe. Quod verò nulla ex fornicatione ſponſi, ſponſæ infamia irrogetur, non impedit iuris læſionem, in quo iniuſtitia conſiſtit, aliàs iniuſtitia non eſſet adulterium ex parte viri commiſſum, cum rarò ex illo infamia vxori proueniat.

7. Neque obſtant rationes *num.*6. adductæ. Ad primam dico ſponſos ſibimet promittere nemini alteri corpus tradituros eo vtendum, ac proinde promittunt cum alijs non fornicari. Secùs eſt in promiſſione religionis, ex qua ſolus Deus, non religio ius acquirit, vt religioni vouens ſe tradat, præterquam quod illa promiſſio non eſt de tradendo corpore religioni ad vſum, ſed ad obſequium, ac proinde vſus illius fornicarius non eſt aduerſus prædictam promiſſionem, tametſi ex illa ius religioni eſſet acquiſitum. Ad ſecundum reſpondeo iniuſtitiam nõ conſiſtere in eo quod corpus fornicatione vitietur eo vitio, quod obligatus ſit delinquens in matrimonij contractu manifeſtare; ſatis enim eſt quod ius innocentis lædatur traditione alteri facta de corpore ſibi promiſſo, tametſi ex hac traditione non maneat corpus taliter vitiatum, vt delinquens manifeſtare innocenti debeat.

8. Porrò prædictum peccatum etſi contra iuſtitiam ſit, ſpeciem tamen adulterij non conſtituit, quia adulterium eſt alieni tori violatio, *cap. lex illa* 36. *quæſt.*1. *leg. inter §* 1. *ff. ad leg. Iuliam de adulter. l.*1. *in princ. tit.*17. *part.*7. At dum corpus ſponſo promiſſum eſt, & non traditum, non eſt illius totum, ſiquidem eo vti non poteſt, ergo illius vſus in fornicatione nõ

eſt

eſt violatio alieni tori, ac proinde neque adulterium. Secundò adulterium definit Conſultus *in leg. inter 6 ff. ad leg. Iuliam de adulter.* vt ſit acceſſus ad nuptam, ſponſa autem de futuro nupta non eſt, ſed nuptui promiſſa. Tertiò *ex leg. 81. Tauri,* quæ eſt *leg. 4. titul. 20. lib. 8. compilat.* vbi dicitur. Si alguna muger eſtando caſada, o deſpoſada por palabras de preſente cometiere adulterio. In quibus indicatur deſpouſatam per verba de futuro adulterium committere non poſſe. Atque ita ex communi ſententia tradunt Cobarub. *decret. 1. part. n. 8.* Henriq. *lib. 11. c. 13. n. 4.* Coninch. *diſp. 22. dub. 1. n. 4.* Sanch. *lib. 1. diſp. 2. num. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 1. num. 16.* & alij innumeri apud ipſos.

9. Neque obſtat lex, *ſi vxor 13. verſ. diuus. ff. Ad leg. Iul. de adulter.* ibi, etiam in ſpouſa hoc idem (ſcilicet crimen) vindicandum, quia neque matrimonium qualecunque, neque ſpem matrimonij violari permittitur, vbi clarè loquitur Conſultus de ſponſa de futuro, cuius coitus eſt ſicut in vxore vindicandus. Quod verò talis coitus appelletur à Conſulto adulterium, probatur ex illis verbis *hoc idem,* quæ cum præcedentibus iungi debent, præcedentia autem erant. Sed in eam vxorem poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit. Cùm ergo ſtatim ſubiungat lex, *& hoc idem* vindicandum intelligi debet, de quo antea ſermo erat. Cùm autem de adulterio vxoris mentionem fecerit, apertè ſub nomine adulterij coitum ſponſæ de futuro intelligit, vti tradit Sarmient. *lib. 1. ſelect. interpretat. capit. 5. an. 1.* Rifuentes *in leg. 81. Tauri,* & Gregor. Lopez, *leg. 1. tit. 17. part. 7. verbo deſpoſada.* Non inquam obſtat, nam vt rectè Cobarub. Sanch. Gutierr. *loc. allegat.* aſſerunt verba *hoc idem* non debent totum quod in præcedenti clauſula continetur implicare; ſatis enim eſt, quod illius rationem communem implicent, præſtentque hunc ſenſum, hoc idem iniuſtitiæ crimen, ſiue adulterium appelletur, ſiue non; in ſponſa de futuro vindicandum eſt, licèt non eo rigore vindicetur, ac vindicatur adulterium.

10. Aduertunt tamen Ægid. de Coninch. *dicta diſp. 22. dub. 1. num. 7.* Sanch. *lib. 1. diſ. 2. num. 8.* Gutierr. *de matr. cap. 1. num. 22* & nos diximus *tract. de benefic. diſp. 4. part. 1. §. 1. n. 3.* filios conceptos ex coitu cum deſponſata de futuro non eſſe ſpurios, ſed naturales; quia validè, eſto illicitè matrimonium inter ipſos contrahi poteſt.

Pvnctvm VIII.

Qualiter compellendus qui renuit implere ſponſalia?

1 *Compelli poteſt tum in foro conſcientiæ, tum in foro externo, & iudiciali.*
2 *Prius monendus eſt, & poſtea compellendus cenſuris, carcere, aliiſque pœnis.*
3 *Compulſio debet eſſe moderata.*
4 *Fit ſatis obiectionibus.*
5 *Si cauſa ſubeſt diſſoluendi ſponſalia non eſt cogendus, debet autem cauſa iudicialiter cognoſci.*
6 *Iudex Eccleſiaſticus, & ſæcularis compellere reſilientem poſſunt.*

1. DVpliciter reſiliens ab ſponſalibus compelli poteſt, primò in foro conſcientiæ, ſecundò in foro externo, & iudiciali. In foro conſcientiæ iniuſtè ab ſponſalibus reſiliens compellitur negatione Sacramentorum, vtpotè qui à peccato mortali non vult deſiſtere: de qua coactione vide dicta de Sacramentis in genere, quia hæc communis eſt omnibus in peccato exiſtentibus. De coactione verò in foro externo, & iudiciali per carcerem, per excommunicationem, aliáſue cenſuras, doctores in varias ſententias diuiſi ſunt, vt videre eſt apud Sanch. *lib. 1. diſp. 29.* Gutierr. *de iuram. capit. 51. num. 4. & lib. 1. canon. quaſt. 18. num. 10. & de matrim. capit. 15. num. 2.* Alij negant reſilientem prædictis pœnis eſſe cogendum, ſed tantùm monendum ex *capit. requiſiuit de ſponſalib.* Alij affirmant eſſe cogendum, ſi monitis non acquieuerit *ex capit. ex literis el. 2. de ſponſalib.* Alij vtramque ſententiam conciliant, vt ſententia negans eſſe cogendum intelligatur in ſponſalibus non iuratis: ſententia verò affirmans cogendum eſſe, intelligatur de ſponſalibus iuratis.

2. Cæterùm ſiue ſponſalia iurata ſint, ſiue non, ſponſus abſque legitima cauſa de ſponſalibus recedens monendus prius eſt per iudicem, vt deſiſtat à receſſu, & promiſſis ſatisfaciat, ſin minus compellendus eſt carcere, excommunicatione, aliiſque pœnis, vti colligitur expreſsè *ex cap. ex literis el. 2. de ſponſal.* ibi, quia contra iuramentum venire periculoſum eſt mandamus, vt eum moneas, & ſi monitis non acquieuerit, cenſura compellas, vt in vxorem recipiat, & tradunt Cobarub. *decret. 1. part. cap. 4. n. 3.* Henriq. *lib. 11. capit. 13. num. 4.* Coninch. *diſput. 22. dub. 2.* Layman. *lib. 5. tract. 10. capit. 1. num. 4.* Baſil. Ponce. *lib. 12. c. 4. num. 2.* Sanch. Gutierr. *loc. alleg.* vbi innumeros referunt. Ratio ea eſt, quia iudex ex officio tenetur procurare, ne ſubditi iniuriam patiantur, neve ius eis debitum denegetur. Vnde ſi à ſubditis iniuriam patientibus requiſitus fuerit, vt iniuriantem compellat, ne ſic in iniuria facienda proſequatur obligatus eſt ea compulſione vti, quam prudenter iudicauerit neceſſariam eſſe ad prædictæ iniuriæ remotionem. At ab ſponſalibus reſiliens ſine cauſa grauem irrogat parti quacum contraxit; poteſt ergo à iudice compelli, vt ab ea iniuria deſiſtat, & ſponſalia impleat. Quod æquè procedit ſiue ſponſalia iurata ſint, ſiue non, nam in omnibus obligantur ſponſi ius ſibi inuicem conceſſum non denegare, & licet textus in *cap. ex literis* iuramentum ponderare videatur; deciſio tamen non iuramento nititur, ſed ſponſalium, quæ de facto iurata fuerunt obligationi, tametſi ſtrictiùs cogendi ſunt ſponſi, cum ſponſalia iurata ſunt, & ſtrictiſſimè, ſi puella ſub ea fide deflorata eſt. Neque hæc coactio libertati matrimonij obeſt, quia voluntariè ſe illi ſubiecit, cum matrimonium promiſit, ac proinde non eſt coactio iniuſta, & ab extrinſeco, quæ matrimonium impedit, ſed coactio iuſta, & ab intrinſeco proueniens, quæ libertatem matrimonij non minuit.

3. Monent tamen pluribus relatis Sanch. *diſp. 29. num. 7.* Gutierr. *de iuram. cap. 51 num. 4. & de matr. cap. 1. num. 2.* Cobarub. *decret. 1. part. cap. 4. initio, num. 5.* Coninch. *diſp. 22. dub. 1. num. 10.* iudicem procedere debere non præciſa compulſione, ſed moderata, *argum. cap. requiſiuit de ſponſalib.* ibi, cùm matrimonia libera eſſe debeant, monenda eſt potius, quam cogenda, cùm coactiones difficiles ſoleant exitus habere. Quinimo ſi iudex intelligat nihil profuturum excommunicatione, ab illa imponenda abſtinere debet. Quod ſi ea impoſita videat nihil cenſuram prodeſſe, ſed ſponſum pertinacem eſſe, ab ea abſoluere delinquentem debet, ne ea coactus conſenſum fingat, & ſponſa deflorata diſcedat.

4. Neque aduerſus ſupradicta obſtat textus *in leg. ſtipulationes. §. Celſus, ff. de verborum oblígat.* decidens in obligationibus facti neminem compelli; ſed ſoluto intereſſe liberari. Nam prædicta lex intelligi debet de factis, quæ æſtimationem recipiunt: Horum enim obligatio ex tacita voluntate contrahentium non eſt ad factum præcisè, quia factum ab inuito non rectè præſtatur, ſed eſt obligatio ad factum, vel ad illius intereſſe. Secùs eſt de factis, quæ nullo pretio compenſari poſſunt, vti ſunt ſponſalia, & matrimonium, horum enim obligatio ad factum præcisè eſt, non ad factum, vel intereſſe, cum nullo intereſſe æquari poſſint.

Neque item obſtat textus *in cap. 2. de ſponſalib.* aſſerens reſilientes inducendos eſſe, & omnibus modis inducendos, vt ſponſalia exequantur. Cùm ergo nullum verbum de coactione fecerit, videtur inferri coactione non eſſe vtendum. Non inquam obſtat, quia in prædicto caſu veriſſimum eſt nullam coactionem adhibendam eſſe; quia prædicta ſponſalia ex mutuò conſenſu diſſoluuntur, vt colligitur ex illis verbis: *Si autem ſe adinuicem admittere noluerint.* Ad ſponſalia autem quæ ex mutuo conſenſu diſſoluuntur non coactione, ſed monitione ne diſſoluantur, vtendum eſt. Quod ſi monitis non acquieuerint ſponſi, patienter tolleranda eſt eorum inconſtantia non tanquam malum, ſed tanquam minus bonum, vt benè Cobarub. *4. decret. 1. part. cap. 5. §. 1. in principio.* Nec denique obſtat textus *in cap. requiſiuit, de ſponſalib.* vbi ne matrimonia coacta ſint, néue difficiles exitus habeant, monitione potius quàm coactione vtendum eſſe decidit. Nam ex prædicto textu non colligitur vtendum coactione non eſſe, potius contrarium manifeſtè colligitur, vtendum inquam eſſe coactione, ſecundariò tamen, & minus principaliter; nam præcipuè monitione vtendum eſt. Quod ſi monitio non profuerit, vti poterit iudex coactione, moderata tamen; & ad aliquod breue tempus, non abſoluta, & in perpetuum.

5. Illud verò exiſtimo certum, ſi cauſa rationabilis adeſt diſſoluendi ſponſalia, nullatenus reſilientem cogendum eſſe, vti definitur in *cap. ex litteris de ſponſalib.* ibi: niſi rationabilis cauſa obſtiterit, quia eo caſu non recedit iniuſtè: ſed iuſtè. Quam cauſam etſi Sanch. *lib. 1. diſp. 29. num. 6.* exiſtimet non eſſe opus iudicialiter cognoſci, ſed ſatis eſſe, ſi iudex ex iis quæ præ oculis habet, eam intelligat; verius exiſtimo cognitionem iudicialem neceſſariam eſſe, nam cùm ex officio obligatus ſit compellere recedentem abſque cauſa, nequit ab hac obligatione publica liberari, niſi ex cauſa authenticè probata. Præterquam quod nolens compellere cùm ſit à parte requiſitus, manifeſtè indicat vel recedentem ita in malo propoſito pertinacem eſſe, vt nullo modo credatur curandum, vel ſufficientem cauſam recedendi habere, vel ipſum iudicem nolle ſuæ obligationi ſatisfacere. Debet ergo cauſam commiſſæ compulſionis publicè conſtare, ſicuti conſtat compulſionis commiſſio. Atque ita docent Petr. de Ledeſm. *de matr. quaſtion. 43. art. 1. dub. 3.* Gutierr. *de matr. cap. 15. num. 2. circa finem.* Baſil. Ponce, *lib. 12. capit. 6. numer. 5. in fine.*

6. Iudex autem compulſionis eſt tam eccleſiaſticus, quàm ſæcularis, vterque enim compellere poteſt reſilientem, vt contractum obſeruet tametſi contractus iuramento firmatus ſit. Excipe tamen niſi de valore ſponſalium, aut de cauſa diſſoluendi illa lis moueatur; quippe eo caſu ſolus eccleſiaſticus procedere poteſt: quia non de facto ſcilicet ſponſalium executione, ſed de iure illorum, quod eſt ſpirituale agitur, & quia id regulariter contingit, ideò lex regia 7. *tit.* 1. *part.* 4. inquit. Eſta à premia debe ſer fecha por la ſanta Egleſia. Vti tradunt Abbas *cap. ex litteris el* 2. *de ſponſalib. num.* 4. Roſella *verb. ſponſalia n.* 3. Brunell. *de ſponſalib. concl.* 16. *n.* 6. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 29. *num.* 9. Baſil. *lib.* 12. *cap.* 6. *num.* 5. *fine.* Gutierr. *de matr. cap.* 35. *num.* 8.

Pvnctvm IX.

De pœna in ſponſalibus, ſeu matrimoniis adiecta pro firmiori eorum obligatione.

1 *Nemo obligari poteſt ſub pœna ſoluenda.*
2 *Hanc prohibitionem habere locum in reſiliente iniuſtè communes ſententia affirmant.*
3 *Sed oppoſitum cenſeo verius.*
4 *Affirmant plures pœnam appoſitam ſponſalibus iuramento firmari.*
5 *Alij cenſent obligare iuramentum, ſed non firmari promiſſionem.*
6 *Verius eſt nec iuramentum firmare promiſſionem, nec eſſe obligatorium.*
7 *Soluuntur oppoſita fundamenta.*
8 *Affirmat Sanch. pœnam ſolutam retineri poſſe, dum non petitur.*
9 *Diſtinctione reſpondetur.*
10 *Refertur triplex opinio, an contrahentes poſſint transſigere de ſatisfactione damni ex receſſu prouenientis.*

1. CErtum eſt apud omnes neminem obligari poſſe ad matrimonium ſub aliqua pœna ſoluenda, id enim pactum prohibitum, & annullatum eſt *in cap. Gemma mulier.* 29. *de ſponſalib.* ibi, Cùm itaque matrimonia libera eſſe debeant, & ideo talis ſtipulatio propter pœnæ interpoſitionem ſit meritò improbanda, mandamus, quatenus ſi eſt ita, eundem B. vt ab extorſione prædictæ pœnæ deſiſtat, Eccleſiaſtica cenſura compellas. Idem traditur, *in leg. Titia* 134. *ff. de verbor. obligation. & leg. fin. Cod. de ſponſalib. leg.* 1. *tit.* 11. *part.* 4. *& leg.* 39. *titul.* 11. *part.* 5. Quod adeò verum eſt, vt quælibet pœnæ appoſitio inter ſponſorum cognatos, & amicos, tutores, vel dominos niſi matrimonium contrahatur irrita ſit, quia horum damnum ſponſorum damnum eſt, ſponſóſque mouere poteſt ad contrahendum. Secus ſi inter extraneos motu proprio (& non ex mandato ſponſorum, aut illorum parentum) pœna appoſita eſſet ob contrariam rationem, vti pluribus firmat Sanch. *lib.* 1. *de ſponſal. diſp.* 30. *à n.* 2. Gutierr. *de matr. cap.* 17 *à num.* 2. Neque hanc prohibitionem & irritationem impedit quod pœna appoſita leuis ſit, quia iura indiſtinctè prohibent pœnam in ſponſalibus apponi, & quælibet pœna quantumuis minima ex ſe libertatem ad matrimonium requiſitam diminuit. Quod ſi in aliquo caſu ea libertas non minuatur, per accidens eſt quod iura non attendunt, ſed ea quæ frequenter contingunt ſpectant, vti benè tradit Abbas *dicto cap. gemma num.* 8. Cobaruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3 §. 7. *num.* 5. Gregor. Lop. *leg.* 39. *tit.* 11. *par.* 5. *verſ. la pena.* Sanch. *diſp.* 30. *num.* 11. Gutierr. *de matr. cap.* 17. *num.* 5.

2. Triplex tamen eſt difficultas, an prohibitio prædicta pœnæ locum habeat in reſiliente ab ſponſalibus iniuſtè, & perfidè? Communis ſententia affirmat, quia relati textus præcipuè in *capit. Gemma* indiſtinctè prohibent pœnæ interpoſitionem, ne matrimonij libertas minuatur.

3. Oppoſitum tamen probabilius exiſtimo cum Ægid. de Coninch. *diſput.* 22. *dub.* 5. *concl.* 2. *num.* 29. Suar. *tom.* 2. *de relig. lib.* 2. *de iuram. capit.* 23. *numer.* 5. Gab. Vaſq. *opuſc. de teſtam. cap.* 3. *dub.* 2. *numer.* 28. Layman. *lib.* 5. *tractat.* 10. *capit.* 1. *num.* 8. Baſil. Ponce *lib.* 12. *de ſponſalib. cap.* 19. *n.* 8. Gotofr. *in leg. Titia ff. de verbor. obligation. verbo, quia inhoneſtum.*

Ratio eſt, quia nec iure naturali, nec poſitiuo prohibetur pœnam apponi iniuſtè reſilienti. Quod ſic probo: Et quidem de prohibitione à iure naturali facta certum eſt, cùm hæc pœna matrimonij libertatem non impediat, vtpote quæ non ab alio, ſed ab ipſiſmet contrahentibus ortum habeat, cuius ſolutioni ſe voluntariè ſubiecerunt. Poſitiuo autem iure ſolùm prohibetur apponi iuſtè reſilienti, vti conſtat *ex dicta leg. Titia de verborum obligat. & ex dicta leg. fin. Cod. de ſponſalib.* Antiquo enim iure Romanorum conceſſum erat non ſolùm ab ſponſalibus reſilire, ſed etiam matrimonio contracto renunciare, ſeu diuortium inſtituere, modo reſiliens velle pœnam legibus ſtatutam ſubire, ſcilicet amiſſionem arrhæ, dotis, & donationis propter nuptias, vt habetur *leg.* 1. *Cod. de ſponſalib. & toto titul. ff. de diuortijs, & leg. neque ab initio Cod. de diuortijs*, vbi ne matrimonia ad neceſſitatem transferrentur, ſtatutum erat, ne alia pœna contrahentes aſtringerentur, vt habetur *leg. ſi ſtipulatio, ff. de verbor. obligationib.* Cæterùm cùm lege Euangelica hæc libertas recedendi ab ſponſalibus, & matrimonio ſublata ſit, meritò ſublata eſt prohibitio apponendi pœnam iniuſtè reſilienti, vti ſtatutum eſt in Nouella 18. Leonis Imperatoris, in qua teſte Gotofredo abrogatur diſpoſitio leg. *Titia* 134. *ff. de verbor. obligat.* in ea namque Nouella inquit Imperator. At ſanè ne vt fieri aſſolet, ſponſalia ſurſum, deorſumque ferantur. Hoc mihi quemadmodum dixi maiorem obtinere vim videtur: ſolius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde ſponſalibus non acquieſcit conſtituta eſt, eiúſque in duplum reſtitutio, quam mulctam is qui arrham accepit, deindéque in pacto conuento non perſiſtit, ſuſtinet, vt propter pœnæ leuitatem ad pactorum reſciſſionem qui id facere cogitant facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ grauius damnum ſibi obuenire videns inconſtans ille tardior omnino ad diuellenda ſponſalia fiet. Quod ſanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes quod ex conſuetudine fieri ſolet, in legitimam conſtitutionem traducimus. Ex arrhæ ſiquidem perditione faciles ſponſalium euerſiones video, ex pœnæ perſolutione non item. Nam grauius diſpendium pacto enim conſtitutæ pœnæ arrha maior prorſus, atque grauior eſt vel inuitum inhibens animi inconſtantiam acquieſcere illis, quæ antea de ſponſalibus placuerunt compellet. Hactenus Imperator. Id ipſum conſtat ex *cap. gemma de ſponſalib.* vbi ſponſalia contracta erant ante ſeptennium à quibus licitè poterat contrahens reſilire, ideóque iuſtum non erat pœnæ ſolutione obligari ad perſeuerandum in ſponſalibus. Nullus ergo textus eſt, quo prohibeatur pœnam imponi iuſtè reſilienti, ſed ſolùm reſilienti iuſtè. Neque item ex ratione decidendi textus *in cap. gemma de ſponſalib.* colligi poteſt pœnam imponi non poſſe iniuſtè reſilienti; quippe textus mouetur ad prohibendum pœnam, ne in matrimonio contrahendo libertas adimatur, vel aliqualiter minuatur; at ex eo quod iniuſtè reſiliens pœnæ ſolutione moueatur matrimonium celebrare, non minuitur eius libertas ſicuti minuitur ex eo quod excommunicatione, carceris recluſione, pœnæ pecuniariæ exactione compellatur. Tum quia compellitur ad id quod iure naturali, & diuino aſtrictus eſt. Tum quia iure ipſo nullam habet poteſtatem, ſeu libertatem à matrimonio abſtinendi. Ergo nulla eſt libertas licita, & honeſta, quæ prædicta ſolutione pœnæ minuatur. Præterea conuentio de ſoluendis arrhis duplum, vel quadruplum ſtatuta iure ciuili iniuſtè reſilienti non corrigitur ex dicto *cap. gemma*, vti tradunt omnes ex communi ſententia. Sed hæc eſt quædam pœna, & grauior fortè quàm ea quæ ſæpè ex conuentione partium imponitur, ergo pœnæ appoſitio iniuſtè reſilienti nec minuit matrimonij libertatem, neque vllo modo prohibita eſt. Deinde licitum eſt teſte Sanch. *lib.* 1. *diſput.* 30. *num.* 9 *&* 10. Gutierr. *de matrim. cap.* 17. *num.* 7. *&* 8. pœnam apponere, ne coniux concubinam habeat, néve abſque cauſa legitima diuortium faciat, quia hæc in fauorem matrimonij cedit, ergo etiam licita erit pœnæ conuentio, ne ab ſponſalibus ſine cauſa diuertat, ſiquidem hæc conuentio in matrimonij promiſſi fauorem cedit.

4. Secunda difficultas eſt, an pœna appoſita iuſtè reſilienti, & ſecundum communem ſententiam reſilienti iniuſtè firmetur iuramento, vel ſaltem debeatur eo iuramento appoſito? Plures relati à Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 32. *num.* 20. quos ſequitur Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 5. *n.* 25. affirmant non ſolùm iuramentum de ſoluenda pœna obligare attenta ſolutionem, ſed promiſſionem tacitam firmare: quia hæc promiſſio non videtur primariò prohibita ob bonum publicum ſed ob bonum priuatum, ne reſiliens pœnæ ſolutione ductus matrimonium minus liberè contrahat. At quoties ob bonum priuatum primariò actus prohibetur, iuramento confirmari poteſt, vti pluribus firmat Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 32. *n.* 8. Secundò hæc promiſſio ſoluendi pœnam, eſto ſit contra bonos mores ciuiles, non tamen contra bonos mores naturales, non enim iure naturæ prohibita eſt, ergo firmari iuramento poteſt. Tertiò promiſſio ſoluendi pecuniam ludo vetito amiſſam irrita eſt iure poſitiuo & tamen iuramento firmatur, quia nullam turpitudinem continet, ergo ſimiliter firmari poterit promiſſio pœnæ ſponſalibus appoſitæ.

5. Alij verò, ſcilicet Alexand. de Neuo, *dicto cap. gemma de ſponſal. n.* 10. Humbertus de Bonucco *repert. Auth. Sacram. puberum num.* 133. *Cod. ſi aduerſus.* Molin. Ieſuita *tom.* 1. *de iuſtitia. tract.* 2. *diſput.* 151. *pagin.* 863. Leſſius *lib.* 2. *capit.* 17. *dub.* 7. *numero* 56. ſentiunt prædictum iuramentum obligare, tametſi promiſſionem non firmet. Mouentur, quia eſto promiſſio de ſoluenda pœna in ſponſalibus appoſita peccatum ſit, vt pote prohibita in *dicto capit. gemma*, at ſolutio

illius prohibita eſt. Ergo iuramentum de illa ſoluenda validum erit, & obligatorium, ſicuti quia ſolutio pecuniæ ob homicidium factum licita eſt, iuramentum de illa ſoluenda validum exiſtit.

6. Nihilominus verius exiſtimo iuramentum non ſolùm non firmare promiſſionem alias inualidam, & prohibitam de pœna in ſponſalibus appoſita ſoluenda, ſed neque obligatorium eſſe. Sic docent pluribus relatis Cobarub. *Rub. de teſtament. 2. part. num.* 17. Anton. Gomez. 1. *var. capite* 14. *numero* 24. Thom. Sanchez *libro* 1. *diſp.* 32. *numero* 21. Gutierr. *de matrim. cap.* 17. *num* 21. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 19. *numero* 7. Et quidem non firmari iuramento prædictam promiſſionem conſtat ex his quæ diximus *tract. de iurament. punct.* 9. præcipuè §. 3. Ad firmandum namque contractum aliàs nullum & prohibitum, neceſſe eſt quod iure ſic diſponente vitium purgetur, vti ibidem probauimus, eo quòd iuramentum de non retractando contractu nullo, & prohibito iniquum ſit, niſi ius ipſum nullitatem, & prohibitionem tollat. At nullibi ſtante iuramento inuenitur ſublata nullitas, & prohibitio apponendi pœnam ſponſalibus, ergo iuramentum non poteſt confirmare prædictam promiſſionem nullam. Quod verò iuramentum de ſoluenda pœna obligatorium non ſit, inde probo. Quia ius interdicens promiſſionem pœnæ in ſponſalibus, non tam promiſſionem, quàm ſolutionem illius interdicit, quia pœna non tam promiſſa, quàm ſoluta libertatem matrimonij diminuit. Ergo iuramentum de illa ſoluenda obligare non poteſt, vt pote de re illicita, & prohibita. Et confirmo. Solutio pœnæ etſi per ſe mala non ſit, at quatenus in ſponſalibus promiſſa eſt, iniqua eſt eius ſolutio, quia eſt promiſſionis iniquæ approbatio. Secùs verò eſt, in ſolutione vſurarum, & pecuniæ per metum extortæ, quia earum promiſſio ob redemptionem vexationis licita eſt. Et idem eſt de ſolutione pecuniæ ob homicidium patratum, cuius promiſſio non per ſe, ſed ex accidenti ſcilicet ex motione ad peccatum iniqua eſt, ac proinde ſublata iniquitate obligat ad ſui executionem. Secùs eſt in pœna ſponſalibus appoſita, quæ ratione ſui prohibetur, ac proinde neque eius promiſſio, nec ſolutio honeſtari vlla ratione poteſt.

7. Et ex his ſoluta ſunt oppoſita fundamenta. Ad primum primæ ſententiæ nego prædictam prohibitionem non ſpectare bonum publicum, quippe ſpectat libertatem matrimonij. *cap. gemma, cap. requiſiuit de ſponſalib. & leg. fin. Cod. eodem tit.* quæ ſine dubio bonum publicum eſt. Adde eſto bonum priuatum reſpiceret; confirmare contractum non poſſet iuramentum, niſi à iure ſublata eſſet nullitas, & prohibitio, quod in præſenti factum non eſt. Ad ſecundum; ſufficit eſſe contra bonos mores ciuiles, vt nequeat iuramento contractus firmari, dum vitium non purgatur. Ad tertium, admiſſo promiſſionem ſoluendæ pecuniæ ludo vetito amiſſæ eſſe nullam; & prohibitam, conſequenter dicendum eſt illius ſolutionem illicitam eſſe, neque confirmari iuramento poſſe. Fundamentum verò ſecundæ ſententiæ ex probatione noſtræ concluſionis ſolutum eſt.

8. Tertia difficultas, an ſtante promiſſione ſoluendi pœnam in ſponſalibus appoſitam nulla, ſi de facto eam ſoluas, poſſit recipiens eam retinere, quouſque à iudice compellatur reſtituere? Affirmant Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 31. *num.* 2. Leſſius *lib.* 2. *de iuſtit. cap.* 17. *dub.* 7. *num.* 56. Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 5. *numero* 26. Mouentur, quia iura ſolùm annullant promiſſionem, non tamẽ ſolutionem irritant, neq; recipientem inhabilem reddunt. Et confirmatur ex eo quod plures Doctores relati à Sanch. cenſent recipientem pecuniam ludo vetito acquiſitam obligatum non eſſe reſtituere, tametſi ſoluens nullam ſoluendi obligationem haberet, quia leges ſolùm liberant perdentem ab obligatione ſoluendi, at recipientem non reddunt inhabilem ad pecuniæ ſolutæ retentionem. Alij è contra exiſtimant obligatum eſſe recipientem nulla expectata ſententia reſtituere pœnam ſolutam, ſicuti tenetur recipiens lucrum pecunia credita comparatum in regno Caſtellæ, vbi, hi contractus irritantur. Hi ſunt, Sotus, *lib.* 4. *de iuſt. q.* 5. *art.* 1. *fine ante ſolut. arg.* Alcozer. *lib. de ludo, c.* 30. Medina *lib.* 1. *ſum. c.* 14 §. 29. Gutierr. *de iuram.* 1. *part. cap.* 53. *num.* 1. Ludouic. Lop. *lib.* 2. *de contractib. cap.* 22. *fol.* 187. Probant primò, quia promiſſio ſoluendi pœnam in ſponſalibus irrita eſt, & nulla, vt conſtat *ex leg. fin. Cod. de ſponſalib.* & tradunt omnes. Ergo ſolutio virtute illius promiſſionis factæ nulla eſt, quippe promiſſio non tam propter ſe, quam ob ſolutionem irritatur. Secundò ſoluens pecuniam metu cadente in conſtantem virum promiſſam, eo quod credit ad illius ſolutionem obligari, ſolutio nulla eſt, nec transfert dominium in recipientem, vti probat Molina *tom.* 2. *tract.* 2. *diſp.* 267. illa enim pecunia cùm debita non ſit, non poteſt titulo debiti concedi. Ergo ſoluens pœnam ſponſaliorum, credens debitam eſſe quæ debita non eſt, dominium in recipientem non transfert.

9. In hac difficultate diſtinguendum cenſeo cum Ioann. Gutierr. *cap.* 17. *de matrim. num.* 15. *& ſeqq.* ſi ſoluas pœnam vt promiſſis etiam nullis ſtes, ſciens indebitam eſſe, poterit recipiens eam retinere, quouſque ad reſtitutionem compellatur; quia eo caſu non ſoluis pœnam promiſſam, quatenus virtute promiſſionis debita eſt, ſed donas pœnam promiſſam, eo quod promiſſa fuit; iura autem non donationem, ſed ſolutionem virtute promiſſionis prohibent, & annullant. At ſi ſoluas pœnam ſponſalium, eò quod credas te obligatum eſſe, cùm tamen non ſis, nullo modo poterit recipiens eam retinere; quia non habet titulum, ratione cuius eam retinere poſſit. quippe ſolo titulo debiti, qui nullus eſt, ei fuit conceſſa. Quod verò inquit Sanch. *diſput.* 31 *num.* 3. hanc pœnam aliquo modo debitam eſſe, verum non eſt: quia ſolùm deberi potuit virtute promiſſionis, quæ prorſus nulla fuit iure ſic diſponente. Ea verò quæ pro aliis ſententiis adduximus ex probatione noſtræ ſententiæ ſoluta manent.

10. Quarta difficultas. An eſto pœna ſponſalibus adiecta minimè debeatur, poſſint nihilominus contrahentes tranſigere, vt reſiliens iniuſtè alteri contrahenti compenſet damnum, quod innocenti prouenit ex receſſu? In qua difficultate triplicem recenſet Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 30. *num.* 15. Primam affirmantem obligari contrahentes poſſe tam ad compenſationem damni emergentis, quàm lucri ceſſantis; quia hæc compenſatio non videtur conſtitui in pœnam, ſed in pactum conditionale. Secundam negantem quodlibet pactum de prædicto damno, aut lucro; quia omnis alia ſtipulatio præter arrharum promiſſionem nulla eſt. *leg. fin. Cod. de ſponſalib. & leg. Titia ff. de verbor. obligationib.* & libertatem matrimonij diminuit. Tertiam, quam ipſe Sanch. *dicta diſp.* 30. *num.* 15. & Gutierr. *de matrim. cap.* 17. *num.* 14. veriorem exiſtimant diſtinguentem inter lucrum ceſſans, & damnum emergens: affirmant namque damnum emergens innocenti ex eo quod reſiliens promiſſis non ſteterit, poſſe in pactum compenſandum deduci. Secùs verò lucrum ceſſans: quæ ſententia mihi maximè probatur, etenim reſiliens iniuſtè ab ſponſalibus iniuſtitiam committit aduerſus innocentem. Ergo damnum quod innocenti prouenit ex prædicto receſſu, quale eſſet, ſi aliquas expenſas fecit in ſponſalibus contrahendis, vel ob eam cauſam alia ſponſalia ſibi non leuiter vtilia amiſit, tenetur iniuſtè reſiliens compenſare etiam ſecluſa omni pactione. Poterit ergo hoc damnum deduci in pactum, quia non ex pacto, ſed ex iniuſtitia violatæ fidei debetur, ius autem poſitiuum irritat compenſationem alias non debitam, ſecùs verò quæ iure naturali debita eſt. Nullatenus verò deduci in pactum poteſt lucrum, quod innocenti proueniret ex matrimonio cuius erat promiſſio. Ponamus ergo ſponſum recedentem locupletiſſimum eſſe, neque alium æquè locupletem ab innocente inueniri, quo caſu non eſt dubium innocenti maximum lucrum ceſſare ex receſſu delinquentis. Ad hoc igitur lucrum compenſandum nequeunt contrahentes ſe mutuò obligare, quia obligarentur ad ſoluendam pœnam aliàs indebitam, cùm ad illud lucrum non habeant ius niſi poſt matrimonium contractum. Hac diſtinctione facili ſoluuntur, quæ ex aliis ſententiis adduximus, ita vt ſigillatim non ſit neceſſe ea explicare.

PVNCTVM X.

An pœna conſiſtens in lucro non acquirendo reiiciatur ab ſponſalibus?

1 *Qualiter hæc pœna conſtitui poſſit?*
2 *Ex rationabili cauſa hæc promiſſio valida eſt.*
3 *Promiſſio facta à viro vxori propter nuptias tenet nuptiis ſequutis.*
4 *Donatio, ſeu promiſſio contrahentibus facta ab alio tertio firmitatem habet.*
5 *Neque infirmatur dicta promiſſio, eſto contrahentes contrahentes ſint conſanguinei.*
6 *Reiicitur prædicta conditio, ſi legitimè opponatur.*
7 *Legatum virgini relictum ſub conditione, vt Titio nubat, non efficitur caducum, ſi alteri nubat ex paterno iuſſu.*
8 *Examinatur, an legatum relictum ſub conditione vt nobilem ducas, poſſis obtinere, ſi prima vice nobilem ducas, tametſi ſecunda ignobilem.*
9 *Grauatus aliquam ducere in vxorem amittátne legatum, ſi requiſitus renuat, etiam ſi poſtmodum velit.*
10 *An grauatus Mariam ducere, amittat legatum ducta alia, ſi viduus effectus Mariam ducere velit.*
11 *Quid ſi Maria recuſauit, & poſtea velit.*
12 *An aſtrictus ducere Mariam, ſi ipſa renuat, perdat hæreditatem? Negat communis ſententia.*
13 *Apponitur quædam limitatio.*
14 *Quid de teſtatore relinquente legatum Mariæ, ſi Titius cum ea contraxerit, & Titius recuſauerit.*
15 *Perdatne legatarius legatum relictum ſub conditione, ſi conditio caſu deficiat.*
16 *Apponuntur variæ limitationes.*

17 *An*

17 *An legatum relictum puellis maritandis concedi poſſit religionem ingredientibus? Proponitur ratio dubitandi.*

18 *Sub diſtinctione reſpondetur.*

19 *Excipitur ab hac diſtinctione legatum relictum puellis conſanguineis teſtatoris.*

20 *Quare iure præſumit teſtatorem legatum certæ perſonæ relictum velle concedere, ſi religionem ingrediatur, non autem relictum perſonis incertis.*

1. HÆc pœna conſtitui poteſt tum à contrahentibus tum ab alio tertio. à contrahentibus conſtituitur, ſi ſi vir promittat fœminæ, vel è contra certam quantitatem, ſi ipſi nupſerit. Ab aliis verò conſtituitur, vt ſi eam quantitatem promittant viro, vel fœminæ, ſi matrimonium contrahant, & non aliter. Qua in re communis eſt ſententia eam promiſſionem factam ab aliquo ex contrahentibus nullam eſſe, niſi ex aliqua rationabili cauſa fiat, quia præſumitur facta affectu libidinis, & ob eam cauſam reprobatur in *leg. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero. ff. de verbor. obligat.* ibi: *ſi tibi nupſero decem dare ſpondes*, cauſa cognita denegandam actionem puto, nec raro probabilis cauſa huiuſmodi ſtipulationis eſt. Idem ſi vir à muliere eodem modo non in dotem ſtipulatus eſt, & tradit ibi Bart. Cobarub. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 3. num. 1.* Sanch. *lib. 1. diſput. 33. num. 3.* Gutierr. *de matr. cap. 20. num. 2.* & alij apud ipſos.

2. Verùm ſi ex rationabili cauſa prædicta promiſſio à contrahentibus fiat, valida eſt, vt deciditur expreſsè *cap. de illis de conditionib. appoſitis.* Cenſetur autem ex rationabili cauſa promiſſio fieri, ſi fiat à fœmina viro, quia præſumitur facta in dotem. Deinde ſi fiat à viro ſene, vel ignobiliore puellæ nobiliori, quia cenſenda eſt in compenſationem iuuentutis, & nobilitatis fieri, vt docent relati Doctores.

3. Illud verò eſt certum promiſſionem factam à viro vxori cauſa donationis propter nuptias validam eſſe, & ſequutis nuptiis confirmari, quia non eſt donatio gratuita, ſed remuneratoria dotis receptæ. Et habetur *leg. ſi conſtante Cod. de donationib. ante nuptias*, & tradit Bart. *in leg. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero num. vnico ff. de verb. obligationib.* Cobarub. *decret. 2. part. cap. 3. §. 3. num. 2. & 3.* Sanch. *diſp. 33. num. 5.* Gutierr. *cap. 20. num. 3.*

4. Si autem ab alienis donatio, ſeu promiſſio fiat contrahentibus de lucro acquirẽdo, ſi matrimonium contrahant valida eſt donatio, ſeu promiſſio; quia hæc non eſt pœna, ſed præmium matrimonij contrahentibus propoſitum, vti docent Molin. *l. 2. de prim. cap. 13. à n. 1.* Mantic. *de coniectur. vltim. volunt. 11. tit. 18. num. 1.* Cobarub. *dicto §. 3. numero 6.* Sanch. *dicta diſput. 33. numer. 6.* Gutierr. *cap. 20. numer. 4.* Quod adeo verum eſt, vt ſi dones, vel leges Mariæ hæreditatem ea conditione, vt Titio nubat alias amittendam, valida ſit diſpoſitio, quia non priuas Mariam hæreditate abſolutè acquiſita, ſed acquirenda ſub ea conditione, vt Titio nubat, vt benè aliis relatis Sanch. *num. 7.* Gutierr. *num. 5.* Quinimo ſi inſtituas Mariam hæredem ſub eo modo, vt Titio nubat, ſin minus eam hæreditate priuas, tenet inſtitutio; quia non priuas hæreditate plenè acquiſita, ſed adquiſita ſub eo modo, ſicuti notauit Sanch. *num. 8.* Gutierr. *n. 5.*

5. Neque hanc inſtitutionem infirmat, tametſi Titius cui Maria nuptura eſt ſit illius conſanguineus intra quartum gradum, quia eſto Pontificis diſpenſatio requiratur, ea diſpenſatio non eſt impoſſibilis, ſed poſſibilis, & facilis, cùm paſſim obtineatur, ergo non debet vt impoſſibilis reijci. Hoc autem intelligendum cenſet Thom. Sanch. aliis relatis *lib. 8. diſp. 5. num. 19. & 26.* vt procedat, ſi teſtator, vel donans diſpenſationem expreſſerit, ſecus ſi ea omiſſa inſtitutionem fecerit. Mouetur *ex leg. regia 14. in fine tit. 4 part. 6.* ibi: fueras ende ſi aquelcon quien la mandaba que caſa ſe fueſe pariente della. Sed rectius Molin. *lib. 2. de Hiſpanor. primog. cap. 13. num. 1.* Gutier. *de matr. cap. 26. num. 6.* credunt diſpoſitionem ſubſiſtere, tametſi diſpenſationis Pontificiæ non meminerit; quia præſumendus eſt illam velle. Non enim eſt credendum, velle teſtatorem, vt Maria nubat Titio contra iuris ordinem, vel eius inſtitutionem caducam fieri. Vnde lex regia intelligi debet, niſi is quocum Maria nuptura eſt talis ſit, quocum Pontifex rarè, difficillimèque diſpenſet, vt ſi eſſet in ſecundo gradu conſanguinitatis; quia eo caſu reijcienda eſt ea conditio, niſi teſtator diſpenſationis Pontificiæ obtinendæ meminerit.

Quod ſi diſpenſationis meminit, variant Doctores an ſit reijcienda? Affirmant Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 12. & 13.* & Henriq. *lib. 12. de matr. cap. 10. num. 4.* reijciendam eſſe prædictam conditionem vtpote fermè impoſſibilem, & legatum purum ſubſiſtere. Sed rectius Acoſta *lib. 1. ſelect. interpret. capite 8. numero 14.* Mol. *in annotat. appoſitis ad finem libri numero 12.* Sanchez *libro 5. de matr. diſput. 5. numero 10.* Gutierr. *de matr. cap. 20. num. 7.* Negant prædictam conditionem reijci debere, quia eſto difficillimè diſpenſatio impetretur, abſolutè impoſſibilis non eſt, cum ſæpè videamus concedi. Non igitur reijci debet ea conditio, vt impoſſibilis.

6. Conueniunt tamen Doctores reijci prædictam conditionem, ſi legitimæ, vel aliàs debitæ hæreditati apponatur, quia nequit grauari quod liberè debitum eſt, vt benè Cobarub. *4. decret. 2. part. capite 3. §. 3. numero 7.* Mantica *de coniectur. vltimarum volunt. tit. 18. num. 12.* Molin. *libero 2. de primogen. capite 13. numero 4.* Sanch. *diſp. 33. numero 10.* Gutierr. *cap. 29. numero 8. ex leg. quoniam in prioribus Cod. de inofficioſo teſtam.* Secundò reijcitur, ſi nuptiæ indignæ ſint hærede, vel legatario. Nam ob difficultatem grauem, quam paſſurus eſſet legatarius in ea conditione implenda, ius eam conditionem vt impoſſibilem reijcit. *leg. cum ita legatur ff. de condit. & demonſtrat. & leg. 14. tit. 4 part. 6.* ibi: con quien no podia, ni debia caſar; & *leg. 32. tit. 9. parte 9.* & tradunt omnes Doctores teſte Sanchez *diſputatio. 33. numero 11* Gutierr. *cap. 20. n. 9.* Hoc autem intelligendum eſt inquit Sanch. & Gutierr. modò fœmina, cui prædictum grauamen imponitur vidua non ſit, nam ſi vidua eſt, eſto non tenetur indigno nubere, tenetur tamen à nuptiis abſtinere, quia in ea diſpoſitione duo imbibuntur, primum expreſsè, nempe, vt nubat indigno quod reijcitur, ſecundum tacitè, vt nemini alteri nubat, quod in viduo, & vidua ſuſtinetur, *leg. cum tale ff. de condit. & demonſt.* vnde ſi alteri nubat perdit legatum.

7. Ex his inferunt Mantic. *de coniectur. vlt. volunt. lib. 11. tit. 18. in fine.* Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 22.* Cobarub. *4. decret. 2. part. cap. 3. § 8. numero 2.* Thom. Sanch. *diſp. 33. numero 14.* Gutierr. *cap. 20. numero 11.* & alij apud ipſos legatum virgini relictum ſub conditione, vt Titio nubat non effici caducum, ſi alteri nubat ex paterno iuſſu, quia prædicta conditio ſubintelligenda erat, quatenus decenter, & honeſtè impleri poſſet. At non eſt decens, neque honeſtum, vt virgo alicui nubat contra patris voluntatem. Ergo eo caſu non eſt cenſenda obligata Titio nubere, & conſequenter nec legatum amittere.

8. Pro prædictorum intelligentia enodant Sanch. *diſp. 33. à n. 14. &* Gutierr. *de matr. capite 20. à n. 12.* aliquot difficultates, quas ſuo ordine proponemus. Prima eſt, an legatum tibi relictum ſub conditione vt nobilem ducas, aliàs legatum amittas, ſatisfacias huic diſpoſitioni, ſi prima vice nobilem ducas, tametſi viduus effectus ignobilem duxeris? Rationem dubitandi præſtat regula illa communis: Sermo ſimpliciter prolatus de prima vice eſt intelligendus, *leg. boues §. hoc ſermone ff. de verbor. obligat.* quod maximè verum habere debet in iis quæ odioſa ſunt, & libertatem matrimonij aliquo modo diminuunt, vt eſt in præſenti. Atque ita docent Acoſta *in l. cum tale. §. ſi arbitratu ampliat. 3. numero 10. ff. de conditione & demonſtratus.* Sed omnino tenendum eſt te prædictæ diſpoſitioni non ſatisfacere, eo quod finis diſpoſitionis ne ſcilicet hæreditas ad ignobilem deueniat, æquè in ſecundo matrimonio, ac in primo procedit, cùm æquè ex vtroque filij procreati poſſent. Atque ita affirmans eſſe omnium docet Peralta, *in leg. vnum ex familia §. etſi fundum, num. 31. ff. de legat. 2.* Mantica *de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 18. numero 3.* Sanchez alios referens *lib. 1. diſputat. 33. numero 14.* Gutierr. *de matr. capite 20. numero 12.* Neque obſtat *lex boues §. hoc ſermone*, quæ intelligenda eſt, cùm non procedit eadem ratio in ſecunda vice, ac in prima. Secùs ſi eadem ratio militat, ob quam in diſpoſitione affirmatiua ducendi nobilem, negatiua conditio clauditur ne ignorabilis ducatur.

9. Secunda difficultas; an grauatus aliquam ducere in vxorem, ſi requiſitus renuat, amittat legatum, vel hæreditatem, ita vt pœnitentia ductus illud recuperare non poſſit? In qua difficultate optimè diſtinguit Pelaez *de maiorat. 1. part. quæſt. 50. numero 13.* quem ſequitur Sanch. *dicta diſp. 33. num. 15.* Gutierr. *de matr. capite 10. numero 13.* Si legans, ſeu inſtituens voluit ipſo iure priuare hæredem, vel legatarium nolentem diſpoſitioni acquieſcere hæreditate, vel legato, & ſucceſſori applicare, nullatenus poterit id recuperare, eſto pœniteat, quia ſucceſſor non poteſt ob nouam legatarij pœnitentiam iure ſibi quæſito priuari. Excipe niſi legatarius, cui conceditur beneficium reſtitutionis in integrum, quia eo caſu ſucceſſori non eſt plenè ius quæſitum. Si autem non priuet ipſo iure hæreditate, vel legato, poterit optimè pœnitere, quia nemini quæſitum ius eſt, ſed omnia integra ſunt.

10. Tertia difficultas, an hæres, vel legatarius grauatus Mariam ducere amittat legatum, vel hæreditatem, ſi aliam duxerit, tametſi viduus effectus Mariam ducere velit? Communis reſolutio eſt legatum, & hæreditatem amittere, quia non ſatisfacit diſpoſitioni, quæ de primis nuptiis, non de ſecundis intelligitur, *leg. matrimonij ff. Qui, & à quibus. & leg. quod ait. § proinde ff. de Diuortiis leg. hac conditione filia mea & leg. cum ita §. 1. & leg. hoc genus ff. de conditionib. & demonſtrat.* Quod intelligendum eſt, ſi tempore delatæ hæreditatis, vel legati aliam à Maria duxit. Secùs ſi hæreditas, vel legatum delatum eſt tempore viduitatis, quo Mariam ducere intendit, quia tempus delatæ hæreditatis, vel legati ſemper reſpiciunt conditiones appoſitæ, vti dicitur *leg. intercidit ff. de legat. præſtandis.* Atque ita docent Acoſta. *leg. cum tale*

§. *ſi arbitratu limit.* 3. *num.* 2. *& ſeqq. ff. de conditionib. & demonſtrat.* Molina *lib.* 2. *de primogen. cap.* 13. *numer.* 16. Sanch. *diſp.* 33. *num.* 17. Gutierr. *de matr. cap.* 20. *num.* 15. Quod ſi hoc tempore Maria cum alio nubat, hæres, vel legatarius hæreditatem, ſeu legatum non amittet, quia per ipſum non ſtetit conditionem implere. Quinimo eam viduam factam non tenetur ducere, quia conditio de primis, & immediatis nuptiis intelligi debet, vt benè tradunt Doctores nuper relati.

11. Quarta difficultas, an perdat legatum grauatus Mariam ducere, ſi ipſa nuptias primò recuſauit, & poſtmodum annuat, grauatus autem eo tempore nolit? Qua in re Sanch. *diſp.* 33. *num.* 18. approbat diſtinctionem Manticæ *de coniect. vlt. volunt. lib.* 11. *tit.* 18. *à n.* 38. & Menoch *lib* 4. *de præſumpt. præſumpt.* 183. *à n.* 2. ſi tempore quo Maria ducenda erat, & nuptias recuſauit, hæres, vel legatarius alias contraxit nuptias, vel hæreditatem, ſeu legatum adit, vel ſi non adit, eſt legatum non quantitatis, ſed ſpeciei, quod ſtatim in legatarij dominium tranſit, non amittet legatum, quia conditio habetur pro impleta. argum. *leg.* 1. *Cod. de inſtit. & ſubſtitutionib.* At ſi nullas contraxit nuptias, nec hæreditatem adit, neque hæreditas eſt ſpeciei ſcilicet domus, vel fundus ſed quantitas, nempe pecunia, vel aliquid modij tritici pendet legatum, ſi Maria denuo conſentiente ipſe renuat, quia omnia ſunt integra.

12. Quinta difficultas, an aſtrictus Mariam ducere ſub pœna priuationis hæreditatis hæreditatem amittat, ſi ipſa requiſita nolit nubere; Communis eſt ſententia, quam tradit Molin. *lib.* 2. *de Hiſpaner. primog. cap.* 13. *num.* 14. Molina Ieſuita *tract.* 2. *diſp.* 206. *in fine, & diſput.* 207. *circa medium.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 11. *tit.* 18. *num.* 37. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 183. *num.* 25. Sanch. *lib.* 1. *diſput.* 33. *num.* 19. & 20. Gutierr. *de matrim. cap.* 20. *num.* 8. negans hæreditatem amittere, eo quod videatur ad illud matrimonium grauari non abſolutè, ſed Maria conſentiente, quare illa renuente ceſſat grauamen impoſitum, & conditio reputatur impleta. *ex leg.* 1. *Cod. de inſtit. & ſubſtitutionib. & leg.* 14. *titul.* 4. *par.* 6. Neque opus eſt ad liberandum grauatum à conditione ſibi impoſita ducendi Mariam, quod ipſa expreſsè recuſet nuptias. Satis enim eſt, quod virtualiter eas recuſet impedimentum malitiosè apponens, ne à grauato requiratur, vt benè tradit Molina Iuriſta, Gutierr. & Sanch. *ſuprà* Debet tamen grauatus hanc proteſtationem ſuæ intentionis ex mandato iudicis præſtare ad domum ipſius mulieris, eiúſque conſanguineis notam facere, vt mulieris malitia, & recuſatio, & grauati diligentia nota ſit, vti tradunt prædicti Doctores.

13. Prædicta limitant communiter ſcribentes teſte Gregor. Lopez *in dicta leg.* 14. *tit.* 4. *part.* 6. *verbo eno ſele enbargara.* Eman. Acoſta. *leg. cum tale* §. *ſi arbitratu limit.* 3. *num.* 18. Molin. *de primogen. cap.* 13. *num.* 19. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 33. *num.* 21. Gutierr. *de matr. cap.* 20. *num.* 19. ne procedant in contractu irreuocabili inter viuos, ſed ſolùm in vltimis voluntatibus. Credunt enim fauore vltimarum voluntatum introductum eſſe *in leg.* 1. *C. de inſt. & ſubſtit.* & aliis, vt diſpoſitionis conditio cenſeatur impleta, quoties per grauatum non ſtat grauaminis executio. Quod ad contractus (inquiunt) inter viuos trahi non debet, ſed neceſſariò conditio in ſpecifica forma implenda eſt, aliàs donatum deficiet, niſi aliud à donante exprimatur. Cæterùm etſi hoc commune ſit, & vt commune conſulendum, probabile ſatis eſt, & æquitati non parum conforme, vt videre eſt apud Molin. *ſuprà*, donatarium cui donatum conceditur ſub aliqua conditione ab alterius voluntate pendente retinere donatum poſſe, ſi per ipſum non ſteterit, quo minus conditio executioni mandetur: quia ſubintelligendum eſt donatum concedi ſub conditione non impoſſibili, ſed poſſibili, & rationabili, ac proinde quatenus à donatario pendet.

14. Sexta difficultas; quid ſit dicendum, ſi teſtator Mariæ legatum reliquit ſub hac forma: *Lego Mariæ, ſi Titius cum ea contraxerit*, an Titio recuſante obtineat Maria legatum, ſi per ipſum non ſteterit? Variant Doctores, vti conſtat ex adductis ab Acoſta *leg. cùm tale* §. *ſi arbitratu limit.* 6. *num.* 27. *ff. de condit. & demonſtrat.* Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 183. *à n.* 32. Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 11. *tit.* 18. *num.* 37. Sed rectiùs Gregor. Lopez. *dicta leg.* 14. *verbo ſi ceſare tit.* 4. *part.* 6. quem ſequitur Sanch. *diſp.* 33. *num.* 22. Gutierr. *cap.* 20. *de matr. num.* 20. aſſerit inſpiciendum eſſe cuius intuitu, & fauore teſtator matrimonium contrahi voluerit, nam ſi fauore Mariæ legatariæ obtinebit, legatum. Secùs ſi fauore Titij.

Hinc inferunt Sanch. *num.* 23. Gutierr. *num.* 21. ſi tibi legatum, ſeu donatio fiat, vt facias aliquod matrimonium contrahi, eo non contracto non obtinere legatum, aut donationem, tametſi omnem diligentiam præſtiteris, vt matrimonium contraheretur, quia non eſt pœna, ſed præmium, quod non cenſetur oblatum, niſi effectu ſequuto. Cæterùm iuxta ſuperiùs dicta, crederem legatum te retinere poſſe; quia in vltimis voluntatibus conditio impleta cenſetur, quoties in culpa non es exequendi conditionem, ſecùs verò donatum, quia in donationibus ex communi ſententia non diligentia, ſed effectus ſequutus ſpectatur.

15. Septima difficultas, an ſi prædicta conditio mixta, pendens inquam à plurium voluntate caſu deficiat, perdat hæres, ſeu legatarius hæreditatem, vel legatum. V. g. inſtituta eſt Maria hæres, vel legataria ſub conditione, vt Titio nubat, antequam id potuerit præſtare mortua eſt, vel Titius; debetúrne illi legatum, ſeu hæreditas? Molina Ieſuita *tr.* 2. *diſp.* 206. *& diſp.* 207. cenſet, ſi Titius moriatur, & ipſa ſuperuiuat, deberi hæreditatem, ſeu legatum; quia non eſt æquum priuari ob defectum conditionis abſque eius culpa contingentem. Secùs verò ſi ipſa decedat; cùm hæreditas non fuerit ipſi radicata, vt ad ſucceſſores tranſire poſſet. Communis tamen reſolutio eſt teſte Molina Iuriſta *lib.* 2. *de Hiſpan. primogen. capite* 13. *numero* 23. *& ſequentibus.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 11. *titul.* 18. *num.* 37. Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 183. *numero* 40. & 41. Thom. Sanch. *lib.* 3. *diſputat.* 33. *num.* 24. Gutierr. *de matr. cap.* 20. *num.* 22. in vtroque caſu perire hæreditatem, ſeu legatum: quia conceſſum fuit ſub conditione nuptiarum, qua conditione ſublata legatum perit, niſi à iure conditio ſuppleatur, vti contingit cùm ex malitia pars non grauata nuptias recuſat. *leg.* 1. *Cod. de inſtit. & ſubſtit.* Atque ita habetur expreſsè *leg. legatum Cod. de conditionib. inſert.* ibi: *cum moriuo filio priuſquam matrimonium cum eo contraheret, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi exiſtimo.* Et *leg. in teſtamento la* 2. *ff. de condit. & demonſtrat. & leg. regia* 14 *tit.* 4. *part.* 6. ſi acaeçieſe que la mujer ſe muera, o aquel con quien la mandaba caſar antes que ſe cumpla la condicion no vale el eſtablecimiento, o la manda que aſi fueſe fecha.

16. Huic doctrinæ, vt conſtat ex Menoch. Mantic. Molin, Sanch. Gutierr. *locis allegatis*, plures limitationes adhibentur, Prima, ne procedat in maioratus inſtitutione, hæc enim inſtitutio ex præſumpta teſtatoris voluntate ſubſiſtere videtur, caſu quo inſtitutus ſuperuiuat, tametſi moriatur is, quocum matrimonium contrahendum erat, quia non petitur matrimonium vt conditio; ſed vt modus, quo deficiente non perit diſpoſitio, vti tradit Molin. *dicto libro* 2. *capite* 13. *numero* 25. Sed hoc ſublimitat duobus modis Molin. & benè *in annotat. ad dict. capite* 13. *numero* 13. *in fine operis*, quem ſequitur Gutierr. *numero* 24. primò ne procedat, quando extraneus eſt inſtitutus, & perſona quacum contrahere debebat ex familia inſtitutoris, Secundò ſi fœmina vocata eſſet ſub ea conditione, vt agnato nuberet, idque ob conſeruandam agnationem, quia in his caſibus ceſſat præſumptio, cùm manifeſtum ſit non aliter teſtatorem voluiſſe inſtitutionem ſubſiſtere, quàm conditione obſeruata. Secundò limitatur, ne procedat in legato alimentorum. Quippe fauore alimentorum conditio caſu deficiens cenſetur impleta, quapropter ſi puellæ pauperi legatum in dotem relictum ſit, vt Titio nubat, & antequam id præſtare poſſit Titius deficiat, legatum obtinebit, quia cenſetur quaſi in alimenta conceſſum, vti tradit Menoch. *dicta præſumpt.* 183. *num.* 42. Mantic. *lib.* 11. *tit.* 22. *num.* 32. Sanchez *dicta diſp.* 33. *num.* 25. Gutierr. *cap.* 20. *num.* 25. Tertiò limitatur in legato libertatis, quia fauore libertatis conditio caſu deficiens reputatur impleta, vt benè Menoch. *num.* 43. Quartò in legato ob cauſam piam, quæ fauores libertatis obtinet, Menoch. *num.* 44. Quintò in legato, cuius conditio partim impleta eſt; quia reputatur integrè impleta, ne diſpoſitio pereat. Menoch. *num.* 45. Sextò ſi matrimonium contrahendum non vt conditio, ſed vt modus poſtulatum eſt, non perit legatum, ſi deficiat is, quocum legatarius contrahere debet, vt benè Molin. Sanch. Gutierr. Menoch. *locis relatis* tradunt. Ex verbis autem inſtitutionis colligendum eſt, an ſub conditione, vel ſub modo grauamen appoſitum fuerit. Septimò quoties conditio deficit ex legantis defectu. V. g. legauit centum Eccleſiæ teſtator, ſi ibi fuerit ſepultus, mortuus eſt excommunicatus, obtinet Eccleſia legatum, vt optimè docent aliis relatis Menoch. *dicta præſumpt.* 183. *num* 46. Sanch. *diſp.* 33. *num.* 26. quia æquum non erat priuari Eccleſiam legato ob non conceſſam ſepulturam, quam iure concedere non poterat. Quoties vero conditio deficit ex impedimento appoſito ab aliquo tertio, quia ſcilicet impedit matrimonium contrahendum, conditio non reputatur impleta, ſed legatarius actionem habet aduerſus impedientem, vt damnum, quod ex impedimento ei prouenit, & lucrum: quod ceſſat ſatisfaciat. Quod intelligendum eſt modò ab impediente ſatisfactionem obtinere poſſis, ipſéque teneatur eam præſtare, neque ſit ex cuius conſenſu conditio, vt latiùs tradunt Molin. Menoch. & Sanch. *locis ſæpe alleg.*

17 Octaua, & grauiſſima difficultas, an relictum puellis maritandis concedi poſſit religionem ingredientibus? Ratio difficultatis eſt, quia religio eſt quoddam ſpirituale matrimonium, & ſub eo nomine continetur iuxta illud 1. ad Timoth. 5. *Cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto nubere volunt,*

&

& colligitur ex *cap.2. & vlt. de tranſlat. prælat. cap. ex publico. de conuerſ. coniugat.* & tradit Bart. *authent. de ſanctiſſim. Epiſcop. §. ſed & hoc præſenti collat. 9. num. 2.* & Bald. Cynus, Paul. de Caſtro *in authen. niſi rogati, Cod. ad Senatuſconſult. Trebellian.*

18. Sed diſtinguendum eſt, ſi legatum relictum ſit alicui determinatæ perſonæ, vt matrimonium contrahat, poterit concedi ſi religionem ingrediatur ex expreſſa deciſione textus. *§. ſed & hoc præſenti Auth. de ſanctiſſim. Epiſcop. collat. 9. & Authent. niſi rogati Cod. ad Senatuſconſult. Trebell.* & tradunt poſt alios antiquiores Cobarub. *1. Var. capite. 19. numero 10.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. libro 11. tit. 18. numero 26.* Menoch. *lib. 4. præſumpt. 148. n. 13.* Gutierr. *conſ. 26. num. 13. & lib. 1. can. quæſt. num. 20. & de matr. cap. 20. num. 27.* Sanch. *lib. 1. diſp. 33. num. 29.* Molina *tom. 1. tract. 2. diſp. 207. concl. 1.* Rationem aliqui Doctores reddunt, ne via ſtatui perfectionis præcludatur. Sed eſt friuola ratio: nam prædicta diſpoſitio viam perfectioni non præcludit, tametſi matrimonij ſtatum foueat, quod bonum eſt. Nemo enim obligatur in opera perfectiora ſuas diuitias expendere, ſufficit, ſi eas expenderit in opus honeſtum quale, eſt puellas pauperes dotare, neque puella ex hac diſpoſitione impeditur à religione, cùm poſſit legato relicto religionem amplecti. Quapropter fundamentum huius deciſionis eſt ſola præſumptio à iure facta voluntatis teſtatoris, qui creditur in legato relicto determinatæ perſonæ in matrimonium collocandæ ſolùm ſpectaſſe quod ipſi perſonæ vtile ſit, eamque in ſtatum decentem collocare. Cùm ergo religionem ingrediens ſtatum decentem, & maximè vtilem aſſumat, ex præſumpta teſtatoris voluntate legatum obtinebit. Secùs erit ſi non ſolùm legatum relictum ſit determinatæ perſonæ, vt matrimonium contrahat ſed vt contrahat cum perſona determinata; quia eo addito ſatis exprimit non ſpirituale matrimonium, ſed carnale velle. Quod ſi ea perſona, cui puella nubere debet obijſſet, antequam ipſa eſſet in mora, neceſſariò alteri nuptura eſt, vt poſſit legatum obtinere; quia non conceditur legatum ob ſolam vitam cœlibem, ſed ob matrimonium; ei autem religionem ingredienti & legatum concederetur ex præſumpta teſtatoris voluntate. Cùm enim ceſſauerit matrimonium cum determinata perſona contrahendum, & ſolùm relinquatur obligatio contrahendi matrimonij, recidet iuris præſumptio velle teſtatorem ad nuptias tam carnales, quàm ſpirituales legatum concedere.

At ſi legatum relictum ſit non perſonæ determinatæ, ſed indefinitè pro puellis maritandis, nequaquam concedi poterit religionem ingredientibus, quia diſpoſitio textus *Authent. de ſanctiſſim. Epiſcop. §. ſed hoc præſenti collat. 9.* ſolùm eſt de legato relicto certæ perſonæ, ibi, *ſiue reliquerit ſuis liberis, ſiue alij cuicunque perſonæ.* Ergo trahi non debet ad legatum incertis perſonis relictum, quia eſt diſpoſitio à iure communi exorbitans, quod exigit, vt conditiones in forma ſpecifica, & propria, & non ficta impleantur. *leg. Mœuius. & leg. qui hæredi, ff. de condit. & demonſtrat.* At religio ſolùm fictione iuris matrimonium vocatur, non propriè, ergo legatum relictum ſub conditione matrimonij contrahendi non poterit religionem ingredientibus concedi. Atque ita docent Gutierrez Mantica, Cobarub. Menoch. Sanch. *num. præced* relati.

19. Ab hac tamen doctrina excipiendum eſt legatum relictum pro puellis conſanguineis teſtatoris, hæ enim obtinebunt legatum relictum pro illis maritandis, tametſi religionem ingrediantur, quia propter affectionem teſtatoris, latam interpretationem legatum recipit, vt dicitur *in leg. Aurelius §. Titius teſtamento facto, ff. de liber. legat.* cenſeturque ac ſi certæ perſonæ legatum factum eſſet: ſicuti docet Sanch. *d. diſp. 33. num. 32.* Mantica, *lib. 8. de coniectur. vltim. volunt. tit. 5. numero 22.* Gutierr. *de matr. num. 27. in fine.*

20. Quòd ſi inquiras, quare ius præſumpſit teſtatorem velle ſuum legatum certæ perſonæ maritandæ relictum concedi, ſi religionem ingrediatur, non autem relictum perſonis incertis ea eſt, quia ſi legatum certæ relictum alteri concedatur, eo quòd ipſa religionem ingreditur, legatum in ſpecifica forma non impletur, ſecùs verò incertis relictum. Nam eſto hæc, vel illa religionem ingrediatur, alijs concedi poteſt, vt matrimonium ineant. Ob quam cauſam Tiraquel. *de cauſa ceſſante limit. 18. numero 4.* Sanch. *lib. 1. diſp. 33 ſub num. 32.* Gutierr. *de matr. cap. 20. num. 28.* & alij apud ipſos affirmant legatum relictum certæ perſonæ, vt in matrimonium collocaretur concedi poſſe ipſi, tametſi tempore conditi teſtamenti nupta eſſet, ne diſpoſitio teſtatoris irrita cenſeatur, ſecùs verò incertis perſonis relictum, non enim dari poſſet nuptis, ſed nubendis.

Pvnctvm XI.

An pœna lucri non acquirendi retrahens à nuptiis validè donationi, & legato imponi poſſit?

1 *Pœna lucri non acquirendi à nuptijs retrahens in vltimis voluntatibus appoſita ei qui nunquam matrimonium contraxit, nec conſummauit, nulla eſt.*

2 *Appoſita verò in contractu irreuocabili inter viuos vitiat contractum.*

3 *Reijcitur conditio teſtatoris maiorem quantitatem apponens fœminæ non nubenti, quàm nubenti.*

4 *Idem eſt ſi leges virgini centum, ſi non nupſerit.*

5 *Quid de legato facto alicui tertio ſub ea conditione,* ſi virgo non nupſerit.

6 *Item reijcitur à legato conditio nubendi ex alterius conſenſu, & arbitrio.*

7 *Limitatur doctrina, ne procedat quando legans expreſſit ſuam voluntatem verbis negatiuis priuantibus hæreditate, vel legato.*

8 *Sed rectius eſt prædictam conditionem eſſe excludendam. Et fit ſatis argum. oppoſitis.*

9 *Deinde reijcitur à diſpoſitione vltima voluntatis conditio auertens à liberis procreandis.*

10 *Supradicta conditio appoſita viduæ, vel viduo non reijcitur.*

11 *Plures cenſent aquè vitiare contractum inter viuos conditionem ab ſtatu clericali vel religioſo auertentem.*

12 *Contraria ſententia verior eſt.*

13 *Valida eſt conditio ingrediendi religionem legatis appoſita.*

14 *Aliqui cenſent debere in religione profiteri.*

15 *Verius eſt ſatisfacere, ſi recto animo religionem ingrediatur.*

16 *Satisfit fundam. oppoſitis.*

17 *Subſiſtit conditio ſub priuatione hæreditatis virgini appoſita, ne nubat extra familiam, vel extra oppidum. Et ſatisfit rationi dubij.*

18 *Suſtinetur conditio prohibens nuptias pro alio determinato tempore.*

1 DVo ſunt in hoc puncto ferè ab omnibus recepta teſte Sanch. *lib. 1. diſp. 34. à num. 2. &* Gutierr. *de matr. cap. 21. à num. 1.* Primum eſt pœnam lucri non acquirendi à nuptiis retrahentem in vltimis voluntatibus appoſitam ei, qui nunquam matrimonium contraxit, & conſummauit, nullam eſſe, & hæreditatem, ſeu legatum ſub ea pœna relictum purum remanere excluſa prædicta pœna, vt impoſſibili, niſi fortè fauore libertatis fuerit appoſita: habetur expreſsè *leg. quoties 22. leg. cum tale 71. §. Mœuia, & leg. Titia ſi non nupſerit ff. de condit. & demonſtrat. & §. impoſſibilis inſtit. de hæredib. inſtituendis.*

2. Secundum æquè receptum eſt, prædictam pœnam appoſitam ei, qui nunquam matrimonium contraxit, & conſummauit ex contractu irreuocabili inter viuos non excludi à contractu, ſed contractum omnino vitiare, vti colligitur *ex § ſi impoſſibilis inſtit. de inutilibus ſtipulationib.* ibi, *ſi conditio impoſſibilis obligationibus adijciatur nihil valet ſtipulatio.* & ex *leg. non ſolum ff. de actionibus & obligatio. leg. ſi ſuper impoſſibili ff. de fideiuſſorib. leg. impoſſibilium ff. de Regul. iuris.* At prædicta pœna vt bono Reipublicæ cõtraria, cui expedit filiorum procreatione ex legitimo matrimonio augeri à iure reprobatur. *leg. 2. Cod. de indicta viduit. tollend.* Conditiones autem reprobatæ à iure impoſſibiles reputantur. *l. conditiones quæ contra bonos mores ff. de conditionib. inſtitutionum.* Ergo prædicta pœna impoſſibilis eſt, & contractui per modum conditionis adiecta illum vitiat. Quod ſi roges quare prædicta pœna in modum conditionis appoſita ab vltimis voluntatibus excludatur, non verò à contractibus, ſed illos vitiat? ea eſt præcipuè, ne diſpoſitio teſtatoris, quam ipſe emendare non poterat corrueret. At cum promittens, & donans vt potè qui poſt contractum ſuperſtes eſt, emendare ſuum contractum poſſit, noluit ius prædictum contractum ſuſtinere conditione reiecta, ſed potius ſtatuit prædictum contractum nullum eſſe, vt integrè à contrahente emendaretur.

Ex his infertur primò legatum, ſeu hæreditatem tibi in teſtamento relictam ſub conditione ne matrimonium ineas te obtinere poſſe, tametſi primò, & ſecundò ineas matrimonium; quia eſto obligari poſſet, ne ſecundas nuptias contraheres, at cum ex modo, & forma, quo prædicta conditio apponitur nuptiæ tibi interdicantur, conditio illa vt turpis, & impoſſibilis reiicitur, & legatum purum ſubſiſtit, vti benè aduerſus Acoſta *in leg. cum tale §. ſi arbitratu limit. vlt. num. 5.* docet Sanch. *dicta diſputat. 34. numero 5.* Gutierr. *cap. 21. num. 8.*

3. Secundò reiicienda eſt illa conditio, qua teſtator maiorem quantitatem fœminæ non nubenti, legat: quam nubenti, quia ille exceſſus a nuptiis retrahit; eſtque contra expreſſam deciſionem textus, *in leg. Titia ſi non nupſerit ff. de condit. & demonſtrat.* & tradit alios referens Cobarub. *lib. 1. var. cap. 19. num 9 & 10.* Sanch. *diſp. 34. num. 6.*

4. Tertiò ſi ſub ea forma legatum facias, *lego virgini, centum ſi non nupſerit, quod ſi nupſerit, Titio reſtituat*, poterit virgo illa centum retinere, nec tenebitur reſtituere; quia eſt conditio retrahens à nuptiis, ac proinde à legato reiicienda, vt probat textus *in leg. quoties. ff. de condit. & demonſtrat.* Sanch. *aliis relatis dicta diſput. 34. num. 9.* Gutierr. *capit. 21. num. 11.*

5. Quartò ſi legatum factum ſit alicui tertio ſub ea conditione, *ſi virgo non nupſerit*, diſtinguendum eſt, ſi ille tertius ſit virgini conſanguinitate, affinitate, amicitia, vel alio modo coniunctus, ita vt meritò præſumi poſſit retrahendam eſſe à nuptiis, ne ille tertius legatum amittat, reiicitur conditio à legato, & illud obtinebit legatarius, tametſi virgo nupſerit. Secus verò ſi ita extraneus ſit, vt nulla ratione moueri poſſit virgo ob legati amiſſionem. Sanch. *numer.* 10. Gutierr. *num. 12.*

6. Quintò reiicitur à legato conditio nubendi ex alterius conſenſu, & arbitrio ex *leg. cum tale §. reſcriptum ff. de condit. & demonſtrat.* eo quod libertas matrimonij minuitur, & legatarius à matrimonio ea conditione retrahitur, cùm poſſit alter ſuum arbitrium, & conſenſum denegare in eam perſonam quæ legatario placuit. Sic Acoſta *in dicto §. reſcriptum num. 7.* Molin. *de Hiſpanor. primogen. cap. 13. num. 35.* Sanch. *diſp. 34. num. 19 & 20.* Secùs eſſet, ſi legatum factum eſſet ſub obligatione petendi conſilium, nam hæc petitio à propria voluntate pendet, & cum non aſtringatur legatarius conſilium ſequi, eius libertas in matrimonio contrahendo non minuitur, vt benè plures referentes docent Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 37.* Cobarub. *2. part. decret. cap. 3. § 8. num. 3.* Sanch. *diſp. 34. num. 24.* Gutierr. *de matr. cap. 21. n. 25.* Quod ſi is à quo eſt petendum conſilium abſens ſit, & periculum in mora, vel alia via nequeat commodè ab eo conſilium requiri, poterit legatarius & matrimonium contrahere, & legatum obtinere conſilio irrequiſito, quia per ipſum non ſtat conditionis executio, vt bene aliis relatis docent Sanch. *num. 25. & 26.* Gutierr. *cap. 21. num. 24.* Ex qua ratione infertur, ſi viuo teſtatore decedat is, à quo conſilium eſt petendum, legatum obtinere, & matrimonium contrahere poſſe legatarium; quia cùm per legatarium non ſtet conditionis executio habetur pro impleta, vt benè aduerſus alios tradunt Mantica *de coniect. vlt. volunt. l. 11. t. 18. n. 11.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34. n. 27.* Gutierr. *cap. 21. num. 30.*

7. Hanc doctrinam limitant Ioan. Lupus, *cap per veſtras notab. 3. §. 21. num 4. de donat. inter vir. & vxor.* Pelaez de Mieres *de maior. 1. part. quæſt. 50. num. 8.* Indicat Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 11. titul. 18. numer. 8.* Burgos de Paz, *conſ. 20. num. 5.* Gutierr. *de matr. cap. 21. num. 18. & ſeqq.* ne procedat, quando legans expreſſit ſuam voluntatem verbis negatiuis priuatiuis hæreditate, vel legato eum qui abſque conſenſu alterius nupſerit, præcipuè ſi is cuius eſt conſenſus requirendus, ſit pater, vel mater, vel tutor, aut ſimilis. Mouentur primò, quia honeſtiſſimum eſt, ne filius contra parentum voluntatem matrimonium ineat, ſed ex illius conſenſu ſtatum eligat. Ergo non eſt præſumendum iura hanc honeſtiſſimam conditionem improbare. Secundò non reiicitur à legato conditio nubendi cum determinata perſona, quia hæc conditio directè non retrahit à nuptiis, ſed ad nuptias determinatas inuitat, ſicuti docent aliis relatis Cobarub. *4. de ſponſalib. 2. par. cap. 3. §. 3. num. 6.* Molin. *de primogen. c. 13. num. 3.* Pelaez *quæſt. 50. num. 1.* Gutierr. *de matr. cap. 21. num. 20.* & probat lex regia 14. *tit. 4. part. 6. & leg. 22. tit. 9. part. 6.* At eadem videtur eſſe conditio nubendi ex conſenſu alterius quippe ex prædicta conditione non priuatur legatarius matrimonio, ſed aſtringitur ad matrimonium alteri gratum. Quod ſi dicas id verum fore, ſi alter neceſſariò ſuum conſenſum eſſet præſtiturus, at cùm liberè negare poſſit, aſtringitur legatarius à matrimonio abſtinere, vel abſque alterius conſenſu illud inire; obſtat: quia eo caſu ad iudicem, & ſuperiorem recurrere legatarius debet, qui conſenſum iniquè denegatum ſuppleat argum. *leg. 1. Cod. de nuptiis*, ibi, cum de nuptiis puellæ quæritur neque inter tutorem, & matrem, & propinquos de eligendo futuro marito conuenit, arbitrium Præſulis prouinciæ neceſſarium eſt. Et fauet Acoſta *in dicta leg. cùm tale §. ſi arbitratu ampliat. vlt. num. 6.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34. n. 32.* Loquens de vidua, cui talis conditio appoſita eſt. Neque his obeſt textus *in leg. cùm tale, §. reſcriptum ff. de condit. & demonſtrat.* excludens à legato prædictam conditionem, quia intelligi debet excludere conditionem ſimpliciter oppoſitam, non conditionem replicatam, hoc eſt, quando teſtator vlterius proceſſit priuando hæreditate, vel legato qui conditioni poſitæ non paruerit.

8. Cæterùm verius cenſeo prædictam conditionem, etiam ſub expreſſa priuatione hæreditatis omnino à legato eſſe excludendam. Quia prædicta conditio ex ſe, & non ex addita priuatione hæreditatis minuit libertatem matrimonij, & à nuptiis retrahit. Ergo ſi ſimpliciter appoſita reiicitur à legato, etiam addita priuatione reiici debet. Atque ita docent ex communi ſententia Acoſta *in dicta leg. cùm tale, §. ſi arbitratu ampliat. vlt. num. 2. & ſeqq.* ſpecialiter *num. 13.* Molina *lib. 2. de primogen. cap. 13. num. 35.* alter Molin. *t. 1. tract. 2. diſp. 207.* Henriq. *lib. 1. de matr. cap. 12 num. 6. & c. 12. n. 6.* Sanch. *lib. 1. diſp. 3. ann. 21.*

Argumenta verò in contrarium ſi aliquid probarent, conuincerent conditionem requirentem parentum conſenſum ſub verbis ſimplicibus appoſitam reiiciendam non eſſe, vt conſideranti facilè innoteſcere poteſt. Si igitur omnes Doctores hanc conditionem à legato reiiciunt, reiicere illam debent, tametſi vlterius teſtator procedat priuationem legati addens. Quapropter ad primum reſpondeo: etſi honeſtiſſimum ſit filios in matrimonio eligendo parentum voluntati, præcipuè cùm rationabilis eſt, conformari; at noluit ius in fauorem libertatis matrimonij teſtatoribus concedere poteſtatem imponendi eam obligationem ſuis hæredibus, & legatariis. Ad ſecundum: admitto obligari hæredem, & legatarium poſſe ſub priuatione hæreditatis, vel legati acquirendi ad matrimonium cum determinata perſona; nego tamen eſſe eandem rationem de obligatione ad contrahendum matrimonium ex alterius conſenſu, cùm ex vi huius diſpoſitionis non neceſſariò alterius conſenſus ponendus ſit, tametſi officio iudicis ſuppleatur.

9. Sextò reiicitur à diſpoſitione vltimæ voluntatis conditio auertens à liberis procreandis, vt ſi leges Titio, vel alteri ei coniuncto centum, ſi non habuerit filios, vel ſi ſine liberis deceſſerit; gratia namque procreandæ ſobolis reiicitur conditio à matrimonio auertens, ergo à fortiori reiicienda eſt directè auertens à ſobole procreanda. Atque ita docent relatis Socino & Acoſta, Sanch. *diſp. 34. num. 7.* Gutierr. *de matr. cap. 23. num. 9.*

10. Notanter dixi reiici prædictam conditionem ab hæreditate, & legato appoſitam ei qui nunquam matrimonium contraxit, & conſummauit, nam ſi viduo, vel viduæ apponatur prædicta conditio non reiicitur, ſed exequenda eſt attento iure nouo Authenticorum, quo ius antiquum Digeſtorum corrigitur, vt conſtat ex *authent. de nupt. §. quia verò, collat. 4.* & ex *Authent. cui relictum, Cod. de indicta viduit. tollend.* Honeſtum enim eſt à ſecundis nuptiis abſtinere *cap. fin. 30. quæſt 1.* Tum ne videatur voluptati indulgere. Tum ne priorem coniugem minus æſtimare videatur, & tradunt aliis relatis Ant. Gomez *in leg. 16. Tauri num. 8. & 1. tom. var. reſol. cap. 12. num. 78.* Matienz *in leg. 3 gloſſ. 2. num. 24. tit. 5. lib. 5. compilat.* Molina Ieſuita *tract. 2. diſp. 207.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34. num. 29 & ſeqq.* Gutierr. *lib. 2. can. quæſt. cap. 25. num. 3. & de matr. cap. 21. num. 32. & ſeqq.* Præterea dixi niſi fauore libertatis prædicta pœna, ſeu conditio appoſita fuerit, vt ſi legares Mariæ centum ſub conditione ne nubat, ſi nupſerit applicentur pro libertate alicui ſeruo concedenda, tenet quidem conditio, & Maria nubens amittit legatum, & libertati obtinendæ conceditur: vti colligitur ex *leg. Titio. §. ſerui vſusfructus. ff. de condit & demonſtrat.* per quem textum plures, quos refert, & ſequitur Tiraquel. *de priuileg. piæ cauſæ, priuileg. 18.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib. 11. tit. 18. num. 8. & tit. 19 num. 11.* Gratian. *reg. 83. num. 16.* Sanch. *lib. 1. diſput. 34. num. 34.* Gutierr. *de matr. cap. 21. num. 36.* cenſent conditionem nuptias prohibentem ſuſtineri fauore piæ cauſæ, vt ſi legares centum Mariæ ſub conditione ne nubat, quod ſi nupſerit applicentur pauperibus, alteriue loco pio; quia à libertate ad piam cauſam validum eſt argumentum teſte Euerardo *in ſuis locis, loco à libertate ad piam cauſam.*

11. Supereſt tamen triplex quæſtio. Prima, an valida ſit conditio in vltima voluntate, vel in contractu inter viuos appoſita auertens ab ſtatu clericali, vel religioſo. V. g. ſi dones, vel leges alicui centum ea conditione, ne Clericus, vel Religioſus fiat? Plures, quorum meminit Sanch. & Gutierr. *locis allegatis* cenſent prædictam conditionem æquè vitiare contractum inter viuos, & ab vltima voluntate reiici, ſicuti reiicitur conditio à matrimonio carnali auertens. Primò valet argumentum à matrimonio carnali ad ſpirituale, vt latè probat Euerard. *loco à matrimonio carnali ad ſpirituale* & colligitur ex *Authent. de ſanctiſſim. Epiſcop. §. ſed & hoc præſenti collat. 9.* vbi legatum relictum virgini maritandæ conceditur religionem ingredienti. Secundò honeſtiſſimum, & perfectiſſimum eſt ad religionem inuitare, ergo inhoneſtum, & imperfectum erit à religione auertere. Ergo conditio auertens à religione vtpotè turpis à legato reiicienda eſt.

12. Nihilominus contraria ſententia verior eſt, quam defendit Cobarub. *1. var. cap. 19. num. 10.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 11. tit. 18. num. 31.* Menoch. *de præſumpt. lib. 4. præſump. 83. num. 18. & ſeqq.* Molina Ieſuita *tract. 2. diſp. 207. ad finem.* Sanch. *diſp. 34. num. 12.* Gutierr. *lib. 2. qq. can. cap. 25. n. 5. & de matr. cap. 21. num. 14.* Ratio eſt, quia conditiones

appoſitæ

appoſitæ in contractibus, & in vltimis voluntatibus licitæ, & honeſtæ exequendæ ſunt, dum à iure non reprobantur. At prædicta conditio licita eſt, & honeſta; quia non eo fine apponitur, vt à religione, ſtatuque clericali donatarium, vel legatarium auertat, ſed vt familia conſeruetur & reſpublica ſobolis procreatione augeatur. Deinde, nullibi inuenitur à iure reprobata. Nam eſto in dicta *Authent. de ſanctiſſim. Epiſcop.* religio matrimonio æquiparetur, ſolùm eſt in aliquo ſpeciali caſu, neque ad alios trahenda eſt, cùm à iure communi exorbitet. Argumentum autem à matrimonio carnali ad ſpirituale validum eſt, cùm in vtroque adeſt finis legis, & nemini diſpoſitio præiudicat, quod in præſenti ceſſat; quippe finis ob quem conditio retrahens à matrimonio carnali reiicitur, eſt, ne ſoboli procreandæ impedimentum præſtetur, néue reſpublica minuatur, qui finis in matrimonio ſpirituali non procedit, ſed illi contrarius eſt. Ex alia parte lex irritans contractus ſub conditione retrahente à nuptiis, prohibénſque ne vltimis voluntatibus apponatur, & appoſitam reiiciens contrahentium, & teſtantium voluntati aduerſatur. Non igitur debet ad alios caſus præter expreſſos extendi, maximè cùm religio non propriè, ſed impropriè, & fictione iuris matrimonium nuncupetur. Et confirmari poteſt ex praxi communiter recepta, qua primogenia, & meliorationes inſtituunt ea conditione, ne ſuccedat clericus, vel religioſus, quia non eo fine fiunt vt à religione, ſtatúque clericali poſſeſſores auertant, ſed vt familia conſeruetur, vt bene notarunt Gutierr. *dicto cap. 25. num. 6. & de matrim. num. 56.* Sanch. *dicta diſput. 34. num. 14.* Ex his inferunt prædicti Doctores aduerſus plures alios validam eſſe, & obſeruandam diſpoſitionem, qua pater concederet, vel legaret filiæ ducenta ſi nuberet, & centum ſi religionem ingrederetur, quia non animo auertendi à religione facta eſt diſpoſitio, ſed quia ad onera matrimonij ſuſtinenda plus indiget.

13. Secunda quæſtio, an reiici debeat conditio ingrediendi religionem legatis appoſita. Vt ſi virginem hæredem, ſeu legatarium inſtituas ea conditione, vt religionem ingrediatur? Negat Bart. *conſ. 45.* Riminald. *conſ. 215. à n. 176.* moti ea ratione, quia prædicta conditio æquiualet conditioni nuptias non contrahendi, quæ nullatenus admittitur. Ratio namque ſtatus eſt nuptias omnino excludens. Nihilominus tenendum eſt validam, & obſeruandam eſſe prædictam conditionem, quia eſto religio ſit ſtatus excludens nuptias, id teſtator per ſe, & directè non intendit. Per ſe namque ſolùm intendit incitare ad ſtatum religionis perfectiſſimum. Quod verò inde contingat hæredem, ſeu legatarium à nuptiis retrahi id ſolum eſt indirectè, & conſequenter. Textus autem reprobantes conditionem à nuptiis retrahentem de retractione per ſe, & directa loquuntur, vti videre eſt *in leg. quoties, leg. cùm tale, leg. Titia, leg. obtinuit. ff. de cond. & demonſtrat. & §. impoſſibilis inſtit. de hæredib. inſtit.* Atque ita docent Cobarub. *1. var. cap. 19. n. 10.* Anton. Gomez. *var. cap. 12. num. 78.* Mol. *de iuſt. tract. 2. diſp. 207.* Sanch. aliis relatis. *lib. 1. diſp. 34. n. 15.*

14. Sed an cenſeatur hæres, vel legatarius huic conditioni ſatisfacere ingrediens religionem animo perſeuerandi, tametſi anno nouitiatus ante profeſſionem exeat? Difficultate non caret, nam Paulus *leg. ſi quis hæredem. num. 3. Cod. de inſtit. & ſubſtit.* & ibi Alexand. *num. 2. & leg. in ſubſtitutione. num. 12.* vbi Immola, *num. 4. ff. de Vulgari*, & in ſimili. Bald. *dicta leg. ſi quis hæredem. num. 7.* & Salicet. *num. 3.* negant ſatisfacere prædictæ conditioni; quia teſtatoris intentio videtur eſſe, vt legatarius ſtatum religionis aſſumat firmiter, & perſeueranter, verúſque Religioſus ſit; alias non diſponeret ſub conditione abſoluta religioſi ſtatus, ſed ſub conditione probandi illum, maximè cùm probatio religionis ſubſequuta dimiſſione nihil teſtatoris intentioni deſeruiat. Secundò adducit Sanch. *leg. reprehendenda. 5. Cod. de inſtit. & ſubſtit.* vbi non requiritur perſeuerantia in diuortio facta, vt mulier retineat hæreditatem ſub ea conditione ſibi relictam, quia ea conditio eſt turpis. Ergo ſi eſſet honeſta, ſicuti eſt religionis ingreſſus, perſeuerantia neceſſaria eſſet.

15. Nihilominus etſi ſupradicta ſententia ſatis probabilis ſit, probabilior eſt affirmans prædictæ conditioni hæredem, vel legatarium ſatisfacere, retinereque hæreditatem, vel legatum poſſe eo ipſo quo bona fide, & animo perſeuerandi religionem fuerit ingreſſus tametſi poſtmodum retrocedat, eo quòd religio probata ſibi non placet. Moueor, quia teſtator etſi intentionem habeat, quod hæres vel legatarius in religione aſſumpta perſeueret, id tamen in diſpoſitione non expreſſit, ſed contentus fuit aſſumptione habitus religioſi, quia ea aſſumptione & religionem ingreditur, & religioſus fit iuxta communem loquendi modum, qui in legibus, & diſpoſitionibus vltimarum voluntatum ſpectandus eſt: aliàs ſi ad perſeuerantiam, ſeu perpetuitatem aſtringere hæredem, ſeu legatarium vellet, id exprimeret, neque vteretur verbis vniuerſalibus, & communibus ingrediendi religionem, vel eſſe religioſum, ſed ſpecialibus, & expreſſis videlicet perſeuerandi in religione, eſſéque propriè religioſum, ſiquidem perſeuerantia ab ingreſſu communiter diſtinguitur. *ex cap. qui poſt votum. de Regularib. in 6.* Ergo hæres, vel legatarius religionis habitum aſſumentes ſatisfaciunt prædictæ conditioni, ac proinde hæreditatem, vel legatum obtinebunt, quia ad bonum conſecutionem ſolum requiritur, quod conditio aliquo temporis momento impleta ſit. Argum. *leg. ſi quis hæredem. 7. Cod. de inſtit. & ſubſtit.* Et confirmari poteſt ex Doctrina D. Thom. ab omnibus recepti. *2. 2. quæſt. vlt. art. 4.* aſſerentis voto ingrediendi religionem ſatisfieri, ſi animo perſeuerandi ingrediaris, tametſi poſtmodum exeas, modò exeas ex cauſa rationabili; quia ſubintelligitur te vouere religionis ingreſſum, qualis à iure eſt præſcriptus; at à iure præſcriptus eſt cum libertate egreſſus, ſi religio diſpliceat. Ergo ſimiliter conditio de religionis ingreſſu à teſtatore petita intelligenda eſt de ingreſſu prout à iure præſcribitur. Non enim præſumendum eſt teſtatorem diſponere contra iuris ordinem, neque verba in alia ſtrictiori ſignificatione ſumere, quàm à iure communi ſumuntur.

16. Ex his ſolutum eſt primum argumentum. Ad ſecundum *ex leg. reprehendenda*, Sanch. *dicta diſp. 34. num. 17. fine*, plures ſolutiones refert; ea mihi verior videtur vxori reuertenti ad maritum hæreditatem concedi, non quia reuertitur, ſed quia conditio diuortij ibidem poſtulata turpis erat, ideóque nulla, ac proinde eſto non diuertiſſet, hæreditatem retineret. Secùs eſt in conditione ingrediendi religionem, quæ vtpote iuſta, & honeſta non reiicitur, ſed neceſſariò exequenda eſt; mandatur autem executioni ſolo ingreſſu bona fide facto, tametſi poſtmodum egreſſus contingat.

17. Tertia difficultas: an ſubſiſtat conditio ſub priuatione hæreditatis à teſtatore virgini poſita, ne nubat extra familiam, vel oppidum vel ne nubat ignobili: vel deſcendenti ex Iudæis, Sarracenis, aliiſve ſanguine infectis? Alicui poſſet videri reiiciendam eſſe hanc conditionem, vtpote libertati matrimonij derogantem. Si enim conditio retrahens in totum à nuptiis reiicitur, cur non ea, quæ ex parte retrahit? Sed prædicta conditio omnino ſuſtinenda eſt, vt deciditur expreſsè *leg. cùm ita, & ſeq. ff. de condit. & demonſtrat.* nam vt ibidem dicitur; eſtò quoad perſonas, quibuſcum matrimonium contrahendum eſt, reſtringatur poteſtas, abſolutè tamen non reſtringitur; cùm liberum ſit virgini, cui eſt facta ea prohibitio aliis nubere, & abſque graui difficultate id præſtare poteſt, aliàs vt benè aduertunt Doctores ſtatim referendi, eſſet matrimonij plena, & integra prohibitio, & reiicienda. Atque ita docent Acoſta *in leg. cùm tale. §. ſi arbitratu, ampliat. 8. num. 1.* Molin *tract. 2. diſp. 207. circa finem.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34. num. 39.* Gutierr. *cap. 21. num. 40. & 41.* Prædictáque conditio prohibens nuptias extra oppidum, extra familiam, vel cum ignobili, aut ex ſanguine infecto non ſolùm de primis, ſed de ſecundis, & reliquis nuptiis intelligenda eſt; quippe in omnibus eadem ratio procedit, ne ſcilicet teſtatoris bona extraneis, vel ſanguine infectis deueniant: vti docuit Pelaez *de maior. 1. p. q. 51. num. 36.* Sanch. *lib. 1. diſp. 34. num. 42.* Gutierr. *de matr. cap. 21. num. 41.* Proceditque dummodò matrimonium validum ſit, eſto non fuerit conſummatum: quia ſatis eſt conſummari potuiſſe, vt notarunt prædicti Doctores.

Neque ratio dubitandi vrget, nam conditio retrahens à nuptiis non iure naturali, ſed poſitiuo ab vltimis voluntatibus reiicitur. At ius poſitiuum ſolùm reiicit conditionem à nuptiis abſolutè retrahentem, non verò retrahentem à nuptiis ſingularibus, & determinatis. Ergo hæc conditio reiicienda non eſt. Ratio autem quare non reiiciatur conditio retrahens à nuptiis determinatis, benè tamen à nuptiis abſolutè, ea eſt, quia ex prohibitione abſolutâ nuptiarum impeditur ſobolis procreatio, & reipublicæ augmentum, ſed non ex prohibitione aliquarum nuptiarum. Adde hanc prohibitionem ſpecialem vtilem eſſe teſtatori, ſecùs generalem, & abſolutam.

18. Ex his infertur ſuſtinendam eſſe conditionem prohibentem nuptias pro aliquo determinato tempore, modò non ſit ita longum, vt eo tranſacto commodè matrimonium inueniri non poſſit, aliàs eſſet prohibitio perpetua, ſicuti definitur *in l. 9. ſed ſi hoc. §. fin. ff. de condit. & demonſtrat.* & tradit aliis relatis Acoſta *in dicta leg. cùm tale. §. ſi arbitratu limit. 8. à num. 1.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 11. titul. 19. num. 9.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 6. num. 6.* Sanch. *diſp. 34. num. 6.* Gutierr. *cap. 21. num. 37.* Nam cùm nuptiæ non niſi conſultò celebrandæ ſint, meritò ius permittit pro aliquo tempore interdici, ne abſque matura conſideratione fiant. Quod autem tempus moderatum ſit arbitrio iudicis relinquitur, penès quem erit nimis latum reſtringere, & quod eſt moderatum approbare, vti benè docent Sanch. & Gutierr. *ſuprà.* Illud certum eſt, prohibitionē nuptiarū vſque ad ætatem 25. annorum iuſtam eſſe, quia ea dilatio à iure approbata eſt, vt tradunt Mantic. Henriq. Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.*

PVNCTVM XII.
De arrhis in contractu ſponſalium appoſitis.

MVltipliciter arrhæ ſumuntur, primò pro ipſiſmet ſponſalibus, ita vt ſponſalia ipſa arrhas iuris Doctores appellent. *leg. 1. Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur. Et tit. de ſponſa. ib. in Cod. Theodoſiano,* in quo hic ſtat titulus. Si prouinciæ Rector, vel ad eum pertinentes ſponſalia dederunt. Secundò & magis propriè vocatur arrha quod ab ſponſo ſponſæ, vel è contrà datur in ſignum, & pignus matrimonij promiſſi contrahendi. *leg. 3. & leg. fin. Cod. de ſponſalib.* Tertiò ſumitur arrha pro donatione facta ab ſponſo ſponſæ in remunerationem pudicitiæ, nobilitatis, vel dotis ſponſæ, quámque ſponſa lucratur matrimonio ſoluto, in quo maximè differt ab antiqua donatione propter nuptias, quæ diſſoluto matrimonio redibat ad virum donantem, ſicuti ab vxore viro tradita redeunt vxori ſoluto matrimonio. *cap. fin. de donationib. inter vir. & vxor.* At prædictæ donationi, quæ iam in deſuetudinem venit, teſte Anton. Gomez *leg. 52. Tauri. num. 11.* ſucceſſit hæc arrharum donatio, vt habetur expreſsè *leg. 1. in fine, tit. 11. part. 4.* ibi: Et al donaçion como eſta diçen en Eſpaña propriamente arrhas. De prima arrharum acceptione, vtpote minùs propria nihil eſt dicendum. De ſecunda acceptione primò agemus, & poſtmodum de tertia.

§. I.
Qualiter arrhæ in ſignum, ſeu pignus matrimonij contrahendi concedi ab ſponſis poſſint?

1 *Explicatur natura arrharum, & quare in contractu ſponſalium permittantur.*
2 *Arrhæ neceſſariò debent tradi.*
3 *Qualiter probentur eſſe traditæ.*
4 *Negant plures conſtitui poſſe in quauis quantitate. Alij cenſent excedere non debere quantitatem dotis.*
5 *Verior eſt ſententia affirmans in quauis quantitate poſſe concedi ſpectato iure communi.*
6 *Conſtitui poſſunt in ſpecie, & non neceſſariò in quantitate numerata, etſi aliqui contrarium cenſeant.*
7 *Negant plures vtrimque conſtitui arrhas poſſe.*
8 *Verius eſt oppoſitum.*

1. EA eſt natura arrharum, quæ conceduntur in ſignum, ſeu pignus matrimonij contrahendi, vt fidei violator eas amittat *leg. arrhas, & leg. fin. Cod. de ſponſalib. & leg. regia. 1. tit. 11. part. 4 & leg. 84. tit. 18. part. 3.* & pluribus firmat Cobarub. *de ſpon alio. 2. part. cap. 7. num. 6.* Congruentia autem, quare à iure permittuntur arrhæ amittendæ, non verò ſecundùm communem ſententiam pœna ſponſalibus adiecta, cùm hæc arrharum amiſſio quædam pœna ſit, ea eſt præcipua; quia arrhæ, vtpote neceſſariò ſtatim tradendæ in exigua quantitate, & matura deliberatione ſolent concedi. Secùs verò pœna, quæ quia non traditur, ſed tradenda promittitur facilè, & incautè, & in magna quantitate offertur quippe faciles ſunt homines ad promittendum, difficiles ad tradendum. Accedit quod regulariter amiſſio arrharum minùs impedit libertatem, quàm pœna promiſſa, non ſolùm quia in minori quantitate conſtituitur, ſed quia minor ſubeſt timor amittendi arrhas vtpotè iam traditas, quàm amittendi pœnam, quæ nondum tradita eſt.

2. Ex his fit arrhas in prædicta ſignificatione ſumptas neceſſariò tradendas eſſe, aliàs à pura pœna non differrent, vt expreſsè habetur *in leg. mulier, & leg. arrhas, & leg. fin. Cod. de ſponſalib. & § item lapilli, inſtit. de rerum diuiſione, & leg. regia 84. tit. 18. part. 3.* ibi: los quales marauedis paſaron à ſeu poder. è otorgo que era pagado dellos, & tradit Cobarub. *de ſponſal. 2. part. cap. 7. num. 7. & 9.* Anton. Gom. *leg. 50. Tauri,* Thomas Sanch. *lib. 1. diſp. 35. num. 3.* Gutierr. *de matr. cap. 18. num. 3.* Coninch. *diſp. 22. dub. 3. num. 13.* Poſſent autem arrhæ promitti, & loco illarum pignus æquiualens dari, vt colligitur ex his quæ tradit Sanch. *diſp. 38. num. 4.* Coninch. *ſuprà,* quia ratione pignoris æquiualentis cenſentur arrhæ traditæ.

3. Et licèt Immola *in leg. Titia in princ. num. 7. & ibi* Angel. *num. 1.* Paul. *num. 4. de Verbor. obligation.* ſentiant arrhas non probari recipientis confeſſione vtpotè perſonæ ſuſpectæ, & de re prohibita, argum. *leg. qui teſtamentum. ff. de probationib.* Verius tamen eſt confeſſioni recipientis ſtandum eſſe, dum contrarium non probatur, argumen. *leg. Publ. §. fin. ff. depoſiti,* quia arrhæ cùm de facto traduntur prohibitæ non ſunt; ac proinde recipiens in earum confeſſione ſuſpectus eſſe non debet, vt benè Bart. *in dicta leg. Titia. num. 7.* Cobarub. *in 4 decret. 2. part. cap. 3. §. 7. n. 10.* Matienzo, *lib. 5. recop. titul. 2. Rubr. gloſſ. 2. num. 3.* Sanch. aliis relatis *diſp. 35. num. 5.* Gutierr. *de matr. cap. 18. num. 5.* Quod ſi vtraque pars arrhas fateretur, affirmant Bart. & Cobarub. eſſe maximam fraudis præſumptionem, ſed meritò eos reprobat Gutierr, *dicto num. 5.* eo quòd vtile per inutile non vitiatur, iuxta regulam iuris, & quia arrhæ recipi non poſſunt, niſi tradantur. Ergo confeſſio tradentis fraudis præſumptionem inducere non poteſt. His poſitis.

4. Triplex eſt quæſtio. Prima an arrhæ conſtitui poſſint in quauis quantitate? Negant Ioann. Andr. *in cap. gemma de ſponſal. num. 9. & ibi* Abbas *num. 8.* Henricus *in fine.* Alexand. de Neuo *num. 15.* Cynus *in dicta leg. Titia in princ. ff. de Verbor. oblig.* Roſella *verbo ſponſalia. n. 7. & ibi* Angel. *n. 12.* Syluest. *quæſt. 9. dicto 2.* Brunel. *de ſponſalib. concl. 16. num 4.* Mouentur quia ideò conceduntur arrhæ, & reprobatur pœna ſponſalibus appoſita; quia arrhæ non cenſentur minuere libertatem, vtpote quæ plerunque in exigua quantitate conceduntur. Secùs verò pœna quæ quia promiſſa eſt, & non tradita in magna quantitate præmittitur, ac proinde libertatem contrahendi matrimonij impedit. Si autem arrhæ in quauis quantitate permittuntur, ceſſat prædicta ratio legis, & libertatem matrimonij æquè ac pœna diminuit. Non igitur concedendæ ſunt in tam magna quantitate, vt conſiderata conditione contrahentium impediant eorum libertatem in matrimonio contrahendo.

5. Alij verò ſcilicet Bart. *in dicta leg. Titia in princip. num. 5.* & ibi Alciat. *num. 13.* Salicet. *in dicta leg. fin. num. 15. Cod. de ſponſalib.* Anton. *in dicto cap. gemma num. 8.* Suarez *lib. 3. fori. tit. de las arrhas leg. 1. initio.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. maior. tit. 12. num. 20. & ſeqq.* cenſent arrharum quantitatem excedere non debere quantitatem dotis, vel donationis propter nuptias, & iis ceſſantibus quantitatem præſcriptam à *leg. iubemus ff. de Repudiis,* ſcilicet tertiam bonorum partem. Mouentur, quia diſſoluens matrimonium contractum apud Romanos tantùm amittebat dotem, ergo æquum non eſt ob diſſolutionem ſponſalium, quæ ſunt minoris momenti maiorem quantitatem amitti.

6 Nihilominus verior eſt ſententia affirmans arrhas pignora matrimonij contrahendi in quauis quantitate concedi poſſe: quia leges permittentes prædictas arrhas indiſtinctè, & abſque vlla limitatione loquuntur; quapropter etſi in eis militaret eadem ratio ac in pœna, non obinde eſſet extendenda diſpoſitio pœnæ ſponſalibus appoſitæ ad arrhas, quia leges reſtrictiuæ, & odioſæ ex ſola identitate rationis ad ſimiles caſus non extenduntur, vti latiùs dixi *tract. de legib. diſp. 5. punct. 3. §. 4.* vbi de legum interpretatione. Præterquam quòd in præſenti eſt diſpar ratio, nam arrhæ rarò conſtituuntur in magna quantitate & plerunque in exigua. Ex alia parte arrhæ vtpote traditæ faciliùs, & ſuauius amittuntur, pœnæ difficiliùs. Et ex his ſolutum eſt fundamentum primæ ſententiæ. Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ, nego eſſe contra æquitatem, quòd ex ſponſalium diſſolutione deperdatur maior quantitas, quàm olim ex diſſolutione matrimonij, quia quantitas quæ olim ex diſſolutione matrimonij amittebatur erat pura pœna à lege præſcripta, ideóque durior: at hæc arrharum quantitas quæ ex ſponſalium violatione deperditur à propria voluntate concedentis arrhas ortum habet.

7. Secunda quæſtio: an arrhæ pignora conſtitui poſſint in ſpecie vt in fundo, vel neceſſariò conſtituenda ſunt in quantitate numerata? Affirmant neceſſariò conſtituendas eſſe in quantitate numerata Bart. *in dicta leg. Titia in princ. num. 10.* & Anton. de Butrio *in dicto cap. gemma num. 8.* & ibi Anchar. *num. 10.* Abbas *num. 8.* Alexand. de Neuo, *num. 26.* Roſella *verbo, ſponſalia num. 7.* Brunell. *de ſponſal. concl. 1. num 3.* Suarez *leg. 1. in princ. tit. de las arrhas lib. 3. fori,* eo quòd in ſpecie neque tradi conuenienter poſſunt, nec duplicari ab accipiente prout ſæpè neceſſarium eſt. Oppoſitum tamen verius, & receptius eſt conſtitui arrhas poſſe in ſpecie. Nam eſto *in leg. fin. Cod. de ſponſalib.* tantùm fiat mentio arrharum in quantitate; at nulla lege arrhæ in ſpecie conſtitutæ reprobantur. Quinimo *in leg. 84. tit. 18. part. 3.* permittuntur. Neque verum eſt tradi non poſſe earum poſſeſſionem, poteſt vtique tradi vel verè, & realiter, vel etiam fictè per clauſulam *conſtituiſti,* ſicuti traditur in contractu emptionis, & venditionis; poteſt etiam duplicari ſi non in eadem ſpecie, ſaltem in æſtimatione. Atque ita tenent alios referentes Cobarub. *de ſponſalib. 2. p. cap. 3. §. 7. num. 7.* Gregor. Lopez *dicta leg. 84. in gloſſ. verbo, taluena* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. moral. tit 12. n. 203. & 207.* Mantienzo *in Rub. tit. 2. gloſſ. 2. num. 2. lib. 5. compilat.* Azebedo *leg. 2. eiuſdem tit. num. 6.* Sanch. *diſp. 35. num. 12.* Gutierr. *de matr. cap. 18. num. 7.*

8. Tertia quæſtio, an vtrimque arrhæ pignora conſtitui poſſint. Communis ſententia teſte Sanch. *diſp. 35. num. 13.* negat eo quod hæc arrharum mutua traditio videatur ſuperflua. Superfluum enim eſt aliquid dare, vt tantumdem recipiatur, argum. *leg. qui ſic 55. ff. de ſolutionib.* ibi: *non alienantur nummi qui ſic dantur, vt recipiantur.* Atque ita docent Bart. *leg. Titia. num. 9. ff. de verbor. obligat.* Anton. *cap. gemma de ſponſalib. num. 8.* vbi Abbas *num. 8.* Alexand. de Neuo, *num. 35.* Præpoſitus dicens communem *num. 10.* Roſella *verb. ſponſalia num. 7.* Angel. *num. 4.* Syluest. *quæſt. 9. dicto 5.* Villalob.

in

in communibus, litt. P. num. 8. Brunell. *de ſponſalib. concl.* 26. *num.* 3. Matienzo *lib.* 5. *recopil. tit.* 2. *Rub gloſſ.* 2. *num.* 3. quos omnes refert Sanch. & affirmat eſſe communem, & valdè probabilem ſententiam.

9. Nihilominus verior, & probabilior eſt contraria ſententia, quam defendunt aliis relatis Cobarub. *dicto* §. 7. *num.* 7. & 8. Gregor. Lopez *dicta leg.* 84. *tit.* 18. *verbo tal viña* per textum ibi Sanch. *dicta diſp.* 35. *num.* 14. Gutierr. *de matr. cap.* 18. *num.* 8. Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 13. *num.* 15. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 19. *in princ.* Ratio eſt, partim quia leges mutuam arrharum traditionem non reprobant, partim quia hæc mutua arrharum traditio vtilis eſt, ſiquidem violans fidem perdit arrhas datas, & reſtituit acceptas, alio recuperante à ſe datas, & retinente acceptas. Et hæc ratio probat, eſto arrhæ in eadem ſpecie, & quantitate vtrinque conſtituantur. Neque lex *Qui ſic.* contrarium probat: loquitur namque de alienatione in qua tantundem recipitur abſque obligatione reddendi illud.

§. II.

Cui competant arrhæ pignora matrimonij contrahendi?

1. *Prædictæ arrhæ pignora matrimonio contracto reddendæ ſunt concedenti.*
2. *Pœnam dupli, vel quadrupli adiectam arrharum traditioni aliquibus placet ſpectato iure communi excluſam eſſe.*
3. *Verius eſt oppoſitum.*
4. *Hæc pœna non debetur ante iudicis ſententiam.*
5. *Proponitur obiectio, & ſoluitur.*

1. CVm prædictæ arrhæ traditæ ſint in ſigna, & pignora matrimonij contrahendi, contracto matrimonio reddendæ neceſſariò ſunt ei qui eas conceſſit ex *leg. fin. Cod. de ſponſalib.* quia iam rationem pignoris, & ſigni matrimonij contrahendi habere non poſſunt. At ſi matrimonium ob culpam tradentis arrhas non contrahatur, eas amittit, ſi verò ob culpam recipientis, neque tradentis arrhas matrimonium ceſſet, tenetur arrhas & tantundem ac arrhæ æſtimantur ex proprio patrimonio reddere ei à quo arrhas accepit, vti habetur in *dicta leg. fin.* & meritò id ſtatutum eſt, ne arrhas concedens ſubiret periculum illas amittendi iniuſtè reſiliens, nullum ſubeunte qui eas recipit, nec tradidit. A qua lege, & diſpoſitione excipiuntur minores 25. annorum qui veniam ætatis non impetrarunt; ij enim ſi arrhas non tradiderunt, ſed receperunt, ſatisfaciunt, ſi reddant receptas, neque tenentur tantundem reddere. Et idem eſt ſi eorum nomine parentes, vel tutores reciperent promittendo matrimonium. Secùs ſi ipſiſmet parentibus, vel tutoribus concedentibus, ipſique nomine proprio ad matrimonium obligarentur, eo namque caſu obligati eſſent arrhas reſtituere, & tantundem ac arrhæ æſtimantur, ſi per ipſos ſtetit quominus matrimonium non contraheretur. Secùs ſi ob culpam filiorum, vt benè aliis relatis docuit Sanch. *diſputat.* 36. *in fine.* Ægid. *diſputat.* 22. *dub.* 3. *num.* 17. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 19. *num.* 4. Præterea in *dicta leg. fin.* permiſſum eſt contrahentibus niſi minores ſint inter ſe conueniſſe non ſolùm de reſtitutione arrharum, ſed reddendo duplum, vel triplum vltra arrhas, & in his ferè omnes Doctores conueniunt.

2. Duplex tamen eſt difficultas. Prima an hæc pœna dupli, vel quadrupli adiecta arrharum traditioni, habeat locum ſpectato iure canonico? Ratio dubitandi eſt, quia *in cap. gemmas de Sponſalibus*, reprobatur obligatio de pœna ſoluenda ſponſalibus adiecta. At hæc ſolutio dupli, vel quadrupli eſt pura pœna ſponſalibus adiecta. Ergo Doctores aſſerentes reprobari pœnam ſponſalibus adiectam reſilienti abſque cauſa hanc pœnam tenentur reprobare. Præterea in huiuſmodi pœna eadem ratio prohibitionis videtur procedere, ac procedit in cuiuſlibet alterius pœnæ conſtitutione, cùm re ipſa tempore contractus non tradatur, & ob timorem illius matrimonij libertas minui poſſit. Atque ita in hanc opinionem quamuis dubius inclinat Gregor. Lopez *d. leg.* 84. *tit.* 18. *part.* 3. *verbo, e todas.*

3. Sed verior eſt communis ſententia iure canonico correctam non eſſe prædictæ pœnæ appoſitionem, vt pluribus firmat Sanch. *diſp.* 36. *num.* 11. Gutierr. *cap.* 18. *de matr. num.* 17. Duaren. *de ſponſalib. ad tit. ff. ſoluto matrimonio*, §. 4. *in fine.* Ægid. de Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 3. *num* 14. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 19. *num.* 2. Nam correctio legum vitanda eſt quoad fieri poſſit, at ius ciuile expreſſè hanc pœnam arrhis adiectam permittit, & omnem aliam, vt matrimonia libera ſint, excludit. Ergo ius canonicum reprobans pœnam ſponſalibus adiici, intelligi debet de pœna per ſe ſumpta, & propria ſponſalium, quæ à iure ciuili reprobatur, non de pœna arrharum contractui coniuncta, & à iure ciuili approbata, vt ſic iura iuribus conformia ſint. Neque verum eſt eandem eſſe rationem prohibitionis in hac pœna dupli, vel quadrupli arrharum, ac eſt in mera pœna ſponſalibus appoſita, quia hæc plerumque in magna quantitate erit, cùm nihil tempore contractus tradatur, ex quo limitationem recipiat. At pœna dupli, vel quadrupli plerumque erit in exigua quantitate, cùm ex arrhis traditis recipiat reſtrictionem.

4. Secunda difficultas, & grauior eſt, an hæc pœna dupli, vel quadrupli debeatur in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis? Pendet huius difficultatis deciſio ex illa quæſtione, an pœna conuentionalis debeatur ante iudicis ſententiam ſaltem declaratoriam? Quam latè examinaui 1. *p. tract. de legib. diſp.* 2. *pun.* 3. vbi probabiliùs cenſui non deberi ante iudicis ſententiam, niſi aliud expreſſis verbis conuentum ſit. Quapropter in præſenti idem eſt dicendum non deberi pœnam dupli, vel quadrupli, quouſque ſententia iudicis accedat; neque ſatis eſſe ſi à parte petatur. Et quidem de pœna quam *lex fin. Cod. de ſponſalib.* ſtatuit, vt recipiens, nec tradens arrhas, ſi iniuſtè reſiliat, reddat arrhas, & illarum valorem, communis ſententia defendit teſte Sanch. *diſp.* 37. *num.* 1. Gutierr. *de matr. cap.* 18. *num.* 14. non deberi ante ſententiam iudicis, quia non eſt pœna conuentionalis, ſed legalis. Verùm admitto non deberi ante ſententiam iudicis, non quia eſt purè pœna legalis, hoc enim non credo. Nam vt rectè notauit Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 4. *num.* 18. lex illa non ſtatuit vltra arrhas valorem reddere in pœnam alicuius culpæ ſed vt æqualitas in contractu ſeruaretur, ne tradens arrhas illas amitteret, nihil ex propriis amittens qui illas reciperet. At contrahentes præſumi debent contrahere iuxta æquitatem à iure præſcriptam, ergo recipiens arrhas cenſendus eſt obligari ex contractu ad illas, & illarum valorem reddendum, ac proinde valor illarum debitus eſt non ex lege tantùm, ſed ex conuentione, ſed quia eſt conuentio de pœna ſoluenda ob violatam fidem, ideò ſententiam iudicis requirit.

5. Solùm obiici poteſt, tradens arrhas, & iniuſtè reſiliens eas amittit nulla expectata iudicis ſententia, ergo recipiens, illas illarúmque valorem, & duplum, vel triplum ex conuentione debitum amittere ante ſententiam debet: quia non eſt præſumendum tradentem arrhas velle ſe obligare ad illarum amiſſionem abſque iudicis ſententia, & nolle vt recipiens ſe obliget ad illarum valorem, & ad duplum, vel triplum amittendum, aliàs nec ſatis ſibi proſpiceret, nec ſuam cauſam æquam, & iuſtam faceret. Reſpondeo, hoc argumentum probare non ſolùm non eſſe expectandam ſententiam iudicis, vt arrhæ, illarúmque valor, & duplum illud, vel triplum reddatur, ſed neque partis petitionem, nam ſi abſque nouo conſenſu tradentis arrhas, & iniuſtè à contractu reſilientis retinentur ab eo qui eas recepit, ſic abſque noua illius petitione, illas, & earum valorem, & triplum, & quadruplum conuentum reddere debet recipiens, ſi iniuſtè reſiliat: hoc autem pauci ſunt qui admittant. Nam communiter petitionem partis vt neceſſariam exigunt ad obligationem iungendam, ſicuti videre eſt vltra Doctores *in eo tract. de legib.* relatos in Ægid. de Coninch. *diſp.* 22. *dub.* 4. *num.* .. Leſſio *cap.* 20. *n.* 135. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 19. *n.* 5. Gutierr. *cap.* 18. *num.* 19. Quapropter reſpondeo recipientem arrhas, & iniuſtè à contractu reſilientem obligatum eſſe eas reddere nulla expectata ſententia iudicis, neque partis petitione: quia hæc non eſt pœna contractui adiecta, ſed eſt ipſius contractus natura, & eſſentia; quippe natura pignoris in ſecuritatem matrimonij contrahendi conceſſi petit ipſo iure reddi ad concedentem, ſi per ipſum matrimonium non ſteterit, quia non abſolutè donauit, ſed ſub conditione, quod culpabiliter, & iniuſtè committat contractus promiſſi executionem. At vltra pignus illius valorem reddere, & à fortiori duplum, & triplum accidentarium eſt contractui, & ſolùm ex mutua conuentione debitum, ac proinde in pœnam, ſiquidem minores contrahere poſſunt, & arrhas pignora recipere abſque obligatione reddendi illarum valorem, vel duplum, aut triplum. Cùm igitur expediens ſit vt omnis pœna conuentionalis in illius executione legalem imitetur, & hæc ſententiam iudicis requirat, illa etiam pœna reddendi arrharum valorem, & duplum, vel triplum, quæ conuentionalis eſt, iudicis ſententiam requirere debet. Neque præſumendum eſt aliter contrahentes velle, niſi apertè exprimant. Satis enim ſibi proſpiciunt, & ſuam cauſam æquam, & iuſtam reddunt, eo ipſo quòd recipiens arrhas, & iniuſtè reſiliens eas ſtatim reddere teneatur, & accedente iudicis ſententia obligetur ad reddendum illarum valorem, & duplum, & triplum.

§. III.

De arrhis in remunerationem pudicitiæ, nobilitatis, & dotis ſponſæ traditis à ſponſo, vel à viro vxori.

1 *Explicantur huiuſmodi arrhæ.*
2 *An ſponſa retinere arrhas poſſit, ſi virgo non ſit.*

3 *Aſſirma*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

3 *Affirmatiuè reſpondetur.*
4 *Concedi poſſunt hæ arrhæ antè, & poſt matrimonium.*

1. HVcuſque de arrhis ſpectato iure communi loquuti ſumus, nunc de arrhis ſpectato iure noſtro regio. Arrhæ igitur in Hiſpania donationi propter nuptias ſucceſſerunt, vt habetur *leg. 1. tit. 11. part. 4.* tametſi ab ea donatione, vt initio huius puncti aduerti longè diſtent. Hæ igitur arrhæ conceduntur ab ſponſo ſponſæ non in ſignum, & pignus matrimonij contrahendi, cum etiam à marito poſt contractum matrimonium dari poſſint, ſed in præmium virginitatis ſponſæ ab ſponſo lædendæ, & in compenſationem, ſeu remunerationem nobilitatis ipſius, & dotis receptæ, vti colligitur *ex leg. 50. & ſeqq. Tauri*, & tradit Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 1. num.*...

1. Quapropter non ſolùm virgini, ſed etiam viduæ concedi poſſunt, quia non neceſſariò conceduntur in præmium virginalis pudicitiæ, ſed in præmium pudicitiæ vidualis, & remunerationem dotis receptæ concedi poterunt, vt probat *lex 1. tit. 2. lib. 3. fori*, & docent Gregor. Lopez *leg. 87. verbo ſegun fuero tit. 18. part. 3. & leg. 1. verbo en Eſpaña ad finem, tit. 11. part. 4.* Anton. Gomez, *leg. 52. Tauri. num. 13.* Gutierr. *de matr. cap. 19. num. 9.*

2. Ex quibus illa grauis quæſtio deciditur. An ſponſa, quam virginem eſſe ſponſus credebat, cùm tamen non ſit, retinere arrhas ſibi traditas poſſit? Et licet aliqui Doctores, vt Caſtillo *leg. 56. Tauri num. 20.* Cordub. *in ſum. q. 135.* Ludouic. Lopez *1. part. inſtructor. cap. 76. §. præterea.* Vega, *lib. 1. ſum. caſu 387.* Man. *t. 1. ſum. cap 208 num. 12.* negare videantur, eo quòd ipſi in præmium virginitatis fuerint conceſſæ argum. *leg. res vxoris, Cod. de donat. inter vir. & vxor.* Sublata autem virginitate ceſſat cauſa finalis conceſſionis, argum. *leg. 2. §. fin. de Donationib.* At communis ſententia contrarium firmat, vt multis comprobat Sanch. *leg. 6 de matr. diſp. 27. à n. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 19. num. 8.* ea præcipuè ratione, quia arrhæ non tam in præmium virginitatis, quàm in remunerationem nobilitatis ſponſæ, & dotis receptæ conceduntur, ſiquidem ſuccedunt antiquæ donationi propter nuptias, quæ ob prædictas cauſas concedebatur. Quando autem cauſa finalis adæquatè non ceſſat, nullatenus ceſſat diſpoſitio, vti probaui *tract. de legib. diſp. 5. pun. 1.* Neque ex eo quòd tradens arrhas non foret illas traditurus, ſi ſciret ſponſam virginem non eſſe, inferendum eſt traditionem nullam eſſe; quia eſt error ad ſummum circa cauſam minus principalem, vel vt meliùs dicam circa impulſiuam, & extrinſecam, ex quo non vitiatur actus, ſicuti non vitiatur eleemoſyna data pauperi, cui non dares, ſi ſcires virum religioſum non eſſe, quia pauperis probitas non eſt cauſa finalis eleemoſynæ, ſed impulſiua. Quod adeò verum eſt, vt etiam ſi in inſtrumento donationis ſola appoſita fuerit cauſa virginitatis ad arrhas concedendas, id exiſtimãdum eſt ex ſtylo imperito Tabellionum fieri, & non ex voluntate contrahentium, ac proinde donationem non immutare, vti docet Gregor. Lopez. *leg. 87. tit. 18. par. 3. verbo ſegun fuero.* Valaſcus *conſ. 2. num. 4.* & conducunt tradita per Tiraquel. *leg. ſi vnquam in præfat. num. 126. Cod. de reuocand. donat.* Anton. Gomez. *2. var. cap. 4. numero 22.* Gutierr. *Authent. Sacramenta puberum, num* 101. Cobarub *rub. de teſtam. 2. p. num. 14.*

3. Hæ arrhæ concedi poſſunt ante, & poſt initum matrimonium ex *leg. 87. tit. 18. part. 3.* ibi: arras, y donaçiones façem los maridos a ſus mugieres, & *leg. 2. tit. 11. part. 4.* dicitur, las dotes, e las donaçiones que façe el marido a la mugier &c. *leg. 5. Tauri* ibi el marido dar mas arras a ſu muger. Et *leg. 52.* ibi, no auiendo arras en el tal caſamiento, e matrimonio. At iuxta communem vſum non niſi poſt conſumatum matrimonium maritus, & vxor appellantur, nec matrimonium dicitur, niſi quod per verba de præſenti contrahitur, ergo, &c. Deinde donatio arrharum etſi multum diſtet ab antiqua donatione propter nuptias, in illius tamen locum ſucceſſit, vt deciditur *in leg. 1. tit. 11. par. 4.* At iure communi donatio propter nuptias conſtante matrimonio fieri poterat, *leg. inter eos ff. de donat. inter vir. & vxor. & leg. ſi conſtante, & leg. cùm à matre, Cod. de donationib. ante nupt.* Ergo donatio arrharum conſtante matrimonio fieri poterit. Tertiò donatio, quæ prohibetur inter coniuges eſt liberalis, & gratuita, vt colligitur ex *leg. 3. §. ſciendum. ff. de donat. inter. vir. & vxor. & ex cap. fin. eodem tit.* At hæc arrharum donatio non ſic ſe habet, cum non ex mera liberalitate procedat, ſed in remunerationem pudicitiæ, nobilitatis, & dotis ſponſæ. Ergo licita eſt: ſiquidem inter coniuges licita eſt remuneratoria donatio, vti multis comprobat Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 6. à n. 2.* Atque ita tradunt aliis relatis Ant. Gomez *leg. 52. Tauri n. 12.* Cobarub. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. n. 12.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 2. gloſſ. 2. num. 2.* Gutierr. *lib. 3. pract. quæſt. 43. num. 5. & de matr. cap. 19 num. 13.* Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 29. n. 2.* tametſi Gregor. Lopez *dicta leg. 1. verbo, en Eſpaña tit. 11. part. 4.* & Molin. Ieſuita *t. 2. de inſtit. diſp. 431. §. dubium,* contrarium ſentire videantur.

§. IV.

In qua quantitate, & ex quibus bonis hæ arrhæ concedi poſſint?

1 *Prædictæ arrhæ excedere non poſſunt ſpectato iure noſtro regio decimam bonorum partem donantis.*
2 *Quæ bona qualiter computanda ſint ad huiuſmodi exceſſum.*
3 *Plures cenſent ad decimæ computationem bona quæ concedens bona fide poſſidet eſſe computanda.*
4 *Verius eſt ſola ea quæ propria ſunt computanda eſſe.*
5 *Satisfit oppoſitis.*
6 *Qualiter in poſſeſſore maioratus bona computanda ſint.*
7 *An arrhæ promiſſæ à marito habente filios prioris matrimonij extrahendæ ſint ex cumulo hæreditatis, vel ſolùm de quinta bonorum parte? Aſſeritur ex ſola quinta bonorum parte.*

1 POrrò prædicta arrharum donatio excedere non poteſt ſpectato iure regio Hiſpaniæ decimam bonorum partem donantis, ne hac via coniuges ſe mutuò ſpolient, vt habetur *leg. 1. tit. 2. lib. 3. fori & leg. 50. Tauri*, quæ hodie eſt lex *2. tit. 2. lib. 5. compilat.* vbi expreſsè cauetur huic legi renunciari non poſſe. Quod intelligendum eſt, quando donans promittens arrhas eſt is qui ſponſalia, vel matrimonium contrahit, ſecùs ſi alius tertius nomine proprio promitteret, vel donaret non quidem ex bonis ſponſi, hoc enim eſſet, ac ſi ipſe ſponſus promitteret, ſed ex bonis propriis. Quia *lex tit. 2. de las arrhas lib. 3. fori*, quæque approbatur *leg. 50. Tauri* ſolùm comparatione contrahentis reſtrinxit, ne decimam excederet, ibi: todo home que caſare no puede dar mas arras a ſu muger del diezmo. Ergo reſpectu aliorum, qui arrhas donare, vel promittere poſſunt ius commune intactum manet. At iure communi nulla eſt facta reſtrictio in arrharum conceſſione. Ergo alij ab ſponſo concedentes arrhas nomine proprio, & ex propriis bonis poterunt in qualibet quantitate concedere, vti comprobat Sanch. *lib. 6. diſp. 29. num. 18.* Gutierr. *de matr. cap. 19. num. 25.*

2. Vt autem conſtet, an arrharum conſtitutio excedat, vel non excedat decimam bonorum partem ipſius conſtituentis, ea tantùm bona computanda ſunt, quæ donans habet tempore donationis, ſeu promiſſionis arrharum, non quæ poſtmodum habiturus eſt niſi aliud fuerit expreſſum, vt rectè aliis relatis docent Gutierr. *lib. 3. pract. quæſt. 42. num. 2. & de matr. cap. 19. num. 18.* Sanch. *lib. 6. diſp. 29. num. 6.* Non enim noſtra reputanda ſunt niſi ea quæ actu poſſidemus, maximè in obligationibus inducendis *leg. ſi poſtulaſtis 76. §. 1. ff. de verbor. obligat. & leg. ſi mandauero. §. ſi cuius ff. mandati & leg. ſi ita legatum, Cod. quæ res pignori.* Neque his obſtat *lex fin. Cod. quæ res pignori & leg. 5. tit. 13. part. 5.* vbi ſub hypotheca bonorum non ſolùm præſentia, ſed etiam futura intelliguntur. Nam vt rectè Sanch. *dicta diſp. 29. num. 7.* inquit id eſt ſpeciale in hypotecha: eo quòd ex comprehenſione bonorum futurorum non extendatur obligatio, ſed obligationis ſecuritas. Secùs verò eſt dicendum vbi ex comprehenſione futurorum bonorum obligatio eſſet extendenda, vt in præſenti contingit. Quocirca ſi tempore promiſſionis arrharum nulla bona habeas, tametſi ea habeas tempore quo arrhas concedis, nulla eſt promiſſio, nec donatio, vt rectè tradunt Sanch. & Gutierr. *ſuprà* aduerſus Baeza. & Azebedo, quia non ex futuro euentu, ſed ex præſenti promiſſio regulanda eſt; ſiquidem promittis arrhas ex tuis bonis, bona autem futura non ſunt, ſed erunt. Verùm ſi expreſsè de bonis non ſolùm præſentibus, ſed futuris arrhas promitteres, ſicuti facere potes *ex leg. 2. tit. 2. de las arrhas lib. 3. fori*, donatario data eſt facultas eligendi tempus, in quo bonorum computatio fiat, ne decimam partem illorum excedas, vt rectè Anton. Gomez *leg. 50. Tauri num. 13.* Gutierr. *lib. 3. pract. quæſt. 42. num. 2. & de matr. cap. 19. num. 17.* Sanch. *diſp. 29. num. 5.* Bona autem tradentis, vel promittentis arrhas ſunt quæ remanent deducto ære alieno; quia ea quæ aliis debentur, noſtra cenſeri non debent. *leg. ſubſignatum ff. de verbor. ſignificat.* & multis comprobat Gutierr. *quæſt. 42. ferè per totam.* Sanch. *diſp. 29. num. 11. & 12.* Inter hæc autem bona computari debent officia tabellionatus, rectoris vrbium, & quælibet alia vendibilia, quia cum vendi poſſint, & pretio æſtimari; vt pars bonorum habenda ſunt. Item computari debent omnia illa bona, quæ tibi debentur, & ad quæ recuperanda habes actionem, quia moraliter tua ſunt. *leg. bonorum. ff. de verbor. ſignific.* & tradit Sanch. *num. 13.* & Gutierr. *d. n. 17.*

3. Sed an ad decimæ computationem ſufficiat bona fide tempore promiſſionis bona tanquam propria poſſidere, tametſi poſtea euincantur, vel aliàs conſtet propria non eſſe? Grauis eſt controuerſia, in qua Roderic. Suar. *leg. 1. titul. 2. lib. 3. fori verſ. nota tamen*, Anton. Gomez *leg. 51. Tauri, num. 13.* Baeza *de non meliorandis filiabus ratione dotis, capit. 38.*

numero

numero 12. Matien. *leg.* 2. *titul.* 1. *lib.* 5. *compilat.* gloſſ. 2. *num.* 4. Azebedo *dicta leg.* *n.* 23. Molin. Ieſuita, *tom.* 2. *tract.* 2. *diſp.* 431. §. *illud eſt obſeruandum* affirmant id ſufficiens eſſe. Ducuntur primò ex *leg. bonorum appellatio* 49. *ff. de verbor. ſignificat.* vbi expreſsè deciditur bona noſtra eſſe quæ bona fide poſſidemus, tametſi aliena ſint, ibi *In bonis autem noſtris computari ſciendum eſt non ſolum quæ dominij noſtri ſunt, ſed & ſi bona fide à nobis poſſideantur.* Secundò ex *leg.* 1. §. *ſed cùm aliquis, Cod. de teſtam.* vbi validum reputatur teſtamentum, in quo teſtis ſeruus adfuit, eo quod vt liber fuerit reputatus, quia error communis vitium ſupplet, & veritati æquiualet. argum *leg. Barbarius Philippus, ff. de officio prætoris, cap. ad probandum de re iudicata, cap. fin. Qui filij ſint legitimi.* Tertiò ex *cap. conſultationibus, in* 1. *part. de iure patronatus*, vbi inſtitutus ab eo qui ius patronatus bona fide poſſidebat non remouetur, tametſi poſtea a poſſeſſione, iuréque patronatus remoueatur: quia non ſpectatur quid futurus euentus pariet, ſed quid præſens ſtatus poſtulet: at præſens ſtatus promittentis arrhas poſtulare videtur, vt omnia bona, quæ bona fide tanquam propria poſſidet, in comparationem veniant. Ergo ex euictione poſtmodum ſubſecuta hæc comparatio immutanda non eſt.

4. Nihilominus etſi prædicta ſententia ſit ſatis probabilis, contrariam veriorem reputo, ſcilicet bona, quæ verè aliena ſunt, & alteri debita, tametſi vt propria poſſideas, non venire in computationem, ſic tenet Ayora *de partitionib.* 1. *p. cap.* 7. *à n.* 22. Gutierr. *lib.* 3. *pract. quæſt.* 42. *à n.* 12. *& de matr. cap.* 19. *num.* 27. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 30. *num.* 2. Idémque aſſerunt intelligendum eſſe de ſponſalitia largitate, quæ octauam partem dotis ſponſæ excedere non poteſt, & conſequenter regulanda eſt iuxta quantitatem dotis non euictæ. Probatur concluſio primò *ex dicta leg.* 2. *tit.* 2. *lib.* 3. *for.* approbata à *l.* 2. *tit.* 2. *lib.* 5. *compil. noua.* ibi enim dicitur: que el marido no pueda dar mas en arrhas a ſu mujer de la deçima parte de ſus bienes. Expendendum enim eſt verbum illud *de ſus bienes*, quod in propria ſignificatione ſuſcipi debet, argum. *leg.* 3. §. *hac verba ff. de negot. geſtis*: at quod alteri debes non eſt verè tuum, ſed alienum, tametſi ob ignorantiam proprium eſſe credas. Ergo illud pro bonis tuis propriis computandum non eſt maximè in computatione, quæ tibi præiudicat. Secundò lex reſtringens, ne promiſſio, vel datio arrharum decimam bonorum donantis excedat lata eſt tum in fauorem ipſius promittentis, ne ob prædictam donationem pauper remaneat, tum in eius conſanguineorum fauorem, ne hæreditate obuentura priuentur, ob quam cauſam eis conceditur actio repetendi exceſſum *leg.* 1. *tit.* 2. *lib.* 3. *fori*, Sed prædicti fauores ceſſant computatis bonis alienis, ac ſi propria eſſent. ponamus namque omnia bona præter illas arrhas à te ſubtrahi, quia aliena erant, manifeſtum eſt te pauperem remanſurum, & conſanguineos omni hæreditate priuari. Ergo bona quæ verè aliena ſunt non debent computari. Tertiò appellatione naturali bona alicuius ſunt, quæ ſuperſunt deducto ære alieno *leg. mulier bona. ff. de iure dotium leg. ſubſignatum* §. *bona ff. de verbor. obligat.* At in contractibus bona ſumuntur appellatione naturali, vt tradit Rebuff *dicta leg. bonorum appellatio.* Ergo in hoc contractu arrharum bona ſumenda ſunt deducto ære alieno. Quartò conuincitur *ex leg.* 1. §. *ſi hæres percepto fundo ff. ad Trebellian.* vbi iuſſus reſtituere hæreditatem retento fundo qui fuit pignoris vel hypothecæ datus, ob quam cauſam poſtmodum euincitur, retinere ex hæreditate æſtimationem fundi poteſt, quia ea æſtimatio detrahenda eſt ex hæreditate. Sic igitur in computatione bonorum pro arrhis conſtituendis deducenda ſunt quę poſtmodum fuerint euicta.

5. Neque obſtant contraria. Ad primum *ex leg. bonorum* reſpondeo non dixiſſe legem bona noſtra eſſe, quæ bona fide poſſidemus, ſed in bonis noſtris computari, quod minus eſt; ad quem effectum ſufficit bona fides. Adde in fauorabilibus, & ad ciuiles effectus ſcilicet ad actionem, & exceptionem, ad præſcriptionem, ad poſſidendum reipublicæ officium, quod ſtatuto, & lege cauetur, ne vllus poſſidere poſſit qui mille in bonis non habeat, bona propria cenſeri; ſecus in præiudicantibus quales ſunt promiſſiones, & obligationes. Ad ſecundum dico, ob fauorem publicum, qui adeſt in teſtamentorum firmitate ſuſtinetur teſtis aliàs inhabilis, habilis reputatus. At computare bona aliena pro arrhis ſtatuendis bono communi non expedit, ſed potius contrarium. Ad tertium *ex cap. conſultationibus* admitto inſtitutum à poſſidente patronatum remouendum non eſſe, quia præſentatio, eſt fructus patronatus, qui bonæ fidei poſſeſſori debetur: at conſtitutio arrharum non eſt fructus bonorum, ſed illorum alienatio. Non igitur ex patronatus præſentatione deſumi poteſt argumentum bona quæ propria creduntur, & re vera aliena ſunt, vt bona propria computari debere.

6. In poſſeſſione autem vinculi, ſeu maioratus omnes Doctores conueniunt non eſſe ſpectandum maioratus valorem, vt liquidari poſſit decima, quam attingere donatio arrharum poteſt, ſed ſpectandos eſſe fructus, ſeu annuos redditus, quia iis donans gaudere debet, & de his diſponere poteſt, non verò de maioratus valore. argum. *leg. hæreditatum ff. Ad leg. Falcidiam.* Et tradit Molin. Ieſuita *tract.* 2. *diſp.* 432. *verſ. circa hoc* Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 31. *n.* 1. Gutierr. *lib.* 2. *pract. quæſt.* 17. *num.* 2. *& de matr. cap.* 19. *num* 28. Sed qualiter ij annui redditus, & fructus computandi ſint, non eſt conſtans inter Doctores, cùm incertum ſit quot annis poſſeſſor maioratus victurus ſit: ideoque aliqui dicunt arbitrio prudentis computandos eſſe iuxta numerum annorum qui creditur victurus. Qua computatione facta vtpote legitima retractari non debet ex futuro poſtmodum euentu iuxta *leg. ſancimus, Cod. de administrat. tutor. leg. nec enim. ff. de itinere, actúque priuato.* Alij ſentientes hanc computationem eſſe nimis fallacem affirmant tempus mortis ſpectandum eſſe, & tunc examinandum; an donatio arrharum exceſſerit decimam partem omnium fructuum, & redituum, quos donans in vita perceperit, & ſi excedere repertum ſit, detrahatur is exceſſus, & ad æqualitatem decimæ partis fructuum reſtituatur donatio, quæ videtur ſub hac conditione à principio facta, niſi inter partes aliud conuentum fuerit, vt rectè conueniri poteſt ob incertitudinem: ſic tradit Gloſſa in *dicta leg. hæreditatum, verbo, triginta.* Bart. *ibidem, verſ. quæro ſic*, Cobarub. *lib.* 3. *variar. cap* 9. *num.* 9. Gutierr. *lib.* 2. *pract. q.* 17. *num.* 8. *& de matr. cap.* 19. *num.* 29. Sed rectior, & facilior computatio eſt, quam aſſignat Molina Iuriſta *lib.* 1. *de primogen. cap.* 19. *num.* 41. Azebedo *lib.* 5. *recopil. tit.* 2. *num.* 18. Gutierr. *dicta quæſt.* 17 *à n.* 8. *& de matr. cap.* 19. *num.* 31. Sanch. *lib.* 6. *de matr. diſp.* 31. *n.* 3. *&* 4. vt fructus, & redditus maioratus æſtimationem cenſus vitalitij. quippè comparatione poſſeſſoris maioratus cuius redditus ſunt quaſi redditus cenſus vitalitii. Vnde cùm cenſus vitalitius ad rationem vnius pro decem iuxta nouam Philippi III. pragmaticam conſtitutus ſit, & perpetuus ad rationem vnius pro viginti, efficitur ſanè, ſi maioratus annui redditus mille aurei perpetui ſint; ad vitam duo millia eſſe deberent, arrharumque valor duo millia excedere non poteſt.

7. Verùm arrhæ promiſſæ à marito habente filios prioris matrimonij, vel illis ceſſantibus aſcendentes legitimos, an extrahendæ ſint, ſicut & alia debita de corpore hæreditatis, vel ſolùm de ea parte, de qua liberè diſponere poteſt, ſcilicet de quinta bonorum parte, ſi deſcendentes legitimos habeat, vel tertia, ſi illis careat, & habeat aſcendentes? Non eſt leuis controuerſia, in qua Azebedo *leg.* 2. *tit.* 2. *num.* 30. *lib.* 5. *recopil.* & Ayora *de partitionib.* 2. *part. cap.* 44. affirmant ex corpore hæreditatis extrahendas eſſe, eo quòd conſtitutio arrharum non eſt gratuita, & liberalis donatio, ſed remuneratoria dotis ſponſæ, illiúſque nobilitatis, at donatio remuneratoria vtpoſe ex honeſtate debita ex cumulo hæreditatis extrahenda eſt. Ergo ex eodem cumulo extrahi debet arrharum donatio. Sed rectiùs contrarium cenſent Spino *ſpecul. teſtament.* Gloſſ. 18. *num.* 94. *&* 95. Azebedo ſibi contrarius *leg.* 12. *num.* 4. *tit.* 6. *lib.* 5. *recopilat.* Angulo *de melioration. leg.* 12. *gloſſ.* 1. *num.* 22. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 38. *num.* 15. Gutierr. *lib.* 3. *pract. quæſt.* 43. *num.* 22 *& ſeqq. & de matr. cap.* 19. *num.* 39. eo quod nullo iure conſtringitur ſponſus arrhas ſponſæ aſſignare, ſed earum aſſignatio tametſi aliquo modo remuneratoria ſit. eſt tamen voluntaria, ſed ob donationem voluntariam æquum non erat legitimam filiorum, aut aſcendentium, quæ ex rigore iuſtitiæ debita eſt minuere. Ergo &c. Secus eſt dicendum, ſi tempore quo arrhas promiſiſti aſcendentibus, vel deſcendentibus careres, eo caſu ex toto cumulo hæreditatis ſunt extrahendæ, neque natiuitate filiorum arrharum donatio reuocatur, aut aliquo modo reſtringitur vtpote quæ non eſt omnino liberalis, ſed remuneratoria, & per quam eſt ius ſponſæ quæſitum, vt latè Sanch. & Gutierr. ſupra confirmant.

§. V.

An valida ſit arrharum donatio vltra decimam præcipuè accedente iuramento?

1 *Valida eſt arrharum promiſſio quoad eam partem, quæ decimam attingit. Secùs quoad exceſſum.*
2 *Examinatur, an promiſſio arrharum vltra decimam valeat in foro conſcientiæ, ita vt accipiens non habeat obligationem reſtituendi.*
3 *Reſoluitur in vtroque foro inualidas eſſe promiſſiones, & donationes arrharum vltra decimam.*
4 *Satisfit rationi oppoſitæ.*
5 *Plures cenſent adiecto iuramento validam eſſe promiſſionem, vel donationem arrharum excedentem decimam.*
6 *Contrariam opinionem docuerunt plures.*
7 *Alij cenſent firmari iuramento ſponſalitiam largitionem.*
8 *Reſoluitur neque promiſſionem arrharum, neque ſponſalitiam largitionem vltra octauam firmari iuramento,*
9 *Soluuntur oppoſita fundamenta.*

1. SI arrhas vltra decimam bonorum, de quibus diſponere potes, promiſeris, vel donaueris, promiſſio, ſeu donatio

nulla

inualida eſt quoad exceſſum tantum, valida tamen quoad eam partem, quæ decimam attingit. Colligitur *ex leg. 1. tit. 2. de las arrhas lib. 3. fori*, concedente, vt ſi donans prædictam quantitatem excesſerit, eius conſanguinei repetere exceſſum poſſint, in quo tacitè indicatur donationem ſolùm quoad exceſſum vitioſam eſſe, alioquin omne donatum eſſet repetendum, vti notarunt Anton. Gomez *leg. 50. Tauri. num. 13.* Matien. *lib. 5. recop. tit. 2. leg. 3. gloſſ. 7. n. 3.* Molin. *t. 2. tr. 2. de iuſtit. diſp. 431. §. illud.* Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 29. numero 14.* Gutierr. *de matr. cap. 19. num. 24.* Quod adeò verum eſt, vt, etiamſi arrhæ in ſpecie indiuiſibili v. g. in fundo excedente decimam bonorum partem conſtituantur, non obinde earum conſtitutio nulla eſt, quia præſtat actui valorem potius, quàm nullitatem dare; ſed ea valida ſubſiſtente ſolum quoad æſtimationem exceſſus nullitatem habet, quam æſtimationem recipiens fundum reſtituere debet fundo ſibi retento, vt aliis relatis dixerunt Sanch. *num. 16.* Gutierr. *num. 24.*

2 Sed an promiſſio arrharum vltra decimam valida ſit, obligationemq. inducat, & earum donatio firmitatem habeat in foro conſcientiæ, ita vt recipiens reſtituere acceptum non teneatur? Difficultate non caret, eo quod plures, graueſque Doctores, Alexia *in taxa panis con. 61. num. 42.* Cordub. *in ſum. quæſt. 124. in fine.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 20. num. 4.* Ludouic. Lopez *1. part. inſtructor. cap. 175. & de contract. lib. 2. cap. 42. in princ.* Rodrig. *tom. 2. ſum. cap. 97. num. 3.* quos refert & ſequitur Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 33. num. 1. & 3.* affirmant meliorationem filiæ cauſa dotis factam validam eſſe in foro conſcientiæ, ſolumque in foro externo actionem concedi *& leg. 10. Tauri*, quæ hodie eſt *1. tit. 2. lib. 5. compilat.* vſu quoad forum conſcientiæ eſſe derogatam, ſiquidem paſſim hæ meliorationes fiunt, nec tamen a Confeſſoribus vllus ſcrupulus inijcitur nec meliorantibus, nec melioratis. Ob quam cauſam dixit Padilla *Authent. res quæ, num. 23. Cod. communia, de legat.* ſibi renunciatum eſſe apud vtriuſque prætorij æquiſſimos iudices, hanc legem diſſimulatione quadam exoleuiſſe. At eodem tenore, quo melioratio prohibetur, prohibita eſt in eadem lege ſponſalitia largitas vltra octauam bonorum partem, & in *lege ſequenti* arrharum donatio vltra decimam. Ergo omnes hæ donationes validæ erunt, quouſque à iudice fuerint infirmatæ.

3. Cæterùm omnino tenendum eſt in vtroque foro inualidas eſſe promiſſiones, & donationes arrharum vltra decimam, & ſponſalitiam largitatem vltra octauam, ſicuti aliis relatis docet Sanch. *lib. 6. de matr. diſp. 33. à n. 1. & 3.* Gutierr. *cap. 19. num. 14.* Quia prædictæ leges non ſolùm dictum exceſſum prohibent, ſed in contrarium factum annullant ob multa, & grauia inconuenientia, quæ inde naſci poſſunt, grauéque filiorum, & hæredum præiudicium, neque vllus eſt Doctor, qui cenſeat prædictas leges quoad arrhas, ſponſalitiámque largitatem vſu abrogatam eſſe. Quinimo Thom. Sanch. qui in melioratione filiæ cauſa dotis cenſet prædictas leges in foro conſcientiæ non obligare, de arrhis, ſponſalitiáque largitate contrarium ſentit.

4. Neque ratio in contrarium vrget: nam eſto leges eodem tenore meliorationem cauſa dotis, & conſtitutionem arrharum vltra decimam, ſponſalitiámque largitatem vltra octauam prohibuerint, & annullauerint, potuit tamen vſus, & conſuetudo legem quoad meliorationem abrogare, immutatam relinquens quoad arrhas, ſponſalitiámque largitatem, cum ſint res omnino diſtinctæ. Præterea falſum exiſtimo legem de non meliorandis filiabus cauſa dotis vſu, & conſuetudine eſſe abrogatam etiam in foro conſcientiæ, vt latè probat Baeza *de non meliorand. filiab. rat. dot. cap. 29. num. 1. & 2.* Tell. Fernand. *leg. 26. Tauri ad finem. verſ. vltim.* Roſas *in epitom. de ſucceſſionib. cap. 3. num. 41.* Angulo *de meliorat. in leg. 10. gloſſ. 9. num. 3.* Azebedo, *leg. 1. num. 8. tit. 2. lib. 5. noua collect.* Gutierr. affirmans nunquam ſpatio 40. annorum vidiſſe in praxi de hoc dubitari *cap. 19. de matrim. num. 35.* & probari poteſt ex ſtylo, quem ſolent parentes dotando filias obſeruare, cauent enim maximè, ne vllo modo melioratio cauſa dotis inſinuetur; tum ob prohibitionem legis, tum vt euitent nullitatem. Et ob eandem rationem viri matrimonium contracturi fideiuſſores, ſeu aſſecuratores dotium expoſtulant. Signum ergo eſt prædictam legem eſſe in viridi obſeruantia. Neque confeſſariorum aliquorum negligentia, ſi aliqua eſt probat legis abrogationem, & minus teſtimonium Padillæ cum ſit non de viſu, ſed de auditu, qui facilè decipi potuit. Adde prædictam conſuetudinem caſu quo vigeret ſufficienter derogatam eſſe à Philippo II. *illa lege tertio nouæ collectionis poſita*, qua præcipit leges in illa recopilatione contentas ab omnibus iudicibus obſeruari non obſtante conſuetudine contraria.

5. At ſi promiſſioni, vel donationi arrharum terminum permiſſum excedenti iuramentum adijcias, plures Doctores grauiſſimi, Anton. Gomez *leg. 52. Tauri*, & *leg. 64. num. 4.* & *lib. 2. variar. cap. 14. num. 26.* Menchaca, *de ſucceſſ. crea. lib. 3. §. 28. num. 33. & §. 26. num. 43.* Gomez Arias, *leg. 48. Tauri, num. 13.* Anton. Gabr. *tom. 1. commun. lib. 1. verbo arrha fol. 57.* Ayora *de partit. 1. part. cap. 7. num. 19* propendet Molin. *tract. 2. diſp. 431. fine*, & alij relati a Sanch. *lib. 6. diſputat. 34. num. 1.* cenſent iuramento firmari. Ducuntur primo *ex leg. 12. tit. 1. lib. 4. noua recopilat.* vbi permittitur in contractu arrharum opponi iuramentum, quod ſuperuacaneè apponeretur niſi vim haberet firmandi promiſſionem, & donationem alioquin inualidam. Secundò quia hoc iuramentum non eſt contra bonos mores naturales, eſto contra bonos mores ciuiles, ergo ſeruandum eſt, argum. *cap. cum contingat de iureiurando.* Tertiò contractus principaliter ob priuatam vtilitatem, & minus principaliter ob publicam firmatur iuramento, ex doctrina Bart. communiter recepta *leg. ſi quis pro eo, num. 8. ff. de fideiuſſorib.* quam pluribus firmat Cobarub. *de pact. 2. part. §. 1. num. 5. & 6.* At promiſſio, & donatio arrharum vltra decimam principaliter interdicitur ob priuatam vtilitatem, neque enim bono publico refert, quod ex ciuibus hic potius quàm ille diuitias habeat. Ergo, &c. Quartò donatio inter coniuges firmatur iuramento, vti comprobat Sanch. *lib. 6. diſp. 11. num. 2.* Sed ob eandem rationem hæc donatio interdicitur, ac interdicitur arrharum donatio excedens decimam, nempe ne coniuges ſe mutuo amore ſpolient. Ergo ſicut vna firmatur iuramento, ſic & alia.

6. Contrariam opinionem, ſcilicet promiſſionem, ſeu donationem arrharum non firmari iuramento docuerunt Cobarub. *de pact. 2. part. §. 2. num. 8* Gaſpar Baeza *de non meliorand. filiab. cap. 29. num. 6. & 12.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 2. gloſſ. 3. num. 6.* Gutierr. *1. pract. quæſt. 16. & de iuram. 1. part. cap. 14. num. 2. & Authent. ſacramenta puberum num. 44. & de matrim. cap. 19. num. 37.* Sanch. alios plures referens *lib. 6. diſp. 34. num. 2.* Duplici fundamento ducti. Primò in prædicta *leg. 1. titul. 2. lib. 3. fori* cauetur promiſſionem, ſeu dationem arrharum vltra decimam ita eſſe nullam, vt nulla ratione prædictæ legi renunciari poſſit, at ſi appoſitione iuramenti valeret promiſſio, ſeu donatio, iam hac via legi renunciari poſſet. Secundò prohibitio arrharum vltra decimam non ſolùm cedit in fauorem promittentis, & donantis arrhas, ſed illius conſanguineorum; quibus defertur ius repetendi exceſſum; at quoties lex vitare intendit tertij præiudicium, contractus aduerſus eam legem factus iuramento non firmatur, *c. quamuis pactum, de Pactis in 6. c. cùm contingat de iureiur.* Ergo talis promiſſio arrharum iuramento non firmatur.

7. Secùs verò affirmant Sanch. *d. diſp. 14. num. 3.* & Gutierr. *de iuram. de matrim. loc. cit. allegat.* in ſponſalitia largitate, credunt namque ſponſalitiam largitatem vltra octauam partem dotis ſponſæ iuramento firmari, eo quòd *in leg. 1. tit. 2. lib. 5. recop.* non caueatur prædictæ legi renunciari non poſſe. Secundò & præcipuè, quia hæc donatio non cedit in præiudicium alterius à donante; ſiquidem nemini defertur ius repetendi exceſſum. Quod intelligunt Gutierr. & Sanch. quando ſponſalitiam largitatem concedens non haberet hæredes neceſſarios ſiue deſcendentes, ſiue aſcendentes, nam eo caſu exceſſus vltra octauam partem bonorum, de quibus liberè diſponere poterat nullatenus iuramento firmaretur, vtpotè qui in præiudicium cederet.

8. Ego verò dicendum exiſtimo neque promiſſionem, ſeu donationem arrharum vltra decimam, neque ſponſalitiam largitatem vltra octauam partem dotis, tametſi nulli adſint hæredes neceſſarij iuramento confirmari poſſe. Nam vt latius *tract. de iuram. punct. 9. §. 2. & 3.* dixi iuramentum confirmatorium contractus eſt iuramentum de perſeuerando in contractu, ſeu de non contraueniendo illi. Ergo ſi contractus iure ipſo nullus eſt, & irritus, iuramentum perſeuerandi, ſeu non contraueniendi tali contractui bonum eſſe non poteſt, ſed potiùs malum, & iniquum. Quapropter vt iuramentum vim habeat firmandi contractum alioquin inualidum, oportet, vt lege diſponente purgetur nullitatis vitium. At nullibi cauetur adueniente iuramento purgari vitium promiſſionis, ſeu donationis arrharum ſponſalitiæque largitatis excedentium terminum à lege præſcriptum. Ergo confirmari iuramento non poſſunt.

9. Argumenta prioris ſententiæ aſſerentis promiſſionem arrharum vltra decimam iuramento firmari leuia ſunt. Nam primum deſumptum *ex leg. 12. tit. 1. lib. 4. recopilat.* ſolùm probat hunc contractum eſſe ex illis in quibus permittitur iuramentum apponi, fortè quia annectitur matrimonio, quod ad iudices Eccleſiaſticos pertinet; non quia apponi poſſit in promiſſione, ſeu donatione legis terminos excedente. Ad ſecundum dico, eo ipſo quo iuramentum eſt aduerſus leges, ſeu mores ciuiles eſſe etiam aduerſus leges, ſeu mores naturales, ſi interdictum ciuilis legis non ceſſat. Ad tertium nego ſatis eſſe ad contractum iuramento firmandum quod contractus bonum priuatum reſpiciat, requiritur præterea, ne adueniente iuramento prohibitus ſit, vti factum eſt in alienatione fundi dotalis, *c. cum contingat de iureiurando.* & in contractu minorum *Authent. ſacramenta puberum, Cod. ſi aduerſus vendit.* de quibus dicto *tract. de iuram.* latè diſſeruimus. Ad quartum ob eandem rationem negandum eſt donationem inter

coniuges

coniuges firmari iuramento poſſe vltra caſus in quibus ſecluſo iuramento permiſſa eſt.

§. VI.

Cui incumbat onus probandi promiſſionem, ſeu donationem arrharum, & idem eſt de ſponſalitia largitate non excedere taxam à lege præſcriptam.

1. *Sanch. varias ſententias refert.*
2. *Certum eſt vxori arrhas poſſidenti non competere onus probandi ſub decima bonorum mariti contineri.*
3. *Maritus, vel eius hæredes condemnantur in ea quantitate arrharum, quæ ab vxore iure petitur.*
4. *Verius cenſeo in nullo caſu vxorem, vel eius hæredes obligari ad probandum intra limites decimæ partis bonorum mariti contineri.*

1. IN hac quæſtione Sanch. *lib.6.diſp.35.* varias ſententias refert, cui conſonat Gutiett. *cap.14.num.39.* Prima aſſerit vxori, eiúſque hæredibus competere onus probandi intra decimam partem bonorum mariti arrhas contineri, quia arrharum promiſſio, & donatio ad ſui valorem exigit contineri ſub prædicta decima. Ergo dum vxor, eiúſve hæredes hanc qualitatem non probauerint, non poſſunt ſuam intentionem fundatam habere iuxta doctrinam gloſſæ communiter approbatæ *in leg. ſi verò, §. qui pro rei qualitate ff. qui ſatis dare cogant.* & *leg. cùm de lege ff. de probationib.* & tradit Roderic. Soar. *in leg.1. num.15. tit. de las arrhas lib.3. fori.* Anton. Gomez *leg.50. Tauri. num.14.* Matien. *leg.1. gloſſ.2. num.9. tit.2. lib.6. compilat.* & eam eſſe receptam teſtatur Cobarub. *lib.2. var. cap.6. num.7.*

Secunda cenſet prædictam ſententiam procedere, quando vxor, eiuſue hæredes petunt arrhas promiſſas, quia petere non poſſunt, niſi probent maritum tot bona habuiſſe, quot ſufficerent ad illas arrhas conſtituendas intra decimam, cum hæc continentia ſit ſuæ petitionis fundamentum. Secùs verò quando ipſa vxor non petit arrhas, ſed ab ea poſſeſſas exigit, maritus, eiuſve hæredes, eo quòd excesſerit decimam bonorum partem, quia eo caſu cùm ipſe maritus, vel eius hæredes agant allegantes inopiam, eam probare debent, vt fundamentum ſuæ intentionis. Sic vltra Doctores ſuperiori ſententiâ relatos, qui ſolùm de petitione arrharum promiſſarum loquuntur docet Azebedo *eadem leg.2. numero 19. titul. 2. lib. 5. compilat.* Pelaez *de maiorib. 2. part. quæſt. 52. num.13 & 17.*

2. In hac controuerſia primò certum eſt, quando vxor arrhas poſſidet, nequaquam ipſi competere onus probandi ſub decima bonorum mariti contineri, ſed id competere marito, vel eius hæredibus vtpote intendentibus infirmare vxoris ius lege, & poſſeſſione acquiſitum.

3. Secundò eſt certum maritum, vel eius hæredes condemnari in quantitate arrharum, quæ ab vxore iure petuntur, tametſi ea non probet arrhas promiſſas intra limites partis decimæ bonorum mariti contineri, ſi præſumptiones, & coniecturæ adſint, quibus iudices quodammodo ſibi perſuadent promiſſam quantitatem decimam bonorum mariti non excedere, quia ea condemnatio non ſolùm eſt in fauorem vxoris, ſed etiam mariti, ne eius promiſſio nulliter eſſe facta declaretur. Debet ergo in caſu dubio pro valore promiſſionis ſententia ferri. Atque ita defendunt Cobarub. Sanch. *loc. alleg.*

4. Deinde probabilius cenſeo cum prædictis Doctoribus, & pluribus aliis ab eiſdem relatis in nullo caſu vxorem, vel eius hæredes arrhas promiſſas poſtulantes obligari ad probandum intra limites decimæ partis bonorum mariti contineri, ſed eam obligationem ſubire maritum, vel eius hæredes tenentes ſoluere. Ratio videtur aperta, nam eo ipſo quo maritus eam quantitatem promiſit, præſumitur promittere potuiſſe, dum contrarium non probatur, ne præſumatur delictum. Ergo vxor petens promiſſionis executionem, ſuam habet intentionem fundatam, quia fundatur in promiſſione ſibi facta, & à iure approbata. Et confirmari poteſt exemplo legatariorum, qui petentes ab hærede legata ſibi facta non tenentur probare hæreditatem ſufficere: id enim præſumendum eſt, dum ab hærede contrarium non probatur, vti decidit *lex cùm lege, ff. de probationib.* ſed facta arrharum promiſſione ſimiliter præſumitur bona promittentis ſufficientia eſſe, ergo promiſſarius non tenetur vllam de ſufficientia probationem facere.

§. VII.

Quis arrhas promittere poteſt?

1. *Sponſus, eius parentes, imo extraneus arrhas promittere poteſt.*
2. *Qualiter minor, & filiusfamiliâs arrhas valeat promittere. De bonis immobilibus nulla eſt promiſſio, niſi fuerit authoritate iudicis facta.*
3. *Filiusfamiliâs pubes inconſulto patre arrhas promittere poteſt de bonis, quorum ipſe dominium, & adminiſtrationem habet.*
4. *Qualiter bona computanda ſunt, ne decimam excedat promiſſio.*
5. *Promittens arrhas excuſatur ab obligatione illas ſoluendi, ſi dos ſibi promiſſa culpabiliter non ſoluatur.*

1. ARrhas plerunque ſponſus, vel eius parentes, & conſanguinei nomine ipſius ſponſi promittunt, vti conſtat ex ſupradictis legibus. Aliquando tamen è contrà accidere poteſt vt ſponſa, vel eius parentes nomine ipſius ſponſo arrhas concedant in præmium nobilitatis, & diuitiarum exceſſus, vti notauit Azebedo, *lib.5. recopilat. titul. 2. leg. 2. numero 1.* Thom. Sanchez, *lib. 6. diſputat. 29. numero 4.* Gutiert. *de matrim. capit. 19. numero 16.* Præter ipſos, & alios ipſorum nomine quilibet extraneus arrhas promittere poteſt, vti *ſuperiori §* diximus, ea tamen differentia, vt ſi ex propriis bonis, & nomine proprio arrhas promiſerit, excedere poſſit decimam ſuorum bonorum. Secùs verò ſi nomine ſponſorum, vel ex eorum bonis.

2. Solùm igitur eſt difficultas, qualiter minor, & filiusfamiliâs arrhas valeant promittere? Quam difficultatem latè verſat Sanchez, *d. lib.6. diſputat. 38. præcipuè quæſt. 5. numero 37.* & *diſputat. 39 per totam,* & ex eius doctrina breuiter accipe. Si minor & iam curatore carens arrhas promittat, vel donet de bonis immobilibus, vel mobilibus, quæ ſeruando ſeruari poſſunt, nulla eſt eius promiſſio, aut donatio, niſi fuerit authoritate iudicis facta, quia prædictis minoribus horum bonorum alienatio abſque iudicis decreto interdicitur. *leg. non ſolùm leg. prædia. Cod. de Prædiis minor.* & *leg. fin. Cod. ſi maior factus alienationem,* & *leg. quæ tutores. Cod. de adminiſtrat. tutor.* ſic Roderic. Soar. *leg.1. numero 65. titul.2. de las arrhas, lib. 3. fori.* Gregor. Lopez *leg. 1. verbo en Eſpaña titul. 11. part. 4.* Anton. Gomez *leg. 52. Tauri. numero 14.* Azebedo *lib.5 recopilat. titul. 2. leg. 2. numero 12.* Matien. *ibi. Gloſſa 2 numero 3.* Barboſa *leg. ſi ante 6 ff. ſoluto matrimonio numero 23.* Sanch. *dicta diſputat. 38. num. 37.* At ſi poſt ætatem perfectam 25. annorum quinquennium, tranſeat, ipſo iure ratificatur, & confirmatur donatio, vel promiſſio arrharum, ſicuti ſi alienarent res immobilis titulo oneroſo, vti *ex leg. fin. Cod. ſi maior factus alienationem factam ſine decreto iudicis ratam habuerit.* Probant Bart. Bald. Salizet. Roderic. Soar. teſte Anton. Gomez *dicta leg. 52. numero 14.* Matien. Azebedo, & Sanch. *loc. alleg.* ſi verò minor 25. annorum arrhas ex rebus mobilibus, quæque ſeruando ſeruari non poſſunt, promitteret, vel donaret in ea quantitate, quam leges permittunt, valida eius promiſſio, aut donatio eſt, nec reſtitui poteſt, quia fecit illud quod quilibet maior, & prudens feciſſet, vti benè notarunt Soar. Ant. Gomez, Matien. *loc. alleg.* Sanch. *numero 41.* argum. *leg. non videtur Cod. de integrum reſtit.* & *leg. 1. Cod. ſi aduerſus donationem leg. cùm plures. §. fin. ff. de adminiſtrat. tutor.* Neque ad hanc promiſſionem, ſeu alienationem requiritur iudicis decretum, bene tamen curatoris authoritas, ſi minor curatorem habeat, aliàs nulla erit eius promiſſio, vel donatio, vti colligitur *ex leg. 2. & leg. mulier Cod. de iure dotium, & leg. ſi curatorem, Cod. de in integr. reſtit.* & tradunt Anton. Gomez, Matien. Azebedo, & Sanchez, *loc. alleg.* Verùm ſi minor prædictam promiſſionem, ſeu donationem arrharum iuramento confirmet, valida eſt eius promiſſio, aut donatio ex diſpoſitione iuris *in Authent. Sacramenta puberum Cod. ſi aduerſus vendit.* maior efficitur, & vitium nullitatis purgatur, vt benè notauit Sanch. *d. diſputat. 38. num. 43.*

3. Filiusfamilias pubes inconſulto patre arrhas promittere poteſt de bonis quorum ipſe dominium, & adminiſtrationem habet. Nam vt dicitur *in leg. filiusfamilias 38 ff. de actionib. & obligationib.* filiusfamilias ex omnibus cauſis tanquam paterfamiliâs obligatur, & ob id agi cum eo tanquam cum patrefamiliâs poteſt, & docuit ex omnium ſententia Sanch. *lib. de matr. diſp. 39. num. 11.* Dixi: *filius-familiâs pubes:* nam impubes etiam ex licentia patris nec promittere, nec donare arrhas poteſt, neque alium celebrare contractum, vti habetur expreſsè *in §. pupillus, inſtit. de inutilib. ſtipulat.* ibi: *ſed qui in poteſtate parentis eſt impubes, ne authore quidem patre obligatur,* & tradit Molin. *tit. 2. diſp. 261. §. filiusfamiliâs.*

Dixi *de bonis, quorum ipſe filius dominium, & adminiſtrationem habet.* Nam ex bonis, quorum pater habet adminiſtrationē, ſeu vſum-fructum, nequaquam poteſt abſque parentis licentia arrhas promittere, aliúmve celebrare contractum, vt deciditur expreſsè *leg. fin. §. filiis autem, Cod. de bonis, quæ liberis,* ibi. Filiis autem familiâs in iis duntaxat caſibus, in quibus vſusfructus apud parentes conſtitutus eſt, donec parentes,

viuunt, nec de his rebus teſtari permittimus, neque citra voluntatem eorum, in quorum poteſtate ſunt vlla licentia cis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori aſſignare. Patris tamen accedente licentia optimè poteſt, vt benè notauit Mol. *tit.2. de iuſtit. diſp.261.* Sanch. *d.diſp.39. num.7.* Etenim ob ſolam reuerentiam patris alienatio bonorum, quorum ipſe pater habet vſumfructum filiusfamiliâs interdicitur, cùm tamen reliquis omnibus conceſſa ſit. *leg.1. Cod. vſumfructum alienari poſſe, proprietatem vſufructuario irrequiſito.* Neque hæc lex quoad contractus inter viuos correcta eſt in regno Caſtellæ, vt rectè probat Sanch. *diſp.39. num 9* ſiquidem *lex 5. Tauri* ſolùm permittit filiusfamiliâs via teſtamenti diſponere, ibi: el hijo que eſta en poder de ſu padre pueda hacer teſtamento, como ſi eſtubiera fuera de ſu poder: neque vllam de contractu inter viuos mentionem fecit. Nam eſto in *lege 6. Tauri,* quæ hodie eſt *lex 1. tit.8. lib.5. recopilat.* conceſſum ſit aſcendentibus ſuccedere in omnia bona deſcendentium, ipsiſque deſcendentibus permittatur de tertia bonorum parte in vita, & in morte diſponere, hoc intelligendum eſt de deſcendentibus qui ſunt ſui iuris, non de iis, qui ſub patria poteſtate exiſtunt, quia correctio legum, & iuris communis derogatio inducenda non eſt abſque expreſſis verbis, manifeſtiſſimóque fundamento.

4. Bona autem computanda, vt conſtet an donatio arrharum decimam excedat affirmat Sanch. *dicta diſp.39. num.11.* eſſe bona, quæ filiusfamiliâs poſſederit tempore quo vxor elegerit, ſi de bonis præſentibus, & futuris arrhas conceſſerit; at ſi ſolùm de bonis ſuis abſolutè promiſerit, computanda eſſe bona quæ actu poſſidet, & valorem aduentitiorum deducto vſufructu, quem pater percepturus eſt, qui in regno Caſtellæ nullius erit conſiderationis, cum matrimonio contracto, ſuſceptiſque velationibus Eccleſiæ ſtatim extinguatur *leg.47. & 48. Tauri,* quæ hodie eſt *lex 8. & 9. tit.1. lib.5. recopil.* Verùm, eſto hæc doctrina ſuſtinenda ſit, negare tamen non poſſum computationem aduentitiorum mihi difficilem eſſe, nam cùm de aduentitiis inconſulto patre diſponere filius nulla ratione poſſit, non eſt cur eorum valor in computationem veniat, ſicuti nec valor vinculi, ac maioratus computatur, ſed ſolùm vſusfructus percipiendus, de quo actu diſponere poteſt. At cùm ante benedictiones Eccleſiæ filiusfamiliâs nec de proprietate aduentitiorum, nec de illorum vſufructu diſponere poſſit, efficitur aduentitia computanda non eſſe.

5. Monuerim tamen promittentem arrhas ſiue minor, ſiue maior ſit, ſiue iuramento promiſſionem firmauerit, ſiue non excuſatum eſſe ab obligatione illa ſoluendi, ſi dos ſibi promiſſa culpabiliter non ſoluatur, vel ſi non ſoluatur integrè excuſari ab integra arrharum ſolutione; quia prædicta promiſſio arrharum cenſetur facta in dotis remunerationem. Quod verum eſt, tametſi à principio fuerint arrhæ promiſſæ nulla facta promiſſione dotis, ſed poſtmodum ſubſecuta, quia ſemper arrhæ promittuntur in dotis remunerationem, ſi de facto fuerint promiſſæ. Præterquam quòd violanti fidem, fides ſeruanda non eſt. *Reg. fruſtra 75. de Regul. Iuris in 6. cap. venit el 2. de iureiurando leg.28. titul.11. part.3.* Arrhæ enim eo caſu retinentur quaſi in pignus, & depoſitum dotis debitæ & non ſolutæ. Atque ita docent Gama *dec.370. num.2.* Valaſc. *cap.1. conſ.3. num.5.* Rolandus à Valle. *tit.1. conſ.10. à n.1. & ſeqq.* Molina Ieſuita. *tit.1 tr.2. de iuſtit. diſp.431. 9. dubium.* Sanch. *lib.6. de matr. diſp.37. n.2.* Gutierr. *de matr. cap.19. num.41.*

§. VIII.

Qualiter Sponſæ, ſeu vxori acquirantur arrhæ?

1 *Ante conſummatum matrimonium arrha non acquiruntur ſponſa irreuocabiliter.*
2 *Quid dicendum, ſi oſculum interceſſit? Proponitur difficultas.*
3 Sanch. & Gutierr. *tuentur ſponſam non lucrari per oſculum medietatem arrharum, ſed ſolùm medietatem ſponſalit. largit.*
4 *Alij cenſent per oſculum medietatem arrharum lucrari, ſponſalit. largit. non interueniente, ea verò interueniente dari ſponſa optionem.*
5 *Quid inter has extremas ſententias eligendum ſit?*
6 *Satisfit fundam.* Sanch.
7 *Aliorum fundam. ſit ſatis.*
8 *Conſummato matrimonio lucratur ſponſa, vel eius haredes totum quod ab ſponſo acceperit, niſi arrha interuenerint.*
9 *Electione facta ab vxore, vel eius haredibus non licet variare.*
10 *Si intra 20. dies non elegerint, purgare moram non poſſunt.*

1. Ante conſummatum matrimonium nullatenus arrhæ acquiruntur ſponſæ irreuocabiliter, quia plerunque dantur in præmium pudicitiæ violandæ, vt rectè Cobarub. *4. decret.2. part. cap.3. §.7. num.12.* Quare diſſolutis ſponſalibus, vel matrimonio ante conſummationem per mortem, vel ingreſſum religionis, vel ob aliam cauſam abſque culpa promittentis, vel donantis arrhas, arrhæ reddendæ ſunt, ſicuti cauetur *leg.5. titul.2. de las ganancias lib.3. fori.* ibi, ſi arrhas la dio, e no hubo que ver con ella, torne las, & ſupponit vt certum Cobarub. *ſupra.* Gomez Arias *leg.49. Tauri ad finem.* Caſtillo *leg.51. Tauri numero 1.* Sanchez *lib.6. diſputat.22. numero 18. in med.* Notanter dixi *ſi abſque culpa*, nam ſi promittens, vel donans arrhas in culpa extitit, ob quam matrimonium non fuerit conſummatum, ſponſa arrhas lucrabitur eo modo ac ſi matrimonium conſummatum eſſet, quia ſponſi iniuſtitia impedire non poteſt ius ſponſæ obuenturum, cùm ipſe ſponſus ratione iniuſtitiæ teneatur damnum ſponſæ emergens ex matrimonio non ſequuto reparare.

2. Solùm eſt difficultas, an ſolutis ſponſalibus, vel matrimonio ante conſummationẽ lucretur ſponſa ſi oſculata fuit medietatem arrharum ſponſalitia largitate non interueniente. Si verò ſponſalitia largitas ſimul cum arrhis interueniat, poſſit ſponſa vtriuſque medietatem lucrari, vel eligere medietatem arrharum, vel medietatem ſponſalitiæ largitatis. Punctus difficultatis conſiſtit in intellectu legis 52. *Tauri,* quæ hodie eſt lex *4. titul.2. lib.5. Compilat.* quæ ſic ſe habet. Qualquiera eſpoſa ora ſea de preſente ora ſea de futuro ſuelto el matrimonio gane, ſi el eſpoſo la hubiere veſado la mitad de todo lo que el eſpoſo la hubiere dado antes de conſumado el matrimonio ora ſea precioſo o no: y ſi no la hubiere veſado, no gane nada de lo que la hubiere dado, torna ſe a los herederos del eſpoſo: pero ſi qualquiera dellos muriere deſpues de conſumado el matrimonio, que la mujer, y ſus hærederos ganen todo lo que ſiendo deſpoſados la hubiere el eſpoſo dado, no auiendo arrhas en el tal caſamiento, y matrimonio. Pero ſi arrhas hubiere, que ſea en eſcogimiento de la mujer, o de ſus herederos ella muerta tomar las arrhas, o dexarlas, y tomar todo lo que el marido la hubo dado ſiendo con ella deſpoſado, lo qual ayan de eſcoger dentro de veinte dias deſpues de requeridos por los herederos del marido. Y ſino eſcogieren dentro del dicho termino, que los dichos herederos eſcojan.

3. Sanch. *diſp.38. num.8.* cui adhæret Gutierr. *de matr. cap.19. num.94.* Validiſſimis argumentis negatiuam partem tuetur, ſcilicet ſponſam non lucrari per oſculum medietatem arrharum, ſed ſolùm medietatem ſponſalitiæ largitatis, ſiue arrhæ interuenerint, ſiue non. Mouentur primò, & præcipuè, quia prædicta lex in prima eius parte non loquitur de arrhis, ſed ſolùm de ſponſalitia largitate: In ſecunda verò, quæ incipit. Pero ſi qualquiera dellos, &c. loquitur de arrhis, & probat tum ex illa dictione *ſed* abſque copula, quæ eſt aduerſatiua, & inducit diuerſum ius, & factum ex doctrina Bart. *leg. patris, & filij. 10. ff. de Vulgari.* Iaſon *ibi numero 6.* At in prima parte ſtatuitur lucrari per oſculum medietatem ſponſalitiæ largitatis. Ergo in ſecunda parte vbi eſt ſermo de arrhis ſtatui non poteſt arrharum medietatem per oſculum lucrari. Tum ex diuerſo modo, quo lex loquitur in prima, & ſecunda parte. Nam in prima parte, cùm de lucro ſponſalitiæ largitatis loquitur vocat eos ſponſos qualquiera eſpoſa, & ibi *ſi el eſpoſo*, quaſi ſentiens dum ſponſi ſunt, lucrari poſſe per oſculum dimidiam partem ſponſalitiæ largitatis. In ſecunda verò parte vbi de arrhis meminit, maritum & vxorem eos appellat, ibi *que la mujer*, ibi *lo que el marido*, quaſi apertè ſignificans arrhas non niſi poſtquam ſunt facti vna caro, & ſic vir & vxor lucrari poſſe. Secundò probat, quia lex illa in prima eius parte nihil aliud diſponit quàm quod iure communi ſtatutum erat *leg. ſi à ſponſo, Cod. de donationibus ante nupt.* & *leg.11. part.4.* & ſolùm extendit prædicta iura loquentia de ſponſis de futuro, vt intelligantur etiam de ſponſis de præſenti: Cùm ergo prædicta iura non loquantur de arrhis, nec per oſculum earum medietatem concedant, non eſt dicendum noſtram legem id concedere. Tertiò probat quia verba debent intelligi iuxta ſubiectam materiam, & naturam contractus *leg. damni infecti, ff. de damno infecto leg. ſi vno ff. locati, & ibi* Bart. At natura arrharum eſt, vt dentur in præmium pudicitiæ amiſſæ per matrimonium vti ſæpe dictum eſt. Ergo ante matrimonium conſummatum lucrari non poſſunt. Neque valet dicere id eſſe intelligendum de integris arrhis, ſecùs de medietate, quæ non in præmium pudicitiæ amiſſæ, ſed ob aliam cauſam concedi poteſt, quia vna & eadem res diuerſo iure cenſeri non debet. *leg. eum qui ædes, ff. de vſucapionibus.* Si igitur arrhæ integræ non concedantur in præmium pudicitiæ amiſſæ per matrimonium, nec illarum medietas alio titulo concedi debet, præcipuè cùm eadem ſit ratio de totis arrhis, ac de parte. *argument. leg. quæ de tota ff. de rei vindicat.* Tandem probat, quia quando lex vnum diſponit, & alterum præſupponit, debet

prius

prius verificari præſuppoſitum, vt multis comprobat Menoch. *de recuper. poſſeſſ. rem. 9. num.* 161. Gutierr. *Conſ.* 21. *num.* 6. *& lib.* 3. *pract. quæſt.* 22. *num.* 3. Sed lex 52. *Tauri* præſupponit quando acquirantur arrhæ, de hoc enim non agit, ſed agit de concedenda electione arrharum, vel ſponſalitiæ largitatis. Ergo ſupponit arrhas eligendas acquiri poſſe, at hæ non acquiruntur niſi matrimonio conſummato. Ergo, &c.

4. Nihilominus Gomez Arias *leg.* 50. *Tauri num.* 29 cenſet ſponſam per oſculum medietatem arrharum lucrari poſſe ſponſalitia largitate non interueniente, ea verò exiſtente dari ſponſæ optionem, vt medietatem arrharum, vel ſponſalitiæ largitatis quam maluerit, lucretur, ſicuti conſummato matrimonio conceditur vel integras arrhas, vel integram ſponſalitiam largitatem lucrari. Probat ſuam ſententiam pluribus argumentis, quibus meo iudicio Sanch. ſatisfacit. Primum argumentum deſumebatur *ex leg. quæ de tota ff. de rei vindicat.* Vbi ſtatuitur idem ius eſſe de toto quoad totum, ac de parte quoad partem. At conſummato matrimonio poteſt ſponſa totas arrhas eligere reiecta ſponſalitia largitate. Ergo ante illius conſummationem poterit eam electionem quoad medietatẽ arrharum, & ſponſalitiæ largitatis facere. Secundò ex eo quòd leges iuris communis, & regni in hoc caſu diſponunt in ſponſæ fauorem, quæ ob oſculum ruborem paſſa eſt, ac proinde ſunt extendendæ, vt concedant medietatis arrharum electionem, & acquiſitionem per oſculum. Tertiò quia vna determinatio reſpicit plura determinabilia, eáque pariformiter determinat prout vnicuique conuenit. *leg. tam hoc iure ff. de vulg. & pupillari. leg. fin. Cod. de ſent. & re iudic.* At in prædicta lege adeſt vna determinatione in illis verbis, pero ſi arrhas hubiere pueda eſcoger. Ergo hæc determinatio determinat duo caſus in ea lege contentos, ſcilicet vt detur electio medietatis arrharum, ſi adſit oſculum, & integrarum ſi copula. Et confirmat, quia clauſula in fine poſita refertur ad omnia præcedentia. *cap. ſecundo requiris de appellat.* Ergo clauſula, qua eligendi poteſtas conceditur ad omnia præcedentia referenda eſt, ac proinde interueniente oſculo dabitur ſponſæ electio medietatis arrharum, vel ſponſalitiæ largitatis. Quartò ſi in hoc caſu, quo ſponſalitia largitas deficit, non lucraretur ſponſa per oſculum medietatem arrharum, ruborem pateretur abſque vlla recompenſatione. Quintò aperiretur ſponſis via, vt conſtitutis arrhis nullam darent ſponſæ ſponſalitiam largitatem, ne illa per oſculum aliquid lucraretur.

5. Inter has extremas ſententias ſi aliqua eligenda eſt, prima Sanch. & Gutierr. eligi debet. At ego alia via procedendum exiſtimo, credo namque per oſculum lucrari ſponſam medietatem omnium, quæ ab ſponſo illi datæ fuerunt, ſiue ſint arrhæ, ſiue ſponſalitia largitas abſque vlla electione, conſummato autem matrimonio lucrari integras arrhas, vel integram ſponſalitiam largitatem, prout ſibi placitum fuerit. Priorem partem huius concluſionis, de qua eſt controuerſia mihi perſuadeo, primò: ex eo quòd prædicta lex Tauri abſque vlla reſtrictione dixerit ſponſam per oſculum lucrari medietatem omnium quæ ab ſponſo acceperat: ibi ganc, ſi el eſpoſo la hubiere veſado la mitad de todo lo que el eſpoſo la hubiere dado antes de conſumado el matrimonio. Ponderanda enim eſt dictio *omnia*, quæ nihil excludit. Cùm ergo non ſolùm conſummato matrimonio, ſed plerumq; ante conſummationem arrhæ ab ſponſo ſponſæ concedantur, efficitur ſanè medietatem arrharum ſimul cum medietate ſponſalitiæ largitatis, ſi hæc interueniat, ſponſam per oſculum lucrari. Secũdò: conſummato matrimonio inquit lex ſponſam lucrari totum quod ſponſus dederit, dummodò arrhæ in dicto matrimonio non fuerint. Ergo ſub illis verbis *totum quod ſponſus dederit*, quæ etiam in prima parte legis fuerunt appoſita arrhæ continentur, aliàs fruſtranea eſſet exceptio. At dum lex ſponſæ concedit per oſculum medietatem omnium, quæ ſponſus dederat, arrhæ non excipiuntur, ergo medietas arrharum ſponſæ concedenda eſt. Quòd ſi dicas inde inferri ſponſam per oſculum idem, vel amplius lucrum reportare, quam ex matrimonij conſummatione; ſiquidem intercedente oſculo acquirit medietatem arrharum, & ſponſalitiæ largitatis, quorum medietas æquiualere poteſt integris arrhis, vel integræ ſponſalitiæ largitati, quæ conſummato matrimonio acquirit. Reſpondeo id non eſſe inconueniens, cùm priuata ſit matrimonij conſummatione, cuius initium per oſculum acceperat. Secundò reſpondeo negando idem lucrum regulariter reportare. Tum quia non ſemper interueniunt arrhæ, & ſponſalitia largitas. Tum quia conſummato matrimonio datur electio integræ ſponſalitiæ largitatis, vel arrharum, quorum vnum cùm ſit ab ſponſa eligendum præſtat vtriuſque medietat.

6. Argumenta verò Sanch. quæ noſtram ſententiam oppugnant, non eſt difficile ſoluere. Ad primum concedo dictione illa aduerſatiua *Sed* diuerſum factum & diuerſum ius conſtitui, ac in præcedenti clauſula conſtitutum eſt ſponſam interueniente oſculo lucrari medietatem omnium, quæ ab ſponſo acceperat, oſculo verò non intercedente nihil lucrari. In ſecunda parte ſtatuitur conſummato matrimonio integrum lucrari, arrhæ non interceſſerint: ſi autem hæ adfuerint, electio ſponſæ conceditur, quod ſine dubio eſt diuerſum ius, & factum à præcedenti. Nomina item illa ſponſi & ſponſæ, mariti, & vxoris, ex quibus Sanch. infert in prima parte legis non eſſe ſermonem de arrhis, benè tamen in ſecunda id certè non indicant. Tum quia etiam in ſecunda parte; vbi eſt facta mentio arrharum vtitur lex nomine ſponſi, ibi: Pero ſi qualquiera dellos muriere deſpues de conſumido el matrimonio, que la muger, y ſus herederos ganen todo lo que ſiendo deſpoſados la hubo *el eſpoſo* dabo, no auiendo arrhas en el tal caſamiento. Tum & præcipuè, quia hæc nomina ſponſi, & ſponſæ, mariti, & vxoris non ex arrhis, quæ ab ſponſis ante conſummatũ matrimonium conceduntur, ſed ex matrimonij conſummatione, vel non conſummatione ſumuntur. Ad ſecundum admitto *leg.* 52. *Tauri* in illa prima parte approbare quod diſpoſitum erat iure communi. *leg. ſi à ſponſo, Cod. de donationib.* Sed non inde infertur nihil de arrhis diſponere, quinimo contrarium per ſe colligitur, nam arrhæ ſucceſſerunt antiquæ donation propter nuptias, quæ iam in deſuetudinem abiit, vt teſtatur ipſemet Sanch. *lib.* 6. *de matr. diſp.* 1. *num.* 1. At medietatem donati propter nuptias interueniente obſculo acquirebat ſponſa, ergo etiam acquirere debet medietatem arrharum, quæ locum prædictæ donationis tenent. Ad tertium concedo verba legis ſumenda eſſe iuxta ſubiectam materiam, & naturam contractus; & inſuper naturam arrharum eſſe, vt concedantur in præmium pudicitiæ licitè amittendæ ſiue per matrimonij cõſummationem, ſiue per ſponſaliorum vſum, cùm igitur per matrimonij conſummationem integrè ſponſa pudicitiam amittat, per oſculum verò inchoatè, æquum erat, vt ratione huius amiſſionis arrha quæ in præmium pudicitiæ conceditur dimidiatè ſaltem concederetur. Adde arrhæ, vt ex ipſomet Sanch. *ſuperius* docuimus non ſolùm in præmium pudicitiæ, ſed in compenſationem nobilitatis, & diuitiarum conceduntur, ideóque poſſunt ab ſponſa ſponſo donari. Non igitur ad earum acquiſitionem neceſſarium eſt matrimonium conſummari. Ad vltimum fateor legem illam 52. *Tauri* in vltima eius parte nihil de acquiſitione arrharum agere, ſed ea acquiſitione ſuppoſita tractare qualiter inter arrhas, & ſponſalitiam largitatem ſit electio facienda. At inde non infertur in prima illius legis parte non eſſe actum de arrharum acquiſitione, ſiquidem ibi conceditũr ſponſæ per oſculum medietas omnium, quæ ab ſponſo acceperat.

7. Argumenta verò adducta pro ſententia Gomez Arias, quatenus noſtræ officiunt leuis ſunt conſiderationis. Ad primum omiſſa ſolutione Sanch. reſpondeo idem iuris eſſe de toto quoad totum, ac de parte quoad partem, quando aliter de parte, & de toto expreſsè diſpoſitum non eſt, ſicuti contingit in præſenti, cùm per oſculum diſpoſitum ſit lucrari ſponſam arrharum, & ſponſalitiæ largitatis medietatem, per matrimonij verò conſummationem vnum ex illis quod elegerit integrum. Quòd ſi vrgeas, quare vtrumque integrè non conceditur, cùm per oſculum vtriuſque medietas concedatur, ea eſt congruentia, ne ſponſus grauem iacturam patiatur amittens tum arrhas, tum ſponſalitiam largitatem. Secundum argumentum probat noſtram ſententiam, ſcilicet legem *illam* 52. concedentem ſponſæ medietatem bonorum, quæ fuerunt ab ſponſo donata non ſolùm ad ſponſalitiam largitatem, ſed ad arrhas extendi debere, præcipuè cùm in legibus antecedentibus æquè de arrhis, ac de ſponſalitia largitate ſermo habitus ſit. Ad tertium nego eſſe vnam determinationem in prædicta lege, ſed duas diuerſas, vti probatum eſt. Ad affirmationem admitto clauſulam poſitam in fine diſpoſitionis ad omnia in ea diſpoſitione contenta referri, at in prædicta lege non eſt vna, ſed duplex diſpoſitio, & omnino diuerſa, vt conſtat ex illa dictione aduerſatiua *ſed*: ac proinde clauſula in vna diſpoſitione contenta ad aliam diſpoſitionem referri non debet. Quartum & vltimum argumentum ſunt optimæ congruentiæ in fauorem noſtræ ſententiæ.

8. Illud verò eſt certum conſummato matrimonio lucrari ſponſam, vel eius hæredes totum quod ab ſponſo acceperit, niſi arrhæ interuenerint, nam interuenientibus arrhis conceditur ſponſæ, vel eius hæredibus intra 20. dies poſtquam fuerint requiſiti vt eligant quid retinere voluerint an integras arrhas, vel integram ſponſalitiam largitatem, & facta vnius electione aliud ſponſo reddendum eſt iuxta æſtimationem quam habebat tempore receptionis, aliàs non redderetur idem quod acceptum eſt. Quod ſi vſu ſponſæ deterius factum eſt, vti contingit in veſtibus, reddere tenetur vxor quanti illæ veſtes æſtimabantur tempore quo illas recepit, deductis iis quæ neceſſariò vir conſumpturus erat cum vxore durante matrimonio, niſi prædictam ſponſalitiam largitatem dediſſet, vt benè aduertit Sanch. *lib.* 6 *diſp.* 32. *num.* 5. & Gutierr. *de matr. cap.* 19. *num.* 48.

9. Supradicta electione facta ab vxore, vel eius hæredibus nequaquam variare licet, argum. *leg. ſerui electione in princ.*

ff. de legat. 1. leg. apud Aufidium 20. ff. de optione legata. leg. 25. tit. 9. part. 6. & tradit aliis relatis Sanch. *lib. 6. diſp. 22. n. 1.* Gutierr. *cap. 19. n. 51.* Excipe niſi electio ob aliquam cauſam fuerit ſuo effectu deſtituta, quia eo caſu reputatur ac ſi facta non eſſet, *argum. capit. non præſtat. De regul. iuris in 6.* & *leg. ſi aut nullam, Cod. de legitim. Hæredib. leg. 4 §. condemnatum ff. de ſentent. & re iudic.* & tradit Sanch. & Gutierr. *ſuprà.* Quod ſi intra illos 20. dies vxor, vel eius hæredes non elegerint purgare moram non poſſunt, quia eſt terminus à lege conſtitutus quæ ipſo iure transfert poteſtatem eligendi marito, vel eius hæredibus, quo caſu moræ purgatio non admittitur, ne tertio præiudicium fiat. *arg. l. ſi is cui ff. de legat. 2.* & tradit Sanch & Gut. *locis alleg.* Neque probo ſententiam Gutierr. *n. 52.* reſtringentis prædictam doctrinam, ne procedat ſpectato iure canonico, ex cuius æquitate aſſerit moram purgari poſſe quoties ius alterius non eſt factum deterius & res eſt integra per ea quæ tradit *de iuram. 3. par. capit. 17. à numero 5.* Non inquam probo, quia in præſenti caſu hæc locum habere non poſſunt; ſiquidem ex purgatione moræ deterius redditur ius conceſſum marito eiuſque hæredibus, priuarentur enim poteſtate eligendi in ipſos tranſlata.

§. IX.

Qualiter vxor arrhas vel ſponſalitiam largitatem obtinens diſtribuere poſſit.

1 *Si alteri non nubit poteſt æquè de arrhis, & ſponſalitia largitate, ac de aliis propriis bonis.*
2 *Si ad ſecundas nuptias tranſeat negat communis ſententia poſſe de illis, ac de propriis bonis diſponere.*
3 *Probabilius eſt oppoſitum.*
4 *Secus dicendum de ſponſalitia largitate.*
5 *Satisfit oppoſitis fundam.*

1. EQuidem ſi alteri non nubit poteſt æquè de arrhis & ſponſalitia largitate diſponere ac de reliquis ſuis bonis, quia verè bona illius ſunt. neque per vllam legem eorum diſpoſitio ſpecialiter reſtricta. Nam eſto *in leg. 1. tit. 2. de las arrhas, lib. 3. Fori.* ſtatutum ſit mulierem habentem filios ſolùm de quarta parte arrharum diſponere poſſe, & reliquas filiis reſeruari, cum prædictæ leges fori non obligent, niſi legibus recopilationis nouæ approbentur, vel vſu confirmentur, neque prædicta lex fori quoad eum diſpoſitionis modum reperiatur alicubi approbata, vſuve confirmata, efficitur ſanè obſeruandam non eſſe, ſed vxorem æquè de arrhis ſponſalitiaque largitate, ac de aliis bonis diſponere poſſe, ac proinde in regno Caſtellæ poteſt cuilibet extraneo quintam illarum partem relinquere iuxta *leg. 30. Tauri*, quæ hodiè eſt *13. tit. 6. lib. compil.* & in quinta, & tertia illarum parte meliorare quemcumque ex deſcendentibus iuxta *leg. 17. & 18. Tauri* hodie *leg. 1. & 2. tit. 6. lib. 5. compil.* etſi ſolùm aſcendentes habeat, tertiam illarum partem liberè diſtribuere iuxta *leg. 6. Tauri* hodie *leg. 1. tit. 18. lib. 5. compil.* Atque ita docent Mol. *lib. 2. de primogen. cap. 10. n. 64.* Mol. Ieſuita, *tract. 2. diſp. 431. §. de arrhis.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 3.* Gloſſ. 1. Gutierr. *2. pract. q. 18. n. 5.* & *lib. 3. quæſt. 43. à n. 24.* & *de matr. cap. 19. à num. 43.* Sanch. *lib. 6. diſp. 40. à num. 4. & ſeqq.* tametſi alij ab eo relati, *num. 3.* contrarium ſentiant.

2. Verùm ſi ad ſecundas nuptias tranſit, grauis eſt difficultas, an poſſit de illis, ac de propriis bonis diſponere; Negat communis ſententia vt videre eſt apud Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 10. num. 62.* Gutierr. *lib. 2. pract. quæſt. 18. in fine,* & *lib. 3. qu. 43. num. 25.* & *de matr. cap. 19 num. 44.* Sanch. *lib. 6. de matrim. diſp. 41. num. 3.* vbi plures refert. Ducitur, quia arrhæ non conceduntur vxori titulo oneroſo, ſed lucratiuo, quippe conceduntur in præmium pudicitiæ per matrimonium amittendæ, & ad quam amittendam, cùm obligetur matrimonio contracto, non cenſetur aliquod onus ſubire ratione cuius dicatur titulo oneroſo concedi. At de bonis conceſſis à marito ſiue donatione inter viuos, ſiue in teſtamento, nullatenus diſponere liberè poteſt vxor tranſiens ad ſecundas nuptias, ſi filios habeat prioris mariti, ſed neceſſario ea illis reſeruare debet, retento ſibi vſufructu, vti expreſsè habetur *leg. fœmina 3. Cod. de ſecund. nuptiis,* & Authent. *ex teſtamento, Cod. eodem tit.* tenetúrque inter ipſos ea æqualiter diuidere, neque poteſt aliquem meliorare, vt decidit Authent. *lucrum, Cod. de ſecund. nupt.* & *§. veniens, authent de nuptiis,* & tradit Ant. Gomez *leg. 15. Tauri num. 3.* Molin. Gutierr. & Sanch. *loc. alleg.* ergo de arrhis nequit ac de propriis bonis diſponere. ſed filiis prioris matrimonij reſeruare debet. Secundò omnes Doctores conueniunt non poſſe vxorem tranſeuntem ad ſecundas nuptias, & filios prioris matrimonij habentem diſponere de ſponſalitia largitate, ſed neceſſariò prædictis filiis reſeruari ſolo vſufructu ſibi retento iuxta dictam legem *fœmina* approbatam per *leg. 26. tit. 13. part. 5.* At *leg. 52. Tauri* hodie *4. tit. 2. lib. 5. compilat.* permittitur vxori accipienti arrhas, & ſponſalitiam largitatem, vt eligat quod ex illis maluerit reddito altero hæredibus mariti, cenſet ergo prædicta lex arrhas eodem iure, ac ſponſalitiam largitatem vxori competere.

3. Cæterùm etſi hæc ſententia communis ſit probabiliorem cenſeo affirmantem arrhas, earumque dominium vxori competere ſicut & reliqua alia bona propria, eſto filios habeat prioris matrimonij, ſic docuit Aluar. Valaſc. *conſ. 16. num. 6.* Molin. Ieſuita *tract. 2. de iuſtit. diſp. 431. §. contrarium,* & ſatis probabilem reputat Sanch. *d. diſp. 41. num. 2.* Moueor quia ſolùm ea quæ à marito titulo donationis inter viuos, vel ex teſtamento vxori conceduntur, reſeruantur filiis mariti, vt expreſsè cauetur *in dicta authent. hoc lucrum. Cod. de ſecund. nupt.* & dicta *leg. fœmina, Cod. eodem*, ibi: *donationibus factis, vel cuiuſlibet munifica largitatis præmio.* At arrhæ non conceduntur donatione liberali, & munifica, quæ propriè donatio eſt. *leg. 1. ff. de Donationib.* ſed potiùs quaſi permutatione conceduntur, quippe conceduntur ſponſæ in compenſationem pudicitiæ, nobilitatis, & dotis marito traditæ, ac proinde reputatur quædam remuneratoria donatio, quæque conſtante matrimonio permittitur, vti latè probat Sanch. *dicto lib. 6. diſput. 6. per totam.* Et confirmo: arrhæ plerumque deducuntur in pactum, ita vt concedens etſi in contrahendo voluntarius, & liber extiterit, at celebrato contractu non liberè, ſed ex obligatione donat, ſæpè namque vxor vt matrimonium contrahat exigit tot arrhas ſibi concedi aliàs non contractura & ſub ea conditione maritus illi arrhas concedit, ergo concedit non ex liberalitate, ſed ex obligatione ob conſenſum vxoris in matrimonium. Quæ autem eo titulo vxori conceduntur non reſeruantur filiis mariti, ſed de his tanquam de bonis propriis poteſt vxor liberè diſponere, vti multis comprobat Ant. Gab. *tit. 4. commun. opin. lib. 3. de ſecund. nupt. concl. 1. num. 40.* Valaſc. *tit. 1. conſ. 16. num. 7.* Mol. Ieſuita *tractatu 2. diſp. 431. verſ. contrarium.* Ergo de arrhis verè hoc titulo oneroſo acquiſitis poteſt mulier ad ſecunda vota tranſiens diſponere. Secundò dotem conceſſam à marito vxori adoleſcentiori, & nobiliori non tenetur vxor tranſiens ad ſecundas nuptias filiis prioris matrimonij reſeruare, ſed de ea dote tanquam de propriis bonis diſponere poteſt vti docuit ipſe Sanch. *diſp. 8. num. 2.* Sed eadem eſt ratio de arrhis in compenſationem virginitatis, nobilitatis, aut diuitiarum conceſſis, tametſi Sanch. *diſp. 41. in fine* conetur differentiã aſſignare, quam ego percipere non poſſum. Ergo, &c.

4. Secùs verò dicendum eſt de ſponſalitia largitate, & de lecto viduali, & ſimilibus, quia hæc non titulo oneroſo, ſed lucratiuo tantùm conceduntur; quippè ſponſalitia largitas non in compenſationem alicuius obligationis, quam ſubeat ſponſa conceditur à marito, ſed in ſignificationem amoris, quem erga ipſam habet, & ob eandem cauſam eo decedente conceditur lectum, tum in ſignum amoris ſponſi præcedentis, tum vt ipſa viduitatem facilius ſuſtinere poſſit. Atque ita docent Ayora *de partit. 3. par. quæſt. 15.* Anton. Gomez, *leg. 15. Tauri, num. 3.* Matien. *lib. 5 recopil. tit. 1. leg. 3. gloſſ. 2 num. 4.* Mol. *tract. 2. de iuſtit. diſp. 431. §. contrarium.* Sanch. *lib. 6. diſp. 41. num. 4.*

5. Argumenta verò ſententiæ communis non vrgent. Ad primum negare poſſumus arrhas concedi in præmium pudicitiæ proſtituendæ; nam vt ex ipſomet Sanch. ſuperius diximus, præcipuè in compenſationem exceſſus nobilitatis, vel diuitiarum conceduntur, ac proinde non ex pura munificentia, ſed ex obligatione ſaltem antidorali, quæ virum probum, & honeſtum docet. Non ergo reſeruandæ ſunt filiis prioris matrimonij. Admiſſo tamen arrhas ſolùm concedi in compenſationem pudicitiæ ab vxore proſtituendæ adhuc exiſtimo dignam eſſe remuneratione non quidem poſt matrimonij contractum celebratum, nam vt rectè ait Sanch. fruſtraneum eſſet matrimonium in quo vxor pudicitiam non proſtitueret, in ipſo enim contractu hæc obligatio continetur; bene tamen ante contractum matrimonium, tunc enim poteſt ipſa vxor nolle ſuam pudicitiam in matrimonium proſtituere, niſi arrhis ſibi deſignatis. & frequentes ita contingit. Quo caſu manifeſtum eſt arrhas concedi non ex pura munificentia, ſed ob rem maximo pretio dignam. Ad ſecundum reſpondeo ex illa lege ſolùm inferri arrhas, & ſponſalitiam largitatem vxori competere ſed an eodem, vel diuerſo iure non colligitur, id enim colligendum eſt ex cauſis ob quas vxori competunt, prædicta namque lex tantum attendit, ne vxor vtrumque retineat, ideóque poteſtatem eligendi illi concedit; quare ſi arrhis reiectis ſponſalitiam largitatem eligat, filiis mariti reſeruare debet tranſiens ad ſecundas nuptias, quia per ipſam electionem natura ſponſalitiæ largitatis non mutatur, ſed ſponſalitia largitate in ſuo eſſe perſeuerante, & ſimiliter arrhis permittit lex vxori. vt eligat quid ex illis duobus velit retinere altero hæredibus mariti reddito. Adde cum Molin. *dicta diſp. 431. §. contrarium* facta electione ſponſalitiæ largitatis poſſe vxorem de ſponſalitia largitate diſponere. ſicuti de arrhis quoad quantitatem inquã valoris, qui arrhis correſponderet, quia loco arrharum ſucceſſit in ea parte.

PVNCTVM XIII.

De Sponſalitia largitate, quæ in ſponſalibus interuenire ſolet.

SPonſalitiam largitatem Doctores appellant donationem, quam mittit ſponſus, vel è contra animo, & ſpe matrimonij contrahendi, & ob eius cauſam, vt conſtat *ex toto tit. ff. & Cod. de donationib. ante nupt.* & optimè explicuit Matienzo, *lib. 5. compilat. tit. 3. in rub. Gloſſ. 3.* Quamque hiſpanè vocamus. Las donas y ioyas que ſe imbian los deſpoſados in ſignificationem amoris, & ſpem quam habere matrimonij contrahendi, eſtque donatio (vt aliis placet) ante nuptias. Pro cuius explicatione examinanda ſunt primò quæ dona facta ab ſponſo ſponſæ, vel è contra, aut ab eorum conſanguineis, aut extraneis cenſeantur ſponſalitia largitas? Secundò in qua quantitate, & ex quibus bonis præſtari poſſit; Tertiò quo tempore; Quartò qualiter acquiratur, aut amittatur?

§. I.

Quæ dona facta ab ſponſo ſponſæ, vel contrà aut ab eorum conſanguineis, vel extraneis cenſeantur ſponſalitia largitas?

1 *Vtroque iure antiquo, & nouo & cenſet* Anton. Gomez *omnia tradita ab ſponſo ante conſummatum matrimonium eſſe ſponſalit. largit.*
2 *Contrarium docuit* Mol. Ieſuita.
3 *Diſtinctione standum eſt in hac controuerſia.*
4 *Si adſit conſuetudo, vt miſſa ab ſponſo ſiant ſponſa, illi ſtandum eſt.*
5 *Fit ſatis fundam. contrar.*
6 *Quid dicendum ſpectato iure nouo regni Caſtellæ.*
7 *Quid dicendum in muneribus à ſocero miſſis.*
8 *Quid de donatis à conſanguineis ſponſi.*
9 *Soluuntur aliqua obiectiones.*
10 *Examinatur, an donata à conſanguineis, vel amicis ſponſi ſponſæ, vel è contra cenſeantur ſponſalitia largitas.*

1. QVando de animo donantis conſtat nulla eſt quæſtio, tunc enim ipſi qualibet alia præſumptione excluſa ſtandum eſt, vti docuit Bart. *leg. penult. §. ſeruus vxoris. num. 3. ff. ſoluto matrim.* ibi Immola, *num. 10.* Iulius Clar. *lib. 4. receptar. §. donatio. quæſt. 10.* Gutierr. *lib. 2. pract. quæſt. 19. num. 5.* Sanch. aliis relatis, *lib. 6. diſp. 25. num. 2.* At quando non conſtat de prædicto animo, ſed coniecturis eſt agendum, eſt difficultas an omnia quæ ſponſus ſponſæ mittit eo ipſo cenſeantur ſponſalitia largitas? Et quæſtio procedere poteſt ſpectato iure communi, & antiquo regni Caſtellæ, vel ſpectato iure nouiſſimo recopilationis. Et quidem vtroque iure cenſet Anton. Gomez *leg. 52. Tauri. num. 4.* & Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 2. leg. 4. Gloſſ. 5. num. 2.* tam vilia ſiue ordinaria, ſiue pretioſa ab ſponſo ſponſæ ante conſummatũ matrimonium verè donata eſſe, efficique ſponſæ integrè matrimonio conſummato, quoad medietatem oſculo interueniẽte. Mouetur, quia in his quæ à marito vxori traduntur ea tantum cenſentur donata quæ quotidiana ſunt, & vxori iuxta ſuam qualitatem neceſſaria *Argum. leg. ex annuo, 16. ff. de donationib. inter virum, & uxor.* eo quòd vir obligatus eſt vxorem alere, *leg. ſi cùm dotem §. ſin autem ff. Soluto matrimonio*, alimenta autem non commodantur, ſed donantur. Quæ verò pretioſa ſunt, & ſolùm ad maiorem ornatum conducunt, cenſentur commodata colligitur *ex leg. hoc legatum. ff. de legat. 3. mortis ſua ff. de Donationib. leg. id veſtimentum ff. de peculio*, & pluribus exornat Anton. Gomez *dict. leg. 52. Tauri. numero 4.* Gutierr. *pract. 2. quæſt. 19. numero 2.* Sanch. *lib. 6. diſput. 25. num. 10.* eo quod de horum donatione nulla adeſt vrgens coniectura; & ex alia parte ſola commodatione, & vſu conceſſo & vxori prouiſum eſt, & marito conſultum. At in his quæ ſponſus ſponſæ tradit adeſt coniectura efficax donationis ob cauſam matrimonij & in recompenſationem dotis, honeſtatis, & virginitatis, cùm ſponſa poſſit non nubere per ingreſſum religionis, aut aliàs, ergo in dubio ſic eſt præſumendum.

2. Contrarium docuit Mol. *tract. 2. diſp. 290. §. quartum dubium*, referens Iulium Clarum & Gamam, qui potius ſententiam (quam ſtatim referemus) cenſentur approbare. Inquit igitur Molin. ea omnia, quæ ſponſus ſiue de præſenti, ſiue de futuro ſponſæ mittit, cenſenda ſunt miſſa, vt ſponſa ornatior ad virum accedat, atque ad eam honorandam, animique affectum illi oſtenſtendum, qualiter matrimonij tempore ſit ab eo tractanda, non vt dominium earum rerum ad eam pertranſeat. Nam donatio nunquam præſumi debet quoties ex alia cauſa, quam donationis intelligi poteſt collatum, vt tradit Gloſſa *leg. cùm quid ff. ſi certum petatur* & pluribus firmat Gregor. *leg. 56. verbo breues tit. 12. part. 5.* Maſcard. *de probat. concl. 555.* At in præſenti ex prædictis cauſis relatis præſumi poſſunt collata quæ ab ſponſo ſponſæ mittuntur. Non igitur præſumenda ſunt donata. Secundò in his quæ traduntur gratia tradentis non præſumitur donatio. *leg. ſi vt certo. §. ſi duobus ſi commodari*: at ſponſus gratia ſui mittit ſponſæ munera, tum vt ad ipſum ornatior accedat, tum ne ipſe vilis, & & auarus reputetur.

3. Cæterùm diſtinguendum eſt, aut munera, quæ mittit ſponſus ſponſæ, ſunt ita exigua, vt ſi conſtante matrimonio darentur, cenſerentur donata, & non commodata, vel ſunt ita magna, & pretioſa, vt ſi darentur conſtante matrimonio non cenſerentur donari, ſed illorum vſum commodari, eo quòd non ad communem vxoris ornatum, ſed ad ſingularem, & extraordinarium deſeruiant. Si munera prioris ſint generis præſumenda ſunt donata, ſecùs ſi poſterioris. Sic videtur docere Gregor. Lopez, *leg. 13. verbo paños tit. 11. part. 4.* Villalob. *in communib. opinion. litt. V. verbo, veſtes num. 47. & 48.* Gama *1. part. deciſ. 71. num. 1. & 4.* & *deciſ. 123. num. 1. & 2.* Iulius Clar. *lib. 4. recept. §. donatio. quæſt. 10. initio.* Sanch aliis relatis, *lib. 6. de matrim. diſput. 25. numero 28.* Moueor, quia hæc munera mittuntur ab ſponſo ſponſæ in ſignum amoris, & teſtimonium qualiter conſtante matrimonio ab eo tractanda ſit, vt ipſe Molina fatetur. At ſi ſolum vſum, & non dominium muneris conſuſuis exigui concedit, ſignum exigui amoris præbet, & teſtimonium manifeſtum aſperè conſtante matrimonio eſſe ſponſam tractandam. Quæ ratio non procedit in muneribus pretioſis, & quorum dominium conſtante matrimonio non conceditur, ſed ſolus vſus. Et confirmo, ſi munera quæ mittuntur ab ſponſo eius generis ſunt, vt & conſtante matrimonio neceſſaria reputentur ſponſæ ad eius communem, & decentem ornatum, cùm hæc maritus vxori concedere teneatur, præſumendum eſt conceſſa tempore ſponſaliorum anticipatè voluiſſe concedere.

4. Monuerim tamen, ſi adſit conſuetudo in ea regione vt ea quæ ſponſus mittit eſto pretioſa ſint non repetantur, cenſendus eſt ſponſus ea donare cùm mittit, quia præſumendus eſt mittere ſecundùm regionis conſuetudinem, cùm aliud non exprimit, vt ex doctrina Baldi *leg. 2. num. 2. Cod. de iure dotium* comprobat aliis relatis Sanch. *lib. 6. diſputat. 25 numero 16.* qui *numero 17.* idem eſſe dicendum cenſet quando mittuntur munera ab ſponſo, quorum nulla eſt conſuetudo, vt mittantur, vel mittuntur abundantiora, & pretioſiora quàm eſt conſuetudo; eo namque ipſo quo præter conſuetudinem munera ſponſus mittit, ſponte mittit, & donare cenſendus eſt argum. *l. donare ff. de Reg. iuris.* Sed diſplicet hoc vltimum aſſertum vtpote omnino auertens concluſionem poſitam aſſerentem munera pretioſa commodari non donari, quia in horum ſolius vſus conceſſione abundè liberalitas exercetur. Libentiùs tamen probarem quod *num. 18.* Sanch. ſubiungit munera ab ſponſo miſſa præſumi donata, ſi ſponſa ei aliqua miſit, quia adeſt præſumptio remunerationis, *argum. leg. ſi verò non remunerandi. §. inde Papinianus ff. mandati.* At deberet conſtare ſponſam animo donandi mittere, eàque ſponſum non ſatis remunerari ſolo vſu pretioſorum conceſſo.

4. Fundamenta oppoſitarum ſententiarum non vrgent. Nam ad prioris ſententiæ fundamentum negamus in muneribus pretioſis adeſſe ſufficientem coniecturam donationis, cum non in præmium virginitatis, nobilitatis, & dotis concedantur, ſed in ſignum amoris, & ob ſpem matrimonij, ad quem finem ſatis eſt horum pretioſorum commodatio, eſto non ſit donatio. Ad ſecundæ ſententiæ primum fundamentum admitto hæc munera concedi ab ſponſo ſponſæ in ſignum ſui effectus, & ad eam honorandam, &c. Nego tamen inde inferri non præſumi donata, ſi munera eius qualitatis ſint, vt niſi donentur non ſatis tradentis effectum exprimunt, nec ſatis ſponſam honorant. Et eodem modo reſpondendum eſt ad ſecundum, donationem non præſumi in his, quæ gratia tradentis conceduntur, niſi ipſum tradentem deceat præſumi donationem, vt in præſenti contingit comparatione munerum exigui valoris.

6. Verùm ſpectato iure nouiori regni Caſtellæ, etſi Gregor. Lopez *leg. 23. tit. 11. part. 4. verbo, paños* dubius ſit, an *lex 52. Tauri*, quæ hodie eſt *4. tit. 2. lib. 5. recopilat.* ius commune correxerit, & Molina *dicta diſp. 290. §. quartum dubium* abſque vlla dubitatione negauerit, longè verius eſt, & omnino tenendum ius commune correctum eſſe, & quælibet ſiue vilia, ſiue pretioſa ab ſponſo ſponſæ conceſſa, vel è contrà donata eſſe cenſenda, atque adeò ſponſalitiam largitatem, vt manifeſtè probare videtur lex 52. *Tauri.* Todo lo que el eſpoſo la hubiere dado antes de conſumido el matrimonio agora ſea precioſo, agorano, & tradit in *dicta leg.* Caſtillo *num. 21.* Anton. Gomez *n. 4.* Gomez Arias. *leg. 50. Tauri. num. 16.* Matien. *l. 5. compil. tit. 2. leg. 4. Gloſſ. 5. num. 2.* Azebedo *num. 29.* Barboſa *leg. quæ dotis 34. num. 82. ff. Soluto matrim.* Sanch. aliis relatis *lib. 6. diſp. 25. num. 30.*

7. Ex his infertur quid dicendum ſit in muneribus, quæ ſocer nurui conceſſerit, an nunquam cenſeantur donata nurui, vel ſolùm commodata ad vſum, & ſponſo acquiſita: In qua difficultate cum nihil ſit nouo iure Caſtellæ ſtatutum ex legibus iuris communis eius deciſio ſumenda eſt. Quapropter exiſtimo omnia illa munera, quæ ſpectato iure communi crederentur ſponſæ ab ſponſo donata, eadem cenſenda ſunt donari à ſocero; quia ſocer contemplatione ſponſi ea munera ſponſæ tradit, ac proinde reputandus eſt, ac ſi ipſemet ſponſus tradidiſſet, quæ verò ſponſus commodaret, & ad vſum concederet; eadem cenſendus eſt ſocer commodare, & eorum dominium ſponſo filio ſuo transferre, & ſic tranſlata eſſe in legitimam computanda, ſic aliis relatis docent Gutierr. *lib. 2. pract. quæſt.* 10. *n.* 1. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 25. *n.* 33. *& ſeqq.*

8. Secundò infertur, an donata à conſanguineis, vel amicis ſponſi, vel è contrà cenſeantur donatario acquiri, vel potius acquirantur ei, cuius donans conſanguineus, vel amicus eſt. Notanter coniunxi amicitiam cum conſanguinitate, quia vtraque cauſa eandem præſumptionem infert, vt manifeſtè probat lex *ſed ſi plures* §. *in arrogato ff. de Vulgar.* ibi: *ſi arrogatoris amicus, vel cognatus*, & *leg.* 3. *tit.* 9. *lib.* 5. *compilat.* ibi: donadio de pariente o amigo, & ibi Azebedo *num.* 6. Matien. Gloſſ. 4. *num.* 1. & pluribus exornant Gutierr. *lib.* 2. *pract. quæſt.* 120. *num.* 8. *&* 9. Sanch. *lib.* 6. *de matr. diſp.* 26. *num.* 2. Qua in re cùm conſanguineus, vel amicus ſponſi vtrique ſcilicet ſponſo, & ſponſæ donat, non eſt difficultas vtrique acquiri, & inter vtrumque eſſe donatum diuidendum, ſatis enim donans ſuam voluntatem expreſſit, aliàs ſi vni tantùm vellet donatum explicari non vtriq; coniunctum donatum concederet, vt benè aduertit Gutierr. *lib.* 2. *pract.* 9. *quæſt.* 120. *num.* 9. Anton. Gomez *leg.* 52. *Tauri num.* 67. Molin. *tract.* 2. *diſp.* 430. *concl.* 1. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 26. *num.* 3. Similiter ſi donans vni tantùm ex ſponſis ſibique conſanguineo donaret, ei tantùm acquireretur, niſi aliter de donantis mente conſtaret, quia tunc pro donatario adeſt ipſius donationis, & conſanguinitatis præſumptio. Neque hanc præſumptionem infirmat, eſto ſit donans vtriuſque ſponſi conſanguineus in eodem gradu, ſatis enim eſt, quod ſit donatarij conſanguineus, vt pro illo tantum ſit præſumptio, ſicuti docuerunt Gutierr. *d. quæſt.* 120. *num.* 9. *&* 12. Sanch. *diſp.* 26. *num.* 4. *&* 5. Idem eſt ſi ex parte donatarij ſint aliquæ ſpeciales cauſæ, quæ ad donationem ipſi faciendam monere poſſint, vt amicitia ſpecialis, obſequium aliquod donatori, vel eius conſanguineis præſtitum, quia eo caſu eſto donans non ſit illius conſanguineus præſumi debet ipſi in remunerationem obſequij, & amicitiæ ſignum donare, vti colligitur *ex leg. ſocium, qui in eo* §. *fin. ff. pro ſocio*, & docet plures referens Sanch. *d. diſp.* 26. *à num.* 6.

Verùm ſi nulla ex ſupradictis cauſis exiſtit, ſed ſola adeſt conſanguinitas ſponſi, dubitant Doctores, an eo caſu donatio facta ſponſæ acquiratur ſponſæ, vel potiùs acquiratur ſponſo & ſponſæ ſolus vſus concedatur? Cui dubitationi breuiter reſpondeo verius, & probabilius eſſe ſponſo acquiri, cuius contemplatione ſponſæ donum factum eſt, nam cum conſanguineus ſponſi ob fauorem, quem ſuo conſanguineo præſtare intendit eius ſponſæ donet, ea donatio potius cenſenda eſt fieri ſponſo quàm ſponſæ. At ſi ſponſæ non ſolùm vſus, ſed dominium donati concederetur, integrè ea donatio in fauorem ſponſæ fieret, & nullo modo ſaltem immediatè in ſponſi fauorem. Atque ita docent poſt alios antiquiores Nauarr. *cap.* 17. *num.* 166. Anton. Gomez *leg.* 52. *num.* 67. Iulius Clarus, *lib.* 4. *recept. verbo donatio. quæſt.* 10 *verſ. ſed nunquid.* Maſcard. *de probat. concl.* 564. *à num.* 5. Ioan. Gutierr. *lib.* 2. *pract. quæſt.* 120. *num.* 9. Molin. *tract.* 2. *diſp.* 430. *concl.* 2. plures alios referens *lib.* 6. *diſp.* 26. *num.* 11. & colligitur *ex leg. aditio. ff. de acquirenda hæredit.* vbi acquiſita alicuius contemplatione dicuntur acquiſita ex re ipſius, ac proinde ipſi cedere, & ex *leg. ſed, ſi plures* §. *in arrogato ff. de Vulgar.* vbi quidquid filius contemplatione arrogatoris ab aliis donatione acquirit, arrogatori acquiritur. Et ex *leg. ſi quid earum. verſ. ex quibus ff. de legat.* 3. vbi vir legat vxori quæ ſui cauſa comparata ſunt.

9. Neque his obſtat lex *ſi ſeruus communis, ff. de Donation. inter vir. & uxor.* vbi vir donans vxori ſeruum qui ſuus & duorum fratrum erat, qua parte erat fratrum ſtatim vxori acquiritur, quia in ea donatione ſatis vir expreſſit ſuam voluntatem, vt ille ſeruus acquireretur vxori, ſiquidem ipſemet conſentientibus fratribus donauit. Neque item obſtat lex *ſi te in vacuam, Cod. de donat. inter vir. & uxorem*: vbi deciditur valere ſtatim irreuocabiliter donationem factam à ſocero nurui: Et idem habetur *leg. ſi mater, leg. ſi conſtante, Cod. de donat. ante nuptias*, quia hæ leges non decidunt cui acquiratur donatio, ſed decidunt acquiſitionis modum ſcilicet eſſe diuerſum ab eo qui reperitur in donationibus inter virum, & vxorem vbi modus eſt reuocabilis, cùm tamen modus acquirendi à conſanguineis irreuocabilis ſit. Neque item obſtat *leg. fin. Cod. de vſufructu*, vbi teſtator relinquens filio vſufructum potiùs contemplatione filij, quàm patris præſumitur reliquiſſe; quia ibi nulla erat ſpecialis coniectura in patris fauorem, ſicuti eſt cum conſanguineus ſponſi ſponſæ donat. Neque item obſtat doctrina Bart. *in leg. ſi verò* §. 1. *ff. ſoluto matrim.* decidentis donata ambaſiatoribus acquiri tametſi contemplatione mittentis concedantur, quia id prouenit ex conſuetudine recepta: at eſto ſit conſuetudo quod conſanguinei ſponſi ſponſæ munera mittant, & è contrà conſanguinei ſponſæ ſponſo: at non eſt regulariter conſuetudo, quod donatario acquirantur, niſi dona exigui valoris ſint. Neque denique obſtat donatum filio ſui iuris effecto etſi contemplatione patris donetur, filio integrè acquiri, & donatum amico Petri à Petri conſanguineis non Petro ſed donatario acquiri, quia filius ſui iuris effectus non communicat cum patre in bonis, neque amicus Petri cum Petro. Secùs eſt in marito, & vxore & in ſponſo, & ſponſa in iis, quæ ipſis conceduntur ſub tacita conditione matrimonij, quam conditionem imbibunt omnia donata è conſanguineis ſponſi ſponſæ, & è contra. *Argum. leg. cum veterum Cod. de donat. ante nupt.* & notauit ibi Cynus, Ioan. Lupus. *Rub. de donat.* §. 3. *num.* 5. Caſtillo *leg.* 52. *Tauri. num.* 8. Gomez Arias *leg.* 50. *Tauri n.* 3. quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 26. *n.* 28.

10. Supereſt dicendum, an prædicta donata à conſanguineis, vel amicis ſponſi ſponſæ, vel è contra cenſeantur ſponſalitia largitas, & more ſponſalitiæ largitatis acquirantur? Et quidem ſi vera eſt ſententia, quamplures, grauéſque Doctores relati à Sanch. *lib.* 6 *de matr. diſp.* 26. *n.* 10. docent donatario integrè acquiri, certum eſt ſponſalitiam largitatem non eſſe, cum non ſit donatio inter ſponſos, id eſt vnius ſponſi alteri facta, tametſi à matrimonio contrahendo omnino pendeat, ſub ea enim conditione ſit. At retenta noſtra ſententia aſſerente donata ſponſæ à conſanguineis ſponſi ſponſo acquiri, & ſponſæ ſolum vſum concedi, docent eſſe ſponſalitiam largitatem Ioann. Lup. *Rub. de donat.* §. 45. *n.* 19. & *leg.* 52. *Tauri. n.* 11. ibi Caſtillo, *num.* 8. Azebedo *lib.* 5. *recop. tit.* 2. *leg.* 4. *n.* 17. Ioann. Garc. *de coniugali acquiſit. n.* 107. eo quod ſponſus eam donationem ſuæ ſponſæ factam approbare videatur, ſuáque approbatione ſponſæ concedere donati dominium, quod ſibi competebat. Sed rectius contrarium cenſent Gutierr. *lib.* 2. *pract. quæſt.* 120. *n.* 10. Molina *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 430. *concl.* 3. Sanch. *l.* 9. *diſp.* 26. *n.* 22. Quia eſt ſponſus approbet donationem ſuæ ſponſæ factam, non inde infertur ſua approbatione ſponſæ concedere quod ſibi eſt conceſſum, ſed ſolùm approbare donationem iuxta modum quo facta eſt, ac proinde retinere ſibi donati dominium, quippe in hoc approbationis modo ſibi conſulit. Præterea negari non poteſt ſub dubio eſſe, an ſponſus approbans donationem ſponſæ à ſuis conſanguineis, vel amicis factam velit donatum acquiri ſponſæ, vel ſibi retinere, ſed in caſu dubio nemo præſumendus eſt donare *leg. cum indebito ff. de probationib.* & pluribus exornat. Maſcard. *concl.* 555. Menoch. *lib.* 2. *de arbit. caſu.* 88. Ergo in præſenti non præſumendú ſponſum velle ſponſæ concedere dominium illorum quæ à ſuis conſanguineis ſponſæ donata ſunt. Ergo ea donata nequaquam ſunt ſponſalitia largitas, neque more ſpõſalitiæ largitatis acquirẽda ſunt ab ſponſa, ſed diſſoluto matrimonio ſunt ſponſo reddenda.

§. II.

In qua quantitate, & ex quibus bonis ſponſalitia largitas præſtari poſſit?

1. *Spectato iure communi nulla eſt impoſita taxa ſponſalitia largitati. Secùs in Caſtella regno.*
2. *Hæc taxa ſit pro ſponſalitia largitate tradita ab ſponſo ſponſa, non autem econtrà.*
3. *Dos cuius octaua parti ſponſalitia largitas menſuranda eſt, debet eſſe ab ſponſo recepta.*
4. *Affirmant plures ſponſalitiam largitatem ab ſponſo conceſſam ſponſa nullam dotem afferenti validam eſſe.*
5. *Oppoſitum verius exiſtimo.*
6. *Detrahenda eſt ſponſalitia largitas ex bonis de quibus quis poteſt liberè diſponere.*

1. CErtum eſt ſpectato iure communi nullam eſſe taxam ſponſalitiæ largitati impoſitam, ſed in qualibet quantitate fieri poſſe, vt videre eſt *toto tit. ff. & Cod. de donationib. ante nuptias.* At in Caſtellæ regno octauam partem dotis vxoris excedere nequit, iuxta *leg.* 1. *tit.* 2. *lib.* 5. *nouæ collect.* ibi: Mandamos que de aqui adelante ninguno, ni alguno destos nueſtros reynos que ſe deſpoſaren, o caſaren no pueda dar, ni de a ſu eſpoſa y muger en los dichos veſtidos y joyas ni en otra coſa alguna, mas de lo que montare la octaua parte de la dote que con ella recibiere y porque con eſto, ceſſen todas las fraudes mandamos que todos los contractos, pactos, y promiſſiones que ſe hicieren en fraude de lo ſuſo dicho ſean en ſi ningunos y de ningun valor, y effecto.

2. Circa quam legem primò notandum eſt hanc taxam fieri pro ſponſalitia largitate tradita ab ſponſo ſponſæ, non autem

pro ea quam ſponſa ſponſo tradit, quippe ſponſa non ſolet in his donationibus excedere, præterquam quod hæc ſponſalitia largitas menſuranda eſt ex quantitate dotis. Non igitur habere poteſt locum in ipſa quæ dotem tradit. Deinde non procedit in donatis à conſanguineis ſponſi ſponſæ, hi enim non prohibentur octauam partem dotis in ſua donatione excedere, & meritò, quia ea donatio non eſt ſponſalitia largitas, neque in ea ſolet eſſe exceſſus, qui in donationibus ſponſi propter nimium amorem reperitur, vti docuit aliis relatis Matien. *leg. 1. tit. 2. lib. 5. recopil.* gloſſ. 6. *num.* 1. Neque item procedit in ſponſalitia largitate conceſſa ab extraneis huius regni, nam lex expreſsè lata eſt pro regnicolis, vt conſtat ex illis verbis *ninguno deſtos nueſtros reynos*, & tradit Matien. *ibi. gloſſ.* 5. Sanchez *diſputatione* 24. *numero* 5. Naturalibus enim intendit Rex hac ſua lege conſulere, ne ſua bona dilapident exceſſiua munera ſponſis conferendo. Ab hac doctrina excipit Sanch. exterum qui puellam huius regni duceret, quem credit obligatum eſſe octauam acceptæ dotis partem non excedere. Sed verius oppoſitum cenſeo, quia in eo qualitas requiſita à lege non verificatur, vt pote qui non eſt huius regni. Quod ſi regnicola extra Hiſpaniæ regna ſponſalia contrahat, ibique promittat, & concedat ſponſalitiam largitatem, etſi Pelaëz *de maior. 1. part. quæſt.* 58. *num.* 58. Azebedo *dicta leg. 1. num.* 28. aſſerant aſtringi obligatione prædictæ legis. At probabilius Sanch. *dicta diſp.* 24. *num.* 5. cenſuit excuſatum eſſe, eo quòd leges nec Ciuiles, neque Eccleſiaſticæ extra territorium legiſlatoris vim obligandi non habent, vt pluribus firmaui *tract. de legib. diſp. 1. punct.* 24. §. 5. Notanter dixi ſi ſponſalitiam largitatem & promittat, & concedat, nam ſi ſolùm promiſerit non in regno exiſtens concesſionem excedentem taxam præſtare, quia ad hanc conceſſionem nunquam vi promiſſionis ſe obligauit, aliàs obligaretur ad conceſſionem legibus aduerſam, & iniquam.

3. Secundò nota dotem, cuius octauæ parti ſponſalitia largitas menſuranda eſt, deberè eſſe ab ſponſo receptam, vt conſtat ex illis verbis, mas de lo que montare la octaua parte de la dote que con ella recibiere. Vnde ſi promiſſa ſunt in dotem octo millia aureorum, & ſolùm de quatuor millium numeratione conſtet, non valebit ſponſalitia largitas quinquentos aureos excedens, vt benè aduertit Matien. *dicta leg. 1. tit. 2. lib. 5. compilat.* gloſſ. 6. *num.* 3. Auend. *de exequend. mandat. 1. part. cap.* 15. *num.* 2. Sanch. *lib. 6. diſp.* 24. *numer.* 5. Quod autem hinc infert Petr. Nunius de Auendaño *num.* 2. requiri dotem realiter receptam eſſe, nec ſufficit eſſe promiſſam, vt ſponſalitiam largitatem ſponſa lucrari poſſit, verum non eſt, vt rectè tradit Matien. *dicta gloſſ.* 6. *num.* 4. Sanchez *diſp* 24. *num.* 5. Nam eſto lex exigat dotem recipi ab ſponſo verè cenſendus eſt eam recipere ab eo puncto quo ſibi promiſſa eſt, tametſi ſolutionis dies non aduenerit, vti colligitur *ex leg. cedere diem ff. de verbor. ſignificat.* Quare ſi antequam ſolutioni dies deſtinatus adueniat matrimonium diſſoluatur, ſponſalitiam largitatem ſponſa obtinebit, quia veram dotis promiſſionem fecit, nec per ipſam ſtetit quominus executioni mandaretur, ac proinde priuari non debet iure ſponſalitiæ largitatis quæſito. Secùs eſſet, ſi dotis ſolutionem termino adueniente denegaret, vel iam ſoluta euinceretur, quia eo caſu effectus probat promiſſionem fictitiam fuiſſe, nullóque modo verificari poteſt dotem eſſe receptam, vt prædicta lex regia poſtulat.

Tertiò nota ſi ſponſalitia largitas octauam dotis partem excedat, non obinde tota vitiatur, ſed ſolùm quoad exceſſum, qui tamen exceſſus etiam iuramento accedente firmari non poteſt, vti puncto præcedenti loquens de arrhis dixi, vbi qualiter computandus eſt valor dotis in vinculo, & maioratu conſiſtens, vt octaua pars liquidè conſtare poſſit.

4. Dubium igitur eſt, an ſponſalitia largitas ab ſponſo conceſſa ſponſæ nullam dotem afferenti valida ſit, ita vt ſponſa per oſculum, aut matrimonij copulam eam lucretur? Affirmant Auendan. *de exequend. mandat. 1. part. cap.* 15. *n.* 2. *&* 3. Azebedo *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. num.* 13. Sanch. *lib. 6. diſp. 24. in fine, num.* 6. Mouentur, quia prædicta lex regia ſolùm intendit modum præſcribere ne exceſſus fiant in his muneribus concedendis, vt conſtat ex illis verbis. Y porque los que ſe deſpoſan ſuelen dar a ſus eſpoſa ioyas y veſtidos exceſiuos, nō autem intendit ſponſalitiam largitatem moderatam prohibere, ſiquidem tacitè eam approbat definiens, ne octauam dotis partem excedat. Quod ſi nulla dos aſſignata eſt, eam ſponſalitiam largitatem approbat, quæ non excederet octauam dotis partem, quæ à fœminis illius qualitatis deſignari ſolet.

5. Verùm etſi hæc ſententia ſit ſatis probabilis, probabiliorem exiſtimo, quæ negat prædictam ſponſalitiam largitatem valere, ſponſamque eam per oſculum, aut per copulam lucrari. Moueor, quia eſto finis huius legis non fuerit ſponſalitiam largitatem moderatam prohibere, ſed ſolùm exceſſiuam, attamen, vt finis prædictus exactè obtineretur ſtatuit, ne ſponſalitia largitas excedat octauam partem dotis, quod ſimul cum ſponſa ſponſus receperit. At vbi nullam dotem ſponſus recipit probare non poteſt ſponſalitiam largitatem intra limites octauæ partis contineri. Secundò lex prædicta non taxauit ſponſalitiam largitatem per reſpectum ad dotem prudentis arbitrio concedendam, ſed per reſpectum ad dotem, quæ verè ab ſponſo reciperetur, at vbi nulla recipitur, ceſſat hic reſpectus, ergo ceſſat ſponſalitiæ largitatis conceſſio. Tertiò ſi ſcires fictè tibi dotem moderatam promitti, & iuxta illius menſuram ſponſalitiam largitatem concederes, ea conceſſio nulla eſſet, vt ipſemet Sanch. *diſp.* 14. *num.* 3. ex omnium ſententia fatetur. At hæc nullitas non aliunde prouenit, niſi quia dictæ ſponſalitiæ largitati deficit reſpectus ad dotem receptam à lege expoſtulatus. Sed idem reſpectus deficit, cum nulla adeſt promiſſio, ergo eodem modo ſponſalitia largitas nulla eſt. Atque ita docet Matien. *lib. 5. recop. tit. 2. leg. 1. gloſſ. 6. in fine.*

6. Quoad bona ex quibus ſponſalitia largitas concedi poteſt conſtat eſſe, de quibus poteſt liberè diſponere in Caſtella, nempe de quinta bonorum parte, ſi filios habeat ex priori matrimonio, ſi verò ſolos aſcendentes de tertia. Si autem filiis, & aſcendentibus careret tempore promiſſionis extrahi debet de corpore hæreditatis, ſicuti de arrhis prædictum eſt, & notauit Gutierr. *de matr. cap.* 19. *num.* 40. Sanch. *diſp.* 36. *num.* 17. Qualiter verò minor iudicis authoritatem vel tutoris conſenſum requirat, & filiusfamiliâs patris conſenſum, vt ſponſalitiam largitatem concedere poſſit *præcedenti puncto* diximus, cùm de arrhis locuti ſumus, eſt enim eadem ratio.

§. III.

Quo tempore ſponſalitia largitas concedenda ſit?

1 *Concedi debet poſt ſponſalia contracta.*
2 *Antecedere debet matrimonij conſummationem, & eius contractum ſpectato iure antiquo, ſecus regni Caſtellæ.*
3 *Affirmant plures concedi poſſe ante Eccleſiæ velationes ſi matrimonium conſummatum ſit.*
4 *Verius eſt oppoſitum.*
5 *Satisfit oppoſitis fundam.*
6 *Affirmant plures lucrari ſponſam munera miſſa ab ſponſo, etiamſi ſponſus ante receptionem matrimonium conſummauerit.*
7 *Veriorem oppoſitam ſententiam exiſtimo. Et ſatisfit fundamento oppoſito.*
8 *Quid dicendum de veſtibus pretioſis datis ſponſæ in ipſo nuptiarum die? Negant plures eſſe ſponſalitiam largitatem.*
9. *Verius eſt oppoſitum.*

1 NEceſſariò ſponſalia largitas concedi debet poſt ſponſalia contracta, quia eſt conceſſio inter ſpōſos ſub ſpe matrimonij contrahendi, & ob eius cauſam. Quare ſi ante celebrata ſponſalia ei quam ſperas in ſponſam habere munera mitteres animo ſtatim donandi, nequaquam ea munera ſponſalitia largitas nuncupanda eſſent, neque ad terminum octauæ partis dotis reſtringi deberent, vti aduertit Auendaño *de exequend. mandat. 1. p. c.* 15. *num.* 2. Sanch. *lib. 6. de matr. diſp.* 24. *num.* 2. Anton. Gomez, *leg.* 52. *Tauri num.* 5. Matien. *leg. 4. tit. 2. lib. 5. collect. Gloſſ. 3. initio.*

2. Deinde ſpectato iure communi, & antiquo regni Caſtellæ antecedere debet hæc ſponſalitia largitas non ſolùm matrimonij conſummationē, ſed eius contractum, quia matrimonio cōtracto omnis donatio inter coniuges prohibita erat, vtpote facta inter virum, & vxorem. *leg. ſi ab ſponſo, Cod. de donationib. ante nupt. leg. inter eos ff. de donationib. inter vir. & vxor.* argum. *l. 1. ff. de ſponſal.* & habetur *leg. 3. tit. 11. p. 4.* At ſpectato iure nouiori regni Caſtellæ traditio *leg.* 52. *Tauri*, hodiè 4. *tit. 2. lib. 5. noua collect.* ſponſalitia largitas concedi poteſt non ſolùm ante contractum matrimonium poſt inita ſponſalia, ſed etiam matrimonio ipſo contracto modò conſummatum non ſit, vt notant omnes expoſitores in ſupradictis legibus. Quapropter his vt omnino certis ſtatutis quæ dubia ſunt veniunt examinanda.

3. Primò, an ſpectato hoc iure nouo Caſtellæ poſſit ſponſalitia largitas concedi poſt matrimonij copulam ante Eccleſiæ velationes, ſeu benedictiones? Affirmant & ſatis probabiliter Anton. Gomez *leg.* 52. *Tauri, num.* 6. Azebedo *dicta leg. 4. num. 14. tit. 2. lib. 5. compilat.* Barboſa, *ff. Soluto matrim. Rub. 3. p. num.* 112. Ayora *de partit. 1. part. cap. 7. num.* 37. Auendan. *de exeq. mand. 1 p. cap. 15 num. 4. &* 5. Gutierr. *lib. 3. præct. q. 44. num. 2. & ſeqq.* Mouentur primò, quia ſiue copula præcedat munera, ſiue munera copulam, eadem militat ratio, ob quam hæc munera ſponſæ conceduntur, ſcilicet in præmium pudicitiæ amiſſæ. Ergo eadem in vtroque caſu debet eſſe diſpoſitio, *leg. cum pater. §. dulciſſimis. ff. de legat. 2. cum ſimilibus.* Secundò cenſendus eſt ſponſus cùm copulam habet

animum, & voluntatem habere ſponſalitiam largitatem concedendi, ſed libidine incenſus à copula incæpiſſe, & donationis executionem diſtuliſſe. Ergo illa donatio potius ante copulam, quam poſt copulam cenſeri debet facta. Tertio, & principaliter, quia prædicta lex concedit ſponſæ, eiúſque hæredibus conſummato matrimonio lucrari omnia, quæ ſponſus dedit, cum deſponſati fuerunt: at iuxta communem, & vſitatum modum in Hiſpania loquendi ſponſi nuncupantur ante Eccleſię benedictiones, tametſi matrimonium conſummatum ſit. Ergo concedit ſponſæ lucrari per copulam quidquid ante benedictiones Eccleſiæ fuerit ab ſponſo conceſſum, quippè verba legis, & præcipuè fauorem continentis ſecundùm communem vſum, etſi non ita proprium, accipienda ſunt, *Argum. leg. librorum. §. quod tamen*, Caſius *ff. de legat. 3.* & *l. labeo ff. de ſupellect. legat.* & tradit Bart. *leg. non dubium n. 11. Cod. de legib.* Gloſſ. *cap. nonnulli, verbo, vltra de Reſcriptis.* Quartò, ſponſa lucratur iocalium medietatem per oſculum ſiue ſubſequens, ſiue antecedens. Ergo lucrari ea debet integrè per copulam ſiue antecedentem, ſiue ſubſequentem, quia prædicta lex *Tauri* æquè concedit ſponſæ lucrari omnia iocalia per copulam, ac concedit lucrari medietatem per oſculum. Neque his obſtat, quod *leg. 25. Tauri* dicat, qualquiera eſpoſa ora ſea de preſente, ora ſea de futuro ſu elto el matrimonio gane, ſi el eſpoſo la hubiere veſado la mitad de todo loque el eſpoſo la hubiere dado antes de conſumido el matrimonio, quaſi poſt conſummatum matrimonium, non ſit lucro locus. Non inquam obſtat, quia de dimidiato lucro, quod per oſculum obtinetur, veriſſimum eſt poſt conſummatum matrimoniũ eſſe non poſſe, ſecùs verò de lucro integro, quod conſummato matrimonio obtinendum eſt: & fortè cùm de hoc lucro lex loqueretur conſummationis matrimonij pro muneribus donatis non meminit, ſed tantum dixit. Pero ſi qualquiera dellos muriere deſpues de conſumido el matrimonio que la muger, y ſus herederos ganen todo loque ſiendo deſpoſados *le huvo el eſpoſo dado.*

4. Cæterùm verius cenſeo ſponſalitiam largitatem eſſe non poſſe matrimonio conſummato, ſed donationem eo tempore factam eſſe donationem inter coniuges, & iuxta illius naturam regulari debere: ſic Gregor. Lopez *leg. 3. tit. 11. part. 4. verbo veſado.* Ioann. Lup. *leg. 52. Tauri num. 2. fine* & *num. 14. in fine.* ibi *num. 17.* Gomez Arias, *leg. 50. Tauri n. 20.* Matien. *leg. 4. tit. 2. lib. 5. compilat. Gloſſ. 3. num. 2.* Azebedo ſibi contrarius ea *leg. num. 25. & 26.* Sanch. *lib. 6. diſp. 23. num. 4.* Moueor: lex prædicta *Tauri* quatenus concedit validam eſſe donationem inter ſponſos de præſenti ius commune, & antiquum regni Caſtellæ corrigit, quibus ea donatio vtpote facta inter coniuges prohibebatur, vti notarunt Couarrub. *4. decretal. 1. p. cap. 4. §. 1. num. 14.* Barboſ. *leg. qua dotis 34. num. 85. ff. Soluto matrim.* Anton. Gomez *leg. 52. Tauri n. 4.* Caſtillo ibi *in princ.* Matienz. Gregor. Lop. Gomez Arias *ſuprà* Sanch. *num. 1.* Ac verba legis correctoria in ſignificatione propria, ſtrictéque, & non ampliè ſumenda ſunt quia correctio iuris quoad fieri poteſt vitanda eſt. *leg. præcipimus Cod. de appellat.* Ex verbis autem prædictæ legis in ſignificatione propria ſumptis nequaquam infertur ſponſam lucrari poſſe quæ ſibi data fuerint poſt matrimoniũ conſummatum, ſed ſolùm quæ data fuerint ante matrimonij conſummationem. Nam in priori clauſula inquit lex: qualquiera eſpoſa ora ſea de preſente ora de futuro ſu elto el matrimonio gane, ſi el eſpoſo la hubiere veſado la mitad de todo lo que el eſpoſo la ſubiere dado antes de conſumido el matrimonio, y ſino la ſubiere veſado no ganena da torneſe a los herederos del eſpoſo. Quibus verbis manifeſtum eſt non concedi ſponſæ aliquod lucrum de datis poſt matrimonium conſummatũ, quinimo per argumentum à contrario tacitè indicatur nihil ſpõſæ poſt matrimonium conſummatum dari poſſe, cuius lucrandi poteſtatem habeat. In ſecunda verò parte vbi inquit lex. Pero ſi qualquiera dellos muriere deſpues de conſumido el matrimonio que la muger, y ſus herederos ganen todo loque ſiendo deſpoſados le hubo el eſpoſo dado no auiendo arrhas enel tal caſamiento y matrimonio, nullo modo ſignificatur poſſe ſponſam lucrari aliquid, quod poſt conſummatum matrimonium illi datum ſit, quin potius contrarium non leuiter colligitur ex illis verbis, *lo que ſiendo deſpoſados*, quaſi diceret lucretur mulier poſt matrimonium conſummatum totum id quod ei ſponſus dedit tẽpore quo deſponſati fuerint, diſtinguit enim tempus deſponſationis à tempore matrimonij conſummati. Præterea non abſque cauſa lex cùm lucri ab vxore, eiúſque hæredibus obtinendi ob matrimonij conſummationem meminit, vtitur nomine mulieris ibi, *que la muger y ſus herederos.* Cùm autem de donatis ab ſponſo ſermonem facit, non vtitur nomine viri, vel mariti, quod coniugibus poſt matrimonij conſummationem competit, ſed vtitur nomine ſponſi, quod nullo modo niſi impropriè competit his qui matrimonium conſummarunt.

5. Neque argumenta prioris ſententiæ vrgent. Ad primum dico, etſi munera poſt conſummatum matrimonium ob eundem finem concedantur ſponſæ, ac conceduntur ante conſummationem, non obinde infertur eandem diſpoſitionem in vtraque donatione eſſe ſeruandam, quia ante conſummationẽ permittitur ea donatio, ſecùs poſt conſummationem. Aliàs datum poſt benedictiones Eccleſiæ, & matrimonij cõſummationem poſſet ſponſa lucrari, ſiquidem ob eundem finem pudicitiæ amiſſæ dari poteſt. Ad ſecundum admitto ſponſum habuiſſe ante copulam animum donandi, ſed quia non donauit niſi tempore inhabili donatio non ſubſiſtit. Ad tertium concedo regulariter ante velationes Eccleſiæ ſponſos nuncupari, quia non præſumitur carnali copula commixtos eſſe. At ſi de ea copula conſtaret, non ſponſi, ſed coniuges vocarentur. Ad quartum neganda eſt conſequentia, & ad probationem dico legem *Tauri* æquè concedere ſponſæ lucrari medietatem iocalium per oſculum, ac integrè per copulam, iocalium inquam, quæ ante matrimonij conſummationem data fuerint. Neque obſtat per oſculum ſiue antecedens, ſiue ſubſequens donationem, prædictam medietatem lucrari, non tamen per copulam, quia oſculum non cõſummat matrimonium, ſecùs verò copula, ac proinde non poteſt copula donationem præcedere. Ad vltimum ex explicatione legis ſumptum conſtat ex probatione noſtræ ſententiæ: illa enim verba, *antes de conſumido el matrimonio* cum immediatis verbis connectenda ſunt, ſcilicet cum illis *loque el eſpoſo le hubiere dado*, non cum mediatis, & remotis, ſcilicet cum illis *gane ſi el eſpoſo la hubiere veſado*, quia eſt violenta litteræ permutatio, & omnino inutilis, ſiquidem in ea lege lucrum per oſculum à lucro per cõſummationem matrimonij diſtinguitur, ac proinde affirmante lege per oſculum medietatem iocalium ſponſam lucrari neceſſariò intelligebatur debere fieri per oſculum cõſummationem matrimonij antecedens. Non igitur neceſſarium erat exprimere illa verba, *antes de conſumido el matrimonio*, ſed omnino ſuperfluerent. Debent ergo illa verba referri, & connecti cum verbis immediatis, ita vt præſtent hunc ſenſum, lucretur ſponſa per oſculum medietatem lucri ab ſponſo ante matrimonij conſummationem recepti.

6. Secundo decidendum eſt; an ſi ſponſus ſponſæ miſerit mundos muliebres, & antequam illos ſponſa receperit ipſe acceſſit, & matrimoniũ conſummauit, lucretur ſponſa munera prædicta? Matien. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. Gloſſ. 3. num. 4.* Gutierr. *lib. 3. pract. q. 44. num. 8.* affirmant ſiue ea munera miſſa ſint per nuntium ſponſi, ſiue per ſponſæ nuntium vtroque caſu ſponſam ea lucrari ſpectato iure noſtro regio. Mouentur ex *leg. 4. tit. 16. lib. 5. recopil.* vbi deciditur quemcunque obligatum manere alteri eo ipſo quo apparet voluiſſe ſe illi obligare ſiue in præſentia, ſiue in abſentia, ibi pareciendo que alguno ſe quiſo obligar a otro por promiſſion o por algun contrato, o en otra manera ſea tenudo de cumplir, y no pueda poner excepçion que no fue echa eſtipulaçion, o que ſue fecho el contrato entre abſentes, o que ſue fecho otra perſona priuada en nombre de otro entre abſentes, mandamos que toda via vala la dicha obligacion, y contrato. At conſtat ſponſum munera ſponſæ mittentem voluiſſe contractu donationis ſe illi obligare, ergo cùm hæc obligatio ante copulam, matrimoniique conſummationem contingat, poterit ſponſa realiter ſibi donatum acquirere.

7. Cæterùm longè veriorem exiſtimo ſententiam Ioann. Lupi. *leg. 52. Tauri num. 14.* & ibi Didacij del Caſtillo *num. 13. & 14.* Sanch. *lib. 6. diſp. 23. num. 7.* diſtinguentium inter nuntium ſponſi, & ſponſæ. Si enim (inquiunt) ſponſus nuntio ſponſæ tradiderit iocalia ſponſæ deferenda, valida erit prædicta iocalium donatio vtpote facta ſponſæ ante matrimonij conſummationem, quippe eo ipſo quo eius nuntius ea receperit, cenſenda eſt ſponſa ea recepiſſe, ſiquidem ad illorum receptionem prædictum nuntium deſtinauit, vti ſupponendum eſt, aliàs non erit ſponſæ nomine acceptatio, vt colligitur *ex leg. ſi ſponſus in princ.* & ibi Gloſſa *ff. de donat. inter vir. & vxor.* Si autem ſponſus nuntio à ſe deſtinato iocalia tradiderit, & antequam ad ſponſam nuntius perueneri, ipſe ſponſus peruenit, & matrimoniũ conſummauit nulla eſt iocalium donatio, vtpote matrimonij conſummationẽ ſubſequens. Nam cùm donatio, vt ex dictis in principio huius tractatus liquet effectum non habeat, quouſque à donatario acceptetur, *leg. qui abſenti ff. de acquir. poſſeſſ.* & antequam nuntius ſponſi ad ſponſam perueniat, ſponſa vtpote ignara doni ſibi miſſi illud acceptare non poſſit, nequit ea donatio valida eſſe. Neque obſtat *dicta lex 2. titul. 16. lib. 5.* cui *in citato loco* ſatisfecimus, nam ex illis verbis *pareſciendo que alguno ſo quiſo obligar* apertè colligitur acceptationem donatarij ad valorem donationis requiri, quia nemo præſumendus eſt velle beneficium alteri conferre, niſi quatenus illi gratum eſt, ac proinde quatenus illud acceptat, tametſi modus acceptationis iure communi introductus. *leg. ſtipulatio. §. ſi ſtipuler. ff. de verbor. obligation. & leg. multum, Cod. ſi quis alteri* correctus ſit, ita vt interueniente acceptatione opponi non poſſit abſentia donatarij ad infirmandam donationem, vel promiſſionem, ſicuti poterat iure communi opponi.

8. Tertium, & difficilius, an veſtes & alia ornamenta pretioſa ante conſumationem matrimonij data ſponſæ in ipſo nuptiarum die, vel illi proximo cenſeantur ſponſalitiã largitas.

tas, ac proinde ſponſa eorum medietatem per oſculum acquirat, & integrè per copulam, vel potius marito, eiúſve hæredibus diſſoluto matrimonio ſint reſtituenda? Negant ſponſalitiam largitatem eſſe cenſendam Azebedo *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. num. 27 & 32.* Gutierr. *lib. 2. pract. quæſt. 19. num. 1.* quibus fauet Gregor. Lopez *leg. 23. ad finem, tit. 11. part. 4.* Mouentur, quia hæc præſumi debent donata, & collata in tempus matrimonij iuxta legem *quod ſponſa Cod. de donat. ante nupt.* Cùm enim videat ſponſus ſtatim ſubiturum eſſe obligationem alendi ſponſam, tradit illi veſtes, & ornamenta vt prædictæ obligationi ſatisfaciat, & ſponſa eo die nuptiarum honoretur, ergo horum traditio ſponſalitia largitas cenſeri non poteſt, quia non eſt facta ſponſæ vt ſponſæ, ſed potiùs ſponſæ vt vxori; ſiquidem non eſt facta ea præcipua intentione vt ſponſæ tempore ſponſalium ea munera deſeruiant, ſed vt deſeruiant tempore matrimonij. Vnde cùm lex 52. *Tauri* inquit, gane la eſpoſa la mitad de todo lo que el eſpoſo la hubiere dado antes de conſumido el matrimonio, & infra ganen todo loque ſiendo deſpoſados le hubo el eſpoſo dado, intelligi debet de his quæ præcipuè dantur pro tempore quo ſponſalia durant, ſecùs de his quæ potius pro tempore matrimonij conferuntur, ſicuti cenſenda ſunt data eo die nuptiarum, aliàs antea data eſſent.

9. Nihilominus veriorem cenſeo ſententiam affirmantem prædictas veſtes, & ornamenta ſponſalitiam largitatem eſſe, eorúmque medietatem lucrari ſponſam per oſculum, & per copulam integrè. Sic Anton. Gomez *leg. 52. Tauri num. 5.* Auendaño *de exequend. mandat. lib. 1. cap. 15. num. 5.* Matien. *leg. 4. tit. 2. lib. 5. compilat. Gloſſ. 6. n. 4.* Gutierr. ſibi contrarius *allegat. 11. num. 7.* Sanch. *lib. 6. diſp. 28. num. 9.* Ratio eſt, quia prædicta lex *Tauri* 52. expreſsè aſſerit ſponſam lucrari quidquid ipſi ab ſponſo datum fuerit ante conſummationē matrimonij. Ergo dum non conſtat de contraria donantis intentione credendum eſt donare iuxta legis diſpoſitionem, ac proinde ea intentione vt ſponſa donatum lucretur. Secundò dum matrimonium conſummatum non eſt, verè ſunt ſponſi, & dona eo tempore facta cenſentur dona inter ſponſos, tametſi eo die nuptiarum concessa ſint, vt habetur expreſsè *leg. inter eos, ff. de donationib. inter vir. & ux.* ibi *inter eos qui matrimonio coniuncti ſunt ante nuptias donatio facta iure conſiſtit, etiamſi eodem die fuerint conſequuta.* At prædicta lex 52. *Tauri* decidit lucrari ſponſam quidquid ab ſponſo acceperit ante nuptias. Tertiò hæc lex concedit vxori, & eius hæredibus, vt poſtquam matrimonium diſſolutum eſt, ſi in eo matrimonio arrhæ interuenerint eligant vnum è duobus vel ſponſalitiam largitatem, vel arrhas, at ſponſalitia largitas, quæ arrhis digna ſit comparari regulariter ſola eſt (vt bonè notauit Anton. Gom.) quæ tempore nuptiarum, & velationum conceditur, nam extra hoc tempus leuia ſunt, & parui valoris quæ ab ſponſis donantur. Ergo tradita tempore nuptiarum ſponſalitia largitas ſunt cenſenda, & ſponſam tanquam ſponſalitiam largitatem ea lucrari. Solùm ab hac doctrina excipit Caſtillo *in l. 52. Tauri, in fine.* Sanch. *lib. 6. diſp. 23. n. 10.* annulum ſponſæ datum in Eccleſia tempore benedictionum, quia hic non ex voluntate donandi, ſed ex voluntate ſeruandi Eccleſiæ ritum cenſendus eſt conferri. Ex his ſolutum eſt oppoſitum fundamentum: negamus namque ſponſum dare eas veſtes, & munera ea præcipuè intentione, vt obligationi quam ſtatim ſubiturus eſt alendi vxorem ſatisfaciat: ſi enim id intenderet, debebat exprimere, alioqui præſumitur contuliſſe animo ſignificandi ſuum amorem, & vt ipſa eo die nuptiarum honoretur.

§. IV.

Qualiter Sponſalitia largitas acquiratur, ſeu amittatur?

1 *Spectato iure antiquo irreuocabiliter acquiritur matrimonio conſummato.*
2 *Excipe niſi ſponſa ante conſummatum matrimonium oſculata ſit, nam tunc acquirit iocalium medietatem.*
3 *Oſculum debet ſubſequi ſponſalia.*
4 *Copula debet ſubſequi matrimonium.*
5 *Diſſolutis ſponſalibus, vel matrimonio antè conſummationem, ſponſus iocalia repetens obligatus eſt tantùm probare ea dona tempore ſponſaliorum tradidiſſe.*
6 *Ad acquirendam ſponſalitiam largitatem non indigent inſinuatione.*
7 *Aliqui affirmant eodem modo ac per oſculum ſponſalitiam largitatem acquiri amplexu.*
8 *Verius cenſeo oppoſitum.*
9 *Ob tactus vel copulam ſponſalitia largitas acquiritur, etſi aliqui contrarium ſentiant.*
10 *Quando ſponſalia ſunt nulla qualiter ſponſalitia largitas retineri poſſit. Certum eſt ſi ſponſus ſciat impedimentum retinere ſponſam poſſe. Secùs ſi ſponſus ignorauit, & ſponſa impedimentum ſciuit.*
11 *Quando vterque eſt ignarus impedimenti plures affirmant.*
12 *Verius cenſeo oppoſitum.*
13 *Fit ſatis oppoſit. fundam.*
14 *Quid ſi vterque impedimenti conſcius fuerit? Proponitur duplex ſententia.*
15 *Probabilius eſt donatarium retinere donatum poſſe.*
16 *Si ſponſalia diſſoluuntur abſque vlla culpa non poſſunt retineri donata.*
17 *Apponitur quædam limitatio.*
18 *Secus ſi ob culpam alicuius: nam tunc retinere innocens poteſt.*

1. PRæponamus certiora, & communiter à Doctoribus approbata, vt gradum faciamus ad ea quæ difficultatem aliquam continent, & in quibus Doctores in varias ſententias ſunt diuiſi. Conueniunt autem Doctores ſponſalitiam largitatem iure antiquo Digeſtorum, & Codicis ante Imperatorem Conſtantinum acquiri ſtatim donatario irreuocabiliter, eſſéque donationem ſimplicem, & puram, niſi in ea expreſſum eſſet fieri ob matrimonium contrahendum, & ob eius cauſam, ſicuti habetur *leg. 1. verſ. agitur, ff. de Donationib.* & *leg. 2. leg. ſi filia, leg. ſi tibi, Cod. de donationib. ante empt.* At poſt Conſtantinum hæc conditionis expreſſio non requiritur, ſed ex ipſa legis diſpoſitione, & ex præſumpta partium voluntate prædicta conditio ſi matrimonium ſequitur ſubintelligitur *ex leg. cum veterum, Cod. de donationib. ante nupt.* & *leg. regia 3. tit. 11. part. 4.* Nec proinde hæc donatio refertur in tempus contracti matrimonij, aliàs eſſet donatio inter coniuges, & reprobata; *leg. quod ſponſa 4. de donationib. ante nupt.* ibi: *quod ſponſa ea lege donatur, vt tunc dominium eius adipiſcatur, cùm nuptiæ fuerint ſequutæ, ſine effectu eſt.* Quippe idem eſt rem fieri tempore inhabili, vel prohibito, & conferri in tempus inhabile, vel prohibitum. *leg. in tempus ff. de hæredib. inſtit. leg. eum qui, ff. de iuriſdict. omn. iudic.* Sed eo ipſo quo hæc donatio fit habet effectum, & quæritur donatario, ſub onere tamen ne matrimonium contrahere omittat. Quare matrimonio contracto pleno iure donatio fit donatarij, at eo non contracto diſtinguendum eſt, ſi facto, & culpa donantis contingat, donatum amittit, & reddit ſi aliquid ab alio accepit: ſi verò facto, & culpa donatarij, & donatarius quod ſibi donatum reſtituere debet, ſicuti hæc omnia habentur *in l. cùm veterum. Cod. de donation. ante nupt.*

2. Ab hac doctrina excipiendum eſt, niſi ſponſa ante conſummatum matrimoniū oſculata ſit, nam eo caſu ratione oſculi dati ſponſo lucratur iocalium medietatem, vt deciditur *in leg. ſi à ſponſo Cod. de donat. ante nupt.* & ibi Gloſſ. & *leg. regia 3. tit. 11. part. 4.* ipſe verò ſponſus ob oſculum datum, vel receptum hanc iocalium medietatem non lucratur, vt expreſsè colligitur ex ſupradictis legibus, & tradunt omnes. Quod ſi roges cauſam ob quam ſponſæ hæc iocalium medietas applicetur non verò ſponſo, triplex eſt. Prima, quia frequentius ſponſus iocalia donat ſponſæ, quàm è contrà, vt aduertit textus *in dicta leg. ſi à ſponſo, §. 1. Cod. de donat. ante nupt.* Secunda, quia vt inquit Gloſſa *in dicta leg. ſi à ſponſo §. 1.* ſemper cenſetur ſponſa oſculum dare, non recipere, ac proinde ipſa eſt præmio digna, non ſponſus. Tertia, ſponſus ex oſculo ſponſæ voluptatem acquirit, & in nullo grauatur; at ſponſa ruborem, & verecundiam ſuſtinet, & non leuem honeſtatis diminutionem patitur, ideòque decedente ſponſo, à quo conſtat deoſculatam eſſe, alium ſponſum non ita facilè inueniet. Meritò ergo in recompenſationem huius damni, quod nullatenus ſponſo accidit, lucratur ſponſa acceptorum medietatem per oſculum, non verò ſponſus.

At in copula quæ matrimonium conſummat, cùm vterque ſponſus & ſponſa æquales ſint, & ex illa æquale ius, & obligatio prodeat, iocalium lucrum æquè ſponſo, & ſponſæ competit, vt colligitur apertè *ex leg. ſi à ſponſo Cod. de donat. ante nupt.* & *leg. 3. tit. 11. part. 4.* per argumentum à contrario ſenſu, quod validiſſimum eſt, cum non eſt contrarium à iure deciſum, vt bene probat Euerard. *loco à contrario ſenſu, num. 1.* ex *leg. 1. §. huius rei ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio:* ſed præcipuè colligitur ex *leg. cum veterum Cod. de donationib. ante nupt.* ibi: *quæ ſimiliter ſeruari oportet, etſi ex parte ſponſæ donatio facta ſit.* Quod in his quæ data ſunt ſponſo ab ſponſa de futuro certiſſimum exiſtimo. Nam eſto regulariter fœminæ donare non præſumantur *leg. ſi à ſponſo, leg. ſi ſtipulata §. vxor. ff. de donation. inter vir. & vxorem. leg. ſi ergo ff. ad Senat. Conſult. Vellejan. leg. 3. tit. 11. part. 4.* at eo ipſo quo ſponſalium tempore ſponſo iocalia mittit, ea donare præſumitur, dum contrarium non exprimit, quia præſumitur ea ſponſo mittere iuxta iocalium naturam, quæ eſt illorum dominium in donatarium transferre ſub ſpe matrimonij contrahendi, & ob illius cauſam. Atque ita docent Ioann. Lupus *Rub. de donat. §. 4. initio.* & *leg. 52. Tauri num. 13.* vbi Caſtillo

num. 15

num. 11. *&* 12. Anton. Gomez, *num.* 3. Matien. *lib.* 5. *recopil. tit.* 2. *leg.* 4. Gloſſ. 4. *num.* 4. Auendano *de exequend. mandat. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 3. *in fine.* Gutierr. 3. *lib. pract. quæſt.* 44. *in fin.* Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 19. *num.* 8. In his verò quæ data ſunt ab ſponſa ſponſo de præſenti ante matrimonij conſummationem, verius credo ſpectato iure noſtro regio ſpõſum conſummatione matrimonij ea integrè lucrari, ſicut lucratur ſponſa quæ ſibi eo tempore ab ſponſo donata ſunt, vt optimè probat Sanch. *dicta diſp.* 19. *num.* 10. & indicarunt Anton. Gomez Matien. & Gutierr. *loc. allegat.* Propterea quod in hac parte ſponſus, & ſponſa æquales ſunt, æquéque ſibi corpus tradant, & obligationem æqualem ſubeant. Neque obſtat legem 52. *Tauri* hodie legem 4. *tit.* 2. *lib.* 5. *compilat.* corrigentem commune ius meminiſſe tantùm ſponſæ de præſenti, decidiſſéque lucrari per conſummationẽ matrimonij quæ ſibi fuerint ab ſponſo donata, vt inde inferas ſponſum lucrari non poſſe quæ ab ſponſa poſt contractum matrimonium ante illius conſummationem accepit, vt deciſum erat iure communi. Non inquam obſtat, quia prædicta lex concedens ſponſam ob matrimonij conſũmationem lucrari donata ſibi ab ſponſo de præſenti, eo ipſo concedit ſpõſum lucrari ob matrimonij cõſummationem quæ ſibi ab ſponſa de præſenti data fuerint; ſponſus enim & ſponſa correlatiua ſunt, & diſpoſitum in vno correlatiuo in alio cenſetur diſpoſitum, quando eſt eadem ratio, vt diximus *tract. de legib. diſp.* 5. *part.* 3. §. 4. *n.* 9. Præcipuè quia lex de donatis ab ſponſo ſponſæ meminit, quia id frequentiùs accidit, non quia vellet illius diſpoſitionem ad ſola donata ſponſæ reſtringere, cùm eius finis ſit diſpoſitum iure communi in ſponſis de futuro ad ſponſos de præſenti extendere.

3. Oſculum autem ratione cuius ſponſa acceptorum medietatẽ lucratur ſponſalia ſubſequi neceſſariò debet, nec enim ſufficit anteceſſiſſe, quippè requiritur eſſe oſculum ſponſi, vt colligitur apertè ex *leg. ſi à ſponſo, Cod. de donat. ante nupt.* & *leg.* 52. *Tauri* ibi: gane ſi el eſpoſo la hubiere veſado. Quod oſculum eſſe non poteſt, niſi ſponſalibus contractis, vt benè aliis relatis docuerunt Anton. Gomez *dicta leg.* 52. *Tauri. num.* 6. Caſtillo *num.* 6. Gutierr. 3. *pract. quæſt.* 44. *num.* 7. Matien. *lib.* 5. *tit.* 2. *leg.* 4. *gloſſ.* 3. *num.* 3. Cobarub. 4. *decret.* 1. *part. cap.* 4. §. 1. *num.* 14. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 19. *num.* 6. Quod autem oſculum præcedat vel ſubſequatur donationem, parum refert, vt rectè Ant. Gom. Matien. & Sanch. notarunt, cùm ſponſa ex illo iure ſiue antecedente, ſiue ſubſequente donationem æquè ruborem patiatur, exponatúrque periculo non ita facilè alium ſimilem ſponſum inueniendi.

4. Copula autem, ob quam ſponſi integra iocalia acquirunt contractum matrimonium ſubſequi debet, illúdque perficere, & conſummare, quia quò vſq; ſponſi per copulam vna ſint caro effecti, non cenſetur eorum matrimonium eſſe omnino perfectum, ſiquidem ingreſſu religionis diſſolui poteſt, ideóque lex 52. *Tauri* ad prædicta iocalia integrè acquirenda expreſſit matrimonij conſummationem, ibi: Pero ſi qualquiera dellos muriere deſpues de conſumido el matrimonio. Quapropter non ſufficit, vt donatarius integrè iocalia acquirat matrimonium eſſe contractum, niſi perfectum, & conſummatũ fuerit, neque copulam matrimonium præcedere, quia ea copulá vtpote antecedens matrimonium, matrimonium perficere non poteſt Atque ita docet ex communi ſententia Sanchez *d. diſp.* 19. *à n.* 1.

5. Hinc fit diſſolutis ſponſalibus, vel matrimonio ante conſummationẽ ſponſum iocalia repetentem obligatum tantùm probare ea dona tempore ſponſaliorum tradidiſſe, ſponſæ verò, vel eius hæredibus prædicta iocalia integrè, vel ex parte ſponſo negantibus incumbit onus probandi oſculum, vel copulam poſt contractum matrimonium interueniſſe; quia iis niti debet eorum exceptio; aliàs ſponſus obtinebit vtpote cui prædicta reddenda ſunt ſecluſo oſculo, vel copula, aliàue ſpeciali inter partes conuentione, ſicuti docuerunt Ioan. Lup. *lege* 52. *Tauro numero* 12. Caſtillo *numero* 9. Matien. *libro* 5. *compil. tit.* 2. *lege* 4. *gloſſa* 4. *numero* 1. *libro* 6. *diſputat.* 18. *num.* 9.

6. Ad extremum Doctores conueniunt non eſſe neceſſariam, vt ſponſa, vel ſponſus ſponſalitiam largitatem lucretur inſinuationem, tametſi excedat valorem quingentorum, qui abſque inſinuatione donari nequeunt iuxta *leg. ſancimus. Cod. de donationib.* quia vt colligitur ex *leg.* 52. *Tauri.* nihil aliud expoſtulatur, niſi quod oſculum, vel copula matrimonium perficiens præceſſerit, & ne ſponſalitia largitas octauam dotis partem excedat: ſic docuit Molin. *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 290. §. *quintum eſt.*

7. Dubiæ autem quæſtionis eſt, an ſicut ſponſa medietatem iocalium acquirit interueniente oſculo eam acquirat interueniente amplexu? Aliqui neque improbabiliter affirmant, eo quòd amplexus oſculo æquiparatur, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 154. *argum.* 4. & ex Gloſſ. *in Clemen. fin. de hæreticis.* & ex doctrina Bart. *in leg.* 2. *de adulter.* inferentis eandem adulterij præſumptionem ex amplexu vxoris, ac ex oſculo, ergo diſpoſitum in oſculo cenſeri debet in amplexu diſpoſitum iuxta ea quæ tradunt Doctores *in leg.* 1. *ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio*, præcipuè cùm etiam ex amplexu ruborem ſponſa ſuſtineat, & periculo exponatur non inueniendi æqualem ſponſum, quæ eſt ratio, ob quam oſculo iocalium medietatem lucretur.

8. Cæterùm verius cenſeo oppoſitum cum Ioann. Lupo, *leg.* 52. *Tauri num.* 18. Caſtillo *num.* 23. Azebedo *lib.* 5. *recopil. tit.* 2. *leg.* 4. *num.* 31. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 18. *num.* 8. Mouent, quia lex *ſi à ſponſo Cod. de donat. ante nupt.* & lex 52. *Tauri* ſolius oſculi meminerunt: ſi autem vellent diſpoſitionem ad amplexus extendere, facilè illius meminiſſe poterant. Quinimo non leuiter colligitur legem illam *Tauri* amplexus excludere voluiſſe, & ſoli oſculo lucrum concedere, ſiquidem per verbum negatiuum inquit: no gane nada, ſi el eſpoſo no a hubiere veſado. Præmaximè cum ſit diuerſa ratio in amplexu, ac in oſculo, nam oſculum carnem mulieris immediatè tangit, amplexus veſtes, item oſculum continet amplexum, cùm rarò quis mulierem deoſculetur, quin ſimul eam amplectatur, amplexus verò oſculum non continet. Item ex oſculo maiorem ruborem ſponſa patitur, quàm ex amplexu. Ergo diſpoſitum in oſculo ad amplexus extendi non debet iuxta ea quæ tradit Bald. *in leg. conuenticula Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Et ex his ſoluitur oppoſitum fundamentum, nam eſto amplexus oſculo aſſimiletur, non tamen integrè, & perfectè, ideóque non eſt æquè indecens ac oſculum, neque ita perfectam præſumptionem copulæ inducit.

9. Sed quid ſi non oſculum, ſed tactus impudicus & copula interueniat? Alicui videbitur nec improbabiliter non præbere ſponſæ cauſam lucrandi iocalium medietatem. Tum quia ſoli oſculo leges concedunt. Tum quia prædicta ſunt omnino illicita, & ob actum illicitum, & pœna dignum non eſt ſponſa præmio afficienda. Cæterùm verius credo ob prædictos tactus, & à fortiori ob copulam ſubſequentem ſponſalia, & antecedentem matrimonium lucrari ſponſam iocalium medietatem, ſicuti per oſculum. Moueor, quia ratio ob quam lex medietatem iocalium ſponſæ concedit, quæ eſt ob ruborem, quem in oſculo patitur, & ob periculum cui ſe exponit non inueniendi alium ſponſum æqualem, ſi præſens deficiat, efficaciùs procedit in tactibus impudicis, & in copula. Ergo credendum eſt diſpoſitum in oſculo eſſe in tactibus, & in copula diſpoſitum. Neque obeſt quod prædicti tactus, & copula ſint illiciti, & pœna digni coram Deo, ſecùs verò oſculum, quia lex in conceſſione iocalium non attendit an oſculum licitum, vel illicitum eſſet, ſed an ex illo grauaretur ſponſa, quæ cùm ex tactibus, & copula amplius grauetur, aſſerendum eſt conceſſum oſculo, tactibus, & copulæ concedi.

10. Secundò dubitatur, an quando ſponſalia ſunt nulla ob impedimentum aliquod affinitatis, vel conſanguinitatis lucretur ſponſa medietatem iocalium per oſculum, & integrè per copulam apparenter coniugalem? Qua in re certum eſſe debet, ſi ſponſus ſciens impedimentum ſponſæ ignoranti dedit, ſponſa retinere poterit non iu vi ſponſalitiæ largitatis cùm verè ſponſa non ſit, ſed ob deceptionem ſponſi, & iniuriam ab illo acceptam, & ob voluntatem quam abundè ſignificauit donandi. Sic Anton. Gomez *leg.* 52. *Tauri. num.* 7. Ioann. Lup. *num.* 5. Matien. *leg.* 5. *compilat. tit.* 2. *leg.* 4. Gloſſ. 2. *numero* 2. Sanch. *lib.* 6. *diſp.* 20. *num.* 10. Econtrà verò ſi ſponſus ignarus impedimenti ſponſæ conſciæ illius dedit, nulla eſt donatio vtpote ex falſa cauſa, ipſáque ſponſa acceptum reddere tenetur; ſiquidem ob eius culpam ſponſalia effectu carent: ſicuti notarunt Ioann. Lup. Anton. Gom. Matienz. & Sanch. *locis alleg.*

11. Quapropter controuerſia inter Doctores eſt, quando vterque eſt ignarus, vel conſcius impedimenti? Et quidem quando vterque eſt ignarus ignorantia non craſſa, & ſupina (hæc enim ſcientiæ æquiualet) ſed probabili, & iuſta affirmant Ioann. Lup. *de donation.* §. 36. *num.* 7. & *leg.* 52. *Tauri. numero* 4. Matien. *dicta leg.* 4. *gloſſ.* 2. *num.* 1. Azebedo *ibi, num.* 10. Sanch. *diſp.* 20. *num.* 3. Ducuntur primò ex *leg.* 3. *tit.* 11. *part.* 4. ibi: pero ſiempre ſe entiende que el debe tornar aquello que reçibe, ſi por culpa finca que el matrimonio no ſe ſiga. Quibus verbis indicatur ſolùm in caſu quo donatarius culpabilis exiſtit, ne matrimonium ſequatur, obligatum eſſe acceptum reddere. At quando ignarus fuit impedimenti non ſtat per ipſum quominus matrimonium ſequatur. Ergo, &c. Secundò hoc lucrum conceditur ſponſæ in præmium amiſſi pudoris: at pudorem inculpabiliter amittit, debet ergo ei lucrum concedi.

12. Cæterùm etſi prædicta ſententia probabilis ſit, probabiliorem cenſeo ſponſam nihil lucrari per oſculum, aut copulam, ſponſalitiámque largitatem nullam eſſe, vti docuerunt Salicet. *leg. ſi à ſponſo, num.* 2. *Cod. de donationib. ante nupt.* & ibi Gloſſ. *&* Fulgoſ. Anton. Gom. *leg.* 52. *Tauri, numero* 7. Ziſueores *ad finem.* Moueor primò, datum ob cauſam, cauſa non ſubſiſtente nullum eſt, ſed donanti reddendum, Argumentextus *in leg. cùm hic ſtatus.* §. *fin. ff. de Donation. inter vir. & vx. leg. ſi ex voluntate, Cod. eodem tit. leg. ea quæ, Cod. de donation. ob cauſam.* At ſponſalitiam largitatem ſibi concedunt ſub ſpe matrimonij veri, non ficti, & ob illius cauſam, ergo cùm ma-

trimonium

trimonium verum nec ſubſiſtit, nec ſubſiſtere poſſit, donatū ob illius cauſam non tenet, ſed reddendum eſt. Secundò, donatio iocalium habet tacitam conditionem ſi matrimonium ſequatur, vt decidítur *l. cùm veterum, C. de donat. ante nup.* & diximus *ſuprà*. Sed in præſenti matrimonium eſſe non poteſt ob iuris impedimentum, ergo donationi deficit conditio ſub qua facta eſt, ac proinde ſubſiſtere non poteſt. Tertiò verba legis impropriand a non ſunt, ſed in proprio ſenſu ſumenda, maximè in contractibus, vt probat lex *ſi vno. ff. locati, leg. ſi ſtipulatus ff. de vſuris.* At leges omnes loquentes de ſponſalitia largitate expreſsè requirunt ſponſalia adeſſe, eſſéque ſponſos, vti conſtat ex *leg. ſi à ſponſo*, & *dicta leg. 52. Tauri & alijs.* Ergo ſponſalia, & ſponſi non putatiui, ſed veri cenſendi, ac proinde cum in præſenti ſolùm quoad exiſtimationem, & non quoad veritatem eſſe poſſint, ſponſalitia largitas locum non habet. Quartò, vt apertiùs veritas eluceat, ponamus iocalia ab ſponſa ſponſo conceſſa eſſe, quis ergo ſibi perſuadeat matrimonio inualidè celebrato, & ſponſam à viro cognitam voluntatem habuiſſe, ne ſibi poſt amiſſum pudorem, & matrimonium diſſolutum iocalia redderentur? Quintò arrhæ conceſſæ ſtante prædicta ignorantia reddendæ ſunt donanti ſponſalibus, ſeu matrimonio diſſoluto, vt docuerunt Barboſa *leg. 2. in princ. part. 1 num. 158. ff. ſoluto matr.* Sanch. *diſp. 20. num. 3.* At eadem eſt ratio de ſponſalitia largitate, nam ſicut arrharum donatio imbibit conditionem matrimonij non putatiui, ſed veri, ſic donatio ſponſalitiæ largitatis, & ſicut arrhæ dantur in præmium pudicitiæ amittendæ, ſic ſponſalitia largitas. Ergo ſi arrhas fatetur Sanch. non lucrari ſponſam ex copula coniugali putatiua, idem fieri debet de ſponſalitia largitate.

13. Ad primum oppoſitæ ſententiæ deſumptum *ex leg. 3. tit. 11. part. 4.* reſpondeo illam deciſionem veriſſimam eſſe poſito quod fuerint ſponſi, veráque ſponſalia, ſecùs cùm ſponſalia deficiunt, & non ſunt ſponſi. Ad ſecundum dico, probare æquiſſimum fore, vt noua conſtitueretur lex quæ ſponſæ putatiuæ, ſed non ſponſo ſponſalitiam largitatem concederet. At cum leges loquentes de ſponſalitia largitate æquè ſponſo, & ſponſæ communes ſint, nequaquam ſponſalitia largitas conceditur, niſi ob oſculum veræ ſponſæ, & ob copulam verum matrimonium perficientem, vt conſtat ex illis verbis legis 52. Tauri, *Conſumado el matrimonio*, quæ non fictionem, ſed veritatem denotant.

14. Verùm ſi vterque impedimenti conſcius fuerit, graues Doctores, ſcilicet Ioann. Lup. *Rub. de donat. §. 56. num. 7.* Anton. Gomez *leg. 51. Tauri, num 7.* Caſtillo *num. 7.* Matienz. *lib. 5. recopil. tit. 2. leg. 4. Gloſſ. 2. num. 2.* Azebedo *ibi, num. 10* exiſtimant donatarium etiam ſponſam nihil lucrari, neque donanti reddendum eſſe, ſed fiſcum vendicare. Ducuntur *ex leg. cùm hic ſtatus, 33. §. fin. ff. de Donation. inter vir. & vxorem.* ibi: *& puto tum etiam ſponſalia improbanda, & quaſi ab indignis ea quæ donata ſunt ablata fiſco vendicari.* Item *ex leg. qui contra, Cod de inceſt. nup.* & ibi Gloſſ. & *ex Gloſſ. in leg. cùm qui duas. ff. de adulterijs.*

Alij cenſent nequaquam ſponſam retinere ſic donatum poſſe. Tum quia datum eſt ob matrimonium contrahendum, quod ſcit eſſe impoſſibile. Tum quia per ipſum ſtat, quominus matrimonium perficiatur, non tamen eſſe obligatam tradere fiſco, quouſque ſententia iudicis accedat, ſed debere ſponſo donanti reddere.

15. Nihilominus etſi prædictæ ſententiæ ſint ſatis probabiles, vt rectè inquit Sanch. *lib. 6. diſp. 20. num 7.* probabilius eſt donatarium retinere donatum poſſe non in vi ſponſalitiæ largitatis, quæ impoſſibilis eſt, ſed in vi donationis gratuitæ, & liberalis ad ſimilitudinem ſponſalitiæ largitatis, quia ſciens matrimonium eſſe impoſſibile, ſi ob illius cauſam donet, cenſendus eſt purè donare, & ſolùm in apparentia donare ex cauſa, ac proinde nequit repetere, vti probat lex *cuius per errorem, ff. de Regul. iuris.* Et *leg. 1. ff. de condict. indebiti.* & *leg. 30. tit. 14. part. 5.* Vnde eſt doctrina Bart. communiter recepti *Authent. ingreſſi, Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* aſſerentis, *ſi te tuáque monaſterio offeras ſciens ingredi non poſſe monaſterium te excluſo tua retinere, nec locum eſſe recuperationi.* Notanter dixi *ad ſimilitudinem ſponſalitia largitatis:* non enim credo putatiuam ſponſam, quæ antequam pudorem per oſculum, aut copulam amittat ab iniquis ſponſalibus recedit, vel aliondè diſſoluuntur retinere prædictum donatum poſſe, ſed ſicut ſponſalitia largitas diſſolutis ſponſalibus ante oſculum abſque copula donantis nihil iocalium concedit ſponſæ, & interueniente oſculo conceditur medietas, copula verò accedente conceduntur omnia, ſic in hoc donato dicendum eſt.

Neque obſtat dicta lex *cùm hic ſtatus*, & *leg. qui contra*, quia cùm pœnales ſint iudicis ſententiam requirunt, ac proinde dum ea ſententia non accedit, donatarium retinere donatum poſſe, quia non eſt datum ob cauſam, & ſpem matrimonij veram, ſed apparentem, & licèt per donatarium ſtet, quominus matrimonium perficiatur, quia æquè ſtat per donantem, ideò donanti non eſt donatum reddendum.

16. Tertiò dubitatur, quando ſponſalia diſſoluuntur ob ingreſſum religionis, ob caſtitatis votum, ob fornicationem alterius, ob abſentiam diu moram, &c. qualiter ſponſus, & ſponſa iocalia acquirant?

Dicendum eſt primò ſi ſponſalia diſſoluantur abſque culpa vtriuſque ſponſi, vt quia ſponſus, vel ſponſa religionem ingreditur, vel votum caſtitatis emittit, ſponſus nihil acquirit ex his quæ ab ſponſa accepit, ſed integrè reddere tenetur, tametſi ſponſam oſculatus fuerit, quia prædicta conceduntur ſub ſpe matrimonij perficiendi, & ob illius cauſam, qua ceſſante ceſſat conceſſio, vt apertè colligitur *ex leg. ſi à ſponſo, Cod. de donation. ante nupt.* & *leg. 3. tit. 11. part. 4.* & cùm ratione oſculi ſponſo nihil concedatur, nihil retinere poterit. Idem dicendum eſt de ſponſa ſi oſculum non conceſſit, vt conſtat ex prædictis legibus, & ex *leg. cùm veterum, Cod. de donationib. ante nupt.* & ex *leg. 52. Tauri*, & ex ſupradicta ratione. At ſi oſculum conceſſit, ſiue ipſa, ſiue ſponſus religionem ingrediatur, medietatem iocalium acquirit, ſicut ſi morte ſponſalia diſſoluerentur. Nam eſto lex *ſi à ſponſo*, & lex *3. tit. 11. part. 4.* & lex 52. *Tauri* ſolius diſſolutionis ſponſalium per mortem meminerint, id factum eſt, quia frequentiùs hac via diſſoluuntur, quia diſpoſitio ad eam tantùm diſſolutionem aſtringenda ſit, maximè cùm conceſſio medietatis iocalium oſculo vt cauſæ innitatur, quo intercedente quoties ſponſa non eſt in culpa, quin matrimonium perficiatur, eam medietatem pleno iure conſequitur, vt optimè tradunt Ioann. Lupus *leg. 52. Tauri num. 3.* & ibi Z. fuentes & Caſtillo *num. 3.* Anton. Gom. *num. 8.* Gregor. Lopez, *leg. 3. verbo, la mitad. tit. 11. part. 4.* Cobarub. *decret. 2. part. cap. 7. § 4. num. 12.* Matien. *leg. 4. Gloſſ. 2. num. 1. tit. 2. lib. 5. compilat.* & ibi Azebedo, *num. 9 & 17.* Molin. *tract. 2. diſp. 290. §. habent verò locum.* Sanch. *lib. 6. diſp. 21. num. 3. & 4.* & colligitur ex *cap. decreta legalia, 17. quæſt. 2.* & *leg. Deo nobis, Cod. de Epiſc. & Cleric.*

17. Limitant autem prædictam doctrinam Cynus Iacob. de Aret. Salicet. in leg. *cùm veterum Cod. de donat. ante nupt.* Angel. *§. eſt & aliud, el. 2. num. 2. inſtit. de donationib.* Ioann. Lup. *Rub. de donationib. § 3. n. 5.* Caſtillo *leg. 52. Tauri num. 4.* Gomez Arias *leg. 50. Tauri num. 4.* quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 6. diſp. 21. num. 6.* ne procedat, quando ſponſalia mutuo vtrinſque conſenſu diſſoluuntur, quia eo ipſo videntur tacitum pactum inire, vt quilibet eorum alteri accepta reſtituat. Argum. *leg. ſi diuerſa, Cod. de tranſactionib.* ibi: *ſi diuerſa pars contra placitum agere nititur, æquitatis ratio ſuadet refuſâ pecuniâ* (cùm & in hoc deſideres) *cauſam ex integro agi*, vbi Gloſſ. verbo *refuſâ*, & verbo *pecuniâ* ait, id eſt reſtituta pecunia tranſactionis nomine data, ſed non caret ſcrupulo hæc limitatio. Nam eſto veriſſima ſit, quando diſſoluuntur ſponſalia abſque eo quod ſponſam fuerit ſponſus oſculatus, at interueniente oſculo non videtur ſponſa amittere iocalium medietatem, quæ per oſculum acquiſiuit. Solùm enim præſumenda eſt remittere, quæ ratione prioris contractus acquiſiuit, quia in ea parte eſt æqualis cum ſponſo, & id probat prædicta lex *ſi diuerſa*. Secùs verò de iis quæ alia via neque ſponſo communi acquiſita ſunt, nempe ratione amiſſi pudoris, ideóque plures ex relatis Doctoribus generaliter decidunt diſſolutis ſponſalibus ex mutuo conſenſu reddenda eſſe ex vtraque parte accepta, ſed non exprimunt quando oſculum interuenit, quia tunc eſt diuerſa ratio, ne teneatur ſponſa medietatem acceptorum ob oſculum acquiſitam reddere.

18. Dico ſecundò, ſi ſponſus, vel ſponſa ab ſponſalibus recedunt ob alterius culpam nempe ob fornicationem, vel ob abſentiam indebitam vel ob matrimonij repulſam innocens accepta acquirit, & à ſe donata recuperat, vt conſtat ex *leg. cùm veterum, Cod. de donationib. ante nupt.* & *leg. 3. tit. 11. part. 4.* & tradit Caſtillo *leg. 52. Tauri. num. 1.* Sanch. *diſp. 21. num. 8.* Solùm eſt dubium, ſi antea quàm innocens ratam habeat prædictam diſſolutionem, nocens cauſam diſſolutionis emendet rediens ex itinere, vel denuo conſentiens poſſit poſtmodum reſiliens accepta acquirere, & à ſe donata recuperare? Negant Cynus, Iacob de Aretio, & Gomez Arias, ducti ex *leg. illud, 17. ff. de peric. & commodo rei vend.* & *leg. ſi mora 20. ff. ſoluto matrim.* vbi cauetur moram purgari poſſe, quod maximè verum eſt, quando non eſt ius contrariæ parti quæſitum, vti videtur contingere in præſenti caſu, cùm innocens cauſam diſſolutionis ſponſalium ab alio præſtitam non acceptauerit. Sed rectius oppoſitum docuerunt Angel. Ioann. Lupus, Caſtillo, Salicet. & Sanch. *num. præcedenti* relati, eo quòd vno ex contrahentibus iniquè reſiliente, alter libertatem ipſo iure obtinet, & ius acquirit tum retinendi accepta, tum recuperandi donata, ex dicta leg. *cùm veterum, Cod. de donat. ante nupt.* & *leg. 3. tit. 11. part. 4.* Neque ad huius iuris acquiſitionem indiget innocens acceptationem expreſſam repulſæ ab alio factæ, ſed ſolùm quod prædictam repulſam expreſsè non remittat, quippe prædictum ius lege ſic diſponente conceditur innocenti. Quapropter lex *illud*, & lex *ſi mora*, concedentes moræ purgationem locum habent, quando executio non eſt à lege, vti docuerunt Bart. Alex. & Ang. *in leg. ſi inſulam ff. de Verb. obl.*

Pra

PVNCTVM XIV.

An fideiuſſores, & pignora ob ſecuritatem ſponſalium apponi poſſint?

1 *Apponi poſſunt fideiuſſores.*
2 *De pignoribus triplicem referunt ſententiam* Sanch. & Gutierr.
3 *Quid ſit dicendum.*

1. CErtum eſt fideiuſſores pro ſecuritate matrimonij contrahendi apponi poſſe, quia nullibi contrarium cautum eſt, vt aliis relatis docent Sanch. *lib. 1. de matr. diſput. 38. num. 1.* Gutierr. *de matr. cap. 22.* Hi autem fideiuſſores ſolùm obligari poſſunt ad ſoluendum intereſſe, & damnum, quod ex violatione ſponſalium parti innocenti prouenit, non tamen ad ſoluendam aliquam pœnam, quia non poſſunt obligari in amplius, quàm contrahentes iuxta §. 1. *inſtit. de fideiuſſorib.* & tradunt Doctores relati.

2. Quoad pignora verò triplicem Sanch. & Gutierr. *ſuprà* referunt ſententiam. Prima negat concedi poſſe, niſi pro intereſſe præſtando, & eo ſoluto reſtituenda eſſe, eo quòd lex *fin. Cod. de ſponſalib.* omnem pœnam demptis arrhis excludat. Secunda admittit pignora, id eſt arrhas, iuxta *l. 1. Cod. ſi rector prouinciæ*, verbo *pignora*, vel pro arrharum promiſſarum ſecuritate, & loco illarum. Tertia, quam ipſe Sanch. & Gutierr. veriorem reputant, inquit, ſi præcedat ſtipulatio pœnæ, & tradantur pignora nullam eſſe horum traditionem, quia reputantur tradita pro pœnæ ſoluendæ ſecuritate, cuius obligatio ad pœnam cùm nulla ſit, iuxta *cap. gemma de Sponſalib.* nulla eſſe debent quæ pro illius ſecuritate traduntur. Econtrà valent pignora, ſi arrharum ſtipulatio præcedat, nam cùm hæc ſtipulatio permittatur, permittuntur quæ pro illius ſecuritate conuenienter apponuntur, & in caſu dubio in hunc finem cenſenda ſunt apponi, quia præſumptio quoad fieri poſſit ſumi debet quæ delictum excludat, & actui valorem concedat.

3. Ego verò dicendum exiſtimo pignora in ſponſalibus excludi tantùm pro ſecuritate pœnæ ſoluendæ, admitti tamen non ſolùm pro ſecuritate arrharum, ſed etiam pro intereſſe, quod innocens amitteret, & pro damno quod pateretur ex fide ſibi violata. Prior pars concluſionis conſtat ex probatione tertiæ ſententiæ: nam corruente principali, ſcilicet obligatione ad pœnam corruere debet acceſſorium, nempe pignus in illius ſecuritatem. ex reg. *acceſſorium. 42. de Reg. Iuris in 6. reg. cùm principalis 138. ff. de Regul. iuris.* Secunda pars ex oppoſita ratione conſtat, nam cùm in contractu ſponſalium obligari contrahentes poſſint non ſolùm ad ſoluendas arrhas promiſſas, ſed etiam ad ſoluendum intereſſe, & damnum ſi quod accidat ex ſponſalium violatione, fideiuſſoréſque in hunc finem apponi poſſint, meritò pignora admittenda ſunt.

PVNCTVM XV.

De pacto ſponſalibus adiecto permanendi in aliquo loco.

§. I.

Quam obligationem habeat vxor ſequendi maritum, vel maritus vxorem?

1 *Vxor obligata eſt ſequi maritum.*
2 *Eximitur ab hac obligatione, ſi probabiliter timeat ibidem eſſe male tractandam.*
3 *Tametſi vir domicilium non mutet, ſed aliò ſe transferat, animo ibi aliquantulum permanendi, tenetur vxor eum ſequi.*
4 *Quod verum eſt etiamſi maritus ob pœnam delicti in exilium mittatur.*
5 *Secùs eſt ſi maritus hinc inde vagari cupit.*
6 *Limitatur, ne procedat ſi tempore matrimonij ſolitus erat vagari.*
7 *Quando maritus teneatur vxorem ſequi.*

1. PActum, quo vir aſtringitur habitare in aliquo loco difficultatem habet, an licitum ſit ob obligationem naturalem, quam habet vxor ſequendi ipſum quocunque ierit? ideò hæc obligatio prius explicanda eſt, vt inde conſtet, qualiter ex pacto remitti poſſit.

Vxorem obligatam eſſe ſub culpa lætali ſequi maritum aliò domicilium transferentem docuit S. Auguſt. ab omnibus receptus. *cap. vnaquæque 13. q. 2.* Cum enim coniuges ex matrimonij contractu teneantur ad mutuum obſequium, illúdque præſtare nequeant niſi ſimul habitent, efficitur obligatos eſſe ſimul habitare: eligere autem habitationem non mulieri, ſed viro competit, vtpote qui illius eſt caput, & penès quem eſt gubernatio domeſtica. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi abſque vlla ſpeciali cauſa ſolùm pro libito vellet domicilium mutare, teneatur vxor illum ſequi, quia in hac mutatione vir liber eſt, & vxor eſt illi ſubiecta, vti tradit Gloſſ. *cap. 2. de coniugio leproſor. verbo, ſequatur*, & ibi Hoſtienſ. Ancharran. *num. 6.* Abbas *in cap. de illis num. 4. de ſponſalib.* & aliis relatis Sanch. *lib. 1. diſput. 41. num. 5.* Gutierr. *de matrim. cap. 23. num. 5.*

2. Ab hac tamen obligatione eximitur vxor, ſi probabiliter timeat ibidem eſſe malè tractandam, vel ad peccatum pertrahendam, vel aliud graue damnum paſſuram, quia priùs debet ſe, ſuáque iura integra, & indemnia ſeruare, quàm mariti, vt benè aliis relatis docuerunt Sanch. *diſp. 41. n. 3 & 4.* Gutierr. *cap. 23. num. 4. & 5.*

3. Quod ſi vir non domicilium mutet, ſed aliò ſe transferat animo ibi aliquo tempore commorandi, & poſtmodum ad domicilium reuertendi, ſi id fiat ex cauſa honeſta, (vt præſumi debet) obligata eſt vxor illum ſequi, vti tradunt in *dicto cap. de illis de ſponſal.* Henriq. Alexand. de Neuo, Abbas, & alij plures, quos ſequitur Sanch. *dicta diſp. 41. num. 10.* Gutierr. *dicto cap. 23. n. 3.* Quippe ſemper vxor in obſequio mariti, cui per matrimonium ſe ſubdidit, eſſe debet.

4. Solùm eſt difficultas, an ſi maritus ob pœnam delicti commiſſi mittatur in exilium, debeat vxor illum comitari? Et licèt plures, grauéſque Doctores relati à Sanch. *lib. 1. diſp. 41. num. 11.* & à Gutierr. *dicto cap. 23. num. 11.* negent hanc obligationem, ne vxor innocens patiatur incommodum culpæ viri, & ob eius delictum puniatur, at verius eſt, & probabilius obligatam eſſe, vti pluribus relatis ſuſtinent Sanch. & Gutierr. *ſupra*; eo quòd vxor teneatur viri infortunium ſequi. *leg. ſi cùm dotem. §. ſin autem. ff. ſolut. matr.* Neque inde fit puniri vxorem ob delictum viri, ſed virum punitum obligatam eſſe ſequi ob debitam ſubiectionem, quam in illum habet, & ob debitum obſequium, quod ei præſtare tenetur.

Hinc inferunt pluribus relatis Sanch. *lib. 1. diſp. 41. num. 13.* & Gutierr. *dicto cap. 23. num. 12.* vxorem obligatam eſſe maritum bannitum inopem alere ex bonis ſuis dotalibus, vel paraphernalibus, quia hæc bona ad ſuſtinenda matrimonij onera conferuntur, cuius obligatio ob bannum non ceſſat.

5. Verùm ſi maritus neque domicilium, neque habitationem diuturnam alicubi ſtatuit, ſed hincinde vagari cupit, nequaquam tenetur vxor illum comitari; quia duriſſimum eſt hanc obligationem fœminis imponere, & longè ab earum conditione alienam, vti aliis relatis docuerunt Cobarub. *4. decret. 2. p. cap. 7. in princ. num. 3.* Sanch. *d. diſp. 41. n. 6.* Gutierr. *dicto cap. 23. n. 6.* Addúntque ob eandem rationem non obligari vxorem comitari virum longam peregrinationem inſtituentem, ſecùs breuem.

6. Hoc autem limitant prædicti Doctores, ne procedant quando tempore contracti matrimonij ſolitus erat vir vagari, & vxor huius conſuetudinis conſcia fuit; quia eo caſu obligata eſt eum comitari, eo quòd contrahens matrimonium, neque excipiens vagationem notam cùm poſſet, tacitè ſe illi ſubiecit: debet tamen vagatio ex honeſta cauſa ſumi, non temerè, & abſque vllo delectu aliàs eum ſequi deobligaretur, vt benè relati Doctores docent.

7. Maritus verò vxorem ſequi tenetur, illàmque comitari, quando vxor neceſſitate legis, ſalutis, alteriúſve cauſæ grauis compellitur alicubi habere domicilium, quia cum ſibi inuicem obſequi debeant, inſimúlque habitare, tenetur maritus in locum vxoris ſe conferre, ſiquidem ipſa nequit ab eo recedere. Atque ita tradit Gloſſa in *c. 1. verbo, ſequitur, de coniugio lepr.* & ibi Hoſtienſ. Innocent. Anton. Ancharran. & alij quos ſequitur Sanch. *d. diſp. 41. n. 14.* Gutierr. *de matr. c. 23. n. 13.*

§. II.

An valeat pactum ſponſalibus adiectum, quòd vir teneatur in certo loco commorari?

1 *Si pactum ſit non de habitatione in perpetuum, ſed pro determinato tempore licitum eſt.*
2 *De habitatione perpetua plures inualidum eſſe cenſent.*
3 *Verius eſt oppoſitum.*
4 *Infertur ex ſupradictis obligari poſſe maritum ad non mutandum domicilium ſub aliqua pœna, eámque ſoluere debere interueniente ſententia iudicis.*
5 *Si maritus diſcedat iniuſtè à loco promiſſo, poteſt ab vxore vindicari.*
6 *Deobligata eſt vxor illum comitari.*
7 *Affirmant plures ſatisfacere maritum ſuæ obligationi ſoluendo vxori intereſſe.*
8 *Diſplicet eorum ſententia.*
9 *Procedit prædicta doctrina dummodò noua cauſa non emergat mutandi domicilium.*
10 *Soluuntur fundamenta* num. 2. *adducta.*
11 *Valet conditio maioratibus appoſita, vt illius ſucceſſor teneatur certo loco habitare.*
12 *Valet pactum, ne vir in aliquam ciuitatem ingrediatur.*

1. Si

1. SI pactum fiat non de habitatione in perpetuum, ſed pro determinato tempore; ferè omnes Doctores conueniunt licitè apponi tam contractui ſponſalium, quàm matrimonij, obligarique virum ſub graui culpa ad illius obſeruationem. *Argum. c. ex reſcripto de iureiurando*, vbi Bald. *n.* 1. Innocent. & Hoſtienſ. *n.* 1. docent poſſe debitorem ſe creditori obligare ad permanendum in aliquo loco, neque ab illo abſque licentia creditoris recedendum. & *leg. 3. tit. 13. part.* 5. deciditur poſſe quemlibet ſe in obſidem dare. Ergo obligatio permanendi in aliquo loco pro determinato tempore ob honeſtam cauſam ex propria voluntate aſſumptam libertati naturali contraria non eſt. Poteſt ergo in contractu ſponſalium, & matrimonij apponi, cùm nullibi reprobetur.

2. At ſi pactum ſit de habitatione perpetua; plures, graueſque Doctores ſentiunt inualidum eſſe & pœnam impoſitam illud non ſeruanti non deberi. Sic Dinus. Bart. Bald. & Alberic. *in leg. Titio centum §. eodem. ff. de condit. & demonſtrat.* Couarru. 4. *decret. 2. p. cap. 7. initio num.* 5. Anton. Gomes. 2. *var. cap.* 10. *num.* 24. Salzed. *addit. ad reg.* 800. Bernard. Diaz. Azeuedo *lib. 5. recop. tit. 6. leg. 11. n.* 21. Ludouic. Lopez 2. *p. inſtruct. cap. 54. in fine.* Cuiac. *lib.* 14. *obſeru. cap.* 27. Capicius *dec.* 135. & alij.

Mouentur primò & præcipuè, ex dicta *leg. Titio centum*, vbi inquit Iureconſultus: Titio centum relicta ſunt, ita vt de monumento meo non recedat: vel in illa ciuitate domicilium habeat, poteſt dici non eſſe locum conditioni, per quam ius libertatis infringitur. Sed in defuncti libertis alio iure vtimur. Ergo ſimiliter in ſponſalibus non erit huic conditioni locus. Et confirmo ex ratione Textus, qui cenſet ius libertatis infringi ex obligatione appoſita commorandi in aliquo loco: cùm enim proprium ſit hominis liberi habere poteſtatem eundi, quò voluerit *leg. penult. Cod. de operis libertor.* & hæc poteſtas prædicto pacto reſtringatur, efficitur libertatem infringi, vel potius adimi, contra *legem, Nec ſi volens leg. interrogatam, Cod. de liberali cauſa.* Secundò mouentur ex *leg.* 3. *§. ne tamen ff. de vſufructu*, & *leg. antiquius Cod. eodem*, vbi reprobatur operarum locatio perpetua, ne ſit inutilis libertas. Tertiò pactum, quo ſe quis vinculis, & carceri obligaret, non tenet. Sed prædictum pactum de commorando in aliqua ciuitate eſt quidam carcer. Ergo, &c.

3. Sed prædictum pactum tam in matrimonio, quàm in quolibet alio contractu validum eſſe firmant vt verius, & probabilius Additionatur ad Bartol. *in dicta leg. Titio.* Hoſtienſ. *in ſum. de coniugio ſeruor. num.* 5. Ioann. Andr. Præpoſit. Auchatran. Butrius *in cap.* 1. *qui matrim. accuſ. poſſ.* Zabarella *cap.* 2. *eodem tit.* Syluest. *verbo, vxor, quæſt.* 8. Gregor. Lopez. *leg. 2. tit. 5. part.* 4 Rebuff. *de priuileg. Scholaſt.* 77. *in fine.* Nauarr. *cap.* 14. *num.* 20. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *de ſponſalib. cap. vltim. num.* 3. & 8. & alij plures, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 40. *num.* 2. & *ſeqq.* Gutierr. *cap.* 23. *de matr. num.* 15. & deciditur *in lege regia* 89 *tit.* 18. *part.* 3. ibi [otro ſi primero por ſi e por ſus hijos de morar en tal heredamiento para ſiempre iamas.]

Fundamentum eſt, Primò, quia prædictum pactum nec iuri naturali eſt aduerſum, nec poſitiuo reprobatum. ergo ſeruandum eſt iuxta Textum *in leg.* 1. *ff. de Pactis.* Quod verò iuri naturali aduerſum non ſit, eſt manifeſtum; ſiquidem ex hoc pacto non admitur libertas, etſi aliqualiter reſtringatur: quæ reſtrictio propria voluntate admiſſa licita eſt: iure autem poſitiuo reprobatum non eſt, vt conſtabit ex oppoſitorum ſolutione, quinimo approbatur in *leg. cùm ſeruus Cod. de agricolis. & cenſitis*, vbi deciditur poſſe quemuis ſe efficere colonum aſcriptitium obligatum fundi culturæ perpetuò inſiſtere, neque inde abſque licentia domini recedere *iuxta legem Originarios, leg. ſeruos, Cod. de Agricolis, & cenſitis. leg.* 89. *tit.* 18. *part.* 3. Itémque colligitur *ex leg. cùm decurionatus. Cod. de Decurionib. lib.* 10. vbi quis ſponte ſe curialem conſtituere poteſt, cùm tamen ſic conſtitutus recedere à curia non poſſit *leg. ſi quis decurio leg. curiales. leg. quidam, Codic. de decurionib.* & *leg. vnica, Cod. ſi curialis relicta ciuit. leg.* 1. *ff. de Decurionib.*

Secundò ſpecialiter probatur. In contractu ſponſalium, & matrimonij validum eſſe, & ſeruandum prædictum pactum, quia vnuſquiſque poteſt rem propriam tradere ſub ea conditione, quæ ſibi placeret, *cap. verùm de conditionib. appoſit. leg. in traditionibus ff. de Pactis*, modò tamen conditio illa nec iure naturali, nec poſitiuo reprobata ſit. At prædicta conditio ſcilicet, ne vir è tali ciuitate domicilium mutet, neque eſt iure naturali, neque poſitiuo reprobata, ergo poterit vxor cùm ſe illi tradit hanc ab eo exigere conditionem. Minorem probo, quia eſto vxor viro ſubdita ſit, illúmque teneatur ſequi ſibi domicilium conſtituere voluerit, attamen ipſe vir obligari vxori poterit, quòd extra talem locum domicilium non conſtituet. nulla enim in hac obligatione eſt turpitudo. Nam eſto eius libertatem diminuat, ea diminutio ob tradi tam ſibi vxorem. & bonum quod inde accipit honeſtatur. ſicuti honeſtatur obligatio, quam Moniales præſtant in certo Monaſterio commorandi. Matrimonio autem hæc conditio aduerſa non eſt. quinimo fauorabilis: ſiquidem vnius domicilij electio, & retentio indiuiduam, & inſeparabilem coniugij vitam fouet, & vxor gratior viro exiſtit, & ad illius obſequium promptior.

4. Hinc fit, ſi ſub aliqua pœna obligetur maritus ad non mutandum domicilium teneri, interueniente ſententia, illam ſoluere, quia ſola pœna appoſita pro ſecuritate ſponſalium reprobatur in *capite gemma De ſponſalibus* non verò quæ in matrimonij fauorem, & mutuam coniugum habitationem conſtituitur, ſicuti eſt præſens, vt benè notarunt Abbas *in cap.* 1. *qui matr. accuſ. poſſ. num.* 5. Anton. *num.* 9. Alexand. de Neuo *num.* 6. Baſil. Ponce, *capi.* 20. *num.* 8. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 40. *num.* 5. Gutierr. *cap.* 23. *num.* 16.

5. Secundò fit, maritum diſcedentem iniuſtè à loco promiſſo poſſe ab vxore vindicari, vt in loco promiſſo demoretur, quia vxori iniuriam infert, illam deſerens, vt optimè probat Antonius Capucius *deciſ. Neapolit.* 135. & tradit Lara *de anniuer. & capellan. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 70. Gutierr. *dicto cap.* 23. *de matr. num.* 16. Auendan. *reſp.* 8. *num.* 11.

6. Tertiò fit, deobligatam eſſe vxorem virum ſic diſcedentem comitari, quia hoc pactum præcipuè factum eſt, ne obligetur vxor patriam propriam relinquere, a ſuiſque parentibus & conſanguineis ſeparari, quod eſt nimis durum, & acerbum. *leg. liberorum ff. de Verbor. ſignificat.* vel aduerſus Calderin. *c.* 1 *de coniugio leproſor.* tradunt quamplures Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 40. *num.* 6. Gutierr. *d. cap.* 23. *num.* 16.

7. An autem maritus ſuæ obligationi ſatisfaciat ſoluendo vxori intereſſe, tametſi in eo loco promiſſo non habitet? Affirmat ex communi ſententia Couarru. 4. *decret.* 2. *part cap.* 7. *num.* 5. Gregor. Lopez *leg.* 89. *tit.* 18 *part.* 3. & *leg.* 2. *tit.* 5. *part.* 4. Anton. Gomez 2. *var. cap.* 10. *num.* 24. Azeuedo *lib.* 5. *recopil. tit.* 6. *lege* 11. *numero* 22. & *lege* 9. *tit.* 15. *libro* 4. *numero* 34. Gutierr. *cap.* 23. *numero* 16. Mouentur ex eo, quòd promittens factum, ſi ſoluat quod intereſt, ab obligatione liberatur. *leg. in ſtipulationibus, lege ſtipulationis, §. Celſus ff. de Verborum obligat.*

8. Sed ſalua pace prædictorum Doctorum nullatenus cenſeo hoc eſſe admittendum; primò: quia optimè poteſt quis ad factum præcisè obligari, vt multis comprobat Gutierr. *de iuram. confirmat.* 1. *part. capite* 39. *num.* 5. & Gregor. Lopez *leg.* 35. *tit.* 11. *part.* 5. & *leg.* 3. *tit.* 14. *eadem part.* hæc enim obligatio eſt iuri naturali conformis, vt ex dictis conſtat, eſt etiam iure ciuili permiſſa. *leg.* 1. *leg. iuris gentium* 9 *ff. de Pactis*, & iure Canonico approbata. *cap. qualiter de Pactis.* Et tradit Abbas *in cap. per tuas de Arbitris*, ſæpe enim, paſciſcenti intereſt factum, quo caſu inquit Bald. *in lege cum precibus Cod. de rerum permutat. numero* 1. ſatisfieri non poteſt ſolutione pecuniæ, quia nulla pecunia ſolui intereſſe facti poteſt. At vxori paſciſcenti, ne maritus ex tali loco diſcedat ſatisfieri non poteſt pecunia huic obligationi, quia omnibus diuitiis habitationem mariti eo in loco præfert, atque ita obligatum eſſe maritum habitare in loco promiſſo, nec ſatisfacere ſoluendo intereſſe docuit expreſsè Baſil. Ponce *lib.* 12. *de ſponſal. cap.* 20. *n.* 7.

9. Prædicta doctrina procedit, dummodò noua cauſa non emergat mutandi domicilium, vt quia ille locus eſt nimis viri ſaluti contrarius, vel in eo capitales contraxit inimicitias, vel ob aliam grauem cauſam: nam eo caſu non tenetur promiſſis, etiam iuramento firmatis ſtare, ſed abſque vlla obligatione ſoluendi pœnam, vel intereſſe poterit ab illo loco recedere, vt plures referens docuit Tiraquel. *lege connub. Gloſſa* 1. *parte* 1. *numero* 39. Sanch *diſp.* 40. *num.* 3. Gutierr. *cap.* 28. *num.* 17. Baſil. Ponce *num.* 8. Vxor verò obligata erit virum comitari illis euentibus, in quibus eſſet obligata, ſi pactum non interceſſiſſet; quia prædictum pactum cùm eſſet, diminuere obligationem non poteſt, ſicuti rectè notauit innumeris relatis Sanch. *dicta diſp.* 40. *num.* 6. *fine.* Gutierr. *capite* 23. *num.* 19.

10. Supereſt reſpondere fundamentis *num* 2. adductis Ad primum ex *leg. Titio centum*, reſpondet Bart. *ibi num.* 4. Acoſta *lib.* 2 *ſelect interpr. cap.* 19. *num.* 5. Lara *de capellan. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 67. & alij plures, quos refert, & ſequitur Sanchez *diſp.* 40. *num.* 2. Gutierr. *cap.* 23. *num.* 15. *in medio.* Baſil. Ponce *libro* 12. *capite* 20. *numero* 4. prædictam conditionem vanè, & inutiliter appoſitam omnino eſſe à legato reiiciendam. Secùs verò quando iuſtè, & vtiliter, & in alicuius fauorem ſtatuitur, vt in præſenti contingit, cedit enim hæc conditio in maximum vxoris fauorem, ne patriâ deſertâ, & conſanguineis relictis, cogatur inter extraneos vitam ducere. Secundò reſpondeo prædictam conditionem habitandi in aliquo loco approbandam eſſe, cùm exigitur ab eo qui in eam perſonam, à qua eam exigit, ius aliquod obtinet, vel obtinebit, ſicuti indicauit *lex regia* 4. *tit.* 5. *part.* 4. ibi: [Eſto es porque à derecho en el.] At vxor ius habet in maritum, poterit ergo ab eo eam exigere conditionem. Neque obſtat quod inde aliqualiter ius libertatis diminuatur, quia id ex iuſta cauſa optimè fieri poteſt. Obſeruant autem, & benè Acoſta *dicto capite* 19. *numero* 5. Sanch. *numero* 8. Gutierr. *num.* 11. diuerſum eſſe, ſi teſtator leget centum Titio ſub conditione, quod in tali oppido habitet, vel leget dū in tali oppido fuerit.

Nam in priori legato reiicitur conditio, & ſubſiſtit legatum, ſi in nullius fauorem ea conditio cedat, vipotè quæ ſeruitutis ſpeciem continet: at in ſecundo caſu retinetur conditio, tametſi in nullius vtilitatem cedat, quia non grauatur legatarius ob legatum ad onus ſuſtinendum, ſed ſpe obtinendi legati allicitur ad portandum onus. Ad ſecundum, & tertium fundamentum dico prædicta pacta eſſe longè diuerſa, quippe libertatem adimunt. Secùs eſt pactum habitandi in determinato loco, quod eſto libertatem diminuat, non tamen illam adimit.

11. Ex his infert Pelaëz de Mieres *de maiorat. 1. part. quæſt. 57. per totam.* Et Azeuedo loquens *de meliorat. tne tertij & quinti lib. 5. recop. tit. 6. leg. 11. num. 22.* Sanch. *lib. 5. diſp. 40. num. 7.* Gutierr. *cap. 23. num. 20.* validam eſſe conditionem appoſitam in maioratibus, vt illius ſucceſſor teneatur in loco certo habitare, alioqui maioratum amittat: quia eſt conditio in fauorem inſtituentis appoſita, quippe cedit in illius memoriam, & honorem, quæ facilè abolentur ſucceſſore aliò migrante. Quod intelligendum eſt (inquiunt prædicti Doctores) tum non adeſt iuſta cauſa recedendi, ſicuti dictum eſt de viro, & vxore. Subdunt tamen Pelaëz, & Sanch. iuſtam eſſe in præſenti caſu cauſam, ſi mulier maioratus ſucceſſor nubat alienigenæ, & iuſſu viri domicilium mutet, quia ea mutatio non eſt ſpontanea, ſed ex neceſſitate ob viri mandatum, cui parere tenetur, ac proinde non eſt illi culpa tribuenda, neque maioratu priuanda. Sed meritò prædicti Doctores cenſent hanc cauſam non carere ſcrupulo, ſiquidem mulier alienigenæ nubens, tacitè vult domicilium proprium deſerere, & conditionem maioratui appoſitam non exequi, poterit ergo eo priuari.

12. Ad extremum dubitabis, An è contrà valeat pactum, ne vir in aliquam ciuitatem ingrediatur? Ratio dubitandi eſt, quia hoc pactum videtur Reipublicæ obeſſe, cui expedit liberis hominibus abundare. *leg. fin. Cod. de indicta viduitate tollenda*: eſt etiam quædam pœna, ad quam nemo niſi per ſententiam obligari poteſt. Atque ita docuerunt Ancharran. *conſ. 75. num. 3.* Alciat. *lib. 5. conſ. 34. num. 3.* Sed omnino tenendum eſt, licitum, & validum eſſe prædictum pactum cauſa iuſta intercedente, vti docuit Gama *deciſ. 6.* Baſil. Ponce *lib. 12. de matr. cap. 20. num. 9.* Ratio eſt manifeſta, quia abſtinere ab ingreſſu ciuitatis, ex quo diſcordiæ excitari poſſunt, & Reipublicæ pax turbari, aliáque grauia incommoda oriri honeſtum, & Reipublicæ conueniens, ergo potes te obligare. Quid enim obſtat? Non quod Reipublicæ expediat liberis hominibus abundare? quia nunquam Reipublicæ expedit abundare hominibus liberis, qui pacem ipſius Reipublicæ turbare poſſunt. Neque etiam quòd hæc priuatio ſit quædam pœna, quia non eſt propriè pœna cùm non ſit contra voluntatem inflicta, ſed ſponte aſſumpta.

Pvnctvm XVI.

Sponſalia conditionata qualem obligationem inducant?

1 *Variæ ſunt conditiones, quæ contractui ſponſalium, & matrimonij apponi poſſunt.*
2 *Conditio neceſſariò futura non impedit valorem ſponſalium.*
3 *Impoſſibiles, & turpes cenſent plures ab ſponſalibus, ſicut à matrimonio reiici.*
4 *Verius eſt impoſſibiles vitiare contractum, turpes ſuſpendere.*
5 *Conditiones contingentes, poſſibiles & honeſtæ ſponſalibus adiici poſſunt.*
6 *Conditio,* ſi Pontifex diſpenſauerit, *reputatur impoſſibilis ex plurium ſententia.*
7 *Verius eſt reputandam eſſe poſſibilem, & honeſtam.*
8 *Explicatur concluſio, & ſatisfit fundamentis oppoſitis.*
9 *Affirmant aliqui quemlibet ex his contrahentibus ante, & poſt impetratam diſpenſationem reſilire poſſe.*
10 *Oppoſitum eſt tenendum.*
11 *Examinatur, an conditione adueniente conſtituantur ſponſalia.*
12 *Qualiter promittens conſanguineæ matrimonium ſupradicta conditione teneatur diſpenſationem procurare?*

1. VAriæ ſunt conditiones, quæ contractui ſponſalium, ſicut & matrimonio adiici poſſunt, aliæ ſunt *neceſſariæ*, aliæ *contingentes*, aliæ *poſſibiles*, aliæ *impoſſibiles*, aliæ *honeſtæ*, aliæ *turpes.*

2. Si ſponſalibus adiiciatur conditio neceſſariò futura, V. g. *ſi ſol oriatur cras*, æquè valida ſunt, ac ſi nulla conditio adhibita eſſet: quia ratione neceſſitatis reputatur quoad obligationem executioni mandata. *§. cond. inſt. de verb. obl.* ibi: Quæ *enim per rerum naturam ſunt certa, non morantur obligationem.* At non teneris ea ſponſalia exequi quouſque conditio adueniat, quia eſto illa conditio non ſuſpendat ſponſalium obligationem, ſuſpendit tamen eorum executionem.

3. Impoſſibiles verò conditiones, & turpes, quæ à matrimonio excluduntur, & habentur pro non adiectis ob illius fauorem, *cap. fin. de conditionibus appoſitis*, plures Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 5. diſp. 17. n. 2.* cenſent etiam reiici ab ſponſalibus, eo quòd ſponſalia ſint diſpoſitio, & via ad matrimonium, ac proinde diſpoſitum in matrimonio, in ſponſalibus cenſeri debet diſpoſitum, vti dicitur in *leg. oratio, ff. de ſponſalibus.*

4. Sed ſpectato iuris rigore verius cenſeo conditiones impoſſibiles vitiare ſponſalium contractum, turpes verò ſuſpendere, quouſque conditio ponatur: ſic docuit Rebell. *lib. 2. de matr. quæſt. 10. ſect. 5.* Baſil. Ponce, *lib. 2. de ſponſal. cap. 7. n. 5.* & probabilem reputat Petr. de Ledeſma *de matrim. quæſt. 47. art. 5. ad finem*, refértque doctiſſimos Salmanticenſes tenuiſſe. Ratio ea eſt: iure naturæ conditio impoſſibilis cuilibet contractui adiecta illum vitiat, turpis eius obligationem ſuſpendit: at hoc ius naturæ in ſponſalibus correctum non eſt, ſed in matrimonio. Ex eo autem quod in matrimonio corrigatur, non infertur corrigi in ſponſalibus, aliàs quæ diſponuntur de matrimonio clandeſtino de illius diſſolutione, cenſerentur de ſponſalibus diſpoſita; quod conſtat eſſe falſum. Neque his obſtat lex *oratio*, quæ ſolùm probat diſpoſitum in matrimonio in ſponſalibus diſpoſitum eſſe, quando eſt eadem ratio, ſicuti eſt in perſonis inhabilibus, & impeditis ad contrahendum, quæ ſicut non poſſunt matrimonium validè contrahere, neque etiam poſſunt ſponſalia.

5. Conditiones verò contingentes poſſibiles, & honeſtæ optimè poſſunt ſponſalibus adiici, vt tradunt omnes. Et licèt ille contractus, quouſque conditio eueniat, non conſtituat ſponſalia, quia non inducit obligationem matrimonij contrahendi, inducit tamen obligationem abſolutam expectandi conditionis euentum, ob quam cauſam ſi interim alia ſponſalia abſoluta contrahas, nullus eſt contractus, quia priori obligationi obſtat, quam elidere non potes: ſicuti docuit Sanch. *lib. 5. diſp. 8.* Ægid. *diſp. 29. dub. 1. n. 21.* Baſil. Ponce *lib. 3. cap. 13. & lib. 12. cap. 7. n. 1.* Superſunt tamen aliquot difficultates.

6. Prima, quando aliqui impediti contrahunt ſub hac conditione, *ſi Pontifex diſpenſauerit*, an hæc conditio reputetur contingens, & honeſta, vel potiùs impoſſibilis; Plures, grauéſque Doctores, quos plena manu refert Sanch. *lib. 5. de matr. diſput. 5. num. 5.* docuerunt prædictam conditionem reputandam eſſe impoſſibilem. Mouentur, quia ea quæ pendent à voluntate Principis cenſentur quaſi impoſſibilia ex *leg. 1. leg. ſtipulatio, leg. continuus, ff. de verbor. obligation.* & *leg. idem Iulianus, ff. de legat. 1.* Neque obeſt quòd aliquando ius mutari poſſit, quia non ſecundùm tempus futurum, ſed ſecundùm præſens ſtipulatio menſuranda eſt, vti habetur in *leg. inter ſtipulantem, §. ſacram ff. de verbor. obligation.* ob quam cauſam ſtipulatio de re ſacra, publica, vel homine libero nulla eſt, tametſi res ſacra fieri poſſit profana, publica priuata, & homo liber ſeruus. Alij, è quorum numero eſt Henriq. *lib. 12. de matrim. cap. 10. num. 4.* etſi non reputent hanc conditionem impoſſibilem, reputant eam minus honeſtam, ſeu turpem, eo quòd ea poſita ius commune derogetur: at honeſtius eſt ius commune ſeruare, quàm illius diſpenſationem procurare. Ergo hæc conditio tanquam turpis reputanda eſt, & ſicut poſita conditione turpi nulla eſt obligatio expectandi conditionis euentum, ſed ſtatim ab ſponſalibus ſic contractis reſilire potes, ſic poteris ab iis ſponſalibus: fauétque lex *ſi ſtipuler, verſ. item quod leges ff. de verb. obl.* vbi deciditur, ſtipulationem factam de eo quod leges prohibent nullam eſſe, tametſi cauſa impedimenti non ſit perpetua, vt ſi promittas ducere ſororem adoptiuam tempore quo adoptiua eſt, quia vt Textus inquit ab initio, ea ſtipulatio eſt contra bonos mores.

7. Cæterùm etſi prædicta ſententia probabilis eſt, longè veriorem cenſeo, quæ aſſerit prædictam conditionem inter poſſibiles, & honeſtas connumerandam eſſe, ſi in ea Pontifex ſolitus ſit diſpenſare etſi cum difficultate, & contrahentes cauſam habeant legitimam diſpenſationis, ſic ex communi ſententia tradit Sanch. *dicto lib. 5. diſp. 5. à num. 12. & 13.* Rebell. *lib. 2. de matr. quæſt. 10. ſect. 6.* Coninch. *diſp. 29. dub. 1. concluſ. 5. num. 18.* Baſil. Ponce *lib. 3. de matrim. cap. 15. num. 2.* & *lib. 12. cap. 7.* & alij. Ducor, quia illud reputandum eſt poſſibile, & honeſtum quod ſæpè honeſtè fieri ſolet: at poſita cauſa legitima diſpenſationis ſæpè ſolet Pontifex in matrimonij impedimentis diſpenſare, quinimo aliquando tenetur, ergo conditio de hac diſpenſatione neque impoſſibilis, neque turpis eſt iudicanda: facit lex *apud Iulianum 40. ff. de legat. 1.* ibi: *Quoniam commercium eorum niſi iuſſu Principis non eſt, cum diſtrahi non ſoleant.* Ergo ſtante iuſſu Principis de illis poteſt eſſe commercium. Item in *leg. quidam relegatus ff. de rebus dub.* deciditur valere legatum teſtatoris ſub ea conditione, *ſi aliquis ex ſuis heredibus, vel amicis ei impetrauerit reſtitutionem, & antequam ei gratias egerit deceſſerit.* Item valida eſt inſtitutio filij ſpurij ſub ea conditione,

ſi Princeps legitimauerit, vti ex communi ſententia docent Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 8. §. 5. num. 12.* Molin. *lib. 2. de primogen. cap. 7. num. 40.* Matienzo *lib. 5. recopilat. tit. 8. leg. 6. gloſſ. 8. numero 19. ex lege Gallus. §. instituens ff. de liberis, & poſthum.* Item votum factum ab Epiſcopo ingrediendi religionem, *ſi Pontifex diſpenſauerit* validum eſt, vti diximus ex communi ſententia *tract. de voto.* Item litigantes ſuper beneficio licitè paciſcuntur de penſione concedenda, ſi Pontifex permiſerit.

8. Notanter dixi, ſi Pontifex ſolitus ſit diſpenſare, adſitque legitima cauſa diſpenſationis, nam ſi Pontifex non ſolet diſpenſationem concedere, meritò impoſſibilis reputari debet conditio, ſi verò cauſa diſpenſandi non adſit, turpis reputanda eſt. Quo ſenſu intelligendæ ſunt lex 1. lex *ſtipulatio* & lex *continuus* in contrarium adductæ; Ad *legem inter ſtipulantem* dico ſtipulationem rei ſacræ, publicæ, hominiſve liberi relatam in tempus, quo res ſacra fiat profana, & publica priuata, & homo liber ſeruus, eſſe nullam, quia eſt conditio inutilis, & illius derogans dignitatem, & ſtatum hominis liberi, rei ſacræ, & publicæ, ſimilis autem conditio potius timenda, quam expectanda eſt, *lege cùm tale in instio ff. de conditio. & demonstrat.* Ad rationem, qua mouetur Henriq. concedo prædictam conditionem per ſe, & ſecluſo pacto eſſe minùs honeſtam, nego tamen eſſe inhoneſtam, aut turpem. Poſita autem mutua contrahentium obligatione honeſtiſſima eſt. Neque obeſt lex *ſi ſtipuler*, quæ intelligi debet de promiſſione abſoluta, non conditionata; in qua non exprimitur ea conditio, *ſi Princeps voluerit diſpenſare*, nam eo caſu regulanda eſt ſtipulatio ſecundum tempus præſens, & cùm eo tempore ſint inhabiles ad contrahendum, promiſſio nulla eſt. Neque refert dicere ſubintelligi prædictam conditionem, quia cùm ſit extrinſeca contractui, & aliena à iure, nequit ſubintelligi, ſed oportet exprimi ex *lege conditiones extrinſecas. ff. de condition. & demonſtrat.* Aliàs abſolutè contrahentes in gradu prohibito non incurrerent excommunicationem latam *in Clementina vnica de conſanguinit.* ſicuti non incurrunt, cùm exprimunt conditionem, *ſi Pontifex diſpenſare voluerit.* Atque ita tradunt Gloſſ. *capite 1. §. ille verò de ſponſalibus in 6.* Couarru. *4. decret. 2. parte capite 3. initio numero 7.* Gutierr. *libro 1. canon. quæſtio. capite 22. numero 17.* Sanchez *libro 5. de matrimon. diſp. 5. q. 3. n. 26.* Rota apud Seraphinum *deciſ. 1156.* Baſil. Ponce *lib. 3. de matr. cap. 15. n. 7. & libro 12. cap. 7. n. 1.* Riccius *praxi deciſ. 148.* aduerſus Gutierr. *canon. q. lib. 1. cap. 22. n. 24. & de matr. cap. 78. num. 4.*

9. Secunda difficultas, An quilibet ex his contrahentibus ante & poſt impetratam diſpenſationem reſilire poſſit altero inuito? Affirmat Gutier. *lib. 1. can. quæſt. capite 22. numero 17. & ſequentib. & de matrim. cap. 78. num. 1. & 2.* Manuel. Rrod. *1. t. ſumm. cap. 244. num. 9.* Mouentur ex eo quòd prædictus conſenſus eſt longè debilior, quàm conſenſus impuberum, qui reuocari poteſt pubertate adepta. Ergo etiam ſublato impedimento per diſpenſationem reuocari poterit prædictus conſenſus inhabilium. Ergo à fortiori poterit reuocari ſtante impedimento, cùm nullibi cautum ſit contrarium, ſicuti eſt in impuberibus, qui durante impubertate impediuntur à reuocatione, ne paſſim contrahant, & reuocent.

10. Sed oppoſitum omnino tenendum eſt, nemini ex dictis contrahentibus licitum eſſe reſilire, neque ante, nec poſt impetratam diſpenſationem: ſic tradit Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 5. num. 13.* Rota apud Seraphin. *deciſ. 724. num. 17. & deciſ. 8. 8. num. 10. & deciſ. 1157. num. 4.* Baſil. Ponce *lib. 3. de matrim. capite 13. numero 21.* Ratio eſt manifeſta; contrahentes ſub conditione ſibi inuicem obligantur ad rem promiſſam non abſolutè, ſed dependenter à conditione: at ſi pro libito vnuſquiſque reſilire poſſet ab obligatione, ſibi inuicem obligati non eſſent. Neque obſtat quod impuberes obligentur, & nacta pubertate reſilire poſſint, quia id non iure naturæ, ſed fauore ætatis à iure poſitiuo conceſſum eſt, quod durante impubertate non permittitur.

11. Tertia difficultas, An conditione adueniente, ſub qua contrahentes obligantur ſint vera ſponſalia abſque nouo cõſenſu? Certum eſt ante impletam conditionem ſponſalia non eſſe, quia non eſt obligatio abſoluta, & directa matrimonij, quod neceſſariò ad ſponſalium valorem, ex quibus oriatur impedimentum publicæ honeſtatis requiritur, vt deciditur in *cap. 1. de ſponſalib. in 6.* Poſt conditionem impletam affirmat Henriq. *lib. 12. de matr. capite 13. in fine.* Angles *florib. 1. parte quæſt. 2. de conſenſu conditionato, art. vnico, dub. 3. & quæſt. 12. de impedimento diſparis cultus, dub. 2.* nouum conſenſum neceſſarium eſſe, vt prædictus contractus ſponſalium obligationem conſtituat, eo quòd conſenſus antecedens ortus ab impeditis inhabilis eſt, ergo tractu temporis conualeſcere non poteſt. Sed oppoſitum omnino tenendum eſt cum Sanch. *lib. 5. diſp. 5. num. 24.* Baſilio Ponce *lib. 3. cap. 14. n. 7.* Coninch. *diſp. 29. dub. 1. num. 21.* Ratio eſt, quia obligatio conditionalis poſita conditione tranſit in abſolutam, & licèt illa obligatio fiat à perſonis inhabilibus, & impeditis, ſed non quatenus inhabiles, & impediti ſunt, quia non fit pro tempore, quo ſunt inhabiles, ſed pro tempore quo habiles ſunt futuri, quippè cenſendum eſt fieri tempore habili, quod in tempus habile refertur, ſicut è contrà cenſetur fieri tempore inhabili, quod refertur in tempus inhabile.

12. Quarta difficultas, An promittens conſanguineæ matrimonium ſub prædicta conditione, *ſi Pontifex diſpenſauerit*, teneatur diſpenſationem procurare? Affirmant Tabiena *verbo Sponſalia quæſt. 8. num. 9.* Armilla *num. 11.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 47. art. 5. dub. 2.* quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 5. quæſt. 6. num. 36.* Ducuntur, quia matrimonium illud promiſſum perfici non poteſt abſque diſpenſatione. Ergo promittens matrimonium, tacitè promittit, quæ ad illius conſecutionem neceſſaria ſunt.

Sed verius eſt nullam eſſe obligationem procurandi diſpenſationem, tametſi ſub prædicta promiſſione matrimonij virginem violaſſes, ſicuti docuit Nauar. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſal. conſil. 25. in prima edit.* (licèt *in 2. edit. tit. de conſanguinit. conſ. 5.* limitauerit ſententiam, caſu quo virgo violata ſit.) Coninch. *diſp. 29. dub. 2. num. 35.* Moueor, quia poſito quòd diſpenſationem procurare non promiſeris, non potes ad illam procurãdam obligari, niſi quatenus te obligaſti ad contrahendum matrimonium: at ad contrahendum matrimonium non te obligaſti abſolutè, ſed poſita diſpenſatione, quam tamen non promiſiſti, ergo illam procurare non es obligatus. Sicuti cùm promittis matrimonium ſub conditione, *ſi pater conſentiat*, non obinde teneris cõſenſum patris procurare, procuret autem ille cuius intereſt. Si tamen cùm promiſiſti puellæ matrimonium, dixeris facilè te poſſe diſpenſationem impetrare, & ſub ea ſpe puella deflorationi conſenſit, teneris ſine dubio diſpenſationem procurare, quia eo caſu tacitè, vel potiùs expreſsè eam procurationem promiſiſti, vt benè notauit Coninch, *dicto dub. 2. num. 35.* Non tamen videris obligatus tuis ſumptibus eam impetrare diſpenſationem, niſi ad id te obligaueris expreſsè, quia negotium commune eſt. & conſequenter ſumptus communes eſſe debent, vt dixit Sanch. *dicto lib. 5. diſp. 5. num. 37.* nec diſſentit Coninch. *loc. cit.*

PVNCTVM XVII.

Qualiter ſponſalia mutuo conſenſu diſſolui poſſint?

1 *Sponſalia multipliciter diſſolui poſſunt.*
2 *Diſſoluuntur ex mutuo conſenſu.*
3 *Satisfit quibuſdam obiectionibus.*
4 *Supradicta doctrina intelligitur, etiamſi iuramento ſponſalia confirmata ſint.*
5 *Impuberes ſponſalia contrahentes reſilire non poſſunt, quouſque pubertatem attingant.*
6 *Si pubes cum impubere contraxerit, puberi non permittitur reſilire.*
7 *Si parentes pro filiis impuberibus ſponſalia contrahant, filiis non eſt datum reſilire, quouſque puberes ſint.*
8 *Negant plures reſilire poſſe impuberes, ſi ſponſalia iurauerunt.*
9 *Verius eſt oppoſitum.*

1. HVcuſque egimus de ſponſalium natura, nunc de illorum diſſolutione agendum eſt. Sponſalia namque cùm non ſint Sacramentum, ſed via ad Sacramentum matrimonij ſuſcipiendum, poſſunt ſicut & alij contractus variis modis diſſolui.

2 Primò, & præcipuè diſſoluuntur ex mutuo contrahentium conſenſu. ex Textu *in cap. 2. de ſponſalib.* vbi Innocent. inquit, Videtur quod inſtar eorum qui ſocietatem interpoſita fide contrahunt, & poſtea eandem ſibi remittunt, hoc poſſit in patientia tolerari. Res enim per qualcunque cauſas naſcitur per eas diſſolui poteſt, ſi ſolubilis eſt, vt eſt regula iuris, & *cap. omnis res. 27. quæſt. 2.* & obligationes quæ conſenſu contrahuntur, contraria voluntate diſſoluuntur. *§. vlt. inſtit. quib. mod. oblig. tollunt.* Debet autem huiuſmodi remiſſio ſponte fieri non coactè, aliàs nulla erit. Item debet eſſe alteri nota, & ab eo acceptata. Non enim diſſentiens liber ab obligatione eſſe poteſt, quouſque eius diſſenſus alteri gratus ſit, vt benè notauit Baſil. Ponce *lib. 12. de ſponſ. cap. 9. n. 1.* ex omnium ſententia.

3. Neque his obeſt, quod in *prædicto cap. 1. de ſponſal.* dicatur eos qui de matrimonio contrahendo fidem dederunt admonendos eſſe, vt præſtitam fidem ſeruent. Si autem ſe aduicem admittere noluerint, ne fortè inde deterius contingat eſſe in patientia tolerandum. Si igitur hæc diſſolutio patienter toleranda eſt, iure ipſo nequit fieri, aliàs monendi non eſſent, vt fidem præſtitam ſeruent, ſi nullam illius ſeruandæ obligationem habent. ſicuti ponderauit Ioann. Andr. *cap. de illis num. 1. in fine de ſponſal.* Lancellot. *inſtit. iuris Canonici, lib. 2. tit. de ſponſalib. verbo, tolerari.* Non inquam obeſt, nam vt tradunt Innocent. Hoſtienſ. Henriq. & alij plures apud Sanch. *lib. 1. de ſponſal. cap. 52. n. 2. & 6.* & Gutierr. *cap. 24. de matr. n. 2.*

Pontifex ſic reſpondit ſpectata vulgi opinione exiſtimantis vinculum ſponſalium offendi, ſi ex mutuo conſenſu diſſoluatur, non quia verè offenderetur, alias non induceret ſimilitudinem ſocietatis, quæ ſecundùm omnes mero iure ſolo mutuo conſenſu diſſolui poteſt. Aliis è quorum numero eſt Layman *lib. 5. ſum. tract. 10. cap. 2. num. 1.* placet Innocentium dixiſſe prædictam diſſolutionem tolerandam eſſe eo caſu quo mulier cupit ſibi fidem ſeruari: at ſponſus ab illa abhorrens modis omnibus tenuit, & procurat ſibi remiſſionem fieri; quia tunc moneri debet; quod ſi non acquieſcat, nec bonus exitus ſperetur toleranda eſt remiſſio, quę ex parte mulieris fit, non mera voluntate, ſed inuoluntario admixto, & non ſine peccato ex parte viri quod toleratur, & permittitur, ſed non approbatur. Sed diſplicet mihi hæc explicatio, vtpote eneruans fundamentum, quo omnes Doctores mouentur aſſerere ſponſalia mutuo conſenſu licitè diſſolui poſſe; omnes enim, ipſéque Layman ex ipſo textu id colligunt. At ſi prædicta explicatio vera eſſet, prædictus textus diſſolutionem ſponſalium ex mutuo conſenſu non probaret, nam conſenſus mulieris nullus eſt vtpote inuoluntario admixtus, ac proinde ex illo conſenſu non diſſoluuntur, ſed diſſoluuntur ex timore grauioris mali, & iniqui exitus. Ego verò exiſtimo Pontificem aſſeruiſſe prædictos ſponſos monendos eſſe, vt fidem ſeruent, quando nullam rationabilem cauſam habent reſiliendi ab ſponſalibus, quia eſt quædam leuitas & inconſtantia, & obloquiorum occaſio. Quod ſi noluerint; nè deterius contingat, eorum diſſolutionem mutuo conſenſu factam tolerandam eſſe.

4. Addi verò prædictæ doctrinæ debet, etiamſi iuramento ſponſalia confirmata ſint, poſſunt enim ex mutuo conſenſu diſſolui, quia iuramentum, quod in fauorem alterius factum eſt tacitam imbibit conditionem, niſi alius remiſerit. Quod adeo verum eſt, vt etiamſi intuitu pietatis, & in honorem Dei iurauerit fœminam pauperem ducere, illius remiſſione ab obligatione prædicta liber exiſtas, quia neceſſariò tale iuramentum conditionem imbibit, ſi fœminæ pauperi matrimonium gratum fuerit, vnde illa matrimonium reſpuente iuramenti materia ceſſat, & obligatio, vt benè aliis relatis docent Coninch. *diſp. 23. dub. 1.* Sanch. *lib. 1. diſp. 52. à n. 7.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 9. n. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 24. num. 1.*

5. Prædicta intelligenda ſunt de ſponſalibus puberum, nam de impuberum ſponſalibus alia eſt diſpoſitio, vt conſtat ex *cap. de illis, el 1. & à nobis de deſponſ. impuber.* quippe impuberes ſponſalia contrahentes reſilire non poſſunt, quouſque pubertatem nacti ſint, & meritò: ne paſſim reſiliant, & paſſim contrahant. Adueniente pubertate qui prius illam attigerit reſilire poteſt, neque opus habet expectare pubertatem alterius, cùm ſolùm ex eius diſſenſu poſt pubertatem permiſſo ſponſalia diſſoluantur. Quinimo ſtatim ac pubertatem attigerit, reclamare debet: alioquin ſponſalia firmauit, ac ſi poſt pubertatem illa contraxiſſet, vti benè aduertunt pluribus relatis Sanch. *diſp. 51. num. 14.* Baſil. Ponce *cap. 9. num. 4.* Gutierr. *cap. 29. num. 3.* & colligitur manifeſtè ex dicto *cap. de illis*, ibi; ſi cum ad annos pubertatis venerint, reclamauerint, ſeparentur, ſeparandi ergo non ſunt, ſi non reclamarunt: ſtatim autem reclamare cenſentur, ſi intra triduum, poſtquam agnouerunt pubertatem attigiſſe, reclamauerint, argum. Textus in *leg. fin. Cod. de errore aduocati* ibi in continenti & *leg. fin. Cod. de iudiciis.* ibi: illico autem id eſt intra triduum, & ibi Bald. & Felin. *in capit. veniens el 2. numer. 15. de Teſtibus.* Mandos. *de monitoriis, quæſt. 31. num. 8.* Sanch. *dicta diſp. 51. num. 14.* Gutierr. *cap. 29. num. 3.* Baſil. Ponce *dicto cap. 9. num. 4.* & alij apud ipſos. Hic tamen diſſenſus, & reclamatio eſto Thom. Sanch. *num. 16.* & Gutierr. *num. 7.* cenſeant pro foro conſcientiæ ſufficere, ſi interius fiat; mihi contrarium placet; nam ſicut ad contrahenda ſponſalia, non ſufficit interior conſenſus, niſi exteriùs manifeſtetur: ſic nec ſufficere poteſt ad contracta diſſoluenda diſſenſus interior niſi manifeſtetur exteriùs, vti notauit Baſil. Ponce *dicto capit. 9. numero 1.* Manifeſtari autem expedit coram Epiſcopo, vel eius vicario, & ipſis deficientibus coram honeſtis perſonis iuxta Textum *in capit. fin. de appellationib.* & tradit aliis relatis Sanch. *lib. 1. diſput. 51. numero 17.* Gutierr. *capit. 29. numero 7.*

6. Quod ſi pubes cum impubere contraxerit, puberi non permittitur reſilire, ſed expectare tenetur an impubes pubertatem nactus reſpuat, quod ſi non reſpuerit, firma perſiſtent ſponſalia, vt deciditur expreſsè *dicto cap. el 1. de deſponſat. impuber.* & ibi Gloſſa, & Doctores communiter apud Couarub. *decret. 1. part. cap. 5. §. 1. num. 5.* Sanch. *diſp. 51. num. 10* Gutierr. *cap. 29. num. 8.*

7. Cùm verò parentes pro filiis impuberibus ſponſalia contrahunt filiis non eſt datum reſilire quouſque puberes ſint, ſi ſponſalia valida fuerint; ſecùs ſi fuerint inualida, vti dixit Ioann. Andr. *dicto cap. de illis num. 4.* Anchar. *ibi num. 4.* & alij, quos ſequitur Sanch. *diſp. 51. num. 52.* Gutierr. *cap. 59. numero 10.* Neque his obſtat Textus *in capit. 1. de deſponſat. impuber.* inquiens. Poteſt pater filium nondum adultum, cuius voluntas diſcerni non poteſt cui vult matrimonio tradere, & poſtquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino debet hoc adimplere; quia vt inquit *ibi* Gloſſa, & Panormit. debet filius eam voluntatem non ex neceſſitate, ſed ex honeſtate adimplere, ſeu vt placet Caniſio, *ibi*; debet factum patris approbare, dum cauſam reclamandi iuſtam non habet. Et licèt in hac parte non videatur Textus differentiam inter filium puberem, & impuberem conſtituere, cùm vterque teneatur ex quadam decentia, & honeſtate patris voluntatem ſequi; dum cauſam rationabilem non habet ab ea diſcedendi: at pubes non tenetur aliam ætatem maturiorem expectare ad conſenſum præſtandum, benè tamen impubes.

8. Sed quid dicendum ſi impuberes ſponſalia iurauerint, poteruntne pubertatem adepti ab eis reſilire? Negant pluribus relatis Couarub. *4. decret. 1. p. cap. 5. §. 1. n. 3. & de pactis 5. part. §. 1. num. 3.* Sanch. *diſp. 51. quæſt. 3. num. 23. & 24.* Gutierr. *cap. 29. num. 12.* Mouentur ex *cap. ex litteris 10. de ſponſalib.* vbi inquit Textus eos impuberes quia ſponſalia contraxerunt, & iuramento confirmarunt cogendos eſſe ad contrahendum matrimonium. Ergo ſignum eſt iuramentum vitium ætatis purgare, & contractum firmum, & irreuocabilem efficere. Subdunt tamen prædicti Doctores impuberem debere eſſe pubertati proximum; aliàs eius iuramentum contractum non firmaret.

9. Cæterùm longè verius exiſtimo impuberem ſponſalia iurantem poſſe nacta pubertate ab ſponſalibus reſilire, ſicuti ſi iurata non eſſent. Ducor; quia iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, niſi à iure contrarium diſpoſitum ſit: at nullibi eſt diſpoſitum, quòd iuramentum ſponſalia firmet impuberum. nam prædictus Textus *in capite ex litteris* id non conuincit, illi enim impuberes, qui ibidem dicuntur cogendi, ſunt impuberes ita proximi pubertati, vt matrimonium de præſenti contrahere poſſent, quinimo ſponſalia firma; ergo iuramentum illud non propriè confirmat ſponſalia impuberum, ſed puberum. Atque ita docent Antonin. *cap. de illis el 1. de deſponſat. impuber. num. 5.* & ibi Cardinal. *n. 2.* Henriq. *cap. 2. de ſponſalib. num. 9.* Paludan. *num. 4. d. 27. quæſt. 1. art. 3. caſu 10. num. 28.* Baſil. Ponce, *lib. 12. de matrim. cap. 9. num. 8.* & probabilem reputat Sanch. *dicta diſp. 51. n. 21. quæſt. 3.*

PVNCTVM XVIII.

Qualiter religionis ingreſſu ſponſalia diſſoluantur?

1 *Non ſolùm per profeſſionem, ſed per ingreſſum affirmant plures diſſolui ſponſalia ex parte vtriuſque.*
2 *Alij negant ex parte alicuius ſponſalia dirimi.*
3 *Verius eſt diſſolui ex parte eius qui in ſæculo remanet.*
4 *Negant plures ſponſalibus iuratis poſſe iurantem ingredi religionem.*
5 *Contrarium eſt omnino tenendum.*
6 *Explicatur* Textus in cap. commiſſum de ſponſalib.
7 *Peccas ſi contrahas matrimonium animo ingrediendi religionem, ſponſa eo animo non manifeſtato.*
8 *Deciditur quæſtio, an adſtrictus ſponſalibus iuratis, ſi poſtmodum religionis votum emittas poſſis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante conſummationem.*
9 *Quid ſi votum emiſſum ſit ante ſponſalia, & fœminam defloraſti ſub fide data de matrimonio contrahendo.*

1 CErtum eſt religionis ingreſſu, & profeſſione ſequuta diſſolui ſponſalia ſicut & matrimonium ex Textu *in c. 2. de conuerſione coniugator.* Controuerſia autem inter Doctores, eſt, An per ſolum ingreſſum ſponſalia diſſoluantur? Affirmant diſſolui tam ex parte manentis in ſæculo, quàm ex parte ingredientis religionem. Syluest. *verb. ſponſalia. q. 10. caſu 2.* Sotus *in 4. diſt. 27. quæſt. 2. art. 5.* Tolet. *lib. 7. cap. 21.* innumeros referens Sanch. *lib. 1. diſp. 42. num. 2.* Gutierr. *cap. 25. numero 1.* Mouentur primò. Profeſſio matrimonium ratum diſſoluit ex *dicto cap. 2. de conuerſ. coniugat.* Ergo nouitiatus qui eſt via ad profeſſionem diſſoluet ſponſalia matrimonij inita. Secundò profeſſione matrimonium dirimitur ob ſtatus aſſumpti perfectionem, ſed illam perfectionem aliqualiter nouitiatus participat, ergo participabit poteſtatem dirimendi ſi non matrimonium ſaltem ſponſalia. Tertiò poteſt ingrediens religionem proteſtari ſe nolle ſponſalibus renunciare, ſed velle illis perſiſtere caſu quo religio non placeat. At non obſtante ea proteſtatione ſponſalia diſſoluta cenſentur religionis ingreſſu. Ergo non ex renuntiatione, & ceſſione facta ab ingrediente religionem diſſoluuntur. Deinde neque ex mutatione ſtatus hæc diſſolutio prouenit, ſiquidem vtroque religionem ingrediente hæc mutatio ceſſaret. Efficitur ergo ſola perfectione ſtatus aſsūpti ſponſalia dirimi, ac proinde ex parte vtriuſque diſſolui. Quartò votum religionis ceſſat per ingreſſum in religionem bona fide factum, ergo ceſſare debent ſponſalia, cùm minus vinculum ſit, quàm religionis votum.

2. Secunda ſententia prædictæ oppoſita negat ex parte alicuius ſponſalia dirimi. Sic Cobarub. *4. decret. 1. part. c. 5. in princ. n. 11.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. maioraſ. tit. 10. n. 57.* Mo-tius *de ſponſalib. titul. quot modis ſponſal. diſſoluant. num. 6.* Durand. *in 4. d. 27. q. 3. art. 3.* ibi Paludan. *quæſt. 1. art. 3. caſu 5. n. 23.* & ibi Caietan. *quæſt. 3.* Petr. de Ledeſma *de matr. quæſt. 43. art. 3. num. 2.* & *in ſumm. de ſacram. matrim. cap. 3. fol. 45.* & alij plures relati à Sanch. *diſp. 41. num. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 25. num. 1.* Ducuntur, quia nullus eſt textus qui hanc diſſolutionem concedat, & ex natura rei non diſſoluuntur, ſiquidem poteſt ingrediens religionem ad ſæculum rediens ſponſalia exequi.

3. Tertia ſententia, quam veriorem, & probabiliorem reputo diſtinguit inter eum qui manet in ſæculo, & eum qui religionem ingreditur, aſſeritque diſſolui ſponſalia ex parte eius qui in ſæculo remanet; firma verò manere ex parte religionem ingredientis, vt ſi poſtmodum egrediatur poſſit à manente in ſæculo compelli promiſſis ſtare, ſic ſupplementum Gabrielis *num. 4. d. 27. quæſtion. 2. art. 1. caſu 6.* Henriq. *lib. 11. cap. 14. n. 3.* Man. *1. ſum. cap. 245. num. 1.* Rebellus *lib. 4. de matr. quæſt. 6. ſect. 6.* Baſil. Ponce *lib. 12. de matr. cap. 10. num. 3.* Laymann. *lib. 5. tract. 10. cap. 2. num. 2.* Ægid. de Coninch. *diſp. 23. dub. 3. concl. 4.* & alij. Et quidem non diſſolui ex parte ingredientis religionem videtur manifeſtum, ſiquidem ex natura rei non diſſoluuntur, vt de ſe conſtat, cùm poſſit à religione retrocedere, & ſponſalia implere, ius autem poſitiuum nullum eſt hanc diſſolutionem concedens; neque ex eo quòd illam concedat profeſſioni comparatione matrimonij, infertur concedere nouitiatui comparatione ſponſalium; quia in his, quæ à iure poſitiuo pendent, non eſt deſumendum argumentum ex vno caſu ad alium, maximè cùm diuerſa ratio in eo ſit, nam profeſſio conſtituit ſtatum perfectionis, quem deſerere religioſus non poteſt; at nouitiatus neque eſt ſtatus, neque eſt via firma ad ſtatum: cùm eam aſſumens poſſit pro libito deſerere, ergo & retrocedens dignus non eſt religionis fauore, ſed potius expedit, vt ad ſæculum redeat eiſdem obligationibus aſtrictus, quibus antea tenebatur. Quod verò ex parte manentis in ſæculo ſponſalia diſſoluantur hac conſideratione conuinco: negari namque non poteſt ex prædicto ingreſſu notabiliter res mutari, quippe manens in ſæculo obligatus eſt expectare totum nouitiatus tempus, quod eſt graue onus, ipſe verò ingrediens non eſt æquè aptus ad nuptias poſt habitus deſertionem, ac erat ante ingreſſum, defert enim ſecum quandam notam leuitatis, & inconſtantiæ ob habitum deſertum. At ſponſalium obligatio, & matrimonij contrahendi promiſſio tacitam imbibit conditionem, ne notabilis contingat mutatio, néue ſponſus deterior fiat. Vnde ſiue animo vero ſiue ficto religionem ingrediens, ſiue cedat obligationi ſiue non, præſtat ſufficientem cauſam manenti in ſæculo ſponſalia diſſoluendi ob prædictam ineptitudinem ad matrimonium, quam ex ingreſſu religionis contrahit. Argumenta primæ ſententiæ nullam habent difficultatem, & ex probatione noſtræ ſententiæ diſſoluuntur, vt conſideranti facile eſſe poteſt.

4. Sed quid dicendum, ſi iuramento ſponſalia firmata ſint, poteritne iurans ſponſa deſerta religionē ingredi? Negant Rebelli *lib. 4. de matr. quæſtion. 8. ſect. 6. concl. 2.* Richard. Nauarr. Ledeſm. Mayol. Angles, Vega relati à Sanch. & Gutierr. locis referendis. Mouentur *ex cap. commiſſum 16. de ſponſalib.* vbi cùm quidam ſub iuramento fidem fœminæ dediſſet de matrimonio contrahendo, velletque religionem intrare, conſultus Alexander III. quid faciendum eſſet; reſpondit tutius eſſe religione iuramenti ſeruata poſtea ſi elegerit ad religionem migrare. Deinde iuramentum ſeruandum eſt, quoties non vergit in diſpendium ſalutis æternæ, *cap. debitores de iureiurando*; at hoc iuramentum ſeruari poteſt, quin ex eius obſeruatione ſtatus religionis impediatur, cùm poſſis matrimonio contracto ante conſummationem religionem ingredi: Ergo, &c.

5. Cæterùm omnino tenendum eſt per ſe nullam eſſe tibi obligationem matrimonij, ſed poſſe illo non contracto ad religionem migrare. Sic ex communi ſententia Henriq. *lib. 11. cap. 13. num. 3.* & *cap. 14. num. 3.* Cobarub. *decret. 1. part. cap. 5. in princip. numero 11.* Sanch. *lib. 1. diſp. 43. à num. 3.* Gutierr. *cap. 25. de matr. numero 2.* Ægid. de Coninch. *diſput. 23. dub. 2.* Baſil. Ponce *lib. 12. capite 10. à num. 9.* & alij plures apud ipſos. Ratio præcipua eſt, quia iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, *cap. quemadmodum de iureiurando, leg. fin. Cod. de non numerat. pecun.* At natura promiſſionis matrimonij, cui iuramentum adhæret imbibit conditionem niſi promittens velit religionem ingredi, quæ conditio cum non inſit ſponſalibus ex iure poſitiuo, ſed ex naturali, aut diuino priuilegio nequit ab Eccleſia ab ſponſalibus iuratis excludi; ſiquidem ſponſalia iurata exequi non eſt ita perfectum, ac eſt religionis ſtatus, aliàs ex matrimonio rato iurato non eſſet licitus tranſitus ad religionem, quod non eſt dicendum.

Limitant tamen hanc ſententiam Henriq. Sanch. & Gutierr. ne procedat, quando alteri ex contrahentibus intereſſet, vt matrimonium prius contraheretur, eo quod contracto honori fœminæ conſulitur, & proles ex ea nata legitimatur. Sed hæc obligatio non ex iuramento, ſed ex damni reparatione prouenit.

6. Ad textum in *cap. commiſſum* reſpondent optimè Cobarub. Sanch. Gutierr. Baſil. Ægid. *loc. alleg.* prædictum ſponſum nondum de religionis ingreſſu firmiter deliberaſſe, vt colligitur ex illis verbis textus, & poſtea ſi elegerit, quaſi nondum elegiſſet; inſtaſſetque tempus iuramenti exequendi, ne igitur protrahendo matrimonium ſub religionis tepido deſiderio, periculo exponeretur violandi iuramentum, dixit Pontifex tutius eſſe prius contrahere, & poſtea ſi velit ad religionem tranſire, quod non dixiſſet, ſi videret ſponſum firmo animo velle religionem ingredi. Vel ſecundò reſponde in prædicto caſu fortè eſſe aliquam cauſam, quæ obligaret matrimonium prius contrahere nempe ob ſponſæ honorem, & prolis legitimationem, & tunc ſponſa monita de voluntate religionis matrimonium contrahendum eſt. Neque obſtat dixiſſe Pontificem *tutius eſſe*, quia ſæpè comparatiuum pro poſitiuo ſumitur. Ad rationem reſpondeo illud verum eſſe, niſi iuramentum haberet conditionem, niſi religionem elegero, nam hac electione poſita iuramentum impletur. Præterquam quod, ipſo matrimonij contractu ſtatus religionis aliqualiter impeditur, non enim ductam vxorem ita facile eſt relinquere, & religionem ingredi.

7. An verò econtrà poſſis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante conſummationem? difficultate nō caret; eo quòd ſtatis iure tibi conceſſo; neque enim cenſendus es iniuriam puellæ irrogare ſic contrahendo, cùm ipſi etiam bimeſtre concedatur ad deliberandum de religionis ingreſſu aliàs neque Pontifex diceret in dicto *cap. commiſſum* tutius eſſe contrahere, ſi contractus illicitus eſſet. Atque ita tradunt Anton. Abbas, Alexand. Præpoſit. & alij relati à Sanch. *diſp. 43. num. 2. & 11.* Sed longè verior eſt ſententia, quam ſequitur ipſe Sanch. *num. 12.* & Gutierr. *cap. 25. num. 5.* nempe te peccaturum contra charitatem, ſeu miſericordiam, ſi eo animo contrahas ſponſæ non manifeſtato: quia præſumi poteſt ſponſam non conſenſuram contractui, ſi eum animum ſciret, tum ob ſuſpicionem notæ, quam incurrit ſe eſſe ob aliquod vitium à te deſertam, tum quia cogis illam eſſe abſque nuptiis, quouſque profitearis, vel te religionem deſerente eſſe vxorem monachi cum non leui dedecore. Vnde non peccas, quia contrahis matrimonium eo animo; ſed quia eum animum non manifeſtas, quem manifeſtare ex charitate debebas, niſi fortè ex eius manifeſtatione, aliquod tibi damnum immineat, ob cuius cauſam excuſeris. Et per hæc ſatisfactum eſt rationi pro contraria ſententia adductæ.

8. Ex his deciditur quæſtio non leuiter inter Doctores controuerſa, an ſponſalia contrahens, & iurans ſi poſtmodum te religionis voto adſtringas, poſſis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante conſummationem? Et licèt plures Doctores quos refert Sanch. *diſp. 43. num. 6.* affirmatiuam partem defendant, verior, & probabilior eſt negatiua, quam ipſe Sanch. *num. 7.* pluribus alijs relatis firmat, & Gutierr. *cap. 25. num. 4.* eo quòd ſi contrahens manifeſtiſſimo periculo te exponas non exequendi votum, cui periculo te obijcere illicitum eſt, niſi aliqua cauſa graui excuſeris, qualis eſſet ſi alia via non tibi pateat aditus ſecurus religionem ingrediendi, vel honori fœminæ, aut prolis bono conſuli non poſſit.

9. Grauior dubitatio eſt, ſi prius religionis, vel caſtitatis votum emiſeris: & poſtmodum honeſtam fœminam ſub fide data de matrimonio contrahendó defloraueris, an poſſis fœminam ducere omiſſo voto? Negant Nauarr. *lib. 4 conſil. titul. de ſponſalib. conſ. 21.* aliàs *conſ. 1. titul. Qui clerici, vel vouentes.* Rodrig. *ſumm. 1. tit. cap. 208. numero 11.* Candelabrum aureum *1. parte de ſacramen. capite 14. numero 65.* Ducuntur, quia poſterior promiſſio iniquè facta eſt, & contra ius Deo quæſitum, nequit ergo priorem promiſſionem infirmare.

Sed oppoſitum verius cenſeo cum Sanch. *diſput. 45. num. 3. & ſeqq.* Gutierr. *de matr. cap. 25. num. 7.* Leſſius *lib. 2. cap. 10. dub. 4.* Coninch. *diſput. 23. dub. 1. concl. 6.* Chapeauilla *cap. vlt. ſui tract. quæſt. 17.* Vazq. *de reſtitut. cap. 3. in fine.* Layman. *lib. 5 tract. 10. 1. part. cap. 2. n. 4.* aliiſque viris doctiſſimis non ſolùm te poſſe, ſed & teneri ducere prædictam fœminam non ob promiſſionem præcisè, ſed ob traditionem ſui corporis tibi bona fide factam ſub conditione, & pacto matrimonij futuri, & ſub illius ſpe: æquitas namque naturalis non patitur, vt cum tanto damnò proximi in Deum liberalis exiſtas. Si enim equum Titio liberaliter promiſſum poſtea Sempronio ex contractu oneroſo obligaſſes; cui contractui nullatenus ſatisfacere poſſes, niſi equum tradendo, ſine dubio obligatus eſſes equum Sempronio tradere. *Argument. legis ignot. 13 Cod. de reuocand. donation.* quia non expedit cum vnius

iactura, & damno alteri te liberalem oſtendere. Adde ob matrimonium non extingui religionis votum, ſed ſuſpendi. Huius autem ſuſpenſio, & dilatio ex cauſa rationabili fieri poteſt. Si enim ob neceſſitatem parentum ſuperuenientem, ob debita pecuniaria ſoluenda ſæpe fit, à fortiori videtur fieri poſſe ob honorem puellæ deceptæ ſeruandum. Notanter dixi *bona fide*, nam ſi puella ſciens votum religionis ſuum tibi corpus tradidiſſet ſub promiſſione matrimonij, nequaquam illam ducere poteris, ſed obligatus eris ea relicta religionem ingredi, vtpote quæ particeps fuit tuæ promiſſionis iniquæ; ex qua nullum potuit ius acquirere, ſicuti tanquam certum prædicti Doctores tradunt.

Pvnctvm XIX.

Qualiter Ordinis ſacri ſuſceptione ſponſalia dirimantur?

1 *Plures cenſent dirimi.*
2 *Verius eſt illicitè ſacros Ordines ſuſcipi renuente ſponſa.*

1. NOn eſt dubium Ordinis ſacri ſuſceptione ſponſalia dirimi, quia aſſumis ſtatum, quo te matrimonio contrahēdo inhabilem reddis. Controuerſia autem eſt an eum ſtatum licitè ſuſcipere poſſis, ſicuti potes aſſumere ſtatum religioſum? Affirmant Sotus *in 4. d. 27. quæſt. 1. art. 5.* Nauarr. *capit. 22. num. 25.* Gutierr. *cap. 26. num. 2.* Baſil. Ponce, *lib 12. cap. 11. num. 3.* Henrriq. *lib. 11. cap. 14.* indicat Laymann. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 7.* & alij plures. Mouentur, quia in ſponſalibus tacitè videtur ineſſe ea conditio, *niſi ſtatum perfectiorem matrimonio elegeris*. Ergo illius ſtatus electione nullam promiſſario iniuriam irrogas matrimonium non contrahendo, vtpote qui non promiſiſti matrimonium caſu quo velles ſtatum perfectiorem eligere.

2. Cæterùm ſponſalibus obſtrictum illicitè ad ſacros Ordines renuente ſponſa aſcendere docet vt probabilius Sanch. aliis relatis *diſp. 45.* Ægid. de Coninch. *diſp. 23. dub. 3 num. 25.* Rebell. *lib. 4. de matrim. quæſt. 9. ſect. 5.* Ratio eſt, quia nec iure diuino, nec naturali, nec poſitiuo conceſſum eſt ordini ſacro ſponſalia dirimere, ſicuti conceſſum eſt religioſo ſtatui; aliàs ſicut religioſus ſtatus dirimit matrimonium ratum, ſuſceptio Ordinis ſacri illud dirimeret contra *extrauag. Antiquæ de voto*. Sed ſponſalia per Ordinem ſacrum dirimuntur, quia te matrimonio contrahendo inhabilem præſtitiſti, ſicuti dirimerentur matrimonio cum alia contracto. Nequis ergo ſponſalibus relictis Ordinem ſacrum aſſumere, ſicut nequis matrimonium cum alia celebrare. Et confirmo. Ideò in ſponſalibus conditio ſtatus religioſi ſubintelligitur excepta, quia vel iure diuino, vel ſaltem Eccleſiaſtico ſponſalia dirimit ob eius perfectionem, at cum ordo clericalis, nec iure diuino, nec poſitiuo ſponſalia dirimat, non eſt cenſenda ea conditio excepta. Quod enim ſtatus clericalis præſtantior ſit quàm coniugium, non inde inferri poteſt in promiſſione coniugij ſtatum clericalem excipi: alias omnia iuramenta in fauorem hominis præſtita poſſes non exequi affirmans imbibi in illis conditionem, niſi perfectius quid elegeris, quod falſiſſimum eſt, vt latius diximus *tract. de iuram.* Addi poteſt in huius partis confirmationem praxis recepta, quæ de initiando ſacris inquiritur, an fidem alicui de matrimonio contrahendo, quæ tamen inquiſitio pro religionis ingreſſu non fit. Signum ergo eſt ſponſalibus contractis neminem poſſe licitè ad ſacros Ordines promoueri renuente ſponſa, benè tamen religioſum ſtatum aſſumere.

Pvnctvm XX.

Qualiter voto religionis, Ordiniſue ſacri ſuſcipiendi, vel continentiæ diſſoluantur ſponſalia?

1 *Si aliquod ex his votis emittas ſufficientem prabes cauſam ſponſæ dirimendi ſponſalia.*
2 *Prædictis votis dirimuntur ſponſalia æquè ac dirimuntur habitus religioſi ſuſceptione.*
3 *Illicitè, & inualidè fit votum de Ordine ſacro aſſumendo, etſi plures contrarium cenſeant.*
4 *Votum religionis ſuſcipiendæ licitum eſt, & ſponſalia diſſoluit.*
5 *Votum continentiæ ſponſalia diſſoluere docent plures.*
6 *Verius eſt oppoſitum.*
7 *Sati fit fundam. oppoſit.*
8 *Adſtrictus ante, vel poſt ſponſalia caſtitatis voto tenetur ingredi religionem ex plurium ſententia.*
9 *Verius eſt oppoſitum.*
10 *Adſtrictus voto caſtitatis poſt ſponſalia obligatus eſt ea implere.*

1. ET quidem ſi aliquod ex prædictis votis ſponſalia præcedit, manifeſtum eſt apud omnes ea irrita reddere, etiamſi iuramento firmentur, vti decidit *cap. Rurſus, qui cleric. vel vouentes*, quippè promitterent rem illicitam. Controuerſia igitur eſt de voto ſponſalia ſubſequente, an ea diſſoluere poſſit? Quia in re illud eſt certum, ſi voueas ſacrum Ordinem, religionem, vel continentiam, eo ipſo ſponſæ præſtas ſufficientem cauſam, vt ab ſponſalibus reſilias, quia tacitè iuri acquiſito renuncias, vti aduertit Sanch. *diſp. 46. num. 5.* & *diſp. 47. num. 4.*

2. Secundò eſt certum voto religionis, vel ſacri Ordinis ſuſcipiendi dirimi non poſſe ſponſalia efficacius quàm dirimuntur habitus religioſi aſſumptione ante profeſſionem, vt benè aduertit Baſil. Ponce. *lib. 12. de ſponſalib. cap. 12. num. 2.* His poſitis:

3. Dico primò, Doctores qui cenſent ordine ſacro ob illius perfectionem ſponſalia diſſolui, licitéque aſſumi, conſequenter affirmant votum ſuſcipiendi ordinem ſacrum validum, & licitum eſſe, & æquè ſponſalia diſſoluere, ac diſſoluit votum religionis ſuſcipiendæ. At cùm nos tanquam probabilius iudicauerimus illicitè poſt ſponſalia ordinem aſſumi, conſequenter affirmamus illicitè, & inualidè de illo aſſumendo votum fieri, ſicuti pluribus relatis tradit Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 47. n. 3.* Coninch. *diſp. 23. dub. 3. n. 25.*

4. Dico ſecundò. Votum religionis ſuſcipiendæ licitum eſt, & ſponſalia præcedentia dirimit, vt ex communi ſententia docent Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 14. num. 4.* Sanch. *lib. 1. diſput. 46. numer. 2.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 26. num. 1.* Baſil. Ponce *lib. 12. de matr. cap. 12. num. 2.* & alij apud ipſos. Etenim cùm huiuſmodi ingreſſus licitus ſit, & à iure permiſſus, licitum tibi erit illum vouere. At cùm eo voto ante profeſſionem ſtatum non conſtituas, credo ex parte tua ſponſalia non diſſolui, quouſque profeſſionem emittas. Quare ſi ab eo voto liber eſſes, eo quòd in nullam religionem admittaris, vel admiſſus non perſeueraueris, ſponſalibus adimplendis obligatus es ſponſa id volente, quia nullibi cautum eſt prædicto voto, ſicuti nec habitus religioſi ſuſceptione profeſſione non ſecuta, ſponſalia diſſolui.

5. At ſi votum continentiæ emiſeris ex vi illius integrè ſponſalia diſſolui docent pluribus relatis Gutierr. *de matr. cap. 26. num. 1.* Azor. *1. part. lib. 11. cap. 21. quæſt. 10.* Suar. *lib. 1. de voto cap. 4. num. 13.* Gab. Vazq. *opuſc. de reſtit. c. 3. §. 3. dub. 6. n. 17.* Baſil. Ponce *l. 12. de matrim. c. 12. num. 4.* Henriq. *l. 11. cap. 14. num. 4.* Ducuntur primò ex *cap. veniens. Qui clerici, vel vouentes*, vbi quædam mulier ſponſalia contraxit cum alio abſente, cuius ſæuitiā perterrita ex conſilio cuiuſdam Eremitæ votum caſtitatis emiſit. Quo emiſſo vir ad alias nuptias tranſiuit, ipſa verò alteri nubere volebat ob incontinentiæ periculum, conſultus de hac re Alexand. III. reſpondit. Nos itaque attendentes tutius eſſe, vt præfata mulier poſt fidem, & votum ſimpliciter oblatum matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum incurrat, mandamus quatenus ſi plus non proceſſit ſibi de fide mentita, & voto violato ſatisfactionem indicas, & ei cui vult nubere in Domino licentiam concedere non poſtponas. Ex quo textu exiſtimat Baſil. Ponce, prædictam ſententiam planè confirmari, ſiquidem prædictum votum validum fuit, aliàs diſpenſatione non indigeret. Et licèt in prædicto textu indicetur, ſponſalia facto voto valere; ſiquidem fœminæ pœnitentia imponitur, ob violatam fidem, id inquiunt Baſil. & Azor. proceſſiſſe quoad forum externū, in quo nondum de voto conſtabat; eo verò probato diſpenſationem fuiſſe conceſſam. Secundò *ex capit. peruenit 2. De iureiurando*, vbi non cenſetur promiſſum infringere qui in melius commutat. Sed ſtatus continentiæ matrimonio præſtat, ergo matrimonij promiſſionem non infringis in ſtatum continentiæ commutans. Tertiò in promiſſione matrimonij continentiæ ſtatum, ſicuti & ſtatum religioſum ob illius perfectionem cenſeris excipere, atque adeo nolle te obligare ad matrimonium caſu quo ſtatum continentiæ amplectaris. Tandem vbi duo vincula incompatibilia, & valida concurrunt, fortius præualet. *cap. ſi inter de ſponſalib.* At vinculum religionis, & voti fortius eſt fidelitatis vinculo ex ſponſalibus contracto. Ergo, &c.

6. Nihilominus etſi prædicta ſententia probabilis ſit, probabiliorem exiſtimo prædicto voto continentiæ ſponſalia non diſſolui, vti pluribus relatis firmat Sanch. *lib. 1. diſp. 46. num. 9.* Coninch. *dub. 5. concl. 7.* Laym. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 6.* & colligitur *ex dicto cap. veniens. Qui clerici vel vouentes*, ibi enim Pontifex pœnitentiam præcipit iniungi fœminæ pro voto violato, id eſt pro voluntate, quam habebat violandi votum alteri nubendo, ſicuti inquit *ibi* Gloſſ. & pro fide ſponſo mentita. Conſtitit ergo Pontifici votum, & vi illius ſponſalium violatio; ſiquidem pro vtriuſque violatione pœnitentiam iniungit. Ergo ex illo voto non cenſet Pontifex ſponſalia diſſolui; aliàs illo facto non eſſet fides ſponſalium violata. Neque inde fit votum inualidum eſſe, nam eſto inualidum ſit, quatenus continet obligationem non contrahendi matrimonium cum eo cui fidem dederat, at validum eſt, quatenus continet obligationem non petendi ab eo debitum

matri

matrimonio contracto, neque cum altero contrahendi. Nec mirum eſſe debet, quod votum continentiæ ex vna parte inualidum ſit, & ex alia validum, quia reſpicit obiecta diuiſibilia, vt decidit textus in *cap. placet de conuerſione coniugat.* Ibi licèt votum eius vſquequaque non tenuerit, eatenus tamen obligatorium fuit, quatenus ſe potuit obligare. Ratio eſt, quia ea conditio, niſi voluero cœlibem vitam degere ? non ſubintelligitur in contractu ſponſalium ex natura rei, aliàs ſubintelligeretur in qualibet promiſſione homini facta excepta conuerſio de meliori bono, quod eſt abſurdum. Neque etiam ſubintelligitur ex iure poſitiuo, cùm ſolùm religioſus ſtatus inueniatur exceptus ob eius ſingularem perfectionem, quæ exceptio ad alios caſus extendenda non eſt, cum cedat extenſio in præiudicium iuris parti acquiſiti. Neque denique ex mutuo contrahentium conſenſu prædicta conditio præſumi poteſt ſubintelligi, cum nihil minus contrahentes intendant, quàm ius ſeruandæ caſtitatis ſibi reſeruare. Præterea ſponſus renuens ſponſalia implere compellitur à iudice, tametſi affirmet ſe caſtitatis voto obſtrinxiſſe, niſi religionem ingrediatur, vti docent Paludan. *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. ca. n. 5.* Syluest. *verbo, ſponſalia quæſt.* 7. Azor. 1. *part. lib.* 11. *capit.* 21. *quæſt.* 10. vel ſaltem vt placet Soto, *lib.* 7. *quæſt.* 1. *art.* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 14. *num.* 4. Ordinem ſacrum aſſumat. Ergo ſignum eſt votum caſtitatis non iudicari ſufficiens ad diſſoluenda integra ſponſalia.

7. Neque argumenta oppoſitæ ſententiæ vrgent. Primum ex *cap. veniens* potius noſtram ſententiam firmat, vt ex probatione concluſionis colligi poteſt. Ad ſecundum ex *capit. peruenit*, dico promiſſum non infringere qui in melius commutat ex voluntate creditoris, vt contingit in votis, & obligationibus ſoli Deo factis, ſecùs in iis, quæ in hominum fauorem fiunt, quibus non ſemper meliora placent. Ad tertium nego ſubintelligi exceptum continentiæ ſtatum, neque ex mutuo contrahentium conſenſu. Ad quartum dico maiorem eſſe veram, quando vtrumque vinculum validum eſt: at votum continentiæ ſubſequens ſponſalia inualidum eſt, qua parte ſponſalibus præiudicat.

8. Supereſt dicendum, an qui ante, vel poſt ſponſalia, aut matrimonium ratum obſtrictus eſt caſtitatis voto teneatur religionem ingredi, vel ſaltem Ordinem ſacrum aſſumere ? Placet Paludan. in 4 *diſt.* 27. *quæſt.* 1. *artic.* 3. *caſu* 5. *numero* 23. Syluest. *verb. ſponſalia. quæſt.* 7. Nauarr. *cap.* 22. *n.* 25. Cordub. *ſum. quæſt.* 136. *part.* 4. Ludouic. Lopez. 2. *part. inſtruct. cap.* 58. Vega *lib.* 6. *ſum. caſu* 41. *part.* 4. teneri eo quòd alia via non poteſt perfectè votum implere.

9. Sed longè verius eſt neque ad religionem, neque ad ordinem obligari, quia non tenetur medio ita arduo, & difficili vel ad voti obſeruationem, ſicuti ex communi ſententia docent Sanch. *diſp.* 46. *num.* 13. Gutierr. *de matr. cap.* 26. *num.* 1. *in fine.* Coninch. *diſput.* 23. *dub.* 3. *num.* 27. Laym. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 1. *part. cap.* 2. *num* 9. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 52. & alij. Et videtur manifeſtè colligi ex *Extrauag. Antiqua de Voto*, vbi qui matrimonio contracto ſacrum Ordinem ſuſcepit cogitur conſummare, niſi religionem ingredi vellet. Non igitur ob perfectam voti obſeruationem tenetur religionem ingredi.

10. Ex his infertur adſtrictum voto caſtitatis poſt ſponſalia obligatum eſſe ſponſalia implere, niſi pars altera obligationem remittat. Matrimonio verò contracto reddere debitum debet, tametſi petere non poſſit; expedit autem ab Epiſcopo, aut aliis priuilegium habentibus diſpenſationem pro debiti petitione obtinere, quæ facilè concedi debet ob incontinentiæ periculum, vt benè Coninch. Layman. & alij notarunt.

PVNCTVM XXI.

Qualiter matrimonio ſponſalia dirimantur ?

1 *Ex parte illius qui matrimonium non contraxit diſſoluuntur ſponſalia.*
2 *Ex parte contrahentis matrimonium ſuſpenditur ſponſalium obligatio.*
3 *Diſſoluto eo matrimonio negant plures teneri cum prima contrahere, ipſa volente.*
4 *Verius eſt oppoſitum.*
5 *Satisfit fundam. contrariis.*

1. CErta res eſt ex parte illius qui matrimonium non contraxit ſponſalia diſſoluta eſſe, quia contrahens matrimonium ſponſalibus renunciauit, & iuſtiſſimam alteri parti cauſam reſiliendi præſtitit. Quod verum eſt, tametſi inualidè matrimonium contraxiſſet, vt benè aduertit Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 48. *num.* 1. Gutierr. *cap.* 27. *num.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 4. *concl.* 1. *num.* 28.

2. At ex parte illius qui matrimonium contraxit durante matrimonio ſponſalium obligatio etiam iurata ſoluta eſt, vel ſaltem ſuſpenſa *cap. ſicut. cap. ſi inter virum*, & aliis, *de ſponſalib. cap.* 2. *de ſponſa duorum. cap. fin.* 27. *quæſt.* 2. *lege regia.* 8. *tit.* 1. *part.* 4. Quippe nequit eo matrimonio durante ſponſalium obligationem exequi. Si autem matrimonium irritum eſſet, à priori ſponſalium obligatione non eſſet ſolutus, quia non præſtat impedimentum quod de iure non ſortitur effectum. *Regula non præſtat. de Regul. iuris in* 6. & tradit Nauarr. *cap.* 22. *num.* 23. & pluribus relatis Sanch. & Gutierr. *loc. cit.*

3. Difficultas igitur eſt, an contrahens cum ſecunda matrimonio diſſoluto morte, vel profeſſione ſecundæ, teneatur cum prima contrahere ipſa volente ? Negant Palud. *in* 4. *d.* 28. *q.* 1. *art.* 1. *concluſ.* 4. *num.* 8. Azebedo *l.* 1. *num.* 13. *tit.* 1. *lib.* 5. *nouæ collect.* Rodrig. 1. *t. ſum. cap.* 245. *num.* 8. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 14. *num.* 2. Sanch. plures referens *lib.* 1. *de ſponſalib. diſp.* 48. *num.* 3. Gutierr. *cap.* 27. *de matrim. num.* 3. Paul. Laym. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *p.* 1. *cap.* 2. *in fine.* Mouentur primò, quia obligatio ſemel extincta non reuiuiſcit. *leg. qui res.* § *aream, de ſolutionib. cap. quaris de conſecrat. diſt.* 4. At obligatio ſponſalium matrimonio cum alia contracto extinguitur, vt colligitur *cap ſicut, cap. ſi inter.* & aliis *ſuprà* relatis: ergo Secundò obligatio fortior ſuperueniens extinguit obligationem priorem eiuſdem rationis, vt probat textus in *cap. quod poſt* 5. *de Regular. in* 6. vbi votum profitendi in ſtrictiori religione extinguitur profeſſione in laxiori.

4. Sed verius exiſtimo diſſoluto matrimonio cum ſecunda obligatum eſſe cum priori contrahere, ſi ipſa velit, quæ fuit ſententia Adriani *in* 4. *quæſt.* 2. *de matr. ad* 2. *in fine.* Petr. de Ledeſm. *quæſt.* 43. *art.* 6. *dub.* 2. *ad* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 4. *concluſ.* 3. *num.* 32. Vega *l.* 6 *ſum. caſu.* 125. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap* 13. *num.* 4. Mouetur, matrimonium ſuperueniens etſi eo durante ſponſalium executionem impediat, at illorum obligationem non extinguit nec iure poſitiuo, nec naturali. Non iure poſitiuo; ſiquidem prædicti textus ſolùm decidunt contrahentem matrimonium cum aliqua debere cum illa manere, an verò ſoluatur à priori obligatione ita vt ſoluto matrimonio morte, vel profeſſione ſecundæ non teneatur cùm priori contrahere, nihil decidunt. Ergo ex iure poſitiuo colligi non poteſt obligationis priorum ſponſalium extinctio. Minus autem colligi poteſt ex iure naturali; ſiquidem ſponſalium obligatio optimè perſiſtere poteſt matrimonio cum alia contracto, non quidem vt eo tempore executioni mandetur, ſed vt mandetur executioni eo matrimonio diſſoluto, ac proinde durante matrimonio ſuſpenditur ſponſalium obligatio, at matrimonio diſſoluto reuiuiſcit. Quod quidem conuenientiſſimum eſt, ne matrimonium malitiosè contrahens commodum abſque neceſſitate ex ſua iniuſtitia reportet, & pars relicta damnum, & iuris ſibi debiti priuationem. Secundò religionem vouens ſi matrimonium contrahat, obligatus eſt eo diſſoluto religionem intrare, ſi aptus inueniatur, quia obligatio voti religionis eſto fuerit ſuſpenſa tempore matrimonij, non tamen fuit extincta, quia id neceſſarium non erat. At ſimiliter neceſſarium non eſt ſponſalium obligationem extingui, ob matrimonium cum alia contractum, ergo. Quòd ſi dicas, obligationem voti religionis non extingui matrimonio, quia eſt diuerſæ rationis, extingui verò obligationem ſponſalium, quia eſt eiuſdem rationis cum matrimonio, obſtat: quia eſſe eiuſdem, vel diuerſæ rationis parum refert, quandoquidem perſonæ diuerſæ ſunt, & ſecunda obligatio non cedat in prioris creditoris commodum, ſed potiùs in illius damnum. Quod hoc exemplo illuſtratur, ſi enim Petro equum promittas, vel vendas, qua promiſſione, vel venditione nonobſtante Franciſco equum venderes, & traderes, Franciſci equus eſt, vti deciditur *leg. quoties* 15. *Cod. de rei vindicat.* At ſi Franciſcus tibi equum reddiderit; cui dubium erit te obligatum eſſe Petro equum tradere, & priorem promiſſionem, & venditionem exequi, ſiquidem id facere potes ?

5. Ex his ſolutum eſt primum oppoſitæ ſententiæ fundamentum. Ad ſecundum *ex cap.* 5. *de Regularib. in* 6. dico primò id prouenire ex iuris poſitiui diſpoſitione, vt pax monaſteriorū, & profitentium ſeruetur, quod ius in præſenti non adeſt. Secundò, quia ibi eſt idem creditor ſcilicet Deus, cui res præſtantior conceditur profeſſione in religione laxiori, quam quod conceſſum erat voto ſtrictioris aſſumendæ. At hîc ſunt creditores diuerſi, & vnius commodum in alterius damnum cedit. Tertiò profeſſio eſt vinculum per ſe perpetuum, quod ſola profitentis morte extingui poteſt: at matrimonium ſolui poteſt morte, vel profeſſione alterius contrahentis, quo ſoluto aptus eſt priorem ſponſalium obligationem implere.

PVNCTVM XXII.

Qualiter ſecundis ſponſalibus priora ſoluantur?

1 *Contrahens ſecunda ſponſalia abſque iuramento, vel copula non eſt ſolutus à priorum obligatione.*

2 *Quod procedit, etiamſi ſecunda ſponſalia iuramento firmentur. Niſi legitima cauſa ſubſit recedendi à prioribus.*
3 *Si prima ſponſalia ex aliquo caſu ceſſent firmant plures te obligatum eſſe ſecundis.*
4 *Verius eſt ex hac promiſſione nullam obligationem naſci.*
5 *Si poſterioribus ſponſalibus copula accedat, negant plures prioribus derogatum eſſe.*
6 *Verius cenſeo priora ſponſalia diſſoluta eſſe.*
7. *Satisfit fundamento prioris ſententiæ.*
8 *Examinatur, an illis in locis, in quibus Trident. receptum non eſt ſecunda ſponſalia copula ſubſequente dirimant priora tanquam per verum matrimonium.*

1\. CErta ſententia eſt contrahentem ſponſalia poſteriora abſque iuramento, vel copula non eſſe ſolutum à priori ſponſalium obligatione; quia ea ſecunda ſponſalia nulla ſunt, vtpotè promiſſio rei illicitæ, quippe promittitur matrimonium quod alteri debitum eſt. Ex parte verò ſponſi repulſi ſponſalia diſſoluuntur. Tum quia contrahens ſecunda ſponſalia prioribus renunciare cenſetur. Tum quia alteri ſufficientem cauſam præſtat ab ſponſalibus recedendi, ſiquidem ipſe conatus eſt ab illis recedere.

2\. Si verò ſecunda ſponſalia iuramento firmentur, etſi Innocent. *in cap. veniens num. 1. de iureiurando num. 1.* & Immola *ibi num. 4.* & Abbas antiquus, teſte Anton. de Butrio *in c. ſicut de ſponſalib. in fine,* docuerint ſecunda ſponſalia ob religionem iuramenti præualere prioribus non iuratis. At communis, & certa ſententia docet ſecunda ſponſalia iurata nullius valoris eſſe, vtpotè quæ ſunt de ſe iniqua, & in præiudicium tertij, cui per priora ſponſalia eſt ius quæſitum, *argum. cap. cum contingat de iureiurando, & cap. quamuis pactum, de Pactis, in 6.* & tradit Cobarub. 4. *decret. 1. p. cap. 4. initio num. 3.* Sanch. innumeros referens *lib. 1. diſp. 50. num. 2.* Gutierr. *1. part. de iuram. cap. 51. num. 6.* & *de matr. cap. 28. num. 1.* Excipe niſi dum ſecunda ſponſalia contrahuntur, ſubſit legitima cauſa à prioribus recedendi; nam eo caſu ſecunda ſponſalia etiam non iurata valida ſunt, vtpotè quæ rem licitam, & honeſtam promittunt, vti docuit Syluest. *verb. ſponſalia, q. 10. dicto 3.* Sanch. *dicta diſp. 50. num. 4.* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 14. num. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 28. num. 1. in fine.*

3\. Quod ſi prima ſponſalia ex aliquo caſu ceſſent, vel quia ante contractum matrimonium moritur ſponſa, vel obligationem remittit, vel religionem ingreditur, contrahens ſecunda ſponſalia obligatus eſt illa implere ſecundùm Cobarub. 4. *decret. 1. part. c. 4. §. 1. n. 10.* & Rebell. *lib. 1. q. 8. ſect. 8. concluſ. 4. in fine* & alios, eo quòd ſecunda promiſſio etſi pro tempore priorum ſponſalium illicita ſit, at pro tempore, quo illa ſponſalia fuerint ſoluta licita eſt, ad quod tempus illa promiſſio in ſecundis ſponſalibus facta videtur extendi, cum ſit promiſſio abſoluta, & abſque vlla temporis limitatione.

4\. Sed verius cenſeo nullam ex ea promiſſione etiam iuramento firmata obligationem contrahendi cum ſecunda naſci, quod docuit Sanch. *lib. 1. diſp. 50. num. 6.* Gutierr. *dicto cap. 28. de matr. in fine.* Baſil. *lib. 12. cap. 14. num. 2.* Coninch. *diſp. 23. dub. 4. num. 29* & docuerat *diſp. 22. dub. 6. num. 51. concluſ. 8.* Ratio eſt manifeſta, quia durante valore priorũ ſponſalium nemo poteſt validè ſecunda ſponſalia contrahere, quia nequit alteri ſe tradendum obligare, cùm obligatus exiſtat. Quòd ſi dicas id eſſe verum durante priori obligatione, ſecus illa diſſoluta, obſtat; quia contrahens ſecunda ſponſalia abſolutè ſe obligare intendit non ſub conditione, quod priora ſponſalia diſſoluantur. Sed abſoluta obligatio eſt impoſſibilis, ergo ex ſecundis ſponſalibus nulla contrahitur obligatio. Et confirmari poteſt exemplo illius qui contracto matrimonio, illóque conſummato abſque licentia coniugis religionem profitetur, quia non cenſetur religioni obſtrictus pro tempore quo matrimonium diſſolutum fuerit *cap. placuit & cap. quidam de conuerſ. coniugat.* quia dum profeſſionem emiſit ſe religioni obligare non potuit, & conditionalem illam obligationem omnino iura reprobant, vtpote contrariam vinculo matrimonij, quod de ſe perpetuum eſt. Secùs verò eſt de voto caſtitatis, quia ad ipſum ſeruandum, quatenus includit abſtinentiam à debiti petitione, & acceſſu ad alias fœminas durante matrimonio te aſtringere potuit. & ex his ſolutum eſt fundamentum oppoſitum Cobarub. & Rebell.

5\. Grauior difficultas eſt, an ſi poſterioribus ſponſalibus copula accedat priora ſponſalia cenſeantur ſoluta? Supponimus prioribus ſponſalibus copulam non acceſſiſſe, aliàs hæc deberent præualere, quia ſunt tempore priora, ac proinde potiora in iure iuxta vulgarem regulam. Et præterea ſupponimus ſponſam ſe permittentem deflorari ſub promiſſione coniugij ignaram eſſe priorum ſponſalium, aliàs particeps eſſet delicti, & iniquitatis promiſſionis, & illius nullitatis conſcia. Controuerſia igitur eſt quando priora ſponſalia nullam qualitatem ſpecialem habent, & ſecunda contrahuntur cum fœmina priorum ignara, & ſub eo contractu copula extorquetur, an inquam hæc ſecunda ſponſalia derogent prioribus? Negant derogare Sotus *in 4. d. 27. quæſt. 2. art. 4. dub. 3.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 13. num. 3.* Man. Rodrig. *2. t. cap. 245. num. 8.* Sanch. *lib. 1. diſp. 49. num. 5.* Gutierr. *cap. 27. in fine, num. 7.* Mouentur, quia ſecunda ſponſalia non derogant prioribus ratione promiſſionis, quæ nulla eſt, nec ratione damni illati, quod conſtitutione dotis, vel alia via reſarciri poteſt. Ergo priora ſponſalia firma perſiſtunt, atque adeò exequenda. Et confirmatur, quia æquum non eſt ob iniuriam ſecundæ ſponſæ factam priuari priorem ſponſam iure ſibi quæſito. Temperant autem Henriq. & Gutierr. ſuam ſententiam, ne procedat caſu quo ſecunda fœmina graue damnum pateretur, ſi ſponſalia cum ea contracta non mandentur executioni, prior vero fœmina nullum, vel leue damnum; quia eo caſu ipſa tenetur obligationem remittere, vt graue damnum ſui proximi euitetur, iudéxque poterit ſic contrahentem compellere ad contrahendum cum ſecunda, omiſſa prima.

6\. Nihilominus veriùs reputo ſponſalia priora diſſolui ex parte vtriuſque, obligatumque eſſe ſecundam fœminam ducere, quod docuit Maior. *in 4. d. 27. quæſt. 5.* Rebell. *lib. 4. de oblig. iuſt. quæſt. 8. ſect. 8. num. 56.* Ægid. de Coninch. *diſp. 23. dub. 4. concl. 4. num. 34.* Baſil. ponce *lib. 12. de ſponſal. cap. 14. num. 4.* & alij. Mouetur, quia obligatio, quam habes contrahendi cum ſecunda eſt obligatio ex contractu oneroſo ob vſum corporis ſponſæ ſub ea conditione tibi traditum, quem vſum nullatenus reddere potes; priorum verò ſponſalium obligatio eſt omnino liberalis, & gratuita. Ergo hæc obligationi oneroſæ cedere debet; quippe obligatio liberalis eſt de concedendo lucro, oneroſa verò de damno vitando, cui ſemper fauendum eſt Exemplo res illuſtratur. Si enim equum Petro liberaliter promiſſum Ioanni vendas pretio accepto, & conſumpto equum Ioanni tradere obligatus, *argum. leg. quoties, 15. Cod. de rei vindicat.* vbi res vendita vni, & alteri vendita & tradita huic debetur. At prioribus ſponſalibus te in matrimonium promiſiſti ſecundis verò ſponſalibus te quaſi vendidiſti recepto pretio, quinimo & tradidiſti ſi non quoad dominium, ſaltem quoad vſum, ergo hæc ſecunda ſponſalia exequi debes non priora. Præterea quoties damnum notabile ſecundæ fœminæ aduenit, eo quòd matrimonium cum illa non contrahatur, cenſent plures Doctores primæ ſententiæ & priorem fœminam cedere debere, & iudicem interpellatum te obligaturum fore ad contrahendum cum ſecunda. At hoc damnum ferè ſemper contingit, cùm rarò ſecunda fœmina ſponſum æqualem inueniat.

7\. Ad fundamentum prioris ſententiæ reſpondeo: ob vſum corporis à ſecunda fœmina acceptum ſub promiſſione coniugij te eſſe obligatum, cui nequis alia via iuxta voluntatem ſponſæ ſatisfacere niſi te in coniugium tradendo Et licèt inde contingat priuari priorem ſponſam iure ſibi quæſito, id ſuſtinendum eſt, ne ſecunda ſponſa grauiùs lædatur.

7\. Ad extremum dubitabis, an in illis partibus in quibus Concilium Tridentinum receptum non eſt, ſecunda ſponſalia copula ſubſecuta dirimant priora tanquam per verum matrimonium contractum, & conſummatum? Ratio difficultatis eſt, quia ante copulam non ſunt vera ſponſalia, ergo poſſunt in matrimonium tranſire copula ſubſequente. Cæterùm dicendum eſt, ſi conſtat ſponſos hoc modo contrahere matrimonium voluiſſe, non eſt dubium prioribus ſponſalibus derogatum eſſe; non quidem per poſteriora ſponſalia quæ non fuerunt, ſed per verum matrimonium, quod celebratum eſt. At cùm de intentione contrahentium non aliter conſtat, quàm ex eo quòd ſecunda ſponſalia contraxerunt, & poſtmodum copulam habuerint, etſi aliqui cenſere poſſint affectu non coniugali, ſed fornicario acceſſiſſe. At longè verius eſt præſumi debere affectu maritali copulam habitam eſſe, & antecedenter ad illam ſuos conſenſus de præſenti explicaſſe, quippe præſumptio delicti quoad fieri poteſt omnino vitanda eſt, ob cuius cauſam Eccleſia præſumit ſponſos de futuro ſe cognoſcentes contractum matrimonij copulæ præmiſiſſe, ſicuti benè docent Nauarr. *c. 22. num. 26. caſu* Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 13. num. 3.* Sanch. *lib. 2. diſp. 49. num. 1.* Baſil. *lib. 12. cap. 14. in fine.*

PVNCTVM XXIII.

Qualiter ſponſalia diſſoluantur ob ſponſi abſentiam?

1 *Si ſponſus inſcia ſponſa, vel ea non conſentiente terram dimittit, & in remotam ſe transferat, ſponſa ſoluta eſt à lege ſponſalium.*
2 *Secùs ſi ex cauſa neceſſaria, vel ex conſenſu ſponſæ diſcedat, citò reuerſurus.*
3 *Qualiter prædicta intelligantur.*
4 *Dicta de abſentia ſponſi à fortiori procedunt in abſentia ſponſæ.*

1\. Quando

1. QVando ſponſus inſcia ſponſa vel ea non conſentiente terram dimittit, & in remotam ſe transfert, ſponſa à lege ſponſalium ſoluta eſt, partim quia ſic diſcedens videtur ſponſalibus renunciaſſe, partim quia ſponſa non tenetur ſponſum domicilium mutantem ſequi. Eſt enim graue onus, cui per ſponſalia non ſe ſubiicit, niſi aliter inter ipſos eſſet conuentum. Sic tanquam omnino certum tradit Sanch. *lib. 1. de ſponſalib. diſp. 54. in finem num. 14.* Gutierr. *de matr. cap. 30. in fine* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 15 num. 1.* Coninch. *diſp. 23. dubit. 6. concl. 6.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 1. part. capit. 2. num. 15.* colligitúrque apertè *ex cap. de illis de ſponſalib.* ibi: de illis autem qui præſtito iuramento promittunt ſe aliquas mulieres ducturos, & poſtea eis incognitis dimittunt terram ſe ad alias partes transferentes, hoc tibi volumus innoteſcere quod liberum erit mulieribus ipſis, ſi non eſt amplius in facto proceſſum, ad alia ſe vota transferre, recepta tamen de periurio pœnitentia, ſi per eas ſteterit quominus fuerit matrimonium conſummatum. Ponderandúmque eſt verbum illud *liberè*, quod ſatis indicat non eſſe opus ſponſæ in prædicto caſu expectare biennium, aut triennium iuxta ius ciuile ſtatim referendum, ſponſive licentiam. *argum. Gloſſ. in Clement. dudum de ſepultur.* verbo, liberè, & tradit Sanch. *lib. 1. diſp. 54. num. 6.* Gutierr. *cap. 30. num. 3.* Andr. Fachin. *lib. 3. controuerſ. cap. 30.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 15.* Coninch. *diſp. 18. dub. 6. concl. 6.* Baſil. *dicto cap. 15. num. 2.* Neque item neceſſariam eſſe iudicis authoritatem, ſed eo ipſo quo conſtet ſponſum aliò ſe transferre domicilium mutando, poterit ſponſa liberè ad alia vota tranſire: dictio namque *liberè* alterius conſensũ & authoritatem tanquã neceſſariam excludit, iuxta Gloſſ. *in cap. cùm plures, verbo, liberè de officio deleg.* Bald. *in cap. quæ in Eccleſiarum num. 6. de conſtitut.* Tiraquel. *in leg. ſi vnquam, verbo, reuerteretur num. 134. Cod. de reuocand. donat.* Gutierr. *dicto cap. 30. num. 2.* Sanch. *d. diſp. 54 num. 6.* Quod procedit etiamſi iuramento ſponſalia fuerint ſtabilita, vt apertè probat Textus in dicto *cap. de illis.* Neque obeſt quod ibi fœminis imponatur pœnitentia pro periurio, quia id intelligendum eſt, vt ipſemet Textus explicat, quando ipſæ in cauſa fuerint abſentiæ ſponſi matrimonium tempore debito non contrahendo, vti notauit Layman. *dicto c. 2. num. 15.* Quod verò prædictus Textus *in cap. de illis* loquatur tantùm de ſponſis domicilium mutantibus tradit Abbas *ibi num. 2.* Caniſius §. *huius deciſionis.* Baſil. Ponce *dicto cap. 15. num. 2.* Paulus Laym. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. numero 15.* ex illis verbis *terram dimittunt ad alias ſe transferentes*, neque enim qui negotij gerendi, vel ſtudiorum cauſa aliò ſe confert, terram admittit. *leg. clam poſſidere. 6. §. qui ad nundinas ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. & leg. 2. Cod. de incolis.*

2. Verùm ſi ſponſus ex cauſa aliqua neceſſaria, vel voluntaria diſcedat reuerſurus, ſi id factum eſt ex conſenſu ſponſæ, tenetur ipſa expectare ſponſum toto eo tempore, quo inter ipſos conuentum eſt, ſi autem ea inſcia, vel non conſentiente diſceſſerit, ſi cauſa diſceſſus neceſſaria ſit, puta ob ægritudinem, ob parentum mortem, ob graue aliquod negotium; iure ciuili ſtatutum eſt *in leg. ſæpè ff. de ſponſalib.* expectandum eſſe negocij finem: ſi autem ex cauſa honeſta, ſed voluntaria ſit diſceſſus intra prouinciam expectandum eſſe biennium *leg. 2. Cod. de ſponſalib.* ſi fuerit extra Prouinciam triennium *leg. 2. Cod. de repudiis.*

Prædictæ leges iure canonico correctæ non ſunt, quia textus *in d. cap. de illis* loquitur tantùm de ſponſo domicilium mutante, non de eo qui diſcedit reuerſurus, vti Baſil. Ponce, & Layman *locis allegatis* notarunt. Ex quo probabiliter inferunt Hoſtienſ. Ioann. Andr. Anton. Caniſ. *in cap. de illis de ſponſalib.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. caſu 455. num. 7.* Matien. *lib. 5. recop. tit. 1. Rub. Gloſſ. 1. num. 48.* Rebell. *lib. 4. q. 8. ſect. 3. num. 2. & 3.* Layman. *lib. 5. tract. 10. part. 1. cap. 2. num. 14.* & alij plures relati à Sanch. *dicta diſp. 54. num. 5.* prædictas leges ciuiles obſeruandas eſſe, & retinendas iure canonico, eo quòd in his, quæ iure canonico ſtatuta non ſunt, ius ciuile ſeruandum eſt, ſi ibi deciſa reperiantur, *iuxta textum in cap. 1. de operis noui nuntiat.* maximè cùm ſponſalia non ſint Sacramentum, ſed quidam politici contractus, tametſi ad Sacramentum ordinentur.

Sed verius cenſeo prædictas leges non eſſe neceſſariò obſeruandas, vt expreſsè tradit Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 15. num. 4.* & docent omnes illi qui ſentiunt corrigi ex dicto *cap. de illis*, quos plena manu refert, & ſequitur Sanch. *diſp. 54. num. 6.* Gutierr. *cap. 30. num. 3.* Ratio ea eſt, quia prædictæ leges ſtatuentes biennium, vel triennium expectandum id decidunt, non vt ſponſa poſſit ſponſalia diſſoluere, & ad alia vota tranſire abſolutè, id enim præſtare poterat ſolo ſuo diſſenſu, quo ſponſalia ſpectato iure ciuili diſſoluebantur, ſed vt id poſſit retentis arrhis, ſeu donatis à ſponſo, quæ retinere non poterat, niſi conſtaret ſponſum culpabilem eſſe in ſponſalium executione. At cùm iure canonico obligatio ſponſalium ita firma ſit, vt nequeat pro cuiuſque arbitrio diſſolui, ſed neceſſariò veniant diſſoluenda non aliter, quàm ſi ſponſus grauem cauſam diſſolutionis præbeat, quæ tamen eſſe poteſt biennio, vel triennio non expectato, deciſio iuris ciuilis non eſt neceſſariò obſeruanda, quippe ſponſa poteſt periculum incontinentiæ habere, ſi tamdiu nuptiæ differantur: poterat ergo tunc diſſolutis ſponſalibus ad alia vota tranſire.

3. Vt autem id prudenter fiat, debet certa eſſe ſponſa non eſſe ſponſum de proximo rediturum, alioquin ſponſum expectare deberet, vt benè notarunt Abbas *in dicto cap. de illis, in fine* Præpoſit. *numero 5.* Henriq. *lib. 11. cap. 14. num. 5.* Sanch. *lib. 1. diſp. 54. num. 15.* Gutierr. *c. 30. num. 7.* Deinde ſi eſt in loco propinquo debet ſponſum requirere, vt intra certum tempus ad matrimonium celebrandum accedat. Quòd ſi iuſto impedimento detineatur, penès iudicem Eccleſiaſticum erit inſpecta qualitate ſponſæ, periculo incontinentiæ, aliiſque circunſtantiis iudicare an adſit ſufficiens cauſa ſponſalia diſſoluendi, vt docuerunt Couarub. *4. de ſponſ. 2. part. capite, 5. numero 7.* Sanchez, *numero 11.* Gutierr. *numero 2. & 6.* Neque enim fas eſt cuilibet ſe propriæ cauſæ iudicem conſtituere.

4. Quæ dicta ſunt de abſentia ſponſi, à fortiori procedunt in ſponſæ abſentia. Tum quia ſponſus, & ſponſa ſunt correlatiua, & diſpoſitum in vno, in alio cenſetur diſpoſitum, quando ſubeſt eadem ratio vt in præſenti, vt probat Euerard. *loco à correlat. num. 8.* Tum quia ex abſentia ſponſæ ſiniſtra ſuſpicio concipi ſolet, & tradunt Cynus, & Bald. *leg. 1. in fine, Cod. de ſponſal.* Alexand. de Neuo *cap. de illis n. 16. de ſponſal.* Sanch. *diſp. 54. num. 3.* Gutierr. *cap. 30. num. 1.* & approbatur à *lege regia 8. tit. 1. part. 4. ibi:* quando alguno de los deſpoſados ſe va a otra tierra: leges autem ciuiles, & canonicæ ſponſæ abſentiæ non meminerunt: quia raro, vel nunquam ſponſa abeſt, & leges attendunt quæ frequentiùs contingunt, vti notauit Sanch. *loco alleg.*

PVNCTVM XXIV.

Qualiter diſſoluantur ſponſalia ob lapſum termini præfixi?

1 *Si contrahantur abſque certo die implenda diſſolui non poſſunt, niſi ob moram, ex qua prudenter iudicetur ſponſalibus renunciare.*
2 *Si ſponſalibus certus dies deſignatus eſt, diſtinguitur modus obligationis.*
3 *Explicatur, quando cenſeatur terminus appoſitus ad finiendam obligationem.*
4 *Termino deſignato cauſa ſollicitanda obligationis non est liber ab obligatione ex eo quod alter omiſerit ſponſalia exequi die deſignato.*
5 *Si terminus deſignetur cauſa finienda obligationis, diſſoluere ſponſalia non poteſt is per quem ſtetit, quominus obligatio exequatur.*
6 *Paratus ſponſalia exequi ſolutus eſt ab eorum obligatione, alio culpabiliter omittente.*
7 *Negant plures moram inculpabilem præſtare alteri comparti ſufficientem cauſam reſiliendi.*
8 *Oppoſitum verius eſt ſpectato iuris rigore.*
9 *Soluuntur oppoſita fundamenta.*

1. DVpliciter ſponſalia contrahuntur, primò nullo deſignato die executioni. Secundò certo die deſignato. Si contrahuntur abſque certo die implenda diſſolui non poſſunt, niſi ob eam ſponſi moram, ex qua prudenter colligi poſſit, ſponſalibus renunciare, aut fidem datam violare. Sed quæ mora ſit ex qua id colligi prudenter poſſit? non ſponſæ arbitrio relinquendum eſt, ne proprio amore decepta iniquè iudicium ferat, ſed interpellandus eſt iudex, qui negotio prudenter examinato declaret moram eſſe ſufficientem diſſolutioni. Id ipſum faciendum eſt quando ſponſa grauatur in expectando ſponſum etiam ob cauſam neceſſariam impeditum, iudex enim adiri debet, qui ſponſo terminum aſſignet ſponſalibus adimplendis, ſin minus ſponſam ab obligatione liberet; neque enim præſumi poteſt ſponſam ſe voluiſſe obligare longo tempore vitæ abſque nuptiis eſſe, vti benè notauit Ægid. de Coninch. *diſp. 23. dub. 6. num. 43. & 44.*

2. Si verò ſponſalibus exequendis certus dies deſignatus ſit, ſpectandum eſt qualiter hic dies deſignetur; Quippe dupliciter hic dies deſignari poteſt; Primò ad differendam vſque ad illum diem obligationem, & exinde ſollicitandam, vti contingit in obligationibus ſoluendi pecunias, quibus dies ſolutioni deſignatur, non vt extinguatur obligatio, ſi ſolutio facta non ſit, ſed vt ſoluens intelligat vſque ad illum diem ſibi permitti ſolutionem differre, eo verò adueniente obligari, à qua obligatione non eximitur ob elapſum terminum ſolutioni deſtinatum, tametſi non potuerit ſoluere, quia ille terminus non fuit deſignatus ad finiendam obligationem, ſed ad obligationem exequendam, & ab illo die ſollicitandam, ſicuti probat textus in *leg. continuus § ſecundo de verbor. oblig.* Quod in diem debetur, ante ſolui poteſt, licet peti non poſſit.

Quippe

Quippe in prædicta obligatione vt conſtat *ex leg. Celſus* § 1. *ff. de recept. arbitr.* & tradit Abbas *in c. cùm dilecti de dolo, & contumac.* duo continentur, vnum ſoluendi abſolutè, aliud ſoluendi eo die, & licèt hoc vltimum omittatur, prior tamen obligatio vtpotè abſoluta, & à ſecunda independens perſeuerat. Secundò deſignari poteſt dies cauſa definiendæ obligationis, vti regulariter contingit in votis, & præceptis, quorum obligatio ceſſat termino illorum executione tranſacto, quia non fuit obligatio abſoluta, ſed prædicto termino annexa, & ab eo pendens, de qua obligatione loquitur lex *fideiuſſor. §. fin. ff. mandati,* iuncta Gloſſa *in leg. obligationum la 2. poſt princ.* ibi Gloſſa *verbo, dare ff. de actionib. & obligat.* Igitur ſi ſponſalibus dies aſſignatus ſit non ad finiendam obligationem, ſed ne vltra obligatio differatur, non obinde liber ab obligatione eſt qui eo die deſignato ſponſalia non impleuit. At ſi dies fuerit aſſignatus cauſa obligationis finiendæ, is per quem non ſtetit ſponſalium executioni ab eorum obligatione liberatur, vti deciditur *cap. ſicut de ſponſalib.* ibi, Niſi iuramento ſuo certum terminum præfixit, intra quem dictam duceret in vxorem, & per eum non ſtetit, quin ad ſtatutum terminum matrimonium conſumment.

3. Quod ſi roges, quando cenſeatur terminus appoſitus ad finiendam obligationem, vel potius ad finiendam illius dilationem, & obligationem ſollicitandam? Quando de intentione non conſtat; & verba ambigua ſunt, duas regulas tradit Sanch. *dicta diſp.* 53. *num.* 3. quæ non ſunt omnino firmæ, vt benè probat Baſil. Ponce *lib.* 12. *de ſponſal. cap.* 16. *num.* 3. Quare exiſtimo recurrendum eſſe ad cauſas, & motiua, ob quæ terminus fuerit aſſignatus, & ex illis colligendum, an aſſignatus fuerit cauſa finiendi obligationem, an cauſa illam ſollicitandi? Nam vt optimè inquit Ægid. de Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 6. *n.* 41. Si vtraque pars, vel ea quæ cupit diem adiici mouetur ad aſſignandum terminum ſponſalibus exequendis, quia ſibi expedit vel cum hac, vel cum alia fœmina, quæ ſibi offertur contrahere intra illud tempus, eo quòd timet omiſſis illis matrimoniis non inuenturus poſtea aliud ita commodum. Certè dies aſſignatur ad finiendam obligationem ex parte illius, per quem non ſteterit, quominus contractus perficiatur, ſiue dies tempore contractus, ſiue poſtmodum adiectus fuerit. At ſi dies à partibus adiiciatur, ne aliquâ ratione matrimonium, quod maximè cupiunt impediatur, ſiue adiectus ſit ab initio, ſiue poſtea non liberantur ab obligatione ſponſalium ob elapſum terminum, quia terminus non finit obligationem, ſed obligationem viget, & ſollicitat.

4. Ex dictis colliges termino deſignato cauſa ſollicitanda obligationis te non eſſe liberum ab obligatione ex eo quod alter omiſerit ſponſalia exequi die deſignato, quia eſto culpabilis fuerit, ſi tamen paratus ſit breui tempore impleturus, non eſt cenſendus culpam grauem commiſiſſe, nec fidem notabiliter violaſſe, quod neceſſariò requiritur, vt poſſis ſponſalia diſſoluere, ſicuti notauit Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 6. *num.* 45. *concl.* 3. Quocirca vt tutò in hac parte procedere poſſis Iudicem adire debes, vt ex eius authoritate cauſa diſſoluendi ſponſalia definiatur, neque enim tibi iudicium in propria cauſa committendum eſt, vti in *princ. huius puncti* diximus

5. Si verò terminus deſignetur cauſa finiendæ obligationis is per quem ſtetit obligationem implere diſſoluere ſponſalia non poteſt alio volente; quia æquum non eſt, vt ex ſua iniquitate commodum reportet; vti docuit Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 53. *n.* 6. Gutier. *de matr. cap.* 24. *n.* 10. & alij apud ipſos Quod ſi culpa vacet in ſponſalibus non implendis eo quòd ægritudine, vel alia de cauſa detentus fuerit, etſi alicui videri poſſet ab obligatione liberari; vtpote quæ diei certo annexa eſt, omnino tenendum eſt contrarium. Quippe eo in euentu tenetur non in vi ſponſalitiæ promiſſionis, quæ iam ceſſauit, neque in vi alicuius iniuriæ alteri factæ, cùm nulla fuit, ſed in vi rei alienæ acceptæ, & retentæ: retinet enim ſeipſum, qui alteri ad contrahendum matrimonium debitus erat, nec fuit traditus. Neque enim æquum erat alterum iure quæſito ob ſuum defectum etiam inculpabilem priuare, ſicuti tradit Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 6. *n.* 46. *concl.* 4. & colligitur ex Sanch. *d. diſp.* 53. *num.* 7. & 8. Gutierr. *cap.* 24. *num.* 10.

6. Paratus autem ſponſalia exequi ſolutus eſt ab eorum obligatione alio culpabiliter omittente, vt docent omnes Doctores ex expreſſa deciſione Textus *in cap. ſicut de ſponſalib.* Quod verum habet etiamſi ſponſalia iurata ſint, vti erant quæ referuntur in *dicto cap. ſicut.* Quare ſi vterque culpabilis eſt, vterque diſſoluere ſponſalia poteſt, vt notauit Baſil. Ponce, *lib.* 12. *de ſponſalib. cap.* 16. *num.* 4. *in fine.* Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 6. *num.* 49. Sanch. *diſp.* 53. *num.* 6. Gutierr. *cap.* 24. *circa finem.*

7. Difficultas eſt, An mora inculpabilis præſtet alteri comparti ſufficientem cauſam reſiliendi? Negant Paludan. *in* 4. *diſt.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 3. *caſu.* 4. *num.* 20. Sanch. *diſputat.* 53. *num.* 7. Gutierr. *de matr. cap.* 24. *num.* 10. Baſil. Ponce *lib.* 12. *cap.* 16. *in fine num.* 4. Mouentur primò ex *cap. ſicut de ſponſalib.* vbi Pontifex ad eximendum ab obligatione ſponſalium ſponſum paratum, ponderat, quòd non ſteterit per ipſum, quominus matrimonium perficeretur; at qui iuſto impedimento detentus ſponſalia non implet, dici non poteſt per ipſum ſtare, *argum. regula iuris* 66. *in* 6. ibi: Cùm non ſtat per eum ad quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac ſi impleta eſſet, & *reg.* 41. *eodem lib.* imputari non debet ei per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum. Secundò, legitimè impedito non currit tempus, vt deciditur *cap. quia diuerſitatem, de conceſſ. præbend.* & *leg.* 1. *§. fin. Cod. de annali except.* Authent. *niſi triennali Cod. de bonis matern.* & ibi Pinel. *num.* 32.

8. Nihilominus ſpectato iuris rigore verius credo ex quacunque mora alterius paratum ſponſum liberum eſſe ab ſpõſalium obligatione, quod docuit Nauarr. *cap.* 22. *num.* 27. *a'n* 21. Ægid. de Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 6. *num.* 47. Paul. Layman. *lib.* 5. *ſum. tr.* 10. 1. *p. c.* 2. *n.* 17. & non leuiter colligitur ex dicto *cap. ſicut*, vbi Pontifex declarat liberum ab obligatione eum per quem non ſtat ſponſalia perfici, neque meminit, an alia pars culpabilem, vel inculpabilem moram habuerit? Fauet lex *ſi conuenerit*, 14. *ff. pro ſocio*, ibi. Nec tenebitur pro ſocio qui ideò renunciauit, quia conditio quædam, qua ſocietas erat coita ei non præſtatur, vbi lex ſolùm ſpectat conditionis defectum, non culpam. Ratio eſt, quia ſponſis præfigentibus terminum ſponſalibus, ne diutius à nuptiis abſtineant, neue occaſionem commodam ſibi oblatam contrahendi matrimonij committant, quam timent poſtea non inuenturi, æquè damnoſum eſt, ſiue pars culpabiliter, ſiue inculpabiliter omittat contrahere. Ergo credendum eſt pro vtroque caſu terminũ appoſitum eſſe, & ſub ea conditione contractum eſſe celebratum, vt reſilire liceat ei per quem non ſtetit, quominus ſponſalia perficerentur. Præterea ſi ſponſus paratus ab obligatione ſponſalium non eximitur, niſi ob moram alterius culpabilem fruſtra terminus eſt appoſitus cauſa finiendæ obligationis, ſiquidem termino appoſito cauſa obligationis ſollicitandæ ob moram alterius culpabilem paratus ſponſus ab obligatione liberatur.

9. Neque obſtant in contrarium adducta. Nam Textus in *cap. ſicut*, potiùs noſtram ſententiam probat. Etenim ille ob cuius cauſam ſponſalia non perficiuntur, dicendus eſt ſtare per ipſum, tametſi in ea cauſa ſit inculpabilis, vt ſi religioſus fieret Regula autem illa iuris 66. habet locum in promiſſione libertatis, legatis, teſtamentis, & inſtitutionibus, in quibus ius benignè voluntatẽ concedentis interpretatur, ne velut donatione priuare eum, ſine cuius culpa conditio requiſita non ponitur. Hoc autem extendi non debet ad contractus maximè oneroſos, vti eſt contractus ſponſaliorum, ſicuti notauit Sanch. plures referens *lib.* 1. *diſt.* 33. *n.* 21. illa verò *reg.* 41 *imputari non debet*, &c. loquitur de contrahenda pœna ſiue ex conuentione, ſiue à lege: hæc enim non afficit eum per quem culpabiliter ſtetit facere quod erat faciendum. Et ad idem eſt argumentum ſumptum *ex cap. quia diuerſitatem*, & *leg.* 1. *Cod. de annali except.* &c. Nemini enim legitimè impedito currit tempus, vt iure quæſito priuentur. At in præſenti non priuatur matrimonio, qui ſponſalibus adimplendis legitimè impeditus eſt in pœnam alicuius delicti, ſed quia in conditione contractus à ſe conſtituta defecit, iuxta *dict. leg. ſi conuenerit.* Monent tamen optimè Præpoſit. *dicto cap. de illis. num.* 5. *caſu.* 5. *de ſponſal.* Sanch. *diſp.* 53. *n.* 9. Gutierr. *de matr. cap.* 24. *in fine.* quoties à Iudice deſignatur terminus matrimonio contrahendo ob periculum fornicationis, vel alia de cauſa cenſeri appoſitum ad finiendam obligationem, ita vt eo tempore elapſô is per quem non ſtetit, liber exiſtat ab ſponſalium obligatione: aliàs petenti terminum deſignari non eſſet ſatis conſultum.

PVNCTVM XXV.

Qualiter ex cauſa fornicationis ſponſalia diſſoluantur?

1 *Ob fornicationem ſequentem ſponſalia diſſoluuntur.*
2 *Extenditur doctrina ad fornicationem ſponſi.*
3 *Prædicta diſſolutio eſt in fauorem innocentis.*
4 *Ob fornicationem violentam aliqui negant, diſſolui.*
5 *Verius eſt oppoſitum.*
6 *Intelligendum eſt de copula violenta cum ſponſa.*
7 *Oſcula, tactuſque impudici præſtant innocenti ſufficientem cauſam diſſoluendi ſponſalia, ſi fuerint ex parte ſponſæ. Secùs ex parte ſponſi in opinione plurium.*
8 *Verius eſt à quocunque admittantur præſtare innocenti ſufficientem cauſam diſſoluendi.*
9 *Vtroque ſponſo fornicante communis eſt ſententia ſolùm ſponſum reſilire poſſe.*
10. *Verius eſt oppoſitum.*
11. *Quæ dicta ſunt de fornicatione carnali locum habent in ſpirituali, ſcilicet hæreſi.*

1. Certa

1. CErta res eſt ſponſalia diſſolui ob fornicationem ſequentem. Si enim hæc cauſa ſufficiens eſt mutuam coniugum habitationem diſſoluere, à fortiori ſufficiet diſſoluere obligationem remotam ad prædictam habitationem, vti dicitur *cap. quemadmodum, de iureiurando,* & *leg. 8. tit. 1. part. 4.* & *ibi* Gregor. Lopez. Quod verum habet, tametſi ſponſalia iurata ſint, quia iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, ſicuti notatur in *dicto cap. quemadmodum*: & tradit vt omnino certum Sanch. *lib. 1. diſp. 55. concl. 1.* Gutierr. *de matr. cap. 31. num. 1.* Coninch. *diſp. 13. dub. 7. concl. 4.* Baſil. Ponce *lib. 12. de ſponſal. cap. 17. num. 2.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 1. p. cap. 1. à num. 10.*

2. Et licèt dictus *Textus in cap. quemadmodum* loquatur tantùm de ſponſa fornicante, omnes Doctores extendunt ad ſponſi fornicationem, ob quam ſponſa innocens diſſoluere ſponſalia poterit, quia in hac parte pares ſunt, cùm vterque ob ſponſalium contractum obligatus ſit ſuum corpus nemini tradere, ſed comparti ſeruare in matrimonij vſum, quam obligationem violat ille qui fornicatur, ſicuti docent poſt alios antiquiores Menoch. *de arbitrar. caſu 455. numero 5.* Couar. *4. decret. 1. p. capit. 5. in princ. ſub numero 2.* Henriq. *lib. 11. capit. 14. num. 6.* Sanch. *lib. 1. diſp. 55. num. 4.* Gutierr. *de matrim. capit. 31. numero 1.* Paul. Layman. Baſil. & Coninch. *loc. alleg.*

4. Prædicta ſponſalium diſſolutio eſt ſolùm in fauorem innocentis, & ex parte illius. Quare fornicans aſtrictus eſt ſponſalium obligationi, ſi aliter perficere contractum velit, quia æquum non erat, vt ex ſua iniquitate commodum reportaret, & innocentem ſuo iure quæſito priuaret, ſicuti aduertunt aliis relatis Couarr. *dicto num. 2.* Sanch. *num. 6.* Gutierr. *num. 3.* Baſil. *num. 3.* Coninch. *dub. 7. concl. 1.* Laym. *d. cap. 2. num. 10.* Superſunt tamen aliquot quæſtiones.

4. Prima, An prædicta doctrina verum habeat, ſi fornicatio violenta fuerit. Negant Tabiena *verbo Sponſa. 11. quæſt. 9. num. 10. caſu 6.* Armilla *eodem num. 12.* eo quòd ob ſimilem cauſam non ſeparantur coniuges quoad torum: ea qua ſeparatione Textus in *cap. quemadmodum de iureiurando* intuitu ſponſalium ſeparationem. Deinde ſic fornicationem patiens non violat fidem, neque ſuſpicionem ingerit conſtante matrimonio violaturus. Ergo non eſt cur iure ſibi debito priuetur.

5. Nihilominus communior ſententia, & probabilior docet ob copulam violentam cum ſponſa poſſe ſponſum ab ſponſalibus reſilire. Non quia ſponſa violauerit fidem, aut ſuſpecta reddatur de futura violatione. Sed quia reddita eſt notabiliter vilior, eámque ducenti probroſum ſit periculóque exponatur alienam prolem pro ſua alendi. Ob quas cauſas in *cap. raptor. 27. quæſt. 2.* permittitur ſponſo ſponſam ſine culpa raptam ducere, vel dimittere, prout ſibi placuerit. Atque ita docent Sylueſt. *verb. Sponſalia. num. 10. caſu 7.* Nauarr. *cap. 22. num. 27.* Henriq. *lib. 11. cap. 14. num. 6.* Couarru. *dicto cap. 5. num. 2.* Sanch. *diſputat. 55. num. 7.* Gutierr. *numero 2.* Coninch. *dubit. 7. concl. 2.* Laym. *d. capit. 2. numero 10.* & alij apud ipſos.

6. Notanter dixi, *ob copulam violentam cum ſponſa.* Nam eſto Gloſſa *in cap. ſic quippe 27. quæſt. 2. in fine.* & Gutierr. *cap. 31. de matr. num. 3.* quibus fauet Nauarr. *cap. 22. num. 27. verſ. 9.* exiſtiment ſponſo patiente vim poſſe ſponſam ſponſalia diſſoluere, eo quòd videatur fœminæ probroſum eſſe ſic ſtupratum ducere. At communior ſententia apud Sanch. *diſp. 55. num. 8.* Baſil. Ponce, *cap. 17. num. 3.* contrarium cenſet, eo quod communi hominum æſtimatione nulla nota infamiæ viro accreſcat, eo quòd per vim coactus fuerit aliquam fœminam cognoſcere, ſi fortè id euenire poteſt, vti dubitauit Tolet. *lib. 5. ſum. cap. 10. verſ. alter caſus.* & Gutierr *ſuprà.* Secùs crederem, ſi per vim ſodomiticè cognoſceretur; quia negari non poteſt ob prædictum ſtuprum viliorem eſſe redditum, & probroſum eſſe fœminæ ſic ſtupratum ducere.

7. Secunda: An oſcula, tactuſque impudici ſponſi, vel ſponſæ cum aliis præſtent innocenti ſufficientem cauſam diſſoluendi ſponſalia? Si ex parte fœminæ prædicta oſcula, & tactus fuerint admiſſi, affirmat ex communi ſententia Couarru. *2. part. 7. §. 6. num. 3.* Sanch. *diſp. 55. num. 5.* Gutierr. *cap. 31. de matrim. num. 2.* Coninch. *diſp. 25. dub. 7. num. 56* Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 17. num. 3.* Paul. Laym. *dicto cap. 2. num 10.* præſtare ſponſo ſufficientem cauſam diſſoluendi ſponſalia, eo quòd cenſeatur impudica, & ita vilis, vt abſque nota non poſſit eam ducere.

Secùs verò cenſent Sanch. Baſil. Coninch. & Laym. eſſe dicendum de viro, qui ob prædicta oſcula, & tactus vilior redditus non eſt, nec probrum eſt fœminæ cum illo contrahere. Excipiunt tamen Coninch. & Layman. niſi oſcula, & tactus ſint frequentes, vt indicent propenſum valde ſponſi in alteram animum, vt meritò timeri poſſit, quod ſponſam non ſit amaturus, aut fidem non ſeruaturus.

8. Mihi tamen probabilius videtur à quocumque ſiue ſponſa, ſiue ſponſo oſcula, vel tactus impudici admittantur præſtare innocenti ſufficientem cauſam ſponſalia diſſoluendi: quod docuit Ochagauia *de ſponſalib. quæſt. 3.* inclinat Gutierr. *de matrim. cap. 31. num. 1. in fine.* & docti ſſimi Neoterici. Mouentur quòd prædictis oſculis, & tactibus fides in ſponſalibus data violetur. Quippe contrahentes ſponſalia promittunt alteri corpus ſuum non tradere nedum in matrimonij vſum, ſed ſibi inuicem reſeruare, vt matrimonio contracto eo vti poſſint, quam tamen ſponſionem admittens oſcula, & tactus violat, ergo illi fides non eſt neceſſariò ſeruanda, quia frangenti fidem fides ſeruanda non eſt. Præterea eſto ex prædictis oſculis, & tactibus ſponſus ſpectata hominum conditione non reputetur vilior, ſicuti reputatur ſponſa, at negari non poteſt reputari impudicum, & ſuſpicionem non leuem ingerere ſponſam minus eſſe amaturum, & fidem non ſeruaturum, quæ videntur ſufficere ad ſponſalium diſſolutionem.

9. Tertia. An vtroque ſponſo fornicante liceat vtrique reſilire, ſed illa delicta mutua compenſatione tolli, *argum. capit. intelleximus de adulteriis,* docuit Paludan. *in 4. diſt. 27. quæſt. 7. art. 3. num. 17. verſ. Quartò in compenſando.* Etenim in cauſa matrimonij, & ſponſalium vterque ſponſus æqualis eſt. Communis tamen ſententia docet ſolum ſponſum, ſed non ſponſam reſilire poſſe. Sic Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 14. num. 6.* Sanch *diſp. 55. num. 9.* Gutierr. *cap. 31. num. 4.* Coninch. *diſp. 25. dub. 7. concluſ. 6.* Paul. Layman, *lib. 5. ſum. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 11.* Baſil. Ponce *lib. 12. de ſponſalib. cap. 17. num. 3.* Ducuntur, quia, eſto quoad fidei, iuriſque promiſſi violationem ſit vtriuſque ſponſi fornicatio æqualis: at quoad notam, & infamiam æqualis non eſt, quippe fornicatio ſponſæ fœdior, & vilior eſt, & ſponſo deteſtabilior, *argum. leg. etſi cum ne, Cod. ad leg. Iul. de adulter. leg. palam, ff. de ritu nuptiar.* & pluribus exornat Tiraquel. *leg. 1. Connub. num. 45.* Ob quam cauſam parenti concubinatio permittitur filiam luxurioſè viuentem exhæredare, quod tamen matri eodem vitio affectæ nequaquam conceſſum eſt, quia vt colligitur ex *leg. in arenam Cod. de inoff. teſtam.* in pari vitio turpitudinis verſatur mater, non tamen pater, ſicuti notauit Couarru. *cap. Raynutius initio num. 15. de teſtament.* Molina *t. 1. tract. 2. diſp. 176.* Neque his obſtat quod conſtante matrimonio hæc delicta mutuò compenſentur, quia matrimonij obligatio quoad torum (inquiunt Sanch. Layman. Gutierr. & alij) difficiliùs ſoluitur, quàm obligatio ſponſalium, quæ ex quauis rerum mutatione ſuperueniente permittitur.

10. Mihi verò aliter occurrit dicendum, exiſtimo namque non ſolùm ſponſum fornicantem reſilire poſſe ob ſponſæ fornicationem, ſed ipſam ſponſam ob fornicationem ſponſi. Nam eſto fornicatio ſponſæ fœdior ſit, & viro deteſtabilior (vt eſt apertum) at ſponſus ſua fornicatione fidem datam violat, præſtátque ſponſæ ſufficientem cauſam, vt ſponſalia diſſoluat, quæ tamen nõ videtur tolli ex eo quòd ſponſa fornicetur. Nam Textus in *dicto c. intelleximus*, quo cauetur paria delicta mutua compenſatione tolli, non habet locum in præſenti ex ſententia Sanch. Henriq. Gutierr. Layman. & aliorum; eo quòd delicta paria non ſint & præcipuè quia eſt deciſio pro ſtatu matrimonij, cuius vinculum vtpotè inſolubile expedit, ne quoad habitationem tollatur niſi ex grauiſſima cauſa, ideóque in illius fauorem compenſatio delictorum etſi inæqualia ſint admittitur, quod tamen ad ſponſalia, quorum vinculum facilè ſoluitur trahi non debet. Præterea, vt ex *ſupradicto puncto* cõſtat, & tradit tanquam certum Sanch. *diſp. 53. n. 6.* & Gutier. *c. 24. num. 10.* quando vterque ſponſus culpabilis eſt in ſponſalium executione vtrique ſponſo permiſſum eſt reſilire, neque vnius culpa alterius culpa compenſatur, ergo idem dicendum eſt in cauſa fornicationis. Deinde ponamus poſita ſponſi fornicatione ſponſam velle ab ſponſalibus reſilire vti facere poteſt. Qua voluntate declarata ob fornicationem poſtmodum ipſius ſuperuenientem ſponſalibus nequit aſtringi, vtpote quæ iam fuerunt ſoluta. Et idem eſt argumentum, ſi ſponſæ fornicatio præceſſit, & ſponſus ab ſponſalium obligatione receſſit, fuitque prædictus receſſus ab ſponſa admiſſus. Quod ſi tempore ſecundæ fornicationis non fuerint ob priorem ſponſalia diſſoluta, non obinde impeditur eorum diſſolutio, nam ſecundò fornicans non tollit, quin prior infidelis extiterit, quam infidelitatem ſua fornicatione non cenſetur ex natura rei remittere: ex iure autem poſitiuo ſolùm in matrimonium pro tori ſeparatione hæc remiſſio inducitur. Ergo ob fornicationem ſponſi poteſt ſponſa fornicaria reſilire.

11. Quarta, An dicta de fornicatione carnali locum habeant in ſpirituali, ſcilicet in hæreſi ferè omnes Doctores affirmant, vti videre eſt in Sanch. *diſp. 55. num. 3.* Gutierr. *cap. 31. in fine. num. 5.* Baſil. Ponce, *lib. 12. cap. 17. num. 3.* Sed hoc intelligendum eſt, tum quando hæretici cohabitatio eſt innocenti periculoſa. Tum quando hoc delictum contingit illis in partibus, in quibus delinquentem infamem reddit, vt in Hiſpania, aliiſque Catholicis regnis.

PVNCTVM XXVI.

Qualiter ſponſalia diſſoluantur ob ſuperueniens iuris impedimentum?

1 *Ob impedimentum tantùm impediens non diſſoluuntur.*
2 *Ob impedimentum dirimens diſſoluuntur ex parte innocentis.*
3 *Affirmant plures obligatum eſſe diſpenſationem procurare, qui impedimentum appoſuit. Alij negant. Alij media via procedunt.*
4 *Eligitur prima ſententia.*
5 *Satisfit fundam. oppoſit.*

1. ETſi aliqui Doctores, quos refert, & ſequitur Gutierr. *de matr. c. 31. num. 2.* exiſtiment ob impedimentum tantùm impediens ſponſalia diſſolui ex parte innocentis; verius tamen eſt oppoſitum: eo quòd probabiliſſimum ſit excepto religionis, & caſtitatis voto nullum aliud impedimentum ex his, quæ tantùm impedientia nuncupantur, matrimonium impedire, diſpenſationéque indigere, vt optimè Sanchez, *lib. 1. diſputat. 56. num.* 3. Coninch. *diſp. 23. dub. 5. num.* 36.

2 At ſi impedimentum ſit dirimens v.g. affinitatis, vel cognationis, &c. ſoluuntur ſponſalia abſolutè ex parte innocentis; quia impedimentum apponens ſatis ſufficientem cauſam præſtitit innocenti ab ſponſalibus reſiliendi, reddens matrimonium impoſſibile. Vnde non tenetur admittere diſpenſationem, tametſi à nocente liberaliter offeratur, quia ius reſiliendi acquiſiuit, vti benè aduertit Coninch. *diſp.* 23. *dub. 5. concl. 2. n.* 37. Ex parte verò apponentis impedimentum, etſi eo tempore, quo impedimentum perſeuerat, ſponſalium obligatio ſuſpenſa ſit, ab ea tamē non eſt integrè ſolutus, ſed ſublato impedimento per diſpenſationem tenetur promiſſis ſtare, ſi innocens voluerit. Quia æquum non eſt, vt immunitatem à fide præſtita ex delicto acquirat contra Textum *in c. 2. de tranſlat. Prælat.* ſicuti dixit Coninch. *ſuprà*, Thom. Sanch. & Gutierr. ſtatim referendi.

3. Difficultas eſt, An is cuius cauſa impedimentum contractum eſt teneatur diſpenſationem illius procurare altero exigente? Affirmant indiſtinctè, abſque vlla limitatione Petr. de Ledeſm. *de matr. 4. a. 3. art. cauſa* 3. Ochagania *quæſt.* 23. eo quòd ex iuſtitia tenebatur matrimonium contrahere, & conſequenter impedimentum illi contrahendo non apponere. Ergo appoſitum obligatus eſt ex iuſtitia remouere. Filliucius *de matr. cap. 8. quæſt.* 8. excuſat ab hac obligatione delinquentem, niſi pars altera notabile damnum patiatur ex matrimonij omiſſione. Et probari poteſt, quia diſpenſatio eſt quædam iuris læſio, ad quam procurandam nemo videtur adſtrictus. Item eſt fauor, & priuilegium, quo nullus tenetur vti. Deinde ea quæ pendent à voluntate Principis reputantur quaſi impoſſibilia. *leg. continuus* 137. *§. cùm quis ff. de verbor. obligationib.* ibi: *Vbi omnino conditio impleri non poteſt, & ſi velis facere ei non liceat, nullius momenti fore ſtipulationem, perinde ac ſi ea conditio quæ natura impoſſibilis eſt inſerta eſſet.* Neque ad rem pertinet, quod ius mutari poteſt, & id quod nunc impoſſibile eſt, poſtea ſit poſſibile fieri; non enim ſecundùm futuri temporis ius, ſed ſecundùm præſentis æſtimari debet ſtipulatio: & aliis probat Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 5. num.* 5. Media quaſi via procedit Sanch. *lib. 1. diſp. 56. in fine.* Ægid. Coninch. *diſp. 23. dub. 5. num* 37. Gutierr. *c. 32. num.* 2. & alij: affirmant namque ſic impedimentum matrimonio promiſſo conſtituentem obligatum eſſe illius diſpenſationem procurare ſi facile poſſit, hoc eſt abſque magnis expenſis, aliaue graui difficultate. Secùs econtra niſi forte fœmina ſub ſpe matrimonij obtinendi deflorata eſſet, grauémque famæ iacturam pateretur, niſi nuptiæ ſequantur. Priorem partem probant, quia obligatio ex ſponſalibus contracta vrget ſponſum, vt ſaltem ea media quæ neceſſaria ſunt, & facilia ad executionem apponat: non verò vrget ad media extraordinaria, & difficilia apponenda. Exemplo illius qui poſt votum caſtitatis matrimonium contraxit, qui non tenetur ingredi religionem, vt caſtitatem ſeruet, quia eſt medium nimis durum, & extraordinarium, ad quod aſſumendum nunquam eſt cenſendus obligatus quis, niſi expreſsè declaret.

4. Ex his ſententiis prima mihi verior apparet, nam qui voluntariè matrimonio contrahendo impedimentum apponit ius compartis lædit, tenetur ergo illud reparare: At nullus alius modus reparationis aptior eſt, quàm ſi impedimentum tollat, tenetur ergo illum tollere, ſi poteſt: at poteſt tollere diſpenſationem procurando; tenetur ergo illam procurare. Neque obſtat, quod ea diſpenſatio impetranda ſit magnis expenſis, ſi eæ expenſæ ſolitæ ſint fieri pro illius impedimenti diſpenſatione, eo namque ipſo apponens iniuſtè impedimentum, & obligatus ex iuſtitia illud remouere, obligatur eas expenſas pro illius remotione facere, ſiquidem non ſuppetit alia via prædictum impedimentum remouendi, & ius alterius læſum reparandi.

5. Neque fundamenta oppoſita vrgent. Nam quæ in fauorem Filliucij adduximus, probant procurandam non eſſe diſpenſationem, etiamſi fœmina notabile damnum ex dimiſſione nuptiarum pateretur, vt intuenti conſtare poteſt. Quare dicendum eſt per ſe neminem eſſe obligatum diſpenſationem legis communis procurare, eáque diſpenſatione, & fauore vti. Secùs verò per accidens ratione alicuius damni dati, cuius reparatio eam diſpenſationem per ſe poſtulat. Neque ea diſpenſatio cenſenda eſt impoſſibilis, etiamſi à voluntate Principis pendeat, tametſi ſit difficilis, ob cuius cauſam quaſi impoſſibilius nuncupatur: & ad *legem continuus* reſpondeo probare non poſſe eſſe ſtipulationem ex his, quæ ad ſui executionem mutari ius requirunt, non verò probat non poſſe eſſe damnificationem, quæ ad prædicti iuris mutationem, ſeu potius diſpenſationem procurandam obliget. Adde ſtipulationem abſolutam eſſe non poſſe, benè tamen conditionatam (ſub conditione inquam) quod prædicti iuris communis relaxatio obtineatur. Ad fundamentum verò Sanch. & aliorum reſpondeo, ex lege ſponſaliorum neminem obligatum eſſe ad impedimenti dirimentis diſpenſationem procurandam; benè tamen ex iniqua, & iniuſta impedimenti appoſitione, comparatione cuius diſpenſatio non eſt medium extraordinarium, ſed ordinarium, & per ſe requiſitum.

PVNCTVM XXVII.

Qualiter ſoluantur ſponſalia ob defectum corporis, & animi?

1 *Ob fœditatem notabilem ſuperuenientem diſſoluuntur ex parte illius qui illæſus eſt.*
2 *Item ob paralyſim, lepram, aliúmve morbum contagioſum.*
3 *Ob morbum Gallicum ſuperuenientem reſilire poteſt qui ſanus eſt.*
4 *Si ſponſa tempore ſponſalium pulcherrima extiterit, & poſtmodum fuerit deformis, negat* Couaruu. *reſilire poſſe ſponſum.*
5 *Verius cenſeo oppoſitum.*
6 *Satisfit oppoſit. fundam.*
7 *Ob deformitatem animi ſponſalia ſoluuntur, Explicanturque in particulari caſus.*

1. COnſtat ex *c. quemadmodum 25. de iureiurando* fœditate notabili ſuperueniente diſſolui ſponſalia etiam iuramento firmata ex parte illius qui illæſus eſt, quia vt in prædicto Textu dicitur, promiſſio ſubintelligitur rebus in eodem ſtatu permanentibus. Quare ſi aliquis ex ſponſis oculos, aures, vel nares amittat, vel aliquam aliam ſimilem turpitudinem patiatur, poterit illæſus ab ſponſalibus reſilire. Et licèt Textus in *dicto cap. quemadmodum* videatur vtriuſque oculi amiſſionem exigere, ſiquidem in numero plurali loquitur, vti placuit Paludan. *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. caſu 7. num.* 25. Rectiùs Sanch. aliis relatis *diſp.* 57. *numero* 3. Gutierr. *capite.* 32. *num.* 3. Baſil. Ponce *lib.* 12. *capit.* 17. *numero* 4. Coninch. *diſputat.* 23. *dub. 8. num.* 66. affirmant vnius oculi amiſſionem ſufficere, quia cenſetur grauis deformitas, & rerum mutatio, quódque indicauit *lex 8. tit. 1. part.* 4. ibi; [ſi alguno delloſ çegaſe.]

2. Rurſus ob paralyſim, lepram, aliumve morbum contagioſum optimè poſſunt ex parte illæſi ſponſalia diſſolui, quia nemo præſumi poteſt voluiſſe ſe ad contrahendum matrimonium prædicto morbo ſuperueniente, quia eſſet obligatio ad rem ſummè difficilem, nec ſub priori intentione comprehenſam, vti deciditur *in dicto cap. quemadmodum*, & *dicta leg.* 8. & tradunt omnes.

3. Ex his infertur ob morbum Gallicum alteri ſuperuenientem poſſe, qui ſanus eſt ab ſponſalibus reſilire; quia eſt infirmitas contagioſa, & quæ horrorem cauſat, & raro ea affectus ſanitatem recuperat. Sic Nauarr. *cap. 22. num. 17. caſu.* 8. Henriq. *lib. 11. cap. 14. num.* 6. Sanch. *lib. 1. diſp. 17. num.* 2. Gutierr. *cap. 32. n.* 3. Quinimo huius morbi vehemens ſuſpicio, etſi non plenè probetur, præſtat ſufficientem cauſam ſponſalia diſſoluendi ſecundum Seraphinum, *deciſ.* 1213. *n. 8. & 9.* Riccium *deciſ. 231. n. 4. in fine.* Baſil. *lib. 12. de ſponſal. c. 17. n.* 4. quia ſola ea ſuſpicio arceret in principio à matrimonio contrahendo. Idem dicendum eſt de qualibet alia infirmitate incurabili, vt epilepſia, quia reddit matrimonium notabiliter difficilius, vt benè aliis relatis Sanch. *dicta diſp.* 57. *n.* 2. Gutierr. *c. 32. n.* 3. Coninch. *dub. 8. n.* 67. Sub prædicta infirmitate annumerari debet oris graueolentia, quando arte Medici ſubueniri non poteſt, quia pro mutua cohabitatione vix ſuſtineri poteſt, indiciumque eſt cuiuſdam habitualis moleſtiſſimi morbi, vt conſtat *ex leg. quis clarum. §. fin. ff. de Ædilitio edicto*, & tradunt Baſil. Ponce *lib. 12. cap. 17. num* 4. Sanch. & Gutierr. *locis allegatis*, & alij apud ipſos.

4. Solùm eſt difficultas, An ſi ſponſa tempore ſponſalium pulcherrima extiterit, & poſtmodum notabiliter fuerit deformis, poſſit ſponſus ob eam deformitatem ab ſponſalibus reſilire? Negant Couarru. 4. *decret. 1. part. c. 5. initio. n. 6.* Alexand. Carrer. *lib. 1. de ſponſal. cap. 15. in fine.* Marien. *lib. 5. recop. tit. 1. Rub. Gloſſ. 1. num. 47.* Ludouic. Lopez 2. *part. inſtruct. de matr. cap. 38.* Gutierr. *de matr. cap. 32. num. vlt.* Ducuntur, quia Textus in dicto *cap. quemadmodum* loquitur de deformitate proueniente ex mutatione membrorum, veluti amiſſione oculorum, naſi, aurium, &c. non in deformitate longè inferiori, quæ ſolùm pulchritudini aduerſatur, vt colligitur ex illis verbis, *vel quidquid ei turpius eueniret*, tacitè indicans deformitatem, quæ ſponſalia diſſoluere deberet maiorem ea deformitate expreſſa eſſe debere. Quod apertiùs expliciuit *dicta lex regia* 8. ibi: [ſile auinieſe otra coſa mas deſaguiſada, que algunas deſtas ſobredichas:] aliàs vt inquit Gutierr. ex ſolis febribus ordinariis, & debilitate faciei, & corporis abſque alia grauitate nociua morbi ſponſalia diſſolui poſſent, quod videtur abſurdum, & contra mentem Pontificis *in dicto cap. quemadmodum.* Et confirmatur, nam deformitas, quæ in *prædicto c.* ſponſalia diſſoluit communis eſt tam fœminæ, quàm viro, at defectus pulchritudinis in viro non præbet fœminæ ſufficientem cauſam ſponſalia diſſoluendi. Ergo neque defectus pulchritudinis in fœmina eam cauſam viro præbere debet. Neque obſtat, quod Innocent. *in dicto cap. quemadmodum n. 3.* & ibi, Hoſtienſ. *verbo profectò* explicantes prædictum Textum dixerint diſſolui ſponſalia, quando ſuperuenit notabilis deformitas, quia non manent res in eodem ſtatu, cùm non ſit fœmina apta facere id propter quod dicitur, ſcilicet tollere viro occaſionem fornicandi, quia ad eam tam deformem accedere non valet; non inquam obſtat; quia intelligendum eſt de deformitate ibi expreſſa, ſimili, vel maiori, non de deformitate longè inferiori, qualis eſt pulchritudinis defectus, cùm paſſim viri ad fœminas non pulchras accedant, relicta pulcherrima coniuge.

5. Nihilominus verius exiſtimo ob prædictam cauſam notabilis deformitatis diſſolui poſſe ſponſalia ab alia comparte, quod docuit Sanch. aliis relatis. *diſp. 57. num. 4.* Baſil. Ponce *lib. 12. c. 17. num. 5.* Coninch. *dub. 8. num. 66.* Ratio deſumitur ex eo quòd res ſint notabiliter mutatæ, neque præſumi poſſit priorem intentionem ad hunc caſum ita difficilem extenſam fuiſſe. Quippe ſponſus, qui poſt ſponſalia contracta notabiliter deformis effectus eſt, alteri placere non poteſt, non igitur aptus erit tollere ab eo occaſionem fornicandi. Neque obſtat viros relicta coniuge pulchra, cum deformi fornicari, quia id eſt per accidens; per ſe tamen mulier pulchra amorem conciliat, deformis auertit. Quæ autem ſit deformitas notabilis arbitrio Iudicis decidendum eſt, non ſponſi ob periculum errandi, neque enim quilibet defectus pulchritudinis cenſendus eſt notabilis, aliàs paſſim ſponſalia diſſoluerentur: ſed ille tantùm, qui quemlibet hominem prudentem eius generis, & conditionis à matrimonio contrahendo abſterreret.

6. Ex his ſoluuntur fundamenta oppoſita. Fateor *in dicto cap. quemadmodum* ſolam deformitatem ex defectu membrorum, illáque maiorem exprimi, at in ratione decidendi etiam inferiorem deformitatem contineri, ſi talis ſit, vt ob eam deformis notabiliter alteri diſpliceat, & prudenter infelices exitus ex matrimonio contracto timeantur. Ad confirmationem nego ob deformitatem ſponſi non poſſe ſponſam reſilire, poteſt vtique, vt benè notauit Coninch. *d. diſp. 24. dub. 8. num. 66.* ſed ſponſi deformitas, quæ cauſam reſiliendi præſtet maior eſſe debet, ea ſcilicet quæ horrorem cauſet.

7. Ex parte animi ſolui ſponſalia ob eius deformitatem docent ferè omnes Doctores, quippe animus corpore præſtantior eſt, ideóque illius deformitas validiorem cauſam præſtat ſponſalibus diſſoluendis. Quapropter ſi alicuius grauis delicti aliquis ex ſponſis infametur, innocens reſilire poterit, vti certiſſimum tradidit Anton. Cuchus, *lib. 5. inſtit. maior. tit. 10. n. 63* Sanch. *diſp. 57. n. 2.* Gutierr. *c. 32. n. 3.* quia eſt grauis mutatio, quæ in contrahendo matrimonio quemlibet prudentem auerteret. Secundò ſponſalia ſoluuntur, ſi ebrietati, ſcortationibus, alióve ſimili vitio reperiatur ſponſus deditus. Tum quia probroſum eſt illum ducere. Tum quia infelices exitus ex tali matrimonio timeri poſſunt, vt benè notauit Coninch. *d. diſp. 23. dub. 8. num. 67.* Sanch. *diſp. 63 in fine.* Baſil. Ponce *lib. 12. c. 17. n. 6.* Tertiò ob morum aſperitatem, vel ob ſæuitiam denuò cognitam, poterit altera pars reſilire. Si enim hæc cauſa ſufficiens eſt ad diuortium. *c. ad litteras de reſtit. ſpoliat.* à fortiori ſufficiet ad ſponſalia diſſoluenda, ſicuti tradit Abbas *in c. veniens. Qui clerici, vel vouentes, n. 2.* & ibi Alexan. de Neuo. *n. 2.* Sanch. plures referens *diſp. 58. n. 2.* Gutierr. *c. 33. n. 1.* Coninch. *diſp. 23. dub. 8. num. 67.* Neque obſtat Textus in *cap. veniens,* vbi mulier ab ſponſalibus reſiliens, eo quòd audierat plura de ſponſi ſeueritate, cenſetur fidem violaſſe, quia non eſt cenſenda fidem violaſſe, eo quòd ob ſeueritatem ſponſi ab ſponſalibus receſſerit, ſed quia receſſit abſque ſufficienti notitia illius ſeueritatis, fuit enim vana in credendo, vt aduertit Gloſſa *ibi verbo, ſeueritate.* Et Abbas *n. 2.* Sanch. & Coninch. *loc. allegatis.* Quartò ob graues inimicitias ortas inter ſponſos diſſoluuntur ſponſalia ex parte vtriuſque, quia vtrique executio ſponſalium facta eſt notabiliter durior, & ex tali matrimonio infelix exitus timeri poteſt, ſicuti dicitur *in c. 2. c. requiſiuit de ſponſalib.* & tradit plures referens Sanch. *dicta diſp. 58. n. 3.* Gutierr. *c. 33. n. 2.* Quintò ſi alterius partis parentes obſtinatè contradixerint, ex qua contradictione timeri meritò poſſit diſcordia grauis inter parentes, ſeu conſanguineos ſponſorum, & à fortiori inter ipſos ſponſos, vterque ab ſponſalibus ſoluitur, quia in eo euentu vtrique durus eſt contractus, & graui periculo expoſitus mali exitus, vt benè notauit Nauarr. *c. 16. n. 18. in fine.* Coninch. *diſp. 23. dub. 8. n. 68.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 1 p. c. 2. n. 18.* Cautè tamen in hac cauſa procedendum eſt: ſæpè enim, vt benè inquit Sanch. *lib. 1. diſp. 14. n. 3. circa finem*, variæ minæ iactantur, terroréſque opponuntur, & diſcordiarum pericula intentantur, quæ tamen experientia teſte, vbi deferbuit ille impetus, & matrimonium celebratur, in nihilum recidunt, faciléque animi conciliantur, & ſedatur omnis tempeſtas.

Pvnctvm XXVIII.

Qualiter ob fortunarum defectum, aliáſve cauſas ſuperuenientes ſoluantur ſponſalia?

1 *Ob defectum dotis promiſſæ ſoluuntur ſponſalia ex altera parte.*

2 *Si dos promiſſa non eſt, plures cenſent non diſſolui ob ſuperuenientem ſponſæ paupertatem.*

3 *Verius eſt oppoſitum.*

4 *Si vterque in paupertatem deueniat, vtrique datur ſufficiens diſſolutionis cauſa.*

5 *Ob ſuperuenientem diuitiarum copiam nec cogitatam ab altero contrahente, non de obligatur promiſſis ſtare.*

6 *Cauſa, quæ ſponſalium executionem reddit notabiliter difficiliorem ſufficiens eſt ad ea diſſoluenda.*

7 *Procedit, etiamſi prædicta cauſa ſuperueniat, poſtquam alius fuit in mora.*

1. ET quidem ob defectum dotis promiſſæ ſponſalia diſſolui ex altera parte docet communis ſententia aduerſus Bald. *in c. quemadmodum, n. 8. de iureiurando,* & Alexand. de Neuo *n. 16.* eo quòd dotis promiſſio eſt conditio, ſub qua ſponſalia celebrantur, ac proinde deficiente conditione etiam citra culpam obligatio ſponſaliorum ceſſat: ſic Couarruu. 4. *decret. 1. p. c. 5. initio. n. 4.* Menoch. *lib. 2. de arbitrar. caſu 455. n 6.* Sanch. *diſp. 59. n. 2.* Gutierr. *c. 33. n. 3.* Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10 c. 2 n. 18.* Coninch. *diſp 23. dub. 8 n. 70.* & habetur *c. de illis 3. de condit. appoſit.*

2. Quòd ſi dos promiſſa non eſt, multi Doctores, quos plena manu referunt Sanch. *dicta diſp. 59. n. 5.* Gutierr. *d. c. 33. n. 3.* cenſent ſponſalia non diſſolui ob ſuperuenientem ſponſæ paupertatem. Mouentur, quia non eſt cenſenda mulier nubens omnia ſua bona in dotem offerre, niſi id exprimat, vti aliis relatis docet Couarr. 4. *decret. 1. p. c. 5. initio, n. 5.* Maſcard. *de probationib. concl. 577. n. 2.* Barboſa *in Rub. ff. ſoluto matr. 4. p. n. 3.* Ergo promittens matrimonium ſponſæ diuiti dote non promiſſa illi obligatur, ac ſi nulla bona haberet. Si enim ſub conditione bonorum, quæ de præſenti habet, vellet obligationem ſponſaliorum intelligi, cur id non expreſſit, & cur non poſtulauit illa bona in dotem conſtitui?

3. Sed verius eſt in prædicto euentu ſponſalia diſſolui, vti docuit Abbas in dicto *cap. quemadmodum. n. 10. de iureiurando.* Syluest. *verb. Sponſalia. q. 10. caſu 9.* Nauarr. *c. 22. n. 27.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 10. n. 71.* Henriq. *lib. 11. c. 14. n. 6.* Sanch. *lib. 1. diſp. 59. n. 4.* Gutierr. *c. 33. n. 4.* Paul. Layman *lib. 5. ſum. tract. 10. 1. p. c. 2. n. 18.* Coninch. *diſp. 23. dub. 8. n. 69* Baſil. Ponce *lib. 12. c. 17. n. 6.* Moueor, quia ſatis receptum eſt mulierem nubentem omnia bona ſua in dotem promittere, tametſi id non exprimat, vt aduerſus Doctores *n. præcedenti* relatos docet Bart. *in repetit. leg. ſi conſtante. n. 78. ff. ſoluto matrim.* Aliis, vt Antonio Gomez, *leg. 50. Tauri, n. 17.* de quo Menoch. *lib. 3. præſumpt. 6. per totam.* Et iure Caſtellæ id videtur certum ex *lib. 4. compilat. tit. 46. initio.* Sed eſto id verum non ſit; negari tamen non poteſt grauem eſſe mutationem, quæ ſi à principio eſſet, quemlibet prudentem à matrimonio contrahendo auerteret. Etenim in promiſſione matrimonij maximè attenditur patrimonium contrahentis, an amplum ſit, an exiguum, vt onera matrimonij ſuſtentari poſſint? Quare illa promiſſio matrimonij ſubintelligitur ſub illo diuitiarum ſtatu, vnde ſi ab illo cadit, obligatio ceſſat.

4. Ex qua doctrina infert rectè Seraphin. *deciſ. 1258. n. 1. & 2.* Riccius *deciſ. 232.* Baſil Ponce *c. 17. n. 9* timorem iuſtum, & probabilem exhæredationis, eſſe ſufficientem cauſam ſponſalia diſſoluendi, quia eſt timor cadendi ab ſtatu tempore ſponſaliorum habito. Quod ſi vterque in paupertatem deueniat, vtrique datur ſufficiens diſſolutionis cauſa, minus enim

enim apti ſunt ad onera matrimonij ſuſtinenda, neque in hac parte eſt compenſationi locus, vt benè notauit Rebell. *lib. 4. de oblig. iuſtit. q. 8. ſect. 8. num.* 70 Baſil. Ponce, *lib.* 12. *c.* 17 *num.* 8.

5. At ſi tempore ſponſalium ingens diuitiarum copia vni ex ſponſis eueniat, quam tamen à principio non cogitauit, altero ſponſo in eodem ſtatu manente, etſi alicui videri poſſet deobligatum eſſe ab ſponſalibus, eo quòd earum executio illi fiat notabiliter durior, & quam à principio non præſtaret, ſi ſe ita diuitem videret. At longè verius cenſeo, & ferè certum obligatum eſſe promiſſis ſtare, quia pars qua cum contrahit non eſt deterior facta. Ergo nullum præſtat reſiliendi fundamentum. Ergo non debet ſuo iure priuari ob diuitias alteri parti superuenientes. Atque ita docent Sanch. *dub.* 1. *diſp.* 59. *in fine. num.* 7. Gutierr. *cap.* 33. *n.* 4. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 8. *n.* 69. Neque obeſt, quod executio ſponſalium illi durior fiat, quia non fit durior per ſe, ſed ex eo quòd impediatur ab aliis ſponſalibus ditioribus contrahendis, aliàs quoties ſponſalia ditiora offerrentur, poſſent minus ditiora ſolui, quod non eſt dicendum.

6. Supradictæ cauſæ ſunt, quæ in ſponſalium diſſolutione præcipuè occurrere poſſunt. Sed quia enumerari ſigillatim omnes, eſt ferè impoſſibile; ideò Doctores regulam generalem ſtatuunt dicentes, quoties contractis ſponſalibus ſuperuenit aliqua cauſa, quæ eorum executionem notabiliter reddit difficiliorem, quæque ſi à principio extiteret quemlibet alium einſdem conditionis, à contrahendis prudenter auerteret, ceſſat eorum obligatio ex parte illius, cui contractus redditus eſt difficilior, eo quod à principio factus fuerit ſub ea conditione, *ne res notabiliter mutentur* iuxta Textum *in dicto c. quemadmodum de iure iurando.* Sic Nauarr. *c.* 22. *n.* 27. & *lib.* 4. *conſ.* 34. aliàs 9. *de ſponſalib.* Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 62. *n.* 3. Gutierr. *c.* 33. *n.* 6. Baſil. Ponce, *c.* 17. *n.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 8. *in princ.* Paul. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *c.* 2. *n.* 18. & alij plures apud ipſos.

7. Quod procedit, tametſi illa noua cauſa ſuperueniat, poſtquam alius fuit in mora implendi ſponſalia, quia prædicta mora etſi inducens obligationem ſatisfaciendi damnis ex illa ſequutis, alteri comparti non tollit efficaciam cauſæ diſſolutiuæ ſponſalium ſuperuenientis, vt benè notauit Sanch. *d. diſp.* 62. *n.* 5. Gutierr. *c.* 33. *num.* 8.

PVNCTVM XXIX?

An ſi prædictæ cauſæ præceſſerint ſponſalia, & ignorentur, ſponſalia diſſoluant, ac ſi poſtmodum ſuperueniſſent?

1 *Affirmatiuè reſpondendum eſt.*
2 *Procedit quando ignorantia cauſæ dedit cauſam contrahendi.*
3 *Procedit etſi ſponſalia fuerint iurata. Et ſatisfit obiectioni.*
4 *Ob fornicationem ſponſæ, quam eſſe virginem exiſtimabas, potes ab ſponſalibus etiam iuratis reſilire.*
5 *Eſſe viduam, quam putaſti virginem alicui videbitur, non eſſe ſufficientem cauſam diſſoluendi.*
6 *Sed probabilius eſt oppoſitum.*
7 *Fornicatio ſponſi præcedens non dat ſponſæ ſufficientem cauſam diſſolutionis.*
8 *Excipe, niſi cum pluribus eſſet fornicatus.*
9 *Deinde ſi ex fornicatione prolem haberet.*
10 *Prædicta cauſa ignorata reddit contractum non ipſo iure nullum, ſed irritandum.*
11 *Conſcius cauſæ ſufficientis ad diſſoluenda ſponſalia cenſetur iuri reſiliendi cedere, ſi coniugem cognoſcat.*

1. NOtanter dixi, *ſi prædictæ cauſæ ſponſalium diſſolutiuæ ignorentur,* nam ſi illis cognitis ſponſalia contrahantur, omnes Doctores firmant nullam ſupereſſe facultatem reſiliendi; quia iam liberè conſenſiſti, quo conſenſu poſito ius alteri parti eſt quæſitum, quo priuari non debet. At aliqua ex prædictis cauſis ignorata, poteris illa cognita ab ſponſalibus reſilire, vt ex communi ſententia aduerſus Paludan. *in.* 4. *d.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *n.* 33. & Supplement. Gab. *eodem d. q.* 2. *art.* 3. docent Henriq. *lib.* 11. *c.* 14. *num.* 6. Thom. Sanchez, *lib.* 1. *diſp.* 63. *n.* 2. Gutierr. *cap.* 34. *de matr. num.* 2. Coninc. *diſp.* 23. *dub.* 8. *n.* 57. & *dub.* 9. *n.* 71. Paul. Laym. *lib.* 5. *ſum. tr.* 10. 1. *p. c.* 2. *n.* 18. Baſil. Ponce *lib.* 12. *de ſponſal. c.* 18. *à n.* 1. Ratio eſt manifeſta, quia comparatione tui res notabiliter mutantur, ſiquidem de nouo apparet vitium, quo tecum contrahens vilior eſt, quàm à principio exiſtimaſti. Etenim illud vitium comparatione tui tunc apponitur, quando tibi manifeſtatur, quia tunc eſt cenſenda res fieri, quando innoteſcit. *Argum. c. paſtoralis de exceptionib.* ſicut è contrà tunc cenſetur non eſſe, quando non apparet. *leg. in lege. ff. de contrahenda empt.* Et præterea in generali, ſimplicique obligatione non cenſentur comprehenſa quæ cogitata ab obligatione prudenter auerterent. *leg. obligatione generali.* 6. *ff. de pignorib.* & *leg.* 1. *Cod. quæ res pignori obligari poſſunt. lege ſi libertus, de oper. libert. cap. veniens de iureiurando.*

2. Hæc tamen procedunt, quando ignorantia cauſæ dedit cauſam contrahendi: ſecùs quando ita affectus eſſes, vt eſto prædictam cauſam cognoſceres, adhuc cõtraheres (quod nunquam eſt præſumendũ, niſi expreſſeris) quia in eo euentu non eſt facta vlla mutatio comparatione tui conſenſus, quæ à contrahendo auerteret, vti docuit Sanch. *lib.* 1. *diſputat.* 65. *num.* 2. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *de ſponſal. cap.* 18. *n.* 4. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *num.* 60. Poſita autem ſufficienti cauſa ad ſponſalia diſſoluenda, & non aliter, ſtandum eſt aſſertioni cuiuſque, ſe minimè conſenſurum, ſi eam ſciret, quia de eius voluntate non aliter quam eius teſtimonio conſtare poteſt, vt ì aliis relatis docuit Sanch. *diſputat.* 62. *in fine, numero* 6. Gutierr. *c.* 33. *num.* 9.

3. Deinde procedunt ſupradicta etſi ſponſalia fuerint iurata, quia vt ſæpè dictum eſt, iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, ſicuti in præſenti tradit alios referens Sanch. *d. diſp.* 62. *n.* 4. & *diſp.* 64. *n.* 7. Gutierr. *c.* 33. *num.* 7. Coninch. *diſp* 23. *dub.* 7. *num.* 61.

Neque his obſtat Textus *in c. quemadmodum,* vbi deciditur ob fornicationem præcedentem ſponſalia non poſſe diſſolui, quia vt explicat *ib.* Gloſſa, & Anton. & communiter Doctores intelligitur de fornicatione præcedenti nota, ſecùs ignorata.

4. Hinc fit ob fornicationem ſponſæ, quam virginem eſſe exiſtimabas te poſſe ab ſponſalibus etiam iuratis reſilire ob rationem tactam notabilis mutationis, & quia bigamus fieres, vnde diſſoluto coniugio non poſſes abſque diſpenſatione ad ordines promoueri, quod eſt graue onus. Atque ita cum communi docet Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 64. *n.* 3. Gutier. *c.* 34. *n.* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *c.* 18. *n.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub* 7. *concl.* 3. *n.* 57. Quam doctrinam meritò prædicti Doctores extendunt contra alios ad fornicationem viduæ. Quia negari non poteſt probroſum eſſe viro viduam inhoneſtam ducere, quo à principio cognito ab ſponſalibus abſtinuiſſet.

5. An verò eſſe viduam, quam reputaſti virginem ſit ſufficiens cauſa diſſoluendi ſponſalia difficultate non caret ob ea quæ adducit Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 58. Nam eſto illo matrimonio bigamus fias, non videtur hoc multum referre, cùm contrahens matrimonium nihil minus cogitet quàm ad ordines promoueri: præcipuè cùm ob defectum doctrinæ, & ob alias cauſas ſæpè irregularis exiſtas. Et præterea quia illius qualitatis ignorantia probabilis eſſe non poteſt, ſi de ſtatu ſponſæ inquiſitionem feciſti, ad quam faciendam videbaris obligatus. Ob quas rationes cenſet Coninch. *loco citato* te non poſſe ab ſponſalibus reſilire, niſi fortè habitum clericalem geſtares, & priuilegio clericali priuandus eſſes, vel ſi illa tanquam virginem ſe tibi venditaſſet.

6. Sed probabilius cenſeo cum Sanch. *diſp.* 63. *n.* 3. Gutierr. *c.* 34. *n.* 4. Baſil. *lib.* 12. *c.* 18. *n.* 2. in quolibet euentu te poſſe reſilire, eo præcipuè quia in communi hominum æſtimatione vidua cenſetur inferioris conditionis, quàm virgo ad matrimonium contrahendum, minúſque virum decet. Ergo eſt facta comparatione tui notabilis mutatio. Neque obeſt quod obligatus fueris inquiſitionem facere de ſponſæ ſtatu; ſi de facto non feceris ob aliquam probabilem rationem, nempè quia ipſa non geſtabat vidualem habitum, nam tunc cenſendus non es eius qualitatem contrahendo approbaſſe.

7. Sponſi verò fornicationem præcedentem ignoratam præſtare ſponſæ ius reſiliendi indicauit Nauarr. *c.* 22. *n.* 27. eo quòd hæc ſubſequens ius reſiliendi præſtat, ergo præſtare debet, eſto præcedat ob rationes in principio factas. Sed omnino tenendum eſt oppoſitum cùm Sanch. *diſp.* 63. *n.* 9. Gutierr. *c.* 34. *n.* 7. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 62. Baſil. Ponce, *l.* 12. *c.* 18. *n.* 2. Ratio eſt: quia fornicatio ſponſi præcedẽs ſpõſalia non habet eam qualitatem, ob quam ſubſequens dirimit. Quippe ea dirimit eo tantùm, quia fidem datam violat, & ſuſpectum reddit de futuri tori violatione, quæ tamen in fornicatione præcedenti non procedunt. Secùs verò eſt in fornicatione ſponſæ, quæ non ſolùm ob fidem violatam, & ſuſpicionem violandi torum ſponſalia diſſolui facit, ſed quia ipſa fornicatione vilior, & contemptibilior facta eſt, quod tamen in fornicatione ſponſi non procedit. Non enim ob hoc delictum minoris æſtimationis fit, neque vllam notam incurrit fœmina, eo quòd nubat viro qui aliam cognouit.

8. Excipe tamen, niſi vir cum pluribus fornicatus eſſet, ita vt cenſeretur maximè huic vitio deditus, quod antea ſponſa ignorabat, quia eo caſu probroſum fœminæ eſt illud ducere, & meritò timere poteſt contracto matrimonio ſimilia patraturum: ſic notauit Sanch. *d. diſp.* 63. *num.* 9. & 10. Gutierr. *c.* 34. *n.* 7. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 62. Baſil. Ponce. *cap.* 18. *num.* 2.

9. Secundò excipe, niſi ex fornicatione prolem haberet, quia redditur matrimonium difficilius, tum ob obligationem ei alimenta præſtandi, tum quia cauſa diſcordiarum eſſe

ſolet,

enim apti ſunt ad onera matrimonij ſuſtinenda, neque in hac parte eſt compenſationi locus, vt benè notauit Rebell. *lib. 4. de oblig. iuſtit. q. 8. ſect. 8. num.* 70 Baſil. Ponce, *lib.* 12. *c.* 17 *num.* 8.

5. At ſi tempore ſponſalium ingens diuitiarum copia vni ex ſponſis eueniat, quam tamen à principio non cogitauit, altero ſponſo in eodem ſtatu manente, etſi alicui videri poſſet deobligatum eſſe ab ſponſalibus, eo quòd earum executio illi fiat notabiliter durior, & quam à principio non præſtaret, ſi ſe ita diuitem videret. At longè verius cenſeo, & ferè certum obligatum eſſe promiſſis ſtare, quia pars qua cum contrahit non eſt deterior facta. Ergo nullum præſtat reſiliendi fundamentum. Ergo non debet ſuo iure priuari ob diuitias alteri parti ſuperuenientes. Atque ita docent Sanch. *dub.* 1. *diſp.* 59. *in fine. num.* 7. Gutierr. *cap.* 33. *n.* 4. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 8. *n.* 69. Neque obeſt, quod executio ſponſalium illi durior fiat, quia non fit durior per ſe, ſed ex eo quòd impediatur ab aliis ſponſalibus ditioribus contrahendis, aliàs quoties ſponſalia ditiora offerrentur, poſſent minus ditiora ſolui, quod non eſt dicendum.

6. Supradictæ cauſæ ſunt, quæ in ſponſalium diſſolutione præcipuè occurrere poſſunt. Sed quia enumerari ſigillatim omnes, eſt ferè impoſſibile; ideò Doctores regulam generalem ſtatuunt dicentes, quoties contractis ſponſalibus ſuperuenit aliqua cauſa, quæ eorum executionem notabiliter reddit difficiliorem, quæque ſi à principio extiteret quemlibet alium eiuſdem conditionis, à contrahendis prudenter auerteret, ceſſat eorum obligatio ex parte illius, cui contractus redditus eſt difficilior, eo quod à principio factus fuerit ſub ea conditione, *ne res notabiliter mutentur* iuxta Textum *in dicto c. quemadmodum de iureiurando.* Sic Nauarr. *c.* 22. *n.* 27. & *lib.* 4. *conſ.* 34. aliàs 9. *de ſponſalib.* Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 62. *n.* 3. Gutierr. *c.* 33. *n.* 6. Baſil. Ponce, *c.* 17. *n.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 8. *in princ.* Paul. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *c.* 2. *n.* 18. & alij plures apud ipſos.

7. Quod procedit, tametſi illa noua cauſa ſuperueniat, poſtquam alius fuit in mora implendi ſponſalia, quia prædicta mora etſi inducens obligationem ſatisfaciendi damnis ex illa ſequutis, alteri comparti non tollit efficaciam cauſæ diſſolutiuæ ſponſalium ſuperuenientis, vt benè notauit Sanch. *d. diſp.* 62. *n.* 5. Gutierr. *c.* 33. *num.* 8.

Pvnctvm XXIX?

An ſi prædictæ cauſæ præceſſerint ſponſalia, & ignorentur, ſponſalia diſſoluant, ac ſi poſtmodum ſuperueniſſent?

1 *Affirmatiuè reſpondendum eſt.*
2 *Procedit quando ignorantia cauſæ dedit cauſam contrahendi.*
3 *Procedit etſi ſponſalia fuerint iurata. Et ſatisfit obiectioni.*
4 *Ob fornicationem ſponſæ, quam eſſe virginem exiſtimabas, potes ab ſponſalibus etiam iuratis reſilire.*
5 *Eſſe viduam, quam putaſti virginem alicui videbitur, non eſſe ſufficientem cauſam diſſoluendi.*
6 *Sed probabilius eſt oppoſitum.*
7 *Fornicatio ſponſi præcedens non dat ſponſæ ſufficientem cauſam diſſolutionis.*
8 *Excipe, niſi cum pluribus eſſet fornicatus.*
9 *Deinde ſi ex fornicatione prolem haberet.*
10 *Prædicta cauſa ignorata reddit contractum non ipſo iure nullum, ſed irritandum.*
11 *Conſcius cauſæ ſufficientis ad diſſoluenda ſponſalia cenſetur iuri reſiliendi cedere, ſi coniugem cognoſcat.*

1. NOtanter dixi, *ſi prædictæ cauſæ ſponſalium diſſolutiuæ ignorentur*, nam ſi illis cognitis ſponſalia contrahantur, omnes Doctores firmant nullam ſupereſſe facultatem reſiliendi; quia iam liberè conſenſiſti, quo conſenſu poſito ius alteri parti eſt quæſitum, quo priuari non debet. At aliqua ex prædictis cauſis ignorata, poteris illa cognita ab ſponſalibus reſilire, vt ex communi ſententia aduerſus Paludan. *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *art.* 3. *n.* 33. & Supplement. Gab. *eodem d. q.* 2. *art.* 3. docent Henriq. *lib.* 11. *c.* 14. *num.* 6. Thom. Sanchez, *lib.* 1. *diſp.* 63. *n.* 2. Gutierr. *cap.* 34. *de matr. num.* 2. Coninc. *diſp* 23. *dub.* 8. *n.* 57. & *dub.* 9. *n.* 71. Paul. Laym. *lib.* 5. *ſum. tr.* 10. 1. *p. c.* 2. *n.* 18. Baſil. Ponce lib. 12. *de ſponſal. c.* 18. *à n.* 1. Ratio eſt manifeſta, quia comparatione tui res notabiliter mutantur, ſiquidem de nouo apparet vitium, quo tecum contrahens vilior eſt, quàm à principio exiſtimaſti. Etenim illud vitium comparatione tui tunc apponitur, quando tibi manifeſtatur, quia tunc eſt cenſenda res fieri, quando innoteſcit. *Argum. c. paſtoralis de exceptionib.* ſicut è contrà tunc cenſetur non eſſe, quando non apparet. *leg. in lege. ff. de contrahenda empt.* Et prætereà in generali, ſimplicique obligatione non cenſentur comprehenſa quæ cogitata ab obligatione prudenter auerterent. *leg. obligatione generali.* 6. *ff. de pignorib.* & *leg.* 1. *Cod. quæ res pignori obligari poſſunt. lege ſi libertus, de oper. libert. cap. veniens de iureiurando.*

2. Hæc tamen procedunt, quando ignorantia cauſæ dedit cauſam contrahendi: ſecùs quando ita affectus eſſes, vt eſto prædictam cauſam cognoſceres, adhuc cōtraheres (quod nunquam eſt præſumendū, niſi expreſſeris) quia in eo euentu non eſt facta vlla mutatio comparatione tui conſenſus, quæ à contrahendo auerteret, vti docuit Sanch. *lib.* 1. *diſputat.* 65. *num.* 2. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *de ſponſal. cap.* 18. *n.* 4. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *num.* 60. Poſita autem ſufficienti cauſa ad ſponſalia diſſoluenda, & non aliter, ſtandum eſt aſſertioni cuiuſque, ſe minimè conſenſurum, ſi eam ſciret, quia de eius voluntate non aliter quam eius teſtimonio conſtare poteſt, vt ex aliis relatis docuit Sanch. *diſputat.* 62. *in fine, numero* 6. Gutierr. *c.* 33. *num.* 9.

3. Deinde procedunt ſupradicta etſi ſponſalia fuerint iurata, quia vt ſæpè dictum eſt, iuramentum ſequitur naturam actus, cui adhæret, ſicuti in præſenti tradit alios referens Sanch. *d. diſp.* 62. *n.* 4. & *diſp.* 64. *n.* 7. Gutierr. *c.* 33. *num.* 7. Coninch. *diſp* 23. *dub.* 7. *num.* 61.

Neque his obſtat Textus *in c. quemadmodum,* vbi deciditur ob fornicationem præcedentem ſponſalia non poſſe diſſolui, quia vt explicat ib. Gloſſa, & Anton. & communiter Doctores intelligitur de fornicatione præcedenti nota, ſecùs ignorata.

4. Hinc fit ob fornicationem ſponſæ, quam virginem eſſe exiſtimabas te poſſe ab ſponſalibus etiam iuratis reſilire ob rationem tactam notabilis mutationis, & quia bigamus fieres, vnde diſſoluto coniugio non poſſes abſque diſpenſatione ad ordines promoueri, quod eſt graue onus. Atque ita cum communi docet Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 64. *n.* 3. Gutier. *c.* 34. *n.* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *c.* 18. *n.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *concl.* 3. *n.* 57. Quam doctrinam meritò prædicti Doctores extendunt contra alios ad fornicationem viduæ. Quia negari non poteſt probroſum eſſe viro viduam inhoneſtam ducere, quo à principio cognito ab ſponſalibus abſtinuiſſet.

5. An verò eſſe viduam, quam reputaſti virginem ſit ſufficiens cauſa diſſoluendi ſponſalia difficultate non caret ob ea quæ adducit Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 58. Nam eſto illo matrimonio bigamus fias, non videtur hoc multum referre, cùm contrahens matrimonium nihil minus cogitet quàm ad ordines promoueri: præcipue cùm ob defectum doctrinæ, & ob alias cauſas ſæpè irregularis exiſtas. Et prætereà quia illius qualitatis ignorantia probabilis eſſe non poteſt, ſi de ſtatu ſponſæ inquiſitionem feciſti, ad quam faciendam videbaris obligatus. Ob quas rationes cenſet Coninch. *loco citato* te non poſſe ab ſponſalibus reſilire, n. ſi fortè habitum clericalem geſtares, & priuilegio clericali priuandus eſſes, vel ſi illa tanquam virginem ſe tibi venditaſſet.

6. Sed probabilius cenſeo cum Sanch. *diſp.* 63. *n.* 3. Gutierr. *c.* 34. *n.* 4. Baſil. *lib.* 12. *c.* 18. *n.* 2. in quolibet euentu te poſſe reſilire, eo præcipuè quia in communi hominum æſtimatione vidua cenſetur inferioris conditionis, quàm virgo ad matrimonium contrahendum, minúſque virum decet. Ergo eſt facta comparatione tui notabilis mutatio. Neque obeſt quod obligatus fueris inquiſitionem facere de ſponſæ ſtatu; ſi de facto non feceris ob aliquam probabilem rationem, nempè quia ipſa non geſtabat vidualem habitum, nam tunc cenſendus non es eius qualitatem contrahendo approbaſſe.

7. Sponſi verò fornicationem præcedentem ignoratam præſtare ſponſæ ius reſiliendi indicauit Nauarr. *c.* 22. *n.* 27. eo quòd hæc ſubſequens ius reſiliendi præſtat, ergo præſtare debet, eſto præcedat ob rationes in principio factas. Sed omnino tenendum eſt oppoſitum cùm Sanch. *diſp.* 63. *n.* 9. Gutierr. *c.* 34. *n.* 7. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 62. Baſil. Ponce, *l.* 12. *c.* 18. *n.* 2. Ratio eſt: quia fornicatio ſponſi præcedēs ſpōſalia non habet eam qualitatem, ob quam ſubſequens dirimit. Quippe ea dirimit eo tantùm, quia fidem datam violat, & ſuſpectum reddit de futuri tori violatione, quæ tamen in fornicatione præcedenti non procedunt. Secùs verò eſt in fornicatione ſponſæ, quæ non ſolùm ob fidem violatam, & ſuſpicionem violandi torum ſponſalia diſſolui facit, ſed quia ipſa fornicatione vilior, & contemptibilior facta eſt, quod tamen in fornicatione ſponſi non procedit. Non enim ob hoc delictum minoris æſtimationis fit, neque vllam notam incurrit fœmina, eo quòd nubat viro qui aliam cognouit.

8. Excipe tamen, niſi vir cum pluribus fornicatus eſſet, ita vt cenſeretur maximè huic vitio deditus, quod antea ſponſa ignorabat, quia eo caſu probroſum fœminæ eſt illud ducere, & meritò timere poteſt contracto matrimonio ſimilia patraturum: ſic notauit Sanch. *d. diſp.* 63. *num.* 9. & 10. Gutierr. *c.* 34. *n.* 7. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 7. *n.* 62. Baſil. Ponce. *cap.* 18. *num.* 2.

9. Secundò excipe, niſi ex fornicatione prolem haberet, quia redditur matrimonium difficilius, tum ob obligationem ei alimenta præſtandi, tum quia cauſa diſcordiarum eſſe

ſolet,

Ad ſecundam eodem modo reſpondeo, ſponſalia ſub ea conditione fieri vt ſi aliquid eueniat, quod difficiliorem contractum reddat, poſſint diſſolui non vtcumque, ſed per illius exceptionem, & obiectionem. Ad tertiam nego cum pluribus aliis Doctoribus, quos refert, & ſequitur Sanch. *d. diſp.* 68. *n.* 4. adulterum non poſſe exigere debitum ab innocente, dum ſibi adulterium non obiicitur; poteſt vtique; quia in pœnam fidei violatæ priuatur, quam pœnam non incurrit, quouſque à Iudice condemnetur, vel à parte dictum clarè & manifeſtè obiiciatur, & non leuibus indiciis ducta, vt benè Sanch. & Gutierr. docent.

Pvnctvm XXXI.

Vtrùm ad ſponſalia diſſoluenda Iudicis authoritas neceſſaria ſit?

1 *Stante certa cauſa iure, & facto nulla requiritur authoritas Iudicis ad diſſoluenda ſponſalia.*
2 *Ratione vitandi ſcandali aliquando requiritur.*
3 *Prudenter in aliquibus diœceſibus ſtatutum eſt, ne vlla ſponſalia publica propria authoritate diſſoluantur.*
4 *Quid ſit faciendum, cùm ſponſalia publica ſunt, & cauſa diſſolutionis ſecreta?*

1. COmmunis, & vera reſolutio eſt ſtante certa cauſa, iure, & facto diſſoluendi ſponſalia nullam Iudicis authoritatem requiri, quia nullibi cauetur neceſſariam eſſe, & diſſoluens iure proprio vtitur. Aliquando tamen ratione vitandi ſcandali Iudicis authoritas exigitur. Sic Syluest. *verb. Sponſalia quæſt.* 11. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 28. Sanch. *diſp.* 69. *num.* 3. Gutierr. *cap.* 35. *num.* 4. Valen. *diſp.* 10. *quæſt.* 2. *part.* 5 Rebell. *lib.* 4. *quæſt.* 8. *ſect.* 9. Baſil. Ponce, *lib.* 12. *cap.* 18. *in fine*. Notanter dixi *ſtante certa cauſa iure & facto*, certitudine, inquam morali, quæ ex fama, ex teſtibus, ex experientia habetur, quæque prudentem mouere poteſt ad iudicium, vti notauit Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 69. *num.* 9. & *diſp.* 71. 72. & 73. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 11. *num.* 82. Nam ſi ſolùm dubia cauſa ex iure ſit, eo quòd ſatis exploratum non eſt eſſe ſufficientem; vel ex facto, quia non tibi moraliter conſtat eam adeſſe, nequaquam poteris ab ſponſalibus reſilire; quia nequis priuare alterum iure quæſito certo ob cauſam dubiam, ſicuti aliis relatis docet Sanch. *dicta diſp.* 69. *num.* 8. Gutierr. *cap.* 35. *num.* 7.

2. Dixi *aliquando ratione vitandi ſcandali Iudicis authoritatem neceſſariam eſſe*, quod ſolùm contingere poteſt, quando ſponſalia publica ſunt, & cauſa diſſolutionis ſecreta, nam ſi cauſa diſſolutionis iure certa eſt, & facto publica, nullum ſcandalum iuſte timeri poteſt, vt benè Nauarr. *c.* 22. *n.* 28. Gregor. Lopez, *leg.* 8. *t.* 1. *part.* 4. *verbo, mas en todas*. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 69. *n.* 4. Gutierr. *cap.* 35. *n.* 5. Baſil. Ponce, *lib* 12. *cap.* 18. *num.* 8.

3. In aliquibus tamen diœceſibus prudenter ſtatutum eſt, ne vlla ſponſalia publica propria authoritate diſſoluantur, ſed interpellato Iudice; tum vt cauſa diſſolutionis exactius inueſtigetur, tum vt omnis ſuſpicio mali remoueatur, quam conſuetudinem teſte Layman. *c.* 2. *de ſponſalib. in fine* approbat D. Thom. *in* 4. *diſt.* 27 *quæſt.* 2. *art.* 3. Richard. *ibi articul.* 3. *quæſt.* 3. Paludan. *quæſt.* 2. S. Antonin. 3. *part. titul.* 1. *capit.* 18. § 1.

4. Rogabis igitur, Quid in eo euentu facere debeas, ſi cùm ſunt ſponſalia publica, cauſa diſſolutionis ſecreta ſit? Et idem eſt quoties compelleris promiſſis ſtare, & habes iuſtam cauſam reſiliendi? Reſpondeo monere partem debes, & comminari publicationem defectûs, quod ſi non acquieſcat, deferre poteris ad iudicium defectum occultum, quia illa delatio eſt tui iuris defenſio, vti benè probat aliis relatis Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 70. *num.* 2. Paul. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 2. *p. c.* 2. *num.* 12. *verſ. quæres,* Baſil. Ponce, *lib.* 12. *c.* 18. *n.* 8. Coninch. *diſputat.* 23. *dub.* 11. *num.* 93. Rebell. *lib.* 4. *quæſt.* 8. *ſect.* 9. Teſteſque id crimen ſcientes reuelare tenentur, vt ius quod habes reſiliendi obtineas, ſicuti docuit Coninch. & Sanch. *loc. alleg.*

Quod ſi crimen ita occultum ſit, vt in iudicio probare non poſſis, vel quia nemini alteri notum eſt, vel eſto alicui notum ſit, recuſat ferre teſtimonium, poteris eo caſu propria authoritate ab ſponſalibus reſilire, quia obligatio repellendi Iudicem ceſſat: ſiquidem ea interpellatio tibi perniciosa eſſe poteſt, quippe ob defectum probationis cogi poteris ſtare ſponſalibus, quibus non teneris, ſicuti aduertit Sanch. *lib.* 1. *diſputat.* 69. *num.* 7. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 1. *p. capit.* 2. *num.* 12.

Verùm ſi pars non te permittat reſilire, & à Iudice compellaris, cùm hæc compulſio in te iniuſta ſit, falſæque præſumptioni nitatur, in foro conſcientiæ non es obligatus parere, ſed mediis omnibus ſubterfugere mandatum poteris.

Ad extremum aduerto Iudicem pro ſponſalium diſſolutione ſolùm eſſe Eccleſiaſticum Ordinarium, vel Delegatum, non Parochum, qui in foro externo iuriſdictionem non habet, vti docuit Paludan. *in* 4. *d.* 27. *quæſt.* 1. *num.* 38. Sanch. *diſp.* 69. *num.* 10. Gutierr. *c.* 35. *in fine*.

Pvnctvm XXXII.

Quæ probatio requiratur pro ſponſalium diſſolutione?

1 *Ex triplici capite probatio deſumitur.*
2 *Si vterque contrahens teſtetur adeſſe cauſam, Iudex ſententiam pro diſſolutione ferat. Et idem eſt, quando vnus qui optat matrimonium prædictam cauſam teſtaretur.*
3 *Vnus teſtis iuratus ſufficit ad impediendum matrimonium.*
4 *Explicatur prædictum dictum.*
5 *Si ſponſalia ſint iurata, negant plures vnicum teſtem deponentem ex certa ſcientia ſufficere ad eorum diſſolutionem.*
6 *Verius eſt oppoſitum. Et ſatisfit obiectioni.*
7 *Fama à fide dignis orta præbet ſufficientem cauſam diſſoluendi ſponſalia etiam iurata.*
8 *Quid dicendum, cùm cauſa quæ allegatur non impedit matrimonium, ſed concedit alteri ius reſiliendi.*

1. EX triplici capite deſumi poteſt Probatio cauſæ pro ſponſalibus diſſoluendis requiſita: Primò ex teſtimonio ipſorum contrahentium, Secundò ex aliorum dictis, Tertiò ex fama. Deinde allegari poteſt cauſa ad ſponſalia diſſoluenda matrimonii contrahendi impeditiua, vt ſi allegetur impedimentum conſanguinitatis, affinitatis, cognationis, aut ſimilium, vel allegetur cauſa, quæ matrimonium non impedit, ſed ea poſita licitè contrahi poteſt, qualis eſt fornicatio, dos non ſoluta, paupertas ſuperueniens contagioſa infirmitas, &c. His poſitis,

2. Si vterque contrahens teſtetur adeſſe cauſam diſſoluendi ſponſalia, optimè Iudex ſententiam pro diſſolutione ferre poteſt, quia eſto cauſa vera non ſit, ſed ficta, eo dicto contrahentes ſibi inuicem obligationem remittunt, & in ſponſalium diſſolutione conſentiunt, vti dixit Menoch. *lib.* 2. *de arbitrar. caſu.* 103. *num.* 1. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 71. *num.* 2. Gutierr. *c.* 36. *num.* 18. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 11. *num.* 77. Maſcard. *de probation. concl.* 1035. *num* 17. & 18. Quod idem eſt dicendum, quando prædictam cauſam adeſſe teſtaretur vnus ex contrahentibus, qui matrimonium celebrare optat. Ex *cap. atteſtationes de deſponſat. impuber.* nam ſuo teſtimonio matrimonium recuſat celebrari, qua recuſatione iuncta cum diſſenſu alterius partis, vtraque pars ad diſſoluenda ſponſalia concurrit, & conſequenter ex vtriuſque conſenſu diſſoluentur, vt benè obſeruarunt Menoch. Maſcard. Gutierr. Sanch. & Coninch. *locis allegatis*. Secùs eſſet ſi teſtaretur impedimentum qui matrimonium renuit celebrare, non enim eſt illi credendum, cùm ſit confeſſio in ſui fauorem, & in alterius præiudicium, ſicuti dixerunt prædicti Doctores.

3. Si verò ex aliorum teſtimonio probatio ſumenda ſit, probandáque ſit cauſa impediens matrimonium, vnus teſtis iuratus qui deponat ſe certò impedimentum ſcire ſufficit, tametſi criminoſus ſit, ſuamque turpitudinem fateatur, nec fuerit citatus, ſed à parte productus, vel ex generali mandato Parochi reuelandi impedimentum coactus, nec publicè, & parte citata teſtimonium ferat, ſed clam, & abſque nominis publicatione, niſi ſponſalia eſſent iurata, quia ob firmiorem iuramenti obligationem exactius teſtimonium requiritur, ac proinde nomen teſtis coram partibus publicari debet; aliàs ad prædicta ſponſalia diſſoluenda inſufficiens iudicabitur, ſicuti hæc omnia colliguntur ex *capite ſuper eo, el.* 2. *de Teſtibus, capite præterea el.* 2. *de ſponſalib.* & *leg.* 18. *tit.* 19. *part.* 4. & tradunt aliis relatis Maſcard. *de probat. concluſ.* 1035. *à num* 3. Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 71. *à num.* 2. Gutierr. *de matr. c.* 36. *à n.* 2. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 11. *n.* 77. Etenim cùm in præſenti agatur de impediendo peccato, quod ſponſi impediti committerent contrahendo contra Eccleſiæ prohibitionem, minori probatione ius contentum eſt. Neque obeſt, quòd poſt matrimonium contractum ad illud diſſoluendum, ſeu declarandum nullum, duo teſtes omni exceptione maiores requirantur, *c. licèt de Teſtibus. c.* 3. *de conſanguinit. & affinit.* nam eſto ibi agatur de impediendo peccato, quod contrahentes committunt, ſi impediti à matrimonio in eo perſeuerent, agitur ſimul de iure quæſito, ſeu poſſeſſo tollendo, & de diſſoluendo vinculo, quod per ſe inſolubile eſt. Quo caſu mirum non eſt, quòd vrgentiores probationes requirantur.

4. Dixi *teſtem debere eſſe iuratum*, nam eſto agatur de peccato vitando, agitur etiam de tertii præiudicio, in quo nemini niſi iurato creditur, *capite, tua de cohabitat. clericor.* & tradunt aliis relatis Couarru. 4. *decretal.* 2. *p. capit.* 6. §. 10. *numero* 21. Sanchez, *diſputat.* 71. *numero* 10. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. capit.* 11. *numero* 31. & *de matrim. capit.* 36. *numero* 8. Item debet deponere de impedimento ex certa ſcientia, aliàs eius teſtimonium de auditu non ſufficit. Tum quia non iurat ſubeſſe impedimentum, ſed audiuiſſe. Tum quia eius teſtimonium non poteſt eſſe firmius eo, à quo impedimentum

mentum

mentum audiuit, qui tamen de hoc impedimento non præſtitit iuramentum: ſicuti rectè dixit Coninch. *ubi ſup. dub. 11. num. 79* Sanch. *diſp. 71. num. 10.* Gutierr. *cap. 36. num. 9.* Excipi tamen debet, niſi teſtetur de impedimento conſanguinitatis, vel affinitatis, nam eo caſu ſi deponat ſe audiuiſſe ſaltem à duobus ſuis maioribus, diſtinguátque apertè gradus ab vtraque parte iuxta Textum in *c. licèt ex quadam de Teſtibus* ei fides adhibetur: quia ea aperta gradus computatio æquiualet depoſitioni certæ de impedimento, ob quam cauſam in *dicto capite licèt* requiruntur duo teſtes de audita conſanguinitate deponentes; quia agebatur de matrimonio contracto diſſoluendo, pro cuius diſſolutione duo teſtes neceſſarij ſunt. Cùm ergo pro ſponſalium diſſolutione vnicus ſufficiat, ſi hic deponat de audita conſanguinitate diſtinguens apertè gradus ab vtraque parte plenam probationem conſtituet. Secundùm Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 7. §. 10. num. 11.* Gutierr. *canon. qq. lib. 1. c. 12. num. 34* & *de matr. c. 36. num. 10.* Sanch. *lib. 1. diſp. 71. n. 11.* Maſcard. *d. concluſ. 1035. num. 10.* & alios. Denique deponens debet eſſe perſona honeſta, non verò vilis, hæc enim neque ad denunciandum admittitur, niſi factum ita clandeſtinum ſit, vt aliter non poſſit probari, *Argum. Text. ibi cum Gloſſa cap. cùm dilecti de electione. c. præterea, de Teſtibus*: cui teſtimonio quantum deferri debeat, Iudicis arbitrio remittendum eſt, vt latè tradit Menoch. *de arbitrar. lib. 2. caſu 90.* & notarunt Sanch. *d. diſp. 71. num. 12.* Gutierr. *d. cap. 36. num. 12.*

5. Difficultas autem non leuis eſt; An ſi ſponſalia iurata ſint, ſufficiat vnicus teſtis deponens ex certa ſcientia de impedimento? Negant Gloſſ. *cap. ſuper eo de conſanguinit. & affinit. verbo fama* & *c. præterea el. 2. de ſponſal. verbo, niſi.* Gregor. Lopez, *leg. 18. tit. 9. part. 4. verbo iura.* Paludan. *in 4. d. 27. quæſt. 1. art. 3. caſu 9. num. 27.* & alij relati à Sanch. & Gutierr. ſtatim referendis. Mouentur tum ex *dicto capite præterea*, vbi dicitur vnius teſtimonium ſufficere ad diſſoluenda ſponſalia, niſi ſint iurata. Tum ex *dicta leg. 18.* ibi: [mas ſi tal deſpoſorio como ſobredicho es fueſe firmado por jura, no ſeria creido en ſu cabo ninguno deſtos ſobredichos.] Tum ex *cap. cùm in tua 27. de ſponſalib.* ibi: *vltra teſtem fama requiritur, eo quòd illa ſponſalia iurata erant.* Tum ex ratione, quia ideo vnicus teſtis deponens de impedimento ſufficit ad ſponſalia non iurata diſſoluenda, quia agitur de peccato ſponſorum vitando, quod maximè fauorabile eſſe debet; at cùm ſponſalia iurata ſunt, agitur de impedienda iuramenti obſeruatione, ergo hæc obſeruatio, vtpote certò debita omittenda non eſt ob impedimentum incertum, nec plenè probatum.

6. Nihilominus verius, & probabilius eſt ſufficere vnicum teſtem integrum de cauſa impeditiua matrimonij deponentem. Sic alijs relatis docent Couaruu. *4. decret. 2. part. c. 7. §. 10. num. 22.* Maſcard. *de probat. concl. 1035. n. 10.* Sanch. *diſp. 71. num. 8.* Gutierr. *de matr. cap. 36. num. 7.* Mouentur; quia probatio famæ de impedimento ſufficiens eſt ad ſponſalia etiam iurata diſſoluenda, vt deciditur *capite ſuper eo de conſanguinit. & affinit.* Sed vnus teſtis integer æquè, imò efficacius ac fama probat, vt eſt in confeſſo apud omnes, & vt videre eſt in Maſcard. *de probationibus concl. 753.* Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 45. numero 17.* Ergo, &c. Deinde in *capite ſuper eo de teſtibus* expreſsè dicitur vnius teſtimonium ſufficere ad diſſoluenda ſponſalia, neque reſtringitur deciſio ad ſponſalia non iurata. Ergo non eſt à nobis reſtringenda, præcipuè cùm adducta pro contraria parte non vrgeant.

Nam teſtis, cuius mentio fit in *cap. præterea* non erat omni exceptione maior, quia nomine non publicato deponebat, allegabátque turpitudinem ſuam, cùm tamen ad diſſoluenda ſponſalia iurata nomen teſtis coram partibus publicandum eſſet. Idem dici poteſt ad *leg. 18.* teſtis enim ibi adductus conſanguineus eſt contrahentis, & ob eam cauſam aduerſus ſponſalia iurata non plenè probat. Teſtis verò relatus in *cap. cùm in tua* non depoſuit, ſed ſolùm denunciauit impedimentum, ideóq; mirum non eſt, quòd vltra eius denunciationem fama impedimenti probata requiratur, vt benè ex Alexand. de Neuo *ibi, num. 9.* notarunt Sanch. *d. diſp. 71. n. 14.* Gutierr. *cap. 36. num. 13.* Ad rationem autem reſpondeo, ſiue ſponſalia iurata ſint, ſiue non, ſemper agi de vitando peccato ſponſorum, ne impediti matrimonium contrahant, neque ibi agitur de impedienda iuramenti obſeruatione, ſicuti nec de impediendo iure alterius quæſito, quia ſtante ea probatione de impedimento, obſeruatio iuramenti, & ius ſponſorum ſibi quæſitum ceſſat.

7. Tertiò ex fama à fide dignis orta ſumitur ſufficiens probatio ad ſponſalia etiam iurata diſſoluenda, vti deciditur, *c. ſuper eo de conſanguinit. & affinit.* & tradunt aduerſus Paludan. ex communi ſententia Couaruu. *4. dec. 2. part. c. 7. §. 10. n. 22.* Sanch. *diſp. 71. num. 14.* Gutierr. *de matr. c. 36. n. 13.* Vt autem fama probet debet eſſe allegata, & probata, quia Iudex non aliter iudicare poteſt. Quare non credo quod ait Sanchez *d. diſp. 71. num. 15.* ſufficere eſſe impedimentum notorium, niſi eſſe notorium probetur, aliàs Iudex ſententiam ferret ex priuata notitia, & non publica, vt benè notauit Gutierr. *num. 14.* Iudex autem priuata famæ notitia ductus poterit per ipſum de plano, & abſque ordine vllo iudiciario, & abſque vlla partis participatione de impedimento inquirere, ſicuti alijs relatis dixerunt Sanchez *diſp. 71. numero 5.* Gutierr. *cap. 36. num. 14.* Et licet Sanchez probauerint in hac ſpecie opus non eſſe, vt teſtes iurent, rectius Gutierr. Affirmauit id neceſſarium eſſe, eo quòd teſti non iurato in præiudicium tertij credi non debet, vt *ſuperius* diximus, & docuit ipſe Sanch. *n. 10.* Deinde debet eſſe forma non infirmata alijs clarioribus probationibus contrarijs ex Textu, *in c. cum in tua de ſponſalibus* & *ibi* Gloſſ. *verbo, famam.* Maſcard. *d. concl. 1035. num. 14.* Sanchez *d. diſp. 71. num. 16.* Gutierr. *cap. 36. num. 15.* Infirmatur autem prædicta fama conſanguineorum iuramento ex *dicto cap. cum in tua*, & *ibi* Abbas, & Alexand. de Neuo. Sanch. *n. 17.* & Gutierr. *ſuprà num. 15.* imò & ipſorum contrahentium iurantium ſe non eſſe conſanguineos, arbitrióque Iudicis relinquitur, quantum huic iuramento deferendum ſit, vt ex Maſcard. *num. 16.* Sanch. & Gutierr. *ubi ſup.* conſtat.

Et licèt Anton. *cap. ſuper eo de eo qui cognouit conſanguin. n. 7.* & *ibi* Præpoſit. *num. 4.* cenſeant rumorem ſufficere ad impediendum matrimonium, verius tamen inſufficientem eſſe, vt colligitur ex *capite ſuper eo.* Tantùm enim famæ, quæ eſt acclamatio, ſeu opinio maioris partis viciniæ, in qua ad minus habitant decem conceditur hæc poteſtas, vt virtute illius diſſolui ſponſalia poſſint; non autem rumori, qui eſt opinio minoris partis, vti ex Gloſſ. Cardin. Alexand. de Neuo docuit Sanchez *d. diſp. 71. in fine, numero 18.* Gutierr. *d. cap. 36. num 16.*

8. Hucuſque loquuti ſumus de probatione cauſæ impedientis matrimonium; ac ſi cauſa quæ ad ſponſalium diſſolutionem allegatur, matrimonij impeditiua non eſt, ſed ſolùm concedit alteri ius reſiliendi, eſto Paludan. *in 4. diſp. 27. quæſt. 1. art. 3. caſu 1. num. 17.* exiſtimet vnicum teſtem, vel famam iuxta ſupradicta ſatis eſſe, vt Iudex ſponſalia diſſoluat, meritò contrarium docet Sanch. *lib. 1. diſp. 7. num 7.* Gutierr. *cap. 36. num. 17.* Coninch. *dub. 11. concluſ. 4. num. 8.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 12. verſ. Dico 3.* eo quòd in dicto euentu non agitur de peccato vitando, ob cuius rationem conceſſum eſt in *dictis cap. ſuper eo*, & *cap. præterea.* quod vnus teſtis, vel fama ſufficiant. Sed tractatur de ſolo tertij præiudicio, vbi neceſſarij ſunt duo teſtes, ſicut in omnibus alijs cauſis ex *leg. vt iuriſiurandi, Cod. de teſtibus cap. licèt ex quadam, cap. veniens cap. in omni negotio de Teſtibus* Excipit tamen Layman. *dicto num. 12.* niſi timerentur infelices exitus, & ſcandala ex tali matrimonio, quia eo caſu vnius teſtimonium ſufficiens eſſet, ſed eſt fruſtranea exceptio, nam ſtante eo timore probabili ſponſalia diſſolui poſſent nulla alia cauſa comprobata. Illud verò certum eſſe debet pro foro conſcientiæ ad diſſoluenda ſponſalia vnicum teſtem fide dignum etiam non iuratum ſufficere, quia ex vi illius teſtimonij probabiliter, & prudenter iudicare potes impedimentum adeſſe, vti dixit Sanch. *diſp. 73. num. 2.* Gutierr. *cap. 36. num. 17.*

PVNCTVM XXXIII.

An pars iuſtè ab ſponſalibus reſiliens ob ingreſſum religionis, vel ob aliud impedimentum inculpabile teneatur comparti ſoluere expenſas, ſi quas in parandis nuptiis fecit?

1 *Affirmant plures.*
2 *Verius eſt nullam eſſe obligationem iuſtè reſilienti.*

1. AFfirmant Gutierr. *lib. 2. canon. qq. cap. 22. à num. 19.* & *de matr. cap. 78 num. 3.* Henriq. *lib. 12. de matrim. cap. 10. in fine.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 1. part. cap. 2. num. 9.* ducti ex eo quòd contrahentes tacitè obligentur ſe ſeruare indemnes caſu quo abſque culpa ſponſalia ſoluantur, Argum. *Textus in leg. ſi pecuniam 5. ff. de conditione cauſa data*: vbi dans pecuniam alicui vt iret Capuam altero nondum profecto pœnitere poteſt, ita tamen vt profecturo ſoluat expenſas, ſi quas fecit, neque enim æquum erat, vt profecturus damnum pateretur, cum nullum ex diſſolutione contractus commodum reportaret, potiùs enim illud damnum pati debebat qui ob ſui commodum contractum diſſoluit. Ergo ſoluens ſponſalia abſque alterius culpa, alterum indemnem ſeruare debet.

2 Cæterùm etſi hæc ſententia ſatis probabilis ſit, probabiliorem exiſtimo affirmantem nullam iuſtè reſilienti obligationem eſſe ſoluendi expenſas ab alio factas, quam tenet Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 47. art. 5. dub. 2.* Sanch. *lib. 5. de matr. diſp. 5. numero 4.* eo quòd nullo iure cautum ſit ſic reſilientem obligatum eſſe ad prædictas expenſas: nam lex *ſi pecuniam* id non probat, nam dans pecuniam profecturo Capuam ideò obligatur ſeruare indemnem profecturum, ſi ante profectionem pœniteat, quia ipſe pœnitere poteſt, non tamen profecturus, & cum ſit inæqualis condi-

conditio, meritò obligatur ſoluere profecturo expenſas, ſi quas in parando itinere fecit; quippè non in ſui fauorem, ſed in fauorem dantis pecuniam ſupponentur factæ. Secùs verò eſt in ſponſalibus, in quibus æqualis eſt vtriuſque ſponſi conditio, vterque enim iuſtè reſilire poteſt impedimento appoſito, vel religionis ingreſſu. Non igitur ex vi iuris poſitiui vnus alteri obligatur expenſas ſoluere. Ex natura autem contractus hæc obligatio non infertur neceſſariò, ſiquidem poteſt fieri abſque eo quòd vnus alteri ad prædictas expenſas obligetur, quinimo ſic videtur fieri, dum hæc obligatio non exprimitur, & ius liberè reſiliendi cuilibet eſt conceſſum. Et per hæc ſit ſatis oppoſitæ rationi.

Pvnctvm XXXIV.

Qualiter puella in loco tuto conſtituenda ſit, cùm ab alio exigitur pro ſponſa?

1 *Quoties eſt timor alicuius violentiæ, ſi in domo parentum exiſtat puella, debet Iudex eam in loco tuto conſtituere.*
2 *Ibi conſtituta examinanda eſt interpoſito iuramento de fide data.*
3 *Examinata puella, ſi nubere velit vno contendente, ſtatim ei tradenda eſt. Secùs ſi neganit fidem datam.*
4 *Idem eſt dicendum, ſi in poteſtate matris, vel tutoris exiſtat.*

1. POteſt exigi à duobus ſimul contendentibus de fide data, vel ab vno tantùm. In vtroque caſu ſi probabilis ſit timor alicuius violentiæ, ſi puella in domo parentum, ſeu conſanguineorum commoretur, poteſt, & debet Iudex Eccleſiaſticus eam in loco tuto, vt in Monaſterio Monialium, vel alia domo conſtituere, quia ad ipſum pertinet, ne damnum innocenti inferatur, neue matrimonia coactè fiant, ſicuti habetur *cap. cùm locum. 14. de ſponſalib.* & tradit ibi Abbas, Præpoſit. & Doctores communiter.

2. Conſtituta puella in eo loco examinanda eſt à Iudice interpoſito iuramento de fide data cuinam ex illis duobus viris fidem dederit? factáque illius declaratione non ſtatim illi viro tradenda eſt, tametſi velit, ſed concedendum eſt alteri colliriganti tempus probandi prius ſibi fidem datam eſſe, & iuxta illius probationem cauſa decidenda eſt, interim tamen permanere debet puella in eo loco, vt colligitur ex *dicto cap. cùm locum*; ibi: *Faciat puellam de cuius matrimonio quaritur in domo, in qua nihil eam timere oporteat honeſte teneri, donec prædicta cauſa terminata fuerit, & ſententia ſine contradictione cuiuſque valeat executioni mandari*, & notauit Gutierr. *de matr. cap. 37. poſt. med. verſ. rurſus num. 3.*

3. Quod ſi vnus tantùm contendat, ſitque probabilis timor violentiæ, vel ab ipſo, eiúſve conſanguineis, vel à puellæ parentibus: conſtituta in loco tuto, neminique ſuſpecto examinanda eſt, eiúſque liber conſenſus explorandus. Quo explorato ſi nubere velit contendenti ſtatim abſque vlla mora Iudex Eccleſiaſticus ſumpta ſummaria informatione nullum inter ipſos impedimentum adeſſe, eos coniunget, vel coniungi faciet. Verùm ſi ipſa fidem aſſertam negauerit, remanere debet in depoſito, quouſque ſententia ferenda ſine contradictione cuiuſque executioni mandari poſſit, iuxta prædictum Textum *cùm locum.* Probabile tamen eſt (vt inquit Gutierr. *dicto cap. 37. num. 3. circa finem,*) reddi poſſe parentibus interim dum lis agitatur, & exactior ſponſalium probatio fit, & impoſito illis præcepto ſub cenſura, ſumptiſque fideiuſſoribus idoneis competentis pœnæ pecuniariæ ſoluendæ, ne durante lite alteri puella nubat, neque ex illo loco exibit, cuius decreti Parochi illius loci monendi ſunt, & ſub cenſuris, aliiſve pœnis aſtringendi, ne contra faciant.

4. Ob eandem cauſam, ſi mater legitima tutrix filiam impuberem alicui in matrimonium promiſerit, remouenda eſt ab eius conſortio, & in loco tuto collocanda, quouſque pubes facta liberum conſenſum de matrimonio contrahendo præſtet, quia exiſtens ſub poteſtate matris tutricis præſumi poteſt coactè conſenſura ei, cui à matre promiſſa eſt. Sic Paul. de Caſtro, *conſ. 127. volum. 1.* Couarru. 4. *decretal. 2. part. cap. 3. §. 6. num. 2.* Gutierr. *dicto cap. 37. verſ. in tertio caſu.*

Qui cenſent ob prædictam cauſam non eſſe matrem à tutela remouendam, tametſi ab educatione filiæ remoueatur.

DISPVTATIO II.

De matrimonij eſſentia.

Pvnctvm I.

Vnde dicatur matrimonium: Et quid ſit?

1 *Vnde dicatur matrimonium?*
2 *Matrimonium multipliciter ſumitur, & eius definitio propria expenditur.*
3 *Satisfit obiectioni, & declaratur, qualiter Beatiſſima Virgo matrimonium contraxerit?*
4 *Triplex eſt matrimonium.*
5 *Quo tempore matrimonium eſt inſtitutum in ratione contractus?*
6 *Quo tempore in ratione Sacramenti, & à quo fuerit inſtitutum?*
7 *Matrimonium Sacramentum virtutem habet conferendi gratiam ex opere operato.*

MATRIMONIVM dicitur teſte Aug. *lib. 19. contra Fauſtum, c. 26.* & Aulo Gellio *lib. 18. c. 6.* quia fœmina nubit, vt mater efficiatur. Vocatur connubiũ, ſeu nuptiæ, quia virgo quaſi nube obtegitur, & velatur cùm nubit in ſignum ſubiectionis viro, & erubeſcentiæ, iuxta illud Gen. 20. *Hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum ſunt.* Fateor tamen nuptias potius ſolemnitatẽ, & celebritatem contractus coniugalis, quam ipſum coniugium, ſignificare, vti dixit Vveſembeq. *in para tit. de ritu nuptiar. num. 1.* Denique appellatur coniugium, quia duos in carne vna coniungit. Quod ſi roges, quare matrimonium potius à matre nomen acceperit? Plures congruentias adducit Nicol. Morius *de matr. in princ. num. 1.* duæ mihi videntur potiſſimæ. Prima, quia prolis, ad quam matrimonium dirigitur mater certa parens eſt. *leg. 5. ff. de in ius vocando*, cùm tamen ſæpè pater incertus ſit. *leg. filium ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iuris.* Secunda, quia fœmina in matrimonio grauius onus ſuſtinet, quippe prolem in vtero, & extra vterum ſua ſubſtantia alit, donec per ſe quodammodo ſtare poſſit.

2. Deinde matrimonium aliquando ſumitur pro ipſo contractu, quo ſponſi ſibi inuicem mutuam in corpora poteſtatem concedunt ad matrimonij vſum, frequentiùs tamen pro ipſa poteſtate, & ſic ſumptum communiter definitur. *Coniunctio maritalis viri, & fœmina inter legitimas perſonas indiuiduam vita, conſuetudinem retinens*, vti colligitur ex Modeſtino *leg. 1 ff. de Ritu nuptiar. §. 1. inſtit. de patria poteſt cap. 2. illud, in fine de præſumpt.* & *in ſumma 27. q. 2. leg. regia. 1. tit. 2. part. 4.* & tradunt omnes Doctores apud Couarru. *in. 4. decret. 2. part. in princ. num. 1.* Matien. *leg. 5. compilat. in Rub. tit. 1. num. 1.* Thom. Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 1. n. 1.* Baſil. Ponce *lib. 1. de matr. cap. 2.* Dicitur *Coniunctio maritalis*, quia ex mutua traditione manent coniuges vniti, & ligati, & quaſi vnum effecti. *Viri, & fœmina*, vt exprimantur perſonæ coniungendæ, quæ debent eſſe legitimæ, hoc eſt nullo impedimento aſtrictæ. *Indiuiduam vita conſuetudinem retinens*, id eſt inſolubilem: in quo matrimonium ab aliis contractibus longè differt, qui mutuo conſenſu celebrati mutuo conſenſu diſſoluuntur, non ſic matrimonium ex Diuina inſtitutione: tum vt próles aptiùs generetur, & educetur: tum vt coniunctio Chriſti cum Eccleſia ſignificetur.

Verùm quia prædictus contractus à Chriſto Domino in Sacramentum eleuatus eſt, ſic placet Toleto *lib. 7. ſum. cap. 5.* eſſe definiendum, vt ſit contractus viri, & fœminæ legitimus, quo mutua corporum poteſtas traditur gratiæ ſpiritualis collatiuus conſentit Gregor. de Valen. *4. t. diſp. 10. quæſt. 1. part. 1.* Baſil. Ponce *lib. 1. de matr. cap. 2. num. 10.*

3. Quod ſi obiicias. Beatiſſima Virgo voto caſtitatis adſtricta teſte Auguſt. *lib. de virginit. cap. 4.* ex Diuino mandato (aliter enim non poterat) matrimonium contraxit cum Ioſeph, *Matth. 1. Luca. 2.* cui tamen non videtur in ſui corpus poteſtatem ad copulam conceſſiſſe: ergo de eſſentia matrimonij non eſt hæc poteſtas. Reſpondeo cum Gratiano *in cap. beata 27. q. 2.* Beatiſſimam Virginem conceſſiſſe Ioſeph prædictam poteſtatem, ſed quia Diuino Spiritu ſecura erat ea poteſtate nunquam fore vſurum, potuit matrimonium contrahere; quia de eſſentia matrimonij non eſt generatio, ſed poteſtas ad generandum, & conſequenter neque conſenſus in generationem, ſed in illius poteſtatem. Quod ſi iterum obiicias, ſæpè coniuges non poſſunt ſibi mutuò petere, nec reddere debitum, vt contingit cùm confirmato matrimonio ex cõmuni conſenſu profeſſionem in religione approbata emittunt, & tamen matrimoniũ perſeuerat. Ergo matrimoniũ non eſt poteſtas ad vſum generationis. Reſpondeo negando conſequentiam, quia verè poteſtatem habent tametſi extrinſecè

impedi

impeditam ob caſtitatis votum, ſicuti ſi à Superiore ob aliquas cauſas eſſet illis copula prohibita, prohibitio non tollit poteſtatem, etſi vſum impodiat. Quare ſic impediti peccarent contra Superioris præceptum, vel votum, ſed non contra iuſtitiam, cùm re propria vterentur, eſt enim acceſſus ad ſuam non ad alienam.

4. Triplex eſt matrimonium, legitimum, ratum, & conſummatum. *Legitimum* eſt, quia ſecundùm leges fit, ſeu legitimo conſenſu contrahitur, quod commune eſt omni matrimonio, tam in lege naturæ, quàm gratiæ. *Ratum* appellatur, qui Sacramento fidei, ſcilicet baptiſmo ſignatur, ſicuti definiuit Innocent. III. *cap. quanto de Diuortijs* ibi. *Nam etſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter fideles autem verum, & ratum exiſtit matrimonium, quia Sacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum nunquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij Sacramentum, vt tam in coniugibus illo durante perduret.* *Conſummatum* verò nuncupatur, quia copula ſubſequente conſummatur, & perficitur, ſicuti venditio traditione rei venditæ. Præterquam quòd matrimonium legitimum fauore fidei ſolui poteſt, cum alter ad fidem conuertitur alio renuente, ratum verò profeſſione religionis, at conſummatum nunquam diſſoluitur, ideóque ex Innoc. III. *in c. debitum, de Bigamis*, & Eugenio IV. *in decreto vlt. Florent. Concilij* colligitur matrimonium triplicem ſignificationem habere, ſignificat enim primò quatenus eſt legitimus contractus coniunctionem Dei cum anima fideli per gratiam. Secundò quatenus eſt Sacramentum ſignat coniunctionem Chriſti cum tota Eccleſia per baptiſmum. Tertiò quatenus eſt Sacramentum conſummatum coniunctionem denotat hypoſtaticam Verbi Diuini cum Humana natura, quæ omni ex parte inſolubilis eſt, ſicut matrimonium conſummatum.

5. Quando autem matrimonium inſtitutum ſit tam in ratione contractus, quàm Sacramenti non ſatis conſtat. Probabilius eſt in ratione contractus, & in officium naturæ inſtitutum eſſe, cùm à Deo fuerunt Adamus, & Eua creati; nam eo ipſo illis fuit conceſſum poſſe matrimonium contrahere, & ſibi inuicem poteſtatem in corporis vſum concedere, ſicuti tradit Adrian. *in 4. quæſt. 1. de matrim. §. quoad primum.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 41. art. 1. dub. 1.* Gab. Vazq. *diſp. 1. de matr. cap. 3.* Baſil. Ponce. *lib. 1. cap. 3. à num. 3.* & colligitur *ex cap. ius naturale diſt. 1.* Vt autem noſtri parentes eam poteſtatem, quam ex ipſa natura habebant ad executionem reducerent præceptum illis Deus impoſuit *Geneſis. 1.* cùm dixit *Creſcite, & multiplicamini*, quod præceptum executi ſunt *Geneſ. 2.* cum Adam dixit Euæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* &c. Quibus verbis credibile eſt ex parte Euæ alia ſimilia correſpondiſſe ſicque vtriuſque conſenſum declaratum eſſe. Contraxerunt igitur matrimonium ante peccatum in officium naturæ, hoc eſt in generis humani propagationem, poſt peccatum verò illemet contractus, qui antea ſolùm erat in officium naturæ, fuit in remedium concupiſcentiæ. Porrò hoc præceptum non fuit latum abſolutè, & indifferenter pro omni tempore, ſed pro tempore, quo adfuerit neceſſitas genus humanum propagandi. Cùm ergo genus humanum in præſenti ſatis propagatum ſit, ceſſat huius præcepti obligatio abſque prædicti præcepti reuocatione, vt optime aduertit Petr. de Ledeſm. *d. quæſt. 41. art. 1. dub. 1.* Baſil. Ponce *lib. 1. de matr. cap. 4. num. 8.*

6. In ratione Sacramenti certum de fide eſt à Chriſto Domino eſſe inſtitutum, vt expreſsè definitur à Concilio Florent. ſub Eugenio IV. in decreto fidei poſt vltimam ſeſſionem, & à Trident. *ſeſſ. 24. cap. vlt.* & pluribus exornant D. Thom. *2. 2. quæſt. 100. art. 2. & in 4. d. 26. quæſt. 2. art. 2. in corp.* Rebell. *de obligat. iuſtit. lib. 2. de matr. q. 3.* Couarun. *4. decret. 2. p. c. 1. §. vnico num. 3.* Bellarmin. *de matrim. lib. 1. c. 2.* Sanch. *lib. 2. diſp. 4.* Gab. Vazq. *diſp. 2. de matrim. cap. 4.* Baſil. Ponce *lib. 1. cap. 5. per totum.* Coninch. *diſp. 2. dub. 2. numero 14.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 2. p. cap. 2.*

Quando autem Chriſtus matrimonium in Sacramentum eleuauerit incertum eſt, probabilius cùm eius inſeparabilitatem præcepit, & commendauit *Matth. 19.* dicens: *Quod Deus coniunxit homo non ſeparet.* Sicuti iudicauit Trident. *ſeſſ. 24. in princ.* Loquens de huius Sacramenti inſtitutione, & tradit aliis relatis Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 4.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 1.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 6.* Quare cum *Ioan. 2.* non Sacramentum inſtituit, ſed inſtituendum approbauit.

7. Ex his infertur eam virtutem matrimonium Sacramentum habere, quæ omnibus Sacramentis nouæ legis ineſt, ſcilicet conferre gratiam ex opere operato dignè ſuſcipientibus, vti colligitur ex Trid. *ſeſſ. 7. can. 6. & 7.* & *dicta ſeſſ. 24. in princ.* An autem exiſtenti in peccato mortali, & bona fide exiſtimanti ſe contritum eſſe, cùm tamen ſolùm attritus ſit primam gratiam conferat, piè credendum ex Dei benignitate. Cùm receptum apud Doctores ſit Sacramenta ſuos conferre effectus non ponentibus obicem. Hic autem qui inuincibiliter in mortali accedit, obicem non eſt cenſendus apponere.

Pvnctvm II.

Quæ matrimonia ſint Sacramentum?

1 *Poſt Chriſti inſtitutionem matrimonium à fidelibus contractum eſt Sacramentum.*
2 *Affirmant aliqui matrimonium fidelium non ſolùm in fieri, ſed in facto eſſe verum Sacramentum.*
3 *Verius eſt in facto eſſe veram Sacramenti rationem non habere, & ſatisfit obiectioni.*
4 *Aliqui affirmant poſſe fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum ſuſcipiant.*
5 *Verior eſt oppoſita ſententia.*
6 *Soluuntur rationes contrariæ.*
7 *Negant aliqui matrimonium fidelium per procuratorem contractum eſſe Sacramentum.*
8 *Oppoſitum tenendum eſt.*
9 *Satisfit fundamentis oppoſitis.*
10 *Affirmat* Sotus *fidelem baptizatum contrahentem cum infideli ſuſcipere verum Sacramentum.*
11 *Oppoſitum certum eſt.*
12 *Satisfit rationi contrariæ.*
13 *Communis ſententia defendit vtroque coniuge infideli ad fidem conuerſo eorum matrimonium ſuſcepto baptiſmo fieri Sacramentum.*
14 *Verius exiſtimo nunquam Sacramentum effici.*

1. TAmetſi matrimonia legis naturæ, & ſcripturæ ſint Sacramentum latè & minus propriè, quatenus erant ſigna coniunctionis Dei cum homine per gratiam, vti colligitur *ex cap. gaudemus de Diuortijs, cap. debitum, de bigamis*, & tradit Leo *epiſt. 92, ad Ruſticum.* Auguſt. *lib. 2. de nupt. cap. 21.* At cùm virtutem non haberent ſanctificandi coniuges ante Chriſti inſtitutionem; ea de cauſa propriè Sacramentum non debent nuncupari. Poſt inſtitutionem verò Chriſti illud ſolùm matrimonium Sacramentum eſt, quod eſt à fidelibus, hoc eſt à baptizatis ſuſceptum; nam cùm baptiſmus ianua ſit, & neceſſaria diſpoſitio ex Diuina inſtitutione ad reliqua omnia Sacramenta ſuſcipienda, nequit vllus qui baptizatus non ſit Sacramentum matrimonij ſuſcipere, tametſi in matrimonium copuletur. Neque obſtat, quòd Innocent. III. *in cap. veniens de clerico non baptizato* dixerit non baptizatum ſuſcipere poſſe matrimonium, & Euchariſtiam: id enim intelligi debet de ſuſceptione matrimonij in ratione contractus, & de ſuſceptione Euchariſtiæ materiali non formali. Præterquam quòd ibi Innocent. non definiendo, ſed dubitando ea verba protulit, ſicuti aduertit Rebell. *lib. 2. de matr. q. 3. n. 16.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 6. n. 1.*

2. Sed, An ipſum matrimonium fidelium non ſolùm in fieri, ſed in facto eſſe ſit verum Sacramentum? nonnulla eſt difficultas. Affirmant eſſe Bellarm. *lib. 1. de matr. cap. 6.* Sanch. *lib. 2. diſp. 5. num. 7.* Ferdinand. Rebell. *lib. 2. de matr. q. 4.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 4.* Ducuntur, quia celebrato matrimonio coniuges inter ſe perpetuò vniti, & copulati ſignificant vnionem Chriſti cum Eccleſia, vel Verbi cum Natura Humana. Quinimo matrimonium in fieri hanc vnionem ſignificare non poteſt, cùm citò tranſeat. Nec mirum hoc eſſe debet, cùm Euchariſtia non tantùm in fieri, ſed in facto eſſe Sacramentum ſit.

3. Cæterùm omnino dicendum eſt matrimonium in facto eſſe veram, & propriam Sacramenti rationem non habere. Nam Sacramentum à Chriſto inſtitutum eſt ſignum practicum gratiæ ſanctificantis, id eſt, quod ſuo vſu ex opere operato ſuſcipientem ſanctificet, vt dixit Concil. Florentin. *in decreto Eugenij*, & colligitur ex Trident. *ſeſſ. 7. per totam.* At coniuges vſu matrimonij non ſanctificantur ex opere operato, vt ferè omnes Doctores contendunt. Ergo matrimonium in facto eſſe Sacramentum, propriè non eſt: ſic docuit Coninch. *diſp. 24. dub. 2. num. 11.*

Neque obeſt, quod matrimonium in facto eſſe ſignificet vnionem Chriſti cum Eccleſia, quia id ſolùm probat eſſe Sacramentum, ſumpto Sacramento latè pro ſigno rei ſacræ diuinitus inſtituto, non tamen probat eſſe propriè Sacramentum, quatenus eſt ſignum practicum gratiæ; hoc enim habet matrimonium, quatenus fit, non quatenus factum eſt. Secùs eſt de Euchariſtia, quæ quatenus fit non Sacramentum, ſed ſacrificium eſt, facta verò Sacramentum eſt, quia ſuo vſu ex opere operato ſuſcipientem ſanctificat.

4. Poſito autem contractum ipſum matrimonij à fidelibus factum Sacramentum eſſe. Dubium eſt primum, An poſſint fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum ſuſcipiant? Affirmant Ferdinand. Rebell. *de oblig. 2. part. lib. 2. q. 5. concl. 1.* Vazq. *1. 2. in 3. p. diſp. 138. c. 5.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 9. num. 3.* Gaſpar Hurtado, *lib. de matr. diſp. 3. difficult. 19.* Mouentur, quia neque ex Conciliis, neque ex Patribus, aut Sacra Scriptura conſtat Chriſtum Dominum ita coniunxiſſe Sacramentum contractui matrimoniali fidelium, quin ipſi

impeditam ob caſtitatis votum, ſicuti ſi à Superiore ob aliquas cauſas eſſet illis copula prohibita, prohibitio non tollit poteſtatem, etſi vſum impediat. Quare ſic impediti peccarent contra Superioris præceptum, vel votum, ſed non contra iuſtitiam, cùm re propria vterentur, eſt enim acceſſus ad ſuam non ad alienam.

4. Triplex eſt matrimonium, legitimum, ratum, & conſummatum. *Legitimum* eſt, quia ſecundùm leges fit, ſeu legitimo conſenſu contrahitur, quod commune eſt omni matrimonio, tam in lege naturæ, quàm gratiæ. *Ratum* appellatur, qui Sacramento fidei, ſcilicet baptiſmo ſignatur, ſicuti definiuit Innocent. III. *cap. quanto de Diuortijs* ibi. *Nam etſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter fideles autem verum, & ratum exiſtit matrimonium, quia Sacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum nunquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij Sacramentum, ut tam in coniugibus illo durante perduret.* *Conſummatum* verò nuncupatur, quia copula ſubſequente conſummatur, & perficitur, ſicuti venditio traditione rei venditæ. Præterquam quòd matrimonium legitimum fauore fidei ſolui poteſt, cum alter ad fidem conuertitur alio renuente, ratum verò profeſſione religionis, at conſummatum nunquam diſſoluitur, ideóque ex Innoc. III. *in c. debitum, de Bigamis*, & Eugenio IV. *in decreto vlt. Florent. Concilij* colligitur matrimonium triplicem ſignificationem habere, ſignificat enim primò quatenus eſt legitimus contractus coniunctionem Dei cum anima fideli per gratiam. Secundò quatenus, eſt Sacramentum ſignat coniunctionem Chriſti cum tota Eccleſia per baptiſmum. Tertiò quatenus eſt Sacramentum conſummatum coniunctionem denotat hypoſtaticam Verbi Diuini cum Humana natura, quæ omni ex parte inſolubilis eſt, ſicut matrimonium conſummatum.

5. Quando autem matrimonium inſtitutum ſit tam in ratione contractus, quàm Sacramenti non ſatis conſtat. Probabilius eſt in ratione contractus, & in officium naturæ inſtitutum eſſe, cùm à Deo fuerunt Adamus, & Eua creati; nam eo ipſo illis fuit conceſſum poſſe matrimonium contrahere, & ſibi inuicem poteſtatem in corporis vſum concedere, ſicuti tradit Adrian. *in 4. quæſt. 1. de matrim. §. quoad primum.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 41. art. 1. dub. 1.* Gab. Vazq. *diſp. 1. de matr. cap. 3.* Baſil. Ponce. *lib. 1. cap. 3. à num. 3.* & colligitur *ex cap. ius naturale diſt. 1.* Vt autem noſtri parentes eam poteſtatem, quam ex ipſa natura habebant ad executionem reducerent præceptum illis Deus impoſuit *Geneſis. 1.* cùm dixit *Creſcite, & multiplicamini*, quod præceptum executi ſunt *Geneſ. 2.* cum Adam dixit Euæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* &c. Quibus verbis credibile eſt ex parte Euæ alia ſimilia correſpondiſſe ſicque vtriuſque conſenſum declaratum eſſe. Contraxerunt igitur matrimonium ante peccatum in officium naturæ, hoc eſt in generis humani propagationem, poſt peccatum verò illemet contractus, qui antea ſolùm erat in officium naturæ, fuit in remedium concupiſcentiæ. Potiò hoc præceptum non fuit latum abſolutè, & indifferenter pro omni tempore, ſed pro tempore, quo adfuerit neceſſitas genus humanum propagandi. Cùm ergo genus humanum in præſenti ſatis propagatum ſit, ceſſat huius præcepti obligatio abſque prædicti præcepti reuocatione, vt optime aduertit Petr. de Ledeſm. *d. quæſt. 41. art. 1. dub. 1.* Baſil. Ponce *lib. 1. de matr. cap. 4. num. 8.*

6. In ratione Sacramenti certum de fide eſt à Chriſto Domino eſſe inſtitutum, vt expreſsè definitur à Concilio Florent. ſub Eugenio IV. in decreto fidei poſt vltimam ſeſſionem, & à Trident. *ſeſſ. 24. cap. vlt.* & pluribus exornant D. Thom. *2. 2. quæſt. 100. art. 2.* & *in 4. d. 26. quæſt. 2. art. 2. in corp.* Rebell. *de obligat. iuſtit. lib. 2. de matr. q. 3.* Couarru. *4. decret. 2. p. c. 1. §. vnico num. 3.* Bellarmin. *de matrim. lib. 1. c. 2.* Sanch. *lib. 2. diſp. 4.* Gab. Vazq. *diſp. 2. de matrim. cap. 4.* Baſil. Ponce *lib. 1. cap. 5. per totum.* Coninch. *diſp. 2. dub. 2. numero 14.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 2. p. cap. 2.*

Quando autem Chriſtus matrimonium in Sacramentum eleuauerit incertum eſt, probabilius cùm eius inſeparabilitatem præcepit, & commendauit *Matth. 19.* dicens: *Quod Deus coniunxit homo non ſeparet.* Sicuti iudicauit Trident. *ſeſſ. 24. in princ.* Loquens de huius Sacramenti inſtitutione, & tradit aliis relatis Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 4.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 1.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 6.* Quare cum *Ioan. 2.* non Sacramentum inſtituit, ſed inſtituendum approbauit.

7. Ex his infertur eam virtutem matrimonium Sacramentum habere, quæ omnibus Sacramentis nouæ legis ineſt, ſcilicet conferre gratiam ex opere operato dignè ſuſcipientibus, vti colligitur ex Trid. *ſeſſ. 7. can. 6.* & *7.* & *dicta ſeſſ. 24. in princ.* An autem exiſtenti in peccato mortali, & bona fide exiſtimanti ſe contritum eſſe, cùm tamen ſolùm attritus ſit primam gratiam conferat, piè credendum ex Dei benignitate. Cùm receptum apud Doctores ſit Sacramenta ſuos conferre effectus non ponentibus obicem. Hic autem qui inuincibiliter in mortali accedit, obicem non eſt cenſendus apponere.

PVNCTVM II.

Quæ matrimonia ſint Sacramentum?

1 *Poſt Chriſti inſtitutionem matrimonium à fidelibus contractum eſt Sacramentum.*
2 *Affirmant aliqui matrimonium fidelium non ſolùm in fieri, ſed in facto eſſe verum Sacramentum.*
3 *Verius eſt in facto eſſe veram Sacramenti rationem non habere, & ſatisfit obiectioni.*
4 *Aliqui affirmant poſſe fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum ſuſcipiant.*
5 *Verior eſt oppoſita ſententia.*
6 *Soluuntur rationes contrariæ.*
7 *Negant aliqui matrimonium fidelium per procuratorem contractum eſſe Sacramentum.*
8 *Oppoſitum tenendum eſt.*
9 *Satisfit fundamentis oppoſitis.*
10 *Affirmat* Sotus *fidelem baptizatum contrahentem cum infideli ſuſcipere verum Sacramentum.*
11 *Oppoſitum certum eſt.*
12 *Satisfit rationi contrariæ.*
13 *Communis ſententia defendit vtroque coniuge infideli ad fidem conuerſo eorum matrimonium ſuſcepto baptiſmo fieri Sacramentum.*
14 *Verius exiſtimo nunquam Sacramentum effici.*

1. TAmetſi matrimonia legis naturæ, & ſcripturæ ſint Sacramentum latè & minus propriè, quatenus erant ſigna coniunctionis Dei cum homine per gratiam, vti colligitur *ex cap. gaudemus de Diuortijs, cap. debitum, de bigamis*, & tradit Leo *epiſt. 92, ad Ruſticum.* Auguſt. *lib. 2. de nupt. cap. 21.* At cùm virtutem non haberent ſanctificandi coniuges ante Chriſti inſtitutionem; ea de cauſa propriè Sacramentum non debent nuncupari. Poſt inſtitutionem verò Chriſti illud ſolùm matrimonium Sacramentum eſt, quod eſt à fidelibus, hoc eſt à baptizatis ſuſceptum; nam cùm baptiſmus ianua ſit, & neceſſaria diſpoſitio ex Diuina inſtitutione ad reliqua omnia Sacramenta ſuſcipienda, nequit vllus qui baptizatus non ſit Sacramentum matrimonij ſuſcipere, tametſi in matrimonium copuletur. Neque obſtat, quòd Innocent. III. *in cap. veniens de clerico non baptizato* dixerit non baptizatum ſuſcipere poſſe matrimonium, & Euchariſtiam: id enim intelligi debet de ſuſceptione matrimonij in ratione contractus, & de ſuſceptione Euchariſtiæ materiali non formali. Præterquam quòd ibi Innocent. non definiendo, ſed dubitando ea verba protulit, ſicuti aduertit Rebell. *lib. 2. de matr. q. 3. n. 16.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 6. n. 1.*

2. Sed, An ipſum matrimonium fidelium non ſolùm in fieri, ſed in facto eſſe ſit verum Sacramentum? nonnulla eſt difficultas. Affirmant eſſe Bellarm. *lib. 1. de matr. cap. 6.* Sanch. *lib. 2. diſp. 5. num. 7.* Ferdinand. Rebell. *lib. 2. de matr. q. 4.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 2. part. cap. 2. num. 4.* Ducuntur, quia celebrato matrimonio coniuges inter ſe perpetuò vniti, & copulati ſignificant vnionem Chriſti cum Eccleſia, vel Verbi cum Natura Humana. Quinimo matrimonium in fieri hanc vnionem ſignificare non poteſt, cùm citò tranſeat. Nec mirum hoc eſſe debet, cùm Euchariſtia non tantùm in fieri, ſed in facto eſſe Sacramentum ſit.

3. Cæterùm omnino dicendum eſt matrimonium in facto eſſe veram, & propriam Sacramenti rationem non habere. Nam Sacramentum à Chriſto inſtitutum eſt ſignum practicum gratiæ ſanctificantis, id eſt, quod ſuo vſu ex opere operato ſuſcipientem ſanctificet, vt dixit Concil. Florentin. *in decreto Eugenij.* & colligitur ex Trident. *ſeſſ. 7. per totam.* At coniuges vſu matrimonij non ſanctificantur ex opere operato, vt ferè omnes Doctores contendunt. Ergo matrimonium in facto eſſe Sacramentum, propriè non eſt: ſic docuit Coninch. *diſp. 24. dub. 2. num. 11.*

Neque obeſt, quod matrimonium in facto eſſe ſignificet vnionem Chriſti cum Eccleſia, quia id ſolùm probat eſſe Sacramentum, ſumpto Sacramento latè pro ſigno rei ſacræ diuinitus inſtituto, non tamen probat eſſe propriè Sacramentum, quatenus eſt ſignum practicum gratiæ; hoc enim habet matrimonium, quatenus fit, non quatenus factum eſt. Secùs eſt de Euchariſtia, quæ quatenus fit non Sacramentum, ſed ſacrificium eſt, facta verò Sacramentum eſt, quia ſuo vſu ex opere operato ſuſcipientem ſanctificat.

4. Poſito autem contractum ipſum matrimonij à fidelibus factum Sacramentum eſſe. Dubium eſt primum, An poſſint fideles matrimonium contrahere, quin Sacramentum ſuſcipiant? Affirmant Ferdinand. Rebell. *de oblig. 2. part. lib. 2. q. 5. concl. 1.* Vazq. *1. 2. in 3. p. diſp. 138. c. 5.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 9. num. 3.* Gaſpar Hurtado, *lib. de matr. diſp. 3. difficult. 19.* Mouentur, quia neque ex Conciliis, neque ex Patribus, aut Sacra Scriptura conſtat Chriſtum Dominum ita coniunxiſſe Sacramentum contractui matrimoniali fidelium, quin ipſi

fideles poſſent contractum à Sacramento ſeparare. Nam eſto contractus ita ſit eſſentialis Sacramento matrimonij, vt nequeat Sacramentum eſſe, quin ſit legitimus contractus, qui eſt eius materia, & forma: at contractui ea Sacramenti neceſſitas non videtur eſſentialis, ſicuti non eſt eſſentialis ablutioni, & prolationi verborum Baptiſmi eſſe Sacramentum, cum conſiſtere poſſit abſque Sacramento ex defectu ſolum intentionis. Neque item hæc coniunctio conſtat ex communi ſenſu Doctorum, ſiquidem plures antiqui docuerunt matrimonia clandeſtina fidelium eſſe legitima in ratione contractus, ſed non in ratione Sacramenti, & multò plures matrimonium inter abſentes, per epiſtolam, vel per procuratorem celebratum etiam poſt Trident. eſſe legitimum in vi contractus, carere tamen Sacramenti ratione. Ergo abſque fundamento negatur fideles ſeparare non poſſe contractum matrimonij à Sacramento. Secundò, quia contractus matrimonij valere reputandus eſt, dum iure non inuenitur irritus: at nullibi reperitur irritus contractus fidelium abſque intentione Sacramenti, quinimo ex *cap. fin. de conditionib. appoſit.* contrarium colligitur; ſiquidem ibi conditiones turpes, & impoſſibiles à matrimonij contractu reiiciuntur. Ergo illa conditio, quod ille contractus matrimonium non ſit, vtpotè turpis, & impoſſibilis pro non adiecta habenda eſt. Tertiò fauet huic ſententiæ praxis Inquiſitorum, Iudicum, & communis ſenſus Eccleſiæ; matrimonia enim illorum fidelium, qui ad Iudaiſmum deflectunt, vera eſſe reputantur, cum tamen conſtet non contraxiſſe animo faciendi, quod facit Eccleſia, cùm id potius irrideant, & ob eam cauſam ſecreto prius contrahunt, & poſtmodum in Eccleſia ſe fingunt more Catholicorum contrahere.

5. Nihilominus longè verior eſt ſententia negans poſſe fideles baptizatos verum matrimonium contrahere, & non Sacramentum. Sic Petr. de Ledeſm. *de matr. q. 42. art. 1. dub. 7. in ſolut. ad 1. & 2.* Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 10. num. 6.* Coninch. *diſp. 24. dub. 6. concl. 4.* Ratio ea eſt, quia Chriſtus Dominus contractum matrimonialem fidelium in Sacramentum eleuauit. Ergo fideles intendentes verum matrimonialem contractum inire, conſequenter intendunt Sacramentum conſtituere; quia hoc ex diuina inſtitutione habetur, neque poſſunt vnam intentionem ab alia ſeiungere. Et confirmo, tota eſſentia matrimonij Sacramenti conſiſtit in legitimo fidelium contractu, quo ſibi inuicem corpora ad coniugalem vſum tradunt. Ergo fideles intendentes celebrare prædictum contractum, neceſſariò intendunt celebrare matrimonium Sacramentum. Secundò Trident. & Florent. Concil. expreſſè definiunt matrimonia fidelium Sacramentum eſſe, ſed hæc eſt vniuerſalis, & indefinita definitio. Ergo omnia matrimonia fidelium comprehendit, ergo nequit dari verum matrimonium fidelium, quòd Sacramentum non ſit. Tertiò prædicta matrimonia ſunt omnino inſolubilia, non ſolum quia ſuſceptione baptiſmi ſolui non poſſunt, ſed quia ſignificant coniunctionem Chriſti cum Eccleſia, Verbiq; Diuini cum natura Humana; ſed hanc ſignificationem ſola matrimonia Sacramenta habent iuxta illud Pauli ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.* Ergo nullum eſt matrimonium fidelium, quod Sacramentum non ſit. Quartò ex oppoſita ſententia duo non leuia inconuenientia inferuntur: Primum, matrimonia quæ olim clandeſtinè celebrabantur, non eſſe vera Sacramenta, cum tamen Concilium, *ſeſſ. 24. c. 1. de reform.* ea rata appellauerit, quo nomine ſola matrimonia Sacramenta nuncupantur. Sequelam probo, quia ſic contrahentes ſolùm contractum ciuilem intendebant efficere, non tamen Sacramentum, quippe ſi huius intentionem haberent, non ita irreuerenter contraherent. Secundum, & præcipuum inconueniens eſt, licitum eſſe fidelibus matrimonia celebrare in ratione contractus, & non in ratione Sacramenti, ſiquidem nulla lex Diuina, neque Humana oſtendi poteſt, quæ eos aſtringat ad vtrumque coniungendum, ſi verè ſeparari hæ rationes poſſunt.

6. Neque oppoſitæ rationes vrgent. Ad primam conſtat ex dictis conſtare inquam ex Florent. & Trident. Chriſtum Dominum fidelium contractui rationem Sacramenti annexuiſſe. Secunda probatur, matrimonium illud non ſolùm eſſe verum in vi contractus, ſed etiam in ratione Sacramenti: nam conditiones turpes, & impoſſibiles æquè à Sacramento matrimonij, ſicuti à contractu reiiciuntur. Quapropter dicendum eſt, ſi contrahentes ita vellent inire matrimonium, vt nullo modo Sacramentum ſuſcipere intendant, neutrum efficiunt; at ſi efficaciter, & abſolutè volunt matrimonium inire; nolunt tamen Sacramentum ſuſcipere, quia errore ducti exiſtimant matrimonium à Sacramento ſeparari poſſe, verum Sacramentum ſuſcipiunt, quia illa voluntas non ſuſcipiendi Sacramentum inefficax eſt ſtante voluntate abſoluta, & efficaci celebrandi matrimonij contractum, cui annectitur ex Chriſti inſtitutione Sacramentum. Ad tertium ſimiliter reſpondeo, matrimonia illorum verè eſſe Sacramenta, quia verè, & abſolutè intendunt facere, quod Eccleſia requirit, vt Sacramentum matrimonij conſiſtat, nempè intendunt ſibi inuicem corpora ad vſum coniugalem tribuere, quod eſt ab Eccleſia pro Sacramento matrimonij requiſitum, tametſi ea non præſtent, vt Eccleſiæ Catholicæ conformentur.

7. Secundò dubitatur, An matrimonium fidelium per nuntium, vel epiſtolam, vel procuratorem celebratum ſit verum Sacramentum? Supponimus ex *infrà* dicendis verum matrimonium inter abſentes celebrari poſſe, ſolùm in præſenti dubitamus, an ſit verum Sacramentum? Negant eſſe Canus. *lib. 8. de locis Theolog. c. 5. ad 3. & in relect. de pœnit. p. 5.* Baſſolis *in 4. d. 27. q. 1. art. 3.* Caiet. *in opuſc. de matr. quæſt. 1.* Victor. *in ſum. n. 244.* Viguer. *in inſtitutionib. Theologic. c. 16. §. 7. verſ. 4.* Martin. Ledeſm. *2. part. 4. quæſt. 44. art. 4.* probabilem iudicant Petr. Ledeſm. *de matr. quæſt. 42. art. 1. difficult. 7. concl. 1.* Ferdinand. Rebell. *de obligat. iuſtit. 2. part. lib. 2. quæſt. 5. concl. 2.* Ducuntur primò, quia verba videntur neceſſaria in quolibet Sacramento, cùm Concil. Florentinum dixerit omnia Sacramenta conſtare rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma, at inter abſentes verba intercedere non poſſunt. Secundò nullum aliud Sacramentum medio nuntio, epiſtola, aut procuratore celebrari poteſt. Ergo neque matrimonium. Tertiò miniſtratio Sacramenti, illiuſue ſuſceptio debet eſſe ab homine libero, & in ſtatu gratiæ exiſtente; at ſi medio procuratore, nuntio, vel epiſtola matrimonium celebrari poteſt, miniſtratio Sacramenti, illiúſque ſuſceptio ſæpe fiet ab homine ebrio, dormiente, vel amente, & in peccato exiſtente. Non igitur eſt concedenda ratio Sacramenti prædicto matrimonio.

8. Communior tamen ſententia, eáque veriſſima affirmat matrimonium per procuratorem, nuntium, vel epiſtolam celebratum à baptizatis verum Sacramentum eſſe, ſicuti docuit Innocent. *in cap. iuuenes de ſponſalib. num. 5.* Couaruu. *2. de matr. cap. 1. §. vnico, num. 5.* Nauarr. *in cap. fratres de pœnit. d. 5. n. 45.* Gregor. de Valen. *4. t. diſp. 10. quæſt. 1. p. 6. in ſolut. ad 4.* Sanch. *lib. 2. diſp. 11. num. 27.* Bellarm. *lib. 1. de matr. cap. 5. ad 1.* Henriq. *lib. 11. cap. 2. num. 2.* Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 10. num. 5.* Gutierr. *de matr. cap. 43. num. 8.* Coninch. *diſp. 24. dub. 2. concluſ. 5. num. 23.* & alij plures apud ipſos. Ratio eſt, quia vt *ſuprà* probauimus, fideles optimè poſſunt per nuntium, epiſtolam, vel procuratorem matrimonium cõtrahere. At quodlibet matrimonium fidelium declarauit Trident. *ſeſſ. 24. cap. 1.* eſſe Sacramentum neque vllam fecit exceptionem. Ergo prædictum matrimonium eſt verum Sacramentum. Et confirmatur, quia Chriſtus Dominus naturam contractus non immutauit, ſed verum, & legitimum contractum ad eſſe Sacramenti eleuauit, ſed per procuratorem verus contractus matrimonij celebrari poteſt, ergo verum Sacramentum conſtituit. Præterea quoties de huius contractus valore lis agitatur, non Iudex ſæcularis, ſed Eccleſiaſticus cognoſcit: ſi prædictum matrimonium Sacramentum non eſſet, ſed ſolùm ciuilis contractus, nulla eſſet cauſa, ob quam ad Iudicem ſæcularem eius cognitio non pertineret. Ergo ſignum eſt Eccleſiam vnanimi conſenſu ſentire prædictum matrimonium Sacramentum eſſe.

9. Rationes in contrarium leuiſſimæ ſunt. Prima probaret mutum non poſſe matrimonium inire, ſiquidem nequit verba proferre. Quare dicẽdum eſt, cùm Conc. Flor. dixit omnia Sacramenta conſtare verbis, matrimonium excipiendum eſt, vt placuit Paludan. *in 4. d. 27. quæſt. 2. art. 3. concluſ. 1.* vel ſi matrimonium comprehendit, id intelligi debet verbis formalibus, vel æquiualentibus, vel denique intelligendum eſt regulariter non præcisè, vti colligitur manifeſtè ex ipſomet Concilio dicente, cauſam efficientem matrimonij eſſe mutuum conſenſum regulariter per verba expreſſum. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia; quia quodlibet Sacramentum celebratur iuxta ipſius naturam. Cùm ergo matrimonij natura ſita ſit in contractu, qui medio procuratore ſæpe fit, Sacramentum matrimonij eodem modo celebrari poteſt. Ad tertium nego eſſe neceſſarium, vt ſuſcipiens Sacramentum actualem habeat libertatem, ſufficit ſi illã habuerit, vt contingit in eo, qui dormiens baptizatur, eo quòd antea baptiſmum petierit. Concedo tamen ad miniſtrandum Sacramentum, quod per propriam perſonam miniſtrandum eſt oportere miniſtrum actuali libertate gaudere. At cùm Sacramentum matrimonij miniſtrari poſſit per interpoſitam perſonam, ea de cauſa non requiritur, vt actualem libertatem habeat, cùm de facto miniſtratur. At vt dignè prædictum Sacramentum ſuſcipiatur, debet non procurator, ſed ille cuius nomine matrimonium contrahitur in gratia eſſe eo tempore, quo probabiliter credit matrimonium à ſuo procuratore celebrandum eſſe.

10. Tertiò dubitatur, An fidelis baptizatus contrahens ex diſpenſatione Pontificis cum infideli ſuſcipiat verum ſacramentum? Affirmat Sotus *in 4. d. 26. quæſt. 2. art. 3. in fine.* Leſſius *Hom. 73. de Sacram.* Moueri poſſunt, quia fidelis verè contrahit, ſed contractum fidelium eleuauit Chriſtus in Sacramentum. Ergo ille contractus ex parte fidelis Sacramentum eſt, & fortè ob hanc cauſam dixit Paul. 1. Corinth. 7.

Verum

Virum infidelem ſanctificatum eſſe per mulierem fidelem. Et econtrà.

11. Nihilominùs certa ſententia eſt prædictum contractum Sacramentum non eſſe; vt benè alij relati docuerunt Sanch. *lib.2.diſp.8.num.2.* Gutierr. *de matrim.cap.42. num.4.* Gab. Vaſq. *de matrim.diſp.2.cap.4.num.10.& cap.10.num.113.* Coninch. *diſp.24. dub.2. concl.1. num.14.* Baſil. Ponce, *lib.1. cap.6. num.7.* Ratio eſt manifeſta, quia Sacramentum matrimonij vnicum, & indiuiſibile eſt, ſicuti eſt vnicus, & indiuiſibilis contractus virum, & fœminam afficiens; at ſecundum omnes non afficit infideles: ergo neque fidelem afficere poteſt. Neque eſt vllum inconueniens, quòd vnicum, & indiuiſibile accidens morale ſit in duobus ſubiectis, ſi inter ſe ad vnum referuntur, vt patet in poteſtate Capituli, quæ vnica, & indiuiſibilis ita ſingulis communicatur, vt dependenter ab alijs communicetur.

12. Ad rationem in contrarium reſpondeo, fidelem in eo caſu verè contrahere: nego tamen illum contractum eſſe fidelis ſimpliciter, cùm etiam ſit infidelis. Chriſtus autem Dominus illum contractum ad eſſe Sacramenti eleuauit, qui abſolutè, & ſimpliciter contractus fidelis eſt. Neque Paul. 1. *Corinth.7.* dixit *Virum infidelem ſanctificatum eſſe per mulierem fidelem*, ex eo quòd mulieris fidelis matrimonium ſit Sacramentum, ſed ex eo quòd eius conuerſione ſperatur infidelem virum conuertendum, & ſanctificandum eſſe.

13. Quartò dubitatur, An cùm vterque coniux infidelis ad fidem conuertitur ſuſcepto baptiſmo eorum matrimonium Sacramentum efficiatur? Communior ſententia affirmat, vt videre eſt ex pluribus, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.2.diſp.9.num.5.* Rebell. *lib.2.de matr. quæſt.6.ſect.1.* Bellarmin. *lib.1.cap.51.in fine & cap.15.* Paul. Layman. *lib.5. ſum.tract.10.2.part.cap.3.num.6.* Gutierr. *de matr.cap.42.n.5.* Mouentur ex eo quòd matrimonium antea ſolubile baptiſmo ſit ratum, & inſolubile, & coniunctionem Chriſti cum Eccleſia ſignificat: ergo eſt Sacramentum. Differunt autem prædicti Doctores: nam Sanch. Gutierr. & alij cenſent ex eo quòd infideles baptizentur abſque alio nouo conſenſu Sacramentum effici. Alij, vt Bellarm. & Paul. Laym. requirunt nouum conſenſum, ſeu antiqui approbationem ſignis, nutibus, copulàve maritali.

14. Nihilominùs verius exiſtimo nunquam Sacramentum effici, quæ eſt ſententia Gab. Vaſq. *2.t.in 3.part. diſp.138. cap.5.& 4.t. diſputat.2. de matr. cap.10* Ægid. de Coninch. *diſputat.24.dub.2.concluſ.7.* Baſil. Ponce, *lib.1. capit.9. numero 8.* Moueor, quia infideles ad fidem conuerſi in eodem vinculo matrimonij quo antea aſtringebantur, perſeuerant, ſiue denuo conſentiant, ſiue diſſentiant, quia neque ex diſſenſu vinculum diminuitur, neque conſenſu augetur, ergo ex nouo conſenſu non poteſt matrimonium effici. Secundò Sacramentum matrimonij tunc eſt, quando baptizati ſibi mutuò corpora tradunt ad coniugalem vſum: at infideles fideles facti, renouantéſque conſenſus non ſibi inuicem corpora tradunt, quia ſunt tradita, ſolùm enim poſſunt traditionem factam approbare, at approbatio traditionis non eſt traditio, neque nouus contractus matrimonij, ergo nequit eſſe Sacramentum; aliàs quoties fideles contractum prius factum approbarent, nouum Sacramentum matrimonij ſuſciperent, quod eſt abſurdum. Quòd ſi dicas ea approbatione ab infidelibus denuò baptizatis facta contractum priorem reddi ratum, & inſolubilem, & coniunctionem Chriſti cum Eccleſia ſignificare, cùm tamen antea non eſſet, ergo eſt verum Sacramentum. Obſtat, quia prædictus contractus (ſeu vt melius dicam) vinculum ex dicto contractu relictum non ſit ratum, & inſolubile ex eo quòd à denuò baptizatis approbetur, ſed ex eo quòd ceſſet baptiſmo ſuſcepto cauſa ob quam diſſolui poterat; quippè ſolùm ob ſuſceptionem baptiſmi diſſolui poterat alio renuente conuerti. Prætereà fideles conſummantes matrimonium reddunt contractum omnino inſolubilem, repræſentantémque vnionem Verbi Diuini cum natura Humana, quam inſolubilitatem, & repræſentationem ante conſummationem non habebat, ſed ingreſſu religionis, vel diſpenſatione Pontificis ſolui poterat, & tamen non obinde fideles conſummantes matrimonium, denuò Sacramentum ſuſcipiunt, quia denuò non ſibi corpus tradunt, nec denuò contrahunt, ſed corpore tradito vtuntur, & contractum factum perficiunt, ſic à fortiori infideles fideles facti ſuorum conſenſuum approbatione matrimonium Sacramentum efficere non poſſunt, quia non efficiunt nouum contractum, ſed antea factum approbant, & baptiſmo perficiunt. Et ex his ſit ſatis fundamento communis ſententiæ.

PVNCTVM III.

Quæ ſit materia, & forma Sacramenti matrimonij?

1 *Referuntur variæ ſententiæ.*
2 *Conſenſus vtriuſque contrahentis eſt materia, & forma.*
3 *Quod intelligendum eſt tam in ratione contractus, quàm Sacramenti.*

1. VAriæ ſententiæ de hac re referuntur à Thom. Sanch. *lib.2. diſp.5. per totam.* Breuiter colligam, & quæ mihi probabiliores videntur ſubiiciam. Prima eſt Cani, *lib.8. de locis cap.5. in ſolut. ad 3.* aſſerentis verba contrahentium eſſe materiam, formam verò verba ſacerdotis. Sed eſt improbabilis ſententia; alias ſequeretur matrimonia clandeſtina olim Sacramenta non fuiſſe contra Tridentin. *ſeſſ.24. cap.1. de reform.* & matrimonium celebratum coram teſtibus, & Parocho nulla verba proferente Sacramentum non eſſe. Secunda eſt Gloſſæ *in cap. Tua de Sponſal. verbo, nec forma.* & Abbat. *ibi num.10.* Præpoſit. *in fine.* Alexand. de Neuo. *num.25.* Syluest. *verbo Matrimonium 1. quæſt.1.* Nauarr. *capit.22. numero 20.* Gregor. de Valent. *tom.4. diſput.10. quæſt.1.part.6.* Rebell. *lib.2. quæſt.4. ſect.3.* & aliorum conſenſum contrahentium eſſe materiam; verba autem, quibus ille conſenſus exprimitur eſſe formam, quia conſenſus verbis informatur. Sed hæc ſententia facilè refellitur, nam ſi ſumatur conſenſus vt diſtinctus à verbis, ſeu à ſignis, quibus exprimitur, & declaratur, vt neceſſariò ſumi debet, ne materia cum forma confundatur eſt omnino inſenſibilis; At materia contractus humani, & politici nequit eſſe integrè, & totaliter inſenſibilis. Ergo. Neque obeſt, quòd in Sacramento pœnitentiæ contritio ſit materia proxima, quia non eſt integra, ſed verbis, vel ſignis expreſſa. Prætereà verba non determinant conſenſum, ſed illum declarant; ſiquidem neque amplius, neque minus ſignificant quàm id quod conſenſu interiori ſignificabatur. Tertia ſententia econtra procedit aſſerens verba eſſe materiam, eo quòd conſenſus perficiat verba, quæ ſecluſo conſenſu nullius eſſent momenti: ſic docuit Maior *in 4. d.26. quæſt.1.* Sed hæc ſententia iiſdem rationibus, ac præcedens reiicienda eſt. Neque obeſt, quòd verba abſque conſenſu nullius ſint momenti, nam etiam conſenſus abſque verbis nihil prodeſt, inde enim tantùm infertur vtrumque eſſe neceſſarium. Quarta ſententia eſt Richardi *in 4. d. 27. art.4. quæſt.1.* Aſtenſ. *in ſum. lib.8.tit.7.art.1.quæſt.3.* Angeli, *verb. Matrimonium, 1. num.2.* Victor. *in ſum. de matr. n.245.* & probabilem reputat Henriq. *lib.11. cap.2.* caſu quo ſucceſſiuè verba à contrahentibus proferantur. Sed omnino diſplicet hic modus dicendi, quippe non deſignat materiam determinatam, ſed arbitrio contrahentium relinquit, & prætereà non conſtituit materiam pro eo caſu quo ſimul ab vtroque contrahente verba proferrentur. Quinta ſententia, quæ veritati proximior eſt aſſerit mutuos conſenſus verbis expreſſos ſibi inuicem eſſe materiam, & formam ſub diuerſa conſideratione, quatenus enim corporum traditionem continent, ſunt materia, quatenus verò illorum acceptionem ſignificant ſunt forma. Nam cùm in quolibet contractu ſit traditio, & acceptatio, & traditio inefficax ſit, quouſque acceptatione compleatur, & perficiatur, meritò contractus prout traditionem ſignificat, rationem materiæ determinabilis habere debet, & rationem formæ prout acceptationem denotat. Sic Sotus in *4. diſt.26. quæſt.2. art.1.* Franciſc. Suar. *t.3. de Sacram. diſput.2. ſect.1.* Bellarm. *lib.1. de matrim. cap.6.* Thom. Sanch. *lib.2. diſp.5.n.6.* Alexand. Peſant. *in addit. ad 3.p. q.42. art.1. diſp.2.* Coninch. *diſp.24. dub.3. concl.1. num.33.* Gutierr. *de matrim. cap.41. num.1. circa finem,* & alij apud ipſos. Sed huic ſententiæ obſtat, quia contractus ſi attentè conſideretur non conſtat ex acceptatione, & traditione rei; ſed illam habet pro obiecto, formaliter autem, & intrinſecè in mutuo conſenſu verbis, ſeu ſignis expreſſo conſiſtit; quippè ex mutuo hoc conſenſu oritur traditio, & acceptatio tanquam illius effectus, & fortè ob hanc rationem Florentin. Concil. *in decreto Eugenij* dixit cauſam efficientem matrimonij regulariter eſſe mutuum conſenſum per verba de præſenti expreſſum, apertè indicans nihil aliud præter conſenſum expreſſum matrimonij eſſentiam conſtituere. Prætereà ex ſupradicta ſententia non ſatis explicari poteſt, qualiter hoc Sacramentum, ſicut & reliqua perficiatur verbis tanquam forma, & rebus vt materia, ſiquidem traditioni, & acceptationi, quæ ex conſenſu, verbis, ſeu ſignis expreſſo fit, verba conuenire non poſſunt. Deinde non ſatis diſtingui poſſunt verba à rebus, & econtrà, quod Concil. expreſſè voluit diſtinguere, definiens omnia Sacramenta perfici verbis tanquam forma, & rebus vt materia.

2. Quapropter eſt extra ſententia verior, & probabilior aſſerens conſenſus vtriuſque contrahentis verbis, ſeu ſignis expreſſos eſſe formam, tam in ratione contractus, quàm

Sacra

Sacramenti, traditionem verò, & acceptationem corporum eſſe materiam proximam, remotam verò corpora: materiam inquam non ex qua contractus coaleſcat, ſed circa quam contractus verſetur, & qua ipſe contractus perficiatur, ideóque Concil. Florentin. notanter dixit omnia ſacramenta *perfici* rebus tanquam materia, & verbis vt forma: tacitè indicans non eſſe neceſſarium quòd intrinſecè rebus, vel verbis conſtent, aliàs dixiſſet *conſtare*, non *perfici*: Et exemplum eſt manifeſtum in Euchariſtia, in qua à Conc. Florent. panis, & vinum ſunt aſſignata pro materia, & verba conſecrationis pro forma, cùm tamen neque ex conſecrationis verbis, neque ex pane, & vino intrinſecè coaleſcat Euchariſtia, ſed ex ſpeciebus Sacramentalibus, & ex Chriſto Domino, ſic matrimonij materia eſſe poteſt mutua traditio, & acceptio corporum, non ex quibus matrimonij contractus conſtet, ſed circa quas verſetur, & quas vt obiectum reſpiciat, & afficiat. Moueor ad hunc modum dicendi, quia eſt aptior reliquis ad explicandam materiam, & formam Sacramenti matrimonij, & qualiter ipſum ſicut reliqua Sacramenta rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma perficitur, ſiquidem verbis exprimentibus conſenſus perficitur vt forma, traditione, & acceptatione corporum tanquam materia. Et præterea quia hac via conuenit matrimonium cum reliquis aliis contractibus, quorum forma eſt conſenſus expreſſus ipſorum contrahentium: materia eſt, quam prædictus conſenſus reſpicit, & circa quam verſatur: V.g. donatio, emptio, venditio, commodatio, &c. Atque ita docent Paludan. *in* 4 *d.*26. *quæſt.*4. *art.*3 *ad* 2. Couarru. 2. *part. de matrim. cap.* 8 §. *vnico, num.*8. Gabr Vaſq. *in* 3. *part. t.*2. *diſp.*129 *cap.*3. & *diſp.*3 *de matr. cap.* 1. Paul. Comitol. 2. *part. de contract. lib. cap.*4 *num.*9. Baſil. Ponce, *lib.*1. *cap.*7. *n.*12. Gaſpar Hurtado *diſp.*3. *de matr. diffic.*21. Gutierr. *lib. de matr. c.*41. *n.*1. *verſ. tertia ſententia*, & alij apud ipſos, præcipuè apud Sanch. *diſp.*3. *num.*4.

3. Notanter dixi *tam in ratione contractus, quàm Sacramenti*, quia eadem eſt materia, & forma matrimonij prout eſt contractus, & prout eſt Sacramentum. Quippè Chriſtus Dominus Sacramentum matrimonij inſtituens non mutauit contractum, ſed contractui matrimoniali immutato Sacramenti rationem annexuit, vt docent omnes.

PVNCTVM IV.

Quis ſit Sacramenti Matrimonij Miniſter?

1 Melchior Cano *affirmat eſſe Sacerdotem, quatenus eſt Sacramentum.*
2 *Certiſſimum eſt eſſe ipſos contrahentes.*
3 *Satisfit rationibus oppoſitis.*
4 *Cùm matrimonium per procuratorem contrahitur, non ipſe procurator, ſed eum conſtituens eſt Miniſter.*

1. MElchior Cano *lib.*8. *de locis, cap.*5. contendit matrimonij Miniſtrum, quatenus eſt Sacramentum eſſe Sacerdotem, tametſi quatenus eſt contractus ſint ipſi contrahentes, adducit in ſui fauorem plures Doctores, ſed vt rectè expendit Vazq. *diſp.*3. *de matrim. cap.*3. ei non fauent. Probat primò, quia Eugen. IV. *in decreto fidei*, §. *ſeptimum* definit omnia Sacramenta verbis tanquam forma perfici. At verba contrahentium neceſſaria non ſunt, cùm ſuppleri ſignis poſſint. Ergo affirmandum eſt verba Sacerdotis neceſſaria eſſe, illiſque Sacramentum perfici, ſicuti alia omnia Sacramenta perficiuntur. Secundò probat, quia matrimonia clandeſtina ex defectu Sacerdotis præſentis Sacramentum non erant, non enim contrahentes intendebant facere quæ Eccleſia facit. Tertiò, actio Sacramentalis eſt actio ſacra, requirit ergo Miniſtrum ſacrum. Quartò contrahentes in peccato non credunt duplex peccatum mortale committere, aliud recipiendo Sacramentum, aliud miniſtrando, quod neceſſariò videretur dicendum, ſi ipſi eſſent Miniſtri.

2. Cæterùm certiſſima ſententia eſt Miniſtrum huius Sacramenti eſſe ipſos contrahentes, & nullatenus Sacerdotem, neque opinio Cani vllam probabilitatem habet: ſic pluribus relatis docet Sanch. *lib.*2. *diſp.*6. *num.*2. Petr. de Ledeſm. *de matr. q.*42. *art.*1. *difficult.*4. Baſil. Ponce, *lib.*1. *c.*8. *n.*3. Gutierr. *c.*41. *num.*2. & paſſim omnes. Et ſumitur ex Florentino Concilio aſſerente in *dicto decreto Eugenij* cauſam efficientem matrimonij regulariter eſſe mutuum conſenſum per verba de præſenti expreſſum, ſed mutuus conſenſus expreſſus regulariter per verba non procedit à Sacerdote, ſed ab ipſis contrahentibus, ergo ipſi contrahentes ſunt cauſa efficiens matrimonij, atque adeo Sacramenti. quippe Concil. Florentinum de matrimonio vt Sacramentum eſt, loquebatur, vt conſideranti fieri poteſt manifeſtum. Præterea colligitur ex Concil. Trident. *ſeſſ.*24. *cap.*1. *de reformat.* irritante matrimonia abſque præſentia Parochi, & teſtium, ſupponebat ergo prædicta matrimonia vera eſſe non ſolùm in vi contractus, ſed in ratione Sacramenti. Ratio vero eſt aperta: ille eſt Miniſter Sacramenti qui materiam, & formam Sacramenti apponit, at contrahentes tantùm, apponunt formam, & materiam Sacramenti matrimonij, ſiquidem exprimunt mutuum conſenſum de mutua ſuorum corporum traditione, & acceptatione, in quibus dictum eſt materiam, & formam huius Sacramenti conſiſtere. Et confirmo; negari non poteſt contrahentes eſſe Miniſtros matrimonij quatenus eſt quidam ciuilis, & naturalis contractus, ergo quatenus eſt Sacramentum. Quippè Chriſtus Dominus non aliam materiam, aut formam Sacramenti matrimonij inſtituit præter eam, quæ contractui neceſſaria erat.

3. Rationes verò pro ſententia Cani adductæ nullius ſunt momenti. Ad primum reſpondeo, verba in matrimonio regulariter adeſſe, tametſi ſignis celebrari poſſit. Ad ſecundum nego, matrimonia clandeſtina Sacramenta non fuiſſe: fuerunt vtique vt colligitur ex Conc. Trid. & communi ſententia Doctorum. Ad tertium dicimus, actionem Sacramentalem ſacram eſſe, quia eſt cauſa Sacramenti, & gratiæ ſanctificantis, non quia procedit à Miniſtro conſecrato, aliàs baptiſmus collatus à Laico non eſſet Sacramentum, cùm Laicus non ſit ad id conſecratus. Ad quartum, plures Doctores, quos ſequitur Sotus *in* 4. *d.*1. *quæſt.*5. *art.*6. Thom. Sanch. *lib.*2. *diſput.*1 *numero* 4. Coninch. *diſp.*24. *dub.*3. *numero* 34. Gutierr. *capite* 41. *numero* 3. negant, contrahentes, quatenus ſunt Miniſtri Sacramenti matrimonij peccare ſaltem mortaliter, eo quòd ad id minus non ſint conſecrati. Sed rectiùs Nauarr. *cap.*1. §. *Sacerdos. num.*10. *de pœnit. diſt.*6. *in ſolut. ad* 5. Petr. de Ledeſm. *de matr. q.*42. *art.*3. *ad vlt.* Gab. Vazq. *t.*2. *in* 3. *p. diſp.* 136. *capite* 3. Baſil. Ponce, *lib.*1. *cap.*8. *n.*11. & alij exiſtimant eſſe peccatum mortale, eo quod ſint Chriſti inſtrumentum ad gratiam conferendam: decet autem inſtrumentum cauſæ principali eſſe conforme, vti diximus *tract. de Sacrament. in genere. p.*5. *num.*11.

4. Ruſus cùm Sacramentum matrimonij per procuratorem contrahitur, non procurator eſt Sacramenti Miniſter, ſed Miniſtri inſtrumentum, quippe ipſe non pro ſe contrahit, ſed pro eo cuius habet mandatum, & cuius conſenſum exprimit, ob quam rationem non tenetur in gratia eſſe, vt benè Baſil. Ponce, *lib.*1. *cap.*10. Vazq. *diſputat.*3. *de matrim. num.*6. Gaſpar Hurtado *diſp.*3. *de matrim. difficult.*22. *numero* 83.

PVNCTVM V.

De conſenſu ad matrimonium requiſito.

1 *Conſenſus contrahentium neceſſarius eſt.*
2 *De potentia Dei abſoluta poteſt vinculum, & obligatio matrimonij coniugibus concedi abſque eorum conſenſu.*
3 *Noſtri primi parentes conſenſerunt in matrimonium.*
4 *Tria in matrimonio requiruntur.*
5 *Conſenſus in mutuam corporum traditionem, obligationemque iuſtitiæ ad copulam coniugalem neceſſarius eſt.*
6 *Proponitur obiectio, & fit ſatis.*
7 *Contrahentem falsò exiſtimantem ſubeſſe impedimentum dirimens, aliqui affirmant poſſe validè conſentire.*
8 *Oppoſitum verius eſt.*
9 *Satisfit rationibus* num. præced. *allatis.*

1. COnſenſum contrahentium neceſſarium eſſe ad matrimonium deciditur expreſsè *cap. ſufficit* 27. *qu.*2. *cap. cum apud.* & *cap. cùm locum, de ſponſalib.* & *cap. tua eiuſdem tit.* & à Conc. Florent. *in decreto fidei*, §. *ſeptimum.* ibi: *Cauſa efficiens matrimonij eſt conſenſus vtriuſque contrahentis regulariter per verba de præſenti expreſſus.* Idem colligitur ex ex Trident. *ſeſſ.*24. *cap.*1. *de reformat.* & tradunt omnes. Hic autem conſenſus liber eſſe debet, libertate inquam ſufficiente ad peccatum mortale, ſiquidem cauſa eſt transferendi dominium proprij corporis, & ſubeundi grauem obligationem.

2. An verò de potentia Dei abſoluta poſſit matrimonium conſiſtere abſque prædicto contrahentium libero conſenſu? Incertum eſt, vt conſtat ex his quæ refert Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt.*45. *art.*1. *dub.*1. Sanch. *lib.*2. *diſp.*26. *num.*5. Probabilius tamen eſt matrimonium ſumptum pro vinculo, & obligatione ad cohabitationem mutuam poſſe à Deo coniugibus abſque eorum conſenſu concedi. Quæ enim repugnantia eſſe poteſt in eo, quòd Deus ſuppleat id quod conſenſus præſtare debebat, tradátque coniugibus mutuò dominium in propria corpora? Certè nulla eſt. Nam quod Baſil. Ponce, *lib.*2. *cap.*3. *per totum.* obiicit non poſſe hoc dominium coniugibus concedi, quin ipſi acceptent, & conſequenter abſque eorum conſenſu, quia nihil eſſe poteſt proprium alicuius eo inuito, leuis momenti eſt. Fateor namque nihil alicui acquiri abſque illius voluntate regulariter, at ex Diuina potentia non implicat. Quinimo ex poteſtate ciuili poſſe dominium alicui quæri contra eius voluntatem non videtur

impro

improbabile. Atque ita docent ex communi ſententia Petr. de Ledeſm. *suprà concluſ.* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 1. *n.* 3. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 26. *num.* 5. Gutierr. *de matr. cap.* 46. *num.* 1. Coninch. *diſp.* 24 *dub.* 5. *concl.* 1 *&* 2.

3. Quinimo aliqui exiſtimant de facto Deum coniunxiſſe primos noſtros parentes abſque eorum conſenſu, indicaſſéque Chriſtum *Matth.* 19. cùm dixit, *Quod Deus coniunxit Homo non ſeparet.* Sed rectiùs Thom. Sanch. *n.* 4. Gutierr. *n.* 2. Coninch. *dub.* 5. *num.* 49. & alij oppoſitum cenſent; expediebat enim primum matrimonium, quod aliorum exemplar futurum erat proprio conſenſu contrahi. Neque illa verba Matthæi contrarium probant, cùm de omni matrimonio dicta ſint, vt patet ex ipſo contextu, & ſolùm indicent Deum excitare coniuges ad contrahendum, eorúmque contractum approbare. Illud verò certiſſimum eſt nulli humanæ poteſtati conceſſum eſſe aliquos in matrimonium coniungere abſque proprio conſenſu, quia neque Eccleſia, neque vllus ſæcularis Princeps dominium in noſtra corpora habet maximè ad matrimonij vſum, vt latè probat Thom. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 27. *à num.* 2. Gutierr. *dicto cap.* 46. *num.* 3. Coninch. *dub.* 5. *concluſ.* 3. Quòd ſi obiicias Textum in *cap. is qui fidem de ſponſalib.* vbi decernitur ſponſalia per copulam ſubſequentem tranſire in matrimonium, & Textum *in cap. fin. De conditionib. appoſit.* vbi matrimonium ſub conditione impoſſibili declaratur validum eſſe, cùm tamen in his ſæpè conſenſus deficiat. Reſpondeo prædictos Textus non definire matrimonium deficiente conſenſu conſiſtere, contrarium enim deciditur *in cap. fin. De ſponſa duorum*, ſed quia ita vehementer præſumunt conſenſum adfuiſſe, vt nullam in contrarium admittant probationem, ea de cauſa declarant prædicta matrimonia valida eſſe.

4. Grauior autem dubitatio eſt, qualis conſenſus in matrimonium requiratur, tum vt validè, tum vt licitè fiat? Pro cuius deciſione ſupponendum eſt tria in matrimonio contineri. Primum eſt traditio mutua corporum ad coniugalem vſum. Secundum carnalis coniunctio, habitatióque mutua, prolis generatio, & educatio. Tertium abſtinentia ab altero alio concubitu; conſenſus in hæc omnia expreſſus neceſſarius non eſt, an verò debeat virtualis eſſe, ſupereſt explicandum.

5. Et quidem conſenſus in mutuam corporum traditionem, obligationémque iuſtitiæ ad coniugalem copulam, & abſtinendi à qualibet alia neceſſarius eſt: quia matrimonium conſenſu contrahentium efficitur, ſed in hac traditione, & obligatione eſſentia matrimonij conſiſtit, ergo conſenſus neceſſariò in hanc traditionem, & obligationem ferri debet. E contrà verò quia carnalis copula, mutua habitatio, & fidelitatis obſeruatio non ſunt de eſſentia matrimonij, neque illud neceſſariò, & ineuitabiliter conſequuntur, ideò neceſſarium non eſt, quod coniugum conſenſus in prædicta feratur. Quinimò ſtare matrimonium poteſt, quamuis coniuges contrarium velint, nempe negare ſibi inuicem debitum, mutuam habitationem, & fidelitatem.

6. Sed his videtur obſtare, quia ſæpè matrimonium conſiſtit abſque obligatione vlla ad copulam, vt contingit quando coniuges mutuo conſenſu caſtitatem vouent, vel ſibi inuicem promittunt non petituri debitum, ergo conſenſus in obligationem ad copulam non videtur ſimpliciter neceſſarius ad valorem matrimonij. Reſpondeo ex contractu matrimonij non oriri obligationem iuſtitiæ ad copulam petitam pro omni occaſione, & tempore reddendam, ſed quoties alius non fuerit impeditus petere. Cùm ergo coniuges poſſint ſe priuare iure libero petendi vel ex voto, vel ex mutuo conſenſu, ſæpè coniuges excuſari poſſunt ab obligatione reddendi debitum, quia debitum non eſt, manente tamen obligatione reddendi debitum petitum, quoties alter coniux ex accidenti impeditus nõ fuerit petere, in qua obligatione eſſentia matrimonij ſita eſt. Ex quo fit neceſſarium eſſe ad matrimonium habere conſenſum in obligationem reddendi debitum petitum, quoties iuſtè petitum fuerit, non tamen eſſe neceſſarium habere conſenſum in obligationem reddendi actualiter debitum, caſu quo iuſtè non petatur, quia hanc obligationem matrimonium non exigit. Et in his ex parte conuenit Sanch. *lib.* 2. *de matr. diſt.* 29. *quaſt.* 2. Gutierr. *cap.* 26. *num.* 6. expreſſiùs Ægid. de Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 4. *num.* 43. Rebell. *de inſtit.* 2. *part. lib.* 2. *quaſt.* 10. *n.* 19. Baſil. Ponce, *lib.* 1. *cap.* 20. *à n.* 4.

7. Quod ſi roges, An contrahens falſo exiſtimans ſubeſſe impedimentum dirimens poſſit validè in matrimonium conſentire? Couarun. *4. decret* 2. *part. cap.* 3. §. 7. Sanch plures referens *lib.* 2. *diſp.* 33. *num.* 1. Gutierr *cap.* 47. *num.* 1. reſpondent affirmatiuè. Probant, poteſt conſentire in matrimonium caſu quo habilis ſit. Cùm ergo de facto ſit habilis, de facto in matrimonium conſentit. Antecedens probatur primò *ex cap. vnico de ſponſalib. in* 6. vbi conſanguinei ex errore contrahentes ſponſalia, incurrunt impedimentum publicæ honeſtatis. Ergo validus fuit conſenſus. Secundò ex *Clement. vnica de conſanguinit.* vbi excommunicantur qui ſcientes cum conſanguineis contrahunt, ergo poſſunt habere verum conſenſum. Secundò probant exemplo hæretici, qui firmiter credit baptiſmum non eſſe Sacramentum, & tamen validè baptizat, quia baptizat ſub conditione ſi fortè ſit Sacramentum.

8. Sed rectiùs Nauarr. *cap.* 22. *num.* 56. & Ægid. *diſp.* 24. *dub.* 6. & plures relati à Sanch. *dicta diſp.* 33. *num.* 1. negant eſſe verum matrimonium ex defectu conſenſus: quippè certò, & abſque formidine (vt ſupponendum eſt) credens ſubeſſe impedimentum, credit matrimonium ſibi eſſe impoſſibile, ſed ſtante hac falſa cognitione nequit ſeriò velle matrimonium non ſolùm abſolutè, vt de ſe conſtat, & concedunt oppoſitæ ſententiæ Doctores: ſed neque ſub conditione ſi poſſibilis eſt, quia ad hanc voluntatem debebat credere in aliquo caſu poſſibile eſſe matrimonium. Secundo *ex leg. is qui putat ff. de acquirenda hæredit.* vbi qui putat ſe neceſſarium hæredem eſſe, cùm tamen voluntarius hæres ſit, repudiare non poteſt hæreditatem, quia opinio veritati præfertur. Ergo putans ſubeſſe impedimentum ad matrimonium, cùm tamen non ſit, non poterit contrahere. Quod ſi dicas cum Couarun. *dicto* §. 7. *num.* 2. & Sanch. *num.* 4. ideo hæreditatem repudiari non poſſe, quia opus erat ſcire ex qua cauſa, & quo iure repudianda eſſet, quod tamen ad contrahendum matrimonium non videtur neceſſarium, obſtat quia etiam ad matrimonium neceſſarium eſt ſcire qualiter contrahendum ſit, alias error, & ignorantia matrimonio contrahendo non obſtarent. Tertio ex doctrina Abbatis *in cap. cùm in Apoſtolica de ſponſalib. num.* 6. dicentis eum qui credit ſubeſſe impedimentum, quod tamen non ſubeſt, non contrahere matrimonium quoad Deum, & ex Vincentio *in ſupradicto capite* quem ſequitur Expoſitus *ibi, n.* 3. & alij affirmantes maritum errantem in facto, eo quod contrahens ſecundum matrimonium credens primum validum eſſe, quod poſtea nullum eſſe declaratur, cogitur cum ſecunda contrahere. Ergo ſignum eſt à principio non contraxiſſe.

9. Ad primum oppoſitæ ſententiæ negandum eſt antecedens, ad probationem deſumptam ex *capite vnico* dico ibi contraxiſſe ſponſalia, quia non credebat firmiter ſubeſſe impedimentum. Ad Textum *ex Clem. de conſanguin.* dico ibi excommunicari, non quia verè contrahunt, ſed quia attentarunt exterius contrahere animo voluptati vacandæ. Ad ſecundum concedo hæreticum validè baptizare, non quia baptizat ſub conditione *ſi eſt Sacramentum*, hanc enim conditionem non ſubintelligit, cùm firmiter credat Sacramentum eſſe non poſſe, ſed quia intendit facere, quod Chriſtus fecit, ſub qua intentione voluntas conferendi baptiſmum continetur, & conſiſtere poteſt cum credulitate, & errore, quo exiſtimat Sacramentum non eſſe, vt latiùs *Tract. de Sacrament. Baptiſmi* dixi.

PVNCTVM VI.

Debetne prædictus conſenſus vtriuſque contrahentis ſimul exiſtere?

1 *Referuntur variæ ſententiæ.*
2 *Quid ſit tenendum.*
3 *Refellitur* Sanch. *&* Coninch.

1. VAriæ ſunt de hac re ſententiæ, quas referunt Sanch. Ægid. Baſil. ſtatim referendi. Prima eſt Panormit. *in cap. dilectus de ſponſalib.* & Ant. de Butrio *conſ.* 64. aſſerentium vtrumque conſenſum ſimul debere exiſtere, quia vterque complet contractum, & eſt cauſa traditionis, & acceptationis. Secunda ſententia præcedentem limitat, ne procedat his in locis, in quibus Trident. eſt promulgatum, quia non poteſt conſtare Parocho & teſtibus de conſenſu alterius an reuocatus ſit, ſi ſimul cum alio conſenſu non exiſtit. Tertia docet nihil referre, etſi multo tempore vnius conſenſus ab alio diſtet, modo reuocatus non ſit: ſic Maior *in* 4. *d.* 27. *q.* 1. *in ſolut. ad* 3. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 8. Quarta requirit ſimultatem moralem, ne inquam multum temporis inter vnum, & alium conſenſum intercedat: ſic Sotus *in* 4. *d.* 27. *quaſt.* 1. *art.* 3. *verſ. ſed alia.* Couarun. 4. *decret.* 2. *p. cap* 4. *initio, num.* 7. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 3. *numero* 6.) Petr. de Ledeſm. *quaſt.* 45. *art.* 3. *dub.* 2. aliis relatis Sanch. *diſp.* 32. *quaſt.* 2. *num.* 7. neque diſſentit Ægid. de Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 7. *concl.* 1. *&* 2. *con.* 55. Baſil. Ponce. *lib.* 2. *cap.* 16. *à n.* 2. variant tamen ij Doctores in aſſignanda diſtantia vnius conſenſus ab alio, vt cenſeatur moraliter exiſtere. Nam Sotus exiſtimat vſque ad ſeptennium extendi poſſe. Henriq. vero vſque ad biennium Petr. de Ledeſm. vſque ad annum. Sanch. Baſil. Ægid. & alij arbitrio prudentis relinquunt.

2. Ego vero dicendum exiſtimo primam, & ſecundam ſententiam falſam eſſe, ſi de conſenſu actuali, & non habituali intelligatur. Nam vtriuſque conſenſus phyſicus, & actualis nec ratione Sacramenti, nec ratione contractus ſimul eſſe requiritur. Non ratione Sacramenti, ad quod conſtituendum

ſuffi

Digitized by Google

ſufficit, quòd partes inter ſe moraliter coniungantur, vt patet in Sacramento pœnitentiæ, ordinis, & confirmationis, &c. Neque item ex ratione contractus, in quo moralis coniunctio facilius admittitur. *leg.* 1. 8. *qui præſens. ff. de verbor. obligationib.* & *leg.* 1. §. *ſed verior, ff. de contrahenda empt.* Et in præſenti eſt manifeſtum, cùm per epiſtolam, vel procuratorem contractus matrimonij celebretur, in quo conſenſus contrahentium ſimul phyſicè non exiſtit. Atque ita docent omnes Doctores tertiæ, & quartæ ſententiæ, quæ ſi benè perpendantur inter ſe non pugnant, ſed veriſſimæ ſunt. Pro quarum explicatione aduerto matrimonium contrahi poſſe conſenſu phyſicè præterito habitualiter permanente, neque opus eſſe vt permaneat in aliquo effectu producto, qui cauſa contrahendi ſit, quia nihil phyſicum efficere debet, ſed ſolùm hunc moralem effectum, ſcilicet mutuam traditionem corporum, mutuámque obligationem, ad quam præſtandam ſufficit perſeuerantia moralis habitualis, ſicuti in aliis contractibus (ſtipulatione excepta ob eius ſingularem naturam. *leg. continuus ff. de verbor. obligat.*) Quapropter etſi multum temporis inter vnum, & alium conſenſum interceſſerit, ſi tamen de facto expreſsè, nec tacitè reuocatus non eſt, ſufficiet ad contrahendum matrimonium. Cenſebitur autem reuocatus, ſi in aliam perſonam conſentit. Item ſi conſentit pro determinato tempore, eo tranſacto, quem terminum regulariter omnes contrahentes cenſendi ſunt apponere maiorem, vel minorem iuxta negotij qualitatem. Nemo enim credendus eſt (inquit Coninch.) velle perpetuò alterius conſenſum expectare, & de ſuo ſtatu ſuſpenſum eſſe.

Prædicta locum habere poſſunt, vt inquit Coninch. *dicto dub.* 7. *concl.* 4. Baſil. Ponce *lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 5. etiam vbi viget Trident. ſi prior conſenſus coram Parocho, & teſtibus ſit, & alio die ſequenti idem Parochus, & teſtes alterius conſenſui aſſiſtant, tametſi neſciant, an prior conſenſus reuocatus ſit; id enim neceſſarium non eſt; ſicuti non eſt neceſſarium, cùm matrimonio per procuratorem contracto aſſiſtunt, ſcire prædictum mandatum reuocatum non eſſe.

3 Quod verò Sanch *lib.* 2. *diſp.* 32. *num.* 9. quem ſequitur Coninch. *diſp.* 14. *dub.* 7. *concluſ.* 3. *in fine*, & Gutierr. *cap.* 46. *num.* 14. aſſerit te fictè conſentientem altero legitimum conſenſum præſtante poſſe denuò conſentire, quin alios denuò conſentiat, quia prædictus conſenſus alterius legitimus habitualiter perſeuerat mihi non probatur, eo quòd prædictus conſenſus poſt factum contractum neque formaliter, neque habitualiter perſeuerat, quia fuit conſenſus de contrahendo tali tempore, non alio, in quo credit ſibi eſſe impoſſibile denuò contrahere. Præterea prædictus conſenſus non ſolùm ex tua parte nullus fuit ob fictionem, ſed etiam alterius conſenſum nullum reddit, quia nemo conſentit in traditionem ſui corporis, niſi alter eandem ſui corporis traditionem faciat; eſt enim hic contractus mutuus & onerofus, ergo ex perſeuerantia prædicti conſenſus vtpotè nullius valoris conualeſcere matrimonium non poteſt. Requiritur ergo nouus conſenſus. Qualiter hic præſtandus ſit poſtmodum examinabimus.

Pvnctvm VII.

Qualiter conſenſus contrahentis exprimendus ſit?

1 *Vtriuſque conſenſus verbis, vel ſignis exprimendus eſt.*
2 *Aliqui affirmant eſſe verba neceſſaria.*
3 *Non ſunt neceſſaria neceſſitate Sacramenti.*
4 *Satisfit rationi oppoſitæ.*
5 *Nec etiam ſunt neceſſaria neceſſitate præcepti.*

1. CErtum eſt vtriuſque conſenſum verbis, vel ſignis exprimendum eſſe. Tum quia eſt contractus reſpectiuus, humanus, & politicus, qui ſola mente celebrari nõ poteſt. Non enim poteſt eſſe vltrò citróque obligatio, quin conſenſus contrahentium ſibi inuicem manifeſtentur, & fauet *lex traditionibus, Cod. de Pactis*, ibi: *Traditionibus, & vſucapionibus, non nudis pactis rerum dominia transferuntur.* Tum quia conſtituit Sacramentum, quod neceſſariò eſt ſignum ſenſibile gratiæ ſanctificantis. Colligitúrque hæc veritas ex Concilio Florent. *in decreto Eugen.* & ex Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reformat*, & pluribus Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 30. Neque obſtat Textus *in cap. cum locum de Sponſalib.* vbi inquit Pontifex, matrimonium à ſolo conſenſu contrahitur, id eſt à ſolo conſenſu libero expreſſo, non coacto, non enim expreſſionem conſenſus intendebat Pontifex excludere, ſed coactionem, vt ex contextu conſtat. Neque item obſtat *cap. tua fraternitati, eodem tit.* vbi dicitur, matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris conſenſum: ſed neceſſaria ſunt quantum ad Eccleſiam verba conſenſum exprimentia de præſenti, intelligendum enim eſt, eſſe neceſſaria verba, & non ſufficere nutus, vt facilius Eccleſiæ conſtare poſſit matrimonium eſſe contractum. Neque item obſtat quod in *cap. ſufficiat* 27. *quæſt.* 2. & *cap. fin. de ſponſa duorum*, dictum ſit ſolo conſenſu expreſſore abſque copula, hanc enim ab eſſentia matrimonij excludere intendebant, non tamen conſenſus expreſſionem.

2. Sed an prædictus conſenſus verbis neceſſario exprimendus ſit ſaltem neceſſitate præcepti? variant Doctores Nam plures, quorum meminit Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 31. *num.* 2. Zeuall. *t.* 3. *commun. opin. quæſt.* 750. *num.* 21. Gutierr. *cap.* 46. *num.* 10. Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 8. Baſil Ponce, *lib.* 2. *cap.* 7. exiſtimant non ſolùm eſſe verba neceſſaria neceſſitati præcepti in eis qui loqui poſſunt, ſed eſſe neceſſaria pro valore Sacramenti. Mouentur ex *cap. Tua de ſponſalib.* ibi: *ſed neceſſaria ſunt quoad Eccleſiam verba*, id eſt ex inſtitutione Eccleſiæ, & ex *cap. licèt, eodem* ibi; *ita vt vnus alterum verbis conſuetis recipiat.* Et *cap. conſultationi eodem.* ibi; *cum verba proceſſiſſent.* Et efficaciùs ex Concilio Florent. *in decreto Eugenij.* vbi poſtquam decidiſſet omnia Sacramenta tribus perfici, verbis tanquam forma, rebus tanquam materia, & Miniſtro, loquens de matrimonio prædictam propoſitionem reſtrinxit dicens: cauſa efficiens matrimonij eſt conſenſus regulariter per verba de præſenti expreſſus, tacitè indicans non ſemper eſſe neceſſarium cõſenſum per verba exprimi, eſſe tamen regulariter ſcilicet in valentibus loqui. Neque mirum eſſe debet, quod in aliquibus verba neceſſaria ſint, & non in aliis, nam cùm huiuſmodi Sacramentum conſiſtat in contractu, optimè potuit Eccleſia pro valore contractus verba exigere in valentibus loqui, cum tamen in non valentibus ſigna reputet eſſe ſufficientia.

3. Cæterùm omnino tenendum eſt tam in non valentibus loqui, quàm valentibus, verba non eſſe neceſſaria neceſſitate Sacramenti: ſic pluribus firmant Sanch. *diſp.* 31. *n.* 5. Gab. Vazq. *diſp* 3. *de matr. c.* 7. Couaruu. 2. *p. de matr. c.* 4. *n.* 1. Gutierr. *c.* 46. *n.* 10. Coninch. *dub.* 8. *concl.* 2. Baſil. Ponce *dicto l.* 2. *c.* 7. *num.* 4. Et quidem pro non valentibus loqui, eſt deciſio expreſſa in *c. cùm apud. c. tua de ſponſal.* Et colligitur ex dicto Concilio Florent. At pro valentibus loqui colligi poteſt ex *cap. vnico §. fin de deſponſat. impub. lib.* 6. vbi pro puella præſente, & tacente præſtat pater conſenſum, & verum matrimonium conſtituit, quia puella medio illo ſilentio conſenſum paternum approbat, vt inquit D. Thom. *in* 4. *d.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 2. *quæſtiuncula* 2. *ad* 3. Item *ex cap. fin. de coniugio ſeruor.* ibi: *nec facto, nec verbo conſenſit.* Et *ex cap. veniens. cap. is qui. cap. per tuas. cap. illud*, & aliis *de ſponſalib.* vbi deciditur ſponſalia copula ſubſequuta tranſire in matrimonium. Ratio eſt, quia ſi verba in aliquo caſu eſſent neceſſaria pro valore Sacramenti matrimonij Concilium Florent. quod ita exactè materias, & formas Sacramentorum declarauit, ſine dubio expreſſiſſet. Ex illo autem verbo *regulariter* id non colligitur: cùm ſatis commodè explicetur, ſi dicamus conſenſum qui regulariter per verba exprimitur eſſe cauſam efficientem, non quaſi neceſſarium ſit neceſſitate Sacramenti regulariter per verba exprimi, ſed quia hic modus explicandi conſenſum regulariter contingit. Et fortè ob hanc cauſam Tridentin. *ſeſſ.* 24. *de reformat. cap.* 1. dixit Parochus viro, & muliere interrogatis, & *eorum conſenſu intellecto*: notanter dixit *intellecto*: quin verborum meminerit tacitè indicans ſignis intelligi poſſe, eſſéque ſufficientia.

4. Neque Textus in *cap. tua fraternitati* contrarium probat dicens *verba quoad Eccleſiam eſſe neceſſaria*, quia id dictum eſt, quia ſunt neceſſaria, vt facilius Eccleſiæ conſtet de matrimonio contracto. Textus verò in *capite licèt. capite conſultationi*, conuincunt regulariter verbis matrimonium perfici, non quaſi ea neceſſaria ſint, ſed quia ſunt ſigna aptiora conſenſus. Ad argumentum ex Concilio Florent. deductum conſtat ex probatione noſtræ ſententiæ.

5. Supereſt dicendum, An verba ſint neceſſaria ſaltem neceſſitate præcepti; Et quidem nullibi eſſe latum præceptum probat Sanch. *lib.* 2 *diſp.* 31. *num.* 10. Baſil. Ponce *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 24. Ægid. Coninch. *diſp.* 24. *dub.* 8 *concl.* 4. Gutierr. *cap.* 46. *numero* 11. ideóque non probo quod Sanch. & Gutierr. affirmant eſſe peccatum veniale, ſi verba omittantur, quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio eſſe poteſt, vt inquit Paul. Fateor tamen eſſe maximè decens, vt contrahentes ſuos conſenſus verbis exprimant, vti dixit Alphonſus Rex, *leg.* 5. *tit.* 2. *part.* 4. Quinimo aliquando ratione ſcandali, & ne dubius reddatur contractus, ſub peccato mortali neceſſarium erit.

Pvnctvm VIII.

Quibus verbis, & ſignis hic conſenſus cenſeatur expreſſus?

1 *Spectanda eſt propria ſignificatio verborum, cùm dubia ſunt.*
2 *Explicantur aliqua verba, quæ conſenſum de præſenti denotant.*
3 *Qualiter ſignis exprimatur conſenſus.*

5 *Quid ſi cum duabus copulam habeas.*
6 *Stante Trident. aliqui affirmant ſponſalia tranſire in matrimonium copula coram Parocho, & teſtibus habita. Sed oppoſitum verius eſt.*
7 *Ob attentationem copulæ matrimonium non præſumitur.*
8 *Neque ex oſculis, amplexibus, tactibúſve turpibus.*
9 *Qualiter ex traductione puellæ in domum ſponſi matrimonium præſumatur?*
10 *Ex longa cohabitatione, qua vir, & mulier ſe tractant vt coniuges matrimonium præſumitur.*
11 *Item ſi præceſſit de matrimonio tractatus, & mittatur ſponſæ annulus, aliqui affirmant, alij rectius aſſerunt inſpiciendam eſſe conſuetudinem.*

1. HVic Quæſtioni ex parte ſatisfecimus *diſputat. præcedenti punct. 2.* vbi declarauimus aliqua difficiliora verba, quibus ſponſalia contrahuntur. Quatenus ad verba attinet ſpectandus eſt communis illorum ſenſus, cùm dubia ſunt, quia vt inquit Iuriſconſult. *in leg. ſi quis in fundo, 4. ff. de legat. & fideicommiſſ. 1.* rerum vocabula immutabilia ſunt, hominum mutabilia ex *leg. Labeo, 7. ff. de ſupellect. legat. leg. anniculus 132. ff. de verbor. ſignificat. cap. ex litteris 1. de ſponſalib.* Quod ſi verba plures ſignificationes habeant, propria ſpectanda eſt, non impropria. *leg. non aliter 61. ff. de legat. 3.* Si omnes æquè propriæ ſunt fauendum eſt matrimonio, ſi contractum ſit. Argum. *cap. ex litteris de Sponſalib. & cap. videtur. Qui matrim. accuſ. poſſ. cap. licèt de teſtibus,* & tradit Decius *conſ. 162. num. 13.* At ſi nullam ſignificat omnem propriam habeant, iudicandum eſt aduerſus eum qui ſic ambiguè loquutus eſt, iuxta Textum *in cap. contra, cùm de Reg. Iuris, in 6.* Vide Sanch. *lib. 1. 8. à n. 1. & ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib. 2. cap. 8. per totum.*

2. Ex his infertur verba illa, *Accipio te in meam, habeo te in vxorem, Tibi vt vxori prouidebo. Seruabo fidem abſque vlla dubitatione*, cenſenda ſunt conſenſum de præſenti ſignificare, vt colligitur ex *cap. ex parte cap. penult. de ſponſalib.* Idem cenſerem de illis verbis. *Volo te habere vxorem, volo te tractare pro vxore, habebo te ex nunc pro vxore:* cùm enim huiuſmodi contractus ex ſola voluntate explicata naſcatur, ſatis his verbis voluntas exprimitur: illa autem forma; *Habebo te in vxorem* abſque addita particula *ex nunc* dubia ſatis eſt, an ſola ſponſalia, an etiam matrimonium conſtituat. Nam Innocent. Cardinal. & Abbas *cap. ex parte de ſponſalib.* Petr. Gregor. *lib. 9. ſyntagm. iuris cap. 5. in princ.* Baſil. Ponce, *lib. 2. cap. 9. num. 3.* & alij exiſtimant matrimonium conſtituere, ea præcipuè ratione ducti, quia denotant executionem contractus, & illius obligationem ab eo puncto, quo proferuntur, ſicuti ſi dixiſſes, *Habebo te nunc in vxorem.* Nam in contractibus, in quibus dies non ſignatur, incontinenti naſcitur obligatio, *leg. in omnibus ff. de Regul. iuris.* Ergo ex illis verbis habes obligationem ab eo puncto habendi fœminam in vxorem, ſi autem ſola ſponſalia contrahere obligatus eſſes ab eo puncto habere non vxorem, ſed vt ſponſam. Sed rectiùs Couarr. *4. decret. 2. part. capit. 4. § 1. numero 3.* Thom. Sanch. plures referens, *lib. 1. diſputat. 18. num. 18.* cenſet non matrimonium, ſed ſponſalia conſtituere, quia non conſenſum de præſenti, ſed de futuro ſignificant, præſtant enim hunc ſenſum, *Habebo te in vxorem, quando tibi placuerit.* ſicut ſi diceres. *Accipiam te in vxorem.* Neque obſtat ab eo puncto naſci obligationem habendi fœminam in vxorem, quia non naſcitur abſoluta obligatio, ſed conditionalis, poſita inquam voluntate fœminæ, quare ſi fœmina ſtatim ſignificaret ſe velle haberi in vxorem, credo matrimonium contractum eſſe, quia illa verba matrimonij executionem ſignificant, non illius celebrationem. De illis verbis, in quibus continetur dictio excluſiua, *niſi tantùm*, præter ſatis prædicto loco diximus.

3. Quoad ſigna attinet, quibus conſenſus de præſenti explicatur, etiam communis vſus, & iuridicus ſpectandus eſt. Si enim patre contrahente pro filia impubere præſens ipſa taceat illo ſilentio ſatis ſuum conſenſum exprimit. *Cap. vn. § fin. de deſponſat. impuber. in 6.* Item ſi cum fœmina interrogatur, an velit tecum matrimonium inire? ipſa capite annuat, non eſt dubium ſatis ſuum explicare conſenſum. Quocirca de quadruplici ſigno eſt controuerſia, qualiter denotet matrimonium eſſe contractum; primò de copula, ſecundò de illius attentatione, tertiò de traductione fœminæ in domum ſponſi, quartò de annuli miſſione, ſeu ſubarrhatione. Aliqua ex his ſignis ſi rectè conſiderentur non ſunt ſigna conſenſus exprimentia, ſed ſigna conſenſum aliàs expreſſum ſignificātia. Quippè, copula illiúſve attentatio non eſt ſignum exprimens conſenſum in matrimonium, ſed eſt ſignum denotans matrimonium contractum eſſe, aliàs illa copula non coniugalis, ſed fornicaria eſſet. Prætèrea aduerto ſtante Conc. Trid. diſpoſitione his ſignis rarò, vel nunquam eſſe locum, ſiquidem matrimonium eſſe contractum ex Parocho, & teſtibus, qui contrahendo neceſſariò aſtiterunt probandum eſt.

4. Primò ergo copula inter ſponſos de futuro ſignum eſt illis in locis, in quibus Trident. non eſt receptum matrimonium eſſe contractum, ſignum inquam non ex natura rei, ſed præſumptione iuris, quia ius piè præſumit matrimonium ante copulam illos ſponſos contraxiſſe, ne illa copula fornicaria ſit, & pœna digna. Etenim cùm illi ſponſi de futuro poſſint inter ſe copulari animo fornicario, vel affectu coniugali, Eccleſia ne iudicet illos derelinquere, credit affectu maritali ſe copulaſſe, voluiſſeque promiſſionem matrimonij contrahendi ad executionem reducere: habetur *c. veniens c. is qui fidem, c. fin. de Sponſalib.* Quare ſi ſponſalia contracta non ſunt, copula ſignum eſſe non poteſt matrimonij, quia nullum eſt fundamentum, ex quo Eccleſia præſumere poſſit matrimonium præceſſiſſe.

5. Dubium ergo eſt, An ſponſalibus cum Maria contractis, ſi illa renuente cum Franciſca ſponſalia contrahas, & copulam habeas cum vtraque, ſit aliquod ex his matrimonium cenſendum; Reſpondeo nequaquam eſſe cenſendum matrimonium cum ſecunda, eo quòd ſponſalia cum ſecunda nulla fuerunt; ac proinde ex copula cum ea habita præſumi non poteſt matrimonium eſſe contractum: ex copula autem cum prima non abſque fundamento dubitat Præpoſit. *in dicto cap. is qui fidem. n. 5. de ſponſalib.* an poſſit præſumi matrimonium, eo quod ab ſponſalibus cum ea celebratis cenſearis receſſiſſe, ſi non quoad effectum, ſaltem quoad voluntatem per ſponſalia contracta cum ſecunda. Verùs tamen ex ſtimo præſumi debere matrimonium cum prima eſſe contractum; quia eſto voluntatem habueris recedendi ab eius ſponſalibus contrahendo cum ſecunda, de facto non receſſiſti, & copulam cum ea habens cenſendus es prædictum contractum approbaſſe, & attentatum receſſum emendaſſe, ſicuti docet Baſil. Ponce, *lib. 2. de matr. c. 12. n. 6.*

6. Grauior dubitatio eſt. An ſtante Conc. Trident. diſpoſitione ſponſalia celebrata tranſire poſſint in matrimonium copula coram Parocho, & teſtibus habita? Affirmat Sanch. *lib. 3. diſp. 40. n. 7.* Henriq. *lib. 11. c. 3. num. 7.* Gutierr. *c. 41. num. 13.* ducti, quia copula eſt ſufficiens ſignum conſenſus coniugalis, poſtquam ſponſalia præceſſerunt. Ergo Parochus & teſtes tali ſigno, & ſponſalibus aſſiſtentes de conſenſu matrimonij teſtari poſſunt.

Sed rectiùs contrarium docet Coninch. *diſp. 21. num. 21.* ea ratione, quia copula (vt dixi) non exprimit conſenſum conſtituentem matrimonium. Ergo ſi Parochus, & teſtes non aſtiterunt conſenſui matrimonium conſtituenti verè non aſtiterunt matrimonio. Quinimo ſtante diſpoſitione Concil. Trident. illa copula nequit eſſe ſignum coniugalis conſenſus quia non poteſt eſſe ſignum conſenſus coram Parocho, & teſtibus habiti, quod neceſſario requiritur ad matrimonium conſtituendum.

7. Secundò: ex copulæ attentatione videtur ius præſumere poſſe matrimonium eſſe contractum, ſi enim ex copula præmiſſis ſponſalibus matrimonium præſumit ob vitandam culpæ præſumptionem, ob eandem rationem obligatur ad præſumendum matrimonium ex copulæ attentatione. Fauétque Textus *in cap. iuuenis de Sponſalib.* vbi ſecundum matrimonium cenſetur inualidum, eo quòd cum priori deſpōſata attentauerit copulam habere. Nihilominùs certa ſententia eſt ob attentationem copulæ non præſumi matrimonium eſſe contractum, vti deciditur *cap. adoleſcens. fin. de Sponſalib.* ibi: *Nam licèt ſæpè nixus fuerit, eam carnaliter non cognouiſſe;* neque valet dicere non potuiſſe illam cognoſcere, quia erat impubes, & tempore impubertatis legitimus concubitus haberi non poteſt: gratis namque dicitur impuberem eſſe, neque id colligitur ex Textu, nam quod non potuerit illam cognoſcere prouenire potuit, vel quia comparatione illius erat arcta vel quia reſtitit, aut alia de cauſa, non quia impubes. Ratio autem eſt, quia iure non eſt inducta præſumptio de matrimonio ex attentatione copulæ, ſed ex copula. *cap. veniens, cap. is qui fidem, cap. finali de Sponſalib.* Ergo abſque fundamento extenditur præſumptio ad copulæ attentationem. Neque obſtat in prædicta attentatione culpam committi, quia non ſolùm ob vitandam culpam vtcumque præſumitur matrimonium ex copula, ſed ob vitandam talem culpam, ex qua fœmina amittit ſui corporis integritatem quæ apud ipſam maximi habetur.

8. Hinc à fortiori infertur ex oſculis, amplexibus, tactibúſve turpibus matrimonium præſumi non poſſe, cùm non ſint copula, ſed ad ſummum illius initium. Et tradit Couarr. *4. decret. 1. part. cap. 4. § 2. num. 2.* Baſil. Ponce *lib. 2. cap. 12. num. 14.* & colligitur apertè *ex cap. 1. de matrim. contract. contra interd. Eccleſ.*

9. Tertiò ex traductione puellæ in domum ſponſi aliquibus videtur matrimonium præſumi poſſe. Quod ſuſtineri poteſt inſpecto iure ciuili *ex l. mulierem. ff. de ritu nuptiar. l. ſi cui. leg. cùm fuerit. ff. de condit. & demonſtr.* & *leg. cùm in te Cod. de Donationib. ante nuptias* Verùm attento iure canonico nequaquam ex ſola traductione matrimonium contractum eſſe præſumitur, vt docuit Couarr. *4. decret. 1. p. c. 4. § 2. numer. 1.* Menoch. *lib. 3. præſump. 1. n. 53.* Gutierr. *de matr. c. 41. n. 4.* Ba-

ſil.Ponce, *lib.2.c.11.n.9.* & alij, quia Ius Canonicum ſolùm ex copula inter ſponſos habita conſenſum matrimonij præſumit, quæ diſpoſitio vtpote à iure exorbitans nō debet ad alios extendi. Ab hac tamen regula excipiunt prædicti Doctores, & meritò traductionem ſponſæ ea ſolemnitate factam, qua attenta conſuetudine ſolent vxorem ad domum mariti deducere, nam eo caſu ſignum eſſet matrimonium eſſe contractum. Arg. *cap. vidua de Regular.*

10. Quartò præſumitur matrimonium ex longa cohabitatione, qua vir, & mulier ſe tractant vt coniuges, quia inſpecta hominum opinione credendum eſt, dum contrarium non probatur matrimonium eſſe contractum. Argum. Textus *in cap. illud de præſumption.* & tradunt latè Maſcard. *t.2. de probat.concl.*1022. & *t.3. concl.*1317. Menoch. *de præſumpt. lib.3. præſumpt.*1. Gutierr. *de matrim.c.*40. *à n.*6. Quod à fortiori procedit, cùm agitur de probanda filiorum legitimatione, & maximè ſi parentes ſint defuncti, quia non debet præſumi in peccato mortali deceſſiſſe, ſed potiùs ante mortem matrimonium contraxiſſe.

11. Quintò ſi tractatus de matrimonio contrahendo præceſſit, & ſponſus annulum ſponſæ mittat ipſaque acceptet, aliquibus videtur matrimonium præſumendum eſſe. Sed rectiùs alij affirmant inſpiciendam eſſe conſuetudinem, ſi enim immiſſio annuli, & ſubarrhatio matrimonij ſignum fuerit, præſumi debet eſſe contractum, ſecus ſi ſolùm ſponſaliorum confirmatio fuerit, ſicuti tradit Sanch. *lib.*5. *de matr. diſp.*22. *à num.*1. Baſil. Ponce, *lib.*2. *cap.*11. *à num.*2. Et idem eſt dicendum de porrectione manuum. Vide Couarru 2.*p. de ſponſal. cap.*4. *à n.*4. *& ſequentib.*

Pvnctvm IX.

Qualiter per procuratorem matrimonium contrahatur?

1 *Plura requiruntur.*
2 *Specialiter requiritur, vt conſtituens procuratorem perſeueret in conſenſu, cùm matrimonium contrahitur.*
3 *Item ne limites mandati excedat.*
4 *Aliqui cenſent conſtituendum eſſe coram Parocho, & teſtibus.*
5 *Sed verius eſt oppoſitum.*
6 *Satisfit rationibus.*
7 *Non eſt opus ſcriptura, ſed verbis tantùm conſtitui poteſt.*
8 *Matrimonium per procuratorem fieri poteſt tam in ratione contractus, quàm Sacramenti, vbi* Concilium *non eſt receptum.*
9 *Imò certiſſimum eſt etiam vbi* Concil. Trident. *eſt receptum.*
10 *Proponuntur obiectiones, & fit illis ſatis.*
11 *Per epiſtolam, ſicut per procuratorem matrimonium contrahi poteſt.*
12 *Satisfit cuidam obiectioni.*

1. VT matrimonium per procuratorem contrahatur plura requiruntur, vti colligitur *ex cap. fin. de procurator. in* 6. Primò, vt procurator habeat ſpeciale mandatum ad matrimonium: cùm enim matrimonium res ſit grauiſſima, ex qua totius vitæ ſtatus pendet, oportebat ſpecialiter committi. Secundò prædictum mandatum debet eſſe circa perſonam determinatam, aliàs non erit ſignum mutui amoris. Tertiò procurator per ſe ipſum mandatum perficere debet, neque ſubſtituere poteſt, niſi id expreſsè contineatur in mandato, quia eſt electa induſtria perſonæ. Hæc omnia expreſsè habentur *dicto cap. fin. de procurator. in* 6. & tradunt omnes Doctores; teſte Couarruu. 2. *part. de ſponſal. cap.*4 *initio à n.*8. Sanch. *lib.*2. *diſput.*11. *à n.*1. *& ſeqq.* Gutierr. *de matr. c.*43. *per totum.* Coninch. *diſp.*24. *dub.*9. *num.*67. *& ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib.*2. *de matr. c.*15 *à n.*2.

2. Quartò conſtituens procuratorem perſeuerare debet in conſenſu cum matrimonium contrahitur, aliàs ſi tempore matrimonij contrahendi conſenſus reuocatus eſt, tametſi reuocatio procuratori nota non ſit, matrimonium nullum eſt, eo quod eſſentialis ſit matrimonio conſenſus contrahentium, quem Eccleſia, vel Reſpublica ſupplere non poteſt, ſicuti poteſt in aliis contractibus humanis, & politicis, ideóque allj contractus validè fiunt per procuratorem reuocatum, dum reuocatio nec parti, nec procuratori nota eſt: ſicuti habetur *leg. ſi mandaſſem* 15. *ff. mandati,* & *leg.*1. *ff. quod iuſſu.* §.2. & colligitur *ex cap. ex parte de Reſcript.* & *Clement. vnic. de renunciat.* Quod adeo verum eſt, vt etiamſi iuraſſes non reuocare, ſi de facto reuoces etiam internus, matrimonium quod procurator tuo nomine contrahit nullum eſt, quia eſt abſque tuo conſenſu, quem Eccleſia, nec procurator ſupplere poteſt. Non eſt autem neceſſaria reuocatio expreſſa, ſufficit tacita, vt ſi poſtquam dediſti mandatum contrahendi cum Maria, ſponſalia cum alia celebres, vel mandatum dederis cum alia contrahendi, tacitè cenſeris prius mandatum reuocare, vt rectè affirmant Couaruu. 2. *p. de ſponſal. c.*4. *initio num.*12. Sanch. *diſp.*11. *num.*10. Coninch. *dub.*9. *n.*71. Gutierr. latè probans *dicto c.*43. *n.*18. Verùm ſi tempore contractus conſentias, tametſi intermedio tempore poſtquam mandatum dediſti diſſentias validum eſt matrimonium, quia mandatum firmum cum conſenſu perſiſtit, vti docet Sanch. *lib.*2. *diſp.*11. *num.*11. Coninch. *diſp.*24. *dub.*9. *num.*72. Gutierr. *cap.*43. *num.*15. Quod ſi tempore quo mandatum dediſti conſenſum ſimulaſti, etſi Henriq. *lib.*11. *de matr. cap.*2. *num.*2. Sanch. *diſp.*11. *num.*13. Gutierr. *dicto cap.*43. *num.*15. exiſtiment validè poſſe matrimonium contrahi, ſi tempore quo matrimonium per procuratorem celebratur conſentias. Rectius oppoſitum ſentit Coninch. *diſp.*24 *dub.*9 *num.*72. eo quod prima illa conſtitutio procuratoris nulla fuit ob ſimulationem, nequit ergo ſolo interno conſenſu reualidari, ſed neceſſarium eſt denuo fieri, & legitimo conſenſu expreſſo conſtitui. Illud vero eſt certum non oportere, vt tempore quo procurator tuo nomine contrahit conſentias, ſufficit, ſi non diſſentias, quia in virtute prioris conſenſus non reuocati, quo procuratorem conſtituiſti matrimonium fit, tametſi dormias, vel in alia negotia ſis diſtractus, vt Sanch. Gutierr. Coninch. & alij *ſuprà* notârunt. Ex qua doctrina reiiciendum eſt, quod Baſil. Ponce *lib.*2. *cap.*15. *num.*14. affirmat, ſi tempore quo matrimonium procurator tuo nomine contrahit incidas in amentiam nullum eſſe matrimonium, nam eſto eo tempore tu non poſſis contrahere, non obeſt; quia etiam tùm dormis nequis proprio nomine contrahere, & tamen rectè per procuratorem potes. Satis enim eſt quod poſſis per alium contrahere, quod rectè præſtare poteſt, quia non in virtute conſenſus tunc expreſſi, ſed in virtute conſenſus dati tempore quo procuratorem conſtituiſti contrahis, vti rectè Sanch. Coninch. Gutierr. *loc. alleg.* docent.

3. Quintò ne procurator limites mandati excedat, quia in eo quod excedit non agit vt procurator, ſed vt priuatus, ac proinde deficit contrahentis conſenſus, ideóque nihil actum eſt, vt colligitur *ex leg. diligenter, ff. mandati,* & tradit Sanch. *d. lib.*2. *diſput.*11. *num.*17. Gutierr. *cap.*43. *numero*19. Baſil. *cap.*15. *num.*6. Hoc tamen intelligendum eſt, quando exceſſus eſt in conditione, ſeu forma ſubſtantiali, ſecùs quando exceſſus eſt in accidentali forma, & conditione, vt ſi Petro dediſti mandatum contrahendi matrimonium ſeruata forma Tridení. non obinde contractus vitiatur, ſi denunciationes omittantur, quia credendum eſt denunciationes poſtulatas eſſe eo modo, & forma, qua iure communi requiruntur, ſicuti docet Sanch. *lib.*3. *diſp.*33. *num.*3. Gutierr. *cap.*43. *num.*20. Baſil. *ſuprà.*

4. Sextò aliqui requirunt, vt procurator conſtituatur coram Parocho, & teſtibus illis in locis, in quibus Concil. Trident. eſt receptum, primo quia Trident. exigit pro forma, vt Parochus, & teſtes deponere poſſint de matrimonio, quam depoſitionem nequeunt præſtare niſi aſſiſtant prædicto mandato: aliter enim non poſſunt teſtari contrahentes conſentire. Secundo ex doctrina Riminaldi, *conſ.*467. *n.*78. *& ſequentib. volum.*1. affirmantis ſolemnitatem requiſitam ad aliquem actum eſſe neceſſariam ad dandam commiſſionem faciendi illum actum, & ita prohibente ſtatuto donationem fieri abſque quinque teſtibus, cenſeri prohibitum mandatum donandi abſque illis, *ex leg. oratio, ff. de ſponſalib.* Tertiò prohibito fine prohibentur media quæ ſunt ad finem, ſed prohibetur matrimonium clandeſtinum, ergo prohibetur commiſſum clandeſtinum, vtpote illius medium, & confirmatur *ex leg.* 39. *Tauri,* hodiè *lex* 13. *tit.*14. *lib.*5. *noua recopilat.* vbi eadem ſolemnitas requiſita eſt pro mandato conficiendi teſtamentum, quæ pro teſtamento requiritur. Quartò mulier eo quod nequit abſque conſenſu viri contrahere, nequit abſque illius conſenſu procuratorem conſtituere, vt habetur *leg.*55. *Tauri:* ſed nullus abſque Parocho & teſtibus contrahere matrimonium poteſt, ergo neque procuratores conſtituere ad contrahendum.

5 Sed omnino tenendum eſt validum eſſe mandatum ad contrahendum clandeſtinè conceſſum, modo tamen ita conceſſum ſit, vt probari poſſit, & Eccleſiæ conſtare tale mandatum datum eſſe: quia Concil. Tridentin. ſolùm ad contrahendum matrimonium requiſiuit Parochi, & teſtium præſentiam, non tamen ad conſtituendum procuratorem, ergo procuratoris conſtitutio ſub diſpoſitione iuris communis incorrecta manet iuxta *leg. commodiſſimè ff. de liberis, & poſthum.* Si autem Parochi, & teſtium præſentia neceſſaria eſſet in procuratore conſtituendo, ſine dubio Concilium expreſſiſſet. Argum. *leg. vnic.* §. *vbi autem verſ. nam ſi contrarium, Cod. de Caduc. tollend. leg. item apud Labeonem* §. *ait prætor, ff. de iniurijs. cap. ad audientiam de renunciat.* & ita vt certum, & indubitatum tradunt Sanchez *lib.* 2. *diſputat.* 11. *numero* 13. Gutierr. *cap* 43. *num.* 13. Coninch. *diſput.*24. *dub.*9. *num.*78.

6. Neque obſtant oppoſitæ rationes. Ad primam optimè Parochum, & teſtes teſtari de matrimonio poſſe, tametſi non

non teſtentur de commiſſionis factæ valore, quia Concilium non poſtulauit, vt teſtarentur de valore matrimonij, ſed ſolùm de matrimonij exteriori contractu. Quo teſtimonio ſimul teſtantur de conſenſu contrahentium non in ſe, ſed in procuratore, ſicuti contingit in matrimonio medio interprete contracto, in quo Parochus, & teſtes teſtari non poſſunt de conſenſu contrahentium in interprete expreſſo. Ad ſecundùm reſpondeo, illam doctrinam Riminaldi veriſſimam eſſe, quando eadem ratio procedit in actu ac in commiſſione, ſecùs quando diuerſa, vt in præſenti, non enim ex mandato clandeſtino eadem inconuenientia ſequuntur, quæ conſequuntur ex clandeſtino contractu, vt de ſe patet. Ad tertium eodem modo reſpondendum eſt, prohibito fine prohiberi media, quæ illum neceſſariò inferunt: at clandeſtinum mandatum non infert neceſſariò matrimonium clandeſtinum, ſed publicum; quippè mandatum non datur ad matrimonium clandeſtinè contrahendum ſed vt contrahendum publicè. Ad confirmationem deſumptam *ex leg. 39. Tauri* dico eſſe ſpecialem diſpoſitionem in eo caſu, tum ob vitandas Commiſſariorum fraudes, vti conſtat *ex leg. 31. Tauri*, hodie 5. *tit. 4. lib. 5. nona recopilat.* ibi: [y los tales comiſſarios haçen muchas fraudes.] Tum quia mandatum ad teſtandum eſt ſpecies quædam teſtamenti, ſiquidem continet hæredis inſtitutionem, ſubſtitutionem, exhæredationem, meliorationem, tutorum deſignationem, quæ ſi a Commiſſario non fiant, ipſo iure facta manent *ex leg. 35. Tauri*, hodie 7. *tit. 4. lib. 5. noua recopil.* At in mandato ad matrimonium contrahendum neque inconuenientia quæ in matrimonio clandeſtino procedunt adeſſe poſſunt, neque matrimonij contractus aliquo modo continetur. Ad quartum dico prohiberi mulieri mandatum concedere abſque licentia viri, ne leg. regiæ præiudicium fieret, at ex mandato clandeſtino non fit præiudicium decreto Trident. ſiquidem coram Parocho, & teſtibus matrimonium eſt à Commiſſario contrahendum.

7. Hinc à fortiori fit ad prædictum mandatum concedendum non eſſe opus ſcriptura, ſed verbis tantùm conſtitui poſſe, ſicuti de quocunque procuratore generaliter dicitur *leg. 13. tit. 5. part. 3.* ibi: [y quando lo hiçiere de palabra] *Gloſſ. leg. maritus verbo præſcripſerit, Cod. de procuratorib.* & ibi Doctores Iaſon *leg. 1. num. 7. Cod. eodem tit.* & plures allegans Didac. Perez, *leg. 3. verſ. vnum autem, tit. 4. lib. 3. ordinam.* Et tradit in præſenti Sanch. *lib. 2. diſp. 11. num. 14.* Gutierr. *cap. 43. num. 16.* Neque item eſt neceſſaria ſexuum diuerſitas in procuratoribus ad matrimonium, ſed duo viri, vel duæ fœminæ hoc officium gerere poſſunt, quia ipſi non proprio nomine, ſed alieno contrahunt, vt rectè aduertit Sanch. *ſuprà n. 15.* Gutierr. *n. 17.* His poſitis,

8. Dico primò matrimonium ante Trident. & illis in locis, in quibus modò Concil. Trident. receptum non eſt, optimè poteſt tam in ratione contractus, quàm Sacramenti per procuratorem contrahi, ſicuti definitur, *cap. fin. de procurator. b. in 6 & cap. honorantur 32. quæſt. 2.* Et ratio eſt manifeſta, quia iure naturæ celebrari matrimonium ſicut & alius contractus poteſt: at Chriſtus Dominus matrimonij naturam non mutauit, ſed ad eſſe Sacramenti euexit. Ergo, &c.

9. Dico ſecundò, etiam illis in locis in quibus Concil. Trident. receptum eſt, certiſſimè eſt affirmandam matrimonium per procuratorem contrahi poſſe, tam in ratione contractus, quàm Sacramenti, ita vt oppoſitum meritò plures Doctores temeritatis nota inuant: ſic pluribus relatis Henriq. *lib. 11. cap. 2. num. 2.* Sanch. *lib. 2. diſp. 11. num. 2.* Gutierr. *cap. 43. num. 10.* Coninch. *diſp. 24. dub. 9. num. 67.* Et colligitur tum ex praxi Eccleſiæ, quæ paſſim maximè inter Nobiles, & Principes matrimonium contrahi per procuratorem permittit. Tum quia Trident. Concil. matrimonia clandeſtina deteſtatum eſt: at matrimonium per procuratorem coram Parocho, & teſtibus contractum non eſt clandeſtinum, ſeu publicum. Ergo matrimonium per procuratorem contractum coram Parocho, & teſtibus Conc. Trident. non obſtat.

10. Sed aduerſus hanc concluſionem obiicies primò. Concil. Tridentin. exigit præſentiam Parochi, & teſtium pro forma ad valorem matrimonij, quando autem aliquid exigitur pro forma, & vt quid neceſſarium exequi debet ſpecificè, & non per æquipollens, *leg. 1. §. ſi quis ita ff. de verbor. obligationib. & leg. obligari, § tutor ſtatim. ff. de authorit. & conſenſu tutorum. §. tutor autem inſtit. eodem. tit.* Præſentia autem parochi, & teſtium conſenſui procuratoris non eſt præſentia conſenſui contrahentium ſpecificè, ſed ſolùm æquipollenter, non igitur ſufficit. Vnde cùm in ſupradicta *leg. obligari*, requiritur, vt tutor præſens ſit contractibus minoris, non ſufficit vt adſit per procuratorem, & cum in alienatione rerum Eccleſiæ Canonicorum præſentia requiratur plures Doctores cum Rebuffo *de alien. rerum Eccleſiæ numero 92.* affirmant non poſſe Canonicos per epiſtolam conſentire. Ergo cùm præſentia Parochi & teſtium conſenſui contrahentium adeſſe debeat, non ſufficit, ſi procuratoris conſenſui adſit. Secundò: Parochus, & teſtes aſſiſtentes procuratoris conſenſui teſtari non poſſunt de valore matrimonij, quia neſciunt, an concedens mandatum conſenſum reuocauerit, & an procurator mandatum ſinxerit? Tertiò non leuia inconuenientia inferuntur ex matrimonio per procuratorem contracto; quippè contingere poteſt, & ſæpè contingit aliquem ex contrahentibus tempore quo celebratur mortuum eſſe vel conſenſum reuocaſſe, vel cùm non habeat perſonam quacum contrahat ſatis cognitam, poſtmodum pœniteat, & duram vitam gerere cogatur. Ergo ſi ob inconuenientia clandeſtinum matrimonium prohibetur, etiam hoc matrimonium prohiberi debet.

Hæc tamen leuia ſunt. Ad primum reſpondeo, Concilium non dixiſſe Parochum, & teſtes præſentes eſſe debere conſenſui contrahentium, ſed contractui matrimonij. At ſi Parochus, & teſtes ſint cum matrimonium per procuratorem celebratur contractui matrimonij præſentes exiſtunt. Secundò dico, quoties præſentia alicuius requiritur vt forma, nequit impleri per æquiualens, ſed debet impleri ſpecificè, niſi iuri communi obſtet, aut verbis expreſſis habeatur: obſtat autem iuri communi, quòd præſentia Parochi, & teſtium formaliter aſſiſtere debeat conſenſui contrahentium, ſiquidem matrimonia per procuratorem celebrata ſemper approbat, & ex alia parte verbis expreſſis non habetur præſentiam Parochi, & teſtium conſenſui contrahentium formali aſſiſtere debere, ſufficit ergo vt prædicto conſenſui per procuratorem expreſſo aſſiſtant. Tutoris verò, & Canonicorum præſentia in ſupradictis caſibus requiritur, quia eligitur induſtria tutoris, & Canonicorum, vt rebus pupilli, vel Eccleſiæ melius prouideatur. Tertiò reſpondeo, Concilium non immutaſſe, neque innouaſſe conſenſus contrahentium, ſed illis addidiſſe vt formam præſentiam Parochi, & teſtium. Cùm autem ante Concilium conſenſus per procuratorem fuerit ſufficiens, & poſtea debet eſſe, ſi ipſi ſuperaddatur conditio requiſita de præſentia Parochi, & teſtium. Ad ſecundum non eſt neceſſarium, quòd Parochus, & teſtes teſtentur de matrimonij valore, ſufficit ſi teſtentur de eius contractu, ad quod neceſſarium videtur quod illis conſtet procuratorem mandatum habere ad contrahendum, quia non proprio nomine, ſed alieno contrahit, vt rectè probat Coninch. *diſput. 24. dub. 9. num. 71.* tametſi contrarium firmet Gutierr. *cap. 44. num. 100.* Non tamen eſt opus, vt illis conſtet mandatum reuocatum non eſſe, Id enim ſemper præſumere debent, quoties de reuocatione non conſtat, ſicuti ſemper præſumunt contrahentes verè, liberè, & abſque vllo impedimento contrahere, cùm matrimonio contrahendo aſſiſtunt. Ad tertium probat, ad ſummum ob illa inconuenientia debere hunc modum contrahendi irritari, non tamen de facto irritum eſſe. Adde omnem contractum humanum aliquibus incommodis ſemper expoſitum eſſe.

11. An vero per epiſtolam, ſicut per procuratorem poſſit matrimonium celebrari, communis ſententia defendit etiam ſtante Conc. Trident. fieri poſſe, vt videre eſt apud Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. de cognat. ſpirit. conſ. 2.* allas 6. *num. 4.* Sanch. *diſput. 12. num. 3.* Molin. *de iuſtit. t. 3. diſput. 254.* Henriq. *lib. 11. cap. 1. num. 6.* Gutierr. *cap. 45. num. 4* Coninch. *diſp. 24. dub. 9 num. 80.* Quippè per epiſtolam fieri traditio, & acceptatio poteſt, vti fiebat ſpectato iure antiquo, *leg. mulierem ff. de Ritu nuptiar.* Quod tamen Concil. Tridentino mutatum non eſt. Debet autem traditio, & acceptatio vtriuſque contrahentis coram eodem Parocho, & teſtibus fieri, aliàs non poſſent teſtari de matrimonio, id verò fit, ſi ſcribas Mariæ te ipſum in maritum ei tradere, eamque in vxorem ex tunc accipere, ipſaque legens litteras coram Parocho, & teſtibus affirmet ſe etiam tibi tradere, & traditionem te factam acceptare. En tibi traditio & acceptatio vtriuſque contrahentis fit coram eodem Parocho, & teſtibus. Alios à ſimili caſus adducunt à Sanch. *ſuprà.* Exiſtimo tamen neceſſarium eſſe, quòd Parochus, & teſtes agnoſcant tuas litteras, vt ſic ſciant cuius traditionem mulier acceptat, vti notauit Coninch. *dicto dub. 6. in fine, num. 8.*

12. Quod ſi dicas, nullus poteſt miniſtrare Sacramentum, quando non ſibi conſtat diſpoſitum eſſe recipientem, tum ad illius receptionem, tum ad illius effectum: at contrahenti per procuratorem vel epiſtolam non conſtat an alios capax ſit Sacramenti, vel ſit ritè diſpoſitus, ergo non poterit ſaltem licitè ſic contrahere. Reſpondeo præſumere debere morali certitudine alium eſſe diſpoſitum tum ad Sacramentum, tum ad illius effectum.

PVNCTVM X.

Quo fine matrimonium contrahi debeat?

1 *Triplex eſt finis matrimonij.*
2 *Contrahere ob finem extraneum primò & per ſe aliqui dicunt eſſe mortale, alij veniale.*
3 *Sub diſtinctione reſpondetur.*

1. TRiplex eſt finis matrimonij *eſſentialis, accidentalis,* & *extraneus. Finis Eſſentialis* eſt mutua corporum traditio, & radicalis obligatio ad reddendum debitum. *Finis Accidentalis*, ſed matrimonij proprius, eſt ſobolem generare *Geneſ.* 1. & concupiſcentiæ remedium habere iuxta Paul. 1. *Corinth* 7. *propter fornicationem vnuſquiſque vxorem ſuam habeat: & vnaquæque ſuum virum.* Finis *Extraneus* eſt voluptas, diuitiæ, honor, pax inter conſanguineos, &c. ſæpe ex matrimonio conſecuta. Finis eſſentialis ſeruandus eſt non ſolùm vt matrimonium licitè, ſed etiam validè contrahatur, vti diximus *hac diſput. pun.* 7. 1. & tradunt omnes apud Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 29. Hoc fine ſaltem virtualiter retento contrahere expreſsè ob ſobolis generationem, quando aptus es generare, nemini dubium eſſe poteſt licere, quippè ad hunc finem ab Authore naturæ matrimonium ordinatum eſt. Contrahere autem ob vitandam fornicationem, quando periculum illius adeſt conſilium eſt Pauli, nequit ergo eſſe finis indebitus. ceſſante autem potentia ad generandum, & periculo fornicationis ſi contrahas ob mutuam obſequiorum communicationem, ex honeſto fine contrahis, quippè ad hunc finem matrimonium inſtitutum eſt.

2. Quapropter ſolùm eſt difficultas de fine extraneo. An ob illum primo, & per ſe matrimonium contrahere peccatum ſit? Affirmant eſſe mortale Angel. *verbo Matrimonium* 2. *num.* 25. Couaruu. 2. *part. de matr. cap.* 1. *num.* 7. Sed dura ſanè ſententia, quia non matrimonium quatenus Sacramentum eſt, ſed quatenus eſt contractus dirigit ad prædictos fines obtinendos, quod non videtur eſſe nimia inordinatio. Communior tamen ſententia etſi neget eſſe mortale ad prædictos fines extrinſecos contrahere; admittit tamen eſſe veniale peccatum, eo quòd inordinatum ſit finem ſecundarium, & matrimonio extraneum primò & per ſe intendere, cùm ſecundariò tantùm, & per accidens appetendus eſſet. Sic D. Antonin. 3. *part. tit.* 1. *cap.* 19. §. 9. Paludan. *in* 4. *diſt.* 30. *quæſt.* 2. *art.* 3. Syluest. *verb. Matrimonium* 4. *quæſt.* 4. Nauarr. *cap.* 22. *n.* 79. Sanch. *lib.* 2. *diſput.* 29. *num.* 26. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. *cap.* 4. *num.* 1. & 2.

3. Cæterum diſtinguendum cenſeo inter fines extrinſecos. Alij enim ſunt qui per ſe honeſtatem moralem continent, quales ſunt pax Reipublicæ, charitas & amor inter conſanguineos, illuſtris familiæ conſeruatio. Alij verò ſunt in quibus nulla moralis honeſtas relucet, vti eſt voluptas, diuitiæ, & honor. Si contrahas ob fines moralem honeſtatem continentes nullum peccatum committis, ſed actum virtutis moralis exerces. Quippe finis illius actionis honeſtus eſt, medium, quo ad illum obtinendum vteris etiam eſt honeſtum, ergo ex nullo capite ea actio vitiari poteſt. Nam eſto illa actio habeat alium finem, ſeu effectum magis proprium, & præcipuum, illum expreſsè intendere non obligaris: ſatis enim eſt ſi illum non excludas, vt manifeſtiſſimis exemplis probat Coninch. *diſput.* 25. *dub.* 2. *num.* 14. *Oculi* (inquit) *dati ſunt primò ad videndum, ſecundo ad explicandos conceptus.* Si igitur nacta occaſione oculis vti velis, vt tuos conceptus exprimas, nihil de primario fine cogitans, quis dicet te peccaturum? Idem eſt de lingua, quæ data eſt primò conceptus explicandos, ea tamen abſque vllo peccato vti potes ad cantandum, aliúmve finem extrinſecum. Atque ita contrahere matrimonium ob pacem aliquam obtinendam, ob fraternam charitatem fouendam, ob familiam illuſtrem conſeruandam licitum & honeſtum eſt, ſicuti dixit Coninch. *dicta diſput.* 25. *dub.* 2. *concl.* 4. *numero* 18. Baſil. Ponce, *lib.* 1. *de matr. cap.* 21. *num.* 13.

Si verò ob fines nullam moralem honeſtatem continentes contrahas etſi probabile ſit peccatum veniale committi, eo quòd alienum ſit à rationali natura operari abſque fine virtutis, attamen probabilius cenſeo nullum in præſenti adeſſe peccatum, ſicuti docuerunt Baſil. & Coninch. *ſuprà.* Moueor, quia contractus matrimonij per ſe eſt actus honeſtus, tum in ratione contractus, cùm ad generandam prolem, vitandam fornicationem, & mutuam obſequiorum communicationem dirigatur tum in ratione Sacramenti à Christo inſtituti ad gratiam conferendam; velle autem obtinere aliquid temporale actu per ſe honeſto inhoneſtum non eſt: ergo nullum eſt peccatum velle contrahere matrimonium retinendo illius fines, vt illo contracto vxoris pulchritudine, & dote, copulæque voluptate fruaris. quia eo caſu non operaris abſque fine virtutis, qui in ipſo opere intrinſecè imbibitur, quem in executione ipſius operis intendis, cùm illum non excludis, ideóque Caietan. *tom.* 1. *opuſc. tract.* 12. *de matrim. quæſt.* 3. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 79. Couarruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 1. §. *vnico n.* 7. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 29. *num.* 25. Gutierr. *cap.* 46. *num.* 7. affirmant regulariter nullum peccatum committere contrahentem ob vxoris dotem & pulchritudinem, quia eſto horum conſecutionem medio matrimonio ita expreſsè intendat, vt niſi hæc adeſſent, non contraheret, at quia fines ipſius operis non excludit: horum bonorum conſecutio reputari debet non tam finis operis, quàm motiuum, & excitatiuum illius.

PVNCTVM XI.

De matrimonio ſub conditione contracto.

1 SVb multiplici conditione contrahi matrimonium poteſt. Sub conditione inquam præſenti, præterita, & futura, eáque neceſſaria, contingenti, vel impoſſibili, turpi, vel honeſta, vel contra matrimonij ſubſtantiam, pendente à propria voluntate, vel abſoluta.

§. II.

De conditione honeſta temporis præſentis, vel præteriti.

1 *Conditio ſpectans tempus præſens, vel præteritum non infert matrimonium conditionale.*
2 *Aliqui requirunt matrimonium contractum ſub hac conditione vtrique contrahenti notam eſſe debere, vt matrimonium valeat.*
3 *Oppoſitum verius eſt.*

1. COntractus, qui ſub conditione ſpectante tempus præteritum, vel præſens celebratur, propriè non eſt conditionalis, quia de natura, & eſſentia conditionis eſt ſuſpendere actum vſque ad illius euentum. §. *ſub. conditione, inſtitut. de verbor. obligation.* at ſi conditio præſens eſt, vel præterita ſuſpendere actum non poteſt, ſed purum conſtituit.

2. Solùm eſt difficultas, An requiratur ad valorē matrimonij, quòd ea conditio vtrique contrahenti nota ſit. V.g. contrahis cum Maria ſub conditione quòd nobilis ſit, quòd habeat tantam dotem, quod eius pater obtinuerit tale officium, ignoras autem an de facto ea conditio in re exiſtat? Ægid. Coninch. *diſputat.* 29. *dub.* 1. *num.* 6. negat te matrimonium contrahere, quouſque agnoſcas conditionem appoſitam eſſe. Mouetur, quia ad matrimonium neceſſariò requiritur, vt conſenſus contrahentium vtrique notus ſit, at qui ſub conditione ſibi, vel alteri ignota conſentit, neſcit, an verè conſentiat, vel potiùs diſſentiat, ſiquidem eius diſſenſus, vel conſenſus ex conditione pendet, cuius exiſtentiam ignorat, æquiualet namque appoſitio conditionis ignoratæ illi modo contrahendi quo diceres, *Accipio te in vxorem*, vel *Non accipio*, ex quo nemini dubium eſſe poteſt nullum matrimonium contrahi, quia ex illis verbis æquè aſſenſus, & diſſenſus colligitur, ſic videtur dicendum in præſenti.

3. Sed rectiùs Sanch. *lib.* 5. *diſputat.* 7. & Gaſp. Hurtado *diſputat.* 7. *difficult.* 2. cenſent prædictum matrimonium valere: nam eſto nota non ſit conditionis exiſtentia, eſt tamen vtrique contrahenti notus conſenſus ſub exiſtentia conditionis, non ſub conditionis notitia: non enim conſentis in matrimonium ſub conditione nobilitatis notæ, ſed ſub conditione nobilitatis exiſtentis; ergo conſenſus vtrique notus eſt caſu quo nobilitas exiſtat. Secùs eſt de illa forma contrahendi: *Accipio te in meam*, vel *Non accipio*, quæ nec conſenſum, nec diſſenſum determinatè ſignificant. Et probari optimè poteſt *ex* §. *conditiones* 6. *inſtitut. de verborum obligationib.* & *leg. cum ad* 38. *de Rebus creditis*, vbi deciditur ex ſtipulatione ſub conditione rei præteritæ naſci obligationem; tametſi contrahentes ignorent appoſitam eſſe conditionem, naſci inquam obligationem non ſolùm non reuocandi conſenſum, & expectandi conditionis notitiam: ſed etiam naſci obligationem de re ſtipulata, aliàs nulla eſſet differentia inter contractus ſub conditionibus præteritis ignoratis ac ſub conditionibus contingentibus futuris.

§. II.

De matrimonio ſub conditione honeſta futuri temporis.

1 *Si conditio eſt neceſſaria non impedit matrimonij valorem.*
2 *Idem eſt dicendum de conditione contingente infallibiliter futura.*
3 *Secùs de conditione abſolutè contingente.*
4 *Adueniente conditione matrimonium ſubſiſtere abſque nouo conſenſu negant plures.*
5 *Verius eſt oppoſitum.*
6 *Fit ſatis rationibus* num. præced. *allegatis.*
7 *Quando cenſeatur impleta conditio, ſi patri placuerit.*
8 *Satisfit fundamentis ſecundæ ſententiæ* num. 4. *relatæ.*
9 *Non arctantur contrahentes ad procurandam conditionis executionem.*
10 *Illis in locis in quibus Concil. Trid. receptum eſt, negat Sanch. Parochum, & teſtes aſſiſtere debere conditionis executioni.*
11 *Contrarium verius exiſtimo.*

1. CONditio honeſta futuri temporis alia eſt neceſſaria, alia contingens. Si ſub conditione neceſſaria contrahas, eiuſque neceſſitatem cognoſcas, tametſi Baſil. *lib. 3. de matrim. cap. 3. num. 12.* cenſeat ſuſpendi conſenſum, & matrimonium vſque ad conditionis euentum, verius eſt oppoſitum, eo quòd prædicta conditio non tam ad ſuſpendendum conſenſum, quàm ad eius certitudinem demonſtrandam cenſeri debet appoſita, vt rectè tradit Henriq. *lib. 11.* Sanch. *lib. 5. diſputat. 2. num 6.* Rebell. *2. part. de obligat. iuſtit. lib. 2. quæſt. 10. num. 13.* Ægid. de Coninch. *diſput. 29. dub. 1. num. 8.*

2. Idem dicendum eſt de conditione contingenti infallibiliter futura, qualis eſt, *ſi Antichriſtus venerit*, quia ratione ſuæ infallibilitatis reputatur quaſi neceſſaria, ideóque non cenſeri debet appoſita ad ſuſpendendum conſenſum, ſed ad eius certitudinem demonſtrandam, vti docet Sanch. *ſuprà*, & Rebell. *num. 14.* Neque obeſt eſſe nobis incertum, quo die Antichriſtus venturus ſit, ob quam incertitudinem placuit Conarus. *2. part. cap. 2. §. 2. num. 11.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 12. num. 4.* Baſil. Ponce, *lib. 3. cap. 1. num. 13.* conſenſum ſuſpendi vſque ad conditionis euentum, quia vt bene Sanch. & Rebell. docent, non contrahis ſub hac incertitudine, non enim dicis te Mariam in coniugem ſuſcipere, *ſi Antichriſtus intra tale tempus naſcatur*, ſed ſolùm dicis; *ſi Antichriſtus naſcatur*, quod certum eſt, & infallibile, & à te ſic cognitum. Quare non in vi conditionis cenſeri debent ea verba poſita, ſed in vi demonſtrationis, & cauſalitatis, ita vt præſtent hunc ſenſum, ſicuti eſt certum Antichriſtum venturum eſſe, ſic certum eſſe vis, te Mariam ſuſcipere.

3. Si verò ſub conditione contingenti, & honeſta contrahas manifeſtum eſt matrimonium ſuſpendi vſque ad conditionis euentum, quia vſque ad illud tempus non habes animum tradendi corpus, vt etiam colligitur expreſsè *ex cap. de illis c. ſuper eo cap. fin. de conditionib. appoſitis. & leg. 1. & 3. tit. 4. part. 4.*

4. Difficultas autem eſt, an adueniente conditione matrimonium ſubſiſtat abſque nouo conſenſu? Negant Bonauent. *in 4. d. 28. quæſt. 3.* Durand. *ibidem. quæſt. 2. ad 1.* Sotus *in 4. diſt. 29. quæſt. 2. art. 1. concl. 3.* Henriq. *lib. 11. cap. 11.* Baſil. Ponce aliis relatis, *lib. 3. cap. 14. num. 5.* Mouentur primò *ex cap. ſuper eo de condit. appoſitis*, vbi conſentientem ſub conditione futuri temporis dicitur non eſſe cenſendum de præſenti conſentire, neque cogendum ad contrahendum vſque ad conditionis euentum, ergo adueniente conditione cogi debet, aliàs matrimonium non ſubſiſtet, cùm abſque conſenſu de præſenti ſubſiſtere non poſſit. Secundò in *cap. per tuas, eodem*, deciditur talem contractum ſponſalia conſtituere, ergo non matrimonium.

Prædictæ ſententiæ adhærent Roſella verb. *Matrimonium 3. num. 14.* Syluest. *eodem 2. num. 13.* Victoria, *num. 258.* & alii, cùm matrimonium ſub prædicta conditione futura celebratur ab inhabilibus V. g. cùm conſanguinei, alióue impedimento ligati contrahunt ſub conditione, *ſi Pontifex diſpenſauerit*, quia matrimonium conſtitui non poteſt alio conſenſu quàm legitimo, conſenſus verò elicitus ab inhabilibus illegitimus eſt.

5. Nihilominùs etſi prædictæ ſententiæ probabiles ſint, probabilior eſt affirmans matrimonium conſtitui adueniente conditione abſque nouo conſenſu, vti docuerunt Innocent. *cap. ſuper eo de condit. appoſitis, in fine.* Abbas, *cap. de illis eodem. numero 5.* Nauarr. *cap. 22. numero 63. & 64.* Paludan. *in 4. d. 29. quæſt. 2. art. 5. ſub finem.* Sanch. aliis relatis, *lib. 5. diſput. 8. num. 5.* Ægid. Coninch. *diſp. 29. dub. 1. concl. 3. & 5.* Deſumitúrque *ex leg. potior 11. ff. qui potiores in pignore & leg. hæc venditio 7. ff. de contrahend. empt.* vbi ſtatuitur contractum initum ſub conditione, ea adueniente firmum, & ſtabilem reddi abſque vlla additione. Sed nihil ſpeciale eſt in matrimonio ſtatutum. Ergo matrimonium ſub conditione futura initum ea adueniente firmum eſt. Et ratio ea eſt, quia conſentiens ex tunc in matrimonium ſub conditione futura, verum conſenſum de præſenti habet, qui ſi adueniente conditione reuocatus non ſit, præſens moraliter eſt, & omnino perfectus, & abſolutus. Ergo ſufficiens eſt ad matrimonium conſtituendum. Quod optimè explicari poteſt ex modo, quo matrimonium de præſenti communiter contrahitur, priùs enim ſuum conſenſum exprimit vir ſub conditione tamen in ſe imbibita, quòd mulier conſentiat, qua conſentiente opus non eſt, vt vir denuò conſentiat, ſed eius conſenſus qui in ſe conditionalis erat ante mulieris conſenſum redditur abſolutus, & perfectus mulieris conſenſu adueniente.

6. Neque his obſtant oppoſitæ ſententiæ fundamenta. Ad primum *ex cap. ſuper eo* reſpondeo. Pontificem ſolùm definiiſſe ante aduentum conditionis cogendum non eſſe ad contrahendum, ea verò poſita indeciſum relinquit, an cogendus ſit contrahere. Adde ibi non tam de contractu, quàm de conſummatione ſermo erat, ad quam adueniente conditione optimè cogi poteſt. Ad ſecundum reſpondeo ex prædicto Textu *in cap. per tuas*, nihil colligi: nam ibi mulier allegauit iuuenem ſecum de præſenti contraxiſſe; econtrà iuuenis dixit ſolum ſponſalia ſub beneplacito parentis celebraſſe. Pontifex verò decidit ob copulam habitam à conditione receſſum eſſe, ac proinde verum matrimonium præſumi debere.

7. Quod ſi roges, Quando cenſeatur impleta ea conditio communiter apponi ſolita, *ſi patri placuerit*; Breuiter reſpondeo, ſi rogatus pater ita firmiter diſſentiat, vt præſumi non poſſit breue tempus arbitrio prudentis, eius conſum obtinendum eſſe, conditio abſolutè deficit, ſecùs verò ſi conſenſus eius obtineatur intra breue tempus, tametſi rebellis primùm extiterit ſicuti cenſetur impleta conditio, *ſi Pontifex diſpenſauerit*, tametſi primæ, & ſecundæ petitioni non acquieuerit, ſi poſtmodum diſpenſationem conceſſit, vti docent Nauarr. *cap. 22. num. 61.* Petr. de Ledeſm. *quæſtion. 47. articul. 5. dub. 7.* Ægid. de Coninch. *diſputat. 29. dub. 2. num. 28.* Illud verò certum eſſe debet, vt tradit Sanch. *lib. 5. diſp. 7. num. 19.* Coninch. *diſp. 29. dub. 2. num. 29.* ſi pater obiuit conditionem cenſendam eſſe impletam, quia ſpectato communi curſu ea conditio ſolùm apponitur, ne matrimonium contra voluntatem patris cedat, néue illum offendat, quod eo mortuo ceſſat, vt benè Ægid. & Sanch. *ſuprà* notatunt.

8. Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ nego conſenſum illum eſſe illegitimum, quia eſto ſit cõſenſus inhabilium, non tamen pro tempore quo inhabiles exiſtunt, ſed potiùs pro tempore quo habiles eſſe debent, quippe poſita diſpenſatione, & ſublato impedimento omnis inhabilitas tollitur. Quod ſi vrgeas illam conditionem, *ſi Pontifex diſpenſauerit* eſſe impoſſibilem, & reiiciendam, vtpotè pendentem à voluntate Principis iuxta *leg. apud Iulianum*, aliàs *idem Iulianus, 4. §. fin. ff. de legatis*? Reſpondeo id eſſe verum, quando Princeps non ſolet diſpenſationem concedere, ſecùs quando ſolitus eſt diſpenſare tametſi cum difficultate, vt diximus *Diſp. præced.* vbi de ſponſalibus conditionatis ſermo habitus eſt.

9. Procurare autem executionem conditionis, ſcilicet conſenſum parentis, vel Pontificis diſpenſationem nemini ex contrahentibus per ſe incumbit, niſi ad id ſe ſpecialiter obligauerit, ſed ſolùm ei incumbit qui cupit contractum perfici, vt rectè Coninch. notauit *diſp. 29. dub. 2. in fine*: expenſæ autem vtrique communes eſſe debent, quia negotium vtriuſque commune eſt.

10. Secunda difficultas eſt, An illis in locis, in quibus Conc. Trident. receptum eſt debeant Parochus, & teſtes non ſolùm conditionato conſenſui, ſed conditionis impletioni aſſiſtere? Negat Sanch. *lib. 5. diſput. 8. num. 24.* & affirmat ſatis eſſe, ſi conſenſui aſſiſtant, tametſi conditionis impletioni non aſtiterint. Mouetur, quia non debent teſtes, & Parochus plenè de matrimonio teſtari, ſed ſatis eſſe, ſi de mutuo conſenſu de præſenti teſtentur; vt patet cùm matrimonium per procuratorem celebratur, in quo opus non eſt, quod Parocho, & teſtibus conſtet de mandato conceſſo, neque item cùm conſanguinei contrahunt opus eſt Parocho, & teſtibus diſpenſationem oſtendere, neque item puberes, de quibus non ſatis conſtat, an obtinuerint pubertatem, tenentur Parocho, & teſtibus id probare: ergo licèt Parochus, & teſtes conditionis executionem non videant, ſufficit ſi conſenſui mutuo præſentes fuerint, quia ille conſenſus poſita conditione matrimonium conſtituit.

11. Cæterùm verius cenſeo cum Ægid. *diſp. 29. num. 15.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 7. de matrim. difficult. 7. num. 24.* debere Parochum, & teſtes conditionis executioni aſſiſtere, aliàs non aſſiſtent matrimonio, quia ille conſenſus matrimonium non conſtituit, niſi eo tempore, quo conditio impletur, ergo ſi impletioni conditionis Parochus, & teſtes præſentes non fuerint, nequaquam dici poſſunt præſentes fuiſſe conſenſui, quatenus matrimonium conſtituit, atque adeò nec matrimonio præſentes fuiſſe. Secùs verò eſt in illis exemplis adductis, ſiquidem poſito mandato, diſpenſatione, & pubertate, tametſi Parocho, & teſtibus ignota ſint, præſentes adſunt conſenſui matrimonium conſtituenti.

§. III.

De matrimonio ſub conditione impoſſibili contracto.

1 *Matrimonium non vitiatur ex conditione impoſſibili.*
2 *Subintelligitur de conditione impoſſibili per naturam.*
3 *Non de conditionibus impoſſibilibus perplexitatis.*
4 *Item non intelligitur de conditionibus impoſſibilibus ex accidenti.*
5 *Neque de conditionibus impoſſibilibus de præſenti, nec de præterito.*

1. CErtum eſt omnes contractus excepto matrimonio, & vltimæ voluntatis diſpoſitione nullos eſſe appoſita conditione impoſſibili, *ex §. ſi impoſſibilis inſtit. de*

inutilibus ſtipulat. ibi: *Si impoſſibilis conditio ſtipulationibus adiiciatur, nihil valet ſtipulatio.* Et ex *leg. non ſolùm 31 ff. de actionib. & obligat:* & rationem ſubdit lex, quia omniũ ea cogitatio eſt, vt nihil agi exiſtiment appoſita ea impoſſibili conditione. At in matrimonio ob eius fauorem inquit Gregor. IX. *cap. fin. de conditionib. appoſitis* contrarium dicendum eſt, quia ex *prædicto cap.* conditio impoſſibilis reiicitur, & habetur pro non adiecta, ac proinde contractus purus remanet. Quòd ſi dicas Pontificem non poſſe conſenſum loco diſſenſus ſubrogare, qui autem ſub conditione impoſſibili contrahit, manifeſtè diſſentit contractui, ergo nequit Pontifex iudicare matrimonium validum eſſe. Reſpondeo, ſi manifeſtè conſtaret contrahentem vel ignorare impoſſibilitatem conditionis appoſitæ, vel legem reiicientem à contractu prædictam conditionem, vel tandem conditionem appoſuiſſe animo illi inhærendi, Pontifex matrimonium validum non præſumeret: at quia credit Pontifex contrahentem ignarum non eſſe impoſſibilitatis conditionis, nec legis reiicientis illam à contractu, meritò præſumit non ſeriò, ſed ioco ſimilem conditionem apponere, ideóque præſumit matrimonium validum eſſe. Quapropter vt matrimonium, cui conditio impoſſibilis appoſita eſt validum præſumatur, debet præſumi contrahens conſcius eſſe, tum impoſſibilitatis conditionis: tum legis reiicientis eam à contractu coniugali. Atque ita aliis relatis docent Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 2.* Sanch. *lib. 5. diſp. 3 num. 11.* Coninch. *diſp 2. n. 42.* Baſil. Ponce. *lib 3. cap. 3 n. 3.*

2. Hæc tamen ſententia, & deciſio Pontificis limitanda eſt, ne procedat in conditionibus impoſſibilibus de facto, ſed ſolùm in conditionibus impoſſibilibus per naturam. Nam ea quæ ſpectata hominum natura poſſibilia ſunt, non abſolutè debent impoſſibilia vocari, ſed difficilia. Cùm igitur deciſio hæc Pontificis ius commune corrigat extendenda non eſt, ſed potiùs limitanda. Præterea in diſpoſitione vltimæ voluntatis ius ciuile ſolùm conditiones per naturam impoſſibiles reiicit, non autem eas, quæ tantùm de facto impoſſibiles ſunt, vt manifeſtè conuincit *§. ſi impoſſibilis. inſtit. de inutilib. ſtipular.* ibi, *Cui natura impedimento eſt* Et docuit aliis relatis Molin. *lib. 2. de primogenitis capite 12. numero 37.* At Pontifex cenſendus eſt eas conditiones impoſſibiles reiicere à matrimonio, quas ius ciuile reiicit ab vltima voluntate, vt ſic tura iuribus conformia ſint. Ergo. Et ita docet Couaruu. *4. decret. 2. part. capit. 3. §. 2.* Baſil. Ponce. *lib. 3. de matr. capit. 3. numero 15*

3. Secundò limitatur à Baſil. *num 17.* ne procedat in conditionibus impoſſibilibus perplexitatis ex *leg. ſi Titius ff. de conditionib. inſtit.* vbi dicitur, ſi *Titius hæres erit, Seius hæres eſto,* nequit enim vtrique hæreditas competere, ideóque inſtitutionem vitiat. Cùm ergo ab vltima voluntate hæc impoſſibilitas non reiiciatur, neque à matrimonio cenſenda eſt reiici.

4. Tertiò limitat idem Baſil. *dicto cap. 3. num. 18.* Sanch. aliis relatis, *lib. 5. diſp. 4. num. 16.* ne procedat in conditionibus impoſſibilibus ex accidenti, & lapſu temporis, Argum. *leg. cum tale, 72. ff. de condit. & demonſtr.* Et ratio eſſe poteſt, quia ea quæ ex accidenti impoſſibilia ſunt ſimpliciter nõ ſunt impoſſibilia. Non igitur decretum correctorium ad ea impoſſibilia extendendum eſt.

5. Quartò limitat Baſil. *cap. 4. num. 12.* ſequens Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 47. art. 5. dub. 1. §. hoc poſito fundamento.* Rebellum *de oblig. iuſt. l. 2. quæſt. 10. ſect. 4. in fine*, ne procedat in conditionibus impoſſibilibus de præſenti, vel de præterito, quia hæ non ſunt propriè conditiones, ſed demonſtrationes, Pontifex autem ſolùm reiicit à matrimonio conditiones impoſſibiles, non igitur cenſeri debent reiectæ eæ, quæ propriè conditiones non ſunt. Neque obeſt quòd prædictæ conditiones, ſeu demonſtrationes reiiciantur ab vltima voluntate *ex leg. ſi Mæuia, 45. ff. de hæredibus inſtituend.* vbi ea conditio *ſi filia teſtatoris viuit* reiicitur caſu quo teſtator nunquam filiam habuerit, quo argumento mouentur Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 2. num. 2.* Sanch. aliis relatis. *lib. 5. diſp. 4. numero 3.* ad aſſerendum prædictas conditiones à matrimonio reiici. Non inquam obeſt, quia in his quæ pendent à iure poſitiuo non licet argumentum ſumere ad extendendum correctorium decretum, & faciunt ea quæ ſtatim in *§. ſequenti* dicam.

§. IV.

De matrimonio ſub conditione turpi contracto.

1 *Conditio turpis ſubſtantiæ, boniſque matrimonij non repugnans reiicitur.*
2 *Ea conditio*: Si te in concubitu virginem inuenero, *vt turpis reiicienda eſt.*
3 *Conditio turpis ſubſtantiæ, boniſque matrimonij repugnans matrimonium vitiat.*
4 *Quæ cenſeantur conditiones matrimonio contrariæ.*
5 *Si contrahas ſub conditione nunquam reddendi debitum, negant plures ſubſiſtere matrimonium.*
6 *Verius eſt oppoſitum, ſi attentè conſideretur.*
7 *Satisfit oppoſitis rationibus.*
8 *Quid ſi contrahas ſub obligatione vitandi prolem.*
9 *Si conditio matrimonio contraria ab vno ex contrahentibus apponatur, tametſi ab alio non acceptetur, matrimonium vitiat.*

1. CONditionem turpem, quæ ſubſtantiæ, boniſque matrimonij non repugnat decernit Pontifex *in dicto cap. fin. de conditionib. appoſit.* habendam eſſe pro non adiecta, eo quòd præſumit non ſeriò, ſed iocosè appoſitam fuiſſe. Quapropter ſi contrahas cum Maria ea conditione, vt tecum furetur, aliáve peccata committat, valet contractus ſtatim reiecta illa conditione. Præterquam quod hæc conditio reputari debet vt impoſſibilis, quia id poſſumus, quod iure poſſumus. Et licèt in aliis contractibus hæ conditiones turpes non reiiciantur, neque vt impoſſibiles reputentur, at in matrimonio vtpotè Sacramento æquum non erat id admittere, ideóque ob eius fauorem fuerunt à Pontifice reiectæ. Quod intelligendum eſt de conditionibus futuris, non præſentibus, vel præteritis. Nam ſi cum Maria contrahas ſub ea conditione, *ſi furtum commiſiſti* prædicta conditio non reiicitur, quia non eſt propria conditio, neque ad peccatum inducit, vti dixit Sanch. *diſp. 15. num. 5.* Leſſius, *lib. 2. de iuſtit. capite 18. numero 122.*

2. Ex his decidendum eſt, an ea conditio: *Si te in concubitu virginem inuenero: Si mihi in concubitu placueris*, reiicienda ſit vt turpis? Et reſpondeo ſemper vt turpem eſſe reiiciendam (quidquid Thom. Sanch. *diſp. 16. num. 5.* dicat) quia nunquam intelligi poteſt de concubitu licito, ſiquidem concubitus licitus eſſe nequit ante matrimonium. At prædictus concubitus vtpotè ſub conditione ad matrimonium expoſtulatus neceſſariò matrimonium antecedere nequit, ergo nequit eſſe licitus, vt benè notauit Baſil. Ponce, *lib. 3. cap. 8. à n. 3. 5. & 7.*

3. Dixi conditionem turpem, quæ ſubſtantiæ, boniſque matrimonij non repugnat reiiciendam eſſe, vt tacitè inſinuarem conditionem ſubſtantiæ matrimonij contrariam à matrimonij contractu non reiici, ſed illum omnino vitiare, vt expreſſè habetur in dicto *cap. fin. de conditionib. appoſit.* & tradunt omnes. Et ratio eſt manifeſta, quia apponens conditionem matrimonio contrariam manifeſtè conuincitur non verum matrimonium contrahere velle.

4. Illæ autem conditiones cenſendæ ſunt matrimonio contrariæ, quæ cum matrimonio, eiuſdem vinculo conſiſtere non poſſunt. Quocirca cùm matrimonium eſſentialiter contineat perpetuam, & mutuam corporum traditionem ad coniugalem copulam, & mutuam obligationem ſeruandi fidem, reddendi debitum quoties legitimè fuerit petitum, itémque obligationem non impediendi generationem, & prolem Chriſtianè educandi, quælibet conditio, quæ prædictis contraria ſit matrimonium vitiat, vti tradunt omnes Doctores. Quare ſi contrahas cum Maria ſub ea conditione *donec pulchriorem, ditioremve inuenias*, manifeſtè vitias contractum, quia non intendis te Mariæ in perpetuum tradere, quod eſt de eſſentia matrimonii. Idemque eſt ſi contrahas ſub ea obligatione, vt ſterilitatem procuret, prolem enecet, alteri ſe copulandam tradat, quia hæ illicitæ obligationes excludunt directè obligationes, quæ ex matrimonio proueniunt. Sub iis conditionibus enumerandam cenſeo obligationem abiiciendi prolem alendam, ſi de abiectione illicita ſermo ſit quippè iure naturæ parentes prolem alere tenentur, cùm poſſunt, neque alij ſunt, qui voluntariè hoc munus ſuſcipiant.

5. Solùm eſt difficultas, ſi contraheres ſub conditione nunquam reddendi debitum an ſubſiſtat matrimonium? Negat ſubſiſtere Sotus *in 4. d. 29. quæſt. 2. art. 3.* Couaruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 1.* Henriq. *lib. 11. cap. 4.* Sanch. *lib. 5. diſput. 10.* Layman. *lib. 5. tract. 10. cap. 7. num. 9.* Mouentur, quia hæc obligatio ſubſiſtere non poteſt cum obligatione reddendi debitum, quæ ſecum trahit matrimonium. Item obligatio vitandi prolem contraria eſt matrimonio ſecundùm communem ſententiam: at obligatio nunquam ſe copulandi eſt virtualis obligatio vitandi prolem, cum abſque copula proles eſſe non poſſit.

6. Nihilominùs verius eſt prædictam conditionem, ſi ſano modo ſumatur contrariam non eſſe matrimonio, quippè matrimonium ex ſua eſſentia includit obligationem iuſtitiæ reddendi debitum, quoties legitimè fuerit petitum, at iuſtè non petitur, ſi contrahens iuri petendi ceſſit ſimplici ſua promiſſione, vel voto. Ergo obligatio non reddendi debitum ſuppoſita ceſſione iuris petendi obligationi coniugali non obſtat. Si enim poſt contractum matrimonium ex mutuo conſenſu cedere poſſunt iuri petendi, & ea ceſſione facta nullus alteri obligatur reddere, cur à principio eam

eam ceſſionem præſtare non poterunt, & ab obligatione reddendi excuſari? Atque ita docent Rebell *lib. 2. quæſt. 10. ſect. 3.* Ægid. *diſp. 24. dub. 4.* Gaſpar Hurtado *diſp. 7. de matrim. difficult. 9. num. 33.*

4. Ex quibus ſolutum eſt oppoſitæ ſententiæ fundamentum. Non enim quælibet exemptio à redditione debiti eſt contraria obligationi reddendi debitum, quæ ex matrimonio conſurgit; aliàs contracto matrimonio non licere ob vnius fornicationem diuortium, neque ex vnius conſenſu poſſet alter religionem ingredi, neque ſibi inuicem cedere iuri petendi, nam in his omnibus ceſſat obligatio actualis reddendi ob illegitimam petitionem, manente obligatione per ſe reddendi quoties legitimè fuerit debitum petitum. Ad confirmationem nego quamlibet obligationem vitandi prolem eſſe matrimonio contrariam, ſed ſolùm obligationem iniquè vitandi prolem, hæc enim eſt quæ opponitur obligationi generandi.

8. Notanter dixi, *ſi contrahis ſub obligatione vitandi prolem, &c.* nam ſi contrahis non ſub obligatione, ſed ſub conditione propria prolis iniquè vitandæ Ludouic. Lopez, 2. *part. inſtruct. capite 42.* & plures relati à Sanch. *lib. 5. diſp. 9. numero 8.* cenſent contractum ſubſiſtere reiecta illa conditione vtpotè turpi. Sed verius eſt oppoſitum, eo quòd illa conditio conſenſum requiſitum ad matrimonium deſtruat. Nam eo ipſo quo vis contrahere ſub ea conditione vitandi prolem, vis contractum non eſſe perfectum, quouſque proles vitetur, aliàs non eſſet appoſita ſub conditione rigoroſa. Econtrà verò prolem vitare intendis poſt matrimonium contractum. Ergo hæ voluntates ſibi mutuò repugnant, ac proinde matrimonium vitiant, ſicuti docent Couaruu. 2. *part. capite 3. §. 1. num. 7.* Sanch. *lib. 5. diſputat. 9. num. 9.* Coninch. *diſp. 29. dubit. 3. numero 40.* Baſil. Ponce, *lib. 3. capite 9. à numero 11.*

9. Sed quid ſi conditio matrimonio contraria ab vno ex contrahentibus apponatur, & ab alio non acceptetur? Couaruu. 4. *decret. 2. part. capite 3. §. 1. numero 21.* cenſet non vitiare contractum, quia ſecluſa acceptatione nullam vim conditio habet, ſed reiecta cenſetur. Cæterùm verius cenſeo cum Sanch. *lib. 5. diſp. 13. num. 5.* matrimonium vitiare, nam eſto ab alio qui conditionem acceptare debebat reiecta ſit, nullámque habeat vim obligandi, at denotat apponentem illam conditionem velle ſub illa tantùm conſentire, & non aliter dominium ſui corporis transferre, ideóque ex defectu conſenſus matrimonium non ſubſiſtit.

§. V.

An tempus, cauſa, & modus matrimonio appoſitus obſtet illius valori?

1 *Tempus futurum adiectum matrimonij contractui æquè ſuſpendit matrimonium, ac conditio.*
2 *Cauſa, ſeu demonſtratio non obeſt valori matrimonij, niſi ſit error in perſona, vel conditione.*
3 *Modus matrimonij eſſentiæ contrarius contractum non vitiat, etſi alij contrarium ſentiant.*

1. TEmpus futurum adiectum matrimonij contractui per verba de præſenti æquè matrimonium ſuſpendit, quouſque adueniat tempus, ac ſuſpendit conditio futura, quia in vtroque caſu non eſt conſenſus perfectus aduentum temporis, vel conditionis. V.g. contrahis cum Maria in Quadrageſima per verba de præſenti, illamque accipis in vxorem à die Paſchatis, ex Paſchatis aſſignatione conſtat te nolle Mariam in coniugem ante habere, benè tamen adueniente Paſchate.

2. Cauſa verò, ſeu demonſtratio matrimonij valori non obeſt, niſi ſit error in perſona, vel libertatis qualitate. Quocirca, ſi contrahas cum Maria, quia credis nobilem, diuitem, &c. quæ ſic non eſt, aliàs non contracturus, matrimonium tenet, quia cauſa nobilitatis, & diuitiarum exiſtimata non eſt finis, & obiectum conſenſus, ſed cauſa illius motiua, cuius error licet in aliis contractibus præſtet ſufficientem diſſolutionis cauſam, ſecùs in matrimonio, in quo ſolus error perſonæ iure naturæ matrimonium vitiat, quia eſt error conſenſus in obiectum; & iure poſitiuo error in conditione libertatis, tametſi cauſa conſenſus motiua ſit.

3. Modus matrimonij eſſentiæ contrarius contractum vitiat ſecundùm Sanch. *lib. 5. diſp. 19.* Ægid. Coninch. & *diſp. 29. dub. 4. concl. 6.* Laym. *lib. 5. tract. 10. cap. 7. circa finem*, eo quòd ſic contrahens conſentit in matrimonium ſub intentione, quod alter ſubeat obligationem matrimonio contrariam. Sed rectiùs Sotus *in 4. d. 29. quæſt. 2. art. 1.* & Petr. de Ledeſma. *quæſt. 47. art. 5. dub. 3.* contrarium firmant; nam ea eſt differentia inter conditionem, & modum, quòd conditio ſuſpendit conſenſum quouſque adueniat; modus autem conſenſum non ſuſpendit, ſed potiùs perfectum ſupponit: at matrimonio perfectè conſtituto nequit ex vllo modo diſſolui. Ergo. Et explicatur amplius. Contrahis cum Maria ea intentione, vt ipſa obligetur vitare prolem ſterilitatis venena ſumens, contractus ſine dubio tenet ipſa non obligata, quia illius obligationem non poſtulaſti, vt conditionem ad conſenſum, ſed tuo conſenſu voluiſti Mariam excitare ad eam obligationem ſubeundam, quam ipſa contractu admiſſo prudentiſſimè reiicit.

PVNCTVM XII.

De matrimonio ob metum inito.

1 *Qui metus, & qualiter reddat irritum matrimonium?*
2 *Cogens ad matrimonium peccat mortaliter.*
3 *Coactus non peccat, ſi ex animo verba proferat.*
4 *Princeps Eccleſiaſticus, vel ſæcularis cogere minis, vel terroribus ad matrimonium nequit.*
5 *Excommunicantur ſæculares Principes ad matrimonium cogentes.*
6 *Parentes non poſſunt cogere filios ad matrimonium, ſi velint religionis, vel cælibatus ſtatum eligere.*
7 *Ex ſuppoſitione quod velint filij matrimonium contrahere, affirmant plures obligari à parentibus poſſe ad determinatum matrimonium.*
8 *Oppoſitum verius eſt.*
9 *Explicatur doctrina.*
10 *Satisfit* cap. 1. de deſponſat. impuber.
11 *Qualiter filij obligati ſint conſilium à parentibus requirere, cùm matrimonium volunt contrahere?*
12 *Qualiter parentes poſſint filios contra ſuam voluntatem nubentes exhæredare?*
13 *Plures exiſtimant leges exhæredantes filios Iure Canonico eſſe abrogatas.*
14 *Contrarium cenſeo probabilius.*
15 *Soluitur oppoſita ratio.*
16 *Cauſa iuſta exhæredationis ſufficiens, vt alimenta denegentur præter ea quæ neceſſaria ſunt ſuſtentationi.*
17 *Filiæ minori 25. annis nubenti abſque patris conſenſu, & ſine promiſſione dotis, non tenetur pater dotem conſtituere.*
18 *Si filia maior ſit 25. annorum tenetur pater eam dotare.*

1. PLura, quæ in hoc puncto eſſent tractanda pro tenuitate noſtra deciſa reliquimus 1. *part. tract. 1. de peccatis diſp. 1. à punct. 6.* ibi enim explicui quis ſit metus grauis, quis leuis, & quæ illum conſtituant, & qualiter probetur, & an ex illo reſcindatur contractus, vel veniat reſcindendus quâque ratione metus grauis obſtet, reddátque contractum nullum; Nam eſto in aliis contractibus metus grauis iniuſtè incuſſus nullitatem ipſo iure non inducat, inducit tamen in matrimonio, *cap. cum locum, 14. cap. veniens de ſponſalib.* & *cap. 2. de eo qui duxit conſanguin. vxor.* & tradunt omnes, eo quòd alij contractus etſi validi reſcindi poſſunt authoritate Iudicis, at matrimonium ſemel validum nulla authoritate humana reſcindi poteſt. Dixi *metus grauis*, nam metus leuis nec matrimonium annullat, neque alios contractus reſcindit; vt *loco citato* latiùs probaui, & colligitur apertè ex *cap. cùm dilectus 6. de his quæ vi, metuſue cauſa fiunt. leg. nec timorem 6. ff de eo quod metus cauſa.* Alias omnia eſſent incerta, cùm rarò à metu leui contractus excuſentur. Inſuper dixi *iniuſtè incuſſus*, nam iuſtè, & licitè incuſſus contractum inualidare nequit, quia tunc metus non tam infertur ab extrinſeco, quàm ab ipſo patiente metum qui illius cauſam dedit, neque tam incutitur metus ad extorquendum contractum, quàm contractus proponitur vt medium vitandi metum, cuius cauſam ipſe dedit.

2. Quocirca quadruplex difficultas enodanda venit. Prima, Quæ obligatio oriatur in cogente ad matrimonium, & tam ipſe, quàm coactus peccent ſic contrahendo? Qua in re certum eſt cogentem ad matrimonium peccare mortaliter, eo quòd per iniuriam extorqueat ab alio rem grauem, & difficilem, qualis eſt matrimonium, non tamen videtur obligatus in matrimonium conſentire, coacta poſtmodum liberè voluntate, niſi fortè ad iniuriam factam reparandam iudicatum fuerit neceſſarium, quia ſolùm ex ratione iniuriæ, & damni illati obligari poteſt, non ex contractu, qui etiam in exteriori foro nullus eſt, ergo ſi aliunde iniuria, & damnum datum reparari poteſt, non tenebitur cogens matrimonium inire, vt benè notauit Sanch. *lib. 4. diſp. 15. num. 15.* Ochagauia *de matrim. tract. 3. quæſt. 30.* Gaſpar Hurtado *diſp. 6. difficul. 4.* aduerſus Nauarr. *cap. 22. numero 51.* Henriq. *lib. 11. capit. 10.* Coninch. *diſp. 28. num. 7.* Baſil. *lib. 4. cap. 17.* contrarium ſententes.

3. Coactus tamen non peccat matrimonium contrahendo, ſi proferat verba animo ſe obligandi, etiamſi cognoſcat ſe obligatum non eſſe, quia tunc nullum committit mendacium, cùm idem quod habet in mente verbis proferat, vult enim quantum eſt ex ſe obligare, & hanc voluntatem verbis explicat. Ex alia parte nullam iniuriam Sacramento irro-

gat: quia contractus metu extortus irritus eſt, & conſequenter nec materia, nec forma Sacramenti eſſe poteſt. Secùs contingit, quando quis compelleretur proferre formam Sacramenti ſuper materiam indebitam, quia tunc iniuriam irrogat Sacramento, cùm eius formam irritam faciat, ſicuti docuit Nauarr. *cap* 28. Sotus *in 4. d. 29. quaſt. 1. art. 3. verſ. vtrum verò* Coninch. *diſp.* 28. *dub.* 3. Sanch aliis relatis *lib. 4. diſp.* 16. *num.* 6. Si verò non verè, ſed fictè verba proferret nulla reſtrictione mentis retenta, peccatum committeret ob mendacium: leue tamen; quia non tenetur conſentire, à quo peccato poſſet facilè excuſari, ſi cum æquiuocatione, reſtrictionéque intellectus ea verba proferret, ſcilicet: *Accipio te in meam*, ſi teneor, vt benè notarunt Sanch. *dicta diſputat.* 16. *numero* 2. Coninch. *diſputat.* 28. *dubit.* 3. *initio* Baſil. *lib.* 4. *cap.* 16.

4. Secunda difficultas, Qualiter Princeps Eccleſiaſticus, vel ſæcularis cogere ſubditos poſſit ad matrimonium? Et quidem minis, & terroribus cogere illicitum eſt, & inutile, cùm matrimonium metu contractum nullum ſit.

5. Quapropter Concilium Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 9. *de reformat.* dominos temporales iniuſtè cogentes ad matrimonium anathematis pœna ipſo facto incurrenda punit: & licèt Alphonſ. *in appendic. ad ſpecul. coniug.* 1. *part. art.* 9. *concl.* 6. cenſeat hanc pœnam eſſe maledictionem quandam ſolemnem, non excommunicationem, ſiquidem Concil. *eadem ſeſſ.* 6. *cap.* 6. volens raptorem pœna excommunicationis ferire id expreſſit. Nihilominus verius & receptius eſt Concilium nomine anathematis excommunicationem intellexiſſe: tum quia nomine anathematis excommunicatio maior intelligitur, Argum. Textus, *in cap. debent.* 11. *quaſt.* 3. & *cap fin.* 30. *quaſt.* 4. Tum quia maledictio ſolemnis cùm à Iudice ferenda ſit, non poteſt ipſo facto incurri. Atque ita tradunt Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 22. *num.* 8. Suar. *de cenſur. ſect.* 2. Gutierr. *cap.* 79. *num.* 10. Coninch. *diſp* 28. *dub.* 5. *num.* 48.

Notanter dixi, *Cogentes ad matrimonium*, non enim impedientes matrimonium hac pœna excommunicationis feriuntur, vt benè aduertit Henriq. *lib.* 11. *cap.* 6. Gaſpar Hurtado *diſp.* 6. *difficult.* 7. *num.* 26. Deinde *Cogentes iniuſtè*, nam iuſtè nulla pœna digni ſunt, cùm nullam iniuſtitiam committant. Quare ſi obligatus ſis contrahere matrimonium, vel quia promiſiſti, vel quia virginem violaſti, vel alia de cauſa, & Princeps ſæcularis te mediis iuſtis cogat, nulla pœna afficitur, quia pœna ſupponit culpam, quæ in tali coactione nulla eſt. Præterea non omnes cogentes hanc pœnam excommunicationis incurrunt, ſed ſolùm domini temporales iuriſdictionem in foro ſæculari habentes, aduerſus enim hos excommunicatio fertur, quia de illis tantùm eſt ſermo in *prædicto cap.* Si ergo tenebantur ex proprio officio ſubditos à coactione tueri, meritò ergo puniuntur, ſi coactionem inferant. Quocirca neque parentes cogentes filios ad matrimonium hanc excommunicationem incurrunt, quia iuriſdictionem in foro ſæculari non habent, neque item Parochus ob eandem rationem, neque Epiſcopus qui Dominus temporalis non eſt, vt benè notarunt Sanch. *lib* 4. *diſp.* 22. *num.* 9. Coninch. *diſp.* 28. *dub.* 5. Henriq. *lib.* 1 *.cap.* 6. Gutierr *cap.* 79. *num.* 12. aduerſus Ludouic. Lop. 1. *part. inſtruct. cap.* 44. Albornoz. *lib.* 4. *de arte contractuum cap.* 1. Neque item Rex, aut Imperator, nam eſto ſint Domini temporales propter eorum dignitatem debebant neceſſariò exprimi, vt excommunicatione innodarentur iuxta Conc. Trident. *ſeſſ.* 22. *c.* 11. *de reformat.* & in *Bulla cœnæ*, & tradit Henriq. Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.*

6. Tertia difficultas, Qualiter poſſint parentes cogere filios ad matrimonium contrahendum, ipſique teneantur obedire? Si filij aliàs non tenentur matrimonium contrahere, ſed volunt religionis, vel cœlibatus ſtatum eligere, nequaquam poſſunt parentes etiam leuiter eos ad matrimonium contrahendum obligare, quia iniuſta eſt obligatio, quæ ſtatus melioris electionem impedit, ſicuti benè docent ex communi ſententia Sanch. *diſp.* 23. *num.* 4. Gutierr. *de matrim. cap.* 79. *num.* 17. Econtrà verò ſi filij matrimonium contrahere tenentur, vel quia promiſerunt, vel quia id neceſſarium eſt, vt graui parentum neceſſitati ſuccurrere poſſint, aut ob aliam cauſam, poſſunt à parentibus coactione moderata obligari, quia poteſtatem habent obligandi filios, vt iure naturæ debitis ſatisfaciant, vt rectè aduertit Ægid. Coninch. *diſp.* 28. *de matr. dub.* 5. *num.* 50. Gutierr. plures referens *de matrim. cap.* 79. *numero* 16.

7. Ex ſuppoſitione autem, quòd filij nolunt ſtatum religionis, aut cœlibatus eligere, neque obligationem habeant cum determinata perſona matrimonium contrahendi affirmant Sotus, *in* 4. *d.* 29. *quaſt.* 1. *art.* 4. *column.* 3. Nauarr. *in ſum. cap* 14. *num.* 15. Rodrig 1. *t. ſum. in* 2. *edit. cap.* 231. *num.* 6. Ludouic. Lopez *in ſuo inſtruct.* 1. *part. cap.* 54. §. *ſed aduertitur.* Capua, *lib.* 2. *deciſ. cap.* 55. *num.* 19. Rebell. *quaſt.* 14. *ſect.* 2. Bellarm. *lib.* 1. *de matr. cap.* 19. obligatos eſſe filios ſub culpa lethali illud matrimonium inire, quod vel parentes promiſerunt, vel aliàs iudicant conueniens, & vt ſic contrahendum præcipiunt. Mouentur ex Textu *in cap.* 1. *de deſponſat. impuber. in fine.* vbi de matrimonio, quod à parentibus promiſſum eſt, inquit Pontifex: & poſtquam filius peruenerit ad perfectam ætatem omnino debet hoc adimplere. Notandum enim eſt verbum *debet*, quod neceſſitatem, & obligationem importat ex Gloſſa in *cap. propoſuit. verbo, non debet, de appellationib.* & in *Clement. attendentes de Statu monachor. in princ. verbo, debeant*, & aliis relatis à Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 23. *num.* 2. Neque hoc alienum iudicandum eſt à poteſtate parentum, quibus incumbit filiorum nuptias procurare, quique ſolent grauiſſimè offendi, ſi contra eorum voluntatem filij audeant matrimonium inire.

8. Rectiùs tamen Richard. *in* 4. *d.* 29. *art.* 1. *quaſt.* 4. Abulen. 1. *Reg. cap.* 18. *quaſt.* 24. Sanch. aliis relatis, *lib.* 4. *diſp.* 23. *num.* 3. Gutierr. *de matrim. cap* 79. *num.* 15. Coninch *diſp.* 28. *dub.* 5. *num.* 50. cenſent nulla per ſe obligatione aſtringi filios ad matrimonium contrahendum, quod vel parentes ſpoponderunt, vel contrahi præcipiunt, eo quòd matrimonium eſt quædam perpetua ſeruitus grauiſſima ſecum onera adducens, quam non decet aliena, ſed propria voluntate ſubire, præcipuè cùm debeat hæc ſeruitus ſub mutuo coniugum amore conſtitui, qui rarò habetur ex matrimonio aliena voluntate contracto.

9. Notanter dixi *per ſe*, nam per accidens obligari filij poſſunt ad matrimonium, quod parentes contrahere præcipiunt ex ſuppoſitione quòd velint matrimonialem ſtatum eligere. Sed enim rationabiliter præſumant ob ſpretam voluntatem parentum rixas, odia, aliàve grauia incommodia ſubortura eſſe, tenentur ſub graui culpa ex lege charitatis hæc vitare, ſi commodè poſſunt, vt benè notauit Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 23. *n.* 10. & 11. Gutierr. *de matr. c.* 79. *n.* 20. Coninch. *diſp.* 28. *de matr. dub.* 5. *in fine.*

10. Neque his obſtat Textus adductus ex *cap.* 1. *de deſponſat. impuber.* nam vt rectè Gloſſ. *ibi*: Hoſtienſ. *in fine.* Ioann. Andr. *num.* 8. Sanch. *diſp.* 23. *num.* 3. Gutierr. *cap.* 79. *num.* 14. verbum *debet* non de præcepti, ſed de honeſtatis debito intelligendum eſt propter ſubiectam materiam, quæ ſummam libertatem expoſtulat. Et licèt parentibus incumbat prouidere filiis nuptias, ſicut & alium ſtatum, non tamen tenentur filij eorum voluntatem ſequi, ſicuti non tenentur religionem ingredi, quam parentes optant, etſi velint eum perfectiſſimum ſtatum eligere, nam in electione ſtatus etiam determinati, quilibet eſt ſui iuris.

11. Communiter verò Doctores affirmant obligatos eſſe filios nuptias contrahere volentes ſub graui culpa conſilium à parentibus, vel eorum vicem tenentibus inquirere, eſto illud ſequi non teneantur; quia cenſetur grauis contemptus in re ita graui conſilium eorum ſpernere, quibus à natura incumbit filiorum bono proſpicere, quippe credendi ſanum, & conueniens concilium eſſe daturi. Sic Sanch. *diſp.* 23. *in fine.* Gutierr. *lib.* 1. *can. qq. capit.* 10. *num.* 3. & *de matrim. cap.* 79. *num.* 10. Ægid. *d. diſp.* 28. *dub.* 5. *concl.* 3. Quod intelligendum eſt, quando filij indifferentes ſunt ad hoc, vel illud matrimonium ineundum: nam ſi in vnum determinati; tametſi parentes contrarium conſulant; nullatenus credo obligari filios conſilium à parentibus requirere, vtpotè nullius fructus, & quod parentibus grauioris offenſionis occaſionem præbere poteſt, idéoque prædicti Doctores conſultò dicunt hanc filiis obligationem ineſſe conſilium à parentibus requirendi, cùm nulla in contrarium rationabilis cauſa exiſtit.

12. Quarta difficultas, Qualiter poſſint parentes filium, aut filiam contra ſuam voluntatem nubentem exhæredare, dotémque negare? Licèt aliqui exiſtiment iure communi, & regni Caſtellæ filiam indigno nubentem inuitis parentibus exhæredari ab eis poſſe, vt conſtat ex his, quæ adducit Gutierr. *lib.* 2. *pract. q.* 1. & 3. Sanch. *lib.* 4. *de matr. diſp.* 24 & 25. At oppoſitum probabilius eſt, niſi puella quæ vigintiquinque annos nondum attigerit, & luxurioſam vitam degat relicto matrimonio à parentibus propoſito, vt expreſſè traditur Authent. *vt cùm de appellat. cognoſc.* §. *aliud quoque ad finem* & *leg. regia*, 5. *tit.* 7. *part.* 6. ibi: [Otroſi quando el padre qui ſieſe caſar ſu fija, e la dotaſe ſegun la riqueça que el ouieſe, e ſegun que perteneçieſe a ella ea aquel conquien la queria caſar. Si ella contra voluntad del padre dixeſe que no queria caſar, e deſpues deſto ficieſe vida de mala mujer en puteria, poder laia el padre desheredar por tal raçon. Pero ſi el padre alongaſe el caſamiento de ſu fija de manera que ella paſaſe de edad de veynte y çinco años, ſi deſpues deſto ſiçieſe ella yerro, o enemiga de ſu cuerpo, o ſe caſaſe contra voluntad de ſu padre, no poþria el desheredarla por tal raçon.] Et licèt aliquæ leges noſtri regni videantur affirmare poſſe filiam inuitis parentibus nubentem exhæredari ob hanc præciſè rationem, præcipuè cùm à parentibus matrimonium aptum, decens, & conueniens offertur, vti decidi videtur *leg.* 10. *tit.* 1. *part.* 4. ibi: [Maguer que la no pueda apremiar a que cumpla lo que el auia prometido puede la desheredar, &c. E eſto ſe entiende ſi deſpues deſto ſe caſare ella con otro contra la voluntad de ſu padre,

padre, o ficieſe maldad de ſu cuerpo] Et *leg.* 11. extenditur ad filios. Verùm leges hæ per *l.* 8. *tit.* 7. *part* 6. correctæ ſunt, ſi quidem ibi dicitur. [Mas ſi por alguna otra razon qualquier que no fueſe de las ſobredichas en eſtas leyes desheredaſe el padre a ſu fijo, nouáldria el tal desheredamiento.] Et ita tenet Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 24. Molin. Theolog. *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 176. *pag.* 1039.

13. Dubitant autem Doctores, & meritò, An leges hæ, & aliæ ſimiles loquentes de pœnis appoſitis contrahenti matrimonium contra rationabilem voluntatem parentum Iure Canonico ſint abrogatæ. Affirmant abrogatas eſſe Panormit. aliſque relatis Couarruu. 2. *p. de matr. cap.* 3. §. 8. *num.* 5. Cuiac. 3. *obſeruat. cap.* 6. Azor. 1. *p. lib.* 5. *inſtit. cap.* 25. *pag.* 473. Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 25. *num.* 2. Vazquez *diſp.* 4. *de matr cap.* 2. *numero* 24. Gaſpar Hurtado. *diſp* 6. *difficult.* 9. *num.* 35. Mouentur, quia ius Canonicum ſummam libertatem in matrimonio contrahendo requirit; ideóque pœnam ſponſalibus appoſitam annullat *c. gemma, de ſponſal.* Exhæredatio autem grauiſſima pœna eſt libertati matrimonij maximè obſtans Præterea condere leges circa matrimonium, & de illarum obſeruatione iudicium ferre poteſtatis Eccleſiaſticæ eſt, non ciuilis. *cap. tuam de Ordine cognit.* & *capite cauſam el* 2. *Qui filij ſint legitimi. cap. de ſponſalibus.*

14. Verùm contraria ſententia mihi probabilior eſt, quàm defendunt Iulius Clarus *pract. q.* 81. *num.* 12 Sotus *in* 4. *d.* 29. *q.* 1. *art.* 4. *ad* 4. Ant. Gomez *ad leg.* 49. *Tauri, num.* 2. Molina Ieſuita. *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 176. *num.* 24. *pag.* 1013 Ferdinand Rebell. *de matr. quæſt.* 14. *ſect.* 3. Petr Gregor *lib.* 1. *ſyntagm. cap.* 3. *num.* 21. Baſil Ponce, *lib.* 2. *de matrim. cap.* 1. *numero* 29. & alij plures ab eiſdem relati Moueor, quia appoſitio pœnæ filiæ nubenti contra voluntatem parentis rationabilem, maximè ſi nubat indigno, & luxurioſam vitam degat, non eſt cauſas matrimoniales iudicare, neque matrimonij contractū impedire, ſed bono filiorū prouidere, & coniugij abuſus impedire, inimicitias, odia, & diſſenſiones vitare, quæ regulariter ex matrimonio contra voluntatem parentum inito oriri ſolent. Adde hanc exhæredationem non pœnam, ſed præmij negationem eſſe iudicandam, quippe filiis iure naturæ ſolùm debentur alimenta, quæ illis ad vitam neceſſaria fuerint: hæreditas autem, & ſucceſſio iure poſitiuo eſt introducta. Meritò ergo ius ipſum poſitiuum prædictam ſucceſſionem denegare poteſt filiis voluntati parentum iuſtæ in re tam graui contradicentibus, ſicuti ſolent maioratus denegari iis qui impares nuptias contrahunt.

15. Hinc contraria ratio ſoluta manet, nam eſto exhæredatio pœna ſit, non tamen eſt conſtituta ad impediendum matrimonium, ſed ad impediendum illius abuſum. Neque Textus *in cap. gemma, de ſponſal.* nobis aduerſatur, ibi enim prohibetur pœna conuentionalis appoſita recedentibus à matrimonio vtrunque contracto, ex qua prohibitione non licet inferre prohibitam eſſe pœnam appoſitam nubentibus contra iuſtam voluntatem parentum, quia hæc appoſitio pœnæ nullum matrimonio præiudicium affert; ſed potiùs eius finem promouet, & contrahentium bono, Reipublicæque paci conſulit.

16. Cauſæ autem iuſtæ, vt filia à parentibus exhæredari poſſit, ſufficiunt vt ei alimenta denegentur, præter ea quæ ad vitæ ſuſtentationem ſunt neceſſaria, vt rectè docuit Molina Ieſuita, *diſp.* 16*a*. *in fine.* & *diſp.* 176. *n.* 10. *pag.* 1010. Quinimo inquit Molina Iuriſta, *lib.* 2. *de primogen. cap.* 16. *num.* 3. & probabile reputat Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 16. *num.* 1. licitum eſſe prædictæ filiæ alimenta denegare. Sed rectiùs Couarru. 4. *decret.* 2. *p. c.* 8. §. 6. *n* 17. Sanch. *lib.* 4 *de matr. diſp.* 26 *n.* 1. Molin. Theolog. *ſuprà.* Gutierr. *de matr. cap.* 79. *num.* 4. contrarium firmant, eo quòd alimenta iure naturæ debita ſunt quæ denegari non debent ob id quod licitè filij præſtare poſſunt.

17. Filiæ vero minori 25. annis nubenti abſque patris conſenſu, & ſine promiſſione dotis non tenetur pater dotem conſtituere, etſi digno nubat, ſi aliunde habeat bona, quibus ſuſtentari poſſit, vti probabilius defendit Couarru. 2. *p decret. cap.* 3. §. 8. *num.* 8. Sanch. *diſp.* 16. *num.* 17. Colligitúrque *ex leg* 8. *tit.* 1. *part.* 4 Eo quòd reuerentiam debitam patri non habuit. Sed contrarium ſatis probabile eſt, ſiquidem dos non ſolùm ad vitæ ſuſtentationem conceditur, ſed vt onera matrimonij portari poſſint faciliùs iuxta Textum *in cap. ſalubriter, de vſuris.* At pater tenetur dotare filiam, etiamſi aliunde habeat alimenta, & dotem non promiſerit, vt docet Gloſſa *in cap. de raptoribus, in fine* 36. *q.* 1. & decidi videtur *leg.* 8. *tit.* 11. *part.* 4. ibi: [El padre quando caſa ſu fija en ſu poder, quier aya ella algo de ſuyo o de otra parte o non, tenudo es el padre de la caſar, e de la dotar] Ergo ipſa nubens digno rectè negotium patris geſſit, fecit enim quod ipſe pater facere tenebatur. Non ergo conqueri poteſt de matrimonio contracto à filia abſque eius conſenſu, & conſequenter nec pœnam priuationis dotis luere debet.

18. Verùm ſi filia maior ſit 25. annorum, etiamſi indigno abſque patris conſenſu nubat, tenetur pater eam dotare, quia ipſi patri tribuendum eſt quòd indigno nupſerit, cùm tam longo tempore matrimonium diſtulerit: fauetque lex regia 5. *tit.* 7. *part.* 6. Et tradit aliis relatis Sanch. *dicta diſp.* 16. *num.* 1. Quod cenſerem limitandum, vt ſolùm concederetur dos neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem tam ipſius, quàm viri, quia licèt culpam mortalem in contrahendo matrimonio cum indigno non commiſerit, at commiſit ciuilem, & politicam graui nota parentem, & familiam afficiens, ob quam cauſam meritò poteſt priuari alimentis, & dote, quæ nec promiſſa eſt, nec iure naturæ debetur, vt benè iudicat Sanch. *num.* 18. *in fine.* Vide Couarruu. & Gutierr. & Molinam *loc. alleg.*

Pvnctvm XIII.

De matrimonio clandeſtino.

§. I.

Quid ſit matrimonium legibus Ciuilibus, Eccleſiaſticiſque punitum?

1 *Duplex eſt ſpecies matrimonij clandeſtini.*
2 *Quæ ſit differentia inter has ſpecies?*
3 *Matrimonium omiſſis denunciationibus culpabiliter celebratum pœnis clandeſtini matrimonij afficitur.*

1. ETſi aliqui Canoniſtæ plures ſpecies matrimonij clandeſtini enumerent, verior ſententia affirmat ſolam duplicem ſpeciem legibus ciuilibus, Eccleſiaſticiſque punitam enumerandam eſſe, nempe ſi matrimonium fiat ſine Parocho, vel teſtibus, vel ſi fiat omiſſis denunciationibus, vt benè comprobant Sotus, *in* 4. *d.* 28. *q.* 1. *art.* 1. *paulò poſt princ.* Salzedo *in pract. crimin. c.* 73. *in princ.* Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 13 *n.* 3. Gutier. *lib.* 2. *pract. q.* 4. *num.* 13. & *de matr. c.* 55. *num.* 1. Couinch. *diſp.* 27. *in princ.* Neque ab hac clandeſtinitate excuſatur matrimonium publicè celebratum, ſi ei Parochi, vel teſtium præſentia, denunciationúmve præmiſſio deſit, quippe eſt factum omiſſis à iure requiſitis, quod ſufficit, vt clàm factum eſſe dicatur iuxta doctrinam Bart. *in leg. fin. in princ. verſ. qualiter ff. de ritu nuptiar.* Et tradit Gloſſa *cap. fin. verbo, clandeſtina, de clandeſtina. deſponſat.* ſic *cap.* 2. *verbo publicè. Qui filij ſint legitimi* Et docuit Gutierr. *lib.* 2. *pract. q.* 4. *ſub num.* 3. Et *de matr. cap.* 55. *num.* 7.

2. Inter has ſpecies clandeſtini matrimonij duplex eſt differentia; *Prima*, & præcipua, quod matrimonium ſine Parocho, vel teſtibus contractum illis in locis, in quibus Trident. Concilium publicatum eſt nullum eſt, & irritum; ſecùs verò contractum omiſſis denonciationibus. *Secunda* differentia eſt, quod pœnæ impoſitæ tum in *leg.* 49. *Tauri exhæredationis*, quæ eſt lex 1. *tit.* 1 *lib.* 5. *recopilat.* tum in aliis antiquis Textibus *tit. de clandeſtina deſponſat.* locum non habeant comparatione matrimonij clandeſtini, quod nullum eſt, quia ſpectabant matrimonium clandeſtinum, quod verum matrimonium eſſet, non verò matrimonium quod nullum eſt, nullámque obligationem parit, vt rectè conſiderarunt Did. Perez. *l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5. *ord.* 6. *item ſolent.* Palaçios Rubios *leg.* 49. *Tauri. n.* 3. & 4. Et *ibi* Caſtillo *n.* 17. Matienzo *leg.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5 *recopilat. gloſſ.* 7. *in fine.* Et *ibi* Azeuedo, *n.* 46. Molina Ieſuita. *t.* 1. *tract.* 2. *diſp* 179. §. *obſerua.* Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 2. *num.* 5. Gutierr. *lib.* 2. *pract. q.* 4. *à num.* 1. & *de matr. c.* 55. *num.* 3. aduerſus Gratian. *reg.* 83. *num.* 11. & *reg.* 194. *num.* 9. Zeuallos *in pract. qq. q.* 5. *numero* 13.

3. Matrimonium verò præſente Parocho & teſtibus celebratum omiſſis culpabiliter denunciationibus, quia ex communi ſententia clandeſtinum eſt, pœnas omnes contrahit, quæ matrimonio clandeſtino iure antiquo impoſitæ erant, vt colligitur *ex cap. fin.* §. *ſi quis verò de clandeſt. deſponſ.* ibi enim matrimonium clandeſtinum appellatur, cui monitiones non præmittuntur. Neque à Concilio Trident. hac in parte aliquid mutatum eſt, quin potiùs confirmatum *cap.* 1. & 5. *ſeſſ.* 24. *de reformat. matrim.* illis verbis: *Et Lateranenſ. Concilij veſtigiis inhærendo.* Et tradit aliis relatis Sanch. *lib.* 3. *de matr. diſp.* 1. *num.* 7. Gutierr. *lib.* 2. *pract. quæſt.* 4. *num.* 8. & *de matrim. cap.* 55. *num.* 5. Quapropter filij nati ex prædicto matrimonio illegitimi cenſendi ſunt ex Textu *in cap. cùm inhibitio.* §. *ſi quis verò, de clandeſt. deſponſat.* ſicuti pluribus relatis docet Zeuall. *in ſuis qq. pract. q.* 697. *num.* 4. Sanch. *lib.* 3. *diſputat.* 1. *num.* 15. Gutierr. *cap.* 55. *de matrim. num.* 8. Sed vide quæ diximus 2. *part. tract.* 13. *de benefic. diſp.* 4. *punct.* 1. §. 1 & *ſeqq.* & quæ ſunt dicenda §. *vlt. huius Punct.* vbi de pœnis clandeſtini matrimonij.

Dixi *omiſſis culpabiliter denunciationibus*, quippe ſi ex diſpenſatione Epiſcopi, vel aliàs ob cauſam vrgentem omittantur, matrimonium clandeſtinum cenſendum non eſt, nec clandeſtini matrimonij pœnis afficiendum, vt benè aduertit Sanch. *lib.* 3. *diſputat.* 1. *num.* 3. Gutierr. *de matrim. cap.* 55. *num.* 4.

§. II.

§. II.

Qualiter potuerit Eccleſia matrimonia abſque Parocho, & teſtibus celebrata irritare?

1 *Matrimonia abſque Parocho, & teſtibus celebrata valida fuiſſe, & eſſe illis in locis, in quibus* Concil. *non eſt receptum.*
2 Concil. Trident. *irrita fecit.*
3 *Qualiter hac poteſtate irritandi matrimonium gaudeat* Concil.
4 *Satisfit obiectionibus, quæ proponi poſſunt.*

1. CErtum de fide eſt ante Trident. prædicta matrimonia valida fuiſſe, eſſéque in præſenti illis in locis, quibus Concil. Trident. publicatum non eſt, colligitur apertè ex Alexand. 3. *cap.* 2. *de clandeſtin. deſponſat.* Et ex Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reform.* Culpa tamen lethalis ex præcepto Eccleſiæ erat ſic contrahere, ſicuti denotat Trident. *loc. alleg.* dicens: *Eccleſia ſemper hac matrimonia deteſtata eſt.* Dixi *ex præcepto Eccleſiæ*, iure namque naturæ vetitus eſt contractum clandeſtinum prohibitum non eſſe, vt indicauit D. Thom. *in* 4 *d.* 28. *art.* 2. *ad* 3. Sotus *ibi, quæſt.* 1. *art.* 2. *Concluſ.* 1. Et Caiet. 1 *opuſcul. tract.* 12. *de matr. quæſt.* 2. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 1. *num.* 4. *concl.* 1. Licet enim ex prædicto contractu plura inconuenientia regulariter oriantur, id tamen non eſt ratione ipſius contractus, ſed ex prauo hominum affectu, & malitia, quod non eſt ſufficiens, vt ipſe contractus in ſe malus reddatur, ſicuti excludo, & ex portatione armorum nocturna plura ſolent damna accidere, non tamen inde fit ſecluſa lege poſitiua eſſe peccatum ludere, aut arma noctu portare, maximè ſi bonus aſſiſtat finis. Quare infideles clam contrahentes non peccant mortaliter, ſi ex tali contractu nullum graue damnum timeatur, vt benè Sotus *ſuprà*, *concl.* 1. Petrus de Ledeſma *d.* 45. *art.* 5. *pag.* 171. Caietano & Coninch. *locis alleg.*

2. Hæc igitur matrimonia clandeſtina Trident. Concilium irrita fecit non abſolutè, ſed illis in locis, quibus ipſum Concilium publicatum eſt poſt menſem à die publicationis, vt conſtat ex *ſeſſ.* 24 *cap.* 1. *de reformat*, ibi: *Qui aliter quàm præſente Parocho vel alio Sacerdote de ipſius Parochi, ſeu Ordinarij licentia & duobus, vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos in præſenti decreto irritos facit, & annullat.* Et in fine inquit. *Decernit inſuper, vt huiuſmodi decretum in vnaquaque Parochia ſuum robur poſt triginta dies habere incipiat à die primæ publicationis in eadem Parochia factæ numerandos.* Ex quibus verbis conſtat duplici ex capite Eccleſiam hæc matrimonia clandeſtina irrita feciſſe, primò directè, annullando ipſum contractum, ſecundò indirectè inhabilitando perſonas.

3. Quod autem Eccleſia hac gaudeat poteſtate conuincitur hac ratione. Reſpublica ciuilis nulla alia de cauſa irritare ſubditorum contractus poteſt, niſi quia ei ſubduntur in ordine ad commune bonum, politicamque gubernationem, ideóque impediuit, ne minores abſque authoritate tutorum dominium ſuorum bonorum in alios transferre poſſent, néve maioratu gaudentes illum alienarent. Sed Eccleſia poteſtatem habet ſuper fideles, vt eos regere, & gubernare poſſit, prout ipſis, communique bono expedire iudicauerit, poterit ergo in ordine ad huiuſmodi finem contractus aliàs validos, & legitimos irritos, & nullos facere, vti fecit irritam commutationem ſymoniacam beneficiorum, *cap. olim*, & *capite quæſitum de rerum permutat.* & profeſſionem in religione emiſſam ante decimum ſextum annum, & nouitiatum expletum, vt habetur in Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *de Regularib. cap.* 16. Simili modo probatur habere Eccleſiam poteſtatem reddendi perſonas inhabiles ad ſic contrahendum. Cùm Reſpublica ob poteſtatem quam erga ſubditos habet reddere poſſet aliquos inhabiles ad contractus, vt patet in muliere, quæ non poteſt abſque licentia viri, & in minoribus, & prodigis, qui nequeunt abſque authoritate tutorum celebrare contractus, ſuntque inhabiles ad ſic contrahendum. Quid mirum ſi Eccleſia ſuos ſubditos inhabiles reddiderit ad matrimonia clandeſtina contrahenda, præcipuè cùm notum omnibus ſit conſanguineos ex conſtitutione Eccleſiæ redditos eſſe inhabiles ad contrahendum inter ſe abſque diſpenſatione, *toto tit. de cognat. ſpirit.* Et *tit. de conſang. & affinit.*

4. Neque his obeſt quòd matrimonium non tantùm ſit contractus, ſed etiam ſit Sacramentum, & Eccleſia ſubſtantiam Sacramentorum mutare non poſſit, vt deciſum eſt in Conc. Trid. *ſeſſ.* 21 *cap* 2. Non enim poteſt Eccleſia facere vi panis, & vinum materia Euchariſtiæ non ſit. At contractus celebratus inter virum, & fœminam abſque Parochi, & teſtium præſentia materia & forma fuit Sacramenti matrimonij, ergo Eccleſia non videtur potuiſſe prædictam ſufficientiam derogare. Non inquam obeſt, fateor námque non potuiſſe Eccleſiam mutare materiam, & formam propriam, & formalem Sacramentorum: contractus clandeſtinus abſque Parochi, & teſtium præſentia non fuit materia, & forma Sacramenti matrimonij, niſi ex ſuppoſitione quòd eſſet contractus legitimus, & à legitimis, & habilibus perſonis ad ſic contrahendũ celebratus. Cùm ergo potuerit Eccleſia prædictum contractum illegitimum reddere, & perſonas ad ſic contrahendum inhabiles conſtituere, potuit materiam Sacramenti matrimonij non proximam, & formalem, ſed remotam mutare. Sicuti ſi poſſet Eccleſia efficere, vt hic panis iam non eſſet panis, & hæc vox *Corpus* non ſignificaret corpus, conſequenter efficere poſſet indirectè, & remotè, vt id quòd erat materia Sacramenti iam non eſſet, non quidem per mutationem materiæ, ſed per illius fundamentalem deſtructionem.

Neque item obeſt, quod præſentia Parochi, & teſtium ad ſolemnitatem contractus videatur requiſita non ad illius eſſentiam, ſicuti plures conditiones requiruntur in teſtamentis, & in alienatione rerum Eccleſiæ. Non inquam obeſt: nam eſto ad ſolemnitatem contractus matrimonij requiratur præſentia Parochi, & teſtium; requiritur tamen ad ſolemnitatem non extrinſecam, ſed intrinſecam, & eſſentialem ipſius contractus, & ſine qua contractus validus eſſe nequit. Secùs verò contingit in aliorum contractuum ſolemnitatibus, quæ non tam pro foro interno, quàm externo exiguntur, ideóque etſi validi ſint in foro interno, ſolui in externo poſſunt: at matrimonium ſemel in foro conſcientiæ validum, nequit in exteriori foro ſolui.

§. III.

Qualiter denunciationes matrimonio contrahendo præmittendæ ſint?

1 *Proponitur decretum* Trident.
2 *Ter contrahentes denunciandi ſunt in propria Parochia.*
3 *Item tribus diebus continuis, vel feſtiuis ſunt denunciandi.*
4 *Sub qua culpa prædicta obligent.*
5 *Aliquando abſque culpa poſſunt contrahentes propria authoritate omiſſis denunciationibus contrahere.*

1. TRident. Conc. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reformat. matrimonij*, veſtigiis ſacri Concilij Lateranen. inhærens præcipit, vt in poſterum antequam matrimonium contrahatur ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus feſtiuis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publicè denuncietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum, quibus denunciationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrandum matrimonium in facie Eccleſiæ procedatur.

2. Ex quo Textu conſtat ter contrahentes denunciandos eſſe in propria Parochia. Vnde ſi contrahentes ad diuerſas Parochias pertineant, in vtraque parochia denunciandi ſunt, aliàs non eſſet contrahens in propria Parochia denunciatus, neque fini Concilij ſatisfactum, qui eſt, vt impedimentum ſi fortè adſit detegatur, quod rectè non præſtaretur, ſi tantùm in aliena Parochia vbi quis ignotus eſt publicaretur, vt rectè aduertit ex declarat. Cardinalium Segura 2. *part. direct. iudic. cap.* 16 *num.* 19. Henriq. *lib.* 11. *de matr. cap.* 7 *num.* 2. Petr. Ledeſm. *tract. de matr. quæſt.* 45. *art.* 5. *punct.* 3. & *in ſum.* 1. *part. de Sacram. matrimonij cap.* 6. *concluſ.* 7. *verſ. aſede aduertis.* Zerola *prax. Epiſcop.* 1. *part. verbo Matrimonium.* §. 3. Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 6. *num.* 4. Rebell. *lib.* 2. *de matr. quæſt.* 7. *num.* 19. Reginald. *prax. lib.* 31. *num.* 225. Coninch. *de Sacram. t.* 2. *diſp.* 27. *num.* 46 *dub.* 5. Gutierr. *de matr. cap.* 56. *num.* 5. Gaſpar Hurtado *diſp.* 5. *de matr. diffic.* 18. *num.* 61. Excipe tamen niſi in aliquo loco contrarium eſſet conſuetudine receptum, quod mihi eſt ignotum, tametſi de aliquibus teſtetur Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *de matr.* 2. *part. cap.* 4. *num* 9.

3. Secundò conſtat tribus diebus continuis, & feſtiuis denunciandos eſſe: continuis, inquam, qui ſibi non ſuccedunt immediatè, aptiùs enim detegetur impedimentum, ſi inter vnam, & aliam denunciationem tempus aliquod etſi breue intercedat, vti benè docuit Ægid. Coninch. *diſp.* 27. *num.* 47. *dub.* 5. Petr. Zenedo *collect. ad decret.* 5. *num.* 58. *num.* 11. Sanch. *diſp.* 6. *num.* 8. Gutierr. *cap.* 56 *num.* 6. Hurtado *difficultat.* 18. *num.* 62.

Tertiò conſtat debere fieri in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia è Parocho, vel alio ex Parochi licentia, tum ob decentiam, & maiorem matrimonij Sacramenti reuerentiam Tum quia regulariter omnes Parochiani ibi aſſiſtunt, qui impedimentum (ſi eſt) denunciare poſſunt.

4. Sed an prædicta omnia ſub graui culpa obſeruanda ſint; non conueniunt Doctores. Quippè omiſſionem vnius tantùm denunciationis ante vel poſt, ante conſummationem

matrimonij, quando non præſumitur impedimentum, cenſent aliqui graues Doctores leuem eſſe materiam, neque excedere venialem culpam, vt videre eſt in Petro de Ledeſm. *tract. de matr. quæſt. 45. art. 5. pun. 3. dub. 1. concluſ. 3.* Sanch. *lib. 3. diſp. 5. num. 7.* Rebell. *lib. 2. quæſt. 7. num. 10.* Gaſpar Hurtado *difficult. 18. num. 59.* At vt benè Ægid. Coninch. *diſp. 27. dub. 5. concluſ. 3.* abſque graui cauſa hæc doctrina admitti facilè non debet. Deinde ſi vno, vel altero die feſto etiam non immediato denuntiationes intermittantur, vel econtrà ſi ita continuè, & ſucceſſiuè denuntiationes fiant, vt nullius diei ſit intermiſſio, non videtur grauis materia ad peccatum mortale ſufficiens, ſicuti docet Sanch. & alij nuper relati. Quinimo à mortali excuſandum eſt, ſi tribus diebus etiam non feſtiuis, ſed feriatis ſtante magno populi concurſu proclamationes fierent, vti docuit Sanch. *lib. 3. diſp. 6. num. 9.* Reginald. *lib. 31. num. 227.* Gutierr. *tract. de matr. cap. 56. num. 8.* Hurtado *dicta difficult. 18.* Layman, *tract. 10. de matr. 2. part. cap. 4. num. 10.* Qui id ipſum docent, eſto proclamationes fierent extra Eccleſiam in locis competentibus, vt in prædicationibus magna populi copia confluente, eo quòd fini Concilij qui eſt, vt matrimonium contrahentium ad multorum notitiam perueniat fiat ſatis, ſi diebus feriatis, vel in loco publico, vbi ingens populi concurſus adeſt publicentur.

5. Quod ſi contingat caſus, in quo matrimonium ſtatim contrahi bono communi, vel ſpeciali contrahentium expediat maximè, neque ſit recurſus ad Ordinarium, qui in prædictis denuntiationibus diſpenſet, poterunt contrahentes abſque vlla culpa matrimonium contrahere coram Parocho, & teſtibus, Parochúſque, & teſtes adeſſe poterunt quia leges Eccleſiaſticæ non cenſentur eo rigore obligare, vt benè docent Sotus *in 4. d. 28. q. 1. art. 2. concluſ. 3. §. ex his* Ludouic. Lopez *1. p. inſtruct. cap. 39. §. ex prædictis.* Coninch. *diſp. 27. de matr. dub. 5. num. 52.* Sanch. *alias relatus, lib. 3. diſp. 10. num. 27* Paul. Layman. *tract. 10. 2. part. cap. 4. num. 10.* Iudicat Gutierr. *cap. 57. de matr. num. 6.*

§. IV.

Qui poſſint in denuntiationibus diſpenſare & quæ ſit cauſa legitima diſpenſationis?

1 *Ordinarius poteſtatem habet in denunciationibus diſpenſandi.*
2 *Vicarius Epiſcopi hanc poteſtatem habet ex vi vicariatus, etſi alij negent.*
3 *Parocho non eſt datum in his denuntiationibus diſpenſare.*
4 *Poteſtas diſpenſandi in his denuntiationibus delegari poteſt.*
5 *Nequit Ordinarius diſpenſare abſque cauſæ cognitione.*
6 *Non eſt opus iudicialis cognitio.*
7 *Quæ ſint cauſa iuſta ad diſpenſandum?*
8 *Proponuntur ſigillatim cauſæ diſpenſationis.*
9 *Quid Ordinarius obſeruare debeat, antequam diſpenſet.*

1. Concil. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 1.* hanc poteſtatem concedit Ordinario, ibi: *Niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt denuntiationes omittantur.* Nomine Ordinarij non ſolùm Epiſcopus, vt de ſe conſtat, ſed Abbates, Priores, aliíque plures iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem habentes intelliguntur, vt benè tradunt Nauarr. ſub *tit. de ſponſalib. in 1. edit. conſ. 5.* & ſub *tit. de clandeſtina deſponſat. in 2. edit. conſ. 2.* Henriq. *lib. 11. cap. 5. num. 5.* Rodrig. *1. t. ſum. cap. 217. num. 4. in 3. edit.* Sanch. *diſp. 7. num. 4.* Quocirca Magiſter Scholæ Salmanticenſis poterit in his denunciationibus diſpenſare cum Scholaſticis, qui in matricula deſcripti ſunt, vt docuerunt Rodrig. & Sanch. *ſuprà.* Et Gutierr. *de matrim. cap. 56. numero 9.* Idem teſtatur de Commendatario perpetuo ob iuriſdictionem quam habet Nauarr. *dicto conſ. 2. de clandeſtina deſponſat.* Gonzalez *ad reg. 8. Cancell. gloſſ. 5. §. 8. numero 28.*

2. Vicario Epiſcopi ex vi vicariatus abſque ſpeciali delegatione hanc poteſtatem denegant Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 5.* Baſil. Ponce *lib. 5. cap. 3.* Anton. Gomez *in explicat. cruciat. cap. 4. quæſt. 4.* Menoch. *conſ. 69. num. 55. volum. 1.* & *lib. 2. de arbitr. caſu. 453. n. 5.* Cephalus. *conſ. 421. à num. 72. volum. 3.* Pazin. *ſua pract. 2. t. præludio 3. in fine.* Spino, *in ſpeculo teſtament. gloſſ. 15. num. 29.* Sed rectiùs eam illi concedunt Sanch. *lib. 3. diſp. 7. num. 10.* Ægid. Coninch. *diſp. 27. dub. 6. num. 55.* Riccius *in prax. deciſ. 259.* Gaſpar Hurtado *diſp. 5. difficult. 19. num. 63.* Zeuallos *in ſuis pract. qq. quæſt. 604. num. 92. ad finem.* Gutierr. *cap. 56. num. 11.* quia Vicarius Epiſcopi eſt Ordinarius, quippè idem cum Epiſcopo tribunal conſtituit.

3. Parochum autem ſtante ſuſpicione malitioſi impedimenti poſſe in denuntiationibus diſpenſare docuerunt Veracruz *in appendic. ad ſpeculum, dub. 1.* Candelab. aureum. *1. part. de matrim. num. 243.* Petr. de Ledeſm. *de matrim. quæſt. 45. art. 5. circa 3. punct. dub. 1.* eo quòd Conc. Trident. Parocho commiſiſſe videatur. Nam poſtquam Concilium dixit Parochum debere contrahentes coniungere nullo oppoſito legitimo impedimento, ſubdit. Quòd ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio matrimonium malitioſè impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denuntiationes, tunc vel vna tantùm denuntiatio fiat, vel ſaltem Parocho, & duobus, vel tribus teſtibus præſentibus matrimonium celebretur. Cùm ergo nullam Ordinarij mentionem fecerit Concilium, videtur negotium hoc Parocho remittere. Contrarium tamen omnino tenendum eſt, non poſſe Parochum in his denuntiationibus diſpenſare, quia ante Trident. omnes fatentur non poſſe. Tridentinum verò decreta Lateranenſis Concilij non mutauit, ſed potiùs illis inhærens deciſionem conſtituit. Neque verba relata contrarium indicant; ſupponunt namque denuntiationum diſpenſationem factam eſſe ab Ordinario, cuius iudicio ipſum Concilium negotium paulò inferiùs remittit, ibi: *Niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt denunciationes remittantur, vel vrgere caſum matrimonij contrahendi, & diſpenſationem obtineri non poſſe,* iuxta ea quæ diximus *§. præcedenti in fine.* Atque ita ex declaratione Cardinalium docuit Henriq. *lib. 11. cap. 5. num. 5.* Menoch. *volum. conſil. con. 6. num. 61.* Sanch. *lib. 3. diſp. 7. num. 17.* Gutierr. *lib. 1. canon. quæſt. cap. 14. num. 6.* Et *de matrim. cap. 56. num. 12.* Coninch. *diſp. 27. dub. 5. in fine numero 53.* Paul. Layman. *tract. 10. de matrim. 2. part. cap. 4. num. 10.*

4. An autem poſſit Epiſcopus, aliíque Prælati iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem habentes poteſtatem diſpenſandi in his denunciationibus delegare? Negant Menoch. *dicto conſ. 69. à num. 55. volum. 1.* eo quòd videatur electa induſtria perſonæ, ſiquidem eius iudicio, & prudentiæ Concilium hanc diſpenſationem remittit: at quoties ad aliquod munus induſtria perſonæ eligitur; nequit id munus delegari: *cap. fin. §. is autem, de offic. de leg.* Item negotium hoc vtpote tangens cauſam matrimonialem videtur eſſe arduum, ergo centetur ad illud induſtria perſonæ eligi, vt pluribus comprobat Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 54. num. 11.* & *quæſt. 68. num. 15.* Et colligitur *ex cap. is cui, de offic. deleg. lib. 6.* Sed rectiùs firmant contrarium Spino *de teſtament. gloſſ. 15. num. 29.* Sanch. *lib. 3. diſp. 7. num. 20.* Zeuallos *in ſuis qq. pract. quæſt. 604. num. 93. & 99.* Gutierr. *de matr. cap. 56. num. 13.* Reginald. *lib. 31. numero 235. in princ.* Ægid. Coninch. *diſp. 27. num. 55. concl. 3.* Quippe hæc poteſtas non Ordinariis, quatenus perſonæ ſingulares ſunt, ſed quatenus iuriſdictione ordinaria gaudent, conceditur, ac proinde delegari poteſt. Non enim cenſetur electa induſtria perſonæ ex eo quòd negotium arduum ſit, eiúſque prudentiæ commiſſum, ſi delegatio perſonæ incognitæ, & indeterminatæ fiat, ſicuti contingit *in præſenti*, ſit enim omnibus Ordinariis tam præſentibus quàm futuris. Adde ipſum etiam Vicarium generalem Epiſcopi poſſe hanc poteſtatem delegare, nam eſto non poſſit alium Vicarium conſtituere, *cap. clericos de officio Vicarij*; at poteſt vnam, vel alteram cauſam delegare, vt docet Gloſſa *cap. 1. de officio Vicar. in 6. verbo, ipſius.* Et tradit Sanch. *dicto lib. 3. diſput. 7. num. 21.* Gutierr. *de matrim. cap. 56. num. 13.* Coninch. *diſputat. 27. dub. 6. num. 55.*

5. Hanc autem diſpenſationem nequit Ordinarius facere abſque iuſtæ cauſæ cognitione, committitur enim à Concilio illius prudentiæ, & iudicio. Quæ verba arbitrium prudentiale, & ratione regulatum important, vt benè Menoch. *de arbitrar. lib. 1. quæſt. 8. num. 26.* quod nequit conſiſtere abſque iuſtæ cauſæ cognitione. Atque ita tenet idem Menoch. *conſ. 69. num. 62.* Salcedo *pract. cap. 57. §. diſpenſet.* Zeuall. *pract. quæſt. commun. contra commun. quæſt. 604. num. 103.* Sanch. *lib. 3. diſp. 8. num. 1.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 19. num. 4.* & *de matr. cap. 57. num. 1.* & alij plures ab eiſdem relati. Quocirca ſi abſque vlla cauſa Ordinarius omnes denunciationes omittendas permitteret, credo mortaliter peccaturum, quia poteſtate ſibi conceſſa abutitur, vt benè Sanch. *dicta diſp. 8. num. 2.* Neque eius doctrinæ aduerſatur (quidquid dicat Gutierr. *d. cap. 57. num. 1.*) quòd aliquando permittitur Parocho abſque graui culpa aſſiſtere matrimonio, cui vna denuntiatio omiſſa eſt, & proceribus conceditur nulla præmiſſa denunciatione matrimonium celebrare, quia omiſſio vnius denuntiationis leuis materia cenſetur, dignitas verò Procerum cauſam indulgentiæ præſtat.

6. Prædictæ iuſtæ cauſæ cognitio aliquibus Doctoribus videtur iudicialis futura, eo quòd non ſolùm pro conſcientiæ foro, ſed etiam pro foro externo deſeruiat, ſic docuerunt Henriq. *lib. 11. c. 5.* Et Segura Daualos *director. iudic. 2. p. c. 16. n. 17.* Sed oppoſitum vt probabilius defendunt Zeuallos *in ſuis qq. pract. quæſt. 604. num. 104.* Sanch. *lib. 3. diſp. 8. num. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 57. num. 2.* Et *lib. 1. canon. qq. cap. 19. num. 12.* quia Concilium arbitrio Ordinarij remittit, quod ſufficienter ratione regulari poteſt, ſi ex teſtibus etiam non iuratis agnoſcant adeſſe cauſam remittendi denunciationes. Neque hinc fit nullam eſſe differentiam inter hanc diſpenſationem,

&

& eam quæ datur pro conſcientiæ foro: eſt enim lata differentia, quippè diſpenſatio pro conſcientiæ foro ex ſola relatione petentis, & affirmantis cauſam eſſe legitimam conceditur; ſecùs verò hæc diſpenſatio, quæ aliunde, quàm ex contrahentibus conſtare Ordinario debet cauſam diſpenſandi iuſtam ſubeſſe.

7. Quæ ſint cauſæ iuſtæ ad diſpenſandum tradunt Doctores, vt videre eſt in Syluest. *verbo Matrimonium 6. quæſt.* 7. Zerola *in praxi 1. part. verbo Matrimonium* §. 9. Ludouic Lopez. 1. *part. inſtruct. cap.* 87. Stephan. Gratian. *diſceptat. forenſ. cap.* 83. *num.* 15. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 16. Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 9. Reginald. *lib.* 31. *num.* 214. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 6. *num.* 57 *concl.* 5. Gutierr. *de matrim. cap.* 57. *à num.* 3. Paul. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 2. *part. cap.* 4. *num.* 11. Baſil Ponce, *lib.* 5. *cap.* 32. & aliis. Nam licèt Concilium ſolùm timorem malitioſi impedimenti vt cauſam iuſtam deſignauerit, quia tamen arbitrio Epiſcopi reliquit hanc diſpenſationem, poteſt Epiſcopus aliis ex cauſis verè iuſtis, & legitimis diſpenſationem concedere. Aduerto tamen aliquando cauſam adeſſe iuſtam, vt denuntiationes ad matrimonij contractum omnino omittantur, aliquando vero vt ſolùm poſtponantur contractui, præmittantúrque conſummationi.

8. Prædicti Doctores plures ſpecialiter cauſas deſignant, prima eſt, quam tradit Concilium, timor malitioſi impedimenti, id eſt quando iniquè, & contra rationem timetur, matrimonium impediendum eſſe, hæc eſt ſufficiens, vt poſtponantur denuntiationes. Secunda cauſa, vt omnino omittantur, eſt infamia, qualiter contingit, ſi diu exiſtimati coniuges publicentur, vt benè teſtatur Gutierr. *de iuram. confirm. cap.* 51. *num.* 12. Stephan. Gratian *diſceptat. forenſ. cap.* 83. *num.* 27. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 6. *num.* 56. Valer. Reginald. *lib.* 31. *num.* 231. Tertia eſt diſparitas conditionis, ætatis, diuitiarum, & qualitatis, vti docent Nauarr. *cap.* 22. *num.* 70. Salcedo, *pract. cap.* 75. *ad finem.* Spino *de teſtam. gloſſ.* 15. *num.* 18. Sanch. *diſp.* 9. *num.* 3. Stephan. Gratian, *diſceptat. forenſ. cap.* 83. *numero* 25. eo quòd paſſim in circulis de eorum facto ſermo habetur, quod pudorem ingerit, quæ cauſa regulariter eſt ſufficiens ad omnimodam denunciationum omiſſionem. Quarta & ſufficiens ad integram diſpenſationem, eſt periculum animæ ſiue proprium, ſiue alienum, quale cenſetur eſſe timor grauis ſcandali, quod inito ſtatim matrimonio vitari poteſt, vel ſi contrahentes prauo ſe amore fuerint proſecuti, timeatúrque in eo ſore perſeueraturos, niſi matrimonium nulla dilatione facta contrahatur. Et idem eſt de meretrice in lupanari expoſita, oportet enim permittere, vt matrimonium ſtatim contrahatur, tum vt à malo ſtatu deſiſtat, tum ne ipſa, vel ſponſus voluntatem contrahendi mutent. Sic Sanch. *diſp.* 9. *num.* 17. aliique Doctores *ſuperiùs* relati. Quinta ſufficiens ad poſtponendas denunciationes, eſt legitimatio prolis in mortis articulo, & ſecuritas decedendi in bono ſtatu, vt ex communi omnium ſententia teſtatur Couarru. 2. *part. de ſponſalib. cap.* 6. *num.* 11. Sarmiento, *lib.* 2. *ſelect. cap.* 6. *num* 7. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 5. §. 1. Sanch. *diſp.* 9. *num.* 19. Gratian. *cap.* 83. *num* 16. Sexta ſufficiens ad omnimodam diſpenſationem, eſt periculum cõſummandi matrimonium ante benedictionem nuptiarum, eo quòd ſit vicinum tempus, in quo benedictiones nuptiales prohibentur, vt tradit Zerola, *prax. Epiſc.* 1. *part. verbo, Matrimonium* §. 9. Reginald. *lib.* 31. *num.* 235. Sanch. *diſp.* 9. *num.* 14. Ægid. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 6. *num* 56. Septima ſufficiens ad integram diſpenſationem denunciationum eſt fauor in bonum Eccleſiæ cedens, qualis ſæpè cenſetur Magnatibus factus, ſi ab honore publicationis eximantur, vbi concedit Nauarr. *cap.* 16. *num.* 36. Sotus *in* 4. *d.* 28. *quæſt.* 1. *art.* 2. *poſt* 3. *concluſ.* Coninch. *diſp.* 27 *dub.* 6. *n.* 57. Tandem quæcunque notabilis contrahentium commoditas ſiue temporalis, ſiue ſpiritualis præſtat cauſam iuſtam omittendi, vel ſaltem poſtponendi denunciationes, vt ex Doctoribus *ſuprà* relatis facilè colligitur. Illud verò eſt omnino aduertendum obligatum eſſe Ordinarium antequam diſpenſet ne præmittantur denunciationes inueſtigare diligenter, tum an cauſa, quæ illi proponitur adſit, tum ne contrahentes ſint aliquo impedimento ligati; ſicuti aduertit Sanch. *diſp.* 9. *num.* 20. Coninch. *diſput.* 27. *dub.* 6. *num.* 57.

§. V.

An teneatur Ordinarius aliquâ ex ſupradictis cauſis concurrente diſpenſare, contrahentéſque poſſint negata diſpenſatione contrahere?

1 *Non eſt obligatus Ordinarius diſpenſare, niſi quando bono communi, vel particulari contrahentium maximè expedit.*
2 *Satisfit cuidam obiectioni.*
3 *Quæ cauſa bono communi, vel particulari contrahentium maximè expediant?*
4 *Si Ordinarius obligatus concedere diſpenſationem deneget, poterunt contrahentes omiſſis denunciationibus contrahere.*
5 *Non poteſt Ordinarius pro iis diſpenſationibus aliquam mulctam imponere.*
6 *Aliquando denunciationes ante conſummationem matrimonij debent præmitti, ſi anteà præmiſſæ non fuerint.*
7 *Probabile videtur non eſſe peccatum mortale conſummare matrimonium non præmiſſis his denunciationibus, ſi contrahentes certi ſunt nullum ſubeſſe impedimentum.*
8 *Non eſt peccatum mortale conſummare matrimonium ante benedictiones Eccleſiæ.*
9 *Quibus coniugibus hæ benedictiones concedendæ ſint?*

1. ETſi plures Doctores relati à Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 20. *num.* 2. cenſeant exiſtente legitima cauſa diſpenſationis obligatum eſſe Ordinarium diſpenſare: at verius & receptius eſt ſolùm hanc obligationem ineſſe quoties bono communi, vel particulari contrahentium maximè expediat prædictam diſpenſationem concedere, vti benè docuerunt Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 10. *num.* 6. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 20. *num.* 13. *& de matr. capit.* 52. *numero* 4. Coninch. *diſp.* 27. *dub* 6. *num.* 57. Baſil Ponce, *lib.* 5. *cap.* 31. *poſt medium.* Quippè Prælatus ex officio tenetur bono communi, & ſpeciali ſubditorum prouidere, quare ſi diſpenſationem huic bono conuenientem deneget contra proprium munus grauiter delinquit, poteritque à denegatione facta appellari, ſaltem quoad effectum deuolutiuum, vt rectè notauit Gutierr. *de matr. dicto cap.* 57. *num.* 5. Quòd ſi penſatis omnibus non grauiter bono communi, vel ſubditorum diſpenſatio conducit, ſed leuiter tantùm, cenſenda eſt gratioſa diſpenſatio, eo quòd hæc leuis commoditas abundè compenſetur obſeruatione rigida legis communis. Probarique poteſt hæc doctrina duplici Textu, primò ex *cap. expoſtulaſti de cleric. excommun. miniſtr.* vbi inquit Pontifex, niſi forſitan cum eis fuerit miſericorditer diſpenſatum. Expendo verbum *miſericorditer*; quod gratiam denotat, non obligationem, tametſi cauſa iuſta diſpenſandi ſubſit, alias diſpenſatio concedi non poſſet, eſſet enim diſſipatio, & abuſio poteſtatis. Itémque *cap. at ſi clerici, de iudicijs.* §. *de adulterys*, liberati Epiſcopi relinquit diſpenſationem, vbi Gloſſa ait, diſpenſationem aliquando eſſe debitam, aliquando gratis fieri. Et contrà verò *cap. cum ex eo, de Elect. in* 6. vbi conceditur Epiſcopo, vt poſſit cum Clerico diſpenſare ne ſeptennio reſideat ob ſtudiorum cauſam; Doctores communiter aſſerunt eſſe obligationem grauem diſpenſandi ob bonum commune, & ſpeciale ſubditi, & quia in Textu cauſa exprimitur. Sic Ioann. Andr. Archidiac. & Franc. ibi.

2. Neque obeſt, quòd Concilium in grauiſſima cauſa malitioſi impedimenti arbitrio Ordinarij diſpenſationem remittat, vt inde inferatur nunquam Ordinarium obligatum eſſe diſpenſare, quia Concilium Ordinario remittit iudicare, an malitioſo impedimento ſtante expediat, vel non expediat denunciationes omittere? eo quòd alia via malitioſum impedimentum auferri poſſit. Non autem Ordinario concedit libertatem negandi diſpenſationem, eo ipſo quò iudicet matrimonium expedire, & malitioſum impedimentum alia via non poſſe tolli.

3. Quod ſi roges, Quæ cauſa ex ſupradictis expreſſis grauiter, vel leuiter bono communi, vel particulari contrahentium conducat? Breuiter reſpondeo omnes cauſas *ſuperiùs* aſſignatas grauiter bono communi, vel ſpeciali contrahentium conducere, exceptâ tertiâ, quæ oritur ex verecundia ob diſparitatem ætatis, conditionis, nobilitatis, vel diuitiarum, & exceptâ ſeptimâ de gratiâ, & fauore Magnatibus faciendo: quippè hæ duæ cauſæ etſi iuſtæ ſint, non tamen ita graues, quin ſæpè grauius vigeat, & Eccleſiæ conuenientius ſit legem hanc Eccleſiaſticam de denunciationibus præmittendis obſeruare, vti tradit Sanch. Coninch. Gutierr. Baſil. & alij *ſuprà*.

4. Verùm, ſi ſtante iuſta cauſa, ob quam grauiter bono communi vel particulari ſubditorum expediat diſpenſationem concedere, Ordinarius deneget, poterunt contrahentes omiſſis denunciationibus contrahere, quia leges Eccleſiaſticæ non obligant cum graui iactura, vt benè docent Nauarr. *cap.* 22. *num.* 70. Sotus *in* 4. *d.* 28. *q.* 1. *art.* 2. *concluſ.* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 5. *num.* 5. & *cap.* 5. *n.* 5. & aliis relatis Sanch. *diſp.* 10. *n.* 27. Gutierr. *de matrim. cap.* 57. *num.* 6. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 6. *num.* 59.

5. Modus ab Ordinario obſeruandus in hac diſpenſatione, liberalis eſſe debet, atque adeò nullam pecuniariam mulctam imponere poteſt, vti generaliter decisum eſt à Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 18. *de reformat.* Neque valet dicere gratis diſpenſationem concedi, tametſi præcipiatur diſpenſando, vt eleemoſynam alicui pio loco tribuat, quia eſto diſpenſando nihil recipiat, at ob eius actionem onus diſpenſando imponitur: non igitur gratis, conceditur, ſicut non concederetur gratis ſacrum ei qui ſtipendium alteri dandum obligaretur, ideóque omnes Doctores conueniunt non poſſe Epiſcopum concedentem dimiſſorias ad Ordines obligare ordinandum, vt pro dimiſſoriis eleemoſynam pio loco elargiatur, quia non

eſſet

eſſet liberalis, & gratioſa dimiſſoriarum conceſſio, vt exigit Trident. *ſeſſ.* 21. *cap.* 1. *de reformat.* Quod ſi inſtes, cui eſt data poteſtas diſpenſandi, & commutandi conceditur *ex Reg. cui licet, quod plus licet, vtique quod eſt minus, de Regul. iuris in* 6. Ergo eſto via diſpenſationis non poſſit diſpenſator Ordinarius mulctam pecuniariam imponere, poterit via commutationis? Reſpondeo ex conceſſa facultate diſpenſandi in lege non infertur legem commutare poſſe: aliàs poſſet Epiſcopus denuntiationum omiſſionem permittere ex eo ſolùm quòd in pium opus obligationem commutaret. Et ratio eſt, quia ad commutationem legis requiritur, vt commutans poteſtatem habeat imponendi legem. Cùm verò hanc non habeat inferior Pontifice, nequit legem à Pontifice latam in aliam materiam transferre. In voto autem licèt ipſe qui diſpenſat, & commutat, non habeat poteſtatem imponendi alteri obligationem voti, at ipſe cui fit commutatio ſibi imponit, legem vero nequaquam imponere poteſt. Vnde ex conceſſione ad diſpenſandum in lege non conceditur poteſtas ad illius commutationem. Pontifex verò, quia eſt ſupremus Legiſlator poteſt in ſuis legibus diſpenſare, eaſdemque obligationem in aliam materiam commutare, quod eſt nouam legem edere iuxta Textum *in cap. licèt de feriis* Cum hoc tamen ſtat, ſi diſpenſatio fiat ob aliquam cauſam ortam ex culpa imponi poſſe obligationem alicuius pecuniæ elargiendæ, non quidem pro diſpenſatione, ſed pro culpa commiſſa, & in pœnitentiam illius pro qua conceditur, ſicuti aduertit Sanch. *d. diſp.* 10. *num.* 10.

6. Ad extremum aduertendum eſt, ſi diſpenſatio facta eſt ab Ordinario non integrè, ſed ſolùm pro matrimonij contractu obligatos eſſe contrahentes ſub peccato mortali denunciationes ante cõſummationem præmittere, niſi fortè aliqua graui, & vrgenti cauſa excuſentur: vt docuit Nauarr. *cap.* 16. *num.* 18. Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 21. *num.* 5. Gutierr. *de matr. cap.* 58. *num.* 1. & 2. Et colligitur ex Conc. Trid. *dicta ſeſſ.* 24. *cap.* 1. vbi præcepit denuntiationes ante conſummationẽ præmitti, niſi Ordinarius contrarium expedire iudicauerit, quod præceptum cùm materiam grauem reſpiciat ſub culpa mortali videtur obligare. Quare contrahentes quoties petunt, reddúntque debitum mortaliter peccant, vtpotè qui contra legem grauem Eccleſiaſticam procedunt, & quantum eſt ex ſe, periculo fornicationis exponuntur, eo quòd poterunt eſſe impediti ad contrahendum, neque diligentiam ullam præſtiterint, qua ſe ſecuros reddere debent.

7. Verùm etſi prædicta ſententia omnino tenenda, & conſulenda ſit, oppoſitam tamen ſcilicet non eſſe peccatum mortale matrimonium conſummare, quando contrahentes certi ſunt nullum impedimentum ſubeſſe, vt probabilem defendit Man. Rodrig. *in ſum. c.* 222. *num.* 1. & pluribus relatis Sanch. *diſp.* 11. *num.* 2. eo quòd Concilium iubeat denuntiationes præmitti, vt faciliùs detegi impedimentum poſſit, ſi fortè adſit. Quando verò contrahentes certi ſunt nullum impedimentum adeſſe, ceſſat ratio legis, & conſequenter ipſa lex videtur ceſſare. Sed negari poteſt rationem legis ceſſare, quippè lex de denunciationibus præmittendis non hunc, vel illum caſum ſingularem ſpectat, ſed omnes, in quibus morale periculum eſt conſummari matrimonium ab impeditis, ſi denunciationes non præmittantur: aliàs ſi prædicta ratio efficax eſſet ad excuſandum contrahentes à denuntiationibus præmittendis conſummationi matrimonij, eadem excuſari poſſent à præmittendis contractui, quod nullus dicet. Henriq. verò, *lib.* 11. *cap.* 16. *num.* 1. aliique plures etſi admittant eſſe peccatum mortale conſummare matrimonium abſque denunciationibus, quando in eis integrè diſpenſatum non eſt, at affirmant ſolùm in prima copula, quando matrimonium conſummatur peccatum committi, ſed non in reliquis, eo quòd ceſſet tale præceptum, veluti exemplo ieiunij, quod à bis comedente obſeruari nequit, ideóque non peccat, etſi pluries poſtea comedat. Tridentinum námque ſolùm videtur imperaſſe denunciationes præmitti, tum matrimonij contractui, tum illius conſummationi: at poſtquam conſummatum eſt nullum de denunciationibus præmittendis præceptum impoſuit.

8. Quantum ad benedictiones Eccleſiæ vulgò *velaciones* attinet, exiſtimo ex ſe, & ſecluſo ſcandalo peccatum mortale non eſſe, imò nec veniale conſummare matrimonium illis non præmiſſis: eo quòd Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. loquens de iis benedictionibus hortatur fideles, vt eas conſummationi præmittant. Ergo non præcipit, ſed conſulit, conſilium autem omittere ex ſe peccatum non eſt. Idémque videtur deciſum *cap. noſtrates.* 30. *quæſt.* 5. vbi Nicolaus Papa poſtquam enumerauit concurrentia ad nuptias, & inter ea benedictiones ſolemnes, inquit; hæc omnia non ſeruare non eſt peccatum. Atque ita docent Nauarr. *c.* 22. *n.* 38. *&* 83. Couarru. *4. decret.* 2. *part. c.* 9. *§.* 2. *n.* 2. Sotus *in* 4. *d.* 28. *quæſt.* 1. *art. in c. ad fin.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt.* 48. *art.* 5. *punct.* 3. *dub.* 1. Sanch. aliis relatis *lib.* 3. *d.* 12. *n.* 7. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 8. *in princ.* vbi ſolùm ratione ſcandali peccatum agnoſcit Gutierr. *c.* 58. *de matr. n.* 3. Paul. Laym. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 2. *part. cap.* 4. *num.* 13.

9. Hæ benedictiones ex antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudine primas nuptias, non ſecundas contrahentibus conferuntur, vt multis comprobat Laym. *dicto cap.* 4. *num.* 13. Et probat Textus *cap. vir.* 3. *de ſecundis nuptiis.* nam vt *ibidem* dicitur, res ſemel benedicta iterum benedici non debet. Conſuetudo tamen obtinuit, vt quoties aliquis ex contrahentibus primò nubat, etiamſi alius viduus ſit, eius nuptiæ benedicantur, quinimò ſi vnus ex ſponſis etiamſi vidui ſint benedictiones non receperit, vterque benedici poterit ex conſtitutione Ioann. XXII. ſicuti probat Henriq. *lib.* 11. *cap.* 2. *num.* 3. Couarru. 2. *part. de ſponſal. cap.* 8. *§.* 12. *num* 2. Nauarr. *cap.* 22. *n.* 83. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 82. *num.* 11. Eman Saa, *verbo Benedictio, num.* 2. Paul. Laym. *dicto cap.* 4. *num.* 13. Coninch. *diſput.* 27. *dub.* 8. *num.* 72. Vide Gutierr. *cap.* 106 *per totum*, latè hanc materiam diſputantem.

§ VI.

An ex prædictis denuntiationibus teneatur qui impedimentum agnouit, etiamſi Parochus ſit, denunciare?

1 *Impedimentum publicum, vel quod probari facilè poteſt obligatus eſt quilibet denunciare.*
2 *Si impedimentum occultum fuerit, impetratàque fuerit diſpenſatio pro conſcientiæ foro, nulla eſt obligatio denunciandi.*
3 *Si ſolùm ex auditu nouiſti, nec recordaris à quo acceperis, non es obligatus.*
4 *Si tu ſolus noſti impedimentum, & eſt infamatorium, plures negant te eſſe obligatum denunciare.*
5 *Oppoſitum verius eſt.*
6 *Contrahens tenetur fateri impedimentum vel à contractu deſiſtere.*
7 *Soluuntur fundamenta num.* 4. *adducta.*

1. CErtum eſt, ſi impedimentum publicum ſit, vel probari facilè poſſit, obligatum eſſe quemlibet illius conſcium denunciare; ſiquidem denunciatione impeditur, ne coniuges impediti contrahant. Sic Baſil. Ponce, *lib.* 5. *cap.* 34. *numero* 3.

2. Secundò eſt certum, ſi impedimentum occultum ſit, impetratáque fuerit diſpenſatio pro conſcientiæ foro nullam eſſe denunciandi obligationem, quia nullum eſt impedimentum, ad cuius denunciationem præceptum fertur, ſecùs verò ſi publica eſſet vox de prædicto impedimento, quia eo caſu diſpenſatio non prodeſt, ſicuti aduertit Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 24 *à n.* 4. Gutierr. *de matr. cap.* 59. *num.* 13.

3. Tertiò eſt certum, ſi ſolùm ex auditu nouiſti impedimentum, nec recordaris à quo acceperis non eſſe obligatum denunciare, quia ea denuntiatio nullius eſt vtilitatis, vt tradit Farinac. *de teſtib.* 2 *part. quæſt.* 69 *n.* 75 *& ſeqq.* Sanch. *lib.* 3 *diſp.* 12 *n.* 7. Gutierr. *c.* 59 *n.* 12. quod procedit maximè quando impedimentum eſt infamatorium, nam ſi nullam infamiam irrogat, optimè poteris illud denunciare, quia nullum eſt periculum in ea denunciatione, & fortè veritas manifeſtabitur, vt rectè aduertit Sanch. & Gutierr. *ſuprà*. Econtrà verò ſi recordaris à quo impedimentum acceperis, diſtinguendum eſt, ſi accepiſti à perſona fide digna, obligatus es denunciare, quia poterit Prælatus illam perſonam fide dignam citare eiúſque teſtimonium recipere, vt benè tradit Nauarr. *cap.* 15. *n.* 41. Et *cap. inter verba, corol.* 66. *num.* 590 *& ſeqq.* Sanch. *diſp.* 13. *n.* 7. Gutierr. *c.* 59. *num.* 10. Baſil. Ponce, *lib.* 5. *cap.* 34 *num.* 1. Si verò à perſona ſuſpecta impedimentum acceperis, nulla tibi eſt obligatio denunciandi, maximè ſi impedimentum infamatorium ſit, quia nullum eſt prædictum teſtimonium, Argum. *c. licèt ex quadam de Teſtibus* Et docuit Farinac. *dicta q.* 69. *num.* 85. Nauarr. Sanch. Gutierr. & Baſil. *loc. cit.* Coninch. *diſp.* 27. *num.* 62.

4. Quare difficultas eo procedit, An tenearis denuntiare, ſi tu ſolus impedimentum noueris? Negant te eſſe obligatum, ſi impedimentum ex peccato procedit. Supplementum Gabrielis. *d.* 28. *q.* 2. *art.* 3. *dub penult.* Maior. 4. *d.* 21. *quæſt.* 2. *argum.* 3. Et de quocunque impedimento docet Emman. Saa, *verbo, Matrimonium, num* 23. Baſil. Ponce, *lib.* 5. *c.* 34. *à num.* 6. Mouentur primò, quia commune eſt neminem obligatum eſſe denunciare quod probare non poteſt ob periculum ſecurandi impoſtoris, & calumniatoris, vti docuit Nauarra, *de teſtib. lib.* 3. *c.* 1. *in ſecunda edit. num.* 358. Et aliis relatis Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. c.* 12. *num* 21. Secundò, vel coniuges bona fide procedunt, ignorantes ſe eſſe impedimento ligatos, vel mala fide procedunt, ſi adeſt bona fides nullum peccatum committunt in eo contractu, nullámque irreuerentiam Sacramento præſtant, aut iniuriam irrogant, cùm nullum efficiatur Sacramentum, proli autem nullum damnum inferunt, ſiquidem legitima eſt. Ergo ex nullo capite obligari poteſt ad denunciationem faciendam. Si verò ex mala fide procedant

coniuges, adhuc non videris obligatus, quia ex tuo dicto tantum nec probari impedimentum poteſt, nec matrimonium impediri: *Capit. licèt ex quadam, de teſtibus.* Quod efficaciùs procedit, ſi impedimentum ex delicto procedat, non enim abſque fructu alicui eſt irroganda infamia.

5. Cæterùm verius eſt, & omnino conſulendum te impedimenti conſcium obligatum eſſe reuelare, ſi præmiſſa correctione fraterna reuelationem præſtare potes abſque tuo damno, tametſi impedimentum probare nequeas. Sic Nauarr. *c.22.numero* 83. Couarruu. *in 4.decret.2.part.c.6. §.10. num.*21. Henriq *lib.11.cap.14.num.*5. Sanch. aliis relatis. *lib.3.diſp.*13. *num.*2. Gutierr. *de matrim.capit.*59. *numero* 9. Coninch. *diſp.*27.*dub.7.concl.1.num.*61. Gaſpar Hurtado *de matrim. diſp.*5. *difficult.*21.*numero* 75. Moueor, quia tuum dictum etſi inſufficiens ſit diſſoluere coniunctos, at ſufficiens eſſe videtur impedire, ne coniungantur ex Textu *in cap. ſuper eo,* 22. *de Teſtib.* ibi: *Super illa verò quæſtione, quam feciſti, an mulier coniungenda non ſit viro pro eo quòd ſola mater alterutrius eos eſſe conſanguineos confitetur. Reſpondemus quod ſi non eſt firmatum inter eos matre aſſeuerante ipſos eſſe conſanguineos non debent coniungi, quia præſumptio eſt non modica, quod linea conſanguinitatis attingant. Si verò matrimonium eſt firmatum, non debent ſine plurium iuramento diſſolui.* Vnde Gloſſa *ibi* inquit *ad dictum vnius impeditur matrimonium contrahendum.* Deinde præcepto reuelandi impedimentum aſtringeris, quoties commodè potes reuelare, tum ne contrahentes peccent, ſi mala fide procedant, tum ne irreuerentia Sacramento fiat, tum ne proles ſit illegitima. Si verò procedant bona fide aſtringeris ad impedimenti reuelationem, ne contrahentes materiale peccatum committant, néve ſit Sacramenti fictio, & proles ex ſe illegitima, & vitetur difficultas, quæ in ratificatione matrimonij interuenire ſolet detecto poſtmodum impedimento. Hæc enim omnia ſufficienter honeſtant impedimenti reuelationem, tametſi ſub ſecreto acceperis, iuraueriſque non reuelaturum, vti benè notarunt Sanch. Gutierr. Coninch. & alij *ſuprà.*

Notanter dixi, *ſi abſque graui tuo incommodo reuelare impedimentum poſſis?* quia ſi ex reuelatione facienda graue damnum times, excuſaris, quippè leges Eccleſiaſticæ eo caſu ceſſant: eſt enim lex Euangelica *iugum ſuaue, & onus leue,* ſicuti aduertit Sanch. *dicta diſp.*13. *num.* 10. *&* 23. Petr. Nauarra *lib.2.de reſtit.cap.4.num.*228. Baſil. Ponce, *lib.5.cap.*34. *num.* 2. Coninch. *diſp.*27 *dub.7.num.*61. Gutierr *de matrim.cap.*79. *num.*4. & alij ab eiſdem relati. Deinde dixi *correctionem fraternam præmittendam eſſe, ſi ſperatur ex ea fructus:* id enim exigit charitatis regula vitare inquam inconuenientia cum minori damno proximi, quo fieri poſſit, iuxta doctrinam D. Thom.2.2.*quæſt.*33.*art.*8. Et tradit Sanch. *dicta diſp.*13.*num.* 5. Gutierr. *de matrim. cap.* 79. *num.*3. Petr. Nauarr. *&* Baſil. Ponce, *ſuprà.*

6. Ex quibus manifeſtè infertur etiam ipſum contrahentem, ſi impedimenti conſcius eſt, teneri fateri, vel à contractu deſiſtere, quia iniquè, & iniuſtè ſe ingerit contractui, quem celebrare iure nequit, vti benè comprobant variis Textibus, & ratione Henriq. *lib.*10. *de Sacramento Ordinis cap.*18.*num.*2. Sanch. *lib.3.de matrim.diſp.*14. Ægid. Coninch. *diſp.*27 *dub.*7 *concl.2.num.*63.

7. Neque argumenta *num.*4. adducta vrgent Ad primum fateor illam doctrinam veram eſſe, cùm ad punitionem proceditur. ſecùs, quando ad vitanda damna, vel peccata lex fertur, & obligatio reuelationis imponitur. Ad ſecundum conſtat ex probatione noſtræ ſententiæ ad impediendum matrimonium ſufficiens eſſe dictum vnius teſtis. Adde etſi ad impediendum matrimonium non ſufficeret vnius teſtis dictum, ſufficit autem, vt Iudex ex officio contrahentes vrgeat, & inquiſitionem diligentiorem faciat, quibus fortè detegetur impedimentum. Tandem impedimentum, quod credis te ſolum noſſe, fortè eſt alius qui agnoſcat, cuius manifeſtatione optimè probabitur. Quare vt ſententia Baſil. Ponce aliquam probabilitatem videatur habere, debes certus eſſe nullum alium à te impedimentum noſſe, tuámque reuelationem nullius fore vtilitatis, quod vix accidere poteſt. Ex quo conſtat quàm leui fundamento ductus proceſſerit Baſilius aduerſus communem, certámque ſententiam: neque hoc mirum eſſe debet, cuius finis in ſcribendo non tam veritatem inueſtigare, quam Thom. Sanch. dictis contradicere videtur.

§. VII.

Qua ratione Parochus, & Ordinarius ſe gerere debeant, cùm opponitur impedimentum matrimonio contrahendo, aut ipſi norunt?

1 *Nullo impedimento appoſito factis denunciationibus ad matrimonium procedendum eſt.*

2 *Appoſito impedimento debet Parochus contrahentibus matrimonium interdicere.*

3 *Si Parochus nouit impedimentum extra confeſſionem, & matrimonium publicè petatur, negare tenetur, & rem ad Ordinarium deferre præmiſſa correctione fraterna.*

4 *Soluitur quædam obiectio.*

5 *Si in confeſſione tantum nouit impedimentum, non poteſt matrimonium contrahentibus denegare.*

6 *Delato impedimento ad Ordinarium ipſi incumbit veritatem inueſtigare.*

7 *Si Ordinario conſtat de impedimento non ex alterius relatione, ſed ex propria notitia, nequit contrahentes à matrimonio remouere.*

1. CONſtat ſi nullum apponatur impedimentum factis denunciationibus teneri Parochum ex proprio officio contrahentes in matrimonium iungere iuxta Trident. *ſeſſ.* 24.*cap.*1. ibi: *Quibus denunciationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ procedatur.* In facie Eccleſiæ id eſt coram Parocho, & teſtibus, Eccleſia enim dicitur congregatio fidelium: *Cap. Eccleſia de conſecrat. diſt.*1. *& cap. relatum el.2. de teſtament. verſ. nomine autem Eccleſiæ.* Quocirca non eſt neceſſe, vt in Eccleſia materiali vel limine, aut cæmeterio celebretur, vt bene Nauarr. aduertit, *cap.*21.*num.*70.*in initio.* Sanch. *diſp.*15.*num* 20. Gutierr. *cap.* 60.*num.*1. Matrimonio celebrato debet Parochus ſcribere nomina contrahentium, & teſtium, locum, & tempus contracti matrimonij in libro ad hunc finem deputato ſecundùm formam à Trident. Præſcriptam: & licèt Trident. non vtatur verbis adeò rigidis, ſed ſolùm dixerit, *habeat Parochus librum.* &c ex fine tamen quem intendit ſcilicet vt Eccleſiæ conſtet de matrimonio, & lites quæ ſuboriri ſolent vitentur, colligitur ſub mortali obligare voluiſſe ad hanc diligentiam præſtandam, vt benè docuit Henriq. *lib.*11.*capit.7.numero* 4. Sanch. *lib.* 3. *de matrim. diſp.*15.*num.*22. Gutierr. *cap.*60. *num.*9. Baſil. Ponce, *lib.*5. *cap.*36.*num.*8.

2. Verùm ſi facta denuntiatione impedimentum apponatur coram Parocho ſiue ab vno ex contrahentibus, ſiue ab alio tertio obligatus eſt Parochus matrimonij celebrationem interdicere, non tamen poteſt inueſtigare, an illud impedimentum de facto ſubſit, verúmque ſit, ſed deferenda res eſt ad Ordinarium vt ipſe cognoſcat, quia Parochus iudicialem poteſtatem non habet, quam tamen requirit cognitio impedimenti matrimonij iuxta Textum *in cap. fin. de clandeſt. deſponſat,* iuncto Textu *in cap.1.de conſanguinit.* ibi: *Non ſunt cauſæ tractandæ per quoſlibet ſed per Iudices qui poteſtatem habeant.* Interdictio autem facta à Parocho non eſt iudicialis, ſed extra iudicialis. Sic Hoſtienſ. Gregor. Lopez, Segura, & alij, quos refert, & ſequitur Sanch. *diſp.*15.*num.*3. Gutierr. *cap.*60. *num.*2.

3. Quod ſi Parochus ſolus nouit impedimentum extra confeſſionem, & publicè matrimonium petatur, negare tenetur, & rem ad Ordinarium deferre, cuius eſt veritatem inueſtigare: ſi enim quilibet alius iuxta dicta §. *præcedenti* tenetur impedimentum denuntiare, ne ligati contrahant, à fortiori Parochus, cui ex officio incumbit ſaluti ſubditorum, & illorum bono conſulere: præcipuè cùm commune ſit eius teſtimonio matrimonium impediri: debet tamen prius fraternè, & ſecretò contrahentes monere, quòd ſi ipſi monitioni non acquieſcunt, ſibi imputent, ſi ex reuelatione impedimenti aliqua eis nota proueniat? vti benè aduertunt Henriq. *lib.2.de Sacram.cap.vlt.num.*6. Sanch. *diſp.*15.*num.*6. Gutierr. *capit.*60.*num.*10. Coninch. *diſp.*27.*dub.7.concl.*3. *&* 4.*num.*65. *&* 66. quidquid in contrarium dicat Baſil. Ponce *lib.5.capit.* 35.*num* 6.

4. Quod ſi dicas occulto peccatori indignè Sacramentum petenti miniſtrandum eſt, ſi publicè petat, vti Chriſtus proditori Euchariſtiam creditur miniſtraſſe, ergo Parochus impedimento occulto ligatos iungere matrimonio debet, ſi publicè petant, neque ſecretò moniti deſiſtere velint.

Reſpondeo cum Sanch. *dicta diſp.*15.*à num.*15. Gutierr. *cap.* 60.*n.*5. *& ſeqq.* Coninch. *diſp.*27.*dub.*7.*n* 67. *&* 68. dupliciter contrahentes impediri poſſe à matrimonio; primò ex impedimento, quod reddit Sacramenti ſuſceptionem indignam, neque vlteriùs procedit, quale ſolùm eſt peccatum mortale. Secundò ex impedimento, quod præter ſuſceptionẽ indignam occaſionem præſtat plurium damnorũ, pluráque peccata poſtmodum committendi, vti eſt quodlibet impedimentum dirimens matrimonij, & etiam votum caſtitatis impediens. Si primo tantùm impedimẽto contrahentes afficiantur, & publicè petant, Parochus eorum matrimonio aſſiſtere debet, ſecùs vero ſi ſecundo impedimento ligati exſtant, eo quòd primum impedimentum cedere tantùm videatur in occulti peccatoris damnum; at ſecundum impedimentum in aliorum damnum cedit, & plurium peccatorum occaſio exiſtit, cùm tamen primum impedimentum vnico peccato commiſſo abſoluatur.

Dixi

5. Dixi *extra confeſſionem*, ſi enim in confeſſione tantùm Parochus impedimentum noуerit, etſi plures Doctores, quorum meminit Sanch. *dicta diſp.* 15. *à num.* 6. *& ſeqq.* Gutierr. *c.* 60. *à num.* 10. cenſeat poſſe, imò teneri denegare contrahere volentibus aſſiſtentiam, ſi abſque fractione ſigilli id facere poſſit. Verius tamen eſt non poſſe; quia nequit Confeſſarius vti notitia in confeſſione accepta ad exteriores actus, ex quibus confeſſio oneroſa pœnitenti reddi poteſt, iuxta ea quæ latiùs diximus *tract. de pœnit. diſput. de obſeruat. ſigilli*, & tradit Suar. *tom.* 4. *in* 3. *part. diſput.* 33. *ſect.* 7. *num.* 10. Sanch. *diſp.* 16. *num.* 14. Gutierr. *cap.* 60. *de matr. num.* 11. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 7. *num.* 70. An autem pœnitentem mouere teneatur, vel poſſit *ibidem* diſputauimus, vbi concluſimus ex communi ſententia debere priùs petere à pœnitente licentiam, vt eum de auditis in confeſſione moneat: ſi vt inquit Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 7. *concl. vlt. n.* 70. creditur monitio profutura. Et pœnitens non ægrè laturus ſibi veniam peti, probabile tamen eſſe hanc obligationem petendi licentiam non habere, ſed omnino ſe gerere poſſe, ac ſi in eius notitiam nihil deueniſſet, vti præter ibi citatos approbat Gutierr. *d. c.* 60. *in fine*.

6. De latâ re ad Ordinarium ipſe ex officio tenetur veritatem diſcutere, & impedimentum appoſitum inueſtigare, cui ſi dicatur impedimentum ſublatum eſſe per diſpenſationem, videre debet; an diſpenſatio lata fuerit pro ſolo conſcientiæ foro, an etiam pro foro externo? Si diſpenſatio lata eſt pro ſolo conſcientiæ foro nullius eſt effectus, poſſit illos coniungere; quia pro impedimento ad forum contentioſum delato non prodeſt prædicta diſpenſatio; quia non operatur vltra intentionem concedentis, iuxta *leg. non omnis ff. ſi certum petatur*. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi poſt contractum matrimonium apponatur impedimentum dirimens, cuius diſpenſatio ſolùm pro foro conſcientiæ obtenta eſt, ſeparare Ordinarius debet coniuges, vt cœlibem vitam degant, quouſque pro foro externo diſpenſatio obtineatur, vt benè aduertit Sanch. *diſp.* 16. *num* 15. Gutierr. *cap.* 60. *n.* 60. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 7. *num.* 64. Quod ſi contrahens falſis teſtibus probauerit impedimentum ſibi appoſitum nullum eſſe, poterit Iudex eos matrimonio iungere, tametſi falſitatem agnoſcat, quia eo caſu publicitas fori externi ſublata eſt, ſicuti aduertit Baſil. Ponce, *lib.* 5. *de matrim. cap.* 30. *n.* 7.

7. His addendum eſt, ſi Ordinario conſtaret de impedimento non ex alterius relatione, ſed ex propria notitia obligatum eſſe coniungere contrahentes, tametſi ignoraret diſpenſationem obtentam eſſe: quia nequit ſimul eſſe teſtis, & Iudex ac proinde eius ſcientia nullius eſt efficaciæ, vt poſſit matrimonium impedire. Et conſtat in irregulari petente publicè Ordines, quem Epiſcopus non videtur repellere poſſe ex irregularitate ſibi tantùm nota, iuxta Textum *in cap. ex tenore, de Temporib. ordinandor.* & *ibi* Gloſſa. Et tradit in præſenti Sanch. *diſp.* 55. *num.* 14. Gutierr. *cap.* 60 *num.* 5. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 7. *num.* 59. *&* 67. Ex quo inferendum eſt, ſi Ordinarius præcipiat Parocho ſcienti impedimento appoſito ſe purgauit, obligatum eſſe obedire, quia caret iure repellendi, eo quòd ſcientia impedimenti nullius ſit efficacitatis.

§. VIII.

De præſentia Parochi, & teſtium pro matrimonio contrahendo à Concilio requiſita.

1 *Proponitur decretum* Concilij.
2 *Nullum eſt matrimonium, etiamſi publicè, & coram omni populo contrahatur, ſi Parochus abſit.*
3 *Contrahentes in illa Parochia, in qua* Concilium *publicatum eſt, nec eius decretum receptum, valide abſque parocho & teſtibus contrahunt.*
4 *Procedit etſi contrahentes incolæ ſint locorum vbi* Concilium *receptum ſit.*
5 *Incolæ locorum, in quibus* Concilium *publicatum non eſt, ſi diuertant ad locum in quo eſt publicatum contrahere debent coram Parocho, & teſtibus.*
6 *Infideles non arctantur hac lege Concilij.*
7 *Fideles etiam ignorantes lege Concilij aſtringuntur.*
8 *Item qui commorantur in pagis, vbi nullus eſt Paſtor, aut vicem eius obtinens, quidquid alij contrarium ſentiant.*
9 *Ob vrgentem neceſſitatem omitti non poteſt obſeruatio prædicti decreti.*
10 *Matrimonium quod in facie Eccleſiæ celebratum eſt, & fuit nullum occultum impedimentum, reualidari poterit abſque Parocho, & teſtibus.*
11 *Qualiter Parochus, & teſtes præſentes eſſe debeant?*
12 *Quæ verba Parochus aſſiſtens matrimonio proferre debeat?*

1. HVcuſque actum eſt de denunciationibus matrimonio præuiis, nunc agendum de ſolemnitate à Concilio præſcripta. Concilium namque Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reformat. matrimonij* ſtatuit, ne deinceps matrimonium contra-

hatur, quin Parochus, & duo vel tres teſtes aſſiſtant ſub decreto irritante contractum, & inhabilitante perſonas ad aliter contrahendum, ſubdit tamen prædictum decretum vim eſſe habiturum poſt triginta dies à die primæ publicationis in qualibet Parochia.

2. Hinc fit nullum eſſe matrimonium, tametſi publicè, & coram omni populo contrahatur, ſi Parochus abſit, quia deficit ſolemnitas requiſita à Concilio, vt benè ex communi ſententia aduertunt Nauarr. *cap.* 25. *num.* 144. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 3. *num.* 5. Sanch. *diſp.* 17. *num.* 7. Gutierr. *de matrim. cap.* 61. *num.* 8.

3. Secundò fit, contrahentes matrimonium in illa Parochia, in qua Concilium publicatum non eſt, vel eius decretum non eſt receptum, aut ſi receptum fuit, eſt tamen conſuetudine abrogatum validè contrahere abſque Parochi, & teſtium præſentia, quia Concilium exigit publicationem decreti in qualibet Parochia, vt vires habeat, & robur obtineat: ſi autem poſt publicationem receptum non ſit, vel conſuetudine abrogatum, cenſendum eſt ac ſi publicatum non eſſet, ex Textu *in c.* 1. *de tregua, & pace.* Et conſtat ex dictis *tract.* 3. *de legib. diſp.* 1. Et in præſenti tradit Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 18. *num.* 1. Gutierr. *cap.* 61. *in fine num.* 12. Coninch. *diſput.* 27. *dub.* 1. *num* 10.

4. Neque his obeſt, quod ſic contrahentes incolæ ſint locorum, vbi Concilij decretum receptum eſt, animóque contrahendi in ea loca diuertant, quia hoc decretum non perſonas vtcumque afficit, ſed contrahentes in locis, vbi Concilium publicatum eſt, neque cenſendi ſunt in hoc contractu fraudem vllam committere, cùm nulla lege prohibeantur illis in locis contrahere, ſed iure proprio vtantur. Si tamen omnino clandeſtinè contraxerint peccabunt, ſicuti peccant incolæ illorum locorum clandeſtinè contrahentes, ſic firmant ex communi ſententia Sanch. Gutierr. & Coninch. *ſuprà*. Et Rebell. *lib.* 2. *quæſt.* 7. *ſect.* 3. Gaſpar Hurtado *diſp.* 5. *de matr. difficult.* 4. *num.* 15.

5. Econtrà verò incolæ locorum, in quibus Concilium publicatum, non eſt, ſi ad loco vbi eſt prædictum decretum publicatum, & receptum diuertant animo matrimonij contrahendi, tenentur abſque dubio contrahere Parocho, & teſtibus præſentibus alias inualidè contrahent: tum quia ſecundum probabiliorem ſententiam peregrini tenentur legibus quas tranſeunt, vti diximus *tract.* 3. *de leg. diſp.* 1. *punct.* 24. §. 3. Tum quia eſto non tenerentur legibus bonum ſubditorum ſpeciale ſpectantibus: at tenentur legibus bonum commune reſpicientibus, quæque non tam perſonas, quàm eorum actiones ſufficiunt. Ob quam doctrinam ferè ab omnibus receptum eſt in materia contractuum quemlibet obligatum eſſe contrahere iuxta conſuetudinem, & legem illo in loco receptam quia ratione contractus ſortitur forum, iuxta Textum *in c. vlt. de foro competent.* Et *leg. ſi fundus.* 6. *ff. de euiction.* Et tradit Sanch *de diſp.* 18 Coninch. *dub.* 1. *in fine.* Baſil. Ponce, *dicto lib.* 5. *cap.* 7. §. 1. *num.* 6 *& ſeqq.*

6. Supereſt dicendum, An ſint aliqui caſus à prædicta doctrina excepti? Et nemini eſt dubium de infidelium matrimonio, tametſi Eccleſiæ ſint temporaliter ſubiecti, quia legibus Eccleſiaſticis, qualis hæc eſt, non alligantur.

7. De fidelibus verò commorantibus in locis, vbi Trident. publicatum eſt aliquos caſus Doctores excipiunt. Primò excipiunt aliqui, quos tacito nomine refert Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 1. *num.* 11. ignorantes prædictam legem, nam ſicut liberantur à culpa, & a pœna irritationis liberari debent. Sed rectiùs contrarium cenſet ipſe Ægid. de Coninch. *ibi*, & pluribus relatis Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 17. *num.* 10. Gutierr. *cap.* 61. *à num.* 10. Baſil. Ponce, *lib.* 5. *cap.* 6. *in fine num.* 18. quia irritatio actus non in pœnam contrahentium clandeſtinè imponitur, ſed in odium talis contractus, vt inconuenientia inde orta vitentur, ac proinde ſiue ignorantes, ſiue ſcientes matrimonium clandeſtinè contrahatur, nullius eſt valoris. Argum. Textus *in cap.* 1. *de conceſſ. præbendæ in* 6. ibi; *ſiue ignorauerit, ſiue non, non valebat.*

8. Secundò excipiuntur contrahentes, vbi nullus paſtor, aut vicem eius obtinens haberi, aut in proximis locis adiri poteſt, ob declarationem Clement. VIII. teſte Coninch. *dicta diſp.* 27. *dub.* 1. *num.* 12. Quem approbare videtur Gaſpar Hurtado, *diſp.* 5. *de matr. difficult.* 3. *num.* 10. dicens hanc declarationem diſpenſationem fuiſſe. Sed Contrarium cenſeo omnino dicendum cum reliquis Doctoribus. Tum quia non conſtat authenticè prædicta declaratione, vel diſpenſatione, Tum quia eſto conſtaret, debebat publicari publicatione legis, ne legem vniuerſaliter latam reſtringeret, vt ex communi firmauimus *Tract. de legib. diſp.* 1. *punct.* 10. *num.* 5.

9. Tertiò excipi ſolet caſus vrgentis neceſſitatis, videlicet, quando in mortis articulo, vel extra maximè expedit matrimonium contrahi, neque adeſt Parochus qui aſſiſtat: quia non eſt credendum Pontificem voluiſſe hunc caſum ſua lege comprehendere: ſic tenet tanquam probabile Veracruz *in append. ad ſpeculum coniug. dub.* 5. *ſolut.* 2. *ad obiectionem poſitam poſt* 7. *concluſ.* Vega *lib.* 3. *ſum. caſu* 361. Capua *lib.* 2. *deciſ.* 8. *num.* 8.

*num.*8. Et ſub dubio Azeuedo *in leg.*1.*num.*38.*tit.*1.*lib.*5.*nouæ collect.* Oppoſitum tamen communiter Doctores defendunt, vt videre eſt apud Henriq. *lib.*11.*c.*8.*num.*5.*&* 8. Sanch. *diſp. lib.*3 *diſp.*17.*num.*4. Gutierr. *c.*61. *de matr. à num.*7. Zeuall. *in ſuis ſeqq. communib. quæſt.*604.*num.*63.& 73. Coninch. *diſp.*27.*dub.*1.*num.*11. Baſil. Ponce *lib.*5.*c.*6.*num.*3. & plures alios ab eiſdem relatos. Mouentur ex eo quòd præſentia Parochi, & teſtium fuerit à Concilio vt forma contractui appoſita, quæ ad valorem contractus ad vnguem ſeruanda eſt ex Textu, *in cap. cum dilecti de Reſcript.* maximè in præſenti caſu, in quo nulla epicheia admitti debet, quia pluris præſtat viam eſſe præcluſam clandeſtinis coniugiis, quàm quòd aliqui damnum aliquod patiantur ex matrimonio non contracto. Quod adeò verum eſt, vt neque Epiſcopus in caſu dictæ neceſſitatis, in quo Pontifex conſuli nequit diſpenſare poſſit, vt benè Nauarr. *cap.*22.*num.*70. Sanch. *diſp.*17.*num.*6. Gutierr. *cap.*61.*numero* 7.*in fine.* Baſil Ponce *cap.*6.*num.*16. Zeuallos *dicta quæſt.*604.*num.*100. Et colligitur manifeſtè ex ipſo Concilio, quod cùm poteſtatem diſpenſandi in denuntiationibus concedat, tacitè eam negat in præſentia Parochi, & teſtium. Argum. *capit. Nonne de præſumptione*, ſicuti probat Gloſſa *in capit. ad audientiam, verbo, vt duo de clericis non reſidentib.*

10. Quartò excipitur matrimonium, quod prius in facie Eccleſiæ celebratum eſt, fuit autem nullum ob occultum impedimentum: hoc autem matrimonium ratificari poterit abſque Parochi, & teſtium præſentia. Sed hic caſus, vt poſtea dicemus, non comprehenditur ſub prædicto decreto, ac proinde non eſt cenſendus à regula exceptus.

11. Modus autem, quo Parochus, & teſtes præſentes eſſe debent matrimonio humanus, & moralis requiritur, quia per ipſos Eccleſiæ conſtat matrimonio contracto: ſicuti ea communi ſententia reſoluunt Ledeſm. *de matr. quæſt.*45.*artic.*5. *Verſ. eſt ſecundum dubium.* Henriq. *lib.*11.*capite* 3.§.1. Gutierr. *de matrim. capite* 69. Zenedo *pract. qq. lib.*1.*quæſt.*30. *à numero* 33. Coninch. *diſp.*27. *numero* 44. Non eſt autem opus, vt rogati, vocatique ſint, voluntariéque aſſiſtant, quia id à Concilio non requiritur, ſed eſto vi, vel dolo matrimonio aſſiſtere cogantur matrimonium valet; eo quod iniuria non impedit, quin Parochus, & teſtes de matrimonio teſtari poſſint, qui eſt finis Concilij, apertéque probat lex *coram Titio* 209. *de verbor. ſignificat.* Et *leg.*11.*ff. de Teſtibus.* Sic docent Salcedo *ad pract.c.*73.*verſ. tertiò.* Petr. de Ledeſm. *dicto tract. de matr. quæſt.*45.*art.*5.*punct.*3.*dub.*2. *verſ. quo ſuppoſito.* Zeuallos *pract. qq quæſt.*604.*n.*70. Gutierr. *c.*60.*num.*10. Sanch. *lib.*3.*diſp.*39.*num.*9. Rebell. *de obligat. iuſtit.* 2.*part. lib.*2.*quæſt.*8.*num.*4. Peccabunt tamen mortaliter contrahentes, ſi abſque graui cauſa Parochum cogant matrimonio vi, vel dolo aſſiſtere, tum ob grauiſſima inconuenientia, quæ ex tali aſſiſtentia oriri ſolent: tum quia intendunt matrimonium celebrare abſque approbatione Eccleſiæ, cuius vices Parochus gerit. Atque ita cenſent Sanch. *diſputat.*39.*numero* 12. Coninch. *diſp.*27.*num.*44.*&* 45.*in fine.* Gutierr. *cap.*69.*num.*13. Dolo autem teſtes inducere vt aſſiſtant ſecluſa iniuria, affirmant Sanch. & Gutierr. *ſuprà*, peccatum mortale non eſſe, quod firmum non videtur, cùm tam ipſi, quàm Parochus nomine Eccleſiæ matrimonio aſſiſtant, tametſi non æquè principaliter. Et ratio generalis deducta ab inconuenientibus, quæ per ſe ex tali deceptione naſcuntur æquè in Parocho, & teſtibus procedit.

12. Parochus prædicto matrimonio aſſiſtens coniuges benedicere debet, ea verba proferens: *Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Quæ licèt non ſint de eſſentia Sacramenti, ſiquidem Parochus non eſt Miniſter, vt ex declaratione Cardinalium probant Sanch. *lib.*3.*diſp.*38.*num.*4. Zeuallos *in ſuis qq. practicis, lib.*2. *quæſt.*604.*num.*53. Gutierr. *cap.*69 *num.*3. At peccatum eſt veniale illorum omiſſio, cùm ſub præcepto à Concilio lato contineantur, ſed quia alia plura continentur, ideò Sanch *num.*6.*& ſeqq.* Gutier. *num.*15. cenſent horum verborum omiſſionem leuem eſſe materiam.

§. IX.

An debeat ad valorem matrimonij, & licitum illius contractum Parochus vtriuſque contrahentis, & in propria Parochia aſſiſtere?

1 *Parochus vnius contrahentis, ſi in eius Parochia matrimonium celebratur validè, & licitè matrimonio aſſiſtit.*
2 *Parochum extra propriam Parochiam aſſiſtentem aliqui cenſent nec validè, nec licitè aſſiſtere.*
3 *Verius eſt validè aſſiſtere.*
4 *Soluitur oppoſitum fundamentum.*
5 *Licitè extra propriam Parochiam aſſiſtit, etſi alij contrarium ſentiant.*
6 *Negant plures validè aſſiſtere Sacerdotem extra propriam Parochiam contrahentis.*
7 *Oppoſitum verius eſt.*
8 *Quam habitationem contrahentes habere debeant in Parochia, vt eos Parochus coniungere poſſit. Proponuntur varia placita.*
9 *Quid ſit tenendum.*
10 *Parochus illius Parochiæ, in qua decernis maiore parte anni habitare te in matrimonio poteſt coniungere.*
11 *Vagantium Parochus eſt ille in cuius Parochia tranſeunt et commorantur.*

1. Communis eſt ſententia Parochum vnius contrahentis, ſi in eius Parochia matrimonium celebretur validè matrimonio aſſiſtere, eo quòd matrimonium eſt vinculum indiuiduum duo extrema coniungens. Nequit ergo Parochus poteſtatem habere ſuum Parochianum alteri iungendi, quin conſequenter habeat poteſtatem alienum iungendi ſuo Parochiano. Cui enim aliqua iuriſdictio conceditur conceduntur ea, ſine quibus iuriſdictio conſiſtere non poteſt, iuxta *leg.*2. *ff. de iuriſdict. omnium iudic.* Et *cap. præterea de officio delegati*: at Parocho conceditur iuriſdictio ſuum Parochianum in matrimonium iungendi, ergo cenſetur conceſſa iuriſdictio alienum cum ſuo ſubdito coniungendi, ex eo namque quòd ſit vnius Parochus eſt Parochus vtriuſque, vt ex declaratione Cardinalium teſtatur Nauarr. *c.* 5.*in fine.* Henr. *lib.*11.*de matr.c.*3.*n.*2. Salcedo *pract.c.*73.*verſ. decimò quarto.* Caualcan. *deciſ.*12.*num.*21. Spino *de teſtam. gloſſ.*11. *num.*41. Zerola *praxi Epiſcop.*2.*part. verbo, Parochus.*§1. Sanch. *diſp.*19. *num.*.. Zeuallos *in ſuis qq. pract. qu.*604.*num* 1.. Gutierr. *cap.*62.*num.*4 Coninch. *de matrim. diſputat.*27.*num.* 9. Comitol. *reſponſ. moral. lib.* 1.*quæſt* 131. *numero* 2. Baſil. Ponce, *lib.*5.*capit.*16.*num* 2. *&* & conuincitur argumento ex *leg. communem ff quemadmodum ſeruitutes amittant.* ibi: *Si communem fundum ego & pupillus haberemus, licèt vterque non vteretur, tamen propter pupillum, & ego viam retineo.*

2. Verùm ſi ille Parochus non in propria Parochia, ſed extra aſſiſtat, cenſent Nauarr. *cap.*25. *num.*144. Ludouic. Lopez 1.*p. inſtruct.c.*86.§ *præterea.* Et 2.*part. de matr.c* 39. Henriq. *lib.*11.*c.*3.*num.* 2. Rodrig. 1.*p. ſum. c.*218. *num.*5. Zeuallos *d. quæſt.*604.*num.* 60. Baſil. Ponce, *lib.*5.*cap.*16.*num* 4 nec licitè, nec validè matrimonio aſſiſtere. Mouentur ex eo, quòd Concilium non ſit cenſendum Parocho extra propriam Parochiam concedere iuriſdictionem. Præcipuè cùm id neceſſarium non ſit, inquit Baſil. Ponce. Nam ſi contrahentes peregrinantur Parochus illius loci quà tranſeunt eos coniungere poterit, ſi verò in Parochia fœminæ vir exiſtat. Parochus fœminæ eos coniũgere poterit. Nulla ergo eſt cauſa, ob quam Parochus in aliena Parochia matrimonio aſſiſtat. Quòd ſi dicas in præſenti iuriſdictionem voluntariam exerceri, cuius exercitium extra territorium permittitur: Obſtat: quia id verum eſt, quando iuriſdictio voluntaria exerceri poteſt extra territorium abſque iuſta querela illius qui in eo territorio iuriſdictionem habet. At Parochus illius territorij iuſtè conqueri poteſt, quòd alienus ibi aſſiſtat, cùm ipſe poſſit aſſiſtere. Præterea aſſiſtentia Parochi non eſt actus iuriſdictionis, ſed cuiuſdam authenticæ teſtificationis, quæ cùm præiudicio tertij non eſt cenſenda à Concilio conceſſa. Cui doctrinæ videntur fauere declarationes Cardin. relatæ à Baſil. *d. lib.*5.*c.*16. *n.*1. dicentes, *Quando matrimonium contrahitur inter virum, & mulierem diuerſarum Parochiarum, Parochum viri in eius Parochia & Parochum fœminæ in eius Parochia debere ſponſos benedicere.* Expendo verbum debet, quod neceſſitatem importat.

3. Cæterùm verius eſt, & omnino tenendum Parochum viri in Parochia fœminæ, vel extra vtriuſque Parochiam validè aſſiſtere eorum matrimonio: ſic ex communi ſententia docent Spino *de teſtam. gloſſ.*15. *numero* 42. Sanch. *lib.*3.*diſp.*19. *numero* 8. *&* 14. Coninch. *diſput.*27.*numero* 22. Gutierr. *tract. de matr. c.*61.*n.*5. Ratio videtur manifeſta, nam Concilium ſolùm exigit Parochi aſſiſtentiam, non autem exigit quòd in propria Parochia aſſiſtat, neque eius fini neceſſarium erat, cùm ex eius aſſiſtentia vbicunque matrimonium celebretur, clandeſtinæ nuptiæ vitantur, ob cuius cauſam aſſiſtentia Parochi à Concilio poſtulatur.

4. Neque fundamentum Baſilij vrget, nam prædicta aſſiſtentia eſto non ſit actus iuriſdictionis voluntariæ, nullo modo eſt actus iuriſdictionis contentioſæ, neque illam vllo modo imitatur, ac proinde extra territorium exerceri poteſt. Et licèt non eſſet neceſſarium prædictam quaſi iuriſdictionem Parocho concedere, fuit tamen conuenientiſſimum, vt ſic faciliùs matrimonium celebrari poſſet conceſſa pluribus Parochis facultate ei aſſiſtendi. Neque declarationes Cardinalium contrarium probant: nam explicari poſſunt non de aſſiſtentia præciſè, ſed de benedictione in Eccleſiæ inter Miſſarum ſolemnia facienda. Et eſto de aſſiſtentia intelligantur, ſolùm conuincunt Parochum viri in propria Parochia aſſiſtere debere, non ex neceſſitate, ſed ad maiorem matrimonij ſecuritatem, & certitudinem.

5. Sed an licitè extra propriam Parochiam aſſiſtat? Negant

Salced.

Salced. *pract. c. 73 §. vndecimo, in noua edit.* Henriq. *lib. 11. c. 3. num. 2.* Rodrig. *3. ſum. c. 219. num. 7.* Baſil. Ponce *dicto lib. 5. c. 16. num. 11.* Coninch. *diſp. 27. dub. 2. num. 19.* Mouentur, quia nequit ſponſos ibidem benedicere, ergo neque matrimonio aſſiſtere. Verius tamen ceſſante ſcandalo oppoſitum exiſtimo cum Spino *Gloſſ. 15. num. 42.* Segura Daualos *director. iudic. Eccleſiaſt. 2. part. c. 15. num. 49.* Sanch. *lib. 3. diſp. 19. num. 16. & 19.* Gutierr. *c. 62. num. 6.* eo quòd prædicta aſſiſtentia nullibi prohibita inueniatur, & licèt ſponſos benedicere non poſſit, vt tradit Concil. *ſeſſ. 6. c. 5. & c. 24. ſeſſ. 1. de reformat.* non rude infertur eorum matrimonium non poſſe aſſiſtere, cum hæc aſſiſtentia magis vrgeat, & benedictioni ſolemni neceſſariò coniuncta non ſit.

6. Grauius tamen dubium eſt, An validum ſit illorum matrimonium, cui Sacerdos ex commiſſione Parochi aſſiſtit extra Parochiam committentis? Negant plures relati à Sanch. *lib. 3. diſp. 34. num. 1.* Mouentur primò, quia eſto Ordinarius exercere poſſit extra territorium iuriſdictionem voluntariam, at Delegatus inferioris à Principe eam exercere nequit, vt ex *leg. 2. de officio proconſul.* tenent Bart. *in leg. 1. num. 40. Cod. de ſumma Trinit. & fide cathol.* Et *in dicta leg. 2. num. 2.* Franciſc. Marchio *deciſ. Delphinat. 117. in fine 2. part.* Et Sanch. *dicta diſp. 34. num. 1.* Secundò, Epiſcopus tanquam Ordinarius poteſt extra diœceſim Beneficia conferre, non tamen eius Vicarius, cui hæc poteſtas delegata fuerit, ſicuti docent Franciſcus Marchio *vbi ſuprà.* Et Anaſtaſ. Germon. *de indultis Cardinal. §. tibi quoad vixeris, num. 88.* Tertiò Confeſſores Ordinarij in loco ſuæ iuriſdictionis audire confeſſiones poſſunt, ſecùs Delegati, vt docet Nauarr. *conſ. 34. clandeſt. deſponſat. num. 3. edit. Lugdunen.*

7. Sed longè verius eſt, & omnino tenendum æquè Delegatum aſſiſtere matrimonio poſſe extra Parochiam committentis, ac poteſt committens, quia ſuam illi poteſtatem delegat, neque eſt vllus Textus, aut ratio, ex quibus hæc delegatio reſtricta cenſeatur, vt pluribus firmat Gutierr. *dicto c. 62. de matr. num. 10.* Neque verum eſt iuriſdictionem voluntariam, quam hæc aſſiſtentia imitatur non poſſe extra locum committentis delegatum exercere; poteſt vtique tum in audiendis confeſſionibus, tum in conferendis beneficiis, vt probabilior fert ſententia apud Sanch. *lib. 3. diſput. 34. à numero 2.*

8. Supereſt dicendum de habitatione, quam contrahentes habere debent in Parochia, vt Parochus eos in matrimonium coniungere poſſit? Aliqui minus ſtrictè in hac materia loquuntur affirmantes neceſſariò contrahi domicilium debere, vt poſſit Parochus illorum matrimonio aſſiſtere. Sic Rota *in nouiſſ. deciſ. 643. numero 2. & 3. volum. 1.* Segura, *2. part. director. iudic. c. 15. n. 48.* Man. Rodrig. *1. t. ſum. 2. edit. c. 219. numer. 6.* Henriq. *lib. 11. de matr. c. 3. num. 3.* Spino *ſpeculo teſtament. gloſſ. 15. num. 41.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 45. art. 5. pun. 3. poſt dub. 4. §. dico tertiò.* Mouentur, quia habitantes alicubi animo redeundi ad propriam domum, tametſi diuturno tempore habitauerint hoſpites ſunt, & peregrini, vt manifeſtè videtur probare *leg. 1. §. hæc autem verba. verſ. hoſpes. ff. de his qui deiecerint.* ibi: *Tantùm autem intereſt inter habitatorem, & hoſpitem, quantum intereſt inter domicilium habentem, & peregrinantem.* At hoſpites, & peregrini contrahere matrimonium non poſſunt coram Parocho illius Parochiæ in qua peregrinantur, vt dicemus. Ergo ad contrahendum matrimonium habitatio domiciliaris requiritur. Et confirmatur ex *c. is qui de Sepultur. in 6.* vbi dicitur transferentem ſe ad villam, vel ruralia recreationis cauſâ, non effici villæ parochianum.

Alij verò econtrà nimis extendunt habitationis iura; cenſent namque Parochum illius Parochiæ, in qua etiam per tranſitum habitas eſſe tuum Parochum, vt te poſſit in matrimonium iungere: Sic docet Baſil. Ponce *de matr. lib. 5. c. 15. §. 1.* Mouetur, quia ille eſt proprius Parochus ad matrimonium qui fuerit ad confeſſionem, & Euchariſtiam miniſtrandam, quia Concilium nihil aliud exigit, niſi quod Parochus præſens aſſiſtat, vel alius de eius licentia: ſicuti idem dicit *cap. omnis vtriuſque ſexus de pœnitent. & remiſſion.* & pluribus comprobat Sanch. *lib. 3. de matr. diſp. 23. num. 10.* At peregrinorum, aliorúmque hoſpitum proprius Parochus ad confeſſionem, & Euchariſtiam eſt Parochus illius Parochiæ, in qua etiam breui tempore commorantur, teſte Eugen. IV. relato in *Compend. priuileg. mendicant. verbo Abſolutio. 1. quoad ſæculares, num. 5.* Ergo, &c.

Cæterùm hæc poſtrema ſententia Baſilij nullam ſpeciem probabilitatis habet. Tum quia eſt aduerſus communem ſententiam, & praxim receptam, grauiſſimiſque incommodis ſubiecta, ſi quilibet poſſet fugiens domicilij Parochum contrahere matrimonium coram Parocho cuiuſlibet loci. Neque eius fundamentum alicuius eſt efficacitatis: nam eſto Sacramẽta confeſſionis, & Euchariſtiæ miniſtrare Parochus poſſit commorantibus in ſua Parochia peregrinationis cauſa, id ex delegatione Pontificis habetur in fauorem peregrinorum ob horum Sacramentorum neceſſitatem, ſed non quia illorum Parochus conſtituatur, aliàs non poſſent religioſi prædictis Euchariſtiam in Paſchate miniſtrare abſque licentiâ illius Parochi, ſed in excommunicationem inciderent, iuxta *Clem. 1. de priuileg.* quod nullatenus eſt dicendum. Primam vero ſententiam probabiliſſimam cenſeo, tum ob eius rationem, tum ob authoritatem Doctorum.

9. At media via cenſeo procedendum, atque adeo affirmandum non ſolùm illum verum Parochum tui eſſe ad matrimonium, in cuius parochia habes domicilium, id eſt habitationem animo perpetuo manendi, dum commodior non ſe obtulerit, ſed etiam illum in cuius Parochia decernis maiori parte anni commorari animo poſtmodum in proprium domicilium reuertendi, qualiter procedunt ſcholaſtici in vniuerſitate, & mercatores in curia, & mercenarij locantes operas: ſic latè probat pluribus relatis Sanch. *lib. 3. diſp. 23. à num. 12.* Gutierr. *c. 63. de matr. à num. 13.* Moueor in hanc ſententiam, quia eſto ex tali habitatione proprium domicilium non acquiras; acquiris tamen quaſi domicilium, ibique conuenire potes, vt probat *lex hæres abſens, §. proinde in fine. ff. de iudiciis.* Et *leg. 2. Cod. vbi de crimine agi oportet.* Et *leg. quiſquis Cod. ſi certum petatur*: at habitatio conſtituens quaſi domicilium ſufficit per ſe parochianum conſtituere. Argum. *cap. fin. de Parochiis.* Et *c. in noſtra, de ſepultur.* & probat praxis recepta, quippe ſcholaribus, & mercenariis diuturno tempore habitantibus in Parochia ſolus illius Parochiæ Parochus Euchariſtiam, & extremam vnctionem miniſtrat. Ergo ſignum eſt illorum Parochum eſſe cenſendum, ex qua ratione fundamentum primæ ſententiæ ſolutum eſt.

10. Notanter dixi *te in matrimonium coniungere poſſe Parochum illius Parochiæ, in qua decernis maiori parte anni habitare,* quia non eſt opus, vt de facto habites, ſatis enim eſt, ſi eo animo habitare incipias, Argum. *leg. domicilium. ff. ad Municipal.* iuncta Gloſſ. verbo *domicilium*, vt benè notauit Sanch. aliis relatis *dicta diſp. 23. n. 14.* Neque eſt vllum inconueniens coram duplici Parocho te contrahere poſſe, altero domicilij, altero habitationis diuturnæ, ſicuti ab eiſdem confeſſionis, & Euchariſtiæ Sacramenta recipere vales, vt colligitur ex *c. 2. de ſepultur. in 6.* Et probat Sanch. *diſp. 24. num. 5.* & Gutierr. *cap. 64. numero 4.*

11. Verùm quia ſunt alij, qui nec domicilium alicubi habent, neque ex animo habitationem diuturnam, ſed modo hîc, modo illic aſſiſtunt, & hinc inde vagantur; horum enim Parochus ſine dubio eſt in cuius Parochia tranſeunter commorantur, quia nullus alius eſt, cui ſubiici poſſint. Et idem eſt dicendum de iis, qui deſerto domicilio ad nouum acquirendum proficiſcuntur extra illam ciuitatem, dum enim ſunt in via, vagari cenſendi ſunt, & quaſi vagi iudicandi: ſic docet Sanch. *diſp. 25. num. 13.* Gutierr. *diſp. 65. num. 2. & 14.* At vt prædictus Parochus abſque peccato mortali horum matrimonio interſit, debet priùs licentiam ab Ordinario petere iuxta Conc. Trident. *ſeſſ. 24. c. 7. de reformat.* Quod verum eſt, etiamſi vnus tantùm ex contrahentibus vagus ſit, alius vero firmum domicilium habeat, vt notauit Sanch. *lib. 3. diſp. 25. num. 9.* Gutierr. *c. 65. num. 8.* Qui rectè aduertunt in ordine ad licentiam petendam ab Ordinario non eſſe cenſendum vagum, qui ex vna Parochia, vel oppido domicilium mutauit, & in aliam Parochiam tranſit non animo ibidem permanendi, ſed inquirendi locum commodiorem, hic enim notus eſt ea in Parochia, in qua longo tempore habitauit, ibique denunciationes fieri poſſunt, ceſſátque finis, ob quem Concilium præcepit Parochis, ne vagos abſque licentia Ordinarij matrimonio coniungerent, ſcilicet quia ſunt ignoti, & fortè alicubi erunt matrimonio copulati.

§. X.

Quæ conditiones requirantur in Parocho, vel eius Delegato, vt matrimonio aſſiſtat?

1 *Aliqui exigunt, in Parocho Sacerdotalem dignitatem.*
2 *Verius eſt oppoſitum.*
3 *Satisfit oppoſito fundamento.*
4 *Parochus non Sacerdos matrimonio licitè aſſiſtit, eſto contrà cenſeat* Petr. de Ledeſm.
5 *Qui ex commiſſione Parochi matrimonio aſſiſtit, neceſſariò debet eſſe Sacerdos.*
6 *Parochus eſto excommunicatione innodatus ſit, validè matrimonio aſſiſtit.*
7 *Idem dicendum eſt, ſi ob eius crimen priuatus ſit adminiſtratione Sacramentorum.*
8 *Prædictus Parochus excommunicatus, & interdictus validè concedit licentiam aſſiſtendi matrimonio.*
9 *An ſufficiat Parochum eſſe ſic communiter extiſtimatum.*
10 *Parochus beneficium parochiale obtinens inualidè matrimonio poteſt aſſiſtere.*
11 *Item Sacerdos, cui Parochus verbis tantùm abſque intentione licentiam conceſſit.*

1. ALiqui exigunt in Parocho ſacerdotalem dignitatem, vt validè matrimonio aſſiſtat, moti ex decreto illo Concilij *ſeſſ.24.cap.1.* dicente : *Qui aliter quàm præſente Parocho, vel alio Sacerdote.* Dictio namque *aliud* eſt ſimilium repetitiua. Iuxta *leg.quidam relatus. ff. de rebus dubiis.* Et tradit Gloſſa *in Authent. Qui ſemel.Cod. quomodo, & quando iudex,in verbo aliud.* Et in *leg. ſi fugitiui. Cod. de ſeruis fugitiuis.* Archidiacon. *cap.vlt.de Regularib.in 6.* Menoch. *de arbitrar. lib.1.q.80 num.122.* Et pluribus comprobat Sanch. *lib.3.de matr.diſp.20.num.2.* At in Delegato omnes requirunt ſacerdotalem dignitatem, ergo etiam in Parocho delegante, præcipuè cùm ex antiqua Eccleſiæ conſuetudine neceſſariò Sacerdos nuptiis aſſiſtebat. Vt conſtat ex his, quæ congerit Gratian.30.q.5. Atque ita docent Nauarr. *lib.1.conſ.tit. de officio Ordin.conſ.1.* aliàs *lib.4.tit.de clandeſt. deſponſat.conſ.10.* Salcedo *pract.cap.73.verſ.decimo quarto,in noua edit.* Alphonſ. à Vemerum. *in append. ad ſpecul. coniug.dub. 5. concluſ.2.* Et probabilem reputat Petr.de Ledeſm. *de matr. quæſt.45. art.5. pun. 3.* Sanch. *dicta diſput.20.num.2.*

2. Sed rectiùs contrarium cenſent idem Nauar. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſalib. conſ. 30.* aliàs *tit.de clandeſt. deſponſat. conſ.9.* Henriq. *lib.11.capit.3.num.5.* Zeuall. *qq.pract. q. 604. num. 56.& 57.* Sanch. *lib.3. diſp 20. n.3.* Gutierr. *de iuram. confirm.1.p.cap.14.num.13.* Et *de matr.cap.62.num.16.* Zenedo *pract.lib.1 q.30.num.54.& ſeqq.* & alij apud ipſos. Ratio eſt,quia hoc decretum Concilij cùm ſit iuris communis correctiuum, eius verba non amplianda ſunt, ſed potiùs reſtringenda. At *in prædicto cap.* ſæpè mentionem Parochi fecit, nulla facta mentione ſacerdotij. Non igitur ea qualitas expoſtulanda eſt,quæ ſi neceſſaria eſſet,non omitteretur à Concilio. Adde præſentia Parochi requiritur,vt Eccleſiæ conſtet de matrimonio,quod optimè præſtari poteſt à Parocho non Sacerdote.

3. Neque fundamentum contrarium vrget. Fateor namque dictionem *alius*, vel *aliud* aliquando repetere ſimilia, aliquando diſſimilia,quod ex ſubiecta materia colligendum eſt,vt benè comprobat Gloſſa *in cap.cænomanienſis.diſt.36.* & *cap.ſedes de reſcript. verbo, maiores ad finem.* Et in *leg.non ſolùm ff.de procuratorib.§.quatuor.* Per Textum *ibi.* Et *in leg.1.ff. de conſtitut.a pecun.§.debitum.* Et *in leg.in cauſa verbo,competere ff.de Minorib.* Quare in *Authent. vt defuncti, ſeu funera eorum, collat. 5. in princ.* dicitur *Milites, & ſeruos alios plurimos, cùm tamen ſerui milites eſſe nequirent. Leg.ſuper ſeruus Cod.qui militare poſſunt,vel non,lib.12.* Et in *Authent.de mandat.princ. §.oportet.coll.3.* inquit textus, *Nulla alia actio,niſi officium Iudicis, cùm tamen officium Iudicis actio non ſit.* Et in ſacris litteris, Math. 28. Marc.15. Et Lucæ, 21. *Ducebantur alij duo nequam. Crucifixi ſunt cum eo alij duo latrones.* Non igitur ex prædicta dictione rectè colligitur Parochum Sacerdotem eſſe debere. præcipuè cum aſſiſtentia Parochi in matrimonio non ex ordine, ſed ex officio Parochi, & quatenus Parochus eſt iuriſdictionem habet illi competat. Adde etſi concedamus dictionem *alius* in præſenti decreto eſſe repetitiuam ſimilium, dicendum eſt factum fuiſſe non ex neceſſitate, ſed quia frequenter, & regulariter contingit Parochum Sacerdotem eſſe. Sicuti *cap.omnis vtriuſque ſexus, de pœnitent. & remiſſion.* cauetur neminem poſſe alieno ſine licentia proprij Sacerdotis confiteri,cùm tamen Parochus non Sacerdos hanc licentiam concedere poſſit. Et *c.nuper.de ſentent. excommun. verſ. In ſecundo verò caſu,* committitur abſolutio ab excommunicatione non reſeruata proprio Sacerdoti,cùm tamen Parochus non Sacerdos eam præſtare poſſit. Et eandem licentiam poteſt concedere Parochus non Sacerdos Religioſo, vt Sacramenta miniſtret, vitétque excommunicationem latam *in Clem. de priuileg.* tametſi ſibi caueatur, ne Religioſus abſque licentia Presbyteri parochialis Euchariſtiam miniſtret. Vtuntur enim prædicti Textus nomine *Sacerdotis* non ex neceſſitate, ſed ratione frequentioris vſus, vt benè comprobat aliis relatis Sanch.*diſp.20.à n.2.*Gutierr.*de matr.cap.62 à num.17.*

4. Sed an licitè Parochus non Sacerdos matrimonio aſſiſtat? difficultate non caret. Nam Petr.de Ledeſm.*quæſt.45.de matr.art.5.pun.3.dub.3.concl.3.* cenſet eſſe peccatum mortale, partim,quia non poteſt coniugibus benedicere, partim, quia eſt cauſa, quòd contrahentes materia probabili vtantur in matrimonij contractu, reddántque Sacramentum nullum; cùm negari non poſſit probabile eſſe requiri à Concilio præſentiam Parochi Sacerdotis. At contrarium tenendum eſt cum Sanch. *dicta diſp.20.num.4.* Gutierr. *dict. c.62.n.20.* eo quòd benedictio,quæ non fit inter Miſſarum ſolemnia, vulgò *velaciones*, ſed priuatim prolatione illorum verborum : *Ego vos coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti,* optimè à non Sacerdote præſtari poteſt. Vſus autem materiæ probabilis in adminiſtratione Sacramentorum non eſt per ſe illicitus, ſed ſolùm quando ex ſpeciali Eccleſiæ præcepto, vel conſuetudine vim legis obtinente prohibetur, vt latè probauimus *tractat.1.de conſcientia,diſputat.3.punct.5.* Quare non ſolùm licitè, & validè aſſiſtere matrimonio Parochus non Sacerdos poteſt, ſed licentiam aſſiſtendi alteri concedere, vt præfati Doctores aduertunt, quia cùm in hac poteſtate vtatur iuriſdictione ordinaria, poteſt eam alteri delegare.

5. Ille verò cui Parochus aſſiſtendi matrimonio concedere licentiam poteſt, neceſſariò Sacerdos eſt futurus, eo quòd Concilium expreſſit, *Vel alio Sacerdote,* & verba intelligenda ſunt propriè, & iuxta communem vſum, *c. ex litteris.e .1. de ſponſalib.* Non tamen opus eſt eſſe ab Ordinario approbatum ad Sacramenta miniſtranda, quia Concilium eam approbationem non exegit; ſic docent aliis relatis Sanch. *diſp.20. num.10.* Zeuall.*in ſuis qq.pract.commun. contra commun.quæſt. 604.num.58.* Gutierr.*cap.62.num.22.*

6. Secundò alij exigunt in Parocho, ne aliqua cenſura innodatus exiſtat maximè excommunicatione denunciata, qua iuriſdictione priuatur. Sed oppoſitum verius exiſtimo, eo quòd excommunicatus, ſuſpenſus,vel irregularis non eo ipſo beneficij poſſeſſione priuatur, ſed verè Parochus eſt. Concilium autem ſolùm requirit Parochi præſentiam. Ergo ſiue ſit excommunicatus ſiue ſuſpenſus,& irregularis; ſufficit.

Præterea aſſiſtentia Parochi requiſita eſt a Concilio, vt authoritatem præſtet contractui, non vt actum iuriſdictionis exerceat, cùm eſto inuitus aſſiſtat, validè aſſiſtit, iuriſdictio autem ſemper voluntariè exercenda eſt. Neque his obſtat, quod excommunicatus nominatim nequeat eſſe teſtis, eiuſque teſtimonium nullum ſit, *Cap. veniens,el.2. de Teſtibus, & atteſtationib.* & *cap. decernimus de ſentent. excommunicat.* Et *ibi* Doctores, vti refert Maſcard. *de probat. concl.705.* Non inquam obſtat, quia eſto communiter, & regulariter excommunicatus à teſtimonio proferendo repellatur, admittitur tamen in aliquibus caſibus, in quibus infames admittuntur, cùm autem ob fauorem matrimonij etiam infames admittantur in teſtes, vt dicemus, & Parochus excommunicatus admitti poterit, vt benè docuit Maſcard. *loc. alleg.* Atque ita in terminis docent Petr.de Ledeſm. *dicta qu.45. art.5. punct. 3.dub. 3.* Henriq. *lib.11.de matrim.c.3 num.4.& 5* Sanch.*lib. 3.diſp.21.num.4.*Zeuall. *qq.pract.q.604.num.65.* Gutierr. *cap 62.num.23.*

7. Quinimò eſto Parochus ob eius ignorantiam, vel crimen priuatus generaliter ſit adminiſtratione Sacramentorum, vel ob aliquam ſpecialem cauſam,ne has illas perſonas matrimonio coniungat; non obinde matrimonium nullum erit, ſi de facto aſſiſtat, quia illa prohibitio tantùm reddit actum illicitum, ſed non inualidum,cùm non auferat Parochi qualitatem, quæ ſolùm eſt à Concilio requiſita, vt bene *ex congregat. Cardinal.* tradit Salcedo *in pract.crimin. c.73. verſ. primum igitur dubium, in noua edit.* Henriq.*lib.11. de matr.c.3. num.4.* Zeuall. *dicta quæſt.604.num.71.* Sanch. *lib.3.diſp.21. numero 11.* Gutierr. *cap.62.de matrim. numero 25.* & alij apud ipſos.

8. Hinc infero aduerſus aliquos Doctores quorum meminerunt Sanch. Zeuall. Gutierr. & alij referendi prædictum Parochum excommunicatum,& interdictum validè concedere alteri Sacerdoti etiam excommunicato, & interdicto licentiam matrimonio aſſiſtendi,ſiquidem Concilium eam poteſtatem communicandi licentiam permittit Parocho,qui aſſiſtere matrimonio poteſt, neque in Sacerdote, cui Parochus licentiam concedere debet, aliam qualitatem præter Sacerdotium Concilium exigit. Neque eſt verum quod tradit Coninch. *diſp.27.dub.2. num. 25.* conceſſionem licentiæ eſſe actum iuriſdictionis, vel dominij, quo excommunicatus nominatim priuatur; eo quòd Sacerdotem non Parochum qualificatum, & aptum reddat ad ſolemnem matrimonij aſſiſtentiam, ad quam ſecluſa illa licentia ineptus erat. Nam eſto ſit actus dominij, & poteſtatis, ſicuti eſt ſuorum bonorum communicatio; vt iuriſdictionis non videtur eſſe,cùm nec ſententiam ferat,nec iuriſdictionem communicet. Excommunicatus autem non toleratus etſi omnino priuatus ſit iuriſdictionis vſu, non tamen dominij communicatione,quod in alium validè transferre poteſt. Atque ita vt probabilius defendunt Nauarr. *cap. placuit de pænit. diſt.6. num.73.* Et aliis relatis Sanch. *diſp 21.num.8.* Zeuall. *dicta quæſt.604.num. 120.* Gutierr. *c.62.num.24.* Henriq. *lib.11.cap.3.num.5.* Et *lib.13.cap. 7.num.7.*

9. Tertiò ſolet ab aliquibus poſtulari in Parocho, vt validè matrimonio aſſiſtat, vt verè Parochus ſit, non exiſtimatus. De qua conditione plurima congerit Sanch.*diſp.22.per totam,* quorum examinatio potiùs ad *tractatum de excommunicat.* vel *pænitentia* pertinet, quàm ad *præſentem.* Breuiter tamen aperiam quid in hac parte tenendum ſit Et quidem ſi Parochus intruſus ſit in beneficium abſque titulo à legitimo Superiore conceſſo,communis ſententia tenet nullatenus valere matrimonium, cui ipſe aſſiſtit, quia deficit titulus coloratus,quem ius requirit, vt geſta ab inhabili valida reputentur, vt latè probat Sanch. *d.diſp.22.num.49.& 50.* tametſi probabile ſit. & rationi conſonum ſolùm communem populi errorem ſufficere ad iuriſdictionem concedendam, vt latè probat Baſil.Ponce, *lib.5.cap.20.à num.2.* quia præſcriptione, & conſuetudine iuriſdictio acquiritur, eamque tribuere poteſt qui

qui eſt in poſſeſſione delegandi, tametſi verum titulum non habeat. Argum Textus *in Authent. de Tabellionib.* ſeu *Nouella 44. capite 3. in fine*, ibi *Documentum propter vtilitatem contrahentium non infirmandum, quippè vtilitati publicæ maximè expedit, ne geſta ab eo qui communiter potens exiſtimatur inualida ſint, cùm Reſpublica defectum ſupplere poſſit.*

10. Illud verò eſt certum, ſi Parochus beneficium parochiale obtinuit inualidè tamen: quia excommunicatus, vel irregularis erat, vel ſi validè obtinuit, poſtea fuit illo titulo priuatus, vel à iure, vel per ſententiam, ſed non beneficio ſpoliatus ſtante communi errore vulgi putantes probabiliter ipſum verum Parochum eſſe, tam matrimonium, quàm alia geſta per ipſum valida ſunt: iuxta *leg. Barbarius Philippus. ff. de officio prætor.* Et *cap. infamis, 3. quæſt. 7.* Et pluribus comprobat Henriq. *lib. 11. cap. 3. num. 4.* Rodrig. *1. t. ſum. cap. 219. num. 8.* Sanch. *diſp. 22. num. 5. 13. 60. & 92.* Gutierr. *cap. 61. num. 26. & 27.* Ius namque propter vitanda ſcandala, grauiáque inconuenientia, quæ ex nullitate actuum oriri poſſunt tribuit poteſtatem iis, qui communiter habere iuriſdictionem exiſtimantur. Quod verum eſt tametſi à contrahentibus inhabilitas cognoſcatur, quia ſingularis ſcientia communem errorem non impedit, ob quem iuriſdictio conceditur. Argum. *leg. nam ad ea. ff. de legib.* Vt notauit Sanch. *dicta diſp. 22. num. 42.* Gutierr. *cap. 61. num. 26.*

11. Ex qua doctrina infertes validè matrimonio aſſiſtere Sacerdotem, cui Parochus verbis tantùm abſque intentione licentiam aſſiſtendi conceſſit, quia adeſt communis error, cùm nullitas tituli occulta ſit, vti aduerſus Petr. de Ledeſm. *q. 45. art. 5. pun. 3. dub. 4. column. 2.* tradit Sanch. *dicta diſp. 22. numero 62.* Gutierr. *cap. 62. num. 18.* Quinimò valere matrimonium, eſto verè Sacerdos non ſit, ſed tantùm communiter exiſtimatus, quia licèt Parochus non poſſit licentiam aſſiſtendi non Sacerdoti concedere; at ea conceſſa adeſt titulus præſumptus ſcilicèt licentia & inſuper communis error, ob quem Eccleſia defectum iure humano inductum ſupplet, vt optimè Sanch. *num. 27.* Gutierr. *num. 26.*

§. XI.

Quis ſit Ordinarius valens aſſiſtere matrimonio, & aſſiſtendi licentiam concedere?

1 *Qui ſint Ordinarij ex recepta omnium ſententia.*
2 *Vicarium generalem ſecluſa ſpeciali conſuetudine negant plures eſſe Ordinarium.*
3 *Verius eſt oppoſitum.*
4 *Soluuntur oppoſita fundamenta.*

1 Conueniunt omnes Epiſcopum, vel Archiepiſcopum in ſua diœceſi eſſe Ordinarium, non tamen comparatione ſubditorum Suffraganeorum, quia comparatione horum Ordinarius non eſt niſi in caſibus ſpecialibus, vt deciditur *capite paſtoralis in princ. de officio Ordinarij.* Caſus autem ſpeciales ſunt, Primò, ſi actu viſitaret Suffraganeos; etenim eo tempore Ordinarius cenſetur, teſte Henriq. *lib. 19. c. 13. num. 3.* Sanch. *lib. 3. diſp. 28. n. 3. & 4.* Suar. *t. 4. in 3. p. diſp. 25. ſect. 1. num. 14.* Coninch. *de matr. diſp. 27. num. 17.* Secundò extra tempus viſitationis, denegata ab Epiſcopo licentia, fueritque cauſa ad Archiepiſcopum per appellationem deuoluta: tunc enim cauſa cognita, & ſententia prolata, cui locus appellationi non ſit, poterit eo matrimonio aſſiſtere, vel licentiam concedere, ſicut reſoluunt Spino *de Teſtam. gloſſ. 15. n. 39.* Sequra *director. iudic. Eccleſiaſt. 2. p. cap. 15. num. 50.* aliis relatis Sanch. *lib. 3. diſp. 28. num. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 66. num. 3.* Deinde cenſetur Ordinarius Cardinalis reſpectu ſubditorum Eccleſiæ ſui tituli, quia habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem ex Textu *in cap. his quæ de maiorit. & obedient.* Et tradunt Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſal. conſ. 47.* aliàs *tit. de clandeſtina deſponſat. conſ. 14. num. 1* Sanch. *dicta diſp. 28. n. 7.* Gutierr. *c. 66. n. 9.* Item ſunt Ordinarij omnes Legati Pontificis in Prouincia ſuæ legationis, poſſunt enim quidquid poteſt Epiſcopus, vt probat Sanch. *num. 8.* Gutierr. *num. 10.* Et *lib. 1. canon. qq. c. 11. n. 6.* Coninch. *diſp. 27. dub. 2. num. 16.* Præterea cenſeri Ordinarium capitulum Sede vacante, ſeu eius Vicarium reſoluunt Coninch. *num. 17.* Gutierr. *dicto c. 66. n. 5.* Sanch. *loco alleg.* & alij communiter. Item Ordinarius cenſetur Abbas Eccleſiæ nulli Epiſcopo ſubiectæ, vt colligitur ex *cap. Ioannes de Teſtament.* & tradit Henriq. *lib. 11. de matr. c. 3. n. 4.* Petr. de Ledeſm. *de matr. q. 45. art. 5. puncto 3. paulò ante dub. 4.* Sanch. *dicta diſp. 28. n. 6.* Gutierr. *c. 66. num. 6.* Denique omnes illi qui iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem habent comparatione ſubditorum Ordinarij cenſentur, vt benè comprobat Sanch. Gutierr. Coninch. *loc. alleg.*

2. Supereſt difficultas de Prouiſore, ſeu Vicario generali Epiſcopi. An ſecluſa ſpeciali commiſſione poſſit matrimonio aſſiſtere, & Sacerdoti licentiam concedere? Negant Sotus *in 4. d. 28. q. 4. art. 3. §. verſ. circa conceſſiones.* Anton. Gomez *in bulla cruciata c. 4. circa 4. quæſt. numero 21.* Mouentur, quia Vicarius inſtituitur ab Epiſcopo, ab eoque recipit iuriſdictionem pro libito Epiſcopi reſtringendam, vel ampliandam. Ordinarius autem à ſupremo Principe ſcilicet Pontifice, vel Rege, ſi ſæcularis ſit iuriſdictionem recipit, vt conſtat *ex c. à iudicibus. 2. q. 1* & docet Gloſſ. *in c. 1. verbo, conſtituimus. Ne Prælati vices ſuas.* Secundò, Vicarius vices Epiſcopi gerit, *c. Romana initio de appellat. in 6.* ibi, *eorum vices ſupplendo cognoſcunt.* At Ordinarius non vices alterius gerit, ſed officio proprio fungitur, *lege 1. §. qui mandatam. ff. de officio eius cui mandata eſt iuriſdictio.* Tertiò, morte Epiſcopi iuriſdictio Vicarij perit, at ordinaria iuriſdictio mortuo inſtituente perſeuerat, ſecùs delegata. *capite gratum. capite relatum. capite licèt de officio deleg.*

3. Nihilominùs dicendum eſt nomine Ordinarij Vicarium generalem Epiſcopi, & Capituli ſede vacante comprehendi, eo quòd Vicarius generalis Epiſcopi vnum tribunal cum Epiſcopo, vnámque iuriſdictionem conſtituat, *ex cap. Romana de appellationib. in 6. & c. 2. de conſuetudine in 6.* ideóque de Vicario Epiſcopi ad Epiſcopum non eſt appellatio, vt ex eiſdem Textibus conſtat, niſi in cauſis, quæ ex ſpeciali commiſſione Vicario conceduntur, & in quibus ipſe eſt delegatus. Quòd ſi obiicias ex vi vicariatus ſolùm habere iuriſdictionẽ in cauſis ciuilibus, & contentioſis, *c. 2. de officio Vicarij in 6* quæ non videtur eſſe aſſiſtentia matrimonialis, & fortè ob hanc rationem inquit Conc. Trident. *ſeſſ. 24. c. 20. de reformat.* cognitionem cauſarum matrimonialium ad ſolũ Epiſcopum pertinere tacitè eius Vicarium excludens? Reſpondeo negando Vicarium habere tantùm iuriſdictionem in cauſis ciuilibus, & contentioſis, habet enim in cauſis ſpiritualibus ad adminiſtrationẽ Sacramentorũ pertinentibus, neque contrarium probat Textus *in dicto c. 2. de officio Vicarij*: ibi enim cùm dicitur tantùm habere iuriſdictionẽ in cauſis ciuilibus: non ſpirituales, & matrimoniales excluſit, ſed criminales, quas ex vi vicariatus iudicare non poteſt. Neque item obeſt Trident. quia eſto aſſerat ad ſolos Epiſcopos pertinere cauſarum matrimonialium cognitionem, non obinde Vicarium excludit, oportebat namque expreſsè illum excludere, vti factum eſt *ſeſſ. 24. c. 6.* ibi *eis tantùm non verò Vicarijs ſit permiſſum,* ſicuti annotauit Flamin. *lib. 3. de reſignat. benefic. q. 12. n. 20. & 21.* Sanch. *l. 3. d. 29. n. 16.* Gutierr. *c. 69. n. 7.* Adde etſi ex ratione vicariatus non haberet cauſas matrimoniales Vicarius Epiſcopi cognoſcere, adhuc non infertur validè aſſiſtere matrimonio non poſſe, ſiquidem Parochus cauſas matrimoniales non cognoſcit, & tamen validè aſſiſtit, & licentiam cõcedit, quia eſt Ordinarius. Quapropter tenendum eſt Vicarium Epiſcopi, & Capituli, & eſſe Ordinarium, & poſſe licitè & validè matrimonio aſſiſtere, & licentiam alteri Sacerdoti aſſiſtendi concedere, vt benè ex communi ſententia docuerunt Petr. de Ledeſm. *in ſum. 1. p. de Sacram. matrim. c. 4. concl. 1. dub. 17.* Henriq. *lib. 11. c. 3. n. 4* Sanch. *lib. 3. diſp. 29. num. 18.* Gutierr. *canon. qq. lib. 1. c. 19. n. 13.* Et *tract. de matr. cap. 66. n. 12.* Et *c. 69 n. 9.* Coninch. *diſp. 27. dub. 2. n. 17.* Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. 1. p. c. 4. n. 5.* Baſil. Ponce. *lib. 5. c. 11. n. 1.* Gaſpar Hurtado *diſp. 5. de matr. difficult. 9. n. 12.*

4 Ex his facilè argumenta oppoſita ſoluuntur. Ad primum concedo pertinere ad Epiſcopum deſignare vicarium, at eo nominato non ab Epiſcopo, ſed à iure, ſupremóque capite iuriſdictionem recipit. Quod autem aliquando latiorem, ampliorémque iuriſdictionem habeat, id eſt, quia ab Epiſcopo ſpecialiter conceditur poteſtas, & iuriſdictio vltra à iure conceſſam, quæ iuriſdictio ſi ſpecialiter committatur huic perſonæ quatenus talis eſt, eſt iuriſdictio delegata: at ſi committatur ratione vicariatus, vt ſi in litteris diceret Epiſcopus: huic noſtro Vicario, & Officiali concedimus &c. Aut eius iuriſdictio ordinaria volumus, vt ad hanc, vel illam cauſam cognoſcendam extendatur; tunc iuriſdictio non delegata, ſed ordinaria erit, vt benè comprobat Sanch. *lib. 3. diſp. 29. num. 8.* quia principalis iuriſdictio trahit ad ſe minus principalem, eíque annexam, *cap. quod in dubiis de conſecrat. eccleſ.* Et expreſſè deciditur *cap. tranſlato de conditionib.* ibi *Quia ſimul & ab eodem, ſub eadem ſponſione vtraque data ſunt, quod de vno dicitur, neceſſe eſt quod de altero intelligatur.* Ad ſecundum reſpondeo Delegatum vices gerere delegantis in diuerſo tribunali, at Vicarius non gerit vices Epiſcopi in diuerſo, ſed in eodem tribunali, vt conſtat ex *dicto cap. Romana,* ob quod non conceditur appellatio à Vicario Epiſcopi ad Epiſcopum, niſi in cauſis, in quibus Vicarius fuerit delegatus. Ad tertium: quando iuriſdictio ordinaria non eſt eadem cum inſtituente perſeuerat eo mortuo: at cùm iuriſdictio Vicarij eadem ſit cum iuriſdictione Epiſcopo finitur Vicarij iuriſdictio etiam quoad negocia cœpta, vt multis probat Sanch. *lib. 3. diſp. 30. num. 2. & 3.* Gutierr. *de matr. c. 69. n. 14.*

Notanter dixi *Vicarium generalem*, vt excluderem foraneum; hic enim neque Ordinarius eſt, nec per ſe aſſiſtere matrimonio poteſt, aut licentiam concedere, niſi ea poteſtas ei fuerit ſpecialiter commiſſa, vt ex communi ſententia docet Sanch. *d. diſp. 29. n. 20.* Gutierr. *cap. 67. n. 16.* Et *cap. 69. num. 12.*

§. XII.

Qualiter Parochus, & Ordinarius licentiam aſſiſtendi matrimonio concedere poſſint, & debeant?

1 *Valet licentia generaliter, & verbo tenùs conceſſa.*
2 *Item metu, vel dolo obtenta.*
3 *Tacitam licentiam inſufficientem eſſe firmarunt plures.*
4 *Sub diſtinctione reſpondetur.*
5 *Qualiter ratihabitio ſufficiat.*
6 *Licentia Sacerdoti conceſſa ſub generalibus verbis, vel ſpecialiter debet ipſi Sacerdoti conſtare.*
7 *Sacerdos non debet credere contrahentes impetraſſe licentiam.*
8 *Vice-Parochus poteſt hanc licentiam ſicut & Parochus concedere.*
9 *Parochus interdictus ab Ordinario ne licentiam concedat, ſi de facto eam conceſſerit, valida eſt.*
10 *Licentia ſemel delata reuocari poteſt.*

1. NOn eſt opus licentiam in particulari concedi, aut in ſcripto, ſed verbo tenus, & generaliter concedi poterit, vt deciſum refert à Congregat. Cardinal. Farinac. *volum. 4. pag. 67.* Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 3. num. 5.* Sanch. *lib. 3. diſp. 35. num. 10.* Zenedo, *pract. 9. lib. 1. quaeſt. 30. num. 80.* Baſil. *lib. 5. cap. 29. num. 12.* eo quòd Concilium ſolùm exegerit licentiam, neque addiderit in particulari, aut in ſcriptis. Cenſetur autem generaliter conceſſa, ſi Sacerdoti committas, vt exerceat omnia Parochi munia. An autem conceſſione miniſtrandi omnia Sacramenta cenſeatur concedi? variant Doctores. Nam Coninch. *diſp. 27. dub. 3. num. 30.* Henriq. *lib. 11. c. 3. num. 5.* Gaſpar Hurtado *diſp. 5. difficult. 11. num. 37.* negant eo quòd matrimonium non adminiſtretur à Parocho, vel Sacerdote. Sed rectiùs meo iudicio procedit Baſil. Ponce, *lib. 5. cap. 29. in princ.* affirmans ſufficienter prædictis verbis licentiam aſſiſtendi matrimonio eſſe conceſſam, quia eſto in rigore matrimoniũ non adminiſtretur à Parocho, vel Sacerdote, impropriè tamen miniſtratur, quatenus eius præſentia nomine Eccleſiæ matrimonij adminiſtrationi neceſſaria eſt ſicque fuit à ſacra Congregat. deciſum, teſte Farinac. *volumin. 4. pagin. 275.* ibi *Requiritur commiſſio generalis adminiſtrandi Sacramenta, vel ſi hæc abſit expreſſa, vel ſpecialis licentia.*

2. Rurſus valere prædictam licentiam etſi metu vel dolo obtenta ſit, firmarunt Sanch. *lib. 3. diſp. 39. num. 13. & 14.* Coninch. *diſput. 27. num. 37.* Gutierr. *de matrim. cap. 69. num. 14. & 15.* Gaſpar Hurtado *de matrim. diſputat. 5. difficult. 11. in fine*, eo quòd per hanc licentiam nihil concedatur Sacerdoti, quod in eius dominium tranſeat, quippè ſolùm conceditur eius perſonalis aſſiſtentiæ valor, vt matrimonium firmet, cùm ergo prædicta licentia ſic extorta non irritetur à iure, efficitur validam eſſe.

3. Difficultas autem eſt, An tacita licentia ſufficiat? Negant Menoch. *de arbitrar. caſu 453. n. 13. & 14.* Et *conſ. 188. num. 7.* Petr. de Ledeſm. *1. part. ſum. de Sacram. matrim. cap. 6. concluſ. 4. dub. 14.* Henriq. *lib. 11. cap. 3. num. 5. litt. V.* Zeuallos *in ſuis qq. communib. quaeſt. 604. num. 114.* Zenedo *pract. canon. lib. 1. q. 30. num. 79. in fine.* Gonzalez *ad reg. 8. cancellar. gl. 47. num. 52.* teſtatúrque à ſacra Congregatione deciſum in hæc verba. *Non ſufficit tacita licentia, quæ reſultat ex tolerantia.* Mouentur, quia Concilij verba expoſtulantis licentiam propriè ſunt intelligenda.

4. Cæterùm diſtinguendum eſt in tacita licentia, & affirmandum tacitam licentiam de præſenti, quam cenſetur Parochus concedere videns Sacerdotem nomine ſuo ſe diſponere ad matrimonio aſſiſtendum, cùm facilè poſſet impedire ſufficientem eſſe: ſic ex communi ſententia docent Sanch. *lib. 3. diſput. 35. num. 20.* Coninch. *diſput. 27. dub. 3. num. 31.* Baſil. Ponce, *lib. 5. cap. 29. num. 1.* Gaſpar Hurtado *diſp. 5. difficult. 11. num. 38.* Etenim ille tacitus conſenſus ſigno illo exteriori expreſſus vera licentia eſt actum matrimonij antecedens, ergo ſufficit. At ſi licentia tacita non antecedat matrimonium, ſed illud ſubſequatur, quæque vocatur ratihabitio de futuro, nullatenus ſufficit ad valorem matrimonij, vt rectè docent Zenedo *dicto lib. 1. quaeſt. 30. num. 78.* Sanch. Coninch. Baſil. Hurtado *loc. alleg.* ſiquidem matrimonium non fit præſente Parocho, vel Sacerdote qui a Parocho habeat licentiam, ſed qui habiturus eſſet, ſi peteret, præſumitque ſuam aſſiſtentiam non fore illi ingratam, cùm tamen Concilium exigat aſſiſtentiam Parochi, vel alterius Sacerdotis ex licentia Parochi.

5. Quod ſi obiicias ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari, regula *ratihabitionem de Regulis iuris in 6.* at ſi mandatum matrimonio præceſſiſſet validum eſſet matrimonium ex mandato Parochi celebratum, ergo etiam ex ratihabitione poſtea ſubſequente? Et confirmari poteſt, quia ad miniſtranda Sacramenta Euchariſtiæ, & extremæ Vnctionis ratihabitio ſufficit de futuro, ergo etiam ſufficere debet ad matrimonium, ſiquidem omnia hæc abſque Parochi licentia miniſtrari nequeunt. Clement. *dudum. §. verùm ne parochiales de ſepultur.* Et Trident. *ſeſſ. 24. cap. 13. de reformat.* Reſpondeo ratihabitionem mandato comparari, & retrotrahere ipſum actum, quando valor actus pendet ex ſola voluntate mandantis, at contractus matrimonij pendet à multis capitibus, ſcilicet à conſenſu contrahentium, à teſtium & Parochi, vel alterius Sacerdotis ex licentia Parochi præſentia, quæ cùm hæc non adſit, inualidus eſt actus, nequit ergo ex voluntate Parochi tantùm reddi poſtea validus. Ad confirmationem dico eſſe latum diſcrimen inter adminiſtrationem Euchariſtiæ, & matrimonij præſentiam. Nam licentia Parochi pro miniſtranda Euchariſtia non exigitur, vt validè miniſtrent, ſed vt licitè, ideóque non eſt neceſſe, quod præcedat miniſtrationem, ſed ſufficit probabilis præſumptio illius futuræ. Secùs in matrimonij præſentia ad cuius valorem licentia Parochi poſtulatur, cùm igitur illam non habeat, ſed ſolùm habeat ſpem, & præſumptionem dandam fore, non poterit validè aſſiſtere, & ſic intelligenda eſt declaratio Cardinalium.

6. Hæc inquam licentia Sacerdoti conceſſa ſub generalibus verbis vel ſpecialiter, & in particulari vt valeat neceſſariò debet conſtare ipſi Sacerdoti, vel per epiſtolam, vel nuncium miſſum à concedente: eſt enim quoddam priuilegium, & quaſi quædam donatio, quæ non prodeſt quouſque acceptetur, acceptari autem non poteſt, niſi agnoſcatur. Argum. Textus *cap. ſi tibi abſenti, de præbend. in 6.* Et *cap. 1. ad medium verſ. ex parte, de conceſſ. præbendæ in 6.* Solùm eſt dubium, An ſufficiat, quod nuncius à Sacerdote miſſus licentiam acceptet, vt ipſe Sacerdos validè matrimonio aſſiſtat, tametſi ignoret licentiam datam eſſe, & à ſuo nuncio acceptatam? Negat Gaſpar Hurtado *diſp. 5. de matrim. diffic. 13.* Et Baſil. *cap. 2. num. 8.* moti ea ratione, quia non eſt credendum Conc. Trident. & Parochum velle, vt licentia valeat, quouſque is, cui conceditur ea licitè vti poteſt, at ignorans licentiam ea illicitè vtitur vt de ſe conſtat. Rectiùs tamen contrarium cenſent Sanch. *dicta diſp. 36. num. 2.* Coninch. *diſp. 27. dub. 5. num. 5.* Quorum ratio eſſe poteſt, quia cuiuſlibet beneficij, priuilegij, diſpenſationis, facultatis, & gratiæ conceſſio à puncto acceptationis factæ à nuncio ad id ſpecialiter deſtinato habet effectum, vt communiter Doctores tradunt, & colligitur *ex cap. ſi tibi abſenti, de præbend. in 6.* Ergo idem eſt dicendum de prædictæ licentiæ conceſſione, cùm nullum ſit fundamentum aliam conditionem nouam exigendi; nam quod Sacerdos ea vti non poſſit licitè, quouſque ſibi innoteſcat eſſe conceſſam per accidens eſt, neque valorem licentiæ impedit, ſicut neque cuiuſuis alterius facultatis.

7. Monent tamen communiter Doctores Baſil. *lib. 5. cap. 29. num. 8.* Sanch. *lib. 3. diſp. 37. n. 2.* Coninch. *diſp. 27. dub. 3. in fine* Sacerdotem regulariter non debere credere affirmantibus ab Ordinario, vel Parocho impetraſſe licentiam matrimonio aſſiſtendi, præcipuè ſi velint contrahere abſque denunciationibus, quia inde grauiſſima inconuenientia oriri poſſunt, niſi fortè perſonæ eſſent tam grauis authoritatis, vt nulla fraudis ſuſpicio adeſſet. Neque obſtat affirmanti ſe habere facultatem à proprio Sacerdote alteri confitendi credi debere, vt inde inferas idem eſſe dicendum in matrimonio: eſt enim diuerſa ratio. Nam pœnitentiæ Sacramentum ſolùm reſpicit pœnitentis ſalutem, ideóque non eſt veriſimile ibi fallaciam ſubeſſe: at matrimonium & ad forum externum pertinet, & plura emolumenta temporalia ex eo apperi poſſunt, quæ facilè ſolent mentes hominum euertere.

8. Prædictam licentiam non ſolùm Parochus, & Ordinarius concedere poſſunt alteri Sacerdoti, ſed etiam viceparochus ad breue tempus conſtitutus, quia eſto ſint Delegati ſunt tamen Delegati ad vniuerſitatem cauſarum, ideóque vnam, vel alteram cauſam ſubdelegare poſſunt: Argum. *L. 1. §. ab eo ff. quis. & à quo.* Et *cap. cùm cauſam, verbo delegatus, de appellationib.* alium tamen vicecuratum conſtituere non poteſt, niſi aliter conſuetudo obtineat, vt obtinere ad breue tempus teſtatur Adrian. & Merimna, quos refert, & ſequitur Sanchez *diſputat. 31. num. 15.* Qui poterit alteri Sacerdoti licentiam ad aſſiſtendum matrimonio concedere, quia non eſt delegatus à delegato, ſed ab Ordinario tacente, & conſcotiente in tali conſuetudine, vt per abſentiam vicecuratus alius ad breue tempus ſubſtituatur, vt benè Sanchez *ſuprà*, quibus conſentit Gaſpar Hurtado *diſputat. 5. difficultat. 10. num. 34. & 35.*

9. Sed quid ſi Parocho interdictum ſit ab Ordinario, ne vlli Sacerdoti licentiam ad aſſiſtendum matrimonio concedat? Reſpondeo conceſſionem ſi fiat illicitam fore; validam tamen eſſe, dum prohibitioni non eſt adiectum decretum irritans, vt deciſum à congregatione Cardinalium teſtatur Sanch. *lib. 3. diſp. 31. num. 2.* Salcedo, *cap. 73. ſua practica § primum igitur dubium.* Zeuall. *quaeſt. 604. num. 72.* Gutierr. *cap. 67. per totum.*

totum. Et colligitur manifeſtè *ex cap.2. de matrim. contracto contra interdict. Eccleſ.* Idem cenſeo dicendum de licentia conceſſa Sacerdoti ſub onere præmittendi denuntiationes, indagandi impedimentum, aliámve diligentiam præſtandi, dum enim non additur decretum irritans, cenſeri debet prædictam diligentiam præcipi non in vi conditionis, ſed oneris, & obligationis maximè ſi ſit diligentia, quam ius commune poſtulat, vti tradit Sanch. *dict. diſp.* 32. *&* 33. & Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 3. *à n.* 33.

10. Ad extremum licentia ſemel data reuocari poteſt, at non eſt cenſenda reuocata, quouſque reuocatio per epiſtolam, vel certum nuntium ſignificata ſit ei cui eſt licentia conceſſa, vt benè docuit Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 36. *num.* 9. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 3. *num.* 32. *verſ. ſertiò.* Gaſpar Hurtado *diſp.* 5. *diffic.* 13. *in fine num.* 45. Quod ſi aliquis poſt contractum matrimonium opponat Sacerdotem caruiſſe licentia, vel quia fuit reuocata, tenetur probare, aliàs credi non debet, vt notat Maſcard. *de probat. concl.* 982.

§. XIII.

De teſtibus pro matrimonio contrahendo à ſacro Concilio requiſitis.

1 *Quid Concilium de teſtibus decernat.*
2 *Aliqui affirmant teſtes omni exceptione maiores requiri.*
3 *Oppoſitum omnino tenendum eſt.*
4 *Satisfit fundamento* num. 2. *adducto.*

1. SAcrum Concilium Trident. *ſeſſ.* 24 *cap.* 1. *de reformat. matrimonij* exigit; vt ſimul cum Parocho, vel alio Sacerdote de licentia Parochi duo, vel tres teſtes aſſiſtant matrimonio contrahendo, aliàs contractus irritus, & nullus ſit. Hos tamen teſtes neceſſarium non eſt eſſe rogatos, quia ea qualitas à Concilio non exigitur, vt benè notarunt Gregor. Lop. *leg.* 1. *verbo. ſin teſtigos, tit.* 3. *part.* 3. Caldas Pereira *de empt. & vend. cap.* 6. *numero* 22. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 3. *numero* 9. Sanch *lib.* 3. *diſp.* 41 *num.* 7. Gutierr. *de matrim cap.* 44. *num.* 77. Et *cap.* 5 . *in fine.* Quinimo ſufficiunt, quauis vi detenti, & repugnantes interſint, modò percipiant contractum celebratum, ſicut de Parocho diximus, quia ea vis non impedit, quin poſſint de matrimonio teſtari, vti tradit Zeuall. *in ſuis qq. pract. quæſt.* 604. *num.* 82 Sanch. *lib.* 3. *diſput.* 19. *num.* 9. Coninch. *diſp.* 27. *n.* 44. Cenedo *pract.* & *canon. qq. liu.* 1. *quæſt.* 30. *num.* 108. *ad finem.*

2. Dubium tamen eſt, an ij teſtes debeant eſſe omni exceptione maiores? Affirmant aliqui Neoterici, eo quod Concilium eorum præſentiam exigat, vt de matrimonio conſtet ex eorum teſtimonio, at teſtes minus idonei non plenè probant. Quinimo ſæpe à teſtimonio dicendo repelluntur, vti ſunt infames, aut alio vitio notati. Vt ergo fini Concilij fiat ſatis, neceſſario teſtes omni exceptione maiores debent adhiberi, quales, ſpectato iure antiquo ad probationem matrimonij requirebantur, iuxta Textum *in cap. ſuper eo el* 2. *de teſtibus.* Et *leg.* 16. *tit.* 9 *part.* 4. Et tradit aliis relatis Maſcard, *de probat. concluſ.* 1013. *num.* 4. Anton. Gab. *tom.* 3. *commun. opin. lib.* 1. *tit. de teſtib. concluſ.* 8 *num* 3. *verſ. contrarium.* Adde cauſa matrimonialis eſt cauſa ardua. & grauis, neque debeo tractari per quoſcunque iudices ex Textu *in cap.* 1. *in fine. de conſanguinit. & affinit.* At in cauſa ardua non admittitur teſtis, cuius fides ob aliquam rationem infirmari poſſit. *Cap. licèt* 5. *quanquam autem de probat.* Ergo.

3. Ceterùm communis ſententia, & omnino tenenda aſſerit quoſcunque teſtes modo rationis vſum habeant ſufficientes eſſe ad matrimonij valorem, illiúſq; probationem, tametſi conſanguinei, & parentes ſint contrahentium, vel illorum ſerui, & familiares, vel eſto ſint fœminæ, & infames, & excommunicati, quia Concilium ſolùm exegit duorum teſtium præſentiam nulla illis addita qualitate, ergo non eſt à nobis addenda, maximè cùm hoc decretum ſit correctorium iuris communis, vbi nulla teſtium præſentia pro valore matrimonij requiſita erat, ac proinde interpretandum eſt, vt quam minus fieri poſſit prædictum ius commune corrigat. Prætetrea eſto teſtes per ſe admittendi non eſſent ad matrimonium ob eorum vitium, & defectum, quia tamen admittuntur ſimul cum Parocho ex eius præſentia eorum vitium ſuppletur, vt multis comprobat Anton. Gab. *loc. cit. concl.* 5. *num.* 1. Denique ſuppletur eorum defectus, quia regulariter ſunt à contrahentibus electi, & rogati, vt ex communi ſententia teſtatur Farinac. *de oppoſit. contra teſtes, quæſt.* 54. *num.* 40. Et *quæſt.* 62. *num.* 110. Sanch. *diſp.* 41. *num.* 5. Gutierr. *cap.* 44. *num.* 74.

4. Ex is facilè ſoluitur oppoſitum fundamentum, teſtes namque requiſiti à Concilio non ſunt ad probationem matrimonij aliàs contracti, ſed ad probationem matrimonij, quod ex eorum præſentia contrahitur, de cuius probatione nihil iura ſtatuerunt, ideóque ſtandum eſt naturali legi, quæ cuiúſvis teſtimonio rationis vſum habentis contenta eſt. Adde eorum vitium ex præſentia Parochi ſuppleri.

§. *Vlt.*

De pœnis Matrimonij clandeſtini.

1 *Probabile eſt matrimonium omiſſis denunciationibus clandeſtinum non eſſe, nec ſubiectum pœnis. Sed oppoſitum eſt probabilius.*
2 *Pœna contrahentium clandeſtinè eſt quòd filij illegitimi ſint.*
3 *Requiritur eſſe matrimonium in gradibus prohibitis contractum.*
4 *Item vt ſoboles ſuſcepta ſit durante inhabilitate, & clandeſtinitate.*
5 *Matrimonium clandeſtinum validum legitimat prolem.*
6 *Secunda pœna contrahentium clandeſtinè eſt ne coniux ſpoliata viro ei reſtituatur.*
7 *Tertia, vt matrimonium publicum præferendum ſit clandeſtino.*
8 *Quarta vt ſpe diſpenſationis careant contrahentes, ſi in gradibus prohibitis contraxerint.*
9 *Quinta redduntur inhabiles ad ſic contrahendum.*
10 *Subduntur graui pœnæ arbitrio Ordinarij imponendæ. Imò Iudex ſæcularis ſic contrahentes punire poteſt.*
11 *Qualiter exhæredationis pœna afficiantur contrahentes clandeſtinè.*
12 *Parochus, vel alter Sacerdos de eius licentia aſſiſtens matrimonio omiſſis culpabiliter denunciationibus triennio ſuſpendendus eſt.*
13 *Non eſt extendenda hæc pœna ad Sacerdotes vagos abſque Ordinarij licentia, coniungentes.*
14 *Ab hac triennali ſuſpenſione nequit Epiſcopus abſoluere, etſi alij contrarium ſentiant.*
15 *Parochus, vel alius Sacerdos aſſiſtens matrimonio non ſibi ſubditorum, aut prædictos ſponſos benedicens ſuſpenſus eſt quouſque Ordinario illius Parochi viſum fuerit.*

1. PLurimùm pendet deciſio huius quæſtionis ex his quæ §. 1. diximus, quodnam ſit matrimonium clandeſtinum? Nam ſi propriè, & in rigore clandeſtinum cenſendum ſit, quod eſt præſente Parocho, & teſtibus celebratum, vt diximus *illo* §. 1. communem eſſe ſententiam, pœnis antiquo iure impoſitis matrimonio clandeſtino affici dicendum eſt: ſed quia prædictum matrimonium clandeſtinum non eſſe docuerunt Palacios *in* 4. *d.* 28. *diſput.* 3. Petr. de Ledeſm. *q.* 45. *art.* 5. Molin. *t.* 1. *de iuſtit. tract.* 2. *diſp.* 176. Gaſpar Hurtado *diſp.* 5. *difficult.* 22. Candelab. aureum, 1. *p. num* 243. Ideò probabile eſt ab illis pœnis prædictum matrimonium excuſari. Ex his ſententiis prior vtpotè communior nobis probatur, quam docent Sanch. aliis relatis, *lib.* 3. *diſp.* 1. *num.* 7. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 6. *num.* 2. Gutierr. *cap.* 75. *per totum.* Baſil. Ponce. *lib.* 5. *cap.* 37. *num.* 6. Coninch. *diſp.* 27. *dub.* 9. *in fine.* Moueor ex *cap. fin.* §. *ſi quis verò, de clandeſt. deſponſat.* vbi clandeſtina coniugia appellantur, quæ prætermiſſis denuntiationibus contrahuntur, tametſi publicè contrahantur, quia contrahuntur abſque ſolemnitate a iure requiſita, vt benè Bart. *in leg. fin. ff. de Ritu nuptiar.* Neque obſtat Concilium *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. matrimonia clandeſtina irritans, & annullans, cùm tamen celebrata præſente Parocho, & teſtibus omiſſis denuntiationibus non irritauerit, quia non irritauit quodlibet clandeſtinum, ſed clandeſtinum abſque ea ſolemnitate factum, tametſi coram omni populo fieret. Neque item obſtat quod *dicta ſeſſ.* 24. *cap.* 1. pœnam apponens contrahentibus in gradu prohibito non præmiſſis denuntiationibus, nullam clandeſtini matrimonij mentionem fecerit; quia non negauit: prætterquàm quod id factum eſt, vt locus daretur opinioni neganti propriè clandeſtinum eſſe, & in pœnam appoſitam in *dicto cap. fin.* incidere. Cùm ergo ab antiquo iure recedendum non ſit, niſi quatenus nouo ſit expreſsè correctum, efficitur ſanè clandeſtinum matrimonium dici, quod omiſſis denuntiationibus celebratur, ſiquidem in Conc. Trident. non inuenitur expreſſè correctum. Hoc poſito,

2. Prima pœna, quæ contrahentibus clandeſtinè, hoc eſt omiſſis denuntiationibus ipſo iure apponitur, eſt illegitimitas filiorum, qui ex tali matrimonio concepti fuerint, ſi fortè contraxerint in gradibus ab Eccleſia prohibitis. Habetur expreſsè *c. fin. de clandeſt. deſponſat.* ibi: *Si quis verò huiuſmodi clandeſtina, vel interdicta coniugia inire præſumpſerit in gradu prohibito etiam ignoranter, ſoboles de tali coniunctione concepta prorſus illegitima cenſetur de parentum ignorantia nullum habitura ſubſidium; cùm illi taliter contrahendo non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur.* Pari modo proles illegitima cenſetur, ſi ambo parentes impedimentum ſcientes legitimum præter omne interdictum etiam in conſpectu Eccleſiæ contrahere præſumpſerunt.

3. Circa

3. Circa hanc pœnam aduerte requiri matrimonium eſſe inualidum, vt conſtat ex illis verbis *ſi quis in gradibus prohibitis.* Aliquibus tamen placet ex quocunque capite hæc nullitas proueniat hanc pœnam habere locum.

Nam eſto in *prædicto cap. fin.* ſolùm apponatur pœna contrahentibus in gradibus prohibitis, ratio verò decidendi eadem eſt in quocunque impedimento, quod per denunciationes manifeſtari poterat, cùm parentes cenſeantur affectatores ignorantiæ, ſi impedimento aliquo ligati, quod denunciationibus agnoſci poterat contrahant omittentes denunciationes. Secundo *c.2. & 14. Qui filij ſint legitimi* deciditur eos legitimos eſſe, qui bona fide ſaltem vnius coniugis ſuſcepti ſunt, & in facie Eccleſiæ. Tacitè ergo à legitimitate excluduntur filij qui mala fide ſuſcipiuntur, vt contingit in his qui omiſſis denuntiationibus impedimento ligati contrahunt. Atque ita tenet Coninch. *diſp.27. dub.9. à n.77.* Sanch. *lib.3. diſp.42. num.4.* Sed rectiùs Baſil Ponce *lib.5. de matr. c.37. numer.7.* cenſet hanc pœnam illegitimitatis ſolùm habere locum in contrahentibus clandeſtinè in gradu prohibito, ſcilicet conſanguinitatis, vel affinitatis, quia Textus *in dicto c. fin.* id tantùm expreſſit, & pœnæ extendendæ ſunt, tametſi eadem ratio procedat. Neque obſtant Textus in contrarium allegati. Fateor namque eſſe iudicandos legitimos, qui bona fide parètum ſuſcepti ſunt; inde tamen ſolùm inferri poteſt omnes ſuſceptos mala fide parentum illegitimos eſſe cenſendos, ſed non eos qui ex mala fide præſumpta ſuſcipiuntur, quales ſunt ſuſcepti omiſſis denunciationibus à parentibus qui credebant nullum impedimentum ſubeſſe.

4. Secundo nota ad prædictam pœnam incurrendam requiri ſobolem ſuſceptam eſſe de tali coniugio inualido durante inhabilitate, & clandeſtinitate. Si enim tollitur clandeſtinitas, quia publicatur nimis matrimonium, & inſuper per ſententiam ab Eccleſia validum iudicatur, filij nati poſt talem publicationem, & approbationem legitimi eſſe cenſentur, etiamſi fortè poſtmodum detegatur impedimentum, quia caſu, & per accidens antea detectum non fuit, habetur expreſſè *cap. quod nobis, qui filij ſint legitimi.* ibi: *Si qui de matrimonio clandeſtino poſtmodum ab Eccleſia comprobato nati fuerint eos legitimos iudices filios, & hæredes, id eſt ſi generati fuerint, aut nati ex clandeſtino matrimonio, ab Eccleſia tamen tempore conceptionis, vel natiuitatis vt valido comprobato.* Et *cap.2 de clandeſt. deſponſat.* inquit Textus. *Verùm ſi perſonæ contrahentium hæc voluerint publicare, niſi rationabilis cauſa prepediat ab Eccleſia recipienda ſunt & comprobanda tanquam à principio in conſpectu Eccleſiæ contracta.* Quod ſi obiicias filij nati à coniugibus impedimenti conſciis etiamſi publicè contrahant, & ab Eccleſia eorum matrimonium poſtmodum per diſpenſationem approbetur, non efficiuntur legitimi, quia tempore conceptionis, vel natiuitatis non poterant validè contrahere *cap. tanta, qui Filij ſint legitimi*: Sed qui prætermiſſis denunciationibus inualidè contraxerunt tanquam conſcij impedimenti iudicandi ſunt, cùm mala fide, & ignorantiæ affectatores proceſſerint. Ergo quantumcumque poſtea eorum matrimonium ab Eccleſia approbetur, filij inde nati non ſunt iudicandi legitimi impedimento detecto? Neganda inquam eſt conſequentia, & ratio differentiæ eſt, quia matrimonium illorum qui conſcij erant impedimenti tam de facto, quàm ſecundùm eorum exiſtimationem inualidum erat. Secùs verò matrimonium illorum, qui ignorantes in gradibus prohibitis contrahunt, quia ſaltem quoad eorum exiſtimationem eſto culpabilem validè contrahunt. Quapropter nihil mirum ſi talis defectus approbatione Eccleſiæ ſuppleatur, à qua ſimilia matrimonia, vt inquit Textus in *cap.2. de clandeſt. deſponſat.* recipienda ſunt, & comprobanda, niſi rationabilis cauſa præpediat, hoc eſt niſi aliquod impedimentum tali approbationi offeratur.

5. Tertiò eſt notandum, matrimonium clandeſtinum validum legitimare prolem ſuſceptam à parentibus, qui tempore conceptionis, vel natiuitatis prolis habiles erant ad contrahendum; quia in *ſupradicto cap. fin.* ſolùm redduntur illegitimi filij, qui ex matrimonio clandeſtino in gradibus prohibitis ſuſcepti ſunt. Quod extendendum non eſt ad caſum diſſimilem, vt pluribus comprobat Sanch. *lib.3. diſputat.44.*

6. Secunda pœna contrahentium clandeſtinè ex iure antiquo eſt, ne coniux ſpoliata à viro ei reſtituatur ante omnia. Nam eſto regulariter ſpoliatus debeat ante omnia reſtitui *cap. ex conqueſtione. Capite litteras de reſtitut. ſpoliat.* at in pœnam clandeſtinitatis hoc beneficio priuatur iuxta Gloſſ. *verbo legitimè, in cap. ex tranſmiſſa, de reſtitut. ſpoliat.* & tradunt ibi Doctores apud Sanchez *dict. lib. 3. diſputat. 45.*

7. Tertia eſt vt matrimonium publicum præferendum ſit clandeſtino, niſi hoc efficaciter probetur. Sed huic duplici pœnæ poſito Concil. Trident. ferè non eſt locus, nam ſi matrimonium contractum eſt abſque Parocho, & teſtibus cùm matrimonium non ſit, nunquam ſpoliatus reſtituendus eſt, neque eius matrimonium præferendum. Si verò, & teſtibus præſentibus ſit celebratum, eſto omiſſis denunciationibus ante omnia coniux alteri reſtituitur; neque aduerſus hoc matrimonium legitimè probatum aliud quodcunque poſtea ſubſequens vim habere poteſt.

8. Quarta pœna contrahentium clandeſtinè, hoc eſt abſque præuiis denunciationibus præſentibus tamen Parocho, & teſtibus à Concilio requiſitis eſt, vt ſpe diſpenſationis careant, ſi fortè in gradibus prohibitis etiam ignoranter contraxerint, quia vt inquit Concil. *ſeſſ.24. cap. 5. de reformat. matrimonij.* Non eſt dignus qui Eccleſiæ benignitatem facilè experiatur, cuius ſalubria præcepta contempſit. Quod ſic debet intelligi, vt Pontifex non cenſendus ſit diſpenſaturus ex qualibet cauſa, ſed graui, & vrgenti, ne gubernationi communi Eccleſiæ præiudicet, cui conuenit ſe in hac parte difficilem oſtendere, ideóque diſpenſandus debet mentionem talis delicti facere: aliàs diſpenſatio impetrata nulla erit, vt benè Sanch. *diſp.45. num. 3.* Coninch. *diſp.27. dub.9. n.81.* Gutierr. *de matr. cap.75. num. 2.*

9. Quinta pœna contrahentibus clandeſtinè abſque Parocho, vel teſtibus ſtatuitur à Concilio *ſeſſ.24. cap. 1. de reformat.* vt inhabiles ſint ad ſic contrahendum, hoc eſt ad contrahendum eo clandeſtino modo. Quare ſi volunt poſtmodum publicè, & iuxta Eccleſiæ ritum contrahere, non eſt dubium, quin habiles exiſtant, vt pluribus firmant Gutierr. *cap.75. n.4.* Sanch. *ſuprà, diſp.46. n.2.* Baſil. *lib.5 cap.37 n.53.* Coninch. *diſp. 27. dub.9 num.80.*

10. Inſuper ſubduntur graui pœnæ arbitrio Ordinarij imponendæ, ita vt Ordinarius ſub graui culpa eos punire teneatur, vt conſtat ex illis verbis Concilij, quæ præceptum ſignificant. Necnon & ipſos contrahentes arbitrio Ordinarij grauiter puniri præcipit, & notarunt Sanch. *dicta diſp. 46. numer.7.* Gutierr. *cap.75. num. 3. & 9.* Coninch. *dub.9. num.83.* Quinimo non ſolùm Ordinarius, ſed etiam Iudex ſæcularis poteſt prædictos contrahentes punire, ſicuti relatis Gutierr. Azeuedo, & aliis docuit Sanch. *d. lib.3. diſp.54. num.4* eo quòd ſæcularis Iudex habet iuriſdictionem in perſonam, & ex alia parte conſtat de delicto. Si verò neceſſarium fuerit prius cognoſcere, an contrahentes clandeſtinè contraxerint placet Couarru. *4. decret. 2. part. cap.8. §. fin. num.2.* cognitionem remittendam eſſe Iudici Eccleſiaſtico. Sed oppoſitum eſt ſatis probabile, nam eſto cauſæ matrimonialis cognitio per ſe ſolùm Epiſcopis concedatur: attamen cùm cognitio non eſt de iure, ſed de facto, an ſcilicet clandeſtinè contraxerint, non eſt cur laicis hæc poteſtas denegetur. Non enim ipſi cognoſcunt, an validum ſit matrimonium, vel non, vel quale matrimonium clandeſtinum ſit dicendum, ſed his poſitis, ab Eccleſiáque definitis procedunt inquirentes, an contractum ſit matrimonium contra Eccleſiæ ſtatuta? Vnde quæſtio per ſe non eſt de iure, ſed de facto; in qua quæſtione vt inquit Sanch. *loc. cit.* poteſt Iudex ſæcularis ferre ſententiam.

11. Vltra prædictas pœnas clandeſtinè contrahentibus impoſitas iure ciuili regio additur exhæredatio, quam facere poſſunt parentes filiis ſic contrahentibus: ſicuti habetur *leg.49. Tauri*, quæ eſt lex 1. *tit.1. lib.5. noua recopil.* ibi: [y puedan desheredar ſi quiſieren a ſus hijos, y hijas, que tal matrimonio (hoc eſt) el que la yglesia tubiere por clandeſtino contraxeren.] Circa quam legem notandum eſt ob matrimonium abſque Parocho, vel teſtibus celebratum non incurri hanc pœnam illis in partibus, in quibus Concilium Trident. receptum eſt, quia eſto ſit clandeſtinè factum, non tamen eſt matrimonium, ac proinde non habet effectum; paria enim ſunt non eſſe, & eſſe nullum, *leg. duo ſunt Titij. ff. de Teſtament.* & quód de iure non ſortitur effectum, non præſtat impedimentum. *Regula non præſtat, de Reg. iuris in 6.* Et tradit Sanch. *lib.3. de matr. diſput. 2. & 47. per totam.* Gutierr. *lib.2. pract. qq. q. 1. & ſeqq.* Vnde hæc pœna ſolùm habet locum ſtante opinione communi aſſerente matrimonium celebratum coram Parocho, & teſtibus omiſſis denuntiationibus eſſe, dicique ab Eccleſia clandeſtinum. Nam eo caſu filij ſic contrahentes exhæredari poſſunt à parentibus. Quod tamen intelligendum eſt, ſi abſque parentum conſenſo matrimonio copulentur. Hæc enim lex non tam pro clandeſtinitate ſtatuta eſt, quàm quia reuerentia debita parentibus contempta fuerit eo contrahendi modo. Quocirca, ſi aliqua cauſa vrgeat, ne hæc licentia à parentibus poſtuletur; eo quòd parentes malitioſè matrimonium impedient, non poterit filius, aut filia exhæredari, vt benè Sanch. *d. diſp.47. n.8.* Gutierr. *ſuprà.* Hæc exhæredatio filiorum poteſt à parentibus ante iudicis ſententiam fieri, ſed non habebit effectum, quouſque ipſi parentes, vel eorum hæredes probent habuiſſe cauſam legitimam exhæredandi, vt patet *ex leg.10. tit.7. part.6.* ibi. [Ha meneſter que quando el padre quiſiere que vala ſu teſtamento, o hubiere ſabor de desheredar a ſu hijo que mueſtre raçon porque lo façe: pero no debe ſer creido a menos de lo probar el miſmo o a quellos que eſtableçiere por herederos.] Hucuſque de pœnis contrahentium clandeſtinè.

12. Parocho autem, vel alteri Sacerdoti de eius licentia aſſiſtenti matrimonio omiſſis culpabiliter denuntiationibus triennalis ſuſpenſio ab officio indicenda eſt ex Textu in *c. fin. de clandeſt. deſponſat.* ibi *Suſpendatur*, quod verbum non latam ſententiam, ſed ferendam indicat, vt aliis relatis probat Sanch. *diſp. 48. num. 2.* Gutierr. *c. 75. num. 13.* Baſil. *lib. 5. cap. 37. n. 11.*

13. Eandem pœnam extendit Sanch. quotieſcunque interfuerit matrimonio à iure interdicto, quale eſt ſi vagos abſque Ordinarij licentia coniungat, contempſeritve ſimiles coniunctiones impedire. Sed oppoſitum verius credo nam Textus *in c. fin.* tantùm loquitur de matrimoniis, quæ ob ſuſpicionem impedimenti dirimentis interdicta ſunt. Illud verò tenendum omnino eſt prædictam pœnam ſuſpenſionis non incurrere Parochum, vel alium Sacerdotem matrimonio aſſiſtentem abſque ſufficienti numero teſtium, quia non aſſiſtit matrimonio cùm nullum ſit, ſed loco ſuſpenſionis in *dicto c. fin.* impoſitæ arbitrio Ordinarij puniendus eſt, vt optimè aduertunt Sanch. Gutierr. Baſil. & Coninch. *loc. alleg.*

14. Ab hac autem triennali ſuſpenſione ab Epiſcopo impoſita poſſe ipſum Epiſcopum abſoluere docuerunt Hoſtienſ. Ioann. Andr. *n. 11.* Præpoſ. *n. 12.* Bartholom. à Led. *dub. 21. de matr. poſt 6. concl.* Tum quia Epiſcopus eam impoſuit, commune autem eſt cenſuram tollere poſſe qui eam impoſuit. Tum quia non eſt reſeruata in *d. c. fin.* A cenſuris autem non reſeruatis poteſt Epiſcopus abſoluere ex Textu in *c. nuper de ſentent. excommunic.* Tum denique quia ita Trident. *ſeſſ. 24. c. 6. de reform.* conceditur Epiſcopis poteſtas, vt ab omnibus cenſuris etiam reſeruatis Summo Pontifici poſſint abſoluere in foro conſcientiæ. Sed rectiùs alij Doctores hanc poteſtatem Epiſcopis denegant, vt pluribus comprobant Sanch. *lib. 3. diſp. 52. n. 2.* Gutierr. *c. 75. n. 22.* Baſil. Ponce, *lib. 5. c. 37. n. 11.* eo quòd illa ſuſpenſio triennalis à Concilio generali lata ſit, ac proinde ab ipſo Concilio præfinitum eſt tempus, quo ſuſpenſio durare debet. Nequit ergo Epiſcopus qui inferior eſt legem à Superiore latam relaxare. Secùs verò eſt in cenſuris nullo determinato tempore præfinitis, in quibus Epiſcopus diſpenſare poterit, quia nihil contra Superioris legem agit, cùm Superior ſolùm tulerit cenſuram, non autem declarauit tempus, quo deberet ligare. Et ex his ſoluitur ratio dubitandi: non enim ab Epiſcopo lata eſt triennalis ſuſpenſio tanquam à principali, ſed tanquam à miniſtro Concilij generalis, ideóque nequit eam relaxare, neque in omnibus cenſuris poteſt diſpenſare etiam ſtante Trident. conceſſione, ſed ſolùm in his, quæ nec publicæ fuerint, neque ad forum exterius deductæ: at hæc triennalis ſuſpenſio cùm non incurratur ipſo facto, ſed per ſententiam Iudicis, iam eſt cenſura publica, ad forumque externum deducta.

15. Verùm ſi Parochus, vel alius Sacerdos ſine legitima facultate matrimonio non ſibi ſubditorum aſſiſtat, aut prædictos ſponſos benedicere auſus fuerit, tam diu ſuſpenſus eſt ab officio & beneficiis quouſque Ordinario illius Parochi qui debebat aſſiſtere viſum fuerit, vt expreſsè habetur *in dicto decreto Trident.* Et tradunt Sanch. Gutierr. & Coninch. *ſuprà.* A qua ſuſpenſione excuſat ignorantia modò craſſiſſima non ſit, vt benè Sanch. *num. 7.* Gutierr. *num. 16.* Teſtes verò aſſiſtentes matrimonio abſque Parocho, vel aſſiſtentes matrimonio in quo denunciationes fuerint culpabiliter omiſſæ arbitrio Ordinarij puniendi ſunt, vt benè tradit Sanch. *diſp. 46. n. 7.* Gutierr. *cap. 75. num. 9.*

DISPVTATIO III.

De bono coniugij, illiúſque ratificatione.

CONIVGIVM plura ſecum affert bona, de quibus S. Auguſt. librum edidit, cuius titulus eſt de bono coniugij, ea tamen ſub iis capitibus comprehenduntur, quod ſit vnum non plura, illúdque inſolubile, aptum ad ſobolem gignendam, concupiſcentiam ſedandam, pariens obligationem coëundi, ſimúlque habitandi. De quibus omnibus ſigillatim dicemus, ac tandem qualiter matrimonium, quod à principio irritum, & nullum factum eſt, ratificari poſſit.

PVNCTVM I.

De vnitate Matrimonij.

1 *Vnitati matrimonij non obſtat, quòd diſſoluto vinculo per mortem aliud contrahatur.*
2 *Vnitati matrimonij obſtat pluralitas vxorum.*
3 *Illicitum fuit à principio plures habere vxores, tametſi in lege antiqua fuerit diſpenſatum.*
4 *Qualiter hæc diſpenſatio ſubſiſtere potuit?*
5 *Lege Euangelica abrogata eſt conceſſio plurium vxorum.*

1. VNitati matrimonij non obeſt, quòd diſſoluto vinculo matrimonij morte vnius coniugis aliud matrimonium contrahatur quia ille contractus eſt vnius cum vna, verúmque habet illud Geneſ. 2. *Erunt duo in carne vna*, ſicuti pluribus examinant aduerſus aliquos hæreticos Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 9.* Sanch. *lib. 7. diſp. 81.* Coninch. *diſput. 26. dub. 1. n. 2.* Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2.* Neque his obeſt quod ſecundis nuptiis denegentur benedictiones, non enim denegantur, quia illicitæ ſunt, ſed ne repetitæ benedictiones vileſcant. Neque item obeſt quod in Concil. Laodiceno, *can. 1.* imponatur pœnitentia ad ſecundas nuptias tranſeuntibus, quia hæc imponitur ob eorum præſumptam intemperantiam. Neque denique obeſt, quòd ſic tranſeuntes afficiantur irregularitate: ea namque afficiuntur, quia eorum matrimonium deficit à perfecta ſignificatione coniunctionis Chriſti cum Eccleſia. Quare vnitati matrimonij ſolùm obſtat, ſi vir vnus plures vxores ſimul habeat, & à fortiori ſi vnica vxor plures viros.

2. Et licèt aliqui hæretici licitam eſſe polygamiam plurium vxorum ſimul aſſerant, at Catholica veritas definita in Trident. *ſeſſ. 24. can. 2.* id non permittit inquit enim Trident. *Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla Diuina lege eſſe prohibitum, anathema ſit.* Quippè Chriſtus Dominus *Matth. 19.* decidit adulterum eſſe, qui dimiſſa prima vxore aliam duxerit, at non eſſet adulter, ſi viuente prima vxore plures ducere poſſet, ſicuti tradit Bellarmin. *lib. 1. de matrim. c. 10.* Gregor. de Valencia, *diſputat. 10. generali de matr. q. 1. pun. 3.* Sanch. *lib. 7. diſp. 80.* & alij communiter.

3. Quinimo ex Diuina lege à principio mundi publicata illicitum fuit plures ſimul habere vxores, vt conſtat ex illo Geneſ. 2. *Erunt duo in carne vna.* Si enim vir plures habere ſimul vxores poſſet, non duo, ſed plures in vna carne diuiderentur, vt optimè colligit Innocent. III. *in c. gaudemus 8. de diuortiis.* In qua lege, cum Iſraëlitico populo diſpenſatum fuit, eo quòd exigeret, vt multiplicaretur. Vti ſupponitur *Deuterom. 21.* Et colligitur tum ex *dicto c. gaudemus, de diuortiis*, tum ex exemplo Iſaac, Iacob, Dauid, aliiſque ſanctiſſimis Patriarchis, qui plures ſimul vxores habuerunt, quod nullatenus facerent, ſi aduerſus legem Diuinam procederent, vt optimè tradit Hieronym. in *epiſt. ad Oceanum.* Et Auguſt. *lib. 3. de doctrina Chriſtiana, c. 12.* & habetur *c. obiiciuntur. 32. q. 4.* Neque his obeſt, quòd ſola vnica appellaretur vxor, reliquæ verò concubinæ dicantur, quia id factum eſt, vt indicaretur primam aſſumptam eſſe tum ad prolis generationem, tum in familiæ gubernationem; reliquas verò ſolùm ad prolem generandam. Prætereaquàm quod ſæpè concubinæ vxores appellabantur, vt conſtat ex illo *Geneſ. 16.* & 25. *n. 1.* & 6. & Iudic. 19. vbi vnica vxor Leuitæ concubina dicta eſt. Exempio igitur Iſraëlitici populi gentiles plures accipiebant vxores, non quia cum illis eſſet diſpenſatum, ſed quia licitum ſibi eſſe credebant ob Iſraëlitici populi exemplum, vt colligitur ex *c. 26.* & 28. *Geneſ.* & notauit Auguſt. *lib. 16. de ciuit. c. 38.* & *lib. 22. contra Fauſtum, c. 47.* de quo Couarruu. *2. p. decr. c. 7. §. 3. à n. 1.* Sanch. *lib. 7. diſp. 80. à n. 11.*

4. Difficultas autem eſt. Qualiter hæc diſpenſatio potuit ſubſiſtere? Nam eſto aliqui Doctores, vt Abulenſ. *1. Reg. cap. 8. q. 25.* Durand. *in 4. diſt. 33. q. 1.* Palaçios *ibi, diſp. 1.* Caiet. *c. 16. in Geneſ.* & *1. ad Tim. 3.* in illa verba. *Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum.* Et Marc. 10. *Quicunque dimiſerit vxorem, &c.* Vemerum. *2. p. ſpecul. art. 15.* cenſeant non naturali lege, ſed tantùm Diuina pluralitatem vxorum interdici, quibus fauet Auguſt. *lib. 16. de ciuit. Dei c. 38.* dum inquit pluralitatem vxorum nulla lege fuiſſe prohibitam ſcilicet naturali: attamen communior ſententia defendit non ſolùm Diuina lege, ſed naturali pluralitatem vxorum prohiberi, vt videre eſt apud Couarruu. *2. p. c. 7. §. 3.* Bellarm. *lib. 1. de matr. c. 11.* Henriq. *lib. 12. c. 6.* Sanch. *lib. 7. diſp. 80. à n. 12.* Gutierr. *de matr. c. 106. n. 3.* Coninch. *diſp. 26. dub. 2. à num. 13.* Baſil. Ponce, *lib. 7. cap. 46. à num. 2.* Paul. Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2.* Gaſp. Hurtado *diſp. 9. difficult. 1. n. 3.* & aliot: & colligitur ex *c. gaudemus de diuortiis*, ibi: *Nemini vnquam licuit plures habere vxores, niſi cui fuit ex Diuina reuelatione conceſſum.* Quippe pluralitas vxorum libidinem fouet, vt de ſe conſtat; prolis generationem minuit ſæpè, vt contigit in Salomone; concupiſcentiæ vxoris non ſatis conſulit, cùm vir in alias diuiſus minus potens ſit debitum reddere, ſocialem cohabitationem labefactat: non enim integrè cum viro domina & gubernatrix familiæ conſtituitur, rixas, diſcordiáſque inter vxores excitat, tum ob zelotypiam amoris, tum quia quælibet prætendet domus gubernationem integrè ſibi deberi: tollit æqualitatem huius contractus, ſiquidem quælibet vxor integrè ſe tradit viro, ſecùs vir

cum

cùm in plures diuidatur. Econtrà vir integrè familiam gubernat, ſecùs vxor, quæ omnia oſtendunt naturali iuri, & legi pluralitatem vxorum aduerſari. Quo ſuppoſito,

Omiſſis aliis dicendi modis placet mihi quem tradit Sanchez Ægid. Baſil. Hurtado, Paul. Layman. *loc. alleg.* videlicet Deum ipſum penès quem noſtrorum corporum eſt dominium non aliter poteſtaẽ corporũ ad vſum generationis conceſſiſſe, niſi medio coniugio vnius cum vna ob ſupradicta inconuenientia: at ob fauorem Iſraëlitici populi de quo naſciturus erat permiſiſſe, vt vir ſe dimidiatè cuilibet vxori traderet, cùm tamen vxor viro integrè tradita ſit. Neque enim rationi naturali aduerſatur ob aliquem honeſtum finem pericula aliquorum damnorum permittere. Si enim Deus occiſionem innocentis, & bonorum alienorum acceptionem concedere poteſt ob aliquos honeſtos fines: quia tum noſtrorum bonorum, tum vitæ dominus eſt, quare non poterit vſum corporum in matrimonium hoc vel illo modo concedere? Quâ conceſſione factâ omnis inordinatio ceſſat. Ex quo fit non ſolùm potuiſſe Deum concedere matrimonium vnius viri cum pluribus vxoribus, ſed plurium vxorum cum vno viro, vt benè comprobant Sanch. Coninch. Baſil. Hurtado & Laym. *ſuprà*, tametſi hoc nunquam conceſſum ſit.

5. Illud verò eſt certum à lege Euangelica conceſſionem plurium vxorum ceſſaſſe, vt conſtat ex illo *Matth.* 5. & 19. vbi Chriſtus Dominus matrimonium reduxit ad primæuam ſui inſtitutionem, & conſtat ex *cap. gaudemus, de diuort.* Et ex Trid. *ſeſſ.* 24. *can.* 2. & diximus *ſuprà*. Deinde eſt certum non poſſe Pontificem in hac vxorum pluralitate diſpenſare, cùm neque ipſe ſit dominus noſtrorum corporum, neque Chriſtus Dominus hanc illi poteſtatem conceſſit, neque vlla huius conceſſionis congruentia apparet, vti omnes Doctores tradunt.

Pvnctvm II.

De matrimonij indiſſolubilitate.

§. I.

Quale ſit matrimonium legitimum, ratum, & conſummatum; & quo iure ſit indiſſolubile?

1 *Quod ſit matrimonium ratum, & conſummatum expenditur.*
2 *Copula extra bimeſtre, & etiam intra bimeſtre vi extorta conſummat matrimonium.*
3 *Si intra bimeſtre conſummatio fiat non impeditur à religionis ingreſſu.*
4 *In foro externo matrimonium cenſetur conſummatum, quando ſponſa non virgo traducta eſt in domum viri.*
5 *Matrimonium ratum vinculum eſt perpetuum, & indiſſolubile ex ſe.*
6 *Quo iure habeat hanc inſolubilitatem?*

1. Cvm matrimonium ratum ex pluribus cauſis diſſolui poſſit, vt videbimus, & matrimonium conſummatum ſi Sacramentum ſit ſola morte coniugis diſſoluatur, præmittendum eſt quod ſit matrimonium ratum, quod cõſummatum. Ratum matrimonium appellamus, quod baptiſmo ſuſcepto legitimo contrahentium conſenſu perficitur nulla carnali copula ſubſequuta. Dixi *baptiſmo ſuſcepto*, nam ante baptiſmum, eſto infidelium matrimonium dicatur legitimum, ratum tamen non appellatur, vti docuit Innoc. III. *in c. quanto de diuortiis* ibi: *Nam etſi matrimonium verum inter infideles exiſtat, non tamen eſt ratum; inter fideles autem verum, & ratum exiſtit matrimonium, quia Sacramentum fidei, quod ſemel eſt admiſſum nunquam amittitur, ſed ratum efficit coniugij Sacramentum, vt iam in coniugibus illo durante perduret.* Et tradit Magiſt. *in* 4. *d* 39. *quæſt. vlt.* Paludan. *ibi q.* 1. *concl.* 3. Richard. *art.* 1. *quæſt.* 2. Maior *quæſt. vnica.* Alenſ. 4. *part. quæſt.* 9. *memb.* 5. *art.* 2. §. 2. *quæſtiunc.* 2. ad argumenta Antonin. 3. *part. tit.* 1. *cap.* 6. & alij. Neque deſinit eſſe ratum tantùm ex eo quòd vir vas fœmineum penetrauerit, ſi tamen intra illud ſemen non effuderit, quia vſque ſemen ibi effuſum ſit, non efficiuntur coniuges vna caro, vt colligitur ex *cap. lex.* 27. *quæſt.* 2. quippe matrimonium ad generationem ordinatur, debet ergo conſummari copula generationi apta, quæ nullatenus eſt abſque ſeminatione, vt pluribus firmat Sanch. *d. diſp.* 21. *n* 5. Gutierr. *c.* 54. *n.* 24. Quapropter vt matrimoniũ conſummatum ſit, neceſſariò requiritur, & ſufficit, vt vir intra vas fœmineum ſeminauerit, tametſi factum fuerit abſque vaſis fœminei penetratione. Etenim ea copula generationi ſufficit, & coniuges vna caro efficiuntur, vti ex communi ſententia docet Syluest. *verbo Matrimonium, quæſt* 15. *dicto* 2. Dominic. Sot. *in* 4. *d.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 4. *verſ. cauſa.* Gregor. Lopez, *leg.* 5. *verbo carnalmente, tit.* 6. *part.* 4. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 21. *num.* 2. Gutierr. *de matr. cap.* 54 *num.* 21. Neque ad hanc conſummationem opus eſt, quod fœmina ſeminauerit, nam eſto aliqui Doctores, quorum meminit Sanch. *d. diſput.* 21. *num.* 11. non improbabiliter aſſerant ſemen fœmineum generationi neceſſarium eſſe, & conſequenter matrimonij conſummationi, contrarium communi Doctorum ſententia firmatum eſt, teſte eodem Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.* quibus fauet Franciſc. Suar. *tom.* 2. *in* 3. *part. quæſt.* 32. *art.* 1. *diſput.* 10. *ſect.* 1. affirmans ex ſanguine à fœmina miniſtrato generationem confici. Debet autem hæc copula matrimonium conſummans ſubſequi eius contractum, non præcedere. Nam copula præcedens matrimonij contractum matrimonialis non eſt, ſed fornicaria. Non igitur conſummare matrimonium poteſt, vt optimè probat Couarr. *in* 4. *decret.* 1. *part. cap.* 4. §. 1. *num.* 15. & 16. Menoch. *de præſumpt. lib.* 3. *præſ.* 1. Nauarr. *cap.* 21. *n* 84. Sanch. *diſp.* 21. *n.* 13. Gutierr. *cap.* 54. *num.* 25. Neque obſtat, quod filij ex copula fornicaria nati ſubſequenti matrimonio legitimentur. *c. Tanta, qui filij ſint legitimi*, quia id factum eſt in fauorem prolis, quæ non deliquit.

2. Quæſtio eſt, An ſufficiat copula, vi vel metu extorta ad matrimonium conſummandum; Et quidem ſi copula ſit poſt bimeſtre datum ad deliberandum de religionis ingreſſu, matrimonium conſummare, ita vt neutri liceat ad religionem tranſitus, fatentur ferè omnes Doctores, vt refert Sanch. *lib.* 2. *diſputat.* 22. *num.* 1. Gutierr. *de matr. c.* 54. *n.* 16. Quippè ex nullo capite impediri poteſt conſummatio, maximè nulla ſubſiſtente cauſa denegandi debitum petitum, ſicuti nulla eſt tranſacto bimeſtri. At ſi copula intra bimeſtre extorqueatur, etſi aliquibus videri poſſit inſufficiẽs ad conſummandum matrimonium, communis ſententia contrarium firmat cum Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.* Et Coninch. *diſp.* 26. *dub.* 4. *n.* 53. eo quòd efficiuntur vna caro, *c. debitum de Bigamis*, eſtque acceſſus non ad alienam, ſed ad propriam, naſciturque ex tali copula affinitas, *c. diſcretionem de eo qui cognouit conſanguin. vxor.* Negarique non poteſt ex parte viri ſufficientem eſſe ad matrimonium conſummandum, ſiquidem eſt liberè facta. At conſummato matrimonio ex parte vnius, neceſſariò ex parte vtriuſque conſummatum eſt, quia eſt vnicum vinculum reſpiciens duo extrema.

3. Inde tamen inferunt Ioann. Andr. *in reg. quæ contra ius, de Regul. iur. in* 6. Cardinal. *in cap.* 2. *q.* 2. *de conuerſ. coniugat.* Præpoſ. *in cap. fin.* 55. *diſt.* Syluest. *in ſum. verbo diuortium q.* 5. & *ibi* Armilla *n.* 6. Gregor. Lop. *in leg.* 4. *in fine titul.* 1. *part.* 4. Gutierr. *c.* 54. *num* 28. & 29. vxorem non poſſe religionem ingredi, quia talis ingreſſus ante conſummationem permiſſus erat, ſed non matrimonio conſummato. Rectiùs tamen ſentit plures referens Sanch. *dicta diſp.* 22. *num* 6. & 13. Coninch. *diſput.* 26. *dub.* 4. *num.* 53. poſſe religionem ingredi, ſicuti poterat ante conſummationem, quia æquum non eſt, vt licentia, & facultas à iure conceſſa de religionis ingreſſu abſque ſua culpa priuetur. Argum. *cap. diſcretionem ad finem, de eo qui cognouit conſanguineam.* Adde ob adulterium, hæreſim, aliáve crimina poteſt coniux innocens religionem ingredi, ergo poterit ob hanc iniuriam, quæ matrimonio contraria eſt. Per accidens tamen impediri poteſt, ſi damnum graue proli ſequatur ex eius ingreſſu, ſicuti notant prædicti Doctores. Sponſus verò qui copulam vi extorſit nullo modo poteſt religionem intrare renuente ſponſa, quia ex parte eius matrimonium liberè conſummatum eſt, ac proinde ceſſit iuri ingrediendi, vt benè aduertit Sanch *d. diſp.* 22. *num.* 5 & 8.

4. In foro autem externo matrimonium conſummatum cenſetur, quando ſponſa non virgo traducta eſt in domum viri, præſumuntur enim ſe cognouiſſe, neque illis in contrarium creditur, etſi iurent. Argum. *cap. ſuper eo, de eo qui cognouit conſanguin. vxor.* ſicuti docent Bald. *in leg. Deo nobis in princip. numero* 7. *Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Hoſtienſ. *in ſum. titul. de conuerſ. coniugat. num.* 9. *verſ. quod ſi quis.* Anchattan. *in c. ex publico de conuerſ. coniugat. num* 31 Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 23. *num.* 1. & 2. Gutierr. *c.* 54. *in fine.* Si tamen virgo erat, & poſtmodum aſpecta ſic appareat, tametſi in domum viri fuerit traducta, creditur matrimonium non conſummaſſe, quia quælibet præſumptio ceſſat viſu contrarium probante, vt bene relati Doctores docent.

5. Quoad inſolubilitatem attinet nemini eſt dubium, matrimonium etiam non conſummatum ex ſe vinculum eſſe perpetuum, ita vt libero contrahentium conſenſu nequeat diſſolui, vt colligitur ex illo Geneſ. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Et ex illo Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et ad Rom. 7. *Mulier viuente viro alligata eſt legi.* Et tradit Gregor. *in c. fin. de conditionib. appoſit.* Et Tridentin. *ſeſſ.* 24. *in princ. de reform. matr.* Et ratione ab inconuenienti conuincitur. Si enim matrimonium libero contrahentiũ conſenſu contrahi, & ſolui poſſet ſicut alij contractus, malitiam fornicationis facilè quis vitare poſſet accedens ad propriam, quam vt talem ſolùm pro eo tempore accepit. Quod nullatenus eſt dicendum. Eſt igitur omnino certum, & omnium ſententia firmatum quodcunque matrimonium inſolubile eſſe.

6 Quo autem iure hanc habeat indiſſolubilitatem? Variant Doctores. Nam alij hanc inſolubilitatem aſſerunt prouenire ex Diuina inſtitutione poſitiua, alij partim ex Diuina inſtitutione, partim ex iure naturali, alij ex ſolo iure naturali. Sed matrimoniis fidelium inſolubilitatem concedunt, tum ex Diuina lege, tum ex ſignificatione, quam habet vnionis hypoſtaticæ Verbi cum carne aſſumpta. Quas omnes ſententias latè refert Sanch. *lib. 2. diſputat. 13. à num. 4.* Baſil. Ponce *de matr. lib. 1. c. 12. per totum.* Gutierr. *c. 53.* Coninch. *diſputat. 26. dub. 2.* Ex his ſententiis ea ſemper mihi probabilior fuit, quæ hanc inſolubilitatem ex iure naturali affirmat, matrimonio conuenire, quam docuerunt Couarru. *2. p. decret. c. 7. §. 3. numero 5.* Viguerius *in inſtitut. Theolog. c. 16. §. 7. verſ. 9.* Cordub. *lib. 1. qq. quæſt. 25. §. ſecunda opinio.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 67. artic. 1. dub. 8.* Ioann. Azor. *tit. 1. inſtitut. moral. lib. 6. quæſt. 3. in fine.* Ioann. de Salas *de legib. diſputat. 5 ſect. 81. in fine.* Gab. Vazq. *diſputat. 1. de matrim. c. 2. numero 17. & diſputat. 2. cap. 7.* Baſil. Ponce *lib. 1. de matrim. cap. 13. per totum.* Bellarm. *lib. 1. de matrim. cap. 12.* Rebell. *lib. 2. de obligation. iuſtit. lib. 2. quæſt. 15. ſect. 1.* Gaſpar Hurtado, *diſputat. 8. de matrim. difficult. 2. à numero 4.* Paul. Laymann. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 6. quæſt. 1. concl. 2.* Moueor, quia matrimonium ex ſua natura ordinatur, tum ad coniugum mutuum amorem fouendum, tum ad prolem generandam, illamque bene inſtituendam, quæ ſine dubio ex ſe perpetuitatem exigunt, ideóque Deus rerum omnium Dominus,
7 cùm à principio conceſſit mutuam corporum traditionem ad coniugalem vſum, non aliter conceſſit, quàm perpetuum vtpote conuenientem ad conſequendos fines in coniugio intentos. Huic tamen conceſſioni, & inſtitutioni non obeſt, quod aliquando ob aliquam grauem cauſam permiſerit Deus vinculum matrimonij diſſolui, ſicuti in lege ſcripta factum eſt Iudæis permittens libellum repudij, & in lege Euangelica concedit in fauorem fidei matrimonia infidelium diſſolui, & matrimonia rata fidelium in fauorem ſtatus religioſi. Hæ namque ſolubilitates extrinſecæ ſunt, neque naturam coniugii mutant, ſicuti non mutat perpetuitatem ſtatus religioſi, quod poſſit aliquando ſolui. Quapropter perpetuitas intrinſeca matrimonii æquè matrimonio rato, ac conſummato competit, & æquè matrimonio infidelium, ac fidelium. Sed hanc perpetuitatem ſola matrimonia fidelium conſummata integrè retinent, reliquorum verò matrimoniorum perpetuitas fauore fidei, vel religionis ſuſpenditur.

§. II.

An ex diſpenſatione Pontificis matrimonium diſſolui poſſit?

1 *Matrimonia conſummata fidelium, & qualibet infidelium ſolui non poſſunt.*
2 *Plures Doctores affirmant matrimonium ratum fidelium ſolui ex Pontificis diſpenſatione poſſe.*
3 *Verior eſt oppoſita ſententia.*
4 *Satisfit fundamentis num. 2. adductis.*

1 Conueniunt omnes Catholici matrimonia conſummata fidelium nullam ob cauſam ſolui à Pontifice poſſe: quia nullibi inuenitur hæc conceſſa facultas, neque expediebat concedi, vt ſic aliquo matrimonio ſignificaretur aptius, & perfectius vnio Chriſti cum Eccleſia per carnem aſſumptam, quàm nunquam dimiſit. Deinde conueniunt, matrimonia infidelium ſiue conſummata, ſiue non diſſolui à Pontifice non poſſe, eo quòd Pontifex nullam extra Eccleſiam poteſtatem habeat. De illis verò conuerſis; qualiter eorum matrimonium diſſolui poſſit, *inferius* dicemus.

2 Quocirca controuerſia inter Doctores verſatur circa matrimonium ratum fidelium, an ex Pontificis diſpenſatione ſolui poſſit? Affirmant Caietan. *t. 1. opuſcul. tract. 28. quæſt. vnica.* Antonin. *3. p. tit. 1. cap. 21.* Henriq. *lib. 11. cap. 8. numer. 11.* Nauarr. *cap. 22. num. 21.* Sanch. *lib. 2. diſp. 14. numero 2.* Leſſius, *lib. 2. c. 40. num. 146.* Gutierr. *ex parte lib. 1. canon. qq. c. 12. & 17. Et de matr. c. 53. num. 3.* Hurtado *diſp. 8. de matr. difficult. 3. num. 11.* Gab. Vazq. *1. 2. diſp. 165. c. 7.* Mouentur, quia matrimonium ratum fidelium non ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia per carnem aſſumptam, ſed per gratiam, quæ ſæpè in hominibus diſſoluitur. Neque de hoc matrimonio, ſed de matrimonio conſummato dictum eſt à Chriſto Domino *Matth. 19. Quod Deus coniunxit homo non ſeparet.* Nulla igitur cauſa eſt, ob quam credi non poſſit Pontifici relictam eſſe poteſtatem prædictum matrimonium diſſoluendi; maximè cùm hæc diſſolutio paci, & tranquillitati Reipublicæ ſæpè neceſſaria ſit. Quippe ſolet matrimonium primò contrahi ſecretò, & eo non obſtante publicè celebrari ſecundum, & conſummari; quo caſu ſi Pontifex non diſpenſat, graues rixæ, diſſenſiones, & odia naſcentur. Vt ergo iis omnibus remedium adhibeatur, diſſoluit Pontifex matrimonium ratum, & cogit in ſecundo conſummato perſiſtere, vti ſæpè fecit, teſte Antonino, *3. p. tit. 1. c. 21. §. 3.* Nauarr. *c. 22. n. 25.* Henriq. *lib. 11. c. 8. n. 11.* Affirmare autem in re tam graui Pontificem erraturum valdè temerarium eſt, vt inquit Valen. *3. p. diſput. 10. quæſt. 1. punc. 7.* Quod ſi roges ex qua cauſa poſſit Pontifex hanc diſſolutionem matrimonij concedere? Reſpondet Sanctius, & ferè omnes alii Doctores eam ſufficientem eſſe, ſi graues diſcordiæ, & rixæ inter coniuges: vel conſanguineos timerentur, vel ſi mutua cohabitatio eſſe non poſſet, eo quod vnus eſt lepra affectus, vel ſterilis.

Cæterùm etſi prædicta ſententia probabiliſſima ſit, veriorem exiſtimo, quæ Pontifici negat hanc facultatem, quam docent ferè omnes Theologi, ſpecialiter Scotus *in 4. diſt. 31. q. 1. verſ. tertio.* Bonauent. *diſp. 27. art. 3. quæſt. 2.* Victor. *de matrim. in ſum. num. 281.* Dominic. Sot. *lib. 7. de iuſt. quæſt. 2. artic. 5. verſ. & licet peregrè. Et in 4. d. 27. quæſt. 1. art. 4.* Gregor. de Valen. *in 4. t. diſp. 10. quæſt. 1. p. 7.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 3. n. 3.* Ducor hac ratione, cùm matrimonium ſiue ratum, ſiue conſummatum iure Diuino, & naturali inſolubile ſit, nequit niſi Deo concedente diſſolui, vt expreſsè decidit Innocent. III. *in c. ex parte de conuerſ. coniugat.* Ex quo matrimonium inter legitimas perſonas contrahitur in nullo caſu illis viuentibus diſſolui poteſt, niſi fortè ſecus fuerit ex reuelatione Diuina. At neque ex Eccleſiæ traditione, neque ex vllo textu conſtat Deum Pontifici conceſſiſſe facultatem, ergo aſſerenda non eſt. Id ipſum probatur *ex cap. hi qui matrimonium 32. q. 7.* vbi Nicolaus Papa inquit? *Ob furorem, amentiam, aliámve infirmitatem ſuperuenientem coniugia ſolui non poſſunt.* Nec valet dicere loqui Pontificem de coniugiis conſummatis, quia nullum eſt verbum, quo id indicetur. Præterea ſi in fauorem ſtatus clericalis, & cœlibatus nequit Pontifex matrimonium fidelium ratum diſſoluere, quomodo ob ſedandas inimicitias, ob vitandam ſterilitatem, aliáque minora mala hæc facultas cenſenda eſt concedi? Adde omnia argumenta, quibus Doctores oppoſitæ ſententiæ mouentur ad aſtruendam hanc poteſtatem in matrimonio rato procedunt in matrimonio conſummato. Si igitur in conſummato matrimonio denegatur hæc poteſtas, etiam in matrimonio rato denegari debet. Vt ergo aſſumptum probemus, ſatisfaciamus ſigillatim prædictis fundamentis

4 Ad primum. Satis dubium eſt matrimonium ratum fidelium aſſumptum non eſſe ad ſignificandam vnionem Verbi cum natura aſſumpta; poteſt enim hanc ſignificare, ſicut in plurium Doctorum ſententia eam vnionem ſignificat matrimonium infidelium conſummatum, quinimo matrimonium in ſua primæua inſtitutione. Sed non obinde conuincitur in nullo caſu ſolui poſſe, ſed ſolum à poſteriori, & tanquam à ſigno conuincitur ex ſe inſolubile eſſe. Sed demus matrimonium ratum aſſumptum non eſſe ad ſignificandam vnionem Chriſti cum natura aſſumpta, ſed Vnionem Verbi cum fidelibus per gratiam, inde ſolum fit matrimonium ratum ſolui aliquando poſſe, ſcilicet religionis ingreſſu, Dei-que diſpenſatione, non tamen ex diſpenſatione Pontificis. Ad ſecundum nego verba illa Chriſti Matth. 19. *Quos Deus coniunxit homo non ſeparet,* non eſſe intelligenda de matrimonio rato. Sunt etenim, etſi principaliter de matrimonio conſummato intelligantur. Nam vt ex contextu conſtat Chriſtus Dominus voluit libellum repudij, & polygamiam plurium vxorum Iudæis permiſſa auferre, & matrimonium in primæuum ſuum ſtatum reducere, vt conſtat ex illis verbis. *Non legiſtis quia qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos, & propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Ex quo Exemplo concludit. *Quos Deus coniunxit homo non ſeparet,* vt latius proſequitur Baſil. Ponce, *lib. 1. cap. 4. à numero 4.* Non igitur ex ſignificatione vnionis hypoſtaticæ, ſed ex natura primæua matrimonij ſtatuta eſt à Chriſto eius indiſſolubilitas. Ad tertium dico, ſi ob vitanda aliqua inconuenientia fatendum eſſet pontificem poteſtatem habere diſſoluendi matrimonium ratum, cum ferè eadem inconuenientia ex matrimonio conſummato ſequi poſſunt, vt expendenti facilè conſtabit, affirmandum eſſet circa matrimonium conſummatum eadem poteſtate gaudere. Cum ergo circa matrimonium conſummatum nullus affirmet, neque de matrimonio rato aſſerenda eſt. Quartum probat maximè probabilitatem illius opinionis, cui Pontifices adhærentes ſæpè in matrimonio rato diſpenſarunt. Inde tamen non conuincitur omnino eſſe certum Pontificem hac gaudere poteſtate, ſed ſolum eſſe valdè probabile: quippe hæc probabilitas ſufficit, vt Pontifices diſpenſando ſecurè, tutáque conſcientia procedant, nullúmque errorem in praxi committant, tametſi ſpeculatiuè loquendo errent, quod non eſt inconueniens; cum error non ſit de iure, ſed de facto, & non communi, ſed particulari.

§. III.

Qualiter matrimonium infidelium ſolui poſſit?

1 *Durante vtriuſque infidelitate ſolui nequit.*
2 *Si vterque ad fidem conuertatur, etſi aliqui probabiliter cenſeant eorum matrimonium ſolui poſſe ex Pontificis diſpenſatione. Verius eſt oppoſitum.*
3 *Si vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, triplici in euentu coniugium diſſoluitur.*
4 *Aliqui cenſent eo ipſo, quo vnus ad fidem conuertitur, alio renuente conuerti, diſſolui coniugium.*
5 *Verius eſt non diſſolui, quouſque fidelis ſecundum matrimonium contrahat.*
6 *Fit ſatis fundamento* num.4. *adducto.*
7 *Vt fidelis conuerſus licitè ſecundum matrimonium ineat, debet ei conſtare infidelem nolle conuerti.*
8 *Si infidelis non diſcedit à fideli, nec eius cohabitatio cedit in contumeliam Creatoris, affirmant plures non poſſe fidelem diſſoluere matrimonium alio inito.*
9 *Verius cenſeo oppoſitum.*
10 *Satisfit fundamentis contrariis.*
11 *Matrimonium fidelis conuerſi Ordine aſſumpto, non diſſoluitur.*
12 *Item nec profeſſione religionis diſſoluitur tametſi contrarium cenſeat* Sanch.
13 *Diſſoluto matrimonio à fideli aliqui negant poſſe infidelem licitè aliud matrimonium inire.*
14 *Verius eſt poſſe validè, & licitè.*

1 MAtrimonium infidelium durante vtriuſque infidelitate, tametſi conſummatum non ſit, nullatenus ſolui poteſt. Quia nec ſolui poteſt authoritate Principis, cui infideles ſubiiciuntur, cùm in diſſolutione matrimonij nullam à Deo poteſtatem acceperint, neque item authoritate Pontificis, cùm eius poteſtas extra Eccleſiam non extendatur.

2 Si verò vterque ad fidem fuerit conuerſus, aliqui nec improbabiliter cenſent eorum matrimonium etiam conſummatum authoritate Pontificis diſſolui poſſe cauſâ iuſtâ intercedente: ſic docuit Nauarr. *lib.* 3. *conſtit. de conuerſ. infidel. conſ.* 1. aliàs 3. *in ſolut. ad* 1. *dub. num.* 12. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 17. *num.* 2. Et mouentur, quia matrimonium infidelium etiam conſummatum cùm Sacramentum non ſit, non habet eandem firmitatem, ac matrimonium ratum fidelium, vt colligitur *ex cap. fin.* 28. *quæſt.* 1. Et ex Innocent. III. *cap. quanto de Diuort.* vbi inquit *matrimonium fidelium inſolubile eſſe, quia eſt Sacramentum.* Cùm ergo infidelium matrimonium Sacramentum non ſit, non ſic erit inſolubile. At matrimonium fidelium ratum ſolui poteſt authoritate Pontificis iuxta probabilem opinionem, ergo etiam ſolui poterit matrimonium infidelium etiam conſummatum. Sed oppoſitum verius, & probabilius eſt, ſicuti ex communi ſententia teſtatur Azor. 2. *part. lib.* 5. *cap.* 2. §. *His poſitis.* Ægid. Coninch. *diſp.* 26. *dub.* 5. *num.* 66. Baſil. Ponce *lib.* 9. *cap.* 4. *num.* 15. Nam matrimonium ſolui non poteſt niſi in caſibus à iure expreſſis, vt inquit Panormit. *in cap. ex parte de conuerſione coniugat. verſ. Nos autem.* At nullibi eſt expreſſum matrimonium conſummatum fidelium ſolui poſſe: illud autem matrimonium etſi in infidelitate fuerit contractum, iam eſt matrimonium fidelium, & conſummatum, nulla ergo via ſolui poteſt. Neque obeſt, quod Sacramentum non ſit, nam eſto id admittamus, quod plures negant poſt vtriuſque conuerſionẽ, non inde efficitur ſolubile eſſe, cùm nullus iam ſit caſus, in quo à Chriſto ſolutio concedatur: conceditur autem prædicto matrimonio caſu, quo coniux vnus ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, in quo à matrimonio, quod eſt Sacramentum differt.

3 Quod ſi vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, coniugium quoad vinculum diſſoluitur triplici in euentu. Primò, ſi infidelis non ob aliam cauſam legitimam, quàm quia alter conuerſus ad fidem eſt, diſcedat, nolitque cum fideli habitare, habetur expreſsè *in capit. ſimili modo, Capit. ſi vxor.* 28. *quæſt.* 1. *Cap. quanto.* Et *cap. gaudemus de Diuort.* Secundò: ſi velit habitare contumeliam tamen creatori irrogans, quod præſtat, ſi nomen Chriſti deſpicit, eius laudes prohibet, conuerſionem domeſticorum impedit, vti deciditur *cap. infidelis* 28. *quæſt.* 2. Et *dicto cap. ſimili modo. Cap. quanto.* Et *cap. gaudemus.* Tertiò ſi infidelis incitat fidelem ad aliquod peccatum committendum, quia tunc etiam indirectè Creatori irrogatur iniuria, vt colligitur *ex cap. idololatria. Cap. non ſolùm. Cap. ſi vxor.* 28. *quæſt.* 1. Et *cap. quanto.* Et *cap. gaudemus de Diuortiis.* In his igitur euentibus ex Chriſti diſpenſatione à Paulo promulgata 1. *Corinth.* 7. matrimonium diſſoluitur, inquit enim Paulus. *Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat: neque enim ſeruituti* (id eſt coniugij vinculo, quod ſeruitutem vocat) *ſubiectus eſt ſoror, aut frater conuerſus, quin poſſit ad alia vota tranſire:* diſceſſio autem infidelis phyſica, & moralis eſſe poteſt, & de vtraque Paulus locutus eſt, vt conſtat *ex textibus allegatis.* Diſceſſio phyſica contingit, ſi nolit infidelis cum fideli habitare: moralis, ſi nolit habitare pacificè, ſed Creatori irrogans contumeliam, cùm enim Eccleſia poteſtatem non habeat coërcendi infidelem, meritò fidelem ab eius ſeruitute liberat.

Sed an eo ipſo, quo alius ad fidem conuertitur, alio conuerti renuente diſſoluatur coniugium? Non eſt conſtans Doctorum ſententia. Nam Gloſſa *in cap. quantò de Diuort.* Et *ibi* Panormit. *num.* 6. & 7. Et *in cap. gaudemus eodem. num.* 15. Richard. *in* 4. *diſt.* 39. *art.* 2. *quæſt.* 2. Angel. *verbo Matrimonium* 3. *num.* 3. Rodrig. 1. *tom. ſum. cap.* 250. affirmant, & videtur colligi ex Paulo 1. *Corinth.* 7. affirmante ob diſceſſum infidelis fidelem coniugij vinculo ſubiectum non eſſe, ergo à puncto diſceſſionis ſolutus fidelis eſt. Et fortè ob hanc cauſam dictum eſt *in cap. infidelis* 28. *quæſt.* 2. contumelia Creatoris ſoluit ius matrimonij in eo qui relinquitur. Ratione verò probari hæc ſententia poteſt, quia matrimonium à fideli relicto contrahi validè non poteſt priori matrimonio cum infideli non diſſoluto. Cùm igitur à puncto diſceſſionis infidelis poſſit fidelis validè nouum matrimonium contrahere, neceſſariò dicendum eſt ab eo puncto matrimonium eſſe diſſolutum. 4

Cæterùm omnino dicendum eſt, prædictum matrimonium non diſſolui, niſi fidelis ſecundum contrahat, ab eo enim puncto, & non antea, quo fidelis ſecundum matrimonium contrahit, primum diſſolutum eſt. Sic D. Thom. *in* 4. *diſt.* 39. *quæſt.* 2. *art.* 5. Paludan. *ibi quæſt.* 1. *art.* 2. *concluſ.* 3. Maior *quæſt. vnica.* Sotus *quæſt. vnica art.* 4. Syluest. *verb. Matrimonium* 8. *quæſt.* 10. *caſu* 6. Armilla *eodem num.* 63. Gregor. de Valent. *diſp.* 10. *quæſt.* 1. *punct.* 7. Coninch. *diſput.* 26 *n.* 63. Sanch. *lib.* 7. *diſput.* 75. *num.* 4. Rebell. 2. *part. de obligation. iuſtit. lib.* 3. *quæſt.* 10. *ſect.* 2. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 48. *num.* 17. Et *lib.* 9. *de matrim. cap.* 4. *num.* 17 Gaſpar Hurtado, *diſp.* 8. *de matrim. difficult.* 13 *num.* 48. Et colligitur apertè *ex cap. gaudemus de diuortiis*, vbi Innocent. III. inquit. *Quod ſi conuerſum ad fidem & illa conuerſa ſequatur, antequam per cauſas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compellatur.* Si igitur poſt conuerſionem ad fidem compellendus eſt fidelis recipere vxorem denuò conuerſam, ſi matrimonium nondum eſt contractum, manifeſtè infertur vinculum primi matrimonij ſolutum non eſſe. Nam eſto Gloſſa *dicto cap.* reſpondeat in fauorem fidei matrimonium diſſolutum reſtitui iure poſtliminij, id verum eſſe non poteſt, cùm matrimonium non niſi contrahentium conſenſu libero perficiatur: at conuerſus ad fidem abſque nouo conſenſu compellitur vxorem denuò conuerſam recipere, ſi aliud matrimonium denuò contractum non ſit. 5

Ad fundamentum oppoſitum reſpondemus; fidelem conuerſum, alio in infidelitate perſeuerante, ſubiectum non eſſe matrimonij vinculo, non quia matrimonij vinculum ſolutum ſit, ſed quia eo non obſtante nec tenetur cum infideli cohabitare, neque impeditur à nouo matrimonio contrahendo. Et in eo ſenſu dictum eſt *in cap. infidelis* contumeliam Creatoris ius matrimonij ſoluere. Ad rationem autem dico ſecundum matrimonium contrahi non poſſe, niſi primo diſſoluto; quæ diſſolutio fit, cùm ſecundum contrahitur ſicuti introductione formæ ſubſtantialis denuò aduenientis, præcedens expellitur. 6

Vt autem fidelis conuerſus licitè poſſit ſecundum matrimonium inire, debet ei conſtare infidelem nolle conuerti, quia non aliâ viâ hoc illi priuilegium conceditur, niſi quatenus infidelis ab eo diſcedit. Quapropter ſi commodè fieri poteſt, debet prius moneri, & conſultum eſt, eſto non neceſſarium, vt monitio coram teſtibus, & authoritate Iudicis fiat, vt non ſolùm in foro interiori, ſed etiam in foro exteriori conſtet de obſtinata infidelis voluntate, vt latiùs proſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 74. *à num.* 1. Baſil. Ponce, falsò referens Sanch. pro contraria ſententia, *lib.* 9. *cap.* 4. *num.* 22. Coninch. *diſp.* 26. *dub.* 5. *num.* 62. & colligitur apertè ex *litteris Pij V.* relatis à Sanch. Et *ex litteris Gregor. XIII.* quas Baſil. refert. 7

Sed quid ſi infidelis non diſcedit à fideli conuerſo, neque eius habitatio cedit in contumeliam Creatoris, aut eſt occaſio, & incitamentum alicuius peccati, poteſtne tunc fidelis conuerſus diſſoluere matrimonium alio inito? Affirmant Henriq. *lib.* 11. *cap.* 8. Rebell. 2. *part. de obligat. iuſtit. lib.* 3. *quæſtion.* 10. *ſect.* 2. Sanch. *lib.* 7. *diſputat.* 74. vbi plures refert. Coninch. *diſput.* 26. *dub.* 5. *num.* 62. Mouentur, tum quia eſto primis Eccleſiæ temporibus poſſet infidelis cum fideli habitare abſque contumelia Creatoris, vel pertractione ad peccatum, quinimo cum probabili ſpe conuerſionis, ideoque dixit Paulus mulierem infidelem ſanctificatam eſſe per virum fidelem, & econtra, hoc eſt diſpoſitam ſanctificari. At in præſenti tempore, quando infidelium animi ſic obſtinati ſunt, vt ferè nulla ſubſit ſpes conuerſionis, eorum habitatio cedit 8

in

in contumeliam Creatoris, & moraliter incitat ſuo exemplo coniugem, & domeſticos ad peccatum. Ergo poteſt fidelis eo relicto matrimonium inire, quia verè infidelis moraliter diſcedit. Et confirmari poteſt ex Concilio Tolet. IV *can.* 62. prohibente, ne vxor Iudæa ad fidem cõuerſa cum viro Iudæo in infidelitate permanente habitet: quod decretum ad omnes fideles conuerſos ex quacunque ſecta extendi firmarunt plures Doctores, quos refert, & ſequitur Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 4. *num.* 10. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 73. *à n.* 7. *& ſeqq.* Quod ſi fidelis nequit cum infideli habitare, iam cogitur recedere, & conſequenter videtur priuilegium à Paulo conceſſum ſibi competere.

9 Cæterùm verius exiſtimo in prædicto caſu fidelem conuerſum non poſſe aliud matrimonium inire: quia hæc poteſtas diſſoluendi coniugium conceditur fideli ex eo præcisè, quod infidelis diſcedat, vt conſtat ex verbis Pauli ſæpè relatis. At ex eo præcisè, quòd in ſua infidelitate perſeuerare velit, non infertur quòd diſcedat nec phyſicè, nec moraliter irrogando Creatori contumeliam, aut coniugem pertrahendo ad peccatum, vt ex *eodem loco* Pauli ſatis colligitur, dum conſulit, ne fidelis infidelem dimittat, ſi infidelis velit pacificè cum eo habitare, ſanctificatus eſt enim, &c. Supponiturque in *cap. quanto.* Et *cap. gaudemus, de Diuortiis.* Quapropter niſi verbis, aut frequenti vſu ſuæ perfidiæ cenſeatur moraliter coniugem, aut filios ad infidelitatem pertrahere, nullatenus cenſeo fidelem poſſe aliud matrimonium inire, tametſi non teneatur cum infideli habitare: ſic docent Syluest. *verb. matrimonium* 8. *quæſt.* 10. *dict.* 6. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 49. Valen. *de matrim. diſp.* 10. *quæſt.* 1. *pun.* 7. *circa princ.* Tolet. *lib.* 7. *ſum. cap.* 7. *n.* 3. & alij plures relati a Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 74. *num.* 8.

10 Argumentis in contrarium reſpondeo, non ſolùm primis illis Eccleſiæ temporibus, ſed etiam in præſenti poſſe fidelem cum infideli habitare abſque morali periculo peruerſionis, ſed potiùs cum ſpe fructus, vti in India, & Æthiopia contingit. Neque decretum illud Concilii Toletani vniuerſale fuit, ſeu prouinciale ſuam diœceſim aſtringens, neque omnes ad fidem conuerſos ſpectat, ſed ſolùm conuerſos ex Iudaiſmo, imo neque hos, ſed ſolùm vxores in quibus ob ſubiectionem viri erat ſpeciale periculum. Adde, eſto omnibus conuerſis eſſet hæc communicatio interdicta, non inde infertur infidelem diſcedere ſed diſcedere fidelem non ob infidelitatem alterius, ſed ob ſingulare præceptum ſibi impoſitum: quod cùm per accidens ſit, ius diſſoluendi coniugium non concedit.

11 Supereſt tamen duplex difficultas: Prima, an prædictum matrimonium fidelis conuerſi ſolui poſſit Ordine ſacro aſſumpto, vel profeſſione in religione emiſſa? Supponimus non poſſe fidelem hos ſtatus aſſumere, quin ei de infidelis obſtinatione conſtet: quia vſque infidelis diſcedat, non habet ius fidelis conuerſus ſtatum diuerſum aſſumendi, vt optimè ex communi ſententia tradit Sanch. *lib.* 7. *diſputat.* 76. *numero* 1. *& ſeqq.* Quod ſi infidelis monitus conuerſionem reſpuat, poterit conuerſus fidelis ad Ordines, & Religionem tranſire, illis vero aſſumptis etſi poſtmodum infidelis conuertatur, non eſt ei fidelis conuerſus reſtituendus, vt notant Sanch. *dicta diſput.* 76. *num.* 6. Ægid. Coninch. *diſput.* 26. *dub.* 5. *num.* 62. quia iure, & legitimè ſtatum incompatibilem aſſumpſit, ſicut ſi celebrato diuortio innocens ad religionem, vel Ordines tranſiret. Placet tamen mihi quod inquit Sanch. *dicta diſp.* 76. *num.* 7. ſi tempore conuerſionis infidelis primo conuerſus nondum profeſſionem emiſerit, ſed ſolum habitum aſſumpſerit eſſe infideli conuerſo reſtituendum; quia nondum aſſumpſit ſtatum incompatibilem, & cauſa diuortij omnino ceſſat. Hoc ſuppoſito. Etſi aliqui Doctores non infimæ notæ cenſeant Ordine ſacro aſſumpto vinculum matrimonij in infidelitate contractum diſſolui: at communis ſententia oppoſitum veriſſimè firmat, vt videre eſt apud Sanch. *d. diſp.* 76. *circa finem:* quia nullibi inuenitur hoc priuilegium ſtatui clericali conceſſum maximè cum matrimonium ratum fidelium eo ſtatu aſſumpto non diſſoluatur.

12 Profeſſione autem religionis pluribus relatis probat Sanch. *d. diſp.* 76. *num.* 9. diſſolui, & præcipuè ratione motus, quia profeſſio religionis ſoluit matrimonium ratum fidelium, quod eſt vinculum fortius, & efficacius, cùm ſit non ſolum contractus, ſed Sacramentum, ergo diſſoluet matrimonium conſummatum infidelium, Argum. Textus *in leg. de accuſationibus.* 14. *ff. de diuerſ. & tempor. præſcript.* Qui enim vincit vincentem, vincit victum.

Sed verius oppoſitum exiſtimo cum Abulenſ. 1. *Reg. cap.* 8. *quæſt.* 68. & 74. Coninch. *diſp.* 26. *dub.* 5. *num.* 65. Baſilio Ponce, *lib.* 9. *cap.* 4. *num.* 19. Gaſpar Hurtado *de matrim. diſput.* 8. *difficult.* 14 *num.* 52. eo quod diſſolutio matrimonii fieri non poteſt niſi ex Diuina conceſſione. At nullibi inuenitur conceſſum profeſſione religionis dirimi matrimonium conſummatum infidelium. Nam eſto matrimonio contracto dirimatur, id prouenit, ne coniux conuerſus cogatur vel cœlibem vitam degere, vel habitare cum infideli obſtinato, & periculum peruerſionis inducente, reddaturque ei conuerſio onerosa. Quæ ratio omnino ceſſat religione aſſumpta, cùm iam ipſe liberè aſſumat vitam cœlibem. Non igitur ex priuilegio conceſſo dirimendi matrimonium alio matrimonio aſſumpto inferri poteſt dirimi religionis profeſſione. Neque item cenſenda eſt hæc diſſolutio conceſſa ex conceſſione diſſolutionis matrimonij rati fidelium. Tum quia eſt caſus diuerſus. Tum quia non militat eadem ratio; alias ſicut poteſt fidelis non obſtante matrimonio rato ad religionem tranſire, poterit etiam infidelis conuerſus poſt matrimonium conſummatum, tametſi alius conuertatur, quòd meritò ipſemet Sanch. *diſp.* 76. *n.* 5. *&* 7. negat. Quare lex *illa de accuſationib.* intelligenda eſt de caſibus iure ordinario, & naturali contingentibus, nõ de iis, quæ à iure poſitiuo, & extraordinario proueniunt.

Secunda difficultas eſt, An diſſoluto matrimonio à fideli conuerſo poſſit infidelis non ſolùm validè, quod certum eſt, ſed licitè aliud matrimonium inire? Negat D. Thom. *in* 4. *d.* 37. *quæſt.* 2. *art.* 5. *ad* 3. Bonauent. *ibi art.* 2. *quæſt.* 2. Turrecremata *in cap. nulli modo* 28. *quæſt.* 2. *ad* 3. *argument.* Baſil. Ponce, *lib.* 9 *cap.* 4. *num.* 25. Plures relati à Sanch. *diſp.* 77. *num.* 3. *&* 4. Ex his Authoribus alij cenſent non poſſe infidelem contrahere nouum matrimonium, niſi conuertatur, bene tamen ſubſequente conuerſione, alij verò cenſent etiam poſt conuerſionem indigere diſpenſatione. Ducuntur, quia infidelis relinquens conuerti peccat in Deum, & in matrimonium, vt dixit Ambroſ. *cap. ſi infidelis.* 28. *quæſt.* 2. meritò ergo non iure Eccleſiaſtico, ſed Diuino arcetur à nouo coniugio contrahendo. 13

Rectiùs tamen Gloſſa *in cap. fin.* 28 *quæſt.* 2. *verbo, & in matrimonium.* Durand. *in* 4 *d.* 39. *quæſt.* 2. *numero* 25. Abulenſ. 1. *Reg.* 8. *quæſt.* 127. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 8 *num.* 15. Et aliis relatus Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 77. *num.* 6. Gaſpar Hurtado *diſp.* 8. *difficult.* 13 *in fine,* cenſent licitè poſſe infidelem obſtinatum diſſoluto iam matrimonio à fideli aliud matrimonium inire. Quia nullo Textu, nec ratione firma oſtendi poteſt ademptam illi eſſe hanc poteſtatem. Si enim mortuo fideli coniuge omnes fatentur poſſe nouum matrimonium inire, etiam poterit illud inire diſſoluto coniugio per aliud matrimonium à fideli initum, æquè enim, ac per mortem diſſolutum eſt. 14

§. IV.

Qualiter matrimonium fidelium ſolui poſſit?

1 *Ordine ſacro aſſumpto matrimonium etiam ratum fidelium non ſoluitur, ſed ſolùm profeſſione Religionis.*

2 *Profeſſionem ſolemnem dirimere ex ſe matrimonium ratum affirmant aliqui.*

3 *Alij cenſent ex iure Diuino poſitiuo.*

4 *Refellitur prædicta ſententia.*

5 *Adſtruitur ſola authoritate Pontificis à Christo accepta dirimi matrimonium ratum profeſſione Religionis.*

Diximus ſuperius matrimonium conſummatum nulla via ſolui poſſe, neque etiam ratum ex diſpenſatione Pontificis. Supereſt verò dicendum, an ſolui poſſit Ordine ſacro aſſumpto, vel profeſſione Religionis, & quo iure ſoluatur? Conueniunt omnes Ordine ſacro aſſumpto matrimonium etiam ratum non ſolui, vt videre eſt apud Sanch. *lib.* 2. *diſput.* 18 *num.* 9 Gutierr. *cap.* 54. *de matr. num.* 6. & deciditur *in extrauag. Antiqua Ioann. XXII. de Voto.* Econtrà verò profeſſione Religionis dirimi matrimonium ratum omnes Catholici firmant, deciſumque eſt *in cap. deſponſatam.* 27. *q.* 2. *cap. decreta legalia eadem cauſa, & q.* & ex publico *Cap. ex parte tua de conuerſ. coniugat. extrauag. Antiqua. Ioann. XXII. de Voto.* & in Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 6. ibi: *Si quis dixerit matrimonium ratum non conſummatum per ſolemnem profeſſionem alterius coniugis non dirimi, anathema ſit.* Quocirca emiſſione votorum, quibus nec ſolemnis profeſſio conſtat, nec verum Religioſum conſtituunt, nequaquam matrimonium ratum ſoluitur, vt conſtat ex *ſuprad. extrauag. Antiqua de Voto.* Et tradit Sanchez, & Gutierr. *ſuprà.* Vnde vota emiſſa à quibuſdam tertij Ordinis D. Franciſci, & Dominici, quæ ſolemnia non ſunt, nec Religioſum propriè conſtituunt, nequaquam matrimonium ratum valent diſſoluere. Secus de iis qui in communi viuunt, & veram emittunt profeſſionem, vt benè adnotauit Sanch. *dicta diſp.* 18. *num.* 4. Gutierr. *cap.* 54 *num.* 2. Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 8. De votis religioſorum ordinum militarium Sancti Iacobi, Alcantaræ, Calatrauæ, qui nec viuunt in communi, neque illis excluduntur à coniugio, ſatis certum videtur matrimonium non ſolui, cùm matrimonium conſiſtere poſſit cum eorum profeſſione. Solùm de Equitibus profeſſis in Ordine Sancti Ioannis eſt controuerſia, an eorum profeſſio matrimonium ratum diſſoluat: Qui cenſent eorum profeſſionem verum, & proprium ſtatum religioſum non conſtituere, conſequenter negabunt diſſolui, ſicuti docuit Dominic. Sotus *in* 4. *d.* 27. *quæſt.* 1. *art.* 4. *verſ. Quocirca.* 1

Et *lib.7.de iuſtit.& iure,q.5.art.3. ad 3.* Sarmiento. *lib. de redditib. Eccleſiaſt.4.p.c.1. num.13.* At cùm communis ſententia meritò defendat hos Eremites verè Religioſos eſſe, & ex alia parte eorum votum caſtitatis cum matrimonij vſu non poſſe ſubſiſtere, conſequenter affirmat eorum profeſſionem matrimonium ratum diſſoluere: ſicuti docent Nauarr. *lib.3. Conſil. tit. de conuerſ. coniugat. conſ.1.* aliàs 2. Henriq. *lib.11. de matr. c.8. num.6.* Cordub *in ſum. quaeſt.178.* Barboſa Rubrica *ff. ſoluto matrimonio. 2.p. num.82.* Sanch. *lib.2. diſp.18. num.8.* Gutierr. *c.54. n.7.* Baſil. Ponce, *lib.9 c.7. n.3.* Azor. *t.1. lib.13. cap. 6. quaeſt.4.*

2 Sed quo iure profeſſio ſolemnis matrimonium dirimat, variant Doctores, vt videre eſt apud Sanch. *lib.2. diſputat.19. per totam.* Nam aliqui affirmant profeſſionem ex ſe hanc vim diſſoluendi matrimonium habere, vtpote quae conſtituit ſtatum perfectiorem, & cum matrimonio repugnantem, & ex alia parte eſt mors ſpiritualis iuxta illud Pauli *ad Coloſſenſ. 3.* Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Ergo potens eſt dirimere matrimonium carnale ſaltem ratum. Sic docent D. Thom. *in 4. d.27 quaeſt.1. art.3. quaeſtiunc.2. corp.* Richard. *eadem d. art.2 q.2.* Durand. *quaeſt.2. num.9.* Bellarm. *lib.2. de monachis, capit.38.* Couarru. *4. decret.2. part. c.7.§.4. num.7.* & alij relati à Sanch. *dicta diſp.19. num.1.*

Verùm haec ſententia nullo firmo fundamento nititur, nam ſi ob perfectionem ſtatus, & quia eſt mors ſpiritualis haberet profeſſio vim dirimendi matrimonium ratum ex natura ſua, & conſummatum dirimeret, eadémque efficacitas concedenda eſſet ſtatui clericali, & epiſcopali, quam tamen nullus ex ſupradictis Doctoribus audet admittere. Ratio verò à priori eſt manifeſta; nam profeſſio religioſa conſiſtere poteſt cum matrimonio non ſolùm rato, ſed conſummato, vt contingit cùm ex conſenſu coniugis, vel diuortio facto alter profitetur. Sunt enim traditiones diuerſae. Ergo ex natura rei, & ſecluſa Chriſti, & Eccleſiae inſtitutione, nequaquam profeſſio matrimonium ratum valet dirimere.

3 Secunda ſententia attribuit profeſſioni hanc vim diſſoluendi matrimonium ratum ex iure Diuino poſitiuo, credit enim Chriſtum Dominum ſtatui religioſo hanc vim conceſſiſſe: ſic docent pluribus relatis Sanch. *lib.2. de matrim. diſp.19. n.3.* Gutierr. *lib.1. canon qq. cap.17. num.26.35.& 43* Et *de matrim. cap.54. numer.8.* Baſil. *lib.9. capit.5.* Mouentur, quia nullo poſitiuo, & Eccleſiaſtico iure inuenitur conceſſum profeſſioni religioſae, vt matrimonium ratum dirimat, ſed omnes Textus de hac materia loquentes ſupponunt aliunde conceſſum, ſcilicet à Chriſto Domino, à quo haec traditio in Eccleſia deriuata cenſetur. Vt videre eſt *in cap. deſponſatam.26. quaeſtion.2.* ibi enim (inquit Euſebius Pontifex) *deſponſatam puellam non licet parentibus alij viro tradere; licet tamen illi monaſterium ſi voluerit eligere, hac enim iuris ſtatuti declaratio fuit, & non illius prima conſtitutio.* Idem conſtat *ex cap. ex publico de conuerſ. coniugat.* vbi Alexand. III. ex ſacri eloquij interpretatione hanc efficaciam deducit. Et Innocent. III *in cap. ex parte eodem tit.* inquit. *Quod etſi poſſit non inconſultè videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas perſonas per verba de praeſenti contrahitur, illis viuentibus in nullo caſu poſſit diſſolui, vt viuente reliquo alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi vnus fidelium, inter quos eſt ratum coniugium fieret haereticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris, niſi fortè ſecùs fieret ex reuelatione Diuina, quae ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam Sanctis legitur eſſe factum.* In quo decreto expendenda ſunt illa verba, *in nullo caſu,* & illa, *niſi ex reuelatione Diuina.* Idem traditur *in c. verùm, eodem titul.* Confirmant praedicti Doctores ſuam ſententiam variis exemplis. Primò exemplo Ioannis Euangeliſtae, quem Chriſtus Dominus ex nuptiis ad Apoſtolatum vocauit, teſte Beda *in praefat. in Euangel. Ioan.* Ruperto. *2. lib. in Ioann.* Antonin. *3.p. ſum. tit.1. Ecp.1. Hiſtor. titul.5.* Lyra *ad lectum Ioann. de nupt.* vbi inquit, *dicitur communiter, quòd hae nuptiae fuerunt Ioannis, à quibus eum Chriſtus vocauit ante conſummationem matrimonij, ex hoc in Eccleſia obſeruatur, quod ante carnalem copulam poteſt licitè alter coniugum intrare Religionem.* Secundò adducitur Tecla, quam ante matrimonium conſummatum Paulus conuertit teſte D. Ambroſio, *lib.2. de Virginib. parum à princ.* Epiphanio *haereſi 58.* Auguſt. *lib.30. contra Fauſtum.* Tertiò de Valeria refert Martial. *epiſt.2. ad Toloſanos. c.8. cùm eſſet Sponſa Regis terreſtris, facta eſt Sponſa regis caeleſtis per meam praedicationem virginitatem mentis, & corporis Deo deuouens.* Quartò Iulianus Martyr ab ſponſa Baſiliſa ſeparatus eſt, & monachus factus, prout refert ex Metaphraſte, Surius *in eius vita menſe Ianuario.* Quintò de Macario, Alexio, Caecilia, Amnon, & aliis tradit Gratian. *c. ſcripſit.27. quaeſt.2.* Ratione verò ſic ſuadetur. Diſſolutio matrimonij rati eſſe non poteſt niſi à Chriſto Domino immediatè, vel ex eius authoritate: at nullibi conſtat Chriſtum Dominum hanc authoritatem diſſoluendi matrimonium per profeſſionem religioſam Pontifici tribuiſſe, potiùs quàm per ſtatum clericalem, aut coelibatum. Ergo fatendum eſt non à Pontifice, ſed à Chriſto hanc prouenire diſſolutionem.

Sed neque hanc ſententiam probandam cenſeo: nam ſi Chriſtus Dominus hanc efficaciam ſtatui religioſo conceſſiſſet, cùm ſtatum hunc non ſolùm profeſſio votorum ſolemnium, ſed etiam ſimplicium, & quae ex voluntate Praelati diſſolui poſſunt, conſtituat, vt definitum eſt à Gregor. XIII. in bulla quae incipit. *Quanto fructuoſius* edita anno 1582. ex huius ſtatus aſſumptione matrimonium ratum diſſolueretur: cùm ſolemnitas votorum ſolo iure Eccleſiaſtico introducta ſit. Hanc ſequelam immeritò concedit Baſil. Ponce, *lib.9. cap.6.* Tum quia Conc. Trident. *ſeſſ.24. can.6.* hunc effectum profeſſioni ſolemni attribuit, ibi: *Si quis dixerit matrimonium ratum, & non conſummatum per ſolemnem Religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi, anathema ſit.* Cùm igitur expreſſerit ſolemnem, tacitè non ſolemnem excluſit. Vnde Ioan. XXII. *in extrauag. Antiquae de Voto,* expreſsè decidit votis ſimplicibus matrimonium non dirimi, & licèt Innocent. III. & alij Pontifices non expreſſerint verbum *ſolemne,* ſed ſolùm dixerint per profeſſionem regularem matrimonium ſolui, id factum eſt, quia eo tempore nulla erat profeſſio regularis, quae ſolemnis non eſſet. Neque his aduerſantur exempla illorum Sanctorum adducta. Non primum, nam verius eſt Ioannem Euangeliſtam non adfuiſſe vt ſponſum in illis nuptiis Cana Galilaeae, ſed vt diſcipulum, vt optimè probat Cardin. Tolet. *in cap.2. Ioann. à num.13.* Caeſar Baronius *tom.1. annal. à num.31. fol.106.* neque ex illis nuptiis ad Apoſtolatum vocatus eſt, cùm conſtet *ex Matth.4. & Marci 1.* ante illud tempus fuiſſe vocatum. Neque decebat ex illis nuptiis, quas approbare intendebat, ſponſum ad ſe vocare nuptiis diſſolutis. Gratis verò conceſſo exemplo non inde infertur neque vinculum matrimonij ſolutum eſſe, neque Ioannem Euangeliſtam caſtitatis votum emiſiſſe, neque ex conſenſu alterius coniugis ſeparationem non fuiſſe factam, neque Chriſtum Dominum vſum non fuiſſe ſua poteſtate excellentiae abſque eo, quòd regulam in poſterum ſeruandam tradiderit. Secundum exemplum S. Teclae non eſt ad rem, ſiquidem eius coniugium erat cum infideli, à quo etſi cõſummatum eſſet meritò potuit ſeparari, praecipuè cùm veriſſimile ſit non potuiſſe cum eo habitare abſq; contumelia Creatoris ſiquidem ab ipſomet ſponſo damnata fuit, feris, & igni obiecta. Minus congruit tertium exemplum de Valeria, cùm ex conſenſu ſponſi caſtitatem ſeruauerit, prout ipſemet Martial. *citato loco* refert. Et idem dicendum eſt de Iuliano, & Baſiliſa, cùm ſatis probabile ſit ex mutuo cõſenſu ſe ſeparaſſe, & caſtitatem ſeruare voluiſſe, quod fieri poterat, etſi matrimonium conſummatum eſſet: neque ex illorum hiſtoria colligi poteſt vel vinculum matrimonij ſolutum eſſe, vel ipſos profeſſionem non emiſiſſe. Eadem reſponſio applicanda eſt ad exemplum Amonij, Caeciliae, Macharij, & aliorum. Alexius verò Romanus eſto non ex conſenſu ſponſae diſceſſerit, diſceſſit tamen ex Diuina reuelatione quae ſuperat omnem legem, vt dixit Innocent. *in cap. ex parte. De conuerſ. coniugat.* neque ob illius diſceſſum fuit coniugium ſolutum, vt ſatis indicant illa verba ſponſae, quae poſt eius mortem protulit: *Tot annos propter te vixi ſolitaria, & hodiè vidua relinquor.* Ad rationem verò adductam concedo ex nullo iure ſcripto colligi poſſe, potius Pontifici conceſſam fuiſſe facultatem diſſoluendi matrimonium ratum per profeſſionem religionis, quàm per ſtatum ordinis, aliúmve perfectiorem. Ex facto tamen ipſo iuncta Eccleſiae traditione ſatis colligi hanc poteſtatem ſtatui religioſo reſtrictam eſſe. Adde non videri improbabile cuilibet alteri ſtatui perfectionis hanc vim diſſoluendi matrimonium ratum concedere potuiſſe.

Supereſt ergo dicendum profeſſionem religionis hanc vim diſſoluendi matrimonium ratum habere authoritate Pontificis à Chriſto Domino accepta, quam authoritatem Pontifici communicatam eſſe ex traditione Eccleſiae à tempore Apoſtolorum collegimus, decebat namque Chriſtum Dominum ſuo Vicario relinquere poteſtatem inſtituendi aliquem ſtatum perfectionis, quo matrimonium ratum diſſolueretur: cùm enim certum ex fide ſit profeſſione Religioſa matrimonium ratum ſolui, probatúmque eſt id non poſſe ex natura profeſſionis prouenire, neque etiam immediatè ex inſtitutione Chriſti, reſtat dicendum, vt proueniat ex inſtitutione Pontificis per authoritatem à Chriſto Domino acceptam. Praeterea compertum eſt profeſſionem religioſam matrimonium contrahendum dirimere non ex iure Diuino immediatè, ſed Pontificio prouenire, idcóque aliquando contigit in Societate Ieſu profeſſionem religioſam votorum ſimplicium non diremiſſe matrimonium contrahendum, ſed hanc vim habuiſſe à tempore Gregor. XIII. *per extrauagantem Aſcendente Domino.* Ergo neque ex iure Diuino, ſed Pontificio immediatè habet quod dirimat matrimonium contractum: cùm enim facilius ſit impedire effectum contractus antequam fiat, quàm eius natura diſſoluere poſtquam factus eſt, vt decidit Textus *in cap. quemadmodum, de*

iureiu

iureiurando. Si igitur ex iure Diuino dirimeret profeſſio matrimonium contractum, potiùs reſpectu contrahendi hanc vim haberet, quàm cùm non habeat, ſed ſolùm ex iure Pontificio, aſſerendum eſt ex iure Pontificio prouenire profeſſioni religioſæ vim, & efficaciam matrimonium ratum diſſoluendi. Atque ita docent Hoſtienſ. *cap. ex publico. verbo conſummatum. de conuerſ. coniugat.* Et ibi Ioann. Andr. *n. 9.* Anton. *n. 16.* Ancharran. *repert. ſuper caput canonum, n. 28. de conſtit.* Felin. *conſ. 16. n. 19.* Gandauo *quodlibet. 5. q. 35.* Michaël de Medina *lib. 5. de ſacror. homin. contin. c. 86. & ſeq.* Leonard. Leſſius *lib. 2. de iuſt. cap. 41. dub. 8. num. 69.* Coninch. *diſp. 26. dub. 3. concl. 4. n. 37.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 8. diffic. 4. n. 17.* Franciſ. Suar. *3. t. de relig. lib. 9. c. 6. per totum,* præcipuè *à num. 20.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. cap. 6. à n. 5.*

§. V.

De tempore conceſſo coniugibus ad deliberandum de Religionis ingreſſu.

1 *Quid in hac parte iure decretum ſit?*
2 *Bimeſtre conceſſum eſt ad ingreſſum in nouitiatum.*
3 *Poteſt Iudex compellere ingredientem, vt vel profeſſionem faciat, vel ad coniugem reuertatur.*
4 *A quo puncto bimeſtre computandum ſit?*
5 *Authoritate Iudicis poteſt hoc bimeſtre arctari, vel prorogari vrgente cauſa.*
6 *Bimeſtri tranſacto adhuc poteſt coniux incontinenti Religionem ingredi.*
7 *Omnibus coniugatis hoc bimeſtre conceſſum eſt, tametſi de ingredienda religione non cogitauerint.*

1. DIximus §. *præcedenti* licere coniugibus ante conſummatum matrimonium religionem ingredi. Supereſt videndum quanto tempore negare ſibi inuicem conſummationem poſſint, vt liberum habeant tranſitum in religionem? Qua in re reſpondet Alexand. III. *in cap. ex publico de conuerſ. coniugat.* Epiſcopo Brixienſi, apud quem vir quidam conquerebatur, quòd eius vxor, quæ diu litigauerat de matrimonij valore, & condemnata adhuc renuebat cum eo habitare prætextu religionis ingrediendæ. *Mandamus,* inquit Alexand. *quatenus ſi prædictus vir eam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem tranſire voluerit, recepta ab ea ſufficienti cautione, quòd vel ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire intra duorum menſium ſpatium debeat, ipſam abſoluas, &c.*

2. Ex quo decreto manifeſtè conſtat bimeſtre conceſſum eſſe coniugi, qui matrimonium non conſummauit ad deliberandum de Religionis ingreſſu. Et licèt Abbas *dicto c. ex publico, n. 11.* Præpoſit. *in cap. fin. 55. diſt.* Nauarr. *cap. 16. num. 27.* & alij cenſuerint prædictum bimeſtre conceſſum eſſe ad ingreſſum Religionis cum effectu, ſcilicet ad profeſſionem, vti conſtat ex *cap. ex parte eodem tit. de conuerſ. coniugat.* At longè verius eſt ad ſolum ingreſſum in nouitiatum concedi, vti pluribus relatis docent Henriq. *lib. 12. cap. 5. n. 8.* Sanch. *lib. 2. de matr. diſp. 24. num. 4. & ſeqq.* Gutierr. *de matr. cap. 54. num. 11.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 9. num. 2.* Coninch. *diſp. 26. dub. 4. num. 41. & 48.* Gaſpar Hurtado *diſp. 8. de matr. difficult. 8.* eo quod ſine manifeſto Textu, & ratione recedendum non ſit à iure concedente annum nouitiatus ante profeſſionem. Et licèt in *cap. Ad Apoſtolicam, de regularib.* concedatur, vt hic annus tum ex conſenſu Nouitij, tum religionis coarctari poſſit, nullibi tamen inuenitur, quòd ex conſenſu coniugis manentis in ſæculo coarctetur. Et certè illis in locis vbi Tridentin. receptum eſt, omnino veriſſimum exiſtimo prædictos duos menſes non pro profeſſione, ſed pro aſſumptione habitus eſſe intelligendos, concedendúmque eſſe integrum nouitiatus annum iuxta decretum. *ſeſſ. 25. cap. 15. de regul.* A quo decreto ſolùm eximit eos, qui monaſterium in commendam accipiunt, qui poſt ſex menſes tenentur ibidem profiteri, vel commendam renunciare: vt dicitur *dicta ſeſſ. 25. cap. 21.* præſumuntur enim ij ſatis religionem agnoſcere, & religioni notos eſſe, quod ſecùs procedit in coniugibus, qui regulariter nunquam de Religione cogitarunt, & ſæpè ob odium coniugis religionem amplectuntur, vti refertur *cap. ex parte de conuerſ. coniugat.* Et *cap. veniens. Qui clerici, vel vouentes,* Quare ſi coniux, cùm annos pubertatis attingit religionem ingreditur, tenetur coniux in ſæculo manens expectare vſque ad 16. annum, quo poſſit profeſſionem emittere, vt ex declaratione Concilij aduertit Baſil. Sanch. & alij *ſuprà.* Neque obeſt quod *in cap. ex parte* ingreſſus pro profeſſione ſumatur, quia ille Textus eſt diuerſi Pontificis, ſcilicet Innocentij, & nomen *ingreſſus* aliquando aſſumptionem habitus, aliquando profeſſionem ſignificat.

3. Quod ſi ingrediens religionem ibidem profiteri renuat, & aliam amplecti velit, ne coniugi relicto præiudicium ſit, poteſt Iudex compellere deſignato termino peremptorio, vt in vna Religione profiteatur, vel ad virum redeat, vt optimè notarunt Henriq. *lib. 12. c. 5. num. 8. in fine.* Sanch. *diſp. 24. n. 9.* Gutierr. *de matr. c. 54. n. 13.* Coninch *diſp. 26. dub. 4. n. 43.* Baſil. Ponce *d. lib. 9. c. 9. in fine n. 10.*

4. A quo autem puncto bimeſtre computandum ſit? Communiter Doctores aſſerunt computandum eſſe à die matrimonij contracti. Nam etſi in *dicto cap. ex publico de conuerſ. coniugat.* bimeſtre computatum non fuit à die contracti matrimonij, cùm longum tempus præceſſerit poſt bimeſtris conceſſionem, ſed à die per Iudicem deſignato, id factum eſt; quia illa mulier prætendebat matrimonium eſſe nullum, at valido declarato bimeſtre illi fuit deſignatum, quod duobus menſibus communiter occurrentibus completur, ſicuti ex communi latè probat Sanch. *dicto lib. 2. diſp. 24. à n. 3.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 9. à n. 4.*

5. Grauior tamen eſt dubitatio, An authoritate Iudicis poſſit hoc bimeſtre coarctari, vel prorogari? Affirmant communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. *d. diſp. 24. n. 12.* Gutierr. *c. 54. n. 16.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 9. n. 8. & ſequentib.* Nam hoc bimeſtre eſto a lege præſcribatur miniſterio Iudicis imponendum, tempus tamen à lege præſcriptum, & maximè imponendum per Iudicem ex cauſa vrgenti coarctari, vel prorogari poteſt. *Ex lег. 2. qui pro tribunali. ff. de ſentent. & re iudicata.* Et ibi Bart. *n. 4.* Molin. *lib. 2. de prim. gen. c. 14. n. 19.* Et pluribus comprobat Baſil. *d. cap. 9. n. 8.*

6. Bimeſtri autem tranſacto non ita arctatur coniux ad reddendum debitum conſummandúmque matrimonium, vt nequeat, ſi velit Religionem ingredi, quia dum conſummatum matrimonium non eſt, electio ſtatus religioſi conceditur, vti tradunt ex Innocent. Cardinali, Hoſtienſ. Butrio, & aliis Sanch. *lib. 2. diſp. 24. n. 27.* Gutierr. *c. 54. n. 19.* Coninch. *diſp. 26. dub. 4. n. 49.* Gaſpar Hurtado *diſp. 8. difficult. 8. n. 30.* & colligitur ex *cap. ex publico de conuerſ. coniugat.* vt benè ponderat Coninch. *ſuprà.*

7. Quibus verò hoc bimeſtre concedatur? communis eſt ſententia omnibus coniugatis concedi, tametſi de religione ingredienda propoſitum non habeant, eo quòd illud habere poſſunt, & caſu quo religionem non ingrediantur maiori affectu poſtmodum coniunguntur, quia deſideria dilata creſcunt. Ob quas rationes fuiſſe hoc bimeſtre conceſſum aſſerunt Gloſſa *in c. coniuges. 27. q. 2. verbo primum.* Syluеſter *verbo debitum. q. 1. cauſa 4.* Roſella *ibidem num. 2.* Armilla, *n. 5.* Et plures referens Sanch. *lib. 2. diſp. 24. num. 25.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 9. n. 7.* Sed verius exiſtimo cum Angelo, *verbo debitum. n. 14.* Coninch. *diſp. 26. dub. 4. num. 46.* Gaſpar Hurtado *dicta diſp. 8. difficult. 8.* hoc bimeſtre ſolum concedi iis coniugatis qui animum habent religionis capeſſendæ. Ducor, quia à puncto contracti matrimonij tenentur coniuges ſibi inuicem reddere debitum, niſi iure Pontificio ob bonum religionis aliquo tempore hæc obligatio ſuſpendatur. At nullis aliis coniugibus inuenitur ſuſpenſa, niſi iis qui de religionis ingreſſu tractant; vt conſtat *ex cap. ex publico de conuerſ. coniugat.* vbi hoc bimeſtre, & non alibi inuenitur conceſſum. Ergo, &c.

§. VI.

De probationibus requiſitis, vt matrimonium contractum nullum eſſe iudicetur.

1 *In foro conſcientiæ nulla alia probatio præter teſtimonium ipſorum contrahentium requiritur.*
2 *In foro externo inſufficiens eſt contrahentium teſtimonium etiam de ficto conſenſu.*
3 *Quæ ſint coniectura ficti conſenſus latè examinatur.*
4 *Si matrimonium diſſoluendum ſit ob impedimentum affinitatis, vel conſanguinitatis vnico teſti non eſt fides adhibenda neceſſariò.*
5 *Non eſt licitum regulariter coniugibus propria authoritate recedere, etiam dum conſtat nullum eſſe matrimonium.*

1. IN foro conſcientiæ nulla alia probatio videtur requiſita præter teſtimonium ipſorum contrahentium. His enim fides adhibenda eſt; niſi aliunde colligatur manifeſta deceptio, cùm in hoc foro ſola ſalus deponentium ſpectetur, vt notauit Coninch. *diſput. 26. dub. 6. in princip.* Couarru. *4. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 9.* Et *2. part. cap. 2. num. 2.* Menoch. *de præſumpt. lib. 1. præſumpt. 77. num. 16.* Et *lib. 3. præſumpt. 1. numer. 29. & 37.* Et *conſil. 385. à n. 21. volum. 4.* Sanch. *lib. 2. diſp. 45. num. 2.*

2. At in foro externo inſufficiens eſt contrahentium teſtimonium, vt matrimonium contractum diſſoluatur, tametſi cauſa diſſolutionis ſit fictio conſenſus. Nam eſto hæc cauſa vt potè interna ſolùm ei qui eam opponit nota eſſe poſſit, eius tamen probatio eliditur matrimonio exteriùs contracto, vt colligitur apertè ex *cap. per tuas de probation.* ibi: *Nimis indignum eſt iuxta legitimas ſanctiones, vt quod quiſque ſua voce lucidè proteſtatus eſt, valeat proprio teſtimonio infirmare.*

Quocirca niſi aliæ coniecturæ adſint, quæ fictionem adfuiſſe certò moraliter perſuadeant, pro matrimonij valore ſtandum eſt, vt tradunt Sotus *in 4. d. 27. quæſt. 1. artic. 3. propoſit. 1.* Nauarr. *capit. 22. numero 82.* Couarru. *2. part. decret. capit. 2. numer. 4.* Sanch. *lib. 2. diſput. 45. num. 3. & ſeqq.* plures referens.

3. Coniecturæ autem huius ficti conſenſus aliquæ referuntur. Prima ſi cùm vir protulit verba conſenſus incontinenti reuocat, præſumi poteſt per inaduertentiam, & inconſiderationem ea protuliſſe, iuxta Textum *in cap. præterea, de teſtibus cogendis*: ſicuti tradit aliis relatis Sanch. *dicta diſp. 45. numero 6.* Quod ſtante decreto Trident. vix locum habere poteſt, cùm Parochus teneatur contrahentium conſenſum diligenter explorare, vt benè aduertit Coninch. *diſp. 26. dub. 6. numer. 70.* Secunda, ſi poſt contractum matrimonium paulò poſt affirmet ſe fictè conſenſiſſe, & matrimonium aliud ineat, quis non eſt præſumendus ita citò reuocaturus conſenſum præſtitum, & cum damno prioris vxoris ad alias nuptias tranſiturus: quod à fortiori procedit, ſi ad Ordinem ſacrum aſcendat, vel Religionem ingrediatur. Credi enim non debet hos ſtatus ita perfectos aſſumpturus grauiſſimum peccatum mortale committens. Sic Angelus, *verbo Matrimonium 2. num. 16.* Syluest. *eodem 4. quæſt. 9. dicto 1. & 2.* Nauarr. *cap. 22. num. 77.* Sanch. *lib. 2. diſp. 45. num 7.* Cæterùm veriùs cenſeo hanc coniecturam ficti conſenſus plenam non præſtare probationem. Qui enim auſus eſt Sacramentum matrimonij eludere, & coniugem decipere, quid mirum ſi audeat Ordinem, vel religionem contra legitimas ſanctiones aſſumere. Quare niſi aliæ cauſæ adhibeantur ficti conſenſus, hanc inſufficientem iudicarem, vt benè notauit Coninch. *diſp. 26. dub. 6. num. 71.* Tertia ſi coniux aſſerens fictè conſenſiſſe diſparis conditionis ſit ab alio tum in diuitiis, tum in nobilitate, ſatis præſumi poteſt fictum conſenſum præbuiſſe inquit Menoch. *de præſumptionib. lib. 3 præſumpt. 1. num. 35.* Et *conſ. 385. num. 20. volum. 4.* Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 2. num. 4.* Victoria *de matrim. num 249.* Palacios *in 4. d. 28 diſp. 1.* Sed neque hanc crederem ſufficientem coniecturam ficti conſenſus, cùm ſæpè videamus viros cæco amore ductos coniuges pauperes, & ignobiliores aſſumere, vt benè notauit relatis Roſella, Nauarr. Syluest. & Bartholom. à Ledeſma Sanchez *dicta diſp. 45. numero 8.* Vnde etſi fœminæ permitti poſſit ex vi huius teſtimonij in foro conſcientiæ alteri nubere; at viro in foro externo nequaquam permittendum eſt, vt rectè dixit Coninch. *dicta diſp. 26. dub. 6. num. 71.* Quarta ſi teſtimonium ficti conſenſus comitetur metus grauis, etſi per ſe inſufficiens ad irritandum matrimonium, quia tunc illa citiſſima manifeſtatio ficti conſenſus ſimul cum metu moralem certitudinem inducunt defuiſſe verum animum contrahendi. Sic Sotus *in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. propoſit. 1.* Bartholom. à Ledeſm. *dub. 19. de matrim.* quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 2. diſput. 45. numer. 12.* Coninch. *dicta diſput. 26. dub. 6 num. 71.* Et hanc coniecturam probandam cenſeo, maximè ſi ex parte puellæ contingat. Quinta refertur, ſi vterque coniux fateatur fictè conſenſiſſe, quia ficti conſenſus nulla alia lucidior probatio haberi poteſt, iuxta doctrinam Baldi *in leg. fin. numer. 21. Cod. de Hæredib. inſtituendis.* At hæc coniectura mihi inſufficiens videtur, cùm ſæpè contingat vtrique coniugi matrimonij contracti pœnitere, qui ſi hac via illud diſſoluere poſſent multis fraudibus pateret oſtium. Faciliùs enim credi poteſt, vt rectè inquit Coninch. *dicto dub. 6. num. 71.* eos tunc mentiri, quàm anteà fictè matrimonium contraxiſſe, præcipuè ſi publicè contractum eſt, vel conſummatum. Debent ergo aliam cauſam ſui ficti conſenſus exhibere. Sexta, quam Doctores plures ſufficientem iudicant, alij inſufficientem aſſerunt eſt proteſtatio contractum matrimonij antecedens. Si enim aſſertor ficti conſenſus proteſtatus fuerit antecedenter ad matrimonium ſe fictè conſenſurum, cenſent Ioan. Andreas, Calderinus, Petrus de Ledeſma, Manuel Rodriguez relati à Sanch. & Gutierr. *locis ſtatim referendis* ſufficienter probare inualidè contraxiſſe. Econtrà Gloſſa *in cap. tua de ſponſalib. verbo Mulierem* communiter approbata à Doctoribus teſte Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 2. in princip. num. 3.* Nauarr. *cap. 22. num. 78.* Maſcard. *de probationib. concluſ. 1243. numero 10.* & ſequentibus prædictam proteſtationem non prodeſſe. ſed ab ea fuiſſe receſſum facto contrario, ſcilicet matrimonij contractu. Sed communis ſententia, quam multis allegatis tradunt Couarruuias, Maſcard. *vbi ſuprà*, Thom. Sanch. *diſput. 44. num. 19.* Gutierr. *de matrim. cap. 52. num. 2.* prædictas ſententias conciliant, vt prima procedat, ſi proteſtatio facta eſt altero coniuge ſciente, & conſentiente; ſecunda, ſi facta eſt proteſtatio altero coniuge ignorante, vel repugnante. At vt rectè aduertit Coninch. *dicta diſput. 26. dub. 6.* ſcientia alterius coniugis non infert receſſum à proteſtatione, quia conſenſum non inducit magis quàm ignorantia, ſed ſolùm præſtat, ne contractus factus iniurioſus ſit alteri contrahenti: Quapropter perquirendæ ſunt diligenter cauſæ, quæ ad prædictam proteſtationem mouent, quæ ſi moraliter loquendo inducant diſſenſum, & hæc tempore contractus perſeuerat, inualidus iudicari debet contractus, vt contingit ſi ad matrimonium metu cadente in conſtantem virum cogaris, & clam coram teſtibus proteſteris non conſenſurum, nullatenus contractu celebrato cenſendus es à proteſtatione receſſiſſe, vt colligitur *ex cap. Lotharius 31. quæſt. 2.* Et *cap. 1. de his quæ vi, metuſve cauſa fiunt.* Et ibi Gloſſa, & Doctores communiter teſte Sanch. *lib. 2. diſput. 45. num. 22.* Maſcard. *concl. 1243. n. 13.* Et Gutierr. *dicto cap. 52. n. 4.* prædictam doctrinam comprobantibus authoritate Dini *in leg. qui in aliena ff. de acquirenda hæreditate.* Notanter dixi, *ſi cauſa proteſtandi, & diſſentiendi tempore contractus perſeuerat*, nam ſi ceſſauit, præſumi poteſt à proteſtatione receſſiſſe, ideóque ſi metu ductus proteſtatus es diſſenſum, & ſic contraxiſti inualidus eſt contractus. At ſi poſt contractum copulam liberè habuiſti cenſeris à proteſtatione recedere, & matrimonium denuò contrahere illis in locis, vbi Tridentin. receptum non eſt, & matrimonium clandeſtinè contrahi poteſt, vt colligitur ex *cap. inſuper 4. Qui matrimonium accuſare poſſunt.* Secùs verò vbi eſt Tridentinum receptum, & matrimonia clandeſtina nulla ſunt, ſicuti notat Nau. *cap. 22. num. 78.* Gregorius Lopez, *leg. 3. verbo carnalmente, tit. 4. part. 4.* Sanch. *lib. 2. diſp. 45. num. 21. & 23.* Gutierr. *cap. 52. num. 10.*

4. Hucuſque dictum cùm agitur de diſſoluendo matrimonio ob defectum conſenſus; Si autem ob impedimentum aliquod affinitatis conſanguinitatis &c. lis intentetur, vnico teſti fidem non neceſſariò adhibere debes, imò nec potes, vt propter eius teſtimonium vel matrimonium diſſoluatur, vel debitum petenti denegetur, quia iura matrimonij poſſidentis non debent minui ob probationem tantùm probabilem, vti conſtat ex *cap. cùm à nobis de Teſtibus, & atteſtationib.* Solùm enim illud teſtimonium te obligat ad veritatem diligenter inueſtigandam; ea autem diligentia facta, ſi noua probatio non ſuperueniat, quæ impedimentum plenè probet, dubium deponere debes, & in matrimonio, eiúſque vſu perſeuerare. Sicuti pluribus firmat Sanch. *dicta diſputat. 45. à num. 24.* Doctores namque communiter conueniunt ad probationem impedimenti, quæ pro diſſoluendo matrimonio neceſſaria eſt debere duos teſtes omni exceptione maiores concurrere ex *cap. ſuper eo. cap. cùm à nobis de Teſtibus, & atteſtationib.* Hi autem cenſentur etiam conſanguinei ſi probatæ vitæ ſint, & matrimonium illis eſſet expediens: tunc enim eorum teſtimonium de matrimonij impedimento nulla exceptione repelli poteſt, ſicuti repelluntur domeſtici *in cap. in litteris, de Teſtib.* vt benè docuit Gutierr. *de matrim. cap. 44. præcipuè à num. 23.* Quinimo ipſimet contrahentes, vel alter illorum, ſi conſtaret matrimonium cupere ſufficientes eſſent, vt eis deponentibus de impedimento fides adhiberetur, maximè ſi cum eorum depoſitione fama concurreret, vt aduertit Sanch. *d. lib. 2. diſp. 45. num. 34.* Coninch. *diſp. 26. dub. 6. concl. 3.*

5. Ad extremum aduerte eſto concurrant illæ coniecturæ, quæ fictum conſenſum interfuiſſe demonſtrant, vel illæ probationes, quæ impedimentum adeſſe concludunt adhuc non licere coniugibus propria authoritate matrimonium diſſoluere, ſi matrimonium publicum ſit, ſed neceſſariò Iudicis authoritas requirenda eſt, ne ſcandalum generetur. Secus videtur dicendum, ſi de matrimonio contracto non conſtat quia fuit clandeſtinum, vel ſi publicum fuit, iam teſtes obiere, neque vllum adeſt manifeſtationis periculum, ceſſat enim ratio, ob quam authoritas Iudicis requiſita eſt. Atque ita docent Henriq. *lib. 11. cap. 11. n. 4.* Bartholomæus à Ledeſma *de matr. dub. 19. in fine.* Sanch. *lib. 2. diſp. 45. num. 13.*

PVNCTVM III.

De filiis gignendis, concupiſcentiáque ſedanda.

1 *Matrimonium in filiorum generationem, & in concupiſcentiæ remedium inſtitutum eſt.*
2 *Nullum eſt peccatum, ſi coniuges copulentur ob aliquem ex dictis finibus.*
3 *Qualiter ob alios fines extrinſecos eis liceat copulari?*
4 *Qualiter matrimonium prolem legitimam reddat? Reſpondetur remiſſiuè.*

1. MAtrimonium vt de ſe conſtat inſtitutum præcipuè eſt in filiorum generationem, vt hac via genus humanum conſeruaretur, & multiplicaretur. Deinde inſtitutum eſt in concupiſcentiæ remedium: quippè poſt lapſum primi parentis opportunum fuit hoc inſtitui remedium, ne caro quæ aduerſus ſpiritum concupiſcit voluntatem ad illicitos concubitus pertraheret, ideóque Paulus 1. *Corinth. 7.* inquit *Propter fornicationem ſcilicet vitandam, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat.* Et paulò inferiùs: *Reuertimini in idipſum: ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam veſtram.* Neque his obſtat, quod *eodem loco* dixerit de coniugibus: *Tribulationem tamen carnis patientur huiuſmodi.* Nam vt rectè

expli

explicant D.Thom. Caietan. Cornelius, Iuſtinian aliiſque expoſitores *ibi*, noluit Paulus ſignificare coniuges grauiores carnis tentationes pati, quàm eos qui matrimonio iuncti non ſunt: ſed declarat anxietudines, & tribulationes, quas coniuges frequenter patiuntur tum in filiis procreandis, tum in domeſticis alendis, tum in ſe inuicem ſupportando: hæc enim omnia cùm ad corpus pertineant, tribulationem carnis Paulus appellauit, vt fatentur præcitati Doctores.

2. Ex his infertur nullum eſſe peccatum, ſi coniuges copulentur ob aliquem ex prædictis finibus, quia operantur ad finem à Deo præordinatum: vt benè tradit Durand. *in* 4. *d.* 31. *quæſt.* 4. Paludan. *quæſt.* 2. *art.* 3. Ioann. Maior. *quæſt. vnica concl.* 4. Nauarr. *cap.* 16. *num.* 32. Michaël de Medina *de ſacrorum hominum continentia lib.* 3. *c.* 13. Philiarc. *de officio Sacerd.* 2. *part. lib.* 4. *cap.* 19. Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 7. *concl.* 1. Saa, *verbo debitum num.* 5. Paul. Layman *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *part. cap.* 4. *num.* 2. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 2. Neque hanc rectitudinem tollit, tametſi coniuges, orationibus, aliiſve mediis poſſent concupiſcentiam ſedare, quia etſi conſultum eſſet illis vti, nullo tamen præcepto aſtringuntur ob eorum vſum ab vſu coniugalis copulæ abſtinere, cùm ſit medium à Deo inſtitutum, & ab Apoſtolo commendatum, vt rectè notauit Laym. *d. cap.* 4. *num.* 2.

3. Verùm ſi ob alios fines extrinſecos copulam habeas ſcilicet, ob voluptatem carnis, communiter Doctores docent te peccatum veniale committere; quia alienum eſt à rationali natura velle bonum delectabile conſequi medio nullam per ſe honeſtatem habente: vti ex communi ſententia tradit S. Thom. *in* 4. *d.* 3 *quæſt.* 2. *art.* 3. Bonauent. *art.* 3. *q.* 3. Sanch. aliis relatis, *lib.* 9. *diſp.* 11. *num.* 4. At oppoſitum verius credo, & quidem de copula habita ob ſanitatem corporis docent, Ioan. Maior. *in* 4. *d.* 31. *q. vnica concl.* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 5. Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 1. *concl.* 2. *num.* 10. Baſil. Ponce. *lib.* 10. *cap.* 8. *num.* 9. Si enim licitum eſt, & rationi rectæ conſonum coniugali copula vti in conſeruationem ſpeciei, cur non licebit ea vti ob conſeruationem proprij indiuidui, cùm ad huius conſeruationem ſecundariò ſaltem referatur? ſicuti benè aliis relatis arguit Paul. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *par.* 3. *cap.* 4. *num.* 3. De copula verò ob voluptatem inde capiendam, ſi nimia non ſit, probat aliis allegatis Baſil. Ponce *dicto c.* 8. *n.* 8. Non enim rationi diſſonum eſt velle delectationem annexam copulæ coniugali, quæ ex ſe actus eſt iuſtitiæ, vt latiùs dixi *diſp. præced. punct.* 10.

4. Supererat dicendum qualiter matrimonium poſſit illegitimam prolem legitimam reddere? Sed de hac qualitate ſatis abundè diximus, *tract.* 13. *de benefic. diſp.* 4 *punct.* 1. neque aliquid nouum occurrit notandum.

Pvnctvm IV.

De poteſtate petendi debitum, & obligatione reddendi, quam coniuges habent.

§. I.

Qualiter coniuges petere debitum poſſint, & teneantur reddere?

1 *Vnuſquiſque coniux alteri tenetur debitum reddere.*
2 *Debet tamen peti tanquam debitum.*
3 *Nec eſt neceſſe verbis exprimi petitio, ſed ſufficit ſignis.*
4 *Non eſt tacita petitio, quod alter periculum incontinentiæ habeat.*
5 *Negatio debiti legitimè petiti, peccatum mortale eſt.*
6 *Obligatus eſt coniux ſimul cum coniuge habitare, niſi neceſſitas conſeruandi familiam vrgeat.*
7 *Item obligatus eſt coniux conſeruare vires neceſſarias ad debitum reddendum.*

1. EX poteſtate à Deo accepta vnuſquiſque coniux alteri ſe tradit ad coniugalem copulam, ex qua traditione in vnoquoque reſultat poteſtas vtendi corpore alterius, & obligatio reddendi, ſi petatur. Sic omnes Doctores Catholici eam doctrinam colligentes ex Paulo, 1. Corinth. 7. *Vxori vir debitum reddat, ſimiliter & vxor viro.* Non enim dixit Paulus: *Vir debitum petat, ſed reddat*, quia petitio coitus libera eſt, neque coniugem arctat quantumuis variis tentationibus vexetur, poteſt enim orationibus, ieiuniis, aliiſque mediis periculo incontinentiæ conſulere. Quapropter ſola redditio eſt in præcepto, & obligat, ſub mortali, cùm debitum petitur tanquam debitum ſiue expreſsè, ſiue tacitè, ſeriò, conſtanter & rationabiliter, vti ex omnium ſententia tradunt S. Thom. *in* 4. *diſt.* 32. *q. vnica art.* 2. *quæſtiunc.* 1. Durand. *q.* 1. *art.* 1. Nauarr. *cap.* 16. *num.* 26. Paul. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *par.* 3. *c.* 1. *num.* 1. Coninch. *diſputat.* 34. *de matr. dub.* 2. *concluſ.* 3. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 11. *num.* 30. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *de matr. c.* 2. *num.* 4.

2. Expendenda ſunt verba huius obligationis. Vt igitur obligeris ſub mortali reddere debitum. Nam ſi conſtet ſolùm tibi peti ex gratia, & beneuolentia abſque animo inducendi obligationem, negatio debiti eo caſu peccatum non erit, quia non eſt petenti iniurioſa, cùm non ex iuſtitia petat: vti benè aduertit Rebell. *de matr. lib.* 2. *q.* 16. *ſect.* 1. Gaſpar Hurtado *dicta diſp.* 10. *difficult.* 11. *num.* 31. Deinde debet peti ſeriò, & conſtanter, quomodo petendi indicatur peti tanquam debitum, tibique moleſtum eſſe ſi denegetur. Item debet petitio rationabilis eſſe, non immoderata quod prudentis arbitrio ſpectata coniugum conditione diiudicandum eſt.

3. Neque oportet prædictam petitionem verbis exprimi, ſufficit ſi aliquibus ſignis indicetur: ſæpè enim fœminæ naturali pudore impeditæ non audent expreſsè debitum petere, ſed ſolùm aliquibus ſignis ſuũ animum indicant, quod ſufficiens eſt, vt vir teneatur reddere, vt eſt omnium ſententia. Et idem etſi rariùs contingere poteſt in viro comparatione fœminæ, à qua ob eius authoritatem, vel morum aſperitatem debitum non audet expreſsè petere, ſed tacitè, cui fœmina tenetur ſub obligatione annuere. vt rectè notauit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 2. *n.* 4. & 5. Baſil. Ponce lib 10. *cap.* 2. *n.* 1.

4 Addit Baſil. eſſe tacitum petendi genus, ſi coniugi periculum incontinentiæ ſubſit, niſi tu cum ea copulam habeas, tametſi ad illam habendam neceſſarium ſit quod debitum exigas, illa enim debiti exactio, redditio eſt debiti à neceſſitate petiti. Quippe matrimonium in concupiſcentiæ remedium inſtitutum eſt, ac proinde ex illo videntur coniuges obligari ſibi inuicem pericula incontinentiæ remouere. Sed rectiùs Coninch *diſp.* 34. *dub.* 2. *concluſ.* 2. *num.* 14 Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 11. *num.* 46. cenſent ex matrimonij contractu te obligatum non eſſe ab alio debitum exigere, vt periculum incontinentiæ in eo vites, quia per matrimonium tuum corpus alteri tradis, vt eo vtatur, cùm ſibi rationabiliter placuerit, non autem vt eum obliges ad illius vſum: aliàs obligatus eſſes petere debitum, tametſi agnoſceres coniugem non conſenſurum. Quòd verò matrimonium in concupiſcentiæ remedium inſtitutum ſit, id ſolùm probat quemlibet coniugem poteſtatem habere corpore alterius vtendi, vt in ſe concupiſcentiam ſedet, & obligationem reddendi cùm ſibi fuerit poſtulatum, vt in altero incontinentiam euitet. Illud verò eſt certum obligatum eſſe quemlibet coniugem incontinentiæ pericula ab alio coniuge remouere, ſicuti & quodlibet aliud peccandi periculum: ratione enim mutuæ ſubordinationis vnuſquiſque alterius ſaluti conſulere tenetur, vt benè notauit Coninch. *d. dub.* 2, *n.* 5.

5. Verùm etſi negatio debiti ſic petiti regulariter peccatum mortale ſit, ſi nulla ſubſit legitima cauſa negandi, aliquando, inquit Eman. Saa. *verbo debitum. num.* 18. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 2. *à n.* 10 Baſil. Ponce, *lib.* 10 *cap.* 2. *num.* 5. Paul. Layman & Coninch, *ſuprà.* veniale peccatum eſſe ob leuitatem materiæ, vt ſi non abſolutè negaſti, ſed aliquantulum diſtuliſti, aut ſi aliqua tergiuerſatione à petitione coniugem auertiſti. Quinimo Baſilio placet, ſi negatio continua non ſit, ſed vna, vel altera vice, aut ſi petenti manè reddas nocte non eſſe mortale ſecluſo incontinentiæ periculo. Quod probandum non cenſeo, Tum quia vnica negatio debiti ſeriò inſtanter, & legitimè petiti grauis materia eſſe videtur, & ſufficiens occaſio excitandi rixas, diſcordias, & inimicitias inter cõiuges. Tum quia periculum incontinentiæ frequenter timeri poteſt, ſi renuas debitum concedere tempore quo coniux ad coïtum excitatus eſt, neque huic periculo conſulis nocturna conceſſione debiti manè poſtulati. Quocirca cautè procedendum eſt, & potiùs præſtat petenti abſque difficultate annuere, quàm aliquam in redditione difficultatem oſtendere, ne coniugalis amor minuatur, & ad illicita percurrat.

6. Hinc inferes, obligatum eſſe coniugem ſimul cum coniuge habitare, neque poſſe ea renuente longam peregrinationem, & rebus domeſticis augendis, vel conſeruandis non neceſſariam inſtituere. At ſi neceſſitas alendæ familiæ poſtulet non debet peregrinationem omittere, vt voluptati coniugis ſatisfaciat. Breues autem peregrinationes vſus, & conſuetudo in viris permittit, ſecùs in fœminis viro non conſentiente: vt hæc omnia tradit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *per totum* Coninch. *dub.* 2. *in fine.*

7. Secundò inferes obligatum eſſe coniugem conſeruare vires neceſſarias, vt debitum iuſtè petitum reddere poſſit, quia eſt medium neceſſarium, vt obligationi reddendi debitum ſatisfacias, ſicuti notauit Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 2. *num.* 6. Vnde ſi aduertit pollutionibus voluntariis aut copula cum alienis, ſe reddi notabiliter impotentem ad coniugalem vſum, ſine dubio peccat contra iuſtitiam, & ius debitum matrimonio, vt aduertit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 3. *num.* 3. Baſil. Ponce, *d. cap.* 2. *num.* 6. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 1. *part. cap.* 1. *num.* 2. Quinimò obligatus eſt à ieiuniis, & pœnitentiis etiam præceptis abſtinere, ſi ob illorum executionem aduertat ab vſu coniugali impediri, quia obligatio iuſtitiæ, quam excutere non poteſt cuilibet alteri obligationi præferenda eſt: rarò tamen hic effectus ex obſeruatione præcepti Eccleſiaſtici

prouenit; ad ſummum namque vires minuuntur aliquantulùm, quod nullius conſiderationis eſt, neque à præceptis exequendis excuſat. Atque ita docent Nauarr. *cap.* 21. *num.* 16. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 3. *num.* 30. Valen. 2. 2. *diſp.* 9. *q.* 2. *punct.* 5. *verſ. neceſſitas excuſat.* Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 2. *num.* 18. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *de matrim. difficult.* 11. *num.* 50. Baſil. Ponce, & Layman *ſuprà.* Ob eandem rationem vxor aduertens ob ieiunia ſe reddi pallidam, vel deformem, ita vt viro occaſionem præbeat, vt ab ea animum auertat, & ad alienas ſe applicet, obligata eſt à prædictis deſiſtere. Sic Sanch. Baſil. Hurtado, & Coninch *ſuprà.*

§ II.

Qualiter coniugibus, & ſponſis liceant amplexus, oſcula, & tactus impudici?

1 *Secluſâ cauſâ vrgente tactus impudici mortales ſunt, ſi adſit pollutionis periculum.*
2 *At cauſâ vrgente prædicta licent in coniugibus.*
3 *Prædictos tactus exercitos, vbi copula haberi nequit, aliquibus placet eſſe mortales.*
Verius eſt oppoſitum.
4 *Quando exercentur ab vno coniuge in abſentia alterius, mortales ſunt iuxta communem ſententiam.*
5 *Probabile eſt à mortali excuſari.*
6 *Tactus, quibus membrum virile, in vas præpoſterum fœminæ refricatur mortales ſunt: quidquid alij contrà ſentiant.*
7 *Sponſis de futuro licita ſunt oſcula, amplexus, & tactus aliàs honeſti, ſecùs de ſe turpes.*

1. FErè omnes Doctores conueniunt, tactus in partibus verendis ſecluſâ cauſâ vrgente eſſe mortales, ſi adſit pollutionis periculum etiam non intentæ. Nam eſto huiuſmodi tactus liciti ſint coniugatis, eo quòd ſint via, & medium ad copulam habendam: at cùm ſub hac ratione non aſſumuntur, ſi periculum adeſt pollutionis, illiciti omnino redduntur, quippè tam coniugatus, quàm ſolutus tenetur non procurare ſeminis effuſionem: at adhibere cauſas proximè & per ſe pollutionem excitantes, ſicuti ſunt tactus turpes, eſt virtualiter pollutionem procurare. Ergo in eo euentu prædicti tactus omnino illiciti ſunt. Atque ita ex omnium ſententia tradit Sanch *lib.* 9. *de matr. diſp.* 45 *num.* 16. *iuncto num.* 34. Vazq 1. 2. *diſp.* 115. *cap.* 2. Coninch. *diſp.* 34. *dub. vlt. concl.* 2. & alij paſſim.

2. Notanter dixi *ſecluſâ cauſâ vrgente*: nam ex huius interuentu pollutio ex prædictis tactibus ſubſecuta non cenſetur volita, & procurata, ſed permiſſa, vti Chirurgus tangens verenda læſi cum pollutionis periculo abſque periculo conſenſus à peccato excuſatur. Quâ ratione amplexus, oſcula, & tactus aliàs honeſtos à mortali in coniugibus excuſarem, etiamſi pollutionis non intentæ periculum adeſſet, quia adeſt vrgens cauſa eos exercendi; nempè ad mutuum amorem indicandum, & fouendum, ſicuti benè notauit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 45. *num.* 38. Secùs verò cenſeo dicendum de tactibus inhoneſtis, tametſi ab altero coniuge petantur, quia interueniente pollutionis periculo, non habet ius illos petendi, ideóque ceſſat cauſa vrgens, quæ illos honeſtare poſſet, eſto contrarium videatur ſentire Sanch. *dicta diſput.* 45. *num.* 35. cuius doctrina corruit ex temperamento, & limitatione ab ipſo *ibidem* poſitâ.

Secluſo autem pollutionis periculo prædicti tactus aliàs turpes, & inhoneſti liciti ſunt in coniugibus. Si enim copula coniugalis illis licita eſt, licere debent media, quæ ad ipſam per ſe referuntur, ſicuti tradunt Doctores prædicti.

3. Solùm eſt dubium, quando prædicti tactus exercentur eo in loco, in quo copula coniugalis haberi nequit, vel exercentur abſque animo habendi copulam, ſed ſolùm ob captandam eorum delectationem. Tunc enim non videntur licere, cùm ceſſet cauſa, ob quam permittuntur ſcilicet iuuare naturam ad copulam coniugalem. Sic Antonin. 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 6. Syluest. *verbo Debitum. q.* 9. *numero* 7. Margarita Confeſſorum 6. *præcepto caſu.* 7. Humada *ſuper leg.* 2. *tit.* 1. *part.* 1. *gloſſa.* 2. *num.* 18. Sed rectiùs Sanch. *lib* 9. *diſput.* 44. *num.* 12. Vazq. 1. 2 *diſp.* 113. *num.* 3. & 4. Coninch. *diſp.* 34. *dub. vlt. in fine.* Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 10. *num.* 46. excuſant prædictos tactus, oſcula, & amplexus à culpa lethali, quia non honeſtantur ex copula, ad quam ſuapte natura referuntur, ſed ex matrimonio, quod ius ad copulam tribuit, & conſequenter ad media, quæ per ſe ad habendam copulam referuntur.

4. Grauior difficultas eſt, Quando prædicti tactus ob eorum delectationem exercentur ab vno coniuge in abſentia alterius, an eo caſu ſint mortales? Et quidem ſi coniux abſens ſperatur proximè venturus, prædicti tactus culpâ vacant, ſi eos exerceas animo copulam cum illo habendi, quia cenſendus es quaſi in præſentia illos exercere, & te ad coitum coniugalem præparare, vt benè Vazq. 1. 2. *diſp.* 113. *num.* 4. At ſi habeantur prædicti tactus abſque animo coniugalis copulæ ſola cauſa percipiendæ voluptatis, credit Vazq. *ſuprà.* & Armilla, *verbo Impudicitia. num.* 3. eſſe mortale. Moueri poſſunt, quia ex matrimonio non habes poteſtatem tuo corpore vtendi, niſi quatenus neceſſarium eſt, vt ab altero debitum petas, vel illi reddas, at in præſenti caſu nec debitum petere, nec reddere intendis. Non igitur tibi licet prædictus vſus. Deinde illi tactus, & carnis commotio ex ſe referuntur ad pollutionem, vel coitum. Ad coitum autem vt impoſſibilem nequaquam referri poſſunt. Reſtat ergo, vt ad pollutionem referantur. Ergo ſunt omnino illiciti.

5. Cæterùm etſi prædicta ſententia tenenda, & conſulenda ſit, oppoſitam autem, quam defendit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 44. *num.* 16. Ochagauia, *tract.* 5. *de matr. q.* 12. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 10. *num.* 47. probabilem eſſe cenſeo, eo quòd illi tactus, vtpotè coniugis natura ſua referuntur ad copulam coniugalem, à qua relatione non eximuntur, eſto copulam non intendas, vel impoſſibilis ſit ob alterius coniugis abſentiam. Hæc enim per accidens contingunt, quæ relationem intrinſecam illorum tactuum non mutant. Præterea ſicut ex matrimonio prouenit copulæ coniugali honeſtas, ſic tactibus, qui copulæ deſeruire poſſunt, tametſi per accidens non deſeruiant.

6. Sed quid dicendum de tactibus, quibus membrum virile in vas præpoſterum fœminæ intromittitur, vel in eius ſuperficie refricatur animo non ibidem conſummandi, ſed ſe excitandi ad conſummationem in vaſe naturali. Aliquibus videri poſſet hoc non eſſe peccatum mortale, quia licitum eſt iuuare naturam tactibus ad copulam coniugalem: illi autem tactus etſi videantur ad Sodomiticam copulam referri, de facto tamen non referuntur. Ergo eorum inordinatio culpam venialem non excedit. Quod confirmari poteſt ex eo quòd tactus, quibus pudendum in os fœminæ intromittitur, vel inter eius crura refricatur abſque animo ibidem conſummandi, ſed potiùs animo coniugalem copulam habendi, communiter Doctores cenſent teſte Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 17. *num.* 4. & 5. non eſſe culpam mortalem, tametſi illa membra coniugali copulæ apta non ſint. Ergo idem erit de vaſe præpoſtero: atque ita indicat Nauarr. *l.* 5. *conſilior. tit. de pœnitent. & remiſſ. conſ.* 7. Et de refricatione pudendi in ſuperficie vaſis præpoſteri affirmat expreſsè Sanch. *dicta diſp.* 17. *num.* 5. culpam venialem non excedere, tametſi de intromiſſione pudendi in vas præpoſterum contrarium ſentiat. Cæterùm non ſolùm de intromiſſione membri virilis in vas fœminæ præpoſterum (quod certum eſſe debet,) ſed etiam de refricatione illius in prædicti vaſis ſuperficie, exiſtimo eſſe peccatum mortale, tametſi abſit periculum pollutionis, & fiat animo conſummandi in vas naturale fœminæ, quia prædicti tactus cenſendi ſũt ſodomiticæ copulæ inchoatio, eo quòd ex ſe, & ſpectata eorum natura ad ipſam referantur, quam relationem non tollit agentis intentio. Secùs eſt cùm os fœminæ, vel eius crura, aliæque corporis partes tangendæ aſſumuntur ad excitandam naturam, quia ſpectatâ coniugum conditione, & frequenti vſu, & conſuetudine ſe cognoſcendi illis partibus vtuntur, vt maiori cum voluptate copulam coniugalem habeant: ſic docuit Baſil. Ponce *lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 5.

7. Supereſt dicendum de ſponſis de futuro? Breuiter reſpondeo illis licitos eſſe amplexus, oſcula, & tactus aliàs honeſtos, ſecùs de ſe turpes, qua ratione contractus iniri ius habere videntur vtendi illis medijs ex ſe indifferentibus, quæ mutuum amorem excitant, & fouent, ideóque ſic eſt vſu, & conſuetudine introductum, abeſſe tamen debet pollutionis, vel coitus periculum: ſic docent Nauarr. *cap.* 14. *n.* 18. & *cap.* 16. *num.* 12. Valen. 2. 2. *diſp.* 9. *q.* 3. *p.* 3. *ad finem.* Saa *verbo, Luxuria.* § *oſcula, & tactus.* Sanch. plures referens, *diſputat.* 46. *num.* 48.

§. III.

Qualiter coniuges vti matrimonio debeant vt à culpa immunes ſint?

1 *Vaſi naturali vti debent, nec eſt mortale, etiamſi in accidenti aliqua ſit variatio.*
2 *Affirmant plures coniuges copulam incipientes, obligatos eſſe eam abſoluere. Alij prædictam ſententiam temperant.*
3 *Quid ſentiendum?*
4 *Non eſt opus, vt vtriuſque coniugis ſeminatio concurrat.*
5 *Fœmina priùs ſeminans obligata eſt expectare viri ſeminationem.*
6 *Verius eſt recedente viro non eſſe licitum fœminæ ſe prouocare ad ſeminandum.*
7 *Si poſt contractum matrimonium nequeat vir intra vas ſeminare, dum eſt dubia impotentia copulari poſſunt, ſecùs ſi certa ſit.*

8 Omnes

8 *Omnes conueniunt obligatam eſſe fœminam conceptum ſemen retinere.*

9 *Ob nullam cauſam licet fœmina directè procurare aborſum fœtus, qui probabiliter creditur animatus.*

10 *Si fœtus animatus non ſit, plures cenſent licitum eſſe.*

11 *Verius eſt hanc procurationem directam illicitam eſſe.*

12 *Fœtu probabiliter animato negant aliqui licere fœminæ medicamentis vti, vt ſuæ ſaluti conſulat cum periculo aborſus.*

13 *Verius eſt oppoſitum.*

14 *Medico prædicta medicamenta applicare licet, imò obligatur.*

15 *Proponitur dubitandi ratio, an abuſus vxoris contra naturam contineat ſpecialem malitiam?*

16 *Reſoluitur continere.*

17 *Explicandum eſt in confeſſione huiuſmodi, abuſum factum eſſe cum propria vxore.*

1 Conueniunt omnes coniuges vaſe naturali ad generationem deſtinato vti debere abſque periculo effundendi ſemen extra vas. Eo autem periculo ſecluſo, etſi aliqui quos refert Sanch. *lib. 9. diſp. 16. num. 2.* non improbabiliter ſentiant peccatum lethale eſſe, ſi inuerſo ordine coëant. V. g. Si vir ſuccubus ſit, fœmina incuba, & à fortiori ſi more beſtiarum præpoſterè in vaſe tamen naturali copula habeatur: eo quòd prædicti modi naturæ aduerſantur, & depravatum animum indicant, nimiæque voluptati affectum. At probabilius eſt ſolam culpam venialem adeſſe, ſiue à latere, ſiue ſedendo, ſiue ſtando, ſiue præpoſterè fœminam agnoſcas. Nam prædictus modus non impedit (vt ſuppono) quin ſemen intra vas naturale fœminæ recipiatur ob virtutem attractiuam, quam matrix habet teſte Ariſtotel. *lib. 2. de generat. cap. 4.* & conſequenter nec generationem impedit, nec fini matrimonij qui eſt ſobolem concipi obſtat, ergo non eſt grauis deordinatio, quæ peccatum mortale valeat conſtituere. Atque ita defendit Caiet. *2. 2. q. 154. art. 1. circa ſolut. ad 4.* Nauarr. *c. 16. num. 42.* Henriq. *lib. 11. c. 16. n. 6.* Sa. *verbo Debitum coniugale verſ. nullus modus.* Sanch. pluribus citatis *dicto lib. 9. diſput. 16. num. 3.* Coninch. *diſp. 34. dub. 9. in fine.* Gaſpar Hurtado *diſp. 10. difficult. 5. num. 19.* Tolet. *lib. 7. cap. 20.* & alij. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi aliqua pars ſeminis extra vas decidat reliquo intra vas recepto non ſufficiat ad copulam lethalem conſtituendam teſte Baſil. *lib. 10. c. 11. n. 3.* Gaſpar Hurtado *d. difficul. 5. n. 10.* Sanch. aliis relatis. *num. 5.* eo quòd totum ſemen non ſoleat in matrice retineri, ſed retento quod ad generationem ſufficit reliquum expellitur. Quinimo idem Baſil. & Sanch. prædictum modum à mortali excuſant. Et ſi ſcias non ita certò prolem generari, ac ſi debito modo fuiſſes vſus, quia non teneris generationem conuenientiori modo procurare. Satis enim eſt ſi modo conuenienti eam procures. Illud certum, ſi ſcias ex prædicto concubitu generationem impediri, eo quòd fœmina vel ob humiditatem, vel laxitatem non valet ſemen retinere, peccatum eſſe mortale, quia perinde eſt, ac ſi ſemen extra vas effunderes. Quod verum cenſeo, etſi ea expulſio, ſeu non retentio procedat ex aliqua infirmitate temporali fœminæ, quæ ſemen retinere poteſt ſeruato naturali modo concubitus.

2 Reſtant quæſtiones. Prima, an coniuges copulam incipientes teneantur eam abſoluere? Affirmant Syluest. *verbo Debitum. q. 7.* Azor. *1. 3. lib. 3. cap. 24. q. 9.* Petr. de Ledeſm. *q. 49. art. 6. dub. 2.* & alij, eo quòd nemini conceſſum eſt generationem impedire, & debito fine coniugalem coitum priuare. Alij temperant prædictam ſententiam, vt procedat caſu quo alter coniux ſiue vir, ſiue fœmina ſeminauerit, ne illius ſeminatio fruſtranea ſit, ſi cum alterius ſeminatione non iungitur. Sic Ochagauia *tract. 3. de matr. q. 3.* Gaſpar. Hurtado *difficult. 5. num. 21.*

3 Dicendum tamen eſt, ſi neuter ſeminauit, neque vllum eſt periculum effundendi ſemen, poterunt ex mutuo conſenſu à coïtu deſiſtere, quia coniuges non tenentur generationem procurare, etſi teneantur eam contrariè non impedire. Neque ille inceptus coitus eſt aliud quàm quidam tactus partium verendarum, qui inter coniuges ſecluſo periculo pollutionis permiſſus eſt. Maximè cùm fieri poſſit ob rectum finem, ſcilicet, vt concupiſcentiam ſedent, & valetudini conſulant, & filiorum copia non abundent, quos nequeunt conuenienter alere. Atque ita docent Palud. *in 4. d. 31. q. 3. art. 2. n. 15.* Caiet *2. 2. q. 154. art. 11. in fine.* Vemerum, *3. p. ſpeciali art. 15. concl. 5.* Sa. *verbo Debitum coniugale verſ. inchoatam copulam.* Sanch aliis relatis, *lib. 9. diſp. 19. num. 3.* Filliucius *tract. 10. c. 9.* Baſil. Ponce, *lib. 10. c. 11. n. 9.* Verùm ſi fœmina ſeminauit, vel in eo periculo conſtituta ſit, mortale peccatum erit, ſi vir ante ſeminationem ex propoſito deſiſtat, vt benè Caiet. Veracruz. & aliis relatis docuit Sanch. *d. diſp. 19. num. 5.* Quia eſſet occaſio, & cauſa, vt fœmineum ſemen ſuo debito effectu fruſtraretur, & generatio inchoata diſſolueretur, cùm fœmineum ſemen impotens ſit ad generandum niſi ſemine virili concurrente. Omnibus autem mandatum eſt non ſolùm ne ſemen effundant, ſed ne permittant fruſtrà effundi, ſi id impedire licitè poſſunt, & abſque graui incommodo. Quare ſi renuente fœmina vir ſeminare potens deſiſtat à ſeminando, non ſolum peccat contra naturam, ſed etiam aduerſus caſtitatem lædens ius vxoris, quod obligat ad reddendum debitum legitimè petitum, habendámque copulam generationi aptam, vt benè aliis relatis docuit Sanch. *diſp. 19. num. 9.* Neque excuſari poteſt niſi ob grauiſſimum illi damnum imminens. Econtrà dicendum exiſtimo viro ſeminante fœminam non eſſe obligatam ſeminare, quia ſecundum receptiorem, communioremque ſententiam, quam tradit Ariſtot. *lib. 1. de generat. animal. c. 2.* Et *lib. 2. c. 3.* Galen. *lib. 1. de ſanitate tuenda. cap. 1.* Et *lib. 2. de natural. facultat. c. 3.* Auicen. *lib. 9. de animal. c. 1.* Albert. Magnus *lib. 5. de animali cap. vlt.* & D. Thom. quem Theologi ſequuntur *3. p. q. 31. art. 4. ad 3.* ſemen fœmineum generationi neceſſarium non eſt. Ergo impedita eius ſeminatione virile ſemen non defraudatur ſuo effectu, vt rectè Sanch. *lib. 9. diſp. 15. n. 5.*

Ex his infertur non eſſe opus, vt vtriuſque coniugis ſeminatio ſimul concurrat, ſed vnum alterum præuenire poteſt, vt ex teſtimonio vniuerſitatis Complutenſis docuit Henriq. *lib. 11. c. 15. n. 3.* & *c. 16. num. 7.* Sanch. *lib. 9. diſp. 17. n. 9. & 10.* Baſil. Ponce, *lib. 10. c. 11. num. 3.* 4

Secundò fit fœminam priùs ſeminantem obligatam eſſe expectare viri ſeminationem, ne eius ſemen fruſtraneum ſit, néve viri ſemen extra vas effundatur; at virum priùs ſeminantem obligatum non eſſe, (etſi conueniens ſit) fœminæ ſeminationem expectare, partim quia fœmineum ſemen generationi non eſt opus, eſto ſit conueniens, partim quia in viro non recipitur, neque eius aſſiſtentia poſt emiſſum ſemen videtur ad generationem neceſſaria. 5

Secunda quæſtio prædictis annexa. An poſtquam vir ſemen intra vas fœminæ effudit, membrúmque extraxit, liceat fœminæ quæ nondum ſeminauit tactibus ſe prouocare ad ſeminandum? Sanch. *lib. 9. diſp. 17. n. 12.* cenſet id licitum eſſe duplici fundamento nixus: primò quod ſatis probabile eſt ſemen fœmineum ad generationem eſſe neceſſarium, certum verò eſſe conuenientiſſimum, ergo fœmina ſemen emittens generationem ad minus perficit, ergo licitum illi eſt. Secundò quia fœminæ grauiſſimo peccandi periculo eſſent expoſitæ, ſi viro ſeminante, & illico recedente, vt ſæpè contingit, ipſæ irritatæ libidine continere ſemen deberent. His conſentit Leſſius *lib. 4. c. 3. dub. 7. n. 55.* & *dub. 14. num. 94.* Cæterùm verius cenſeo recedente viro iam non eſſe licitum fœminæ ſemen effundere, ſi ſe continere poteſt. Tum quia verius eſt, & ferè certum generationi neceſſarium non eſſe. Tum & præcipuè quia coniugibus ea copula illis licita eſt per quam efficiuntur vna caro: at mulier illa effuſione ſeminis non videtur fieri vna caro cum viro, vtpotè abſente, & ab ea ſeparato. Ergo, &c. 6

Tertia, ſi poſt contractum Matrimonium vir nequeat ſeminare intra vas, vel ob impotentiam ipſius quia imbecillis eſt, aliàs ve morbo oppreſſus, vel ob impotentiam fœminæ, quæ nimis arcta eſt, & ſemen recipere nequit, liceátne iis coniugibus copulæ vacare? Cui difficultati reſpondeo, dum eſt dubia impotentia copulari poſſunt, tametſi ſæpè ſemen extra vas effundatur, quia per accidens eo caſu contingit effuſio, cùm ad cognoſcendam impotentiam copula aſſumatur, quæ aliâ viâ certò cognoſci non poteſt, ideóque dubiis de impotentia triennium conceditur, iuxta *c. laudabilem de frigidis, & maleficiat.* At ſi certò moraliter conſtet nullam ſeminandi intra vas ſpem ſubeſſe; ab eo puncto quo id conſtiterit, obligati ſunt coniuges à copula abſtinere, quia illis ſola coniugalis copula, & de ſe generationi apta permittitur, qualis non eſt extra vas fœmineum ſeminatio, quæ pollutio eſt, & coitus contra naturam: ſic Henriq. *lib. 11. c. 15. num. 4.* Ludouic. Lop. *1. p. inſtruct. c. 79. ad finem.* Sanch *lib. 9. diſp. 17. à num. 20.* Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 11. num. 6.* Concedunt autem prædicti Doctores his coniugibus oſcula, amplexus, & tactus ſecluſo pollutionis periculo, quia eorum impotentia, vt ſupponimus, matrimonio contracto ſuperuenit, quod prædictis ius tribuit. Illud verò certius eſt non impediri prædictos coniuges à copula, ex eo quòd fœmina ſemen acceptum nequeant retinere. Nam eo ipſo, quo illud recipit, copula coniugalis conſummatur: expulſio verò præter intentionem ſuccedens per accidens reputari debet. Præterquam quod ſæpè præſumendum eſt retinere quod ad generationem ſufficit, ſicuti rectè aduertit Sanch. *dicta diſp. 17. num. 24.* 7

Quarta, Qualis obligatio fœminæ inſit conceptum ſemen retinendi? Omnes conueniunt obligatam eſſe ne conetur ad illius expulſionem, vel ſumendo potionem, vel ſe erigendo, aut vrinam emittendo, quia hæc expulſio parum diſtat à voluntaria pollutione, cùm in vtraque ſemen ſuo debito fine defraudetur, vt ex omnium ſententia tradit Syluest. *verbo Debitum. q. 7.* Nauarr. *c. 16. n. 33.* Sanch. *lib. 9. diſp. 10. n. 2. & ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib. 10. c. 13. n. 1.* Neque ob inde fœminam aſtringimus, vt diu immota permaneat, & reſupina perſiſtat, ſed tantùm ne expulſionem procuret, cum compertum ſit 8

recepto

recepto ſemine os matricis claudi, ita vt ob diuerſum corporis ſitum nullum videatur adeſſe periculum expulſionis: vt rectè aduertit Henriq. *lib.* 11. *cap.* 16 *num.* 8. Sanch. *dicta diſp.* 20. *num.* 4. Baſil. *dicto cap.* 13. *num.* 1. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *p. cap.* 1. *num.* 7.

9 Controuerſia igitur eſt: An liceat fœminæ ob conſeruationem vitæ, famæ, & honoris abortum procurare fœtus nondum animati, vel inanimati? In qua controuerſia certum eſt ob nullum finem licere directè procurare abortum fœtus, qui probabiliter creditur animatus; quia intrinſecè malum eſt intendere innocentis necem, eiúſve periculo illum exponere. Vnde nullatenus licet fœminæ medicinas ſumere, quæ directè ad fœtus occaſionem tendunt, vt ſunt potiones venenatæ, percuſſiones, dilacerationes, quia horum ſumptio eſt directa innocentis occiſio, quæ nullo fine honeſtari poteſt, vti pluribus firmat Sanch. *dicta diſputat.* 20. *numero* 7 Gab. Vazq. *capit.* 2. *de reſtitut.* §. 1. *dub.* 7. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 17. *num* 3.

10 Quod ſi conſtet fœtum animatum non eſſe, plures cenſent licitum eſſe abortum directè procurare ob periculum mortis imminentis euitandum; quia ille abortus non eſt homicidium etiam virtualiter, ſiquidem pereunte matre probabile eſt nunquam illum fœtum anima rationali eſſe informandum. Deinde ille inanimatus fœtus eſt quaſi quidam alius humor in corpore exiſtens: at ob conſeruandam ſalutem licet directè conari ad expulſionem humoris noxij. Ergo etiam licebit conari ad expellendum prædictum fœtum. Neque obſtat illicitam eſſe expulſionem ſeminis ſuperabundantis, & nociui, quia eius expulſio non permittitur, ne impediatur coniugalis vſus illa voluptate licitè percepta. Cùm ergo in expulſione prædicti fœtus non adſit ea voluptas, ob quam arceantur homines à matrimonio, vſúque coniugali, nulla apparet ratio, ob quam licita eſſe non poſſit. Atque ita licere docuit S. Antonin. 3. *p. tit.* 7. *c.* 2. §. 2. Syluest. *verbo Medicus, q.* 4. *dicto* 2. Nauarr. *c.* 25. *num.* 62. Couaruu. *Clement. ſi furioſus de homicid.* 2 *p.* § 3. *num.* 1. *in fine.* Henriq. *lib.* 11. *c.* 16. *n.* 8. Eman. Saa. *verbo Homicidium in princ.* Et aliis relatis Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 20. *num.* 9.

11 Cæterùm veriùs cenſeo hanc procurationem directam illicitam eſſe, tametſi liceat indirectè ſumendo medicamenta ſaluti neceſſaria, ex quibus indirectè, & per accidens fœtus inanimatus expellitur. Sic Petr. Nauarra, *lib.* 2. *de reſtit. c.* 3. *difficult.* 2. *n.* 132. *in* 2. *edit.* Gab. Vazq *opuſc. de reſtit. c.* 3. §. 2. *n.* 25. Et *c.* 2. §. 1. *dub.* 7. *n.* 28. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *c.* 13. *n.* 2. Et colligitur ex D. Auguſt. relato *in c. aliquando.* 32 *q.* 2. appellante meretricem eam quæ prolem antequam viuat interimit. Et *in c. ſi aliquis de homicid.* damnatur vt homicida qui mulieri aliquid dederit, vel fecerit, ne poſſit generare, concipere, aut naſci ſoboles. Et licèt hic Textus explicari poſſet, quando nulla adeſt honeſta ratio. At Auguſt. loquitur generaliter. Duplicem habes partem concluſio. Prima eſt illicitum eſſe directè abortum procurare: ſecunda indirectam procurationem licere. De hac ſecunda ferè nullus dubitat, & ex *infrà* dicendis euidentiùs confirmabitur. Priorem partem ſic probo, quia illa expulſio fœtus, eſto homicidium non ſit, eſt tamen contra naturam æquè ac eſt expulſio ſeminis extra vas: ſi enim ſeminis directa effuſio nullo caſu licet, eo quòd nullum alium præter generationem habeat finem, à fortiori non licebit fœtus expulſio, qui ex ſemine coaleſcit, & ad quem ſemen immediatè refertur. Secundò probat Nauarra hac ratione deducta ab inconuenienti: ſi enim ob vitandam mortem matris, ſalutémque illius recuperandam liceret fœtum inanimatum directè expellere, etiam licitum eſſet ob vitandam mortem ex partu ſibi probabiliſſimè imminentem. Item ob conſeruandam ſuam famam, & fortè vitam, quæ ex illicito concepto fœtu periclitantur, quæ nullo alio modo conſeruari poſſe credit, niſi aborſu procurato. Quam ſequelam Thom Sanch. *lib.* 9. *de matr. diſp.* 20. *num.* 10. non audet concedere, & rationem differentiæ ſubdit: quia periculo mortis imminente fœtus eſt quaſi aggreſſor, secùs verò cùm periculum futurum eſt, & longè diſtat, cui fortè aliis mediis ſuccurri poteſt. Sed hæc euaſio non ſatisfacit, cuilibet enim ius æquale eſt defendendi famam, & vitam ab eo qui infallibiliter creditur erepturus, ſicuti ab eo, qui eam de facto tentat eripere; quia in vtroque caſu actu eſt moraliter aggreſſor. Si igitur fœtus reputandus eſt aggreſſor, cùm fœminæ ſaluti nocet, etiam reputandus cùm eius famam & vitam euidenti periculo exponit. At in neutro caſu reputandus eſt aggreſſor iniuſtus, ſed iuſtus à natura, eiuſque authore ſic ordinatus: ac proinde ob hanc rationem non licet illum perimere.

12 Grauior dubitatio eſt, An fœtu probabiliter animato liceat fœminæ, vt ſuæ ſaluti conſulat, aliquibus medicamentis vti ſciens moraliter inde fœtum periturum? Gab. Vazq. *de reſtit. cap.* 2. §. 1. *dub.* 7. *numero* 28. & *capite* 3. §. 2. *dub.* 6. *numero* 23. *& ſeqq.* quem ſequitur Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 13. *num.* 6. concedit miſſione ſanguinis vti poſſe; ſecùs verò purgatione, vnguentis, balneis, aliiſve medicamentis, probat priorem partem, quia ſanguis eſto ſit alimentum fœtus, eſt etiam ſimul matris alimentum: poteſt ergo mater in huius alimenti diſpoſitione ſibi priùs conſulere, quàm fœtui. Cùm ergo videat ſibi eſſe nociuum cùm ſuperabundat, poterit illum diminuere, tametſi eius diminutio fœtui noceat, quia non tenetur ob conſeruationem fœtus retinere alimentum, quod propriæ conſeruationi nociuum eſt. At aliis medicamentis inquit Vazq. & Baſil. vti fœmina non poteſt, eo quòd æquè præſtant innocentis occiſionem, ac propriam conſeruationem, vti autem medio per ſe deſtinato ad occiſionem innocentis, vt vita propria conſeruetur, nullatenus licet: ergo.

Cæterùm veriùs cenſeo non ſolùm miſſione ſanguinis, ſed aliis medicamentis propriæ vitæ ſaluriferis vti fœminam poſſe, tametſi inde fœtus pereat, quia mors fœtus eo caſu cenſenda eſt per accidens contingere non ſolùm quoad matris intentionem, ſed etiam quoad executionem, ſiquidem medicamentum aſſumptum ex applicatione agentis directè refertur ad ſalutem matris conſeruandam. Cùm ergo mater ius habeat conſeruandi propriam vitam, ius habet vtendi illis mediis, quæ ad eius conſeruationem neceſſaria iudicantur, eſto inde alteri noceant. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi medicamentum æquè matri ſaluriferum ſit, ac fœtui nociuum poterit eo vti, quia in eo vſu ſolam ſuam ſalutem quærit, non fœtus necem; hanc enim tantùm permittit ſicuti docent Nauarra, *lib.* 2. *de reſtit. cap.* 3. *difficult.* 2. *num.* 131. Aragon. 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. §. *ad* 2. Bannes *q.* 40. *art.* 1. *dub.* 11. *concluſ.* 2. Henriq. *lib.* 11. *de matrim. capit.* 16. *numero* 8. Saa, *verbo Homicidium in princ.* Sanch. aliis relatis, *diſputat.* 20. *num* 14. *&* 18. 13

Neque audiendi ſunt qui negant Medico licere prædicta medicamenta applicare; potiùs enim credo exigente matre obligatum eſſe; cùm ex officio teneatur mederi infirmum mediis, quibus ipſe infirmus licitè vti poteſt, vt aduertit Sanch. aliis relatis, *d. diſp.* 20. *num.* 15. Neque ab huiuſmodi vſu impeditur eo quòd probabiliter credatur matre ab iis medicamentis abſtinente fœtum in lucem proditurum, & aqua baptiſmi abluendum, quia id incertiſſimum eſt, ideóque non videtur mater obligata certam mortem ſubire, vt fœtus ſalutem ſpiritualem dubiam procuret, vt benè notauit Baſil. *dicto cap.* 13. *num.* 6. 14

15. Quæſtio quinta, contineátne abuſus vxoris contra naturam ſiue ſodomiæ, ſiue pollutionis tantùm ſpecialem malitiam, quam continet idem abuſus inter ſolutos Ratio dubitandi ea eſt, quia ſi prædictus abuſus aliquam ſpecialem malitiam contineret, ea eſſet iniuſtitiæ aduerſus coniugem: at coniux in eo abuſu conſentit, & ad ipſum cooperatur, ergo malitiam iniuſtitiæ continere non poteſt. Deinde non eſt adulterium ob eandem rationem, quia non eſt iniuſtitia, & quia adulterium eſt alieni thori violatio, vt dixit Gelaſius, *cap. lex illa.* 36. *quæſt.* 1. Et tradit D Thom. 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 8. *in corp.* Tandem non eſt contra fidem in matrimonio datam; hæc enim tantùm videtur obligare, ne debitum petitum negetur, néve alteri coniuges commiſceantur, ſicuti docet D. Thom. *in* 4. *d.* 31. *quæſt.* 1. *art.* 2. *in corp.* 15

Nihilominus tenendum omnino eſt prædictum abuſum continere ſpecialem malitiam aduerſus fidem in matrimonio datam. Etenim per matrimonium ſibi inuicem coniuges corpora tradunt ad ſolum coniugalem vſum, & generationi aptum; cui traditioni prædictus abuſus contrarius eſt. Neque obeſt quod coniuges conſentiant, quia eorum conſenſus nullus eſt, vtpotè procedens à non habentibus poteſtatem: ſicut enim poteſtatem non habent, vt alteri commiſceantur, ſic nec ad ſe indebitè cognoſcendum. Quare iuſtè appellari poteſt adulterium ſiquidem eſt thori cõiugalis violatio, nam vt rectè dixit Ambroſ. relatus *in cap. nemo tibi.* 32. *quæſt.* 4. adulterium non eſt ſolùm cum aliena peccare coniuge, ſed omne quod non habet poteſtatem coniugij, quod confirmauit Auguſt. *in cap. adultery.* 32. *q.* 7. Atque ita docent Sotus *in* 4. *diſt.* 31. *q. vnica art.* 4. *ad finem.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt.* 49. *art.* 6. *dub.* 2. *poſt* 1. *concluſ.* Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 18. *à n.* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 11. *numero* 7. Ioannes de Salas, 1. 2. *tract.* 13. *diſputatio* 6. *ſect.* 16. 16

Aduertunt tamen rectè Baſil. Ponce, & Sanchez virum, & idem eſt de vxore, ſic matrimonio abutentem obligatum eſſe, vt ſuum peccatum perfectè explicet manifeſtare cum propria vxore abuſum commiſſum eſſe. Nam ſi diceret cum coniugata in genere abuſum commiſiſſe, plura peccata quàm commiſit ſignificaret, ſiquidem vltra violationem fidei ſui matrimonij denotaret violationem matrimonij coniugatæ, & iniuſtitiam aduerſus eius virum. Neque hanc impediret, eſto adderet fuiſſe ex conſenſu proprij viri, cùm ipſe conſentire non poſſet. Si autem diceret abuſum fuiſſe cum ſoluta commiſſum, non explicaret violationem fidei ab vxore factam, cuius ipſe particeps fuit. Tenetur ergo declarare cum propria coniuge peccatum commiſſum eſſe. 17

§. IV.

§. IV.

An ratione loci, & temporis impediantur coniuges à debiti petitione, & redditione?

1 *Illicita eſt copula coniugalis in loco publico.*
2 *Quid de loco ſacro? Remiſſiuè reſpondetur.*
3 *Copula coniugalis non ſuſceptis velationibus licet.*
4 *Ex conſenſu vtriuſque intra bimeſtre. Secùs altero reſiſtente.*
5 *Diebus feriatis proceſſionum, vel ieiunij licet, etſi conuenientiſſimum ſit ab ea abſtinere.*
6 *Iis diebus petenti obligatus eſt alter coniux reddere.*
7 *Tempore fluxus menſtrui non eſt mortale debitum petere.*
8 *An ſit culpa venialis ex fine petitionis? decidendum eſt.*
9 *Ex parte reddentis nulla eſt culpa.*
10 *Tempore pragnationis, ſi probabile eſſet periculum aborſus, illicita eſſet debiti petitio, & redditio. Secùs ſecluſo tali periculo, vt communiter contingit.*
11 *Idem eſt ſi periculum abſit receptum ſemen effundendi.*
12 *Secluſo prædicto periculo non eſt mortale eo tempore reddere, vel petere.*
13 *Quod dictum eſt de copula tempore menſtruo, dicendum eſt quando habetur poſt partum, antequam mulier à ſanguine purificatur.*
14 *Tempore quo proles lactatur, nulla eſt obligatio coniugibus abſtinendi à debiti petitione.*
15 *Coniux cui debitum petitur in prædictis caſibus obligatus eſt reddere.*
16 *Vtroque coniuge amente copula per ſe illicita eſt.*
17 *Vxor rationis compos poteſt à viro inſano debitum petere.*
18 *Coniux ſanæ mentis per ſe non tenetur debitum reddere amenti petenti.*

1 QVod ad locum attinet in confeſſo eſt apud omnes illicitam eſſe copulam coniugalem publicè id eſt coram aliis, quia eſto de facto nemini ruina ſit, ex ſe tamen decentiæ, & honeſtati aduerſatur, occaſionémque præbet aſpicientibus turpis deſiderij, vel ſaltem delectationis moroſæ ideóque teſtatur Sanch. *lib. 9. de matrim. diſp.* 15. *num.* 1. neminem inueniſſe de hac re dubitantem. Quod non ſolùm intelligendum eſt de copula coniugali, ſed de quibuſcunque tactibus aliàs turpibus, vtpotè ad Venerem valdè incitantibus, ſicuti notauit idem Sanch. *num.* 2.

2 Si verò de loco ſacro ſermo ſit *tract.* 11. *de immunit. Eccleſiæ punct.* 2. relatis diuerſis opinionibus, cenſui probabilius copulam coniugalem ibidem licitam eſſe, ſi alteri coniugum neceſſaria ſit ad vitandum incontinentiæ periculum; eo quòd diu recluſi continentur abſque poteſtate exeundi: ſecùs verò ſi ad prædictum finem neceſſaria non ſit, poſſitque extra locum ſacrum haberi, vt præter *ibi* relatos docet Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 9. *concl.* 8. Gaſpar Hurtado *diſput.* 10. *diffic.* 4. *num.* 16. Quæ omnia *loco prædicto* probaui, neque aliquid nouum addendum occurrit.

3 Quod ad tempus ſpectat, variæ difficultates agitari poſſent. Prima. An non ſuſceptis velationibus copula coniugalis illicita ſit; Cui difficultati *diſp. præced. punct.* 13. §. 5. reſpondi, per ſe nullum eſſe peccatum, eo quòd Concilium Trident. non verbis indicantibus præceptum, ſed conſilium vtatur.

4 Secunda; An ante tranſactum bimeſtre conceſſum ad deliberandum de religionis ingreſſu liceat? Et nemini eſt dubium licere, ſi ex conſenſu vtriuſque habeatur, ſecùs verò ſi aliquis reſiſtat intendens religionem ingredi, quia ius ſibi conceſſum de religionis ingreſſu violatur, ſicuti latiùs dixi *hac diſp. punct.* 2. §. 5.

5 Tertia; An diebus feriatis proceſſionum, vel ieiunii liceat prædicta copula? Et nemini eſt dubium conuenientiſſimum eſſe prædictis diebus abſtinere, vt feruentiùs poſſint coniuges orationi, aliiſque piis operibus vacare: cui feruori non leuiter obſtat coniugalis vſus ob voluptatem ſibi innatam. At cùm nullibi ſit prohibitus coniugalis vſus, nulla eſt culpa, ſi prædictis diebus habeatur. Quippe etſi plures ſancti relati à Gratiano 33. *quæſt.* 4. diebus feriatis, & ieiuniorum aſſerant coniuges à copula debere abſtinere, intelligendi ſunt ex decentia, & honeſtate, & vt liberiùs orationi aſſiſtant, vt *ibidem* explicat Gloſſa, & licèt Innocent. Pontifex *in cap. propoſuiſti.* 82. *diſt.* vſus fuerit verbo *præcepit*, ibi; Nam ſic Paul. ad Corinth. ſcribit dicens. *Abſtinete vos ad tempus, vt expeditiùs vacetis orationi*, & hoc vtique laicis *præcepit*. Gloſſa verbum *præcepit* pro perſuaſit, intellexit. Atque ita pluribus relatis docet Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 12. *à n.* 5. Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 9. *num.* 75. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 9. *num.* 5. Gaſpar Hurtado, *diſp.* 10. *diffic.* 3. *num.* 9.

6 Ex quo inferendum eſt, his diebus petenti obligatum eſſe coniugem reddere ſub graui culpa; quia ob illam indecentiam obligatio iuſtitiæ non ſuſpenditur, vti docuerùnt D. Antonin. 3. *part. tit.* 1. *cap.* 20. §. 7. Paludan. *in* 4. *d.* 32. *quæſt.* 1. *art.* 1. *num.* 4. Sanch. *dicta diſp.* 12. *num.* 7. Coninch. *num.* 75. & alij apud ipſos.

7 Quæ dicta ſunt de diebus feriatis à fortiori procedunt de illo die, quo ſacra Euchariſtia recepta, vel recipienda eſt, vti latiùs dixi *tract. de Euchar. punct.* 13. & videri poteſt Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 13. *per totam.*

8 Quarta: An tempore quo fœmina patitur fluxum menſtruum licita ſit debiti petitio, & redditio? Duplex eſt dubitandi ratio Prima ex parte prolis, quæ ſi eo tempore concipiatur exponitur periculo naſcendi leproſa, vel menſtruoſa. Secunda ex parte ſeminis, quod videtur in vanum effundi, cùm raiò, vel nunquam eo tempore apta ſit mulier conceptioni. Ob quas rationes plures Doctores, vt videre eſt apud Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 21. *à num.* 1. cenſent illicitam eſſe debiti petitionem, ſaltem ſub veniali culpa. Cæterùm verius exiſtimo culpam mortalem non eſſe eo tempore debitum petere; quia ex iure poſitiuo nulla ſtat prohibitio. Ex iure autem naturali non apparet grauis indecentia in eo coitu: Neq; enim coniuges tenentur à copula abſtinere, quoties generatio ſubſequenda non eſt; aliàs ſenes, & ſteriles non ſe cognoſcere poſſent: damnum autem, quod, proli ſubſequi poteſt timendum non eſt, vtpotè ferè nunquam contingens, & eſto aliquando contingeret, melius eſt proli eſſe lepra infectam, quam non eſſe. Si autem ille coitus tunc non haberetur, fortè poſtmodum non eſſet generatio, aut non eſſet eadem, ergo ea nullo capite copula illa mortalem culpam conſtituere poteſt. Atque ita docet pluribus relatis Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 21. *num.* 7. *iuncto num.* 5. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10 *difficult.* 3. *num.* 10. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *capit.* 14. *num.* 5. & 6. Coninch. *diſputatio* 34. *dub.* 9. *numero* 76.

9 An verò culpa venialis ſit eo tempore debitum petere? Ex fine petitionis decidendum eſt. Si enim ob vitandum in te, vel in altero coniuge incontinentiam, vel aliquod diſſidium, aut rixam ſedandam, amoremque coniugalem fouendum ducatur, nulla erit culpa, vt rectè Sanch. *d. diſp.* 21. *num.* 5. & 7. Baſil. *num.* 5. Hurtado *difficult.* 3. *num.* 10 Azor. *t.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *quæſt.* 13. At ſi prædictos fines, vel ſimiles ſecludas, & gratia voluptatis percipiendæ debitum eo tempore exigas, culpam venialem committes, ſicuti docent prædicti Doctores, partim quia ille acceſſus indecentiam continet, & animum indicat nimiæ voluptati deditum: partim quia fœmina eo tempore conceptioni inepta eſt, præcipuúſque finis coniugalis copulæ, qui eſt prolis generatio fruſtraneus redditur.

10 Illud verò certum exiſtimo ex parte reddentis nullam eſſe culpam debitum ſic petitum reddere; quia ea redditio honeſtiſſimum finem habet, nempe obligationi ex iuſtitia ſatisfacere, ob quam tollitur indecentia, quæ in eo actu interuenire poſſet, ſicuti contingit, cùm ob periculum incontinentiæ vitandæ ea copula habeatur. Atque ita verius eſt non ſolùm poſſe fœminam viro petenti debitum reddere, ſed eſſe obligatam, ſi ipſe vir ſeriò, & conſtanter petat, vt benè aliis relatis docet Sanch. *dicta diſp.* 21. *num.* 16. Coninch. *dub.* 9. *concl.* 2.

11 Prædictæ quæſtioni proxima eſt quinta, An tempore prægnationis licitum ſit coniugibus petere, redderéque debitum? Et quidem ſi probabile eſſet periculum aborſus, fœtus animati omnes conueniunt illicitam eſſe petitionem, & redditionem, neque honeſtandam ob vitandum incontinentiæ periculum, cui aliis viis ſuccurri poteſt: vita enim innocentis prædicto periculo præferenda eſt. Verùm vt rectè aduertit Sanch. *lib.* 9. *diſputat.* 22. *numero* 1. Coninch. *diſputat.* 34. *dub* 9. *concluſ.* 3. Gaſpar Hurtado *diſput.* 10. *difficul.* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 10 *c.* 14. *n.* 7. rarò vel nunquam prædictum contingit periculum, ideóque timendum non eſt, neque ob illud vſu iuris ſibi debiti priuandum.

12 Grauius periculum eſt receptum ſemen effundendi, & materiam incipientem coagulari diſſipandi, ſi immediatè poſt conceptionem coniux cognoſcatur. Sed neque in iſto caſu acceſſus ad coniugem cenſendus eſt mortalis, vt rectè Angel. *verbo Debitum num.* 33. Syluest. *eadem quæſt.* 5. Sanch. *d. diſp.* 22. *num.* 1. Coninch. *concluſ.* 3. Gaſpar Hurtado *difficult.* 3 *numero* 11. Quippè prædictum periculum non eſt morale, cùm tarò, vel nunquam contingat; eo quòd poſt conceptionem matrix omnino claudatur, neque ob irritationem coitus præſumenda eſt aperiri. Neque caſus euenire poteſt, in quo coniuges cognoſcere poſſint prædictum periculum ſubeſſe. Præterquam quòd diſſipatio illius materiæ cùm præter intentionem eueniat, non eſt tanti momenti, vt ob id coniuges iure ſe cognoſcendi priuari debeant.

13 Secluſo autem prædicto periculo omnes Doctores *ſuprà* relati teſtantur non eſſe mortale eo tempore petere, vel reddere debitum, quia iuris poſitiui nulla ſtat prohibitio: ex iure autem naturali etſi videatur aliqua indecentia copulam habere tempore quo mulier conceptioni inepta eſt. At cùm matri-

monium

monium non ſolùm ad prolis generationem, ſed ad concupiſcentiæ mitigationem ſit inſtitutum, optimè ob prædictum finem copula habetur. Quapropter ſi petens debitum prædicto fine ſedandi concupiſcentiam, vel alio ſimili ducatur non ſolùm culpam mortalem, ſed etiam venialem vitabit. Neque his obſtat quòd coniux eo tempore inepta ſit conceptioni, & ſemen ſuo fine principali priuetur, quia per accidens id contingit ob prægnationem, non ex modo concubitus, quod ad peccandum neceſſarium erat.

13 Si autem copula habeatur immediatè poſt partum, antequam mulier à ſanguine purificata ſit, exiſtimo idem eſſe dicendum ac de coniuge menſtruata; quia in vtroque caſu eſt quædam indecentia, & nimiæ voluptatis ſignum. Quare niſi ad vitandum incontinentiæ periculum, ſedandámque rixam vel diſcordiam copula habeatur, veniale peccatum erit. Secùs, verò ſi aliquo ex prædictis finibus ducatur, ſic Baſil. Ponce, *dicto cap.* 14. *num.* 8.

14 Illud certius tempore, quo proles lactatur nullam eſſe obligationem coniugibus abſtinendi à debiti petitione: eſſet enim intolerabile iugum, & ferè impoſſibile coniuges ſimul habitantes tamdiu abſtinere; præcipuè cùm proli, quæ lactatur nullum damnum immineat, nec fœtui concipiendo, vt experientia teſtatur. Quod ſi ex concepto fœtu agnoſcerent coniuges vbera eſſe ſiccanda, & ex alia parte carerent diuitiis, quibus poſſent prolem alteri lactandam tradere, adhuc credit Sanch. & rectè *d. diſp.* 22. *num.* 15. non eſſe obligatum virum abſtinere à debiti petitione ſibi moraliter impoſſibili; eo quod proli ſuccurri poteſt, vel illam exponendo, vel ex eleemoſynis alendo, ac ſi mater obiret.

15 Pro certo tamen habendum eſt in prædictis caſibus huius quæſtionis, coniugem cui debitum petitur obligatum eſſe reddere; quia eſto petens aliquam culpam venialem committat exigendo ob defectum recti finis: at reddens ab ea culpa immunis eſt, cùm recto fine ducatur ſatisfaciendi obligationi ex iuſtitia debitæ, ſicuti aduertit Coninch. Sanch. Gaſpar Hurt. *loc. alleg.*

16 Sexta quæſtio; An tempore amentiæ licita ſit petitio, & redditio debiti? Breuiter reſpondeo vtroque coniuge amente copula per ſe illicita eſt, ob periculum malæ educationis prolis, per accidens tamen à peccato excuſatur, quia libertate carent, ideóque ſeparandi ſunt, ne ſe carnaliter cognoſcant. Qui verò eos ad coitum excitaret ſine dubio mortale committeret ob damnum, quod proli ſequitur carendo parentibus, qui eam inſtruere poſſint: ſic Ludouic. Lopez, 2. *part. inſtruct. capite* 52. *ad finem.* Petr. de Ledeſm. *quaſt.* 58. *artic.* 3. *dub.* 2. Sanchez *diſputatio* 23. *numero* 5. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *capit.* 14. *in fine.* Coninch. *diſputatio* 34. *dubit.* 9. *concluſ.* 6. Idem eſt ſi coniux ſit furioſa, & non ſterilis, quia adeſt periculum ſuffocandi prolem. Secùs verò ſi aliqua ex prædictis conditionibus ceſſet, & vir ſit ſui compos; quia ceſſat periculum abortus, malæque educationis prolis, cùm habeat parentem, qui eam commodè poterit educare, vti nuper relati docuerunt.

17 Illud certius vxorem rationis compotem poſſe à viro inſano debitum petere, quia petit copulam ſibi debitam, à qua ob defectum iudicij in altero coniuge, priuari non debet. Quod adeò verum eſt, vt etiamſi adſit periculum. Quòd inſanus extra vas ſeminet, non tenetur coniux ſanæ mentis à debiti petitione abſtinere, quia illa effuſio eſt præter eius intentionem, neque illi vtpotè ſuo iure vtenti tribuenda eſt. Sicuti docuit Sotus *in* 4. *d.* 34. *quaſt. vnica. art.* 4. *ad finem corp.* Petr. de Ledeſm. *quaſt.* 58. *art.* 1. *dub.* 2. *in ſolut. ad* 3. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 4. *&* 10. Sanch. *diſp.* 23. *num.* 7. Coninch. *dub.* 9. *concl.* 6. *num.* 9.

18 Coniux verò ſanæ mentis per ſe non tenetur debitũ reddere amenti petenti, quia ea petitio non eſt vſus dominij, cùm non ſit humana, & rationalis. Per accidens tamen obligari poteſt ad grauiora mala vitanda: ſic Sanch. *dicta diſp.* 23. *num.* 10. Coninch. *num.* 79. Quod ſi redditio debiti amenti nociua ſit, penſanda eſt qualitas damni, vt inde colligitur, an ſub graui, vel ſub veniali culpa debeat coniux ſanæ mentis a redditione abſtinere? vti notauit Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 14. *in fine.*

§. V.

An ratióne cognationis ſpiritualis priuentur coniuges debiti petitione, & redditione?

1 *Cognatio ſpiritualis matrimonio ſuperueniens, impedit debiti petitionem, & qualiter?*
2 *Extenditur prædicta doctrina ad patrinum.*
3 *Si extra neceſſitatem proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuetúrue è ſacro fonte, coniux huius culpa immunis debitum exigere poteſt.*
4 *Prædictum munus culpabiliter exercens debitum nequit petere ſecundùm communem ſententiam.*
5 *Verior eſt quæ negat ſic delinquentem priuatum eſſe debiti petitione.*

Cognatio ſpiritualis, quæ ex Baptiſmo, vel Confirmatione naſcitur ſuperuenire matrimonio poteſt, vt ſi parens 1
prolem alterius coniugis ex alio matrimonio, vel ex præſenti habitam baptizet, vel de ſacro fonte leuet, aut in confirmatione teneat. Si igitur hoc fiat ex neceſſitate, quia non adeſt alius qui id præſtet, nullatenus impedimento eſt petendi, vel reddendi debitum, vt videtur expreſsè deciſum in *cap. ad limina.* 30. *quaſt.* 1.

Et licèt hic Textus ſolùm de baptizante loquatur, communiter Doctores extendunt ad Patrinum tam in baptiſmo, quàm 2
in confirmatione, & meritò; cùm ratio ob quam in baptiſmo excuſatur impedimentum, eſt, quia nulla committitur culpa; at leuans de ſacro fonte, vel in confirmatione tenens, cùm non adeſt alius, nullam culpam committit, ſed munus ab Eccleſia ſtatutum præſtat. Non igitur vllum impedimentum petendi, reddendique debitum contrahere debet, vti ex communi ſententia firmat Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 26. *num.* 3. tametſi contrà ſentiat Henriq. *lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 15. Petr. de Ledeſm. *quaſt.* 56. *art.* 1. *dub.* 1. *in princ.* Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 6. *num.* 6. Et idem eſt quando abſque vlla culpa hoc munus à coniuge præſtitum fuiſſet; eo quòd ignorantiam inuincibilem haberet prædictum baptizatum eſſe ſuum, vxoriſue filium, quia hoc impedimentum, & prohibitio petendi debitum, cùm pœna ſit, culpam exigit; vt tradit tanquam omnino certum Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 8. *initio.* Azor. *t.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 10. *difficult.* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 6. *num.* 9. & colligitur *ex cap. ſi vir de cognat. ſpirituali.* Quinimò ſi factum fuit cum ignorantia huius legis prohibentis, & interdicentis coniugibus prædictum officium, ceſſat impedimentum ob eandem rationem, quia ceſſat culpa, vt pluribus firmat Baſil. *dicto cap.* 6. *num.* 8. Quod aliqui extendunt non ſolùm ad ignorantiam prohibitionis, ſed etiam ad ignorantiam huius pœnæ, ſub qua eſt prohibitio facta, vt refert Baſil. *num.* 12.

Si verò ab vno coniuge extra neceſſitatem, atque adeò cul- 3
pabiliter proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuetúrve è ſacro fonte, aut in confirmatione teneat, coniux qui huius culpæ particeps non eſt, debitum exigere poteſt, quod illi neceſſariò eſt reddendum, vt ex omnium ſententia teſtatur Coninch *diſp.* 34. *dub.* 8. *num.* 84.

Quocirca difficultas eſt, An culpabiliter exercens prædi- 4
ctum munus à debiti petitione arceatur, ita vt ſi vterque coniux culpabiles exiſtant, neuter poſſit debitum petere, neque vlla ſit illi obligatio reddendi? Affirmat communis ſentẽtia teſte Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 26. *num.* 6. Gutierr. *de matr. cap.* 100. *num.* 6. Mouentur ex Textu *in cap. peruenit.* & *cap. ſi quis* 30. *quaſt.* 1. vbi coniuges prædicto impedimento ligati iubentur ſeparari. Secundò *in cap. noſſe, eadem cauſa, & quaſt.* dicitur non eſſe ſeparandos coniuges, ſi vtriuſque conſenſu impedimentum non acciderit: tacitè indicans ſi vtriuſque conſenſu contigiſſet ſeparandos eſſe. Tertiò *in cap. ad limina* excuſat Textus à prædicto impedimento coniugem, qui in neceſſitate proprium filium baptizauit, quia laudabiliter fecit: at qui extra neceſſitatem baptizaſſet nullam excuſationis cauſam haberet. Quartò in *cap. ſi vir de cognat. ſpirituali*, malitiosè vxoris filium in baptiſmo ſuſcipiens non ſeparatur à coniuge, ne ei fraus patrocinetur, at negata ei poteſtate petendi, & conceſſa obligationi reddendi nullatenus fraus patrocinatur. Ergo aſſerendum eſt ſic delinquentem iure exigendi debitum priuatum eſſe.

Cæterùm etſi prædicta ſententia communis ſit, verior eſt 5
quæ negat ſic delinquentem priuatum eſſe debiti petitione, vt tradit Gloſſa in *cap.* 2. *de cognat. ſpirit. verbo Debitum.* Et *ibi* Anchar. Præpoſit. & Cardinal. Durand. *in* 4. *d.* 42. *quaſt.* 1. *art.* 3. Suar. *t.* 3. *de Sacram. quaſt.* 67. *art.* 8. *§. penult.* Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 8. *num.* 69. Baſil. Ponce ex parte, *lib.* 10. *cap.* 6. *num.* 4. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 6. *num.* 24. Moueor, quia hæc grauiſſima pœna nullo iure aperto ſtatuta eſt, vt conſtabit ex ſolutione Textuum qui *num. præcedenti* referuntur. Quinimò ex aliis Textibus contrarium manifeſtè colligitur, ergo inducenda non eſt. Minorem in qua eſt tota difficultas ſic probo. Nam Textus *in cap. peruenit* loquitur de fœminis, quæ ante contractum matrimonium filios in concubinatu ſuſceptos leuarunt, quas mirum non eſt vt à viris ſeparentur, cùm eorum coniugium nullum ſit. Eandem explicationem habet Textus *in cap. ſi quis filiaſtrum.* ac proinde hi Textus ad rem non faciunt. Et eſto intelligendi ſint de impedimento poſt matrimonium contracto correcti cenſendi ſunt per Textum *in cap. noſſe. Cap. de eo. Cap. ad limina eadem cauſa, & quaſt.* Et *cap. ſi vir de cognat ſpirituali*: Ex reliquis verò Textibus ſcilicet *Noſſe. Ad limina* 30. *quaſt.* 1. Ex Textu in *cap. ſi vir de cognat. ſpirit.* ſolùm à contrario ſenſu argumentum ſit, quod in iure firmum non eſt, maximè in pœnis extendendis: ſæpè namque Pontifices ſua reſponſa cum limitatione proferunt, ſpecialémque rationem afferunt, non vt indicent ea limitatione, aut ratione deficiente contrarium eſſe

pro

pro lege habendam; ſed vt interrogatis plenè, & perfectè ſatisfaciant. Non igitur ex Textibus in contrarium relatis colligi poteſt, ſic delinquentem iure petendi debitum priuatum eſſe. At probemus aliis Textibus expreſſe ei permitti. Nam Textus *in cap. de eo. q. 30. quæſt. 1.* dicitur, *Si autem coniuges legitimi vnus aut ambo ex induſtria fecerint, vt ſi eum ſuum de fonte ſuſceperit, ſi innupti permanere voluerint bonum eſt* (hoc eſt ſi voluerint manere continentiam ſeruantes) *ſin autem grauis pœnitentia inſidiatori iniungatur, & ſimul maneant.* Si igitur decidit Textus, quòd ſimul permaneant, ſine dubio poterunt debitum exigere, alias ſeparandi eſſent, ne periculo incontinentiæ eſſent expoſiti. At apertiùs doctrina conuincitur *ex capite ſi vir de cognat. ſpirit.* vbi Pontifex inquit *Siue ex ignorantia, ſiue ex malitia id fecerint, non ſunt ab inuicem ſeparandi, nec alter alteri debitum debet ſubtrahere, niſi ad continentiam ſeruandam poſſint induci, quia ſi ex ignorantia factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur, ſi ex malitia, eis ſua fraus non debet patrocinari, vel dolus.* Notanda ſunt verba, *non ſunt ab inuicem ſeparandi* item *neque alter alteri debet debitum ſubtrahere*, quibus manifeſtè indicatur vtrumque retinere ius exigendi, alias poſſent debitum ſibi ſubtrahere. Item voluit Pontifex prouidere malitiæ, quia aliqui proprios filios è ſacro fonte leuabant, vt à coniugibus ſepararentur ob impedimentum, quod cenſebatur contractum ex *cap. peruenit.* Et *cap. ſi quis filiaſtrum*, & loco impedimenti iubet grauem eis pœnitentiam iniungi, ideóque eos quoad mutuam habitationem, petitionem, redditionémque debiti æquales facit iis, qui ignorantes filios è ſacro fonte ſuſceperint, quos ex omnium ſententia conſtat debiti petitione priuatos non eſſe. Ergo aſſerendum eſt probabilius eſſe, & mihi certum cognationem ſpiritualem matrimonio ſuperuenientem non præſtare coniugibus impedimentum petendi, reddendíque debitum.

§. VI.

An ob affinitatem matrimonio ſuperuenientem impediantur coniuges à debiti petitione, & redditione?

1 *Affinitas matrimonio ſuperueniens extenditur ſecundum aliquos ad quartum gradum quoad debiti petendi priuationem.*
2 *Verius eſt ſpectato Trident. non extendi vltra ſecundum gradum.*
3 *Qualiter inceſtuoſus à prædicta pœna excuſetur?*
4 *Aliquando priuatus debiti petitione permitti poteſt debitum petere.*
5 *Impetrata diſpenſatione impedimenti recuperat inceſtuoſus integrum ius petendi.*
6 *Innocens ab inceſtuoſo debitum petere poteſt, illique eſt reddendum.*
7 *Inceſtuoſo iniquè petenti non eſt coniux innocens obligatus reddere, etſi poſſit.*

1 AFfinitas matrimonio ſuperueniens orta ex inceſtuoſa copula cum coniugis conſanguineis ad minus in primo, & ſecundo gradu impedit debiti petitionem, vt colligitur *ex capite tranſmiſſa. Cap. tua fraternitatis, de eo qui cognouit conſanguin.* Et *capite ſi quis viduam.* Et aliis, *3. quæſt. 7.* An autem hæc affinitas, & impedimentum oriatur ex copula cum conſanguineis coniugis in tertio, vel quarto gradu? difficultate non caret: eo quòd antiquo iure, & matrimonium contrahendum impediebat, & poſt contractum prohibebat debiti petitionem. At Conc. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 4.* ſtatuit ne prædicta affinitas matrimonium contrahendum impediret vltra ſecundum gradum, de priuatione autem debiti nec verbum fecit. Cùm ergo à iure antiquo recedendum non ſit, niſi quatenus iure nouo expreſſum fuerit & in iure nouo nulla quoad debiti petitionem reſtrictio inueniatur, conuincei videbatur vſque ad quartum gradum extendi. Atque ita affirmat Paul. Comitol. *lib. 1. reſponſ. moral. quæſt. 138.* & alij relati à Sanch. *lib. 7. dict. 15.*

2 Cæterùm verius eſt reſtrictâ affinitate ad ſecundum gradum quoad matrimonium contrahendum, eo ipſo reſtringi quoad priuationem petendi debitum, quia priuatio exigendi debitum imponitur in pœnam copulæ inceſtuoſæ. At ſublato impedimento contrahendi matrimonium ob copulam cum conſanguineis in tertio, vel quarto gradu, ea copula non eſt cenſenda inceſtuoſa; quia non eſt cenſenda cum affine habita; ſicuti non cenſentur conſanguinei, qui ſunt extra quartum gradum; eo quòd extra illum non eſt impedimentum matrimonij contrahendi. Atque ita docent pluribus relatis Sanch. *lib. 9. diſp. 27. n. 14.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. c. 13 num. 21.* Et *de matrim. cap. 99. in fine.* Henriq. *lib. 11. c. 15.* Baſil. Ponce, *lib. 7. cap. 33. in fine*, deciſúmque refert à ſacrâ Concilij congregatione.

3 Excuſatur inceſtuoſus à prædicta pœna, ſi ignorauit eſſe conſanguineam ſuæ coniugis ad quam acceſſit, quia eo caſu excuſatur ab inceſtu, ac proinde à pœna ob inceſtum impoſita, vti expreſsè colligitur ex *cap. 1. de eo qui cognouit conſanguineam*, &c. Et tradit Sotus *in 4. d. 37. quæſt. vnica, art. 2.* Victoria *de matrim. n. 290.* Rodrig. *1. t. ſum. cap. 243. concl. 11.* Sanch. *lib. 7. diſp. 15.* & *lib. 9. diſp. 32. n. 47.* Layman. *lib. 4. ſum. tract. 10. 3. part. cap. 1. n. 14.* Deinde excuſatur ſi per vim fuit cognitus ob eandem rationem, quia immunis eſt à culpa, iuxta *cap. diſcretionem de eo qui cognouit*, &c. Quinimo non videtur improbabile ſi metu cadente in conſtantem virum ea copula habita ſit inceſtuoſum retinere ius petendi debitum. Nam cùm hæc pœna iure Eccleſiaſtico inducta ſit, credendum non eſt peccanti ita coactè impoſitam eſſe, ait Sotus *d. art. 2.* Baſil. *lib. 10. cap. 7. num. 6.* Et probabile cenſet Sanch. *lib. 9. diſp. 31. num. 4.* Layman. *dicto cap. 1. n. 14.* Illa vero excuſatio, quam tradit Syluest. *verbo Luxuria, q. 4. dicto 2.* Angel. *verbo Inceſtus num. 4.* Saa, *verbo Matrimonij impedimenta dirimentia. num. 1.* nempe ſi inceſtus fuit occultus, nullatenus eſt admittenda: tum quia ex nullo Textu colligitur. Tum quia rarò hoc impedimentum à coniugibus contraheretur, ſi oporteret inceſtum publicum eſſe. Atque adeo ex inceſtu occulto naſci prædictum impedimentum docuit Gloſſa *in cap. qui dormierit, verbo neutrum 32. quæſt. 7.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 21. num. 8.* Sanch. *lib. 7. diſp. 15. n. 13.* & *lib. 9. diſp. 27. n. 2.* Neque ſententia Iudicis requiritur, vt benè Sanch. *lib. 9. diſp. 30. num. 1.* Et Layman. *d. cap. 1. num. 15.*

Verùm eſto inceſtuoſus priuatus ſit debiti petitione; aliquando tamen permitti poteſt ea debiti petitio, videlicet ſi credat comparem ſui delicti grauem ſuſpicionem conceptauram; eo quòd à debito petendo abſtinet. Neque enim credendum eſt legem Eccleſiaſticam cum graui honoris iactura obligare. Quod præſertim in vxoris inceſtu locum habere poteſt, vt benè notauit Layman. *loco nuper relato.* Deinde in gratiam coniugis innocentis permitti aliquando poſſe inceſtuoſo debiti tacitam petitionem teſtantur Sotus *in 4. d. 37. quæſt. vnic. art. 2. poſt 2. concluſ.* Gutierr. *lib. 1. canonic. qq. cap. 23. num. 9.* Sanch. pluribus relatis, *lib. 9. diſp. 7. num. 1.* Si enim vxor cogeretur ſemper debitum petere onerosum illi matrimonium eſſet, & periculo incontinentiæ exponeretur, credetéque poſſet ſe minus à viro diligi. 4

Illud verò eſt certum, impetratâ diſpenſatione prædicti impedimenti integrè inceſtuoſum recuperare ius petendi debitum, ac ſi nunquam affinitatem contraxiſſet, neque ad hanc impetrationem conſenſus innocentis requiritur, vt optimè aduertit Sanch. *lib. . de poteſt. 6. num. 10.* Quam diſpenſationem concedere poſſe Epiſcopum ſaltem ex conſuetudine teſtantur Sanch. *lib. 8. diſp. 12. num. 4.* Valen. *diſp. 10. q. 5. part. 5.* Henriq. *lib. 12. cap. 2. num. 9.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 15.* & alij plures apud ipſos. Ex priuilegio autem Sedis Apoſtolicæ Superiores Societatis, & quibus ipſi commiſerint eam concedere poſſunt, vti conſtat ex priuilegiis Societatis, *verbo Diſpenſatio.* 5

Quod ad innocentem attinet, dubitare nemo poteſt poſſe ab inceſtuoſo debitum petere, illique neceſſariò eſſe reddendum, quia ſine culpa priuari non debet iure ſibi debito, vt habetur *cap. diſcretionem, de eo qui cognouit conſanguineam.* Affinitas namque poſt matrimonium iniquè contracta illi nocere non debet, qui iniquitatis particeps non fuit, vt deciditur *cap. tua fraternitatis eodem tit.* 6

An autem poſſit, vel teneatur inceſtuoſo iniquè petenti reddere? difficultate non caret, verius cenſeo nullam illi eſſe obligationem reddendi, tametſi reddere poſſit. Priorem partem docuit Gloſſa *in cap. Noſſe. 32. quæſt. 1. verbo defraudantur.* Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 7. §. 2. num. 5.* Gutierr. *lib. 1. canon. quæſt. cap. 23. num. 6.* Sanch. plures referens, *lib. 9. diſp. 6. n. 8.* eo quòd inceſtuoſi petitio nulla ſit, vtpotè qui priuatus eſt iure petendi. Nulla igitur iniuſtitia committitur, ſi eius petitionem repellas. Argum. Textus *in leg. ſi pupillus. 127. ff. de verbor. obligat.* Et licèt aliquando eius petitioni annuas, non obinde obligatus es deinceps reddere; quia priuatio quam inceſtuoſus habet petendi debitum non eſt facta in tui fauorem, ſed in pœnam delicti commiſſi, ideóque nequit ob tui ceſſionem tolli, ſicuti benè notauit Sanch. *lib. 9. diſp. 6. num. 9.* 7

Secunda pars concluſionis, ſcilicet te poſſe reddere difficilior eſt, eo quòd videaris cooperari iniquæ actioni petentis: at ſi attentè conſideretur nulla eſt iniquæ actioni cooperatio: quippe illa copula coniugalis ſecundùm ſe illicita non eſt, ſed ſolùm quatenus petitur ab inceſtuoſo: at petitioni inceſtuoſi non cooperaris formaliter, ſiquidem illum ad petendum non incitaſti, ſed ſolùm cooperaris copulæ petitæ. Ergo nulla in malitiam cooperatio adeſt. Ex alia autem parte delictum inceſtuoſi te grauare non debet, vt dicitur *cap. tranſmiſſæ cap. tua de eo qui cognouit conſanguin.* Ergo æquè debes liber eſſe ad petendum, & reddendum ac ſi delictum commiſſum non eſſet. Atque ita docet Ledeſm. *2. part. 4. q. 60. art. 4. poſt princ.* Sanch. *lib. 9. diſp. 6. num. 22.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 15.*

§. VII.

Qualiter voto caſtitatis emiſſo ante, vel poſt matrimonium impediantur coniuges à petitione redditionéque debiti?

1 *Aſtrictus caſtitatis voto peccat mortaliter matrimonium contrahens.*
2 *Contracto matrimonio abſtinere debet à debiti petitione. Nec reddere debet priori bimeſtri.*
3 *Religionem ingredi affirmant plures eſſe obligatum.*
4 *Verius eſt obligatum non eſſe.*
5 *Conſummato matrimonio tenetur coniux caſtitatem vouens reddere petenti, & mortuâ vxore caſtitatem ſeruare.*
6 *Si votum caſtitatis emiſſum ſit matrimonio contracto ex licentia coniugis nec petere, nec reddere poteſt.*
7 *Si emiſſum ſit neſciente coniuge, etſi aliqui cenſeant inualidum eſſe; verius eſt prædictum votum valere.*
8 *Satisfit oppoſitæ rationi.*
9 *Qui caſtitatem vouet diuortio legitimè facto, non poteſt coniugi adulteræ reconciliari.*

1 PRo certo habendum eſt aſtrictum caſtitatis voto peccare mortaliter contrahendo matrimonium, tametſi animum habeat ingrediendi religionem ante conſummationem. Tum quia manifeſtiſſimo periculo exponitur intentum non exequendi. Tum quia coniugem decipit ea intentione contrahendo, quæ ſi manifeſtata ſibi eſſet, veriſimilius eſt non contracturum.

2 Contracto matrimonio abſtinere omnino debet à debiti petitione, quouſque diſpenſationem obtineat, quia id præſtare poteſt abſque coniugis iniuria. Reddere autem priori bimeſtri nequit, quia eo tempore in fauorem religionis nō aſtringuntur coniuges ad reddendum, maximè ſi de religione aſſumenda cogitauerint. At votum obligat ad caſtitatem ſeruandam, quoties ſeruari poteſt.

3 Quæſtionem habet, An Religionem ingredi teneatur? Affirmat D. Thom. *in 4 d. 38. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 2. ad 3* Syluest. *verbo Matrimonium 7. quæſt. 5. dicto 2.* Nauarr. *cap. 22. num. 73.* Ioann. Azor. *tom. 1. lib. 11. cap. 21. quæſt. 2.* & alij plures. Mouentur, quia Religio eſt vnicum medium, quod eo caſu habet vt caſtitatem ſeruet. Nec mirum eſt, quod obligetur exequi medium ita arduum, & difficile pro caſtitate promiſſa ſeruanda, cùm ipſe contrahens indebitè matrimonium in eas ſe anguſtias coniecerit.

4 Verius tamen eſt obligatum non eſſe Religionem ingredi, tametſi votum emiſerit poſt matrimonium contractum ante illius conſummationem, niſi fortè tempore emiſſionis voti cogitauerit nullum aliud ſupereſſe medium exequendi votum præter Religionis ingreſſum. Quia non eſt cenſendus ſe velle obligare pro voti executione ad aſſumendum medium, quod difficilius eſt ipſa re promiſſa. Secùs eſt quando tempore emiſſionis voti agnoſcitur nullum aliud ſupereſſe remedium voti exequendi, quia eo caſu (qui rarus eſt) cenſetur medium tacitè promitti, ne irriſoria promiſſio ſit. Atque ita docent Sotus *in 4. d. 38. qu. 2. art. 1. §. quid autem.* Henriq. *lib. 12. cap. 2. num. 8.* Saa, *verbo Matrimonium de impediment. dirimen. num. 3.* Leſſius *lib. 2. de iuſtit. cap. 46. dub. 5. num. 52.* Coninch. *diſp. 34. dub. 5. num. 35.* Sanch. *lib. 9. diſp. 34. n. 3.* Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 5. num. 12.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 10. difficult. 8. num. 33.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 11.* & colligitur apertè ex *extrauag. Ioann. XXII. Antiqua de voto*, vbi Pontifex decernit eum, qui poſt contractum matrimonium ante conſummationem inſignitus fuit Sacris non eſſe obligatum Religionem ingredi, præſumit enim Pontifex non habuiſſe intentionem ſe obligandi ad medium ita arduum, & difficile.

5 Conſummato verò matrimonio, ſiue cum peccato, ſiue abſque illo tenetur coniux caſtitatem vouens reddere petenti debitum, quoties ipſi fuerit rationabiliter petitum, quia nequit priuare coniugem iure ex iuſtitia per matrimonium quæſito: & colligitur manifeſtè ex *cap quidam, cap. placet de conuerſ. coniugator.* & vt certum docet Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 5. num 6.* Verùm mortuâ coniuge, vel ipſâ adulterium committente, cùm in his euentibus ſeruare caſtitatem poſſit, ſine dubio voto aſtringitur, vt ex omnium ſententia tradit Coninch *diſp. 34. dub. 5. num. 37.* Leſſius *lib 2. cap. 41. num. 53.* Paul. Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. num. 1*.

6 Quod ſi votum emiſſum ſit poſt matrimonium ſubdiſtinguendum eſt, ſi ſit emiſſum ex licentia coniugis nec petere, nec reddere poteſt, quia conſentiens tacitè iuri, quod habebat petendi, ceſſit. Et idem eſt, ſi ex communi conſenſu caſtitatem vouerunt, neuter poteſt petere, aut reddere, ſed ſunt thoro ſeparandi, vt benè notauit Leſſius *lib. 2. de iuſtit. capit. 40. dub. 15. & capit. 41. dub. 6.* Coninch. *diſputat. 34. dub. 6. initio, numero 39. & in fine numero 53.* Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 5. num. 20.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. part. capite 1. num. 12.*

At ſi votum emiſſum ſit neſciente, vel non conſentiente 7
coniuge, etſi D. Thom. *in 4. d. 38. quæſt. vnica art. 4. ad 3.* Paludan. *ibi diſt. 38. quæſt. 3. art. 5. concluſ. 4. in fine.* Petr. de Soto *lect. 16. de matr. §. vlt.* & alij cenſeant prædictum votum caſtitatis inualidum eſſe, eo quòd coniux ſe obligare non poſſit ad debitum non reddendum, vt de ſe conſtat, neque etiam ad non petendum, cùm cedat in non leue coniugis grauamen, quæ ſemper petere obligaretur, ſuſpicionémque præberet coniugi vel odij, vel defectus, ob quas rationes ſuperiùs diximus, probabile eſſe aſtrictum impedimento affinitatis petere aliquando poſſe. At longè verius eſt, & ferè certum validum eſſe prædictum votum, vti docent aliis relatis Henriq *lib. 11. cap. 15. num. 8.* Nauarr. *cap. 12. num. 60.* Leſſius, *lib. 2. c. 40. num. 99.* Sanch. *lib. 9. diſp. 35. num. 25.* Coninch. *diſp. 34. dub. 6. num. 49.* Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 5. num. 19.* Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 12.* Et colligitur apertè *ex cap. quidam. Cap. placet de conuerſ. coniugat.* Etenim coniux validè ſe voto caſtitatis aſtringit, quæ abſque præiudicio alterius coniugis obſeruari poteſt. At coniux matrimonij lege ad petendum debitum non aſtringitur, & commiſſo adulterio ab alio coniuge neque ad reddendum. Ergo ad hæc omnia voto caſtitatis obligari poteſt.

Neque obſtat ratio in contrarium adducta, ob quàm Victoria *in ſum. num. 293.* Syluest. *verbo Matrimonium 7. quæſt. 5. dicto 4.* Angel. *ibi, num. 4.* Roſell. *verbo. Impedimentum, impedim. 4. num. 7.* Et alij plures relati à Sanch. *lib. 9. diſp. 7. num. 3.* quibus adhæret Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. numero 12.* cenſent ſic voto caſtitatis aſtrictum poſſe petere debitum, quoties alteri coniugi eius votum oneroſum ſit, vel periculum incontinentiæ habeat, eo quòd ab ipſo debitum non petatur. Nam vt rectè inquit Coninch. *diſput. 34. dub. 6. num. 47.* non tenetur coniux vitare quidquid in alio coniuge moleſtum ſit; aliàs non tenebitur breues peregrinationes promiſſas facere, neque aliqua negotia expedire, ſi id credit aliquantulum moleſtum eſſe coniugi, ea enim moleſta ſibi imputari debet, à qua facilè ſe liberare poteſt, debitum ſaltem tacitè petendo. Et eadem ratione periculo incontinentiæ occurrere poteſt. Quod ſi nolit conuincitur ex malitia peccare, & vouentem obligatum non eſſe aduerſus ſuum votum procedere, vt prædictæ incontinentiæ conſulat. Nam ſi vouens ſimul cum coniuge habitans ob vitandum periculum propriæ incontinentiæ quod neceſſariò futurum eſt, non poteſt debitum petere, à fortiori nec poterit ob vitandum periculum incontinentiæ coniugis, cùm magis periculo proprio, quàm alieno proſpicere debeat. Aliàs ſi vterque ex mutuo conſenſu caſtitatem vouiſſent, poſſet vnuſquiſque ob alterius incontinentiæ periculum debitum petere, quod nemo concedet. Neque eſt ſimile de impedimento affinitatis contracto: hoc enim non poteſt coniux alteri manifeſtare, quia eſſet manifeſtare propriam turpitudinem, & alienam; ideóque ſi nunquam petat debitum, occaſionem præbet concipiendi vel ſic coniugem impeditum eſſe, vel odio, aut deſpectui haberi. At votum abſque vllo incommodo manifeſtare coniugi poteſt. Quo manifeſtato ceſſat occaſio iniquæ ſuſpicionis, ad quam manifeſtationem reputo eſſe vouentem obligatum. Quinimo credo ob periculum incontinentiæ obligari diſpenſationem illius voti petere, vt rectè Coninch. *num. 52.*

At voto perſeuerante non probo ſententiam Sanchez 9
lib. 9. diſputatio. 35. numero 28. aſſerentis prædictum votum caſtitatis non impedire, quin vouens coniugi adulteræ reconcilietur, illique debitum reddat, eo quòd nunquam fuerit factum de debito non reddendo, ſed non petendo. Quippe cenſendum eſt factum iuxta præſentem ſtatum, in quo nequaquam obligari poterat ad non reddendum. Hæc inquam ſententia mihi nullo modo probatur, aliàs ſic vouens abſolutè caſtitatem poſſet mortuâ coniuge aliud matrimonium inire, quod Sanch. non concedit. Signum ergo eſt ſub voto comprehendiſſe eam caſtitatem, quam ſine præiudicio coniugis præſtare poſſet, atque adeò obligari tum ad non petendum debitum, tum ad non reddendum, quando licitè abſtinere à redditione poteſt, tum ad non contrahendum matrimonium coniuge mortuâ, vt rectè tradit Coninch. *dicta diſputat. 34. dub. 6. num. 50.* Baſil. Ponce, *lib. 10. capit. 5. numero 19.*

§. VIII.

Qualiter votum non contrahendi matrimonium, ſacros Ordines ſuſcipiendi, Religionémve ingrediendi impediat debiti petitionem & redditionem?

1 *Vouens matrimonium non contrahere peccat non ſolùm contrahens, ſed conſummans.*
2 *Vouens ſacros Ordines peccat grauiter matrimonium contrahendo.*

Aſtrictus

3 *Aſtrictus religionis voto peccat matrimonium contrahens, etſi animum habeat ante conſummationem Religionem ingrediendi.*

4 *Quid ſi ex mutuo conſenſu coniuges Religionem voueant ante conſummatum matrimonium.*

5 *Si poſt conſummatum matrimonium Religionem ex mutuo conſenſu voueat, nemo tenetur ingredi, alio non ingrediente.*

1 VOuens matrimonium non contrahere peccat grauiter matrimonium contrahendo, an verò peccet illud conſummans? Alij affirmant, alij negant, vt videre eſt apud Sanch. *lib.9. diſp.* 34. *à n.*6. Verius exiſtimo peccaturum, ſi non conſtet expreſsè voluiſſe ad ſolum contractum ſe obligare, eo quòd vouens à matrimonio abſtinere præcipuè vouere cenſetur abſtinere à copula, quæ matrimonio annexa eſt, cùm ex affectu caſtitatis illud votum emiſerit. Neque his obſtat, quod iurans contrahere matrimonium ſatisfaciat iuramento matrimonium contrahendo, tametſi illud non conſummet; quia matrimonij contractus imbibitam in ſe habet conditionem, niſi meliorem ſtatum elegero, at abſtinentia à matrimonio potius imbibit conditionem abſtinendi à copula quàm econtrà; ideoque videtur vtrumque ſub voto comprehendiſſe. Atque ita docet Ioann. Azor. *t.*1. *lib.* 11. *cap.* 21. *quæſt.*7. Baſil. Ponce, *lib.*10. *cap.*5. *num.*16. conſummato autem matrimonio licitè poterit petere, & reddere, quia non eſt veriſimile ſub prædicto voto ea comprehendiſſe, aliàs eſſet votum abſolutæ caſtitatis. Quod conuincitur ex his quæ tradit Sanch. *d. diſp.* 34. *num.*7.

2 Deinde vouens ſacros Ordines ſuſcipere ſine dubio grauiter peccas matrimonium contrahendo, maximè ſi animo conſummandi contraxeris; cùm te reddas voti executioni impotentem. Si autem animo ingrediendi religionem contrahas, peccas tum ob periculum deſiſtendi ab ea intentione, & conſummandi matrimonium: tum ob deceptionem coniugi factam, quæ nullatenus contraheret, ſi eum animum agnoſceret. Contracto matrimonio non teneris Religionem ingredi, etſi ſit medium vnicum voti exequendi, quia non cenſeris obligatus ad aſſumendum medium ipſa re promiſſa difficilius, vt expreſsè deciſum eſt à Ioann. XXII. *in extrauag. Antiquæ de Voto.* Quare & petere, & reddere debitum potes; quia id voto non repugnat, ſicuti tradit Coninch. *diſp.*34. *dub.*7. *n.*54. Baſil. Ponce, *lib.*10. *c.*5. *n.*15. Mortua verò vxore, vel adulterante, vel Religionem ingrediente teneris votum implere, quia licitè præſtare potes, vt benè aduertit Coninch. *ſuprà.*

3 Si verò aſtrictus es Religionis voto peccas matrimonium contrahendo, tametſi animum habeas ante conſummationem Religionem ingredi, tum ob periculum non exequendi votum, tum ob coniugis deceptionem, obligatúſque es ante conſummatum matrimonium votum implere, niſi fortè conſummatio matrimonij neceſſaria ſit, vt obligationi ex iuſtitia debitæ ſatisfacias, eo quòd ſub ſpe coniugij coniugem ſtupraueris. Conſummato matrimonio licitè petere, & reddere potes, quia votum religionis cùm non ſit votum caſtitatis non te obligat abſtinere à prædictis. At ſi coniux moriatur, vel adulterium committat, aliámue cauſam diuortij tribuat, obligatus es votum exequi, quia impeditus non es, vt tradit ex communi ſententia Sanch. *lib.*9. *diſp.*33. *quæſt.*2. *& diſputat.*35. *num.*10. Azor. *t.*1. *lib.*11. *capit.*21. *quæſt.*8. Baſil. Ponce, *lib.*10. *cap.*5. *num.* 4. Coninch. *diſputat.* 34. *dub.*7. *num.*55.

4 Sed quid ſi ex mutuo conſenſu coniuges Religionem ante conſummatum matrimonium voueant, peccántne matrimonium conſummando? Huic quæſtioni optimè reſpondet Coninch. *dicta diſputat.* 34. *dub.*7. *à num.* 57. adhibitâ diſtinctione, ſi enim vnuſquiſque voueat Religionem dependenter ab alterius in Religionem ingreſſu, non peccant matrimonium non conſummando, quia nemo obligatus fuit Religionem ingredi niſi altero ingrediente. Quod ſi vterque nolit ingredi, vterque liber eſt ab obligatione, ſiquidem deficit conditio ad voti obligationem neceſſaria. At ſi vnuſquiſque voueat Religionem, non quidem dependenter ab alterius in Religionem ingreſſu, ſed dependenter ab eius voto, eo quòd promiſerit, Religionem ingredi, ſi alius ſimilem præſtiterit promiſſionem; promiſſione ab vtroque facta quilibet tenetur Religionem ingredi, eſto alius non ingrediatur; quia appoſita fuit conditio ad obligationem voti requiſita. Quo caſu manifeſtum eſt, vtrumque mortaliter peccare matrimonium conſummando, cùm exponatur euidenti periculo votum non exequendi; vel quia alter nolens Religionem intrare compartem cogit ad ſecum cohabitandum, vel quia ex copula habita redduntur impotentes ad ingreſſum, ſi fortè filius concipiatur.

5 Verùm ſi poſt conſummatum matrimonium Religionem ex mutuo conſenſu voueant, nemo tenetur Religionem ingredi alio non ingrediente, niſi fortè vxor ſenex ſit, & de incontinentiæ periculo minimè ſuſpecta. Quo caſu ſolùm peccat ille per quem ſtat, quominus votum impleatur, alius nempe impotentiâ excuſatur. At ſi nolens ingredi moriatur, vel occaſionem diuortij dederit, alter obligatur ingredi, ſi Religioni aptus ſit. Quandiu verò non ingrediuntur copulæ vacare poſſunt, niſi periculum ſit concipiendi, ob quam cauſam impediantur à Religionis ingreſſu: hæc omnia notauit Coninch. *diſp.*34. *dub.*7. *num.*63. Et conſentit Baſil. *lib.*10. *cap.*4. *num.*20.

§. IX.

An certitudo, opinio vel dubium de matrimonij contracti nullitate, impediat eius vſum?

1 *Ob nullam cauſam petere, vel reddere debitum potes certus de matrimonij nullitate.*

2 *Si ſolùm opinionem habeas nullitatis reddere teneris petenti.*

3 *Affirmant* Sanch. *te petere poſſe.*

4 *Verius eſt diſtinctione eſſe vtendum.*

5 *Quoties impeditus es à petitione debiti, alter non tenetur tibi reddere.*

6 *Si dubius es de matrimonij valore, & cum eo dubio contraxiſti, non potes petere. Secùs ſi bona fide fuit matrimonium contractum.*

OMnes Doctores aduerſus Magiſt. *in* 4. *d.*38. *in fine.* & Hugo de ſancto Victore *de Sacram. part.* 11. *cap.*6. firmant ob nullam cauſam poſſe petere, vel reddere debitum qui certus eſt matrimonium contractum eſſe nullum; eſto nullitas proueniat ex impedimento iure humano introducto, eo quòd accederet ad non ſuam, & conſequenter fornicationem committeret, quæ intrinſecè mala eſt. & nullo fine honeſtari poteſt, ſicuti expreſsè definitur *cap. inquiſitioni* 44. *de ſententia excommunicat.* Et *capit. litteris de reſtitut. ſpoliat.* 1

Neque his obeſt, quòd Epiſcopus ſub excommunicatione præcipiat matrimonij vſum, quia illud præceptum procedit ex falſa præſumptione, quâ credit nullum ſubeſſe impedimentum, ac proinde in conſcientia nullam inducit obligationem. Neque item præſumi debet Epiſcopus ea coactione vtens velle in impedimento diſpenſare: tum quia ſæpè impedimentum eſt quod humana authoritate tolli non poteſt. Tum quia detecto poſtea impedimento coniuges ſeparantur, quouſque diſpenſatio obtineatur, & denuò contrahant. Signum ergo euidens eſt antea diſpenſatum non eſſe.

Quapropter coniugi ſic aſtricto nullum ſupereſt remedium, niſi arripere fugam, vel remouere impedimentum, ſi in ſua eſt poteſtate, vel illius diſpenſationem quærere, ſi diſpenſabile eſt. An autem remouere impedimentum teneatur, ſi eius culpa contractum ſit poſteà dicemus, cùm de reualidatione matrimonij ſermo habebitur.

Quod ſi certus non ſis de nullitate matrimonij, ſed ſolùm opinionem habeas, reddere teneris petenti, neque vllo modo de matrimonij valore dubitanti, vt cum D. Thom. *in* 4. *d.* 41. *quæſt. vnica art.*5. *qq.*1. *ad* 3. docent Nauarr. *capit.*22. *numero* 81. Henriq. *lib.*12. *de matr. cap.*6. *num* 7. Rodrig. *ſum. cap.*243. *num* 4. Petr. de Ledeſm *de matr. quæſt.*45. *art.*1. *dub.* 2. *in ſolut. ad* 3. Sanch. *lib* 2. *diſp.*44. *num.*3. Gutierr. *de matr. cap* 49. *à num.*23. definitúrque expreſsè *in cap. Inquiſitioni de ſentent. excommunicat.* ibi, *Si habeat conſcientiam ex credulitate probabili, & diſcreta quamuis non euidenti, & manifeſta reddere debet.* Item non licet tibi ob opinionem, quæ falsò ſubeſſe poteſt alterum ſuo iure, & poſſeſſione priuare: maximè cùm ex parte illius ſit certitudo moralis matrimonium validum eſſe, cui certitudini præferri tua opinio non debet. Quod ſi dicas te periculo fornicandi exponere accedens ad eam quam probabiliter credis non eſſe tuam? Facilè reſpondetur negando te periculo morali fornicationis exponi, cùm non accedas ad eam quam moraliter credis eſſe alienam, ſed quam ſolùm probabiliter credis eſſe alienam, ſimúlque credis probabiliter eſſe tuam. 2

Difficilius eſt, an poſſis petere debitum, ſi cum ea opinione nullitatis matrimonium contraxiſti? Affirmat aliis relatis Sanch. *lib.*2. *diſp.*41. *num.*9. Gutierr. *cap.*49. *num.*17. eo quòd tibi licitum ſit opinionem probabilem ſequi relictâ probabiliori, at opinans illud matrimonium eſſe nullum, ſimul opinaris validum eſſe, potes ergo cui malueris adhærere. Neque obeſt quòd in dubiis tutior pars ſit eligenda. *cap. ſi quis autem de pœnit. diſt.*7. *cap. iuuenis de ſponſalib. c. ad audientiam, & cap. penult. de Homicid.* id enim intelligendum eſt de dubio, an ſit aliquid licitum, vel illicitum, quodque vocatur dubium practicum, non verò de dubio ſpeculatiuo, quo dubitatur, an hæc res ſit tua, vel aliena, an adſit præceptum, vel non adſit, quo dubio ſtante certiſſimum eſſe poteſt te nullo præcepto aſtringi, prædictáque te vti poſſe, vt rectè tradunt 3

Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.* & Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 10. *num.* 88. Et diximus latè, 1. *part. tract.* 1. *de conſcient. diſputatio.* 2. & 3.

4 Cæterùm in hac re diſtinctione vtendum eſt, & examinanda nullitatis cauſa: ſi enim impedimentum ſit iuris Diuini, & naturalis, eo quòd probabiliter credas tempore contracti matrimonij coniugem viuere, etſi probabilius exiſtimes mortuum eſſe, nequaquam debitum petere potes, quia iniquè ob ſolam opinionem coniugem priorem ſpolias iure ſibi quæſito, & poſſeſſione, quam in tuum corpus habet, ideóque *in cap. in præſentia* 19. *de ſponſalib.* ſtatuitur neminem ad ſecundas nuptias tranſire poſſe, quin ei conſtet de prioris coniugis morte. Neque obeſt cuilibet licitum eſſe opinionem probabilem amplecti, quia eſto ſit opinio probabilis de morte coniugis, & de matrimonij valore, non tamen eſt probabilis opinio ea ſolùm opinione ſtante tibi licitum eſſe matrimonij contractum, neque vſum illius. Ab hac tamen doctrina excipi debet impedimentum impotentiæ, cuius opinio, vel dubium matrimonio contrahendo eiúſue vſui non obſtat, eo quòd ſtat poſſeſſio, & præſumptio pro potentia, dum manifeſtè contrarium non probatur, neque alius eſt modus inueſtigandi veritatem quàm matrimonij vſu, ideóque à iure dubitantibus de impotentia conceditur experientia triennalis, iuxta *cap. laudabilem.* 5. *de frigid. & maleficiat.* & notarunt Vazq. *diſp.* 66. *cap.* 4. Monteſin. *ibi diſp.* 29. *quæſt.* 4. Lorca *diſp.* 88. Baſilius Ponce, *lib.* 10. *de matr. cap.* 15. *num.* 14. Hurtado *de matr. diſp.* 10. *diffic.* 9. *in fine.*

At ſi impedimentum ſolo humano iure inductum ſit adhuc ſubdiſtinguendum eſt cum Ægid. de Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 10. *num.* 104. Si enim tempore contrahendi matrimonij opinionem, vel dubium habeas ſubeſſe impedimentum, & diligentia facta ad veritatem inueſtigandam vincere dubium non potuiſti; à matrimonio contrahendo, eiúſue integro vſu non impediris, quia dum tibi non conſtat de impedimento iure humano inducto liberum te reputare debes ob poſſeſſionem innatæ libertatis. Verùm ſi tibi conſtat impedimentum ſubeſſe, neſcis tamen certò, an diſpenſatione ſublatum ſit, ſed tantùm probabiles rationes habes, iniquè matrimonium contrahis, & nullatenus debitum petere potes, etſi obligeris reddere: quia ſtat poſſeſſio pro impedimento, ſecùs eſſet ſi tibi conſtaret diſpenſationem obtentam eſſe, & probabiliter dubitares de illius nullitate, quia eo caſu ſtat pro diſpenſationis valore impedimentique ceſſatione poſſeſſio.

5 Illis euentibus quibus malâ fide matrimonium contraxiſti ob cuius cauſam impeditus es à petitione debiti; alius id cognoſcens non tenetur tibi petenti debitum concedere; quia vbi nulla eſt petitio, nulla eſt culpa illius negatio. Quod ſi ex tua alteriúſue parte mala fides adfuit in matrimonio contrahendo nec petere, nec reddere poteſtis, ſed thoro ſeparari debetis, quia neuter ius acquiſiuit, ratione cuius redditus honeſtari poſſit, vt benè notarunt Henriq. *lib.* 11. *cap.* 11. *num.* 5. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 42. *num.* 7. & *lib.* 2. *diſp.* 41. *num.* 54. *& ſeqq.* Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 10. *num.* 102. Gutierr. *cap.* 49. *de matr. num.* 30.

6 Tandem ſi dubius ſis de valore matrimonij, omiſſis opinionibus, quas latè refert Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 41. *q.* 4. *à num.* 42. Et ex illo Gutierr. *cap.* 49. *à n.* 28. breuiter iuxta ſupradicta dicendum eſt, ſi tempore contractus ſic dubius de impedimento fuiſti, vt illicitè contraxeris; etſi tenearis debitum reddere alteri bonâ fide contrahenti; quia eum iure ſuo ſpoliare non potes; at petere tibi non permittitur; quia ſtat pro impedimento poſſeſſio, & mala fides impedit, ne matrimonio vtaris cum periculo fornicationis, ſicuti expreſsè definitur *in cap. Dominus de ſecund. nuptiis*, vti tradit D. Thom. communiter receptus *in* 4. *d.* 38. *in fine.* Sanch. pluribus relatis *lib.* 2. *diſp.* 41. *num.* 45. Gutierr. *capit.* 49. *numero* 18. Coninch. *diſputat.* 34. *dub.* 10. *concl.* 3. *num.* 101. At ſi tempore matrimonij contrahendi bona tibi adfuit fides, ob ſuperueniens dubium vel opinionem de matrimonij nullitate non impediris à debiti petitione, quia ratione contractus bonâ fide celebrati ius & poſſeſſionem acquiſiſti in alterius coniugis corpus. Non igitur ob ſuperueniens dubium deturbari à poſſeſſione debes. Neque contrarius eſt Textus *in cap. inquiſitioni de ſent. excommunicat.* nam eſto indiſtinctè loquatur, intelligendus eſt ante veritatis inquiſitionem, vel de illis qui dubij fuerunt tempore matrimonij contrahendi. Atque ita docet plures referens Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 41. *num.* 46. *&* 47. Coninch. *d. diſp.* 34. *num.* 105.

§. X.

Quibus in euentibus excuſeris à debiti redditione?

1 *Excuſaris, ſi coniux adulterium committat te fidem ſeruante.*

2 *Item ſi diuortium legitimè factum ſit.*

3 *Præterea ſi coniux legitimè cedat iuri petendi.*

4 *Item excuſaris, ſi prudenter times aliquod graue damnum inde tibi proventurum.*

5 *Deinde excuſaris, ſi proli conceptæ nocumentum afferat.*

6 *Emittenti votum caſtitatis regulariter non teneris reddere.*

7 *Idem eſt ſi affinitatem ex inceſtu contraxeris.*

8 *Plures aſſerunt excuſare ab obligatione reddendi debitum difficultatem grauem in alendis filiis.*

9 *Verius cenſeo ob prædictam rationem te excuſari non poſſe.*

PRimò certum eſt te excuſatum eſſe ſi coniux adulterium committat te fidem ſeruante; debet autem adulterium tibi certum moraliter eſſe; dum enim tibi non conſtat, teneris debitum reddere, ipſéque adulter legitimè petere poteſt, dum adulterij crimine non excipitur. Quippe adulterium non ipſo iure priuat adulterum iure petendi debitum, ſed innocenti concedit poteſtatem ipſum priuandi, & repellendi. Aliàs ſi ipſo iure adulter priuatus eſſet iure petendi debitum, ante innocentis exceptionem peccaret petendo, quod ferè omnes Doctores negant. Signum ergo eſt retinere ius petendi quouſque ab innocente excipiatur, atque adeò debitum non ſolùm vt licitum, ſed vt iure debitum poſtulare poſſit. Atque ita docent Caiet. *t.* 1 *tract.* 31. *opuſc.* 17. *reſponſ.* 4. Sotus *in* 4. *d.* 36. *quæſt. vnica art.* 4. Petr. de Soto *lect.* 16. *de matr.* Sanch *lib.* 1. *diſp.* 68. *num.* 4. & *lib.* 10. *diſp.* 10. *à num* 8. Coninch. *diſp.* 23. *dub.* 12. *num.* 87. Paul. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *part. cap.* 1. *num.* 4. 1

Secundò te excuſat diuortium legitimè factum, ſicuti docent omnes Doctores, quippè hæc exemptio præcipuus illius effectus eſt, ex quibus autem cauſis diuortium fieri poſſit inferiùs dicemus. 2

Tertiò eſt certum te eſſe excuſatum, dum coniux legitimè cedit iuri petendi. Poterit tamen hanc ceſſionem reuocare periculo incontinentiæ ſuperueniente, niſi hæc ceſſio mutua ſit, vel voto caſtitatis confirmata, de quibus *infra.* 3

Quartò liber es ab obligatione reddendi debitum, ſi ex eius redditione prudenter times aliquod graue damnum tuæ ſaluti corporali proventurum, quia non teneris generationi filiorum, & ſpeciei propagationi vacare cum detrimento proprio. Neque enim poteſtatem tui corporis coniugi tradis ad coniugalem vſum, niſi ſaluâ eius incolumitate, vti ex communi ſententia docet D. Thom. *in* 4. *d.* 32. *quæſt. vnica art.* 1. Durand. *ibi quæſt.* 1. *num.* 8. Gab. *quæſt.* 1. *art.* 2. *concluſ.* 1. Sanch. aliis relatis, *lib.* 9. *diſp.* 24. *num.* 17. Azor. *t.* 3. *lib.* 3. *cap.* 38. *quæſt.* 20. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *part. cap.* 1. *num.* 5. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 14. *à numero* 2. Coninch. *diſp.* 34. *dub.* 3. *numero* 20. Gaſpar Hurtado *diſp.* 10. *difficult.* 12. *num.* 53. Ex quo fit, ſi coniux ſit leprâ, peſte, morbo gallico, aliòue contagio infectus nequaquam teneris reddere, ſi ex Medicorum iudicio periculum contagionis adſit, ob rationem dictam, quia prius proprio indiuiduo, quàm ſpeciei propagationi prouidere debes, vti expreſsè prædicti Doctores aſſerunt, & deciditur expreſsè in *cap.* 1. *de coniugio leproſorum.* Neque contrarium decidit Alexand. III. *in cap.* 2. *eodem. tit.* dicens. *Si virum, vel vxorem leproſum fieri contigerit, & infirmus à ſano debitum exigat, generali præcepto Apoſtoli quod exigitur eſt ſoluendum*: nam Alexand. III. intellexit de ſolutione debiti vna vel altera vice facta, eo quòd præſumpſit congreſſum longo tempore interpolatum nociturum. Quare ſi hæc præſumptio ceſſet, & moraliter conſtet ex vno coitu graue damnum tibi prouenire poſſe, nequaquam teneris. Quod verum habet, tametſi à principio cognouiſſes coniugem prædicto contagio infectum eſſe, quia obligationi conſeruandi tuam corporalem ſalutem, illámque præferendi filiorum propagationi cedere non poteſt, tametſi contra videatur ſentire Layman. & Gaſpar Hurtado *loc. alleg.* 4

Ob periculum tamen incontinentiæ docuit Gab. *in* 4. *d.* 32. *quæſt.* 1. *art.* 2. Petr. de Ledeſm. *q.* 64. *art.* 1. *circa* 2. *concluſ. difficult.* 2. *concluſ.* 3. Rodrig. *t.* 1. *ſum. cap.* 243. *concluſ.* 2. te obligatum eſſe reddere petenti, quia ſpirituale damnum coniugis præferre debes tuo corporali damno. Sed rectiùs contrarium cenſuit aliis relatis Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 24. *num.* 12. Baſil. Ponce, *lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 2. Coninch. *diſputat.* 34. *dub.* 3. *n.* 21. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *p. cap.* 1. *num.* 5. Quia illa non eſt extrema neceſſitas ſpiritualis, cui obligatus ſis ſuccurrere cum damno tuæ ſalutis corporalis, poteſt namque patiens periculum alia plura remedia adhibere, quibus diuina gratia adiutus illud vincat.

Quintò, ob eandem rationem excuſaris à debiti redditione ſi nociua futura ſit proli conceptæ. Neque enim æquum erat cum iactura vnius bonum alterius intendere, maximè illius qui nondum in rerum natura exiſtit. Quinimo in probabili ſententia excuſaris, ſi proli concipiendæ damnum obuenturum ſit, quia leproſa, vel defectuoſa timetur naſcitura, ſi eo tempore concipiatur, vt conſtat ex iis quæ diximus de licito vſu coniugij tempore menſtrui, prægnationis, amentiæ, ebrietatis, &c. 5

6 Sextò emittenti votum caſtitatis regulariter non teneris debitum reddere, quia ipſe in honorem Dei cenſendus eſt iuri petendi debitum tibi ceſſiſſe. Quod ſi votum caſtitatis ex tuo conſenſu emiſſum ſit, non ſolùm non teneris debitum illi reddere, ſed nec potes ab eo exigere, quia eius voto conſentiens iuri debitum petendi renunciaſti, vt latiùs ſuperius dictum eſt, & tradit Laym. *lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. n. 12. & 15. in fine.*

7 Septimò affinitatem ex inceſtu contrahenti durante prædicto impedimento non teneris debitum reddere, vt eſt omnium ſententia, quia ob crimen commiſſum inceſtuoſus priuatus eſt iure petendi debitum *cap. tranſmiſſa, cap. tua fraternitatis de eo qui cognouit conſang. vxor. ſua.* Probabile tamen eſt iniquè petenti te reddere poſſe, ne ex delicto alterius ius tuum petendi, & reddendi debitum diminuatur, vti aduerſus alios probat Sanch. *lib. 9. diſp. 6. à n. 12.*

8 Octauò ab obligatione reddendi debitum ſub graui culpa excuſare difficultatem grauem parentum in alendis filiis ſi multiplicentur, aſſerunt Sotus *in 4. d. 32. quaſt. vnica, art. 1.* Rodrig. *ſumm. tom. 1. cap. 243. concl.* Saa, *verbo Debitum, n. 18.* Quinimò Petr. de Ledeſm. *de matrim. quaſt. 64. art. 1. in fine.* Sanch. *lib. 9. diſp. 25. n. 3.* Gaſpar Hurtado *diſp. 10. de matr. difficult. 12. n. 54.* & alij cenſent ceſſante incontinentiæ periculo nullam culpam nec venialem committi in prædicta negatione. Mouentur, quia ab aliis debitis ſoluendis excuſat magna incommoditas, & difficultas, cur ergo ab hoc debito non excuſabit? Præterea non teneris debitum reddere, ſi probabiliter times aliquod graue damnum tibi vel proli obuenturum: at ſi proles naſcatur graue tibi, filiiſque natis damnum imminet, ſiquidem cogeris ex eleemoſynis emendicatis viuere. Ergo, &c.

9 Cæterùm verius cenſeo ob prædictam rationem, te debitum non poſſe negare, niſi côniux iuri petendi ceſſerit: eo quòd incommoditas, & difficultas, quam ex multiplicatione filiorum timere potes, præterquam quod dubia eſt, & incerta, ex ipſamet ſolutione debiti ex iuſtitia naſcitur. Non igitur eius ſolutionem impedire poteſt. Adde filiorum generationem eſſe præcipuum matrimonij finem, & primam coniugum obligationem, debet ergo hæc præferri obligationi illos alendi, cui obligationi ſi parentes nequeunt ex propriis commodè ſatisfacere, ſatisfaciant ex aliorum eleemoſynis, filiôſque exponant; obligationem tamen reddendi debitum non omittant. Sic docent expreſsè Rebell. *libro 2. quaſt. 16. ſect. 1.* Coninch. *diſp. 34. dub. 3. in fine.* Layman. *lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. num. 16.* & videntur eiſe huius ſententiæ, qui indiſtinctè affirmant eſſe peccatum mortale negare debitum, ne proles multiplicetur, vt ſunt Angel. *verbo, Debitum n. 15. vbi* Syluest. q. 8. Nauarr. *c. 16. n. 25.* Margarita Confeſſor. *6. præcepto verſ. 8. in fine* Ludou. Lopez, *1. p. inſtruct. c. 79. §. peccat.* Graffis, *1. p. deciſ. lib. 2. c. 83. n. 1.*

Nonò te excuſant aliqui à redditione debiti, ſi coniux petens excommunicatus ſit: quia excommunicatione ligatus priuatur communicatione fidelium. Sed hæc excuſatio nullatenus eſt admittenda; quia ob vitanda animarum pericula coniugibus excommunicatis communicatio permittitur. *Cap. quoniam multos. 11. q. 3.* Quod eſto de vxore loquatur, omnes Doctores ad virum extendunt, quia procedit eadem ratio, vt latiùs *tract. de excommunicat.* dicemus.

§. XI.

An debitum iniquè petenti poſſis concedere?

1 *Si petitio debiti iniqua ſit ex parte actus nequis petitioni annuere. Secùs ſi ex parte perſonæ ſit iniqua petitio.*
2 *Temperat* Baſil. *ſecundam partem, ne procedat, quando petens nequit à ſua petitione malitiam remouere.*
3 *Diſplicet prædicta limitatio.*

1 ALij generaliter negant, eo quòd non liceat iniquæ actioni cooperari. Alij econtrà concedunt, quia ob iniquam alterius petitionem non es tu priuandus poteſtate, quam ex matrimonio habes petendi, exigendíque debitum. Alij quibus ego aſſentior diſtinctione vtuntur, inquiunt enim, ſi petitio debiti iniqua ſit ob aliquam circunſtantiam, quæ ipſum actum externum vitiet, nequaquam poteris petenti debitum concedere, quia petit tibi illicitum, vt ſi abſque neceſſitate petat in loco ſacro, vel cum periculo abortus, vel damni prolis, aut tui, vel petentis grauis nocumenti. Fateor tamen aliquando ex negatione debiti timeri poſſe grauiora mala quàm ex eius conceſſione, & eo caſu iam petita copula illicita non erit, ac proinde poteris petitioni annuere, ſicuti aduertunt Petr. de Soto, Sanch. & Layman. & ſtatim referendi. At ſi non ob circunſtantiam tenentem ſe ex parte actus, ſed ex parte petentis petitio iniqua ſit, optimè poteris petitũ concedere: quia côcedis id quod ex ſe licitũ eſt, nec tibi poteſt malitia imputari, vt ſi petat debitum ob malum finem: hac diſtinctione communiter Doctores vtuntur, vt videre eſt in Petro de Soto *lect. 18. de matrim. in fine.* Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 1. num. 6.* Henriq. *lib. 11. cap. 15. n. 8.* Sanch. *lib. 9. diſp. 6. n. 7.* Coninch. *diſp. 34. dub. 4. à n. 25.* Paul. Laym. *lib. 5. ſumm. tract. 10. 3. part. cap. 1. in fine, num. 17.*

Secundam partem huius diſtinctionis reſtringit Baſil. Ponce *lib. 10. cap. 3. à n. 3.* & Gaſpar Hurtado *diſp. 10. difficult. 13.* ne procedat, quando petens nequit à ſua petitione malitiam remouere, ſed ſolùm quando ab ea petitione poteſt ſeparare malitiam. Nam quando petit tibi copulam, à qua ipſe petens ſeparare malitiam nequit, neceſſariò à te poſtulat cooperationem ad actum, qui hic, & nunc malus eſt. Secùs vero contingit, quando ab eo actu ſeparari malitia poteſt. Ex quo inferunt dubitanti de matrimonij valore aſtricto voto caſtitatis te non poſſe debitum reddere; quia ea copula petita ita mala eſt petenti, vt nequeas vlla ratione ab ea malitiam ſeparare. Secùs verò quando ſolùm eſt mala, quia prauo fine petita eſt. 2

Cæterùm huic limitationi acquieſcere non poſſum, ideóque exiſtimo ſuperiorem doctrinam generaliter veram eſſe, nempe quoties malitia non ſe tenet ex parte actus externi, ſed ex parte perſonæ petentis ob aliquam circunſtantiam, quæ non ipſum actum, ſed perſonam petentem afficiat, licitè te poſſe debitum petitum concedere, quia eo caſu non videris cooperari alterius peccato formaliter, ſiquidem illa actio externa in ſe peccatum non eſt, ſed quatenus procedit ab eo, qui eam exercere eſt impeditus ob votum, vel aliud impedimentum: ſi enim cùm petens iniquo fine in petitione ducitur, ſeparatéque à petitione malitiam poteſt, non cæteris eius iniquitati cooperari, neque etiam cenſendus es, cum voto caſtitatis aſtrictus, vel impedimento ligatus debitum petit: nam actio externa æquè ex prauo fine ac ex voto caſtitatis, vel affinitatis impedimento vitiatur. Cooperari autem actioni, quæ ſolùm ex circunſtantia ipſi extrinſeca mala eſt, non eſt intrinſecè malum, ſed ob aliquam rationabilem cauſam honeſtari poteſt. Quinimò exiſtimo non ſolùm te poſſe in ſupradicto caſu petitioni acquieſcere, ſed regulariter obligatum eſſe, vti pluribus firmat Sanch. *dicta diſp. 6. n. 7.* eo quòd petens non amiſerit ius petendi ex iuſtitia. Quod exemplis manifeſtari poteſt. Si enim dubius de matrimonij valore à te nullam dubitationem habente copulam petat, tametſi tu conſcius ſis illius dubitationis, teneris eius petitioni acquieſcere, quia ob eius erroneam conſcientiam ius petendi non amiſit. Item aſtrictus caſtitatis voto, ſi tibi non ceſſit ius petendi, & ceſſionem illius non acceptaſti, ſolùm Deo, & non tibi obligatur, ac proinde aduerſus Deum tantùm, & non aduerſus te petendo delinquit, ſicuti ſi nummos apud te depoſitos haberes, & Deo promitteres non exacturum, ſi poſtmodum exigeret, tu obligatus eſſes concedere, quia ex promiſſione Deo facta nullum ius retinendi illos acquiſiſti. Ab hac tamen regula excipit Sanch. *dicta diſp. 6. n. 8.* impedimentum affinitatis, quo ligatus ius petendi amiſit in pœnam commiſſi delicti; & ſicut ei qui propria voluntate ceſſit ius, non teneris debitum concedere, ſic non teneris concedere cui legibus prædictum ius ſublatum eſt. 3

PVNCTVM V.

De mutua coniugum habitatione, & effectibus inde ſubſecutis.

§. I.

Obligantur coniuges ad mutuam habitationem.

1 *Obligantur mutuò habitare.*
2 *Huic obligationi ex mutuo conſenſu cedere poſſunt.*
3 *Secluſo prædicto conſenſu peccatum graue eſt diu coniuges eſſe ſeparatos, niſi neceſſitas vrgeat.*
4 *Ex cauſa familiæ, vel Reipublicæ neceſſaria poteſt vir ab vxore diutiùs ſeparari, & virum tenetur vxor ſequi, ſi commodè poteſt.*
5 *Vir ab vxore iuſtè diſcedens non tenetur ſecum vxorem deferre.*
6 *Ob votum caſtitatis, vel affinitatem contractam non licet alteri coniugi à domo, vel menſa recedere, ſed ſolùm ſeparare thorum.*

PRimò certum eſt coniuges obligatos eſſe iure naturali, & Diuino ſimul habitare in eadem domo, ad eandem menſam accubare, & in eodem lecto iacere: id enim poſtulat matrimonij natura, quæ indiuiduam, & inſeparabilem coniugum vitam continet iuxta illud Geneſ. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* Et Matth. *Omnis qui dimiſerit vxorem ſuam excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari.* Quod ſi aliquis coniugum huic obligationi non ſatisfaciat, compelli poteſt à 1

Iudice Eccleſiaſtico cenſuris, & brachio ſæculari inuocato iuxta Textum, *in cap. litteras de reſtitut. ſpoliat.* Vbi Abbas, *n.*29. Couarru. 4. *decret.* 2. *p. c.* 7. *initio. num.* 1. Anton. Cucus *lib.* 5. *inſtit. maiorat. tit.* 15. *num.* 126. Quinimò ſi controuerſia non ſit de matrimonij valore à ſæculari Iudice poteſt compelli, eo quòd obligationi naturali ex contractu debitæ non ſatisfaciat, vt benè notauit Gloſſa *in cap. non eſt de ſponſalib.* per Textum ibi, *Per officium Iudicis, vel Epiſcopi loci.* Et tradit Couarru. *ſuprà n.* 3. Sanch. aliis relatis, *lib.* 9. *diſp.* 4. *n.* 7. Poteſtque Iudex Eccleſiaſticus aduerſus quemlibet alieni coniugis detentorem procedere iuxta dictum Textum in *cap. non eſt de Sponſalib.* quia ad Iudicem Eccleſiaſticum ſpectat iura matrimonij, vtpotè Sacramenti defendere, vt benè notauit Abbas *in d. cap. non eſt. num* 3.

2 Huic obligationi habitandi ſimul poſſunt coniuges ex mutuo conſenſu cedere, ſi iuſta ceſſionis adſit cauſa, & nullum incontinentiæ ſit periculum, vti colligitur ex Paulo 1. Corinth. 7. *Nolite fraudare inuicem niſi ex conſenſu ad tempus vt vacetis orationi.* Dixit *ad tempus*, ob periculum incontinentiæ, vt conſtat ex illis verbis: *Reuertimi in idipſum, ne tentet vos Sathanas.* Quare ſecluſo incontinentiæ periculo poſſunt coniuges thoro ſeparari in perpetuum amore continentiæ, non ex odio, & indignatione, vt deciditur *cap. ſunt qui.* 27. *q.* 2. & *cap. quod Deo* 33. *q.* 5. Verum ſi periculum adſit incontinentiæ etſi ex conſenſu ſit facta in perpetuum ſeparatio, diſſolui debet lege charitatis ad id obligante, vt benè aduertit Sanch. *dicto lib.* 9. *diſp.* 4. *num.* 5. Quapropter Iudex Eccleſiaſticus nulla ratione coniuges iuniores permittere debet ſeparatim viuere, quia periculum incontinentiæ timeri poteſt, vt rectè dixit Abbas, *cap.* 1. *num.* 7. *de coniugio leproſor.* Et *ibi* Alexand. de Neuo, *num.* 6.

3 Secluſo prædicto conſenſu peccatum graue eſt coniuges diu eſſe ſeparatos niſi cauſa alendæ, gubernandæque familiæ, vel Superioris præceptum, aliáve ſimilis neceſſitas intercedat, vti conſtat ex *cap.* 1. *de coniug. leproſor.* Quapropter nequit maritus inuitâ vxore longam peregrinationem vouere; quia ea abſentia non eſt ex cauſa neceſſaria Neque obeſt, quod vxor maritum diſcedentem ſequi teneatur iuxta Textum *in cap. vnaquaque* 13. *q.* 2. quia id verum eſt, quando ex cauſa neceſſaria diſcedit, vel diſcedit alicubi diutiùs commoraturus. Secùs quando diſcedit vagaturus, cuius comitatus vxorem nõ decet: ſicuti aliis relatis notat Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *n.* 15. Notanter dixi *longam peregrinationem*; nam breuem optimè poteſt vir inuitâ vxore præſtare. Cùm enim caput vxoris ſit, non decet ita vxoris conſortio aſtrictum eſſe, quin poſſit aliquandiu recreationis cauſa ab ea diſcedere, quod nullatenus vxori vtpotè viro ſubiectæ permittitur, maximè cùm eius ſtatum non deceat peregrinatio.

4 Ex cauſa verò familiæ, vel reipublicæ neceſſaria poteſt vir ab vxore diutius ſeparari, ſecùs vxor à viro abſque eius conſenſu, cum penès virum ſit familiæ gubernatio, & vxor rarò militiæ, negotiiſque tractandis idonea ſit. Diſcedentem autem maritum ex prædicta cauſa vxor ſequi debet, ſi facilè poſſit iuxta Textum *in c. vnaquaque* 13 *q.* 2. Nam cùm penès maritum ſit neceſſaria ad familiæ gubernationem, & ſuſtentationem prouidere, & matrimonij natura poſtulet cohabitationem mutuam, tenetur vxor maritum diſcedentem ſequi ſi facilè poteſt, niſi fortè in contractu matrimoniali fuerit hæc obligatio excepta, de quibus latè dixi *diſputatio.* 1. *huius tract. punct.* 15. vbi an vxorem relegatam teneatur vir comitari?

5 Verùm vir ab vxore ex prædictis cauſis diſcedens non tenetur ſecum vxorem eum comitari volentem deferre; quia plerunque id moleſtiſſimum eſſet, nec leuibus expenſis ſubiectum. Quare niſi vir aliquo in loco diu commoraturus ſit poſſitque abſque graui incommodo, reique familiaris iactura ſecum vxorem deferre non obligatur, vt rectè dixit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *num.* 14.

6 Ad extremum aduerte ob votum caſtitatis emiſſum, vel affinitatem contractam, etſi liceat coniugi ſeparare thorum, non tamen domum, aut menſam, quia prædicta ſolùm copulam impediunt, non tamen mutuam obſequiorum communicationem, & cohabitationem domeſticam, & commenſalem, vt docuit Gloſſa *in c. noſſe verbo non fraudentur.* 30. *q.* 1. Abbas *in c. ſi vir in fine de cognat. ſpirit.* & *c.* 2. *n.* 2. *de coniugio leproſor.* Sanch. aliis relatis, *lib.* 9. *diſp.* 5. *in fine num.* 19.

§. II.

Qualiter coniuges ſibi inuicem alimenta ſubminiſtrare debeant?

1 *Coniuges obligantur ſibi mutua præſtare obſequia in ſui, ſuorúmque ſuſtentationem.*

2 *Acceptâ dote, & fortuitò pereunte, vel ex culpa mariti tenetur maritus vxorem alere.*

3 *Si vxor ab eius obſequio abſque neceſſaria cauſa receſſerit, non tenetur maritus eam alere. Secùs ſi ex cauſa neceſſaria.*

4 *Item excuſatur maritus ſi inops ſit, & qualiter ſi pecuniam mutuam acceperit.*

5 *Item excuſatur maritus ab alimentis vxori præſtandis, ſi dos promiſſa ſoluta non fuerit.*

6 *Non excuſatur ab obligatione reddendi debitum, corrigendique vxorem.*

7 *Qualiter vxor obligari poſſit ad laborandum marito?*

CONueniunt Doctores coniuges obligari ſibi mutua præ- 1
ſtare obſequia in ſui, ſuorúmque ſuſtentationem. Quapropter vir tenetur vxorem, eiúſque filios alere, quia ad prædictum effectum eam dotatam accepit, vt conſtat *ex leg. pro oneribus. Cod. de iure dotium. leg. dotis fructus ff. eodem tit.* Quod ſi indotatam accepit ab ea obligatione non liberatur. Præſumitur namque ſola vxoris perſona contentus eſſe, vti docet Suidus *de aliment. tit.* 1. *q.* 32. *num.* 11. & *tit.* 7. *q.* 19. *num.* 1. Marien. *lib.* 5. *recop. tit.* 1. *leg.* 3. *gloſſ.* 2. *n.* 29. Barboſa 2. *p. Rub. ff. ſoluto matrim. n.* 43. Sanch. aliis relatis *lib.* 9. *diſp.* 5. *n.* 8. Quod intelligendum eſt caſu quo vxor pauper ſit, nam ſi diues exiſtat dotem conſtituere tenetur; tacitè enim cenſetur vir de dote pactum inire, dum vxorem diuitem accepit. Quod ſi ipſa poſtmodum renuat dotem aſſignare, eximitur vir ab obligatione eam alendi, ſicuti ſi à principio dos ſibi fuiſſet promiſſa, nec tamen ſoluta, vt optimè tradit Bald. *leg. fin. num.* 9. *Cod. de ſententiis, quæ ſine certa quantit.* Ioann. Lup. *cap. per veſtras de donat. inter vir. & vxor. notab.* 3. §. 2. *n.* 1. *& ſeqq.* Gomez Arias, *leg.* 27. *Tauri n.* 130. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 5. *n.* 9. At ſi non vxor, ſed eius parentes diuites ſint, cogi poſſunt iuxta legitimam deſignare dotem, vt ex communi docet Molin. Ieſuita, *t.* 2. *diſp.* 424. *in princ.* Interim autem à viro alenda eſt, quia inops eſt, & abſque promiſſione dotis accepta fuit, vt aliis relatis docet Mol. *diſp.* 425. *verſ. ſi marito dos.* Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 5. *num.* 9.

Acceptâ dote, & fortuitò pereunte, & à fortiori pereunte 2
ob culpam mariti tenetur maritus vxorem alere, quia iam ob dotis receptionem ſubiit eam obligationem, à qua ob fortuitum euentum eximi non debet, vt optimè tradit Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 5. *n.* 10. *argum. leg. ſi cum dotem.* 23. §. *ſi maritus ff. Soluto matrim.* At ſi ob culpam ipſius vxoris dos perit, etſi Abbas *conſ.* 85. *num* 4. *volum.* 2. & Ioann. Lupus *cap. per veſtras de donat. inter vir. & vxor. notab.* 3. §. 1. *n.* 1. Exiſtiment obligatum eſſe maritum eam alere ratione vinculi coniugalis, ſicut tenetur alere vxorem pauperem indotatam, verior mihi videtur ſententia Sanch. *d. lib.* 9. *diſp.* 5. *n.* 10. aſſerentis id verum eſſe, quando vxor careret parentibus qui eam alere poſſint, eo enim euentu coniugalis nexus exigit, vt ei vir alimenta ſubminiſtret maximè ſi in eius obſequio ſit. At ſi parentes diuites habeat excuſatur vir ab eius ſuſtentatione ſicuti excuſatur cùm dos ei promiſſa eſt, & non ſoluta. Perinde enim eſt à viro dotē culpâ vxoris auferri, ac ſi culpâ ipſius vxoris non ſolueretur. Quæ omnia optimè confirmantur ex *leg. quod. ſi nulla ff. de relig. & ſumptib. funer.* vt rectè expendit Sanch. *vbi ſuprà.*

Ab hac autem obligatione alendi vxorem eximitur mari- 3
tus, Primò ſi vxor ab eius obſequio abſque neceſſaria cauſa receſſerit; cùm enim teneatur in viri obſequio eſſe, *cap. hæc imago* 33. *quæſt.* 5. ſi contra hanc obligationem recedat, meritò ei alimenta denegantur. Qui enim non facit quod debet æquum eſt ne recipiat quod oportet, Argum *leg. ſi ea, Cod. de condition. inſertis. leg. Iulianus* §. *affinis ff. de actionib. empti* & tradunt aliis relatis Couarru. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 7. §. 5. *num.* 2. Marien. *lib.* 5 *recopil. tit.* 9. *l.* 2. *gloſſ.* 1. *num.* 52. Gutierr. *canonicar. qq. lib.* 1. *capit.* 24. *numero* 7. Suid. *de aliment. tit.* 1. *quæſt.* 32. *num.* 17. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *num.* 20. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *part. cap.* 2. *n.* 2. Secùs verò eſt, ſi ob ſæuitiam viri aliámve culpam diſcedat; quia eo caſu diſcedit ex iuſta, & rationabili cauſa? ideoque alimentis debitis priuanda non eſt; aliàs maritus ex ſua iniquitate commodum reportaret, ſicuti docent expreſsè omnes Doctores nuper relati. Et idem eſt ſi ob mariti amentiam, vel morbum contagioſum compulſa ſit diſcedere, quia ille diſceſſus culpæ imputandus non eſt; ac proinde priuationem alimentorum inducere non debet, vt aduertit Lara *leg. ſi quis à liberis.* §. *ſi quis ex his num.* 36. *ff. de liberis agnoſcend.* Barboſa, 2. *part. Rub. ff. Soluto matrim. num.* 43. Layman. *ſupra num.* 2. *verſ. præterea.* Sanch. *d. diſp.* 4. *numero* 25. Quinimò cenſeri non debet vxor culpa ſua diſcedere à viro, tametſi ob delictum commiſſum perpetuo carceri detrudatur, quia ille diſceſſus neceſſarius eſt, & coactus, cùm ipſa velit viro cohabitare, & delictum in cuius pœnam imponitur in virum commiſſum non fuit, neque ad illius ſeparationem tendit. Non igitur ob illum diſceſſum priuari alimentis debet, vt pluribus exornat Sanch. aduerſus alios Doctores *d. diſp.* 4. *n.* 23. Verùm ſi ſimul cùm hoc diſceſſu eius dos publicetur, ratione publicationis dotis excuſatur vir ab alimentis præſtandis, vt *num præced.* diximus. Et ob eandem rationem exiſtimo cum Mol. Ieſuita *tract.* 3. *de iuſtit. diſp.* 90. *n.* 7. celebrato diuortio ob adulterium, & in pœnam delicti commiſſi bonis vxoris marito applicatis non eſſe obligatum maritum ad alendam vxorem. Perinde enim eſt,

ac

ac ſi alteri ea bona applicata eſſent. At vxor interpellare poterit Iudicem, qui ex officio maritum compellet vxori aliunde bona non habenti neceſſaria ſubminiſtrare, ſicuti ex communi docet Iul Clarus *lib. 5. ſententiar §. adulterium num.* 17. Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract.* 10. 3. *part. cap.* 2. *numero* 2. *verſ. adde.*

4 Secundò excuſatur maritus ab hac alimentorum ſubminiſtratione ſi inops ſit, quia nemo obligari poteſt ad impoſſibile. Quinimò vxor diues marito inopi miniſtrare alimenta debet, vti pluribus firmat Lara, *leg. ſi quis à liberis §. ſi quis ex his. num.* 14. *ff. de liberis agnoſcend.* Surd. *de aliment. tit.* 1 *quaſt.* 35 *num.* 7. *& ſeq.* & *quaſt.* 36. *à num.* 6. Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *num.* 27. Quod ſi maritus inops pecuniam mutuò acceperit ad vxorem, filióſque alendos, ſolutóque matrimonio nulla ſuperſunt bona mariti, ex quibus illa debita ſoluantur, etſi plures cenſeant vxorem, & filios conueniri poſſe, obligatóſque eſſe, ſi bona habeant ad prædictæ pecuniæ ſolutionem, vtpotè in eorum commodum expenſæ, & ratione cuius ditiores facti ſunt: rectiùs Molina Ieſuita *diſput.* 435. §. *tertium eſt.* & Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 4. *num.* 29. contrarium aſſerunt. Nam eſto in eorum vtilitatem illa pecunia conſumpta ſit, non fuit aliena, neque illis indebita. Quippe erat mariti, in cuius dominium tranſlata erat, & licèt, maritus obligationem non haberet alendi vxorem, & filios cùm inops eſſet, neque petendi mutuam pecuniam, quam ſoluere non poterat: at acceptâ eâ pecuniâ, & illius dominus factus obligationem habet vxorem, & filios alendi, ac proinde vxor, & filij non ab alieno, ſed ex vero domino, & ex ſibi debitis ſuſtentationem acceperunt, nullam ergo obligationem ſoluendi habent: ideóque *leg.* 60. *Tauri*, quæ hodie eſt *lex* 9. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopilat.* decidit mulierem renunciantem lucris conſtante matrimonio acquiſitis obligatam non eſſe ad æs alienum conſtante matrimonio contractum. Et *in leg.* 61. *Tauri* hodie 9 *tit.* 3. *lib.* 5. *recopilat.* aſſeritur mulierem obligatam non eſſe ad debita contracta à marito, niſi probatum fuerit ſimul cum marito ſe obligaſſe, & in eius vtilitatem mutuum ceſſiſſe: ergo ſi vxor, & filij expreſsè ad ſolutionem mutui non ſe obligauerint, tametſi in eorum commodum expenſum ſit, non tenentur.

5 Tertiò excuſatur maritus ab alimentis vxori præſtandis, ſi dos promiſſa ſoluta non fuerit; ſiue fuerit promiſſa ab vxore, eiúſque parentibus, ſiue ab alio quocumque extraneo, quia maritus de dote conueniens pro alimentis vxori præſtandis tacitè intendit nullam obligationem alimentorum ſubire dote non ſoluta. Ea tamen eſt differentia inter promiſſionem dotis factam ab vxore, eiúſque patre, vel ab extraneo, vt rectè Sanch. *lib.* 9. *diſput.* 5. *num.* 5. quod dote promiſſa ab extraneo, & non ſoluta nullam maritus obligationem habet alendi vxorem, tametſi ob impotentiam non ſoluat: at ſi ab vxore, eiúſque patre promiſſa ſit, ſi ex impotentia non ſoluerint, dummodò tempore promiſſionis eam impotentiam non agnouiſſent, tenetur maritus vxori alimenta præſtare, ac ſi dotem recepiſſet, quia cenſenda eſt dos eo caſu perire fortuitò; ſiquidem abſque culpa vxoris, vel parentis non ſoluitur. Quique conueniri nequeunt pro dote ſoluenda vltra quàm facere poſſunt.

6 Verùm eſto excuſetur maritus ab alimentis vxori præſtandis ob non ſolutam dotem promiſſam, non tamen excuſatur ab obligatione reddendi debitum, ipſámque regendi, & gubernandi, quia hæc obligatio ex matrimonij contractu naſcitur, à qua eximi non poteſt contractu non diſſoluto, nec diuortio celebrato, vti tradunt ex omnium ſententia Molin. *tract.* 2. *de iuſtit. diſp.* 425. §. *ſi marito dos.* Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 5. *num.* 1. Ex qua doctrina exiſtimo neceſſariò inferri maritum non poſſe ob dotem ſibi non ſolutam omittere traductionem ſponſæ in propriam domum, aut iam traductam expellere, quia domeſtica cohabitatio neceſſaria eſt; vt debitum coniux commodè exigere, eique reddi poſſit. Atque ita docent Couarruu. 2. *part. decret. cap.* 7. *in princip. num.* 2. Matien. *lib.* 5. *recopil. tit.* 1. *Rub. gloſſ.* 1. *num.* 91. Molina *tract.* 2. *de iuſtitia diſp* 425. §. *ſi marito dos.* Sanch. alios referens *lib* 9. *diſput.* 5. *num* 17.

7 Supereſt quæſtio, An vxor obligari poſſit ad laborandum marito? Cui quæſtioni optimè reſpondet Laymann. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *part. cap.* 2. *in fine*, ſub hac diſtinctione; ſi enim (inquit) ſermo ſit de labore ad gubernationem, & ſuſtentationem familiæ neceſſario, qualis eſt cibos coquere, lauare veſtes, &c. ſpectari debet loci conſuetudo, & ſtatus vxoris, quæ ſi non patiantur huiuſmodi labores fieri ab vxore ſed à famula, non poterit obligari à marito ad prædicta præſtanda: argum. *leg. in tradum la* 1. *ff. de operis libertor.* ibi, *Sed ſi liberta quæ operas promiſit ad eam dignitatem perueniat, vt inconueniens ſit præſtare patrono operas, ipſo iure hæc intercident.* At ſi prædicti labores ſtatum vxoris non dedeceant, vel ita pauperes ſint, vt maritus famulam conducere nequeat, ſine dubio ad prædictum laborem præſtandum obligari à marito poterit, vt pluribus exornat Sanch. *lib.* 6. *de matrim. diſput.* 6. *num.* 14.

Verùm ſi loquamur de labore ad lucrum neceſſario, tunc ſubdiſtinguendum eſt, ſi vxor attulit dotem ex cuius fructibus ali à marito ſufficienter poteſt, nequaquam cogenda eſt ad laborandum, quia vxor non tenetur operari, vt marito lucrum acquirat, cùm ſic lucrata ad vxorem iure communi pertineant. At ſi nullam dotem attulit, vel attulit inſufficientem, vel culpa vxoris, aut caſu fortuito periit, cogi poterit ad laborandum iuxta eius ſtatum, & conditionem; quia eo caſu non eſt cenſenda labore in mariti lucrum, ſed in propriam ſuſtentationem.

§. III.

Obligantur coniuges ſe inuicem corrigere.

1 *Vterque alterum corrigere tenetur, ſed cum diſcrimine.*
2 *Vir vxorem delinquentem moderatè punire poteſt.*
3 *Quæ ſint pœnæ, quas maritus vxori imponere poſſit in pœnam delicti commiſſi?*
4 *Punitio ex recto fine fieri debet, & delicto commenſurari.*

CVm coniuges indiuiduam vitæ conſuetudinem retineant, æquum eſt vt coniugali ſe inuicem affectu corrigant, & ad peccatorum emendationem adiuuent, hoc tamen diſcrimine. Nam cùm vir ſit caput vxoris *Geneſ.* 2. Ad *Epheſ.* 5. & 1. *Corinth.* 11. poteſt vxori præcipere ea quæ ad familiæ gubernationem iudicauerit expedire. At vxor nullum marito præceptum imponere poteſt. Deinde marito exhortatione, & punitione datum eſt vxorem corrigere. At vxori vtpotè ſub viri poteſtate exiſtenti ſola exhortatio, non punitio permittitur. Hoc igitur ſuppoſito. 1

Poteſt vir vxorem delinquentem in pœnam delicti commiſſi punire, punitione inquam leui, & moderata, vti conſtat ex *leg. rei iudicatæ ff. ſoluto matrimonio*, neque enim mancipium eſt, nec famula, ſed ſocia, & adiutrix. Quod ſi delictum eius conditionis ſit, vt grauem punitionem exigat, non obinde marito conceditur ea punitio, ſed leuis tantùm, vt publicæ poteſtati integrum, & illæſum ius maneat puniendi prædictum delictum, ſi ad eius tribunal deferatur, vt notauit Victor *relect. de poteſt. ciuili in fine.* Paul. Layman. *libro* 5. *tract.* 10. 3. *parte capite* 2. *numero* 9. Neque enim vir comparatione vxoris, & paterfamiliâs comparatione domeſticorum poteſtatem puniendi ſibi ſubditos habent, niſi quatenus à Republica illis conceſſum eſt. Quippe poteſtas delicta puniendi iure ipſo naturali in communitate reſidet, eo namque quo plures in vnum congregantur, ea communitas poteſtatem habet delicta puniendi, aliàs nec communitas conſeruari, neque in ſuo munere contineri poſſent. Verùm quia communitates diuerſæ ſunt, aliæ perfectæ, vt eſt ciuitas, prouincia, regnum, nemini alteri ſubordinata; aliæ imperfectæ quæ partes ſunt harum ciuitatum ipſiſque ſubiectæ, inter quas minimum locum obtinent familiæ, integra poteſtas delicta puniendi vſque ad mortis pœnam in communitate perfecta reſidet, ſeu in eo qui prædictæ communitati præeſt; at communitas imperfecta, & qui illi præeſt ea ſolùm poteſtate gaudet, quæ à perfecta communitate conceditur, & iudicata eſt ſufficiens ad illius conſeruationem. Quapropter maritus comparatione vxoris etſi poteſtatem habeat eius delicta puniendi, non tamen pœna graui, ſed leui & moderata, leuiori inquam quàm filiorum delicta, & longè leuiori quàm mancipia, quia à perfecta communitate amplior poteſtas non conceditur, vt ex vſu, & conſuetudine conſtat, neque oportebat concedi, vt ſic mutuus coniugalis amor efficaciùs conſeruaretur. 2

Quod ſi roges quæ ſint pœnæ permiſſæ marito, quibus vxorem punire poſſit, & quæ non? Breuiter reſpondeo ſpectandam eſſe loci conſuetudinem attentâ vxoris conditione, quippe vxor humilis, & plebeia grauiùs puniri ſolet quàm nobilis. In particulari autem certum eſt non poſſe maritum punire vxorem pœna mortis, mutilationis, exilij perpetui, carceris, vulneris, alteriúſve percuſſionis, ex qua eius ſalus, vel membrum periculum ſubeat; has enim pœnas ſibi Reſpublica perfecta reſeruauit, quas nec dominis comparatione ſeruorum permiſit. Plerunque cenſerem ſubtractione cibi maritum vti debere in vxore punienda, quia hæc pœna ſufficiens videtur ad continendam vxorem, & eius defectus communiter contingentes puniendos. Cui pœnæ addi poſſunt aliquot recluſionis dies etiam compedibus appoſitis. Nam licèt priuati carceres omnibus priuatis interdicantur, vt conſtat *ex lege vnica Cod. de priuatis carceribus.* Et habetur *lege regia* 5. *tit.* 23. *lib.* 4. *noua collect.* Et tradidit D. Thom 2. 2. *quaſt.* 65. *art.* 3. id intelligendum eſt de carcere perpetuo, & ordinario, ſecùs de carcere imperfecto, quique commiſſo delicto, & ad breue tempus deſignatur, vt rectè notauit Molin. *tract.* 3. *de iuſtit. diſp.* 2. *num.* 18. vxorem tamen cædere alapis, conculcare pedibus, fuſtibus percutere rarò permitterem, quia coniugali affectui, & timori, qui ſemper ſpectandus eſt, hæ graues punitiones ſi frequentes ſint non leuiter obſtant. Minus cenſeo concedendam verberum punitionem, quia hæc ſeruorum propria eſt, vti colligitur *ex leg. conſenſu poſt princ.* 3

Cod. de repudiis. Authent. de nuptiis § *mitiores collat.* 4. Et licèt aliquando cauſa vrgente ingenui ſoleant hac affici punitione, id contingit cùm in minori ætate ſunt conſtituti. Quapropter (niſi cauſa grauiſſima vigeret) peccatum mortale exiſtimarem eam punitionem, etiamſi in ſuo genere leuis, & moderata ſit, quia ex ſe vxorem maximè dedecet, & in plurimum ſententiis ſufficientem præbet diuortij cauſam. Atque ita ſuſtinent Sotus, *lib. 5. de iuſtit. quæſt. 2. art. 2. in fine corp.* Arag. 2. 2. *quæſt.* 65. *art.* 2. *verſ. de marito.* Sanch. *lib.* 10. *difficult.* 18. *num.* 16. plures referens Molin. *tractat.* 3. *diſputat.* 2. *in fine numero* 20. Rota apud Farinac. *deciſ.* 571. Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap. vlt. num.* 5.

4 Duo vero in hac punitione ſeruanda ſunt; primum, ne punitio delictum excedat, ſed illi commenſuretur; quin potiùs expedit vt maritus leuius vxorem puniat, quàm delictum exigit. Etenim hac ratione pax, mutuáque beneuolentia inter ipſos conſeruabitur. Secundum, ne ex odio punitio fiat, ſed ex charitate, zelóque iuſtitiæ ad correctionem, emendationémque vxoris, & in domeſticorum exemplum.

Pvnctvm VI.

De diſſolutione matrimonij quoad thorum, & habitationem.

1 HVcuſque de proprietatibus matrimonij ſumus locuti, ſupereſt diſſeramus de eius contrariis. Matrimonium namque diximus vinculum eſſe indiſſolubile, obligationémque ſecum trahere reddendi debitum, ſimúlque cohabitandi. Et licèt Iudæis fuerit permiſſum matrimonium conſummatum diſſoluere *Deuteronom.* 24. & *Malachia.* 2. At poſt legem Euangelicam *Matth.* 5. & 19. nec Iudæis, nec Gentilibus permiſſum eſt vinculum matrimonij conſummati diſſoluere: ſolùm enim fauore fidei matrimonio infidelium conceditur diſſolutio, ſi alter ad fidem conuertatur, altero in infidelitate remanente. Extra hunc caſum vinculum matrimonij conſummati tam fidelium, quàm infidelium indiſſolubile perſiſtit, ſola morte coniugis diſſoluendum, vti tanquam de fide certum definitum eſt ab Alexand. III. *cap. ex parte de Sponſalib.* & à Concil. Florent. *in Armenor. inſtruct.* & à Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 10. Neque his obſtat quod Chriſtus Dominus *Matth.* 19. dixerit: *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimiſſam duxerit mœchatur,* quaſi diceret ex cauſa fornicationis dimitti vxorem poſſe, & aliam duci abſque mœchia; id enim indicat exceptio illa niſi ob fornicationem. Non inquam obſtat, quia Chriſtus Dominus ſolùm dixit mœchari eum, qui vxorem dimittit extra cauſam fornicationis. At de dimittente cauſa fornicationis exiſtente (inquit Caietan. in præſenti) nihil decidit. Præterea Chriſtus Dominus, voluit eo in loco libellum repudij, quo matrimonij vinculum, & mutua coniugum habitatio diſſoluebatur omnino tollere, & ſolùm permittere diſſolutionem cohabitationis ex cauſa fornicationis, ideóque inquit, *Qui vxorem ſuam dimiſerit excepta cauſa fornicationis mœchatur, quia iniuſtè dimittens facit eam mœchari.* Prædictus ergo Textus diſſolutionem cohabitationis interdicit niſi ex cauſa fornicationis, nullo verbo facto de diſſolutione vinculi coniugalis, ſicuti explicat Auguſt. *lib.* 2. *de adulter. coniug. cap.* 9. Abulenſ. *c.* 19. *Matth. quæſt.* 76. Maldonat. & Ianſen. *ibi.* Sanch. *lib.* 10. *de matr. diſp.* 2. *num.* 3. vbi alios Textus contrarium indicantes explicat. Quocirca quæſtio verſatur, quibus ex cauſis obligatio thori, & coniugalis habitationis diſſolui inter coniuges poſſit; Et nemini eſt dubium poſſe diſſolui ex mutuo conſenſu, quia nullo iure inuenitur interdictum, quin potius colligitur conceſſum ex Paulo 1. *Corinth.* 7. debet tamen fieri diſſolutio non ex odio, & indignatione, ſed amore caſtitatis, & abſque incontinentiæ periculo, ideoque maturè, & longâ examinatione factâ, & non aliter hæc ſeparatio facienda eſt, vt frequenter omnes Doctores conſulunt. Supereſt ergo examinandum, qualiter ex delicto hæc cohabitatio diſſoluatur?

§. I.

An ex cauſa fornicationis diſſolutio coniugalis habitationis fieri poſſit?

1 *Adulterium cauſa eſt ſufficiens, vt vir ab vxore in perpetuum diuertat.*
2 *Nomine adulterij qualibet copula etiam ſodomitica intelligitur.*
3 *Debet adulterium formale eſſe.*

1 ADulterium vxoris cauſam eſſe ſufficientem, vt vir ab vxore diuertere in perpetuum poſſit, conſtans eſt omnium Catholicorum ſententia ex illo Matt. 5. & 19. *Ego autem dico vobis, quicumque dimiſerit vxorem ſuam excepta cauſa fornicationis, &c.* Et ex *cap. ſignificaſti. Cap. gaudemus. C. ex litteris de diuort.*

Et licèt Chriſtus Dominus, aliique Textus Iuris Canonici ſolùm de adulterio vxoris vtpote grauiori mentionem fecerint, ideóque Caiet. *in illud. Matth.* 19. cenſuerit ſolis viris concedi ob adulterium vxoris ſeparationem. At veriſſima ſententia defendit in hac cauſa vtrumque coniugem parem eſſe, licitúmque eſſe vxori ob adulterium viri diuortium celebrare. Non enim cenſentur coniuges obligari ad mutuam cohabitationem, & debiti redditionem, niſi quatenus ſibi inuicem fidem datam ſeruauerint. Quare eâ fide violatâ ab obligatione reddendi debitum, mutuóque cohabitandi innocens ſiue vir ſit, ſiue fœmina abſoluitur, ſicuti pluribus comprobat Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 3. *num.* 6. Farinac. 4. *tom. quæſt.* 141. *num.* 9. Gutierr. *de matrim. cap.* 129. *num.* 2. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 1. *initio & num.* 6. Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 16. *à num.* 4. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3 *part. cap.* 7. *num* 8. Gaſpar Hurtado *diſput.* 11. *difficult.* 2. & colligitur apertè ex illo Pauli 1. Corinth. 7. *His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio, non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere* (ſubintellige abſque iuſta cauſa.) *Quod ſi diſceſſerit* (nempe ex iuxta cauſa) *manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Supponit ergo Paulus ex aliqua cauſa iuſta poſſe vxorem à marito diſcedere, aliàs cogeret eam viro ſuo reconciliari, nullatenúſque optionem daret ſe viro reconciliandi, vel continenter viuendi. Quod ſi aliquam cauſam iuſtam diſcedendi à marito vxor habere poſſet, maximè adulterium, quod fides ſibi data violatur.

Nomine adulterij ratione cuius diuortium celebrari ab innocente poſſit, etſi aliqui cenſuerint ſolam copulam naturalem cum alieno viro, vel fœmina eſſe intelligendam, communis ſententia defendit teſte Abbate *in cap. maritus de adulter. num.* 3. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 4 *num.* 3. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 1. *concluſ.* 5. Baſil. Ponce, *cap.* 16. *num.* 5. *dicto cap.* 7. *n.* 7. Gaſpar Hurtado *dicta difficult.* 2. Riccio *deciſ.* 273. *in praxi*, & aliis ſodomiam, & beſtialem intelligi, quia his criminibus caro coniugis in alienam diuiditur contra matrimonij fidem. Debet autem ſodomia, & beſtialitas completa eſſe, id eſt cum ſeminis effuſione, aliàs non perfectè in alienam carnem eſſet diuiſio, neque conſummata iniuria, neque ſufficiens diuertendi cauſa. Quòd à fortiori procedit in tactibus, pollutionéve, ſiue ſecum tantùm, ſiue cum alio, vti aduertunt omnes præcitati Doctores. 2

Debet autem adulterium occaſionem diuortij præbens formale eſſe; quare ſi ex aliquo capite ab ea malitia excuſatur, eo quòd ignoranter, vel per violentiam commiſſum ſit, nullo modo occaſionem diuortij præbere poteſt, quia alteri coniugi iniurioſum non eſt, vt rectè ex omnium ſententia docet Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 17. *num.* 8. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 5. *à n.* 11. Argum. *cap. cum per bellicam.* 34. *q.* 2. Et *leg. vxor* 7. *Cod. de repudiis* Quinimò Abbas *conſ.* 4. *n.* 3. *volum.* 1. Roſella *verbo Adulterium. n.* 5. Sylu. *ibi q. vlt.* Armilla *n.* 5. Tabiena, *q.* 1. *n.* 3. Graffis 1. *p. deciſ. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 72. *caſu* 2. Et inclinat Gregor. Lopez, *leg.* 7. *verbo por fuerça. tit.* 9. *part.* 4. Et probabile cenſet Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 5. *num.* 13. affirmant adulterium commiſſum ex metu cadente in virum conſtantem non concedere innocenti Ius diuertendi, quia non ex malitia, & dolo, quod videtur requiſitum iuxta *leg. penult. ff. ad leg. Iul. de adulter.* commiſſum eſt, & fauet Auguſt. relatus *in cap. propoſito.* 32. *q.* 5. excuſans Lucretiam ab adulterij crimine non quoad culpam, ſed quoad pœnam eo quòd metu coacta ſit. Sed prædictis aſſentiendum non eſt, nam cùm metus non excuſet à culpa adulterij, & fidei datæ violatione, quibus diuortium iure naturæ innititur, non poteſt à diuortio, dotiſque amiſſione excuſare, tametſi excuſet à pœna legibus indicta, vt tradit Couaruu. 4. *decretal.* 1. *p. cap.* 1. *initio, n.* 3. Azeuedo *lib.* 8. *recopil. tit.* 20. *leg.* 1. *num.* 22. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 17. *n.* 5. & pluribus relatis Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 5. *num.* 16 Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 2. *num.* 10. 3

§. II.

Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commiſſum celebrare diuortium?

1 *Diuortium nequit eſſe, ſi vterque nocens ſit.*
2 *Ob adulterium, cuius author eſt maritus non poteſt vxor repudiari.*
3 *Ex eo quòd maritus cauſam remotam adulterij vxori præbuerit, non impeditur à diuortio celebrando.*
4 *Ob adulterium iam condonatum nequit coniux innocens diuertere.*
5 *Si innocens ſigna remiſſionis adultero præſtet abſque animo remittendi, probabile eſt in foro conſcientiæ ad diuortium conari poſſe.*
6 *Remiſſio ſolùm eſſe poteſt de delicto præterito, non futuro.*

7 *Ex eo quòd vnus coniux adulter alterum de emendatione moneat, monitus non cedit iuri diuertendi, etſi aliqui contrà cenſeant.*

1 PRimò conueniunt Doctores diuortium eſſe non poſſe, ſi vterque nocens ſit, quia iniquum eſt vnius delictum punire alio delinquenti indemni ſeruato. Quapropter iura clamant paria delicta quoad priuatorum ius mutua compenſatione tolli. *Cap. penult. & vlt. de adulter. Cap. ſignificaſti. cap. ex litteris de diuortiis. Cap. 1. ſeqq. per totam 32 quæſtion. 6.* Et *leg. ſi vxor. ff. Ad leg. Iul. de adulter.* Et *leg. viro, atque vxore. 39. ſoluto matrim.* & aliis. Neque refert, an adulterium vxoris grauius ſit, & publicum, vtrique adulterium ſecretum, & vnum prius, alterum poſterius, quia per quodcunque fides in matrimonio data violatur, & ius diuertendi ſolùm innocenti conceditur, vti docet ex omnium ſententia Sanch. *lib. 10. diſp. 5. à num. 2.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 17. à num. 5.* Coninch. *diſp. 35. dub. 2. num. 12.* Gutierr. *de matr. cap. 129. num. 15.* Paul. Layman. *tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 13.* Hæc tamen mutua compenſatio ſolùm eſt quoad diuortium, dotiſque amiſſionem, nam quoad accuſationem criminalem, & vindictam publicam non eſt compenſatio; cùm liberum ſit marito adultero accuſare criminaliter vxorem de adulterio, cùm tamen ipſi vxori non permittatur maritum accuſare. *leg. 1. Codic. ad leg. Iul. de adulter.* ſicuti aduertit Sanch. *lib. 10. diſputat. 8. numero 46.* Laymann. *lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. numero 13.*

2 Secundò nequit maritus repudiare vxorem ob adulterium, cuius ipſe author fuit, quia eo caſu maritus æquè ac vxor culpabilis exiſtit: ſicuti docent ex omnium ſententia Sanch. *lib. 10. diſput. 5. à num. 3.* Farinac. *t. 1. quæſt. 143. §. ſeparatio thori,* Gutierr. *cap 129. num. 16.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 17. num. 7.* Coninch. *diſp. 35. dub. 2. num. 8.* Gaſpar Hurtado *diſp. 11. difficult. 3. num. 12.* Laym. *tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 8.* Quod adeò verum eſt, vt etiamſi vxor proſtitutioni conſentiat, eáque adulterij ſit locus repudij non detur, vt colligitur expreſsè ex *cap. diſcretionem §. quod ſi forſitan. De eo qui cognouit conſanguin.* &c. ibi *præſertim inuitam*: dictio enim illa *præſertim* declarat, quod minoris dubitationis eſt, ſcilicet cùm conſentit inuita, & ſupponit idem eſſe in caſu magis dubio, qualis eſt cùm liberè conſentit. Neque enim æquum erat, vt eleganter inquit Iuriſconſult. Scæuola in *leg. cùm mulier 47. ff. Soluto matrimonio.* quod maritus improbaret mores, quos ipſe, aut anteà corrupit, aut poſtea probauit, ſicuti omnes Doctores nuper relati aduertunt. Quinimò cenſeo, ſi adulterio tacitè conſentiat; eo quòd potens facilè impedire non impedit nullâ legitimâ occaſione intercedente, nequit illud obiicere; quia illo tacito conſenſu cenſendus eſt remittere ius diuertendi, quod ex iniuria illata ſibi conceditur. ideóque in *leg. 2 Cod. ad leg. Iuliam, de adulter.* vir conſentiens pœna lenonis punitur. Atque ita docent Caſtro, *lib. 1. de lege pœnali, cap. 4.* Henriq. *lib. 11. cap. 17. num. 4.* Sanch. pluribus relatis, *lib. 10. diſput. 5. numero 5.* vbi optimè aduertit mulierem conſciam de mariti adulterio, neque impedientem non eſſe cenſendam conſentire, quia rarò ipſa impedire poteſt, neque eius diſſimulatio, vtpotè quæ eſt viro ſubiecta cenſenda eſt delicti approbatio. Notanter dixi *nullâ legitimâ occaſione*, ſi enim vir ſuſpicionem habens de vxoris adulterio diſſimulet ſe in longinquum proficiſci animo ſtatim redeundi, vel teſtes abſconditos apponat, vt certus de adulterio poſſit vxorem dimittere, vel in futurum emendare, nullatenus cenſeri debet adulterio conſentire, ſed illud permittere ob honeſtum finem, ſicuti pluribus comprobat Sanch. *lib. 10. diſputat. 12. num. 52.*

3 Ex eo autem quod maritus cauſam remotam vxori dederit adulterium committendi negando inquam debitum, non ſuppeditando alimenta, atque eam è domo, & ex ſua cohabitatione expellendo, non cenſetur adulterio conſentire, neque à diuortio faciendo impeditur, vti colligitur *ex cap. ſignificaſti de diuortiis.* Et ibi Gloſſa *verbo materiam.* Neque enim mulier ad fornicandum vlla ratione adduci debebat: *cap. itáne 32. quæſt. 5.* Neque ignoſcendum eſt (vt inquit Vlpian. *leg. palam num. 43. ff. de ritu nuptiar.* Et Gloſſa *cap. ex litteris de Diuortiis.*) ei qui obtentu paupertatis turpiſſimam vitam agit. Atque ita fatentur omnes Doctores teſte Sanch. *lib. 10. diſp. 5. num. 6.* Gutierr. *cap. 129. num. 8.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 17. n. 7.* Coninch. *diſp. 35. dub. 2. in fine.* Quod intelligendum inquiunt Thom. Sanch. Gutierr. Coninch. & Farin. *quæſt. 143. num. 12.* niſi vir eâ intentione vxorem repuliſſet, alimentiſve priuaſſet, vt neceſſitate compulſa adulterium committeret; quia eo caſu adulterium vxoris marito eſt voluntarium perindéque eſt, ac ſi adulterio conniueret.

4 Tertiò ob adulterium iam condonatum, & remiſſum nequit coniux innocens diuortium facere: ipſa enim condonatione, & remiſſione ceſſit iuri diuertendi acquiſito, ſicuti vniuerſi Doctores docent. Dupliciter autem hæc condonatio fieri poteſt expreſsè, vel tacitè: expreſsè fit, ſi verbis expreſſis remittat iniuriam ſibi factam, & ius diuertendi ex ea acquiſitum, *iuxta leg. ſi maritus 25. §. ſi negauerint ff. ad leg. Iul. de adulter.* Tacita remiſſio contingit, ſi conſcius adulterij, & potens petere diuortium coniugi adultero copuletur, vel illum ita familiariter tractet, ſicut antea, nam prædictis ſignis ſatis præſumitur animum habuiſſe reconciliationis, ideóque ad intentandum diuortium, accuſandúmque adulterum non admittitur, vt tradit deciſio Rotæ apud Farinac. *193. volum. 2. conſil.* Neque ad hanc condonationem requiritur adulteri acceptatio, quia ea condonatio eſt quædam iuris ceſſio, & remiſſio, quâ ſignis exterioribus manifeſtata tollitur ab adultero impedimentum exigendi debitum, quod ex adulterio commiſſo contraxerat, vt rectè probat Sanch. *lib. 10. diſputat. 14. à numero 1.*

5 Quod ſi innocens adultero prædicta ſigna remiſſionis præſtet abſque animo remittendi ius quod habet accuſandi adulterum tum ciuiliter, tum criminaliter, etſi in foro externo nec diuortium, neque accuſationem intentare poſſit; at in foro conſcientiæ probabile eſt ius diuertendi & accuſandi integrum retinere, vti pluribus comprobant Sanch. *dicta diſp. 14. à num. 21.* eo quòd illa facta non ſint ipſo iure remiſſiones, ſiquidem facta ex imperio Iudicis, eo quòd adulterium non plenè probatum ſit, remiſſionem non inducunt, ſed ſolùm ſunt ſigna animi remittentis. Quare eo animo deficiente nulla eſt cenſenda remiſſio. Quod ſatis indicat Textus *in leg. quæſitum 40 §. item quæritur ff. ad leg. Iuliam de adulter.* dum inquit deſtitiſſe videri. Et *leg. regia 8. titul. 17. part. 7.* [caſpues que aſi la a cogio en ſu caſa, entiendeſe que la perdo.] Non enim aſſerunt de facto remiſiſſe, ſed præſumi remiſſionem feciſſe.

6 Illud certum remiſſionem ſolùm eſſe poſſe de delicto præterito, non de futuro, ne delinquenti occaſio relabendi concedatur. Quapropter ſi reconciliatus iterum delictum committat poterit non ob delictum remiſſum, ſed ob delictum denuò patratum intentari ab innocente accuſatio tam ciuilis quoad diuortium, & dotem, quàm criminalis ad punitionem. Vnde ſi vterque fuerit nocens, ſibique mutuò iniuriam ceſſerint, qui poſt reconciliationem lapſus fuerit diuortio ſubiectus eſt, neque innocenti diuortium intentanti obiicere poteſt crimina remiſſa. *cap. de his de accuſationib.* Et *cap. ſi illic. 23. quæſt. 4.* iuncta Gloſſ. *verbo recidiuo.* Et *leg. tranſigere, Cod. de tranſactionib.* Neque remittentibus actiones conceditur regreſſus. Leg. *quæritur verſ. ſi venditor. ff. de Ædilitio edicto.* Et tradit ex communi ſententia Sanch. *lib. 10. diſp. 5. num. 21.* Et *diſp. 6 num. 7.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 17. in fine.* Coninch. *diſp 35. dub. 2. concl. 5 num. 17.* Molin. *tract. 3. diſp. 95.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14.*

7 An verò eo quod vnus coniux adulter, & emendatus alterum de emendatione moneat, cenſeatur vterque ſibi reconciliari? Non conueniunt Doctores Sanch. plures referens *lib. 10. diſp. 7. num. 4.* Paul Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14.* Coninch. *diſp. 35. dub. 2. num. 1. concl. 6.* cenſent reconciliationem factam eſſe non ſolùm ex parte illius qui monet, & reconciliationem offert, de quo non videtur eſſe dubium, ſed etiam ex parte moniti; qui eſto reconciliationem non admittat, admittere illam tenetur, cùm ſit æquè nocens, ac petens reconciliationem. Sed rectiùs Baſil. Ponce, *lib. 10. cap. 17. in fine.* Gaſpar Hurtado *diſput 11. difficult. 3. n. 10.* cenſent admonitum ex ſola admonitione ſibi facta, & reconciliatione oblata, ſed non acceptata non ceſſiſſe iuri diuertendi, quod ex alterius adulterio acquiſierat; quia eſto æquè nocens ſit, ac petens reconciliationem, id ſolùm probat non poſſe alterum accuſare delicto ſibi non remiſſo, non tamen probat ceſſiſſe iuri diuertendi. At delicto remiſſo ſi poſt remiſſionem non delinquerit diuortium intentare poterit, quia nihil impedit: ſi verò iterum in delictum labatur, amittit ius diuortij petendi, emendatus verò intentare diuortium non poteſt, eo quod ſibi non fuerit delictum remiſſum.

§. III.

An vxorem in adulterio perſiſtentem teneatur innocens dimittere?

1 *Plures affirmant obligatum eſſe recedere.*
2 *Verius eſt oppoſitum.*
3 *Aliquando per accidens hæc obligatio eſſe poteſt.*
4 *Rarò, vel nunquam obligata eſt vxor diuertere à marito adultero.*

1 VIdimus innocentem neque iniuriam remittentem diuertere à coniuge nocente poſſe, inquirimus, an teneatur? Plures Doctores, quorum meminit Sanchez *lib. 10. diſp. 13. à numero 4.* cenſent obligatum eſſe diuertere à coniuge adultera: eo quod apud ſe retinens, & debitum exigens, & reddens cenſeatur ius delicto conniuere, grauéque hæredibus legitimis detrimentum inferre, ſi illegitimi, & ſpurij ſupponantur. Et fortè ob hanc cauſam *Prouerb. 18.* dicitur: *Qui autem tenet adulterum ſtultus eſt, & inſipiens, ſiquidem*

ea retentione ſuis hæredibus iniuriam irrogat debita hæreditate defraudando, ſuaque famæ notam lenonis imponit iuxta Textum *in cap. ſi quis crudelis. 32. quæſt. 2.* ibi : *Sicut crudelis, & iniquus eſt, qui caſtam dimittit vxorẽ, ita fatuus eſt, & iniuſtus qui retinet meretricem, patronus enim turpitudinis eſt.* Et *c. ſi vir de adulteriis.* ibi *Si vir ſciens vxorem ſuam deliquiſſe quæ non egerit pœnitentiam, ſed permanet in fornicatione, vixerit cum illa reus erit & eius criminis particeps.*

2 Cæterùm communior eſt ſententia, & vera per ſe ratione adulterij nullam eſſe obligationem vxorem adulteram dimittendi, vti colligitur ex D. Auguſt. relato *in cap. idololatria 28. quæſt. 2.* ibi : *permiſit Dominus non iuſſit.* Et *ex cap. quemadmodum, de iureiurando,* ibi : *tutius eſſe adulteram non accuſare.* Ad idem eſt *cap. de benedicto. Cap. quod autem. Cap. non erit. Cap. cùm venundatur, cap. apud miſericordem. 32. quæſt. 1.* Neque contrarium probant Textus *num. præced.* relati loquuntur enim de marito retinente vxorem adulteram nullâ adhibitâ correctione, is namque eius turpitudinis particeps, & patronus cenſeri debet, & omnis nocumenti legitimis hæredibus facti cauſa. Secùs verò de marito qui retinet adulteram corrigens, & quantum in ſe eſt delictum impediens. Neque eſt vllus alius Textus, ex quo leuiter colligatur obligatio expellendi adulteram. Quinimo Chriſtus Dominus *Matth. 5. & 19.* à præcepto non dimittendi vxorem excepit fornicationis cauſam, indicans ſatis ſtante cauſa fornicationis, neque aſtringi maritum ad retinendam vxorem, neque ad illam expellendam, ſed vtrumque ei liberum eſſe. Rationéque aperta id ipſum conuincitur. Nam cùm diuortium iure ipſo naturæ introductum ſit in pœnam delinquentis, & innocentis fauorem, æquũ erat ne innocens ad illius executionẽ aſtringeretur, ſed illo pro ſuo libro vti poſſet, aliàs in illius pœnam verteretur. Atque ita ex communi ſententia ſuſtinent Sanch. *lib. 10. diſp. 11. à n. 6.* Coninch. *diſp. 35. dub. 3.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 15.* Gaſp. Hurtado *diſp. 12. diffic. 4. à n. 15.*

3 Dixi *per ſe*, nam per accidens ratione correctionis, vel ſcandali aliquando etſi rariſſimè obligari maritus poteſt : ſi enim credat maritus vxorem corrigendam eſſe, ſcandalúmque ſedandum, ſi eam ſaltem ad tempus dimittat, idque præſtare poſſit abſque graui ſuo incommodo, lege charitatis tenebitur, vti aduertunt prædicti Doctores. At id fieri eſt impoſſibile, ideóque dixi rariſſimè poſſe maritum obligari. Quippè vxor quæ in domo mariti eam reprehendentis, & punientis delinquit, inde dimiſſa liberiùs peccabit. Non igitur dimiſſio correctioni vxoris medium aptum eſt. Prætérquàm quòd huiuſmodi medium eſt marito onerioſum, tum quia cogitur cœlibem vitam agere, tum quia firmat adulterij ſuſpicionem, quæ in graue dedecus ei cedit : vti autem medio ad corrigendam vxorem ita dubio & ſibi incommodo nullatenus maritus tenetur. Et ob eandem rationem non tenetur ratione vitandi ſcandali, ſeu ſuſpicionis, quam plures concipere poſſunt ſe delicta vxoris patrocinari, maximè cum huic ſuſpicioni aliis mediis ſuccurri poſſit, nempe vxoris reprehenſione, recluſione, aliáve moderatâ punitione, qua ſatis intelligi poſſit ipſum minimè adulterio conſentire. Quod ſi adhuc ſuſpicio perſiſtit, patienter ſuſtinenda eſt, eſt enim ſcandalum non datum, ſed acceptum.

4 Ex his à fortiori infertur rarò vel nunquam obligatam eſſe vxorem diuertere à marito adultero. Non enim tenetur correctionis præcepto, cùm ipſi vtpote viro ſubditæ datum non ſit virum corrigere puniendo, ſed monendo, & exhortando, neque dimiſſio cenſenda eſt medium aptum ad correctionem; quippe dimiſſus deterior fiet. Prætérquàm quod vxori incommodiſſimum eſt, quæ cogitur & cœlibem vitam degere, & mariti conſortio ſibi regulariter vtiliſſimo priuari. Minus obligari poteſt ob vitandum ſcandalum, ſeu ſuſpicionem, quod ipſa mariti delictis aſſentiatur, cùm omnibus compertum ſit mulieres ægerrimè ferre maritos aliis commiſceri, neque potentes eſſe ad illos continendos, ſicuti aduertunt Henriq. *lib. 11. c. 17. n. 3.* Marienzo, *lib. 5. recopilat. tit. 1. rub. gloſſ. 1. num. 101.* Saa, *verbo diuortium, num. 6.* Sanch. plures referens, *diſp. 13. num. vlt.* Coninch. *diſp. 35. dub. 3. concl. 2.* Gaſpar Hurtado *diſp. 11. diffic. 4. in fine.*

§. IV.

An propria authoritate poſſit innocens à coniuge adultero diuertere, vel neceſſariò ſententia Iudicis requiratur ?

1 *Proponitur ratio dubitandi.*
2 *Secluſo ſcandalo tam ob adulterium occultum, quàm notorium licet diuortium facere.*
3 *Procedit hæc doctrina ſiue adulterium commiſſum ſit poſt ſpolium, ſiue ante.*
4 *Si ſpoliatus obiiciat ſpolianti adulterium, non obinde reſtituendus eſt, niſi adulterium ſpoliantis ſit æquè notorium.*
5 *Probatur efficaciter ob adulterium occultum poſſe innocentem recedere.*
6 *Satisfit obiectioni.*
7 *Vt prædictum diuortium fiat, debet innocens moraliter eſſe certus de adulterio coniugis.*
8 *Ea quæ in iudicio externo probata ſufficiunt, vt Iudex ſententiam diuortij ferat, hanc certitudinem moralem præſtat.*
9 *Exorta controuerſia ſuper impotentia viri, ſi ipſe adulterium fateatur, non poteſt coniux ad diuortium ex ea confeſſione procedere.*
10 *Coniux recedens ob adulterium abſque ſententia reſtituendus eſt ſpoliato petente.*
11 *Spoliatus certus moraliter de adulterio non tenetur debitum reddere, tametſi ſuperior præcipiat.*

RAtio dubitandi ſumitur ex eo quod iniquum videatur 1
quemlibet in ſua propria cauſa Iudicem eſſe. At ſi innocens ob alterius adulterium poſſet ſe à coniuge ſeparare, Iudex in propria cauſa eſſet. Item diuortium eſt pœna nocentis, quam ius ipſo facto imponit, ſed Iudici remittit imponendam. Denique matrimonium eſt Eccleſiæ authoritate celebratum : debet ergo authoritate Eccleſiæ, & non ipſorum coniugum diſſolui, vti videtur traditum in *cap. ſæculares cap. hiſtoria 33. quæſt. 2.* ob quas rationes Gab. *in 4. d. 35. quæſt. vnica art. 2. conc. 5.* cenſet etiam ob notorium adulterium non poſſe coniugem innocentem diuortium facere, ſed neceſſariò expectare debere Eccleſiæ iudicium. At quando delictum adulterij eſt occultum conſentit D. Thom. *dicto diſt. 35 quæſt. 1. artic. 3.* Bonauent. *ibi. quæſt. 3.* Richard. *art. 1. quæſt. 3.* Turrecremata *in c. ſæculares. 33. q. 2.* quos refert, & ſequitur Baſil. Ponce, *lib. 9 c. 18. à n. 6.*

Cæterùm verius cenſeo ſecluſo ſcandalo tam ob adulte- 2
rium occultum, quàm notorium coniugi innocenti licere diuortium facere tam quoad debiti redditionem, quàm quoad mutuæ cohabitationis ſeparationem. Sic docet Paludan. *in 4. d. 35. q. 1. art. 3. concl. 3.* Sanch. plures referens *lib. 10. diſput. 12. à n. 1. & n. 14. 31. & ſeqq.* Henriq. *lib. 11. c. 17. n. 1.* Rebell. *lib. 2. q. 17.* Ægid. Coninch. *diſp. 35. n. 2.* Gaſpar Hurtado *diſp. 11. difficult. 6 num. 21.* & alij.

Et quidem quando adulterium notorium eſt per euiden- 3
tiam facti, vel confeſſionem rei in iudicio etiam ciuili non ſolùm innocenti conceditur ius diuertendi ab adultero, ſed neque Eccleſia illum compellere poteſt ad adulterum recipiendum, vt videtur deciſum *in cap. ſignificaſti de diuortiis* ibi. *Si notorium eſt mulierem ipſam adulterium commiſiſſe, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet.* Et fauet *cap. ex parte de Sponſalib.* ibi : *quia nemini licet vxorem ſine manifeſta cauſa fornicationis dimittere, ergo ſtante manifeſta cauſa fornicationis licita eſt dimiſſio, neque vxor dimiſſa reſtituenda eſt,* ſicuti docet Gloſſ. *c. Agathoſa, verbo fornicationis. 27. q. 2.* Et *c. fin. verbo fornicationis de adulteriis.* Panorm. *cap. conſtitutus num. 4. de conuerſ. coniugator.* Et *c. ex parte de Sponſal.* Et *c. fin. de adulter.* Tiraquel. *in leg. ſi vnquam. verbo reuertatur. num. 137. Cod. de reuocand. donationib.* Gregor. Lopez, *leg. 2. verbo ſeyendo tit. 2. p. 4.* Nauarr. *c. 22. n. 23.* Surd. *de alim. tit. 7. q. 16.* Sanch. *lib. 10. diſp. 12. n. 32. iunctis n. 13.* vbi plures refert. Etenim cùm delictum notorium eſt perinde eſt ac ſi publica ſententia, & iudicio reus damnatus eſſet.

Quæ doctrina veriſſima eſt, ſiue adulterium commiſſum 4
ſit poſt ſpolium, ſiue ante. Quocunque enim tempore notoriè commiſſum ſit, reſtitutio deneganda eſt. Nam eſto *in dicto cap. ſignificaſti* ſolùm facta ſit mentio adulterij poſt ſpolium perpetrati, id factum eſt, quia in eo aliqua ratio dubitandi eſſe poterat ex eo quod ſpolians occaſionem adulterij dederit, non quia deciſio ad adulterium commiſſum poſt ſpolium reſtringenda ſit, cùm illud adulterium leuius ſit, quàm commiſſum ante ſpolium, vt rectè aliis relatis notauit Sanch. *lib. 10. diſp. 12. num. 30.*

Verùm ob adulterium occultum poſſe ſecluſo ſcandalo 5
coniugem innocentem ab adultero diuertere nullâ expectatâ ſententiâ hac efficaci ratione probo. Matrimonij natura ea eſt, vt coniuges ſibi inuicem obligentur ad mutuam cohabitationem, & debiti redditionem, dum carnem ſuam in alienam non diuiſerint. Ergo facta hac diuiſione ab adultero ceſſat in innocente obligatio per contractum matrimonij accepta, ſicuti ceſſat quælibet alia promiſſio ceſſante conditione ſub qua tacitè facta eſt. Vnde in diuortio innocens non ſibi ius dicit, ſed iure à matrimonij natura conceſſo vtitur, quod ius Eccleſia approbando matrimonium approbare cenſetur, ideóque authoritate Eccleſiæ dici poteſt diuortium prædictum celebratum. Per quæ ratio dubitandi ſoluta eſt. Et confirmatur: ob adulterium notorium, ſeu vt placet Baſil. Ponce, ob adulterium, quod incontinenti notorium fieri poteſt probatione oblata, licet coniugi innocenti propria authoritate à nocente diuertere, ergo æquè ei licebit in foro conſcientiæ ob adulterium ſecretum. Quippe ius diuertendi non ex publicitate, ſed ex delicto naſcitur. Publicitas enim ſolùm ad ſedandum ſcandalum requiritur, quare ſcandalo ceſſante quomo-

docunque

docunque conſtet de adulterio poſſidet innocens ius diuertendi.

6 Quod ſi dicas id verum eſſe ſpectatâ matrimonij naturâ; at ob vitandas hominum fraudes, & malitias hæc ſeparatio abſque Eccleſiæ declaratione interdicitur? obſtat, quia nullus eſt Textus ex quo colligatur hoc præceptum, & obligatio. Nam Textus qui pro ratione dubitandi referuntur nihil probant. Etenim *cap. ſæculares* non de dimiſſione ex cauſa adulterij, ſed ſæuitiæ loquitur, quæ cauſa cùm Eccleſiæ authoritate introducta ſit, & latitudinem habeat, æquum non erat cuiuſvis iudicio remitti, ſecùs in adulterio quod indiuiſibile eſt, & iure naturali diuortio cauſam præſtat. Præterquàm quod ibidem excommunicantur, qui nullas cauſas diſſidij probabiliter proponentes, antequam lis per Eccleſiaſticos Iudices decidatur vxores dimittunt, quod eſt diuerſum à noſtro caſu, in quo adulterium innocenti certum eſſe debet, vt dicemus. Textus *in cap. hiſtoria* præcipit vxorem ante omnia reſtitui, quia de adulterio nondum cóſtabat: ſolùm faceſſit negocium *Textus in cap. porrò, de diuortiis*, ibi *Etiamſi parentela eſſet publica, & notoria abſque iudicio Eccleſiæ ab ea ſeparari non potuit*, ſed hic Textus non de diuortio quoad thorum & cohabitationem loquitur, ſed de matrimonij diſſolutione quoad vinculum, & libertatem alteri copulandi. Quæ res cùm grauiſſima ſit, & grauioribus periculis expoſita, meritò iudicium Eccleſiæ requirit. Nullus eſt ergo Textus, ex quo colligatur ſententiam Eccleſiæ expectandam eſſe ad diuortium: quinimò hanc neceſſariam non eſſe indicat Textus *in c. ex parte de Sponſalib.* ibi: *Quia nemini licet vxorem ſine manifeſta cauſa fornicationis dimittere.* Supponit ergo ſtante manifeſtâ cauſâ fornicationis, manifeſta inquam ipſi innocenti poſſe nulla expectata ſententia ab adultero recedere: & apertiùs id exprimitur à Hieronymo *in c. dixit Dominus. 32. q. 1.* ibi *Vbicunque fornicatio eſt, vel fornicationis ſuſpicio, liberè dimittitur vxor.* Notandum eſt verbum *liberè*, quod nullam requirit licentiam, vel ſententiam, quia ipſummet indicat eſſe ſententiam latam, vt pluribus comprobat Tiraquel. *in leg. ſi vnquam, verbo reuertatur à num. 134. Cod. de reuocandis donat.* Et colligitur apertè *ex c. pro humano, verbo liberè de Homicidio in 6.* Et licèt verbum *liberè* idem ſit, (vt placet Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 18. in fine.*) ac licitè, perperam tamen addididit ſententiam Eccleſiæ neceſſariam eſſe, cùm in prædicto Textu nulla huius ſententiæ mentio fiat. Quódque non leuiter conſonat legi à Chriſto Domino latæ *Matth. 5. & 19.* concedenti viris ea cauſa fornicationis vxores dimittere. Ex qua conceſſione Iudices Eccleſiaſtici colligunt quid in his cauſis debeant decidere, non tamen mariti de adulterio vxoris certi eorum Iudicum deciſionem expectare aſtringuntur, vt falsò putauit Baſil. Ponce, *d. c. 18. num. 9.* Fauétque factum Ioſephi *Matth. 1.* volentis ſanctiſſimam virginem occultè dimittere ob adulterij ſuſpicionem, ſicuti multis comprobat Maldonat. *ibi.* Et Suar. *tom. 2. in 3. p. quæſtion. 29 articul. 1. ſect. 2.*

7 Vt autem prædictum diuortium innocens faciat, debet certus moraliter eſſe de adulterio coniugis alterius, ob dubium enim, vel ſuſcipionem probabilem nequit in ſuum coniugem quaſi ſententiam ferre, & iure quod habet priuare, ſicuti omnes Doctores notant, & colligitur *ex c. ex parte de Sponſalib.* ibi: *quia nemini licet vxorem abſque manifeſta fornicationis cauſa dimittere.* Et licèt *in c. dixit Dominus. 32 quæſt. 1.* dicatur vbicunque fornicatio eſt, vel fornicationis ſuſpicio liberè dimittitur vxor. Nomine ſuſpicionis non quæcunque ſuſpicio, ſed violenta, quæque certitudini morali æquiualet intelligitur.

8 Dubium tamen eſt, quæ hanc certitudinem moralem præſtent? Reſpondeo ea ſola eſſe quæ in iudicio externo probata ſufficerent, vt Iudex ſententiam diuortij proferret, vt multis comprobat Sanch *lib. 10. diſp. 12. num. 40.* Gutierr. *cap. 129. num. 12.* Quippe coniux innocens recedens ab adultero quaſi ſententiam profert. In particulari autem eſſe ſolum cum ſola, nudum cum nuda, in eodem lecto, non eſt dubium eſſe ſufficiens adulterij indicium, vti deciditur in *cap. litteris, de præſumpt.* Oſcula autem, & amplexus præcisè etſi plures Doctores, quos refert Sanch. *dicta diſp. 12. num. 46.* cenſeant ſufficere ad ſeparationem, verius eſt oppoſitum, vt tradit ipſe Sanch. *num. 47.* eo quòd neque ex natura rei, neque ex aliqua lege plenè adulterium inde probetur: at ſi prædicta oſcula, & amplexus contingerent in loco abdito, & ſecreto, vbi facilè copula haberi poſſet, vel aliis coniecturis adiuuentur, ſine dubio credo ſufficere ſi non ad condemnationem criminalem pœnæ ordinariæ, benè tamen ad diuortij ſeparationem, vt pluribus allegatis docuit Berſat. *conſ. 218. num. 3. volum. 2.* Maſcard. *de probat. concl. 57. n. 5. & conc. 64. & à n. 1.* Couarru. *4. decret. 2. p. c. 7. §. 6. numero 3.* Azeuedo *lib. 8. recopil. titul. 20. Rub. num. 14.* Graſſis *1. p. deciſ. lib. 2. c. 84. num. 5.* Nauarr. *Rub. de iudiciis num. 10.* Neque contradicit Sanch. ſi benè inſpiciatur, vt conſtat ex his quæ dixerat *dicta diſp. 12. n. 45. in fine.*

Et idem dicendum exiſtimo, ſi aliquæ litteræ amatoriæ ipſius mulieris reperirentur, quibus adulterium præteritum fateretur, nam eſto illa confeſſio vtpotè extraiudicialis non plenè delictum probet. At facta in iudicio plenè illud probaret. Cùm ergo in præſenti agamus de diuortio extraiudicialiter facto, ea confeſſio extraiudicialis ſufficiens eſſe debet, maximè cùm prædictæ confeſſioni adiungantur amatoriæ litteræ. Amaſio miſſæ, quæ ſimul cum illa confeſſione ſufficienter Iudicem mouere poſſent ad iudicium de adulterio ferendum, vt rectè tradit Menoch. *de præſump. lib. 5. præſumpt. 41. in fine.* Pariſius *conſ. 54. in fine volum. 4.* Maſcard. *de probat. concl. 64. num. 10* Si enim inquit Sanch. *dicta diſp. 12. num. 51.* Et conſentit Gutierr. *c. 129. num 12. verſ. quarta concluſ.* ſatis eſt vt coniux innocens diuertere poſſit, ſi de ſui coniugis adulterio, ſeu de illius violento indicio certior fiat à perſona fide digniſſima, cui meritò prudentiſſimus quiſque fidem haberet, quia illud dictum certitudinem moralem præſtat, à fortiori ipſius coniugis adulterantis in amatoriis litteris facta certitudinem moralem præſtare cenſenda eſt. Minor namque probatio adulterij, ſeu illius violentæ ſuſcipionis requiritur ad diuortium propriâ authoritate factum, quàm factum iudicio Eccleſiæ. Præterquam quod ſatis probabile eſt, vt pluribus firmant Ioann Bapt. Ferret. *conſ. 168. num. 4 & 5.* Farinac. *t. 4. q. 136. num. 18.* Gutierr. *c. 129. n. 18. in fine.* Ad diuortium celebrandum non eſſe opus ea indicia adulterij, quæ ſuſpicionem violentam, ſed ſatis eſſe quæ probabilem, & vehementem ſuſpicionem indicarent.

Illud pro certo habendum eſt, ſi exorta controuerſia ſuper impotentia viri ad matrimonij diſſolutionem, ipſe fateatur 9
adulterium commiſiſſe, ex ea confeſſione etſi in iudicio facta non poteſt vxor diuortium intentare, quia illa confeſſio præſumi debet fraudulenta ad eludendam vxoris intentionem, factaque eſt contra formam præſcriptam *in cap. ex litteris de diuortiis*, vt rectè notauit Riccius *in praxi deciſ. 232.* Et ex illo Baſil. Ponce, *lib. 10. c. 14. n. 4.*

Verùm etſi nulla expectata Eccleſiæ ſententia poſſit innocens ſecluſo ſcandalo ſe à coniuge adultero ſeparare; at ſi 10
coniux ſpoliatus querelam firmet de iniuria ſibi illata, reſtitutionémque petat, ſtatim reſtituendus eſt, neque ſeparatio permittenda, quouſque adulterium plenè probatum ſit: ſicuti deciſum eſt *in cap. ſignificaſti, de diuortijs.* per argumentum à contrario ſenſu; expreſſiùs *cap. 2. cap. in litteris. cap. 1. conqueſtione. cap. item cùm quis de reſtitut. ſpoliator* & tradunt omnes. Neque enim æquum eſt coniugem publicè priuare ſuo iure, & poſſeſſione, quin publicè conſtet de cauſa ob quam eo iure, & poſſeſſione priuatus eſt. Quocirca hæc reſtitutio quoad omnia facienda eſt tam quoad mutuam cohabitationem, quàm quoad debiti redditionem, vt habetur *c. red integranda. 1. & 2. 3. quæſt. 1.* quia his omnibus ſpoliatus eſt, neque vllum adeſt periculum, vel damnum, ob cuius cauſam impedienda ſit reſtitutio quoad debitum coniugale, ſicuti adeſt cùm ſpoliatur coniux ob matrimonij nullitatem. Quo caſu oblatis incontinenti probationibus non reſtituitur ſpoliatus ad coniugale debitum ob peccati periculum, ſed ad mutuam cohabitationem. *c. litteras de reſtit. ſpoliat.* Atque ita tradit Sylueſt. *verb. Matrimonium. 10. q. 5.* Tabiena *eodem. 4. q. 9. num. 10.* Alberic. *in ſuo dictionario verbo Matrimonium. 9. verſ. vlt.* Sanchez *lib. 10. diſputatio. 12. num. 15.*

Ipſe tamen ſpolians certus moraliter de adulterio, præcepto Superioris iubentis ſpoliato reddi debitum obedire non 11
tenetur, quia prædictum præceptum, vtpotè ex falſa præſumptione latum obligationem non inducit, maximè cùm ex eius obſeruatione ſpolianti nocumentum proueniat bigamiæ, ſi velit ad Ordines tranſire, & vxorem virginem acceperit, neque poſt adulterium cognouerit. Quo caſu quia damnum eſt irreparabile exiſtimat Sanch. *dicta diſp. 12. num. 12. circa finem*, cum Menoch. *de recuperand. poſſeſſ. rem. 1 num. 115. & 308.* Alexandro *in leg. naturaliter. §. nihil commune, num. 20. ff. de acquir. poſſeſſ.* Gregor. Lopez *leg. 27. verbo que le entregaſe tit. 2. part. 3.* virum ſpoliantem, offerentémque probationes incontinenti, id eſt intra breue tempus arbitrio Iudicis, cogendum non eſſe vxorem ſpoliatam admittere ad coniugale debitum, tametſi ad omnia alia reſtituatur. Argum. *cap. litteras de reſtit. ſpoliat.* Extra hunc verò caſum etſi ſpoliata priùs receſſerit, vel ſpolians incontinenti offerat probationes, reſtitutio facienda eſt, vt multis comprobat Sanch. *dicta diſp. 12. à num. 20.*

§. V.

Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans?

1 *Duplici actione ciuili, & criminali poteſt procedere.*

2 *Si maritus ad pœnam ſanguinis vxorem accuſet, coram Iudice ſæculari agere debet. Si verò ad alias pœnas coram ſæculari, vel Eccleſiaſtico.*

S. Si

3 *Si ciuiliter procedat coniux ad diuortium, litem coram Eccleſiaſtico intentare debet.*
4 *Intentata ciuili actione nequit coniux ad criminalem tranſire, vel è contrà.*
5 *Pendente lite ſiue criminali, ſiue ciuili alimenta, & litis expenſæ vxori miniſtranda ſunt.*
6 *Si vxor legitimè accuſata falſis probationibus ſe defendat, ſolùm obligata eſt reſtituere marito expenſas litis.*
7 *Obligatus videtur maritus dotem vxori in hac parte reſtituere. Quidquid alij contra ſentiant.*

1 DVplex actio coniugi innocenti conceditur aduerſus coniugem adulterum ciuilis, & criminalis. Ciuilis eſt, quæ ad ſeparationem thori, mutuæque habitationis, & amiſſionem dotis tendit, criminalis, quæ ad pœnam ſanguinis procedit. Hæc autem criminalis actio ſolùm competit marito aduerſus vxorem, non econtrà, vt expreſsè deciditur *in leg. 1. Cod. ad leg. Iul. de adulteriis.* Et *leg. regia 3. tit. 20. lib. 3. noua recopilat.* ideóque accuſanti criminaliter marito vxorem de adulterio, non licet vxori exceptionem adulterij mariti opponere, quia in hac actione pares non ſunt, neque in illis delictis quoad prædictam pœnam admittitur compenſatio. Actio ciuilis vtrique coniugi competit, & vnius delictum alterius delicto compenſatur.

2 Si igitur maritus ad pœnam ſanguinis vxorem accuſet, neceſſariò actionem intentare debet coram Iudice ſæculari, quia ſolus ille eſt competens ad pœnam ſanguinis imponendam, vti deciditur *cap. ſententiam ſanguinis, Ne Clerici, vel Monachi.* Et *cap. tua de procuratorib.* Et *ibi* Panormit. *num. 6.* Immola *num. 10.* At ſi ad alias pœnas infligendas accuſetur adulter coram ſæculari, vel Eccleſiaſtico Iudice actio intentari poteſt, quia vterque Iudex competens eſt, locúſque datur præuentioni. Quippe adulterium eſt iniuria Sacramento matrimonij facta, cuius punitio vtrique Iudici ſæculari, & Eccleſiaſtico competit, ſicuti optimè tradit Panormit. *dicto cap. tua num. 6.* Couarru. 4. *decret. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 20.* Iulius Clarus *lib. 5. recept. §. fin. quæſt. 37. n. 3.* Anaſtaſ. Germon. *lib. 3. de ſacror. immunit. cap. 12. num. 56.* Barboſa *l. 2. part. 1. in princ. num. 139. ff. ſoluto matrimonio*, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 10. diſp. 8. num. 26.*

3 At ſi ciuiliter procedat coniux ad diuortium, amiſſionémque dotis, neceſſariò coram Iudice Eccleſiaſtico actionem intentare debet. Nam cùm agatur de obligatione matrimonij diſſoluenda, ſolus Iudex Eccleſiaſticus competens eſt, ſicut colligitur *ex cap. tua de procurat.* & *cap. 1. vt lite non conteſtata.* Et tradit Iulius Clarus, & Anaſtaſ. Germonius *vbi ſuprà.* Couarru. *dicto capite 7. §. 6. numero 8.* Anton. Gomez *leg. 80. Tauri numero 47.* Graffis 1. *part. deciſ. lib. 2. cap. 84. numero 12.* & aliis relatis Sanch. *lib. 10. diſputat. 8. numero 15.*

4 Intentatâ autem ciuili actione nequit coniux ad criminalem tranſire, non ſolùm quando pendet vnius actionis iudicium, vt deciditur expreſsè *in leg. unica. Cod. quando ciuilis actio criminali præiudicat,* ſed etiam eo iudicio finito, eo quòd in hac cauſa diuortij vtrumque iudicium ad idem tendit, ſcilicet ad puniendum adulterum, vel priuando illum poteſtate exigendi debitum, dotiſque amiſſione, vel pœnam mortis imponendo. Quo caſu vna actio alteri præiudicat, vt notat Gloſſa *in ſupradicta leg. unica, verbo de re familiari.* Et Abbas *cap. tua num. 1. de procuratorib.* Barboſa *leg. 2. part. 1. in princip. num. 138. & ſeqq. ff. ſoluto matrimonio.* Sanch. *lib. 10. diſp. 8. n. 19.* vbi *num. 20.* optimè probat neque etiam per exceptionem licere marito, qui prius de adulterio vxorem accuſauit, & deſtitit, vel victus fuit obiicere adulterium vxori eius conſortiū, bonáque dotalia repetenti, deduceret namque alia via in iudicium, quod iudicatum eſt, vel iudicandum pendet contra *leg. duobus 19. ff. de except. rei iudicatæ.*

5 Pendente lite ſiue criminali, ſiue ciuili alimenta, & litis expenſæ vxori miniſtrandæ ſunt, non ſolùm quando ipſa diuortium aduerſus virum ob adulterium ab eo commiſſum intentaret, quod certiſſimum eſſe rectè tradunt Gutierr. *lib. 1. can. cap. 24. numero 7.* Barboſa *Rub. ff. ſoluto matrim. 2. part numero 44. in fine.* Sanch. *d. diſp. 8. num. 28.* ſed etiam quando aduerſus illam diuortium à viro intentaretur, quia lite pendente nihil eſt innouandum, quod procedit etiamſi adulterium notorium ſit, vt aduertunt Zeuallos *in ſuis quæſt. comm. quæſt. 734. num. 18. & ſeqq.* Farinac. *t. 4. quæſt. 143. num. 43.* Gutierr. *cap. 129. n. 20.* Sanch. *loco allegato*, tametſi in foro conſcientiæ ad ea alimenta, & expenſas ſubminiſtrandas non teneatur vir certus de vxoris adulterio, vti tradunt Sanch. Gutier. & Farinac. nuper allegati. Quinimo neque in foro externo tenetur vir ſubminiſtrare alimenta vxori è domo ſua fugienti ob timorem, quem habet eſſe à viro malè tractandam cauſa adulterij ſuſpicati, vti rectè Farinac. *dicta diſp. 143. num. 45.* Gutierr. *cap. 129. de matrim. num. 21.* Quippe vir non tenetur extra domum vxorem alere, quando ipſe cauſam receſſus non dedit.

Quod ſi vxor legitimè de adulterio accuſata falſis ſe probationibus defendat, impediátque diuortium, & applicationem ſuorum bonorum marito, verius eſt ſolùm committere peccatum in hac falſitate, obligatámque eſſe reſtituere marito expenſas litis, & ſi quid aliud damnum ex illius proſecutione incurrit; ſiquidem ad impediendum diuortium, & applicationem ſuorum bonorum marito nullum ius habet, at nullam obligationem habere reſtituendi marito bona quæ per ſententiam illi eſſent applicanda. Quippe ad proprietatem illorum bonorum nullum habet ius niſi media ſententia, quæ eſto iniuſtè impediatur, ea iniuſtitia non eſt aduerſus maritum, ſed aduerſus Rempublicam, publicúmque iudicium, quod peruertit, ſicuti docuit Nauarr. *cap. 18. num. 49.* Graffis *1. part. deciſ. lib. 3. cap. 7. numero 25.* Medina *lib. 1. ſumm. capite 14. §. 35.* Ludouic. Lopez *1. part. inſtruct. cap. 149. §. At Nauarrus.* & alij, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 10. diſput. 8. num. 14.* 6

Ex his inferendum videtur obligatum eſſe maritum dotem vxoris reſtituere, à qua ſe ſeparauit ob adulterium commiſſum, ſiquidem vxor dotem perdere non poteſt, quouſque per ſententiam ad illius priuationem damnata ſit, vti pluribus firmat Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 1.* eſt enim dotis amiſſio pœna adulterij lata *in cap plerumque, de donat. inter virum, & uxor. leg. conſenſu. §. 1. Cod. de repudijs. Leg. unica. §. taceat. Cod. de rei uxoriæ actione. Leg. miles §. ſocer. ff. ad leg. Iul. de adulteriis.* At reus pœnam ſubire non tenetur, quouſque ſententia ſaltem declaratoria criminis accedat, vt latè probauimus *tract. de legibus, vbi de lege pœnali.* Ergo vxor dotem amittere non tenetur ante ſententiam, ac proinde maritus videtur obligatus ei dotem reſtituere. Contrarium defendit Sanch. *lib. 10. diſput. 9. num. 13.* ea motus ratione, cui competit exceptio, ne aliquid ſoluere aſtringatur habet ius retinendi tam in foro conſcientiæ, quàm externo, vt probauit *lib. 6. diſp. 38. num. 31.* at maritus ob adulterium vxoris ab ea recedens habet ius excipiendi contra vxorem repetentem dotem opponens ipſi adulterium, ratione cuius liberatur à dotis ſolutione, ergo poteſt dotem ipſam retinere. Et confirmat ex Textu in *cap. plerumque de donationib. inter vir. & uxor.* vbi vxor recedens à viro ob cauſam fornicationis iudicio Eccleſiæ, aut propria voluntate, nec reconciliata poſtea ſit, eidem dotem, vel dotalitium repetere non valebit. Si igitur repetere non valet dotem, ergo maritus illam retinere poterit. Sed hæ rationes non conuincunt. Fateor namque retinere quemlibet poſſe omne illud, pro quo ipſo iure habet exceptionem ne ſoluat; at adulterium non excipit ipſo iure à ſolutione dotis, neque ipſo iure dotem marito concedit, ſed media ſententia, ergo quouſque ſententia adueniat non habet maritus ius dotis retinendæ. Quod verò adulteræ denegetur iudicialis repetitio dotis non inde infertur maritum illam retinere antè ſententiam poſſe, ſicuti non infertur marito acquiri, ſed ſolùm infertur vxorem in foro externo nullum ius habere, vt ſibi dos concedatur, cùm potiùs commiſſo adulterio veniat dote priuanda. Atque ita verius exiſtimo maritum propriâ authoritate ab vxore adulterâ recedentem non poſſe ante ſententiam eius dotem retinere, tametſi vxori dotem repetenti exceptionem adulterij opponere poſſit, ne illi concedatur, ſed potiùs ſibi applicetur, vt benè tradit Abbas *dicto capite plerumque numero 4.* Angelus, *verbo Adulterium num. 6.* Syluest. *quæſt. 6.* Roſella, *verbo Diuortium num. 4.* 7

§. VI.

Qualiter facto diuortio propriâ authoritate, vel per ſententiam ſe gerere poſſit innocens?

1 *Poteſt innocens vxori reconciliari, etſi non obligetur.*
2 *Satisfit obiectioni.*
3 *Poteſt coniux innocens ſacros Ordines ſumere, vel Religionem ingredi.*
4 *Non tenetur maritus vxori adulteræ alimenta præbere.*
5 *Proponuntur duæ quæſtiones.*
6 *Si ſententia diuortij nulla fuit, reſtituenda ſunt omnia vxori.*
7 *Procedit etiamſi Sacris ſit initiatus.*
8 *Si vterque coniux credens diuortium legitimè eſſe factum ſtatum mutauerit, vterque poteſt alterum repetere, etſi Sanch. contrarium cenſeat.*
9 *Si innocens in adulterium incidat, antequam ſententia tranſeat in rem iudicatam, obligatus eſt coniugi reconciliari.*
10 *Si adulterium commiſſum ſit, poſtquam ſententia diuortij tranſit in rem iudicatam, plures cenſent non eſſe obligatum reconciliari in foro conſcientiæ, benè tamen ex officio Iudicis.*
11 *Verius eſt in foro conſcientiæ, & ad petitionem partis eſſe reconciliandum.*
12 *Satisfit fundamentis oppoſitis.*

13 *Si poſt hanc ſententiam innocens ſacros Ordines ſuſcepit, vel Religionem profeſſus eſt, non eſt reſtituendus.*

14 *Examinatur, an facto diuortio teneatur vir in adulterium incidens dotem vxori reddere.*

15 *Quid ſi ante latam ſententiam conueniat vir cum vxore adultera de lucranda doce.*

1 CErtum eſt diuertentem iuſtè ab vxore adultera, & rebus in eodem ſtatu permanentibus etſi poſſit vxori reconciliari, nullam tamen habere obligationem, tametſi vxor emendata ſit; quia adulterium eſt cauſa perpetua diuortij, ſicuti tradit Durand. *in 4. diſt. 35. quæſt. 2.* Bonauent. *eadem diſt. art. 1. quæſt. 5.* Paludan. *quæſt. 2. art. 2.* Maior. *quæſt. 1. prope finem.* Gab. *quæſt. 1. art. 1. concl. 7.* Soto *diſt. 39. quæſt. vnica art. 3. concluſ. 4.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 19. numero* 6. Layman. *libro 5. ſumm. tractat. 10. 3. part. cap. 19. num. 16.* & ferè omnes

2 Doctores.

Neque contrarium probatur *ex cap. ego dixi 34. quæſt. 1. & 2.* vbi inquit Textus; *Si vir non receperit ſuam vxorem iam pœnitentem peccat, & magnum peccatum admittit*, quia id intelligendum eſt, quando ex indignatione, & odio non admitteret, non verò quando eam non admitteret, vt iure diuortij vteretur; vel dic peccare ſi timeat incontinentiæ periculum vxoris eam repellendo, cui tamen periculo abſque graui incommodo ſubuenire poſſit. Neque item obſtat Textus *in cap. quod autem 32. quæſt. 1.* dicens: *Nunc autem poſtquam Chriſtus ait adulteræ, Neque ego te condemnabo*: quis non intelligat debere maritum ignoſcere, quod videt ignouiſſe Dominum amborum. Et *cap. ſi vir de adulteriis.* dicitur: *Quod ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum ſuum reuerti debet, ſed non ſæpe recipere peccatricem.* Notandum eſt verbum *debet*, quod videtur obligationem indicare, ſed rectiùs dicitur, ſi explicemus verbum *debet*, indicare obligationem debiti ex honeſtate, & æquitate, non ex lege, &

3 præcepto.

Secundò eſt certum poſſe coniugem innocentem, neque nocenti reconciliatum Ordines ſacros aſſumere, vel Religionem ingredi, ſi diuortium per ſententiam Iudicis celebratum ſit, conſtat *ex cap. Agathoſa 27. quæſt. 2.* & *ex cap. conſtitutus. Cap. veniens de conuerſ. coniugat.* Et ratio eſt manifeſta, quia ob adulterium commiſſum ius exigendi debitum, mutuamque cohabitationem adulter amiſit, ac proinde innocens ab omni coniugali debito liber eſt; nihil ergo impedit, quin Religionem ingrediatur, vel Ordines ſacros aſſumat; & idem eſt velit ſolum ſimplex caſtitatis votum emittere. Atque ita tradit D. Thom. ab omnibus receptus *in 4. diſt. 35. quæſt. vn. art. 5. ad* 3. At ſi ex adulterio occulto receſſerit, etſi validè inuito nocente Ordines aſſumat, vel Religionem profiteatur, illicitè tamen id præſtat, quia poteſt a nocente petente reſtitutionem reuocari, quod in graue Religionis, & Ordinis aſſumpti detrimentum cedit, & in proximorum non leue ſcandalum. Quinimò eſto adulterium notorium ſit, ſi tamen ſententia iudicialis non acceſſit, credo graue peccatum committere qui ſacros Ordines, vel Religionem profiteretur adultero inuito, eo quòd ſub opinione poſitum ſit ante ſententiam latam diuortij coniugem ſpoliatum, etiamſi ex cauſa notoria ſpoliatus ſit, eſſe reſtituendum, vt optimè tradit Sanch. *lib. 10. de matrim. diſputat. 11. a numero 12. & ſeqq.*

4 Tertiò etſi plures Doctores, quorum meminit Sanch. *lib. 10. diſput. 8. à num 23.* ſatis probabiliter cenſeat obligatum eſſe maritum alimenta vxori adulteræ præbere, eo quod per diuortium non deſinat eſſe vxor, maximè ſi ipſe maritus occaſionem adulterij dederit eam è domo expellens, vel crudeliter tractans, verius tamen eſt nullam marito innocenti ſubeſſe obligationem, quia ob adulterium ab omni debito coniugali ſolutus eſt, vt multis comprobat Sanch. *d. diſp. 8. num. 25. & ſeqq.* Farinac. *t. 4. quæſt. 143. num. 41.* Gutierr. *cap. 129. num. 23.*

5 Quocirca controuerſia in eo ſita eſt. An ſi coniux innocens deprehendat ſententiam diuortij fuiſſe ex falſa præſumptione latam, eo quòd teſtes de adulterio deponentes decepti ſint, vel ipſe ante ſententiam adulterium commiſerit, teneatur vxori ſpoliatæ reconciliari, eique dotem, aliáque bona reddere, ac ſi ſententia lata non eſſet? & ſimiliter vertitur quæſtio, an eandem reconciliationem teneatur præſtare, ſi poſt ſententiam

6 latam adulterium committat.

Circa primum caſum fatentur omnes Doctores reconciliationem faciendam eſſe, eo quòd illa ſententia nulla fuerit, neque tranſire poſſit in rem iudicatam; cùm æquè vterque coniux innocens ſit, vel nocens. Quapropter ſpoliatus ſi de nullitate ſententiæ aliunde conſtaret nullo petito beneficio reſtitutionis, poſſet aduerſus illam reclamare, & iudex annuere debebit. Quod ſi de errore ſententiæ aliunde non conſtat petito beneficio reſtitutionis ex clauſula generali *ſi qua mihi iuſta cauſa ſubeſt leg. 1. §. fin. ff. ex quibus cauſis maiores.* Quod beneficium neceſſariò concedendum eſt, vt pluribus firmat Gutierr. *de iuram. 3. part. cap. 7. numer. 8.* Zeuallos *in ſuis qq. practicis, quæſt. 542. num. 3.* probabit ex nouis actibus falſitatem, cui prædicta ſententia adhæſit: qua facta probatione reuocanda ſententia eſt, & ſpoliatus per omnia reſtituendus.

Quod adeò verum eſt, vt eſto is in cuius fauorem diuortium celebratum eſt Sacris ſit initiatus, vel profeſſionem fecerit, adhuc cogendus eſt cum coniuge ſpoliato habitare, quia illa ſtatus mutatio obſtare non poteſt iuri ſpoliato quæſito, vti ex communi ſententia tradit D. Thom. *in 4. d. 35. quæſt. vnica art. 5. ad* 3. Syluest. *verbo Diuortium quæſt. 21. num. 24.* Sotus *in 4. d. 36. quæſt. vnic. art. 5. ad* 3. Graffis *2. part. deciſ. lib. 2. cap. 12. num. 62.* Sanch. *lib. 10. diſp. 9. num. 9.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 20. num. 2.* Quinimò eſto à coniuge ſpoliato non repetatur, poteſt ipſe ſecluſo ſcandalo Religionem deſerere, vtpotè cuius profeſſio nulla fuit, eo quòd aſtrictus erat coniugali debito iuxta Textum *in cap. quidam cap. veniens de conuerſ. coniugat. Cap. ſunt qui dicant. Cap. Agathoſa 27. quæſt. 2.* Et tradit aliis relatis Sanch. *d. diſp. 9. num. 10.* Baſil. Ponce, *cap. 20. n. 2.* Cui non obſtat decretum Conc. Trid. *ſeſſ. 25. de regularib. cap. 19.* damnans tanquam apoſtatas eos, qui quacunque ex cauſa habitum dimittunt, quia id intelligendum eſt de his qui ſponte habitum dimiſerint, ſecùs de his qui ex obligatione; qualis eſt coniugatus qui ex obligatione coniugij dimittit, vt benè notauit Baſil. Ponce *loco aueg.*

Verùm ſi vterque coniux credens diuortium legitimè eſſe factum ſtatum mutauerit, exiſtimat Sanch. *d. diſput. 9. num. 23.* neutrum poſſe alterum repetere, quia ille in cuius fauorem diuortium factum eſt Religionem ingrediens, vel Ordinem ſacrum aſſumens ceſſit quantum in ſe fuit iuri debitum exigendi, qua ceſſione facta alius Religionem ingrediens nullam ei irrogat iniuriam, ac proinde ingreſſus tenet. Sed verius eſt neutram profeſſionem valere, & quemlibet repetere alterum poſſe, nam ſpoliantis profeſſio vtpotè facta abſque legitimo ſpoliati conſenſu eandem nullitatem habet, ac ſi ſententia diuortij lata non eſſet, ſiquidem illa ſententia, vt ſupponimus, nulla fuit. Et ob eandem rationem profeſſio ſpoliati nulla eſt, quia eſt facta in præiudicium ſpoliantis integrum coniugale ius retinentis, cui ex errore ceſſit, ideóque nec cedere potuit. Atque ita docent expreſsè Aſterius *lib. 8. num 2. p. tit. 34. art. 2. quæſt. 5.* Roſella *verbo Diuortium, num. 2.* huiuſque ſententiæ ſunt omnes Doctores, qui indiſtinctè aſſerunt profeſſionem ſpoliantis eſſe nullam, nulla reſtrictione facta, an vterque ſtatum mutauerit.

Quoad ſecundum caſum, quando poſt ſententiam innocens in adulterium incidit. Grauior eſt dubitatio. Et quidem ſi adulterium commiſſum ſit, antequam ſententia tranſeat in rem iudicatam, eo quòd elapſum non ſit appellationis tempus, vel lata ſit aduerſus minorem, qui beneficio reſtitutionis vti poteſt, abſque dubio obligatus eſt coniugi dimiſſo reconciliari, neque poteſt etiamſi occultiſſimum ſit adulterium proſequi diuortium; quia æquè reus eſt, & delicta compenſata ſunt, ſicuti notauit Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 20 n. 3.* Sanch. *lib. 10. diſp. 9. num. 30. in fine.* 9

At ſi adulterium commiſſum ſit poſtquam ſententia diuortij tranſit in rem iudicatam; graues Theologi, & Canoniſtæ ſentiunt adulterium dimiſſum nõ poſſe dimittentem repetere; neque dimittentem obligatum eſſe in foro conſcientiæ dimiſſo reconciliari, eſſe tamen ex officio Iudicis reconciliandos, ſi periculum incontinentiæ ſubſit, ſicuti tradit D. Thom. *in 4. diſt. 35. quæſt. vn. art. 6. ad* 4. Et *ibi* Durand. *quæſt. 2. art. 2.* Sotus *diſt. 36. quæſt. vnica art. 6. ad* 3. Henriq. *lib. 11. cap. 17. num. 3.* Et alij plures, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 10. diſputat. 9. num. 30. & ſeqq.* Layman. *lib. 5. ſumm. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 14.* 10

Probat Sanch. priorem partem ſuæ ſententiæ. Primò quia quod ſemel benè definitum minimè retractandum eſt *cap. quod benè 6. quæſt. 4.* Secundò quia ſeruitus ſemel amiſſa non renaſcitur, *cap. quæris de conſecrat. diſt. 4. leg. Stichum §. aream ff. de ſolutionib.* at ſeruitus coniugis innocentis amittitur latâ diuortij ſententiâ, ergo poſtmodum adulterante non renaſcitur. Tertiò etſi adulterij exceptio alio adulterio extinguatur, at exceptio rei iudicatæ aboleri non poteſt adulterio poſt ſententiam admiſſo. Quartò diuortij ſententia abſoluit innocentem à debito coniugali Societatis, ita vt fornicans poſtea non cenſeatur adulter comparatione coniugis dimiſſi, ſed in ordine ad Deum ob vinculum matrimonij perſeuerans, ſicuti non cenſetur coniux iniuriam facere ei, qui ſuo adulterio conniuet, ceſſante verò iniuria ceſſat cauſa diuortij. Quintò ſententia diuortij non fertur ſub conditione aliqua in fauorem rei, nimirum ſi innocens ſe continuerit, ſed comparatione illius abſoluta eſt, tranſitque in rem iudicatam. Si ergo innocentem à coniugali ſeruitute abſolutè liberet, non poterit adulterium ad eam ſeruitutem reuocare, maximè cùm id iure cautum non inueniatur, & omnia iura clamēt ſententiam ritè latam reuocari non poſſe. Secundam partem ſcilicet poſſe Iudicem ex officio compellere prædictum coniugem innocentem poſtea nocentem, vt alteri aduerſus quē ſententia diuortij lata eſt recõcilietur, probat Sanch. ex doctrina

Bart. *in leg.1.§.hoc autem iudicium num.2.de damno infecto*, aſſerentis iudicem vti poſſe officio ſuo in publicam vtilitatem, & miſerabilium perſonarum. Præterquàm quod nouicium ſuperueniens præiudicat rei iudicatæ ob animæ periculum.

11 Nihilominus longè verius eſt non ſolùm ex Iudicis officio, ſed ad petitionem partis cogendum eſſe innocentem poſtmodum nocentem nocenti dimiſſo reconciliari, obligatúſque eſſe in conſcientia hanc præſtare reconciliationem quolibet volente: ſic docuit Gloſſa *in c. ex litteris de diuortiis, verbo adinuicem ſeparati.* D. Antonin. 3. *part.tit.1.cap.21.§.6.* Paludan. *in 4.diſt.35.quæſt.2. art.2.* Nauarr. *lib.4.conſil.conſ.1. de diuort.in 2.edit.n.2.* Petr.de Soto *de matr.lect.12. paulò ante finem.* Graffis 2.*p.deciſ.lib.1.c.12.num.73.caſu* 3. Molina *t.3. diſp.95.num.5.* Coninch.*diſp.35.dub.2.n.13.* Baſil.Ponce,*lib.9. c.20.* Et alij plures relati à Sanch.*n.6.lib.10. diſp.9.n..7.* vbi hanc ſententiam cenſet valde probabilem. Ratio autem videtur manifeſta, quia ſententia diuortij ob adulterium ab altero coniuge commiſſum non concedit innocenti ius ab eo diuertendi, ſed ius quod ex adulterio acquiſiuit declarat, vt eo publicè vti poſſit. At ius quod ex adulterio innocenti acquiritur eſt dum innocens eſt, ergo facto nocente ceſſat prædictum ius, ac proinde obligatus eſt reconciliari, ſicuti obligaretur, ſi adulterium commiſiſſet ante ſententiam latam.

12 Neque argumenta in contrarium vrgent. Ad primum concedo ritè definitum non eſſe retractandum ex illis cauſis, ex quibus definitum eſt; at ſi noua cauſa ſuperueniat, retractari poterit, neque hæc dicenda eſt prioris ſententiæ retractatio, ſed nouæ cauſæ deciſio. Eodem modo ſecundum argumentum ſoluendum eſt, admittimus namque ſeruitutem amiſſam non redire, niſi ex noua cauſa contrahatur, vt contingere poteſt in ſeruo manumiſſo, qui ſi iterum in bello iuſto capiatur, iterum poteſt in eandem ſeruitutem redire. Cùm ergo poſt ſententiam adulterium ſuccedat, quo innocens nocens factus eſt, ſeruitus, & obligatio antiqua, à qua ob ſuam innocentiam, & alterius delictum exemptus erat redit, ſicuti rediret, ſi denuò adultero reconciliaretur; ſuum enim delictum vim habet reconciliationis, ſiquidem eo alterius delictum compenſatur. Ad tertium concedo exceptionem rei iudicatæ ſemper nocenti obſtare, ne poſſit in dubium reuocare ſententiam latam, at ei nullo modo obſtat, quin ob aliam cauſam denuò ſuperuenientem litem intentet, & nouam ſententiam exigat. Ad quartum omninò negandum eſt ſententiam diuortij impedire, quin adulterium poſtmodum commiſſum iniurioſum ſit coniugi dimiſſo. Etenim ſententia diuortij ſolùm eximit innocentem à debiti redditione, & mutua habitatione, non tamen à debito, quo omnis cõiugatus aſtringitur ne aliis copuletur, aliàs ſententia foueret crimina, ac proinde adulterium poſt ſententiam commiſſum iniurioſum eſt coniugi dimiſſo. Poterit ergo illa iniuria iniuriam à ſe factam compenſare. Ad quintum admitto ſententiam latam diuortij in odium rei, & fauorem innocentis tranſire in rem iudicatam. Sed hoc intelligendum eſt rebus in eodem ſtatu permanentibus, ſecùs ſi innocens factus ſit nocens. Quæ conditio tacitè in ſententia diuortij imbibitur. Quippe iure naturali contractus matrimonij poſtulat ne innocens à nocente diuertat, niſi dum fuerit innocens, quam naturam ſententia mutare non intendit.

13 Quod ſi poſt ſententiam latam quæ tranſit in rem iudicatam innocẽs ſacros Ordines ſuſcepit, vel Religionem profeſſus eſt, & factâ profeſſione, vel ſacris Ordinibus ſuſceptis adulterium committat, nullatenus vxori reddendus eſt, quia ius quod Religio, & Ordo validè, & legitimè ſuſcepti acquiſierunt, non poteſt proprio delicto infirmari, vt rectè notauit Coninch *diſput.35.dub.2.num.16.* Baſil.Ponce, *lib.9.cap.20. numero* 7. Secùs eſſet, ſi ſacros Ordines, vel Religionem ſuſcepiſſet, antequam ſententia tranſiret in rem iudicatam, vt *ſuperiùs* diximus: quia eo caſu illegitimè Ordo, & religio ſuſcipitur, ideóque coniugi non planè dimiſſo præiudicare nequit.

14 Ex his deciditur quæſtio, an facto diuortio in fauorem viri, qui poſtmodum adulterium commiſit, teneatur dotem vxori reddere? Et quidem in noſtra ſententia cùm matrimonium redintegretur nemini eſſe poteſt dubium dotem reddendam eſſe, ſicque tanquam certum tradit Gregor. Lopez *leg.8. verbo eſo miſmo.tit.2.part.4.* Barboſa *leg.viro, atque vxore 40.num.3. Soluto matrimonio.* Mexia *verb. taxa panis concl.6. numero* 63. Baſil.Ponce, *lib.9.cap.20.in fine.* At ſtante ſententia Sanch. quæ coniugi dimiſſo repetitionem denegat coniugis dimittentis in adulterium lapſi, ſolámque Iudici concedit poteſtatem compellendi prædictos coniuges ad reconciliationem ob periculum incontinentiæ, dubium eſt, an ipſe Iudex poſſit cogere virum, vt dotem vxori reddat? In quo dubio Sanch. negatiuam partem tuetur, eo quòd inſtauratio matrimonij officio Iudicis ob periculum incontinentiæ vitandum, quod optimè fieri poteſt, quin dos vxori reddatur. Verùm eſto ad vitandum incontinentiæ periculum non ſit neceſſarium dotem vxori reddere, at in pœnam delicti nouiter commiſſi, & ad coniugalem amorem fouendum poſito quòd matrimonium inſtauratur, expediens eſt dotem vxori reddi. Si ergo ob vitandum incontinentiæ periculum poteſt Iudex ex officio compellere prædictos coniuges ad mutuam cohabitationem, cur non poterit obligare ad dotem coniugi reddendam, vt ea mutua habitatio cum debito amore fiat.

Addit inſuper Thom.Sanch. *d.diſput.9.num.37.* Si ante latam ſententiam conueniat vir cum vxore adultera de lucranda dote ob deſiſtentiam ab accuſatione criminali, ſi ipſe poſtmodum in adulterium incidat, obligatum eſſe reſtituere dotem, quia ea delicta compenſantur, prædictúmque pactum tacitum imbibit conditionem, niſi delictorum compenſatio fiat, non placet; nam eſto ea delicta quoad accuſationem ciuilem diuortij compenſentur, quoad accuſationem autem criminalem nullatenus admittunt compenſationem, vti alijs relatis tradit Cantera *in ſuis quæſt. criminalib. q. tangentibus punitionem delicti.cap.4. num.46.* Zenedo *collectan.iuris,collect.166.num.4.* Non enim criminaliter accuſare poteſt mulier virum adulterum, benè tamen vir adulter mulierem adulteram, vti habetur *leg.1. Cod.ad leg. Iul. de adulter.* Et *leg.regia.tit.17.part.7.* Et *leg.13. in fine titul.9. part.4.* Et *cap. apud miſericordem.§.publico iudicio.32.quæſt.1.* Neque accuſata mulier de adulterio ſe tueri poteſt exceptione adulterij mariti, tametſi publicum ſit, vt alios referens docuit Couarru. *2.p. decret. cap.7.§.6.num.5.* Et conſentit his omnibus Sanch. *lib.10.diſputat.8.à num.33. & ſequent.* Si igitur vir pactum cum vxore iniuit de dote, lucranda, eo quòd ab accuſatione criminali deſiſtat, cùm eandem accuſationem criminalem commiſſo adulterio poſſet inſtituere, ac ſi adulterium non commiſiſſet, nequaquam cenſendum eſt pactum diſſolui, ſed integrum, & firmum perſeuerare, dotémque vxori accuſatione criminali non factâ. 15

§. VII.

An latâ ſententiâ diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quandocunque ipſe velit, vel liberum ſit illi Ordines ſuſcipere, vel Religionem ingredi?

1 *Per ſe obligatus eſt reconciliari, nec ſtatum mutare poteſt.*

2 *Hac obligatione non mutandi ſtatum permanet dum ſubeſt ſpes reconciliationis.*

3 *Aliquando & per accidens excuſatur nocens reconciliari innocenti.*

4 *Ingreſſo in Religionem adultero, vel innocente, non tenetur alter Religionem ingredi.*

ETſi plures Doctores, quorum meminit Sanch. *lib.10. diſputat.10. num.2. & 10.* exiſtiment neque improbabiliter, non eſſe obligatum coniugem adulterum reconciliari innocenti acceptanti diuortij ſententiam, ſed poſſe coniuge innocente inconſulto, imo inuito de ſuo ſtatu diſponere Religionem ingrediendo, vel ſacros Ordines ſuſcipiendo, aut votum caſtitatis emittendo, quia ſententia diuortij etſi in fauorem innocentis feratur, quatenus ei concedit optionem diuertendi à coniuge nocente, aut ei ſe reconciliandi, at indirectè cedit in fauorem nocentis. Nam eo ipſo quo innocens eligit diuortium, nocens excuſatur à debito coniugali, quo illi aſtrictus erat. Quippe eâ electione remiſit mutuam illius ſocietatem. Longè tamen verius eſt per ſe obligatum eſſe coniugem adulterum innocenti reconciliari, neque poſſe caſtitatem integrè vouere, Ordinémve ſacrum aſſumere, aut Religionem ingredi, dum ſpes ſubeſt reconciliationis, ſicuti docent ex Iuriſperitis Gloſſ. *in cap. ex litteris verbo redire de diuortiis.* Felin. *in cap.lator declarat.8. n.9. de ſentent. & re iudic.* Sylueſt. *verbo Diuortium, q.10.* Gregor.Lopez *leg.5. verbo de adulterio.tit.10.part.4.* Barboſa *Rub.ff.Soluto matrim.2.part. num.22. in fine.* Et *leg.2.part.1.in princ.num.100. in fine.* Ex Theologis D.Thom. *in 4.diſtinct.35.quæſt.vnica art.6.ad 3.* & *ibi* Bonauent. *art.vn.quæſt.5.* Durand. *quæſt.2. art.1. num.6.* Paludan. D.Antonin. 3.*part.tit.1.cap.21.§.6.verſ. effectus accuſationis.* Abulenſ. *c.19.Matth.q.75.* Graffis 1.*p. deciſ.lib.2.cap. 84 num.14.* Et 2.*part.lib.2.cap.12.num.66.* Sanch. alios plures referens. *lib.10. diſp.10.num.3.& ſeqq.* Baſil.Ponce, *lib.9. c.19. num.1.& ſeqq.* Coninch. *diſp.35.dub.5.à num.25.* Layman. *lib.5. ſumm. tract.10.3.part.cap.7.num.14.* Ratio ea eſt, quia ſententia diuortij non plus iuris concedit innocenti, vel nocenti, quàm quod iure ipſo naturali eis competit ob adulterium commiſſum, eſt enim vt ſæpè dictum eſt illius iuris declaratoria. At adulterium non eximit nocentem ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi cum innocente, ſi ipſe velit; aliàs ex ſuo delicto commodum reportaret adulter, ſed hanc exceptionem innocenti concedit, in recompenſationem iniuriæ ſibi factæ, & fidei violatæ. Ergo quandocunque 1

iuuo

innocens volet ſibi nocentem reconciliari, & ab eo debitum coniugale, mutuámque habitationem exigere, tenetur nocens obedire.

2 Hæc autem obligatio, quâ coniux nocens arctatur non mutandi ſtatum ſolum durat (vt dixi) dum reconciliationis ſubeſt ſpes, nam eâ deficiente liberum illi eſt ſtatum religionis, vel Ordinem ſacrum aſſumere, vtpotè qui non præſumitur ab innocente repetendus, quod impedire poterat, vt optimè notauit Coninch. *dicta diſputat* 35. *dub.* 5. *concl* 4. *numero* 26. & ſupponunt Doctores omnes *num. præced.* relati. Vnde ſi vxor ſententia lata à Iudice ſæculari de eius adulterio, vel illo notorio exiſtente detrudatur in monaſterium pœnitentiam acturа, ſi intra biennium illius recluſionis non illam repetat, vir poterit Religionem profiteri, ea enim repetitionis omiſſione cenſetur iure ſic diſponente conſentire ingreſſui: habetur Authent. *ſed hod e. Codic. Ad leg. Iul. de adulter.* cuius deciſio iure canonico reuocata non eſt, vt rectè aduertit Abbas, *cap. gaudemus de diuortiis. num.* 7. Hoſtienſ. *ibi numero* 3. Ioann. Andr. *num.* 3. Anchart. *num.* 1. Baſil. Ponce, *lib.* 9. *capit.* 19. *num.* 3. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 10. *num.* 8. Secundò ſi adulter emendatus ſæpius reconciliationem petat, & innocens deneget. Poterit ſtatum mutare; quia prædictâ denegatione tacitè inquit nolle vnquam ſibi nocentem reconciliare qua ſpe ſublata iniuſtè, & irrationabiliter vellet vt nocens de ſtatu ſuo ſemper ſuſpenſus exiſtat, vti colligitur ex *cap. gaudemus de diuortijs.* Et tradit Sanch. *dicto num.* 8. *&* 16. Baſil. Ponce, *num.* 4. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 5. *num.* 26. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 12. Tertiò ſi innocens ſacris Ordinibus initiatus eſt, vel Religionem profeſſus, liberum eſt nocenti ſtatum Religionis eligere, quia repeti nequit ab innocente, vtpotè qui ſtatum elegit vſui coniugali oppoſitum, ſicuti docet Ioann. de Friburgo *ſumm. confeſſor. lib.* 4. *tit.* 22. *quæſt.* 14. Palaçios *in* 4. *diſt.* 35. *quæſt. vnica, dub.* 2. Roſella *verbo Diuortium, num.* 11. Syluеſt. *ibi quæſt.* 10. Sanch. *lib.* 10. *diſput.* 10. *num.* 6. Baſil. Ponce, *dicto cap.* 19. *num.* 2. Et licèt Palaçios idem eſſe exiſtimet, ſi votum ſimplex caſtitatis emiſerit innocens, quia eo impeditur à petitione debiti, & petenti iniquè nulla eſt obligatio reddendi in plurium ſententia. At verius eſt ob prædictum votum ab innocente factum non excuſari nocentem ab eius reconciliatione, eo quòd per votum caſtitatis non ceſſerit iuri iuſtitiæ, quod habet exigendi debitum ab alio coniuge, neque in illius fauorem abſtinere promiſit à debiti petitione, ſed tantùm in honorem Dei. Atque ita tradit Sanch. *dicta diſp.* 10. *num.* 6. Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 19. *num.* 2, tametſi non ſatis conſequenter, nam cùm ipſe *lib.* 10. *cap.* 3. cenſeat excuſari coniugem à reddendo debito, quoties alter iniquè petit ob circumſtantiam aliquam, quam ipſe tollere non poteſt, conſequenter affirmare debebat nocentem obligatum non eſſe reddere debitum coniugi innocenti petenti voto caſtitatis aſtricto, cùm tamen *dicto cap.* 19. *num.* 2. contrarium aſſerat. Præterea votum caſtitatis etſi impediat eo ligatum debitum coniugale exigere, & alterum coniugem excuſet ab obligatione reddendi caſu quo petatur, at nullatenus impedit extra thorum mutuam cohabitationem & obſequiorum communicationem. Ergo ad hanc obſequiorum communicationem, & mutuam cohabitationem, optimè poterit innocens voto caſtitatis aſtrictus coniugem nocentem repetere, & compellere.

3 Dixi teneri per ſe nocentem ad conſortium innocentis redire, vt tacitè indicarem per accidens excuſari aliquando poſſe. Si enim vxor ſeparata eſt à viro ob adulterium commiſſum, rarò compelli poteſt ad eius conſortium redire ob timorem, quem rationabiliter habere poteſt mortis ſibi inferendæ, aut iniquæ tractationis, ingentiſque ſæuitiæ, vt aduertit optimè Gutierr. *cap.* 129. *de matr. num.* 14.

4 Ad extremum aduerto ingreſſo in religionem adultero illis in euentibus in quibus ingredi permittitur non eſſe obligatum innocentem ad ingreſſum, neque ad votum caſtitatis emittendum. Quinimo neque ingrediente innocente in religionem aſtringitur nocens ad illius ingreſſum, vt benè aduertit Sotus *in* 4. *d.* 36. *quæſt. vnica. art.* 5. *ad* 3. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 12 Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 10. *concl.* 4. *num.* 15. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 5. *initio concl.* 1. Quia textus *in cap. ſanè, cap. cum ſit. cap. ſignificauit de conuerſ. coniugator.* exigentes mutuum coniugum ingreſſum intelliguntur, cum matrimonij iura integra, & illæſa ſunt, ſecùs vero quando ob diuortium ſunt diminuta.

§. VIII.

Qualiter ob hæreſim liceat Catholico coniugi diuertere?

1 *Ob alias cauſas à carnali fornicatione licet diuortium.*
2 *Ob hæreſim pertinacem licitè fieri poteſt.*
3 *Separatus propria authoritate Catholicus ab Hæretico nequit Sacris initiari, vel Religionem ingredi.*
4 *Aliqui cenſent hæreticum iudicio Eccleſiæ damnatum, & ab hæreſi reſipiſcentem admittendum eſſe à Catholico coniuge.*
5 *Alij probabilius eximunt Catholicum ab hac obligatione.*
6 *Hæreticus ſic damnatus nullatenus poteſt inuito Catholico ſtatum mutare.*
7 *Ex eo quod Catholicus hæretico copuletur, ſi copula habeatur ante ſententiam non obinde cenſendus eſt remittere ius diuertendi, ſecùs ſi poſt ſententiam.*
8 *In hoc crimine hæreſis non datur compenſatio ſicut in adulterio.*

Licitum eſſe ob alias cauſas à carnali fornicatione coniugem innocentem à ſuo conſorte diuertere Catholica veritas eſt definita in Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 8. ibi *Si quis dixerit Eccleſiam errare, cum ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges quoad thorum, ſeu quoad cohabitationem ad certum incertúmve tempus fieri poſſe decernit, anathema ſit*: conſtátque ex *toto tit. de diuortiis, & de conuerſione coniugatorum.* Neque huic veritati obſtat, quod Chriſtus Dominus *Matth.* 5. *&* 19. ſolùm carnalem fornicationem aſſignauerit, vt poſſit coniux innocens ab altero tametſi contra eius voluntatem ſeparari, quia Chriſtus Dominus loquutus eſt de cauſa perpetua ſeparationis, & quæ per ſe contractui matrimonij obſtat, & hæc ſola eſt fornicatio carnalis, reliquæ autem cauſæ ex ſe perpetuam ſeparationem non inferunt, ſed ſolùm dum cauſæ ipſæ perſiſtunt. Neque matrimonij ſunt propriæ, eique directè oppoſitæ, ſed communes alijs ſocietatibus, & confœderationibus. Hoc ſuppoſito. 1

Inter cauſas, ob quas præter adulterium licitum eſt coniugi innocenti diuertere à nocente eſt hæreſis non quæcunque, ſed pertinax (qualis cenſenda eſt, quæ poſt vnam, & ſecundam correctionem perſiſtit, iuxta illud Pauli *ad Tit.* 3. *Hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correctionem deuita* ſicuti colligitur *ex cap. non ſolùm.* Et *cap. idololatria,* 28. *quæſt.* 1. Et *cap fin. de conuerſ. coniugat. Capit. quanto de diuortiis.* Ratio huius concluſionis eſt, quia plerumque ex cohabitatione cum hæretico pertinaci imminet periculum coniugi Catholico, eiúſque proli: ob quam rationem, etſi de facto in aliquo caſu hoc periculum eſſet, non obinde impeditur Catholicus à diuortio celebrando, quia ſat eſt quod hoc periculum vt in plurimum adſit, vt rectè notauit Coninch. *diſput.* 35. *dub.* 4. *num.* 24. Sanch. *lib.* 10. *diſput.* 15. *num.* 9. Paul. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 16. Quando verò periculum peruerſionis agnoſcitur non ſolùm poteſt Catholicus, ſed etiam debet ſe ab hæretico ſeparare, quia periculum peccati iure naturæ quilibet vitare tenetur, ſicuti docuit Sanch. aliis relatis *dicta diſput.* 15. *num.* 5. Layman. *dicta cap.* 7. *num.* 16. Baſil. Ponce *lib.* 9. *cap.* 22. *num* 2. Crederem tamen hoc eſſe intelligendum, quando coniux hæreticus Catholicum niteretur peruertere, grauiſſimúmque eſſet periculum aſſentiendi iuxta textum *in c.* 2. *de diuortiis*; aliàs non videtur obligatus Catholicus diuortium facere. Quippè nemo tenetur communia pericula peccandi cum graui ſui detrimento fugere, vti conſtat ex his quæ latè diximus *tract.* 6. *de charit. diſp. vlt. de ſcandalo.* At negari non poteſt Catholico graue eſſe ſe à coniuge ſeparare, eius cohabitatione, & obſequio carere, & cœlibem eſſe. Adde ex tali ſeparatione ſæpè imminere coniugi incontinentiæ periculum. Quomodo ergo obligandus eſt fugere periculum peruerſionis non grauiter vrgens, ſi ex eius fuga incidat in periculum graue incontinentiæ? 2

Separatus verò propriâ authoritate coniux Catholicus nequit ſacris initiari, nec validè Religionem ingredi, quia cedit in præiudicium coniugis hæretici, qui conuerſus ſic initiatum, vel profeſſum repetere poteſt, neque ipſe Catholicus ſe tueri poteſt hæreſi etiam notoria ab altero coniuge commiſſa; quia hæc ſeclusâ Eccleſiæ declaratione non præbet cauſam perpetui diuortij, ſed temporalis, nempè dum ipſa perſiſtit, qua te hæreſi ceſſante ceſſat cauſa diuortij, & obligatur hæretico pœnitenti, reconciliari, in quo maximè differt ab adulterio carnali: hoc enim vtpotè matrimonio directè oppoſitum ſemel commiſſum perpetui diuortij cauſam præbet; ſecus verò adulterium ſpirituale, quod eſt hæreſis: requirit namque permanentiam, ſicuti aduertunt Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 15. *num* 10. *& ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 22. *num.* 2. Paul. Layman. *libro* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *numero* 16. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 4. *num.* 24. 3

Quare controuerſia inter Doctores eſt, An hæreticum iudicio Eccleſiæ declaratum, & ab hæreſi reſipiſcentem teneatur Catholicus ad ſui conſortium admittere? Et quidem plerumque conſultiſſimum videtur eam præſtare reconciliationem: tum quia Chriſtianam pietatem commendat. Tum quia non leuiter iuuabit hæreticum pœnitentem ad perſeuerandum in fide, ad vitandum incontinentiæ periculum, nimiæque triſtitiæ & deſperationis. Quinimo Goffred. *ſum. tit. de conuerſ. infidelium n.* 4. credit hanc ſubeſſe Catholico obligationem, quia eſto in *capite de illa de diuortiis* eximatur ab hac obligatione: at prædicta conceſſio videtur reuocata per Textum *in capite* 4

quanto de diuortiis, vbi vir Catholicus compellitur admittere coniugem ab hæreſi reſipiſcentem. Cui doctrinæ aſſentitur Henriq. *lib.11.de matr.c.17.n.6.* ea moderatione adhibita, ſi intra biennium ſigna dederit perfectæ emendationis. Gloſſa verò *in cap.de illa de diuortiis in fine.* Et *cap.quantò eodem tit. in fine.* Et *c.fin.verbo iudicio.* Ioann.Andreas *in dicto c.quanto.* Et *c.de illa.*Abulenſ. *in c.19. Matth.q.76.in corp.verſ.dicendum.* Iulius Clarus, *lib.5.receptar. §.hæreſis.num.15.* Sotus *in 4. diſt. 39.q.vnica art.4.ad 3.*Ludouic.Lopez *2.p.instruct.c.53.§.licet.* Et *c.55.verſ notandum eſt.* Palacios *in 4. diſt.35. diſp. vn. poſt medium.* Surdus *de aliment. tit.7. q.21. num.7.* Et alij plures relati à Sanch. *diſp.15.n.18.* aſſerunt Catholico ſubeſſe obligationem recipiendi hæreticum iudicio Eccleſiæ damnatum reſipiſcentem, ſi vellet in ſæculo manere, neque excuſari poſſe ab hac obligatione niſi Religionis ingreſſu, eo quòd *in c. fin. de conuerſ.coniugat.* (cui deciſioni ſtandum eſt,) videatur conceſſa facultas non recipiendi hæreticum pœnitentem ſub prædicta conditione Religionis, inquit enim Textus. *Mulier quæ in fide remanſit poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ſeparata ad religionem liberè conuolare.*

5 Sed rectiùs eximunt Catholicum à prædicta obligatione recipiendi hæreticum damnatum Couarru. *in 4.decret.2.p.c.7. §.5.n.5.* Caſtro *lib.2.de iuſta hæretic.punit.c.7.* Matien. *lib.5. recopil.tit.1.* Rub.*gloſſ.1.num.80.* Barboſa *Rub.2.p.num.10.ff. ſoluto matr.*Graſſis *1.p.deciſ.lib.2.c.84.n.16.* Et *2.p.lib.1.c.12. n.22.*Et aliis relatis Sanch.*lib.10.diſp.15.n.19.*Coninc.*diſp.35. dub.4.n.24.* Paul.Layman. *lib.5.ſum. tract.10.3.p.c.7. num.16.* Baſil.Ponce, *lib.9. c.22. num 3.* Gaſpar Hurtado *diſp.11. difficult.5.n.20.* & alij. Mouentur hac efficaci ratione; Eccleſia in pœnam hæreſis priuat hæreticum iure; quod in ſuum coniugem habebat exigendi coniugale debitum, mutuámque cohabitationem, ſicuti priuat aliis bonis, & iuribus quæſitis, & Catholicum coniugem eximit à prędicta obligatione, vt conſtat *ex cap. de illa de diuortiis*, vbi inquit Textus: *De illa, quæ à viro ſuo labente in hæreſim ipſius conſortium ſine iudicio Eccleſiæ declinauit, videtur nobis quod mulier ei, cùm reuerſus fuerit, eſt reddenda, quæ etſi reuerti noluerit compellatur.* Si verò iudicio Eccleſiæ ab eo receſſit ad recipiendum eum nullatenus dicimus compellendam. Neque contrarium deciditur in *cap. quanto de diuortiis*, vbi mulier compellitur ad virum hæreticum pœnitentem redire, quia id factum eſt, eo quòd proprio iudicio, & non Eccleſiæ iudicio ab illius conſortio ſe ſeparauerit. Et licèt *in c.fin.de conuerſ.coniugat.* concedatur mulieri, quæ in fide remanſit; vt nolente viro ab infidelitate reuerſo, propter quam iudicio Eccleſiæ ab eo fuerat ſeparata poſſit liberè ad religionem conuolare, nullo modo ad huiuſmodi ingreſſum, arctatur, ſed eo ingreſſu liberè conceſſo declaratur plena exemptio, quam dicta mulier Catholica habebat à mutua cum viro habitatione. Cenſetur autem Catholicus iudicio Eccleſiæ ab hæretico ſeparari, eo ipſo quo hæreticus vt talis iudicio Eccleſiæ declaretur, quantumvis priuatim, & in ſecreto ab Inquiſitoribus hoc iudicium fiat, vt rectè aduertit Sanch. *dicta diſp.15.n.20.* quia eſt pœna, quæ delicti declarationem ſequitur.

Quocirca coniux Catholicus inuito hæretico damnato poteſt, & in ſæculo manere, & ad Religionem tranſire, vel ſacros Ordines ſuſcipere, ſicuti poteſt diuortio facto ob adulterium carnale, quia æquè ſententia hæreſis lata eximitur à coniugali debito, ac exemptus eſt adulterio declarato. Atque ita docet Barboſa *Rub 2.p.n.10 ff ſoluto matrim.* Sanch. *d. diſp.15.n.21.* Baſil.Ponce, *lib.9. cap.22.n.3.*

6 Hæreticus verò ſic damnatus, & ab hæreſi reuerſus nullatenus poteſt inuito Catholico ſtatum mutare, ſed potiùs tenetur ad Catholici conſortium redire, ſi ipſe velit, quia illa fuit pœna ob hæreſim impoſita, quæ non debet in detrimentum innocentis cedere. Quare eſto probabile ſit ſententia diuortij lata ob adulterium, quam innocens acceptat, nocentem obligatum non eſſe ad conſortium innocentis redire; in præſenti autem nullo modo id probabile cenſendum eſt, quia ſeparatio ex adulterio integrè fit in fauorem innocentis, & ob iniuriam ipſi factam: at ſeparatio ex hæreſi præcipuè fit ob iniuriam fidei, & Religioni factam, & in eius ſatisfactionem, neque acceptatione innocentis indiget, ac proinde non liberatur hæreticus à ſeruitute coniugali prædicta condemnatione facta ſicuti aduertit Syluest. *verbo diuortium. q.10.* Sotus *in 4.diſt.39.q.vnic.art.4.ad 3.*Barboſa *Rub 2.p.n.22 ff.ſoluto matrimonio.* Sanch.aliis relatis *dicta diſp.15.n.24.* Baſil. Ponce, *lib.9.cap.22 num.4.*

7 Ex eo autem quod Catholicus hæretico copuletur, ſi copula ante ſententiam hæreſis habeatur, non obinde cenſendus eſt remittere ius diuertendi, quia nequit remittere ius diuertendi, quod ex hæreſis perſeuerantia naſcitur. Ex hæreſi autem præterita, neque ab Eccleſia damnata nullum ius diuertendi habet, quod poſſit remittere. At ſi copula poſt ſententiam habeatur, quo caſu habet ius diuertendi, & ſic ſubeſt eius condonationi Thom.Sanch. *lib.10. diſp.15.n.26.* diſtinguit, ſi cùm habetur copula animus adſit condonandi manifeſtum eſt remittere ius diuertendi per ſententiam acquiſitum, ac proinde ea remiſſione facta iam licitum non eſſe diuertere. Si verò expreſſus animus adeſſet non condonandi, nulla cenſeri debet remiſſio, ſiquidem hæc abſque voluntate eſſe non poteſt. Quod ſi neuter animus expreſsè adeſſet nec condonandi, nec non condonandi, etſi in diuortio ob adulterium carnale cenſenda ſit facta remiſſio, ſecùs verò in diuortio ob adulterium ſpirituale. Quippe diuortium ob adulterium carnale ideò fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, quæ diuiſio noua copula coniugis redintegratur. At diuortium ob adulterium ſpirituale, ſcilicet hæreſim non fit, quia caro coniugis in alienam diuidatur, ſed quia Deo, eiúſque fidei, & religioni irrogatur iniuria, quæ non videtur ob copulā ceſſare. Sed diſplicet hoc vltimum dictū Sanch. ideóque exiſtimo habitâ copulâ poſt ſententiam remiſſionem iuris deuertendi neceſſariò præſumendam eſſe; nam eſto in pœnam iniuriæ irrogatæ Deo ab hæretico abſoluatur coniux Catholicus à debito coniugali, ea abſolutio in fauorem catholici fit, cui ipſe cedere poteſt. Qui ergo copulam habet cum hæretico, iam ea copula proteſtatur ſe nolle ab hæretico diuertere, cedit igitur iuri diuertendi quod habet, vt docuit Baſil.Ponce, *lib.9.cap.22. num.5.*

Supereſt dicendum, An in hoc crimine hæreſis, ſicuti in adulterio detur compenſatio; Et omiſſis variis ſententiis, quas refert Sanch. *lib.10. diſp.16.num.1. & 2.* dicendum eſt cum eodem Sanch *num.3.*& Baſilio Ponce, *lib.9. cap.22.n.6.* nullam in hoc crimine eſſe compenſationem, & primò eſſe non poteſt compenſatio adulterij cum hæreſi ante ſententiam, nam hæreſis ante ſententiam non eſt cauſa perpetui diuortij, ſicuti eſt adulterium, ſed ad tempus dum hæreticus in qua non corrigitur. Non igitur adulter, à quo hæreticus recedere intendit ſe tueri poteſt exceptione hæreſis nondum damnatæ. Neque etiam eſt compenſatio cum hæreſi Eccleſiæ iudicio declarata. Nam eſto ob vtramque cauſam adulterium ſcilicet, & hæreſim diuortium eſſe poſſit, ob diuerſam tamen rationem contingit; quippe diuortium ex adulterio eſt ob violationem fidei coniugio debitæ; at diuortium ex hæreſi fit in pœnam ob violationem fidei, Deo, eiúſque Religioni debitæ, ideoque vnum delictum cum alio compenſari non poteſt, ac proinde quilibet ius habet ab altero recedendi adulter ab hæretico, & hæreticus ab adultero. Quinimò neque vnius hæreſis cum alterius hæreſi venit compenſanda, nam cùm pœna diuortij ob hæreſim non imponatur ob iniuriam coniugio factam, ſed Deo, nequit vnius hæreſis pœna cum alterius hæreſis pœna compenſari. Non enim vnius hæreſis alterius hæreſis grauitatem diminuit, ſicuti contingit in adulterio carnali; in quo vnius iniuria alterius iniuria compenſatur, vtpotè quæ eidem coniugio aduerſantur.

§. IX.

Qualiter ob alias cauſas, maximè ob ſæuitiam liceat facere diuortium?

1 *Quoties abſque graui periculo animæ vel corporis nequeunt coniuges ſimul habitare, eſt ſufficiens cauſa diuortij.*
2 *A coniuge incitante ad peccatum poteſt incitatus ſe ſeparare.*
3 *Licitum eſt vxori ſe ſeparare à viro qui lenocinium exercet, &c.*
4 *Ceſſante inductione ad peccatum, ceſſat diuortium.*
5 *Quoties coniugi graue damnum corporis imminet, quod alia via auerti non poteſt datur occaſio diuortij.*
6 *Si coniux alterius vitæ inſidias paret, vel aliud graue damnum moliatur, licet diuortium. Debet tamen Iudicis authoritas interuenire.*
7 *Ob malum graue factum, niſi timeatur futurum, non datur diuortium.*
8 *Retentio concubinæ domi, vel extrà præſtat plerumque vxori cauſam diuertendi.*
9 *Coniux recedens ob prædictum timorem cauſam coram Iudice Eccleſiaſtico tractare debet.*
10 *Probationes ſæuitiæ concludentes eſſe debent.*
11 *Si probationes integræ non ſint, datur locus cautioni de non offendendo. Et quæ cautio præſtanda ſit.*
12 *Si ad tempus ſententia diuortij fuerit lata, neuter poteſt ſtatum mutare, ſecùs ſi in perpetuum.*
13 *Si coniux minor ſit, in cuius odium ſententia diuortij lata eſt, beneficio reſtitutionis gaudet.*

Plures cauſæ diuortij præter ſupradictas aſſignantur à Doctoribus, quæ ſub hac regula perſtringuntur. Quoties abſque graui periculo animi, vel corporis nequeunt coniuges ſimul habitare, datur ſufficiens cauſa diuortij, vt ex communi ſententia tradit Sanch. *lib.10. diſp.17.18. & 19.* Baſil.Ponce, *lib.9.cap.22.* Coninch. *diſp.35.dub.4.* Paul.Layman. *lib.5 ſum. tract.10.3.p.cap.7.num.16.* Nemo enim cenſendus eſt alteri ſe 1

velle obligare cum graui ſui iactura, etenim prius ſibi quàm alteri conſulere debet.

2 Ex qua doctrina quæ veriſſima eſt infertur poſſe coniugem innocentem, quem alter ad peccandum incitat, nec monitus deſiſtit ab eo ſe ſeparare, vti probat Text. *in cap. 2. de Diuortiis.* & *cap. idololatria* 28. *q.* 1. Et quamuis in his Textibus ſermo ſit de inductione ad infidelitatem, cùm eadem ſit ratio de quolibet peccato, ob vitandum illius periculum, poterit coniux ab altero coniuge diuortium facere. Quod eleganter tradit Hieronym. in illa verba *Matth.* 18. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proyce abs te*, inquit enim Hieronym. ſententiam Chriſti eſſe, vt ſi hi qui nobis coniuncti ſunt, & inſtar oculorum, vt parentes, filius, vxor cauſa ſint ruinæ ab illis recedamus. Atque ita tradit Nauarr. *cap.* 22. *num* 22. Bellarm. *lib.* 1. *de matr. cap.* 14. innumeris relatis Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 17. *à n.* 5. *& ſeq.* Baſil. Ponce *lib.* 9. *c.* 23. *n.* 1. *&* .. Coninch. *diſp.* 35. *dub.* 4.

3 Quapropter licitum eſt vxori ſe ſeparare à viro qui lenocinium exercet, vel in domum introducit procaces viros, qui ipſam ſollicitent, vel incitat vxorem ad furta regenda, & ſimulanda, vel vult vt pellicem foueat, & alia ſimilia, præſtant enim diuortio ſufficientem cauſam, vti ex communi tradunt Doctores prædicti. Ad idem eſt ſi coniux ſit veneficus, quia ob ſocietatem dæmonis graue malum tum animæ, tum corporis timeri poteſt, vt aduertit Coninch. *d. diſput.* 35. *dub.* 4. *num.* 13. Sanch. *lib* 10. *diſput.* 18. *num.* 22. Laym. *dicto cap.* 7. *n.* 16. Gaſpar Hurtado *diſp.* 11. *difficult.* 5. *num.* 19. Neque ad hanc ſeparationem indiget coniux innocens Iudicis ſententia, quia iure ipſo naturali conceditur, vtpotè quæ non eſt perpetua, ſed ad tempus dum adeſt periculum, vt bene docuit Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 17. *n.* 10.

4 Ceſſante autem inductione ad peccatum, illiúſque periculo, ceſſat diuortium, quia ſolùm ob vitandum prædictum periculum conceditur, vti aduertunt prædicti Doctores. Quare eſto coniux pluribus vitiis irretitus ſit, ſi tamen ceſſat ad peccatum inductio, nullâ ratione licitum eſt diuortium, vt colligitur ex *cap.* 2. *de Diuortiis* argumento à contrario. Et tradit *ibi* Gloſſa ab omnibus recepta. Et D. Thom. *in* 4. *diſt.* 39. *qu. vn. art.* 6. *in corp.* Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 17. *n.* 3. Baſil Ponce *c.* 23. *num* 3. tametſi Sotus *in* 4. *d.* 39 *q. vn. art.* 4. *ad* 4. Ludouic. Lop. 2. *p. inſtruct. c.* 53. *ad finem.* Sanch. *dicta diſp.* 17. *n.* 4. Laym. *cap.* 17. *n.* 16. concedant titulo correctionis poſſe coniugem etiam vxorem à viro vitiis irretito diuertere ad tempus, ſi ex eo receſſu ſperatur fructus. Sed vt benè aduertit Baſil. Ponce, *lib.* 9. *c.* 23. *n.* 3. maturo iudicio, & magna prudentia opus eſt, plerunque enim maiora mala inde naſcuntur, nec leuis occaſio ſumitur iræ, & indignationis.

5 Secundò infertur, quoties coniugi graue damnum corporis imminet ex mutua cohabitatione, quod aliâ viâ auerti non poteſt niſi diuortio facto, fieri rectè poteſt ob ſupradictam rationem, quia debito alterius nemo ſatisfacere tenetur cum tanto ſui detrimento. Hac igitur ratione licet coniugi ſano ſe ſeparare à leproſo peſte, vel alio morbo contagioſo infecto, vti diximus *ſuprà*, & tradit Nauarr. *cap.* 22. *numero* 12. Saa, *verbo Diuortium num.* 8. Henriq. *lib.* 11. *de matrim. cap.* 4. *in fine.* Coninch. *diſputat.* 35. *dub.* 4. *num.* 22. Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 16. At idem eſt, ſi ob furorem, vel ebrietatem coniugis prudenter timeas graue malum tibi inferendum, quod ſola fuga vitare potes; vti tradunt Couaruu. 4. *decret.* 2. *p. cap* 7. §. 5. *n.* 3. Ludouic. Lop. 2. *p. inſtruct. cap.* 53. *paulo princ. caſu* 3. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 18. *n.* 18. Secùs verò eſt (vt aduertunt prædicti Doctores) ſi prædictum periculum non immineat, iuxta Textum *in cap. ſi vxorem.* 32. *q.* 5. & *leg. ſi cum dotem.* 13. §. *ſi maritus. ff. ſoluto matrimonio* ibi. *Nihil enim tam humanum eſt quàm fortuitis caſibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem eſſe.* Simile eſt, ſi vir latrocinium exerceat, timeátque mulier prudenter, vt illius criminis ſociam puniendam eſſe, vel ſaltem reputandam; ſi alia via præter fugam non ſuppetit ſubueniendi huic periculo, poterit conſortium viri fugere. Non enim eius ſocietati aſtricta eſt cum graui ſuæ vitæ & honoris detrimento, vt rectè tradit D. Antonin. 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 10. *caſu* 1. Paludan. *in* 4. *d.* 32. *quæſt.* 1. *art.* 2. *num.* 7. Et *diſt.* 39. *q. vnica art.* 3. *num.* 14. Nauarr. *cap.* 22. *n.* 22. Barboſa *Rub. ff. ſoluto matrim.* 2. *p. n.* 29. Saa, *verbo Diuortium, n.* 5. Sanch. *diſp.* 18. *num.* 21.

6 Huc pertinet, ſi coniux alterius vitæ inſidias paret, vel aliud malum graue moliatur, quod facile vitari non poteſt, niſi diuortio facto, poterit coniux innocens recedere, vti expreſsè deciditur *in cap. litteras de reſtit. ſpoliator.* Et *cap. ex tranſmiſſa, eodem titul.* Et *cap.* 1. *Vt lite non conteſtata.* Debet tamen hic receſſus non authoritate propriâ, ſed Iudicis fieri, niſi in mora periculum adſit, vt benè aduertit Sanch. *dicta diſp.* 18. *num.* 3. Baſil. Ponce, *lib* 9. *cap.* 23. *num.* 7. iuxta Textum *in cap. porro. Cap. ſignificaſti de diuort.* Neque in hoc caſu eſt marito reſtituenda vxor ob damnum irreparabile, quod ex prædicta reſtitutione ſequeretur, vt notat Abbas *in cap. litteras de reſtitut. ſpoliat.* Gloſſa *in capit. de benedicto* 32. *quæſt.* 1. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 24. *num.* 5. Sanch. *lib.* 10. *diſput.* 18. *num.* 2. Baſil. Ponce, *cap.* 23. *n.* 7. & aliis. Sed receptis probationibus per informationem ſummariam incontinenti, ſi Iudici videantur ſufficientes ad timorem deponitur vxor apud probam, & honeſtam fœminam impoſito viro præcepto ſub excommunicatione, ne illi malum inferat, iuxta Textum *in cap. ex tranſmiſſa de reſtit. ſpoliat.* Regulariter autem deponi ſolet in Monaſterio, quia eſt locus aptior ad violentiam impediendam, vt benè Abbas *ibi n.* 4. Butrius *n.* 9. Poſſet tamen in domo patris, vel matris, vel ſororis ſequeſtrari, quinimò exiſtimat Riccius *praxi deciſ.* 242. Baſil. Ponce, *cap.* 23. *num.* 11. prædictam domum Monaſterio eſſe præferendam.

Et licèt prædicti Textus *cap. literas cap. ex tranſmiſſa* tantùm loquantur de vxore timente viri ſæuitiam, non inde infertur in viro prudenter timente vxoris ſæuitiam locum non habere prædictam diſpoſitionem, habet vtique: cùm eadem ratio propriæ defenſionis militet, vt pluribus firmat Gutierr. *d. c.* 24. *n.* 8. Sanch. *dicta diſp.* 18. *n.* 8. Baſil. Ponce *n.* 8. Textus verò de vxore ſpecialiter loquuntur, quia frequentiùs in illas viri ſæuiunt, quàm è contra.

7 Notanter dixi, *ſi aliquod malum graue moliatur.* Non enim damnum factum diuertendi cauſam præbet, niſi inde ſumatur præſumptio ſufficiens iterum inferendum eſſe, vt aduertit Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 17. & Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 14. *num.* 9. Barboſa *Rub. ff. Soluto matrim* 2. *p. n.* 32. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 18. Regulariter ex percuſſionibus immoderatis, & ſanguinolentis concipitur timor probabilis ſimilium, niſi cautio ſufficiens adhibeatur, vt conſtat ex his quæ tradit Farinac. *lib* 2. *conſil. conſ.* 157.

8 Neque mihi diſplicet quod tradit Bald. *cap.* 1. *n.* 3. *Vt lite non conteſtata* Decius *conſ.* 330. *n.* 4. *volum.* 4. Marien. *lib.* 5. *recopil. tit.* 9. *Leg.* 2. *gloſſ.* 1. *num* 52. Sanch aliis relatis *diſp.* 18. *n.* 20. retentionem concubinæ domi vel extra præſtare vxori plerunque ſufficientem cauſam diuertendi non ſolùm titulo adulterii, ſed ſæuitiæ, eo quòd cauſa regulariter ſit moleſtæ cohabitationis, & perpetuæ diſcordiæ inter coniuges, quæ graue malum cenſenda ſunt, vt docuit Henriq. *lib.* 11. *cap.* 17. *numer.* 7. Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 18. *num.* 11.

9 Recedens ergo coniux ob prædictum timorem iuſtum cauſa coram Iudice Eccleſiaſtico tractanda eſt, quia agitur de diſſolutione obligationis Sacramenti matrimonii, de qua vtpotè ſpirituali ſolus Eccleſiaſticus Iudex eſt. *Cap.* 2. *de Iudiciis*: vti ex communi docet Couarru. 4. *decret.* 2. *p. capit.* 7. § 6. *numero* 14. Interim autem vxori litiganti alimenta, & expenſæ ad litem ſubminiſtranda à viro ſunt, ne his deſtituta à cauſa cadat, vt tradit Rota *deciſ.* 250. apud Farinac. *volum.* 2. *conſil.* & Riccium *in praxi deciſ.* 235 *num.* 6. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 24. *num.* 7. Baſil. Ponce, *cap.* 23. *n.* 7. Sanch. *diſp.* 18. *num* 30.

10 Probationes autem ſæuitiæ vt diuortium ſequatur concludentes eſſe debent, quia ſub dubio nemo iure certo eſt ſpoliandus, & tradit Paris *conſ.* 54. *num.* 16. *volum* 4. Barboſa *Rub. ff. ſoluto matrim.* 2. *p. num.* 27. Roſa apud Farinac. *volum.* 1. *deciſ.* 371. Teſtes verò ſingulares in hac materia probant, modò omnes teſtentur in genere ſæuitiam, vt docuit Rota *ſuprà deciſ.* 156. Baſil. Ponce, *lib* 9. *cap.* 23. *num.* 6. vbi ex prædicta deciſione Rotæ, & Caniſio, *cap.* 2. *de diuortiis.* & Riccio *praxi deciſ.* 235. aſſerit probatâ plenè ſæuitiâ non eſſe vxorem marito tradendam, quantumuis cautionem de non offendendo offerat, quia non decet vxorem iuſtè trepidantem fragilitati cautionis committere: etenim cautio non mutat maleuolum animum. §. *fin. inſtit. de ſuſpectis tutorib.* facitque *cap. accedens cl.* 2 iuncta Gloſſa *verbo inimicus. vt lite non conteſtata*, & pluribus exornat Sanch. *diſp.* 18. *num.* 33.

11 Si verò probationes integræ non ſint, tunc eſt locus cautioni de non offendendo, cautioni inquam pignoratitiæ, vel fideiuſſoriæ, iuxta *leg. ſi mandato Titii.* 59. §. *fin. ff. mandati.* Quoties enim cautio ob ſuſpicionem perſonæ exigitur, ſemper debet eſſe cum pignore, vel fideiuſſore, *leg. ſi fideiuſſor* 7. §. *fin. ff. qui ſatis dare cogantur.* vt pluribus relatis Sanch. *d. diſputat.* 18. *num.* 36. Quod adeò verum exiſtimat Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 23 *numero* 6. & Riccius *prax. deciſ.* 254. *numer.* 2. vt nequeat Iudex contentus eſſe cautione iuratoriâ viri, tametſi impotens ſit pignoratitiam, vel fideiuſſoriam cautionem præſtare. Sed rectiùs contrarium cenſet Sanch. *dicta diſp.* 18. *num.* 42. eo quòd ad impoſſibilia nemo obligandus ſit. Præterquàm quod in *cap. litteras, de reſtit. ſpoliat.* vbi cauetur dandam eſſe vxori cautionem pignoratitiam, vel fideiuſſoriam, ſubditur, ſi fieri poteſt. Ergo quando id fieri non poteſt contentus eſſe debet Iudex iuratoriâ cautione. Adde regulam generalem eſſe non habentem pignora, aut fideiuſſores, quia pauper, aut aduena eſt ſatisfacere ſi cautionem iuratoriam præſtet. Authent. *generaliter. Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Et tradunt plures referentes Roland. *conſ.* 43. *n.* 21. Barboſa *leg. diuortio.* 8. §. *interdum, n.* 26. *ff. ſoluto matr.* Sanch. *lib.* 10 *diſp.* 18. *num.* 38. à qua regula communi præſens caſus non inuenitur exceptus. Quinimò exiſtimo ſi vir aliàs bonæ vitæ, & famæ exiſtat, ſatisfacere ſi cautionem iuratoriam præſtet, tametſi pignoratitiam, vel fideiuſſoriam præſtare poſſet,

quia præſumendum eſt maiorem timorem habiturum violandi iuramentum, quàm quâlibet aliam cautionem, vt tradit in præſenti Gloſſa. & Innocent. *in capit. ex tranſmiſſa. de reſtit. ſpoliator.* Couarruu. 2. *p. decret. cap.* 7. §. 5. *à numero* 1. *& ſeqq.* Sanch. *lib.* 10 *diſp.* 18. *n.* 43. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *p. cap.* 7. *num.* 7. Quapropter veriſſimum eſt, quod multis comprobat Sanch. *d. diſput.* 18. *num.* 32. *&* 41. arbitrio Iudicis plurimum deferri, quæ cautio præſtanda ſit; nam *in cap. literas. & c. tranſmiſſa* ſolùm exigitur cautio ſufficiens, quæ eſto regulariter ſemper debeat eſſe pignoratitia, vel fideiiuſſoria, aliquando tamen iuratoria eſſe poteſt, vt ex dictis conſtat.

12 Pronunciata ſententia diuortij ob viri ſæuitiam ſi ad tempus reſtringatur, ſcilicet quouſque experiatur, an vir ſigna emendationis dederit, vel cautionem obtulerit, apertum eſt neutrum coniugem poſſe ſtatum mutare, quia obſtat ius matrimonij. At ſi ſententia abſoluta ſit, eo quòd deſperetur vir corrigendus eſſe à ſæuitia quantumuis cautionem dederit, poterit innocens ad Religionem, vel Ordines tranſire eo modo ac ſi diuortium ob adulterium celebratum eſſet, quia obſtare poſſet debitum coniugale. At hoc obſtare nequit, ſiquidem non ſperatur futurum: viro autem in cuius odium diuortium celebratur, nequit ſicut adulter inuito innocente Religionem ingredi, exceptis illis caſibus, in quibus diximus adulterum ingredi poſſe: ſic docet Sanch. *lib.* 10. *diſp.* 18. *num.* 48. *vſque in finem.* Baſil. Ponce, *cap.* 23. *num.* 9. Quod ſi poſt diuortium ob ſæuitiam celebratum coniux innocens ad ſui conſortium ſæuum virum admittat, eo ipſo cenſetur iniuriam factam remittere, & ſecuritatem habere in eius cohabitatione, ac proinde (niſi nouæ ſe offerant) diuertere ex præteritis nequit vt notauit Farinac. *lib.* 2. *conſ.* 156. *in fine.* Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 23. *num.* 9.

13 Ad extremum aduerte, ſi coniux minor ſit, in cuius odium ſententia diuortij lata eſt ob elapſum tempus probationis beneficio reſtitutionis vti poteſt. Nam eſto ad contrahendum matrimonium maior cenſeatur, non tamen ad matrimonij diſſolutionem. Neque ex illa conceſſione, quæ eſt exceptio à regula generali cenſendi ſunt omnes caſus matrimonio pertinentes, maximè cum inde non commodum, ſed damnum minori accreſceret, vti ex Sfortia notauit Baſil. Ponce, *cap.* 23. *in fine.*

§. X.

Facto diuortio, an dos vxori reſtituenda ſit; & an apud ipſam eiúſque expenſis filij ſint educandi?

1 *Vxori reſtituenda eſt dos, & medietas lucrorum, ſi culpa viuortium factum ſit.*

2 *Si ob adulterium vxoris, nec dos, nec lucrum reſtituitur. Si ob ſæuitiam aliqui cenſent reſtituendam eſſe. Verius eſt oppoſitum.*

3 *Filij educandi ſunt apud eum coniugem, quem Iudex arbitrabitur ſpectato antiquo iure.*

4 *Si ob matris culpam diuortium fiat, cenſent plures apud patrem filios alendos eſſe poſt triennium.*

5 *Verior eſt ſententia quæ affirmat expenſis matris alendos eſſe etiam infra triennium.*

6 *Si diuortium neutrius culpa fiat, vtriuſque expenſis alendi ſunt.*

1 VXori reſtituendam eſſe dotem, ſi diuortium non culpa vxoris, ſed viri factum ſit, colligitur manifeſtè *ex cap.* 1. *de donat. inter vir. & vxor.* vbi Abbas Bald. *in cap.* 1. *vt lite non conteſtata.* & deinde reſtituenda eſt medietas lucrorum vſque ad diuortij tempus, vt habetur *cap. ſignificauit*, iuncta Gloſſ. *de donationib. inter vir. & vxor.* Et tradit Couarruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 7. §. 1. *n.* 6. Anton. Gomez *leg.* 53. *Tauri num.* 72. Matienz. *lib.* 5. *recop. leg.* 2. *tit.* 9. *gloſſ.* 1. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 24. *num.* 14. Quinimo Palacios Rubios, Ferdinand. Gomez, Perez, *in additionib. ad Siguram.* Couarruu. quos refert & ſequitur Gutierr. *d. cap.* 24. *num.* 15. exiſtimant eo caſu omnium lucrorum medietatem, quæ à viro poſt ſeparationem acquiruntur vxori competere, ac ſi matrimonium eſſet illæſum. Ex acquiſitis verò poſt ſeparationem ab vxore nihil vir noxius habet teſte Baldo *in leg. ſi vxor. num.* 6. *in fine. Cod. de conditionib. inſertis*, Et *leg. non ſine, Cod. de bonis quæ liberis.* Decio *leg.* 1. *n.* 10. *C. vnde vir. & vxor.* Matienzo *dicta leg.* 2 *gloſſ* 1. *n.* 53. Gutierr. *dicto lib.* 1. *can. qq. c.* 24. *n.* 16. Quod ſi vxor dotem non attulerit, vel illi placuerit potius ali à viro, quàm ſibi dotem concedi, debent illi à viro alimenta ſubminiſtrari, tametſi aliunde habeat vnde viuat, vt cõprobat Farin. *q.* 143. § *ſeparatio thori, n.* 46. *& ſeqq.* & §. *expulſio. n.* 237. Matth de Afflictis *dec.* 10. *n.* 1. *&* 3. Gutier. *de matr. c.* 129. *n.* 24. *& ſeqq.* eo quòd iuſtum ſit nihil ei detrahi ex fructibus, quos illæſo matrimonio perceptura erat, vt potè quæ nullam in ſeparatione habet culpam.

2 Verùm ſi diuortium fiat ob vxoris culpam, ſi ea culpa ſit adulterij, neque dos illi reſtituenda eſt, nec vlla pars lucri acquiſiti matrimonio conſtante, vel acquirendi poſt diuortium. Quinimò ipſa obligatur communicare viro quidquid acquirit, vt rectè aliis relatis docent *lib.* 5. *recopil. titul.* 9. *leg.* 2. *gloſſ.* 1. *numero* 54 *&* 55. Gutierr. *lib* 1. *can. qq. cap.* 24. *numero* 17. & *ſequent.* Si verò ob ſæuitiam factum diuortium ſit, exiſtimat Baſil. Ponce, *lib.* 9. *cap.* 23. *num.* 12. dotem illi eſſe reſtituendam. Nam eſto in *cap. plerunque, de donationib. inter vir. & vxor.* ſtatuatur mulierem debere dotem amittere, ſi eius culpa diuortium factum ſit, id intelligi debet, ſi talis ſit culpa, cui amiſſio dotis annexa ſit: hæc autem nulla eſt alia præter adulterium, vt conſtat ex dicto *cap. plerunque*, & viri mortem, *leg. ſi ab hoſtibus* 11. §. *ſi vir vxorem. ff. Soluto matrimonio*, ergo ob ſæuitiam dos amittenda non eſt. Sed immeritò Baſil. à communi ſententia, quam tradit Sanchez *lib.* 10. *diſp.* 4. *num.* 20. & *diſp.* 20. *numero* 7. recedit, *dicto cap. plerunque* abſque vlla limitatione affirmetur, vxorem amittere dotem, ſi eius culpâ diuortium fiat; aliàs vir innocens dotis adminiſtratione, & fructu, quem haberet non facto diuortio priuandus eſſet abſque culpa. Et licèt ob ſolum adulterium, & mortem viri directè vxor dote priuetur, indirectè tamen ob quodlibet delictum, quod ſeparationem mutuæ habitationis inducit.

3 Quoad filiorum educationem attinet, ſi ius antiquum Codicis ſpectemus in arbitrio Iudicis conſtitutum erat, apud quem ſoboles diſſoluto matrimonio alenda eſſet. *l. vnica. Cod. diuortio facto:* regulariter primo triennio apud matrem, poſtmodum apud patrem Iudex arbitrabatur, iuxta *lege nec filium Cod. de patria poteſtate.* At iure nouiſſimo Authenticorum deciſum eſt, vt ſi pater cauſam diuortij præſtiterit, apud matrem ad ſecundas nuptias non venientem liberi communes nutriantur patris expenſis. Si verò contrà apud patrem matris expenſis, niſi pater minus idoneus ſit, tunc enim apud matrem locupletem filij educandi ſunt: habetur expreſsè Authent. *ſi pater Cod. diuortio facto, apud quem liberi morari, & educari debent*, cui conſonat lex regia 3. *tit.* 19. *part.* 4. Quâ in lege tres indicantur limitationes. Prima, ſi vir diuortij cauſam dedit apud matrem innocentem venientem ad ſecundas nuptias non ſunt educandi filij, ſed patris expenſis, ſi locuples fuerit educandis filiis apud eum, quem Iudex arbitrabitur, vt notauit Sanchez *dicto libro* 10. *diſp.* 20. *num.* 4. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 3. *part. capite* 7. *in fine.* Quod ſi mater pauper ſit, & minus idonea ad alendam prolem patri nocenti locupleti proles relinquitur educanda, quia in his ſpectatur quod proli commodius ſit, ſicuti notauit Sanch. & Layman. *locis allegatis.* Secunda limitatio eſt, ſi mater cauſam diuortij dedit, ipſaque locuples eſt, & pater pauper, matri relinquantur filij alendi, quia pater vt inquit Authent. minus idoneus eſt: & tradit Sanch. & Layman. *ſuprà.* Et deciditur expreſsè Authent. *vt liceat matri & auiæ* §. *illud collat.* 8. Tertia, ſi contingat coniugem, ob cuius culpam diuortium celebratur eſſe fidelem, alterum verò in cuius fauorem ſit diuortium infidelem eſſe, proles fideli alenda traditur ob fidei fauorem. Argum. *cap. fin. de conuerſ. infidelium*, quodque indicatur in dicta Authent. illis verbis *ſi minus idoneus ſit.* Et tradit Angel. *verbo Filius n.* 21. Syluest. *ibi q.* 21. *n.* 24. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. c.* 24. *n.* 19. Sanch. *d. diſp.* 20. *n.* 4. Layman. *d. cap.* 7. *in fine.* His poſitis,

4 Controuerſia inter Doctores eſt, an quando ob matris culpam diuortium ſit, debeant illius expenſis filij apud patrem procreari? Nam eſto in *d. Authent. ſi pater*, dictum ſit, ſi mater cauſam diuortij præſtiterit, tunc apud patrem matris locupletis expenſis filios alendos eſſe, illa verba *matris locupletis expenſis* non habentur in originali, ſed addita fuerunt ab Irnerio, vt notauit Gloſſa *in dicta Authent. vt liceat, verbo alantur:* ac proinde legem conſtituere non poſſunt, ſed tanquam caſus omiſſus iuris communis regulis decidendus eſt. At iure communi matri ſolum infra primum triennium competit filio alimenta præbere, poſtmodum ipſi patri: *leg. Nenſennius*, Et *leg. ſi quis à liberis*, §. *ſi vel parens ff. de liberis agnoſcend.* Ergo abſque fundamento aſſeritur matris nocentis expenſis filios alendos eſſe apud patrem. Atque ita tenet Salicet. *in leg. alimenta n.* 3. *ff. de negotijs geſtis*, & reputat verius ſpectato iuris rigore Alexand. *dicta leg. alimenta n.* 6. Boër. *conſ.* 17. *num.* 11.

5 Sed nullatenus recedendum eſt à communi ſententia aſſerente expenſis matris delinquentis filios apud patrem alendos eſſe, vt habetur *in dicta Authent. ſi pater.* Et tradit *ibi* Gloſſa *in fine.* & *ibi* Salicet. *in fine.* & Gloſſa *in d. leg. alimenta. verbo materna.* & *ibi* Bart. *num.* 1. Paul. *num.* 3. Gloſſa *in cap. fin. verbo inſidientur de conuerſ. infidel.* Et *ibi* Anton. *num.* 11. Cardin. *quaeſt.* 6. Syluest. *verbo Filius quaeſt.* 21. *num.* 24. Gutierr. *lib.* 1. *can. qq. c.* 24. *num.* 19. & *de matr. q.* 129 *n.* 25. Sanch. alios referens, *lib.* 10. *diſp.* 20. *num.* 7. Layman. *lib.* 5. *ſumm. tract.* 10. 3. *part. cap.* 7. *in fine.* Ratio ea eſt, nam in pœnam delicti ob cuius cauſam matrimonium diſſoluitur obligatur alimenta præbere filiis ſiue maiores triennio ſint, ſiue minores.

Ergo

Ergo mater eandem culpam committens æquè damnata cenſenda eſt, ſiquidem mater eſt correlatiuum patris, & diſpoſitum in vno correlatiuo, in alio cenſendum eſt eſſe diſpoſitum, quando eadem militat ratio, vt multis comprobat Euerard. *loco à correlatiuo num.7. & 8.* ideóque lex regia 3. *tit. 19. part.4.* vt indicaret hanc obligationem alendi filios delinquentis expenſis aliam eſſe ab obligatione, quæ iure communi parentibus ineſt, nullius mentionem patris delinquentis fecit, ſed generaliter eam obligationem impoſuit ei, qui diuortij cauſam dedit, ſiue filij maiores ſint trienſio, ſiue minores, ibi: [Y ſi acaeçieſe que ſe parta el caſamiento por alguna raçon derecha, à quel por cuya culpa ſe partio es tenudo de dar de lo ſuyo con que crien los fijos ſi fuere rico quier ſean menores de tres años quier ſean mayores; e el otro no fue en culpa los debe criar, e auer en guarda por tal raçon como ſobredicha es.] Et cùm lex pœnalis ſit, nec pater tenebitur filios minores triennio, nec mater nocens maiores alere, quouſque ſententia adueniat, vt benè notauit Sanch. *dicta diſp.20. num.8.* vbi *num.9.* aduertit non eſſe hanc deciſionem extendendam ad diuortium iniquè, & contra iuris ordinem factum, quia *lex regia 3. & dicta Authent. ſi pater* expreſsè de diuortio legitimè facto loquuntur, & pœnæ extendendæ non ſunt vltra caſum in lege comprehenſum.

6 Verùm ſi diuortium neutrius culpa fiat, vti quando fit mutuo conſenſu; vel culpa vtriuſque factum eſt, vt quando vterque de hæreſi damnatus eſt; vel vnus commiſit adulterium, & alter hæreſim, rectè cenſet Thom. Sanch. *diſp.20. num.10.* ius commune Codicis latum *in leg. Nec filium, Cod. de patria poteſtate* ſeruandum eſſe, vbi ſtatuitur filios minores triennio apud matrem, maiores verò apud patrem, eiúſque expenſis alendos eſſe, niſi Iudex aliud fuerit arbitratus, iuxta *leg. vnic. Cod. de diuortio facto*, &c. quod nullâ aliâ lege mutatum reperitur. At quando diuortium non ſolùm quoad thorum, & habitationem, ſed quoad vinculum fit, eo quòd contractum matrimonium fuerit impedimento dirimente, filij eo tempore concepti vtriuſque coniugis expenſis alendi ſunt, iuxta Textum *in cap. 2. qui filij ſint legitimi.* Quod videtur procedere ſiue ſint minores, ſiue maiores triennio, eo quòd æquum non ſit vnum coniugem amplius quàm alium grauari, cùm vterque bonâ fide proceſſerit. Lex verò Codicis ſtatuens expenſis matris minores triennio, & patris expenſis maiores triennio alendos eſſe, expreſsè loquitur de filiis conceptis ex matrimonio legitimo. Non ergo debet ad conceptos ex matrimonio nullo extendi. Atque ita tradit Surd. *de aliment. tit. 1. quæſt. 14 num.8. & tit.7. quæſt.13. num.18.* Sanch. *lib.10 diſp. 20. num.11.* Quod ſi aliquis coniugum malâ fide in contrahendo matrimonio fuerit, illius expenſis filij alendi ſunt, vtpotè qui fuit in culpa vt haberentur, ſicuti rectè notauit Sanch. *ſuprà.*

§. XI.

Qualiter Religionis ingreſſu, vel Ordinis ſacri aſſumptione diuortium inter coniuges fieri poſſit?

1 *Coniux matrimonio conſummato, & ſecluſa cauſa diuortij nequit licitè, nec validè Religionem profiteri.*

2 *Hic nulliter profeſſus obligatus eſt caſtitatem ſeruare quantum commodè poſſit.*

3 *Non eſt obligatus etiam ad Religionem in genere.*

4 *Poteſt ſic profeſſus propriâ authoritate Religionem deſerere.*

5 *Satisfit obiectioni.*

6 *Quæ dicta ſunt de profeſſione facta abſque licentia coniugis procedunt, ſi licentia metu extorta ſit.*

7 *Coniux abſque alterius licentia nequit ſacros Ordines ſuſcipere matrimonio non conſummato, validè tamen ſuſcipit.*

8 *Ordinatus abſque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire niſi ipſa petat.*

9 *Vno coniuge ex licentia alterius Religionem ingrediente, debet alter Religionem ingredi, niſi ſenex ſit & nullum incontinentiæ periculum adſit.*

10 *Ætas in hoc propoſito arbitrio Epiſcopi relinquitur.*

11 *Non eſt neceſſaria alia licentia niſi à coniuge ad Religionis ingreſſum.*

12 *Coniux iubens, Religionem ingredi debet vt in ea profiteatur, tametſi contra ſentiat* Palaçios.

13 *Votum perpetuæ caſtitatis, quod coniux in ſæculo emittit, non fit ſolemne profeſſione alterius.*

14 *Si coniux licentiam concedens nec Religionem ingrediatur, nec votum emittat non obinde alterius profeſſio irritatur.*

15 *Si prædictus coniux ex cuius licentia alter profeſſionem emiſit nolit profiteri, vel votum caſtitatis emittere, & periculum incontinentiæ patiatur, tenetur Epiſcopus profeſſum coniugi reuocare.*

16 *Quæ dicta ſunt de Religionis profeſſione, eadem obſeruari debent in Ordinis ſacri aſſumptione.*

17 *Spectato iuris rigore verius cenſerem obligatum non eſſe coniugem concedentem licentiam Religionem profiteri.*

18 *Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare.*

19 *Si aliquis de facto ſacris initiatus ſit, quin vxor Religionem profiteatur, vel votum caſtitatis emittat, petátque ſibi maritum reddi, reddi debet.*

20 *Votum caſtitatis, quod vxor in hoc euentu emittit inhabilem reddit coniugem ad matrimonium mortuo viro.*

21 *Quod verum eſt, ſiue vxor conſenſerit expreſſè ordinationi, ſiue diſſimulauerit.*

22 *Coniugatus ad Ordinem ſacrum aſcendens abſque expreſſa vxoris licentia irregularis eſt.*

23 *Si ex vxoris licentia aſcendat, ipſa tamen caſtitatis votum non emittat, etſi aliqui excuſent à prædicta irregularitate, ſeu ſuſpenſione, verius eſt in eam incidere.*

CONiux matrimonio conſummato, & ſecluſa alia cauſa 1 diuortij nequit licitè nec validè religionem profiteri abſque alterius coniugis licentia, vti habetur expreſsè in *cap. quidam. 3. & cap. placet. de conuerſ. coniugat.* coniux namque matrimonio conſummato non eſt ſui iuris, ſed alterius, cui ſe per matrimonium tradidit, nequit ergo abſque eius conſenſu tradi Religioni, ſicuti ſeruus inuito domino non poteſt Religioni addici. Quod ſi de facto profeſſionem emittat, repeti ab altero coniuge poteſt, vtpotè qui ius integrum, & illæſum habet, cui profeſſio nulla præiudicare non potuit.

Verùm hic nulliter profeſſus obligatus erit ad caſtitatem 2 ſeruandam quantum cum matrimonio compati poteſt, vti cauetur in *ſupradictis capitib. Quidam, & placet.* quia præſumitur ſe voluiſſe obligare in quantum poſſit. Cùm ergo ſe potuerit obligare ad non petendum debitum durante matrimonio, & illo diſſoluto ad integram caſtitatem, cenſendus eſt ad eam caſtitatem mediâ illâ profeſſione ſe obligare voluiſſe. At ſi expreſſam voluntatem habuiſſet non ſe obligandi ad caſtitatem, niſi dum in ſtatu religioſo perſiſteret, vel ex ſuppoſitione quod Religioſus eſſet, ceſſabit eius obligatio, quia deciſio Pontificis ſolùm in præſumptione fundatur, vt ex communi ſententia tradit Sanch. *lib.7. diſp.34. n.3.* Leſſius *lib 2. cap.41. num 29.* Baſil Ponce, *lib.9. cap.11. num.3.* Gutierr. *cap. 95 de matrim. n.20.* Paul. Layman. *lib.5. ſum. tract.10. 3. p. c. 7. num.4.*

Illud verò certum eſſe debet ſic Religionem abſque licen- 3 tia coniugis profitentem, non remanere obligatum etiam ad Religionem in genere mortuâ vxore, quia illa profeſſio, & traditio nulla fuit, neque in illa imbibitur votum ingrediendi Religionem, ſed eſt ipſemet ingreſſus qui cùm nullus ſit nullam parit obligationem, ſicuti ſi coniugatus tentaret cum alia contrahere, ex prædicto contractu neque ſponſalia naſcerentur, neque vlla obligatio mortuâ coniuge contrahendi. In quo eſt latum diſcrimen à voto caſtitatis, quod durante coniugio vim habere poteſt, quatenus obligat ad non petendum debitum, & abſtinendum à copula cum aliena. Secùs eſt in profeſſione, quæ cùm abſoluta ſit ſtante coniugio nullum effectum habere poteſt coniuge non conſentiente, vt colligitur manifeſtè ex *dicto cap. placet. & cap. quidam de conuerſ. coniugator.* Et tradit Sanch. *d. diſp. 34. num. 10.* Leſſius *num. 25.* Baſil. Ponce, *num. 5.* Gutierr. *cap. 95. à n. 23.* Layman. *d. cap. 7. num. 4.*

Ex hac doctrina inferunt prædicti Doctores Baſilio excep- 4 to ſic profeſſum coniuge non reuocante poſſe propria authoritate Religionem deſerere: vti deciditur *cap. 2. 32. quæſt. 5.* iuncta Gloſſa *ibi* Et *cap. vna ſola 33. quæſt. 5. & cap. accedens de conuerſ. coniugat.* Imò Sotus *in 4. d. 27. quæſt. 1. art. 4. verſ. caſus autem* Sanch. *num. 15.* Layman. *num. 4* & alij cenſent obligatum eſſe ad coniugem redire, dum non conſentit eius ingreſſui, quia eſt manifeſta iniuria rem alienam, qualis tunc eſt coniugatus contra voluntatem domini retinere. Neque his obſtat, Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 19. de regular.* damnans tanquam apoſtatam eum qui quacunque ex cauſa habitum dimiſerit, quia hoc intelligendum eſt cum ſponte dimittit, ſecùs ſi dimittat ex obligatione coniugij, vt ipſemet Baſilius ſibi contrarius explicat *d. lib. 9. cap. 20. num. 2.*

Neque his obſtat quod in *cap. placet de conuerſione coniu- 5 gat.* aſſeratur de muliere ſic Religionem ingreſſa in eius poteſtate non eſſe ad ſæculum redire, ſed in poteſtate mariti, & ideò, quantum ad ipſum tenuit votum, quod poſt mortem viri tenere non deſiit. Non inquam obſtat, nam cùm Textus dicit non eſſe in poteſtate mulieris ad ſæculum redire, intelligi debet, quin Monaſterio conſtet fuiſſe irritam profeſſionem: aliàs ius habet egreſſum impediendi. Vel dic non poſſe ad ſæculum redire, hoc eſt ad vitam coniugalem vt antea

ratione voti caſtitatis quo eſt aſtricta, quo impeditur à debiti petitione, & mortuo coniuge aſtringitur ad continendum.

6 Quæ dicta ſunt de profeſſione facta abſque licentia coniugis procedunt, ſi licentia metu cadente in conſtantem virum extorta ſit, quia metus reddit licentiam nullam, vt habetur *cap. accedens 17. de conuerſ. coniugator. cap. notificaſti 33. q. 5.* & aduertit Sanch. *diſp. 35. à n. 1.* Gutierr. *d. c. 95. n. 24.* Baſil. Ponce, *lib. 9. cap. 11. n. 15.* Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 4.* Et idem eſt ſi dolo interueniente licentia fuerit extorta, quia tollit voluntarium, & colligitur ex *cap. veniens de conuerſ. coniugat.* vbi mulier ea licentia ingrediens reuocaretur, niſi inhoneſta vixiſſet, vt benè notarunt aliis relatis Sanch. *diſp. 35. n. 10.* Gutierr. *c. 95. n. 25.* Baſil. Ponce, *d. cap. 11. n. 15.* Layman. *c. 7. n. 4.*

7 Quoad Ordines attinet nequit coniux abſque alterius licentia Ordines ſacros ſuſcipere etiam matrimonio non conſummato, ſi tamen de facto ſuſcipiat, validè ſuſcipit. Eſt omnium ſententia definita in *cap. coniugatus de conuerſ. coniugator.* & in *extrauag. Antiqua de voto.* Neque obeſt quod ante conſummationem matrimonij poſſit coniux ad Religionem tranſire alterius licentia minimè requiſita, quia id permiſſum eſt eo quòd profeſſio matrimonium ratum dirimat, ſecùs Ordo ſacer: & quia vtrique coniugi eſt communis poteſtas ad Religionem, ſecùs ad Ordinem. Quapropter ſic ordinatus poterit à coniuge reuocari, quia eius malitia non debet præiudicare coniugi. Excipe niſi ante conſummationem velit Religionem ingredi. Quod ſi coniux tempore ordinationis non reclamauerit cùm poſſit, etſi aliqui cenſeant eo ipſo licentiam concedere. Rectiùs Thom. Sanch. *diſp. 35. n. 13.* Gutierr. *c. 9 . de matr. n 26.* negant ſolam diſſimulationem ſufficientem eſſe, quia diſſimulatio non eſt licentia: & in re ita graui, & iuri proprio præiudicanti expreſſa licentia requiritur ſicuti ad Religionis ingreſſum, vt colligitur ex *cap. conſuluit, de conuerſ. coniugator.*

8 Ordinatus verò abſque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire, niſi ipſa petat, maximè ſi matrimonium conſummatum non ſit, ſicuti aduertitur *in ſuprad. extrauag. Antiqua de Voto.* Quinimò pluribus placet, vt videre eſt in Sanch. *lib. 7. diſp. 38. num* 16. non poſſe ad coniugem non exigentem redire, tametſi factâ profeſſione poſt matrimonium conſummatum poſſet: quia profeſſio abſque licentia coniugis nulla fuit, at Ordo ſuſceptus valorem habet. Sed verius apparet in vtroque caſu idem eſſe dicendum, quia licèt Ordo ſuſceptus valorem habeat, non tamen pugnat cum matrimonio, niſi quatenus votum caſtitatis habet annexum, quod æquè habet profeſſus. Ergo ſi non obſtante eo voto profeſſus redire poteſt ad coniugem, ſic poterit Sacris ordinatus: eo autem vteunque redacto petere nequaquam poteſt, benè tamen reddere ob coniugis ius, quod integrum eſt.

9 Hucuſque dixi de profeſſione Religionis, & Ordinis aſſumptione abſque licentia coniugis, ea verò poſita validus, & licitus eſt ingreſſus, debet tamen is qui licentiam concedit ſimul ingredi iuxta Textum *in c. cùm ſit 4. de conuerſ. coniugat.* niſi fortè ſit ita ſenex, vt nulla de eius incontinentia ſuſpicio ſubſit, vt habetur *c. vxoratus 8.* Et *c. ad Apoſtolica 13. eodem tit.* ibi *Non eſt alter coniux recipiendus ad obſeruantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat, ſed & vitam debet mutare* (ſcilicet ingrediendo Religionem) *niſi fortè ſit eius ætatis, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo manere.* Vbi notandum eſt non ſatis eſſe ſenilem ætatem habere, ſed & incontinentiæ ſuſpicione carere: neque è contrà ſufficit de incontinentia ſuſpectum non eſſe, ſed oportet ſenem eſſe vtrumque enim requiritur, vt benè aduertit Sanch. *lib. 7. diſp. 32. n. 9. & 10.* Gutierr. *c. 95. n. 8. & 9* Hæc diſpoſitio vtrique coniugi communis eſt teſte Sanch. *lib. 7 diſp. 32. in princ.* Gutier. *c. 95. n. 1.* Paulo Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 3. p. c. 7. n. 2.* Baſilio Ponce, *lib. 9 c. 12 n. 1.* quidquid abſque fundamento cenſeat Gaſpar Hurtado *diſp. 11. difficult. 9. n. 28.* Nam eſto in *c. vxoratus,* ſola vxor excipiatur à Religionis ingreſſu, at in *c. ad Apoſtolica* vterque coniux excipitur ſi ita ſenex ſit, & abſque incontinentiæ ſuſpicione in ſæculo remanere poſſit.

Ætas autem in hoc propoſito, vt excuſetur vir aut fœ-
10 mina à Religionis ingreſſu arbitrio Epiſcopi relinquitur ſpectatis perſonæ circunſtantiis, valetudine, robore, & modo procedendi. Nam eſto ad ouorum, & lacticiniorum eſum, & ad excuſationem ieiunij ſexageſimus annus cenſeatur ſufficiens, quia hæ leges communitati imponuntur, ideóque ſpectant quod frequenter contingit, at in caſu præſenti cùm hæc diſpoſitio non communitatem ſpectet, ſed ſingulares perſonas, certa regula definiri nequit, vt benè notauit Baſil. Ponce, *d. lib. 9. c. 12. n 3. in fine.* Sanch. *dicta diſp. 32. à n. 15.* Gutierr, *c. 95. num. 2. & 3.* Plerunque in viris ſexagenaria ætas & in fœminis quinquagenaria indicari debet ſufficiens, vtpotè quæ ſpectato communi curſu inſufficiens eſt generationi.

Præter ſupradictam coniugis licentiam plures, quorum
11 meminit Sanch. *diſp. 32. à num. 3.* exigunt licentiam Epiſcopi, vt tranſitus in Religionē legitimè, & validè fiat, nec reuocari poſſit, argum. *c. ſi vir, & vxor, 27. q. 2.* ibi: *Si vir & vxor diuertere pro ſola religioſa inter ſe conſenſerint vita, nullatenus ſine Epiſcopi conſcientia fiat:* & *c. 1. de conuerſ. coniugator.* dicitur: *Si coniux ſenex ſit ſat eſſe votum in ſæculo interueniente Epiſcopi authoritate.* Sed rectiùs Sanch pluribus relatis *d. diſp. 32. à n 4.* Gut. *c. 95. n. 4.* Baſil. Pōce, *lib. 9. c. 12. n. 2.* Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tr. 10. 3. p. c. 7. n. 3.* aſſerunt prædictam licentiam ad valorem profeſſionis neceſſariam non eſſe, quia nec Textus *in c. ſi vir,* neque vllus alius pro valore profeſſionis requirit licentiam Epiſcopi. Maior difficultas eſt, An pro licito ingreſſu neceſſaria ſit? Sanch. Gutierr. & Baſil. negant, eo quòd cenſeant nullum eſſe latum præceptum in dictis capitibus; & ſi forte latum ſit iam conſuetudine eſſe abolitum. Cæterùm verius cenſeo & præceptum latum fuiſſe in dicto *cap. ſi vir, & vxor.* illa enim dictio *nullatenus* neceſſitatem importat ſaltem præcepti. Neque in contrarium eſt conſuetudo, quin potiùs ſolitum eſt licentiam Epiſcopi poſtulari in prædicto euentu, vt tradit Gloſſa *in d. cap. 1. de conuerſ. coniugator.* & notauit Layman. *ſuprà.* Etenim cùm Epiſcopo competat examinare, & iudicare, an coniux dans licentiam teneatur Religionem ingredi, vel ſatisfaciat ſuæ obligationi votum caſtitatis emittens, neceſſariò dicendum videtur licentiam Epiſcopi requiri maximè eo caſu, quo coniux præbens licentiam ad Religionem non tranſiret.

Et licèt Palaçios *in 4. d. 27. diſp. 2. verſ. quocirca,* cenſeat 12
coniugem iuuenem ſuſpectum de incontinentia non eſſe obligatum Religionem ingredi, vt in ea profiteatur, ſed ſolùm vt in ea reclufus à ſæculari conuerſatione ſemotus exiſtat iuxta Textum in *cap. vxoratus de conuerſ. coniug.* ibi, *Si autem fuerit talis quæ ſuſpicione non careat voto continentiæ celebrato à ſæcularium hominum conuerſatione ſemoueatur.* Communis, & vera ſententia, quam tradit Abbas *in d. cap. vxoratus,* & *c. accedens de conuerſ. coniugator.* Sylu. *verbo Diuortium. q. 13. n. 2* Sot. *in 4. d. 27. q. 1. art. 4. verſ. poteſt* Palaçios ſibi contrarius *d. 32. diſp. 2. verſ. at vrgentior eſt.* Sanch *lib. 7. diſp. 32. n. 4. ad finem.* Gutierr. *c. 95 n. 6.* Baſil. Ponce *lib. 9. c. 12. num. 3.* aſſerit neceſſariò debere eſſe ingreſſum ad profitendum, vt ſatis colligitur ex Textibus de hac materia loquentibus: æquè enim de vtroque coniuge loquuntur. Nam Textus *in cap. vxoratus* poſt verba ſupra relata inquit, *& in loco religioſo vbi Deo ſeruiat perpetuò commoretur:* reclufio namque perpetua ſolùm ex profeſſione Religionis prouenire poterat. Sed expreſſiùs id traditur *in cap. 1. eodem tit.* ibi, *niſi vxor ad Religionem tranſierit,* & *cap. cum ſit.* ibi *Niſi vterque ad Religionem migrauerit,* & *cap. Agathoſa 27. q. 2.* ibi *Poſtquam copulatione coniugij viri, atque mulieris vnum corpus efficitur non poteſt ex parte conuerti, & ex parte manere in ſæculo.* Quancunque autem Religionem approbatam, quæ propriè Religio ſit ingrediens coniux huic obligationi ſatisfaciet. Vnde vir ſatisfaciet aſſumpto habitu equitum ſancti Ioānis: nam eſto extra clauſtrum viuat, virtute profeſſionis non eſt eiſdem periculis, ac ſæcularis ſubiectus. Atque ita docet Baſil. Ponce, *d. c. 12. n. 3.* teſtaturque ſe vidiſſe in praxi obſeruari, & meritò: cùm iura ſolùm tranſitum ad Religionem expoſtulent. Fœmina verò à fortiori ſatisfaciet ingrediens Religionem ſancti Iacobi, quia vera eſt Religio, tametſi controuerſum ſit, an eius vota ſolemnia, an ſimplicia fuerint.

Votum perpetuæ caſtitatis, quod coniux manens in ſæ- 13
culo emittit profeſſione alterius in Religione non ſit ſolemne, neque matrimonium ſubſequens mortuo coniuge dirimit, quia nullus eſt Textus, vnde ea ſolemnitas colligatur & ſine manifeſto fundamento in præiudicium matrimonij ſtatuenda non eſt, vt benè ait Gloſſa *in c. ſeriatim, verbo poſt mortem 31. diſt.* Sanch. aliis relatis. *lib. 7. diſp. 32. n. 8.* Gutierr. *c. 95. num. 7.* Baſil. Ponce. *lib. 9. cap. 12. num. 3.* Quippe nullum votum ſolemne agnoſcitur niſi in Religione approbata, vel in Ordinis ſacri ſuſceptione emiſſum ſit, vt deciditur *in cap. vn. de Voto in 6.*

Quod ſi coniux de licentia alterius profeſſionem emittat, 14
& concedens licentiam Religionem non ingrediatur cùm iuuenis ſit, vel de incontinentia ſuſpectus, non obinde eius profeſſio irritatur, ſed firma perſiſtit, vt colligitur apertè ex *c. Agathoſa. 27. q. 2.* vbi ad valorem profeſſionis conſiderat Textus vel licentiam coniugis, vel illius conuerſionem. Et *in c. ex parte el. 2. de conuerſ. coniugat.* ibi. *Quia verò licèt prædictus D. vxore ſua in ſæculo remanente de iure ad Religionem nequiuerit profiteri, &c.* Non enim dicitur profeſſio nulla, ſed facta contra iuris ordinem, cuius omiſſio quando non eſt de ſubſtantia non vitiat actum, ſicuti multis allegatis comprobat Sanch. *lib. 7. diſp. 33. n. 2. & ſeqq.* Gutierr. *d. c. 95. n. 11. & ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 12. n. 4.*

Quapropter ſi prædictus coniux, ex cuius licentia alter 15
profeſſionem emiſit induci non poteſt ad Religionem profitendam, vel votum emittendum, ſicuti obligatus eſt eo ipſo quo licentiam conceſſit; compelli tamen non poteſt. Quia votum caſtitatis, Religioniſque aſſumptio ex propria, & non ex aliena voluntate eſſe debet, vt tradit Leſſius *lib. 2. c. 41. n. 26. in 2. edit.* Quinimò ſi periculum ſit incontinentiæ, te-

netur Epiſcopus ſic profeſſum coniugi reuocare, quouſque votum continentiæ emittat, vel Religionis profeſſionem faciat, quia vſque tunc non cedit perfectè iuri ſuo, vt apertè colligitur *ex c. 1. de conuerſ. coniugat.* ibi. *Dicimus quod niſi vxor ad Religionem tranſierit, aut perpetuam caſtitatem promiſerit, vir poteſt, & debet de Monaſterio reuocari, ipſe tamen exire nequit.* Atque ita tradit Sanch. *lib. 7. diſp. 35. n. 5.* Gutierr. *c. 95. n. 17.* Baſil. Ponce, *lib. 9. c. 12. n. 5.* Mortuo autem coniuge prædictus profeſſus ad Monaſterium redire debet, quia eius profeſſio valida fuit, & ſolùm eius executio ob coniugis incontinentiam ſuſpenſa, vt tradit Leſſius, Sanch. & Gutierr. & Baſil. *ſuprà*. imò eo ſolùm quòd caſtitatis votum emittat, tametſi vt debet Religionem non profiteatur, tenetur profeſſus ad Monaſterium redire, quia voto caſtitatis emiſſo ſimul cum licentia conceſſa abdicauit à ſe ius exigendi debitum. Quo facto profeſſus reddere non tenetur, nec poteſt ob ius profeſſionis, quod eo caſu viget, vt benè notauit Baſil. Ponce *dicto capit. 12. numero 5.* Sanchez *diſputat. 35. q. vlt.* Et colligitur à contrario ſenſu *ex capit. 1. de conuerſ. coniugator.*

16 Si verò de aſſumptione Ordinis ſacri ſermo ſit, communior ſententia docet eadem obſeruanda eſſe, quæ in aſſumptione Religionis diximus; quia eadem, & efficacior videtur eſſe ratio, cùm grauiori periculo incontinentiæ expoſita ſit vxor iuuenis in ſæculo manens viro ad Ordines promoto, quàm in Religione profeſſo; colligitúrque ex cap. *Agatboſa. 27. q. 2. c. Epiſcopus 77. diſt.* ibi, *religione promiſſa*. Et *c. cùm ſit. cap. ex parte de conuerſ. coniugat.* Et *in extrauag. Antiqua de voto.* Et *in c. ſi ſe, verbo ſeparetur. 28. diſt.* Couarru *4. decret. 2. p. c. 6. §. 3. n. 3.* Nauarr. *in manuali. c. 22. n. 12.* Gregor. Lopez *leg. 38. in fine. tit. 6. p. 1. & leg. 2. verbo en orden. tit. 10. p. 4.* Anton. Cuchus. *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 12. n. 223.* Sanch. aliis relatis *lib. 7. diſp. 39. n. 6* Gutierr. *c. 96. n. 1.*

17 Cæterùm ſpectato iuris rigore probabilius cenſerem coniugem concedentem licentiam obligatam non eſſe Religionem profiteri, tametſi iuuenis ſit, & de incontinentia ſuſpecta, ſed ſatis eſſe ſi votum caſtitatis emittat, eo quod nullus ſit Textus, vnde hæc obligatio ad Religionis profeſſionem colligatur: nam Textus in *c. Agathoſa* non de ordinato, ſed Religionem ingrediente abſque vxoris licentia loquitur. *Cap.* verò *Epiſcopus*, in quo dicitur Religione promiſſa ab vxore maritus ordinetur. Nomine Religionis promiſſæ non profeſſionem, ſed caſtitatis votum, quod eſt opus Religionis cenſet Gloſſa *ibi* eſſe intelligendum, quod ſatis indicatur, cùm de vtroque æquè dictum ſit conuerti quam conuerſionem caſtitatis voto vterque præſtabat, non enim initiãdus Religionem profitebatur, ſed caſtitatem promittebat. *Cap.* verò *cùm ſit.* Et *c. ex parte* non de ordinandis, ſed de maritis religionem profitentibus loquuntur. Solus Textus *in cap. ſanè* & *c. coniugatus de conuerſ. coniugator.* de ordinatis agunt: & ex *cap. ſanè.* tantùm infertur neminem coniugatum poſſe ad Epiſcopatum aſſumi, niſi eius vxor Religionem priùs profiteatur, nullo verbo de aliis ordinibus facto; in *cap. coniugatus*, vbi de aliis ordinibus ſermo eſt ſola continentia videtur requiri; inquit enim Textus, *Niſi ab vxore continentiam profitente fuerit abſolutus.* Ergo ſpectato iuris rigore ſola continentia ab vxore promiſſa poteſt vir ex eius licentia Sacris initiari, exceptâ aſſumptione ad Epiſcopatum, in qua profeſſio vxoris requiritur. Atque ita docet Eman. Saa, *verbo Diuortium. n. 4.* Baſil. Ponce, *lib. 7. c. 25. à n. 5.* & alij plures relati à Sanch. *lib. 7. diſp. 39. n. 1.* Verùm ſpectatâ conſuetudine nullus Sacris initiari permittitur, quin eius vxor prius Religionem profiteatur, aut ſi ſenex ſit, & de incontinentia non ſuſpecta caſtitatis votum emittat, vt aduertit Baſil. *ſupra.*

18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare, niſi ſequeſtrato cubiculo, vt habetur *cap. Epiſcopus 77. diſt.* Et tradit Gloſſa *ibi* Abbas *in c. coniugatus, n. 5. de conuerſ. coniugat.* Sanch. aliis relatis *diſp. 39. n. 8.* Gutierr. *c. 95. n. 3.* vbi Sanch. & Gutierr. prudenter conſulunt neque in eadem domo eſſe permittendos habitare ob vitandam iniquæ ſuſpicionis occaſionem.

19 Si verò aliquis de facto Sacris ordinatus ſit, quin vxor licentiam concedens Religionem profiteatur, vel votum caſtitatis emittat, petátque ob periculum incontinentiæ ſibi maritum reddi. Negat Sanch. *diſp. 39. n. 12.* reddendum eſſe, ſed ipſam eſſe compellendam, vt votum emittat, ad quod emittendum concedens licentiam vt maritus ordinaretur ſe aſtrinxit. Sed verius mihi eſt cogi non poſſe ad ſeruandam caſtitatem, ſi de facto votum non emiſerit, ſicuti idem Sanch. docet de vxore illius qui Religionem profeſſus eſt, nullo caſtitatis voto ab ea emiſſo.

20 Votum autem caſtitatis, quod vxor in hoc euentu emittit, cenſet Dominic. Sotus *lib. 7. de iuſtit. & iure. q. 5. art. 3. in ſolut. ad 2. in fine.* Baſil. Ponce. *lib. 7. de matrim. cap. 25. numero 10.* non irritare matrimonium ſubſequens, ſicuti dictum eſt de voto vxoris manentis in ſæculo, cùm eius vir Religionem profitetur. Mouentur, quia ſolùm votum in Religione approbata, & in ſuſceptione Ordinis habet hanc ſolemnitatem dirimendi matrimonium ſubſequens. *cap. vn. de Voto in 6.* Cæterùm omnino tenendum eſt prædictum votum inhabilem reddere coniugem ad matrimonium mortuo viro: habetur expreſsè *c. ſi ſe. c. quia ſunt. 28. diſt.* ibi: *Si in coniugio diaconi mulierem de qua agitur fuiſſe conſtiterit, y qui malè ſociati ſunt diſiungantur.* Et colligitur ex cap. *ſi qua vidua. eadem diſt.* & *c. ſeriatim in fine. 32. diſt.* & approbatur à lege regia 40. *tit. 6. part. 1.* ibi. [E otro ſi deſpues que hubieren ſus marido, muerto que no ſe puedan deſpues caſar, y ſi ſe caſaren no vale.] & ibi Gregor. Lopez *verbo que tuen ſi la orden.* Et tradit Gloſſa *in d. c. ſeriatim verbo poſt mortem.* Sanch. multos referens *lib. 7. diſp. 40. num. 2. & ſeqq.* Gutier. *c. 96. n. 5.* Azor aſſerens eſſe omnium *t. 1. lib. 13. c. 14. q. 11.* Quippè Ordini ſacro ad quem vir ex licentia coniugis aſſumitur debitum erat, ne eius coniux aliud matrimonium iniret. Quod ſecundùm probabilem ſententiam verum eſſe teſtatur Sanch. *dicta diſp. 40. n. 7.* Gutierr. *cap. 95 num. 8.* tametſi vxor ignara huius iuris ſit, eo quòd ad hanc inhabilitatem inducendam ſola clericalis Ordinis reuerentia ſpectatur.

Quando autem vxor conſcia ordinationis nec conſentit, nec diſſentit (quod raiò vel nunquam euenire poteſt, cùm nemo initiandus ſit, quin priùs de moribus, & vita informatio habeatur) exiſtimat Sanch. *d. diſp. 40. n. 5.* non reddi inhabilem ad contrahendum matrimonium mortuo coniuge: quia illa diſſimulatio in re tam graui non eſt reputanda conſenſus, idcóque præiudicare ei non poteſt, ſicuti non præiudicat vxori ordinatio viri, quæ facta fuit ea ignorante. Sed contrarium verius exiſtimo cum Gloſſa *in c. quia ſunt. verbo fuiſſe 28. diſt.* & *ibi* Archidiac. Dominic. Gregor. Lopez *in leg. regia. 40. tit. 6. part. 1.* per Textum ibi [que no pueden caſar deſpues que ellos ſon muertos quier contradigan o non, quando ſe quiſieren ordenar.] Gutierr. *cap. 96. num. 7.* & aliis pluribus relatis à Sanchez *ſuprà*. Quia ea diſſimulatio toto vitæ tempore continuata infert conſenſum verum, & irreuocabilem; quod ſecùs eſſet, ſi viuentem coniugem, vtporè ordinatum abſque eius expreſſo conſenſu ad ſuum conſortium reuocaret. 21

Ad extremum, coniugatus etiam matrimonio non conſummato ad Ordinem ſacrum aſcendens abſque expreſſa vxoris licentia ſuſpenſionem, ſeu irregularitatem incurrit, vti definitur *in extrauag. Antiqua de voto.* Vnde neque in Ordine ſuſcepto miniſtrare poteſt, neque ad Superiorem promoueri, neque beneficium, aut officium Eccleſiaſticum obtinere. Ex ſuſceptione tamen Ordinum minorum hæc pœna non contrahitur, quia prædicta conſtitutio de aſcenſu ad Ordines ſacros expreſsè loquitur. 22

Si verò ex licentia vxoris ad ſacros Ordines aſcendat, tametſi ipſa nec Religionem ingrediatur, vel caſtitatis votum emittat, vti obligata eſt à ſupradicta pœna excuſatur ſecundùm plurium Doctorum ſententiam, quæ mihi non probatur, eo quòd poteſt ſic ordinatus ab vxore caſtitatis voto non ligata repeti, ad quod vitandum prædicta conſtitutio lata eſt. Præterquam quòd in *dicta extrauag.* aſſeritur coniugatum, qui ad ſacros Ordines aſcenderit aliter quam ſacris canonibus nouerit conuenire affici prædicta pœna. Atqui ad ſacros Ordines aſcendit, quin eius vxor Religionem profiteatur, vel votum caſtitatis emittat, ſi ſenex ſit, & incontinentiæ non ſuſpecta aſcendit aliter quàm ſacris canonibus præſcribitur, ergo. ſic Gloſſ. *in d. extrauag. verbo nouerit.* Dominic. Sotus *in 4. d. 27. q. 1. art. 4. paulò ante verſ. & per hæc.* Ab hac pœna excuſatur ordinatus ex qualibet ignorantia modò affectata non ſit, vt aduertit Sanch. *lib. 7. diſp. 49. n. 3.* quia dicta extrauagans vtitur verbo *præſumere*. Deinde excuſatur, ſi matrimonium ex aliquo capite nullum ſit quia verè non eſt coniugatus. Et à fortiori excuſabitur, ſi ordo ſuſceptus nullus fuerit, eo quòd Epiſcopus intentionem conferendi non habuerit, quod nunquam præſumi poteſt, vt notauit Sanch. *ſuprà*. 23

Pvnctvm VII.

De ratificatione matrimonij quod nullum fuit.

MAtrimonium eſſe poteſt nullum, primò ſi aliquis ex contrahentibus, vel vterque fictè conſenſit. Secundò ſi conſenſit coactè. Tertiò, ſi erat aliquo impedimento ad contrahendum ligatus. Quartò, ſi defecit præſentia Parochi, & teſtium. Ad reualidandum matrimonium certum eſt cauſam nullitatis de medio auferendam eſſe, ac proinde ſi nullum fuit matrimonium, quia adfuit fictio, vel coactio, hæc ceſſare debent. Si verò nullũ fuit, quia ob impedimentum inhabiles erãt, ſublato impedimento habiles eſſe debent. Tandem ſi ex defectu præſentiæ Parochi, & teſtium fuerit nullum, coram Parocho, & teſtibus renouandum eſt.

§. I.

Qualiter matrimonium nullum ex defectu veri conſenſus ſit ratificandum?

1 *Plures cenſent fictè conſentientem obligatum eſſe verè contrahere.*
2 *Oppoſitum probabilitate non caret.*
3 *Si tui ficti conſenſus indicia præbuiſti, non es obligatus contrahere. Non eſt tamen indicium diſpar conditio contrahentium.*
4 *Ratione damni quod ſemper imminet tenetur fictè conſentiens contrahere.*
5 *Ex vi contractus non videtur ab hac obligatione te eſſe immunem.*
6 *Plures affirmant coniugem verè conſentientem non teneri renouare conſenſum.*
7 *Probabilius eſt obligatum eſſe.*
8 *Quæ dicta ſunt de ficto conſenſu, dicenda ſunt de conſenſu extorto per metum.*

1 PLuribus placet fictè conſentientem obligatum eſſe ex vi contractus ad verum conſenſum præſtandum, tum ex virtute fidelitatis, quâ obligatur traditionem externam præſtare veram, & non fictam, ſi enim ex promiſſione de futuro naſcitur obligatio verum efficiendi, quod promittitur, ſic ex traditione, ſeu aſſertione præſenti naſcitur obligatio reddendi verum quod aſſeritur, cùm ergo aſſerat, *ego te accipio in meam vxorem*, tenetur eam verè, & ex animo accipere, tum ex virtute iuſtitiæ, qua vnicuique ſuum ius reddendum eſt, at coniugi verè conſentienti debetur verus conſenſus, vt ſic æqualitas ſeruetur in contractu, ergo quouſque fictè conſentiens verè conſentiat, prædictis obligationibus non ſatisfacit. Præterea omnes Doctores fatentur, ſi ex hac fictione aliquod damnum coniugi verè contrahenti proueniat, obligatum eſſe ad illius reparationem, vtpotè quod iniuſtè datum eſt: at ſemper ex hac fictione damnum prouenit coniugi verè contrahenti, quod per ſe nulla alia via niſi matrimonium contrahendo reparari poteſt. Quippè cogetur coniux verè conſentiens vel Religionem intrare, vel ſemper inuptam manere, cùm ab Eccleſia nunquam creditum ſit fictè alterum conſenſiſſe, tametſi ante cõtractum proteſtationem ficti conſenſus faceret; prudenter namque contrario facto iudicaret à proteſtatione receſſiſſe. Tenetur ergo verè contrahere, vt huic damno, quod à prædicta fictione inſeparabile eſt ſatisfaciat. Atque ita docent Ioann. Maior. *in 4 diſt.27. q.1.* Petr. de Soto *lect.3. de matr §. primum.* Petr. de Ledeſm. *q.45. art.4. dub.1. §. in hac difficultate.* Petr. Gregor. *lib.9. ſyntagm. c.5. n.6.* Baſil. Ponce, *lib.2. de matr. c.5. n.5.*

2 Cæterùm etſi prædicta ſententia tenenda, & conſulenda ſit, oppoſita tamen probabilitate non caret, vt immeritò Petr. de Ledeſm. & Baſil. cenſent. Satis enim eſt quod eam reputauerint probabilem Victor *in ſum. num 252.* & alij quos refert Petr. de Ledeſm. eámque expreſsè tenuerint Martin. de Ledeſm. *2. p. 4. q. 47. art. 4* Sanch. *lib. 1. de matr. diſp. 11. num. 5.* Gaſpar Hurtado *diſp. 3. difficult. 9. in fine. num. 35.* Gutierr. *de matr. c. 46. n. 14.* & alij. Præterquam quòd non eſt ratione probabili, vt videbimus deſtituta.

3 Vt igitur certa ab incertis ſeparemus, aſſerendum eſt, ſi fictè contrahas matrimonium, & tui ficti conſenſus indicia præbeas, quibus prudenter præſumi poteſt coniux fictionem cognouiſſe, eo caſu obligandus non es contrahere, vt rectè aduertit Sanch. *dicta diſp. 11. n. 8.* & conſentit Baſil. *dicto c. 5. num. 3. & 8.* quia tunc ceſſat fictio, & deceptio, vtpotè a coniuge cognita, neque eo poſito tu coniugem decipis, ſed ipſa ſe decipit. Ex eo autem quod diſparis conditionis exiſtas, etſi Thom. Sanch. *d. diſp. 11. num. 8.* cenſeat eſſe ſufficiens indicium vt coniux præſumere poſſit fictionem in conſenſu adeſſe, oppoſitum longè verius exiſtimo. Cum enim ſæpe viri nobiles cum ignobilibus, diuites cum pauperibus cæco amore ducti copulentur, quare coniux ignobilis, vel pauper prudenter præſumere non poterit id ipſum ſecum contingere? Aliàs ſi diſpar inter contrahentes conditio ſignum fictionis eſſet, ſemper matrimonium contractum inter diſpares eſſet, vt nullum iudicandum, vtpote cui deficit verus conſenſus, quod falſiſſimum eſt.

4 Secundò dico ratione damni, quod ſemper infertur coniugi ex prædicta fictione, quódque aliâ viâ quam contrahendo matrimonium reparari non poteſt, obligatus es contrahere, ſic docet expreſsè Thom. Sanch. *dicta diſp. 11. n. 5.* Et conuincitur ratione vltima pro prima ſententia allata. Quippè regulariter coniux patietur in fama detrimentum, ob cuius cauſam alteri nubere non poterit. Neque id permittetur ab Eccleſia, eo quòd cenſeat matrimonium legitimè contractum eſſe, vt probatum eſt.

5 Secluſis his, & ſimilibus damnis ex vi contractus non videtur improbabile te obligatum non eſſe ad denuò contrahendum. Fateor namque te obligatum eſſe, tum ex fidelitate, tum ex iuſtitia cùm contrahis, verè contrahere, peccaſtique mortaliter in re tam graui ea deceptione vtentem, quod ſolùm probant fundamenta *num. 1.* adducta. Nego tamen ex ea fictione ſecluſis damnis aliquam tibi ſubeſſe ſatisfaciendi, & denuo contrahendi obligationem, ſiquidem neque retines, neque accepiſti traditionem coniugis, ſed per ſe æquè ipſa libera eſt, ac ſi nullus contractus factus eſſet. Ex quo ergo capite præter damnum illatum obligari potes ad contrahendum? certè ex nullo; aliàs ſi ſolùm ex vi contractus naſceretur obligatio tollendi deceptionem, & verum conſenſum præſtandi, qui Religionem fictè profiteretur obligatus eſſet verè, & ex animo profiteri, quod communiter Doctores negant apud Nauarr. *in c. ſtatuimus. 19 q. 3. n. 73.* Sotum *lib. 7. de iuſtit. q. 1. art. 2. verſ. an vero.* Angles *Florib. 2. p. q. 1. de voto art. 5. difficult. 4.* Henriq. *lib. 11. de matr. cap. 11. num. 3. in fine.* Aragon. *2. 2. q. 88. art. 1. initio.* Man. *2. t. ſum c. 92. num. 5.* & diximus *tract. 16. de ſtatu religioſo,* vbi de ratificatione profeſſionis irritæ.

Poſito te obligatum eſſe ſaltem ex damno coniugi illato ad verum conſenſum præſtandum, ſupereſt dicendum qualiter illum præſtare debeas? Neque dubium eſſe debet te obligatum eſſe exteriùs conſenſum internum manifeſtare alteri coniugi, aliàs matrimonium, quod ſenſibile ſignum eſt non perficeretur, vt rectè aduerſus Sanch. *lib. 2. diſp. 32. num. 11.* aduertit Coninch *diſp 24. dub. 10. n. 94.* Baſil. Ponce *lib 4. c. 24. n. 3. & 8.* Gaſpar Hurtado *diſp. 3. diffic. 9. num. 31.* Difficultas in eo tantùm verſatur, an cùm denuò conſentis, & fictionem tollis, debeat alter coniux qui ex animo conſentit denuo conſentire, vel ſufficiat prædictus conſenſus præteritus moraliter permanens? Affirmant illum conſenſum præteritum ſufficientem eſſe Hoſtienſ. *in c. dilectus de Sponſalib. verbo contrario.* Ioan. Andr. *ibi. num. 7.* Ancharran. *num. 3.* Alexand. de Neuo, *n. 18.* Syluest. *verb. Matrimonium. 8. q. 2. dicto 6.* Nauarr. *ſum. c. 22. num 80.* Sanch. *lib. 1. diſp. 32. num. 9.* Coninch. *diſp. 24. dub. 10. num. 55. & 90.* Mouentur, quia ad matrimonium opus non eſt, vt vtriuſque conſenſus actualiter exiſtat, ſufficit illius moralis exiſtentia, ſicuti in aliis contractibus: at coniux qui verè conſenſit, cenſetur in ſuo conſenſu moraliter perſiſtere, ſiquidem ſe vt verum coniugem tractat, ergo cum tu denuò conſentis apponis quidquid matrimonio deficiebat. Nihil ergo amplius petendum eſt. Hinc infert Sanch. non eſſe tibi opus certiorem coniugem facere de nullitate matrimonij, quia hæc notitia ſolum deſiderari poterat, vt ipſa renouaret conſenſum. 6

Cæterùm longè verius exiſtimo vtriuſque conſenſum renouandum eſſe. Moueor: quia conſenſus coniugis ex animo conſentientis non perſeuerat moraliter, eo quod tantum conſenſerit tacitè, vel expreſsè quouſque tu verè, vel fictè conſenſum præſtiteris, eo enim præſtito conſenſu, & matrimonio apparenter celebrato, ceſſat illius conſenſus, neque vltra cenſetur prorogari. Nam eſto poſtmodum te vt coniugem tractet, non eſt quia primus conſenſus perſeueret, ſed quia perſeuerat in eius opinione ius ex primo conſenſu præterito acquiſitum. Quod manifeſtè conuincitur, nam etſi coniuges verum conſenſum præſtantes, poſtmodum contracto matrimonio diſſentiant eorum diſſenſus nihil officit quominus ſe vt coniuges tractent, ergo ille tractatus non eſt ſignum, neque effectus actualis conſenſus, ſed præteriti. Sed conceſſo gratis alterum coniugem in priori conſenſo perſeuerare, ille prior conſenſus nunquam poteſt matrimonium conſtituere, quia ille conſenſus nullus fuit, eo quod fuerit acceptatio tui corporis abſque tua voluntate traditi, & ſui traditio, quam tu non acceptaſti. Et deinde proceſſit ex errore perſonæ, quam eſſe habilem putaſti, cùm tamen iure naturæ ob defectum voluntatis inhabilis extiterit. Nunquam ergo talis conſenſus quantumcunque perſeueret matrimonium conſtituere poteſt. Quod enim à principio nullum eſt tractu temporis non conualeſcit. Ergo neceſſarium eſt, vt ſimul cum tuo conſenſu nouiter præſtito alter denuò conſentiat, aliàs nunquam matrimonium, quod ex vtriuſque coniugis conſenſu coaleſcit perfici poterit. Atque ita docent Felin. *cap. ex parte de Reſcript. num. 11. ampliat. 4.* Palacios *in 4. d. 27. diſp. 1. poſt princ.* Bartholom. à Ledeſm. *de matr. dub. 19.* Leſſius *lib. 2. cap. 41. dub. 7. num. 16. in fine.* Baſil. Ponce, *lib. 4. cap. 24. num. 2.* Paul. Comitol. *lib. 5. reſponſ. moral. quæſt. 110.* vbi refert ſic Clementem VIII. declaraſſe. Gaſpar Hurtado *diſp. 3. de matrim. difficult. 9. num. 31.* Hinc inferendum eſt corollarium oppoſitum ei, quod prior ſententia intulit, ſcilicet opus eſſe coniugem certiorem facere de nullitate matrimonij, vt ſic poſſit nouum præſtare conſenſum; aliàs ſemper cenſebitur priori conſenſui perſiſtere, operarique ex præſumpto illius valore, vt latiùs §. *ſequenti* dicemus, & tradunt Leſſius, Baſil. Hurtado, Comitol. & alij. 7

Quæ dicta ſunt de ficto conſenſu dicenda ſunt de conſenſu extorto per metum cadentem in conſtantem virum: ſiquidem iure poſitiuo æquè nullum reddit conſenſum, ac ſpectato iure naturali illum reddit fictio, vti notarunt Leſſius, Baſil. Sanch & alij Doctores *locis allegatis.* 8

§. II.

§. II.

Qualiter reualidandum ſit matrimonium nullum ob impedimentum dirimens?

1 *Sublato impedimento vtriuſque conſenſus reualidandus eſt.*
2 *Plures cenſent non eſſe opus vtrumque coniugem fieri conſcium nullitatis matrimonij.*
3 *Verius eſt fieri certiorem debere.*
4 *Excipe, niſi grauiſſima inconuenientia timeantur.*

1 SVblato impedimento certum eſſe debet vtriuſque conſenſum reualidandum eſſe, nam cum vtriuſque conſenſus fuerit acceptatio, & traditio perſonæ inhabilis, nequit ex illis matrimonium coaleſcere, debet ergo vterque renouari. Neque vlla ratio eſt quare magis vnius conſenſus, quàm alterius renouandus ſit, cum vterque fuerit circa perſonam illegitimam; ideoque vtriuſque coniugis conſenſum renouandum eſſe docuerunt pro certo Gloſſa *in cap. non debet, verbo de cætero*, per Textum *ibi de conſanguinit. & affinit.* Couarru. 4. *decret. 2. part. cap. 4. in princ. num. 5.* Nauarr. *cap. 22. num. 47. & 80.* Sarmiento *lib. 6 ſelect. interpretat. cap. 27. in fine.* Matienzo *lib. 5. recopil. Rub. tit. 1. gloſſ. 1. num. 66.* Sanch. aliis relatis *lib. 2. diſp. 35. num. 2. & ſeqq.* Gutierr. *de matrim. cap. 47. num. 3.* Coninch. *diſp. 24. dub. 10. num. 90.* Baſil. Ponce, *lib. 4. cap. 24. n. 2. & ſeqq.* Gaſpar Hurtado *diſp. 3. de matrim. difficult. 9. per totam.* Hoc poſito,

2 Controuerſia verſatur, An vterque debeat fieri conſcius nullitatis matrimonij, vel ſatis ſit impedimentum ſublatum eſſe, vt intelligantur coniuges denuo conſentire ſi ſe vt coniuges tractent? Prima ſententia negat eſſe neceſſarium, ſed ſat eſſe ſi ab altero coniuge petas, vt te in coniugem recipiat ipſéque annuat, & cum eo affectu ad illam accedas, vti docuit Caietan. *t. 1. opuſcul. tract. 12. de matrim. quæſt. 2.* & *in ſum. verbo Matrimonium tit. contractus matrimonij poteſt reddi ex ſeptem capitibus vitioſus.* Sotus *in 4. 3. diſt. 28 qu. 1. art. 2. concl. 3. caſu 1.* & præcipuè *diſt. 29. quæſt. 2. art. 1. dub. vlt.* Cordub. *qq. lib. 1. quæſt. 11. art. 2. dicto 1. & ſum. quæſt. 51. opin. 1.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt. 45. art. 3. dub. vlt. §. ſed dubium eſt.* Henriq. *lib. 11. de matrim. cap. 3. num. 6.* Man. Rodrig. *t. 1. ſum. cap. 220. num. 2. in ſecunda edit.* & plures ex iis Doctoribus id aſſerunt, eſto coniux ignarus nullitatis matrimonij non eſſet conſenſurus ſi veritatem agnoſceret, quia de facto conſentit. Mouentur, quia ſublato impedimento ſunt hæ perſonæ habiles ad contrahendum, ergo ſi de facto conſentiant, conſenſus erit legitimus. Et explicari poteſt, ſi ij coniuges ſponſalia contraxiſſent, & ſublato impedimento copulam haberent, cenſeretur matrimonium illis in locis, in quibus Trident. non viget, conſummari. Ergo copula ſignum eſt ſufficiens conſenſus ad conſtituendum matrimonium requiſiti.

3 Secunda ſententia longè probabilior poſtulat vtrumque coniugem fieri certiorem aliquo modo nullitatis matrimonij, vt poſſint conſenſum legitimum præſtare, quam docuerunt plurimi Doctores, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 2. diſp. 36. num. 3.* Gutierr. *cap. 47. à num. 4.* Baſil. Ponce, *lib. 4. cap. 25. à num. 2.* Coninch. *diſp. 24. dub. 10. à n. 60.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 3. diffic. 10. à num. 37.* Paul. Comitol. *lib. 1. reſponſor. moral. quæſt. 120.* & alij. Ratio ea eſt, quia conſenſus neceſſariò requiſitus ad matrimonium denuò conſtituendum procedere debet ex intentione efficiendi matrimonium: at credens matrimonium factum eſſe, ita vt de illius nullitate nullum dubium, aut ſuſpicionem habeat, credit matrimonium denuo celebrare ſibi eſſe impoſſibile: Ergo nequit conſenſum elicere ſufficientem pro matrimonij conſtitutione. Quare eſto coniuges habiles ſint, & ſe vt coniuges tractent, id procedit ex præſumptione, quam habent de valore matrimonij, & de iure ob illud acquiſito, non tamen ex intentione denuò contrahendi, quod neceſſarium erat ad matrimonium ratificandum. Verùm ſi coniux ſuſpicionem aliquam habeat matrimonium eſſe nullum, eâ ſtante ſerio poteſt velle contrahere denuo, caſu quo matrimonium nullum ſit; hanc enim voluntatem conditionalem optimè imperare poteſt ſuſpicio nullitatis.

4 Quod ſi grauia inconuenientia timeantur, ſi coniugi nullitatis matrimonij ſuſpicio ingeratur, vt frequenter timeri poſſunt, ſi ex parte fœminæ impedimentum fuerit appoſitum, non videtur improbabile poſſe priorem opinionem eo caſu ſuſtineri. Nam eſto hoc periculo ſecluſo tuta non ſit, at hoc periculo poſito probabilis cenſeri poteſt, vt docet Sanch. & Gutierr. *loc. alleg.* Sunt enim aliqua licita in caſu vrgentis neceſſitatis, quæ ea ſecluſa non licét. Non enim licet ſecluſâ neceſſitate ob ſola ſigna contritionis exhibita pœnitentem abſoluere, quod tamen licitum eſt in articulo mortis. Neque item licet in ſola manu puerum communiter baptizare, benè tamen ſi in partu periclitetur. Sic in præſenti dicendum videtur.

§. III.

An matrimonium coram Parocho, & teſtibus celebratum, inualidum tamen ob occultum impedimentum ſit iterum coram Parocho, & teſtibus celebrandum?

1 *Proponitur ratio dubitandi ex decreto Conc. Trident.*
2 *Satis probabile eſt decretum prædictum Conc. Trident. non extendi ad hunc caſum.*
3 *Debet eſſe impedimentum omnino occultum, & qualiter intelligatur?*
4 *Eſto Parochus, vel aliquis ex teſtibus neceſſariis impedimentum agnoſcat, non videtur improbabile opus non eſſe coram Parocho, & teſtibus iterum contrahere.*
5 *Fit ſatis fundamentis num 1. adductis.*
6 *Quis poſſit in prædicto impedimento diſpenſare? Reſpondetur remiſſiuè.*

RAtio dubitandi ſumitur ex decreto Concilij *ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat. matrim.* ibi enim ſtatuitur, vt quoties matrimonium contrahendum ſit coram Parocho, & duobus vel tribus teſtibus contrahatur, aliàs irritum ſit, & nullum. At Parochus, & teſtes aſſiſtentes matrimonio, quod ob aliquod impedimentum nullum exiſtit, verè & propriè non aſtiterunt, quia matrimonium ſub aliquo impedimento dirimente contractum matrimonium non eſt. Ergo ſi Parochi, & teſtium præſentia matrimonio contrahendo requiritur, neceſſariò requiſita videtur cùm matrimonium nullum ratificatur, quia eo tempore, & non antea matrimonium contrahitur; quippè forma interuenire debet, cum actus producitur in ſuo eſſe, vt comprobat Baldus *in leg. obſeruari §. fin. num. 5. de officio Proconſulis.* Atque ita tradunt loquentes de omni matrimonio nullo, quod renouandum eſt Paul. Comitol. *lib. 1. reſponſ. moral. quæſt. 120.* Baſil. Ponce, *lib. 5. cap. 6.* referúntque Clementem VIII de hac re conſultum qualiter matrimonium ex defectu conſenſus fœminæ nulliter celebratum renouandum eſſet? reſpondiſſe eſſe neceſſarium nouum conſenſum vtriuſque coram Parocho & teſtibus, admonito prius marito de matrimonij nullitate Sed ad euitandum ſcandalum Sanctitatem diſpenſare, vt ſecretò inter ſe contrahant renouato conſenſu cum legitimatione prolis. Idem deciſum fuit in Rota teſte Farinac. *deciſ. 265.* Specialiter autem quando matrimonium nullum fuit ob impedimentum vtrumque coniugem afficiens eſſe coram Parocho, & teſtibus reualidandum docuerunt Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. 1. de ſponſal. conſ. 12.* aliàs *tit. de deſponſat. impuber. conſ. 3.* Palacius *in 4. d. 27. quæſt. 2. fol. 566. in fine.* Matienzo *in leg. 2. tit. 1. gloſſ. 1. numero 3. lib. 5. nouæ collect.* Bartholom. à Ledeſm. *de matrim. dub. 17. fol. 1275.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 18. per totum.* & *tract. de iuram. confirmat. 1. part. cap. 52. num. 22. & ſeqq.* & *tract. de matrim. cap. 47. à num. 5.* Mouentur, quia in diplomate Cruciatæ conceditur Commiſſario facultas diſpenſandi in matrimonio nullo ob occultum impedimentum, ne poſtmodum coram Parocho, & teſtibus celebretur. Ergo ſecluſâ diſpenſatione, & Pontificis commiſſione id fieri non poterat, aliàs priuilegium fruſtra eſſet. Deinde in diſpenſationibus conceſſis ad reualidandum matrimonium propter occultum impedimentum hæc clauſula apponi ſolet. *Si ita eſt cum eis, vt inter ſe publicè, & ſeruata forma Concilij Trident. contrahant, diſpenſes.* Supponit ergo Pontifex aliter matrimonium reualidari non poſſe.

Cæterùm etſi prædicta ſententia quoad fieri poſſit ſeruanda ſit, ne coniuges de nullitate matrimonij ſcrupulum habeant, at quia ex eius rigida obſeruatione plura incommoda oriri poſſunt, cenſeo ſatis probabile eſſe, & in conſcientia ſecurum Conc. Tridentini decretum non extendi ad eum caſum, in quo matrimonium coram Parocho & teſtibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedimentum renouandum eſt. Et quidem quando matrimonium fuit nullum ob impedimentum ex parte tantùm vnius ex contrahentibus, eo quòd fictè, vel metu coactus conſenſerit, non eſſe opus coram Parocho, & teſtibus reualidari affirmarunt Nauarr. *capite 22. numero 70.* Henriquez *lib. 11. capite 3. numero 7.* Rodrig. *t. 1. ſum. cap. 208. num. 7.* Riccius *in deciſ. curiæ archiepiſcop. Neapolit. deciſ. 98.* & *in praxi fori Eccleſiaſt. deciſ. 246. in 1. edit.* Sanch. *lib. 2. diſp. 32. num. 13.* Reginald. *lib. 31. num. 183. ad finem.* Gutierr. *de matrim. cap. 46. num. 15.* Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. par. 4. cap. vlt.* Bonac. *de matrim. quæſt. 2. pun. 9. num. 4.* Rebell. *de obligat. iuſtit. 2. part. lib. 2. quæſt. 9. numero 5.* Poſſeuin. *cap. 20. num. 25.* Auguſt. Barboſa *de poteſt. Epiſc. 2. part. alleg. 32. n. 157.* Coninch. *diſp. 24. dub. 10. num. 82.* Gaſpar Hurtado *diſp. 3. de matrim. difficult. 11.* Generaliter verò, & indiſtinctè quoties matrimonium ex aliquo impedimento occulto nullum coram Parocho, & teſtibus celebratum fuit, non indigere ſolemnitate à Concilio requiſita ad ſui reualidationem firmarunt Franciſc. Leo *in theſaur. fori Eccleſiaſt. 2. part. cap. 9.*

*cap.9.num.*83.Nauarr.*conſ.*14 & 32.*de ſponſalib in noua edit.* Petr.de Ledeſm.*de matr. quaſt.*45.*art.*5.*concl.*2. *ante vltimum dubium.* Sanch. Bonac. Reginal. Coninch. Gaſpar Hurtado, Barboſa *loc.alleg.* teſtantúrque plures ex iis Doctoribus, videlicet Nauarr.Sanch. Petrus de Ledeſma,Coninch.Hurtado Pium V. ſic declaraſſe, & ſacræ pœnitentiariæ prætorium ea declaratione frequenter vti. Rationem huius concluſionis, quando impedimentum ſe tenet ex parte vnius tantùm, aſſerunt plures ex dictis Doctoribus eſſe,quia Conc.Trident. ſolùm obligat ad præſentiam Parochi, & teſtium apponendam matrimonio celebrato: at in præſenti non matrimonium celebratur, ſed eius defectus ſuppletur ſublato metu, vel fictione. Hæc tamen ratio mihi diſplicet. Nam vt ex ſuperioribus conſtat,matrimonium quod nullum fuit ex impedimento ſe tenente ex parte vnius, conſenſu vtriuſque eſt renouandum, ac proinde cùm de facto renouatur non ſolùm matrimonij defectus ſuppletur, ſed verum matrimonium fit. Quare ratio vnica concluſionis ea eſt,quia finis Conc.Trident.*ſeſſ.*24.*cap.*1.*de reformat.* ſtatuentis, ne matrimonia ſine Parocho & teſtibus celebrentur fuit impedire valorem matrimonij, quod antiquo iure clandeſtinum erat, & ex quo ſequi poterat illud grauiſſimum inconueniens, quod coniuges ad alias nuptias tranſirent, vti conſtat ex prooemio prædicti decreti. At occulto impedimento ligatus contrahens matrimonium in facie Eccleſiæ, nunquam prohibitus fuit cognitâ nullitate ſecretò matrimonium renouare, neque illud matrimonium ſic reualidatum iudicatum fuit clandeſtinum, neque ex illo oriri poterant inconuenientia, quæ à Concilio ponderantur. Ergo hoc matrimonium ſub prædicto decreto comprehenſum non fuit, ac proinde tanquam caſus omiſſus metiri debet iuris communis regulis. Et confirmatur, quia ſolùm illud matrimonium cenſendum eſt clandeſtinum, quod Eccleſia clandeſtinum reputat. At matrimonium coram Parocho & teſtibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedimentum, quod poſtmodum ſecretò reualidatur, nunquam Eccleſia illud iudicat, nec iudicare poteſt clandeſtinum eſſe, ſed æquè iudicat illud legitimum, ac quodlibet aliud matrimonium. Ergo hoc matrimonium in prædicto decreto Concilij non irritatur.

3 Notanter dixi *impedimento occulto*; nam ſi publicum eſt,eo quòd multi impedimentum ſciant, vel ad forum contentioſum ſit deductum, vel ſaltem ſit impedimentum, quod plenè probari poteſt duobus inquam teſtibus iuxta *c. quoties de Teſtibus*; teſte Maſcard.*de probat. concluſ.*410.*num* 19. *iuncto num.*9. qui teſtes debent eſſe omni exceptione maiores, vt docet idem Maſcard.*concl.*1023.*num.*4.neceſſariò reualidandum eſt matrimonium coram Parocho.& teſtibus: nam cùm hoc matrimonium ad petitionem vnius partis diſſolui poſſit, non conſtat Eccleſiæ firmiter de eius valore, ac proinde vt Eccleſiæ ſic conſtet, vt nullâ ratione illud valeat diſſoluere, neceſſum eſt iterum coram Parocho, & teſtibus renouari, vt benè aduertunt Henriq. *lib.*11. *cap.*3. *num.*6. Sanch.*lib.*2. *diſputat.*37. *num.*18. Coninch *diſputat* 24. *dub.*10 *num.*84. Rebell.*lib.*2.*quaſt.*9 Gaſp.Hurtado *diſp.*3. *difficult.*11.*num.*43. Non tamen dicendum eſt impedimentum eſſe publicum, cùm tres vel quatuor ſciant impedimentum ſolùm ex relatione coniugis, quia eorum ſcientia non præſtat ſufficiens teſtimonium ad matrimonij diſſolutionem, cùm non ſit maioris efficacitatis, quàm dictum,& confeſſio ipſius coniugis, vt benè notarunt Sanch & Henriq. *ſuprà.* Qui idem cenſent & benè ſi impedimentum ſit deductum ad forum contentioſum, & ibi non fuit probatum, nec probari plenè poteſt, quia in iis caſibus Eccleſia iudicat, & iudicare ſemper debet validum eſſe matrimonium,nec permittet coniuges ſeparari.

4 Præterea inquit Sanch. *dicta diſp.*37.*num.*10. ſi Parochus, vel aliquis ex teſtibus matrimonio neceſſariis impedimentum agnouerint, matrimonium coram Parocho, & teſtibus reualidandum eſſe,quia Eccleſiæ non plenè conſtat de eius valore. Nam in tantùm conſtat Eccleſiæ matrimonium validum eſſe,quatenus conſtat Parocho & teſtibus neceſſariis, qui nomine Eccleſiæ matrimonio contrahendo aſſiſtunt. Excipit tamen Sanch. niſi Parochus ex ſola confeſſione impedimentum nouiſſet, quia cum non poſſit eâ vti notitiâ ad teſtificandum, & probandum impedimentum, reputanda eſt ac ſi non eſſet. Sed rectius contrarium cenſet Coninch. *dicta diſp.* 24.*dub.*10.*num.*84. eo quod Parochus & teſtes non ſunt teſtes valoris matrimonij, ſed contractus matrimonij ſecundùm formam ab Eccleſia præſcriptam, quod optimè præſtant, tametſi aliquis eorum agnoſcat impedimentum dirimens ſubeſſe. Non enim ex vi illius ſcientiæ, & teſtimonio matrimonium contractum diſſolui poteſt, ac proinde ſemper Eccleſiæ conſtabit firmiter validum eſſe matrimonium.

5 Reſtat ſatisfacere rationibus oppoſitis. Ratio dubitandi ex probatione noſtræ ſententiæ ſoluta eſt; dicimus namque hunc caſum non eſſe comprehenſum ſub dicto Tridentini decreto, eo quod nec ratio, nec finis illius legis ad renouationem matrimonij in facie Eccleſiæ legitimè celebrati extenditur, & conſequenter neque ipſa lex. Declarationi Clementis VIII. opponimus declarationi Pij V. ita grauibus teſtibus firmatam. Deinde dicimus in illo caſu, ſicut in deciſione Rotæ adducta à Farinacio neceſſarium erat coram Parocho & teſtibus renouari matrimonium, quia impedimentum erat adminus probabile, & ex conſequenti matrimonium, neque etiam quoad apparentiam ſubſiſtebat, vel dic eſſe neceſſarium vtriuſque coniugis conſenſum coram Parocho & teſtibus renouari non abſolutè, ſed ad omnem ſecuritatem præſtandam,ſcrupulóſque tollendos. Tandem illa declaratio eſto de impedimento omnino occulto,neque probabili, & de neceſſitate ſimpliciter loqueretur, eſſétque authentica; non obinde nos cogit illam ſequi, quia vim legis non habet, vtpotè cui deficit publicatio, ſed intra terminos ſententiæ cuiuſdam grauis Authoris continetur. Priuilegio Commiſſarij generalis Cruciatæ reſpondemus ſæpè priuilegia concedi, non quia ſint ſimpliciter neceſſaria, ſed ad tollendam omnem dubitationem. Præterea fortè extenditur, vt inquit Coninch. *d.diſp.* 24. *dub.*10. *num.*90. ad impedimentum occultum eſto probabile ſit, modò publicum de facto non ſit. Ad clauſulam, quæ refertur ex ſacra pœnitentiaria reſpondet Sanch. *dicta diſp.*37.*num.*9.eſto virtute illius commiſſionis diſpenſare Confeſſarius non poſſit, vt occultè celebretur matrimonium,poteſt tamen diſpenſare in impedimento, quo ſublato poſſunt coniuges inter ſe ſecretò contrahere, quia ipſi non videntur, obligari ad prædictam formam ſeruandam, ſi aliàs neceſſaria non eſt. Adde illa verba ſeruatâ formâ Concilij Trident. apponi non in vi conditionis, ſed in vi monitionis, hoc eſt monetur Confeſſarius, vt coniugibus præcipiat,vt matrimonium ſeruatâ Trident. formâ celebrent, ſi id neceſſarium eſſe iudicauerit. Non enim videtur Pontifex velle nouum onus his contrahentibus imponere,ſed illos monere de onere à Trident. impoſito,ſi forte illud ſubire teneantur.

Quis autem in prædicto impedimento occulto diſpenſare poſſit, vt coniuges ſecretò contrahant? per ſe ſolus eſt ſummus Pontifex: in caſu tamen vrgentis neceſſitatis, eo quòd non ſit recurſus ad Pontificem, vel ad aliquem qui vices Pontificis habeat, poterit Epiſcopus, & Legatus à latere, vt latiùs dicemus *in fine diſputationis ſequentis.* 6

DISPVTATIO IV.

De matrimonij impedimentis, eorumque diſpenſatione.

COnſtat ex Conc.Trident. *ſeſſ.*24 *can.*4. eſſe in Eccleſia ob bonum commune, rectámque Sacramenti matrimonij adminiſtrationem,aliqua impedimenta impedientia tantùm; hoc eſt quæ impediunt, ſeu prohibent ne contrahatur; at ſi de facto fuerit contractum ratum, & firmum relinquunt. Alia appellantur dirimentia,non quia matrimonium validum dirimant (hoc enim eſt impoſſibile)ſed quia dirimunt attentatum impediúntque ne ratum fiat.

PVNCTVM I.

Penes quem ſit poteſtas ſtatuendi impedimenta, tum impedientia,tum dirimentia?

1 *Pontifici conceſſa eſt hac poteſtas.*
2 *Alteri à Pontifice datum non eſt matrimonij impedimenta fidelibus ſtatuere.*
3 *Magiſtratus ciuiles Chriſtiani nequeunt circa matrimonia fidelium diſponere.*
4 *Optimè poſſunt circa matrimonia infidelium ſibi ſubiectorum.*
5 *Conſuetudine mutari, vel conſtitui impedimenta poſſunt.*

NEmini Catholicorum dubium eſſe poteſt penes Pontificem comparatione fidelium poteſtatem eſſe ſtatuendi ea impedimenta tum impedientia, tum dirimentia, quæ bono communi Eccleſiæ rectæque illius gubernationi expedire iudicauerit, vt conſtat ex Conc. Trident. *ſeſſ.*24. *can.*4. ibi. *Si quis dixerit Eccleſiam non poſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia,vel in iis conſtituendis erraſſe, anathema ſit.* Neque ex hac poteſtate infertur poſſe Eccleſiam materiam, vel formam matrimonij, quas Chriſtus Dominus in Sacramentum eleuauit, aliqua ex parte mutare (id enim permiſſum non eſt.) Etenim materia & forma Sacramenti matrimonij non eſt quilibet contractus, ſed contractus qui ab Eccleſia validus, & firmus fuerit habitus, non tamen contra- 1

ctus

ctus irritus, & nullus. Poteſt autẽ Eccleſia matrimonij contractum inter has, vel illas perſonas, vel abſque hac, & illa ſolemnitate celebratum irritum, & nullum decernere, aliter factum validum ſtatuere. Quo poſito decreto Sacramentum matrimonij inter illas perſonas inhabiles, vel abſque illa ſolemnitate ab Eccleſia requiſitâ nullum erit, quia nullus eſt contractus, cui ratio Sacramenti inniti debebat.

2 Alteri à Pontifice datum non eſt matrimonij impedimenta fidelibus ſtatuere: nam eſto Epiſcopi in ſua diœceſi hanc poteſtatem haberent ex vi ſui muneris, vt docet Couarruu. 4. *decret. 2. p. cap. 6. §. 1.* Sanch. *lib. 7. diſp. 1.* Baſil. *lib. 6. c. 1. in fine.* Gaſpar Hurtado *diſp. 12. difficult. 2. num. 5.* quod negant Suarez *t. 5. de cenſur. diſp. 7. ſect. 4. n. 5.* Coninch. *diſp. 30. dub. 1. n. 3. & 8.* At certum eſt de facto ea poteſtate carere, ſolique Pontifici reſeruari, vti docent Couar. Sanch. Baſil. & Coninch. *locis allegatis.* Et Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. 4. p. c. 1.* eo quòd matrimonij impedimenta ſtatuere cenſeatur cauſa grauiſſima, quæ meritò à prima Sede prouenire debent.

3 Hinc infertur nullatenus Magiſtratibus ciuilibus Chriſtianis permiſſum eſſe circa matrimonia fidelium diſponere ea impediendo, vel irritando, aliòve modo mutando. Argum. *c. tuam de ordine cognitionum. Cap. multorum 35. q. 6. Cap. cum ſecundum Apoſtolum, de ſecundis nuptiis.* Et colligitur ex Trident. *ſeſſ. 24. can. 12.* Quippe matrimonia fidelium Sacramenta ſunt, ac proinde eorum diſpoſitio penès Eccleſiam eſſe debet, vt rectè Bellarmin. *lib. 1. de matr. cap. 32.* Quapropter etſi Coninch. *diſp. 30. dub. 1. num. 7.* Sanch. *lib. 7. diſp. 3. à n. 2.* Henriq. *lib. 12. cap. 1. initio,* cenſeant fideles ſubiectos Principibus Ethnicorum, aſtringi impedimentis iuxta leges eorum ciuiles ſtatutis, eo quod matrimonium etſi Sacramentum ſit, eſt tamen contractus poteſtati ciuili ſubiectus, ſicuti omnes alij contractus, longè verius eſt ab illis impedimentis exemptos eſſe, & ſolùm impedimentis ab Eccleſia ſtatutis ligari. Tum quia fidelium matrimonium eo ipſo quo à Chriſto in Sacramentum eleuatum eſt deſinit eſſe contractus ciuilis, & politicus, & ſit ſacer, & Eccleſiaſticus, ac proinde ſoli Eccleſiæ ſubiectus. Tum quia Eccleſiæ plurimum intereſt, vt omnes eius ſubditi vniformes ſint in matrimonio contrahendo. credendúmque eſt, vt hæc ſeruetur vniformitas fideles ſibi ſubditos exemiſſe à legibus de matrimonij valore, vel nullitate diſponentibus: ſicuti tradunt Sotus *in 4. d. 42. q. 2. art. 2.* Couarruu. *4. decret. 2. p. c. 6. §. 1.* Baſil. *lib. 6. cap. 2. à n. 3.* Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. 4. p. c. 1. n. 3.* Gaſpar Hurtado *diſp. 12. de matr. difficult. 2. num. 7.* Poſſunt tamen prædicti Magiſtratus plura decernere, quæ matrimonij ſubſtantiam nec mutant, neque impediunt, ſed ſunt illi extrinſeca, & acceſſoria, vt circa dotem, circa arrhas, & ſponſalitiam largitatem, donationem inter coniuges, & ſimilia, vt benè aduertit Baſil. Ponce, *lib. 6. cap. 2. in fine num. 5.*

4 Conſultò dixi non poſſe Magiſtratus ſæculares aliquod impedimentum annullans matrimonium fidelium ſtatuere, tacitè indicarem optimè poſſe pro matrimoniis infidelium qui ſibi ſubduntur ea impedimenta decernere, quæ recto regimini ſibi viſa fuerint conuenire, quia eorum matrimonium eſt contractus ciuilis, & politicus, ac proinde ſicut poteſtatem habent condendi leges irritantes alios contractus ciuiles, ſic in matrimonij contractu procedere poſſunt, vt colligitur *ex cap. gaudemus, de diuortiis.* Et tradit Gloſſa *in cap. ſi quis ancillam, verbo legibus. 29. q. 2.* D. Thom. *in 4. d. 39. q. vnica. art. 1. ad 4.* Paludan. *diſt. 26. q. 4. art. 3. in ſolut. ad 4.* Sotus *diſt. 39. in ſol. ad 3.* Bellarmin. *lib. 1. de matr. c. 21. & 22.* Sanch. aliis relatis *lib. 7. diſp. 3. à n. 5* Baſil. Ponce *lib. 6. c. 1. num. 2.*

5 Supererat dicendũ. An matrimonij impedimenta à Pontifice ſtatuta tolli conſuetudine poſſint, vel alia de nouo conſtitui? Sed huic difficultati abundè ſatisfecimus *tract. 3. de legib. diſp. 3. de conſuetud. ibi* enim, ſpecialiter *punct. 4.* probauimus conſuetudinem legitimè præſcriptam habere vim abrogandi legem, & aliam denuò conſtituendi, quia illam abrogat, & conſtituit ex tacito conſenſu Principis, vt latiùs tradit in præſenti Sanch. *lib. 7. diſp. 4. num. 11. & ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib. 6. cap. 4. n. 6.* Coninch. *diſp. 30. dub. 1. à n. 12.* Gaſpar Hurtado *diſp. 12. difficult. 2. n. 8.* & alij communiter.

PVNCTVM II.

Quæ ſint impedimenta impedientia tantùm?

Impedimenta impedientia tantùm in duplici ſunt differentia. Quædam procedunt ex crimine, quædam non. Quæ ex crimine oriuntur his verſibus continentur.

Inceſtus, raptus ſponſata, mors mulieris.
Suſceptus propria ſobolis, mors presbyteralis.
Vel ſi pœniteat ſolemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent hæc coniugium ſociandum.

Quæ verò ex crimine non procedunt verſibus ſequentibus explicantur.

Eccleſiæ vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque catechiſmus, ſponſalia iungito votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

§. I.

Explicantur impedimenta impedientia non orta ex crimine.

1 *Expenditur primum impedimentum impediens, quod eſt Eccleſiæ vetitum.*
2 *Ex vi huius prohibitionis non irritatur matrimonium, ſed ſolùm impeditur.*
3 *Secundum impedimentum eſt tempus feriatum.*
4 *Explicatur materia huius prohibitionis.*
5 *In prædicta lege nequit alius à Pontifice diſpenſare.*
6 *Tempore interdicti, & ceſſationis à Diuinis matrimonium ſolemniter celebrari poteſt.*
7 *Tertium impedimentum eſt catechiſmus, & qualiter incolligatur.*
8 *Plures Doctores cenſent hoc impedimentum iure nouo* Conc. Trident. *ſublatum non eſſe.*
9 *Communior eſt ſententia oppoſita.*
10 *Debet Parochus nomina Patrinorum qui ſolo catechiſmo aſſiſtunt in libro notare.*
11 *Quartum impedimentum eſt ſponſalia, in quo ſolus Pontifex diſpenſare poteſt.*
12 *Quintum eſt votum ſimplex non nubendi, Ordines ſuſcipiendi, ingrediendi Religionem, & caſtitatem ſeruandi, & qualiter obliget?*
13 *Proponitur ratio difficultatis, an prædictum, impedimentum obliget, etiamſi animum habeat Religionem ingrediendi ante conſummationem?*
14 *Verius eſt prædicta vota impedire.*
15 *Si poſt aliquod ex prædictis votis virginem defloraſti abſque promiſſione coniugij, voto teneris.*
16 *Imò eſto vi, dolo, aut fraude violaſſet.*
17 *Si ſub promiſſione coniugij violatio facta eſt, & ipſa fuit conſcia voti non excuſaris à voto. At ſi ignara fuit, voti executio ſuſpenditur, & matrimonium contrahere debes petita diſpenſatione.*
18 *Quid ſi nullà impetratà diſpenſatione matrimonium contrahis.*

Primum impedimentum impediens tantùm enumeratum, Eccleſiæ vetitum, hoc eſt quando à Pontifice, vel Epiſcopo, ſeu eius iuriſdictionem habente, imò & à Parocho, vt placet Paludano *in 4. d. 34. q. 1. art. 1. concl. 4.* Sylueſtro *verb. Matrimonium 7. q. 1. numero 2.* Nauarr. *cap. 22 num. 68.* Saa, *de impedimentis matrimonij non dirimentibus numero 1.* Sanch. *lib. 7. diſputat. 6. num. 6.* Baſilio Ponce, *lib. 6. cap. 7. num. 2.* Coninch. *diſputat. 30. dub. 3. num. 23.* Gaſpar Hurtado. *diſp. 25. difficult. 1.* prohibetur coniugibus matrimonium ſaltem ad tempus: poteſt enim Parochus ad ſedandum ſcandalum, vitandas rixas, inueſtigandum impedimentum, vel in alicuius feſti venerationem nuptias interdicere extraiudicialiter pro aliquo tempore. 1

Quo præcepto coniuges obligantur, niſi manifeſtè iniuſtum videatur, quod nunquam eſt præſumendum. Obligantur autem plerunque ſub mortali, quia materia grauis eſt, vt ſatis colligitur ex *cap. 1. de matrimonio contra interdictum Eccleſiæ,* vbi tranſgreſſores huius præcepti in pœnam ad tempus arbitrio Iudicis deſignandum ſeparantur, quæ pœna cùm grauis ſit, indicat culpam eſſe grauem. Atque ita docet Sanch. *lib. 7. diſp. 15. n. 4.* Baſil. Ponce, *lib. 6. cap. 7. num. 5.* Coninch. *diſp. 30. dub. 3. initio.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 25. de matr. num. 5.* Conſultò dixi *plerunque.* Nam aliquando ſolùm hoc præceptum ſub veniali aſtringere poteſt, vti Sanch. & Baſil. *loc. alleg.* docuerunt, nempe ſi in venerationem alicuius feſti prohibitio matrimonij eo die fiat. Non enim videtur grauiter offendi feſti veneratio; tametſi matrimonium celebretur.

Ex vi tamen huius prohibitionis à Parocho, vel Epiſcopo latæ matrimonium non irritatur, neque irritari poteſt, quia ipſis datum non eſt impedimentum dirimens matrimonio contrahendo ſtatuere. Quinimo eſto à Pontifice lata ſit, ſi clauſulam irritantem non habeat, ſolùm impediet matrimonium, non dirimet, vt habetur *capit. 1. & 2. de matrim. contracto contra interdictum Eccleſiæ.* At ſi clauſulam irritantem habeat, vti habere poteſt, ſi adſit rationabilis cauſa matrimonium non ſubſiſtet; poteſtatem enim habet Pontifex cauſâ iuſtâ intercedente inhabilem reddendi ſingularem perſonam ad matrimonium aliquod contrahendum, ſicuti poteſt ſua generali conſtitutione, vt rectè ponderauit Baſil. Ponce, *lib. 6. cap. 7. à n. 5.* Et colligitur *ex cap. ad diſſoluendum, de deſponſat. impuberum. Cap. tua fraternitatis, de ſponſa duorum.* 2

3 Secundum impedimentum eſt tempus feriatum: Eccleſia namque optans fideles aliquibus temporibus intenſiùs orationi, ieiunio, aliiſque pœnitentiæ operibus vacent; prohibuit illis temporibus nuptiales ſolemnitates; vtpotè quæ animum ab iis ſpiritualibus exercitiis maximè auertunt. Antiquo iure plura erant tempora huius prohibitionis. At Conc. Trident. *ſeſſ.*24. *cap.*10. ea reſtrinxit dicens. *Ab Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vſque in octauam Paſchatis incluſiuè antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſeruari Sancta Synodus præcipit, in alijs verò temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit, quas Epiſcopi vt ea qua decet modeſtia, & honeſtate fiant curabunt, ſancta enim res eſt matrimonium, & ſanctè tractandum.*

Dies igitur contenti in prædicto decreto ſunt omnes à prima Dominica Aduentus, quæ adminus incipit à media nocte vſque in diem Epiphaniæ *incluſiuè*, & à feria quarta Cinerum vſque in diem octauæ Paſchatis *incluſiuè.* Verbum enim *incluſiuè* ad omnia præcedentia referri debet, vt notarunt Sanch. *lib.*7. *diſp.*7. *num.*1. Saa. *verbo matrimonij impedimenta non impedientia, num.*1. Baſil. Ponce, *lib.*6. *c.*8. *num.*4. Quinimò Sanch. *num.*2. credit ſatis probabiliter hanc prohibitionem incipere à primis veſperis ſabbathi præcedentis Dominicam aduentus, quia ab eo tempore aduentus officium incipit.

4 Materia huius prohibitionis, ſi ius antiquum ſpectemus non ſolùm erat benedictio nuptialis, & ſolemnis traductio ſponſæ in domum ſponſi, ſed ipſe matrimonij contractus, illiúſque conſummatio, vt conſtat ex pluribus textibus 33. *q.*4. At ſpectato Tridentino (cui ſtandum eſt) ſolæ nuptiæ ſolemnes prohibitæ cenſentur. Nomine autem *nuptiarum ſolemnium* benedictiones nuptiales vulgò *velaciones* intelliguntur ſecundùm omnium ſententiam. Quam exiſtimo debere ad illas benedictiones, quæ pro ſecundis nuptiis in aliquibus Epiſcopatibus conceduntur, quia eſto non ſint benedictiones nuptiales in rigore conſtituunt tamen nuptias ſolemnes ab Eccleſia illis temporibus prohibitas, ſicuti aduertit Baſil. Ponce, *lib.*6. *cap.*8. *n.*13. Gutierr. *de matr. c.*106. *à n.*14. Deinde venit intelligenda ſub nomine *nuptiarum ſolemnium* traductio ſponſæ in domum ſponſi, quam conuiuia publica, choreæ, aliáque ſigna lætitiæ comitantur, quia verè ſunt nuptiæ ſolemnes; ſic docuit Thom. Sanch. *lib.*7. *diſp.*7. *n.*16. Baſilius Ponce, *lib.*6. *cap.*8. *num.*9. Coninch. *diſputat.*30. *dub.* 3 *n.*23. *&* 36.

Credo tamen ſatis probabile eſſe ſecluſo ſcandalo licere matrimonium celebrare plurium concurſu, & conuiuio, aliiſque lætitiæ ſignis, ſoláſque benedictiones Eccleſiæ in ſupradicto decreto prohiberi conſuetudine ſic interpretante videntibus, & conſentientibus Prælatis, vt inquit Sanch. *dicta diſp.*7. *à num.*7. Gaſpar Hurtado *diſput.*25. *difficult.*1. *num.*3. Fauetque huic ſententiæ conſuetudo, quàm refert Baſilius Ponce, *lib.*6. *capit.*8. *numero* 14. aliquorum oppidorum diœceſis Salmantinæ, vbi Ruſtici ſabbatho ante Aduentum benedicuntur, & Dominica Aduentus ſolemnis fit ſponſæ traductio, quæ ſimul cum ſponſo in thalamo in medio foro conſtructo collocatur, ibique vicini conuocati poſt prandia, & comeſſationes choreas ducunt, & munera ſponſis offerunt: quam conſuetudinem tolerandam eſſe ipſe Baſil. aſſeuerat.

Neque obſtat Textus *in cap. neque vxorem* 33. *q.*4. ibi, *Neque vxorem ducere, neque conuiuia facere in quadrageſimali tempore conuenire poſſe vllo modo arbitror.* Quia conſuetudine abrogatum eſt ex parte. Vel dic id eſſe intelligendum, quando fit cum tanta ſolemnitate vt ſcandalum adſit. Præterquam quòd in ſupradicto decreto non de obligatione, ſed de conuenientia eſt ſermo. Quod ſi vrgeas, benedictiones Eccleſiæ non prohibentur ratione ſui, ſunt enim quid ſpirituale, ſed propria conuiuia, & feſtiuitates inde manantes. Ergo hæc à fortiori prohibentur. Reſpondeo negando conſequentiam, quia finis præcepti ſub præceptum non cadit. Præterquam quòd non ob eam rationem prohibentur benedictiones, ſed ne Eccleſia videatur ſua authoritate conuiuia, & feſtiuitates coniugum approbare, ad eáque concurrere tempore quo ipſa intendit omnes fideles ad ieiunium, & orationem excitare. Illud verò exiſtimo certum licere iis temporibus ſponſalia, & matrimonium abſque ſolemnitate celebrare, & à fortiori conſummare, quia hæc comprehendi non poſſunt ſub nuptiis ſolemnibus, vt benè tradunt Sanch. Baſil. Coninch, Hurtado & alij relati.

5 In hac lege vtpotè à Concilio generali lata etſi Sotus *in* 4. *d.*32. *quæſt. vnica art.* 3. *in fine.* Iacobus de Graffis 1. *p. deciſ. lib.* 2. *cap.*85. *n.*29. Baſil. Ponce, *lib.*6. *cap.*7. *n.*11. credant Epiſcopum iure ordinario diſpenſare poſſe, eo quòd reſeruatum non ſit, verius exiſtimo cum Sanch. *diſp.*7. *num.*6. Henriq. *lib.*11. *cap.*16. *n.*2. extra caſum vrgentis neceſſitatis (qui rarò contingere poteſt) non eſſe Epiſcopo conceſſam hanc poteſtatem. Quia generale eſt non poſſe inferiorem in lege Superioris diſpenſare, niſi ei fuerit commiſſum.

6 Tempore verò interdicti, & ceſſationis à diuinis communior eſt ſententia matrimonium ſolemniter celebrari poſſe, & conſummari, vti colligitur ex *cap. capellanus de Ferijs* ibi. *Quocunque tempore celebrari poſſe, eámque eſſe Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem.* Et tradit Nauarr. *cap.*27. *num.* 179. Couarru. *capit. Alma.* 2. *p.* §. 2. *numero* 7. Henriq. *lib.*13. *cap.*45. Tolet. *lib.*1. *capit.* 53. *numero* 3. Sanch. *lib.*7. *diſputat.*8. *per. totam.* & alij apud ipſos, Benedictiones verò minimè poſſunt fieri, quia pertinent ad Ordinis exercitium, & ad Diuinum officium recitandum. At ſi coniuges bullam Cruciatam habeant, poſſent benedici ſeruatâ formâ præſcriptâ *in cap. Alma mater, de Sentent. excommun. in* 6.

Tertium impedimentum eſt cathechiſmus, id eſt instructio, ſeu profeſſio fidei facta ante ianuam Eccleſiæ ſuper baptizando, ſeu nomine baptizati: ſicuti habetur *cap. ante baptiſmum de conſecrat. diſt.*4. impeditque matrimonium contrahendum antiquo iure ſpectato, ex cap. *contracto de cognat. ſpiritual.* Et *cap.*2. *eodem tit. in* 6. in illis gradibus, in quibus cognatio ſpiritualis per baptiſmum impedit, quia de ſe eſt initium ſpiritualis regenerationis, ſicut ſponſalia initium ſunt matrimonij. Et licèt cathechiſmus regulariter baptiſmum præcedat; attamen id impedimentum præſtat, tametſi ſubſequatur baptiſmum ob vrgentem aliquam cauſam domi factum, quia ſpectatur non quod ex accidenti contingit, ſed quod frequentiùs eſt, ideóque *cap.* 2. *de cognat. ſpirituali in* 6 dicitur contrahi hoc impedimentum per cathechiſmum, qui baptiſmum præcedit, id eſt qui frequenter & in plurimum: vt rectè aduertit Couarru. 2. *p. decret. capit.*6. §.4. *numero* 15. Henriq. *lib.*12. *capit.*2. *numero* 1. Sanch. *lib.*7. *de matr diſputat.* 10. *num.*7. aduerſus Bartholom. de Ledeſm. *dubitat.*46. *de matrim.* & Sotum *in* 4. *diſputat.* 37. *quæſt. vnica. articul.* 1. *ad finem. corp.* aſſerentes non improbabiliter ex cathechiſmo baptiſmum ſubſequente nullum impedimentum contrahi. 7

Controuerſia inter Doctores eſt, An iure nouo Conc. Trident. *ſeſſ.*24. *cap.*2. *de reformat.* ſublatum ſit hoc impedimentum; Plures, grauéſque Doctores poſt Concilium ſcribentes negant. Matienzo *lib.* 5. *recopil. tit. Rub. gloſſ.* 5. *n.*348. Anton. Cuchus, *lib.*5. *inſtit. maior. tit.* 12. *n.*17. Lancellot. *in inſtit. Iuris Canonici, lib.*2. *tit. de tripilci cognat. per cathechiſ.* Tolet. *lib.*7. *c.*14. *in fin.* Palaçios *diſt.*42. *q. vn.* Barthol. de Ledeſm. *dub.*46. & alij plures relati à Gutierr. *c.*84. *num.*6. aſſerentes ad primum gradum, ſicuti cognatio orta ex baptiſmo hoc impedimentum reſtrictum eſſe. Ratio eſt, quia eſto Concilium omnem aliam cognationem ſpiritualem abſtulerit præter eam, quæ oritur ex baptiſmo intelligi debet abſtuliſſe omnem cognationem ſpiritualem dirimentem, ſecùs impedientem tantùm, vti colligitur ex principio *ipſius c.*2. Correctio namque iuris communis vitanda eſt quoad fieri poſſit, cùm igitur Concilium non expreſſerit abſtuliſſe omnem cognationem ſpiritualem tam dirimentem, quàm impedientem, intelligi debet ſolam dirimentem, vtpotè præcipuam abſtuliſſe. 8

Cæterùm communior ſententia, quam docet Sanch. *lib.*7. *diſp.*10. *n.*12. Gutierr. *cap.*84. *de matr. n.*6. Baſilius Ponce, *lib.* *cap.*11. *circa finem.* Reginald. *lib.*31. *numero* 190. Rebell. *de obligat. iuſtit.* 2. *p. lib.*3. *q.*18. *numero* 20. Coninch. *diſputat.*30. *dub.*3. *num.*24. Gaſpar Hurtado *de matr. diſp.* 25. *difficult.*2 *num.*4. aſſerit Concilio Trident. hoc impedimentum ſublatum eſſe, eo quòd Concilium dixerit: Impedimentum cognationis ſpiritualis ſolùm extendi debere ad leuantem baptizatum de ſacro fonte, eiúſque patrem, & matrem, *omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimentis ſublatis.* Ergo tollit impedimentum, quod inter profeſſorem fidei, & inter Baptizatum eſſe poterat. Nam eſto impedimentum ortum ex cathechiſmo non ſit dirimens, ſed impediens, nihilominus vniuerſalis negatiua, quæ negat omne aliud impedimentum, de quolibet impedimento cognationis ſpiritualis intelligi debet; præcipuè cùm hoc decretum ſit Iuris communis, & in fauorem matrimonij, quod latè eſt interpretandum, tametſi antiqui Iuris correctorium. 9

Hinc Sanch. Baſil. Ponce, Gutierr. & alij prudenter monent Parochum obligatum eſſe ſcribere nomina Patrinorum, qui baptizandum leuarunt de ſacro fonte, ſi fortè ſolùm cathechiſmo aſtiterint id debere exprimere, quia ex vno munere contrahunt impedimentum dirimens, ex alio autem munere nullum impedimentum, vel ad ſummum impediens. 10

Quartum impedimentum eſt ſponſalia, quæ dum durant conſtat apud omnes iure naturæ matrimonium contrahendum cum alia impedire; eſt enim contra fidelitatem & iuſtitiam rem vni promiſſam eo inuito alteri tradere. In quo impedimento ſolus Pontifex ex rationabili cauſa diſpenſare poteſt, non autem Epiſcopus. Quippe Epiſcopi lege latâ à Pontifice in *cap. ex litteris el.*2. *de ſponſalib.* iubentur, vt ſponſalia obſeruari procurent. In lege autem Superioris qualis eſt Pontifex nequit regulariter inferior diſpenſationem concedere. Præterquam quòd ſponſalibus eſt ius tertio acquiſitum; in iure autem tertio acquiſito non diſpenſat Epiſcopus, vt 11

patet

patet in teſtamentis, donationibus &c. Atque ita tradit Sotus *in 4.d.37.q.vnica art.1.concl.2.* Henriq.*lib.11.de matr.cap.2.num.1.* Sanch.*lib.1 de matr.diſp.61.*

12 Quintum eſt votum ſimplex non nubendi, Ordinéſve recipiendi, ingrediendi Religionem, vel caſtitatem ſeruandi. Quodlibet enim ex his votis iure naturali, & Diuino matrimonium impedit, vt habetur *c.conſuluit.Cap.veniens.Cap.Rurſus.Qui Clerici,vel vouentes.* Et *capite vnico de Voto in 6.* Et quidem votum non incundi matrimonium, eſſe impedimentum matrimonio contrahendo; nemini dubium eſſe poteſt, vt teſtatur Henriq. *lib.11. cap.2.num.1.* Sanch. *lib.7.diſp.11 num.7.* Gutierr. *cap.85.num.3.* Baſil. Ponce.*lib.6.cap.12.numero 1.* quia directè opponitur matrimonio. Idem eſt de Ordine ſacro aſſumendo, vel Religionem ingrediendo, quia ſunt ſtatus à matrimonio diuerſi, quibus aſſumendis impedimentum præſtat matrimonium, vti tradunt prædicti Doctores. Qui id ipſum aſſerunt de voto abſoluto caſtitatis, quo corpus vouentis Deo conſecratur,nequit ergo alteri tradi.Quinimò eſto hæc vota conditionalia ſint, vel dilata in tempus futurum,ſcilicet cùm ſtudia fuerint conſummata,cùm parentes obierint,cùm beneficium obtentum fuerit matrimonio impedimentum præſtant,vt rectè notauit Sanch *d.diſp.11.n.7.* Baſil.*dicto c.12.n.1.* Gutierr.*c.85.n.3.* Quia eſto eorum obligatio perfecta non ſit quouſque conditio ponatur,vel tempus adueniat,obligant tamen his votis aſtrictum,ne ſe incapacem, & inhabilem reddat ad eorum executionem.

Neque prædicta vota deſinunt eſſe matrimonij impedimenta,eo quòd vehementibus carnis ſtimulis vigearis, vt aduertit ex communi Sanch. *dicta diſp.11.à n.12.*Gutierr.*c.85.numero 5. & ſeqq.* Coninch. *diſputat. 30. dub.3 numero 27.* Baſilius Ponce, *lib.6. capit.12. numero 2.* Etenim ſtatus Religionis, Ordinis ſacri,vel cœlibatus ita eſt excellens, & perfectus, vt meritò ob illum aſſequendum omnes illas difficultates ſuperare debeas;ſiquidem Diuinâ gratiâ adiutus id præſtare vales, oratione inquam & ieiunio, aliiſque pœnitentiæ operibus.

13 Quare difficultas in eo verſatur, An prædicta vota impedimentum matrimonio præſtent, ſi animum habeat illud non conſummandi, ſed ante conſummationem ad Religionem tranſeundi? Ratio difficultatis eſt, quia matrimonij contractus ſeclusâ conſummatione non impedit Religionis ingreſſum,& conſequenter neque Ordinis aſſumptionē,& cœlibatum, ergo prædicta vota matrimonium cum hac intentione aſſumptum non impediunt. Atque ita docet Rebell.*2.p.de obligat.iuſtit.lib.3.quæſt.17.à num.2.*Baſil.Ponce,*lib.6.cap.12.num.4 & 5.*

14 Cæterùm omnino tenendum exiſtimo prædicta vota impedimentum præſtare matrimonio etiam ſub ea intentione tranſeundi ad Religionem contracto. Quippe negari non poteſt te contrahendo matrimonium in graue periculum conijci ab ea intentione religionis deſiſtendi. Ergo ſaltem ratione periculi talis contractus illicitus eſt. Quæ ratio procedit, eſto is quocum contrahis conſcius ſit tuæ intentionis, ſi verò ignarus ſit eſt manifeſta deceptio & iniuria. Nam eſto cuilibet à iure conceſſum ſit bimeſtre ad deliberandum de Religionis ingreſſu poſt matrimonium contractum, neque vllus ex contrahentibus poſſit alterum obligare, ne ad Religionem tranſeat, ſi Deus inſpirauerit, optimè tamen poteſt obligare,& de facto obligat, ne contractum celebres animo firmo ad Religionem tranſeundi, quin is animus ei manifeſtus fiat. Nam dum hunc animum non manifeſtas, præſumeris animo conſummandi matrimonium contrahere; quia is eſt communis contrahendi modus,ergo ſi ab hoc contrahendi communi modo deſiſtis contrahentem decipis, qui nullatenus contraheret, ſi eum animum cognoſceret,eſt igitur iniuſtitia.

15 Grauior dubitatio eſt, ſi poſt aliquod ex prædictis votis emiſſis virginem defloraſſes? Et quidem ſi id factum eſt abſque promiſſione coniugij, ipſáque liberè conſentit à voti executione non liberaris, quia ea libertas contingere poterat ex eo quod virgini damnum ex iuſtitia reſarciendum factum ſit,quodque reſarciri nequit votum exequendo: at virgini liberè conſentienti nullum tale damnum irrogatur,quia ſcienti, & volenti nulla fit iniuria. Ergo ex illa defloratione non impediris votum exequi, vt docet Leſſius *lib.2.cap.10.num.9.* Petr.Nauarr.*lib.2. de reſtit.cap.3.numero 423.* Thom. Sanch aliis relatis, *lib.7.diſput.14.num.11.* Gaſp.Vaſq.*de reſtit.cap.3.§.2.dub.6.numero 21.* Baſil.Ponce, *lib.6.cap.12. numero 6.*

16 Quod ſi ipſam vi, dolo, aut fraude violaſti, etſi tenearis damnum integrè reſarciri augendo dotem, vt æquè benè nubat, ac ſi corrupta non eſſet, non tamen teneris præcisè ad eam ducendam, vti docuerunt Nauarra *ſuprà.* Leſſius. *num.10.* Sanch. *num.12.* & conſequenter à voti executione non excuſaris. Neque his obſtat Textus *in cap.1.de adulteriis* vbi dicitur, *Si quis ſeduxerit virginem nondum deſponſatam, dotabit eam, & habebit vxorem*; quia hic Textus intelligendus eſt poſt ſententiam Iudicis non in foro conſcientiæ, vt rectè Syluest *verbo Luxuria q.5.* Couarruu.*2.p.de ſponſalib.cap.8.§.8.num.19.*

17 At ſi ſub promiſſione coniugij virginem violaſti tui voti conſciam, nullam contrahis obligationem ducendi illam; ſed voto exequendo obligatus, ſicut antea exiſtis,quia eùm tempore promiſſionis impeditus eſſes à matrimonio contrahendo, idque virgo cognouit, cognouit te obligari non potuiſſe, ac proinde cenſenda eſt gratis ſuum corpus tibi præſtitiſſe. Secùs eſt ſi ipſa tui voti ignara extitit, quia eo caſu obligaris eam ducere, & votum ſuſpenditur, vt docuit Sanch. *lib 1.diſput.45.num.3.* Gab.Vazq. *de reſtit.cap.3. §.2. dub.6.num.20.* Baſil.Ponce *lib.6.cap.12.num.10.* obligatio namque iuſtitiæ ſuperueniens orta ex accepto virginis corpore in tui vſum ſub ea conditione ducendi illam, prævalet promiſſioni caſtitatis, & Religionis Deo factæ; ſicuti ſi poſt votum eleemoſynæ præſtandæ, alienum ſurriperes, deberes priùs huic debito ſatisfacere, quàm voto. Et licèt poſſes damno virgini illato ſatisfacere dotis augmento, non obinde liberaris ab ea ducenda,quia ex vi contractus non debes pecuniam,ſed matrimonium. Et quoties aliquid in ſpecie creditori debetur, illud præſtandum eſt, nec ſufficit, ſi æquiualens concedatur creditore non conſentiente. Verùm vt prædictæ obligationi iuſtitiæ ſatisfacias, debes diſpenſationem voti priùs petere, quæ neceſſariò concedenda eſt.

Quod ſi nullâ impetratâ diſpenſatione matrimonium contrahis, peccas contrahendo, vtpotè qui aſſumis ſtatum promiſſioni repugnantem,vt dictum eſt Matrimonio autem contracto, ſi votum fuit de non contrahendo matrimonium, alicui videri poſſet nullam tibi ſupereſſe obligationem, ſed ego credo te obligatum eſſe non petere, quia prædictum votum, vtpotè ex affectu caſtitatis elicitum eſt de non contrahendo matrimonium ſimpliciter, & perfectè ſcilicet de non contrahēdo,& conſummando,ex quo voto obligatis ad non petendum. At ſi votum fuit de Ordine ſacro aſſumendo, ceſſat matrimonio contracto etiam non conſummato, cùm non poſſis abſque licentia coniugis illud votum exequi, vt definitum eſt *in extrauag.Antiquæ de Voto.* Quod ſi votum fuerit Religionis aſſumendæ teneris ante conſummationem illud exequi cùm poſſis, niſi fortè virgini defloratæ ſub promiſſione cōiugij non ſuerit ex ſolo contractu matrimonij plenè ſatisfactum. Tandem ſi caſtitatis fuerit votum, nullatenus petere potes,etſi tenearis reddere; quia quoad eam partem votum ſeruare potes. Qui autem Prælati in iis votis ante vel poſt contractum matrimonium diſpenſare poſſint latè dixi *tract. de voto diſp.vlt.punct.12.& aliis.* 18

§. II.

Expenduntur impedimenta impedientia ex crimine orta.

1 *Primo loco enumerandus eſt inceſtus,& quid ſit?*
2 *Antiquo iure ex copula cum conſanguineis intra quartum gradum contrahebatur,nunc ex copula cum conſanguineis intra ſecundum gradum.*
3 *Copula cum conſanguineis ſponſæ de futuro non eſt inceſtus, niſi intra primum gradum.*
4 *Matrimonio nullo exiſtente non datur inceſtus.*
5 *Inceſtus habitus cum ſanguineis propriis præſtat impedimentum ex probabili ſententia.*
6 *Supradicta doctrina,& impedimento inceſtus plures limitationes adhibita examinantur.*
7 *Secundum impedimentum eſt raptus alienæ ſponſæ.*
8 *Quæ ſint pœnæ Iure Ciuili his raptoribus conſtituta?*
9 *Quæ Iure Canonico?*
10 *Quæ iure nouo Tridentini?*
11 *His pœnis à* Trident. *ſtatutis non eſt locus,cùm raptus contingit occaſione explendæ libidinis,& non matrimonij contrahendi.*
12 *Nec item eſt locus ſi puella raptui conſentiat.*
13 *Aliqui cenſent excuſari à prædictis pœnis Concilij raptorem propriæ ſponſæ de futuro.*
14 *Verius eſt oppoſitum.*
15 *Si dolo falſiſve promiſſis fœmina adducatur, non eſt raptus pœnis Trident.obnoxius.*
16 *Quibus in locis* Conc. Trident. *decretum vigeat.*
17 *Tertium impedimentum eſt vxoricidum,& explicatur.*
18 *Hoc impedimentum etſi Sanch.neget extendi ad viricidium, Verius eſt oppoſitum.*
19 *Quartum eſt ſuſceptio propriæ ſobolis de ſacro fonte,& explicatur.*
20 *Quintum eſt mors presbyteralis.*
21 *Sextum pœnitentia ſolemnis.*
22 *Septimum,acceptio fœminæ Deo ſacratæ.*
23 *Prædicta impedimenta ex crimine ortæ vſu, & conſuetudine abrogata ſunt.*

Inter hæc impedimenta enumerandus primo loco eſt inceſtus conſurgens ex copula habita cum conſanguineis 1

coniugis, vti habetur *cap. 1. Cap. tranſmiſſa, de eo qui cognouit conſanguin. vxoris ſuæ.* Et tradunt omnes teſte Sanch. *lib. 7. diſput. 15. num. 1.* Zeuallos *in ſuis communib. opin. quæſt. 737. initio.*

2 Antiquo iure impedimentum contrahebatur ex copula cum conſanguineis intra quartum gradum, Argum. *cap. non debet de conſanguinit. & affinit.* vt pro certo firmat Sanch. *d. diſp. 15. num. 4. & lib. 9. diſp. 27. num. 12.* Gutierr. *cap. 87. num. 5.* At nouo iuris Trident. *ſeſſ. 24. cap. 4.* ſolùm ad conſanguineos intra ſecundum gradum extenditur, vt multis allegatis probat Sanch. & Gutierr. *ſuprà*, referùntque ſic ſæpè deciſum eſſe à ſacra Congregatione.

3 Quando vero coniux matrimonio copulatus non eſt, ſed ſolùm ſponſalia de futuro contraxit, inceſtum non committit niſi copulam habeat cum conſanguineis ſponſæ intra primum gradum, eo quòd nouo iure Conc. Trident. *dicta ſeſſ. 24. cap. 4.* impedimentum publicæ honeſtatis ex ſponſalibus ortum non excedit primum gradum, & conſequenter extra illum gradum non conſtituit inceſtum, vt probat Sanch. *dicto lib. 7. diſp. 15. num. 5. & ſeqq.* Et *lib. 9. diſp. 27. n. 6.* Gutierr. *lib. 1. can. qq. cap. 23. num. 15.* & *de matr. cap. 87. num. 8.*

4 Quod ſi matrimonium nullum extiterit copula cum conſanguineis coniugis non erit impedimentum matrimonio contrahendo, tametſi fuerit inceſtus, niſi ea copula fuerit cum matre, vel filia coniugis, Argum. Textus *in cap. ſi quis cum matre 34. quæſt. 2.* Quo caſu etiam ipſæ prædictum impedimentum contrahent, ſi conſciæ fuerint delicti, ſic tradit Sanch. *d. diſp. 35. num. 7.* Gutierr. *cap. 87. n. 9.*

5 Controuerſia autem eſt, An inceſtus habitus cum conſanguineis propriis impedimentum præſtet: Qua in re duplex eſt ſententia, & vtraque ſatis probabilis teſte Sanchez *lib. 7. diſp. 11. à num. 15.* Sed ex his veriorem reputo quæ affirmat eſſe impedimentum, quámque docet Gloſſa *in cap. de inceſtis in fine 35. quæſt. 3.* per Textum *ibi.* Et *cap. ſi quis viduam 32. q. 7.* & *cap. ſi duo 35. quæſt. 6.* & approbatur expreſsè à lege regia 13. *tit. 2. part. 4.* ibi: [el vno dellos (ſcilicet que impiden el contraer el matrimonio) vn pecado que llaman en latin. *inceſtus* que quiere tanto deçir como pecado que home façe faciendo a ſabiendas con ſu parienta, o parientia de ſu mujer, o de otra con quien hubieſe yaçido haſta el quarto grado.] & *ibi* Gregor. Lopez *verbo con ſu parienta.* Cui opinioni credo ſtandum eſſe maximè in hoc regno Caſtellæ, cùm Iuri Canonico conformis ſit. Tametſi contrarium cenſeat Sanch. *lib. 7. diſp. 15. num. 15.* Zeuallos *in ſuis commun. opin. quæſt. 737. num. 3.* & alij plures apud ipſos.

6 Supradictæ doctrinæ de impedimento inceſtus plures limitationes Doctores adhibent, quas breuiter perſtringam. Primò aſſerunt & rectè requiri neceſſariò, vt ſcienter inceſtus admiſſus ſit, quia ita cauetur *in cap. 1. de eo qui cognouit. conſanguineam.* Et tradit Sanch. *d. diſp. 15. à n. 9.* Gutierr. *d. c. 87. num. 11.* Non tamen eſt opus, vt inceſtuoſus agnoſcat hoc impedimentum ſibi appoſitum eſſe. Satis enim eſt, quod agnouerit inceſtum commiſiſſe, vt benè notauit Sanch. *lib. 9. diſp. 32. num. 44.* Secundò debet eſſe inceſtus voluntarius, non violenter commiſſus, iuxta Textum *in cap. diſcretionem. De eo qui cognouit conſanguineam:* & tradit Sanch. *lib. 7. diſputat. 15. num. 10.* Gutierr *d. capit. 87. num. 14.* Baſil. Ponce, *lib. 6. capit. 13. in fine.* Tertiò requiritur inceſtum copulâ conſummatum, quare ſi ſemen extra vas legitimum fœminæ emiſſum ſit non conſtituit affinitatem, neque prædictum impedimentum, vt notarunt Sanch. *num. 11.* & Gutierr. *num. 15.* Quartò aſſerunt Dominic. Sotus, Corduba, Henriq. Viuald. Eman. Saa, *loc. ſtatim referendis* opus eſſe, vt inceſtus committatur cum conſanguineis coniugis viuentis non defunctæ. Nam poſt mortem coniux non eſt. & verba legis præcipuè in pœnarum impoſitione cum proprietate ſunt accipienda, & quoad fieri poteſt reſtringenda. Sed rectiùs contrarium docuerunt Sarmiento *lib. 7. ſelect. cap. 10. in princ.* Ouando *in 4. d. 41. diſp. vnica, propoſit. 8.* Petr. de Ledeſm. *de matr. quæſt 58. art. 4. dub. 1.* Sanch. *dicta diſp. 15. num. 12.* Gutierr. *de matrim. cap. 87. num. 17.* Baſil. Ponce, *cap. 13. num. 7.* nempè hoc impedimentum contrahi, ſiue coniux viuus, ſiue mortuus fuerit, eo quòd Textus de hac materia loquentes ſolùm exigant, vt inceſtus committatur, qui verè committitur, tametſi coniux mortua fuerit. Præterquam quòd in communi modo loquendi, qui ſemper ſpectandus eſt, conſanguinei coniugis dicuntur, eſto mortua fuerit coniux. Vt colligitur ex lege regia 13. *tit. 2. part. 4.* idque expreſsè videtur deciſum *in cap. tranſmiſſa de eo qui cognouit conſanguin.* vbi Textus loquitur, *Quando vxore defuncta inceſtus commiſſus eſt, ob cuius cauſam decidit virum debitum petere non poſſe, benè tamen reddere.* Quintò requirunt alij inceſtum publicum eſſe iure, vel facto, aliàs publicè non erit inceſtuoſus à matrimonio impediendus. Sed contrarium optimè docuit Gloſſa *in cap. qui dormierit, verbo neutram 32. quæſt. 7.* Alphonſ. à Caſtro *lib. 2. de lege pœnali: §. rurſus.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. c. 23. n. 8.* & *de matr. c. 87. n. 18. & 19.* Sanch. *lib. 7. diſp. 15. num. 13. & 14.* Rarò namque impedimentum hoc contraheretur, ſi inceſtus publicus futurus eſſet, neque Textus hanc publicitatem expoſtulauit. Neque inde fit ipſum inceſtuoſum non eſſe impeditum à matrimonio publicè, & ſecretò contrahendo, nam ob impedimentum occultum impediri optimè poteſt iure quidem, & lege, non Iudicis officio.

Secundum impedimentum matrimonio contrahendo eſt raptus alienæ ſponſæ, *Cap. ſtatutum. 27. quæſt. 2.* Ponimus raptum propriè eſſe, cùm libidinis causâ alia perſona ſiue nupta, ſiue innupta vi aut dolo abducitur de vno loco in alium, non ratione commodioris vſus, ſed violentiæ inferendæ, vt rectè Sanch. *lib. 7. diſp. 12. n. 21.* 7

Variæ pœnæ iure ciuili ſunt his raptoribus ſtatutæ, vt conſtat ex *leg. vn. Cod. de raptu virginum*, vbi raptores capite plectuntur, eorúmque bona perſonæ raptæ addicuntur. Debet tamen perſona rapta eſſe honeſtæ vitæ, quando raptus committitur, aliàs non ſubijcitur his pœnis, ſed aliis arbitrio Iudicis, vt habetur in dicta lege iuncta Gloſſa. *verbo virginum.* Et *leg. regia 3. tit. 20. part. 7.* Item requiritur, vt nihil ante de matrimonio actum fuerit. Quippe ſponſalibus contractis raptus reputari non debet, vt expreſsè cauetur in *cap. penult. de Raptorib.* 8

Iure Canonico ſtatutum eſt, vt raptor alienæ ſponſæ publicâ pœnitentiâ mulctetur, & impedimentum ſit non dirimens, ſed impediens matrimonium cum quolibet contrahendum, *cap. ſtatutum 27. q. 2.* Qui enim alienum matrimonium perturbare auſus eſt, meritò priuatur proprio. Dixi *aliena ſponſa.* Si enim fœmina deſponſata non eſſet, imò ſi non eſſet per verba de præſenti, non contrahit raptor prædictum impedimentum, quia ſponſa de futuro in rebus odioſis non venit nomine ſponſæ intelligenda, vt rectè notauit Sanch. *lib. 7. diſp. 12. n. 45.* vbi requirit ad hoc impedimentum, vt vir renitatur raptui ſuæ ſponſæ, nam ſi ipſe conſenſum præberet, ceſſabit impedimentum, cùm in eius fauorem latum ſit. Quod ſi diſſentiente viro ſponſa raptui conſentiat, impedimentum contrahit non ſolùm raptor, ſed rapta, ita vt diſſoluto eo matrimonio nequeant licitè aliud inire, iuxta *cap. ſtatutum*, quia fit perfecta iniuria matrimonio, & viro in cuius fauorem impedimentum ſtatuitur. 9

Nouo iure Conc. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 6.* raptor cuiuſcunque mulieris, ac omnes illi qui conſilium, auxilium, vel fauorem ei præbuerint ipſo iure excommunicantur, & perpetuâ infamiâ percelluntur, omniúmque dignitatum incapaces redduntur, & ſi Clerici fuerint à proprio gradu decidunt, obligatúrque raptor ſiue raptam duxerit, ſiue non, dotare. Quæ pœnæ Iudicis ſententiam expoſtulant, exceptâ pœnâ excommunicationis, quæ ipſo iure incurritur teſte Sanch. alios referente, *lib. 7. diſp. 13. n. 1.* Neque raptor ab iis liberatur, eſto raptam ducat, vt notauit Sanch. *ſuprà*, & Leſſius *lib. 4. cap. 3. num. 69.* Gutierr. *cap. 86. num. 26.* Decernit præterea Sancta Synodus inter raptorem, & raptam quandiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Ex quibus verbis, vt docent omnes eo in caſu eſt impedimentum dirimens. Quod ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto, & libero conſtituta eum in virum habere conſenſerit, raptor in vxorem habeat. 10

Aliqui Doctores, vt Ioann. Vela *de pœnis delictor. cap. 29. §. ſed ego.* Alphonſ. à Veracruz *in append. ad ſpecul. coniugale, vbi de raptu pag. 81. §. hic conſiderandum.* Eman. Saa, *verbo Matrimonium num. 9.* referens deciſum eſſe à ſacra Congregatione, teſtantur prædictas omnes pœnas, & inhabilitatem ad matrimonium contrahere raptorem, eſto non animo contrahendi matrimonium, ſed explendæ libidinis fœminam rapuerit, quia Concilium generaliter, & indiſtinctè loquitur. Sed rectiùs Salcedo *pract. cap. 78. in fine.* Rodrig. 1. *tom. ſumm. caſ. 213. num. 7.* Vega, 2. *tom. cap. 234. notab. 1. caſu 157.* Coninch. *diſp. 31. dub. 4. in fine.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 13. in fine.* Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 13. num. 3.* Gutierr. *cap. 86. num. 8.* Leſſius *lib. 4. cap. 3. num. 64.* aſſerunt prædictas pœnas ſolùm incurrere raptorem qui animo contrahendi matrimonium fœminam rapuerit. Tum quia hoc decretum eſt pœnale, & correctorium iuris communis, *cap. fin. de raptorib.* ergo reſtringendum eſt. Item quia Concil. Tridentinum in prædicto decreto matrimonij libertatem fauere intendit, ideóque irritum reddit attentatum ex raptu, vt hac irritatione coërceret raptores videntes ſuum finem conſequi non poſſe. Non igitur extendendum eſt ad raptorem ex causâ libidinis. 11

Deinde his pœnis non eſt locus, ſi puella raptui conſentiat, tametſi parentes eius renitantur, quia hoc decretum Concilij in fauorem matrimonij latum eſt, cuius libertati parentum repugnantia non obeſt, ideoque illius non meminit Concilium, ſed ſolùm puellæ conſenſus, vt conſtat ex illis verbis. *Quod ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto, &c.* Et licèt Iure Ciuili repugnantibus parentibus raptus committatur puniendus. At præſenti decreto Concilij non quilibet raptus animo contrahendi matrimonium diſſentiente puellâ vindicatur, vt aliis relatis docuit Sanchez *lib. 7. diſp. 13. num. 13. & 14.* Coninch. *diſput. 31. dub 4.* 12

cu

in fine. Paul. Layman. *d. cap.* 13. *num.* 4. tametſi contrarium immeritò ſentiat Gutierr. *capit.* 86. *numero* 17. Henriq. *lib.* 12. *c.* 14. *num.* 4.

13 Præterea Henriq. *lib.* 12. *de matrim. c.* 14. *num.* 4. *&* 5. & Leſſius *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 70. affirmant excuſari à prædictis pœnis Concilij raptorem propriæ ſponſæ de futuro, quia in *cap. penult. de raptorib.* hoc delictum a raptu excuſatur, & apertiùs videtur definitum à Gelaſio *c. lex illa.* 36. *q.* 1. vbi raptum dicitur eſſe commiſſum, vbi puella de cuius nuptiis antea nihil actum fuerat videbatur abducta, quaſi diceret raptum non eſſe, quando de nuptiis antea eſſet actum.

14 Nihilominus longè probabilius, & omnino dicendum exiſtimo cum Sanch. *dicta diſp.* 13. *num.* 15. Gutierr. *c.* 86. *n.* 22. incurrere raptores in pœnas hoc Concilij decreto contentas, ſi ſponſam de futuro renitentem abducat, eo quòd libertas matrimonij offenditur, cùm vi abducatur, vt contrahat: fauétque Textus in *cap. penult. de raptorib.* Neque Gelaſius contrarium decidit, ſed ſolùm dixit videri adductam, quoties antea de nuptiis actum non eſſet, id eſt quoties antea de nuptiis præſentibus, non futuris actum non eſſet, ſeu quoties nuptiæ antea celebratæ non eſſent, vt explicat *ibi* Gloſſa: ſecùs eſſet, ſi parentibus renitentibus ipſa ſponſa de futuro libens abduceretur, nam eo caſu non eſt raptus his pœnis ſubiectus.

15 Præterea notant Sanch. aliis relatis *lib.* 7. *diſp.* 12. *num.* 12. & *diſp.* 13. *n.* 11. *&* 12. Gutierr. *c.* 86. *de matr. n.* 14. *&* 15. ſi dolo, falsiſve promiſſis fœmina abducatur, non eſſe raptum Conc. Tridentini pœnis obnoxium, quia non eſt violentia, quæ ad proprium raptum requiritur. Neque obeſt eam abductionem pœnis latis *in leg. vn. Cod. de Raptu virginum*, puniri vt raptum, quia id cautum expreſsè in ea lege. Cùm ergo in Tridentino id expreſſum non ſit, non debet eius diſpoſitio, quæ pœnalis eſt, & correctoria ad raptum improprium extendi.

16 Tandem eſt notandum decretum Conc. Trident. ſolùm habere locum illis in locis, in quibus receptum eſt; alias ſtandum erit antiquo iuri *c. fin. de Raptorib.* Deinde non extendi ad raptores fœminas, quia ius non præſumit viro violentiam inferendam eſſe; quod ſi aliquando inferatur, eâ durante matrimonium conſiſtere non poterit, ſecùs eâ ceſſante, tametſi extra poteſtatem raptoris non fuerit vir conſtitutus; & iuxta hæc explicandus eſt Gutierr. *d. c.* 86 *in fine.*

17 Tertium impedimentum eſt vxoricidium non quidem animo ineundi aliud matrimonium: tunc enim eſt impedimentum dirimens, ſed factum ob odium, vindictam, vel quia deprehenſa eſt in adulterio. Nam licèt leges ciuiles vxoricidium ob eam cauſam non puniant, lex verò Canonica omnibus illicitè vxorem interficientibus hanc pœnam conſtituit, vt conſtat *ex capite interfectores. Capite admonere. Capite quicunque.* 33. *q.* 2. ſecùs eſſet ſi authoritate Iudicis conuicta, & condemnata interficeretur, vt colligitur ex *dicto cap. quicunque*, ibi: *Quicunque vxorem abſque lege, vel ſine cauſa, & certa probatione interfecerit, &c.* Quaſi diceret, qui lege poſitâ, & probatione factâ interficit, non incurrit impedimentum. Atque ita tradit Sanch aliis relatis *lib.* 7. *diſp.* 16. *à n.* 2 Gutierr. *c.* 88. *à n.* 2. Baſil. *lib.* 6 *cap.* 14. *num.* 2.

18 Hoc impedimentum negat Thom. Sanchez *lib.* 7. *de matr. diſp.* 16. *n.* 6. extendi ad viricidium, eo quòd in prædictis Textibus nulla huius delicti facta ſit mentio, ſed tantùm de vxoricidio, neque eſt eadem ratio, nam viricidium rarò contingit; quia vxores timidæ ſunt, vxoricidium verò frequentius ob virorum audaciam, ad quam reprimendam hoc impedimentum eſt conſtitutum. Sed rectiùs contrarium docuit Gutierr. *cap.* 88. *num.* 4. Baſil. Ponce *lib.* 6. *c.* 14. Rebell. *de obligat. iuſtit.* 2. *p. lib.* 3. *q.* 18. *§. de vxoricidio.* Caniſius, *cap.* 1. *de Diuortiis*, & alij plures relati à Sanch. ipſéque probabile reputat. Nam eſto in prædictis capitibus nulla de viricidio mentio facta ſit, ratio tamen decidendi, & apponendi prædictum impedimentum eodem modo, imo efficaciùs procedit in viricidio, quàm in vxoricidio. Etenim in *cap. admonere*, 33. *q.* 2. vbi hoc impedimentum ſtatuitur vxoricidio, hæc ratio ſubiungitur, *occidiſti vxorem tuam, partem corporis tui legitimo matrimonio ſociatam, filios tuos orphanos feciſti.* Quæ æquè in vxore, ac in viro procedit. Præterea id videtur expreſsè deciſum in *cap.* 1. *de Diuortiis*, vbi mulier quæ marito inſidias tendit, ipſéque ſe defendendo alium occidit priuatur ſpe coniugij, fauétque *cap. ſi qua mulier.* 31. *q.* 1. *Cap. nihil iniquius. Cap. indignantur.* 32. *q.* 3.

19 Quartum impediens eſt ſuſceptio propriæ ſobolis de ſacro fonte, animo cauſandi diuortium debitum coniugi negando, iuxta Textum *in cap. De eo* 30. *q.* 1. ibi *Si præuaricator coniugij ſuperuixerit acerrimâ pœnitentiâ mulctetur, & ſine ſpe coniugij remaneat.* Meritò namque priuatur coniugio in perpetuum qui impedimentum voluit apponere ei quod habebat. Quod impedimentum Doctores extendunt ſi proprium filium baptizet, aut illius ſit in baptiſmo Patrinus animo inſidiandi matrimonio, quia eſt eadem ratio. Ex quo fit deficiente eo animo nullum eſſe impedimentum, quia non cenſetur coniugij præuaricator. Vnde ſi neceſſitate vigente pater filium ſuum baptizet nullam cognationem ſpiritualem cum coniuge contrahit, ac proinde nec priuatur poteſtate petendi debitum, neque à matrimonio impeditur, vti conſtat *ex cap. ad limina* 30. *q.* 1. imo ſi abſque vlla neceſſitate, ſi ex ignorantia facti, aut iuris fiat hac pœna non afficitur, quia hæc pœna priuationis petendi debitum malitiam exigit, vt colligitur *ex cap. ſi vir de cognat. ſpirituali.* Et *ibi* Abbas, Nauarr. *cap.* 16. *n.* 34. Probabilitate tamen non videtur carere, etiam in hoc caſu non eſſe priuatum coniugem poteſtate debitum exigendi, vti plures docent relati à Syluestro, *verbo matrimonium.* 8. *q.* 7. Et inclinat Suar. *t.* 3. *in* 3. *p. q.* 67. *art.* 8. *in comment.* Quia *cap. ſi vir.* ſolùm de redditione debiti mentionem fecit dicens, *vnus alteri debitum non ſubtrahat*, non de petitione. Imò *cap. de eo* 30. *q.* 1. affirmant, ſi vterque coniux ad delictum concurrerint, velintque ſimul habitare non eſſe ſeparandos, ergo poſſent debitum petere, quando enim vterque priuatus eſt poteſtate exigendi, ab Eccleſia quoad thorum ſeparantur.

Quintum impedimentum eſt mors presbyteralis, id eſt mors Sacerdotis, conſtat *ex cap.* 1. *de pœnit. & remiſſionib.* ibi: *Qui presbyterum occiderit conuictus vſque ad vltimum vitæ ſuæ tempus militiæ cingulo careat, & abſque ſpe coniugij maneat.* Etenim Sacerdos ex officio matrimonio aſſiſtit, ergo eum interficiens debet eo priuari. Debet tamen delictum eſſe in iudicio probatum, vt indicant illa verba Textus *conuictus*, & notarunt Hoſtienſ. Antonin. & Abbas *ibi.* Et licèt aliqui dicant ſufficere in foro pœnitentiæ conuictum eſſe, hoc minus probabile eſt, quia in illo foro nulla eſt propria conuictio, vt rectè dixit Sanch. *lib.* 7. *diſputat.* 6. *num.* 9. cùm ibi non ſint alij teſtes, neque alius accuſator præter ipſummet pœnitentem. 20

Sextum eſt pœnitentia ſolemnis, quæ inter impedimenta impedientia orta ex crimine enumeratur; non quia ipſa ſit crimen, ſed quia ex crimine procedit, ſeu propter ipſum imponitur priuat matrimonio contrahendo, dum durat. *Cap. de his. c. fin.* 33. *q.* 2. Ratio: quia non decent nuptiæ, quæ ſecum lætitiam afferunt, eum qui luctui, & pœnitentiæ aſtrictus eſt. 21

Septimum, & vltimum eſt acceptio fœminæ Deo ſacratæ, quando ſcienter aliquis ſanctimonialem ducere præſumit conſtat *ex cap. hi ergo.* 27. *q.* 1. Ratio: quia iniuriam irrogauit Chriſto eius ſponſo, ideóque debet coniugio in perpetuum priuari. 22

Supereſt dicendum, an hæc impedimenta ex crimine orta quatenus omni matrimonio in perpetuum priuant, conſuetudine ſint abrogata? Negant Rebell. *lib.* 3. *de impedim. q.* 18. *in fine.* Toletus inclinat *lib.* 7. *cap.* 19. Sed rectiùs Nauarr. *c.* 22. *num.* 75. *&* 87. Henriq. *lib.* 12. *c.* 2. *n.* 1. *in comment.* Leſſius *lib.* 4. *c.* 3. *num.* 68. *in* 2. *edit.* Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 17. *numero* 8. alios referens. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *c.* 14. *in fine.* Coninch. *diſp.* 30. *dub.* 3. *numero* 25. Gaſp. Hurtado *diſputat.* 25. *difficul.* 1 *n.* 6. Paul. Layman *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. 4. *p. cap.* 15. *in fine.* aſſerunt conſuetudine hæc impedimenta ſublata eſſe, ſiquidem videntibus, nec contradicentibus Prælatis plures aliquo ex his impedimentis ligati contrahunt matrimonium nullâ diſpenſatione petitâ, adeo vt Nau. dicat ſe non meminiſſe alicuius qui prædictam diſpenſationem poſtulauerit. Quod ſi aliquis ob maiorem ſecuritatem eam diſpenſationem velit habere ad Epiſcopum recurrat, qui ſpectato iure antiquo, quod in hac parte immutatum non eſt eam concedere poteſt, teſte Nauarr. *lib.* 4. *conſ.* 9. *num.* 5. *de conſanguin.* Paul. Laym. *d. c.* 15. *in fine.* Sanch. & Leſſio *ſuprà.* 23

Pvnctvm III.

Quæ ſint impedimenta dirimentia, & quam obligationem inducant?

1 *Statuuntur impedimenta dirimentia.*

2 *Mortale peccatum aduerſus illam virtutem, in cuius honorem ſtatuitur impedimentum, committit contrahens aliquo impedimento ligatus.*

3 *Vltra prædictum peccatum committitur ſacrilegium aduerſus Sacramentum matrimonij.*

4 *Excuſaris à prædicto peccato, ſi metu contrahas abſque animo conſummandi.*

5 *Quando copula habita ab iis qui matrimonio impediti ſunt, contineat malitiam diſtinctam à fornicatione.*

IMpedimenta dirimentia matrimonium etiam ſpectato nouo Conc. Trident. iure ad hos verſus reduci poſſunt. 1

Error, conditio, votum, cognatio crimen:
Cultus diſparitas, Vis Ordo, ligamen, honeſtas:
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis:
Si Parochi, & duplicis deſit præſentia teſtis:
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc ſocianda vetant, connubia facta retractant.

Certum eſt apud omnes te graue peccatum commiſſurum, ſi aliquo ex his impedimentis ligatus velis matrimonium 2

contrahere, opponis enim te graui Eccleſiæ legi. Dubium autem eſt quod peccatum committas? Et quidem te committere peccatum aduerſus illam virtutem in cuius honorem impedimentum apponitur manifeſtum eſt. Cùm autem impedimenta non vnam, ſed plures virtutes ſpectent, non vnum peccatum ſpecie, ſed diuerſum committis. V. g. impedimentum erroris, conditionis, raptus, vis, ſtatuitur in obſeruationem iuſtitiæ, ne ſcilicet contrahens ignarus prædictorum impedimentorum decipiatur. Quare ſi aliquo ex his impedimentis tentas aliquem inducere ad matrimonium iniuſtitiæ peccatum committis. Ad idem eſt ſi matrimonio ligatus tentares cum alia contrahere iniuſtus eſſes, non ſolùm contrahenti quem decipis, ſed coniugi, cui obligatus exiſtis, eandem iniuſtitiam committis, ſi abſque Parochi, vel teſtium præſentia attentas contrahere, quia contractus abſque hac ſolemnitate prohibetur, ne iniuſtitia fiat coniugi eam deſerendo. Quod ſi ligatus crimine contrahis iuſtitiam vindicatiuam lædis, in cuius honorem impedimentum hoc oppoſitum eſt. Aduerſus pietatem delinquis, ſi impedimento affinitatis, vel conſanguinitatis ligatus contrahas. Tandem ſacrilegium committis, ſi cum impedimento voti, vel diſparitate cultus vis matrimonium inire, quia in obſeruationem Religionis hæc impedimenta ſtatuuntur.

3 Solùm eſt dubium. An vltra prædictum peccatum committas aliud peccatum ſacrilegij aduerſus Sacramentum matrimonij. Negat Sanch. *lib. 7. diſp. 5. n. 1.* Haſpar Hurtado *diſp. 12. difficult. 3. n. 11.* eo quòd ſtante impedimento non apponatur materia, nec forma Sacramenti, cui iniuria irroganda eſſet. Sed rectiùs contrarium cenſuit Petr. de Ledeſm. *de matr. q. 50. art. 1. difficult. 3. poſt ſecundam concluſionem.* Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. p. 4. c. 1. in fine.* Coninch. *diſp. 30. dub. 2. concl. 4.* eo quòd ſic contrahentes abutantur nomine, & ritibus Sacramenti matrimonij ad ſimulandum ſuam nequitiam, quod Sacramento matrimonij iniurioſum eſt. Neque obeſt ſic contrahentes agnoſcere matrimonium ſubſiſtere non poſſe, carereque animo contrahendi. Satis enim eſt ad peccatum ſacrilegij, quod ſimulare ſuſceptionem intendant. Quod ſi dicas quæ ſimulatione eſt, cùm nulla ſit materia, & forma Sacramenti:; hæc namque eſt contractus validus, qui ſtante impedimento dirimente ceſſat. Reſpondeo ſimulationem conſiſtere in eo quòd apparenter materiam, & formam matrimonij apponis, intendiſque videri matrimonium contrahere, cùm tamen de facto non contrahas.

4 Verùm ſi vi vel metu coactus contrahas abſque animo conſummandi ab omni peccato excuſaris, quia ceſſat ſimulatio, omnibus enim conſtat matrimonium nullum eſſe, lexque Eccleſiaſtica, vel Diuina impedimentum indicens, etſi perſiſtat quoad irritationem matrimonij, at ceſſat quoad obligationem abſtinendi ab eo contractu nullo, vt rectè docuerunt Sanch. *lib. 7. diſp. 5. à num. 4. & ſeqq.* Coninch. *diſp. 30. dub. 2. concl. 2.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. c. 1. in fine.* Baſil. Ponce, *lib. 4. c. 16. n. 3.* Gaſpar Hurtado *diſp. 12. difficult. 3. n. 12.* Quippe non eſt animus Legiſlatoris aſtringere ad ſuæ legis obſeruationem interueniente ita graui damno. Quod verum habet etiamſi impedimentum ſit iuris naturalis. Nam eſto in eo impedimento non poſſit Legiſlator diſpenſare, vt matrimonium conſiſtat, benè tamen vt exteriùs repræſentetur, iueatúrque contractus inſtar matrimonij contracti.

5 Copula verò habita ab iis qui matrimonio impediti ſunt non ſemper habet malitiam aliam à fornicatione diſtinctam, ſed ſolùm quando contractus matrimonij prohibetur præcipuè ob indecentiam, quæ in ea copula reperitur. Hac enim ratione copula inter affines, & conſanguineos vltra fornicationem habet inceſtus malitiam, quia contractus matrimonij inter has perſonas prohibitus, non tam ob contractum, quàm ob ipſam copulam prohibetur. Et idem eſt de copula habita ab iis qui diſparis cultus ſunt, vel voto caſtitatis ligati exiſtunt. Secùs verò dicendum eſt de copula habita ab iis, qui impedimento conditionis ſeruilis, criminis, vel raptus ligati exiſtunt: quia hic matrimonij contractus non ob indecentiam copulæ, ſed in fauorem perſonæ liberæ, vel in pœnam dilecti commiſſi interdicitur. Atque ita docent Sanch. *lib. 7. diſp. 5. num. 7.* Coninch. *diſp. 30. dub. 2. concl. 2. n. 21.* Gaſpar Hurtado *diſp. 12. difficult. 3. num. 14.*

PVNCTVM IV.

Qualiter error perſonæ impedimentum præſtet matrimonio contrahendo?

1 *Error perſonæ iure naturæ matrimonium dirimit.*
2 *Error qualitatis, qui ſit cauſa contractus ex plurium ſententia dirimit.*
3 *Verius eſt oppoſitum.*
4 *Satisfit fundamentis oppoſitis.*
5 *Duplex limitatio prædictæ ſententiæ opponitur.*

MAtrimonium in quo error perſonæ committitur iure naturæ nullum eſt, quia deficit conſenſus neceſſariò requiſitus. Si enim credens eſſe Mariam quacum contrahis, tibi Catharina ſupponatur, matrimonium non ſubſiſtit; quia in Catharinam non conſentis. Neque obeſt, quod baptizans, confirmans, vngens, & conſecrans Petrum, quem eſſe Ioannem credidi, vel vendens triticum Petro, quem Franciſcum eſſe putaui, Baptiſmus, abſolutio, conſecratio, & venditio ſubſiſtant, quia in iis non ſpectatur hæc vel illa perſona determinata, ſed quæ præſens fuerit, parùm enim refert Baptiſmo, Confirmationi, aliiſve Sacramentis ſit hæc, vel illa perſona, cui miniſtrantur, ideóque intentio Miniſtri non ad ſingularem perſonam putà Petrum, vel Franciſcum refertur, ſed ad eam quæ præſens eſt. Et idem eſt in venditione, in qua ſolùm æqualitas inter rem venditam, & pretium attenditur, non autem perſona, cui venditio fit. At in matrimonio vtpotè quod indiuiduam vitæ conſuetudinem inter coniuges retinet, maximè intereſt ſit hæc, vel illa perſona, præcipuè cum perſona quæ traditur intret in formale obiectum Sacramenti. Atque ita tradit D. Thom. *in 4. d. 30. quæſt. 1. art. 2.* Sanch. plures referens, *lib. 7. diſp. 18. num. 12.* Suar. *in 3. p. t. 3. diſp. 13. ſect. 4. ad finem.* Gutierr. *cap. 89. de matr. n. 1.* Coninch. *diſputatio. 31. dubit. 1. numero 9.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. p. 4. capit. 2. in princ.* Gaſpar Hurtado. *diſputat. 13. difficult. 1.* 1

Verùm ſi error ſit circa qualitatem, qui tamen ſit cauſa matrimonij, aliàs non contrahendi. Graues Doctores, Præpoſit. ſcilicet, *in cap. vlt. de coniugio leproſor. in fine.* Ioann. Methimna *de reſtit q. 33. paulò poſt princ.* Euerardus cogitandum reliquit *in ſua centuria legali, loco à matrimonio ſpirituali ad carnale, numero 2.* cenſent in foro conſcientiæ inualidum eſſe id matrimonium, ſecùs in foro externo. Mouentur, quia contractus, cui error cauſam præbet vel iure naturæ eſt irritus, vel ope iudicis venit irritandus. At matrimonium ſemel validum nequit irritari. Ergo affirmare debemus eſſe ipſo iure irritum. Et confirmari poteſt exemplo eleemoſynæ, quæ ex errore qualitatis redditur nulla. Si enim Franciſco eo quòd pauperem exiſtimabas eleemoſynam tribuas nulla eſt donatio, ſi ipſe diues ſit, & tamen eſt error qualitatis. Ergo etiam nulla erit traditio tui corporis Mariæ facta: eo quòd putaſti virginem eſſe, & diuitem, aliiſque qualitatibus ornatam, cùm tamen his omnibus careat. 2

Cæterùm omnino tenendum eſt ex prædicto errore, etſi cauſa fuerit, vt matrimonium contraheretur, aliàs non contrahendum matrimonium non reddi irritum: eo quòd non impedit conſenſum ſubſtantialiter requiſitum; hic enim conſiſtit in traditione tui corporis huic perſonæ, quæ traditio non impeditur, tametſi deceptus ſis, credens eſſe nobilem, diuitem, aliiſque dotibus ornatam, quia prædictæ qualitates te incitarunt ad traditionem faciendam, ſed non fuerunt materia, vel obiectum illius. Adde ſi ob errorem qualitatis, qui fuit cauſa contractus matrimonium redderetur irritum, paſſim matrimonia nulla fierent, & facta diſſoluerentur, quod grauiſſimis damnis, & inconuenientibus eſſet obnoxium. Aſſerendum igitur eſt ob ſolum errorem qualitatis non reddi matrimonium irritum. Atque ita docent Gloſſa *in leg. à Diuo Pio 58. verbo actionem ff. de Ritu nuptiarum.* Couarruu. *4. decret. 2. punct. capit. 3. §. 7. numero 3. & lib. 1. variar. reſolut. capit. 5. numero 1.* Molina, *tract. 2. de iuſtit. diſputat. 352. §. illud eſt obſeruandum.* Gregor. de Valencia, *2. 2. diſputat. 5. quæſt. 20. punct. 4. §. 2.* Sanchez *lib. 7. diſputat. 18. numero 18.* Gutierr. *cap. 89. n. 3.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 2. n. 2.* Coninch. *diſp. 31. dub. 1. concl. 2. n. 12.* & alij paſſim. 3

Neque rationes *n. præcedenti* allatæ alicuius momenti ſunt. Ad primam reſpondeo ex errore qualitatis irritari contractus ope Iudicis, qui irritationem ſuſcipere poſſunt. At cum matrimonium ſemel validum hanc irritationem ſuſcipere non poſſit, & ex alia parte eſſet grauiſſimum inconueniens, ſi ob prædictum errorem ipſo iure irritaretur, Eccleſia noluit ex hac cauſa matrimonium irritare. Quod ſi vrgeas, ſicut Eccleſia irritauit matrimonium metu graui contractum, ſic irritare poterat contractum ex errore, cùm vtrumque æquè inuoluntarium cauſet? Reſpondeo eſſe latum diſcrimen, nam metus iniuſtus facilè probatur, non ſic dolus, ideóque expediens fuit irritare matrimonium ex metu, ſed non ex dolo, ne plura matrimonia dubia eſſent, & omnia litibus inuoluerentur. Ad confirmationem concedo nullam eſſe donationem illius eleemoſynæ, quia error commiſſus eſt non in qualitate, ſed in ſubſtantia, ad ſubſtantiam enim, & obiectum eleemoſynæ pertinet vera paupertas non ficta, & ſimulata, eſt enim eleemoſyna miſeriæ alienæ ſubleuatio. Non ergo ſubleuari poteſt à miſeria qui miſeriam non habet. Secùs contingit in matrimonio, cuius ſubſtantia, & eſſentia in traditione corporis pro corpore ad coniugalem vſum conſiſtit, quæ certè non vitiatur, tametſi adſit error aliquarum qualitatum, quia non ob ipſas eſt traditio, etſi ipſæ ad traditionem excitent.

5. Prædi

5 Prædictam doctrinam dupliciter temperant Doctores, Primò ne procedat in eo qui expreſſam voluntatem habet non contrahendi, niſi qualitate exiſtente. Nam tunc nullum eſſe matrimonium deficiente ea qualitate, non ex errore qualitatis, ſed ex defectu ſubſtantialis conſenſus, qui ſub conditione appoſitus eſt, vt rectè Sanch. *diſp.* 18. *num.* 2. Gutierr. *cap.* 89. *num.* 6. Layman. *tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 2. *num.* 2. Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 1. *à num.* 12. & alij. Secundò temperant prædicti Doctores, ne procedat, ſi error qualitatis infert errorem perſonæ. Quod contingit, quando qualitatum narratio eò tendit, vt perſona aliàs ignota cognoſcatur, qualitateſque narratæ nō communes ſunt, ſed ſingulares indiuiduationem perſonæ denotantes. V. g. ſi te fingeres filium Petri primogenitum, cùm tamen non ſis, quia ea non eſt qualitas communis, ſed ſingularis perſonam indicans; eáque de cauſa error in ea qualitate non eſt error qualitatis tantùm, ſed error perſonæ. Secùs eſt ſi te diuitem, vel nobilem fingeres; quia ſunt qualitates communes non perſonæ indiuiduationem indicantes, vt latiùs explicat Sanch. *d. diſp.* 18. *à num.* 25. Coninch. *d. dub.* 1. *à n.* 14.

Pvnctvm V.

De impedimento conditionis ſeruilis.

§. I.

Qualiter conditio ſeruilis matrimonium impediat.

1 *Si liber cum ancilla contrahat ignarus ſeruitutis, eſt nullum matrimonium, & quare.*

2 *Hæc irritatio ex iure gentium prouenit ſecundùm probabilem ſententiam.*

3 *Verius eſt ſolo iure Eccleſiaſtico matrimonium impedire.*

4 *Quod verum eſt, etſi ancilla breui tempore eſſet libertatem conſecutura, eſto contra ſentiat* Sanch.

5 *Valet matrimonium, ſi libertas conceſſa eſt pro aliquo determinato tempore.*

6 *Liber coniux propriâ authoritate, detectâ ſeruitute recedere poteſt, ſi ſcandalum abſit.*

7 *Onus probandi ſeruilem conditionem aliqui cenſent libero incumbere. Verius eſt hanc obligationem ancillæ ineſſe.*

8 *Si liber conſcius eſt ſeruitutis, nulla eſt matrimonij irritatio.*

9 *Error ſeruitutis vera, & propria, non autem adſcriptitia, & originaria irritat matrimonium.*

1 CErtum eſt, ſi liber cum ancilla contrahat, vel libera cum ſeruo ignorans conditionem ſeruilem, matrimonium irritum reddi ex Textu expreſſo *in cap.* 2. 3. *& vlt. de coniugio ſeruorum. Cap. ſi quis ingenuus.* 29. *quæſt.* 2. Et *leg. regia* 11. *tit.* 2. *par.* 4. Ratio huius prohibitionis, & irritationis duplex eſt. Primam tradit D. Thom. communiter receptus *in* 4. *diſt.* 36. *quæſt. vnica, art.* 1. quia expedit æqualitatem ſeruari in matrimonij contractu, niſi ipſi contrahentes inæqualitati cedant. At liber cum ancilla contrahens, vel libera cum ſeruo ignorans ſeruitutem, nequit eſſe in contractu æqualitas, ſiquidem liber plenam, & liberam ſui corporis poteſtatem concedit ſeruo, quam tamen ſeruus libero non concedit? ſiquidem ratione ſeruitutis impeditur, ne ſæpè debitum coniugi volenti reddat, ne eius obſequiis aſſiſtat, ne prolis educationi incumbat; eo quòd in domo Domini cogitur aſſiſtere, ibique occupatur, in terras remotas mittitur, imò venditur. Secunda ratio huius prohibitionis ſumitur ex prædicta ratione. Cùm enim hic error ſit ita grauis, & enormis etiamſi qualitatis ſit, æquum fuit, vt Eccleſia matrimonium ex prædicto errore irritaret, tametſi ex errore aliarum qualitatum validum relinqueret.

2 Dubitant autem Doctores, An hæc irritatio ex iure naturali proueniat, an tantùm ex iure Eccleſiaſtico; Satis probabile eſt errorem conditionis ſeruilis matrimonium ſaltem iure gentium irritare, eo quòd ſit error in ſtatu bonis matrimonij maximè repugnante; quippè aduerſatur mutuæ cohabitationi, cùm debeat ſeruus in domo domini habitare, & poſſit in partes remotas mitti. Contradicit bono fidei, cùm non poſſit pro libito reddere debitum, ſed cùm vacauerit, dominique obſequiis ſatisfecerit. Præterea obſtat bono prolis, ſiquidem eam alere nequit, cùm omnia Domino acquirat, neque Chriſtianè educare, cùm non ſit in eius poteſtate. Quæ omnia non æquè militant in errore aliarum qualitatum. Nam eſto leproſus, morbo contagioſo infectus, relegatus, bannitus nequeant liberè vſui matrimonij, eiuſque obſequiis vacare; at id per accidens contingit: in ſeruo autem per ſe, vtpotè qui ſtatum habet prædictis bonis repugnantem. Ergo mirum non eſt, quod error aliarum qualitatum non reddat matrimonium irritum, error verò conditionis ſeruilis ex ſe illud irritum reddat. Sic docent Sylueſt. *verbo matrimonium* 6. *q.* 1. Angles *in flor.* 4. *ſent.* 1. *p. ſuper diſt.* 36. *q. de errore ſeruilis conditionis, art.* 1. *dub.* 1. inclinat Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 2. *n.* 3. *verſ. Porrò.*

Sed longè probabilius eſt ſolo iure Eccleſiaſtico conditionem ſeruilem ignoratam à libero impedimentum eſſe dirimens matrimonij contrahendi, vt pluribus relatis firmat Sanch. *lib.* 7. *de matr. diſp.* 19. *num.* 16. Gutierr. *cap.* 90. *num.* 1. Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 2. *concluſ.* 1. & alij communiter. Ratio eſt, quia ſi ex iure naturali irritum matrimonium eſſet, ea irritatio debebat prouenire, eo quòd ſeruitus bonis matrimonij obſtaret, vel ex deceptione, & iniuriâ libero coniugi factâ. Ex priori capite irritatio eſſe non poteſt, aliàs ſiue ignorata ſeruitus, ſiue cognita eſſet, redderet matrimonium irritum, neque inter ſeruos ſubſiſtere matrimonium poſſet, quod nullatenus dicendum. Ex deceptione autem, & iniuria libero eſt coniugi facta non irritatur iure naturæ matrimonium, ſed ſolùm Eccleſiaſtico; quia illa deceptio non eſt facta in ſubſtantia contractus, ſed in illius qualitate: ſubſtantia namque contractus conſiſtit in mutua corporum traditione ad vſum coniugalem: hæc enim in contractu ſerui cùm libero reperitur, & licèt traditio ſerui non ſit ita plena, & expedita, ſicuti traditio liberi, non obinde eſſentia matrimonij deſtruitur, etenim matrimonij eſſentia ſolùm requirit, vt coniux alteri coniugi obligetur debitum reddere, quoties legitimè impeditus non fuerit. Fundamentum verò *num. præcedenti* adductum ſolùm probat conuenientius fuiſſe, vt ex errore ſeruitutis matrimonium ab Eccleſia irritaretur, quàm ex errore aliarum qualitatum, non tamen probat iure naturæ, vel gentium irritari. Quippe eſſe qualitatem impedientem matrimonij bona per modum ſtatus, vel ex accidenti non poteſt ex ſe diuerſum impedimentum conſtituere, cùm ſit ſolùm accidentalis differentia intra terminos erroris qualitatis contenta. 3

Temperat Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſput.* 19. *num.* 4. cui conſentit Coninch. *diſput.* 31. *dub.* 2. *num.* 26. prædictam doctrinam, ne procedat in contractu liberi cum ancilla, cui libertas intra breue tempus, ſcilicet ſex menſes promiſſa à Domino ſit: eo quòd videantur ceſſare rationes, ob quas Eccleſia matrimonium liberi cum ancilla irritum reddidit, & moraliter loquendo reputari debet matrimonium cum libera contractum; ſiquidem libertatem ita breui tempore conſecutura eſt. Quod enim parum diſtat, nihil diſtare videtur. Sed contrarium probabilius cenſuit Gutierr. *cap.* 90. *num.* 6. Et Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 43. *num.* 1. eo quod Textus abſolutè irritauerint matrimonium liberi cum ancilla ignoratâ ſeruitute, ob deceptionem, quam liber patitur, & inuoluntarium quod in tali contractu habere præſumitur, quæ rationes in prædicto caſu procedunt; ſiquidem abſolutè eſt contractus liberi cum ancilla ſeruitute ignoratâ, ideóque liber eſt deceptus, & præſumi iure poteſt inuoluntarius eſſe. 4

Illud verò certum eſſe debet, ſi contrahas cum ea, cui libertas conceſſa eſt pro aliquo determinato tempore validum eſſe matrimonium, vt rectè docuit Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 19. *num.* 3. Gutierr. *cap.* 90. *num.* 3. aduerſus Sotum, Ledeſm. Vegam, & alios, quia abſolutè cum libera contrahis. Præterquam quòd libertas pro quocunque tempore conceſſa perpetua eſt. *leg. libertas* 31. *aliàs* 32. iuncta *leg. ideo ſtatim ſequenti, ff. de manum. teſtamento.* Ex quo à fortiori conſtat valere matrimonium, ſi cum libera contractum ſit, quia non ſeruitus præterita, ſed præſens impedit matrimonij valorem, vti ex communi tradit Couarru. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. §. 7. *num.* 1. Thom. Sanch. *lib.* 7. *diſputat.* 9. *num.* 10. Gutierr. *cap.* 90. *num.* 19. 5

Adeò certum eſt matrimonium liberi cum ancilla ignoratâ ſeruitute nullum eſſe, vt liber coniux detectâ propriâ authoritate recedere poſſit, ſi ſcandalum abſit; quia cùm matrimonium nullam vim habeat, nullo vinculo poteſt à receſſu impediri. Regulariter autem, ſi matrimonium publicè contractum ſit, de eóque conſtet, ſcandalum erit, ſi abſque iudicio Eccleſiæ ſeparatio fiat, vt aliis relatis docuit Sanch. *lib.* 7. *diſputat.* 19. *numero* 7. Gutierr. *capit.* 90. *numero* 11. Baſilius *lib.* 7. *cap.* 43. *in fine.* Quinimò non ſolùm liber, ſed ſeruus recedere poteſt etiam renuente libero; quia tam ex parte ſerui, quàm liberi contractus nullus fuit, niſi fortè ex tali contractu, & deceptione factâ damnum aliquod libero illatum ſit, cui ſeruus ſatiſfacere nequeat aliter quàm matrimonium ratificando. 6

Sed cui incumbat onus probandi conditionem ſeruilem cognitam eſſe, vel ignoratam, vt matrimonium inter ſeruum, & liberum validum, vel irritum declaretur? non conueniunt Doctores. Nam Henriq. *lib.* 11. *de matr. cap.* 10. *numero* 5. credit liberum obligatum eſſe probare ignorantiam conditionis ſeruilis, aliàs præſumendum eſſe ſcienter contraxiſſe. Mouetur ex Textu *in cap. fin. de coniugio ſeruorum.* ibi. *Mandamus quatenus ſi conſtiterit quòd miles ignoranter contraxit cum ancilla.* Ergo ipſi militi competit ignorantiam probare, ſiqui- 7

dem quouſque conſtet de eius ignorantia tuetur ancilla in poſſeſſione matrimonij. Adde alleganti ignorantiam pro fundamento ſuæ intentionis incumbit onus eam probandi, vt pluribus comprobat Maſcard. *de probat. volum. 2. concl. 279. num. 39.*

8 Nihilominùs contraria ſententia affirmans hanc obligationem probationis competere ancillæ cum libero contrahenti longè verior eſt, prout docuit Hoſtienſ. *in d. cap. fin. verbo conſtiterit.* Et *ibi* Ioann. Andr. *num. 3.* Abbas *num. 6.* Cardinal. *in princ. in 1. oppoſit.* Anton. de Butrio *num. 6.* Alexand. de Neuo, *num. 5.* Et Præpoſit. quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 7. diſput. 19. num. 8.* Gutierr. *cap. 90. num. 14.* Etenim cum iure ipſo irritum ſit matrimonium liberi cum ancilla ob inæqualitatem contrahentium, hanc inæqualitatem allegans, habet ſuam intentionem de nullitate matrimonij in ipſa lege fundatam, à qua remoueri nequit, niſi probetur liberè, & cum ſcientia illius inæqualitatis contraxiſſe. Ergo non ipſi, ſed ancillæ valorem matrimonij procuranti competit onus probandi. Præterea ſcientia alieni facti nunquam præſumitur, ſed potiùs ignorantia. *Reg. præſumitur ignorantia, de Regul. Iuris in 6.* & *leg. verius, ff. de probationib.* Et pluribus exornat Maſcard. *concl. 1214. num. 50.* Cùm igitur præſumptio ignorantiæ conditionis ſeruilis ſtet pro libero ancillæ competet ſcientiæ probatio, niſi fortè tempore contractus eſſet eo in loco coniugis ſeruitus communiter nota. Nam eo caſu præſumitur liber ſcientiam ſeruitutis habuiſſe, quia ſemper quis eſt præſumendus ſcientiam habere illorum, quæ communiter nota ſunt, vt decidit Textus *in cap. 1. de poſtulat. prælator. Cap. quod dictis, diſt. 16.* Et notauit Gutierr. *dicto cap. 90. num. 17.* Neque his obſtat Textus in *cap. fin. de coniugio ſeruorum.* Nam ibi ſolùm dicitur diſſoluendum eſſe coniugium, ſi conſtiterit militem ignoranter contraxiſſe. Ex eo autem quòd ancilla ſcientiam ſuæ conditionis non probauerit, cenſendum eſt conſtare. Neque ſemper allegante ignorantiam incumbit onus probandi, ſed ſolùm quando hæc ignorantia non præſumitur, vt ex ipſo Maſcardo colligitur.

9 Sæpiùs *in hoc §.* repetiui, ignoratâ ſeruitute. Nam ſi matrimonium à libero cum ancilla contrahatur conſcio conditionis ſeruilis, matrimonium vtique ſubſiſtit, quia hæc irritatio ob deceptionem libero factam, & inuoluntarium conſenſum præſumptum inducta eſt, vt definitur *in cap. 2. de coniugio ſeruor.* Et *cap. ſi quis liber 29. quæſt. 2.* Et *cap. ſi quis ingenuus, eadem cauſa, & q.* Et *leg. regia, tit. 2.* Et *leg. 1. tit. 5. part. 4.* Et tradit alios referens Sanch. *lib. 7. diſput. 19. num. 13.* Gutierr. *cap. 90. num. 23.* vbi aduertunt prædictis iuribus derogatum eſſe, *leg. cum ancillis, Cod. de inceſtu nuptiar.* decidente inualidum eſſe matrimonium inter ſeruum, & liberum; quia id ſolùm intelligendum eſt ignoratâ ſeruitute, ſecus illâ detectâ. Quinimò nullum peccatum videtur liber committere ex eo quod ancillam ducat in vxorem, quia nullibi prohibetur, tametſi irregularis cenſeatur. Argum. Textus *in cap. ſi quis viduam diſt. 34.* ibi: *Si quis viduam, aut eiectam receperit, aut meretricem, aut ancillam, non poteſt eſſe Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero qui miniſterio ſacro deſeruiunt, eo quòd vilis, aut infamis reputatur*, ſicuti docet Sanch. *dicta diſputat. 19. numero 14.* Gutierr. *dict. cap. 90. numero 24. & 25.*

10 Ad extremum aduerte errorem ſeruitutis veræ, & propriæ matrimonij impedimentum eſſe, non autem impropriæ, qualis eſt adſcriptitia, & originaria. Quippe ſunt aliqui qui vocantur ſerui adſcriptitij, quia in perpetuum adſcripti ſunt glebæ, ſeu agro colendo in commodum dominorum nihil ex cultura ſibi deducentes, præter neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem, quorum filij originarij ſerui appellantur. Cum his ergo ſi contrahas ignoratâ eorum ſeruitute matrimonium tenet, quia hi etſi cum ſeruis ſimilitudinem habeant, verè ſerui non ſunt, ſed liberi ideóque à legitimis actibus non repelluntur, vt tradunt communiter Doctores *in cap. 2. de coniugio ſeruorum.* teſte Sanch. *lib. 7. diſp. 19.* Gutierr. *c. 90. n. 10.* Paul. Laym. *lib. 5. ſum. tract. 10. p. 4. c. 2. in fine.* Coninch. *diſp. 31. dub. 2. initio.*

§. II.

Qualiter ſerui inuitis Dominis matrimonium contrahere poſſint?

1 *Conueniens fuit hæc matrimonia ſeruorum non irritare.*
2 *Peccat mortaliter Dominus matrimonia ſeruorum impediens.*
3 *Poteſt Dominus non obſtante quod ſeruus de matrimonio contrahendo tractauerit, eum in partes remotas vendere, niſi fortè ex licentia Domini ſponſalia contraxerit.*
4 *Satisfit obiectioni.*
5 *Matrimonio contracto æquè Dominus occupare ſeruum poteſt, ac ſi coniugatus non eſſet.*
6 *Aliqui cenſent in partes remotas vendi poſſe.*
7 *Verius eſt peccare Dominum, ſi abſque vrgenti cauſa eam faciat venditionem.*
8 *Vir renuente vxore nequit ſe in ſeruum vendere.*

Etſi Eccleſia potuerit irritare matrimonia ſeruorum abſque dominorum conſenſu celebrata, ſicuti potuit irritare eorum in religione profeſſionem, *cap. qui verò, 16. quæſt. 1.* De facto tamen nunquam credimus irritaſſe, vti colligitur *ex cap. omnibus, 29 quæſt. 2.* & *cap. 1. de coniugio ſeruorum.* Etenim cùm matrimonium ſit à natura conceſſum, tum ad propagationem generis humani, tum in remedium concupiſcentiæ, conueniens maximè fuit, ne vlli hominum ſtatui interdiceretur, maximè cùm matrimonium impedimento non ſit, quin ſeruus ſuas operas in Domini vtilitatem impendat. 1

Ex quo fit peccare mortaliter dominum, & ab Eccleſia coërcendum qui ſeruum ſuum à matrimonio contrahendo impediret, vel ob eam cauſam durè tractaret, quia offendit ſeruum in iis quæ illi natura conceſſit, vti ex omnium ſententia tradit Sanch. *lib. 7. diſp. 21. à num. 5.* Gutierr. *c. 92. à n. 1.* Baſil. Ponce, *lib. 7. c. 42. n. 3.* Coninch. *diſp. 31. dub. 2. conc. 3.* & alij communiter. 2

Difficultas autem eſt, An poſſit Dominus ſciens ſeruum, tractare de matrimonio ineundo vendere in partes remotas quo matrimonium impediatur, & ſe indemnem ſeruet? Et quidem ſi ſponſalia ſeruus nondum contraxit, certum eſſe debet poſſe à domino vendi, quia tunc vtitur iure ſuo, & licèt inde matrimonium impediatur, id per accidens eſt, nec domino imputandum, vt rectè Sanch. *lib. 7. diſp. 21. num. 9.* Gutierr. *cap. 92. num. 6.* Coninch. *diſp. 31. dub. 2. num. 32.* At ſi ſponſalia contracta ſunt, cenſet Sanch. & Gutierr. non poſſe ſeruum à domino vendi in eas partes, vbi coniux eum ſequi commodè non poſſet, quia læderet ius coniugi acquiſitum. Sed hoc verum eſſe credo, quando ex voluntate domini, eiúſque licentia ſponſalia contracta eſſent, quia eo caſu cenſendus eſt Dominus tacitè promiſiſſe matrimonium non impediturus quantum commodè poſſit, ac proinde niſi graui neceſſitate premeretur, non poſſet ſeruum in eas partes remotas vendere. At ſi abſque licentia domini ſponſalia contracta ſunt, verius cenſeo abſque vllo peccato poſſe dominum vendere ſeruum in remotas partes, tametſi inde matrimonium impediendum ſit, tum in pœnam quòd eo inconſulto ſponſalia contraxerit; tum quia ſuo iure vtitur, cui ſponſalia derogare non potuerunt. Sponſa namque ius non acquiſiuit ad matrimonium ſerui, niſi quatenus ſeruus ſe illi tradere poterat. At ſeruus nequit ſe illi tradere iura ſui domini diminuens. Argum. *cap. 1. de coniugio ſeruorum.* Et tradit expreſsè. Nauarr. *cap. 22. num. 34.* Coninch. *diſp. 31. dub. 2. n. 37.* 3

Neque his obſtat, quod Iudex Eccleſiaſticus interpellatus à ſeruo poſſit impedire venditionem prædictam, ſi abſque vrgenti domini neceſſitate fiat. Tum quia ad hunc effectum ſufficit quod ſit probabile non poſſe dominum ſic ſeruum vendere, & ſit opinio matrimonio fauens. Tum quia præſumere Iudex Eccleſiaſticus poteſt iniquo animo eam fieri venditionem ſolùm ob matrimonium impediendum, ſi æquè commodè eo in loco vendi ſeruus poteſt. Tum denique quia regulariter ex charitate obligatur dominus, ne matrimonium ſerui maximè commodum indirectè impediat, cùm ſua non intereſt. 4

Matrimonio autem contracto ſiue ex voluntate domini, ſiue eo non conſentiente, æquè dominus poteſt occupare ſeruum, ac ſi coniugatus non eſſet, vti expreſsè definitur *in cap. 1. de coniugio ſeruorum*, ibi, *Debita tamen & conſueta ſeruitia non minus (quàm antea) debent propriis dominis exhibere*, & tradunt expreſsè Nauarr. *cap. 22. num. 34.* Saa, *verbo Matrimonium. §. impedimenta dirimentia, num. 5.* Henriq. *lib. 11. cap. 10. num. 4.* Coninch. *diſp. 35. dub. 2. n. 35.* Ratio eſt, quia ex matrimonio ſolùm ſeruus ſe coniugi obligauit ad coniugalem vſum, quatenus poſſit abſque præiudicio domini cuius eſt, aliàs matrimonium cederet in graue domini præiudicium. Ex quo fit poſſe dominum ſeruum mittere in partes longinquas cauſa alicuius negotij quod ſua intereſt expediendi. Si enim poteſt liber homo lucri captandi cauſâ diu ab vxore abeſſe, tametſi eius continentia periclitetur, cur non poterit ſeruus ob vtilitatem domini, cui aſtrictus eſt abeſſe ab vxore? poteſt vtique. Scluſâ tamen vtilitate graui, ſeu neceſſitate nequit dominus diu impedire ſeruum, ne vxori accedat; quia ſaltem id eſſet contra charitatem, imò contra iuſtitiam, cùm moderatum coniugij vſum permittere debeat. 5

An verò poſſit in partes remotas vendi, vbi eum commodè coniux ſequi non poteſt, variant Doctores. Nam Coninch. *diſp. 31. dub. 2. num. 37. concluſ. 5.* credit poſſe abſque iniuſtitia vendi, eo quòd per matrimonium ius domini non diminuatur, vt ex *num. præcedenti* conſtat, peccare tamen contra charitatem, ſi abſque rationabili cauſa in eas partes remotas vēdat, 6

ſiquidem lex charitatis quemlibet obligat ſui proximi damnum vitare, cùm commodè poſſit. At graue damnum ſeruus coniugatus patitur in ea venditione; ſiquidem vſu matrimonij perpetuo priuatur.

7 Cæterùm Gloſſa *in cap. 1. de coniugio ſeruorum, verbo ſententia.* Innocent. *ibi num. vnico.* Syluest. *verbo ſeruitus quæſt. 7.* Petr. de Ledeſm. *quæſt. 52. art. 2. dub. 1 poſt ſolut. ad 5.* Sanch. *lib. 7. diſp. 22. à num. 8. & ſeqq.* Baſil. Ponce, *lib. 7. cap. 42. à num. 5.* & alij probabilius exiſtimant non ſolùm contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiam peccare dominum, ſi abſque vrgenti cauſa, qualis eſſet vitare proprium damnum graue, ſeruum in remotas partes venderet, vbi commodè coniux alter ſequi eum non poſſet, ſiquidem hac via matrimonij vſum directè impediret, quod concedendum non eſt, alias poteſtas contrahendi matrimonium, quam ſeruus habet inutilis, & fruſtranea eſſet, ſi poſſet à domino illius vſus omnino impediri. Neque obſtat aliquo modo ius domini in ſeruum ex matrimonio diminui, quia id mirum non eſt, cum matrimonium iure naturali ſeruo conceſſum ſit, & ſeruitus iure gentium introducta. Debet ergo hæc naturali coniugij iuri cedere. Conſultò dixi, *niſi cauſa vrgens prædictæ venditionis adeſſet*; etenim ſi ſeruus minaretur mortem domino, aut clàm eius bona ſurriperet, neq; aliâ viâ huic malo commodè ſuccurrere dominus poſſit, niſi ſeruum in eas remotas partes vendendo, poſſet vtique, tametſi ex eius conſenſu matrimonium eſſet contractum, quia tunc ea venditio potiùs ſeruo quàm domino imputanda eſt, cum ſeruus illius fuerit cauſa, dominus autem ius habet ſe defendendi, indemnémque ſeruandi, vti docuit Palacios *in 4. diſt. 3 . diſp. vn. dub. 5.* Sanch. *d. diſp. 22. n. 10.*

8 Nunquam tamen exiſtimo concedendum eſſe, quod ſentit Sanch. *lib. 7. diſp. 23. num 2.* poſſe virum renuente vxore in ſeruum vendi. Nam eſto ipſe caput vxoris ſit, & domus gubernationem habeat, non tamen habet ſui corporis poteſtatem, ſed mulier, ac proinde non poteſt ita ſe alteri tradere, vt hanc poteſtatem vxoris diminuat; diminueret vtique, ſi ſe ſeruituti addicere poſſet; ſiquidem ea iam nequiret vxor pro libito eius corpore vti, ſicuti antea, deciſúmque expreſsè lege regia *fin. tit. 5. part. 4.* ibi: [Si por ventura el marido ſe tornaſe ſieruo a ſabiendas por auer raçon de ſe partir de ſu mujer, no debe valer, ni ſe departira el caſamiento, antes lo puede ſa mujer demandar, y ſacarlo aunde la ſeruidumbre ſi quiſiere. Y eſto es porque a derecho ael, e porque naçe en de. muy gran desbonrra a ella, y a ſus hijos ſi los hubieſe.] Et tradit *ibi* Gregor. Lopez Gutierr. *cap. 91. in fine num. 18. & ſeqq.* Neque contrarium probat Textus *in cap. perlatum eſt 29. quæſtion. 2.* ibi enim ingenui venditio neque approbatur, neque reprobatur, ſed ſolùm definitur vxorem non eſſe redigendam in ſeruitutem. Prætereà mirum non eſt, quod illa venditio valida fuerit, cùm ſit facta diſſoluto matrimonio per diuortium, vti notauit Baſil. Ponce, *lib. 7. c. 44. in fine.*

§. III.

Quibus in euentibus ſeruus matrimonium contrahendo libertatem conſequatur?

1 *Libertatem conſequitur, ſi dominus in coniugem accipiat.*
2 *Secundò, ſi dominus ſeruum, vel ancillam in matrimonium collocet cum perſona libera ignara ſeruitutis.*
3 *Ancilla libertatem obtinet, ſi eius dominus eam nuptui tradat dotale inſtrumentum conficiens, & an hæc diſpoſitio extendatur ad ſeruum?*
4 *Illis in euentibus, in quibus ſeruus libertatem conſequitur, valet matrimonium ex valdè probabili ſententia.*
5 *Verius eſt maximè in Hiſpania inualidum eſſe.*
6 *Fit ſatis fundamentis oppoſitis.*

1 PRimò libertatem ſeruus conſequitur, ſi Dominus in coniugem accipiat. Nam eſto Couarru. *in 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 1.* Palacios *in 4. diſt. 30. diſput. vnica poſt medium.* Molina Ieſuita *diſp. 39. §. ſextus eſt.* Henriq. *lib. 11. cap. 10. num. 4.* Saa, *verbo Matrimonium, vbi de impedimentis dirimentib. num. 1.* Sanch. *lib. 7. diſp. 20. num. 11.* Gutierr. *cap. 91. num. 13.* cenſeant ſolo iure regio Caſtellæ ſtatuto *in leg. 1. tit. 13 part. 4.* & *leg. 5. tit. 22. eadem part. 4.* id verum eſſe non autem iure communi, cùm nullibi habeatur, longè verius exiſtimo cum Greg. Lopez *ibi*, Gab. Vazq. *3. part. diſp. 81. cap. 8. num. 41.* Baſil. Ponce, *lib. 7. cap. 44. num. 3.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 14. difficult. 4.* & aliis non ſolùm iure regio Caſtellæ, ſed iure ipſo naturali hanc libertatem conſequi iure etiam communi, cùm nihil in oppoſitum deciſum ſit. Etenim eo ipſo, quo Dominus ancillam ſuam in matrimoniū ducit ſociam ſui efficit, illique ſuam dignitatem communicat, ac tandem poteſtatem concedit, vt vna caro efficiantur, vti notatum eſt *Authent. de conſulib. §. ſi autem collat. 4.* Et *leg. mulieribus, Cod. de Dignitatibus.* Et *lege regia 9. tit. 2. part. 2.* Ergo ex vi matrimonij deſtruitur ſeruitus, & ingenuitas communicatur, eáque de cauſa lex *regia 5.* notanter dixit. [Ca tan gran fuerça ha el matrimonio que luego que es fecho es la madre porende libre y los hijos legitimos.] Matrimonio inquam concedit hanc efficaciam reddendi ſeruam liberam, non autem vlli legi. Neque his obeſt, quod Agar vocetur ancilla poſtquam illam duxerit Abrahamus, *Gen 16. 21.* Et *ad Galat. 4.* quia ſic appellatur, eo quòd ante matrimonium fuerit, & poſt matrimonium non fuerit ad domus gubernationem aſſumpta, ſed in illius miniſtratione vt antea permanſerit, tametſi libertatem fuerit conſecuta. Quod verò Ariſtotel. *1. Polit. cap. 1.* refert apud plures nationes vxores ancillas appellari, ſolùm indicat gentes illas barbaras eſſe, vel vxores tanquam ancillas miniſtrare, non quia reiè ancillæ eſſent.

Hinc rectè infert Baſil. Ponce, *lib. 7. capit. 44. numero 5.* matrimonio eam vim & efficacitatem eſſe, vt quoties ingenuus ſeruo copularetur eum liberum redderet, niſi iure patrono prius quæſitum impediret, quo æquum non eſt eo renuente priuari; niſi forte in pœnam alicuius delicti commiſſi.

Secundò, ſi Dominus ſeruum, vel ancillam in matrimonium collocaret cum perſona libera ignara ſeruitutis, neque eam detegeret, eo ipſo ſeruus, vel ancilla libertatem conſequeretur, nullâ iudicis ſententiâ requiſitâ, vti expreſsè habetur *in authent. ad hæc. Cod. de latina libert.* ibi: *Qui ſuam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam, ſiue conceſſerit dotale inſtrumentum, aut ſciens eam duci tacuit ex ſtudio dominium etiam amittit, eáque ad ingenuitatem rapitur.* Quæ deſumpta eſt ex Authent. *de nuptiis §. ſi verò. verſ. hoc autem decernimus, collat. 4* ibi, *Non erit iuſtum, tale non conſtare matrimonium, ſed tacitam libertatem ſequi ſiue virum, ſiue ancillam, cùm tale à domino ſit.* Conſentit *lex regia 5. tit. 22. part. 4.* ibi: [caſando ſe ſieruo alguno con mujer libre ſabiendo lo ſu ſeñor, e non lo contradiciendo faceſe el ſieruo libro porende, e que eſo miſmo ſeria ſi caſaſe la ſierua con hombre libre:] ſubintelligitur quando liber ignarus fuit ſeruitutis, vti explicat *lex regia 5. tit. 5. eadem part. 4.* Et tradit Couarru. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 7. num. 1.* Quinimò ex eo ſolùm, quòd Dominus ſciuerit matrimonium a ſeruo cum libero ſeruitutis ignaro contrahi, & ſeruitutem non manifeſtauerit ſeruus libertatem conſequitur, vt videtur definitum *in dicta Authent.* & *in leg. regia 1.* & *5. tit. 5. part. 4.* & *leg. 5. tit. 22. eadem part.* Et licèt ſpectato iure communi requiratur dolus ad hanc pœnam amiſſionis ſerui inducendam, vt conſtat ex illis verbis Authent. *tacuerit ſtudio*, & tradit ibi Gloſſa, & Bald. At ſpectato iure noſtro regio, verius eſt dolum neceſſarium non eſſe, ſed eo ipſo quo ſciuerit matrimonium contrahi, & tacuerit, ſeruus ad ingenuitatem rapitur, vt colligitur ex dictis legibus regiis, & notauit Gutierr. *cap 91. de matrim. numero 8.* Prætèrquam quòd ſemper dolus in hac taciturnitate præſumi debet.

Tertiò ancilla libertatem obtinet; ſi eius Dominus eam nuptui tradat dotale inſtrumentum conficiens, eſto tradat homini libero ſcienti ſeruitutem vt colligitur ex *leg. vnica Cod. de latina libertate.* Nam eſto ibi nihil de ſcientia ſeruitutis dicatur, ſubintelligendum eſt, vt aliquid ſpeciale hæc lex ſtatueret vltra hoc quod in *Authent. ſequenti, Ad hæc*, eſt ſtatutum, vti aduertit Abbas *in c. illud n. 11. de præſumptionib.* Mol. Ieſuita *t. 1. tract. 2. diſp. 39. §. ſeptimus eſt.* Sanch. *lib. 7. diſput. 20. num. 9.* Gutierr. *c. 91. num. 10* An autem hæc diſpoſitio extendatur ad ſeruum, ſi eius patronus donationem propter nuptias, ſeu dotem conſtituat? Negat Sanch. eo quòd in *dicta lege vnica* ſolius ancillæ mentio facta ſit. Quod ſi vellet ad ſeruum extendi id explicaret, ſicuti fecit *in Authent. ad hæc Cod. de latina libert.* Rectiùs tamen cenſuerunt Abbas, & Gutierr. *locis allegatis*, affirmantes diſpoſitionem ad ſeruum extendi debere, eo quod ſit eadem ratio. Etenim cùm dotis conſtitutio ſit propria hominis liberi, eo ipſo quòd Dominus ſuæ ancillæ, vel ſeruo præſtat cenſetur liberum facere. Quod vero in dicta lege de ſola ancilla fiat mentio, eſt gratia frequentioris vſus; frequentius enim dotale inſtrumentum fœminis conficitur non viris. Ex eo autem quod alter præſente Domino ancillæ dotalia inſtrumenta conficiat, nullatenus cenſenda eſt ancilla manumiſſa, quia Textus ſolùm de domicilium conficiente inſtrumenta dotalia loquitur. Non igitur ad permiſſionem extendi debet, vt rectè aduertunt Sanch. & Gutierr. *loc. cit.*

Grauis tamen eſt quæſtio, An illis in euentibus, in quibus ſeruus libertatem conſequitur matrimonio contracto, matrimonium validum ſit? Et procedit difficultas de matrimonio contracto ſerui cum libero ſeruitutis ignaro. Qua in re Gloſſa *in cap. fin. de coniugio ſeruorum*, & alij plures, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 7. diſputat. 20. num. 14.* affirmatiuam partem tuentur. Tum quia expreſsè approbatur *in Authent. de nuptiis, collat. 4.* ibi. *Non erit iuſtum tale non conſtare matrimonium.* Tum quia in Iure Canonico ſola coniugia ſerui cum libero ſeruitutis ignaro irritantur, at præſens coniugium dici non poteſt eſſe ſerui cum libero, cùm eo facto definat eſſe ſeruus, & liber fiat: tum denique quia prædicta ſeruitus bonis

matri

matrimonij non obeſt, quæ eſt ratio ob quam matrimonium liberi cùm ſeruo irritatur.

5 Cæterùm in præmiſſa ſpecie inualidum eſſe matrimonium maximè in Hiſpania verius cenſeo cum Couarru. 4. *decret. 2.p.c.7.num.*1. Gregor. Lopez *leg.*1.*tit.*5.*p.*4. Gutierr. *c.*91.*n.*16. eo quòd expreſsè in *dicta leg.* 1. ſic declaratum ſit ibi. [Emaguer que diçe de ſuſo que el ſieruo ſe torna libre, porque ve o ſabe ſu ſenor que ſe caſa, è lo encubre, con todo eſto no vale el caſamiento, por que ella no lo ſa ſabia que era ſieruo quando caſo con el: fueras ende ſi deſpues lo conſintieſe por palabra opor fecho, &c.] Ratio autem ea eſt, quia Ius Canonicum abſolutè matrimonium ſerui cum libero ſeruitutis ignato irritum fecit ob defectum voluntarij, quem liber habere cenſetur. At huiuſmodi matrimonium verè contractum eſt à libero cum ſeruo, quia ſeruus vt libertatem conſequatur debet prius contrahere. Ergo contractus ſtante ſeruitute formaliter fit, ſiquidem præcedere debet libertatis conſecutionem. Et confirmo, nullus eſt Textus Canonici Iuris, quo hoc matrimonium validum eſſe declaratur, vt ex præcedenti conſtare poteſt. Deficiente autem Iure canonico recurrendum eſt ad Ius Ciuile cōmune iuxta *c.*1. *&* 2. *de noui operis nuntiat.* At in Hiſpania ius commune ciuile eſt ius regium non autem ius ciuile Romanorum, illúdque in deciſionibus cauſarum ſeruandum eſt, vti probat Didac. Perez *in* 3.*q. proœmiali in ordin. regal. verſ. his tamen non obſtantibus.*

6 Neque fundamenta contraria vrgent. Ad primum ex *Authent. de nuptiis* reſpondeo ad ſummum probare vbi Ius commune Romanorum obſeruatur matrimonium validum eſſe, ſecùs vbi illius leges vim obligandi non habent. Secundò reſpondeo eius deciſionem aduerſus ius Canonicum nullam vim habere poſſe maximè in nullitate, vel valore Sacramenti matrimonij declarando, cùm hæc cauſa ſit ſpiritualis. Ius autem Canonicum (vt probatum eſt) comprehendit ſub deciſione ſua generali irritante matrimonium ſerui cum libero hunc caſum. Ergo iuri ciuili non eſt datum contrarium definire. Tertiò nego in illa Authent. deciſum eſſe matrimonium valere, ſed iuſtum eſſe vt valeat, ſubintelligitur, ſi ipſi poſtmodum conſenſerint, vt explicat lex regia relata, & indicant illa verba *tacitam libertatem ſequi*; priùs enim ſeruus libertatem conſequitur, & eâ obtentâ iuſtum eſt matrimonium conſtare, cùm nullum iam ſubſit impedimentum. Ad ſecundum nego prædictum coniugium non eſſe ſerui cum libero, eſt vtique, tametſi libertatem conſequatur ſtatim. Ad tertium, admitto prædictum coniugium bonis matrimonij non obſtare, nego tamen inde inferri validum eſſe. Non enim coniugia ſerui cùm libero ſeruitutis ignaro irritantur ex eo quòd bonis matrimonij aliqualiter obſtent, aliàs irritari deberent, eſto liber conſcius eſſet ſeruitutis, ſed irritatur ob deceptionem libero factam, & inuoluntarium illius conſenſum; hæc autem deceptio, & inuoluntarius conſenſus in præſenti caſu adeſt, ſiquidem contrahit cum ſeruo, quem liberum eſſe credit, neque præſumi poteſt contracturus, ſi veritatem agnoſceret. Quod ſi obiicias hinc inferri libertatem non eſſe conceſſam in matrimonij fauorem; ſiquidem matrimonium non ſubſiſtit? Negandum eſt quia ad illum effectum ſufficit quod matrimonium abſque vllo impedimento conditionis ſeruilis ſtatim ſubſiſtere poſſit, ſi coniuges velint. Adde non ſolùm in fauorem matrimonij, ſed in pœnam delicti à Domino ſerui commiſſi hæc libertas conceditur.

§. IV.

An filij conditionem patris, vel matris ſequantur?

1 *Quoad ſtatum libertatis, vel ſeruitutis non patris, ſed matris conditionem ſequuntur.*

2 *Procedit concluſio etiamſi quis filium, vel filiam ex ſua ancilla habuerit.*

3 *Debet tamen mater, vt filius hanc ſeruitutem induat tempore conceptionis, pragnationis, & partus ſeruituti eſſe obnoxia.*

4 *Quoad nobilitatem, aliόſque honores filius non ſolùm legitimus, ſed naturalis patrem ſequitur.*

1 QVoad ſtatum libertatis, vel ſeruitutis certum eſt filios non patris conditionem, ſed matris ſequi, ita vt ſi mater libera ſit, liberi ſint filij, tametſi eorum pater ſeruus exiſtat. Econtrà verò ſi mater ſeruituti ſubiecta eſt filij inde nati ſerui efficiuntur, eſto pater libertatem habeat, ſicuti deciditur *in* §. *penult. inſtit. de iure perſonarum.* §. *ſed & ſi quis, inſtit. de ingenuis Leg. partum. Cod. de rei vindicat. Cap. fin. de ſeruis non ordinand.* Rationem tradit D. Thom. communiter receptus *in* 4. 39. *q. vnica art.* 4. *in corp.* eo quòd ſeruitus qualitas ſit potiùs corpus quàm animam afficiens, at corpus potiùs à matre quàm à patre procedit, cùm in eius vtero formetur, coaugmentetur, & coaleſcat. Si tamen alicubi contrarium conſuetudine introductum ſit, illi ſtandum eſt. Quippe ſeruitus iuris eſt humani, ac proinde ex iure humano, quod conſtituit conſuetudo variari poteſt, vt apertè colligitur *ex cap. licèt de coniugio ſeruorum.* Et tradit Molin. *tract.* 2. *diſp.* 33. *ad finem.* Sanch. plures referens *lib.*7 *diſp.* 24. *num.*9. Gutierr. *c.*93. *n.*8.

Procedit concluſio etiamſi quis filium, vel filiam ex ſua ancilla habuerit, eo ipſo ſeruus ipſius efficitur, vt probat *lex ſecunda. Cod. ſi mancipium ita fuerit alienatum,* iuncta Gloſſa *ibi, verbo filium,* & notauit Sanch. *dicta diſp* 24. *num.*6. Gutierr. *c.*93 *num.*6. Item procedit, ſiue filij ex legitimo matrimonio naſcantur, ſiue non, quia Textus relati nullam in hac parte exceptionem faciunt, vti conſtat ex *leg & ſeruorum, verſ. ingenui ſunt. ff. de ſtatu hominum.* Et tradit Sanch. *ſuprà, num.*8. Gutierr. *num.*7.

Vt autem filius prædictam conditionem maternæ ſeruitutis induat, opus eſt, vt tempore conceptionis, prægnationis, & partus mater ſeruituti ſubiecta ſit. Nam ſi aliquo ex his temporibus libera extiterit, etſi aliis obnoxia ſeruituti fuerit, filius liber eſt cenſendus, vt conſtat *ex* §. *ſed & ſi quis inſtit. de ingenuis, & manumiſſ.* Et tradit Gloſſ. *in c. fin. verbo deteriorem,* 32. *q.*4. Molina *dicta diſp.* 33. *ad finem.* Sanch. *à num.*10. Gutierr. *num.*9. 3

Verùm ſi de nobilitate, aliiſque honoribus loquamur, filius legitimus patris conditionem ſequitur, vt expreſsè deciditur *in leg. cùm legitimè, ff. de ſtatu hominum,* & *leg. regia* 3. *tit.*21. *p.*2. *leg.* 2. *tit.*11. *p.*7. Quinimò eandem conditionem ſequitur filius naturalis, tametſi ex concubina domi non retenta natus ſit vti noſtro iure regio deciſum eſt in dicta *l.*1. *tit.*13. *p.*7. Neque his obeſt Textus *in lege regia* 3. *tit.*15. *p.*4. excludens filium naturalem à patris, & aui honoribus, quia vt rectè tradit Azeuedo *leg.*10. *n.*31. *tit.*8. *lib.*5. *noua collect.* Rojas *de ſucceſſionib. ab inteſtato. cap.*15. Gutierr. *cap* 93. *num.*2. & alij, hæc lex *regia* 3. loquitur de filiis naturalibus non quibuſcunque, ſed ex damnato coitu natis: Si ergo nec patri ſuccedunt; neque eius nobilitatem, & honorem participant. Secùs verò qui propriè naturales ſunt, qui ex teſtamento integrè ſuccedere patri poſſunt, vt habetur *l.*11. *tit.*13. *p.*6. & *l.*10. *Tauri,* & ab inteſtato ſuccedunt in duabus vnciis iuxta *leg.*8. *titul.*13. *part.*6. & conſequenter parentis nobilitatem, & honores participare poſſunt. 4

PVNCTVM VI.

Qualiter votum, & Ordo matrimonium dirimant?

1 *Votum ſimplex caſtitatis non eſt impedimentum dirimens, niſi fuerit emiſſum in Societate Ieſu poſt biennium.*

2 *Votum ſolemne emiſſum in profeſſione Religionis, & ſuſceptione Ordinis impedimentum eſt dirimens.*

3 *Graues Doctores cenſent votum emiſſum in Religione iure naturæ matrimonium dirimere.*

4 *Vera ſententia eſt non iure naturæ, ſed ſolo iure Eccleſiaſtico.*

5 *Ordo impedimentum preſtat iure Eccleſiaſtico matrimonio contrahendo.*

6 *Qualiter autem Ordo obliget, & an ſuſceptus ex metu, vel ante pubertatem matrimonium impediat? remiſſiuè reſpondetur.*

COnſtat apud omnes votum ſimplex caſtitatis non eſſe impedimentum dirimens matrimonio contrahendo, vti definitum eſt in *cap. conſuluit. Cap. rurſus. Qui clerici, vel vouentes. Cap. vnico de voto in* 6. Ab hac doctrina excipitur votum caſtitatis, ſimul cum aliis duobus paupertatis, & obedientiæ emiſſum in Societate IESV poſt biennium, quod etſi ſimplex ſit, efficaciam habet dirimendi matrimonium, vt conſtat ex bulla edita à Gregorio XIII. quæ incipit *Aſcendente Domino.* 1

Votum autem ſolemne quale eſt emiſſum in Religionis profeſſione, & in ſuſceptione Ordinis ſacri impedimentum dirimens eſt matrimonij contrahendi, vt conſtat *ex cap. meminimus,* & ex *d. cap. Rurſus.* & *cap. fin. Qui clerici, vel vouentes.* & ex *dicto cap. vnic. de voto in* 6. & ex Conc. Trident. *ſeſſ.*24. *can.*9. Neque de hac doctrina eſt inter Catholicos vlla controuerſia. 2

Solum dubitant quo iure votum caſtitatis maximè in Religionis profeſſione emiſſum præſter impedimentum dirimens matrimonio contrahendo? Graues Doctores, Durand. *in* 4. *d.* 28. *quæſt.*1. *in fine corp.* Dominic. Sotus *lib.*7. *de iuſtit. quæſt.*2. *art.*5. *verſ. ſed interrogas?* Petr. de Soto *lect.* 5. *de matrimon. ſub finem.* Couarru. 2. *part. de Sponſal. capite* 7. §. 4. & alij cenſent iure naturæ matrimonium dirimere, eo quòd voto caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ verum Religioſum conſtituentibus tradatur Religioſus Religioni obſequendæ. At res vni tradita nequit alteri tradi, ergo nequit Religioſus ſe coniugi tradere matrimonium contrahendo. 3

4 Cæterùm communis, veràque ſententia docet non iure naturæ, ſed ſolùm iure Eccleſiaſtico votum in profeſſione Religionis, & à fortiori in Ordine ſacro emiſſum matrimonium dirimere, ſicuti multis comprobat Sanch. *lib. 7. diſput.* 26. à *num.* 2. Coninch. *diſput.* 31. *dub.* 6. *num.* 67. *& ſeqq.* Vazq. 1.2. *diſp.* 165. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 22. *num.* 4. Gaſpar Hurtado *diſput.* 15. *difficult. vnica.* Paul. Layman. *lib.* 5. *ſumm. tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 5. *num.* 1. Ratio à poſteriore ſumitur, quia matrimonium ſimul cum profeſſione Religionis cohærere poteſt, vt manifeſtè conſtat in eo qui ex licentia coniugis, vel diuortio legitimo facto Religionem profitetur. Signum ergo eſt nec profeſſionem ex ſe dirimere coniugium, neque coniugium profeſſionem. A priori verò ea eſt ratio, quia eſto Religioſus voto continentiæ ſe Religioni tradat, ea traditio ſolùm eſt vt à Religione gubernetur, & dirigatur in propriæ perfectionis conſecutione iuxta Regulas ipſius Religionis. At prædicto fini non obſtat coniugium ſecluſo illius vſu, vt conuincitur exemplo Beatiſſimæ Virginis, & plurium coniugatorum, qui Religionem profeſſi ſunt, ergo iure naturæ profeſſio Religionis matrimonium dirimere non poteſt. Reſtat ergo, vt ſolùm iure Eccleſiaſtico hanc vim, & efficaciam habeat. Præterea votum eſſe ſimplex vel ſolemne ſolo iure Eccleſiaſtico inductum eſt, vt probauimus latè *tract.* 15. *de Voto. diſp.* 1. & *tract.* 16. *de ſtatu Religioſo* ex definitione Bonifac. VIII. *in cap. vn. de Voto in* 6. & ex Gregor XIII. *in bulla, Aſcendente domino.* At votum ſimplex omnes fatentur ex ſe non dirimere matrimonium, eſto illud impediat. Ergo nec votum ſolemne illud ex ſe dirimere poterit, ſed ſolùm iure Eccleſiaſtico, à quo ſolemnitatem accipit.

5 Quoad Ordinem attinet etiam eſt certum de fide ſacrum Ordinem vel ratione ſui, vel voti caſtitatis ſecum annexi matrimonium contrahendum dirimere, vt colligitur *ex cap.* 1. *&* 2. *Qui clerici, vel vouentes. Cap. à multis de ætate, & qualit.* & *cap. placuit. Cap. lectores, & alijs* 32. *diſt.* & *leg. regia* 16. *tit.* 2. *part.* 4 Quo autem iure hanc efficaciam dirimendi matrimonium ſacer Ordo habeat? Variant Doctores. Alij dicunt iure Diuino poſitiuo. Alij iure naturali. Sed rectius cenſent qui ſolo iure Eccleſiaſtico eam poteſtatem Ordini concedunt. Quippe nullus eſt locus Scripturæ, neque Concilij, ex quo colligi poſſit Chriſtum Dominum hanc poteſtatem dirimendi matrimonium Ordini conceſſiſſe. Ex iure autem naturali non illam continet Ordo, ſiquidem optimè cum Ordine compati poteſt traditio corporis ad coniugalem vſum. Supereſt ergo vt ſolùm ex iure Eccleſiaſtico habeat ſacer Ordo efficaciam dirimendi matrimonium. Atque ita docet Sanchez *diſputat.* 28. *num.* 24. Gutierr. *cap.* 94. *num.* 10. Rebell. *lib.* 3. *quæſt.* 4. Vazq. *tom.* 3. *in* 3. *part. diſp.* 249. *cap.* 2. Baſilius Ponce, *lib.* 7. *cap.* 27. *num.* 5. & alij, & nos latè diximus *tract. de Ordine, part.* 17.

6 Supererat dicendum, an Ordo ſuſceptus obliget ad caſtitatem, abſtinendámque à coniugio non ſolùm ob votum ibi incluſum, ſed etiam ratione ſui ex lege Eccleſiaſtica? Item an ſuſcipiens Ordinem ex metu cadente in conſtantem virum vel in ætate impuberi, vel ante vſum rationis, vel ignarus obligationis hac adſtringatur obligatione? Sed has difficultates *prædicto tract. de Ordine punct.* 17. examinaui, quibus nihil ſpeciale addendum occurrit.

Pvnctvm VII.

De impedimento conſanguinitatis.

1 *Quid ſit conſanguinitas?*
2 *Diſtinguitur per lineas, & gradus.*
3 *Pro computatione graduum triplex regula conſtituitur.*
4 *Quæ ſit computatio graduum ſpectato iure Ciuili, & Canonico?*
5 *Quoad ſucceſſiones computatio ciuilis ſeruanda, ſecùs quoad matrimonium.*
6 *Conſanguinitas impedimentum eſt dirimens matrimonium contrahendum ex iure poſitiuo.*
7 *An iure naturæ ſit aliqua conſanguinitas dirimens matrimonium? Referuntur ſententiæ.*
8 *Probabilius eſt in primo gradu lineæ rectæ matrimonium irritum eſſe.*
9 *In alijs gradibus incertiſſimum eſt.*
10 *De gradibus lineæ tranſuerſæ plures cenſent in primo iure naturæ eſſe irritum matrimonium.*
11 *Contrarium verius eſt.*
12 *Satisfit oppoſitis rationibus.*
13 *Quædam illatio apponitur.*

1 CONſanguinitas (teſte D. Thom. ferè ab omnibus recepto *in* 4. *d.* 40. *q. vn. art.* 1.) eſt vinculum, ſeu propinquitas perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium. Dicitur *vinculum,* quia conſanguinei, eo quòd ab vno ſanguine originem trahunt, ſeu in vno ſanguine communicant vinculo amicitiæ ligantur. Quod apertiùs indicant illa verba *ab eodem ſtipite deſcendentium,* ex eo namque quòd ab vna radice deſcendant, & ab ea virtutem accipiant inter ſe ſicuti rami vnius arboris colligantur. Neque opus eſt illis verbis *ab eodem ſtipite deſcendentium,* addere verbum *propinquo* vt placuit Paludan. *in* 4. *d.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 1. Et Couarruu. *in* 4. *decret.* 2. *p. cap.* 6. §. 6. *num.* 1. *& ſeqq.* Satis enim verbo *ſtipitis* hæc propinquitas declaratur, nam eſto omnes ab Adamo deſcendant, eiúſq; virtus omnibus quoad ſpeciem communicetur, non tamen quoad indiuiduationem, complexionem, morúmque ſimilitudinem: hæc enim ex ſtipite propinquo prouenire debent, ideóque deſcendentes quo ab ſtipite remotiores exiſtunt, minus ſtipiti aſſimilantur, vt optimè notauit Iſidorus relatus *in cap. conſang.* 35. *q.* 4.

Diſtinguitur conſanguinitas per lineas, & gradus. Linea eſt ordinata collectio perſonarum ab vno ſtipite deſcendentium, ſeu omnes perſonæ conſanguineæ collectiuè ſumptæ. Et hæc eſt duplex, altera recta, altera tranſuerſa. Recta eſt collectio eorum, quorum vnus ab alio originatur, continétque aſcendentes, & deſcendentes. Tranſuerſa eſt collectio conſanguineorum ab eodem ſtipite deſcendentium, quorum vnus ab alio non originatur. Quoties autem mentio lineæ fit, niſi aliud exprimatur de linea recta intelligendum eſt, non de tranſuerſa, vt notauit Maſcard. Anton. Peregrin. *de Fideicommiſſ. art.* 22 *& ſeqq.* Gradus verò eſt habitudo coniunctionis vnius conſanguinei ad alterum per ordinem ad ſtipitem, à quo deſcendunt. 2

Pro computatione graduum triplex regula à Doctoribus conſtituitur, vt videre eſt apud Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 50. *à num.* 4. Prima eſt pro linea recta. Tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo diſtat, quot generationibus ab eo deſcendit. Vnde filius eſt in primo gradu cum patre, quia media vnica generatione ab eo procedit, nepos cum auo in ſecundo gradu, quia duplex generatio mediat, & ſic de reliquis. Secunda regula eſt lineæ tranſuerſæ æqualis iuxta Textum *in cap. ad ſedem.* Et in *cap. parentela* 35. *q.* 5. inquit, *tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo diſtat, quot quilibet coniungitur, vel diſtat à communi ſtipite:* quia ſolùm ratione illius, & per illius reſpectum coniunguntur, vel diſtant ideóque fratres ſunt in primo gradu, quia in ordine ad ſtipitem vterque immediatè coniungitur. Tertia regula habita *in cap. fin. de conſanguinit.* pro linea tranſuerſali inæquali eſt, tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo diſtat, quot diſtat à communi ſtipite is qui remotior eſt. V. g. Maria eſt neptis Petri, Franciſca eius abneptis, Paulus vero eiuſdem abnepos, hic ab vtraque æqualiter ſcilicet quatuor gradibus diſtabit, quia tot diſtat à Petro. Etenim cùm tantùm ratione communis ſtipitis coniungantur, nequeunt magis inter ſe coniungi, quàm remotior fuerit illi coniunctus. 3

In computatione graduum lineæ rectæ conuenit ius Ciuile cum Canonico, ſecùs in computatione graduũ lineæ tranſuerſæ ſiue æqualis, ſiue inæqualis. Nam ius Ciuile computat omnes gradus, qui ſunt in perſonis computatis, cum autem in quolibet ſit ſuus gradus ab alio diſtinctus, etſi ab ſtipite vterque æqualiter differat plures gradus computat. Vnde aſſerit duos fratres eſſe in ſecundo gradu, ſeu in duplici gradu cum ſtipite, quia vnuſquiſq; ſuum gradum habet per ordinem ad ſtipitem communem. Et duo filij fratrum ſunt in quarto gradu, quia vnuſquiſque duplici generatione diſtincta ab alio deſcendit ab ſtipite, & conſequenter duplicem gradum diſtinctum continet. 4

Quoad ſucceſſiones computatio iuris Ciuilis ſeruanda eſt, vt deciditur *in leg. regia* 3. *tit.* 6. *part.* 4. tam in foro Eccleſiaſtico, quàm ſæculari, vt tradit Couarruu. *in* 4 *decret.* 2. *p. c.* 6. §. 6 *num.* 8. In aliis vero contractibus, & actionibus, ſeruanda eſt computatio illius fori, ad quem pertinet contractus. At quoad matrimonium fidelium ſemper computatio iuris Canonici ſpectari debet, quia in hac parte nihil ius Ciuile diſponere valet, ſicuti hæc omnia notarunt Couarruu. *ſuprà,* Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 50. *num.* 8. Gutierr. *cap.* 98. *num.* 11. traditúrque à *lege regia* 3. *tit.* 6. *part.* 3. 5

Conſanguinitas igitur impedimentum eſt dirimens, matrimonium contrahendum, non quidem ex Iure aliquo Diuino veteri *Leuit.* 18. quo antiquitus matrimonium dirimebatur, quia illud ius lege Euangelica abrogatum eſt: nec nouo aliquo à Chriſto promulgato, quia nullum extat. ſed iure Pontificio, quod olim vſque ad ſeptimum gradum extendebatur, vt conſtat *ex cap. ad ſedem* 35. *q.* 5. Nunc autem ad quartum incluſiuè extenditur iuxta Textum in *cap. de conſanguinit.* Ratio huius prohibitionis eſt, quia matrimonium, ſicut & reliqua omnia ad fouendam charitatem referri debet, ad quem finem maximè expedit matrimonium inter conſanguineos interdicere, vt ſic homines obligentur cùm non conſanguineis contrahere, & hac viâ Reſpublica in charitate, & amore fundetur. Quippè conſanguinei ſatis erant amore, & familiaritate coniuncti titulo conſanguinitatis, ac proinde non indigebant matrimonio ad charitatem fouendam. Expediebat ergo matrimonium, quod vinculum eſt amoris ad eos tantùm qui prædicto titulo amicitiæ carent, extendere. Præterea actus 6

coniu

coniugalis quandam ex ſe indecentiam, & turpitudinem refert, quæ dedecet reuerentiam conſanguineis debitam. Deinde cùm conſanguinei ſummam inter ſe familiaritatem habeant, eorum pudicitia periclitaretur, ſi inter illos matrimonia contrahi poſſent. Tandem vſus coniugalis redderetur immoderatus, ſi amori ſanguinis coniugalis amor accederet.

7 Quæſtionem habet, An iure naturæ aliqua conſanguinitas matrimonium irritet? In qua variæ ſunt ſententiæ, quas latè refert Sanch. *lib.7. diſp.51. per totam.* Nam alij cenſent matrimonium conſiſtere non poſſe in linea recta inter patrem, & filium. Alij extendunt ad ſecundum gradum, alij ad quartum. Alij ad omnes aſcendentes, & deſcendentes. Quoad lineam tranſuerſam aliqui affirmant in primo gradu ſcilicet inter fratres matrimonium non poſſe conſiſtere. Alij ad omnes gradus *Leuit.*18. prohibitos extendunt.

8 Sed in hac varietate mihi probabilius apparet in primo gradu lineæ rectæ matrimonium iure prohibitum, & inualidum eſſe, vti communis omnium ſententia docet, vt videre eſt in Caiet. 2.2.*quæſt.*154.*art.*9. *circa ſolut. ad* 3. Soto *in* 4. *diſt* 40. *q.vnic.art.*3.*concluſ.*2. Valen. *t.*4. *diſputat.*10.*quæſt.*5. *pun.*3. §.4. Thom. Sanch. *lib.*7. *diſputat.*51. *num* 7. Gutierr. *cap.*98 *num.*13. Coninch. *diſp.*32.*dub.*1. *concluſ.*2. *num.*13. Baſilius Ponce, *lib.*7.*cap.*31.*num.*4. Paul. Layman. *lib.*5. *ſum. tract.*10.*par* 4.*cap.*6. Gaſpar Hurtado *diſputat.*17. *difficult.*3. Probant aliqui, quia pater, & filius vna perſona reputantur. Non igitur inter ipſos matrimonium conſiſtere poteſt. Præterea matrimonium æqualitatem reſpicit inter coniuges, cum vnus alteri ſuum corpus ad vſum coniugalem tradat; at inter patrem, & filiam, & à fortiori inter filium, & matrem æqualitas eſſe non poteſt, cùm ſemper debeat deſcendens ſuo progenitori ſubijci. Ergo. Hæ tamen rationes leues ſunt. Nam eſto vna perſona reputentur pater, & filius, de facto duæ perſonæ ſunt diſtinctæ. Ergo ob diſtinctionem irritari matrimonium non poteſt. Deinde etſi genitus genitore inferior ſit, & ſubiectus iure naturæ, hæc tamen ſubiectio non obeſt, quin in ordine ad vſum coniugalem æqualitatem habeat. Quapropter ex his rationibus ſolum probatur conueniens non eſſe prædictum matrimonium, non tamen conuincitur eſſe irritum, ideóque concluſionem hac conſideratione probandam cenſeo. Matrimonium ad copulam refertur; copulam autem inter conſanguineos primi gradus lineæ rectæ omnes gentes, imo bruta animalia horrent, & auerſantur, teſte Ariſtot. *de hiſt. animal. lib.*9. *c.*49. Et Plinio *lib.*8. *hiſtor. natural. cap.*42. Et docet Ambroſ. *epiſt* 66. *ad Paternum.* Ergo credibile non eſt humanum genus hanc à Deo accepiſſe poteſtatem tradendi corpus ad vſum ita horribilem, & turpem. Neque inde fit ſtante extremâ neceſſitate propagandi genus humanum, eo quòd ſolùs pater, & filia, vel filius, & mater ſubſiſtunt, non eſſe licitum, nec validum tale matrimonium: vt docent Caietan. 2.2.*q* 154.*art.*9. Petr. de Ledeſm. *q* 54.*art.*3. *difficult.*1. Ægid. Coninch. *diſput.*32.*dub* 1.*num.*14. Gaſpar Hurtado, *diſp.*17.*de matr. difficult.*3. & alij. Quia turpitudo, & indecentia quæ in tali matrimonio reperitur ob reuerentiam conſanguineis ita iunctis debitam, ſufficienter honeſtari videtur ob neceſſitatem generis humani propagandi: ad quem finem matrimonium dirigitur, ſicuti in omnium ſententia honeſtaretur, ſi ob aliquem finem honeſtum Deus in prædicto matrimonio diſpenſaret. Atque ita vt probabilius defendit Thom Sanch. plures referens *lib.*7. *diſp.*51.*num.*10. Gutierr. *cap.*98 *n.*14. Henriq. *lib.*12. *cap.*9. Baſil. Ponce, *lib.*7.*cap.*31.*num.*4. Paul. Layman. *lib.*5.*ſum. tract.* 10.*p.*4.*c.*6. *n.*1. Fauétque huic ſententiæ aliqualiter D. Chryſoſtom.44.*in Gen.* Et D. Ambroſ. *lib.*1.*de Abraham. cap.*6. quatenus excuſant filias Lòth à culpa in concubitu cum patre, eo quòd putauerint nullum ſuperfuiſſe virum qui generationi deſeruire poſſet. Dixi *aliqualiter*, quia ſi Doctores non excuſant filias Loth à culpa, eo quod credant in prædicto euentu licitam fuiſſe copulam, ſed quia exiſtimarunt illas ignorantiâ inuincibili laboraſſe, tum exiſtimantes omnes alios homines perijſſe, tum credentes illo remedio vti potuiſſe etiam matrimonio non contracto, quod à veritate alienum eſt.

9 Quod verò in aliis gradibus extra primum iure naturæ matrimonium irritetur; incertiſſimum eſt. Nam Sanch. *lib.*7. *diſput.*51.*num.*15. plures referens Baſil. Ponce, *lib.*7. *cap.*81. *num.*6. negant, eo quòd auus non ſit principium neptis, neque auia nepotis; ſed ſolùm applicans principium. Ideóque non debetur eis ea reuerentia, quæ patri debetur, ac proinde non eſt ea turpitudo, & indecentia, quæ in acceſſu cum parente cernitur, ob quam credendum ſit negatam à Deo aſcendentibus, & deſcendentibus hanc poteſtatem ſibi mutuò corpora tradendi in coniugium. Alias non ſolùm in quarto, ſed in quinto, & vlteriori gradu in infinitum matrimonium iure naturæ prohibitum eſſet. Alij verò ſcilicet Scotus *in* 4. *d.*40.*q. vnic. art.*2. Bellarmin. *lib.*1. *de matr. cap.*28. Coninch. *diſp* 32.*dub.*1. *concluſ.*3. *num.*16. Paul. Layman. *lib.*5.*tract.*10. *par.*4.*cap.*6. *num.*2. Gaſpar Hurtado *diſp.*17. *difficult.*4. cenſent iure naturæ vetitum eſſe matrimonium deſcendentis cum quolibet aſcendente, eo quòd ab eo dependeat in ſuo eſſe, illúmque ob eam cauſam reuereri debeat, cui reuerentiæ vſus coniugij obſtat, vt ex vſu omnium gentium bene inſtitutarum liquet, Argum. *leg. Nuptiæ ff. de Ritu nuptiar.* ibi, *Nuptiæ conſiſtere non poſſunt inter eas perſonas, quæ in numero parentum, liberorúmve ſunt, ſiue proximi, ſiue vlteriores ſint vſque in infinitum.* Et *l. vlt. ff. eodem tit.* ibi: *Iure gentium inceſtum committit, qui ex gradu aſcendentium, vel deſcendentium vxorem duxerit.* Ex his conſtat, quàm incertum ſit, an matrimonium inter aſcendentem, & deſcendentem iure naturæ irritetur. Sed quia matrimonij valor quoad fieri poſſit ſuſtinendus ſit, & quia negari non poteſt, quo quis magis à ſuo principio diſtat, minus illi eſſe coniunctum, minorémque illi reuerentiam deberi, minúſque inhoneſtum eſſe illi in matrimonium iungi, credo extra primum gradum, vel ſaltem ſecundum lineæ rectæ iure naturæ coniugium non irritari. Nam quod vltra quartum gradum non irritetur, ea ratione conuincor. Pontifices *in cap. ad ſedem* 35. *quæſt.* 5. ad ſeptimum gradum impedimentum conſanguinitatis extenderunt, poſtmodum Innocent. III. *in cap. non debet de conſanguinit. & affinit.* ad quartum reſtrinxit. At hi Pontifices non ſolùm de gradibus lineæ tranſuerſæ, ſed etiam rectæ locuti ſunt, aliàs poſſet quis cum ſuo aſcendente in ſecundo gradu matrimonium contrahere, ſequens opinionem probabilem illud matrimonium iure naturæ irritum non eſſe. Ergo vltra quartum gradum nulla eſt prohibitio etiam in linea recta.

Verùm ſi de gradibus lineæ tranſuerſæ loquamur Abulen. 10
*Leuit.*18.*q.*5. Sotus *in* 4.*d.*40.*q. vnica. art.*2. Couarru. *in* 4. *decret.*2.*p.cap.*6.§.10.*num.*15. Sanch. aliis relatis, *diſp.*51.*num.* 11. Bellarmin. *c* 28. Valen. *t.*4.*diſp.*10 *quæſt.*5.*pun.*3.§.*controuerſia.* Paul. Layman. *lib.*5.*ſum. tract.*10.*par.*4.*cap.*6.*num.*3. Gutierr. *cap.*98.*num.*20. & alij cenſent matrimonium in primo gradu huius lineæ ſcilicet inter fratres iure naturæ irritum eſſe. Quibus fauet Innocent. III. *in cap. gaudemus de Diuortiis*, vbi de conuerſis ad fidem inquit. *Si in ſecundo, vel vlterioribus gradibus contraxerunt non eſſe ſeparandos, tacitè innuens ſeparandos eſſe, ſi in primo contraxerint.* Ratio eſt, quia actus cõiugalis ob turpitudinem, quam præ ſe fert aduerſatur naturali pudori, ac reuerentiæ, quæ ſanguine ita iunctis debetur. Et quia periculum nõ leue haberent fratres libidinoſi affectus ob continuam cohabitationem, ſi ſcirent coniugium non ſibi à natura eſſe interdictum, ideóque plures gentes talem copulam & matrimonium deteſtatæ ſunt, vt refert Ariſtotel. *lib.*2. *politic. cap.*2. Et Abraham *Geneſ.*12. aſſerens Saram eſſe eius ſororem, ſatis putauit ſuſpicionem coniugij à ſe remouere, quod non præſtaret, ſi coniugium cum ſorore conſiſtere poſſet.

Cæterùm verius cenſeo iure naturæ prædictum matrimo- 11
nium inter fratres valere, vti docuit D. Thom. 2.2. *quæſt.*154. *art.*9.*ad* 3. Caietan. *ibidem.* Alexand. Alenſ. 3. *part. quæſt.*35. *memb.*6. Scotus *in* 4.*diſt.*40. *quæſt. vnica.* Durand. *ibidem. qu. vnica, num.*9. Richard. *art.*1. *qu.*2. Et aliis pluribus relatis Baſil. Ponce, *lib.*7.*cap.*32.*num* 3. Coninch. *diſputat.*32.*dub.*1. *num.*19. Gaſpard Hurtado *diſput.*17. *diffic.*5. *num.*12. Moueor, quia id quod iuri naturali contrarium eſt omnes gentes deteſtantur, nulloque tempore licitum eſſe reperitur. At coniugia inter fratres ab initio mundi licita fuerunt, tameſi poſtea vt genus humanum latiùs propagaretur fuerint interdicta, vt rectè notauit Auguſt. *lib.*15. *de ciuitate Dei, cap.*16. Pluréſque gentes benè inſtitutæ ea coniugia ſuſtinuerunt, teſte Paleoto *lib. de nothis filijs, cap.*3.*num.*1. *& ſeqq.* imò in Romana prouincia refertur in aliquibus partibus eam conſuetudinem vigere. Signum ergo eſt ea matrimonia iure naturæ irrita non eſſe.

Neque rationes contrariæ vrgent. Nam Innocent. III. 12
in cap. gaudemus, ſolùm decidit ſecundo, & tertio gradu coniunctos ſeparandos non eſſe. De primo indeciſum reliquit, eo quòd ſub opinione eſſet conſtitutum. Ad rationem autem negamus eam indecentiam in copula coniugali fratrum reperiri, vt ob eam credendum ſit iure naturæ ea matrimonia irritari, aliàs à principio non valerent. Præterquam quòd maior, vel ſaltem æqualis indecentia reperitur in eo quod vnus duabus ſororibus copuletur; vel duo fratres vni vxori, cùm tamen in his ſæpè diſpenſatum ſit. Ex periculo autem incontinentiæ nequit colligi inualidum eſſe matrimonium, ſed ad ſummum illicitum cauſâ legitimâ deficiente. Ad factum Abraham ſatis eſt quod matrimonia inter fratres frequenter non contingerent, non tamen conuincit nunquam contrahi poſſe.

Ex his à fortiori infertur iure naturali non dirimi matri- 13
monium inter nepotem, & amitam, inter patruum, & ſobrinam, cùm minorem indecentiam ea copula præ ſe ferat, videamúſque ſæpè cum magnis Principibus eſſe à Pontifice diſpenſatum.

Pvx

PVNCTVM VIII.

De impedimento affinitatis.

1 *Quid ſit affinitas?*
2 *Ex qua copula oriatur affinitas?*
3 *Ex penetratione vaſis fœminei abſque ſeminatione, vel ex ſeminatione extra vas non oritur affinitas.*
4 *Non eſt neceſſe copulam licitam, & coniugalem eſſe.*
5 *Verius eſt ſpectato iure naturæ affinitatem ex copula fornicaria non oriri.*
6 *Satisfit argumentis oppoſitis.*
7 *Ad quem gradum extendatur affinitas?*
8 *Aliqui cenſent iure naturæ irritum eſſe matrimonium in affinibus primi gradus, tam lineæ rectæ, quàm tranſuerſæ.*
10 *In nullo gradu affinitas ex copula fornicaria irritat matrimonium iure naturæ.*
11 *Affinitas lineæ tranſuerſæ ex copula coniugali orta nequaquam dirimit matrimonium iure naturæ.*
12 *Veriſimilius eſt nullam affinitatem lineæ rectæ matrimonium iure naturæ dirimere.*
13 *Fit ſatis fundamentis* num. 8. *adductis.*
14 *Soluuntur fundamenta* num. 9. *relata.*

1 AFfinitas eſt propinquitas perſonarum ex copula carnali proueniens, nullâ ex ſe præſuppoſitâ parentelâ. Sic D. Thom. receptus ab omnibus *in 4. diſt. 41. quæſt. vnica art. 1. qq. 3. argum. 2.* Gloſſa *in arbore affinitatis 35. qu. 5.* Etenim cum per copulam vir, & fœmina vna caro efficiantur, conſanguinei fœminæ redduntur viri affines, & propinqui in eodem gradu ac ſunt cum fœmina, & conſanguinei viri redduntur affines, & propinqui fœminæ in eodem gradu ac ſunt cum viro, iuxta Gloſſam *in cap. non debet. verbo in ſecundo de conſanguinit. & affinit.* deciditúrque *in cap. Fraternitatis 35. quæſt. 10.* ibi: *Si vna caro fuerit, quomodo poterit aliquis eorum propinquus vni pertinere, niſi pertineat alteri.*

2 Copula, ex qua neceſſariò affinitas naſcitur nulla alia eſt præter eam, quæ ex ſe generationi apta eſt, quæque matrimonium conſummare poteſt, vti multis comprobat Sanch. *lib. 7. diſput. 64. num. 8. & ſeqq.* Baſil. Ponce *lib. 7. cap. 31. num. 2.* Coninch. *diſp. 31. dub. 4. n. 46.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. par. 4. cap. 5. num. 1.* quia per illam copulam, & non aliam vna caro efficiuntur.

3 Hinc manifeſtè infertur ex penetratione vaſis fœminei abſque ſeminatione, itémque ex ſeminatione extra vas fœmineum naturale affinitatem non naſci, vt probat Textus *in cap. extraordinaria 35. q. 5.* Quinimo in probabili ſententia abſque viri, & feminæ ſeminatione: quia pluribus placet non improbabiliter vtriuſque ſeminationem generationi neceſſariam eſſe, ac proinde matrimonij conſummationi. Neque is obſtat Textus *in cap. iuuenis de Sponſalib.* & *cap. Fraternitatis, de eo qui cognouit conſanguin. vxoris ſuæ*, vbi decernitur ſeparandum eſſe virum à coniuge, eo quòd ſororem eius nondum ſeptennem duxerit, & forſan cum ea tentauit conſummare, nec potuit, extraordinariáve libidine polluit. Non inquam obſtat, nam eo caſu non fit ſeparatio ob impedimentum affinitatis, ſed ob impedimentũ publicæ honeſtatis, loquitur enim Pontifex de ſponſalibus. Quapropter ex matrimonio quouſque conſummatum ſit, etſi oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, de quo *infrà*, nulla tamen affinitas naſcitur, hæc enim copulam neceſſariò requirit, vti definiuit Pius V. *in bulla edita Kalend. Iunij anno* 1568. ſuper declarationem Concilij de impedimento affinitatis, quæ incipit, *Ad Romanum*: & expreſſerat *lex regia 5. tit. 6. part. 4.* & multis comprobat Sanch. *lib. 7. diſput. 64. numero* 25. Gutierr. *cap. 99. num. 7.*

4 Nullo tamen modo neceſſarium eſt copulam, ex qua affinitas naſcitur licitam, & coniugalem eſſe, quam eſto fornicaria ſit ſufficit ad affinitatem inducendam ſaltem iure Eccleſiaſtico, vt conſtat ex Trident. *ſeſſ. 24. de reformat. cap. 4.* & habetur *cap. diſcretionem, de eo qui cognouit conſang.* &c. Solùm eſt dubium, An ſpectato iure naturali ex copula fornicaria naſcatur affinitas? Negant naſci Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſalib. conſ. 7.* aliàs *titul. de conſanguinit. conſ. 12.* Ledeſm. *2. part. quæſt. 57. art. 3. paulò poſt princ.* Victoria *ſum. vbi de matrim. num.* 196. Henriq. *lib. 12. cap. 1. num. 2.* Thom. Sanch. *lib. 7. diſput. 65. num. 9.* Mouentur primo *ex leg. non facilè §. affines. & §. ſciendum ff. de gradibus affinit.* ibi: *Sciendum eſt neque cognationem, neque affinitatem eſſe poſſe, niſi nuptiæ non interdictæ ſint, ex quibus affinitas coniungitur.* Secundo affinibus ex copula fornicaria nulla ſunt impoſita nomina, ſicuti ſunt impoſita affinibus ex legitimo thoro. Ergo ſignum eſt apud gentes nullum eſſe huius affinitatis veſtigium. Tertio, & præcipuè, quia ex copula fornicaria nulla naſcitur propinquitas, quæ amicitiam, ſeu reuerentiam excitet inter conſanguineos. Non enim filius excitatur ad amorem, reuerentiámve exhibendam fœminæ à ſuo patre turpiter cognitæ. Ergo nulla ex tali copula affinitas naſcitur.

Sed longè verior eſt contraria ſententia, quam docuit Ioan. Andr. *in cap. 1. num. 3. de conuerſ. infidel.* Et ibi Anton. *num. 2. oppoſit. vnica.* Cardinal. *ibi in princip. num. 1. oppoſit 1.* Vementum *1. part. ſpeculi art. 47. in probat. ſecundæ concluſionis.* Rebell. *lib. 3. de matrim. quæſt. 15. concluſ. 2.* Coninch. *diſput. 32. dub. 4. concluſ. 1. n. 49.* Gaſpar Hurtado *diſp. 20. difficult. 2.* & colligitur *ex leg. liberi 4. Cod. de Nuptiis*, vbi ſtatuitur, ne filij ducant parentum concubinas, quia id minus religioſum, & probabile eſt. Sentit ergo Alexand. Imperator ex prædicta copula affinitatem oriri, & quod magis eſt, *Amos 1. num 7.* tanquam grauiſſimum ſcelus reputatur quod pater, & filius introierint fornicandi cauſa ad eandem puellam, cuius nulla alia cauſa, vt rectè aduertit Ægid. de Coninch. eſſe poterat, quàm quia per talem copulam contrahatur affinitas. Ratio vero ea eſt, quia ideo per copulam coniugalem naſcitur affinitas, quia per ipſam efficiuntur coniuges vna caro, vnúſque ſanguis. At æquè propriè efficiuntur qui copulam fornicariam habent; vt expreſsè dixit Paul. *1. ad Corinth. 6. n. 15.* ibi. *An neſcitis qui adhæret meretrici* (ſcilicet per fornicationem) *vnum corpus efficitur*, *Erunt*, inquit, *duo in carne vna.* Ergo contrahunt propriè affinitatem cum alterius conſanguineis, vtpotè accedentes ad eorum ſanguinem. 5

Neque argumenta in contrarium vrgent. Nam lex *Non facilè*, negat affinitatem imò & cognationem ex nuptiis interdictis non abſolutè, ſed quoad aliquos eiuſdem effectus, ſcilicet ſucceſſionem, ſicuti etiam negat cognationem, & affinitatem capite diminutis, non quidem cognationem, & affinitatem naturalem, hæc enim tolli non poterat, ſed ciuilem in ordine ad ſucceſſionem. Ad ſecundum nego affinibus ex copula fornicaria non eſſe impoſita ea nomina, quæ affinibus ex copula coniugali. Sunt etenim. Frequenter tamen non ſic appellantur, eo quòd hæc affinitas non honoris, ſed dedecoris ſit. Ad tertium admitto ex prædicta copula fornicaria non naſci affinitatem, quæ amorem, & reuerentiam excitet. Ad id neceſſarium non eſt, ſatis enim eſt quod fiant vna caro. Prætere nego ex tali copulâ per ſe ſumptâ non naſci amicitiam, & reuerentiam: naſcitur namque, cuius ſignum eſt, quod filius etiam patre mortuo abhorreat coitum cum patris concubinâ, ne patris turpitudinem reuelet. Quod ſi in concubinæ odium, & non in eius amorem excitetur, id naſcitur, quia ea copula eius patri perditionis occaſio erat. 6

Porro affinitas, etſi iure antiquo vſque ad ſeptimum gradum, ſicuti conſanguinitas extendebatur iuxta Textum *in c. nullum. capit. æqualiter 35. quæſt. 3.* at nunc reſtricta eſt ad quartum gradum ex Textu *in c. non debet. de conſanguinit. & affinit.* Et licèt in illis Textibus nulla ſit mentio affinitatis ortæ ex copula illicita, cùm ex hac affinitas oriatur, ſicut ex copula licita *Cap. diſcretionem. De eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ*: omnes Doctores teſte Gutierr. *cap. 99. num. 11.* extendunt eam affinitatem ad eoſdem gradus, ac extenditur affinitas ex copula licita, niſi nouo Concil. Trident. decreto *ſeſſ. 24. cap. 4. de reformat. matrimonij*, ad ſecundum gradum reſtricta eſſet. 7

Quæſtio igitur eſt, An aliqua affinitas iure naturæ irritum reddat matrimonium? Negari non poteſt eſſe indecens, & peccatum abſque legitima cauſa matrimonium contrahere cum affine in primo gradu ſiue lineæ rectæ, ſiue tranſuerſæ, maximè ſi affinitas ex legitimo thoro naſcatur, vti probat Coninch. *diſp. 32. dub. 4. num. 51.* Sanch. *diſp. 52. numer. 7.* Sed, An, tale matrimonium ſit irritum tam in affinitate lineæ rectæ, quàm tranſuerſæ? non eſt conſtans Doctorum ſententia. Nam Paludan. *in 4. d. 41. qu. 1. art. 3. concluſ. 2.* S. Antonin. *3. part. tit. 1. cap. 11. & 14.* & alij plures relati à Sanch. *lib. 7. diſp. 52. num. 5.* cenſent non ſolum in affinibus lineæ rectæ, ſed etiam in affinibus lineæ tranſuerſæ matrimonium iure naturæ irritum eſſe in primo gradu. Mouentur ex illo *Matth. 14* & *Marc. 6.* vbi Ioannes Baptiſta reprehendit Herodem, eo quòd vxorem fratris ſui acceperit, neque valet dicere accepiſſe illam viuente fratre ſuo Philippo. Contrarium enim dicit Chryſoſt. *hom. 49. in Matth.* & probabile reputat Auguſt. *lib. de fide, & operib. cap. 19.* At Herodes Lege Moyſis *Leuit. 18. non reuelabis turpitudinem fratris tui*, non aſtringebatur, vtpotè qui Gentilis erat, & non Iudæus. Ergo quia aduerſus legem naturalem delinquebat reprehendebatur à Baptiſta. Secundò in *cap. gaudemus de diuortiis* deciditur infideles ad fidem conuerſos, ſi in ſecundo, vel tertio gradu affinitatis exſtant non eſſe ſeparandos. Ergo ſupponitur eſſe ſeparandos, ſi in primo gradu coniuncti ſunt. Tertiò ſecundùm valde probabilem ſententiam matrimonium conſiſtere nequit inter fratrem, & ſororem, at vxor fratris ſoror reputatur, eo quòd per copulam vna caro ſint effecti. Ergo vxor fratris nequit eo mortuo eſſe vxor alterius fratris. 8

Alij grauiſſimi Doctores cenſent affinitatem lineæ rectæ in primo gradu, V. g. inter priuignum, & nouercam, vel priui- 9

gnum, & victricum, ſocerum, & nurum, ſocrum, & generum matrimonium irritum eſſe iure naturæ: ſic docent Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſalib. conſ. 14. edit. 2.* Sotus *in 4. d. 41. quæſt. vnica. art. 3. circa finem.* Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 6. §. 10. num. 6.* Vaſquez *tom. 2. quæſt. 74. art. 8. diſput. 112. num. 7.* Coninch. *diſput. 32. dub. 4. concl. 3. num. 51.* Valent. *t. 4. diſp. 10. quæſt. 5. p. 3. verſ. tertiò controuerſia eſt.* Bellarm. *cap. 28. de matrim. poſt initium.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. par. 4. cap. 6. aſſert. 5. num. 5.* & alij relati à Sanch. *lib. 7. diſput. 66. num. 6.* ſumiturque ex *leg. ſi adulterium §. quæro ff. ad leg. Iul. de adult.* Et *ex leg. vlt. §. nouercæ ff. de conditione ſine cauſa,* in quibus hæ nuptiæ inceſtuoſæ vocantur. Et præcipuè *ex cap. 2. Amos,* vbi tanquam ſcelus grauiſſimum exaggeratur quod filius, & pater iuerint ad puellam conſtuprandam, quia eo facto inquit Textus, nomen ſanctum Dei violarunt, id eſt gentibus talem copulam deteſtantibus occaſionem præbuerunt nomen Dei blaſphemandi; ob quam cauſam Paul. *1. Corinth. 5.* Corinthios reprehendit, eo quòd inter ipſos audiretur fornicatio, qualis neque inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Neque credendum eſt Deum in antiqua lege *Leuit. 20.* pœna grauiſſima ignis periturum; quia ſupra vxorem filiam duxerit matrem eius, niſi hoc coniugium naturæ legibus maximè aduerſaretur. Deinde eſt argumentum à ratione. Matrimonio namque coniuges vna caro efficiuntur, ergo reuerentiam, quam filius patri debet, eandem fermè exhibere tenetur ſuæ nouercæ, vt colligitur ex Auguſt. *lib. 22. contra Fauſtum cap. 61.* relato *in cap. ſi vir. 35. quæſt. 3.* At negari non poteſt eſſe contra reuerentiam patri debitam, ſi eius vxori filius commiſceatur. Et confirmatur, inter conſanguineos lineæ rectæ iure naturæ conſiſtere nequit matrimonium in primo gradu: at affines æquè à matrimonio, ac conſanguinei excluduntur, *cap. 1. de conſanguinit. & affinit.* Ergo matrimonium inter affines in primo gradu eſſe non poterit iure naturæ ſpectato.

10 Cæterùm aliter in hac quæſtione dicendum exiſtimo. Et in primis certum eſſe debet affinitatem ex copula fornicaria procedentem in nullo gradu iure naturæ matrimonium irritare. Nam eſto ex illa copula affinitas naſcatur, quod probabilius cenſuimus, eſt tamen quædam affinitas minus perfecta, quæ nullo iure probari poteſt matrimonio impedimentum eſſe. Præcipuè cùm videamus ſæpè in hac affinitate Pontificem in ſacra pœnitentiaria diſpenſare, quod nullatenus præſtaret, ſi iure naturæ ea affinitate matrimonium irritaretur. Atque ita vt certum tradunt Sanch. *lib. 7. diſp. 66. num. 3.* Rebell. *lib. 3. de matr. quæſt. 15. concl. 2.* Paul Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 6. concl. 5. num. 6.* & alij Doctores *in concluſionibus ſequentibus* referendi.

11 Secundo affinitatem lineæ tranſuerſæ naſcentem ex copula coniugali nequaquam matrimonium iure naturæ dirimere. Tenent hanc ſententiam innumeri Doctores, qui varios tractatus ediderunt in defenſionem matrimonij Henrici VIII. cum Catharina, quod ipſe conabatur irritum eſſe, eo quod prius cum ſuo fratre nupſiſſet, & præter eos docent Couarruu. *4. decret. 2. p. c. 6. §. 10. num. 7. & ſeqq.* Bellarm. *lib. 1. de matrim. cap. 28.* Valent. *t. 4. diſp. 10. q. 5. pun. 3. verſ. in aliis autem gradibus.* Sanch. *lib. 7. diſput. 66. num. 11.* Baſil. *lib. 7. c. 34. num. 3.* & alij apud ipſos, qui referunt ſæpè Pontificem in hac affinitate diſpenſaſſe, quod nullatenus faceret ſi iure naturæ matrimonium dirimeret. Et Clemens VII. authoritate Pontificia declarauit diſpenſationem conceſſam à Iulio II. Henrico VIII. pro matrimonio cum Catharina eius coniuge validam fuiſſe. Vnde de hac quæſtione nullus videtur dubitandi locus. Prætérea in ſtatu legis naturæ Iacob duxit Lyam, & Rachelem ſorores. *Gen. 29.* & Iudas *Gen. 38.* eidem fœminæ conceſſit duos fratres in viros, & *Deuteron. 27.* cautum erat, vt frater vxorem fratris ſui abſque liberis defuncti duceret, quæ nullatenus permitterentur, ſi illud coniugium iuri naturæ aduerſaretur. Denique indecentia, quæ in hoc matrimonio reperitur, non videtur tanti momenti, vt ob ipſam aſſerendum ſit Authorem naturæ non conceſſiſſe affinibus poteſtatem ſe in coniugium tradendi.

12 Tertiò dico veroſimilius eſſe nullam affinitatem lineæ matrimonium iure naturæ dirimere, quæ eſt ſententia D. Thom. *2. 2. quæſt. 154. art. 9. in ſolut. ad 2.* Et ibi Caietan. Alexand. Alenſ. *2. p. q. 169. memb. 2. & 3. p. q. 27. memb. 4. art. 3. §. 2.* Henriq. *lib. 11. c. 1. num. 2. & c. 9. num. 5.* Sanch. plures referens *lib. 7. diſput. 66. num. 7.* Baſil. Ponce. *lib. 7. c. 34. num. 5.* Rebell. *de obligat. iuſtit. 2. p. lib. 3. q. 15. num. 10.* & colligitur manifeſtè ex Concilio Agathenſi *can. 6.* & Concilio Epaunenſi *can. 30.* vbi prohibetur matrimonium contrahi cum priuigna, cum nouerca relicta, vel auunculi, at ſi contractum ſit ante eam prohibitionem decernitur ſuſtinendum eſſe, quod euidentiſſimum ſignum eſt validum à Pontifice reputari. Idem conſtat ex Concilio Aurelianenſi *3. can. 10.* vbi hæc verba habentur. *De inceſtis coniunctionibus ita quæ ſunt ſeruentur, vt ſi qui aut modo ad baptiſmum veniunt, aut quibus patrum ſtatuta Sacerdotalis prædicatione antea in notitiam non venerunt, ita pro nouitate conuerſionis, ac fidei ſuæ credidimus conſulendum, vt contracta huiuſque huiuſmodi coniugia non ſoluantur, ſed in futurum, quod de inceſtis coniunctionibus in anterioribus canonibus interdictum eſt obſeruetur, id eſt, vt ne quis ſibi ſub coniugij nomine ſociare præſumat relictam patris filiam, relictam fratris, ſororem vxoris, ſobrinam, conſobrinam, vel relictam auunculi, vel patrui.* Ergo cenſet Pontifex iure naturæ prædictam affinitatem matrimonium non dirimere, aliàs conuerſi ad fidem ſeparandi eſſent, vtporè qui inualidè contraxiſſent. Fauetque huic ſententiæ illud *Reg. 3. c. 2.* vbi Adonias petiit Abiſac vxorem patris ſui defuncti in coniugem. Et quod tradit Valerius Maximus. *lib. 5. cap. 7.* de Seleuco Syriæ Rege qui prudenter (inquit) filio ſuo Antiocho periculosè ægrotanti ob amorem Stratonices nouercæ ſuæ eam illi in coniugem conceſſit. Etenim cùm matrimonium iure naturæ irritum eſſe non poſſit ſecluſo errore, niſi ex defectu potentiæ ad generationem, vel quia coniuges ſe mutuò ſubiici non poſſint ad debitum reddendum, prolem educandam, & familiam gubernandam, vel quia Deus ob indecentiam in eo matrimonio repertam noluit poteſtatem concedere hominibus ad tale coniugium. Et in matrimonio, quod filius verbi gratia cum vxore parentis ſui defuncti contraheret nihil horum reperiatur, conuincitur iure naturæ irritum eſſe non poſſe matrimonium ex vlla affinitate. Minorem probo. Affinitas in primo gradu lineæ rectæ non conſtituit impotentiam ad generationem, vt de ſe liquet, neque impedit debitam coniugum ſubiectionem. Nam eſto filius reuerentiam debeat vxori patris ſui, id non tollit, quin ipſa matrimonio contracto ſubiici ei poſſit in domeſtica gubernatione. Neque item ex eo quòd fuerit vxor ſui patris oritur tam grauis indecentia, vt cauſâ vrgenti honeſtari non poſſit cum ea coniugium. Si enim honeſtatur coniugium in affinitate lineæ rectæ orta ex copula fornicaria, cur non honeſtari poterit in affinitate ortâ ex licita copula, cum hæ affinitates ſolùm differant penès magis, & minus. Hinc inferendum eſt, ſi infideles aliqui in primo gradu affinitatis coniuncti ſint, & ad fidem conuertantur nullatenus ſeparandos eſſe, niſi fortè iuxta ritum ſuarum legum tale matrimonium irritaretur, vti conſtat ex prædictis Conciliis, & notarunt Vemeruz *2. p. ſpecult. art. 25. circa finem.* Henriq. *lib. 11. cap. 9. n. 5.* Sanch. *lib. 7. diſp. 66. num. 8.*

Supereſt ſatisfacere fundamentis aliarum ſententiarum. Et 13 quidem ea quæ *num. 8.* adduximus probantia iure naturæ affinitatem in primo gradu lineæ tranſuerſæ matrimonium dirimere facilia ſunt. Nam primo deſumpto ex reprehenſione à ſancto Ioanne Baptiſta Herodi facta, negamus Philippum fratrem Herodis mortuum eſſe, ſicuti negat S. Thom. *in illum locum Matth.* Et Beda *in eum locum Marci.* Et alij apud Maldonat. Et Ioſeph. *li. 18. antiquit. c. 6.* Sed gratis conceſſo Philippum mortuum eſſe, adhuc Herodi non licebat vxorem fratris ſui habere, eo quòd *Leuit. 18.* coniugium cum vxore fratris demortui liberos relinquentis prohibitum eſſet, & Philippus reliquerat filiam Herodiadem ſaltatricem & Herodes quamuis Gentilis eſſet, quia tamen erat filius Iudæi cuiuſdam lege Moyſis aſtringebatur. Ad ſecundum *ex c. gaudemus de diuortiis,* reſpondeo ibi nec negari, neque affirmari, an coniuncti in primo gradu ſeparandi eſſent, præterquam quod potiùs de gradibus conſanguinitatis, quàm affinitatis Textus loquitur. Ad tertium etſi concedamus inter fratrem, & ſororem matrimonium iure naturæ conſiſtere non poſſe, non inde infertur non poſſe cum vxore fratris demortui, nam eſto per matrimonium coniuges efficiantur vna caro, extrinſecè tamen.

Difficiliora ſunt fundamenta *num. 9.* adducta, ad probandum iure naturæ eſſe irritum coniugium cum affinibus in primo gradu lineæ rectæ, at nullatenus conuincunt, vt à ſententia Pontificum declaratione firmatâ recedamus. Ad primum deſumptum ex *leg. ſi adulterium.* & ex *leg. vlt.* concedo nuptias cum iis affinibus inceſtuoſas eſſe, quia ſunt prohibitæ ob indecentiam, & irritæ iure communi ſpectato, ſecus iure naturali. Ad ſecundum *ex loco Amos,* reſpondeo meritò grauiſſimum ſcelus reputatum eſſe, quia fuit quoddam adulterium, & indecentiſſimum, ſicuti fuit illud quod Paulus *1. Corinth. 5.* reprehendit, viuente enim patre, illoque renitente filius vxori patris ſui copulabatur teſte Caietano, Sedulio, & aliis relatis à Iuſtiniano, & Cornelio *in illum locum.* Quod vero *Deuter. 20.* pœnâ ignis prædictum coniugium puniatur, inde ſolùm conuincitur eſſe indecentiſſimum, ac proinde homines ab eo auertendos eſſe, neque tale coniugium permittendum, niſi ex vrgentiſſima cauſa. & quia hæc raro contingere poteſt, ideo Pontifices nunquam in hac affinitate diſpenſarunt. Tertium ex ratione petitum probat indecens eſſe ſecluſâ vrgentiſſima cauſa prædictum coniugium, non tamen probat irritum eſſe. Minorem namque reuerentiam nouercæ, quàm matri, à qua eſſe accepiſti, exhibere teneris. Ad confirmationem dico æquè affines in primo gradu, ac conſanguineos excludi à matrimonio contrahendo, ſi ius poſitiuum ſpectetur, ſecùs ſi ius naturale.

14

Pri

Pvnctvm IX.

De impedimentis cognationis ſpiritualis, & legalis.

1 *Quæ ſit cognatio ſpiritualis?*
2 *Quas perſonas afficiat?*
3 *Quæ ſit cognatio legalis?*
4 *Quis poſſit adoptare.*
5 *Quotuplex ſit adoptio.*
6 *Cognatio legalis eſt triplex.*
7 *Qualibet ex his cognationibus impedimentum eſt dirimens matrimonio contrahendo.*
8 *Hoc impedimentum cognationis legalis plures cenſent ex ſola adoptione perfecta oriri.*
9 *Verius eſt oppoſitum.*
10 *Soluuntur contraria fundamenta.*
11 *Prima ſpecies cognationis legalis durat perpetuò.*
12 *Aliqui cenſent extendi hoc impedimentum ad omnes deſcendentes adoptati ſine termino. Alij ad ſecundum gradum. Alij ad quartum.*
13 *Reiiciuntur hi dicendi modi.*
14 *Solùm inter adoptantem, & adoptatum hæc cognatio, & impedimentum intercedit.*
15 *Cognatio legalis linea tranſuerſa contrahitur, & perſeuerat, dum filius ſub poteſtate adoptantis exiſtit.*
16 *Cognatio legalis per modum affinitatis perpetua cenſenda eſt.*

1 Cognatio ſpiritualis, ſecundum omnes Doctores, eſt propinquitas perſonarum iure Eccleſiaſtico inducta ex ſuſceptione, vel conceſſione Sacramenti Baptiſmi, & Confirmationis, eſtque impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, vt conſtat ex *toto tit. de cognat. ſpirituali.* Et *c. 1. eodem tit. in* 6. Et Conc. Trid. *ſeſſ. 24. c. 2.* Etenim per Baptiſmum regeneratur ſpiritualiter puer, & per Confirmationis Sacramentum in eſſe roboratur. Decuit ergo, vt ſicut per carnalem generationem contrahitur cognatio matrimonium impediens, ſic per huiuſmodi regenerationem, & roborationem contraheretur ſaltem ab iis perſonis, quæ immediatè concurrerent.

2 Antiquo iure plures perſonas hoc impedimentum afficiebat, at ſpectato Conc. Trid. *ſeſſ. 24. c. 2.* ſolum afficit baptizantem, & de ſacro fonte leuantem comparatione baptizati, illiuſque patris, & matris. Et idem eſt in Confirmatione, omnibus inter alias perſonas huius cognationis impedimentis ſublatis. Vt baptizans, vel confirmans hoc impedimentum contrahat nihil aliud requiritur, quàm quod verum Sacramentum miniſtret. At ſuſcipiens baptizatum, vel confirmatum debet eſſe deſignatus, & rationis compos, & non Religioſus, & ſuſcipere baptizatum in Baptiſmo ſolemni, imò ſecundum probabilem ſententiam per ſe ipſum, vti hæc omnia latiùs proſecuti ſumus *tractat. de Baptiſmo punct.* 11. §. 1. & 2.

3 Cognatio legalis eſt propinquitas perſonarum ex adoptione proueniens. Adoptio verò eſt actus legitimus, per quem fit filius, aut nepos qui non eſt naturam fermè imitans, vel vt placet D. Thom. communiter recepto, *in 4. diſt. 42. quæſtion. 2.* eſt legitima ſuſceptio extraneæ perſonæ in filium, vel nepotem, vel deinceps. Vtraque definitio in idem recidit. Dicitur *actus legitimus*, ſeu *legitima ſuſceptio*, quia debet eſſe ſecundùm leges tum Ciuiles, tum Canonicas. Dicitur *ſuſceptio*, quia per eam ſuſcipit adoptans in filium, vel nepotem, quem à natura non habet, & quo naturæ defectum ſupplet. Dicitur *extranea perſona*, quia eſt extra adoptantis poteſtatem. Dicitur *in filium, vel nepotem*, quia nemo in fratrem, vel patrem adoptari poteſt. *Leg. nec apud, Cod. de hæred. inſtit.*

4 Vt autem quis alterum adoptare poſſit debet eſſe maſculus, fœminis namque ex reſcripto Principis non eſt datum adoptare, eo quòd filios ſub ſua poteſtate non contineant. Item debet eſſe ſui iuris, & maior viginti quinque annis, quia aliàs ſua adminiſtrare nequit. Deinde naturaliter potens ad liberos gignendos, quia in defectum filiorum, quos ſpectatâ naturâ habere poſſet permittitur adoptio, ideóque debet adoptatum excedere ſaltem octodecim annis, vt ratione ætatis pater illius eſſe poſſit, quia ad ſimilitudinem filij carnalis hæc adoptio inducta eſt. Quinimò ſi adoptionem perfectam ſcilicet arrogationem præſtet quadraginta annos complere debet, ac tandem neque abſens adoptare poteſt etiam per procuratorem, ſed neceſſariò adoptans præſens eſſe debet, vt ipſe qui neceſſariò debet eſſe ſui compos adoptio niſi perfecta ſit conſentiat. Quæ omnia habentur *inſtitut. & ff. de Adoptionib.* Et latè tradit Angel. *verbo Adoptio, n. 4.* Syluest. *quæſt. 2. & 5.* Sanch. *lib. 7. diſput. 63. num. 3.* Molina *t. 2. diſp. 227.*

Adoptio verò, ex qua cognatio legalis oritur duplex eſt, 5
alia perfecta, in qua reſcripto Principis perſona extranea, quæ ſui iuris eſt tranſit in poteſtatem, & familiam adoptantis, ſicuti alij filij legitimi. Quæque dicitur arrogatio, quia à principe rogatur adoptans, an velit adoptatum in filium, vel nepotem habere, & adoptatus an id fieri conſentiat. Imperfecta verò eſt, quæ authoritate cuiuſlibet iudicis merum, & mixtum imperium habentis perſona extranea eſto ſui iuris non ſit, ſed ſub alterius poteſtate conſtituta in filium, vel nepotem aſſumitur. Quæque patri adoptiuo non ſuccedit neceſſariò ex teſtamento, ſicuti ſuccedit arrogatus, ſed ſolùm ab inteſtato, vt conſtat *ex §. ſed hodie, §. adoptio, § item,* & aliis *inſtit. de adoptionib.* Et *leg. regia 7. tit. 7. part. 4.* Et *leg. 1. & 2 Cod. & ff. de adoptionib.* Adoptio verò abſque authoritate Principis, vel Magiſtratus effecta, etiamſi publicè fiat nullius eſt effectus, quia prædictæ leges hanc conditionem pro forma expoſtulant, quâ deficiente corruit actus, vt benè notauit Abbas *in cap. vn. num. 3. de cognat. legali.* & *ibi* Ioann. Andr. *num. 1.* Angelus, *verbo Adoptio, num. 3.* Syluest. *eodem, q. 8.* Gregor. Lopez, *leg. 7. tit. 7. part. 4. verbo ſucarta.* Sanch. *lib. 7. diſp. 63. num. 18.*

Congregatio legalis ex adoptione ſiue perfecta, ſiue imperfecta proueniens triplex eſt. Prima in linea recta inter 6
adoptantem, & adoptatum, vti habetur *in §. ergo non omnes, inſtit. de Nuptijs.* Et *leg. quin etiam, ff. de Ritu nuptiarum.* Et *leg. regia 7. tit. 7. part. 4.* Secunda eſt lateralis, ſeu in linea tranſuerſa inter adoptatum, & filios carnales adoptantis, de qua *in §. inter eas, inſtit. de Nuptijs.* Et *leg. per adoptionem ff. de Ritu nuptiar.* Et *dicta lege regia 7.* Et *cap. vnico De cognatione legali. cap. per adoptionem 30. quæſt. 3.* Tertia fundatur in legali quadam affinitate, ad ſimilitudinem affinitatis carnalis inter adoptantem, & vxorem adoptati & inter adoptatum, & vxorem adoptantis iuxta *leg. adoptiuus, ff. de Ritu nuptiar.* Et *dicta leg. regia 7. tit. 7. p. 4.* & tradit D. Thom. receptus ab omnibus *in 4. d. 42. q. 2. art. 3 in corp.*

Quamlibet ex his cognationibus impedimentum eſſe dirimens matrimonio contrahendo firmant ferè omnes Docto- 7
res, vt videre eſt in Abbate *Rub. de cognat. legali num. vnico.* Alexand. de Neuo *cap. vnico, num. 10. eodem tit.* Syluest. *verbo Matrimonium 8. quæſt. 8.* D. Thom. *in 4 d. 42 q. 2. art. 2. in corp.* Et *ibi* Bonauent. *art. 2. quæſt. 2.* Soto *ibi quæſt. 2. art. 1. verſ. de adoptione,* & *art. 2. in fine.* Gregor Lopez *leg. regia 7. titul. 7. part. 4.* Gallego *de cognat. legali. cap. 3. num. 56.* Lancelloto *inſtit. iuris Canonici, lib. 2. tit. de triplici cognat. vbi de legali, §. legalis cognatio.* Baſilio Ponce, *lib. 7. cap. 41. num 2.* Sanch. *lib. 7. diſp. 63. num 17.* Gutierr. *cap. 102. num. 4.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10 part. 4. cap. 7. num. 1.* Coninch *diſp. 32. dub. 3.* Gaſpar Hurtado *diſp. 19. difficult. 2. num. 4.* Etenim cùm legibus ciuilibus *ſuperiùs* relatis ſtatutum ſit, quamlibet ex ſupradictis cognationibus impedimentum eſſe dirimens matrimonio contrahendo, & à iure Canonico in Rubrica de cognatione legali approbata ſit in communi cognatio legalis, efficitur quamlibet ex ſupradictis cognationibus impedimentum eſſe. Sed ſpecialiter prima ſpecies cognationis legalis lineæ rectæ approbata eſt à Nicolao Papa *in c. diligere 30. quæſt. 3.* tanquam impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, ibi. *Quia indequidem nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij ſunt veneranda Romana leges matrimonia contrahi permittunt.* Secunda verò ſpecies cognationis legalis in linea tranſuerſa approbatur *in c. per adoptionem, eadem cauſa & q.* ſed præcipuè *in c. vn. de cognat. legali* ſtatuitur impedimentum eſſe dirimens. Siquidem inquit Textus nuptias conſiſtere non poſſe inter filium legitimum, & ſororem adoptiuam. Verbum enim *poteſt* præpoſitâ negatione tollit potentiam, & reddit actum nullum vt pluribus exornat Sanch. *lib. 6. diſp. 38. num. 20.* Præterquam quòd verbum *conſiſtere* præpoſitâ negatione indicat nullam conſiſtentiam nec valorem habere prædictum matrimonium. De tertia ſpecie ſolùm eſt difficultas, an impedimentum præſtet matrimonio contrahendo, eo quòd nullo Textu iuris Canonici, à quo impedimenta ſtatuenda ſunt approbata reperiatur, ſed id non obeſt, quia ſatis eſt, quod in Rubrica generaliter approbetur, & conſuetudine Romanæ Eccleſiæ confirmetur, ſicuti rectè notarunt Sanch. Hurtado, Layman, & alij *ſuprà.* Ratio autem ob quam hoc impedimentum ab Eccleſia ſtatutum eſt ea eſſe videtur, quæ in conſanguinitate, & affinitate carnali. Quippe ex prædicta adoptione naſcitur quidem ſpecialis amor, & amicitia inter adoptantem, eiuſque filios carnales, & adoptatum. Ergo vt matrimonium quod amoris vinculum eſt ad alios extraneos extendatur. Præterquam quòd adoptatus ſpeciali reuerentiâ proſequi tenetur adoptantem, cui reuerentiæ non leuiter copula obſtat. Denique adoptatus cum adoptante, eiúſque vxore, & filiis habitare debet. Si autem matrimonium ipſis interdictum non eſſet, facilè in libidinem laberentur. Meritò ergo Eccleſia illis matrimonium interdixit.

Reſtat duplex quæſtio. Prima, An prædicta cognatio lega- 8
lis impedimentum præſtans matrimonio contrahendo oriatur

M 2 non

non ſolum ex adoptione perfecta, ſcilicet arrogatione, ſed etiam ex imperfecta? Grauiſſimi Doctores, & ſatis probabiliter cenſent ex ſola adoptione perfecta oriri Sic Innocent. *in cap. vn num. vnico de cognat. legali.* Syluest. *verbo Matrimonium* 8.*quæſt.*8.*dicto* 4. Ledeſm. 2. *part.*4. *quæſt.*59. *artic.*3.*fine* Henriq. *lib.*12.*cap.*12. *num.*3. Petr. de Ledeſma *de matrim. quæſt.*57.*art.*2.*concl.*3. Sanch. alios referens *lib.*7.*diſp.*63. *n.*9. inclinant Coninch. *diſp.*32.*dub.*3 *in fine.* Paul.Layman. *lib.*5. *tract.*10.*par.*4.*cap.*7.*num.*3. Ochagauia, *quæſt.*58. *de matrim.* Mouentur primò, quia hæc cognatio legalis constituta eſt ad ſimilitudinem cognationis carnalis; at hæc neceſſariò petit filium ſub poteſtate parentis conſtitui. Ergo &c. Secundò conſtituitur ad ſimilitudinem eorum qui legitimè nati ſunt. Quam ſimilitudinem habere adoptiui nequeunt, quouſque in poteſtatem, & familiam parentis adoptantis adeiſcantur. Tertiò ex vi huius cognationis legalis dirimitur matrimonium inter adoptiuum, & filios carnales adoptantis, quod nullatenus eſſe poteſt, niſi vterque ſub poteſtate adoptantis fiat conſtituti. Quartò ratio præcipua, ob quam Eccleſia hoc impedimentum conſtituit iuxta D.Thom. *in* 4.*d.*42.*quæſt.*2. *artic.*2.*in corp.* eſt ob vitandum periculum incontinentiæ inter ſic cognatos. Quod neceſſariò futurum eſſet matrimonio non interdicto. At ſi adoptatus in poteſtatem adoptantis, eiúſque familiam non tranſit, prædictum periculum ceſſat, cùm ſimul non habitent, Ergo. Quintò impedimenta matrimonij in dubio potiùs reſtringi, quàm extendi debent ob matrimonij fauorem. Cùm ergo ſtatutum ſit cognationem legalem impedimentum eſſe matrimonij contrahendi de cognatione legali orta ex adoptione perfecta videtur intelligendum, ſiquidem hæc eſt propria adoptio, alia ſolùm eſt ad perfectam adoptionem diſpoſitio, vt inquit D.Thom. *dub.*42.
9 *quæſt.*2.*art.*1 *ad* 1.

Nihilominus contraria ſententia verior mihi videtur, & in praxi omnino ſequenda, quam docent Gloſſa *in cap. vnico ad finem de cognat legali.* Et *ibi* Hoſtienſ. *in fine.* Abbas *num.*5. Couarruu. *in* 4.*decret.*2 *part.cap.*6.§.5.*num.*2. Gregor. Lopez *leg.*7.*tit.*7.*part.*4.*verbo que profiiaron.* Tolet. *lib.*7.*ſum.cap.*4. *num* 7. Rebell. *de obligat. iuſtit.*2.*par.lib.*3.*quæſt.*7 Baſil.Ponce, *lib.*7.*cap.*41.*in princip.* Gaſpar Hurtado *diſp.*19. *difficult.*2. *num* 3. Auguſt Barboſa *de poteſt. Epiſc.*3. *part alleg.*51.*in fine.* Gutierr. *de matrim. cap.*102. & alij plures quos refert Sanch. *d. diſputat.*63. *num.*8. vbi hanc ſententiam valde probabilem cenſent. Ratio eſt, nam adoptio ex qua adoptatus non tranſit in poteſtatem, & familiam adoptantis vocatur imperfecta, id eſt minus perfecta, quàm arrogatio, attamen in ſe vera, propria, & perfecta adoptio eſt, ſicque communiter appellatur, vt colligitur *ex* §. *adoptio inſtit. de adoptionib.* Et *leg. adoptiuus ff. de Ritu nuptiar.* Et notatur expreſsè *in lege regia* 7.*tit.*7.*part.*4. At Textus ex iure Canonico, in quibus cognatio legalis impedimentum aſſeritur de adoptione abſolutè loquuntur, vt videre eſt in *cap. ita diligere. Cap. per adoptionem* 30. *quæſt.*3 & *cap. vnico de cognat. legali*: Ergo abſque fundamento firmo reſtringitur cognatio legalis, vt ſolùm procedat in arrogatione: lex namque abſolutè loquens abſolutè intelligenda eſt, nec diſtinctionibus eius efficacia minuenda, vt inquit Textus *in leg. non diſtinguemus*, 8. *cum ſimilib. ff. de*
10 *recept. arbitr.*

Neque fundamenta oppoſita obſtant. Ad primum concedo hoc impedimentum inductum eſſe ad ſimilitudinem cognationis, ſed non inde infertur omnia quæ in cognatione carnali interueniunt debere in hac cognatione adoptiua intercedere. Satis enim eſt quod ſicut filius carnalis ſuccedit patri, & ad patrem refertur, ſuo modo adoptiuus ſuccedat, & ad patrem referatur. Eodem modo reſpondemus ad ſecundum. Ad tertium admitto cognationem ortam ex adoptione imperfecta non dirimere matrimonium inter adoptatum, & filios carnales adoptantis, quia inter ipſos non eſt cognatio, ſecùs inter adoptatum, eiuſque vxores. Ad quartum concedo ceſſare prædictas rationes, ſed quia non ceſſat ratio reuerentiæ, & amicitiæ inter cognatos, ob quam hoc impedimentum Eccleſiam diximus ſtatuiſſe, nec prædictum impedimentum ceſſat. Ad vltimum admitto impedimenta matrimonij reſtringenda eſſe, quatenus verba legis illa ſtatuentis permiſerint. At verba legis nullatenus permittunt reſtringi impedimentum cognationis legalis ad ſolam arrogationem cùm ſimplex adoptio vera, & propria adoptio ſit, vt probatum
11 eſt.

Secunda quæſtio eſt, quantum duret hæc cognatio legalis. & ad quorum gradum extendatur? Dicendum eſt in prima ſpecie cognationis legalis lineæ rectæ, ſcilicet inter adoptantem perpetuò durare impedimentum matrimonij contrahendi, vt probat Textus *in* §. *ergo non omnes, inſtit. de Nuptiis.* Et *leg. quin etiam* 55 *ff de Ritu nuptiarum.* & *cap. ita diligere* 30.
12 *quæſt.*3.

Sed ad quorum gradum, hæc cognatio extendatur? variant Doctores, Nam Antonin. 3.*part.tit.*1.*cap.*13. D.Thom. *in* 4.*d.*42.*art.*3.*in corp.* Syluest. *verb. Matrimonium* 8.*q.*8.*dicto* 2. Vemerum. 1.*part. Specule art.*60. *concluſ.*1. Vgolin. *de Sacram.* *vbi de matrim. cap.*19.*num.*3. & alij cenſent extendi ad omnes deſcendentes adoptati ſine termino. Mouentur, quia iure Ciuili hæc cognatio ad omnes deſcendentes in infinitum extenditur, vt probat Textus *in* §. *ergo non omnes*, *verſ.* & *hæc adeò, inſtit. de Nuptiis.* At iure Canonico approbata eſt cognatio iure Ciuili inducta, *cap. ita diligere* 30.*quæſt.*3 ergo, &c. Alij verò, vt Henriq. *lib.*12.*de matrim.cap.*12.*num.*3. cenſent ſolùm ad ſecundum gradum extendi, ſcilicet inter adoptantem & adoptatum eiuſque filios, argumento deſumpto ex affinitate carnali orta ex copula illicita, quæ ſpectato iure nouo Conc. Trid. ſolùm ad ſecundum extenditur. Alij vt Nauar. *c.*22.*n.*45. Faber *inſtit. de Nuptiis* §. *inter eas num. vnico.* Sotus *in* 4.*d.*42. *quæſt.*2.*art.*2.*concl* 2. Tolet. *lib.*7. *cap.*4 *num.*7. Valco. *tom.*4. *diſp.*10.*quæſt.*5. *p.*3.*poſt initium.* Saa, *verbo Matrimonium*, vbi de impedimentis *num.*6. Baſil.Ponce, *lib.*7. *cap.*41.*num.*3. & alij cenſent ad quartum gradum extendi, eo quòd hæc cognatio eſt ad ſimilitudinem cognationis carnalis, at cognatio carnalis reſtricta eſt ad quartum gradum *cap. non debet. de conſanguinit.* & *affinit.* Ergo hæc cognatio cenſenda eſt ad eum gradum reſtricta. Nam quoties duo ſe habent vt menſura, & menſuratum, lex corrigens menſuram cenſetur corrigere menſuratum.

Sed hi modi dicendi nullatenus mihi probantur. Non 13
primus, quia Textus *in* §. *ergo non omnes*: nullatenus dicit ad omnes deſcendentes cognationem extendi, ſed ad ſummum ad filios adoptati, vt conſtat ex illis verbis. *vt quamuis per adoptionem parentum, liberorúmve loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe matrimonio iungi.* Neque etiam placet ſecundus modus dicendi Henriq. vtpotè abſque vllo fundamento inuentus; cùm cognatio legalis non minus imitetur cognationem carnalem ex copula illicita, quàm ex illicita. Præterquam quòd reſtricta affinitate ex copula illicita non debet cenſeri reſtricta cognatio orta ex adoptione, quæ diuerſiſſima eſt. Neque item probanda eſt reſtrictio, vel extenſio ad quartum gradum. Nam eſto cognatio legalis ex ſimilitudine ad carnalem conſtituatur, non inde infertur cognationem carnalem eſſe menſuram legalis, aliàs cognatio legalis non ſolùm in linea recta, ſed tranſuerſa ad quartum gradum extenderetur. Præterquam quòd cognatio carnalis, & affinitas reſtrictæ ſunt ad quartum gradum, ne paſſim matrimonia inualida eſſent, eo quòd ſunt impedimenta frequentiſſima, quod nullatenus procedit in cognatione legali, quæ rarò contingit.

Quocirca mihi maximè probatur ſententia Sanch. *lib.*7. 14
diſp 63.*num.*34. Layman. *lib.*5. *ſum. tract.*10. *part.*4. *cap.*7. *n.*3. Gaſpar Hurtado *diſp.*19.*difficult.*3.*n.*7. Coninch. *diſp.*31. *dub.*3.*initio*, aſſerentium ſolùm inter adoptantem, & adoptatum hanc cognationem, & impedimentum intercedere, quia hæ perſonæ tantùm iure Canonico exprimuntur. At cùm adoptata aliqua perſona cenſeantur adoptati omnes illi qui tempore adoptionis ſub eius ſunt poteſtate, vt apertè probat *lex ſi paterfamiliâs ff. de adoptionib.* efficitur ſanè hoc impedimentum cognationis legalis lineæ rectæ extendi ad omnes illos, qui ſub poteſtate adoptati erant tempore adoptionis nulloque modo inter adoptantem & ipſos vllo tempore matrimonium contrahi poſſe, ſed ad alias perſonas non extenditur. Quare matrimonium conſiſtere poterit inter adoptantem, & filiam adoptati, quæ poſt adoptionem nata fuit, extra poteſtatem adoptati. Item cum filia filiæ adoptiuæ, quia mulier neminem habet in ſua poteſtate, §. *fœmina inſtit. de adoptionib.* Item cum quibuſcunque filiis illegitimis adoptati, quia hi non poſſunt eſſe in adoptati poteſtate. §. *vlt. inſtit. de Nuptijs*, ſicuti notauit Sanch. *d. diſp.*63. *n.*35. Couarruu. 4.*decret.*2. *part. cap.*6. §.5. Layman. *lib.*5.*ſum. tract.*10.4 *part. cap.*7 *num.*3.

Secundò dico cognationem legalem lineæ tranſuerſæ ſci- 15
licet inter filios carnales adoptantis, & ipſum adoptatum contrahi, & perſeuerare, dum ſub poteſtate adoptantis exiſtunt, vt probat Textus *in cap. vn. de cognat. legali. Cod. per adoptionem.* 30 *quæſt.*3. Et *leg. per adoptionem. ff. de Ritu nuptiar.* & §. *inter eas inſtit. de Nuptijs.* Etenim cùm hæc cognatio legalis inducta ſit ob ſimilitudinem fraternitatis, quæ inter filios carnales, & adoptatum reperitur, tamdiu cenſetur perſiſtere, quamdiu ij ſub adoptantis poteſtate permanent. Quocirca quoties patria poteſtas ſoluitur vel morte adoptantis, vel emancipatione ſecundùm leges, vel filij adoptiui, vel naturalis ceſſat impedimentum prædictum, & matrimonium contrahi poteſt, vti ex omnium ſententia tradunt Abbas, Cardinal. & Præpoſit. *in dicto cap. vnico.* Gregor. Lopez *in dicta leg.*7.*tit.*7. *part.*4. *verbo los fijos.* Sanch. *diſput.*63. *num.*39. Paul.Layman. *dicto cap.*7 *num.*3. Baſil.Ponce, *lib.*7.*cap.*41.*n.*4. Coninch. *diſput.*32. *dub.*3. Ad alias perſonas hæc cognatio non extenditur, quia nullus eſt Textus ex quo extenſio colligi poſſit. Quare non extenditur ad filios adoptatos inter ſe, neque ad eorum parentes cum adoptante, neque inter filios adoptatos cum illegitimis adoptantis. Nam Textus *in cap. vn. de cognat. legali* decidit non poſſe filium adoptatum cum filio carnali & naturali adoptantis contrahere durante patria

pote

poteſtate: at filius illegitimus non ſolet naturalis appellari, & ex alia parte non eſt ſub poteſtate patriâ. Ergo cum ipſo non prohibetur matrimonium, vti notarunt prædicti Doctores, quidquid ſine fundamento dicat Baſil. Ponce, *d. cap. 41. num. 4. de filiis illegitimis.*

16 Tertiò dico cognationem legalem, quæ per modum affinitatis contracta eſt inter vxorem adoptantis cum adoptato, & inter vxorem adoptati cum adoptante perpetuam eſſe, eo quòd reuerentia, cui innititur perpetua ſit, ſicuti deciſum eſt in *leg. adoptiuus, 14. ff. de Ritu nuptiar.* Et *leg. regia 8. titul. 7. p. 4.* Et tradit ex omnium ſententia Sanch. *lib. 7. diſputat. 63. n. 24.* Layman. Baſil. Coninch. Gaſpar Hurtado *locis allegatis.* Neque ad alias perſonas hæc cognatio extenditur, cùm de iis tantùm perſonis iura loquantur.

PVNCTVM X.

De impedimento publicæ honeſtatis.

1 *Quid ſit impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis?*
2 *Non eſt iuris naturalis, ſed poſitiui.*
3 *Vnde hoc impedimentum iure antiquo ortum haberet, expenditur.*
4 *Quid Trident. in hoc impedimento ſtatuerit.*
5 *Reſtrictio Concilij ſolùm pro ſponſalibus, non pro matrimonio rato intelligitur.*
6 *Aliqui cenſent ex ſponſalibus nullis ob defectum conſenſus, vel ob aliud impedimentum occultum naſci hoc impedimentum.*
7 *Oppoſitum verius eſt.*
8 *Ex ſponſalibus mutuo conſenſu diſſolutis oriri hoc impedimentum affirmant* Sanch. *& alij.*
9 *Sed contrarium tenendum eſt.*

1 IMpedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis ortum habet ex ſponſalibus de futuro, & matrimonio de præſenti, ex eo namque quòd quis ſponſalia, vel matrimonium cum aliqua contrahat, propinquus fit omnibus conſanguineis ſuæ ſponſæ, & econtra ſponſa propinqua facta eſt conſanguineis ſui ſponſi. Appellatur autem hoc impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, quia iuſtum, & æquum eſt ob publicam honeſtatem, decorem, & decentiam impedire, ne ſponſus cum conſanguineis ſuæ ſponſæ, vel ſponſa cum conſanguineis ſui ſponſi contrahat.

2 Hoc impedimentum non eſt iuris naturalis, vt de ſe conſtat, & fatentur omnes, ſed eſt iure Eccleſiaſtico introductum, vt conſtat *ex cap. ſi quis vxorem. Cap. ſi quis deſponſauerint 27. qu. 2. Cap. litteras de deſpenſat. impuber. Cap. iuuenis. Cap. veniens. c. ad audientiam. Cap. ſponſalia de Sponſal.* & *cap. vnico de Sponſalib. in 6.* & Conc. Trid. *ſeſſ. 24. c. 3. de reform. matr.*

3 Iure antiquo hoc impedimentum ſiue ex ſponſalibus, ſiue ex matrimonio extendebatur ad conſanguineos intra quartum gradum. Nam licèt Textus de hoc impedimento loquentes gradum illius non expreſſerint, ſed ſolùm dixerint extendi ad conſanguineos ſponſi, vel ſponſæ: tùm conſanguinei poſt Innocent. III. *in cap. Non debet de conſanguin. & affinit.* intra quartum gradum, & non vltra reputentur, efficitur hoc impedimentum ad conſanguineos intra quartum, & non vltra extendi.

Rurſus oriebatur ex ſponſalibus, & matrimonio puris hoc eſt abſolutis, & cum certa perſona initis, ſiue valida, ſiue irrita fuerint, modò non fuerint irrita ex defectu conſenſus, nec præiudicium prioribus afferrent, eſt expreſſa deciſio *cap. vnic. De ſponſalib. in 6.* Quare ex ſponſalibus, vel matrimonio conditionatis ante impletam conditionem nullum impedimentum naſcebatur, quia conditio conſenſum ſuſpendit, efficitque ne ſponſalia, vel matrimonia ante illius euentum effectum habeant. Impletâ verò conditione qui cenſent eo ipſo abſque nouo conſenſu ſponſalia, vel matrimonium conſiſtere, affirmabunt naſci impedimentum, ſecus qui nouum conſenſum requirunt. Item neque oriebatur impedimentum ex ſponſalibus metu vel errore perſonæ, vel abſque ſufficiente deliberatione, veróque conſenſu celebratis, quia hæc ſunt nulla ex defectu conſenſus, bene tamen ex ſponſalibus, vel matrimonio ex aliquo alio impedimento, vel ſolemnitatis defectu irritis, vti declarauit Cardinalium congregatio apud Farinacium, & Barboſam *ſeſſ. 24. cap. 3. Concil. Trident.* Et apud Rebellum *in append. ad lib. 4. num. 102.* Quocirca non videtur audiendus Sanch. *lib. 7. diſp. 30. num. 13.* aſſerens ex matrimonio rato celebrato abſque parocho, vel teſtibus nullum impedimentum naſci, qui neque ſpeciem habet contractus. Quippè prædictus contractus nullus non eſt ex defectu ſolemnitatis à Concilio requiſitæ. At Textus *in cap. vnico de ſponſalibus in 6.* decidit ex ſponſalibus, vel matrimonio nullis ex quacumque cauſa præter defectum conſenſus hoc impedimentum publicæ honeſtatis oriri. Ergo ex prædicto contractu nullo neceſſariò oritur, referúntque Farin. Barboſa, & Rebell. deciſum fuiſſe à ſacra Congregatione in hæc verba: *Præſuppoſita declaratione per conſtitutionem Pij V. ſuper hoc decreto* (ſcilicet *ſeſſ. 24. c. 3.*) *cenſuit congregatio oriri impedimentum publicæ honeſtatis ex ſponſalibus per verba de præſenti etiam nulliter contractis, omiſſa forma decreti Concilij ſeſſ. 24. c. 3.* & *conſtat ex c. Ad audientiam de ſponſalib. vbi exiſtente matrimonio nullo ob impedimentum conſanguinitatis oritur publica honeſtas.* Atque ita docent Baſil. Ponce, *lib. 7. c. 35. in fine,* Gaſpar Hurtado *diſp. 21. difficult. 2. num. 7.* Et colligitur ex Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. par. 4. c. 9. num. 5.*

Neque item oritur hoc impedimentum ex ſponſalibus, vel matrimonio irritis ob priorum præiudicium. Verbi gratia promiſiſti ducere Mariam, & ante horum ſponſaliorum legitimam diſſolutionem contrahis cum eius ſorore, ex tali contractu nullo, vtporè præiudicante priori nullum oritur impedimentum, vt expreſsè deciditur *dicto c. vnico. De ſponſalib. in 6.* Et notauit Sanch. *lib. 7. diſp. 68. num. 24.* Gutierr. *c. 103. num. 17.* Difficultas eſt caſu quo priora ſponſalia cum Maria conditionalia eſſent, & contracta cum eius ſorore abſoluta? Qua in re dicendum eſt, ſi ante euentum conditionis ſponſalia de futuro cum eius ſorore contraxeris, nullus eſt contractus, nullúmque impedimentum, quia in præiudicium prioris obligationis nemini te obligare poteras: Quod verum cenſeo etiam iure antiquo ante Concil. Trident. ſpectato. At ſi non ſponſalia de futuro, ſed verum matrimonium ratum contrahas, cum hoc matrimonium validè eſto illicitè contractum ſit, prioribus ſponſalibus conditionatis derogat. Hæc de iure antiquo.

Verùm Conc. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 3. de reformat. matrimonij,* conſtitutionem edidit in hæc verba. *Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacumque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit, vbi autem valida fuerint primum gradum non excedant, quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſeruari.* Ex quo decreto manifeſtè conſtat duplicem reſtrictionem impedimento publicæ honeſtatis factum eſſe; primam ne contrahatur prædictum impedimentum ex ſponſalibus nullis, ſecundam, ne contrahatur vltra primum gradum, cùm tamen iure antiquo ex ſponſalibus inualidis, niſi inualida eſſent ex defectu conſenſus, vel in præiudicium priorum contraherentur impedimentum vſque ad quartum gradum. 4

5 Et licèt aliqui graues Doctores. Nauarr. *cap. 22. num. 58. in man. Hiſp.* Couarru. *4 decret. 2. part. cap. 6. § 2. num. 2.* Ludouic. Lopez. *2. part. inſtru. l. cap. 50.* cenſeant reſtrictionem à Concilio factam non ſolùm de ſponſalibus, ſed etiam de matrimonio rato eſſe intelligendam, eo quòd reſtrictione factâ in acceſſorio cenſenda ſit facta in principali, præcipuè cùm ex matrimonio rato nullo non inueniatur expreſſum naſci hoc impedimentum. Quæ ſententia ante declarationem Pij V. editam anno 1568 in bulla quæ incipit, *ad Romanum,* probabilis eſſe poterat. At poſt prædictam declarationem nullatenus ſuſtinenda eſt. Inquit enim Pontifex, quòd cùm multi dubitauerint, an decretum Concilij Trident. *ſeſſ. 24. cap. 3.* intelligatur de ſponſalibus de futuro, vel etiam de matrimonio de præſenti non conſummato. *Authoritate Apoſtolica tenore præſentium declaramus, & definimus decretum Concilij huiuſmodi omnino intelligendum eſſe, & procedere in ſponſalibus de futuro duntaxat, non autem in matrimonio* (ſicut præfertur) *contracto, ſed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis caſibus, & gradibus, in quibus de iure veteri ante prædictum decretum Concilij introductum erat.* Atque ita obſeruarunt Nauarr. *d. cap. 22. num. 57. in man. latino.* Henriquez *lib. 12. cap. 10. num. 1.* Gregor. de Valen. *tom. 4. diſp. 10. quæſt. 5. punct. 3.* Sanch. *lib. 7. diſp. 70. num. 5.* Gutierr. *cap. 103. num. 13.* Baſilius Ponce, *lib. 7. c. 31. num. 3.* deciſúmque eſt à ſacra Congregatione, prout refert Farinac. & Barboſa *d. lo. cap. 3. Concilij.* Et Rebell. *in append. ad lib. 4. de oblig. iuſtit. num. 102.*

6 Sed an ex ſponſalibus nullis ob defectum conſenſus, vel ob aliud impedimentum omnino occultum naſcatur impedimentum: difficultate non caret. Nam Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 68. à n. 14.* Henriq. *lib. 12. cap. 10.* Baſil. Ponce, *lib. 7. c. 35. num. 10.* Paul. Layman. *lib. 5. ſumm. tract. 10. part. 4. cap. 9. n. 4.* & alij cenſent naſci, eo quòd hoc impedimentum ſtatutum ſit propter indecentiam, quam ſecùm trahit matrimonium cum conſanguinea in primo gradu illius, quacum ſponſalia contraxiſti: hæc autem indecentia ſemper oritur quoties conſtat publicè ſponſalia valida fuiſſe, tametſi de facto irrita ſint. Vnde cùm Concilium dicit ex ſponſalibus quacumque ratione valida non fuerint non contrahi hoc impedimentum, intelligendum eſt verbum *quacumque ratione,* quæ cognoſcitur, & ſcitur.

Sed rectiùs meo iudicio Nauarr. *c. 22. num. 57.* Petrus de Ledeſm. *q. 55. art. 4. in dubio 5. circa ſolutionem tertij.* Vemerum *in append. ad ſpeculum fol. 76.* Rebell. *lib. 3. quæſt. 14.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 21. diffic. 5. num. 4.* Coninch. *diſput. 32. dub. 5. num. 69.* affirmarunt ex prædictis ſponſalibus nullum 7

naſci impedimentum. Quia Concilium generaliter dixit, *ex ſponſalibus quæcunque ratione inualida fuerint nullum impedimentum contrahi.* Ergo abſque fundamento reſtringitur ad ea quæ ſunt publicè inualida. Aliàs neque ex ſponſalibus validis omnino occultis impedimentum oritetur, ſiquidem nulla indecentia eſſet in tali contractu cum conſanguineis ſponſæ. Quapropter non eſt ſpectanda indecentia publica, quæ apud homines oritur, ſed quæ oritur ſpectato ipſo contractu.

8 Deinde eſt dubium, An ex ſponſalibus mutuo conſenſu diſſolutis oriatur ſupradictum impedimentum? Affirmat Sanch. *lib.7. diſp.68. num.21.* Piaſecus *in praxi Episcop.2 p.cap.4.* Layman. *lib.5. ſum. tract. 10. par.4. cap.9. num.3.* Mouentur ex *cap. ſi quis uxorem. Cap. ſi quis deſponſauerit.* Et *cap. acceſſit de Deſponſat. impuber.* & *cap. ſponſam de ſponſalib.* quibus Textibus conſtat hoc impedimentum perpetuum eſſe, nec morte ſponſi, vel ſponſæ ceſſare, quinimo nec diſſenſu vnius, vt probat Textus *in dicto cap. acceſſit.*

9 Sed in contrarium eſt declaratio ſacræ Congregationis apud Farinacium *dicto cap.3.* & apud Rebellum *in dicto append. lib. 4. num 99.* quæ ſic habet. *Si ſponſalia ſoluuntur de conſenſu Congregatio cenſuit eſſe inualida.* Propter hanc declarationem cenſeo ex ſponſalibus, quæ mutuo conſenſu diſſoluuntur, vel quæ diſſoluuntur ex cauſa legitima non oriri dictum impedimentum, quia ea non reputantur à Concilio valida abſolutè, & ſimpliciter eo quòd firmiter, & in perpetuum non valuerint, ſed ſolùm reputantur valida ſecundùm quid, & pro aliquo determinato tempore, ac proinde ex illis non oritur impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis. Secus eſt de ſponſalibus morte alterius diſſolutis; hæc enim ſimpliciter, & in perpetuum valida fuerunt, ac proinde ex illis impedimentum naſcitur. Sic docuit Eman. Saa, *verbo Matrimonium,* vbi de impedimentis dirimentibus, *numer.12.* Baſil. Ponce. *lib.7. cap.36. num.9.* Gutierr. *cap.103. n.11.* Gaſpar Hurtado, *diſput.21. difficult.1. num.5.* Rebell. & Farinac. *loc. alleg.*

PVNCTVM XI.

De impedimento diſparis cultus.

1 *Explicatur hoc impedimentum.*
2 *Non prouenit hoc impedimentum à iure naturali, ſed à poſitiuo Eccleſiaſtico.*
3 *Vnde habeatur hæc irritatio?*
4 *Ex diſpenſatione Pontificis poteſt fidelis cum infideli contrahere.*
5 *Coniugia fidelium cum hæreticis aliqui cenſent eſſe irrita.*
6 *Contrarium omnino tenendum eſt.*
7 *Satisfit oppoſitis rationibus.*
8 *Quamuis matrimonium Catholici cum Hæretico validum ſit, iure tamen Eccleſiaſtico eſt prohibitum.*
9 *An aliquo caſu liceat? Proponitur dubitandi ratio.*
10 *Spectato iure naturæ licitum eſt aliquando hæc inire coniugia: Et quid ſpectato iure Eccleſiaſtico?*
11 *Apponitur quadam illatio pro declaratione ſuperioris ſententiæ.*
12 *Aliquando poteſt Catholicus cum hæretico matrimonium contrahere, etiam ſtante periculo ſubuerſionis, animo tamen firmo ſubuerſioni non aſſentiendi.*
13 *In contrahendo coniugio neceſſariò ſeruandi ſunt ritus, & forma ab Eccleſia Romana praſcripti.*

1 CErtum eſt apud omnes diſparitatem cultus, quæ interuenit inter perſonam baptizatam cum non baptizata impedimentum eſſe matrimonio contrahendo, eo quòd dedecet poſitâ Chriſti inſtitutione matrimonium in Sacramentum eleuante, vt aliquis baptizatus matrimonium ſuſcipiat, quod Sacramentum non ſit. At ſi baptizatus cum non baptizato contraheret, eius matrimonium Sacramentum non eſſet, eo quòd non baptizatus incapax ſit alicuius Sacramenti recipiendi, & nequit ex parte vnius eſſe Sacramentum, & non ex parte alterius, cùm matrimonium vnicum, & indiuiſibile vinculum ſit afficiens duo extrema.

2 Hoc autem impedimentum non prouenit à iure naturali, nam ſtante hac Religionis diuerſitate, coniuges obligari poſſunt ad mutuam cohabitationem, debitique redditionem, & prolis educationem, qui eſt finis, & matrimonij eſſentia, tametſi ea habitatio diſcordiis obnoxia ſit, & prolis recta educatio ſatis periculoſa. Hæc enim ſolùm probant ea coniugia plerunque illicita eſſe, non tamen conuincunt eſſe irrita. Alias Salomon ducens filiam Pharaonis, & Iacob filias Laban, & Ioſeph filiam Putipharis, & Moyſes filias Iethro, & Eſther nubens Aſſuero irrita inirent coniugia, & quod magis eſt ſanctiſſima Monica Auguſtini mater, quæ infideli nupſit, & Clothildes Clodoueo in concubinatu eſſent. Quod non eſt dicendum. Neque his obſtat, quod coniux fidelis priuilegio fidei poſſit ab infideli diuertere, & matrimonium initum diſſoluere aliud contrahendo, quia hæc poteſtas non contradicit matrimonij eſſentiæ, quæ ſolùm eſt, vt coniuges per ſe obligentur ad mutuam cohabitationem, quacum obligatione optimè ſtat, vt ex accidenti excuſentur. Neque item hoc impedimentum iure Diuino poſitiuo conſtitutum eſt, quia nullus eſt Textus, ex quo colligatur. Et licèt Chriſtus Dominus matrimonium fidelium in Sacramentum eleuauerit, non inde probatur inhabilitaſſe fideles ad ineundum matrimonium, quod Sacramentum non eſſet. Quæ eſt communis ſententia Canoniſtarum, & Theologorum, teſte Couarruu. *in 4. decret. 2 p.c. 6. §11. n.1.* Matienzo *lib.5. recop. tit.1. Gloſſ.1. in Rub. n.159.* Sanch. *lib.7. diſp.71. n.7. & ſeqq.* Baſilio Ponce *lib.7. c. 47. n.2 & 3.* Gutierr. *c.104. n.1.* Coninch. *diſp. 31. dub. 3. concluſ.1.* & aliis.

Quocirca ſolo iure Eccleſiaſtico aſſerendum eſt hoc coniugium fidelis cum infideli irritum eſſe, vt prædicti Doctores teſtantur, ex quibus aliqui cenſent iure ſcripto hanc irritationem habere nempe ex Concilio Nicæno primo *can.67. & 69.* vbi æquè punitur nubens infideli, ac ſi duas vxores acciperet, neque admittitur ad pœnitentiam, niſi infidelem relinquat. Et licèt aliqui de ſeparatione quoad thorum, & habitationem explicent, rectiùs videtur explicandus Textus de ſeparatione matrimonij quoad vinculum, ſiquidem ſic conuenit hæc conſtitutio cum *leg. vnica. Cod. de nuptijs gentil.* vbi tanquam adulteria hæc coniugia reputantur. Sed eſto nullus ſit Textus expreſſus, conſuetudine tamen à Romana Eccleſia approbata certiſſimum eſt diſparitatem cultus impedimentum eſſe dirimens matrimonij contrahendi, colligitúrque apertè *ex cap. 28. quæſt. 1.* 3

Ex his infertur ex diſpenſatione Pontificis poſſe fidelem cum infideli matrimonium inire, ſiquidem ſolo iure Eccleſiaſtico irritum eſt. Quinimo ſi grauis cauſa huius diſpenſationis intercedat, periculúmque peruerſionis tum in coniuge, tum in prole caueatur, licita erit talis diſpenſatio, atque ideò non ſolùm validè, ſed licitè contrahi matrimonium poterit, ſicuti notauit Sanch. *lib.7. diſp.71. n.10.* Gutierr. *cap.104. n.2.* Coninch. *diſp.31. dub.3. in fine.* Quod ampliùs conſtabit ex poſtmodum ſubiiciendis. 4

Quoad coniugia fidelis cum hæretico attinet. Aliqui ex Iuriſperitis, etſi pauci ſenſerunt irrita eſſe. Gloſſa *in cap. fin. verbo contra ſubſtantiam de conditionib. appoſit. in.* Hoſtienſ. *in c.1. de coniugio ſeruorum, num 1.* Caietius *de hæreticis num. 157.* Simancas *de Catholic. inſtitutionib. c.40. & 46.* Roias *in ſingul. 218. n. vn.* Quibus fauet *lex 15. tit 1. pa 1.4.* Mouentur ex *can. 72.* ſextæ Synodi generalis in Trullo, vbi hæc verba habentur, *non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari.* Sed ſi quid huiuſmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit irritas nuptias exiſtimari, & nefarium coniugium diſſolui. Expendenda ſunt verba *irritas*, & *diſſolui*, quæ nullitatem coniugij demonſtrant. Præterea quæ lege prohibentur ſi fiant, pro infectis habenda ſunt, *lege non dubium, Cod. de legibus.* At matrimonium Catholici cum Hæretico prohibitum eſt tum iure Diuino, tum Eccleſiaſtico. Ergo habendum eſt pro infecto, iuxta Textum *in capite videtur nobis 35. q.6.* ibi: *Nam quod contra interdictum, & ordinem Eccleſiæ factum eſt ratum non haberi tam Diuinæ, quàm humanæ legis proclamat authoritas; quia ea quam inordinatè ſuperduxit prohibitione retinente vxor non eſt.* 5

Cæterùm omnino dicendum eſt matrimonium Catholici cum Hæretico validum eſſe, vt teſtatur D. Thom. ab omnibus Theologis receptus *in 4. d. 39. quæſt. vnica art.1. ad 5.* & ex Iuriſperitis ferè omnes, prout eos refert, & ſequitur Sanch. *lib.7. diſp.72. à n.2.* Ioann. Gutierr. *cap.104. num.6.* & alij paſſim. Colligitúrque *ex cap. decreuit de hæreticis in 6.* vbi nubens hæretico dote priuatur, non tamen iubetur ſeparari. Probátque vſus, & conſuetudo ab Eccleſia Romana receptus, quo prædicta matrimonia ſuſtinentur, tametſi prohibeantur. 6

Neque his obſtant quæ in contrarium adduximus. Nam canoni 72. ſextæ Synodi reſpondent Sanch. Gutierr. Ægid. & alij nullius eſſe authoritatis, eo quòd ſuppoſititij ſint. Secundò concedendo legitimæ authoritatis eſſe, vt placuit Gratiano *in capite ſextam Synodum. capite habeo 17. diſtinct.* Et colligitur ex Anaſtaſio Bibliothecario *in præfat. ad ſeptimam Synodum.* Reſpondeo antiquis temporibus matrimonia Catholici cum Hæretico irrita fuiſſe, ſicuti colligitur ex Conciliis Carthaginen. III. *can. 12.* & Calcedonenſi, *can. 14* & Illiberitano, *can. 15. 16. & 17.* & Agathenſi *can. 67.* In quibus eodem modo de matrimonio cum Hæreticis, ac de matrimonio cum Infidelibus, & Iudæis eſt ſermo. At poſtmodum conſuetudine abrogata eſt annullatio matrimonij Catholici cum hæretico perſeuerante irritatione, & annullatione fidelis cum infideli. Præterquam quòd nomen hæretici *in prædicto can.72.* non incongruè ſumitur pro infideli, vti explicuit Theodor. Balſaminis *in commentario ad Nomocanonem Photij tit. 12. de hæreticis can. 13.* quem refert, & ſequitur Baſilius Ponce, *in append. ad cap. 46. lib.7. capite 2.* Et conſentit Reginald. *2. tit. prax. lib.31. num.169.* Ad Textum *in capite videtur nobis,* & *ad legem non dubium*, reſpondeo facta contra legem habenda 7

pro

pro infectis, quando lex factum irritat, ſecùs ſi ſuſtinet. In dicto *c. videtur nobis*: non ſuſtinetur coniugium, quia factum eſt viuente priori coniuge, & eum conſanguinea.

8 Verùm eſto matrimonium Catholici cum hæretico validum ſit, iure tamen Eccleſiaſtico prohibitum eſt, vt conſtat ex Conciliis Calcedonenſi, *cap.* 13. Carthagin. *cap.* 12. Laodiceeno *cap.* 10. *&* 31. Illiberitano *can.* 16. Et habetur *cap. non oportet* 28. *q.* 1. & *capit. decreuit, de Hæreticis. in* 6. Deinde pluribus placet iure Diuino poſitiuo hoc matrimonium interdictum eſſe illis verbis Pauli 2. Corinth. 6. *Nolite iugum ducere cum infideli*. Et 1. Corinth. 7. *Si dormierit vir eius, nubat: tamen in Domino*, vt videre eſt apud Iuſtinian. Cornelium, & Tolet. *in ea loca*. Quinimo iure naturali hæc coniugia prohiberi perſuadet periculum peruerſionis, coniugis Catholici, iniquæ educationis prolis, & minus pacificæ cohabitationis, quod plerunque contingit, vt multis comprobat Baſil. *in dicto append. c.* 2. *per totum*.

9 Sed an hoc matrimonium ita ſit prohibitum, vt nullo caſu illud celebrare liceat? difficultate non caret, nam eſto aliquando ceſſet periculum peruerſionis coniugis, iniquæ educationis prolis, & rixoſæ cohabitationis, at negari nequit plerunque tale periculum adeſſe. Ergo obligatio legis, quæ reſpicit periculum frequenter contingens, ceſſare non poterit, ex eo quòd in hoc, vel illo caſu periculum prædictum abſit. Præterea Hæreticus recipiens, & adminiſtrans Sacramentum matrimonij peccat, vtpotè qui obſtat effectui gratiæ recipiendæ. Ergo etiam peccat Catholicus prædicto peccato cooperans. Item exponitur Catholicus periculo non recipiendi verum Sacramentum matrimonij, ſi Hæreticus credat non eſſe Sacramentum à Chriſto inſtitutum, vel ſi credat licitum eſſe libellum repudij, & ſub hac intentione contrahat, quia contrahit ſub intentione eſſentiæ matrimonij aduerſa.

10 Cæterùm omnino dicendum eſt ſpectato iure naturæ licitum eſſe coniugium inire cum Hæretico, & quoties prudenter, & probabiliter creditur periculum ſubuerſionis, & iniquæ educationis prolis, & iurgioſæ cohabitationis ceſſare, ſicuti notauit Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 3. *concl.* 3. & *diſp.* 26. *n.* 21. Nam lex naturalis in tantum obligat abſtinere à prædicto coniugio, quatenus in eo prædictum periculum imminet vt omnes fatentur, ergo ceſſante prædicto periculo ceſſat obligatio abſtinendi. Deinde ſpectato iure Eccleſiaſtico, ſi in aliqua prouincia, vel regno hoc periculum credatur vt in plurimum ceſſare, ceſſat illius obligatio. Quâ ratione aſſerunt Azor. *t.* 1. *inſtit. moral. lib.* *c.* 11. *q.* 5. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 72. *num.* 5. Gutierr. *cap.* 1 4. *num.* 7. Gaſpar Hurtado *diſp.* 24. *difficult.* 2. *in fine*. in Germania, Polonia, Gallia, aliiſque prouinciis, quibus Catholici cum Hæreticis permixtim habitant licita eſſe coniugia, quia periculum peruerſionis, & iniquæ educationis prolis, minúſque pacificæ cohabitationis plerunque ceſſat. Sed vt rectè aduertit Cornel. *in* 1. *Corinth.* 7. *circa finem*. Coninch. *diſputat.* 31. *dub.* 3. *in fine*. Baſil. Ponce, *in append. matrimonij Catholici cum hæretico. c.* 2. *in fine*. Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 14. *n.* 2. cautè in hac parte procedendum eſt. Nam eſto plerunque in illa regione periculum abſit, ideóque lex Eccleſiaſtica non videatur obligare: at ſæpè in vno, vel altero caſu periculum adeſt, & tunc lex naturalis obligat à tali coniugio abſtinere. Præterea eſto periculum abſit, adeſt tamen ſcandalum in tali contractu, maximè ſi Hæreticus palam hæreſim profiteatur. Quapropter vt illud coniugium liceat, periculum ſubuerſionis, & ſcandali abeſſe debet. Et ex his ſoluta eſt prima dubitandi ratio. Ad ſecundam concedo Hæreticum iniquè Sacramentum matrimonij recipere, nego tamen Catholicum ſuæ iniquitati cooperari, cùm poſſit Hæreticus Dei gratia adiutus peccatum illud vitare. Ad tertium ſatis eſt, quod Hæreticus velit celebrare matrimonium, prout eſt ab Eccleſia receptum, quamuis ipſe ex errore priuato contrarium Eccleſiæ cenſeat.

11 Ex his manifeſtè conſtat quoties periculum peruerſionis in aliqua prouincia communiter ceſſat, neque cernitur adeſſe in matrimonio, de quo celebrando tractatur, poterit quis abſque vlla diſpenſatione licitè illud matrimonium inire, quia obligatio tum legis Eccleſiaſticæ, tum naturalis prohibentis matrimonium Catholici cum Hæretico eo caſu ceſſat. At ſi in aliqua prouincia, vbi Catholici non permittuntur ſecure ſuam Religionem profiteri, concedatur aliquibus hæc ſecuritas, rectaque prolis educatio, exiſtimo etſi priuatâ authoritate matrimonium contrahere non poſſint, benè tamen accedente Pontificis diſpenſatione, ſiquidem ſolùm ex obligatione legis Eccleſiaſticæ abſtinere ab eo coniugio tenebantur. Quando autem cenſeantur Catholici hanc ſecuritatem habere prudentis arbitrio relinquitur ſpectatis circunſtantiis. Equidem ſi inter magnos Principes, ſi fidem dent iuramento firmatam ſufficiens ſecuritas reputáda eſt, maximè ſi datæ fidem interſit illius inuiolabilis obſeruatio, vt benè notauit Baſil. Ponce, *in d. append. cap.* 5. *n.* 4. *& ſeqq*.

12 Quinimò verum exiſtimo cum eodem Baſilio *cap.* 6. *&* 7. poſſe Catholicum cum Hæretico matrimonium contrahere cum periculo ſubuerſionis, animo tamen firmo prædictæ ſubuerſioni non aſſentiendi, ſi ex ſubeundo eo periculo magni fructus ſperentur, vt ſi ſperetur multorum Catholicorum conuerſio, eorum tranquillus ſtatus, & Eccleſiæ Catholicæ non leue augmentum, Pontificemque debere in ſua lege Eccleſiaſtica diſpenſare, quia periculum peccandi ſubire non eſt intrinſecè malum, quin ex rationabili cauſa honeſtari poſſit, vt multis exemplis comprobaui *tract. de charit. d.* *vlt. de ſcandalo*. Et *tract. de peccatis diſp.* 2. *pag.* 9. §. 3. Et colligitur manifeſtè ex illo *Iudith* 9. quæ ob populi liberationem periculo non leui amittendæ caſtitatis ſe expoſuit, & ex illo *Eſther* 2. quæ nubens Aſſuero abſque ſuæ Religionis manifeſtatione periculum ſubiit deſerendi Religionem, vel ſaltem præcepta Diuina de ciborum abſtinentia tranſgrediendi, prout hæc omnia ponderat Serarius in prædicta lo. 2.

In contrahendo hoc coniugio ſeruandi neceſſariò ſunt ritus, & forma ab Eccleſia Romana præſcripti, & nullatenus permittendi qui iniquæ ſectæ, & erroris profeſſio fuerint. Illis autem ſeruatis optimè poteſt Parochus huic matrimonio aſſiſtere, & hæreticus licentiam concedere; quia aſſiſtit cuidam contractui de ſe licito, Sacramentique celebrationi, quæ rectè peragi poterat. Quod verò ab Hæretico iniquè recipiatur, & miniſtretur nec Parocho, nec Epiſcopo tribuendum eſt, vt latiùs proſequitur Baſil. Ponce, *d. append. cap.* 9. 13

PVNCTVM XII.

De impedimento criminis.

1 *Duplex eſt crimen inhabiles reddens ad matrimonium.*
2 *Explicatur vtrumque crimen.*
3 *Examinatur, an occiſio coniugis abſque adulterio præſtet impedimentum?*
4 *Requiritur ad hoc impedimentum, vt occiſio phyſicè facta ſit, vel ſaltem eius conſilio, & mandato.*
5 *Secundò requiritur, vt occiſio fiat intentione ineundi matrimonium cum coniuge ſuperſtite.*
6 *Tertiò ſufficit ſiue occiſio ſit vxoris, ſiue viri.*
7 *Si vterque matrimonium contracturi infideles ſint, cùm adulterium committunt, vel occaſionem præſtant, verius eſt impedimentum non eſſe.*
8 *Vt adulterium impedimentum præſtet requiritur matrimonium vtrique contracturo eſſe notum.*
9 *Item eſt neceſſarium, vt adulterium copula inter vas fœmineum copuletur.*
10 *Quale debeat eſſe hoc matrimonium contractum, ex quo hoc impedimentum oriatur.*
11 *Qualis promiſſio de matrimonio contrahendo. Et primò debet eſſe externa, & acceptata.*
12 *Aliquibus placet fictam non ſufficere. Sed verius eſt oppoſitum.*
13 *Non opus eſt eſſe promiſſionem mutuam, etſi aliqui contrarium affirment.*
14 *Debet eſſe promiſſio pura, non conditionalis.*
15 *Promiſſio matrimonij poſt mortem coniugis eſt irrita.*
16 *Prædicto impedimento criminis annectitur raptus, vti iam explicatum eſt.*

DVplex eſt crimen, in cuius pœnam Eccleſia inhabiles reddit reos ad matrimonium contrahendum non abſolutè, ſed cum ea perſona, quacum delinquens contrahere intendens delictum commiſit, vt rectè aduerſus Palacios notauit Sanchez ex communi ſententia, *lib.* 7. *diſp.* 78. *numero* 21. Gutierr. *cap.* 105 *num.* 25. Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 5. *concl.* 5. Ratio huius prohibitionis eſt, ne ſpe coniugij futuri coniugi innocenti mors immineat. 1

Primum crimen eſt adulterium ſimul cum occiſione coniugis proprij, vel alieni. *Cap.* 1. *cap. ſignificaſti. Cap. ſuper hoc De eo qui duxit in matrimonium. Cap. de conuerſione infidelium. cap. ſi quis viuente* 31. *q.* 1. Secundum eſt adulterium cum promiſſione factâ de matrimonio poſt obitum coniugis contrahendo, vt conſtat ex *capite* 1. *Cap. veniens*. Et præcipuè *ex capite fin. De eo qui duxit in matrimonium*. Et *capite relatum.* 31. *quæſtio* 1. Non ſufficit adulterium, vt impedimentum matrimonij contrahatur, ſed opus eſt adulterio occiſionem coniugis, vel futuri coniugij promiſſionem adiungi, vt notatur expreſſè *in cap. ſignificaſti, de eo qui duxit vxorem, &c.* Et *lege regia. fin. tit.* 2. *part.* 4. iuxta quam doctrinam intelligendi ſunt Textus *in cap.* 1. *& c. illud verò* 10. *quæſt.* 1. generaliter aſſerentes nemini licere ducere eam, quam per adulterium polluit, hoc eſt ſi ſimul cum adulterio mortem viri machinatus eſt, vel coniugium promiſit. Et *cap.* 1. *de eo qui duxit in matrimonium*, vbi inquit Textus, *nullus copulet matrimonio, quam prius polluerat adulterio, illam maximè, cui fidem dederat vxore ſua viuente, aut quæ machinata eſt in mortem vxoris*. Verbum illud *maximè* intelligendum eſt demonſtratiuè, id eſt inquam, vel ſimili quæ prius dicta determinat, vt benè notauit Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 5. *concl.* 5. *num.* 64. Gutierr. *cap.* 105. *num.* 2. Et tra- 2

dit Abbas *d.cap.1.num.3.* Alexand.de Neuo *numero* 6. Præpoſit.*numero* 2. Neque item ſufficit promiſſio de matrimonio contrahendo, ſed neceſſariò debet adulterio adiungi, vt conſtat *ex cap.relatum.31.quæſt.1.cap.1.Cap.veniens.* Et *cap.fin. de eo qui duxit in matrimonium*, &c. Et tradunt omnes Doctores

3 Dubium autem eſt, An occiſis coniugis proprij, vel alieni abſque adulterio præſtet impedimentum occiſori, ne matrimonium cum coniuge ſuperſtite contrahat? Qua in re Sanch.*lib.7.diſp.79.n.9.* refert plures affirmantes adulterium neceſſariò requiri alios negantes. Sed ipſe diſtinctione vtitur. Si enim (inquit) vterque machinatus eſt mortem coniugis inhabiles ſunt ad contrahendum inter ſe, tametſi adulterium ab ipſis commiſſum non ſit: at ſi vnus ex illis tantùm mortem machinatus eſt, adulterium adeſſe debet, vt impedimentum contrahatur. Prior pars videtur manifeſtè probari *ex c.laudabilem.1. De conuerſione infidelium*, vbi nullâ mentione factâ adulterij Sarracenos, qui ex mandato & conſilio vxorum viros peremerunt matrimoniis cum illis vxoribus interdicitur. Secunda pars ſcilicet requiri adulterium, quando vnus tantùm mortem machinatus eſt, colligitur *ex cap.ſi quis viuente. 30.q.1.c.1. Cap.ſuper hoc. Cap.ſignificaſti, de eo qui duxit in matrimonium*, & aliis, vbi ſemper cum machinatione mortis adulterium coniungitur. Atque ita docent Ioann. Andreas *in cap.ſuper hoc, de eo qui duxit in matrimonium.* Et *cap.1.num. 2.de conuerſione infidelium.* Et *ibi* Abbas *num.8.* Nauarr. *cap. 22 n.46.* Gregor. Lopez *leg.fin.tit.2.part. 4. verbo qualquiera.* Bellarm. *lib.1.de matr.c.21.verſ.crimen homicidy.* Valen. *4.t. diſp.10.q.5.punct.3.de impedimento criminis.* Tolet.*lib.7.cap.6. num.3.* Thom.Sanch.*lib.7 diſp.78.n.9.* Gutierr.*cap.105.num. 12.* Coninch.*diſput.31.num.52.* Baſilius Ponce, *lib.7.cap.45. num.4.* Gaſpar Hurtado *diſp.23.difficult.1.n.3.* Laym. *lib.5. ſum.tract.10.part.4.cap.10.num.2.*& alij.

4 Vt verò hæc crimina occiſionis, & adulterij impedimentum pariant aliquæ conditiones requiruntur. Primò requiritur, vt occiſio Phyſicè ab adultero facta ſit, vel ſaltem eius conſilio, & mandato, vt colligitur ex *cap.ſi quis viuente.31. q.1.* Et *cap.1.de conuerſione infidelium.* Neque ſufficit mortem eſſe attentatam, vel conſilium, aut mandatum dediſſe, ſi illius non fuit cauſa, vt pluribus comprobant Sanch. *lib.7.diſp.78.à n.5.* Gutierr. *cap.105. à n.7.* Paulus Layman. *dicto cap.10 n.1.* Quinimò ſecundùm probabiliorem ſententiam, quam defendit Gloſſa *in dicto cap.ſi quis viuente, verbo occidiſſe.* Et *cap.1. de eo qui duxit, in fine.* Et ibi Abbas, *n.vlt.* Henriq. *lib.12. cap.14.n.2.* Sanch. *dicta diſp.78.num 6.* Gutierr.*cap.105.num. 8.* Coninch.*diſp.31.dub.5.num.50.* Layman. *d.cap.10.num.1.* & alij. Non ſufficit ratam habere prædictam occiſionem, quia ratihabitio non eſt cauſa occiſionis, ſed ſupponit occiſionem factam. Neque obſtat ratihabitionem mandato comparari. *Reg.ratihabitionem. De Regulis iuris in 6.* quia id intelligitur de his quæ ſolùm à voluntate ratum habentis pendent, vel in iis quæ iure diſponente pro mandato reputantur, quod tamen in præſenti non contingit.

5 Secundò requiritur, vt occiſio fiat intentione ineundi matrimonium cum coniuge ſuperſtite. Nam hoc impedimentum ſtatuitur, ne cupiditate alieni matrimonij coniuges occidantur, qui finis locum non habet in iis, qui vt liberiùs libidini vacent, vel ob vitandam accuſationem, vel ob aliam cauſam coniugem occidunt; vti tradit D. Thom. *in 4.d.37. q.2.art.2.* Paludan. *ibi.* Henriq. *lib.12.cap.14.n.2.* Valen. *t.4. diſp.10.q.5.punct.3.* Sanch. pluribus relatis, *lib.7. diſput.78. num.13.* Gutierr. *cap.105.num 16.* Coninch.*diſputat.31.dub.5. num.51.* Layman.*lib.5.ſum.tract.10.part.4.cap 10.num.2. verſ. tertio.* Baſil. Ponce, *lib.7.cap.45. num.5.* Gaſpar Hurtado *diſp. 21.* Intentio verò ineundi matrimonium debet eſſe cum perſona determinata; aliàs ſi coniugem occidas animo ineundi matrimonium abſque determinatione perſonæ impedimentum non contrahis, eo quòd non cenſeatur vera contrahendi matrimonium intentio. cùm matrimonium eſſe non poſſit cum incerta. vti notauit Matienzo *lib.5.recopil.tit.1.Rub.gloſſ. 1.n 190.* Sanch *lib.7.diſp.78.num.18.* Gutierr.*cap.105.num 22.* Ægid. Coninch.*d.diſp.31. dub.5.num.55.* Layman. *dicto capit. 10.num.2.* Si tamen occidas animo ineundi matrimonium cum vna ex filiabus Petri. Placet Vemeruz *in ſuo ſpeculo coniug.3.part.34.in fine.* Sanch. & Gutierr. *ſuprà*, te impeditum eſſe à contrahendo cum qualibet illarum, quia omnes nuncupatim, & expreſsè intentæ fuerunt. Quod difficultate non caret. Nam eſto intentæ omnes ſint; ſunt tamen intentæ ſub indifferentia, & indeterminatione, quacum matrimonium conſiſtere nequit. Inſuper requirunt Baſil. *lib.7. cap.45.num. 4.* Gaſpar Hurtado *diſp.23. difficult.1. num.3.* intentionem hanc exterius indicari, quia aliàs ab Eccleſia quæ de occultis non iudicat puniri non poterit. Sed rectiùs alij Doctores huius limitationis non meminerunt, quia Eccleſia non punit intentionem præcisè, ſed occiſionem externam eâ intentione factam, cùm puniat lege ipſa, & non per ſententiam opus non eſt de intentione conſtare. Argum. deſumpto *ex Clement. 1.§.verùm de hæreticis.* vbi Inquiſitores excommunicantur qui odio, vel amore ducti iniuſtitiam reis faciunt, illud certum in foro externo eam intentionem ſemper adfuiſſe præſumitur, quoties occiſo coniuge intendit adulter matrimonium cum ſuperſtite inire, vti aduertit Sotus *in 4.d.37.q.vnic.art.4.caſu. 5.* Sanch. aliis relatis, *d.diſputat.78. num.19.* Gutierr. *c.105. num.23.*

Tertiò alij è quorum numero eſt Victoria *in ſumma de matrim.n.292.* Ledeſm.*2.p.4.q.61.art.2.poſt 3.propoſit.* Cenedo *in ſum.Sacram.* vbi de matr.*c.5.ad finem, in comment.num.38.* Et probabile reputat Henriq. *lib.12. c.14. n.2. in com. litt. V.* requiritur occiſionem debere eſſe vxoris, non viri Textus *in c.1.c. ſuper hoc.c.ſignificaſti, de eo qui duxit in matrimonium*, de ſola vxoris occiſione loquuntur, qui ad viri interfectionem, vtpote minus frequentem non debent extendi. Sed hæc ſententia ſuſtinenda non eſt, nam eſto relati Textus ſolum loquantur de vxoricidio; at Textus *in c.ſi quis viuente 31. q.1.* Et *c.1.de conuerſione infidelium.* expreſsè de viricidio loquuntur. Præterquam quòd eadem eſt ratio, & diſpoſitum in vno correlatiuo in alio cenſeri debet diſpoſitum. Atque ita docent Gloſſa *in c.fin.de eo qui duxit in matrimonium.* Matienzo *lib.5.recopilat.tit.1. Gloſſ.1. Rubric.n.197.* Sanch. innumeros referens *d.diſp.78.n.8.* Gutierr.*c.105.n.10.* Coninch. *diſp. 31.dub.5.concl.3.n.55* Baſil. Ponce *lib.7.cap.45 n.5.* Layman. *dicto c.10.num.2.* Quod verum habet, tametſi occidens infidelis ſit, modò adulter fidelis exiſtat, nam licet Eccleſia infidelium delicta punire nequeat, poteſt tamen fideles punire ſi delicto cooperati ſint, eos ad matrimonium inhabilitando. Cenſebuntur autem delicto cooperari, tum ſi ex eorum conſilio mors coniugis euenerit, tum ſi adulterium commiſerint: vt tradit Sanch.*lib.7.diſp.78. n.3.* Gutierr.*c.105.n.6.* Coninch. *diſp.31.dub.5.concl.3.* Tolet. *lib 6.ſum.c.6.n.2.* Philiarc. *de officio Sacerdotis,t.1.2 p.lib.2.c.5.impedim.4.* 6

Verùm ſi vterque matrimonium contracturi infideles ſint, cùm adulterium committunt, vel occiſionem præſtant, vel promiſſionem faciunt futuri coniugij, verius videtur impedimentum non contracturos poſtmodum ad fidem conuerſos, eo quòd delictum ob cuius cauſam eſt appoſitum impedimentum non fuerit in Eccleſia conſummatum, hoc eſt perfectum, & integrè patratum à fideli Eccleſiæ ſubiecto, vti notauit Sanch. *diſp.79.num.43.* Layman *lib.5.ſum.tract.10.part.4. cap.10.num 6* 7

Quoad adulterium attinet, quod ſimul cum occiſione, vel coniugij promiſſione coniunctum eſſe debet: requiritur, vt vtrique contracturo matrimonium notum ſit, aliàs non erit perfectè adulterium præbens occaſionem captandæ mortis coniugi, vt colligitur *ex cap.1.de eo qui duxit in matrim.* Quare ſi vir coniugatus cum fœmina ignara coniugij copuletur, & animo ineundi cum ea matrimonium ſuam vxorem interficiat, non erit à coniugio impeditus, quia ex parte fœminæ non fuit adulterium formaliter. Quod verum credo eſto fœmina coniugata eſſet, quia adulterium, quod ipſa commiſit non potuit eſſe occaſio captandæ mortis coniugi a ſe ignoratæ, vti notarunt Sanch. *dicta diſp.78. num.12.* Gutierr. *d. cap.105.num.14.& 15.* Coninch. *diſp.31.dub.5.num.53.* Layman. *lib.5.ſum.tract.10 part.4.cap.10. num.2.* Excuſat ab hoc impedimento quælibet ignorantia etiam craſſa, & ſupina ſecundùm Sanch. *diſp.79.num.38.* Rebellum *lib.3.q.8.* eo quòd hæc ignorantia non ſit iuris, ſed facti. In facto autem excuſat quælibet ignorantia iuxta reg. *ignorantia de Regul.iuris in 6.* Præterquam quod hoc impedimentum naſcitur ex adulterio, ad quod omnes fatentur dolum eſſe neceſſariò requiſitum. Ex *leg. penult. ff. ad leg.Iuliam de adulter.* At dolus conſiſtere non poteſt cum ignorantia. Sed rectiùs Nauarr.*cap.22.num. 46.* Valen.*t.4.diſp.10.q.5.punct.3.* Coninch. *diſp. 31. dub.5. num.61.* Gaſpar Hurtado *diſp.23.difficult.2 num.7.* & alij plures relati à Sanch. *ſuprà*, cenſent ſolam ignorantiam, quæ ab adulterij culpa excuſat excuſare ab hoc impedimento. Cùm autem ſola ignorantia probabilis non craſſa, & ſupina à culpa adulterij excuſet, ſola prædicta ignorantia ab hoc impedimento excuſare poteſt Neque obſtat quod adulterium non reputetur ſtante qualibet ignorantia ad incurrendas pœnas latas *in lege Iulia de adulteriis*, quia illæ pœnæ, vtpotè grauiſſimæ meritò exigunt adulterium dolo commiſſum. At hoc impedimentum non tam in pœnam adulterij, quàm pro remouenda occaſione inſidiandi vitæ coniugi ſtatutum eſt, ſufficit ergo adulterium eſſe culpabile. Secundò eſt neceſſarium, vt adulterinà copula intra vas fœmineum conſummetur, aliàs non erit perfectè adulterium impedimentum præſtans, vti docuit Gloſſa, Cardinalis, Abbas, & alij in *dicto cap.fin.de eo qui duxit in matrimonium.* Sanch. *lib.7. diſp 79 à princ.* Gutierr.*d.cap.105.num.28.* Deinde neceſſarium eſt, vt matrimonium verum ſit, aliàs re ipſa adulterium non erit, vt docent prædicti Doctores Sanch. *numero* 20. Gutierr.*num.24.* Tandem requiritur vt adulterium ſimul cum promiſſione futuri coniugij, vel coniugis occiſione durante eodem matrimonio contingat; nam ſi aliquod ex his diſſoluto coniugio eueniat impedimentum non præſtat, ſicuti notarunt Syluest. *verbo Matrimonium. 8.q.9. dicto.5.* Sotus *in 4.diſt.37.q. vnica. art.4.* 8

*art.*4. Sanch.*diſp.*79.*num.*5.Coninch.*dub.*5.*num.*60. Layman. *d.cap.*10.*num.*3.

9 Cùm autem adulterium vt impedimentum ſit matrimonij contrahendi requiratur neceſſariò coniungi occiſioni coniugis, vel matrimonio inter ipſos adulteros contracto, vel fidei datæ de matrimonio poſt mortem ineundo: ſupereſt explicandum qualiter hoc matrimonium contrahi, qualitérque fides dari debeat, vt locus ſit prædicto impedimento. Aliqui è quorum numero eſt Gaſpar Hurtado *diſp.* 23. *difficult.*2. *num.*8. cenſent inſufficiens eſſe clandeſtinum matrimonium, eo quòd hæc ſit pœna quæ reſtringenda eſt, & non amplianda, videtúrque appoſita pro matrimonio, quod aliàs validum foret, niſi coniux viueret, quódque ſolùm præſtat occaſionem captandæ mortis coniugi. Sed rectiùs Sanch. *lib.*7.*diſp.*79.*n.*8. Coninch. *diſp.* 31. *dub* 5. *num.* 61. *in fine*, cenſent ſufficere quodlibet matrimonium attentatum, etiamſi clandeſtinum ſit: nam Textus hoc impedimentum indicentes ſolùm ponderant matrimonij attentationem, cùm ſciant neceſſariò irritum eſſe debere, eo quòd viuente coniuge contrahatur. Aliàs ſi matrimonium attentaretur contrahi cum conſanguinea inſufficiens eſſet, quod non eſt dicendum, cùm hic contractus eſto ſponſalia non conſtituat, præbet tamen ſufficientem anſam captandi coniugi mortem.

10 Promiſſio verò de matrimonio contrahendo debet eſſe externa, & acceptata, aliàs non eſt vera promiſſio, nec de ſe nata obligationem parere, vt fatentur ferè omnes Doctores. Aliqui ſcilicet Coninch. *diſp.*31.*dub.*5. *num.*58. Baſil. Ponce, *lib.*7.*cap.*45.*num.*2. Rebell.*lib.*3.*q.*8. Gaſpar Hurtado *diſp.*23. *difficult.* 2. *num.*9. cenſent taciturnitatem eſſe ſufficiens ſignum conſenſus, eo quòd vt quid fauorabile promittatur. In iis autem quę vt fauorabilia offeruntur conſenſus præſumitur ex ſola taciturnitate. Sed rectiùs Sanch. *diſp.*79. *num.*25. Gutierr. *dicto cap.*105. *num.*28. cenſent inſufficientem eſſe taciturnitatem. Nam eſto matrimonium vt quid fauorabile offeratur de facto, vt offertur fauorabile non eſt. Tum quia acceptans inhabilis redditur ad illud matrimonium contrahendum & pœnis Eccleſiaſticis ſubiicitur. Tum quia in probabili ſententia obligatur ad repromittendum, quod oneroſum eſt. At cùm promiſſio non eſt gratuita, ſed oneroſa, onúſque continet, non cenſetur acceptari ex ſola taciturnitate, vt tradunt Doctores *in regula. Qui tacet, de Reg. Iuris, in* 6. Et *leg. quæ dotis, ff. Soluto matrim.* Neque obſtat quod promiſſarius ignorauerit onus, quod ex acceptatione promiſſionis ſubiit, quia ea ignorantia vtpotè iuris non præſumitur, & cùm taciturnitas ſola iuris præſumptione conſenſum inferat, nullatenus in præſenti inferre poteſt.

11 Secundò requirunt plures, vt promiſſio vera ſit ſcilicet ex animo ſe obligandi, implendique promiſſum, quia aliàs non eſt vera promiſſio, ſed promiſſionis fictio. Et cùm hoc impedimentum aduerſus promittentes feratur, neceſſariò debent verè promittentes eſſe, quia verba maximè in pœnalibus propriè intelligenda ſunt. Et explicari poteſt exemplo legis inducentis irregularitatem rebaptizantibus, & excommunicationem hæreſim proferentibus, qui fictè rebaptizent, vel hæreſim proferant, & non ex animo nulla ex prædictis pœnis ligantur. Atque ita docent Henriq. *lib.*12. *cap.*14. *num.*3. Saa, *verbo Matrimonium*, vbi de impedimentis *num.*7. Man. 1. *tit. ſum. cap.*229. *num.*7. Gaſpar Hurtado, *diſp.*23. *difficult.*2 *num.* 9. Et probabile reputat Layman. *lib.* 5. *ſum. tract* 10. *part.*4 *cap.* 10. *num.*4. Sed probabilius eſt promiſſionem fictam ſufficere ad prædictum impedimentum inducendum, modò fictio exteriùs non appareat, ſicuti docuit Sanch. *dicta diſp.*79. *num.* 10. Gutierr. *dicto cap.* 105. *num.* 18. Coninch. *dub.* 5. *num.* 57. Quia ex promiſſione ſeriò facta & cuius fictio non cognoſcitur neque anſa occidendi coniugem naſcitur, ac ex vera promiſſione. Ius autem hoc impedimentum conſtituit ad dictam occaſionem tollendam. Ergo promiſſioni apparenter veræ hoc impedimentum cenſeri debet appoſitum.

12 Tertiò aliquibus placet, neque improbabiliter promiſſionem debere eſſe mutuam, vt impedimentum præſtet. Nam aliàs non eſt promiſſio de ſe ſufficiens ad ſponſalia conſtituenda. Iura autem exigentia ad hoc impedimentum matrimonium de præſenti, vel fidem datam de coniugio futuro indicant neceſſarium eſſe, vt illud matrimonium celebretur, qualiter aliàs eſſet celebrandum, & ea fides detur, quæ ad ſponſalia conſtituenda ſufficit. Sic indicat Gloſſ. *in cap. ſignificaſti. De eo qui duxit, &c.* Et tradit Bellarm. *lib.*1. *de matr. cap.* 22. *caſu ſecundo.* Henriq. *lib.* 12. *cap.* 14. *num.* 3. Vgolin. *de Sacram. tract. de matr. cap.* 19. *num.* 8. & inclinat Layman. *d. cap.* 10. *num* 4. *verſ. quinta conditio.* Sed contrarium probabilius cenſuit Sotus *in* 4. *diſp.* 37. *q. vnica art.* 4. §. *ſecundus caſus.* Angles *in* 4. *ſentent. part.* 1. *vbi de matr. impedim. quæſt. de diuortio ob adulterium. art.* 3. Sanch. *lib.*7. *diſp.*79. *num.* 20. Rebell. *lib.* 3. *q.* 8. Baſilius Ponce, *lib.*7. *cap.*45. *num.*2. Gaſpar. Hurtado, *diſp.* 23. *difficult.* 2. *num.*9. & alij communiter. Colligitúrque *ex cap. ſignificaſti. de eo qui duxit in matrimonium*, vbi maritus impeditur à matrimonio contrahendo, eo quòd viuente vxore fidem puellæ dederit de matrimonio contrahendo. Neque ibi indicatur puella viciſſim ſuam dediſſe fidem. Adde in omnibus hoc impedimentum ſtatuentibus ſolùm requiſitum eſt adulterium cum promiſſione coniugij. Ergo ſi hæc promiſſio coniugij eſſe poſſit, quin mutua ſit, vt probabilius defendimus, *diſp.* 1. *huius tractatus*, interueniente adulterio impedimentum præſtabit.

Quartò placet Nauarr. *lib.* 4. *conſil. conſ.* 2. *de eo qui duxit.* 13
Rodrig. *cap.* 129. *concluſ.* 5. Sanch. *lib.*7. *diſp.*79. *num.* 11. promiſſionem conditionatam ſufficere ad hoc impedimentum inducendum, eo quòd promiſſio conditionata vera promiſſio ſit, obligans promittentem conditionis euentum expectare, ideóque anſam præbet mortis coniugi captandæ; quæ eſt ratio ſtatuendi hoc impedimentum. Sed rectiùs procedunt Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 5. *num.* 59. Gaſpar Hurtado, *diſp.* 23. *difficult.* 2. *num.* 10. quibus adhæret Layman. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 10. *verſ. ſexta conditio*, aſſerentes promiſſionem debere eſſe puram, & aut ſaltem ante mortem coniugis purificatam, quia eſto promiſſio conditionata obliget expectare conditionis euentum, at pendente conditione nullatenus debet cenſeri ſimpliciter & abſolutè promiſſio. Cùm autem hoc impedimentum promiſſioni coniugis annexum ſit, de promiſſione vera, & propria, & quæ aliàs coniugij obligationem induceret, intelligi debet. Quippè verba legis maximè in pœnalibus non extendenda, ſed potiùs reſtringenda ſunt, & hæc ratio probat, eſto ex prædicta promiſſione daretur anſa occidendi coniugem, quia ob ſimilitudinem rationis non debet fieri in pœnalibus extenſio. Præterquam quòd ex promiſſione conditionata ante mortem coniugis non æquè datur occaſio occidendi coniugem, ſicuti ex promiſſione abſoluta, ſiquidem ex prædicta promiſſione concipitur ſpes certa coniugij, ſed ſub dubio, & ſub conditionis euentu.

Ad extremum obſeruandum eſt promittentem alteri coniugium poſt mortem ſuæ coniugis grauiter peccaturum, vt 14
deciditur *in cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium.* Quinimò probabilius eſt eam promiſſionem irritam eſſe non ſolùm quando impedimentum præſtat matrimonij contrahendi, quod certiſſimum eſt, ſed etiam quando ex ea promiſſione impedimentum non oritur, eo quòd non ſit occiſioni, vel adulterio coniuncta; quia hæc promiſſio à iure reprobatur, vtpotè quæ anſam præbet inſidiandi vitæ coniugis, Argum. *cap.* 2. *de conceſſ. præbendæ.* vbi ob hanc cauſam redditur irrita promiſſio beneficij vacaturi. Et tradunt in præſenti Abbas *in cap. fin. num.* 2. *de eo qui duxit.* Et *ibi* Alexand. de Neuo *num.*4. Ancharran. *cap. ſuper hoc, num.* 1. *eodem tit.* Lancellot. *inſtitut. iuris Canon. lib.* 2 *titul. de diuortiis.* §. *cum ea autem verbo dederint.* Sanch. *lib.*7. *diſp.*79. *num.*40. Laym. *lib.* 5. *ſum. tract.* 10. *part.* 4. *cap.* 10 *in fine.*

Huic impedimento criminis annecti poteſt impedimen- 15
tum raptus, quod nouo iure Conc. Trident. *ſeſſ.* 24. *cap* 6. *de reformat.* ſtatutum eſt inter raptorem, & raptam, quandiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, de quorum intellectu ſatis diximus *hac diſp. p.* 1. §. 2. *à n.* 20.

PVNCTVM XIII.

De impedimento Ligaminis.

IMpedimentum ligaminis appellatur ipſum matrimonium rectè contractum, quo ligatur coniux, ne poſſit eo durante aliud matrimonium inire. Hoc impedimentum non ſolùm iure Eccleſiaſtico, ſed etiam naturali, & Diuino ſtatutum eſt, vt latiùs diximus, *diſp.* 3. vbi de vnitate, & indiſſolubilitate matrimonij. At eo matrimonio diſſoluto per mortem ceſſat impedimentum matrimonij contrahendi.

§. I.

Qualiter conſtare debeat de coniugis obitu, vt poſſit ſuperſtes aliud matrimonium inire?

1 *Debet eſſe certus de coniugis morte.*
2 *Aliqui diuerſam certitudinem requirunt, ſi authoritate publicâ, & non priuatâ matrimonium contrahendum ſit.*
3 *Verius eſt eandem certitudinem requiri ſiue propriâ, ſiue Iudicis authoritate contrahatur.*
4 *Prudentis arbitrio remittitur certitudo moralis ad contrahendum matrimonium requiſita.*
5 *Vnius teſtimonium ſufficere plures affirmant.*
6 *Alij oppoſitum cenſent.*
7 *Conciliantur ſupradictæ ſententiæ.*
8 *Qualiter fama de morte coniugis certitudinem moralem præſtet?*

VT poſſit coniux ſecundum matrimonium inire, certus 1
eſſe debet de morte prioris coniugis, eo quòd noui matrimonij

trimonij contractus cedit in præiudicium illius, ſi forte ſuperſtes ſit, quique iure ſuo in caſu dubio ſpoliandus non eſt. Præterquam quòd præſumendus eſt viuere, dum contrarium probatum non fuerit, vt conſtat *ex leg. vlt. Cod. de ſacroſanctis Eccleſiis.* Atque ita tradunt omnes *in cap. in præſentia de ſponſalib.* Quo Textu corrigitur *lex vxores ff. de diuortiis*, quæ vxori dubitanti de morte coniugis abſentis licentiam concedit nubendi poſt quinquennium expectatum, vel poſt quadriennium, vt habetur *in leg. vxor. Cod. de Repudiis.* Itémque correctum eſt *Authent. hodie Cod. de Repudiis*, vbi vxori audienti virum in bello obiiſſe interdicuntur nuptiæ, quin priùs per ſe, vel per alium adeat belli ducem, ipſéque iuret obiiſſe, & aliorum teſtimonia recipiat, & inſuper expectet per annum. Non enim hanc diligentiam præſtare tenetur. Satis enim eſt, ſi abundè certa reddatur de morte coniugis, vti deciſum eſt *in dicto cap. in præſentia*, & ita tradunt Gutierr. *lib. 2. pract. q. 8. num. 5.* Et *de matr. cap. 51. n. 1.* Sanch. *lib. 2. diſp. 46. num. 1. & 2.* & alij apud ipſos.

2 Dubium tamen eſt quæ certitudo requiratur de morte coniugis, vt quis poſſit tum propria authoritate, tum authoritate Iudicis aliud inire matrimonium? Plures, grauéſque Doctores relati à Sanch *lib. 2. diſp. 46. num. 5.* cenſent ad contrahendum matrimonium propriâ authoritate ſufficere certitudinem probabilem, ſecùs verò ad contrahendum authoritate Iudicis. Priorem partem probant *ex cap. cum per bellicam, 34. quæſt. 2.* ibi. *Nec tamen culpabilis iudicetur qui perſonam eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur aſſumpſit.* Et *ex cap. quoniam §. Porrò, verſ. ſi autem. Vt lite non conteſtata*, ibi: *Si autem de carnali coniugio ſit agendum, tamdiu alteruter coniugum expectetur, donec de ipſius obitu verſimiliter præſumatur.* At exiſtimationem, ſeu veriſimilitudinem certitudo probabilis, ſeu opinio præſtat. Ergo hæc ſufficit. Præterea operans ex credulitate probabili prudenter cenſetur operari. Secundam partem probant *ex cap. in præſentia de ſponſalibus.* ibi. *Nec permittas eos authoritate Eccleſiæ contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte virorum.* Et ratione confirmatur; nam Eccleſia nequit coniugem, quem ſuâ authoritate in matrimonium coniunxit liberum declarare ad nouum matrimonium ineundum, quin ei conſtet prius diſſolutum eſſe.

3 Cæterùm verius exiſtimo eandem certitudinem requiri, vt quis propriâ authoritate nouum contrahat matrimonium, & vt Iudex id permittat, eo quòd Textus in *cap. in præſentia, de ſponſalib.* æquè de vtroque caſu loquitur: Inquit enim. *Non poſſunt tales ad aliorum conſortium conuolare, nec permittas eos authoritate Eccleſiæ contrahere, donec certum nuncium recipiant de morte coniugis, vbi certus nuncius requiritur, tum vt Eccleſia eos contrahere permittat, tum vt ipſi contrahere poſſint.* Et in *cap. Dominus de ſecundis nuptiis* cauetur, ne aliquis ad ſecundas nuptias tranſire præſumat, donec ei conſtet quod ab hac vita migrauerit coniux eius. Debet ergo certitudo moralis adeſſe, non ſolùm vt Eccleſia facultatem contrahendi concedat, ſed vt quilibet ſuâ authoritate contrahere poſſit. Ratio verò videtur aperta, quia ea quæ ſolùm præſtant probabile iudicium de morte coniugis inſufficientia ſunt, vt coniux ſuo iure, & poſſeſſione ſpolietur. Nam eſto ex iudicio probabili quis prudenter operetur ea, quæ in nullius cedunt præiudicium, non tamen ea quæ iuri alterius acquiſito præiudicant. Neque contrarium probant Textus *in cap. cum per bellicam Cap. quoniam*, exigunt namque exiſtimationem, & veriſimilitudinem non quamcunque, ſed certam moraliter, vti tradunt Gloſſa *in d. cap. in præſentia in fine.* Et *ibi* Abbas, & *in d. cap. quoniam num. 12.* Conarru. *4. decret. 2. part. c. 7. §. 3. num. 3.* Gutierr. *2. pract. q. 8. n. 4. & ſeqq.* Maſcard. *de probat. concluſ. 1074. num. 4.* Sanch. *lib. 2. diſp. 46. num. 6.* Coninch, *diſp. 25. dub. 2. in fine.* Et alij apud ipſos.

4 Quæ autem certitudinem moralem præſtent prudentis arbitrio relinquitur ſpectatis circunſtantiis, vt optimè aduertunt Couarru. Gutierr. & Sanch. *ſuprà.* Ea tamen certitudine habitâ poterit coniux ad ſecundas nuptias tranſire nullâ licentiâ ordinarij requiſita, quia nullibi cauetur hanc licentiam expoſtulandam eſſe, ſicuti notauit Syluest. *verbo Matrimonium 8. q. 13. dicto 4.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 8. num. 9.* & *de matrim. cap. 51. in fine.*

5 Sed an vnius teſtimonium de morte prioris coniugis ſufficiat hanc moralem certitudinem præſtare? Affirmant Abbas *in dicto cap. in præſentia, n. 6.* Et *ibi* Hoſtienſ. *ad finem.* Angelus, *verbo Matrimonium 3. impedim. 13.* Veracruz *1. part. ſpeculi art. 42. concluſ. 1.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 8. num. 4. & de matrim. c. 51. num. 2.* Mouentur *ex dicto cap. in præſentia*, vbi ſolùm certus nuncius exigitur, certus inquam, qui ſpectatâ qualitate perſonæ, & modò deponendi prudenter iudicetur certum deponere.

6 Alij verò, è quorum numero eſt Bart. *in leg. 2. §. ſi dubitetur num. 1 ff. quemadmodum teſtamenta aperiantur.* Man. *t. t. ſum. cap. 233. num. 2.* Sanch. *lib. 7. diſp. 46. num. 12.* cenſent vnius teſtimonium, niſi aliis coniecturis adiuuetur inſufficiens eſſe. Ducuntur, quia vnius teſtimonium non plenè probat, ſed ſemiplenè, ideóque ſolùm probabile iudicium generare poteſt, non certum. Ob quam cauſam *in leg. iuriſiurandi, verſ. ſimili modo. Cod. de Teſtib.* Et *cap. veniens, in fine de Teſtibus*, dicitur vocem vnius nullius eſſe, id eſt nullius effectus eſſe ad ſententiam proferendam. Si enim in cauſis pecuniariis ex vnius tantùm teſtimonio nequit Iudex poſſidentem ſuâ poſſeſſione priuare, quomodo poterit in cauſa matrimoniali, in qua grauius nocumentum veritur.

Cæterùm hæ ſententiæ etſi videantur oppoſitæ re ipſa conueniunt; nam ſententia Bart. vera eſt, dictum vnius teſtis per 7
ſe ſpectatum inſufficiens eſſe, cui non opponitur prior ſententia concedens vnius teſtimonium ſufficere, quia id concedit quando maior probatio haberi non poteſt, & teſtis ex modo deponendi certum deponere præſumitur. Quod manifeſtè colligitur ex *dicto cap. in præſentia*, vbi Textus loquitur de maritis, qui causâ captiuitatis, vel peregrinationis ſeptennio aberant, de quorum vita, vel morte vxores certificari non poterant etſi diligentiam adhibuerint. Quo caſu decidit Textus, *ſi certus nuntius adſit*, id eſt ſi vnus qui fide dignus ſit, & verbis veroſimilibus de morte coniugis teſtetur, ſufficiens eſſe, vt ad ſecundas nuptias poſſint tranſire: ſic has ſententias conciliat Gutierr. *de matrim. cap. 51. num. 2.* & videtur expreſſum *in lege regia. 5. tit. 27. part. 7.* [Otroſi deçimos que ſiendo el marido de alguna mujer captiuo, o yendo en Romeria, o por otro algun lugar eſtraño, ſi a la mujer venieſen nuebas del, o mandado que era muerto, e la perſona quæ ſe lo diçe fueſe home de creer, ſi deſpues ſe caſaſe ella con otro maguer no fueſe muerto el marido primero, e tornaſe a ella no la podria acuſar de adulterio, pos quanto ella ſe caſo cuidando que lo podia haçer con derecho.] Et *ibi* Gregor. Lopez adducens Textum *in d. cap. in præſentia de Sponſalibus.*

Ex his infertur famam præciſè de morte coniugis inſuffi- 8
cientem eſſe ad ſecundum matrimonium ineundum, quia fama vtpotè orta ob incerto Authore, & ſæpè fallaci certitudinem moralem non præſtat, vt deciditur in *c. veſtra de cohabitat. clericor.* At ſi hæc fama aliis adminiculis adiuuetur, quæ prudentis arbitrio certitudinem faciant moralem, vt ſi mors contigerit in bello, vel in loco diſtanti, vel vir ſit ſenex, vel æger, vel non reddit cùm redire promiſit, ſufficiens videtur, vt poſſit coniux ad alias nuptias tranſire, quia fama iis circunſtantiis veſtita certitudinem moralem præſtat, iuxta Gloſſam *in cap. quoniam frequenter, verbo præſumatur. Vt lite non conteſtata.* Et tradit Abbas *in cap. in præſentia de ſponſalib. num. 6.* Nauarr. *cap. 22. num. 53.* Maſcard. *concl. 1075. num. 4.* Gutierr. *d. cap. 51. num. 4.* Sanch. *diſp. 46. num. 13.* & alij apud ipſos. Fama verò probanda eſt duobus teſtibus omni exceptione maioribus, qui deponere debent ſe à fide dignis audiuiſſe, eſſéque in illo loco publicum, ſéque credere rem ita ſe habere. Quinimò ſi coniecturæ probabilis mortis coniugis non adſint explicare debent à quibus perſonis audiuerint, niſi fortè ſex vel octo teſtibus fama comprobetur, ſicuti hæc omnia latiùs proſequitur Maſcard. *concluſ. 749.* & *concl. 1074.* Thom. Sanch. *d. diſp. 46. num. 16.* Leonard. Leſſius. *lib. 2. de iuſt. cap. 29. num. 144.*

§. II.

Qualiter pœnæ Iure Ciuili ſtatutæ fœminis, intra annum luctus ſecundò nubentibus, Iure Canonico correctæ ſint?

1 *Qualiter annus luctus computandus ſit?*
2 *Prima pæna eſt infamia.*
3 *Secunda ne poſteriori viro poſſit in vltima voluntate relinquere vltra tertiam partem ſuorum bonorum.*
4 *Tertia eſt incapacitas cuiuſcunque hæreditatis, & legati à quocunque præter maritum relicta.*
5 *Quarta, vt omnia relicta in vltima voluntate à marito priori amittat.*
6 *Quinta, ne conſanguineis vltra tertium gradum ab inteſtato ſuccedere poſſit.*
7 *Sexta, vt filiis prioris matrimonij medietatem ſuorum bonorum concedat.*
8 *Has pænas non incurrit vxor, ſi primum matrimonium, vel ſecundum non ſubſiſtit.*
9 *Hæ pænæ non extenduntur ad virum, qui intra annum luctus vxoris, ducit.*
10 *Omnes prædictæ pænæ Iure Canonico ſunt correctæ, etſi aliqui contrarium cenſeant.*
11 *Sublatæ ſunt hæ pænæ non ſolùm in foro Eccleſiaſtico, ſed etiam ſæculari.*
12 *Vxor nubens intra annum luctus capax eſt cuiuſcunque hæreditatis ſiue ab extraneo, ſiue à marito relictæ.*
13 *Proponitur quæſtio, An legatum relictum ſub conditione, ne ad ſecundas nuptias tranſeat, quodque intra annum luctus peti non poteſt, correctum ſit Iure Canonico?*

14 *Iure*

14 *Iure Canonico correcta non eſt prædicta diſpoſitio.*
15 *Qualiter alimenta vxori viduæ præſtanda ſint ab hæredibus mariti, ſi ad ſecundas nuptias tranſeat?*
16 *Quid de veſte lugubri?*
17 *Quid de lecto quotidiano?*

1 PLures ſunt pœnæ iure Ciuili impoſitæ fœminis intra annum luctus nubentibus, vt conſtat *ex tot. tit. Cod. de Secundis nuptiis.* Annus luctus computatur à die mortis prioris viri, & ignoranti cedit iuxta *leg. genero. ff. de his qui notantur infamia.* Hæ pœnæ ſtatutæ ſunt, tum vt filij poſt mortem prioris coniugis nati ad ipſum ſciantur pertinere, tum ne vllus ſuſpicari poſſit vxorem cupiditate noui matrimonij ineundi, viri morti cooperatam eſſe, vti expreſsè deciditur *in lege regia 3. tit. 6. part. 7.* Et *ibi* Greg. Lopez *in gloſſ. vlt.*

2 Prima pœna viduæ nubentis intra annum luctus, eſt infamia, quam incurrit ipſo iure tam ipſa, quàm vir eam ducens, vti habetur *in leg. 1. Cod. de ſecundis nuptiis*, iuncto *Authent. de nuptiis §. prima ſiquidem collat. 4.* Et tradit Bald. *in dicta leg. 1. num. 1. verſ. infamis.* Et *ibi* Salicet. *num. 1. notab. 1.* Requiritur tamen ſententia declaratoria delicti, ſeu facti ſcilicet matrimonio ſecundò contracti, vt rectè aduertit aliis relatis Sanch. *lib. 7. diſp. 87 num. 3.*

3 Secunda pœna eſt, ne poſteriori viro poſſit in vltima voluntate relinquere vltra tertiam partem ſuorum bonorum ex dicta *leg. 1. Cod. de Secundis nuptiis.* Ex quo fit manifeſtè neque in vita poſſe vltra hanc tertiam partem illi donare. Nam cùm omnis donatio inter coniuges irrita ſit, niſi morte donantis confirmetur, & hæc confirmari nequit vltra tertiam partem, efficitur vltra tertiam partem donari in vita non poſſe. Atque ita docent Gloſſa *in dicta leg. 1. verbo teſtamento.* Et Salicet. *n. 4. q. 1.* Sanch. alios referens *d. diſp. 87. n. 4.* Quòd ſi mulier ſecundum virum inſtituat hæredem ſuorum bonorum, cenſent Gloſſa, & Salicet. *locis allegatis* validam eſſe inſtitutionem, ne mulier teſtata & inteſtata decedat, at obligari virum hæredibus ab inteſtato omnia reſtituere tertiâ parte exceptâ. Bartolo *autem in dicta leg. 1. num. 1.* & Baldo. *num. 10.* placet inſtitutionem valere quoad tertiam partem, & quoad reliquas cedere hæredibus ab inteſtato, quod mihi magis probatur. Neque obeſt quod mulier partim inteſtata decedat ex caſu aliquo ſpeciali, & à lege inducto.

4 Tertia pœna eſt, vt ea mulier nubens intra annum luctus reddatur incapax & inhabilis cuiuſcunque hæreditatis, legati, fideicommiſſi donationis cauſa mortis à quocunque præter maritum hæc relinquantur *ex dicta leg. 1. Cod. de Secundis nuptiis:* ibi: *Omnium præterea hæreditatum, legatorum, fideicommiſſorum ſuprema voluntate relictorum, mortis cauſa donationum ſit expers.* Hæc namque omnia ab hæredibus, aut ab inteſtato ſuccedentibus vindicari iubemus. Notandum inquam eſt verbum *expers*, quod denotat nullam partem in eo relicto habere poſſe, iuxta *leg. expertes literarum. Cod. de decurionib. lib. 10.* Item notandum verbum *vindicari*, quod probat in vindicantis dominio rem exſtere. *Leg. in rem actio. 23. ff. de Rei vindicat.* ac proinde vxorem nubentem nullum dominium in ſibi relicta acquirere, ſed ea omnia hæredibus, vel ſucceſſoribus ab inteſtato competere. Atque ita tradunt *in dicta leg. 1* Alberic. *num. 1. in fine.* Et *ibi* Cynus *in princ. notab. 3.* & *num. 6. q. 8.* Salicet. *num. 1. notab. 2.* Decius *num. 10. notab. 8.* quos refert. & ſequitur Sanch. *dicta diſp. 87. num. 8.* vbi optimè infert obligatam eſſe vxorem nullâ expectatâ ſententia Iudicis hæc ſibi relicta aliis hæredibus, ſeu ſucceſſoribus ab inteſtato reſtituere, vtpotè quæ nullum dominium in iis acquiſiuit, neque capax eſt acquirendi.

5 Quarta pœna eſt, vt omnia relicta in vltima voluntate à marito priori amittat, vt conſtat *ex dicta leg. 1. Cod. de ſecundis nuptiis.* Exprimitur autem ſpecialiter hæc pœna vltra præcedentem, eo quòd mulier intra annum luctus nubens non redditur incapax donationis inter viuos à quocunque alio præter maritum factæ. At donationis factæ à marito omnino incapax eſt, cùm enim durante matrimonio donata à marito vxori non acquirantur, niſi morte confirmata ſint, in morte autem incapax ſit cuiuſcunque à marito relicti, fit ſanè nihil à marito donatum retinere poſſe, ſed omnia hæredibus, vel ſucceſſoribus mariti obligatam eſſe reddere, vt expreſsè habetur *in lege regia 3. tit. 12. part. 4.* ibi: [debe de perder las arrhas, y la donaçion que le fiço el marido finado, y la otras que le fiço el marido finado. Y las otras coſas que le hubieſe dexado en ſu teſtamento, e deben las de auer los fijos que fincaren del, y ſi fijos no dexare los parientes que hubieren de heredar lo ſuyo.] Atque ita tradunt Bald. *in dicta leg. 1. num. 6.* Et *ibi* Decius *num. 5. notab. 13.* Surdus *de aliment. tit. 7. q. 22. num. 14.* Sanch. aliis relatis *d. diſp. 87. num. 10.* & *num. 13.* rectè aduertit hæc intelligenda eſſe de donatis titulo lucratiuo, non oneroſo, quia de his tantùm prædicta lex 1. loquitur, ideóque non comprehendit ſponſalitiam largitionem, quia hæc non titulo lucratiuo, ſed remuneratorio conceditur. Et præcipuè quia hæc conſtante matrimonio acquiritur vxori, vnde eâ priuari non poteſt niſi accedente ſententiâ condemnatoriâ, vel ſaltem declaratoriâ criminis, ſeu facti.

Quinta pœna eſt, ne conſanguineis vltra tertium gradum ab inteſtato ſuccedere poſſit; habetur *in dicta leg. 1. Cod. de ſecundis nuptiis*, & docent *ibi* Baldus *num. 1.* Decius *num. 20.* Sanch. *num. 15.* 6

Sexta eſt, vt filiis prioris matrimonij medietatem ſuorum bonorum concedat. *Leg. ſi qua mulier. 4. Cod. ad Senatus-Conſult. Tertullianum.* Et *§. prima ſiquidem, Authent. de Nuptiis, collat. 4.* Hæc autem qua ratione pœna eſt, & non declaratio bonorum, quæ aliàs filiis competunt neceſſariò requirit ſententiam ſaltem declaratoriam, cum ſit priuatio iuris iam legitimè quæſiti. 7

Has tamen pœnas non incurrit vxor ſecundum probabiliorem ſententiam; ſi eius matrimonium primum nullum fuit, quia re ipſa non nupſit ſecundò, & docuit aliis relatis Ripa *in Rub. de ſecundis nuptiis, num. 14.* Et idem videtur dicendum, ſi matrimonium ſecundum non ſubſiſtit, eſto primum legitimum fuerit, quia re ipſa ſecundò non nupſit. Et licèt priori viro iniuria facta ſit, & fortè grauior contrahens irritè ſecundas nuptias, non obinde infertur afficiendam eſſe pœnis impoſitis ſecundò nubentibus, cùm ipſa ſolùm apparenter nubat, & non verè, & propriè. Verum in foro externo digna eſt, vt prædictis pœnis afficiatur, ſicut notauit Sanch. *diſputat. 87. n. 18.* Neque item in prædictas pœnas incidit coniux ſecundò nubens, ſi primum matrimonium conſummatum non fuit, vel ſecundum intra annum luctus non conſummetur. Nam cùm hæc lex pœnalis ſit, & libertati matrimonij non leuiter obſtans, verba illius in omni proprietate ſumenda ſunt. At hæc *lex 1. Cod. de ſecundis nuptiis* vtitur verbo *maritus*, & verbo *nuptiarum*, quæ ſolùm matrimonio poſt conſummationem applicantur. Atque ita defendit aliis relatis Sanch. *d. diſp. 87. n. 19.* Quod verò vidua ætatis minoris ſit, ſi ſecundò nubat intra annum luctus, nullatenus à prædictis pœnis ob eam cauſam excuſari poterit, quia *dicta lex 1.* generaliter, & indiſtinctè loquitur, ſicuti notarunt Bald. *ibi. poſt. princ.* Et Decius, *num. 2. & 21.* 8

Illud eſt ferè apud omnes certum teſte Sanch. *lib. 7. diſp. 87. num. 20.* nullomodo has pœnas eſſe extendendas ad virum qui intra annum luctus vxorem ſecundò ducat, vt expreſsè notatur *in §. prima ſiquidem, Authent. de Nuptiis, collat. 4.* ibi: *Sed viri quidem ibant omni obſeruatione ſecuri.* Et colligitur ex *dicta leg. 1. Cod. de ſecundis nuptiis.* & *leg. ſi qua mulier. Cod. ad Senatus-Conſultum Tertullianum*, quæ expreſsè de vxore loquuntur, & licèt diſpoſitum in vno correlatiuo in alio cenſeri debeat diſpoſitum, id ſubintelligitur quando eſt eadem ratio in vtroque, quæ tamen non eſt in præſenti cùm fœminis competat viros lugere, ac proinde à nuptiis abſtinere. Secùs verò viris qui lugere vxores non compelluntur, *leg. vxores. ff. de his, qui notantur infamia.* His poſitis, 9

Etſi aliqui cenſeant Iure Canonico prædictas pœnas corrigi non poſſe, cùm non tendant ad impediendum matrimonium abſolutè, ſed ad impediendam illius accelerationem. Alij verò iudicent ſolam pœnam infamiæ ſublatam eſſe, ſiquidem illius tantùm mentio facta eſt *in cap. finali, De ſecundis nuptiis* At veriſſima communiſſimáque ſententia docet omnes prædictas pœnas correctas eſſe, quod optimè potuit præſtare Ius Canonicum, tum vt libertati matrimonij faueret, tum vt periculum peccandi in viduis euitaret, quæ rationes æquè in aliis pœnis, ac in pœna infamiæ procedunt, cùm ex timore aliarum pœnarum detineri coniux poſſet, etſi tentationibus carnis vexata à matrimonio contrahendo. Sic pluribus relatis Couarruu. *in 4. decret. 2. p. cap. 3. §. 9. num. 5. & 6.* Gregor. Lopez *leg. 3. verbo faſta vn año tit. 12. part. 4.* Gutierr. *in leg. nemo poteſt. ff. de legatis 1.* & *de matr. capit. 108. num. 3.* Sanchez innumeros referens, *lib. 7. diſp. 87. num. 23.* & expreſsè deciditur in *leg. regia. 3. tit. 1. lib. 5. noua collect.* ibi: [Mandamos que las mujeres viudas puedan libremente caſar dentro del año, &c. ſin alguna pena, y ſin alguna infamia, &c. no obſtante quales quier leyes de fueros y ordenamientos, y otra quales quier leyes, &c.] Quod adeò verum eſt, vt eſto vidua nubat in ea parte anni, vt meritò dubitari poſſit à quo proles ſit an à priore, vel poſteriori marito, non obinde in aliquam pœnam incurrit. Quia Textus in *dicto cap. fin.* & lex regia indiſtinctè, & generaliter facultatem nubendi concedunt, neque ad aliquam anni partem reſtringunt, vt alios referens docet Couarruu. *in 4. decret. 2. p. cap. 4. §. 9. num. 3.* Anton. Gabriel *lib. 3. commun. opin. tit. de ſecundis nuptiis, concl. 5. num. 6.* Sanch. *lib. 7. diſput. 87. num. 26.* Gutierr. *cap. 108. numero 7.* 10

Neque ſolùm huiuſmodi pœnæ ſublatæ ſunt quoad forum Eccleſiaſticum, ſed etiam quoad forum ſæculare, aliàs ſi in foro ſæculari obſeruandæ eſſent, meritò vidua à contrahendo matrimonio detineretur, ne legalis infamiæ, aliarúmque pœnarum iacturam in illo foro ſuſtineret contra Textum *in dicto cap. fin. De ſecundis nuptiis* Atque ita vt certum tradit Gloſſa *ibi* Ioann. Andreas *numero 5.* Alexand. de Neuo *numero 32.* Petr. Surdus *de aliment. titul. 7. quæſt. 22. numero 15.* 11

Sanch.

Sanch. *lib.7. diſputat.* 87. *numero* 27. Gutierr. *capit.* 108. *numero* 8.

12 Ex quo fit vxorem intra annum luctus nubentem non ſolùm capacem, & habilem eſſe cuiuſcunque hæreditatis, & legati, ſeu donationis cauſâ mortis ab extraneo relictæ, ſed etiam relictæ à marito; quia hæc inhabilitas, pœna grauiſſima erat, retardaréque poterat à matrimonio, ideóque ſublata eſt ab Eccleſia, vt aliis relatis docuit Sanch. *num.* 25. Gutierr. *num.* 5. Et eadem ratione ſublata eſt pœna, de qua *in leg. ſi qua mulier. 4. Cod. ad Senatus-Conſultum Tertullian.* Et *in Auth. de nuptiis. §. prima ſiquidem, coll.* 4. nempe quod mulier intra annum nubens teneatur medietatem ſuorum bonorum filiis prioris matrimonij concedere, quia hæc etiam eſt pœna in odium feſtinationis nuptiarum inducta, ideóque abroganda ſicut & aliæ pœnæ, vt notarunt aliis relatis Sanch. *num.* 28. Gutierr. *d. cap.* 108. *num.* 9.

13 Superſunt aliquot quæſtiones. Prima, An ex *dicto cap. fin. de ſecundis nuptijs.* & *leg. regia 3. tit. 1. lib. 5. collect.* correctum ſit Authent. *cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollenda.* Et Authent. *de nuptiis. §. quæ verò, verſ. vnde ſancimus, collat.* 4. quibus ſtatuitur legatum coniugi ab altero coniuge, ſeu extraneo relictum ſub conditione, ne ad ſecundas nuptias tranſeat minimè, peti poſſe intra annum luctus, niſi ſpes nuptiarum deficiat; at tranſacto anno peti poſſe præſtitâ cautione de re cum fructibus reſtituenda, ſi conditioni paritum non fuerit? Videtur namque correctum eſſe, eo quòd abſque cauſa legatarius impediatur à petitione legati toto anno luctus, cùm tamen legatum, cui nullum tempus à teſtatore deſignatum eſt ſtatim legatario cedat. Quod ſi dicas impediri à petitione legati eo anno, quia præſumitur durante anno abſtinere à nuptiis potius timore pœnarum, quàm ob retinendum legatum? Obſtat, quia prædicta lex æquè de legatis viro ac vxori relictis loquitur, cùm tamen vir ducens vxorem intra annum luctus nullas incurrat pœnas. Non igitur in timore pœnarum fundari poterat prædicta prohibitio, ac proinde vt contraria nuptiis cenſeri debet abrogata.

14 Cæterùm tenendum eſt prædictam legem Iure Canonico, aut regio correctam non eſſe, eo quòd nullam pœnam contineat, ſed diſpoſitionem voluntati teſtatoris maximè fauentem. Quippe cùm teſtator velit legatum legatario acquiri ſub ea conditione abſtinendi à nuptiis, & huic voluntati faueat maximè, ne legatum ſtatim concedatur, illius enim detentione per annum legatarij voluntas abſtinendi à nuptiis cognoſcitur, fit ſanè Iure Canonico, aut regio eam diſpoſitionem nullatenus corrigi. Et licèt leges Imperatorum quatenus tales ſunt, nullam vim in Hiſpania obtineant, attamen vt ſunt rationi naturali conformes, neque legibus Hiſpaniæ contrariæ omnino ſeruantur, vt latè probat Burgos de Paz *in leg. 1. Tauri à num.* 120. Cùm ergo diſpoſitio Authent. *cui relictum* nec pœnalis ſit, nec contraria Iuri Canonico, aut noſtro regio ſeruanda eſt. Atque ita tradit Acoſta *in leg. cùm tale §. ſi arbitratu, num. 33. ff. de conditionib. & demonſtrat.* Sanch. *lib. 7. diſputat.* 87. *num.* 29. Gutierr. *dict. cap.* 108. *num.* 10. *& ſequentibus.*

15 Quæſtio ſecunda eſt circa alimenta vxori viduæ præſtanda ab hæredibus mariti. Etenim hæredes mariti obligantur vxori ſuperſtiti dotem conſiſtentem in bonis immobilibus ſtatim tradere, at conſiſtentem in bonis mobilibus, ſe mouentibus & incorporabilibus poſt annum à die mortis mariti, iuxta *leg. vnic. §. exactio Cod. de rei vxoriæ actione, & legem regiam penult. tit. 1. part. 4.* A qua veriſſima doctrina duo caſus excipiendi ſunt in quibus bona dotalia mobilia ſtatim poſt mortem mariti ſunt reſtituenda. Primus, ſi in teſtamento ea bona præcipiantur à marito vxori reſtitui. Vt enim legatum illud aliquid operetur. Statim ea bona reſtituenda ſunt, iuxta *leg. 1. ff. de Dote prælegata,* & *§. ſed ſi vxori inſtit. Ad leg. Falcidiam* Et tradit Surd. *de aliment. tit. 7. q. 22. num. 11. & 12.* Barboſa *in leg. 2. ff. Soluto matrimonio, num.* 36. Secundus eſt, ſi maritus promiſit dotẽ ſoluto matrimonio reſtituturum, quia illa promiſſio vt aliquid operetur videtur facta de reſtituenda ſtatim dote, dilationíque legali renunciatum, iuxta Bart. *in leg. ſi diuortio. num. 5. ff. de verbor. obligationib.* Et tradit Barboſa *ſuprà,* & Gutierr. *d. cap. 108. num.* 17. Interim autem quod dos in his rebus mobilibus conſiſtens non reſtituitur, obligantur hæredes mariti pauperem vxorem ſuperſtitem alere ex ſententia Gloſſæ communiter receptæ *in dicto §. exactio, verbo reſtituendis.* Et *in leg. diuortio, gloſſ. 2. ff. ſoluto matrim.* Et tradit pluribus relatis Marienzo *in leg. 3. gloſſ. 2. num. 19. tit. 1. lib. 5. noua collect.* Barboſa *in leg. 2. in princ. n. 16. ff. ſoluto matrim.* Verùm ſi prædicta vidua intra annum luctus nubat, ceſſat obligatio in hæredibus eam alendi, tametſi dotem intra illum annum non reſtituant, ſicuti non obligantur reſtituere niſi in caſibus ſupradictis, vt relato Iaſon. *in § fuerat. n. 35. inſtit. de actionib.* docuit Marienzo *ſuprà n.* 34. Barboſa *num.* 31. Couarruu. *2. p. decretal. cap. 3. §. 9 numero* 9. Surd. *de alimentis, tit. 7. q. 22. num.* 9. Sanch. *lib. 7. diſp. 87 num.* 30. Gutierr. *cap.* 108. *num.* 14. & alij apud ipſos. His poſitis,

Dubium eſt, An hæc aduerſentur diſpoſitioni *cap. fin. de ſecundis nuptijs,* ſiquidem viduæ tranſeunti ad ſecundas nuptias intra annum luctus denegantur alimenta alioquin præſtanda? Sed dicendum eſt nequaquam *prædicto cap.* aduerſari, neque illam conſuetudinem vllo Iure Canonico corrigi. Quippè viduæ pauperi ad ſecundas nuptias tranſeunti non denegantur alimenta ab hæredibus mariti in pœnam, ſeu odium feſtinati matrimonij, ſed quia iam marito competit obligatio alendi. Quare ſi ab hac obligatione maritus excuſetur, eo quòd inops ſit, hæredes prioris mariti dum dotem non reſtituunt, ceſſare non debent ab alimentis præſtandis. Sic Antonius Cuchus *lib. 1. inſtitut. maiorat. tit. 12. n.* 590. Marienzo *in leg. 3. gloſſ. 2. num. 19. tit. 1. lib. 5. recopilat.* Sanch. *lib. 7. diſp. 87. n.* 30. Gutierr. *cap.* 108. *num.* 18.

Quæſtio tertia eſt circa veſtes lugubres, quas hæredes mariti defuncti vxori ſuperſtiti concedunt. Qua in re variæ ſunt ſententiæ, vt videre eſt apud Marienzo *dicta leg. 3. gloſſ. 2. à num.* 39. Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. num.* 10. Gutierr. *lib. 2. pract. 9 q. 95. à num. 6.* Antonius Cuchus *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 12. num.* 190. Sanch. *lib. 7 diſp. 87. num.* 31. Alij aſſerunt hæredes mariti obligatos eſſe vxori ſuperſtiti veſtes lugubres concedere, quando obligati ſunt alimenta præſtare. Alij cenſent ſemper eſſe obligatos viles, & ordinarias veſtes concedere, ſecùs magni valoris. Quod ſi nubat obligatam eſſe hæredibus reſtituere eas veſtes pretioſas, ſecùs viles, quia pretioſæ videntur ſub ea conditione donatæ, viles autem abſolutè. Ego verò exiſtimo in hac parte ſeruandam eſſe conſuetudinem. Quod ſi de conſuetudine non conſtet, credo probabilius nullatenus viduam tranſeũtem ad ſecũdas nuptias obligatam eſſe has veſtes lugubres ſiue modici, ſiue magni pretij hæredibus reſtituere. Nam ſi hæredes obligati erant vel ex conſuetudine, vel titulo alimentorum has veſtes lugubres vxori ſuperſtiti concedere, non poſſunt ab ea tranſeunte ad ſecundas nuptias repetere, quia eo caſu loco alimentorum ſuccedunt, quæ ſemel præſtita nunquam reſtituuntur. At ſi hæredes abſque vlla obligatione has veſtes lugubres vxori ſuperſtiti conceſſerint, cùm ea conceſſio facta non fuerit ſub expreſſa conditione, ne ad ſecundas nuptias tranſeat, non videtur vxor obligata ad eas veſtes reddendas. Verùm caſu quo vxor tranſiens ad ſecunda vota, & infra annum luctus teneatur prædictas veſtes lugubres reſtituere, vt placet pluribus relatis à Sanch. *dicta diſp. 87. num.* 31. nequaquam excuſatur ab hac obligatione ex *dicto c. fin. de ſecundis nuptijs.* quia hæc reſtitutio non eſt ob pœnam ſecundarum nuptiarum, ſed quia ſecundis nuptiis contractis defecit conditio ſub qua veſtes illæ conceſſæ erant. Atque ita docet Anton. Cuchus, Marienzo Gutierr. & Sanch. *loc. alleg.* 16

Quæſtio quarta eſt de lecto quotidiano, quod ex bonis coniugis defuncti tradendum eſt ſuperſtiti iuxta *leg. 6. tit. 6. l. 3. fori.* Quæ ſic ait. [Si el marido, o la mujer muriere el lecho que auia quotidiano ſinque al viuo, y ſi ſe caſare tornelo à particion con los herederos del muerto:] an inquam hæc obligatio reddendi lectum iure Canonico abrogata ſit? Et dicendum eſt nequaquam abrogatam eſſe, quia hæc obligatio tam virum, quàm fœminam ad ſecunda vota intra annum luctus tranſeuntem reſpicit, cùm tamen pœnæ iure Ciuili inductæ ſolam vxorem aſtringant. Præterea hæc obligatio non eſt pœna nuptiarum, ſed legalis quædam diſpoſitio concedens coniugi infra annum à nuptiis abſtinenti lectum ex bonis coniugis defuncti. At tranſeunti ad ſecunda vota intra illum annum medietatem tantùm, vti ex communi ſententia tradit Sanch. *lib 7. diſp. 87. n* 32. 17

Nomine lecti quotidiani non venit intelligendum ſericum, & pretioſum, quo tempore matrimonij coniuges vtebantur, ſed quod fuerit conueniens ſtatui viduali iuxta perſonarum qualitatem, vt pluribus firmat Menoch. *lib. 1. præſumpt.* 134. *n.* 5. Gutierr. *lib. 2. pract. q. 93. num.* 6. Sanch. *diſp. 87. num.* 32. Sed an veniat intelligendus cancellus, hoc eſt *cama de madera*? Negat Queſada *lib. diuerſar. quæſtion. cap. 28. circa finem.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 95. in fine. n.* 22. Argum. *leg. hæres meus. §. fin. ff. de legatis* 3. vbi ideò cenſentur legati lecti teſtitudinei, etiamſi habeant pedes inargentatos, quia illorum fuit facta expreſſa mentio. Cùm ergo in hoc legato nullius fiat mentio cancelli, hic non venit intelligendus. Sed hoc argumentum non vrget, expreſſio namque lecti teſtitudinei inducit obligationem concedendi cancellum quantumuis ornatum, qui deficiente expreſſione concedendus non eſſet, benè tamen communis, & vulgaris. Nam cùm lecti omnes frequenter & in plurimum habeant cancellum legato lecto ea omnia intelligenda ſunt, quæ lectum communiter componunt. Si enim (vt inquit Gutierr. & Queſada) comprehenduntur puluinaria, hoc eſt *almoadas, y colchones*, ſyndones, & lodices, id eſt *mantas y ſabanas* ex Textu & Gloſſa *in leg. in ſtatum. ff. de Verbor. ſignificat.* & ornamenta lecti, id eſt *cortinas de la cama y cobertor*, per Textum *in leg. librorum. §. fin. ff. de legatis.* 3 cur non armatura lecti comprehendi debeat, cùm abſque illa nullus ferè lectus conſiſtat?

Hic lectus deducendus eſt ex bonis coniugis defuncti ſuperlucratis, ſi adſint, ſin minus ex capitali ei competenti debi

debitis ex iuſtitia prius ſolutis. Quod ſi ad horum ſolutionem bona illius præter lectum inſufficientia ſint, non eſt lectus concedendus, quia huiuſmodi lectus conceditur per modum ſucceſſionis, & hæreditatis, vt indicat titulus, & Rubrica *de las herençias*, ſub quo lex collocatur. At hæres, & ſucceſſor nemo eſſe poteſt bonorum defuncti niſi ære alieno deducto, quia illius bona tantùm ſunt quæ ſuperſunt deducto ære alieno. Ex *leg. ſubſignatum. §. bona ff. de Verbor. ſignificat. Leg. fructus ff. Soluto matrimonio.* Et alijs relatis à Baëza *de non meliorandis ratione dotis filiabus, cap. 22. à n. 1. & ſeqq.* Atque ita tradit Gutierr. *lib. 2. pract. q. 94. per totam.* Sanch. *lib. 7. diſp. 87. n. 32.* Zeuallos *in ſuis qq. pract. q. 1. n. 10.*

Prædictum lectum coniux ſuperſtes accipit præſtitâ cautione de illo reddendo ad partitionem, ſi ad ſecunda vota tranſeat ſcilicet intra annum luctus, vt aduertit Gutierr. *d. lib. 2. pract. q. 95. num. 15.* Quare ſi vir, vel fœmina ad ſecunda vota intra annum luctus tranſierit ſtatim tenetur in conſcientia lectum acceptum reddere, vt inter ipſum, & mariti hæredes diuidatur: id enim indicant illa verba. [Et ſi ſe caſare tornelo a particion con los hæ̃rederos del muerto.] Quid enim eſt inquit Gutier. *ſuprà.* [tornelo a particion con los hæ̃rederos del muerto,] quàm ipſum diuidere cum eiſdem ſaltem in æſtimatione? Sed hoc intelligendum videtur caſu quo ex bonis ſuperlucratis deductus ſit, quia eo caſu diuidendus erat. Nam ſi nulla ſuperfuerunt bona ſuperlucrata, ſed ex capitali defuncti fuit lectus deductus, placet Gutierr. *d. q. 95. à num. 17.* integrè hæredibus defuncti eſſe reddendum, quia ſeclusâ hac lege integrè illis competebat. Quod certè difficultate non caret, cùm lex de quolibet lecto ſiue ex bonis ſuperlucratis, ſiue ex capitali defuncti deducto abſolutè ſtatuat reddendum eſſe non vtcunque, ſed ad partitionem, hoc eſt vt inter ipſum, & hæredes defuncti diuidatur.

§. III.

Quæ ſint pœnæ Iure Ciuili ſtatutæ in fauorem filiorum prioris matrimonij, & an hæ Iure Canonico abrogatæ cenſeantur?

1 *Prima pœna. Coniux tranſiens ad ſecundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à coniuge defuncto habuit, reſeruantúrque filiis prioris matrimonij retento ſolo vſufructu.*

2 *Secunda. Ne coniux ſiue vir, ſiue fœmina ſecundum matrimonium contrahens poſſit dare nouo coniugi plus, quàm dederit vni ex filiis prioris matrimonij, cui minus dedit.*

3 *Tertia. Secundò nubens amittit filiorum tutelam.*

4 *Non ſufficit ad amittendam tutelam matrimonium eſſe ratum, etſi aliqui contrarium opinentur.*

5 *Tranſitu facto ad ſecundas nuptias ipſo iure amittitur tutela.*

6 *Si maritus vxorem tutricem filiorum relinquat in teſtamento, communis ſententia defendit ipſo iure amitti tutelam.*

7 *Si exprimat eſto ad ſecunda vota tranſeat, probabilius eſt officio Iudicis expelli à tutela debere.*

8 *Plures docent hanc pœnam extendi ad patrem ſecundam vxorem ducentem. Sed oppoſitum tenendum eſt.*

9 *Quarta pœna. Vidua filiorum tutrix tranſiens ad ſecundas nuptias, quin prius adeat Iudicem incidit in omnes pœnas, quæ viduis infra annum luctus nubentibus impoſitæ ſunt.*

10 *Quinta. Aliquibus placet matrem tranſeuntem ad ſecundas nuptias amittere teſtamenti executionem. Sed contrarium tenendum eſt.*

11 *Poteſtas teſtandi vxori à marito conceſſa non expirat ob tranſitum ad ſecundas nuptias.*

12 *Sexta pœna eſt priuatio educationis filiorum.*

13 *Per tranſitum ad ſecundas nuptias non priuari educatione filiorum, ſed venire priuandam plures Doctores cenſent.*

14 *Probabilius exiſtimo ipſo iure priuatum eſſe educatione, nec Iudicem poſſe ei illam concedere.*

15 *Satisfit oppoſitis fundamentis.*

16 *Hæc pœna non extenditur ad patrem tranſeuntem ad ſecunda vota.*

17 *Septima pœna aſſeritur à pluribus eſſe, ne poſſit mulier ſecundò nubens exemplariter ſubſtituere filio mente capto, muto, & ſurdo, &c.*

18 *Hanc ſententiam admittit* Greg. Lopez, *cum ſubſtitutio iniquo animo præſumitur facta.*

19 *Verius eſt non priuari matrem ſecundò nubentem poteſtate exemplariter ſubſtituendi.*

20 *Suppoſitâ priori ſententiâ eſt grauis quæſtio, an ſubſtitutio exemplaris facta à matre vidua reddatur irrita ipſa poſtea ad ſecundas nuptias tranſeunte. Et referuntur plures ſententiæ.*

21 *Verius eſt ſubſtitutionem non euaneſcere.*

22 *Pater ſecundò coniugatus non priuatur poteſtate exemplariter ſubſtituendi in omnium ferè ſententia.*

23 *Octaua pœna ſolet aſſignari priuatio ſuccedendi in tacita pupillari ſubſtitutione. Sed non eſt admittenda.*

24 *Nona pœna eſt priuatio priuilegij honoris mariti.*

25 *Decima, ne teneatur filius alioqui diues dotem ſuæ matri pauperi ſecundò nubenti conſtituere.*

26 *Vndecima. Nequit ad ſecundas nuptias tranſiens donationem filio factam reuocare ratione ingratitudinis.*

27 *Duodecima eſt amiſſio tacitæ hypothecæ, quam vidua habet in bonis mariti, iuriſque prælationis. Sed non admittitur.*

28 *Decimatertia eſt tum obligatio, quam pater habet rogatus ab aue reſtituendi hæreditatem filiis, tum obligatio præſtandi cautionem de bono vſu ad venditionem.*

29 *Decimaquarta eſt obligatio, quam ſubit mater filij bona adminiſtrans de modicis.*

30 *Poſſunt coniuges ſe obligare ſub aliqua pœna abſtinere à ſecundo coniugio priori diſſoluto.*

31 *Prædictæ pœnæ Iure Canonico non ſunt irritæ.*

Sanch. *lib. 7. diſp. 88. à num. 2. vſque ad 17.* refert has pœnas, eáſque optimè explicat, ideóque eius ordinem ſequemur. 1

Prima igitur pœna eſt, vt coniux tranſiens ad ſecũdas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ coniuge defuncto habuit, reſeruentúrque filiis prioris matrimonij retento ſolo vſufructu, iuxta *leg. fœminæ Cod. de ſecundis nuptiis.* & tradit Gab. *lib. 3 commun. opin. tit. de ſecund. nupt. concl. 1. à n. 18.* De qua pœna agemus *§. ſequenti.*

Secunda ne coniux ſiue vir, ſiue fœmina ſecundum matrimonium contrahens poſſit dare nouo coniugi in dotem, vel alio titulo plus quàm dederit ſiue in vita, ſiue in morte vni ex filiis prioris matrimonij cui minus dedit: ſic habetur *in leg. hac edictali 6. in principio. Cod. de ſecund. nuptiis.* Quod ſi plus dederit, ea parte qua exceſſit irritum erit, reliquum verò firmum ſubſiſtet, vt colligitur *ex dicta leg. hac edictali 6. in princip. Cod. de ſecund. nuptiis.* Et *ibi* Gloſſa, Alexand. de Neuo *cap. fin. num. 8. de ſecund. nupt.* Et docuit Anton. Gab. *t. 3. comm. opin. lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis, conc. 4.* Sanch. *d. lib. 7. diſp. 88. n. 3.* 2

Tertia Mater ſecundò nubens amittit filiorum tutelam, *leg. fin. & Authent. Sacramentum. Cod. quando mulier tutelæ officio. & Authent. vt ſine prohibitione matris §. vn. collat. 7.* & *leg. 5. tit. 16. part. 6.* Et idem intelligendum eſt, ſi curatrix filiorum ſit, quia diſpoſitum in tutela cenſetur in curatoria diſpoſitum. Argum. *leg. quod ſi nolit, §. quod in procuratore. ff. de Ædilitio edicto.* Et docet Gloſſa *in authent. matri, & auiæ verbo tutelam. Cod. quando mulier.* Decius *in cap. ex parte M. de appellationib.* Gregor. Lopez *in l. 4. verbo la guarda, tit. 16. p. 6.* Sanch. alios referens *d. diſp. 88. n. 11.* Amittit inquam non per ſponſalia de futuro, quia hæ non ſunt nuptiæ, ſed nuptiarum promiſſio. Et *Auth. Sacramentum* expreſsè dixit contractis ſecundis nuptiis. Quod adeò verum eſt, vt nec Iudex denegare ei tutelam poſſit ob ſponſalia contracta, quia vſque hæc perficiantur ſuſpecta reputari non debet. Sicuti vt probabilius docuerunt Greg. Lopez *in dicta l. 5. verbo caſandoſe.* Gutierr. *de tutelis 2. p. c. 9. n. 2.* Menoch. *de arbitrar. caſu 151. n. 7.* Sanch. *lib. 7. diſp. 88. n. 5.* Matrimonium verò ratum, & firmum eſſe debet, aliàs non verificabitur ad ſecundas nuptias verè, & propriè tranſiſſe, vt rectè aduerſus Baldum *in c. ex parte M. n. 20. de appellationib.* notauit Sanch. *d. diſp. 88. n. 7.* 3

Sufficere autem matrimonium ratum eſſe, tametſi conſummatum non ſit ad amittendam tutelam docet Bald. *in l. omnem, n. 10. ad Senatus-Conſultum Tertullia.* Alexand. de Neuo *in cap. fin. n. 10. de ſecundis nuptijs.* Anton. Gabr. *tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de ſecund. nupt. concl. 9. num. 13.* quos refert, & ſequitur Sanch. *d. diſp. 88. num. 6.* Quia Textus vxorem tranſeuntem ad ſecundas nuptias tutelâ priuant, eo quòd violauerit datam fidem à nuptiis abſtinendi, & quia per matrimonium ſuſpecta redditur malæ adminiſtrationis. Ad hæ rationes procedunt, eſto matrimonium conſummatum non ſit, ergo, &c. Nihilominus verius cenſeo requiri matrimonium eſſe conſummatum. Tum quia Textus de tranſitu ad ſecundas nuptias expreſsè locuti ſunt, nuptiæ autem propriè non ſunt quouſque matrimonium ſit conſummatum. Præterea hæ leges pœnales, & correctoriæ non debent extendi, ſed potius reſtringi, ac proinde de matrimonio in ſuo eſſe perfecto, quale eſt conſummatum intelligi debent. Sicuti docuerunt Rom. *ſingul. 229. tu habes quod mater,* &c. Neuizanus *lib. 2. ſilua nuptialis num. 50.* Boërius *quæſt. 266. num. 5.* Gozadinus *conſ. 18. num. 4.* Menoch. *de arbitr. caſu 151. n. 8* Ad rationem oppoſitam negandum eſt matrimonij contractu abſque conſummatione perfectè fidem datam violari, aut ſuſpectam de malâ adminiſtratione reddi. 4

Porro tranſitu ad ſecundas nuptias amittitur tutela ipſo iure, ita vt in conſcientia obligatur mater à tutelæ munere 5

abſtinere, vt docuerunt Gregor. Lopez. *in leg. 5. tit. 16. part. 6. verbo el mas. cercano.* Anton. Gomez *in leg. 14. Tauri. num. 10.* Nauarr. *cap. 25. numero* 67. Sanch. innumeros referens *d. diſput. 88. numero* 10. eo quòd matri cenſenda ſit tutela conceſſa ſub conditione, ne ad ſecunda vota tranſeat, vt indicat iuramentum, quod in ſuſceptione tutelæ præſtat à nuptiis abſtinendi iuxta *leg. fin. Cod quando mulier.* At tutor ſub conditione datus ſi conditioni non pareat ceſſat *ex leg. tutor datus. ff. de teſtamentaria tutela,* manifeſtèque ſupponitur *in cap. ex parte M. de appellationib.* ibi, *prædicti filij eius ſub poteſtate, & tutela ipſius minimè permanerent, cùm iam ad ſecunda vota tranſiſſet.* Neque obſtat quod *in Authent. Sacramenta. Cod. quando mulier tutelæ officio. &c.* dicatur *Contrahentis ſecundis nuptiis expelli eam à tutela conuenit, quaſi non de neceſſitate, ſed de honeſtate expellenda ſit, & non ipſo iure, ſed Iudicis officio.* Non inquam obſtat, quia Textus loquitur de expulſione quoad factum, non quoad ius, quæ expulſio non eſt neceſſaria, cum ipſo iure tutela deſierit, eſt tamen maximè conueniens, vt nullâ ratione tutelæ munere vti audeat.

6 Verùm ſi maritus ſuam vxorem tutricem filiorum reliquerit in teſtamento, eſt grauis quæſtio, An mater tranſiens ad ſecunda vota hanc tutelam teſtamentariam amittat? Et quidem quando abſolutè, & ſimpliciter eam relinquit communis eſt ſententia, quam defendit Gregorius Lopez *in leg. 5. verbo ſacar, titul. 16. part. 6.* Anton. Gomez, *in leg. 14. Tauri. num. 11.* Gutierr. *de tutelis 1. part. cap. 9. num. 16.* Molin. *de primogeniis, lib. 1. cap. 9. num. 46.* Matienzo *lib. 5. recopilat. tit. 1. leg. 3. gloſſa 2. num. 9.* Sanch. *d. diſput. 88. num. 8.* & alij apud ipſos amitti ipſo iure. Argum. *Authent. de Nuptiis collat. 4. §. ſin autem tutelam. verſ. nos autem,* vbi Textus quoad amittendam tutelam æqualem facit ſecundò nubentem, ei qui ante tranſactum lugubre tempus nupſerit. At nubens infra annum luctus incapax eſt cuiuſcunque tutelæ. Ergo, &c. Deinde quia Textus excludentes matrem filiorum tutela generaliter, & indiſtinctè loquuntur. Ergo tam de tutela legitima, quàm teſtamentaria ſunt intelligendi, maximè cum eadem ratio in vtroque procedat, ſcilicet ſuſpicio malæ adminiſtrationis, & bonorum diſſipationis ob ſecundi viri affectum. Ea autem deſignatio facta à marito defuncto operatur, ne eius vxor ſuſcipiens tutelam obligetur ſatiſdare iuxta *Textum inſtit. de ſatiſdat. tutor. in princ.* eo quòd eius fides fuerit à filiorum parente approbata; non tamen operatur tutelæ retentionem, ſi ad ſecunda vota tranſeat, cùm præſumi non debeat eam habuiſſe intentionem. Si enim id intenderet, exprimere poterat.

7 At ſi de facto vxorem tutricem filiorum reliquit exprimens eſto ad ſecunda vota tranſeat, Baldus *in cap. ex parte M. num 2. de appellat.* Et *ibi* Francus *num. 1. notab. 3.* Silua nuptialis *lib. 2. verbo vidua non eſt nubendum. num.* 50. Matienzo *dicta leg. 3. gloſſ. 2. num. 9.* Sanch. *d. diſp. 88. num 9.* cenſet non ſolùm non amittere tutelam per tranſitum ad ſecundas nuptias, ſed neque Iudicis officio ab ea expelli poſſe. Quia ea deſignatione qualificata omnem videtur maritus ſuſpicionem quæ eſſe poterat malæ adminiſtrationis excluſiſſe. Si enim hanc ſuſpicionem excludit à quolibet extraneo, quem deſignaret, cur non ab eius vxore ſibi magis nota? Nihilominus etſi hæc ſententia valdè probabilis ſit, probabiliorem reputo, quam tradit Ruin. *conſ. 87. num. 10. volum. 5.* Anton. Gomez *dicta leg. 14. Tauri num. 11 in fine,* matrem ſecundò nubentem ſaltem officio Iudicis expelli à tutela debere. Moueor, quia leges in filiorum fauorem priuarunt matrem ſecundo nubentem filiorum tutela, eo quod præſumpſerit matres ſecundo nubentes vt in plurimum bona filiorum iniquè eſſe adminiſtraturas, quinimo ob affectum ſecundi mariti eorum vitæ inſidiaturas. At ex deſignatione à marito facta hæc ſuſpicio frequenter contingens purgari non poteſt, tametſi purgetur ſingularis, & priuata ſuæ vxoris ſuſpicio, ergo non obſtante ea deſignatione leges ſuam vim, & efficaciam retinent. Et confirmo: nullibi eſt conceſſum poſſe matrem ad ſecunda vota tranſeuntem retinere tutelam ex mariti conceſſione, neque marito leges hanc priuationem indicentes abrogare, aut in illis diſpenſare. Ergo abſque fundamento aſſeritur ex conceſſione mariti poſſe matrem tranſeuntem ad ſecunda vota tutelam filiorum retinere. Neque oppoſitum fundamentum vrget, quia extraneo non interdicitur tutela à lege, benè tamen matri tranſeunti ad ſecunda vota, neque extraneus ſuſpectus eſt malæ adminiſtrationis, ſic mater ad ſecunda vota tranſiens.

8 Sed an hæc pœna amittendi filiorum tutelam extendatur ad patrem ſecundam vxorem ducentem? difficultate non caret, nam eſto de ſola matre leges loquantur, diſpoſitum in vno correlatiuo, in alio cenſeri debet diſpoſitum, maximè cùm eadem ratio in vtroque procedat, ſcilicet ſuſpicio malæ adminiſtrationis ob affectum ſecundi coniugis. Atque ita docent Angel. *Authent de non eligendo ſecundo nubentes. §. quia vero num. 16.* Ripa *in leg fin. quæſt. 26 Cod. de reuocandis donat.* Caſſaneus *in conſuetudin. Burgund. Rub. 6. §. 8. num. 1. in fine. & num. 7.* Sed oppoſitum omnino tenendum eſt, nam ſi filij ſub poteſtate parentis ſint conſtituti, quando pater ad ſecunda vota tranſit, cùm per coniugium non amittat vſumfructum in bonis filij, *leg. fin. Cod. de bonis maternis,* nec legitimam illorum bonorum adminiſtrationem ratione vſusfructus competentem amittere debet, vti deciditur *in leg. generaliter in fine verſ. negotia. Cod. de ſecundis nuptijs.* Si verò filij emancipati ſint, & illorum tutor pater exiſtat, cùm tranſit ad ſecunda vota, etſi probabile ſit tutelam amittere ob rationem *ſuperius* dictam, longè verius eſt eam retinere, quia nullibi cautum eſt patrem ob ſecundum coniugium amittere tutelam, ſed ſolùm de matre id eſt deciſum. At leges pœnales, & correctoriæ non debent ex vno caſu ad alium extendi, maximè cum adeſt diuerſa ratio, vt in præſenti. Quippè pater vtpotè maiori prudentiâ, & iudicio præditus ob nouum coniugium filiorum amorem non perdit, ſicuti matres, quia leuioris ſunt ingenij, perdere cenſentur. Argum. *leg. lex quæ tutores. Cod. de adminiſtr. tutorum.*

Quarta pœna. Vidua filiorum tutrix ſi ad ſecundas nu- 9
ptias tranſeat, quin prius adeat Iudicem, petátque filiis tutorem deſignari, & ſuſceptæ tutelæ rationem reddat, & ſoluat quidquid ratione tutelæ debuerit, incidit in omnes pœnas, quas viduis intra annum luctus nubentibus diximus impoſitas eſſe, vt expreſsè habetur *Authent. de Nuptijs. §. ſi autem tutelam, collat. 4.* Et *Authent. eiſdem pœnis. Cod. de Secundis nuptijs.* Hæc enim pœna non imponitur ob nouum coniugium ſed ob infidelitatem commiſſam in tutelæ adminiſtratione. Nam cùm in ſuſceptione tutelæ nuptiis renunciauerit, vt deciditur *in Authent. Sacramentum. Cod. quando mulier tutelæ officio, &c.* promiſeritque tacitè ad ſecunda vota non migraturam niſi prius Iudice adito, & tutore filiis petito, & ſuſceptæ tutelæ ratione redditâ, & his omiſſis ad ſecundas nuptias tranſit, ſupradictâ pœnâ afficitur, vt poſt alios antiquiores probat Anton. Gabriel. *tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis. concl. 9. num. 9.* Sanch. *lib. 7. diſput. 88. numero 13.* Quinimo ob hanc cauſam priuatur mater, ne illi filio ſuccedere ab inteſtato poſſit etiam via ſubſtitutionis, ſi impubes moriatur, *ex leg. omnem 6 Cod. ad Senatuſconſultum Tertullian.* Bonáque poſterioris viri ſunt tacitè obligata pro mala huius fœminæ adminiſtratione. *Ex leg. ſi mater, Cod. ex quibus cauſis tacit. pign.* vti notarunt. Anton. Gab. *dicta concl. 9. num. 4.* Sanch. *d. num. 13.* Ab hac pœna eximitur mater, ſi minor ſit tempore ſuſceptæ tutelæ, tametſi maior fuerit tempore quo ſecundas nuptias contraxit, quia cùm tutela minoribus ſit interdicta, ea ſuſceptio nulla fuit, ac proinde tutrix non eſt cenſenda. Deinde eximitur vir ſecundam vxorem ducens, quia ipſe obligatur ante matrimonium tutorem petere, cùm matrimonij contractu tutelam non amittat, vt rectè docuerunt Anton. Gab. & Sanch. *ſuprà.*

Quinta: aliquibus placet matrem tranſeuntem ad ſecun- 10
das nuptias amittere teſtamenti executionem, quæ illi eſt à viro commiſſa, eo quòd tutela, & executio teſtamenti æquiparentur, & ex vno ad aliud argumentari liceat. Teſte Gloſſ. *in leg. antepenult. verbo ad aliam. ff. de Tutelis.* Et *leg. vxorem verbo abſcripſit. ff. de Falſis.* Et aliis relatis Peralta *in leg. omnem num. 19 ff de legatis 2.* At hæc mater perdit ob nuptias tutelam, ergo & teſtamenti executionem. Atque ita docent, prout refert Sanch. *d. diſput. 88. num. 14.* Gulielmus Benedict. *cap. Raynutius. verbo aut cum alia num. 203. de teſtament.* Lucas de Penna *in leg. iuniores. col. 2. verſ. ſed pone num. iter. cap. de priuileg. ſchol. lib. 12.* Spino *in ſpeculo teſtament. gloſſ. 28. princip. num. 35.* Et ſub dubio Ioann. Lupus *Rub. de donation. inter vir. & vxorem. § 67. num. 15.* Sed contrarium omnino tenendum eſt cum ipſo Ioanne Lupo *in leg. 31. Tauri num. 38.* Couarru. *in cap. tua num. 3. de teſtament.* Greg. Lopez *in leg. 2. verbo frayles tit. 10 p. 6.* Auiles *in proœm. cap. prætor. gloſſ. 1. num. 43.* Matienzo *lib. 5. recop. tit. 4. leg. 5. gloſſ. 8. num. 5.* Sanch. hos, & alios plures referente *d. diſp. 88. num. 14.* eo quòd nullibi cautum ſit vxorem ſecundò nubentem perdere teſtamenti executionem. Neque ex amiſſione tutelæ hæc amiſſio infertur, ſicuti neque ex conceſſione tutelæ infertur teſtamenti executionem conceſſam eſſe, vt manifeſtè probat lex *cùm pater §. hereditatem ff de leg. 2. iuncta l. ſi arrogati ff. de tutelis,* vbi deportatione finitur tutela, non tamen executionis, vel electionis officium. Ratio eſt, quia tutela conceſſa à lege eſt matri in filiorum commodum, cui non leuiter obſtant ſecundæ nuptiæ. At teſtamenti executio à teſtatore cōceditur nullius in particulari commodū reſpiciens. Non igitur mirum eſt, quod tutela nouis nuptiis finiatur, non tamen teſtamenti executio.

Hinc rectè inferunt Ioann. Lupus *dicta leg. 31. Tauri num.* 11
38. & 39. Sanch. *d. diſp. 88. n. 15.* poteſtatem teſtandi vxori à marito conceſſam non expirare ob tranſitum ad ſecundas nuptias, quia nullibi hæc priuatio indicitur.

Sexta pœna eſt priuatio educationis filiorum, cùm enim 12
filij apud matrem potiùs, quàm apud quamlibet aliam perſonam educandi ſint, ſi non vitricum eis induxerit, vt dicitur *in leg. 1. Codic. vbi pupilli educari debeant:* & *Authent. de nuptiis §. eiſdem quoque, collat. 4.* Et *Authent. vt liceat matri.*

&

& auia. §. illud quoque collat. 8. At victrico eis inducto non apud matrem, ſed apud aliam, perſonam educari debent.

13 Difficultas ergo inter Doctores eſt, An per tranſitum ad nuptias priuetur mater filiorum educatione, vel ſolùm reddatur ſuſpecta, iudicisque arbitrio relinquatur, an priuari, vel concedi educatio debeat iuxta circunſtantias occurrentes.

Qua in re plures grauéſque Doctores, quos referunt, & ſequuntur Molina *t.* 1. *de iuſt. diſp.* 224. *num.* 12. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 88. *num.* 17. cenſent matrem ſecundò nubentem non priuari filiorum educatione, ſed venire a Iudice priuandam, niſi fortè probauerit illius eſſe moris, & honeſtatis, vt tollat omnem ſuſpicionem malæ educationis, quam per matrimonium incurrit; nam eo caſu filiorum educatio non eſt illi auferenda, ſicuti lite motâ in Granatenſi prætorio ablata non fuit teſte Sanch. *d. n.* 17. Mouentur præcipuè *ex leg.* 1. *C. vbi pupilli educari debeant*, vbi inquit Textus *Educatio pupillorum tuorum nulli magis quàm matri eorum ſi non victricum eis induxerit committenda eſt.* Quando autem inter eam, & cognatos, & tutores orta fuerit dubitatio aditus Præſes prouinciæ inſpectâ perſonarum qualitate, & conditione perpendet, vbi puer educari debeat. Remittitur ergo Iudicis arbitrio penès quem puer educandus ſit lite motâ inter matrem, cognatos, & tutores. Neque valet id eſſe intelligendum, dum mater victricum filiis non induxerit. Tum quia ante inductionem victrici non eſt in arbitrio Iudicis conſtitutum, penès quem puer educandus ſit, cùm lex matrem omnibus aliis præferat. Tum quia pronomen illud *eam* quod relatiuum eſt, refertur ad caſum propinquiorem præcedentem, qui eſt cùm mater filiis victricum inducit. Secundo *ex leg. ſi paterno* 15. *Cod. de negotiis*, vbi ſupponitur educationem priuigni victrico commiſſam eſſe, ibi; *Si paterno affectu priuignas tuas aluiſti.* At victricus magis ſuſpectus eſt de mala educatione alienæ prolis, quàm mater. Ergo matri ea educatio deneganda non eſt, quæ victrico conceditur. Tertio ex dicto Platonis *dialog.* 11. *de legib.* lege conſtituendum dicebat filiorum educationem apud matrem ſecundo nubentem non eſſe ex toto reiiciendam, ſed in propinquorum facultate poſitum eſſe voluit. Hinc conſequenter infert Sanch. *dicta diſput.* 88. *num.* 19. matrem Secundo nubentem non excludi à pupillorum educatione, ex eo quod pupillis ſucceſſura ſit in parte, vel in tota hæreditate, quia ello ob hanc cauſam ſuſpicio iniquæ educationis augeatur, ideóque grauiòr probatio moris, & honeſtatis ad illam elidendam ſit requiſita. At cùm nullibi cautum ſit ex hoc capite matrem priuari; non debet priuatio induci. Quapropter ſi inter matrem denuo nubentem, filióque ſucceſſuram, & eius cognatos agitur lis penes quem pupillus ſit educandus, ſi mater probauerit æquè bene apud ipſam, quàm apud alium quemlibet cognatum pupillam educari poſſe, obligatur Iudex ei pupilli educationem concedere. Argum. *leg.* 1. *Cod. vbi pupilli educari debeant*, vbi deciditur qualitatem, & coniunctionem contendentium ſuper pupilli educatione ſpectandam eſſe; & rectè, quia cùm duo contendunt præualet qui potentior eſt, *leg. pupillum §. fin. ff. de Re iudicata.* Et tradit Barboſa *in leg.* 1. *part.* 7 *num.* 59. *§. ſoluto matrim.* At mater coniunctior eſt filio, & ob hanc partem potentior, ergo illi educatio eſt concedenda, ſicuti tradit Sanch. *d. diſp.* 88. *n.* 18.

14 Nihilominus etſi hæc ſententia ſatis probabilis ſit veriorem, & probabiliorem reputo, quæ aſſerit matrem tranſeuntem ad nuptias priuatam eſſe filiorum educatione, nec Iudicem poſſe eam illi permittere. Sic docet Gloſſa *in Auth. vt liceat matri & auia §. illud quoque. verbo non venerit, collat.* 8. Ruinus *conſ.* 87. *in fine volum.* 5. Menoch. *de arbitrar. caſu* 168. *num.* 10. Matienzo *lib.* 5. *recopilat. tit.* 1. *leg.* 3. *gloſſ.* 2. *num.* 8. Spino *ſpeculo teſtament. gloſſ.* 29. *princip. num.* 13. Et alij relati à Sanch. *d. diſp.* 88. *num.* 16. *in fine.* Moueor, nam *ex dicta leg.* 1. *Cod. vbi pupilli educari debeant.* Et *Authent. de nuptiis §. eiuſdem quoque collat.* 4. Et *Authent. vt liceat matri, & auia, §. illud quoque collat.* 8. expreſsè dicitur tradendam eſſe matri, vt potè fide digniori educationem filiorum, niſi ad ſecundas tranſierit nuptias. Hæc igitur ſupponunt tranſeunti ad ſecundas nuptias non eſſe filiorum educationem concedendam. Et licèt in *dicta leg.* 1. ſubiungatur, quando inter matrem, & cognatos orta fuerit dubitatio de filiorum educatione, præſidem prouinciæ arbitrari poſſe, penès quem filius educari debeat attenta perſonarum qualitate, & conditione, inde non infertur prouinciæ Præſidi commiſſum eſſe arbitrium concedendi filiorum educationem matri ad nuptias tranſeunti. Quippe hæc dubitatio, & lis mota non eſt inter matrem denuò nuptam, ſed inter matrem viduam & cognatos. Quod mihi perſuadet pronomen illud *eam*, quod relatiuum eſt, & refertur ad præcedentia cum ſuis qualitatibus, vt probat aliis relatis Roland. *conſ.* 79. *num.* 54. *volum.* 3. Menoch. *conſ.* 190. *num.* 13. *volum.* 4. At textus in verbis antecedentibus ſolùm de matre vidua egerat. inquit enim concedendam eſſe matri educationem pupillorum, ſi non victricum eis induxerit, mater inquam non indecens pupillis victricum vidua eſt. Ergo in illis verbis nuptias negauit, non conceſſit. Non igitur pronomen *eam* ad matrem nuptam referri poteſt, vti voluit Sanch. Et licèt matri viduæ ius ſtatuerit filiorum educationem concedi, non obinde infertur arbitrio Iudicis locum non eſſe, quippè matri concedenda eſt, ſi bonæ opinionis exiſtat, & non aliter, vt declarat lex *regia* 19. *tit.* 16. *part.* 6. ibi. [Pero ſi hubieſe madre que fueſe muger de buena fama, bien le puede dar el fijo que le críe, e ella puede lo tener mientras mantubiere viudez] Arbitrari ergo Iudex debet an bonæ opinionis exſtat, vt meritò ei concedenda ſit filiorum educatio, vel potiùs neganda, & aliis cognatis concedenda. Secundò moueor ex dicta *leg.* 19. ius commune declarante, quæ decidit matrem ſecundò nubentem priuandam illico eſſe filiorum educatione, inquit enim Textus: Mas luego que caſare, deben ſacar al guerfano de ſu poder: vbi notandum eſt aduerbium illud *luego* latinè *ſtatim, mox, illicò*, quod omnem dilationem excludit, & conſequenter probationem, quæ in contrarium eſſe poterat, Iudicisque ſententiam, vt ex multis probat Tiraquel. *in leg. ſi vnquam. verbo reuertatur, num.* 109. *Cod. de reuocand. donationib.* Gutierr. *de iuram. confirm.* 1. *p. cap.* 61. *num.* 4. Deinde ponderandum eſt verbum *debet*, quod neceſſitatem, non voluntatem importat, vt pluribus exornat Tiraquel. *libro. de retractu lignagier*, §. 1. *gloſſ.* 15. *initio.* Sanch. *lib.* 4. *diſp.* 23. *numer* 2. Non igitur eſt locus Iudicis arbitrio. Neque valet dicere ſupradicta procedere caſu quo mater non probauerit incontinenti eius moris, & conditionis eſſe, vt omnem ſuſpicionem malæ educationis excludat, quia ſi huiuſmodi probationibus locus eſt, iam non illicò, & ſtatim filiorum educatione priuatur, neque ex neceſſitate, ſed ex probationis defectu. Si enim lex vellet vt in filiorum educatione retineretur poſt nuptias ipſa probante nullius ſuſpicionis ream eſſe, vteretur verbo *poteſt*, & non verbo *debet*, diceretque, [mas luego que ſe caſare podran le ſacar el guerfano de ſu poder.] Ergo cùm vſa fuerit lex verbo *debet* omnem hanc probationem excluſit. Quod non leuiter confirmatur ex eo quod eodem tenore matrem ſecundo nubentem a filiorum educatione hæc lex excluſit. At eam excluſit *leg. regia* 5. *tit.* 16. *part.* 6. à tutela *ibi*: [debe ſacar los moços de ſu guarda de ſu poder.] Et quod magis eſt eodem tenore ac ius commune à tutela matrem ſecundo nubentem excluſit, vt conſtat ex Auth. *Sacramentum. Cod. quando mulier tutelæ officio.* ibi: *ſed contractis ſecundis nuptiis expelli eam à tutela conuenit.* Et *Aut. vt ſine prohibitione matres, §. vnico. verſ. propterea igitur ſancimus collat.* 7. ibi: *Mox tamen vt ſecundas contraxerit nuptias repente expelli à tutela.* Ergo abſque fundamento aſſeritur *l.* 1. *Cod. vbi pupilli educari debeat*, arbitrium Iudicis concedi in pupillorum educatione, poſtquam mater ad ſecunda vota tranſit. Tertiò matrem ſecundò nubentem leges priuant tutela, eo quòd præſumant cæco amore noui mariti ductam bona pupillorum diſſipaturam, imo illorum vitæ inſidiaturam, vt conſtat *leg. lex quæ tutores, Cod. de admi niſtrat.* Et *Authent. de nuptiis, §. fin. verſ. nos autem, collat.* 4. Et *leg. regia* 19. *tit.* 16. *part.* 6. Sed hæc ratio æquè procedit in educatione, imo & efficaciùs quàm in tutela, quando tutela ab educatione ſeparatur, cùm educatio perſonam reſpiciat, tutela verò bonorum adminiſtrationem. Præterquam quòd tutela regulariter ſimul cum educatione coniungitur, ſi igitur mater ob ſecundas nuptias ſic ſuſpecta redditur ad bonorum pupilli adminiſtrationem, vt iure ipſo eâ adminiſtratione priuetur, à fortiori educatione cenſenda eſt priuata. Et confirmatur. Nam victrico permittitur bonorum pupilli adminiſtratio, *leg. fin. Cod. de contrario iudicio tutelæ.* Sed non illius educatio ſecundum Gloſſ. *ibi verbo proponis* Et *leg.* 1. *verſ. ſi non victricum. Cod. vbi pupilli educari debeant*, quia maiorem fiduciam poſtulat educatio perſonæ, quam illius bonorum adminiſtratio. Ergo ſi mater nubens ob ſuſpicionem excluditur ab adminiſtratione bonorum pupilli, ab eius educatione excluſa cenſetur. Quartò quoties lex ob præſumptionem aliquid certum ſtatuit, omnem probationem cenſetur excludere, tametſi expreſsè eam non excludat, quia ex præſumptio iuris, & de iure, vti tradit Abbas *in cap. quanto, num.* 2 *de præſumptionib.* Et *ibi* Felin *numer.* 3. Couarruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 4. §. 1. *num.* 2. Menoch. *lib.* 1. *præſumpt. quæſt.* 3. *num.* 12. Maſcard. *de prob. concl.* 1218. *num.* 4. At leges ob præſumptionem iniquæ educationis ſtatuunt, ne matri ſi ad ſecundas nuptias tranſeat pupilli educandi concedantur, ſed ex eius poteſtate extrahantur. Ergo aduerſus hanc præſumptionem nulla eſt admittenda probatio. Neque obſtat præſumptionem iuris & de iure, aduerſus quam nulla admittitur probatio ex actibus præteritis ſumendam eſſe: teſte Euerardo *in ſuis locis locis topicis, loco à tempore ad tempus, num.* 2. Menoch. *de præſumpt. lib.* 1. *quæſt.* 3. *in fine*, quominus hæc præſumptio (quidquid dicat Sanch. *d. diſputat.* 88. *num.* 27.) ſit iuris, & de iure, ſiquidem ex actu præterito, ſcilicet ex nouo matrimonio, nouique viri amore præſumit ius iniquitatem in educatione committendam, quod ſatis eſt, vt ſit præſumptio iuris, & de iure, vt colligitur manifeſtè ex *Authent. ſed iam neceſſe, Cod. de donationib.*

ante nuptias. iuncta Gloſſ. *Authent. de æqualitate dotis, collat.* 7. § *aliud quoque*, *verbo priuilegium*. Et pluribus comprobat idem Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 37. *num.* 8. Illud verò cenſeo priori ſententiæ concedendum hanc priuationem educationis non ipſo iure induci, ſed Iudicis officio faciendam eſſe, eo quòd Textus ſolùm priuationem futuram indicent, & Doctores de hac materia loquentes id ipſum ſupponant, vt benè aduertit Sanchez *dicta diſp.* 88. *num.* 21. Quare dum mater ſecundò nubens à Iudice non priuatur pupillorum educatione optimè illam retinere poterit.

15 Argumenta in contrarium non vrgent. Primum ex probatione noſtræ concluſionis ſolutum eſt; non enim ad matrem nuptam, ſed viduam referendum eſt arbitrium Iudicis, nam cum mater, & vidua ad pupillorum educationem debeat eſſe bonæ famæ, poteſt aliquando hæc qualitas deficere, vt meritò cognati agere poſſint apud iudicem de remouendo eam à pupillorum educatione, vt conſtat *ex leg.* 1. *iuncta Gloſſ. verbo ex conditione.* Et *leg. ſi diſceptetur.* 5. *Cod. vbi pupillus educari debeat.* Ad ſecundum admitto vitrico concedi poſſe tutelam cum educatione, nego tamen matri nubenti concedi poſſe. Tum quia vitricus non eſt à iure ſuſpectus, neque ob præſumptionem iuris excluſus, ſicuti eſt mater. Tum quia mater ob eius leuitatem, & cæcum in vitricum amorem præſumitur vitæ pupillorum inſidiatura; quod tamen de vitrico non præſumitur. Ad tertium. Plato non decidit quid factum ſit, ſed quid eſſet faciendum, cui tamen ſententiæ Imperatores non adhæſerunt.

16 Hæc pœna ex omnium ferè ſententia teſte Matienzo *lib.* 5. *recop. tit.* 1. *leg.* 3. *gloſſ.* 2. *num.* 8. Spino *in ſpeculo teſtament. gloſſ.* 29. *num.* 14. Sanch. *diſputat.* 88. *num.* 20. ad patrem tranſeuntem ad ſecunda vota non extenditur, quia leges magis de patre, quàm de matre fidunt, ideoque patri tutelam concedunt, quam matri denegant.

17 Septimam pœnam mulieris ſecundò nubentis eſſe affirmat Matien. *dicta gloſſ.* 2. *num.* 37. Spino *gloſſ.* 25. *num.* 7. Et plures relati à Sanch. *num.* 22. ne poſſit exemplariter ſubſtituere filio mente capto, muto, ſurdo, & prodigo cui bonis interdictum eſt, quique teſtari nequeunt, eo quòd hæc poteſtas matri conceſſa ſit ob pietatem, quâ filios proſequi debet, iuxta legem *Humanitatis.* 9. *Cod. de impuber. & alijs ſubſtit.* Et *leg. regiam* 11. *tit.* 5. *part.* 6. At hæc humanitas, & pietas ceſſat ipſa ad ſecundas nuptias tranſeunte, ſiquidem eo facto nouerca, & inimica filiorum conſtituitur, *leg. lex quæ tutores. Cod. de adminiſtrat. tutorum.* Ergo, &c. Secundò. Hæc mater nuptiis denuò contractis priuatur adminiſtratione bonorum filij viuentis, quia excluditur ab eius tutela. Ergo etiam priuari debet adminiſtratione bonorum poſt mortem, cum reſpectu vtriuſque æquè ſuſpecta cenſeantur.

18 At Gregor. Lopez *in dicta leg.* 11. *verbo las madres.* Molin. *de iuſtit. tom.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 185. *verſ. vtrum mater*, & alij plures relati à Sanch. *num.* 23. admittunt prædictam ſententiam, cùm ſubſtitutio iniquo animo præſumitur facta, vt ſi facta fuiſſet in eius Amaſio, aut vitrico, quia non decet eam ſubſtitutionem ſubſiſtere, quæ pietati, & humanitati filij contraria eſt. Secùs verò ſi ea ſubſtitutio ita piè, & honeſtè facta eſſet, vt meritò poſſet filium ſi ſui compos eſſet eam fore ratum habiturum, quia tunc in filium humanitatem exercet, ne inteſtatus decedat.

19 Sed vt rectè Sanch. pluribus relatis *dicta diſputat.* 88. *numero* 24. etſi prædictæ ſententiæ probabiles ſint, longè probabilius eſt matrem ſecundò nubentem non priuari poteſtate exemplariter ſubſtituendi, quia nullibi hæc pœna indicta eſt. Et ex priuatione tutelæ non poteſt deſumi argumentum ad hanc priuationem inducendam; partim quia pœnæ extendendæ non ſunt, maximè cùm adeſt diuerſa ratio vt in præſenti, ſiquidem ſublata matri tutela iudex ex officio tutorem deſignat: at ſublata matri poteſtate ſubſtituendi filio nequit Iudex ſubſtituentem deſignare, quod eſſet graue filij præiudicium, quia inteſtatus decederet; partim quia patri ſuſpecto denegatur tutela filij ſuperſtitis. *L. ſi cum dotem* §. *eo autem tempore. ff. Soluto matrimonio*, non tamen negatur poteſtas pupillariter ſubſtituendi.

20 Suppoſita autem priori ſententia tanquam vera mouet Sanch. *num.* 25. grauem quæſtionem, An ſubſtitutio exemplaris facta à matre vidua reddatur irrita ipſa poſtea ad ſecundas nuptias tranſeunte? Qua in re refert plures affirmare irritam eſſe, eo quòd illa ſubſtitutio non cenſeatur conſummata, & perfecta eo tempore quo facta eſt, cùm adhuc filius, & mater viuat, poſtmodum verò perfici nequeat ob matris incapacitatem, ergo redditur irrita. Argum. *leg. ſi ſub vna* §. *ſi quis viam ff. de verborum obligationib.* & quia incapacitas ſuperueniens ſubſtituenti annullabit ſubſtitutionem, *leg. cohæredi* §. *cum filio ff. de vulgari.* Ergo incapacitas ſuperueniens ſubſtituenti annullabit ſubſtitutionem. Alios refert negantes ſubſtitutionem eſſe irritam, ſi piè, & humanè facta ſit, qualis fieret à filio, ſi ſui compos eſſet, ſecùs ſi aliter. Alios dicentes eſſe nullam ſubſtitutionem, ſi ea facta ſtatim ad ſecundas nuptias tranſit, quia præſumitur doloſè fieri, ſecùs ſi ex interuallo.

21 Sed his ſententiis omiſſis verius eſt ſubſtitutionem non euaneſcere, vt tradit Sanch. aliis relatis *dicta diſp.* 88. *num.* 25. eo quòd illa ſubſtitutio tempore habili facta integra ſit, & perfecta, tametſi effectum non ſortiatur, quouſque filius decedat, quia eſt ſubſtitutio poſt filij vitam, neque ex nouis nuptiis irritari poteſt, ſicuti non irritatur teſtamentum ante furorem factum furore ſuperueniente. §. *item furioſi inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.* Neque ex eo quòd ſubſtitutio euaneſcat incapacitate, ſuperueniente ſubſtituto, inferri poteſt nullam reddi incapacitatem ſubſtituenti ſuperuenientem: quia eſt longè diuerſa ratio, quia in ſubſtituto ſubſtitutio habere debet effectum, qui ſi incapax eſt tempore quo illum habere debet, perit ſubſtitutio. At ex parte ſubſtituentis à puncto quo ſubſtitutio fit integrum effectum habet, neque pendet à futura illius incapacitate.

22 Patrem verò ſecundo coniugatum non priuari poteſtate exemplariter ſubſtituendi filio eſt certum apud omnes, teſte Boërio *deciſ.* 188. *n.* 2. Matienzo *lib.* 5. *recop. tit.* 1. *leg.* 3. *gloſſ.* 2. *num.* 37. Sanch. alios plures referente *dicta diſp.* 88 *num.* 26. eo quod de patre nullibi cautum ſit, & ius de patre, potiùs quàm de matre confidit.

23 Octaua pœna, quàm aliqui Doctores relati à Sanch. *dicta diſp.* 88. *num* 27. aſſignant matri ſecundo nubenti eſt priuatio ſuccedendi in tacita pupillari ſubſtitutione: nam cùm hæc ſucceſſio ex voluntate ſubſtituentis pendeat, meritò præſumi poteſt ſubſtituentem velle, ne mater, quæ filio impuberi iniurioſa eſt ad ſecunda vota tranſeundo, ei ſuccedat. Sed verius eſt, quod pluribus firmat Sanch. *num.* 28. ex ſolis nuptiis ſecundo contractis hanc voluntatem præſumi non poſſe. Nam cùm ius hanc ſucceſſionem matri concedat in tacita ſubſtitutione pupillari, qua ob tranſitum ad ſecundas nuptias iure ipſo non priuatur, ſiquidem nullus eſt Textus hanc priuationem indicens, credendum eſt ſubſtituentem abſolutè velle in ſua ſubſtitutione ſe iuris diſpoſitioni conformare, ac proinde dum aliud non explicat velle matrem ſecundo nubentem excluſam non eſſe à ſubſtitutione tacita pupillari filij.

Quæ autem ſint coniecturæ ſufficientes, vt præſumamus matrem excluſam eſſe, ſi ſecundo nubat, ſicuti excluditur in ſubſtitutione expreſſa pupillari arbitrio prudentis relinquendum eſt. Communior ſententia teſte Sanch. *d. diſp.* 88. *num.* 29 *& ſeqq.* affirmat eſſe ſufficientem coniecturam, ſi ſubſtituens matri legatum reliquerit ſub conditione viduitatis, vel dum vidua fuerit. Qui enim volunt fœminam ſecundo nubentem à parte ſuorum bonorum excludere, meritò præſumi poteſt voluiſſe excludere à tota hæreditate.

24 Nona pœna eſt priuatio priuilegii honoris prioris mariti. Etenim dum mulier vidua permanet, eodem priuilegio honoris fruitur, ac quando nupta erat; quia cenſetur ſub matrimonio præcedenti eſſe, vt tradunt omnes *in leg. vlt. Cod. de bonis maternis. leg. fœminæ ff. de Senatoribus. leg. filij verſ. vidua ff. ad Municipal.* Et pluribus exornat Tiraquel. *de nobilit. cap.* 18. *num.* 9. At ſi ad ſecundas nuptias tranſeat, pereunt prioris viri priuilegia honoris, vtpotè quæ cenſeri non poteſt ſub eo matrimonio eſſe, ſuccedunt priuilegia poſterioris viri ſi aliqua ſunt, vti habetur *Authent. de nuptiis, collat.* 4. §. *non tamen permittimus.* Et *leg. mulieres Cod. de dignitatib. lib.* 12.

25 Decima, quam ferè omnes Doctores tradunt, ne teneatur filius alioquin diues dotem ſuæ matri pauperi ſecundò nubenti conſtituere; quia æquum non erat obligari ad præſtandum quod ſibi indecens, & inhonoroſum erat. Verùm ſi mater præſumatur periculum incontinentiæ ſubire, niſi matrimonium contrahat, affirmant Tiraquel. *de iure primogen. quæſt* 62. *numero* 13. & *leg.* 2. *connub. gloſſ.* 1. *par.* 2. *num.* 9. Boërius *deciſ.* 129. *in fine.* Baëza *de non meliorandis filiabus cap.* 12. *num.* 49. Et aliis relatis Sanch. *d. diſp.* 88. *num.* 32. obligatum eſſe filium dotem conſtituere, quia minus illi indecens eſt ſuæ matris nouum coniugium, quàm meretricium. Vt ergo meretricium vitet neceſſaria ad coniugium ſubminiſtrare debet. Cæterùm etſi hoc ſemper conſulendum ſit, verius exiſtimo hanc filio obligationem non ſubeſſe. Quippè hæc obligatio prouenire poteſt vel ex iure poſitiuo, vel naturali. In iure poſitiuo nullus reperitur Textus, ex quo colligi poſſit. Ex iure autem naturali ſolùm habetur obligatum eſſe filium matri egenti, ſiue viduæ ſiue nuptæ alimenta miniſtrare, iuxta *legem ſi quis à liberis.* §. *parens. ff. de liberis agnoſcendis.* Et licèt dos loco alimentorum ſuccedat, valeátque argumentum ex alimentis ad dotem, vt probat Euerard. *loco ab alimentis ad dotem num.* 1. id procedit in parentibus, qui dotem filiis conſtituere tenentur. Secùs in filiis comparatione parentum, quibus vt nubant non tenentur conſtituere dotem: aliàs ſicut obligatur filius ſuæ matri egenti nuptæ alimenta miniſtrare, obligaretur dotem conſtituere, etiam ſecluſo incontinentiæ periculo. Ob vitandum verò in matre periculum incontinentiæ non videtur obligatus deſignare dotem, quia nemo tenetur alienum peccandi periculum vitare cum graui ſui iactura. At deſignatio dotis non leuiter

filio

filio præiudicat tum in honore, tum in re familiari. Et quamuis matris meretricium magis quàm matrimonium filio iniurioſum ſit, at ea iniuria non eſt filio imputanda. Secùs verò iniuria matrimonij, ſi ipſe ad matrimonium dotem conſtituat. Non igitur obligandus videtur matri periculum incontinentiæ habenti dotem deſignare. Atque ita tradit Bald. *in leg. vnica in fine. Cod. de inofficioſis dotib.* Cottaſius *in leg. qui liberos n. 115. ff. de Ritu nuptiar.*

26 Vndecima: nequit ad ſecundas nuptias tranſiens donationem filio factam reuocare ratione ingratitudinis, quia præſumitur non ob ingratitudinem filij, ſed vt vitrico placeat reuocare, vt dicitur *in Authent. quod mater. Cod. de reuocandis donationib.* Et habetur *in leg. 7. Cod. eodem tit. & §. mater. Authent. de Nuptiis:* in quibus Textibus triplex caſus excipitur. Primus, ſi filius vitæ matris inſidiatus fuerit. Secundus ſi manus impias in eam iniecerit. Tertius, ſi iacturam totius ſubſtantiæ molitus fuerit. Hac tamen pœnâ non afficitur pater ſecundum coniugium contrahens, quia nullibi cauetur, & quia non præſumitur ob amorem vxoris animum mutatus, ſicuti præſumitur de matre ob eius innatam inconſtantiam, & leuitatem: ſic tradit Sanch. *dicta diſp. 88. num. 35. ex gloſſa in dicta Authent. mater. verbo, niſi tamen, & d. Authent. quod mater in fine.*

27 Duodecima, iuxta aliquos, quos tacito nomine refert Garron. *Rub. Cod. de ſecundis nuptiis. num. 52. pœna 26.* eſt amiſſio tacitæ hypothecæ, quam vidua habet in bonis mariti, iuriſque prælationis pro dote ſibi ſoluenda, iuxta *leg. aſſiduis. ff. qui potiores in pignore.* Etenim cùm hæc hypotheca, & ius prælationis concedatur, vt facilius fœminæ nubere poſſint. *leg. 1. ff. ſoluto matrimonio*, in vidua iam nupta ratio prædicta ceſſat, ac proinde ceſſare debet priuilegium. Sed rectiùs Sanch. pluribus relatis *d. diſp. 88. n. 34.* negat viduam ſecundò nubentem amittere dictam hypothecam, & ius prælationis. Nam eſto hoc priuilegium fœminis concedatur, vt facilius nuptias contrahere poſſint. At nuptiis contractis, eóque priuilegio acquiſito, ſemper retinetur, ſiue nuptiæ iterum contrahantur, ſiue non, quia ab his iam non pendet, aliàs vidua incapax nuptiarum ob religionis profeſſionem priuata eſſet eo priuilegio, quod non eſt dicendum: Ergo ex eo quod ſecundas nuptias contraxerit priuilegium tacitæ hypothecæ, & iuris prælationis, quod in bonis mariti prioris acquiſiuit nullatenus amittit, cùm nullo iure hæc pœna inducta ſit.

28 Decimatertia pœna eſt, tum obligatio, quam pater habet rogatus ab auo reſtituere hæreditatem, & filiis ſatiſdare de ea reſtituenda, ſi ſecundam vxorem ducat. *Lege iubemus. §. in ſupradictis. Cod. ad Trebellian.* Et *Authent. de Nuptiis. §. placet.* Tum obligatio præſtandi cautionem de bono vſu aduentitiorum, quorum vſumfructum habet, iuxta *legem Hac edictali. §. his illud. Cod. de ſecundis nuptiis.* Et tradit Matienzo *lib. 5. recop. tit. 1. leg. 3. gloſſ. num. 12. & 16.* Sanch. *d. diſp. 88. num. 35.*

29 Decimaquarta pœna eſt obligatio, quam ſubit mater filij bona adminiſtrans reddendi rationem de modicis: *Authent. de Nuptiis. §. ſin autem tutelam,* quia ob ſecundas nuptias ſuſpecta redditur, à qua obligatione exempta erat in ſtatu viduali, iuxta *leg. quamuis ff. de conditionib. & demonſtrationib.* Bald. *in lege cùm oportet. §. fin. num. 4. Cod. de bonis quæ liberis* Paul. *in §. fin. in fine.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. lege 3. gloſſ. 2. n. 2.* quos refert, & ſequitur Sánch. *dicta diſp. 88. num. 36.* Additque id verum eſſe, tametſi à viro relicta ſit tutrix filiorum, & à reddendis rationibus releuata, quia non præſumitur releuari tranſiens ad ſecundas nuptias, & in filiorum præiudicium, niſi id fuerit expreſſum.

30 Ad extremum docet rectè Sanch. *d. diſp. 88. num. 37.* aduerſus alios grauiſſimos Doctores poſſe coniuges ſe mutuò obligare ſub aliqua pœna abſtinendi à ſecundo coniugio priori illo diſſoluto, quia nullus eſt Textus hanc obligationem pœnalem interdicens. Nam Textus *in cap. gemma de ſponſalib.* Et *leg. Titia ff. de verborum obligationib.* interdicunt ſtipulationem ſponſalibus appoſitam, ne ab illis recedatur. Quæ ſtipulatio meritò caſſatur, quia cogit ad matrimonium incundum, quod coactè contractum difficiles exitus habet. *Cap. requiſiſti. De ſponſalibus.* At hæc ſtipulatio non ad matrimonium ineundum, ſed ad abſtinendum à matrimonio cogit, quod longè diuerſum eſt. Et licèt Textus *in lege quoties 21. ff. de conditionibus & demonſtrationib.* reiiciat conditionem appoſitam abſtinendi à nuptiis, & Textus *in leg. adigere 6. ff. de iure patronatus*, remittat iuramentum à liberto factum de vxore non ducenda, non inde infertur prædictam ſtipulationem, & obligationem pœnalem à ſecundis nuptiis abſtinēdi inualidam eſſe, quia prædicti Textus ſolùm reiiciunt conditionem, & iuramentum abſtinendi à nuptiis, quod de primis nuptiis intelligendum eſt iuxta Textum *in Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit.* non autem reiiciunt conditionem, & iuramentum à ſecundis nuptiis abſtinendi. Præterquam quòd aliud eſt conditio, & iuramentum ex alienâ voluntate appoſitum, aliud eſt ſi propriâ voluntate ſuſcipiatur: primum in prædictis legibus reiicitur, non autem ſecundum. Quinimo iuramentum à primis nuptiis abſtinendi nunquam reiici poteſt iure Canonico ſpectato, alias votum, & iuramentum virginitatis ſeruandæ irritum eſſet, quod non eſt dicendum.

Quoad ſecundum *in titulo huius §.* propoſitum, An ſcilicet prædictæ pœnæ iure Canonico irritatæ ſint? Quamuis 31
aliqui grauiſſimi Doctores, quorum meminit Sanch. *lib. 7. diſp. 88. num. 38.* cenſeant ſpectato iuris rigore irritari, eo quòd obſtent matrimonij libertati, cui fauere intendit Textus *in cap. fin. de ſecundis nuptiis.* Attamen receptiſſima ferè omnium Doctorum ſententia eſt, nullam ex prædictis pœnis iure Canonico caſſari; eo quòd non ſint pœnæ ob ſecundas nuptias impoſitæ, ſed poſitis ſecundis nuptiis ſint quædam legales diſpoſitiones iuri naturali maximè conformes in fauorem filiorum prioris mariti; ſicuti rectè expendunt poſt alios antiquiores Couarruu. *in 3. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. n. 5.* Anton. Gab. *l. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis concl. 6. à n. 1.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloſſ. 2. num. 1. & 44.* Sanch. *lib. 7. diſp. 88. n. 39.* Gutierr. *in repetit. leg. nemo poteſt, n. 2. ff. de legatis 2.* & *lib. 2. pract. q. 95. n. 5.* & *de matr. cap. 108. num. 21. & 22.* & alij.

§. IV.

Qualiter parens ſecundum matrimonium contrahens, teneatur reſeruare filiis prioris matrimonij bona, quæ à primo matrimonio proceſſerunt?

1 *Coniux ad ſecunda vota migrans, tenetur reſeruare filijs prioris matrimonij quidquid ab alio coniuge acceperit titulo lucratiuo.*
2 *Procedit deciſio non ſolùm in matre tranſeunte ad ſecundas nuptias, ſed etiam in patre ſecundum coniugium ineunte.*
3 *Item procedit in bonis à coniuge acceptis non ſolùm immediatè, ſed etiam mediatè.*
4 *Reſeruanda ſunt hæc bona, vt æqualiter inter filios prioris matrimonij diuidantur.*
5 *Non eſt correctum per legem regiam 19.* Tauri.
6 *Filius prælatus in tertia parte bonorum, an ſuccedere debeat in proprietate quinti à matre amiſſi æqualiter cum ſuis fratribus, vel an in eo melioratus intelligatur?*
7 Sanch. *cenſet melioratum intelligi.*
8 *Verius eſt oppoſitum.*
9 *Coniux ad ſecundas nuptias tranſiens, non poteſt proprietatem bonorum immobilium, quæ ab alio coniuge accepit alienare.*
10 *Si de facto coniux prædicta bona alienauerit, non amittitur vſusfructus coniugi, nec filij poſſunt à poſſeſſoribus vindicare tametſi contrarium cenſeat* Bald.
11 *Poſt mortem coniugis poterunt filij ea petere, & vendicare à poſſeſſoribus.*
12 *Si parens ea bona non alienauit, ſed conſumpſit, tenentur hæredes ex illius bonis ſatisfacere.*
13 *Hæredes mariti obligati ſunt reſtituere vxori bona in dotem accepta, & æſtimata, ſi culpa mariti perierunt.*
14 *Vt locus ſit huic reſeruationi quadruplex conditio requiritur.*
15 *Qui veniant nomine coniugis ad ſecundas nuptias tranſeuntis intelligendi?*
16 *Deinde expenditur quale debeat eſſe matrimonium?*
17 *Supradictis bonis reſeruandis continetur legatum, quod ex quinto bonorum coniux à coniuge prædefuncto accepit.*
18 *Mater ad ſecundas nuptias tranſiens tenetur reſeruare bona quæ ex ſubſtitutione pupillari patris accepit per mortem filij.*
19 *Hæc bona, quæ filiis ex teſtamento patris reſeruanda ſunt debent eſſe bona ex ſubſtantia patris procedentia.*
20 *Bona conceſſa coniugi ſuperſtiti contemplatione coniugis prædefuncti, affirmant plures reſeruanda eſſe filiis prioris matrimonij. Sed oppoſitum verius eſt.*
21 *An coniux ſuccedens filiæ in dotem ab vtroque coniuge donatam reſeruare eam teneatur filiis prioris matrimonij. Affirmat* Azeuedo, *ſed rectiùs* Sanch. *aſſerit ſolam dimidiam partem reſeruandam eſſe.*
22 *Examinatur, an reſeruanda ſit legitima patris, quam filius defunctus matri ſuperſtiti, & tranſeunti ad ſecundas nuptias reliquit?*
23 *Non tenetur reſeruare filius prioris matrimonij bona, quæ peruenerunt ad filium ex ſubſtantia aui, in quibus pater vel mater tranſiens ad ſecunda vota ſucceſſit.*
24 *Coniux ſecundò nubens ſuccedit pleno iure quoad proprietatem, & vſumfructum in bonis, quæ aliunde peruenerunt ad filium, quam ex ſubſtantia parentis mortui.*

25 *Procedit hæc reſeruatio bonorum quoad proprietatem, tametſi filij hæredes coniugis defuncti non fuerint.*

26 *Bona coniugis defuncti ſuperſtiti parta titulo oneroſo ipſius ſunt pleno iure.*

27 *Coniux ſuccedens in bonis, quæ filius à ſuo patre ex titulo oneroſo habuit, non eſt obligatus reſeruare ea filiis prioris matrimonij.*

28 *Arrhæ reſeruandæ non ſunt filiis prioris matrimonij, ſecùs verò ſponſalitia largitas.*

29 *Lucra acquiſita conſtante matrimonio quoad medietatem non ſunt reſeruanda.*

30 *Bona quæ coniux ſuperſtes acquirit ex defuncti matrimonio, lege, ſeu conſuetudine ſic diſponente reſeruanda ſunt filiis, iuxta probabiliorem ſententiam.*

41 *Bona quæ coniux ſuperſtes acquirit ex pacto cum defuncto inito, verius eſt reſeruanda non eſſe.*

32 *Quarta pars bonorum coniugi defuncti debita coniugi ſuperſtiti pauperi, reſeruanda eſt filiis prioris matrimonij.*

33 *Ad bonorum reſeruationem neceſſariò requiritur, vt filij prioris matrimonij ſuperſint.*

34 *Proponuntur ſententiæ, An ſi ex priori matrimonio ſuperſint filij, cùm coniux ad ſecundas nuptias tranſit, ipſique nulla relicta prole viuente coniuge deceſſerint, obtineat coniux plenè dominium illorum bonorum, ac ſi nullos ex priori matrimonio filios habuiſſet?*

35 *Reſoluitur parentem ſecundò coniugatum in eâ proprietate ſuccedere, conſolidarique cum vſufructu.*

36 *Soluuntur oppoſita fundamenta.*

37 *Fructus illorum bonorum, quos coniux tranſiens ad ſecunda vota percipere poteſt, & quorum proprietas filiis prioris matrimonij reſeruatur, ſi tempore mortis nondum percepti ſint, ad filios prioris matrimonij pertinent.*

1 CONiux ad ſecunda vota migrans tenetur ſeruare filiis prioris matrimonij quidquid ab alio coniuge acceperit, quocunque titulo lucratiuo, ſiue donatione inter viuos, ſiue ex vltima voluntate reſeruato ſibi tantùm vſufructu dum vixerit: Habetur *in leg. fœmina in princ.* & *leg. hac edictali. §. illud. Cod. de ſecundis nuptiis. leg. 2. Cod. de indicta viduit. tollenda, leg. mater. Cod. ad Tertullian.* Et *Authent. de Nuptiis §. ſi verò expectet, collat. 4.* Et *leg. regia 26. titul. 13. part. 5.* & tradunt ferè omnes Doctores. Quod adeò verum eſt, vt ſtatim ac ſecundum matrimonium perficitur nullâ expectatâ iudicis ſententiâ dominium, & proprietas illorum bonorum iure ſic diſponente liberis prioris matrimonij adiudicetur, ſolúſque vſusfructus patri concedatur, vt conſtat *ex dicta Authent. de Nuptiis §. ſi verò collat. 4.* Et *ex d. leg. fœmina.* Et *Authent. ex teſtamento. Authent. in donationibus, de ſecundis nuptiis.* Et *leg. generaliter initio. Cod. eodem tit.* Et notauit Sanch. *diſp. 89. num. 2.* Gutierr. *cap. 109. n. 4.* Ratio huius deciſionis præcipua eſt iniuria tum coniugi defuncto, tum liberis ipſius facta, vti colligitur ex *Authent. de Nuptiis. § ſi autem tutelam.* & *§. quæ verò,* & *§. ſalute.* & aliis.

Et licèt Textus in *dicta leg. fœmina in princip.* loquatur de coniuge tranſeunte ad ſecundas nuptias poſt annum luctus, à fortiori eſt idem dicendum ſi tranſeat intra annum luctus, vti docuit Gloſſa *ibi verbo ſtatutum.* & *d. leg. generaliter eodem verbo.* & *ibi* Bald. *in princ. ante primum notabile.* Sanch. *d. diſp. 89. num 2.* Gutierr. *cap. 109. num. 7.* Quippe iniuria coniugi defuncto, & liberis irrogata grauior eſt.

2 Proceditque deciſio non ſolùm in matre tranſeunte ad ſecundas nuptias, ſed etiam in patre ſecundum coniugium ineunte, vti colligitur ex *Auth. de nuptiis, collat. 4. §. ſi verò expectet.* ibi: *Et hæc communis mulieris, & viri mulcta ſit poſita.* Et *leg. generaliter. Cod. de ſecundis nuptiis.* Fauor namque filiorum, qui ab hac reſpicitur æquè in patre, ac in matre procedit, vt multis allegatis docet Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 3. §. 9. num. 7.* Anton. Gomez *in leg. 15. Tauri num. 4.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 1. leg. 4. gloſſ. 3. num. 1.* Azeuedo *ibi n. 29.* Gutierr. *lib. 2. pract. quæſt. 95. num. 3.* & *de matrim. cap. 109. num. 8. & 25.* Sanch. innumeros referens *lib. 7. diſp. 89. num. 10.* expreſſéque deciſum eſt *in leg. 15. Tauri,* quæ hodiè eſt *lex 4. tit. 1. lib. 5. nouæ collect.*

3 Ruſus deciſio procedit non ſolùm in bonis à coniuge immediatè acceptis, ſed etiam mediatè. V.g. ex ſucceſſione filij prioris matrimonij. Quia hæc propriè ſunt à coniuge accepta, vt colligitur ex Authent. *de Nuptiis, §. hinc nos. verſ. ſi autem inteſtatus.* Et *ibi* Gloſſa. Et pluribus comprobat Sanch. *dicta diſp. 89. num. 18.* Gutierr. *cap. 109. num. 2.* quidquid in contrarium prætendit Fachineus *lib. 3. contr. cap. 64.* comparatione bonorum, quæ ex ſucceſſione filij habentur.

4 Reſeruare autem debet hæc bona æqualiter inter filios prioris matrimonij diuidenda. Nam licet iure antiquo Codicis *in leg. general. in princ.* Et *leg. fœmina. Cod. de ſecundis nuptiis* permiſſum eſſet matri ad ſecundas nuptias tranſeunti bona à coniuge priore accepta inter filios prioris matrimonij diuidere, & in eis præferre quem ex illis vellet. At iure nouo Authenticorum hæc electio, & diuiſio ſublata eſt, vt conſtat ex *Authent. lucrum. Cod. de ſecundis nuptijs.* ibi: *Lucrum hoc æqualiter inter liberos diſtribuatur, non arbitrio parentis permittitur.* Idem habetur *Authent. de Nuptijs §. veniens. collat. 4.* Et *Auth. de non eligendo ſecundò nubentes. §. proſpeximus, collat. 1.* Et licèt Sarmiento, *lib. 7. ſelect. cap. 11. num. 2.* contendat diſpoſitionem iuris antiqui Codicis incorrectam eſſe quoad bona, quæ coniux ex ſucceſſione filij acceperat, ſiquidem *Authent. de non eligendo.* Et *Authent. de Nuptijs, §. veniens.* Et *Authent. lucrum. Cod. de ſecundis nuptijs,* & aliis expreſsè tantum loquuntur de bonis ab alio coniuge acceptis immediatè, non verò de iis quæ mediatè ſcilicet ex ſucceſſione filij acquiruntur, & iuris correctio quoad fieri poſſit vitanda eſt. At rectiùs Anton. Gomez *in leg. 14. Tauri, num. 2. & 3.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. gloſſ. 2. num. 42.* Azeuedo *in leg. 4. num. 5.* Molin. *t. 1. diſp. 163 notab. 3.* Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 4.* Gutierr. *lib. 3. pract. quæſt. 43. num. 25.* Et *de matrim. cap. 109. num. 9. & 10.* cenſent nullatenus coniugem poſſe in bonis quæ filiis prioris matrimonij reſeruantur diuiſionem, aut prælationem facere, eo quòd hæc diuiſio, & prælatio ex natura rei fieri nequit ab eo, qui in illis bonis dominium non habet, ſolúmque ex permiſſione legis id præſtare poteſt. At lex antiqua Codicis non permittebat expreſsè hanc diuiſionem, & prælationem in bonis à coniuge mediatè habitis, ſed ſolùm in bonis, quæ à coniuge immediatè prouenerunt. Leges verò Authenticorum omnem hanc diuiſionem, & prælationem iure Codicis permiſſam ſuſtulerunt. Ergo cenſenda eſt ſublata poteſtas diuidendi, & præferendi tam in bonis immediatè à coniuge habitis, quàm mediatè.

Neque hoc correctum vllo modo eſt per legem regiam 5
19. *Tauri*, hodie lex 3. *titul. 6. lib. 5. collect.* quâ ſtatuitur, vt poſſint parentes meliorare filium quẽ malint in tertia, & quinta ſuorum bonorum parte, ibi: [Puedan ſeñalar en cierta coſa o parte de ſu hacienda el tertio, y quinto de mejora;] quia hæc lex loquitur de bonis, quæ parentis propria ſunt, non de bonis, quæ ſunt filiorum propria, & tantùm vſusfructus parenti competit, vt rectè notauit Sanch. *diſput. 89. num. 3.* Gutierr. *cap. 109. num. 10.*

Ex his deducitur quid ſentiendum ſit, ſi coniux prædefun- 6
ctus prætulit filium in tertia bonorum ſuorum parte, & quintum reliquit coniugi ſuperſtiti iure legati, qui poſtmodum ad ſecundas nuptias tranſit, an ille prælatus in tertia parte bonorum ſuccedere debeat in proprietate illius quinti æqualiter cum ſuis fratribus, iuxta diſpoſitionem *dictæ Authent. lucrum. Cod. de ſecundis nuptiis*, quæ decidit æqualiter inter filios prædictum lucrum eſſe diſtribuendum non arbitrio parentis, an potius ille filius in tertia illius quinti meliorandus ſit.

Sanch. *dicta diſp. 89. num 5.* cenſent meliorandum, & reſi- 7
duum inter ipſum, & alios fratres æqualiter diuidendum, teſtatúrque duos Cauſidicos Prætorij Granatenſis à ſe conſultos ſic affirmaſſe. Ducitur eâ ratione, quia Authenticæ ſunt inſertæ, in libro Codicis à quodam priuato Authore, ideoque vim legis obtinere nequeunt, niſi quatenus cum originario concordant. At *Authent. lucrum*, malè tranſlatum eſt ex originario quod eſt *Authent. de nuptiis §. veniens, collat. 4.* ſiquidem omiſſa ſunt verba, ideóque ſecundùm portionem vnuſquiſque hoc lucretur. Ergo filius ille ſucceſſurus eſt in illo quinto ſecundùm portionem, ſecundùm quam patri defuncto ſucceſſit, cùm ſuccedat in illius bonis, atquè adeò in tertia præferendus eſt.

Verùm etſi hic modus dicendi probabilis ſit, veriorem 8
exiſtimo qui affirmat filium illum æqualiter cum aliis fratribus in illo quinto ſucceſſurum, quod ipſemet Sanch. generaliter probauit aduerſus Sarmiento *dicta diſp. 89. n. 3. & 4.* Et docet expreſsè Gutierr. *cap. 109. n. 12. & ſeqq.* Et ſubobſcurè Ripa *in leg. fœmina, in princ. in noua edit. q. 25. num. 67. Cod. de ſecundis nuptijs.* Moueor: quia filius ille eſto fuerit à patre prælatus in tertia ſuorum bonorum parte, non tamen fuit prælatus in illo quinto, cùm integrum coniugi ſuperſtiti reliquerit, neque aliquid diſpoſuit de diſtributione illius quinti caſu, quo coniux ſecundum matrimonium iniret. Ergo reliquit iuris communis diſtributioni, quâ ſtatuitur æqualiter inter filios diſtribuendum eſſe. Secundò: Authenticæ eſto inſertæ fuit in libro Codicis à quodam priuato Authore (quod non credimus) vim tamen legis obtinent, prout ibi inſertæ ſunt, quia ſic ſunt à tempore immemoriali approbatæ, & ſecúdùm earum tenorem cauſæ in tribunalibus deciduntur; ac proinde eſto malè tranſlata eſſe ex originario, ſecundùm illius tranſlationem interpretatio facienda eſt. Tertiò: quia dictum Authent. originarium *de Nuptijs, §. veniens.* nullatenus hanc inæqualitatem, & prælationem probat, ſed potius contrarium, cùm manifeſtè dicat ex æquo (id eſt qualiter) bona illa inter liberos eſſe diuidenda, quia omnes æquè ſecundis nuptiis offenduntur. Cùm verò inquit. Vnuſquiſque ſecundùm portionem ſuam lucretur, non intelligit de portione prælationis, de qua nulla mentio facta eſt, ſed de portione legitima, in qua omnes filij æqualiter patri ſuccedunt.

9 Secundò deducitur coniugem ad ſecundas nuptias tranſeuntem non poſſe proprietatem bonorum, quæ ab alio coniuge accepit alienare, obligare, aut de ea alio modo diſponere; quia non proprietas, ſed vſusfructus tantùm ei competit, vti deciſum eſt *in leg. fœmina. & leg. generaliter. in princ. Cod. de ſecundis nuptiis.* Et *Authent. de nuptiis. §. ſed quod ſancitum eſt, collat. 4.* & tradunt omnes. Ideóque tenetur maximè mater illorum bonorum inuentarium facere, & ſatiſdare de illorum reſtitutione filiis facienda cum æſtimatione damni, vel deteriorationis, iuxta *leg. Hac edictali §. in illud. & §. mobilium. Cod. de ſecundis nuptiis.* Et *ibi* Gloſſa communiter recepta. Quod intelligendum eſt, ſi bona ſint mobilia, nam ſi immobilia ſint, & mater ſit ſoluendo non videtur obligata prædictam cautionem præſtare, quia hæc difficilius alienantur, & quia omnia ſua bona ſunt tacitè hypothecata pro horum bonorum ſolutione, iuxta *leg. ſi quis prioris. §. finali, Cod. de ſecundis nupt.* Et tradunt Anton. Gomez *in leg. 15. Tauri, num. 5.* Azeuedo *in leg. 4. num. 50. & 53. tit. 1. lib. 5. noua collect.* Gutierr. *cap. 109 de matr. num. 16.*

10 Quod ſi de facto coniux prædicta bona alienauerit, placet Baldo *in leg. generaliter. §. in his. Cod. de ſecundis nuptiis* ſtatim coniugem amittere vſumfructum, & cum proprietate conſolidari, poſſeque filios ea à quibuſcunque poſſeſſoribus vindicare, argum. Textus *in leg. ſic vſusfructus. ff. de iure dotium. & §. finitur, inſtit. de vſufructu.* Sed rectiùs contrarium cenſuit Anton. Gomez *in dicta leg. 15. Tauri. num. 5.* Sanch. *d. diſp. 89. num. 7.* Gutierr. *cap. 109. num. 14.* eo quòd illa bona non ſint filiis adiudicanda, niſi poſt mortem coniugis vſufructuarij, iuxta *Authent. de non eligendo ſecundò nubentes. §. hoc autem. collat. 4.* At contingere poteſt, vt filij priùs quàm mater decedant, quo caſu nihil ad eos pertinet. Nequeunt ergo viuente matre ea bona vindicare, Quod ſecùs eſt in aliis vſufructuariis, quorum bonorum dominium irreuocabiliter alteri competit, quæ ſi à fructuario alienentur indebitè, dominus ea vindicare poteſt. At filij non ſunt firmiter domini illorum bonorum, ſiquidem decedentes ante matrem, neque ipſi, neque eorum hæredes aliquid acquirunt, ac proinde ante mortem matris ea vindicare nequeunt, vti colligitur ex Authent. *de Nuptiis. §. ſed quod ſancitum eſt.* Et *ibi* Gloſſa.

11 Poſt mortem verò coniugis poterunt filij ea petere, & vindicare à poſſeſſoribus, quod non ſolùm verum exiſtimo de iis bonis, quæ poſt tranſitum ad ſecundas nuptias alienata ſunt, ſed de his quæ antea alienata fuerunt. Nam licèt ea alienatio facta ſit tempore congruo, at facta eſt ſub eo onere à ſecundis nuptiis abſtinendi. Quâ conditione non ſeruatâ reuocabilis eſt alienatio a filiis poſt mortem matris, vtpotè in eorum præiudicium facta, ſicuti tradit ex communi ſententia Anton. Gomez *in dicta leg. 5. Tauri. num. 5.* Gutierr. *d. cap. 109. num. 15.* probátque expreſsè *Textus in §. hoc autem. Authent. de non eligendo ſecundò nubentes, collat. 1.*

12 Quod ſi parens ea bona non alienauit, ſed conſumpſit, tenentur hæredes ex illius bonis filiis ſatisfacere, vt deciditur *in leg. fœmina. Et leg. generaliter Cod. de ſecundis nuptiis*, nam cùm ſolum vſumfructum in illis bonis habeat, nequit ea conſumere. Quod ſi voluntariè conſumpſit obligatur illorum æſtimationem filiis tradere. Secùs eſſet, ſi abſque eius culpa bona illa conſumerentur; quia tunc filiis vtpotè dominis pereunt, iuxta *leg. incendium Cod. ſi certum petatur.* Atque ita tradit Bald. *in dicta leg. generaliter. num. 2.* Nicolaus Arelatenſ. *ibi, num. 116.* Ripa *in dicta leg. fœmina in fine.* Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 8.* Gutierr. *c. 109. num. 17.*

13 Iuxta quam doctrinam infert Gutierr. *à num. 18. & ſeqq.* obligatos eſſe hæredes mariti reſtituere vxori bona in dotem accepta, & æſtimata, ſi culpa mariti perierunt. Secùs verò ſi ipſi probauerint abſque illius culpâ conſumpta eſſe. Quod intelligendum eſt de bonis in ſpecie conſiſtentibus, ſecùs verò de bonis, quæ conſiſtunt in pondere, numero, & menſura: hæc enim etiam inæſtimata tenentur hæredes mariti vxori reddere iuxta valorem, & æſtimationem tempore diſſoluti matrimonij contingentem, quia ea accipit maritus quaſi in mutuum ſub obligatione diſtrahendi, vendendi, & conſumendi. Quippè maritus conſtituitur cuſtos, & procurator vxoris, & ipſius rerum dotalium. Vide Anton. Gom. *l. 51. Tauri. à num. 42.*

14 Vt verò huic reſeruationi bonorum locus ſit, quadruplex conditio requiſita eſt ex communi ſententia teſte Sanch. *diſp. 89. n. 9.* & Gutierr. *c. 109. n. 24.* Prima, vt coniux ad ſecundas nuptias tranſeat. Secunda, vt bona ſint acquiſita ex coniugis prædefuncti patrimonio. Tertia, vt ſint acquiſita titulo lucratiuo. Quarta, vt ſuperſint filij prioris matrimonij.

15 Circa primam conditionem, quæ eſt vt coniux ad ſecundas nuptias tranſeat, dubitatur primò, quid nomine coniugis intelligatur? Et certum eſt intelligi non ſolùm matrem, ſed patrem, vt *ſuperiùs* diximus. An autem intelligantur aui, & proaui comparatione nepotum, alioſúmque deſcendentium? Negat Molin. *t. 1. tract. 2. diſp. 163. notab. 3.* eo quòd leges ſtatuentes hanc bonorum reſeruationem frequenter nomine filiorum vtuntur, *vt in leg. fœmina in princ. Cod. de ſecundis nuptiis.* Et *Authent. de nuptiis. §. quoad infirmat*, ibi: *filiis, quibus ſolis hæc ſeruauimus*: vbi notanda eſt dictio *ſolis*, quæ nepotes excludit. *leg. iubemus. §. fin. Cod. ad Trebellian.* Et licèt hæreditas magis debita ſit parentibus, quàm aliis aſcendentibus. *Authent. defuncto, & Cod. ad Trebellian*, hoc ſolùm probat auos, & proauos priuandos hæreditate eſſe ob ſecundum coniugium, ſiquidem parentes priuantur, non tamen de facto priuatos eſſe, cùm leges correctoriæ, & finales ex ſimilitudine rationis extendi non debeat vltra caſum expreſſum. Cæterùm communiſſima ſententia eſt, & omnino ſequenda, auos, & proauos ſicut & parentes priuari quoad proprietatem bonis ab auita, & proauita acceptis, ſicuti priuantur parentes ob ſecundum matrimonium contractum, reſeruarique nepotibus, aliiſque deſcendentibus, ſicuti docuit Gloſſa *in leg. generaliter in princ. Cod. de ſecundis nuptiis.* Menoch. *concil. 155. num. 31. volum. 2.* Gregor. Lopez *in leg. 26. verbo ſincan. tit. 13. part. 5.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 3. Gloſſ. 3. in fine.* Gutierr. *de matr. cap. 109. num. 27.* Sanch. plures referens *lib. 7. diſp. 89. num. 12.* Ratio eſt, quia eſto in prædictis legibus nomen filij tantùm expreſſum ſit, id factum eſt ratione frequentioris vſus, & quia de patre ſermo habebatur; præterquam quòd in *leg. fœmina in fine princ.* nomine liberorum vtitur, ſicut & *Auth. lucrum, Cod. de ſecundis nuptiis.* At appellatione liberorum nepotes, reliquique deſcendentes veniunt, vti dicitur *in leg. liberorum. 220. ff. de verb. ſignificat.* Deinde *in leg. in quibus, Cod. de ſecundis nuptiis.* Et *leg. ſi quis prioris, Cod. eodem tit.* expreſsè habetur non ſolùm filiis, ſed nepotibus, & pronepotibus hæc bona reſeruari.

Hoc autem, vt rectè notarunt Sanch. & Gutierr. *ſuprà*, intelligendum eſt de bonis, quæ auus ab auia, vel è contrà acceperit, eſto ad nepotes priùs peruenerint. Secùs eſt de bonis aliunde quàm ab auo, vel auia ſuſceptis, quæque pater vel mater reliquerit filiis ſuis. In his namque eſto auus, vel auia ſuccedat, non obligatur ea nepotibus reſeruare tranſiens ad ſecunda vota Quia hæc nec mediatè ſunt bona coniugis prædefuncti.

Secundò dubitatur, quale debeat eſſe matrimonium tam primum, quàm ſecundum, vt locus ſit prædictæ bonorum reſeruationi? Et in primis certum eſt priùs matrimonium debere eſſe conſummatum, nam cùm hæc reſeruatio in filiorum fauorem ſtatuta ſit, ceſſante matrimonij conſummatione, non adſunt filij, quibus fauor præſtari poſſit, quibúſque irrogetur iniuria matrimonio ſecundò contracto, vti docuit Sanch. *lib. 7. diſp. 87. num. 19.* Gutierr. *cap. 109. num. 18. in fine.* Si autem hoc primum matrimonium conſummatum ſit, at conſtat fuiſſe irritum, diſtinguendum eſt, ſi vtriuſque coniugis malitia contigit irritatio, quo caſu filij illegitimi ſunt, nullatenus ſecundo matrimonio prædicta reſeruatio contrahitur. At ſi ex parte alterius coniugis bona fides adfuit, quæque ſufficit, vt filij legitimi naſcantur, docet Ripa *Rub. Cod. de ſecund. nupt. num. 13.* Sanch. *diſp. 89. num. 13.* locum eſſe huic reſeruationi, quia his filiis vtpotè legitimis irrogatur iniuria nouis nuptiis. Quod mihi difficile eſt. Nam cùm hæc reſeruatio pœnalis ſit, & impoſita ob ſecundas nuptias, & hæ verè, & propriè ſecundæ non ſint, ſed primæ, ſiquidem priores irritæ fuerunt, non videtur dicta reſeruatio ad has nuptias extendi, neque filij propriè dehoneſtantur ex eo quòd eorum parens nouas nuptias contrahat, cùm tamen priores veræ non fuerint. Si enim Sanch. *dicto num. 13.* cenſet excuſari ab hac reſeruatione, ſi ſecundum coniugium irritum ſit, quia verè non eſt coniugium; cur non excuſabit, quod prius matrimonium irritum fuerit.

Poſito autem priori matrimonio legitimo & conſummato, veriùs exiſtimo ſecundum matrimonium & legitimum, & conſummatum eſſe debere, vti docet Sanch. *d. diſp. 89 num. 13.* Gutierr. *cap. 109. num. 28.* Debere eſſe legitimum conſtat, quia aliàs non eſt ſecundum. Quod verò debeat eſſe conſummatum probo, quia Textus hanc reſeruationem indicentes vtuntur nomine nuptiarum, ad quas coniux ſuperſtes tranſire debet. At nomine nuptiarum matrimonium conſummatum intelligitur, maximè in legibus correctoriis, & pœnalibus, qualis hæc eſt. Præterea quia nec viro, nec filiis prioris matrimonij plenè, & perfectè irrogatur iniuria ſecundo matrimonio abſque conſummatione.

Circa ſecundam conditionem, quæ eſt, vt bona ſint à coniuge prædefuncto accepta, varias mouet quæſtiones Sanch. *d. lib. 7. diſp. 89. à num. 14.* quem ſequitur Gutierr. *d. cap. 109. num. 29.* Prima, An ſub prædictis bonis reſeruandis contineatur legatum, quod ex quinto bonorum, vel iuxta conſuetudinem loci coniux ſuperſtes à coniuge prædefuncto accepit? Ratio dubitandi eſt, quia hoc legatum accepit coniux à coniuge prædefuncto, tanquam ab extraneo, ſiquidem extraneo concedi poterat, ideò namque ſi filius prioris matrimonij leget aliquid patri, vel matri, non tenetur pater, vel mater tranſiens ad ſecundas nuptias hoc legatum filiis reſeruare, quia accepit à filio tanquam ab extraneo, vt expreſsè deciditur *in Authent. ex teſtamento. Cod. de ſecundis nuptiis.* Ergo idem erit in legato à coniuge accepto. Sed oppoſitum 17

omnino tenendum eſt in filiorum fauorem ex expreſſo Textu *in leg. fœmina in princ. Cod. de ſecundis nuptijs* ibi: *teſtamento iure directo, aut fideicommiſſi, aut legati titulo*, quia hæc omnia habentur titulo lucratiuo, neque corrigitur hæc lex per *Authent. ex teſtamento*, ſed ob fauorem filiorum, & ſatisfactionem iniuriæ illis illatæ redditur coniux deterioris conditionis, quàm quilibet alius extraneus, vti docuerunt Oldrad. *conſ.* 33. *num.* 3. Ripa *in dicta leg. Fœmina in princ. in noua edit. q.* 19. *num.* 51. Boërius *deciſ.* 185. *num.* 7. Palaçios Rubios, *l.* 14. *Tauri, num* 21. Et *ibi* Caſtillo *n.* 8. Zifuentes *leg.* 15. *Tauri, n.* 2. Et *ibi* Anton. Gomez, *n.* 2. Matien. *lib.* 5. *recopil. tit.* 1. *l.* 3. *gloſſ.* 2. *num.* 1. Azeuedo *leg.* 4. *num.* 21. & 29 Molina *lib.* 2. *de Hiſpanor. primogen. cap.* 10. *num.* 60. Molina Ieſuita, *tom.* 2. *tract.* 2. *diſp.* 431. *verſ. dubium eſt*. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 89. *num.* 14. Gutierr. *cap.* 109. *num.* 29.

18 Secunda quæſtio, An hæc reſeruatio comprehendat bona, quæ ex ſubſtitutione pupillari patris per mortem filij conſecuta mater eſt? Si enim ſubſtitutio illa pupillaris cenſeatur teſtamentum patris intrat reſeruatio, vt eſt notiſſimum. Si verò cenſeatur teſtamentum filij ceſſat reſeruatio ex *Auth. ex teſtamento. Cod. de ſecundis nuptiis*. Quod ſi cenſeatur vtriuſque patris, & filij, patris quoad ordinationem; filij quoad ſucceſſionem grauior eſt dubitatio. In qua Bald. *conſ.* 42. quod incipit *Ad euidentiam. n.* 3. & latiùs *conſ* 216. incipiens *caſus talis eſt*: cenſet non teneri matrem ad ſecundas nuptias tranſeuntem ea bona filiis reſeruare, quia eſto ex ordinatione teſtamentaria ſui coniugis acceperit, accepit tamen ex filij ſucceſſione teſtamentaria iuxta *leg. Papinianus. §. ſed neque impuberi ff. de inofficioſo teſtam.* Ergo poterit mater ea ſibi reſeruare, nam in caſu dubio pœna reſeruationis extendenda non eſt. Conſentit Boërius *deciſ.* 186. *num.* 2. Anton. Gab. *t.* 3. *commun. opin. lib.* 3. *tit. de ſecundis nuptiis. concl.* 3. *num.* 24. Sed rectiùs Garron. *authent. ex teſtamento à num.* 15. *vſque ad* 18. *Cod. de ſecundis nuptiis.* Acoſta *in cap. ſi pater.* 3. *p. verbo cenſendum. num* 19 *de Teſtament. in* 6. Sanch. *lib* 7. *diſp.* 89. *num.* 15. Gutierr. *cap.* 109. *num.* 30. cenſent bona, quæ mater habet ex ſubſtitutione pupillari patris filio facta reſeruanda eſſe aliis filiis prioris matrimonij. Quia ea bona non ex legatione, & liberalitate filij accepit, ſiquidem filius ea matri auferre, aut grauare non poterat, ſicuti poteſt quæ ex ſuo teſtamento & liberalitate reliquit. Sed ea mater habet ex liberalitate teſtamentaria ſui coniugis; quippè poterat coniux prædefunctus coniugem à ſubſtitutione excludere, & alteri extraneo concedere. Sed quæ coniux ſuperſtes ex liberalitate ſui coniugis, & ex illius bonis accepit, tenetur filiis prioris matrimonij reſeruare. Ergo tenetur reſeruare bona ex hac ſubſtitutione pupillari accepta.

19 Hæc autem bona, quæ filiis ex teſtamento patris reſeruanda ſunt debent eſſe bona ex ſubſtantia patris procedentia. Si enim aliunde ſint, eo quod alius tertius patri commiſerit poteſtatem teſtandi, ſeu de ſuis bonis diſponendi, & vtens hac facultate ea bona ſuo coniugi reliquit, vel abſolutè, vel per ſubſtitutionem pupillarem, nequaquam hæc filiis prioris matrimonij reſeruanda ſunt: quia hæc non à coniuge conferuntur quoad veram dominij tranſlationem, ſed ſolùm quoad electionem, & executionem, cùm ipſe illorum dominus non fuerit, ſed ab eo qui poteſtatem coniugi conceſſit. Argum. *leg. vnum. ex familia §. ſi falcidia ff. de legat.* 2. ſicuti notauit Sanch. *d. diſp.* 89. *num.* 16. Gutierr. *cap.* 109 *num.* 30.

20 Tertia quæſtio: An bona conceſſa coniugi ſuperſtiti contemplatione coniugis prædefuncti teneatur tranſiens ad ſecunda vota filiis prioris matrimonij reſeruare? Supponimus ita conceſſa eſſe coniugi ſuperſtiti, vt eſto contemplatione coniugis prædefuncti fuerint conceſſa, verè illorum dominus fiat. In hac quæſtione affirmatiuam partem nempe reſeruanda eſſe hæc bona tuetur Anton. Gomez *in leg.* 14. *Tauri. num.* 7. Valaſc. *conſ.* 16. *n.* 2. *volum.* 1. Molin. *t.* 2. *de iuſt. tract* 2. *diſp.* 431. *verſ. dubium eſt*. Mouentur quia moraliter loquendo cenſenda ſunt ea bona à coniuge prædefuncto procedere, ſiquidem ob illius cauſam coniugi ſuperſtiti donata ſunt, aliàs non donanda. Sed rectiùs contrarium cenſuit Roman. *conſ.* 405 *à num.* 1. Decius *in cap. Eccleſia de conſtitution. num* 125. Caſtillo *leg.* 15. *Tauri num.* 2. *verſ. ſed primum verius*, Azeuedo *in leg.* 4. *num.* 42. *tit.* 1. *lib.* 5. *noua collect.* Villalobos *in ſuo erario commun. opin. lit. B. num.* 38. Sanch. alios allegans *diſp.* 89. *num.* 17. Gutierr. *cap.* 109. *num.* 31. Ducor, quia lex priuans coniugem ob ſecundas nuptias proprietate bonorum acquiſitorum, & filiis prioris matrimonij reſeruans eſt pœnalis, vti tradunt omnes, & conſtat ex *Authent. de nuptiis. §. ſi verò expectet*. ibi, *& hac communit mulieris, & viri mulcta ſit.* Sed hæc loquitur de bonis, quæ coniux ab alio coniuge accepit, vt probat manifeſtè lex *fœmina in princ. Cod. de ſecundis nuptiis*, ibi: *ex facultatibus priorum maritorum*: & paulò inferiùs *ex bonis priorum maritorum*. Ergo non debet extendi ad bona, quæ non ex facultatibus mariti, ſed ex alterius facultatibus contemplatione mariti coniugi donata ſunt. Nam eſto cenſeantur fictione iuris à marito donata, non tamen verè, & propriè. Non igitur lex pœnalis ad ea bona extendi debet.

21 Quarta quæſtio, An coniux quæ ſucceſſit filiæ in dotem ab vtroque coniuge donatam reſeruare eam teneatur filiis prioris matrimonij tranſiens ad ſecunda vota? Affirmat etſi dubius Azeu. *in leg.* 4 *n.* 57. *tit.* 1. *lib.* 5. *noua collect.* eo quòd in illa dote, quæ filiæ patrimonium eſt nequeat diſtingui pars, quæ ab ipſa coniuge ſuperſtite proceſſit. Sed rectiùs Sanch. *d. diſp.* 89. *num.* 20. cenſet ſolam dimidiam partem illius dotis reſeruandam eſſe, ſi ab vtroque coniuge æquè dos conſtituta fuit, ſin minus reſeruandam eſſe ſolam eam partem, quæ à bonis coniugis prædefuncti proceſſit, quia ſola ea reſeruantur, non tamen reſeruantur quæ à coniuge ſuperſtite proceſſerunt. Non enim coniux ſuperſtes ſua propria bona filiis prioris matrimonij reſeruare debet, ac proinde nec tenetur reſeruare vſumfructum, quem in bonis coniugis prædefuncti habet, vti notauit Sanch. *d. diſp.* 89. *num.* 11. Gutierr. *cap.* 109. *n* 25. Neque item quæ propria induſtria, & labore acquiſiuit, vti tenent omnes.

22 Quinta quæſtio. Quidam filius aliis ſuis fratribus legitimam patris reliquit, vnus ex his fratribus deceſſit, ob cuius obitum mater hæres fuit non ſolùm legitimæ illius filij, ſed etiam illius partis, quam ex ſuo patre acceperat, reſeruandáne eſt hæc pars aliis filiis, ſi ad ſecundas nuptias tranſeat? Affirmat Azeuedo *in leg.* 40. *num.* 50. *tit.* 1. *lib.* 5. *recopilat.* motus ex doctrina Baldi *in Authent ex teſtamento. num.* 1. *Cod. de ſecundis nuptiis.* aſſerentis bonorum originem ſpectandam eſſe. Hæc autem bona à patre proceſſerunt, ergo ea filiis prioris matrimonij reſeruanda ſunt. Sed rectiùs Petr. Barboſa *in leg. poſt dotem. num.* 76. *in fine ff. ſoluto matrimonio*, referens deciſum eſſe. Sanch. *d. diſp.* 80. *num.* 22. Gutierr. *cap.* 109. *num.* 32. cenſent prædictam partem fratris præmortui in qua alius frater ſucceſſit, non eſſe filiis prioris matrimonij reſeruandam. Quia eſto à patre proceſſerit, non tamen proceſſit immediatè, ſed mediatè ſcilicet medio fratre. At vt rectè tradit Salicet. *in Authent. ex teſtamento paulò poſt princ. ſuper verbo peruenerunt. Cod. de ſecundis nuptijs*, coniux tranſiens ad ſecunda vota ea ſola bona reſeruare tenetur filiis prioris matrimonij, quæ ab altero coniuge immediatè acceperit, vel mediâ ſucceſſione filij in bonis paternis. Secùs verò quæ acceperit mediâ ſucceſſione filij in bonis fratris, quia hæc non ſunt cenſenda bona parentis, ſed fratris, à quo originem duxerunt.

23 Sexta quæſtio eſt de bonis, quæ peruenerunt ad filium ex ſubſtantia aui, aliorúmque aſcendentium præter patrem, & matrem, An ſi pater, vel mater tranſiens ad ſecundas nuptias in his bonis filio ſuccedat, teneatur ea aliis ſuis filiis prioris matrimonij reſeruare; Affirmant Matienzo *lib.* 5. *recopil. tit.* 1. *leg.* 3. *gloſſ.* 2. *num.* 5. Et Molin. *t.* 1. *de iuſtit tract.* 2. *diſp.* 163. *notab.* 3. Quia ea bona videntur ex ſubſtantia paterna prouenire. Sed contrarium tenendum eſt cum Bartholo *in Authent. ex teſtamento. n.* 2. *Cod. de ſecundis nuptijs*. Greg. Lopez *in leg.* 26. *tit.* 13. *p.* 5. *verbo ſinean.* Anton. Gomez, *leg. Tauri, n.* 2. Azeuedo *leg.* 4. *num.* 43. *tit.* 1. & *leg.* 6. *tit.* 9. *lib.* 5 *noua collect.* Ant. Gab. *t.* 3. *commun. opin. lib* 3. *tit. de ſecundis nuptiis. concl.* 3. *num.* 16. Sanch. aliis relatis, *diſp.* 89. *num.* 23 Gutierr. *de matr. cap.* 109. *num.* 33. Nam Textus hanc reſeruationem indicentes expreſsè loquuntur de bonis, quæ ex ſubſtantia coniugis præmortui peruenerunt ad filium, & in quibus ſuperſtes coniux ex lege ſuccedit. At cùm hæc diſpoſitio (vt ſæpè dictum eſt) pœnalis ſit non debet ex vno caſu ad alium extendi; maximè cùm ſub nomine ſubſtantiæ paternæ non veniat intelligenda ſubſtantia, quæ ab auo, & proauo proceſſit. Item per tranſitum ad ſecundas nuptias ſolus coniux præmortuus propriè offenditur, eiúſq; filij, non autem auus, & proauus. Ergo ſubſtantia aui, & proaui, aliorúmque aſcendentium non debet in hac reſeruatione comprehendi. Quod procedit, tametſi contemplatione patris hæc bona filio ab auo relicta ſint, vti notarunt Azeuedo *d. l.* 4. *num.* 43. Sanch. *num.* 23. *in fine.* Gutierr. *numero* 34.

24 Ex his à fortiori infertur coniugem ſecundò nubentem ſuccedere pleno iure quoad proprietatem, & vſumfructum in bonis, quæ aliunde peruenerunt ad filium, quàm ex ſubſtantia parentis præmortui, nempè quæ ad ipſum ex perſona extranea peruenerunt, vel ipſe filius ſua acquiſiuit induſtria, vti habetur *in leg. mater.* 5. *Cod. ad Tertullian.* Et *in Authent. de nuptiis. §. hinc nos alia, verſ. ſed quarta, collat.* 4. Et licèt grauis controuerſia inter Doctores ſit, an hoc procedat, ſi coniux poſt mortem filij ſecundas contraxerit nuptias verior, & receptior eſt ſententia, quam aliis allegatis docet Sanch. *diſp.* 89. *num.* 24. Gutierr. *cap.* 109. *num.* 35. procedere ſiue coniux poſt mortem filij, ſiue ante contraxerit nuptias, vt videtur expreſsè deciſum *Authent. de nuptiis. §. hinc nos. verſ. ſed quarta*, ibi: *Et quanta quidem quæ ex paterna ſubſtantia ad filium peruenerunt, eorum ſolummodò habet vſum ad ſecundas omnino ſiue prius, ſiue poſtea veniens nuptias, in reſiduis verò omnibus rebus, quæ aliunde erant filij præter paternam ſucceſſionem veniat ſecundùm vocationem noſtram.* Ecce qualiter coniux tranſiens ad ſecundas nuptias ſiue ante, ſiue poſt mortem filij pleno iure ſuccedat in his omnibus, quæ filius habuit aliunde quàm ex paterna ſubſtantia.

Moueat

25 Monent rectè Sanch. *d. diſp. 89. num. 25.* & Gutierr. *d. cap. 109. num. 36.* hanc reſeruationem bonorum quoad proprietatem, quam coniux tranſiens ad ſecunda vota tenetur facere filiis prioris matrimonij, procedere, tametſi filij hæredes coniugis defuncti non fuerint, eo quòd hæreditati paternæ renunciauerint, niſi fortè ob ingratitudinem à ſucceſſione repellantur. Deciditur expreſsè *Authent. hæres. Cod. de ſecundis nuptiis.* ibi: *Hæredes lucro cedunt liberis, licèt hæredes non ſint patris, aut matris, aut vtriuſque, niſi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.* Quippe per renunciationem ſolùm præſumuntur cedere ſucceſſioni iure ſanguinis illis competenti, non autem hæreditati, quæ ob iniuriam illis factam à lege conceditur. Excipe niſi renunciationis tempore iam ea bona coniugi ſuperſtiti peruenerint, nam eo caſu cenſenda eſt renunciatio extendi ad prædictum lucrum, vti ex Decio *conſ. 206. volum. 2. & Rub. Cod. de ſecundis nuptiis. num. 7.* Ripa *leg. fœmina in princ. quæſt. 9. num. 19.* tradit Sanch. *d. num. 25.* & Gutierr. *num. 36.* Dixi, *niſi ob ingratitudinem à ſucceſſione repellantur.* quia ingrati velut mortui reputantur. *§. quoniam infirmos, verbo vbique tamen inſtit. de Nuptiis.* & ſicut ſi mortui eſſent filij, nulla eſſet illis reſeruatio, ſic nulla eſt ingratis. Idem probat Sanch. & Gutierr. de filiis ſucceſſionis incapacibus, vti ſunt profeſſi in ordine Minorum, & Societatis Ieſu, quibus nihil eſt reſeruandum.

26 Circa tertiam conditionem, quæ eſt, vt bona coniugis defuncti ſuperſtiti parta ſint titulo lucratiuo. Nam ſi titulo oneroſo parta fuerint, efficiuntur plenè coniugis quoad proprietatem, & vſumfructum, vti colligitur *ex leg. fœmina in princ. Cod. de ſecundis nuptiis* ibi, *Donationibus factis, vel cuiuſlibet munificæ liberalitatis præmio:* & ex *Authent. hoc lucrum. Cod. eodem tit.* vbi bona reſeruanda filiis ob ſecundas nuptias appellantur lucrum. Quo nomine ſola acquiſita titulo lucratiuo digna ſunt, vt ex omnium ſententia tradit Sanch. *diſp. 89. num. 26.* Gutierr. *cap. 109. num. 37.* Et plures referens Azeuedo *leg. 4. num. 47. tit. 1. lib. 5. noua collect.*

27 Ex his primò deducitur coniugem ſuccedentem in aliquibus bonis, quæ filius ex titulo oneroſo habuit à ſuo patre non eſſe obligatam nouas nuptias contrahentem reſeruare filiis prioris matrimonij, quia hæc non habet coniux à coniuge prædefuncto ex munificâ liberalitate, ſed ex filij contractu, vti notauit Garron. *in Authent. ex teſtamento in edit. noua num. 29. Cod. de ſecundis nuptiis.* Sanch. *diſp. 89. num. 28.* Gutierr. *cap. 109. num. 40.*

28 Secundò deducitur quid ſentiendum ſit de arrhis, & ſponſalitia largitate? Fatent communem eſſe ſententiam prædicta reſeruanda eſſe filiis prioris matrimonij, vt conſtat ex pluribus, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 6. diſp. 41. num. 3.* Gutierr. *cap. 109. n. 38.* At veriorem, & probabiliorem exiſtimo ſententiam aſſerentem arrhas pleno iure coniugis eſſe, nec reſeruari debere filiis prioris matrimonij; quia non conceduntur titulo lucratiuo, ſed remuneratorio ad compenſandam inquam nobilitatem, pudicitiam, aliáſve dotes ſponſæ, ideóque ſolent inſtar contractus deduci in pactum, neque aliter vxor, eiúſve parentes ad matrimonium conuenire volunt. Secùs verò eſt de ſponſalitiâ largitate, quæ in ſignum amoris conceditur, & de qua loquitur Textus *in leg. fœmina Cod. de ſecundis nuptiis.* ibi. *Quidquid de facultatibus priorum maritorum ſponſalium iure, quidquid etiam nuptiarum ſolemnitate percepit.* Quæ omnia latiùs probaui *diſputat. 3. punct. 12. §. 8.*

29 Tertiò deducitur quid ſit ſentiendum de lucris acquiſitis conſtante matrimonio? Et breuiter reſpondeo medietatem illorum lucrorum, quæ coniugi diſſoluto matrimonio competit ita illius eſſe propriam, vt eſto ad ſecundas nuptias tranſeat, non obligatur filiis prioris matrimonij reſeruare, quia cenſetur propriâ induſtriâ acquiſita. Nam eſto fuerit acquiſitâ induſtriâ alterius coniugis, ob vitam indiuidualem, quam profitentur, vnius labor alteri communis eſt, ſicuti docent Ripa *in leg. fœmina in princ. q. 12. num. 59. Cod. de ſecundis nuptiis.* Couarruu. *4. decret. 2. p. cap. 3. § 9. num. 8.* Anton. Gomez, *leg. 14. Tauri num. 3.* & Tello *num. vnico* Caſtillo *n. 2.* Azeuedo *leg. 6. num. 1. & ibi* Matien. *gloſſ. 2. num. 3. tit. 9. lib. 5. collect.* Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 29.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 95. num. 21.* & *de matr. cap. 109. n. 40.* aduerſus Ziſuentes *lib. 14. Tauri. n. 1.* Et Menchaca *de ſucceſſ. creat. lib. 1. §. 1. num. 15. in fine.*

30 Quartò infertur quid ſit ſentiendum de bonis, quæ coniux ſuperſtes acquirit ex defuncti patrimonio ſtatuto, lege, ſeu conſuetudine ſic diſponente? Grauiſſimi Doctores ſequuti Bald. *in leg. fin. Cod. de bonis quæ liberis in fine.* cenſent hæc bona reſeruanda non eſſe, ſic Menoch. aliis relatis, *conſ. 155. numero 32. volum. 2.* Caſtillo *leg. 15. Tauri numero 2. & ibi* Anton. Gomez, *numero 3.* Gomez Arias *leg. 12. Tauri. numero 16. & 17.* Segura *de bonis lucratis conſtante matrim. numero 86.* Gregor. Lopez *in leg. 26. verbo las arrhas. titul. 13. part. 5.* Et inclinat Ioann. Lupus, *leg. 14. Tauri n. 7.* Ducuntur quia hæc bona non acquirit coniux ex munifica liberalitate mariti, ſiquidem ipſo inuito acquiruntur, ſed ex neceſſitate per legem inducta ob matrimonij contractum. At leges indicantes reſeruationem loquuntur de acquiſitis à marito titulo liberali: ergo &c. Nihilominus etſi prædicta ſententia ſatis probabilis ſit, probabiliorem exiſtimo, quæ aſſerit prædicta bona filiis reſeruanda eſſe, quàm docuit Bald. ſibi contrarius *Authent. ex teſtamento, num. 6. Cod. de ſecundis nuptiis.* Bartol. *in leg. vn. num. 2. verſ. item poſſumus. Cod. de inofficioſ. dotib.* Couarruu. *4. decret. 2. p. cap. 3. §. 9. num. 7.* Matienzo *lib. 5. recopil. titul. 9. leg. 6. gloſſ. 2. num. 3.* Azeuedo *in leg. 3. num. 2. & leg. 4. num. 27. tit. 1. lib. 5. recopilat.* Ioann. Garcia *de coniugali acquæſtu. num. 8. & de expenſis. cap. 13. num. 16.* Sanch. aliis relatis *lib. 7. diſp. 89. num. 30.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 95. n. 20. & de matr. cap. 109. num. 42.*

31 Quintò infertur deciſio illius quæſtionis, ſi vterque coniux paciſcantur, qui primus deceſſerit, alteri relinquat quintam ſuorum bonorum partem, an hæc pars coniugi ſuperſtiti adiudicata reſeruari debeat filiis prioris matrimonij? Affirmat Boërius *deciſ. 285. num. 7. & 8.* Guilielm. Benedictus *cap. Raynutius de teſtament. verbo vxorem. deciſ. 5. vbi de ſucceſſione ab inteſtato. num. 87. & verbo qui cum alia. num. 105.* Garron. Authent. *ex teſtamento num. 86. in noua edit.* & Ioann. Garcia *de coniugali quæſtu. num. 8. & de expenſis c. 23. n. 16.* Ducuntur, quia eſto ſint acquiſita ex contractu, contractus ille non tollit liberalitatem, & munificentiam, cùm nihil ex parte coniugis ſuperſtitis, datum fuerit defuncto in compenſationem, ſeu commutationem lucri acquiſiti. Sed rectius contrarium cenſuit Ripa, *dicta leg. fœmina quæſt. 17. num. 39. Cod. de ſecundis nuptiis,* & quamuis dubius Ioann. Lupus, *leg. 14. Tauri. numero 7.* Sanch. *diſp. 89. num. 32.* Gutierr. *cap. 109. num. 43.* eo quòd hoc lucrum competit coniugi ſuperſtiti ex contractu oneroſo, quippè obligatus erat tantundem coniugi defuncto concedere, ſi fortè prius quàm ipſe deceſſiſſet. Non igitur ex liberalitate, & munificentia coniugis prædefuncti habet, cum in eius commutationem, & obligationem ſubierit. defunctóque tradiderit tantumdem illi concedendi, ſi anteaquam ipſe præmoreretur.

32 Ad extremum huius conditionis aduertit optimè Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 33.* & Gutierr. *capite 109. numero 43.* quartam partem bonorum coniugis defuncti debitam coniugi ſuperſtiti pauperi, iuxta diſpoſitionem Textus *in Authent. præterea, Cod. vnde vir, & vxor.* & *lege. regia 7. tit. 13. part. 6.* reſeruandam eſſe filiis prioris matrimonij in omni euentu, ſiue coniux ſuperſtes tranſeat ad ſecundas nuptias, ſiue non; quia ſic cauetur *in dicta Authent.* ob filiorum fauorem. Hac enim ratione, & paupertati coniugis & filiorum commodo lex conſulit. Et quamuis *in dicta lege regia 7.* hoc omiſſum ſit, non inde inferri debet deciſionem Authent. correctam eſſe, vt rectè notauit Gutierr. *numero 43.* Hæc quarta, vt placet Gregor. Lopez *in dicta leg. 7. verbo ſijos* extrahenda eſt non de quinta parte, de qua poteſt quilibet diſponere, ſed de cumulo hæreditatis. Neque obeſt, quod filij grauentur in legitima, quia non grauantur ex libera voluntate parentis, ſed ex legis diſpoſitione, vt manifeſtè conſtat, cùm filij ab inteſtato ſuccedunt parenti, quo caſu coniux pauper hanc quartam petere poteſt. An autem debeatur coniugi pauperi, ſi partem diuitem habeat? variant Doctores, vt videre eſt in Gregor. Lopez. *dict. leg. 7. in medio.* Barboſa *in leg. maritum. 13. num. 99. ff. Soluto matrimonio.* Verius exiſtimo debitam eſſe. Tum quia hæc quarta pars debetur vxori non habenti propria bona, vt conſtat ex illis verbis legis regiæ. [Ni ella lo hubieſe de lo ſuyo.] Tum quia abſolutè pauper eſt, etſi diuitem partem habeat.

33 Vltima conditio requiſita ad bonorum reſeruationem eſt, vt ſuperſint filij prioris matrimonij, vt conſtat *ex dicta lege fœmina, Cod. de ſecundis nuptiis.* & *Authent. de nuptiis. §. ſi vero expectet.* & *§. prima ſiquidem collat. 4.* & *lege generaliter. Cod. de ſecundis nuptiis.* Nam cum in illorum fauorem hæc reſeruatio ſtatuta ſit, illis deficientibus ceſſat. Neque refert, an coniux defunctus ex alio matrimonio liberos habeat, vt teneatur coniux ſuperſtes, ex quo nulli liberi habiti ſunt bona à coniuge defuncto accepta illis reſeruare, quia Textus *in dicta lege fœmina. & leg. generaliter* de coniuge quæ liberos habens tranſit ad ſecunda vota expreſsè loquuntur, ſicuti aliis relatis notarunt Sanch. *lib. 7. diſp. 89. n. 34.* Gutierr. *cap. 109. num. 45.*

34 Difficultas autem eſt, An ſi ex priori matrimonio ſuperſunt filij, cum coniux ſecundas nuptias contrahit, ipſique nullâ relictâ prole viuente coniuge deceſſerint, obtineat coniux plenè dominium illorum bonorum, ac ſi nullos ex priori matrimonio filios habuiſſet? Negat Gloſſa. *in authent. ex teſtamento verbo filij. Cod. de ſecundis nuptiis.* Corneus *conſ. 242. n. 6. volum. 2.* Ludouic. Roman. *conſ. 379. in fine:* eo quod hæc priuatio inducta eſt in compenſationem iniuriæ viro, filiiſque prioris matrimonij irrogatæ, quæ nullatenus ceſſat, tametſi poſt contractas nuptias filij deceſſerint. Deinde proprietas illorum bonorum à puncto ſecundi matrimonij contracti, filiis prioris matrimonij eſt applicata. Ergo per illorum mortem non redit ad coniugẽ, ſed tranſit ad illorũ ſucceſſores.

Alij

Alij, è quibus eſt Bolognin. *addit. ad Mathesilanum de ſucceſſion. ab inteſtato art. 2. princip. membro 1. num. 21.* Garron. *Rub. Cod. de ſecundis nuptiis in noua edit. remedio 3. ad euitandas pœnas ſecundò nubentium, num. 124.* & *Authent. ex teſtamento. num. 79. Cod. eodem tit.* aſſerunt prædictam ſententiam procedere cum filij decedentes hæredem inſtituunt, ſecùs verò quando ab inteſtato decedunt. Nam decedentibus ab inteſtato ſine prole illorum parens ſuccedit, & proprietas cum vſufructu conſolidatur. At inſtituto hærede videtur hæres in proprietate ſuccedere, quia hæres filij perſonam repræſentat. *Authent. de iureiurando à moriente præſtito in princ.*

35 Cæterùm longè verius eſt, & omnino tenendum parentem ſecundò coniugatum in ea proprietate ſuccedere, conſolidarique cum vſufructu. Quæ fuit ſententia Bart. *conſ. 54. volum. 1. & Auth. de non eligendo. §. hoc autem num. 1. & 2. collat. 1.* & *Authent. ex teſtamento. num. 1. Cod. de ſecundis nuptiis.* & *ibi* Bald. *num. 5.* Anton. Gomez, *leg. 14. Tauri num. 1.* Tello *leg. 6. Tauri num. 16.* Zeuallos *in ſuis qq. pract. quæſt. 671.* Sanchez innumeros referentis *dicta diſputat. 89. numero 37.* Gutierr. *capit. 109. numero 46.* Moueor *ex leg. fœmina. §. illud ad finem. Cod. de ſecundis nuptiis*, vbi Textus ad hanc reſeruationem excludendam æquiparat coniugem non ſuſcepiſſe filios ex priori matrimonio, vel illos mortuos eſſe, ibi. *Quod ſi nullam ex priori matrimonio habuerit ſucceſſionem, vel natus, natiue deceſſerint.* At nullâ exiſtente ſucceſſione nulla eſt reſeruatio. Ergo etiam nulla eſt filiis decedentibus Neque *ibi* deciditur, an deceſſerint inteſtati, vel teſtati, ſed ex eo tantùm quòd deceſſerint reſeruatio tollitur; vti colligitur, *ex §. quoniam infirmus Authent. De Nuptiis.* Ex quo fit hanc proprietatem, quæ filiis applicatur, non applicari ipſis firmiter & irreuocabiliter, ſed potius reuocabiliter, pendenter à morte ſui parentis illis viuentibus. Nam ſi illi prius deceſſerint, nequaquam de proprietate illa diſponere poſſunt, ſed redit ad parentem, vt de illorum interitu aliquod accipiat ſolatium. *iuxta textum in leg. Hac edictali. §. his illud verſ. hoc quoque caueat. Cod. de ſecundis nuptijs.* ibi *vt ad eundem lucrum redeat lu ſuoſum.* Ex quo fit in facultate, quam habet filius deſcendentibus carens, etiamſi ſub patria poteſtate exiſtat modò pubes ſit diſponendi de tertia ſuorum bonorum parte iuxta *leg. 6. Tauri*, quæ hodie eſt *lex 1. tit. 8. lib. 5. compilat.* & *leg. 5. Tauri*, quæ hodie eſt *leg. 4. tit. 4. eodem lib.* non eſſe computandam proprietatem horum bonorum, quæ poſt mortem ſui parentis ad ipſum deuenire debebat, quia illa proprietatis decedente ipſo redit ad parentem, & cum vſufructu conſolidatur; vti aliis relatis notauit Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 39.* Gutierr. *cap. 109. num. 47.*

36 Ex his ſoluta ſunt oppoſita fundamenta. Admittimus hanc proprietatem bonorum filiis applicari in compenſationem iniuriæ, ſed reuocabiliter, ſi prius quàm parens deceſſerint, vel incapaces ſucceſſionis extiterint. Ideóque etſi coniux tranſiens ad ſecundas nuptias priuetur proprietate illorum bonorum, ad illam tamen morte, ſeu incapacitate filiorum ſuperueniente redire poteſt. Et licèt hæres à filio deſignatus illius perſonam repræſentet, illa repræſentatio non eſt vera, ſed ficta, vti denotant verba illa Authent. *hæres quodam modo videtur eadem perſona cum defuncto:* dictio *quodammodo* improprietatem reportat: *in ſuis ff. de liberis, & poſthumis.* Præterquam quòd non poteſt defunctum repræſentare, niſi in iis in quibus hæres ex ſtit, at cum proprietatem illam nequeat defunctus in alium transferre, vtpotè quæ non eſt ſibi abſolutè, & irreuocabiliter data, non poteſt comparatione illius hæredem inſtituere.

37 Denique a fuerre fructus illorum bonorum, quos coniux tranſiens ad ſecunda vota percipere poteſt, & quorum proprietas filiis prioris matrimonij reſeruatur, ſi tempore mortis nondum percepti ſint, ad filios prioris matrimonij ſimul cum proprietate pertinent, quia vſufructuarius prout erat ille coniux non tranſmittit ad hæredes fructùs nondum perceptos; nec illos facit ſuos. *ex leg. ſi fur. leg. defuncta. ff. de vſufructu. leg. ſi vſufructuarius meſſem. ff. quemadmodum vſufructus amittatur. §. ſi verò inſt. de rerum diuiſione*, & tradunt aliis relatis Azeuedo *leg. 4. num. 56. tit. 1. lib. 5. recopilat.* Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 40.* Gutierr. *cap. 109 num. 48.*

§. V.

Expenduntur caſus, in quibus coniux tranſiens ad ſecunda vota non tenetur reſeruare filiis prioris matrimonij bona, quæ ex coniugis prædefuncti ſubſtantia proceſſerunt.

1 *Excuſatur à reſeruatione bonorum, ſi filius decedens ſuperſtitem patrem inſtituat hæredem, aut legato, vel fideicommiſſo ea bona parenti relinquat. Et hic eſt primus caſus*

2 *Secundò quoties filij prioris matrimonij conſenſum præſtiterint ſecundis nuptiis à parente contractis.*

3 *Proponuntur obiectiones aduerſus hunc caſum, & ſoluuntur.*

4 *Debet eſſe conſenſus manifeſtus.*

5 *Item omnium filiorum.*

6 *Deinde à filio pubere præſtitus.*

7 *Non requiritur in filio nuptiis parentis conſentiente ſcientia, quod amittat reſeruationem prædictorum bonorum.*

8 *Conſenſus filiorum ſecundis nuptiis parentis præſtitus non euitat pœnas impoſitas ſecundò nubentibus, quæ non ſunt in fauorem filiorum ſtatuta.*

9 *Tertius excuſatur à reſeruatione, ſi ex viri prædefuncti conſenſu coniux ſuperſtes ad ſecunda vota tranſeat.*

10 *Conſenſus coniugis defuncti in ſecundum matrimonium debet eſſe expreſſus, vel coniecturis certis manifeſtus.*

11 *Si coniux defunctus teſtetur bona à ſe relicta coniugi ſuperſtiti titulo oneroſo, & non lucratiuo donata, reſeruanda non ſunt.*

12 *Quartus, excuſant aliqui ab hac reſeruatione, ſi coniux tranſiens ad ſecundum matrimonium minor ſit. Sed contrarium eſt verius.*

13 *Quintus, excuſant aliqui, ſi filius poſt ætatem pupillarem decedat, illique mater ſuccedat in bonis paternis. Sed non admittitur.*

14 *Sextus, ſi nubat ex priuilegio Principis.*

PRimus, & præcipuus caſus, in quo coniux ſecundum matrimonium iniens excuſatur à reſeruatione bonorum 1
coniugis prædefuncti, eſt ſi filius decedens ſuperſtitem patrem inſtituat hæredem, aut legato, vel fideicomiſſo ea bona parenti relinquat. Habetur expreſsè *Authent. ex teſtamento. Cod. de ſecundis nuptiis.* & *Authent. de nuptiis collat. 4. §. hinc nos. verſ. ſi igitur.* Quippe eo euentu percipit pater ea bona à filio inſtar cuiuſdam extranei, vti dicitur *in dicto Authent. ex teſtamento.* At extraneus inſtitutus hæres, legatarius, vel fideicommiſſarius poſſidebit ea bona pleno iure quoad proprietatem, & vſumfructum. Ergo eodem modo parens ea poſſidere debet. Quæ ratio probat, ſiue inſtitutio, legatum, aut fideicommiſſum contingat antequam parens ſecundas nuptias contrahat, vel poſt illas contractas: vtroque euentu proprietatem, & vſumfructum illorum bonorum acquirit, quia inſtar extranei illi conceſſa ſunt Atque ita docent Bartolus *authent. de nuptiis §. hinc nos. num. 1.* & *Authent. de non eligendo ſecundò nubentes §. cum igitur num. 7. collat. 1.* Angel. *in pr. num. 7.* Ciſuentes *leg 15. Tauri. num. 1. poſt 4. limitat. verſ. in 2. caſu.* Anton. Gab. *t. 3. lib. 3. de ſecundis nuptiis. concl. 3. num 26.* Villalobos *in ſuis communib. opinionib. litt. B. num. 37.* Sanch. aliis relatis, *diſput. 89. num. 41. & 42.* Gutierr. *de matr. cap. 109. num. 49.*

Secundus: quoties filij prioris matrimonij conſenſum præſtiterint ſecundis nuptiis à parente contractis, excuſatur parens à pœna reſeruationis, eo quòd hæc indicta ſit in ſatisfactionem iniuriæ prædictis filiis irrogatæ, quæ iniuria omnino ceſſat ipſis filiis conſentientibus. Atque ita docent Gloſſa *Authent. de non eligendo ſecundò nubentes. verbo copulantur.* & *ibi* Angel. *num. 8.* Pariſius *conſ. 29. num. 81. volum. 3.* Ciſuentes, *leg. 15. Tauri, num. 2. limitat. 3.* & *ibi* Caſtillo *num. 15. verſ. vnum tamen.* Anton. Gomez *num. 6.* Matienzo *leg. 3. gloſſ. 1. num. 43. tit. 1. lib. 5. compilat.* Azeuedo *leg. 4. num. 36. eiuſdem tit. & lib.* Thom. Sanch. plures referens *lib. 7. diſp. 89. num. 43.* Menoch, *conſ. 626. num. 1. volum. 7.* Gutierr. *cap. 109. de matr. num. 50.*

Sed aduerſus hanc communem ſententiam inſurgit Sarmiento *lib. 1. Selectar. interpretat. cap. per totum*, quem ſequitur 3
Andreas Fachineus, *lib. 3. controuerſ. iuris cap. 65.* Mouentur primò; quia nulla eſt lex, ex qua colligi poſſit hanc reſeruationem in hoc caſu ceſſare. Quod ſi dicas ceſſare, quia ceſſat ratio ob quam hæc reſeruatio inducta eſt? obſtat. quia hæc reſeruatio non ſolum ob iniuriam factam filiis, quorum charitatem ſecundas nuptias contrahens negligere videtur, ſed etiam ob iniuriam coniugi prædefuncto irrogatam; cuius memoriam deſpicit, aboleréque intendit, vti dicitur *in Authent. de Nuptiis §. ſin autem.* Ergo eſto ceſſet iniuria facta filiis ob eorum conſenſum, cum non ceſſet iniuria coniugi prædefuncto irrogata, ceſſare non debet hæc reſeruatio. Secundò filij nuptias parentis impedire nequeunt, & illis aſſentientes opus laudabile exercent. Non igitur ob eam cauſam detrimentum pati debent; ſiquidem iure conſtitutum eſt, vt qui contradicendo actum impedire nequit, nullum conſentiendo ſibi parit præiudicium. *leg. Caius ff. de pigneratitia actione.* & *leg. quæ dotis ff. ſoluto matrimonio*, & tradit latè Tiraquel. *de retractu conuention. §. 1. gloſſ. 9. num. 146.* Verùm etſi hæ rationes difficiles ſint, ob illas tamen non eſt à communi ſententia recedendum. Quare ad primam reſpondeo admittendo prædictam reſeruationem ſtatutam eſſe in compenſationem iniuriæ, tum coniugi defuncto, tũ filiis prioris matrimonij factæ coniunctim, & non diuiſim. Vnde deficiente aliquâ ex his iniuriis ceſſat pœna reſeruationis, Ad ſecundam, ad-

miſſo filios impedire non poſſe nuptias ſui parentis, at obligatos non eſſe illis conſentire, & quamuis qui impedire nequit actum nullum ſibi parere præiudicium pœnale conſentiendo; benè tamen parare ſibi poteſt præiudicium legale, cum lex ob conſenſum præſtitum tollere poſſit ius, quod aliàs non conſentiens haberet, vt manifeſtum eſt in domino qui ſui ſerui matrimonio conſentit, qui ratione conſenſus præſtiti nequit ſeruum venundare in partes longinquas, vbi matrimonio vti non poſſit.

4 Conſenſus autem, quem filij præſtare debent parentis coniugio, debet eſſe manifeſtus, ita vt apertè conſtet prædictum coniugium approbare. Quare non ſufficit quod ſciant ſuum parentem velle ſecundum inire matrimonium, nec repugnent, quia in his quæ grauis ſunt præiudicij ſcientia cum taciturnitate non eſt ſignum ſufficiens conſenſus, maximè cum filij plures rationes honeſtas habere poſſint non contradicendi, ſicuti aduerſus alios docet Sanch. *diſp. 89. num. 44.* Marc. Anton. Peregrin. *conſ. 78. num. 11. & 17.* Fachineus *dicto cap. 65. verſ. quinta concluſio, iuncto §. iam quid mihi.* Azeuedo *leg. 4 num. 36. titul. 1. lib. 5. noua collect.* Gutierr. *capit. 109. numero 52.*

5 Item debet eſſe conſenſus omnium filiorum, vt omnibus præiudicet. Vnde ſi aliqui conſentiant, alij verò repugnent, vel ſaltem negatiuè ſe habeant ſoli conſentientes bonorum proprietate priuabuntur. Non enim vnius conſenſus alteri præiudicare debet, vt aliis relatis notauit Sanch. *d. diſp. 89. n. 45.* Gutierr. *c. 109. num. 52.* Quod ſi filij deceſſerint relictis nepotibus, ſatis erit horum conſenſus, vtpotè qui filiorum perſonam repræſentant, & in iure acquiſito ſuis parentibus ſuccedunt, vt benè notauit Menoch. *conſ. 155. num. 21. & 31. volum. 2.* Sanch. *n. 46.* Gutierr. *num. 52.*

6 Inſuper requiritur conſenſus à filio pubere præſtitus. Nam impuberes vtpotè ignari conſilij inſufficientes ſunt ad hanc ceſſionem. Quod verum eſt quamuis accedat licentia, vel conſenſus tutoris, vt aduerſus Anton. Gabr. *titul. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis, concl. 1 num. 36.* probat latè Garron. *Rub. de ſecundis nuptiis in noua edit. tom. 2. contra pœnas ſecundò nubentium, num. 122. verſ. an ſi filii.* Sanch. *diſp. 89. num. 47.* Gutierr. *num. 52.* Quod ſi pubes ſit filius, minor tamen 25. annis iuſtâ cauſâ moueri debet ad hunc conſenſum præſtandum, vt firmiter cenſeatur reſeruationi cedere; aliàs reſtitui poteſt in integrum, ſicuti relato Angelo *conſ. 396. num. 4.* & Menochio *conſ. 237. num. 21. lib. 3.* tradit Fachineus *lib. 3. controuerſ. iuris. cap. 65. verſ. tertia concluſio.* Gutierr. *num. 53. & 54.*

7 Nullatenus vero requiritur in filio nuptiis parentis conſentiente ſcire ſe amittere reſeruationem prædictorum bonorum prædictum conſenſum præſtando, non ſolùm in foro externo, in quo ignorantia huius iuris non præſumitur, ſed neque in foro conſcientiæ. Quippe hæc reſeruatio non tollitur, eo quòd filius cedat reſeruationi, & proprietatem bonorum ob ſecundas nuptias ſibi applicatam renunciet, ſed quia conſentiendo nuptiis tollit cauſam, ob quam hæc reſeruatio indicitur, ſcilicet iniuriam ſibi per ſecundas nuptias irrogatam, vt acutè notauit Sanchez *numero 47.* Gutierr. *numero 56.*

8 Illud tamen in propoſito obſeruandum eſt cum Sanchez *num. 48.* Gutierr. *numero 57.* conſenſum filiorum ſecundis nuptiis parentum præſtitum nihil operari ad euitandas pœnas, quæ non ſunt in fauorem filiorum ſtatutæ, ſed ſolùm ad euitandas pœnas legales concernentes ipſorum fauorem. Vnde ſi defunctus legatum vxori relinquat ſub conditione, ne ad ſecundas nuptias tranſeat, ipſa verò ex filiorum conſenſu nubat, legatum amittet, quia filiorum conſenſus diſpoſitioni parentis defuncti præiudicare nequit.

9 Tertius caſus, in quo ceſſat obligatio prædictæ reſeruationis eſt, ſi ex viri prædefuncti conſenſu coniux ſuperſtes ad ſecunda vota tranſeat. Nam cum in compenſationem, ſatisfactionémque iniuriæ defuncto coniugi, & filiis irrogatæ hæc reſeruatio ſit inducta, & viro conſentiente hæc iniuria ceſſet, ceſſat reſeruatio, vti pluribus relatis ex communi ſententia firmat Sanch. *d. diſp. 89. n. 49.* Gutierr. *in leg. nemo poteſt. n. 17. ff. de legat. 1.* & *de matr. cap. 109. num. 58.* aduerſus Sarmiento *lib. 1. ſelect. c. 4. n. 3.* Fachineum *lib. 3. controuerſ. c. 65. verſ. quarto.* Quod procedit, vt benè ſupradicti Doctores Sanch. & Gutierr. aduertunt, eſto infrà annum luctus nupſerit, quia abſolutè nubit ex conſenſu viri, & ſic ceſſat iniuria. Pœnæ vero iure ciuili inductæ nubentibus infrà annum luctus Iure Canonico abrogatæ ſunt. Neque opus eſt, vt conſenſui parentis præmortui conſenſus filiorum accedat, vt contra Corraſium *lib. 3. miſcellan. c. 1. n. 12.* & Azeuedo *dicta l. 4. n. 37. tit. 1. lib. 5. compilat.* docuerunt Menoch. *conſ. 355. num. 33.* Sanch. *diſp. 89. num. 55.* Gutierr. *cap. 109. numero 63.* eo quòd hæc reſeruatio æquè ſatisfactionem iniuriæ viro præmortuo irrogatæ, ac irrogatæ filiis ſtatuitur. Quare ſi ex conſenſu filiorum ceſſat, ceſſare debet ex viri conſenſu. Neque obeſt quod filij ex tali conſenſu detrimentum patiantur, quia id ex conſequentia euenit, ex eo quòd pater iniuriam remittit, & iure ſuo vtitur.

Conſenſus verò coniugis defuncti in ſecundum matrimonium ſuperſtitis debet eſſe expreſſus, vel coniecturis certis manifeſtus; qualis eſſet, ſi legatum vxori reliquiſſet, caſu quo ad ſecunda vota tranſiret, ſufficienter enim illâ legatione nuptias illius approbauit; vt tradit Bald. *in leg. 1. num 6. Cod. de ſecundis nuptiis.* Sanch. aliis relatis, *diſp. 89 num. 52.* Gutierr. *de matr. cap. 109. num. 60.* Quod verum eſt, tametſi intra annum luctus nupſerit, quia pœnæ ob feſtinatas nuptias iure ciuili ſtatutæ prorſus abrogatæ ſunt, vti notarunt Sanch. & Gutierr. *ſuprà.* Non tamen eſt coniectura certa approbationis nuptiarum, quod coniux defunctus poteſtatem coniugi ſuperſtiti reliquerit diſponendi in vita, vel in morte de legatis à ſe relictis; virtute enim huius poteſtatis non poterit de proprietate legati ſibi conceſſi diſponere, ſi ad ſecundas nuptias tranſeat, quia illa poteſtatis conceſſio non eſt nuptiarum approbatio, ſicuti docuerunt Sanch. *n. 53.* Gutierr. *n. 61.* 10

Quod ſi coniux defunctus teſtetur bona à ſe relicta coniugi ſuperſtiti fuiſſe titulo oneroſo, & non lucratiuo donata, ſatis eſt, vt coniux tranſiens ad ſecundas nuptias ea plenè retinere poſſit, nec debeat ex titulo nuptiarum filiis illius reſeruare. Nam cùm ſola coniugis defuncti voluntate hæc reſeruatio ceſſet, & hæc locum non habeat in bonis titulo oneroſo quæſitis, ſufficienter ſuam voluntatem declarauit affirmans titulo oneroſo ea bona coniugi dediſſe, ſicuti aliis relatis tradit Simon de Pretis *de interpret. vltim. volunt. lib. 1. interpret. 1. circa legata, dub. 10. num. 121.* quem refert, & ſequitur Sanch. *lib. 7. diſp. 89. n. 57.* & Gutierr. *cap. 109. num. 63.* 11

Quartum caſum, in quo coniux tranſiens ad ſecunda vota 12 excuſatur ab hac reſeruatione, & retinere bona à coniuge accepta poteſt, aſſerunt Socin. *in reg. 272. num. 3.* Boërius *deciſ. 185. in fine.* Villalobos *in ſuo ærario commun. opin. litt. B. n. 30.* Anton. Gabriel. *t. 3. commun. opin. lib. 3. de ſecund. nupt. concl. 1. num. 46.* eſſe, ſi coniux tranſiens minor ſit, quia ratione minoris ætatis videtur ab hac pœna excuſata, vti videtur probare *lex 2. Cod. ſi aduerſus delictum.* Sed meritò contrarium cenſuit Azeuedo *lib. 5. recopil. tit. 1. leg. 4. num. 38.* Sanch. *diſp. 89. num. 58.* Gutierr. *d. c. 109. n. 66.* Fachin. *lib. 3. controuerſ. c. 69. in fine.* quia nullo iure probatur hæc limitatio, nec rationi conſona erat, cùm in præſenti non agatur de damno vitando, ſed de lucro captando, in quo euentu minor ætas nihil refert. Lex verò 2. excuſat minorem à priuatione ſucceſſionis, aliiſque pœnis ſecundò nubentibus indictis, eo quòd prius non adierit Iudicem, petieritque tutorem filiis deſignari. Quod alienum eſt à noſtro inſtituto.

Quintum caſum referunt aliqui, ſi filius poſt ætatem pupillarem decedat, illique mater ſuccedat in bonis paternis, 13 quia videtur hæc non à parente, ſed à filio accipere. Sed rectius Cifuentes *leg. 15. Tauri, n. 2. limitat. 4.* Azeuedo *d. l. 4. tit. 1. lib. 5. recop. n. 40. & 41.* Sanch. *d. diſp. 89. n. 59.* Gutierr. *cap. 109. n. 67.* cenſent nullatenus hunc caſum eſſe admittendum; nam eſto filius ante, vel poſt ætatem pupillarem decedat, ſi in illius bonis parens ab inteſtato ſuccedit, cenſetur non à filio tanquam ab extraneo, ſed à filio perſonam patris repræſentante, atque adeò ab eius patre ea bona accipere, vti colligitur apertè ex *Auth. de Nuptiis collat. 4. §. hinc nos, verſ. ſi igitur.*

Sextus caſus eximens coniugem ſecundò nubentem à reſeruatione bonorum eſt, ſi nubat ex priuilegio Principis; nam, 14 cùm hoc priuilegium aliquid operari debeat, ſi hanc reſeruationem nō tollit nihil eſt quod operari poſſit, ſiquidem pœnæ ſtatutæ nubentibus intra annum luctus abrogatæ ſunt. Atque ita docet *Gloſſa in leg. ſolet. 10. verbo liceat. ff. de his qui notantur infamia.* Angel. *in repetit. leg. Mater, Cod. ad Tertullianum, num. 5.* Decius *in leg. 1. num. 10. Cod. de ſecundis nuptiis.* Anton. Gomez *leg. 15. Tauri, num. 6. ad fin.* Boërius *deciſ. 185. num. 25.* Anton. Gabr. *tom. 3. commun. opin. lib. 3. tit. de ſecundis nuptiis. concl. 1. n. 45.* Azeuedo *leg. 4 num. 46. tit. 1. lib. 5. recopil.* Sanch. *lib. 7. diſp. 89. num. 60.* Gutierr. *cap. 109. num 68.* Eſtque omnium ſententia teſte Fachineo *dicto cap. 65. in fine,* tametſi ipſe contrarium cenſeat.

Alios caſus refert Gutierr. in quibus non habet locum hæc reſeruatio, ſed eos § præcedenti retulimus ideóque ab eis in præſenti ſuperſedendum eſt.

§. VI.

An vidua fornicationem committens incidat in pœnas ſecundò nubentibus ſtatutas?

1 *Pœna Iure Ciuili ſtatuta aduerſus ſecundò nubentes intra annum luctus Iure Canonico non corriguntur, quatenus afficiunt viduam fornicantem.*

2 *Poſt annum luctus ſi vidua fornicetur probabilius eſt non incurrere pœnas ſtatutas nubentibus intra annum luctus.*

3 *Quoad pœnas ſtatutas ſecundò nubentibus non eſt dubium viduam fornicantem incurrere.*

4 *Iure Caſtellæ vidua luxurioſè viuens amittit lucra, quæ conſtante*

ſtante matrimonio acquiſiuit, tenetúrque hæredibus mariti reſtituere, non tamen amittit dotem.

5 *Prædicta pœna locum habent in foro conſcientiæ iuxta probabilem ſententiam.*

6 *Rectius eſt ſolâ accedente Iudicis authoritate.*

7 *Ex his infertur viduam fornicantem priuari ſententiâ declaratoriâ criminis accedente proprietate bonorum ex prioris viri ſubſtantia acquiſitorum.*

8 *In viro luxurioſè viuente hanc pœnam locum habere negant plures.*

9 *Probabilius eſt oppoſitum.*

10 *Vidua fornicationem committens amittit tutelam, educationémque filiorum.*

1 TAmetſi Iure Canonico correctæ ſint pœnæ iure Ciuili ſtatutæ aduerſus ſecundò nubentes intra annum luctus, nullatenus tamen corriguntur, quatenus afficiunt viduam fornicantem. Nam vt conſtat *ex cap. fin. de ſecundis nuptiis*, hæ pœnæ corriguntur, ne illis ſecundæ nuptiæ, quæ licitæ ſunt impedirentur, quod in fornicatione, quæ omni iure illicita eſt non procedit. Neque rationi conſonum erat, vt Ius Canonicum viduis delinquentibus faueret. Atque ita vt certum ex omnium ſententia aduerſus vnum Corneum tradit Sanch. *lib. 7. diſp. 90. num. 1.* Gutierr. *cap. 110 num. 1.*

Quapropter vidua intra annum luctus fornicationem committens incidit in omnes pœnas, quæ Iure ciuili ſtatutæ ſunt eo tempore nubentibus, vt conſtat *ex Authent. de reſtit. & ea qua parit. §. fin.* & ſubditur ibi ratio. *Non enim aliquid amplius habet caſtitate luxuria* & habetur *leg. regia. 3. tit. 12. part. 4.* Et licèt plures Doctores videantur ad has pœnas incurrendas exigere conſuetudinem fornicandi. At longè verius eſt vnicam fornicationem intra annum luctus commiſſam ſufficientem eſſe vti tradit Couarru. *4. decret. 2. p. cap. 7. § 6. num. 12. in fine.* Acoſta *in cap. ſi pater. 1. p. verbo legauit. num. 40. de Teſtament. in 6.* Ioann. Garcia *de coniugali acquæſtu. num. 45.* Marien. *lib. 5. recopilat. tit. 9. l. 5. gloſſ. 8. n. 5.* Barboſa *leg. 2. part. 1. in princ. n. 67. ff. ſoluto matr.* Sanch. *lib. 7. diſp. 90. num. 2.* & colligitur tum *ex dicto Authent.* quod viduam parientem non ex priori matrimonio omnibus pœnis ſecundò nubentium afficit: partus autem ex vnica fornicatione prouenire poteſt, idque indicat verbum illud *propter ſtuprum.* Item ratio illius Textus decidendi, *ne plus luxuriæ, quàm caſtitati tribuatur.* Tum ex dicta lege regia ibi. [Si antes que paſaſe el año hicieſe maldad de ſu cuerpo.]

2 Poſt annum verò luctus, ſi vidua fornicetur probabilius eſt non incurrere pœnas ſtatutas nubentibus intra annum luctus, eo quod Textus *in §. fin. authent. de reſtitut. & ea qua parit,* vbi hæ pœnæ fornicantibus indicuntur, expreſsè de fornicantibus intra annum luctus loquitur. Neque eſt eadem ratio de fornicante poſtmodum, ſiquidem fornicatio tempore luctus commiſſa grauior eſt, magiſque virum offendit. Si enim Ius Ciuile iudicauit ob nuptias eo tempore contractas dehoneſtari, à fortiori id ipſum de fornicatione cenſebit. Atque ita docet aliis relatis Sanch. *lib. 7. diſp. 90. num. 5.* vbi *num. 6.* id ipſum dicendum eſſe aſſerit ſpectato iure noſtro regio *in leg. 4. tit. 12. part. 4.* ibi: *ſi ante que paſaſe el año* per argumentum à contrario. Cui non obſtat *lex 9. tit. 12. lib. 3. fori*, quæ inquit. [Si deſpues de la muerte de ſu marido no hiciere buena vida perdalo todo quanto la dexo.] Nam vt rectè tradit Acoſta *cap. ſi pater de Teſtam. num. 36 & 41.* Marien. *lib. 5. recop. tit. 9. leg. 5. gloſſ. 8. num. 5. & 6.* Barboſa *leg. 2. part. 1. in princ. numero 67. & 68. ff. ſoluto matrim.* Sanch. *diſputat. 90. num. 6.* Gutierr. *cap. 110. num. 1.* leges fori vim legis non obtinent, niſi vſu comprobêtur. Præterquã quod loquitur de vidua, quæ turpiter viuendi habitum habet, moréque meretricio ſtupra admittit.

3 Verùm quoad pœnas ſtatutas ſecundò nubentibus, non eſt dubium viduam fornicantẽ ſiue intra annum luctus, ſiue poſt incurrere, ne plus tribuatur luxuriæ, quàm caſtitati, contra *Authent. de reſtitut. & ea qua parit. §. fin.* vti latè probat Garron. *Rub. Cod. de ſecundis nupt. pœna 18. n. 57.* Auiles *in proœmio cap. prætor. gloſſ. 1. num. 36.* Sanch. *lib. 7. diſp. 90. n. 7.* Gutierr. *cap. 110. num. 2.*

4 Iure autem Caſtellæ vidua luxurioſè viuens ſi intra annum luctus, ſiue poſt amittit lucra, quæ conſtante matrimonio acquiſiuit, tenetúrque ea hæredibus mariti reſtituere, ſicuti expreſsè decidit lex regia *5. fine. tit. 9. lib. 5. recopilat.* Ad quem effectum non ſatis eſt viduam ſemel, aut iterum fornicari, ſed neceſſarium eſt huic vitio deditam eſſe, id enim indicant verba illa legis. *Y ſiendo viuda viuiere luxurioſamente*; vti colligitur *ex leg. & mulieri. 15. ff. de curatore furioſo. & aliis, &c.* ibi: *& mulieri quæ luxurioſè viuit*: iuncta *gloſſ. verbo & mulieri.* Neque enim cenſenda eſt vitam luxurioſam agere quæ ſemel tantùm fornicata eſt, vt benè aliis relatis docent Couarru. *in 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 12. in fine.* Acoſta *in cap. ſi pater 1. p. verbo legauit num. 38. de teſtam. lib. 6.* Auiles *in proœmio capit. prætor. numero 39.* Marien. *lib. 5. recopilat. tit. 9. leg. 5. gloſſ. 8. num. 7.* Azeuedo *leg. 4. tit. 1. lib. 5. n. 12.* Barboſa *l. 2. part. 1. in princ. num. 69. ff. ſoluto matrim.* Zeuallos *pract. quæſt. q. 708. num. 16.* Sanch. *lib. 7. diſp. 90. num. 8.* Gutierr. *lib. 2. pract. q. 122. per totam. & de matr. c. 110. num. 4.* tametſi contrarium ſentiant Anton. Gomez, Mexia, Ioann. Garcia, relati à Sanch. *d. num. 8.*

Dotem verò nequaquam amittit vidua fornicationem committens, etiam intra annum luctus, quia nuſpiam habetur hæc priuatio, vti aliis relatis docuerunt Acoſta *ſuprà num. 44.* Marien. *numero 10.* Barboſa *num. 65.* Sanch. *numero 6.* Gutierr. *numero 6.*

5 Sed an prædictæ pœnæ locum habeant in foro conſcientiæ ante vllam Iudicis ſententiam, ita vt vidua intra annum luctus fornicans teneatur nullâ expectatâ ſententiâ reſtituere quidquid à marito liberali titulo acceperit, etſi poſt illum annum, vel intra luxurioſè viuat, omnia lucra conſtante matrimonio acquiſita? Non leuis eſt difficultas eo quod vidua ſic delinquens iiſdem pœnis afficiatur, quibus iure ciuili afficienda erat, ſi nuberet, vt conſtat ex *Authent. de reſtitut. & ea qua parit. §. fin.* Et ex *leg. regia. 3. tit. 12. part. 4.* At ſi intra annum luctus nuberet, ipſo iure amittit omnia legata à priori viro, illiuſque hæredibus applicantur, vt deciditur *in leg. 1. Cod. de ſecundis nuptiis.* Et colligitur ex eo quòd lex non fiſcum, ſed hæredes mariti vocet ad ſucceſſionem, ea namque vocatione, & applicatione innuit ſub conditione non tranſeundi ad nuptias donata eſſe, ac proinde tranſitu ad nuptias ceſſare donationem, & donatum hæredibus applicari. Ergo idem dicendum eſt, ſi fornicationem committeret, aliàs plus haberet luxuria, quàm caſtitas contra Textum *in Auth. de reſtit. & ea qua parit. §. fin.* Atque ita innuunt Præpoſit. *c. tanta q. 9. n. 16. Qui filij ſint legitimi.* Garron. *Rub. Cod. de ſecun. nupt. n. 73. verſ. & plus dico.* Corneus *leg. fideicommiſſum. n. 3. verſ. & ex prædictis. Cod. de fideicommiſſ.* Et *ibi* Padilla *n. 12.* Tello *leg. 6. Tauri, n. 21.* Surd. *de aliment. tit. 7. q. 24. n. 12. & 23.*

6 Sed rectiùs Sanch. *lib. 7 diſp. 90. num. 11.* quem ſequitur Gutierr. *d. cap. 110. num. 7.* exiſtimat viduam ſic delinquentem non eſſe obligatam hæredibus mariti reſtituere quod ab ipſo acceperat, aut conſtante matrimonio acquiſierat, quouſque criminis declaratio accedat. Quia eſto iure ipſo priuetur bonis prædictis, cùm ea priuatio in pœnam delicti ſtatuatur, neceſſariò exigit ſententiam ſaltem declaratoriam criminis vt multis comprobaui *tract. de legib. diſp. 2. punct. 2.* Neque obeſt quod nõ fiſcus, ſed hæredes vocentur, quia ob iniuriam defuncto factam applicantur ea bona iis, qui eius perſonã repræſentant, mediâ tamen ſentẽtiâ. Neque inde fit plus tribui luxuriæ, quàm caſtitati, ſiquidem idem quod ſecundis nuptiis Iure Ciuili admittendum erat, amittitur fornicatione, tametſi modus amittendi diuerſus ſit, eo quòd nuptiæ non ſint delictum, ac proinde amiſſio ob illas pœna propriè eſſe non poteſt. Secùs verò amiſſio ob fornicationem, quæ quia pœna eſt ſententiam exigit.

7 Ex his videtur inferendum viduam fornicantem priuari ſententiâ declaratoriâ criminis accedente proprietate bonorum ex prioris viri ſubſtantia acquiſitorum, obligaríque eam filiis prioris matrimonij reſeruare, ſicuti ſi ad ſecundas nuptias tranſiſſet, ne plus habeat luxuria, quàm caſtitas contra Textum *in Authent. de reſtit. & ea qua parit in vndecimo menſe poſt mortem viri, §. fin.* éſtque communis omnium ſententia teſte Azeuedo *leg. 4. n. 10. & 11. tit. 1. lib. 5. compilat.* Gutierr. *cap. 110. num. 11.* Thom. Sanch. *lib. 7. diſp. 90. num. 13.* quamuis ipſe *n. 14.* contrarium ſentiat in foro conſcientiæ, eo quòd in fœmina fornicante non ſit eadem ſuſpicio iniquæ tractationis filiorum prioris matrimonij, quę eſt ſecundò nupta, cùm nec amaſium, neque illius filios ita ardenter diligat, ac ſecundò nupta ſolet maritum, eiúſque filios diligere. Quæ fuit ratio huius reſeruationis.

8 Sed an in viro luxurioſè viuente hæc pœna locum habeat? variant Doctores, Pinellus *in leg. vlt. n. 19. Cod. de bonis maternis,* quem ſequitur Gutierr. *d. c. 110. num. 13.* negat, eo quòd in viro non procedat eadem ratio, ac in matre. Nam mater ob eius leuitatem, imprudentiam, ac iudicij defectum neque redditur ſuſpecta filiis prioris matrimonij fornicando, ac nubendo. At pater vtpotè prudentior, ac iudicio conſtantior luxurioſè viuendo filiis ſuſpectus non redditur. Et fortè ob hanc rationem luxurioſè viuenti mulieri interdicitur tanquam prodigæ bonorũ adminiſtratio, vt ex communi reſoluit Ant. Gomez *leg. 14. Tauri num. 13.* Arias Pinel. *dicta leg. fin. num. 24.* quæ tamen viro luxurioſè viuenti non interdicitur. Neque obeſt plus operari caſtitatem, quàm luxuriam contra Textum *in Authent. de reſtitut. & ea qua parit. §. fin.* ſiquidem vir ad ſecundas nuptias tranſiens priuatur bonorum proprietate ex coniugis defuncti ſubſtantia quæſitorum, non tamen luxurioſè viuens, quia id procedit quando eſt eadem ratio, quæ non videtur eſſe in præſenti.

9 Cæterùm etſi hæc ſententia probabilis ſit, probabiliorem exiſtimo virum luxurioſum æquè priuari proprietate bonorum, ac fœminam, quæ fuit expreſſa ſententia Nicolai Arelatenſ. *Cod. de ſecundis nuptiis. q. 5. num. 22.* Bolognini *addit. ad Matheſilanum de ſucceſſione ab inteſt. art. 2. princ.* Cifuentes *leg. 15. Tauri ad fin.* Tello *leg. 6. Tauri n. 25.* Et fauet Ripa *leg. fin.*

ſ. 9. & num.98. Cod. de reuocandis donationib. Et Bart. *leg. his [illegible] in fine. Cod. eodem tit.* Moueor, quia hæc reſeruatio bonorum, (vt ſæpe dictum eſt,) ſancita fuit in ſatisfactionem iniuriæ, quæ per ſecundas nuptias tum coniugi defuncto, tum illius filiis irrogatur: at hæc iniuria grauior ſit fornicatione ſiue commiſſa à fœmina, ſiue à viro. Ergo æquum eſt vt eadem pœna mulctetur, locúmque habeat dictum authenticæ luxuriæ pluſquàm caſtitati tribuatur.

20 Secundò infero ob eandem rationem viduam fornicantem ſiue intra annum luctus, ſiue poſt amittere tutelam, educationémque filiorum, vti pluribus firmant Azeuedo *leg. 4. num. 24. tit. 1. lib. 5. collect.* Sanch. *diſp. 90. num. 15.* Gutierr. *de tutelis. 1. p. cap. 9. num. 19. & de matr. cap. 112. num. 15.* Nam cùm ſecundis nuptiis prædicta tutela ipſo iure priuata ſit, educatione verò niſi contrarium Iudici videatur, efficitur fornicatione priuandam eſſe, ne plus comparet luxuria, quàm caſtitas. Debet tamen ſententia ſaltem declaratoria criminis accedere, quia aliàs non videtur obligata vidua tutelam, educationémque filiorum relinquere, cùm experientia teſte compertum ſit plures viduas fornicari, quæ tutelam, educationémve filiorum non relinquunt, nec tamen obinde à Confeſſariis non abſoluuntur, ſicuti benè notarunt Gutierr. & Sanch. *ſuprà.* Illud certum ex eiſdem Doctoribus virum viduum luxurioſum tutela non eſſe priuandum, ſiquidem ea per ſecundum coniugium non priuatur.

§. VII.

An pœnæ à teſtatore impoſitæ ſecundis nuptiis ſint Iure Canonico correctæ, locúmque habeant in coniuge fornicante?

1 *Suppono conditionem excludentem nuptias à teſtatore appoſitam ei, qui nunquam nupſit, neque matrimonium conſummauit nullam eſſe; valere tamen ſi viduæ appoſita ſit.*

2 *Hæreditas, ſeu legatum vxori, vel viro relictum ſub conditione, ne tranſeat ad ſecunda vota, ceſſat omnino, & in foro conſcientiæ reſtituendum eſt hæredibus legantis nullà expectatâ ſententiâ Iudicis.*

3 *Dupliciter conditio excludens à ſecundis nuptijs poteſt apponi à teſtatore.*

4 *Si legatum ſub conditione negatiua factum ſit, tenetur inſtitutus cautionem præſtare de conditione obſeruanda, ſin minus reſtituturum legatum.*

5 *Si verò legatum ſub conditione diſtributum fuerit, nullam cautionem tenetur legatarius præſtare.*

6 *An prædictum legatum annuatim relictum legatarius acquirat illo anno, quo conditioni non paruit? variant Doctores.*

7 *Verius eſt legatum non deberi legatario integrè, ſed pro quota anni parte, quâ à nuptijs abſtinuit.*

8 *Legatum coniugi ab alio coniuge, vel ab extraneo abſolutè relictum nequaquam amittitur, etſi ſecundò, vel tertiò nubat.*

9 *Examinatur, an legatum relictum coniugi ſub hac conditione, ſi caſtè, & honeſtè vixerit amittatur tranſitu ad ſecundas nuptias? Proponitur triplex ſententia.*

10 *Approbatur vltima.*

11 *Si ſecundæ nuptiæ ſtatum viduæ, eiúſque conditionem dedecorent, etſi* Sanch. *exiſtimet prædicta conditione excludi, Verius eſt oppoſitum.*

12 *Examinatur an legatum relictum ſub conditione caſtè, & honeſtè viuendi vnica fornicatione amittatur? Proponitur duplex ſententia.*

13 *Has duas extremas ſententias* Sanch. *conciliat.*

14 *Ex qua diſtinctione tria infert* Sanch.

15 *Diſplicet diſtinctio à* Sanch. *conſtituta, & reſoluitur quæſtio.*

16 *Satisfit fundamentis primæ ſententiæ.*

17 *Examinatur an legatum ſub conditione caſtè, & honeſtè viuendi amittatur à fœmina amplexibus virorum, tactibúſque impudicis vacanti? Affirmat communis ſententia.*

18 *Contrarium defendit* Nauarr.

19 Sanch. *ſub diſtinctione reſpondet.*

20 *Quid nobis ſentiendum ſit? Et ſatisfit diſtinctioni à* Sanch. *conſtitutæ.*

21 *Deciditur legatum relictum ſub conditione non tranſeundi ad ſecundas nuptias non amitti fornicatione, nec matrimonio irrito.*

22 *Nec item amittitur dictum legatum ſponſalibus de futuro, nec matrimonio de præſenti non conſummato.*

23 *In foro tamen externo ex officio Iudicis amittendum eſt fornicatione commiſſa, aut matrimonio irrito contracto.*

24 *Legatum relictum viduæ, dum vidua fuerit nequaquam amittitur etiam ex Iudicis officio, & ex eo quòd Religionem profiteatur.*

25 *Legatum relictum coniugi ab alio coniuge, quandiu in eius domo habitauerit, tranſitu ad ſecundas nuptias amittitur.*

26 *Legatum relictum coniugi, quandiu cum filiis defuncti commoratus fuerit tranſitu ad ſecunda vota perire, ſiue legatum relictum ſit vxori à marito, ſiue econtrà affirmant plures.*

27 *Verius eſt non amitti ipſo iure, ſi coniux velit filios ſecum retinere.*

28 *Decedentibus filiis mater prædictum legatum retinere poteſt.*

29 *Legatum alicui relictum, quandiu apud vxorem teſtatoris commoratus fuerit, tranſeunte ipſâ ad ſecundas nuptias non perit, tametſi legatarius cum ea vxore non commoretur.*

30 *Vir condens teſtamentum, & legans vxori, ſi ea defuncta aliam ducit, non debetur legatum poſteriori, ſi ſub nomine proprio legatum factum eſt.*

31 *Si verò ſub nomine appellatiuo legatum factum eſt, vt lego vxori meæ, alij affirmant, alij negant.*

32 *Examinatur quibus conferendum ſit legatum annuum pro maritandis fœminis relictum, & aſſeritur ſolis fœminis primò nubentibus conferendum.*

33 *Fœminis iam maritatis etiam pauperibus legatum pro fœminis maritandis non videtur concedi poſſe.*

34 *Quid ſi hoc legatum certa perſona relictum ſit.*

Aliqua in hoc §. ſunt certa, alia apud Doctores controuerſa, vt notauit Sanch. *lib. 7. diſp. 92. per totam.* 1

Primò ſuppono conditionem excludentem nuptias à teſtatore appoſitam ei qui nunquam nupſit, neque matrimonium conſummauit nullam eſſe, valere tamen ſi viduæ appoſita ſit; vt pluribus comprobat Sanch *lib. 1. diſp. 33. & 34. n. 30. & ſeqq. & lib. 7. diſp. 92. n. 5.* Matienzo *l. 3. gl. 2. n. 14. t. 1. lib. 5. nouæ collect.* Gutierr. *cap. 113. num. 1.* & nos diximus *diſp. 1. & 2.* vbi de conditione à nuptiis retrahente.

Vnde fit hæreditatem, ſeu legatum vxori, vel viro relictum ſub conditione ne tranſeat ad ſecunda vota ceſſare omnino, & in foro conſcientiæ nullâ expectatâ Iudicis ſententiâ reſtituendum eſſe hæredibus legantis, quia illa non eſt pœna, ſed conditio à teſtatore appoſita, vt legatum effectum habeat, vt multis relatis docet Sanch. *dicta diſp. 91. num. 3.* Gutierr. *cap. 111. num. 3.* Vazq. *de teſtament. cap. 8. §. 2. num. 31.* Et colligitur apertè ex *Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit.* Et idem cenſet Sanch. & Gutierr. eſſe dicendum de legato relicto ſub hac conditione, *ſi caſtè vixerit*, amittitur namque quantumuis occultè conditio ceſſet. Quod veriſſimum eſt poſito quòd teſtator intellexerit de turpitudine occulta, quia illa non eſt pœna delicti, ſed conditio requiſita pro legato obtinendo. At mihi difficile eſt credere teſtatorem ſub illis verbis, *ſi caſtè vixerit* turpitudinem occultam, & omnino ſecretam voluiſſe excludere. Sed potiùs cenſerem ſolam turpitudinem, ex qua honor, & fama læditur intelligendam eſſe, ſicuti credit Manchaca *de ſucceſſ. progreſſu, in præf. lib. 1. num. 98.* 2

Secundò præmitto conditionem excludentem à ſecundis nuptiis dupliciter à teſtatore apponi poſſe, negatiuè, vel diſtributiuè: negatiuè apponitur quando nuptiæ abſolutè negantur, vt ſi dicas *lego coniugi centum ſi non nupſerit, ſi caſtitatem ſeruauerit.* Diſtributiuè verò apponitur, cùm iuxta executionem conditionis legatum diſtribuitur, vt ſi leges vxori hæreditatem, illiúſve fructus quandiu, quouſque, ſeu donec vidua fuerit. 3

Si legatum ſub conditione negatiua factum ſit tenetur inſtitutus cautionem præſtare de conditione obſeruanda, ſin minus reſtituturum legatum cum fructibus, iuxta *l. Mutiana. Et leg. hæres meus. §. qui poſt. Mutianum. Et §. quamuis ff. de condit. & demonſtrat. Leg. cum filius §. qui Mutianam ff. de legatis 2.* Et *leg. regia 7. titul. 4. part. 6.* Legatum verò poſt annum ab obitu teſtatoris numerandum tradendum eſt, niſi fortè antea ſpes nuptiarum deficiat. Vt expreſsè deciditur *Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollend.* Et *Authent. de nuptiis. §. quia verò, verſ. vnde ſancimus.* quod Iure Canonico correctum non eſt, vt *ſuperius* diximus. Etenim cùm prædictæ conditioni contrauenire inſtitutus poſſit, dum viuit, æquúmque ſit legato non priuari; meritò ius diſpoſuit, vt legatum legatario traderetur præſtitâ ſupradictâ cautione. Hæc autem cautio (ſi fieri poteſt) pignoratitia, vel fideiuſſoria eſſe debet, ſin autem iuratoria ſufficit ſecundùm Greg Lopez, *leg. 7. verbo no quiſiere. titul. 4. part. 6* Et Molin. *tit. 1 tract. 2. diſputat. 206. verſ. quando aliquis.* Quod ſi poſtmodum hæres, vel legatarius conditioni non paruerit, tenetur hæreditatem, vel legatum cum omnibus ſuis fructibus ab initio perceptis aliàs ſucceſſuro reſtituere, quia ea inſtitutio, & legatio nulla eſt, eiúſque nullitas retrotrahitur ad initium inſtitutionis, & legationis, vt expreſsè deciditur *Authent. cui relictum. Cod. de indicta viduit. tollenda,* ibi. *Quod ſic admittitur, ac ſi ei relictum, vel [illegible] non eſſet.* Atque ita docent ibi 4

Paulus *num.* 4. Iaſon *num.* 7. Mol. *lib.* 2. *de primogen. capit.* 12. *num.* 21. Alter Molina Ieſuita *t.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 207. *verſ. poſtea deinde.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib.* 11 *tit.* 19. *num.* 21. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 6. Quinimo vt benè tradit Molin. *lib.* 2. *de primog. cap.* 12. *num.* 21. Mantica *num.* 22. Couarruu. *reg. peccatum* 2. *p.* §. 6. *num.* 4. Sanch. *dicto num.* 6. non ſolùm obligatur reſtituere fructus perceptos, ſed aliàs percipiendos à ſucceſſore, ſi inſtitutio, vel legatio defuiſſet, quia in his detrimentum paſſus eſt.

5 Verùm ſi legatum ſub conditione diſtributiua fuerit, nullam legatarius tenetur præſtare cautionem, eo quòd nihil receptum obligari poſſit ad reſtituendum, cùm nihil accipere poſſit, niſi conditione impleta, vti notauit Salicet. *leg. fin. num.* 3. *Cod. de indicta viduit.* Ruin. *conſ.* 170. *num.* 2. *in fine.* Mantica *lib.* 11. *de coniecturis vltim. volunt. tit.* 19. *num.* 22. Quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 9.

6 Sed an prædictum legatum annuatim relictum legatarius acquirat illo anno, quo conditioni non paruit? Diſcordant Doctores. Nam Immola *in leg. cum filius.* §. *qui Mutianam, numero vnico de legat.* 2. Et Acoſta *lib.* 2. *ſelect. cap.* 18. *num.* 4. negant, quia legatum non debetur, niſi poſitâ conditione, at ea conditio integro anno non extitit, ergo legatum integrum illius anni deberi non poteſt. Limitat autem Acoſta, niſi conditio defecerit abſque culpa legatarij, eo quòd initio anni mortuus ſit, quia tunc ceſſandum eſt conditione integrè impleta, ac proinde legatum integrè deberi.

Verùm in vtroque euentu deberi legatum viduæ, eo anno quo nubit, affirmarunt Alberic. *in leg. defuncta num.* 3. *ff. de Vſufructu, & quemadmodum quis vtatur.* Iaſon *in leg. diuortio in princip. numero* 7. *ff. Soluto matrimonio.* Signorolus *conſ.* 66. Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 10. *tit.* 2. *num.* 24. Sanch. *lib.* 7. *diſput.* 91. *num.* 10. Mouentur *ex leg. filia & leg. à nobis. ff. de annuis legatis*, vbi ſtatuitur ſat eſſe annum inceptum eſſe, vt legatum annuum integrè debeatur. Quippè ſi initio anni ea conditio extitit, eo ipſo legatum legatario acquiritur.

7 Cæterùm etſi hæ ſententiæ ſint ſatis probabiles, veriorem exiſtimo legatum non deberi legatario integrè, ſed pro quota anni parte, quâ à nuptiis abſtinuit. Nam cùm ſolùm debitum ſit pro tempore, quo à nuptiis abſtinet, ſiquidem ſub ea conditione conceditur à nuptiis autem non integro anno, ſed parte illius abſtinuit, cenſendus eſt partem legati, & non integrum legatum acquiſiſſe. Quod non obſcurè docuit Bart. *in dicta leg. à nobis.* Et Crotus *in leg. nemo poteſt. num.* 94. *ff. de legat.* 1. quatenus aſſerunt legatum relictum ſub conditione alicuius facti à legatario exequendi deberi pro quota anni parte, quâ legatarius factum executus eſt; quibus adhæret Mantica *de coniecturis vltim. volunt. lib.* 10. *titul.* 2. *num.* 14. Ergo legatarius, cui legatum relictum eſt ſub conditione abſtinendi à nuptiis non poterit legatum habere, niſi pro ea anni parte, qua à nuptiis abſtinuit. Neque contrarium colligitur *ex leg. filia, & leg. à nobis*, quia ibi tantùm dicitur legatum annuum deberi conditione initio anni exiſtente, ſed an totum, integrúmque legatum debeatur plures decidunt. Prǽterquam quòd prædictæ leges intelligi poſſunt de legato, quod diuiſionem non patitur.

8 Tertiò præmitto legatum coniugi ab alio coniuge, vel ab extraneo abſolutè relictum nequaquam amittitur, etſi ſecundò, vel tertiò nubat, quia cùm nuptiæ non ſint delictum, & abſque vlla conditione legatum relictum fuerit, nulla eſt cauſa ob quam amitti poſſit, maximè cùm Iure Canonico correctæ ſint pœnæ Iure Ciuili ſtatutæ intra annum luctus nubentibus. Atque ita docent Couarruu. 4. *decret.* 2. *p. capit.* 3. §. 9. *num.* 11. Acoſta *leg. cùm tale.* §. *ſi arbitratu. limitat. fin. numero* 32. *ff. de conditionib. & demonſt.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib.* 10. *titul.* 5. *num.* 21. Surd. *de alimentis, tit.* 7. *quaſt.* 23. *num.* 18. Sanch. aliis relatis *lib.* 7. *diſputat.* 91. *num.* 12. Gutierr. *de matrim. capit.* 111. *numero* 5. Quod procedit, tametſi alimenta, & vſusfructus legata ſint. Nam cùm coniux defunctus hæc legans potuerit ſecundas nuptias excludere, & ſub conditione ab illis abſtinendi legatum concedere, poſito quòd id non expreſſerit, cenſendus eſt permiſiſſe; ſi enim ex ea omiſſione in aliis legatis nuptiæ cenſentur permiſſæ, cur non in legato alimentorum, quod fauorabilis eſt? Atque ita docent Surd. *de aliment. tit.* 7. *quaſt.* 23. *num* 6. *& ſeqq.* Anton. Gab. *t.* 3. *commun. opin. lib.* 3. *tit. de ſecundis nuptiis concl.* 1. *num.* 43. Sanch. aliis relatis *lib.* 7. *diſputat.* 91. *num.* 12. Gutierr. *d. cap.* 111. *num.* 5. His poſitis Sanch. *à num.* 14. ſex quæſtiones mouet.

9 Prima An legatum relictum coniugi ſub hac conditione, ſi caſtè, & honeſtè vixerit amittatur tranſitu ad ſecundas nuptias? In qua quæſtione triplicem refert ſententiam. Prima eſt Bart. *in Authent. de non eligendo ſecundò nubentes*, §. *cùm igitur. num.* 1. Et *in leg. vlt. in fine. Cod. de indicta viduitate* Abbatis, *cap. quòd à te num* 3. *de cleric. coniugat.* Et *cap. vt clericorum, num.* 5. *De vita, & honeſtate clericor.* Felin. *in cap ſi cautio. numero* 40. *de fide inſtrumentor.* Caſtillo *in leg.* 15. *Tauri n.* 1. *verſ. quod eſt verum.* Menchaca *de ſucceſſionum progreſſu lib.* 5. §. 27. *num.* 29. Ludouic Lopez, *lib.* 2. *de contractib. cap.* 45. *verſ. tamen verior eſt.* Vega 1. *tit. ſum. cap.* 32. *caſu* 29. Molinæ Ieſuitæ, *titul.* 1. *tract.* 2. *diſputat.* 207. *poſt medium*, quæ negat prædictum legatum amitti, niſi fortè de teſtatoris voluntate, aut ex communi vſu loquendi appareat illis verbis nuptias excludi. Ducuntur eo quòd ſecundæ nuptiæ, imò tertiæ caſtitati, & honeſtati non obſtent ex Textu expreſſo *in cap. Nicæna* 31. *diſt.* Et *leg. mulier.* §. *cum proponeretur ff. ad Senatus-Conſultum Trebellianum.* Et tradit D. Thom. 2. 2. *quaſt.* 152. *articul.* 3. *in corp.* Secunda, quæ eſt aliorum, quos tacito nomine refert Roſella, *verbo Adulter. numero* 6. diſtinguit, an legans vir doctus ſit, vel ſimplex? Si doctus ſit, cùm ſciat ſecundis nuptiis caſtitatem ineſſe, non eſt cenſendus illis verbis nuptias excludere, maximè cùm interpretatio facienda ſit aduerſum eum, qui legem potuit dicere apertiùs. At ſi vir ſimplex ſit, credendum eſt ſub omnimoda caſtitate legatum reliquiſſe.

Tertia, cui ipſe Sanch. vt probabiliori adhæret hac vtitur diſtinctione, ſi legatum relictum ſit à filiis, vel nepotibus ipſius coniugis ad ſecundas nuptias tranſeuntis, vel ab alio coniuge defuncto, eiúſque conſanguineis, legatum amittetur ſecundis nuptiis contractis, ſecùs verò ſi à quocunque alio fuerit legatum relictum. Et placet hæc ſententia præcipuè, quia communis eſt, vt conſtat ex iis quæ adducit Couarruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 3. §. 9. *numero vltimo.* Anton. Gomez, *leg.* 14. *Tauri. numero* 9. Mantica *de coniectur. vltimar. volunt. lib.* 11. *titul.* 19. *numero* 31. Villalobos *in communibus opinionibus verbo vxor. numero* 126. Zeuallos *in ſuis qq. pract. quaſt.* 151. *numero* 3. Sanchez *dicta diſputat.* 91. *à numero* 16. Deinde verba quæ indifferentia ſunt, & quæ varios ſenſus recipere poſſunt, intelligi debent ſumi à proferente ſecundùm ſenſum, qui ſua maximè intereſt. *Leg. fin. in fine. ff. de obligationib. & actionib.* At illa verba *ſi caſtè, & honeſtè vixerit* indifferentia ſunt, vt de omnimoda, & perfecta caſtitate intelligantur, vel de ſola caſtitate, quæ coniugio ineſt: ex alia parte coniugi defuncto, eiúſque conſanguineis, viduæque filiis magni refert, vt de perfecta caſtitate, quæ abſtinentiam à nuptiis continet intelligantur, ſiquidem hac ratione vidua amorem, & memoriam ſui coniugis conſeruat, qui ſecundis nuptiis aboletur. Ergo ſic intelligenda ſunt. Quæ ratio in aliis perſonis non procedit, ideóque aliæ perſonæ dictis verbis ſolam turpitudinem propriam cenſendæ ſunt voluiſſe excludere. Et licèt aliqui Doctores cenſeant tertias, & vlteriores nuptias excludi, eo quòd ea caſtitate nuptiarum multiplicatio deficiat. At rectiùs Couarruu. *dicto cap.* 3. §. 9. *in fine.* Anton. Gomez. *leg.* 14. *Tauri. numero* 9. Gregor. Lopez, *leg.* 1. *verbo o mas. tit.* 12. *part.* 4. Mantica *de coniectur. vltimar. volunt. lib.* 11. *tit.* 19. *num.* 32. Sanch. *diſp.* 21 *num.* 24. cenſent nullatenus excluſas eſſe, quia æquè tertiæ, vlterioreſque nuptiæ caſtæ ſunt, ſicuti primæ, & ſecundæ.

Si autem ſecundæ nuptiæ ſtatum viduæ, eiúſque conditionem dedecerent, vel quia eſt ætatis prouectæ, vel quia tertium Ordinem D. Franciſci profeſſa eſt, vel quia nubit longè inferiori, aut legantis inimico cenſet Sanch. plures referens *à num.* 26. prædictas nuptias excluſas eſſe illis verbis *ſi caſtè, & honeſtè vixerit* à quocunque fuerit ea conditio appoſita, quia illæ nuptiæ cùm viduæ famam denigrent, non cenſendæ ſunt honeſtæ. Cæterùm contrarium verius cenſerem, nam eſto illæ nuptiæ viduam dedeceant, & legantem offendant, id prouenit ex circunſtantiis extrinſecis, non ex eo quòd caſtitati, aut honeſtati opponantur. Si igitur illis verbis *ſi caſtè, & honeſtè vixerit*, appoſitis à conſanguineis coniugis, vel ab alio extraneo ſola turpitudo illicita excluditur, ſecundæ, vel tertiæ nuptiæ quantumuis minus conuenientes excluſæ non erunt. 11

Quæſtio ſecunda, An legatum relictum ſub conditione caſtè, & honeſtè viuendi vnica fornicatione amittatur? In hac quæſtione duplicem ſententiam refert Sanch. *dicta diſp.* 91. *à num.* 31. Prima negat, quæ eſt Azeuedi *in leg.* 4 *tit.* 1. *num.* 19. *lib.* 5. *nouæ collect.* Ducitur ex §. *item lex Iulia de adulteriis, in verſ. eadem lege, inſtit. de publicis iudiciis*; vbi lege Iulia puniri dicitur ſtuprum illius qui virginem, vel viduam honeſtè viuentem etiam abſque vi ſtuprauerit. Supponit ergo cum honeſtate vitæ ſtuprum vnicum conſiſtere poſſe. Secundò ex *leg. ſtuprum* 41. *ff. de Ritu nuptiarum*, ibi: *ſtuprum intelligitur etiam in his mulieribus eſſe quæ turpiter viuerent, vulgóque quaſtum facerent*: vbi notandum eſt *turpiter viuere, & quaſtum facere* idem eſſe. Tertiò ex vnico actu non denominatur quis honeſtus, vel inhoneſtus, ſicuti neque prodigus, aut liberalis, ſed ad prædictam denominationem actuum frequentia deſideratur, vti pluribus exornat Sanch. *dicto numero* 41. Quartò luxurioſè viuere opponitur caſtè, & honeſtè viuere, vt de ſe conſtat: at non dicitur luxurioſè quis viuere ex ſolo vnico actu fornicationis, vt *ſuperiori* §. diximus, ſed neceſſariò habitus, & conſuetudo turpiter viuendi deſideratur. Ergo &c. 12

Secunda ſententia, quæ vnica fornicatione contenta eſt, vt legatum amittatur eſt Baldi, *in leg. penult. in princ. numero*

vnico

vnico, ff. de excuſat tutorum. Iaſon. *in leg. fin. num. 31. verſ. in vltima parte, Cod. de indicta viduit.* Præpoſiti *cap. Nicæna. num. 4. diſt. 31.* Gulielm. Benedicti *cap. Raynutius num. 128. verſ. qui cum alia de Teſtamentis.* Beroij, *conſ. 30. n. 2. volum. 2.* Zephali, *conſ. 500. num. 39. volum. 4.* Bertachini *in ſuo repertorio litt. V. verbo vxor vſufructuaria.* Syluest. *verbo Legatum 1. q. 5. num. 9.* & *verbo Legatum 2. in fine.* Couarruu. *4. decret. 2. p. cap. 6. §. 8. num. 17.* Nauarr. *cap. 23. num. 61.* & *cap. 25. num. 65.* Zenedo *collect. 154. ad decret. num. 9. & 10.* Henriq. *lib. 13. de excommunicat. cap. 65. num. 2. in comment. litt. V.* Philiarci *de officio Sacerdotis t. 2. part. 2. lib. 6. cap. 22.* Menochij *de præſumpt. lib. 4. præſumptione 158. numero 12.* Manticæ *de coniecturis vltim. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 35.* Vegæ *2. t. ſum. cap. 32. caſu 9.* & *titul. 1. cap. 94. caſu 2. ad finem.* Ludouic. Lopez, *titul. 1. inſtructor. conſcient. cap. 195. poſt medium.* Ducuntur primò, quia ſi vnicam fornicationem committas inhoneſtus, & turpis es, quippe hæc nomina, *turpis*, *adulter*, *homicida*, *raptor* &c. delictum ſignificantia vnico actu contenta ſunt, vt conſtat ex *leg. Athletas. §. præuaricator. ff. de his qui notantur infamia.* Et *leg. quis ſit fugitiuus. ff. de ædilitio edicto.* Et *cap. fin. de raptorib.* Et tradit Abbas *in capit. 1. num. 38. de Iudæis.* Et *ibi* Decius *in 2. lectura. num. 112.* Domin c. *in cap. 2. de vita, & honeſtate cleric. in 6. num. 8.* Et Francus *ibi num. 3.* At qui turpis, & inhoneſtus eſt, caſtè & honeſtè non viuit. Ergo ob vnicam fornicationem conditio caſtè viuendi non ſeruatur. Secundò ſi promittas caſtè viuere, (vti promittunt qui ſubdiaconatu inſigniuntur, iuxta Textum *in cap. 1.* Et *cap. quando diſtinct. 28.* & omnes Religioſi cùm profeſſionem faciunt) promittis ab omni actu turpi abſtinere. Ergo teſtator petens pro conditione ſui legati vt caſtè viuas, petit vt ab omni actu turpi te contineas. Tertiò caſtè, & honeſtè viuere eſt caſtitatem ſeruare. At vnicâ fornicatione commiſsâ non ſeruatur caſtitas, ſed potiùs violatur. Ergo vnica fornicatio, vnicuſque actus turpis ſufficit, vt conditioni caſtè viuendi non pareas.

13 Has duas extremas ſententias Sanchez *lib. 7. diſputat. 91. num. 33.* hac diſtinctione conciliat. Si legatum viduæ relictum ſit ab eius filiis, vel à marito, eiúſque filiis, vel ab aliquo alterutrius conſanguineo, arctiſſimáve amicitia coniuncto, vnicâ fornicatione amittitur, vtpotè qui vnicâ fornicatione grauiter offendatur, & in hoc caſu ſecundam ſententiam veram cenſet. At ſi legatum ob alio extraneo relictum ſit poſtulat etiam fornicationum frequentiam, vt iure optimo poſſit dici eius vita impudica, & inhoneſta. Probat Sanch. ſuam diſtinctionem; nam eſto illa verba *caſtè, & honeſtè viuere* habitum ſonent, nec poſſit dici vita impudica, & inhoneſta illius viduæ, quæ ſemel aut iterum fornicatur, ideóque appoſita ab extraneo exigunt turpitudinis frequentiam. At appoſita ab his qui vnica fornicatione legatarij grauiter dehoneſtantur, credendum eſt illis verbis voluiſſe omnem turpitudinem excludere, ſicuti ad hanc offenſionem *ſuperius* collegimus illis verbis non ſolùm turpitudinem illicitam voluiſſe maritum à coniuge ſuperſtite excludere, ſed quæ ſecundis nuptiis ineſt. Neque alienum eſt à proprietate ſermonis aliquando ob cauſam grauem, & vrgentem recedere. Argum. *leg. mar tum 29. verſ. qui quæſtum. ff. ad leg. Iuliam de adulteriis.* vbi ſola vnica permiſſio adulterij per maritum, cenſetur de vxore quæſtus factus ob rei grauitatem, cùm tamen propriè quæſtum facere conſuetudinem adulterandi ob pretium ſignificet.

14 Hinc tria infert Sanch. *d. diſp. 91. à num. 34.* Primò legatum ab vxore, eiuſque filiis relictum viro ſuperſtiti ſub conditione caſtè, & honeſtè viuendi vnâ vel alterâ fornicatione, ſeu turpitudine commiſſâ non amitti, ſed opus eſſe turpitudinis frequentia. Quod à fortiori procedit, ſi à conſanguineis viri relictum ſit. Ducitur, quia nec vxor, nec alij conſanguinei grauiter offenduntur ex vna, vel altera viri fornicatione, ac proinde nulla ratio eſt cogens à verborum proprietate recedere, ſicuti in fornicatione fœminæ contingit. Secundò infert, & rectè Sanch. plures referens legatum amiſſum vel ob fornicationem, vel ob vitam inhoneſtam non recuperari reditu ad meliorem frugem, quia conditione legati deficiente legatum expirauit. Tertiò deducit legatum annuum relictum ad collocandas fœminas honeſtas, ſeu honeſtæ vitæ poſſe concedi iis quæ vnâ, vel alterâ vice fornicatæ ſunt, tametſi conſanguineæ ſint teſtatoris, quia ex quo teſtator nullam conſanguineam ſpecialiter deſignauit, ſed extraneas ſimul cum ipſis legati participes fecit, quamuis conſanguineis ius prælationis conceſſerit, videtur æqualem in omnibus caſtitatem exegiſſe, neque ex turpitudine conſanguineæ ſingulariter offendi.

15 Cæterùm huic diſtinctioni Sanch. acquieſcere non poſſum: non enim teſtator eam conditionem caſtè, & honeſtè viuendi appoſuiſſe cenſendus eſt, ob vitandam ſuam infamiam, ſed ob caſtitatis amorem, & in illius obſeruationem, & cultum, vt patet in eo, qui legatum relinquit pro maritandis fœminis caſtè viuentibus. Ergo non ex infamia prouenienti teſtatori ex turpitudine legatarij colligendus eſt valor vel nullitas legati, ſed ex violatione virtutis caſtitatis. At caſtitatis virtus æquè violatur vnicâ fornicatione à legatariis teſtatori extraneis, ſicut ab eius conſanguineis. Ergo idem in omnibus dicendum eſt. Quapropter exiſtimo ſecundam ſententiam Probabiliorem eſſe tenendámque in iudicando, & ſoluendo, nempe conditionem illam caſtè, & honeſtè viuendi vnica fornicatione publica ſiue facto, ſiue iure deficere. Et præter rationes *ibi* adductas hac conſideratione conuincor. Vidua cuius fornicatio publicè conſtat cenſeri nequit caſtè & honeſtè vixiſſe, ſiquidem ſaltem eo tempore quo fornicata eſt inhoneſtè vixit. Deinde ex vnica fornicatione denominatur fœmina ſimpliciter, & abſolutè inhoneſta, & impudica etiam ſecundùm Sanch. *diſp. 41. num. 40.* Ergo denominari nequit caſta, & honeſta, ergo nec caſtam vitam duxiſſe. Debet tamen fornicatio publica eſſe, vt legatum amittatur, quia dum occulta eſt, etſi apud Deum inhoneſta ſit, apud homines tamen caſtè, & honeſtè viuere cenſetur, & teſtator præſumi debet de honeſtate viſibili, & hominibus apparente locutum eſſe; aliàs fœmina ſecretò ſe polluens incapax eſſet legati, quod pro fœminis honeſtis relictum eſt. At eo ipſo, quo turpitudo probata fuerit etſi vnica ſit, repellendus eſt legatarius à legato, vtpotè cui conditio requiſita non aptatur. Et ex his ſoluitur fundamentum Sanch.

Fundamenta verò primæ ſententiæ ſic dilues. Ad primum 16 deſumptum ex *§. item Lex Iulia, de Adulteriis* admittimus ſtuprum committi poſſe cum virgine, vel vidua honeſtè viuente, honeſtè inquam antequam ſtuprum committeret, ſecùs illo commiſſo. Ad ſecundum *ex leg. ſtuprum* reſpondeo *ibi* tantùm definiri ſtuprum eſſe poſſe cum his mulieribus, quæ ita turpiter viuunt, vt ſui quæſtum faciant, *ibi* tamen non decidi viuere turpiter eſſe quæſtum facere, ſiquidem abſque quæſtu poteſt mulier turpiter viuere. Ad tertium concedo ex vnico actu honeſtatis non denominari quempiam honeſtum, negamus tamen non denominari inhoneſtum, & turpem ex vnico actu turpitudinis, quippè bonum ex integra cauſa, malum ex quocumque defectu. Ad quartum admitto luxurioſè viuere opponi contrariè caſtè, & honeſtè viuere, ſed non contradictoriè, ideóque ſtare optimè poteſt quod quis non caſtè, & honeſtè vixerit quin vixerit luxurioſè, quia ad vitam luxurioſam requiritur, quod luxuriis abundet, at vt quis dicatur non caſtè, & honeſtè vixiſſe, ſufficit quod aliquando à caſtitate defecerit.

Quæſtio tertia, An legatum ſub conditione caſtè, & ho- 17 neſtè viuendi amittatur à fœmina amplexibus virorum, tactibúſque impudicis vacanti; Communis ſententia cenſet amitti, quia hæc caſtitati aduerſantur, & fœminam inhoneſtam, & impudicam denominant. Sic Bald. *conſ. 107. num. 1. & 2. volum. 4.* Couarruu. *4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. num. 3. in fine.* Menoch *de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 41. num. 38.* Mantica *de coniectur. vltim. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 34.* Salcedo *additionib. ad Bernard. Diaz. reg. 216. in fine.* Zenedo *collect. 154. ad decretal. num. 9. & 10.* Graffis *1. p. decif. lib. 2. cap. 11. num. 18.* Man. *ſum. t. 1. cap. 99. num. 1.* Lara *leg. ſi quis à liberis. §. ſi quis ex his. num. 147. de liberis agnoſcendis.* Et alij relati à Sanch. *diſp. 91. num. 38.*

Contrariam ſententiam defendit Nauarr. *ſum. cap. 23. num.* 18 *92.* eo quod prædicti actus etſi caſtitati aduerſentur, quia tamen non plenè, & perfectè, ſed inchoatiuè aduerſantur non denominant fœminam ſimpliciter impudicam, nec legati incapacem. Et confirmari poteſt ex iis quæ tradit Sanch. *lib. 10. diſp. 4. num. 12.* aſſerens prædictis tactibus non præberi ſufficientem cauſam diuortio, nec dotis amiſſioni.

Sanch. verò *dicta diſp. 91. num. 40.* ſequens Ludouic Lopez 19 *1. part. inſtruct. cap. 293.* cenſet prædictum legatum amitti, ſi toties hos actus fœmina multiplicauerit, vt meritò impudica cenſenda ſit. Secùs verò ex vno, vel alio actu huiuſmodi laſciuo. Nam eſto vnicus actus fornicationis ſufficiat ad amittendum legatum à viro, eiúſque conſanguineis coniugi relictum, id eſt quia actus fornicationis, vtpotè in materia luxuriæ perfectus, & completus committentem denominat ſimpliciter impudicum. Secùs verò eſt de huiuſmodi actu impudico.

Cæterùm in hac quæſtione aliter dicendum videtur. Si 20 enim forum externum ſpectemus, prima ſententia aſſerens fœminam his turpibus actibus vacantem legatum amittere ſuſtinenda eſt, tum ob ſuſpicionem vehementem, quam de ſe præbet fornicationis, vel pollutionis, tum in pœnam turpitudinis commiſſæ, meritò namque priuari à Iudice debet legato honeſtè, & caſtè viuentibus relicto, quæ ſic turpiter viuit. At ſi forum conſcientiæ ſpectemus placet mihi Nauarri ſententia. Nam cùm hæc priuatio odioſa ſit, non eſt vltra proprietatem verborum extendenda. At verba caſtè, & honeſtè viuendi ſecundùm proprietatem ſumpta non deficiunt plenè, & perfectè ex huiuſmodi actibus libidinoſis ſeclusâ fornicatione, vel pollutione, quia in materia luxuriæ non ſunt actus conſummati, & perfecti. Ergo ex illis tantùm legatum amitti non poteſt; nam ad amittendum legatum conditionale debet conditio integrè deficere.

Diſtinctionem verò Sanch. ſuis dictis parum conſequentem nullatenus probandam cenſeo. Si enim vnicus actus huiuſmodi turpitudinis non ſufficit ad excludendam conditionem caſtæ, & honeſtæ vitæ, cùm tamen vnica pollutio, vel fornicatio ſufficiat, neque etiamſi pluries multiplicetur ſufficiens erit. Quippe ob multiplicationem non redditur diuerſus, aut diſtinctus, ergo ſi ratione ſui non reddit committentem ſimpliciter inhoneſtum, & impudicum, quia integrè, & perfectè non eſt caſtitati oppoſitus, ſicuti eſt pollutio, vel fornicatio, neque etiam multiplicatus reddit committentem ſimpliciter inhoneſtum, & impudicum, cùm nũquam integrè, & perfectè, ſed inchoatè tantùm caſtitati opponatur.

21 Quæſtio quarta. An legatum relictum ſub conditione non transeundi ad ſecundas nuptias amittatur fornicatione, vel matrimonio irrito, aut conſummato? Breuiter reſpondeo fornicatione non amitti, quia ſub abſtinentia à ſecundis nuptiis non continetur abſtinentia à fornicatione, aliàs vouens non nubere peccaret contra votum fornicando. Neque obeſt quod fornicatio magis contraria ſit teſtatoris voluntati, quam nuptiæ, vtpotè quæ magis caſtitati opponitur, magiſque ipſum, & legatarium dehoneſtat, quia cùm ſub illis verbis abſtinendi à nuptiis ea voluntas expreſſa non ſit, cenſenda eſt mente retenta, ac proinde nullum effectum operari. Sic docet Nauarr. *cap.* 25. *num.* 65. Sanch. *diſp.* 91. *num.* 42. aduerſus Acoſta *in l. cum tale.* §. *ſi arbitratu, in fine n.* 25. *& 30.ff. de condition. & demonſtr.* Zenedo *collect.* 154. *ad decretal. num.* 9.

Neque etiam matrimonio irrito ſiue culpabiliter, ſiue abſque culpa contracto legatum prædictum amittetur, quia cum matrimonium irritum non ſit matrimonium, ſed ſolùm matrimonij attentatio, ex illo verificari non poteſt ſic contrahentem ad matrimonium tranſire, ſed ſolùm illius tranſitum procuraſſe. At conditio prædicta legati non procuratio matrimonium excludit. Ergo ob illam procurationem, & attentationem legatum in foro conſcientiæ amittendum non eſt. Fauétque huic ſententiæ regula iuris. Non præſtat impedimentum quod de iure non ſortitur effectum, & axioma illud quod vitiosè factum eſt reputari debet, ac ſi factum non eſſet, iuxta *leg. quoties, ff. Qui ſatisdari coguntur.* & *l.* 4. §. *condemnatum. ff. de re iudicata.* Et tradit Sanch. *d. diſp.* 91. *n.* 43.

22 Neque item amittetur dictum legatum ſponſalibus de futuro contractis, quia per ſponſalia de futuro conditioni abſtinendi à nuptiis propriè non contrauenitur. Quippe ſponſalia de futuro non ſunt nuptiæ, ſed nuptiarum initium, & illarum obligatio. Et licèt proximè accingendus reputari debet pro accincto, *leg. ſi pecuniam, ff. de condictione ob cauſam*, id ſolùm habet locum in fauorabilibus, & à iure expreſſis, ſicuti etiam diſpoſitum in matrimonio cenſeri debet in ſponſalibus diſpoſitum, iuxta *leg. oratio. ff. de ſponſalib.* At cùm iure non ſit diſpoſitum, quod ſub conditione à teſtatore appoſitâ abſtinendi à nuptiis ſponſalia contineantur, neque ea conditio fauorabilis ſit, ſed potiùs odioſa, non eſt cur ad ſponſalia extendatur, vt latè, & optimè probat Beroius *toto conſ.* 51. *volum.* 2. Simon de Pretis *de interpret. vltim. volunt. lib.* 1. *interpret.* 1. *circa legata, dub.* 10. *num.* 116. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 44.

Nec denique videtur amittendum per matrimonium de præſenti, quod coſummatum non ſit, quia ante conſummationem non eſt à voluntate teſtatoris integrè receſſum. Nuptiæ namque propriè non ſunt, quouſque matrimonium conſummetur; ſic docuit Sanch. *num.* 45.

23 Verùm etſi in foro conſcientiæ non amittatur legatum per fornicationem, aut matrimonium irritum at ex officio Iudicis amittendum eſt in pœnam delicti, ne plus habeat luxuria, quàm caſtitas. Et idem cenſeo ob ſponſalia, & à fortiori ob matrimonium, meritò enim priuari debet legato, qui voluntatem habuit ſe illo priuandi. Neque his diſſentit Sanch. *d. diſp.* 91. *à n.* 43.

24 Illud eſt certum legatum relictum viduæ, dum vidua fuerit nequaquam amitti, neque ex Iudicis officio amitti debere ex eo quòd Religionem profiteatur, quia Religio viduali vitæ non obſtat, ſed potiùs firmiter conſeruat. Neque profeſſio Religionis delictum eſt, ſed potius opus maximè laudabile, vt ob illius cauſam legato priuari debeat. ſic relato Baldo, Iaſon. & aliis docuit Sanch. *num.* 46.

25 Quæſtio quinta quid dicendum ſit de legato relicto coniugi ab alio coniuge, quandiu in eius domo, vel cum eius filiis habitauerit, an inquam tranſiens ad ſecundas nuptias illud amittat?

Et quidem legatum habitationis etiam abſolutè relictum vxori à viro, vel è contrà tranſitu ad ſecundas nuptias omnino amittitur, eo quòd prædictum legatum factum ſit, vt legatarius habitatione ipſa defuncti memoriam conſeruet, quæ tamen ſecundis nuptiis aboletur, vti tradit Greg. Lopez *in leg.* 21. *verbo el e ſu muger, tit.* 31. *p.* 3. Perez *lib.* 5. *ordin. tit.* 2. *leg.* 1. *fol.* 115. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 50. Et idem eſt dicendum, quando legatum factum ſit coniugi ſuperſtiti, idum in domo coniugis defuncti perſtiterit, quia eo legato procuratur memoria defuncti retineri, cui ſecundæ nuptiæ obſtant; ſicuti docuit Bald. *in leg. voluntatis. num.* 10. *Cod. de Fideicommiſſ.* Iaſon. *in leg.* 1. *num.* 5. *Cod. de legatis.* Surdus *de aliment. titul.* 7. *quæſt.* 23. *num.* 22. quos refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 51.

Si verò loquamur de legato relicto coniugi, quandiu cum 26
filiis defuncti commoratus fuerit, grauior eſt dubitatio, an per tranſitum ad ſecunda vota pereat legatum? Affirmant perire tam legatum relictum vxori à marito, quàm relictum marito ab vxore Guilielmus Benedictus *cap. Raynutius num.* 170. *verbo qui cum alia de Teſtament.* Ioann. Lupus *leg.* 15. *Tauri numero* 5. Et *ibi* Caſtillo *poſt princip.* Gomez Arias *leg.* 15. *Tauri num.* 1. Matieo *lib.* 5. *recopil. tit.* 2. *leg.* 3. *gl.* 2. *num.* 18. & alij quos refert, & & ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *n.* 48. Ducuntur, quia ſic legans intendit, vt filiorum educatio, & habitatio apud coniugem ſuperſtitem perpetua ſit. At hæc impediuntur tranſitu ad ſecundas nuptias, ſiquidem coniux redditur ſuſpecta malæ tractationis, filiiſque præbetur ſufficiens cauſa diuertendi à matris denuò nuptæ ſocietate, ergo perit legatum.

Cæterùm etſi hæc ſententia ſit ſatis probabilis, probabi- 27
liorem exiſtimo, quæ affirmat ipſo iure non amitti prædictum legatum, ſi coniux tranſiens ad ſecunda vota velit filios ſecum retinere, vt tradit Gloſſa *in leg. cum tale, verbo ſententia. ff. de condit. & demonſtrat.* Bart. & Pinel. *ibi ſtatim in principio;* Salicet. *leg.* 2. *num.* 4. *Cod. de legatis.* Lara *leg. ſi quis à liberis.* §. *ſi quis ex his num.* 196. *&* 197. *ff. de liberis agnoſcendis*, & alij. Ducor, quia vir tranſiens ad ſecunda vota non amittit filiorum tutelam, nec educationem, mater verò etſi tutelam amittit, non tamen educationem, etſi arbitrio Iudicis relinquitur, an conſeruari in ea debeat, vti *ſuperiùs* probauimus etiam ex ſententia Sanch. Ergo ex ſolo tranſitu ad ſecundas nuptias non habent filij occaſionem ſufficientem à ſocietate matris diuertendi, ſiquidem ipſa illius honeſtatis, moris, & conditionis eſſe poteſt, quæ ſuſpicionem ortam ex ſecundis nuptiis euincat.

At autem decedentibus filiis mater prædictum legatum 28
amittat? Difficultate non caret, eo quòd videatur legatum eſſe factum coniugi in fauorem filiorum, vt ipſi rectè educarentur. Nihilominus ſatis probabile eſt retineri à coniuge poſſe, quia credendum eſt non adæquatè in filiorum fauorem fuiſſe legatum factum, ſed in beneficium coniugis, & ob illius contemplationem, ideóque ceſſante filiorum fauore non ceſſat legatum, ſicuti relato Garron. *Rub. Cod. de ſecundis nuptiis, pœna* 15. *num.* 34. docet Sanch. *diſputat.* 91. *numero* 49.

Hinc inferendum eſt legatum alicui relictum quandiu 29
apud vxorem teſtatoris commoratus fuerit, tranſeunte ipſâ ad ſecundas nuptias non perire legatum, tametſi legatarius cum illa vxore non commoretur, quia teſtator intendit eo legato obligare legatarium, vt quantum in ſe eſt cum eius vxore viuat; at tranſeunte ipſâ ad ſecundas nuptias ceſſat eſſe teſtatoris vxor, & reputatur vxor comparatione teſtatoris, & legatarij ac ſi mortua eſſet, ergo quamuis legatarius cum illa non commoretur non eſt illi culpæ tribuendum. Non igitur legatum amittere debet, ſicuti multis comprobat Simon de Pretis *de interpretat. vltim. volunt. lib.* 1. *interpretat.* 1. *circa legata. dub.* 10. *n.* 5. quem refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 91. *num.* 52.

Quæſtio ſexta, An vir condens teſtamentum, & legans 30
vxori eâ defunctâ aliam ducat, debeatur & legatum illud vxori poſteriori. Manifeſtum eſt non deberi, ſi ſub nomine proprio legatum factum eſt, vt ſi dixerit, *lego meæ coniugi Mariæ.* Sic relato Menoch. *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 122. *num.* 14. tradit Sanch. *dicta diſputat.* 91. *num.* 58. Gutierr. *cap.* 111. *de matrim. numero* 8. Limitat autem, & benè, niſi teſtator ſecundæ vxori nomen prioris impoſuiſſet, quia ea impoſitione manifeſtè indicauit voluiſſe ſecundam loco prioris ſubrogari iuxta Textum *in leg. filia.* §. *vlt. ff. de condit. & demonſtrat.*

Si verò ſub nomine appellatiuo legatum factum eſt, vel 31
lego vxori meæ. Alij affirmant, alij negant deberi, prout referunt Couarruu. *in cap. requiſiſti num.* 3. *de teſtam.* Mantica *de coniectur. vlt. volunt. lib.* 8. *tit.* 15. *num.* 1. *&* 2. Menoch. *de præſumptionib. lib.* 4. *præſumpt.* 122. *num.* 8. Et quidem ſi vir tempore conditi teſtamenti coniugatus non erat certum debet eſſe legatum vxori poſtmodum aſſumptæ debitum eſſe, nam cùm vxori mortuæ debitum eſſe non poſſit; ne ea diſpoſitio irrita ſit, affirmandum eſt legare voluiſſe vxori aſſumendæ: ſic tradunt Couarr. & Mantica *ſuprà.* Sanch. *dicta diſputat.* 91. *numero* 59. At ſi vir coniugatus erat tempore conditi teſtamenti, quamuis Menoch. *n.* 11. *&* 12. ſatis probabiliter exiſtimet poſteriori vxori legatum deberi, quia teſtator in ea diſpoſitione perſeuerans, cùm eam reuocare poſſet, ſatis indicauit voluiſſe ſecundæ vxori applicari, maximè cùm in caſu dubio ſemper ea præſumptio ſumenda eſt, quæ actum, & diſpoſitionem teſtatoris ſuſtinet, non verò quæ illum caſſum, & irritum reddit; probabilius eſt caſſam eſſe diſpoſitionem, & vxori poſtmodum aſſumptæ inde-

bitum

bitum eſſe legatum, vti docuit Sanch. *dicta diſp. 91. num. 59.* Gutierr. *de matr. cap. 111. num. 9.* cum Couarruu. & Mantica *ſuprà.* Nam tempore conditi teſtamenti illud legatum referri non poterat ad vxorem poſtmodum aſſumptam, quia illi teſtator neque affectus erat, nec dum illius cogitationem habere poterat, poſtmodum verò nullum huius relationis indicium dedit, nam perſeuerantia in priori actu potius huic relationi aduerſatur, quàm fouet, quippè ea diſpoſitio ſecundæ vxori aptari nequit, niſi ex voluntate teſtatoris ex prima in ſecundam vxorem ſubrogatio fiat.

Temperat autem hanc doctrinam Barboſa *in leg. diuortio. §. 8 num. 10. ff. ſoluto matrimonio*, quem ſequitur Sanch. *d. diſp. 91 num. 60.* ne procedat in legato alimentorum, ſeu alio quouis vxori fauorabili, quia concurrente duplici fauore ſcilicet vltimæ voluntatis, & rei legatæ præſumendus eſt teſtator ſecundam vxorem loco prioris ſubrogare voluiſſe. Et placet hæc limitatio.

32 Quæſtio ſeptima, quibus conferendum ſit legatum annuum maritandis fœminis relictum?

Etſi Ripa, Decius, & Syluest. relati à Sanch. *dicta diſput. 91. numero 54.* videantur ſentire fœminis ſecundo nubentibus conferri hoc legatum poſſe. At longè verius eſt, & omnino tenendum ſolis fœminis primò nubentibus eſſe conferendum, quia ea teſtatoris verba de ſolis primis nuptiis intelligi debent. Arg. *leg. bones §. hoc ſermone. ff. de verbor. ſignificat.* ibi: *hoc ſermone, cum nupta erit, prima nuptia ſignificantur.* Et ibi Tiraquel. plures referens *n. 111.* Et docuit Bartol. *in proœmio decretal. num. 25.* Guilhelm. Benedict. *cap. Raynutius. verbo qui cum alia. num. 79. de Teſtamentis* Mantica *de coniecturis vltim. volunt. lib. 8. tit. 5. num. 21.* Gutierr. *de matrim. cap. 111. num. 7.* Sanch. aliis relatis *diſp. 91. num. 55.*

Hanc doctrinam Sanch. cui Gutierr. adhæret variis modis temperat; primò ne procedat in vidua, quæ prius matrimonium non conſummauit, nam comparatione huius ſecundæ nuptiæ primæ cenſeri debent, nam nuptiæ quæ conſummatæ non ſunt nuptiæ integræ, & perfectæ non appellantur. Secundò, ne procedat in vidua, cuius prius matrimonium irritum fuit, quia præſtare non debet impedimentum quod de iure non ſortitur effectum, neque illa vidua ſecundò nubit, cùm primæ nuptiæ, vtpotè irritæ, nuptiæ non ſint. Tertiò temperat caſu quo nullæ eſſent fœminæ ætate nubiles, nam cùm hoc legatum poſito quod perſonæ determinatæ factum non ſit exigat neceſſariò, vt perſona, cui eſt concedendum habilis ſit ad matrimonium, in cuius finem conceditur ex communi ſententia tradit Bald. *in leg. ſancimus in fine Cod. de nuptiis,* Gaiton. *Rub. Cod. de ſecundis nuptiis. num. 5.* deficientibus illis fœminis viduæ concedi poteſt ex veroſimili teſtatoris mente, ne opus pium differatur. Quod ſi legatum certæ perſonæ factum ſit, quæ tamen duodecimum annum nacta non eſt, alteri applicari nequit, quia teſtator eam perſonam determinatè deſignans dilationi legati tradendi conſentit. Quippè legatum, quouſque fœmina nuptiis apta ſit concedi non debet, quia non viget cauſa, ob quam factum eſt, vt benè docet Mantica *lib. 11. de coniectur. vltim. volunt. tit. 21. num. 5.* Sanch. *diſp. 91. num. 62.*

33 Fœminis autem iam maritatis etiam pauperibus legatum pro fœminis maritandis non videtur concedi poſſe, quia defecit finis teſtatoris, quippe teſtator legato intendit, vt fœminæ defectu dotis innuptæ ſint, nève earum pudicitia periclitetur, quæ ratio in fœminis maritatis ceſſat. Atque ita ſuſtinent Bald. *in leg. fin. num. 21. Cod. de ſentent. quæ ſine certa quantit.* Iaſon *leg. quominus. num. 133. verſ. quinto pro eadem parte ff. de fluminib.* Perez *lib. 5. ordinan. titul. 2. leg. 1. verſ. dubium eſt.* Sanch. *dicta diſputat. 91. num. 64.* Gutierr. *cap. 111. num. 10.*

34 Verùm ſi hoc legatum certæ perſonæ, vt in matrimonium collocaretur relictum ſit, ipſàque viuo teſtatore, ipſóque ignorante nupſerit, cenſet Mantica *de coniectur. vltim. voluns. lib. 12. titul. 1. num. 13.* legatum perire, quia deficit finis, ob quem eſt conceſſum. Secùs vero (inquit) ſi conſcio teſtatore nupſerit, quia ex eo quòd teſtamentum non mutauit, cùm poſſet, præſumitur voluiſſe legatum illud puellæ conferri oneribus contracti matrimonii ſuſtinendis. Sed rectiùs Ioan. Lup. *capit. per veſtras de donation. inter vir. & uxor. notab. 3. §. 10. numero 6.* Sarmiento *lib. 2. ſelect. capit. 1. numero 10.* Tiraquel. *tract. ceſſante cauſa limitat. 18. in fine.* Spino *ſpeculo teſtamentor. gloſſ. 14. princip. numero 152.* Zeuallos, *in ſuis qq. pract. q. 138. à numero 6.* Gutierr. *cap. 111. numero 11.* Sanchez aliis relatis *diſputat. 91. numero 65.* affirmant ſiue ſciente, ſiue ignorante teſtatore fœmina hæc nupſerit poſſe illi legatum prædictum conferri quia non extinguit legatum, ſed potiùs illud firmat conditionem legati impletam eſſe. Argum. *leg. ſi tam facta 11. ff. de conditionib. & demonſtrat.* & pluribus exornat Couarruu. *cap. officii num. 10. de teſtament.* Neque finis legati præcipuus cenſendus eſt in præſenti deficere. Hinc namque eſt teſtatorem ſe beneuolum animum, & benefactorem illius fœminæ oſtendere qui poſt matrimonium contractum adhuc perſeuerat. Quinimo exiſtimat Sanchez *num. 66.* quem ſequitur Gutier. *num. 12.* legatum relictum conſanguineis maritandis etſi dari non poſſit maritatis tempore teſtamenti, vtpotè quod incertis perſonis relictum ſit, benè tamen dari poſſe iis, quæ mortuo teſtatore nupſerint, quia ab eo tempore ius aliquale in prædictum legatum habent, neque omnino incertis perſonis relictum eſt, ſed aliquo modo certis ſcilicet conſanguineis, in quas ſuum affectum, & voluntatem oſtendere teſtator poteſt.

PVNCTVM XIV.

De impedimento impotentiæ.

§. I.

Quid, & qualis ſit impotentia ad matrimonium?

1 *Impotentia ad copulam eſt impotentia ad penetrandum vas fœmineum.*
2 *Multiplex eſt impotentia.*
3 *Variant Doctores, An impotentia, quæ vinci nequit abſque probabili periculo grauis morbi ſit perpetua?*
4 *Communis ſententia, & amplectenda aſſerit ſolam eam impotentiam, quæ abſque peccato, vel morte corporali, aut illius graui periculo vinci non poteſt, eſſe perpetuam.*
5 *Si iudicio Medicorum impedimentum remoueri poſſit abſque graui vitæ periculo per opus humanum, & licitum non conſtitui impotentiam perpetuam.*
6 *Examinatur quæſtio, An fœmina nupta, cuius arctitudini ex Medicorum iudicio ſubueniri poteſt abſque graui vitæ periculo obligata ſit ſciſſuram pati?*
7 *Reſoluitur fœminæ licitum eſſe ſciſſuram pati, quoties abſque periculo corporali eam ſuſtinere poteſt.*
8 *Deinde fœmina, quæ nullam in ſe ſpecialem arctitudinem habet obligata non eſt ſciſſuram ſuſtinere, tametſi abſque vllo incommodo poſſit.*
9 *Verùm ſi fœmina præ cæteris arcta ſit, & conſcia huius arctitudinis contrahat cum eo qui illius eſt ignarus, probabilius reputo obligatam eſſe ſciſſuram pati, ſi abſque graui ſuæ ſalutis detrimento ſuſtinere poſſit.*
10 *Fœmina nunquam obligata eſt hanc ſciſſuram à viro Medicis inconſultis pati.*
11 *Fœminam, quæ ob eius arctitudinem non potuit à viro cognoſci, ideóque ab eius conſortio ſeparata fuit, ſi poſtmodum probatum fuerit ab alio cognitam fuiſſe, affirmant plures reddendam eſſe priori viro nullo laboranti impedimento frigiditatis, vel maleficii.*
12 *Sed rectiùs alii cenſent ex eo facto non ſumi ſufficientem præſumptionem, quod potuerit à viro cognoſci.*
13 *Non eſt impotentia perpetua ad matrimonium, eſto fœmina ſciat concipere non poſſe abſque manifeſto periculo vitæ, vel ſui, vel prolis.*

IMpotentia ad copulam eſt impotentia ad penetrandum vas fœmineum, & ſemen generationi aptum intra illud effundendi: quæ impotentia prouenire poteſt à natura, tam ex parte viri ſi ſit nimis frigidus, aut calidus, quàm ex parte fœminæ ſi ſit nimis arcta vel prouenire poteſt ab extrinſeco, vt ex caſtratione, vel maleficio. 1

Deinde hæc impotentia alia eſt abſoluta comparatione omnium fœminarum, alia reſpectiua comparatione huius, vel illius fœminæ. Rurſus alia eſt perpetua, alia temporalis: perpetua eſt, quæ abſque peccato, vel corporali periculo tolli non poteſt per opus humanum, vt expreſsè à contrario ſenſu colligitur ex *cap. fraternitatis. De Frigidis, & maleficiatis,* ibi. *Nos autem perſpicaciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter Diuinum miraculum per opus humanum abſque corporali periculo poterat remoueri, ſententiam diuortii per errorem licèt probabilem nouimus eſſe prolatam, &c.* Ex quo Textu Doctores communiter colligunt impotentiam, quæ ſolo Diuino miraculo remoueri poteſt perpetuam eſſe; quia miraculum cùm ſit præter rerum naturam expectari nequit, needum comprobari, ſicuti pluribus comprobat Sanch. *lib. 7. diſputat. 93. numero 8.* Gutierr. *de matrim. capit. 112. numero 22.* Deinde colligunt impotentiam, quæ abſque peccato tolli nequit perpetuam eſſe quia id poſſumus, quod iure poſſumus. Cùm autem peccatum iure facere non poſſimus, nequaquam eſt poſſibile illud impedimentum remouere, vti pluribus comprobat Sanch. *d. diſp. 93. num. 9.* Gutierr. *d. cap. 112. num. 23.* Coninch. *diſp. 31. dub. 7. num. 76.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 11. numero 1.* 2

Sed quid nomine corporalis periculi intelligatur, an mors ipſa, an illius periculum, an etiam periculum grauis morbi? variant Doctores. Aliquibus placet impotentiam, quæ vinci nequit abſque probabili periculo grauis morbi eſſe 3

perpetuam. Nam eſto in *dicto cap. Fraternitatis* videatur periculum mortis exigi, inquit enim Textus: *Violentia inferatur non ſolummodò leuis, ſed ita grauis, vt ex ea mortis periculum timeatur.* Ergo cùm ex graui morbo hoc periculum mortis eueniret, ſi timetur grauis morbus, etiam mors timeri debet, & conſequenter impotentia, quæ vinci non poteſt abſque grauis morbi periculo perpetua cenſenda erit. Sic Henriq. *de matr. lib. 12. c. 7. n. 6.* Vega *t. 2. ſum. cap. 34. caſu 111.* Alij verò ſuſtinent ſolam eam impotentiam, quæ abſque peccato, vel morte nequit tolli eſſe perpetuam, nam quæ cum periculo mortis tollitur ſuperſtite perſona, quæ erat impotens dici non poteſt perpetua, ſiquidem ipſo facto probatum eſt durante vitâ tolli poſſe. Sic Innocent. *in dicto cap. Fraternitatis à num. 1. & ſeqq.* Ioann. Andreas *ibi num. 16.* Anton. de Butrio *num. 22. & 23.* Anchar. *n. 16. q. 2.* Cardinal. *num. 5.* Præpoſit. *n. 18. & 20.* & alij relati à Sanch. *lib. 7. diſp. 9 num. 16.*

4 Communis tamen ſententia, & amplectenda aſſerit ſolam eam impotentiam, quæ abſque peccato, vel morte corporali, aut illius graui periculo vinci non poteſt eſſe perpetuam, quia periculum graue morti æquiualet. Quæ verò abſque periculo grauis morbi ſuperari non poteſt, perpetua cenſenda eſt, ſi morbus ille mortis periculum inducat, ſecùs verò ſi ſolam grauem moleſtiam, & dolorem: ſic Gloſſa communiter recepta *in dicto cap. Fraternitatis, verbo corporali*, Gregor. Lopez, *leg. 2. tit. 8. part. 4. verbo ſin peligro.* Marien. *lib. 5. recopilat. tit. 1. Rub. gloſſ. 1. num. 97.* Sanch. pluribus relatis *lib. 7. diſp. 93. num. 18.* Gutierr. *de matr. capite 112. numero 28.* Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 11. num. 1.*

5 Ex his infertur, ſi iudicio Medicorum impedimentum remoueri poſſit abſque graui vitæ periculo per opus humanum, & licitum, tametſi patiens impedimentum renuat curationem, imò nec teneatur illam ſuſtinere non eſt cenſendum illud impedimentum perpetuum, quia impedimenti perpetuitas non pendet ex voluntate patientis impedimentum, neque ex eo quòd tollatur, vel non tollatur, ſed ex eo quòd ſpectatâ rei naturâ tolli, vel non tolli poſſit abſque vitæ periculo, vti docuit Paludan. *in 4. d. 34. qu. 2. art. 2. concl. 2. num. 3.* D. Antonin. *3. p. tit. 1 cap. 12. §. 1.* Dominic. Sotus *in 4. d. 34. q. vnica articul. 2. verſ. ſed ais*, & alij plures, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 7 diſp. 93. num. 15.* Quando autem Medici dubij ſunt, an ex medicamentis apponendis ad remouendam impotentiam periculum mortis ſubſit, cenſendum eſt ſubeſſe, vt rectè cum Petro de Ledeſm. aduertit Sanch. *d. num. 15.* Gutierr. *de matr. cap. 112. num. 27.*

6 Supereſt tamen triplex grauis quæſtio. Prima, An fœmina nupta, cuius arctitudini ex Medicorum iudicio ſubueniri poteſt abſque graui vitæ periculo, vt apta viri congreſſui reddatur obligata ſit ſciſſuram pati? In qua quæſtione diſtinguendum eſt, an fœmina præ cæteris arcta ſit, ob cuius arctitudinem à viro nequit cognoſci, an verò ex parte ſua nullam præ cæteris arctitudinem habeat? Si præ cæteris arcta ſit, tenent plures relati à Sanch. *lib. 7. diſp. 93. num. 31.* obligatam eſſe ſciſſuram pati, quoties abſque graui periculo mortis iudicatur fieri poſſe. Nam cùm illud matrimonium validum ſit, & ex matrimonio obligatio ad copulam oriatur. Hæc autem eſſe non poſſit abſque ſciſſione, videtur obligata ſciſſuram ſuſtinere. Quando verò fœmina nullam ſpecialem arctitudinem habet præter virgineum clauſtrum, cenſet Petrus de Ledeſm. *tract. de matr. quæſt. 58. art. 2. circa finem.* non eſſe fœminam obligatam pati ſciſſuram, aut aliam curationem ſubire, tametſi abſque graui incommodo eam ſuſtinere poſſit; quia per ipſam non ſtat quominus debitum reddat. Non igitur ipſi, ſed viro penès quem eſt defectus ſunt medicamenta adhibenda. Sanch. verò *lib. 7. diſputat. 93. num. 32. & 34.* plures referens ſentit fœminam ſiue præ cæteris arcta ſit, ſiue non, obligatam eſſe ſciſſuram pati, quando abſque periculo grauis infirmitatis fieri poteſt, tametſi non abſque graui moleſtia, & dolore, hic enim videtur ſuſtinendus, vt obligationi coniugali fiat ſatis.

7 Cæterùm in hac re dicendum primò eſt aduerſus Bald. *lib. 7. cap. 62.* fœminæ licitum eſſe ſciſſuram pati, quoties abſque periculo corporali eam ſuſtinere poteſt, quia licitum eſt naturam iuuare ad actum honeſtum, vti omnes Doctores ſupponunt de hac quæſtione tractantes, cum inquirant, an obligata ſit.

8 Secundo dico, fœmina, quæ nullam in ſe ſpecialem arctitudinem habet vt à viro cognoſcatur præter virgineum pudorem, obligata non eſt ſciſſuram ſuſtinere, tametſi abſque vllo incommodo eam ſuſtinere poſſit, vti docuit Petr. de Ledeſma *ſuperiùs* relatus, & Gaſpar Hurtado *diſp 22. difficult. 7.* Et Baſil. Ponce, *lib. 7. de impediment. capit. 62. à num. 2.* Moueor, quia coniux in matrimonio corpus ſuum alteri coniugi tradit ad vſum coniugalem, prout à natura deſtinatum eſt, at natura non deſtinauit apertionem clauſtri virginalis in ordine ad coniugalem vſum fieri debere alio medio quàm viri pudendo, quinimo omnem alium modum vtpotè extraordinarium natura abhorret, ergo non tenetur fœmina illo vti.

9 Tertiò dico, ſi fœmina præ cæteris arcta ſit, & conſcia huius arctitudinis contrahat cum eo qui illius eſt ignarus, probabilius reputo obligatam eſſe ſciſſuram pati, ſi abſque graui ſuæ ſalutis detrimento eam ſuſtinere poſſit, in quo communi ſententiæ aſſentior. Ducor quia ſic contrahens virum decipit non manifeſtans ei illam difficultatem, quam ipſe præſumere non tenebatur. Ergo ratione illius deceptionis obligata eſt ea medicamenta ſuſtinere, quæ virgineum clauſtrum diſponant æquè aptum congreſſui, ac eſt clauſtrum cæterarum fœminarum. Fateor tamen hanc obligationem rarò contingere poſſe, cùm vix poſſit euenire, quod fœmina ſciat ſe præ cæteris arctam eſſe, eiuſque arctitudinem à viro ſuperari non poſſe, ideóque cenſeo rarò vel nunquam obligandam eſſe ad eam ſciſſionem ſuſtinendam, cùm ipſa per matrimonium viro corpus ſuum tradidit aperiendum, non Chirurgo. Et fortè ob hanc cauſam nunquam iura ſtatuerunt in litibus ſubortis de impotentia virgineum clauſtrum aliquo artificio reſerari, ſed ſolùm triennalem habitationem concedunt. Signum ergo eſt nullam huius medij eſſe obligationem.

10 Illud verò certiſſimum eſt etiam in doctrina Sanch. *lib. 7. diſput. 93 num. 29.* fœminam obligatam non eſſe hanc ſciſſuram à viro Medicis inconſultis pati, ſed illo tentante eam præſtare ligno, ferro, digitis, aliòve inſtrumento poſſe ab eius conſortio fugere, quouſque huius violentiæ ſecuritatem faciat. Quippe viro datum non eſt portam virgineam alio inſtrumento, quàm ſui pudendo reſerare, maximè cùm ex hac reſeratione non leue damnum ſalutis fœmina pati poſſit, periculúmque ſit, vt factâ reſeratione adhuc commiſceri viro non poſſit.

11 Secunda quæſtio, An fœmina, quæ ob eius arctitudinem non potuit à viro cognoſci, ideóque ab eius conſortio ſeparata ſit, ſi experientiâ teſte probatum fuerit ab alio cognitam fuiſſe, debeat priori viro reddi, qui nec frigiditate, nec maleficio laborabat? Affirmant Innocent. *in dicto cap. fraternitatis. à num. 1. & ſeqq.* Et *ibi* Hoſtienſ. *num. 7.* Alexand. de Neuo aſſerens communem *num. 17.* quia eo facto videtur ſufficienter comprobari potuiſſe à priori viro illam arctitudinem ſuperari, ac proinde validum fuiſſe inter illos coniugium.

12 Sed rectiùs Abbas *in d. cap. fraternitatis. n. 2. & 3.* & *ibi* Gloſſa *verbo ſimili*, & alij plures, quos refert, & ſequitur Sanch. *lib. 7. diſput. 93. num. 13 & ſeqq.* Gutierr. *cap. 112. num. 26.* cenſent non ex eo quòd à ſecundo viro cognita ſit ſumi concludentem præſumptionem, quod potuerit à priori cognoſci, ſed attentè examinandum eſt, & inſpiciendum, an ſecundus vir ſit priori omnino ſimilis ætate, robore, ac membro virili. Nam ſi in aliquo ex his diſſimilis exiſtat non eſt priori viro reddenda. Secùs verò, ſi diſſimilitudo probata non fuerit, nam eo caſu præſumitur eſſe priori ſimilis, & conſequenter potuiſſe à priori cognoſci; vti traditur in *d. cap. Fraternitatis*, ibi, *Sententiam diuortij per errorem licèt probabilem nouimus eſſe prolatam, cùm pateat ex poſtfacto quod ipſa cognoſcibilis erat illi, cuius ſimili commiſcetur.*

13 Tertia quæſtio, An cenſeatur impotentia perpetua ad matrimonium, ſi fœmina ſciret concipere non poſſe abſque manifeſto periculo vitæ vel ſui; vel prolis? Ratio dubij eſt, quia ſtante eo periculo fœminæ eſt impoſſibilis copula, cùm non poſſit ei abſque peccato vacare. Ergo nequit obligationem ad copulam ſubire, quæ eſt matrimonij eſſentia. Sic docuit Henriq. alijs relatis *lib. 12. de matr. cap. 7. num. 8.* ſed rectiùs Sanch. alios plures referens. *lib. 7. diſp. 93. n. 27. & 28.* Gutierr. *c. 112. num. 17.* Coninch. *diſp. 31. dub. 7. num. 96.* affirmant eam impotentiam perpetuam non eſſe, quia ſolùm eſt impotentia pro tempore, quo fœmina apta eſt conceptioni, cùm autem euenire poſſit tempus ſterilitatis conuincitur manifeſtè eam impotentiam perpetuam non eſſe. Non enim requiritur ad matrimonium, vt coniuges ſe obligent ad reddendum debitum quouis tempore. Satis enim eſt ſi ſe obligent ad illud reddendum, cùm legitimum impedimentum abſit, aliàs contrahens morbo affectus, quo à debiti redditione excuſatur diceretur impotentiam ad contrahendum perpetuam habuiſſe.

§. II.

Quæ impotentia impedimentum ſit matrimonij contrahendi?

1 *Impotentia perpetua, & abſoluta vas fœmineum penetrandi, ibidémque ſemen effundendi de ſe generationi aptum, eſt impedimentum dirimens. Secùs ſi hæc impotentia temporalis ſit*

2 *Aliquibus placet eſſe neceſſarium, quod fœmina ſeminare valeat, ſed non approbatur.*

3 *Steriles optimè poſſunt matrimonium contrahere.*

4 *Senes decrepiti capaces ſunt matrimonij contrahendi, ſi natura vel arte calere poſſint.*

5 *Senex adeò exhauſtus, vt iudicio Medicorum iuuari non poſſit ad*

ad copulam habendam aptus non eſt matrimonio contrahendo, etſi plures Doctores contrarium ſentiant.

6 *Infirmus cuius ſalus deſperata eſt, capax eſt matrimonij contrahendi.*

7 *Hoc matrimonium habet vim legitimandi prolem ſuſceptam.*

8 *Si impotentia non ſit perpetua, ſed temporalis, impedimentum non præſtat matrimonio contrahendo.*

9 *Si ea impotentia temporalis diu duratura eſt, illius conſcius peccat mortaliter, ſi alteri coniugi ſuam impotentiam non manifeſtet.*

10 *Impotentia ſiue temporalis, ſiue abſoluta ſuperueniens matrimonio contracto nequit illud diſſoluere.*

11 *Si ſuperueniat impotentia verum ſemen effundendi, non impedit debiti petitionem, & redditionem. Secus ſi impotentia ſit ſeminandi extra vas.*

12 *Si impotentia ſuperueniens non ſit copulæ, ſed generationis non eſt obligata mulier reddere, tametſi poſſit reddere, & petere.*

1 CErta ſententia eſt ferè omnium Doctorum, impotentiam perpetuam, & abſolutam vas fœmineum penetrandi, ibidémque ſemen effundendi de ſe generationi aptum, eſſe impedimentum dirimens matrimonij contrahendi. Secùs verò ſi hæc impotentia temporalis ſit, aut matrimonio ſuperueniat. Conſtat *ex cap. 2. & cap. Fraternitatis, & aliis de Frigidis, & maleficiat.* Et *ex leg. regia 17. tit. 2. part. 4.* & *leg. 6. tit. 8. eadem part.* Ratio prioris partis eſt manifeſta. Nam cum per matrimonium coniuges fiant vna caro, hoc præſtare nequeunt altero impotente coire. Quapropter ſi vir vas fœmineum penetrare nequeat, tametſi in illius introitu ſemen verum effundat, cenſeri debet impotens ad matrimonium, quia illa ſeminatio per ſe non ſufficit, vt coniuges fiant vna caro, tametſi aliquando per accidens virtute naturali matricis aliqua pars ſeminis intromittatur. Præterea illa ſeminatio per ſe illicita eſt, quia eſt ſeminatio extra vas, ergo potentia ad ſic ſeminandum impotentia cenſenda eſt, cùm non ſit potentia ad actum honeſtum, & licitum. Si autem vir potens ſit vas fœmineum penetrare, impotens tamen effundere ſemen per ſe generationi aptum, nequaquam matrimonio contrahendo aptus eſt, quia nequit ſe obligare ad copulam; ex qua vna caro fiant, iuxta illud *Geneſ. 2.* vbi habetur *Erunt duo in carne vna.* Ob quam cauſam Sixtus V. anno 1587. definiuit Eunuchos vtroque teſticulo carentes iure naturæ incapaces eſſe matrimonij contrahendi, nam eſto valeant vas fœmineum penetrare, non tamen poſſunt emittere ſemen, quod per ſe generationi aptum ſit, vti latiùs innumeros referens docet Sanch. *lib. 7. diſp. 92. à num. 7. & ſeqq.* Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 16. num. 18.* & *de matr. cap. 112. num. 7.* Coninch. *diſp. 31. dub. 7. num. 76.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 11. n. 1.* Gaſpar Hurtado *diſp. 22. difficult. 3. num. 7.* & *difficult. 5. per totam.*

2 Quod ſi vir potens ſit vas fœmineum penetrare, & intra illud ſemen ex ſe generationi aptum effundere, quamuis aliqui Doctores, quorum meminit Sanch. ſtatim referendus, quibus Gaſpar Hurtado, *d. difficult. 5. in fine* adhæret, inſuper requirant, vt fœmina ſeminare valeat, vt matrimonium inter ipſos contractum teneat; longè verius eſt eam potentiam neceſſariam non eſſe, vt tradit Sanch. *dicta diſput. 92. num. 9.* ſeminandi Gutierr. *lib. 1. can. qq. cap. 16. n. 16.* & *de matr. c. 112. num. 8.* Nam eſto ſemen mulieris generationi valde conferat, ſimpliciter tamen neceſſarium non eſt, & ſaltem negari non poteſt id eſſe dubium: at in caſu dubio pro matrimonij valore ferenda eſt ſententia iuxta Textum *in cap. fin. de ſentent. & re iudicata.*

3 Ex his deducitur quid dicendum ſit de matrimonio ſenum, & ſterilium? Et quidem ſteriles non poſſe verum matrimonium contrahere docuit Iaſon *conſ. 115. num. 1. volum. 1.* Felin. *in cap. cum ſit. num. 15. verſ. demum ſcire, de foro competenti,* eo quòd impotentes ſint copulæ generationi aptæ, ad quam tanquam ad finem primarium matrimonium refertur. Sed contrarium tanquam omnino certum tenendum eſt cum D. Tho. paſſim ab omnibus recepto *in 4. diſt. 34. q. vnica art. 2.* Barboſa *leg. 1. par. 1. num. 98. ff. ſoluto matr.* Sanch. *lib. 7. diſp. 92. à n. 24.* Gutierr. *de matr. c. 112. num. 16.* quia ſteriles valentes ſemen effundere vna caro efficiuntur, nam eſto ex illo ſemine generatio nequeat euenire, id non eſt ſeminis natura, quæ eiuſdem rationis eſt cum natura aliorum ſeminum generationem inferentium, ſed ex ſpeciali qualitate, & temperamento ſubiecti, ac proinde matrimonij valori obſtare non poteſt. Neque refert quod finis primarius matrimonij fruſtretur per accidens, quia non eſt ſpectandum, quod per accidens contingit, ſed quod per ſe ex illa copula euenire poteſt. Adde matrimonij finem non eſſe tantùm prolis generationem, ſed concupiſcentiæ remedium per copulam de ſe generationi ſufficientem, qui finis in ſterilibus obtinetur.

4 Quoad ſenes decrepitos attinet impotentes eſſe ad matrimonium contrahendum aſſeruit Portius *in pr. inſt. de nuptijs, volum. 4. ad finem in verſ. in fine gloſſa.* Et dubius manſit Ant. Gomez *leg. 9. Taur. num. 57. in fine.* Et probabile cenſuit Henriq. *lib. 12. de matrim. cap. 7. num. 3. in comment. litt. X.* eo quòd inepti videantur ad copulam generationi aptam. Sed longè verius eſt, & omnino tenendum capaces eſſe matrimonij contrahendi, ſi natura, vel arte calere poſſint ad coitum, quia eo ipſo fieri poſſunt vna caro, ex qua generatio per ſe ſequi poſſit. Vix enim reperietur vllus adeò ſenex, qui aliquando natura, vel ſaltem medicinæ arte non poſſit ad copulam excitari, vt tradit Gloſſa *in cap. nuptiarum. 27. q. 1. verbo in quibuſdam.* Tiraquel. plures referens *in leg. 6. connubiali gloſſ. 1. par. 6. numer. 19.* ideóque Eccleſia nullos ſenes à matrimonio contrahendo reijcit. Atque ita docet S. Thom. *in 4. d. 34. q. vnica artic. 2. ad 3.* Couarruu. *4. decret. 2. part. cap. 8. §. 2. num. 10.* Mantica *de coniect. vltim. volunt. lib. 11. tit. 13.* Duenas *in reg. 350. limit. 1.* Rodrig. *t. 2. qq. regul. q. 13. art. 1.* Gutierr. *cap. 112. de matr. num. 13.* Sanch. aliis relatis *diſput. 92. num. 19. & ſeqq.* In fœminis autem certiſſimum eſſe debet ob ſenectutem non eſſe cenſendas impotentes ad matrimonium, ſiquidem earum frigiditas non impedit ſeminis virilis receptionem, vti docuit Syluest. *verbo Matrimonium. 8. q. 16. dicto 4.* Barboſa *in leg. 1. par. 1. n. 97. ff. ſoluto matr.* Anton. Cuchus, *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 12. num. 262.* Sanch. *dicta diſputat. 92. num. 22.* Gutierr. *d. cap. 112. num. 14.*

Quinimo ſenem adeò exhauſtum, vt iudicio Medicorum iuuari non poſſit ad copulam habendam, graues Doctores, nempe Tabiena *verbo impedimentum, impedim. 12. q. 3. num. 4.* Nauarr. *lib. 4. conſil. tit. de ſponſalib. conſ. 59. num. 15. & 18.* aliàs *tit. de deſponſat. impub. conſ. 4. num. 15. & 18.* Man. Rodrig. *in ſum. 1. tom. cap. 231. concl. 5. num. 1.* Vega *2. tom. ſum. cap. 34. caſu 61.* quibus fauent Anton. de Butrio *in cap. 2. num. 5. de frigidis, & maleficiat.* Iaſon *in leg. ſed eſt quæſitum. num. 8. ff. de liberis, & poſthumis.* Roland à Valle *de lucro dotis, q. 103. num. 17. t. 9. tract. diuerſor. in nouis,* cenſent capacem eſſe matrimonij contrahendi, quia ſaltem habitu retinet potentiam intra vas ſeminandi, tametſi actu & per accidens ob ſenectutem ea priuatus ſit. Sed rectius contrarium probat Abbas *in c. 2. de Frigid. & maleficiat. num. 5.* Et *ibi* Innocent. *num. vnic.* Ancharran. *num. 1.* Hoſtienſ. *in fine.* Præpoſit. *num. 4.* Alexand. de Neuo *num. 4.* Gloſſ. *in leg. ſed eſt quæſitum. 6. verbo nec ætas. ff. de liberis, & poſthumis.* Et additio Gloſſ. *in leg. ſancimus. verbo homines, Cod. de Nuptiis.* Greg. Lopez *leg. 1. tit. 8. par. 4. in fine.* Marien. *Rub. tit. 1. lib. 5. recopilat. gloſſ. 1. num. 193.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 12. num. 257.* Gutierr. *canon. qq. lib. 1. cap. 16. num. 13.* & *de matr. cap. 112. numero 15.* Barboſa *leg. 1. part. 1. num. 94. ff. ſoluto matr.* Sanch. *lib. 7. diſp. 92. num. 23.* Paul. Layman. *lib. 5. ſum. tract. 10. part. 4. cap. 11. in fine.* Etenim huiuſmodi ſeni copula eſt impoſſibilis, ergo nequit ad illam obligari. Ergo impotens eſt ad matrimonium contrahendum, de cuius eſſentia eſt obligatio natiua ad copulam. Nec refert, an hæc impotentia à natura, an ex accidenti proueniat, ex quocunque enim capite oriatur reddit ſubjectum incapax matrimonij contrahendi, vtpotè quod ad copulam obligari non poteſt. 5

Hinc oritur grauis difficultas. An infirmus cuius ſalus deſperata eſt capax ſit matrimonij contrahendi. Videtur namque incapax eſſe, ſiquidem in eo ſtatu eſt conſtitutus, vt nullâ medicinæ arte iuuari poſſit ad copulam habendam. Habet igitur impotentiam perpetuam, ac proinde ſubire non poteſt obligationem à matrimonio requiſitam. Contrarium tamen vſu, & conſuetudine Eccleſiæ probatum eſt, & communi Doctorum ſententiâ teſte Couarruu. *4. decret. 2. p. c. 8. §. 2. num. 19.* Sanch. *lib. 7. diſp. 105. num. 3.* Baſil. Ponce *lib. 7. cap. 65. n. 7.* Gutierr. *cap. 118. n. 2.* Coninch. *diſp. 31. dub. 7. num. 88.* Paulo Layman. *tract. 10. par. 4. cap. 12. num. 6.* Quia moribundus etſi ob vehementiam morbi impeditus ſit à copula habenda, at illius potentiam integram habet. Quod ſi vi morbi potentia deſtructa eſſet (quod nunquam præſumitur) eo caſu incapax eſſet matrimonij contrahendi. 6

Quinimo hoc matrimonium habet vim legitimandi prolem antea ſuſceptam, vti aduerſus Baldum *in leg. eam quam num. 27. Cod. de fideicommiſſ.* aſſerunt Tiraquel. *in leg. ſi vnquam. verbo ſuſceperit num. 73. Cod. de reuocand. donationib.* Couarruu. *4. decretal. 2. p. cap. 8. §. 2. num. 10.* Anton. Cuchus *lib. 5. inſtit. maiorat. tit. 11. num. 138.* Gregor. *leg. 1. tit. 11. part. 4. verbo ſe caſa con ella* Gutierr. *in repetit. 3. ſui. num. 168. inſtit. de hæredum qualit. & differ.* & *de matr. cap. 118. num. 2.* Thom. Sanch. *lib. 7. diſput. 105. num. 4. & ſeqq.* Et probat Textus *in cap. tanta, qui filij ſint legit.* vbi hæc vis legitimandi prolem conceditur matrimonio vero, quale hoc eſſe neceſſariò concedendum eſt. Hæc autem legitimatio vtpotè vera, & abſoluta vim habet excludendi ſubſtitutum vocatum ſub conditione, ſi inſtitutus abſque liberis legitimis deceſſerit, quando non probatur animo fraudandi ſubſtitutum matrimonium contractum eſſe, vti aduerſus Angelum *in leg. nuper. n. 3. Cod. de natur. liberis* affirmat plures referens Gutierr. *in repet. § ſui n. 169. inſtit. de hæredum qualit. & different.* & *de matr. cap. 118. num. 3.* Sanch. *lib. 7. diſp. 105. num. 7. & 8.* At ſi animo fraudandi 7

dandi, ſeu excludendi ſubſtitutum probatum fuerit matrimonium eſſe contractum in articulo mortis, eſtò legitimatio teneat; communióque ſententia doceat non eſſe excludendum ſubſtitutum, vt conſtat ex his quæ referunt Gutierr. & Sanchez *locis allegat.* at ſatis probabile eſt, & fortè verius ſubſtitutum excluſum eſſe. Quippe nequit dici fraudem committere aduerſus ſubſtitutum, qui iure ſuo vtitur, facitque actum honeſtum,& à iure ſibi permiſſum. Præterea iniqua intentio patris contrahentis matrimonium non debet priuare filium hæreditate ob legitimationem ſibi proueniente, cùm verus legitimus ſit,eámque hæreditatem non à patre, ſed ab instituente accipiat, vti docuit Sarmiento *libro* 1. *ſelectar. cap.* 6. *numero* 8. Menchaca *libro* 3. *controuerſ. vſu frequent. capite* 4. *numero* 5. Ioannes Garcia *de nobilit. gloſſ.* 21. *numero* 59. & *in tract. de hypotheca poſt contractum. num.* 14. Spino *in ſpeculo teſtament. gloſſa* 15. *in princ. numero* 106. Molin. *tom.* 1. *tractatu* 2. *diſp.* 172. *ad finem.* Sanchez *libro* 7. *diſputatio.* 105. *numero* 10.

8 Verùm ſi impotentia non ſit perpetua, ſed temporalis impedimentum non præſtat matrimonio contrahendo, vti tradit D. Thom. ferè ab omnibus receptus *in* 4. *diſt.* 34. *quæſt. vn. art.* 2. *in corp.* Petrus de Ledeſm. *quæſt.* 58. *art.* 1. *in difficult. princip. paulò ante ſolutionem argumenti* Rodrig. 1. *tom. ſumm. capite* 235. *numero* 1. Sanchez *diſp.* 92. *numero* 4. Gutierr. *de matr. cap.* 112. *numero* 3. Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 7. *numero* 78. Paul. Layman *lib.* 5. *ſumm. tract.* 10. *par.* 4. *capite* 11. *numero* 1. *&* 2. & alij apud ipſos. Quippe impotens pro aliquo tempore,& non in perpetuum abſolutè potens eſt, poteſt ergo abſolutè obligari ad copulam habendam.

9 Si tamen ea impotentia temporalis diu duratura ſit, illius conſcius matrimonium contrahens peccabit mortaliter, ſi alteri coniugi ſuam impotentiam non manifeſtet ob grauem deceptionem, & iniuriam, quam illi irrogat vſu coniugali priuans, quem ipſe putabat expeditum habere, vt benè probat Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 92. *numero.* 5. Gutierr. *de matr. cap.* 112. *num.* 4.

10 Quod ſi impotentia ſiue temporalis, ſiue abſoluta matrimonio iam contracto ſuperueniat, nullatenus illud diſſoluere poteſt, tametſi conſummatum non ſit, quia matrimonium ratum ſolâ profeſſione Religionis ſoluitur, vt contra Gratianum, & alios ex communi ſententia docet Sanchez *diſp.* 102. *à numero* 3. Gutierr. *de matr. cap.* 116. *num.* 1. Et probat Textus *in capite ſi qui* 32. *quæſt.* 7. Et *in cap. ſi vxorem.* 32 *quæſt.* 5. Quibus non obſtat *can. quod propoſuiſti, eadem cauſa, &* q. Et *cap. ex litteris de Frigidis, & maleficiat.* vbi ob impotentiam conceditur licentia tranſeundi ad aliud matrimonium, quia intelligi debet de impotentia matrimonium antecedente, non ſubſequente.

Difficultas eſt, qualiter hæc impotentia ſuperueniens matrimonij vſum impediat?

11 Cui difficultati dicendum, ſi ſuperueniat impotentia verum ſemen effundendi, vt quia vir poſt matrimonium vtroque teſticulo orbatur, non impedit debiti petitionem, & redditionem, vt benè docuit Toler. *lib.* 7. *ſum. capite* 12. *numero* 4. quia per accidens contingit non poſſe veram copulam coniugalem habere, verúmque ſemen effundere. At ſi impotentia ſit ſeminandi intra vas ob imbecillitatem viri, vel fœminæ arctitudinem, aliámve cauſam non prohibet his coniugibus tactus, oſcula, & amplexus abſque pollutionis periculo, vti docent omnes. Imò nec copulam coniugalem, dum certi non ſunt ſemen eſſe extra vas effundendum. Quare quoties ſpes aliqua ſubeſt intra vas ſeminandi, toties poterunt ad copulam conari, tametſi videant ſæpè extra vas ſemen effundi, ſiquidem procurant rem licitam, ſcilicet copulam coniugalem, quam ſibi eſſe poſſibilem credunt: vti colligitur *ex cap. laudabilem de frigid. & maleficiat.* vbi triennium conceditur ad inueſtigandam potentiam. Sic Sanch. *lib.* 9. *diſp.* 17. *numero* 20. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 60. & *in cap. conſideret. de pœnitent. diſt.* 5. *num.* 48. Henriq. *lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 4. Laym. *lib.* 5. *tract.* 10. *par.* 4. *cap.* 11. *num.* 4.

12 Quod ſi impotentia ſuperueniens non ſit copulæ, ſed generationis, eo quòd mulieri conſtet fœtus ſemper mortuos parere, aut ſe manifeſto vitæ periculo exponi ſi concipiat, ex Medicorum iudicio non videtur obligata reddere; quia nemo tenetur debitum alteri ſoluere cum tam graui ſui, proliſve detrimento. At petere, & reddere ei licet, quia ob vitandum incontinentiæ, & ſalutis animæ periculum iuſtè periculum corporis ſuſtinere poteſt, maximè cùm hoc periculum non ſit ita certum; non enim certum eſt prolem ex copula eſſe ſuſcipiendam, & caſu quo ſuſcipiatur eſſe in partu periclitaturam: vt benè Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 101. *num.* 8. *&* 11. Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 7. *num.* 87.

§. III.

An impotentia reſpectiua impedimentum ſit matrimonij contrahendi?

1 *Impotentia reſpectiua eſt comparatione huius, & non alterius.*

2 *Impotentia reſpectiua ſi perpetua ſit dirimit matrimonium contrahendum.*

3 *Qualiter cognoſcatur hanc impotentiam non à natura, ſed à maleficio prouenire?*

4 *Quamuis aliqui cenſeant ex maleficio oriri non poſſe impotentiam perpetuam. Verius eſt oppoſitum.*

5 *In dubio, An ex maleficio naſcatur impotentia perpetua, vel temporalis, triennio coniuges copulæ carnali vacare debent?*

IMpotentiam reſpectiuam appellamus, ob quam coniux impotens eſt ad congreſſum cum hac fœmina, vel quia virgo eſt, vel quia eſt nimis arcta, vel quia ab extrinſeco ob maleficium impeditur, ideóque eſt duplex impotentia, alia naturalis, ſeu à natura proueniens, alia artificialis, ſeu ab extrinſeco emanans. 1

Quocumque ex his modis detur impotentia modò perpetua ſit, hoc eſt quæ abſque peccato, vel graui corporis periculo tolli nequit impedimentum eſt matrimonij contrahendi, vti latè docet Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 93. *à num.* 2. Gutierr. *cap.* 112. *num.* 19. *&* 20. & *cap.* 113. *à num.* 1. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 61. *per totum.* Coninch. *diſp.* 31. *dub.* 7. *à numero* 77. Paul. Layman. *lib.* 5. *ſumma tract.* 10. *par.* 4. *capite* 11. *à numero* 1. Et de impedimento à natura proueniente eſt ferè expreſſus Textus *in cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiat.* Et de impedimento maleficij probat Textus *finalis* 33. *quæſt.* 1. & *de frigidis, & maleficiatis.* Et ratione euidenter conuincitur. Nam per matrimonium euidenter conuincitur. Nam per matrimonium coniuges ſibi inuicem obligantur, vt vna caro fiant, quam obligationem ſubire nequeunt, ſi copula illis ſit impoſſibilis, tametſi cum aliis poſſibilis ſit. 2

Cognoſcitur autem hanc impotentiam non à natura, ſed à maleficio prouenire ex parte viri, ſi ſentiat aliquando genitalium organum inflari, & erigi nocte, vel in vigilia polluí, & cùm vult fœminæ accedere ſubitò laxari, & concidi: frigidus enim nullo ex his motibus agitatur, nec dum appetitum veneris ſentit. Ex parte fœminæ indicium eſt prouenire impotentiam ex maleficio, ſi nimis horreat virum ſibi copulari volentem, nulláque via pertrahi poſſit ad acceſſum, cùm tamen circa alios moueatur, & excitetur, vel comparatione viri nimis arcta reddatur, cùm tamen compertum ſit aliis ſimilibus non reddi. 3

Sed non deſunt Doctores, qui ſentiant ex maleficio oriri non poſſe impotentiam perpetuam, quia nullum eſt maleficium, quod tolli non poſſit, vel Eccleſiæ exorciſmis, vel ſaltem ab Authore maleficij, vel ab alio malefico. Ergo nulla eſt ex maleficio impotentia perpetua, ſiquidem humana induſtria ceſſare poteſt: ſic docuit Gloſſa *in cap. finali* 33. *q.* 1. & *in cap. fraternitatis de Frigidis, & maleficiat.* Innocent. *in c. laudabilem, eodem tit.* 4

Sed contraria ſententia ſcilicet poſſe dari impotentiam perpetuam prouenientem ex maleficio veriſſima eſt, vti docuit D. Thom. *in* 4. *d.* 34. *quæſt. unica art.* 3. *in corpore*, quem ferè omnes ſequuntur teſte Sanch. *diſput.* 94. *à num.* 8. Gutierr. *de matrim. cap.* 113. *à num.* 1 Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 65. *num.* 6. colligitúrque expreſsè *ex cap. fin.* 33. *quæſt.* 1. quod eſto ſit cuiuſdam Archiepiſcopi, vſu, & conſuetudine Eccleſiæ approbatus eſt, vti cenſent Doctores *in cap. fin. de Frigid. & maleficiat.* per Textum *ibi*, & probatur *ex leg.* 5. *regia*, & *fin. tit.* 8. *part.* 4. Et ratione conuincitur, nam experientiâ teſte reddi coniux poteſt ex maleficio ſic impotens ad copulam, ac ſi frigidus à natura eſſet, quia maleficio deſtructa eſt generatiua potentia, neque humana induſtria reparari poteſt. Quod ſi impotentia non ſit deſtructa, ſed ſolùm maleficio ligata, & impedita, contingere poteſt, vt hoc ligamen, & impedimentum tolli nequeat, ordinariis Eccleſiæ exorciſmis, alióve medio licito. Nam eſto Author maleficij, & quicunque alius ſigna malefica remouere poſſit animo deſtruendi pactum cum dæmone initum, fortè Author maleficij mortuus eſt, nec reperitur alius qui hæc ſigna remouere ſciat. Ergo eo caſu cenſenda eſt impotentia perpetua.

In dubio, An ex maleficio naſcatur impotentia perpetua, vel temporalis, triennio coniuges copulæ carnali vacare debent, quam ſi perficere non potuerint, declarandum eſt adeſſe perpetuam impotentiam, ex Textu *in cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* & tradit ex communi Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 94 *n.* 12. Gutierr. *c.* 113. *num.* 7. 5

§ IV.

§. IV.

An impotentia ex defectu ætatis impedimentum ſit matrimonij contrahendi?

1 *Spectato iure naturæ nulla ætas ſignata eſt matrimonio contrahendo. Secùs iure Eccleſiaſtico.*
2 *Ab hac doctrina excipitur, niſi proximus pubertati diſcretione, potentiáque coëundi polleat.*
3 *Quis dicatur proximus pubertati.*
4 *Qui ante ætatem puberem contraheret ignorans malitiam ſupplere ætatem, mortaliter peccaret.*
5 *Omnino tenendum eſt completa pubertate aptos eſſe ad matrimonium contrahendum, tametſi potentiam coëundi non habeant, etſi aliqui contrarium cenſeant.*
6 *Cùm dubium eſt, An impotentia perpetua, vel temporalis ſit, non poſſunt coniuges diſſolutionem petere, quouſque plenam pubertatem nacti ſint?*

1 SPectato Iure naturæ nulla ætas determinata ſignata eſt matrimonio contrahendo, ſed ea cenſetur apta, quæ perfectum vſum rationis attingit, quia illa eſt ſufficiens, vt contrahens ſe obliget ad copulam coniugalem mediâ potentiâ ſucceſſu temporis habendam, ſicuti ex omnium ſententia docuit Sanch. *lib.7. diſp.104. num.11.* Iure tamen Eccleſiaſtico ætas ad matrimonium contrahendum eſt in viris decimuſquartus annus completus, in fœminis duodecimus, vti conſtat *ex cap. puberes. cap. continebatur. cap. atteſtationes. cap. ex litteris de deſponſat. impuber.* Quod adeò verum eſt, vt eſto Rebell. *lib.3. q.16. ſect.2.* cenſeat non eſſe neceſſarium eam ætatem mathematicè completam eſſe, ſed ſufficere, ſi moraliter completa ſit, vti indicatur ſi 20. vel 30 dies deficiant, quia quod parum diſtat nihil diſtare videtur, & quia ea ætas definita eſt ob præſumptionem potentiæ ad copulam, quæ eo tempore, & non antea creditur adeſſe. Rectiùs tamen Sanch. *diſp.104. in princ.* Baſil. Ponce *lib.7. c.65. n.1.* Gaſp. Hurtado *diſp.22 diffic. 12. n.45.* & alij aſſerunt eam ætatem mathematicè compleri debere, ſicuti debet compleri ætas ad profeſſionem Religionis, & Ordines aſſumendos. Etenim quoties ius ætatem alicui actui præſcribit integra eſſe debet. Neque in his quæ à iure præſcripta ſunt locum habet regula illa. *Quod parum diſtat,* &c. aliàs nihil firmum eſſet, ſed ſolùm procedit regula illa in his quæ ab humano arbitrio pendent. Neque obſtat quod ob præſumptionem potentiæ eo tempore frequenter contingentem ætas determinetur. Satis enim eſt quod determinata ſit, vt nemini liceat prædictæ determinationi contrauenire.

2 Ab hac doctrina excipiendum eſt, niſi proximus pubertati diſcretione, potentiáque coëundi polleat, iuxta Textum *in cap. continebatur, cap. de illis de deſponſat. impuberum.* Quia eo caſu validè, & licitè tum in foro conſcientiæ, tum in foro externo matrimonium contrahet. Sed quia hæ qualitates ante pubertatem præſumuntur, vt rectè tradit Sanch. *dicta diſputat. 104. numero 21.* Baſil. Ponce, *dicto cap. 65. numero 1.* contrahenti incumbit onus probandi eas qualitates ante contractum habuiſſe, aliàs irritum matrimonium iudicabitur. Primò namque probare debet matrimonij valorem, illiúſque onera rectè percepiſſe. Hoc enim intelligitur ſub nomine diſcretionis, & prudentiæ, cuius fit mentio *in cap. fin. de deſponſat. impuber.* Deinde probare debet habuiſſe coëundi potentiam, quæ per copulam cum alia, vel ſeminis effuſione, ſi fortè contingit, vel per alia ſigna Medicorum iudicio probanda eſt, vt benè Baſilius *dicto cap. 65. num.4.*

3 Proximus vero pubertati dicitur ſecundùm aliquos, cui duo, vel tres anni deficiunt, alij cui ſex menſes tantùm, alij arbitrio Iudicis relinquunt, alij & veriùs cui ſolus vnus annus deficit, vt inſinuatur *in cap. continebatur, de deſponſat. impuber.*

4 Qui autem ante ætatem puberem contraheret ignorans malitiam ſupplere ætatem mortaliter peccaturus eſſet, vtpotè qui attentat contractum ab Eccleſia reprobatum, inire, vt colligitur *ex cap. non eſt, 2. de deſponſat. impuber.* Et tradunt aduerſus Sanch. *lib.1. diſputat.17.* Rebell. *lib.4. quaſt.5.* Coninch. *diſput.21. num.14.* Baſil. Ponce, *lib.7. cap.65. num 3.* Gaſpar Hurtado *diſp.22. difficult.12. num.47.* Ex vrgentiſſima tamen cauſa poterit ordinarius cum impuberibus vſum rationis habentibus diſpenſare, vt matrimonium validè & licitè contrahant: ſicuti notauit Sanch. *diſp.104. num.9.* Gaſpar Hurtado, *d. difficult.12. in fine.*

5 Pubertate obtentâ ſi deſit contrahenti potentia coëundi non deſunt qui probabiliter aſſerant matrimonium non ſubſiſtere, quia contrahens ex defectu ætatis non obtinet coëundi potentiam non videtur ætatem ad matrimonium requiſitam obtinere iuxta Textum *in cap. puberes, de deſponſat. impuber.* Et tradit ibi Gloſſa. *verbo tardiſſimè.* Et *in cap. continebatur, eodem tit. verbo proximè.* Ro *in ſum. verbo ſponſalia 30. quaſt.2.* Abbas *in dicto c. puberes. n.4.* dicens fortè hanc ſententiam eſſe veriorem. Alph. à Veracruz *in ſuo ſpeculo coniugali, art.39. concl.2.*

6 Sed longè verius eſt, & omnino tenendum completo in viris decimoquarto anno, & in fœminis duodecimo habiles eſſe ad matrimonium contrahendum, tametſi potentiam coëundi non habeant, modò ſperent ſucceſſu temporis eam habituros, vt docuit Syloeſt. *verbo Matrimonium 5. quaſt.7.* Couaruu. *4 decret. 2. p. cap.5. num.2.* Petr. de Ledeſm. *quaſt.58. art.5. in fine.* Maſcard. *de prob. concl. 889. num.10.* Sanch *lib.7. diſp.104. num.5.* Gutierr. *cap.117. num.1.* quia Textus eam potentiam poſtulant, cùm ante pubertatem contrahitur matrimonium, non verò adeptâ pubertate, aliàs non daretur triennium ad experiendum an illa impotentia temporalis ſit, vel perpetua, ſed illicò coniugium diſſoluendum eſſet.

7 Sed quod tempus expectandum ſit, vt cenſeatur illa impotentia perpetua vel temporalis? Variant Doctores. Alij cenſent triennium eſſe expectandum, alij biennium. Verius, & receptius eſt diſſolutionem peti non poſſe, quouſque coniuges plenam pubertatem adepti ſint, ſcilicet vir decimum octauum annum, & fœmina decimumquartum, iuxta Textum *in §. minorem. inſtit. de adoptionib.* Et *leg. arrogate. ff. eodem.* Et *leg. Mela ff. de alimentis, & cibariis.* Quippè cum hominum complexiones diuerſæ ſint, æquitas poſtulat ne matrimonij diſſolutio intentetur ob impotentiam, quouſque coniux ea ætate polleat, in qua perfectum robur natura comparat: ſicuti aliis relatis docuit Sanch. *lib.7. diſp.104 num.18.* Gutierr. *cap. 117. num.1.* Baſil. Ponce, *lib.7. cap.65. num.1.* Excipe niſi ad oculum pateat impotentiam non ex imbecillitate naturæ, ſed ex frigiditate, vel alio impedimento prouenire, vti aduertunt Gutierr. & Sanch. *ſuprà.*

§. V.

An hermaphroditus impotens ſit matrimonio contrahendo?

1 *Quid ſit hermaphroditus.*
2 *Quando hermaphrodito conſtat quo ſexu emineat validè, & licitè ſecundùm illum matrimonium contrahit.*
3 *Si ſecundùm ſexum imbecilliorem contrahat, validè contrahet, & fortè licitè, ſi potens ſit ad coitum.*
4 *Illud certum coniugio ſecundùm vnum ſexum contracto, non poſſe alio vti.*
5 *Quam diligentiam facere hermaphroditus debet, cùm dubium eſt, quo ſexu prævaleat?*

HErmaphroditus eſt qui vtroque ſexu pollet virili, & fœmineo. Iudicatur autem vir, vel fœmina iuxta ſexum præualentem ex Textu *in leg. quæritur 10. ff. de ſtatu hominum.* Quod ſi neuter præualeat, æquè vir, ac fœmina iudicandus eſt, electióque ſexus ei conceditur, à qua ſemel facta variare non licet: vti docet aliis relatis Sanch. *lib.7. diſp.106. n.1.* Gutierr. *de matr. cap.119. n.1.* 1

Quando hermaphrodito conſtat quo ſexu emineat validè, & licitè ſecundùm illum matrimonium contrahit, ita vt ſi ſexu virili præualeat fœminam ducere poſſit, ſi autem præualeat fœmineo, viro poſſit copulari, vti docuit Gloſſa *in cap. ſi teſtes, verbo ad teſtimonium. 4. quaſt.3.* Angel. *verbo Hermaphroditus, numero vltim.* Syloeſt. Tabiena, & Armilla *eodem, in fine.* Sanch. *diſputat.106. num.4.* Gutierr. *d. cap.119. numero 1.* 2

Sed an ſecundum ſexum imbecilliorem validè, & licitè contrahere matrimonium poſſit? Difficultate non caret. Sanch. *dicta diſp.106. num.5.* & Gutierr. *cap.119. num.1.* negant eo quòd ex ſexu fortiori vir, vel fœmina hermaphroditus reputetur; non autem ex ſexu debili, & infirmo. Sed rectiùs diſtinguit Baſil. Ponce, *lib.7. de impedim. cap.65. in fine, num.8.* Gaſpar Hurtado *diſput.22. difficult.10. in fine, num.35.* ſi ſecundum ſexum debilem impotens eſt ad coitum, non poterit ſecundum illum contrahere. At ſi potens ſit validè, & fortè licitè contrahere poterit, quia eſto ex ſexu fortiori vir, vel fœmina denominetur, abſolutè tamen & ſimpliciter vir, vel fœmina ex ſexu debiliori ſpectato, cùm ſecundùm illum habeat potentiam ad congreſſum. Igitur attento naturæ iure poterit iuxta illum contrahere. Iure autem poſitiuo nullibi inuenitur irritum tale coniugium, quinimo nec prohibitum. Ergo non ſolum validum; ſed fortè licitum erit ſecluſo vſu, & conſuetudine. 3

Illud eſt certum coniugio ſecundum vnum ſexum contracto peccatum adulterij eſſe altero vti, quia hermaphroditus nequit alteri corpus ſuum tradere in duplicis ſexus vſum, ſed in vſum vnius tantum, vt æqualitas ſeruetur. 4

Quod ſi non conſtet hermaphrodito quo ſexu præualeat, ſpectato vſu, & conſuetudine nequit matrimonium contrahere, quin prius à Medicis inueſtigetur quem ſexum habeat fortiorem, qui ſi dubij ſint, electio ſexus hermaphrodito conceditur. Quam electionem coram Iudice Eccleſiaſtico facere obligatur, penès quem eſt cautionem iuratoriam ab hermaphrodito petere, quod nunquam altero ſexu vtetur. Quæ diligentia ſemper præmittenda eſt antequam Parochus 5

huic

huic matrimonio interſit, ſicuti benè docent Maiol. *de irregularit. lib. 3. cap. 25. num. 16.* Sanch. *d. diſp.* 106 *num. 6. & ſeqq.* Gutierr. *d. cap.* 119. *num. 2. & ſeqq.*

§. VI.

Qualiter impotentia perpetua impedimentum ſit matrimonij contrahendi?

1 *Si matrimonium ſumatur pro traditione corporis ad prolem generandam, vt frequenter ſumitur, non ſolùm iure poſitiuo, ſed naturali impedimentum præſtat impotentia perpetua. Secùs ſi matrimonium ſumatur pro quadam confœderatione.*

2 *Aliqui affirmant hanc confœderationem verum matrimonium conſtituere.*

3 *Oppoſitum verius eſt.*

4 *Satisfit fundamento* Baſilij.

1 SI matrimonium ſumatur, vt communiter ſumitur pro traditione corporis ad prolem generandam, omnes ferè Doctores conueniunt non ſolum iure poſitiuo, ſed naturali non poſſe cum impotentia perpetua coeundi contrahi, quia nequit illa impotentia affectus ſe ad copulam obligare, vti colligitur *ex tota cauſa* 33. *quæſt.* 1. Et *ex toto titul. de Frigid. & maleficiat.* Et *ex motu proprio Sixti V. edito anno* 1587. At ſi matrimonium ſumatur pro quadam confœderatione ad ſimultaneam habitationem, obſequiorúmque communicationem ſecluſo incontinentiæ periculo, non videtur ex impotentia ad coitum irritari, tametſi omnino diſſuadendum ſit, ſic pluribus comprobat Sanch. *lib. 7. diſp. 97. à n. 5.* & Gut. *de matrim. cap. 114. à numero* 1. Et colligitur *ex cap. conſultationi.* Et *cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat.* Et *c. 2. 33. quæſt. 1.* Et *ex dicto motu proprio Sixti V.* Et *ex lege regia 1. tit. 9. part. 4.* ibi: [Pero ſi quiſieren callar ſu embargo, y viuir en vno no como marido y mujer para ayuntarſe carnalmente, mas como hermanos puedan lo façer.]

2 Controuerſia autem eſt. An illa ſocietas, & confœderatio verum matrimonium conſtituat tam iure naturæ, quàm Eccleſiaſtico. Affirmare videtur Paludan. *in 4. d. 34. quæſt. 2.* Antonin. *3. p. tit. 1. cap. 22.* §. 3. Veracruz *in ſuo ſpeculo coniug. 1. part. art.* 18. Petr. Sotus *lect. 5. de matrim. cap. 8.* Medina *lib. 5. de continentia, cap. 74.* quibus fauet D. Thom. *in 4. d. 34. q. 1. art. 2. ad 4. & 3. part. quæſt. 29. art. 2.* prout eos refert, & ſequitur Baſil. Ponce, *lib. 7. de matr. cap. 56.* Mouentur *ex dicto cap. conſultationi*, & *cap. laudabilem de Frigidis, & maleficiat.* & *ex dicto motu proprio Sixti V.* vbi ſupponitur poſſe inter impotentes matrimonium contrahi in ordine ad caſtè viuendum. Ratione à priori ſuam ſententiam Baſilius confirmat, quia de eſſentia matrimonij tantùm eſt mutua coniunctio animorum in naturalem vitæ ſocietatem cum diuerſitate ſexus: at hæc coniunctio ſtare optimè poteſt cum impotentia ad coitum, ergo impotentia ad coitum matrimonio non obeſt. Conſequentia, & minor legitimæ ſunt. Maiorem in qua eſt difficultas ſic probat; quia commune eſt, & ſatis à Doctoribus receptum dominium rei ab vſu illius diſtingui. Poteſt ergo coniux impotens dominium ſui corporis alteri tradere, tametſi illius vſum non tradat. Ergo eſſe corpus impotens ad vſum obſtare nequit dominij tranſlationi. A poſteriori probat Baſilius, quia nullum Sacramentum eſſe poteſt, ſi illi deſit materia neceſſaria, vt patet in Baptiſmo, Pœnitentia, Euchariſtia, & Confirmatione. At hoc Sacramentum Matrimonij conſiſtere poteſt abſque potentia ad copulam, vt contingit, cùm hæc impotentia matrimonio iam contracto ſuperuenit. Ergo.

3 Cæterùm omnino dicendum eſt talem confœderationem verum matrimonium non eſſe non ſolùm iure Eccleſiaſtico, quod mihi certiſſimum eſt, ſed etiam iure naturali. Quæ fuit ſententia Bonauent. *in 4. d. 34. art. 2. quæſt. 1.* Nauarr. *cap. 22. num. 60.* & *lib. 4. conſil. titul. de frigidis, & maleficiat. conſil. 3. numero 2. in ſecunda edit.* Matien. *Rub. gloſſ. 1. num. 196. tit. 1. lib. 5. collect.* Barboſa *leg. 1. part. 1. num. 91. ff. Soluto matrim.* Gutierr. *de matrim. cap. 114. num. 1.* Coninch. *diſputat. 31. dub. 7. concl. 1. num. 76.* Gaſpar Hurtado, *diſp. 22. difficult. 4. num. 10.* Vaſq. *3 part. diſp. 125. cap. 7.* Sanch. plures referens *lib. 7. diſp. 97. art. 2.* colligitúrque *ex dicto motu proprio Sixti V.* abſolutè definientis impotentes ineptos eſſe ad matrimonium contrahendum, idque ſatis inſinuatur *in cap. conſultationi.* Et *c. laudabilem, de Frigid. & maleficiat.* vbi abſque vlla diſtinctione matrimonij ad copulam, vel ad caſtè conuiuendum deciditur ſtante impotentia non poſſe coniugem haberi vt vxorem. Ratio verò videtur manifeſta, quia matrimonium primò, & per ſe inſtitutum eſt ad honeſtam humani generis propagationem, vt conſtat ex illo *Geneſ. 2.* vbi dicitur *Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna,* &c. At coniux impotens nequit tradere ſui corporis dominium ad prædictam propagationem, tametſi tradat, vti ſeruus ad rerum domeſticarum obſequium, ergo nequit verum matrimonium conſtituere. Præterea ſi prædicta confœderatio eſſet verum matrimonium, pater cum filia, frater cum ſorore contrahere poſſent, ſiquidem inter ipſos mutua obligatio ſibi inuicem obſequendi, & alendi poteſt intercedere. Item ex mutuo conſenſu diſſolui hoc matrimonium poſſet, cùm ſolùm ob bonum prolis, & in ordine ad illam indiſſolubile cenſeatur. Deinde adulterium non eſſet acceſſus ad aliam, ſiquidem non traditur corpus, cuius alter habeat dominium. Quæ certè abſurda ſunt. Et quamuis Baſilius illis reſpondere intendat, credo intentionem non eſſe aſſecutum.

Fundamentum, quo mouetur Baſil. leuiſſimum eſt. Dicimus námque matrimonij eſſentiam eſſe animorum, corporúmque coniunctionem in naturalem vitæ ſocietatem, humanique generis propagationem, vt colligitur ex definitione matrimonij communiter approbata, & ſatis indicata ab Alexand. III. *in cap. illud quoque, 11. de præſumptionib.* dicente eſſe coniunctionem maris, & fœminæ, & ex fine ad quem eſt inſtitutum. Et licèt dominium rei ab vſu illius diſtinguatur, at nequit tradi dominium, quin tradatur ius, & poteſtas illa re vtendi, tametſi ex alio capite contingat eam poteſtatem ligari, & vſum illius impediri, vt euenit in iis qui matrimonium contrahunt ſub voto caſtitatis, vel ſub promiſſione inuicem facta caſtè viuendi. Minus efficax eſt ratio à poſteriori. Aliud enim eſt fieri matrimonium, & Sacramentum, aliud eſſe matrimonium factum. Ad matrimonium, Sacramentúmque conſtituendum neceſſariò requiritur corpus generationi aptum, quia debet tradi illius dominium in ordine ad generationem, ſecùs verò poſt matrimonium contractum, quia dominium ſemel traditum non perit pereunte potentiâ generandi, cuius indicium manifeſtum eſt, quia impotentibus, quibus impotentia contracto matrimonio ſuperuenit licent tactus, & amplexus, qui tamen non licent iis qui cognitâ impotentia contraherent, vti tradit Sanch. plures referens *lib. 7. diſputat. 97. num. 4.* Gutierr. *cap. 114. numero 3.* 4

§. VII.

Qualiter dubia impotentia impedimentum ſit matrimonij contrahendi, vel ſaltem illius vſus?

1 *Dubius de impotentia neceſſariò abſtinere debet à matrimonij contractu ſub graui culpa.*

2 *Si non obſtante dubio contrahat non ſolùm reddere, ſed & petere poteſt, vt Eccleſiæ conſtet, an validè contraxerint.*

3 *Si dubitetur, an matrimonium conſummauerit, & re diligenter examinata dubium vinci nequit, ſententia ferenda eſt pro matrimonij valore.*

4 *Quando dubium eſt, an præceſſerit impotentia, vel ſubſecuta fuerit matrimonium, aſſerunt plures ſatis probabiliter præſumi debere præceſſiſſe.*

5 *Verior eſt oppoſita ſententia.*

6 *Procedit doctrina, quando poſt longum tempus à matrimonij contractu allegatur impotentia.*

7 *Quando eſt dubium, an impotentia naturalis, vel accidentalis ſit, præſumi accidentalis debet.*

DVplex dubium de impotentia eſſe poteſt. Primum, an ſit vera impotentia? Secundum, an præceſſerit, vel ſubſequuta ſit matrimonium? 1

Dubius de impotentia neceſſariò abſtinere debet, ſub graui culpa à matrimonij contractu, tum ob grauem iniuriam, quam alteri coniugi potenti irrogat, vti ex certa ſententia tradit Sanch. *diſp. 103. in fine.* Gutierr. *de matr. cap. 116. in fine num. 3.*

Quod ſi non obſtante eo dubio contrahat non ſolùm reddere, ſed & petere poteſt, vt Eccleſiæ conſtet, an validè, vel inualidè contraxerit, ſicuti prædicti Doctores aduertunt. Si verò intra triennium quod ab Eccleſia conceditur ad hanc inueſtigationem non potuerit matrimonium conſummare, iudicio Eccleſiæ ſeparandus eſt, quia præſumitur cum impotentia perpetua contraxiſſe. 2

At ſi dubitetur, an matrimonium conſummauerit, & re diligenter examinata vinci dubium nequit, ſententia ferenda eſt pro matrimonij valore, quia vnuſquiſque præſumitur potens, dum contrarium non probatur, vt docuit Innocent. *in cap. 1 n. 3 de frigid. & maleficiat.* Dominicus Sotus *in 4. d. 34. q. vnica art. 2. verſ. rogas.* & alij quos congerit Sanch. *ſuprà n. 3.* Gutierr. *cap. 116. n. 2.* 5

Rurſus cùm de impotentia conſtat, dubitatur autem an præceſſerit, vel ſubſecuta fuerit matrimonium? variant Doctores, vt videre eſt apud Sanch. *lib. 7. diſp. 103. à n. 1.* Et quidem ſiue impotentia proueniat ex frigiditate naturæ, ſiue proueniat ex maleficio, ſiue ex humana induſtria, debere præſumi 4

matrimonij contractum præceſſiſſe aſſerunt ſatis probabiliter Hoſtienſ. *in ſum. de frigidis, & maleficiat. §. qua impotentia num. 7.* Et *in cap. fraternitatis, num. 4. eodem tit.* ibique communiter ſcribentes Montaluus *in leg. 4. & leg. 7. ad finem tit. 8. part. 4.* Gregor. Lopez *leg. eodem tit. & part. verbo de talenbargo.* Matien. *Rub. gloſſ. 1. num. 204. tit. 1. lib. 5. collect.* Maſcard. *de probat. concl. 816. num. 19.* & *concl. 1027. num. 3.* Henriq. *lib. 11. cap. 8. num. 3.* & alij plures relati à Sanch. *dicta diſput. 103. num. 2.* Quorum fundamentum eſt. Nam impotentia quæ eſt à natura ſemper præſumitur fuiſſe, cum ea quæ à natura prouenient perpetua ſint, impotentia verò accidentalis, etſi per ſe non præſumatur adeſſe, niſi dum fuerit probata; at poſito quod in præſenti conſtat eam adeſſe, & ſolùm dubium eſt an matrimonium præceſſerit, vel ſubſequuta ſit, expedit præſumptionem ſumere, quæ coniugibus, proli, & matrimonio fauorabilior ſit: at prædictis fauorabilius eſt, ſi præſumatur impotentiam præceſſiſſe. Quippe poteſt coniux potens aliud matrimonium inire & prolem generare, vitaréque periculum accedendi ad non ſuam. Ergo &c.

5 Nihilominus verior mihi videtur ſententia Ant. de Butrio *in cap. Fraternitatis num. 10. de frigid. & malefic.* præſumi debere impotentiam quamcumque matrimonio ſubſecutam eſſe, non præceſſiſſe, & de impotentia accidentali proueniente ſcilicet ex maleficio, vel morbo, vel abciſſione membri docuit Sanch. *dicta diſput. 103. num. 5.* Gutierr. *dicto cap. 116. num. 3.* Etenim vnuſquiſque præſumi debet à natura potens, dum contrarium non probatur. Ergo aſſerenti illam impotentiam coniugis ante matrimonium fuiſſe, cum id non conſtet incumbit onus probandi, quod ſi probationi ſuccumbit: præſumendus eſt fuiſſe potens, atque adeò matrimonium ritè contractum eſſe. Neque eſt periculum accedendi ad non ſuam, cùm imo optimo præſumere debeat ſuam eſſe. Potius namque in diſſolutione matrimonij hoc periculum reperitur, ſi fortè potens alteri copuletur, cùm dubium maximum ſit, an ſit priori ligatus.

6 Prædicta doctrina procedit, quando poſt longum tempus, ſcilicet poſt aliquot annos à matrimonij contractu allegatur impotentia. Nam ſi illicò, ac matrimonium contractum eſt impotentia opponatur, eáque conſtet cenſenda eſt matrimonium præceſſiſſe. Non enim breui tempore præſumi quis potest ex vno ad aliud extremum tranſire, vti notarunt Sanchez, & Gutierr. *loc. alleg.*

7 Quando verò dubium eſt, an impotentia naturalis, vel accidentalis ſit ſemper præſumenda eſt accidentalis, quia dum contrarium non conſtat, non eſt præſumendum naturam defeciſſe. Sic Sanch. & Gutierr. *ſuprà.*

§. VIII.

Qualiter coniugi tam potenti, quàm impotenti liceat aduerſus matrimonium proclamare?

1 *Coniugi potenti licitum eſt proclamare aduerſus impotentem quocumque tempore.*
2 *Mulieri alleganti viri impotentiam tranſacto bimeſtri à matrimonio contracto, & copulâ attentatâ denegandа eſt audientia, quouſque triennium tranſeat.*
3 *Qualiter coniugi impotenti liceat reclamare explicatur.*

1 HVcuſque diximus, qualiter impotentia impedimentum præſtet matrimonio contrahendo: ſupereſt dicendum qualiter ſic contractum diſſoluendum ſit. Cum autem ea diſſolutio regulariter incipiat à coniugum querela, vt potè quibus eſt impotentia notior, examinandum eſt qualiter proponi poſſit? Et quidem coniugi potenti licitum eſſe proclamare aduerſus impotentem manifeſtum eſt, cum ſua maximè interſit non eſſe impotenti alligatum. Sed quo tempore proclamare debeat vt audiatur non ſatis conſtat. Nam *in cap. 1. de frigidis & maleficiat.* denegatur audientia mulieri alleganti viri impotentiam, ſi initio matrimonij hoc eſt poſt vnum, vel duos menſes à contracto matrimonio, & copula intentata non proclamauerit. At *in cap. fin. eodem tit.* auditur mulier reclamans poſt octo annos. Et *cap. fraternitatis, eodem,* auditur reclamans poſt multos, & meritò: quia quod nullum eſt tractu temporis conualeſcere non poteſt.

2 Dicendum igitur eſt mulieri alleganti viri impotentiam tranſacto bimeſtri à matrimonio contracto, & copula attentata audientiam denegandam eſſe, non quidem abſolutè, ſed quouſque triennium tranſeat, quia præſumitur verum non dicere, ſiquidem ita ſerò proclamauit. Citò enim, & in paruo tempore (ait Pontifex) ſcire potuit, ſi ſecum vir coire potuiſſet. Excipe tamen niſi per ſigna certa, & euidentia, vel veroſimiliter euidentia impotentiam ſe offerat probare; tunc enim triennium expectandum non eſt, ſed ſtatim audiri debet, quia ceſſat falſitatis præſumptio, in qua deciſio Pontificis nitebatur, vti pluribus comprobat Sanchez *lib. 7. diſp. 109. num. 5.* Gutierr. *cap. 120. num. 20.* Notanter dixi *tranſacto bimeſtri à matrimonio contracto, & copula attentata.* Nam eſto *lex regia 6. tit. 8. part. 4.* ſolùm vnicum menſem concedat, ſtandum eſt deciſioni *cap. 1. de frigid. & maleficiat,* bimeſtre concedentis. Hoc autem bimeſtre computandum eſt à die, quo vir poſt matrimonium contractum copulam intentauit, vti colligitur ex *dicto cap. 1.* dum eam rationem ſerotinæ proclamationis reddit, quod citò mulier noſſe poſſet, an vir ſecum coire potuiſſet; hoc namque nullo modo ſcire potuiſſet, niſi vir copulam intentaſſet. Ergo à tempore nixus copulæ, & attentatæ bimeſtre computandum eſt, vt rectè Gloſſ. *in ſum. verbo quod autem, in fine 33. q. 1.* Et *in cap. laudabilem, verbo celebrati de frigidis & maleficiat.* Et ibi Innocent. & Hoſtienſ. ſtatim *in princ.* Anton. de Butrio, n. 10. Alexand. de Neuo *num. 10.* Sanch. *lib. 7. diſp. 109. num. 4.* Gutierr. *cap. 120. num. 14.* Tranſacto autem triennio conceditur mulieri audientia, tametſi per ſigna dubia impotentiam probare intentet, iuxta Textum *in cap. fraternitatis.* Et *cap. fin. de frigidis & maleficiat.* Sicque huiuſmodi Textus qui videbantur oppoſiti conciliat Sanch. *dicta diſp. 109. num. 14.* cui adhæret Gutierr. *cap. 120. num. 27.* 2

Quoad coniugem impotentem attinet, ſi periculum incontinentiæ timeat, niſi diſſolutionem matrimonij procuret, receptum à Doctoribus eſt reclamare poſſe, eo quòd nunc nequeat cum coniuge ſimul habitare, eamque vt ſororem habere. Quod ſi prædictum periculum abſit (quod rarò contingit) diſtinguendum eſt, ſi tempore contractus matrimonij ſuam impotentiam ignorauit optimè reclamare poteſt, ne cogatur onera matrimonij ſuſtinere, vxoremque alere, vti colligitur ex *cap. 1. de Frigidis & maleficiat.* vbi vir propriam frigiditatem allegauit. Et idem eſt ſi impedimentum ſe teneat ex parte fœminæ, eo quòd abſque periculo corporali nequit apta reddi viri congreſſui reclamare poteſt; ne viro tanquam capiti ſubijciatur, cùm tamen caput non ſit. At ſi tempore contracti matrimonij ſuæ impotentiæ conſcius fuerit, nequit renuente coniuge potente ſeparationem procurare, quia ratione deceptionis factæ, & iniuriæ irrogatæ, videtur obligationem ſuſcepiſſe omnia onera matrimonij ſuſtinendi: ſicut hæc omnia docet Syluеſt. *verb. Matrimonium 8. q. 16.* dicto 3. Sanch pluribus relatis *diſp. 114. num. & ſeqq.* Gutierr. *de matr. cap. 121. num. 13.* 3

§. IX.

Quæ probatio requiratur, vt matrimonium diſſolui poſſit ob impotentiam?

1 *Probationes exigendæ ſunt quoad fieri poſſit clariores.*
2 *Expenduntur ſigna impotentiæ.*
3 *Si impotentiæ ſigna ſint certa, & euidentia, ſtatim abſque alia probatione, alióque termino ſpectare coniugium diſſoluendum eſt.*
4 *Si ſigna veroſimilia ſint, ita vt impotentiam moraliter certam demonſtrent, non eſt expectandum triennium.*
5 *In prædicto caſu non requiritur iuramentum coniugum, & ſeptimæ manus propinquorum, etſi aliquibus contrarium placeat.*
6 *Si ſigna impotentiæ dubia tantùm ſint, & vnus coniux impotentiam fatetur, alius negat, ſeruanda eſt forma ſtatuta* in cap. laudabilem de frigid. & maleficiat.
7 *Si elapſo triennio adhuc veritas cognoſci non poteſt, regulariter pro matrimonio ſententia ferenda eſt.*
8 *Quod ſi vterque coniux impotentiam fatetur, plures cenſent non eſſe concedendum triennium, ſed tempus arbitrarium.*
9 *Oppoſita ſententia verior eſt.*
10 *Satisfit fundamento oppoſito.*
11 *Vltra triennium requiritur iuramentum vtriuſque coniugis, & alia conditiones.*

DIſſolutio matrimonij grauiſſima eſt, vtpotè in qua verſatur non leue animarum periculum, ideòque oportet iudicem nimis circumſpectum eſſe, & probationes exigere quoad fieri poſſit clariores. Vt docet Gloſſa *in cap. fin. in fine de frigid. & maleficiat.* 1

Signa igitur impotentiæ in triplici ſunt differentia. Quædam certò, & euidenter concludunt. Quædam veroſimiliter. Quædam dubiè, & præſumptiuè tantùm. Quæ fuit diſtinctio Anton de Butrio *in cap. laudabilem de Frigid. & maleficiat. num. 14.* Et ibi Præpoſit. *num. vlt.* Et Alexand. de Neuo *num. 16. & 17.* & aliorum, quos refert, & ſequitur Sanch. *diſp. 107. num. 2.* Gutierr. *de matr. cap. 120. num. 2.* Baſil. Ponce, *lib. 7. cap. 66. num. 2.* Signa euidentia ſunt ex parte viri, ſi teſticulis careat, ſi virilia ſint amputata, ſi omnino ſicca ita vt erigi ad coitum nequeant. Ex parte fœminæ ſi ita arcta eſt, vt iudicio Medicorum à nullo viro abſque manifeſto periculo cognoſci valeat. Veroſimilia cenſentur ex parte viri, quando aliqualiter membrum ad copulam erigitur, & ex parte fœmi- 2

fœminæ, quando ob exceſſum pudendi timetur ab eo viro cognoſci non poſſe, benè ab aliis. Dubia verò ſunt, quando ex maleficio impotentia procedit, vel ex alio capite prudentis arbitrio, & in his Doctores conueniunt, vt videre eſt apud Sanch. *lib. 7. diſp.* 107. *à num.* 3. Gutiert. *de matrim. cap.* 120. *à num.* 2. Baſilio Ponce, *lib.* 7. *cap.* 66. *num.* 2. His poſitis,

3 Dico primò, ſi impotentiæ ſigna ſint certa, & euidentia ſtatim abſque alia probatione, alióque termino ſpectato coniugium diſſoluendum eſt, vti ex omnium ſententia tradit Sanch. Gutiert. & Baſil. *ſuprà*. Quippe triennium, aliæque probationes à iure requiruntur, vt impotentia conſtet; ea autem manifeſtè apparente fruſtrà exhibentur.

4 Secundò dico, ſi ſigna veroſimilia ſint, ita vt impotentiam moraliter certam demonſtrent triennium expectandum non eſt, quippe in humanis moralis certitudo euidentiæ æquiualet. Sic docet Sanch. *dicta diſp.* 107. *num.* 4. Gutiert. *cap.* 120. *num.* 4. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 66. *num.* 2. *&* 6. Gaſpard. Hurtado *diſp.* 22. *diffic.* 11. *num.* 38.

5 Addunt tamen Anton de Butrio, *in cap. laudabilem de frigid. & maleficiat. num.* 14. Et *ibi* Alexand. de Neuo, *numero* 17. Sanch. Baſil. & Gutiert. *ſuprà*, in prædicto caſu requiri iuramentum coniugum, & inſuper ſeptimæ manus propinquorum, hoc eſt iuramentum ſeptem teſtium propinquorum ex parte cuiuſlibet coniugis; aut illis deficientibus ſeptem vicinorum teſtantium ſe credere coniuges verum fateri, & prætereà neceſſarium eſſe, vt coniux impotens inſpiciatur à Medicis, ſeu matronis, quorum omnium teſtimonia conuenientia ſint. Sed licèt hæc communi Doctorum ſenſu probata ſint, ſpectato iuris rigore placet mihi ſententia Gaſparis Hurtado *diſp.* 22. *de matr. difficult.* 11. *num.* 38. aſſerentis nec iuramentum coniugum, nec ſeptimæ manus propinquorum, nec impotentis inſpectionem neceſſaria eſſe, cùm ſigna impotentiæ moraliter certa ſunt. Non enim illæ probationes iure naturali requiri poſſunt, neque aliquæ aliæ, cùm de veritate impotentiæ moraliter certum ſit. Neque item iure poſitiuo, quia iuramentum coniugum, & ſeptima manus propinquorum, inſpectióque impotentis ſolùm requiritur in caſu dubio, & poſt triennalem habitationem, vt conſtat *ex cap. laudabilem, & ex cap. fin. de Frigid & maleficiat.* vbi hæc habentur. *Si igitur triennalis habitatio ſtante morali certitudine impotentiæ neceſſaria non eſt, neque etiam prædictæ aliæ conditiones, quæ ſubſequuntur.*

6 Tertiò dico, ſi ſigna impotentiæ dubia tantùm ſint, & vnus coniux impotentiam fateatur, alius neget, ſeruanda eſt forma ſtatuta *in dicto cap. laudabilem de frigid. & maleficiat.* nempe iis coniugibus iuramentum eſſe deferendum de impotentia, & inſuper accedere debet iuramentum ſeptimæ manus propinquorum, id eſt ſeptem conſanguineorum illius coniugis impotentiam fatentis, qui teſtentur ſe credere illum coniugem verum dicere. Ex parte verò coniugis negantis impotentiam nulli teſtes iurantes requiruntur, vti docuerunt Innocent. Ioan. Andr. & Ancharran. *in cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. in princ.* Quos, refert, & ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 109. *num.* 13. Gutiert. *cap.* 120 *num.* 10. Prætereà debet triennium his coniugibus concedi, vt copulæ vacent, ſicuti ex communi ſententia decidit Rota apud Farinac. 1. *p. deciſ.* 695. Quod triennium omninò concedendum eſt, cùm impotentia ex maleficiò prouenit, quia decurſu temporis, & orationis inſtantia, aliiſque remediis adhibitis fortè remouebitur, vti tradit Hoſtienſ. *in d. cap. laudabilem num.* 1. & *cap. fin. ad finem. verbo triennium de frigid. & maleficiat.* Et ibi Ioann. Andreas *num.* 11. Ancharran. *num.* 9. *notab.* 12. Gregor. Lopez, *leg.* 5. *verbo faſta eſſe placo, tit.* 8. *part.* 4. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 107. *num.* 9 Gutiert. *de matr. cap.* 120. *num.* 7.

7 Quod ſi elapſo triennio adhuc vnus affirmet, & alter neget matrimonium conſummatum eſſe, neque veritas per ſigna veroſimiliter certa inueniri poſſit, regulariter pro matrimonio ſententia ferenda eſt, quia ſtat pro illo poſſeſſio, vti notauit Alexand. de Neuo *in dicto cap. laudabilem n.* 17. *caſu* 4. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 109 *n.* 15. Quod efficaciùs procedit, quando mulier aſſerit ſe à viro cognitam eſſe; tunc enim potiùs ipſi, quàm viro neganti credendum eſt, vt rectè aliis relatis docuerunt Maſcard. *de probationib. concl.* 312. *num.* 24. Sanch. *diſputat.* 109. *num.* 9. Gutiert. *cap.* 120. *num.* 25. Baſil. Ponce *lib.* 7. *cap.* 66. *numero* 8. Neque enim præſumi debet fœminam velle cum impotenti habitare. Si verò ipſa neget ſe à viro cognitam eſſe, offerátque probare matronarum aſpectu, adhuc exiſtimat Baſilius non eſſe illi fidem adhibendam, ſed viro aſſerenti eam cognouiſſe, eo quòd hic aſpectus vtpotè minus decens, non eſt permittendus. Prætérquam quòd fallaciæ ſubiectus eſt. Sæpè enim mulieres ſe virgines fingunt, cùm tamen ſint corruptæ. Sed contrarium in hac ſpecie communis ſententia firmat cum Gloſſa *in cap. ſi quis acceperit, verbo tempore* 33. *q.* 1. Et *in cap. propoſuiſti, in fine.* Et *cap. penult. de probationib.* Et *cap.* 2. *verbo caput de frigid. & maleficiat.* Gutiert. *de matr. cap.* 120. *n.* 21. Sanch. pluribus relatis *diſp.* 109. *n.* 6. & probari videtur ex dicto *cap. propoſuiſti*; vbi iuramento puellæ, & teſtimoniis illarum ſeptem mulierum fides eſt potiùs ordinata. Et licèt hæc probatio vtpotè minus decens permittenda non ſit, quando alia haberi poteſt, at aliis probationibus deficientibus ob veritatem inueniendam permitti debet, rationéque neceſſitatis honeſtatur. Neque obeſt eſſe probationem deceptioni ſubiectam, id enim ſolùm probat non eſſe concludentem, non tamen probat non eſſe veroſimilem, & ſatis probabilem, alias nulla humana probatio adhibenda eſſet, cùm omnes fallaciæ ſubiiciantur.

8 Quando verò vterque coniux impotentiam fatetur, plures grauéſque Doctores aſſerunt non eſſe concedendum triennium, ſed tempus aliquod arbitrarium, vt duorum, vel trium menſium, vel ad ſummum vnius anni. Quo elapſo accedente iuramento coniugum, & ſeptimæ manus propinquorum abſque vlla alia diligentia eſſe matrimonium diſſoluendum. Sic docuit gloſſa *in cap.* 1. *verbo per verum, & verbo probari de frigidis, & maleficiat.* Angelus *verb. Matrimonium* 3. *impedim.* 16. Roſella *verb. Diuortium, num.* 1. Syluest. *qu.* 18. *num.* 21. & alij relati à Sanch. *diſp.* 108. *num.* 3. Et probari poteſt *ex d. cap.* 1. *de frigidis, & maleficiat*, vbi mulier allegans viri impotentiam, ſi intra bimeſtre reclamaſſet audiretur, & matrimonium nullo expectato triennio diſſolueretur. Neque ſatisfacit, ſi dicas id verum eſſe, quando per ſigna certa, vel moraliter certa viri impotentiam probaret, quia eo caſu non denegaretur audientia, etiamſi ſerò reclamaſſet, vt *ſuperius* diximus. Loquitur ergo Textus de probatione impotentiæ ex ſignis dubiis. Deinde probatur ex *cap. laudabilem, eodem tit. de frigidis, & maleficiat.* à contrario ſenſu: ibi enim triennium conceditur, quia vnus negat impotentiam, alter affirmat. Nullus eſt autem Textus triennium exigens vtroque coniuge impotentiam teſtante, ergo abſque fundamento petitur. Tandem quia efficax probatio videtur eſſe vtriuſque coniugis confeſſio, ſiquidem elapſo triennio hæc ſufficiens iudicatur.

9 Nihilominus communior, veriórque ſententia, & tenenda aſſerit in prædicto caſu triennium concedendum eſſe, quam docuit Gloſſa *in cap. ſi quis acceperit, verbo tempore* 33. *qu.* 1. & *cap. laudabilem de frigidis, & maleficiat. verbo vterque.* Abbas *ibi in fine.* & *in cap.* 2. *eodem, titul. num.* 5. & *cap. fin. num.* 4. D Thom. *in* 4. *d.* 34. *in expoſit. litteræ Mag. verſ. ſeptima manu.* Gregor. Lopez, *leg.* 6. *titul.* 8. *part.* 4. *in gloſſ. fin.* Maſcard. *de probat. tom.* 1. *concluſ.* 311. *verbo coitus, num.* 4 & *tom.* 2. *verbo frigiditas, num.* 5. 8. & 16. Syluest. *verbo matrimonium* 8. *num.* 16. Et alij quamplures Canoniſtæ, & Theologi, quos refert, & ſequitur Sanch. *diſp.* 108. *num.* 5. Gutiert. *de matrim. cap.* 110. *num.* 20. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 66. *num.* 4. Gaſpar Hurtado, *diſp.* 22. *difficult.* 11. *num.* 40. Et colligitur *ex dicto cap. laudabilem*, vbi *in princ.* ſtatuitur dubiis probationibus de impotentia triennium eſſe concedendum. Deinde diſtinguuntur duo caſus, non vt in illis hæc triennij probatio omittatur, ſed an vltra illam aliæ probationes requirantur, vti ex contextu litteræ conſtat. Et prætereà ratione conuincitur. Si enim cùm vnus negat, alter affirmat impotentiam triennium aſſignatur, vt veritas eluceat: eadem & potiore ratione aſſignandum eſt, cùm vterque teſtatur impotentiam; quippè hic caſus grauiori periculo deceptionis eſt expoſitus, iuſtéque timeri poteſt inter coniuges colluſio ob voluntatem à matrimonio recedendi, ideóque Iudex cautiſſimè procedere debet, & veritatem diligentiùs inueſtigare. Adde etſi vtriuſque coniugis confeſſio probet impotentiam adeſſe, at probare nequit eſſe perpetuam, cùm eam ſignis certis, vel veroſimiliter certis non probent, debet ergo triennium adhiberi, vt ipſis Iudicique conſtet, an temporalis ſit, vel perpetua, an ex maleficio, vel ex alia cauſa, quæ decurſu temporis remoueatur?

10 Neque fundamentum oppoſitæ ſententiæ vrget. Ad Textum *in cap.* 1. reſpondemus mulieri ſerò reclamanti denegari audientiam, quouſque triennium elabatur, quia præſumitur fictè reclamare, vel reclamare ex ſignis tantùm dubiis, & non euidentibus. Quando verò intra bimeſtre reclamat conceditur audientia, quia præſumitur ex ſignis certis velle impotentiam probare. Quod ſi illam ex his ſignis non probet, conceditur triennium. Textus verò *in cap. laudabilem* noſtram ſententiam confirmat, vti *num. præcedenti* expendimus, *ibique* diximus, quare vltra confeſſionem vtriuſque coniugis triennium requiratur?

11 Rurſus vltra triennium requiritur iuramentum vtriuſque coniugis fatentium impedimentum. Vir namque iurare debet ſe bonâ fide, & abſque dolo copulam inteñtaſſe, nec conſummare potuiſſe, mulier verò iurare debet per eum non ſtetiſſe, quin matrimonium conſummaretur. Inſuper accedere debent ex parte cuiuſlibet coniugis ſeptem propinqui, ipſi verò deficientibus ſeptem vicini bonæ famæ, qui iurare debent ſe credere coniuges verum affirmare. Vti habetur *dicto cap. laudabilem.* Et tradit lex regia 5. *tit.* 8. *part.* 4. Quod ſi tot teſtes haberi non poſſint pauciores ſufficient arbitrio Iudicis, vt docuit Gloſſa *in cap. requiſiſti. verbo ſeptima manu* 33. *qu.* 1. Gregor. Lopez. *in d. leg.* 5. *verbo ſiete.* Maſcard. *de probat. concl.* 889. *num.* 7. Sanch. aliis relatis *diſp.* 108. *num.* 12.

Quin

Quinimò ſi deſint conſanguinei, & vicini ſufficiunt alij teſtes omni exceptione maiores: vt tradit ipſe Sanch. *num.* 13. Gutierr. *cap.* 120. *num.* 12. & 12. Baſil. Ponce, *lib.* 7. *cap.* 66. *num.* 5. Forma autem huius iuramenti: etſi iure communi ſpectato fieri deberet tactis ſacroſanctis Euangelijs, vt conſtat ex *ex d. cap. laudabilem*, conſuetudine tamen præſcriptum eſt, vt ſuper Cruce præſtetur, teſte Couarru. *in cap. quamuis pactum, de Pactis in* 6. §. 2. *num.* 2. *ad finem.* Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 108. *num.* 14. Gutierr. *de matr cap.* 120. *num.* 12.

Præter hoc iuramentum aliqui exigunt inſpectionem impotentis, ſed abſque firmo fundamento. Cùm *in cap. laudabilem* non exigatur hæc diligentia, cùm vterque coniux fateatur impedimentum, vti notauit Sanch. *lib.* 7. *diſput.* 108. *numer.* 6. Gutierr. *cap.* 120. *num.* 9. Baſil. Ponce, *d. cap.* 66. *num.* 5. Iuramentum autem coniugum, & propinquorum ita neceſſarium eſt, vt eo deficiente ſententia lata pro matrimonij diſſolutione nulla ſit, vti colligitur *ex d. cap. laudabilem.* & *cap. fin. de frigid. & maleficiat.* & tradit Sanch. Gutierr. & Baſilius *ſuprà*.

§. X.

A quo tempore triennium computandum ſit, & quales debeant eſſe matronæ de virginitate depoſituræ?

1 *Non eſt computandum triennium à die contracti matrimonij niſi copula fuerit intentata.*
2 *Proponuntur variæ ſententiæ à quo tempore computandum ſit.*
3 *Verius cenſeo ſpectato iuris rigore computandum eſſe à die quo coniuges ſimul habitarunt in eodem lecto.*
4 *Computandum eſt hoc triennium, modò coniuges plenam pubertatem fuerint adepti.*
5 *Hoc triennium continuum eſſe debet.*
6 *Matronarum teſtimonium de virginitate deponentium, fallaciæ ſubiectum eſt.*
7 *Sufficiunt duo vel tres, etſi aliqui ſeptem requirant.*
8 *Quales debeant eſſe matronæ de virginitate depoſituræ.*

1 TRiennium ad inueſtigandam impotentiam ſtatutum *in d. cap. laudabilem de frigid. & maleficiat.* computari non poteſt à die contracti matrimonij, niſi copula attentata fuerit, vt colligunt omnes Doctores *ex cap. requiſiſti* 33. q. 1. teſte Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 110. *num.* 1. Gutierr. *cap.* 121. *num.* 1.

2 Sed an eo die numerandum ſit, an verò à decreto Iudicis; variant Doctores. Nam Hoſtienſ. *in ſum. tit. de frigidis, & maleficiat. §. qualiter. & quando num.* 12. & *in cap. fin. eodem titul. num.* 10. Et ibi Ioann. Andr. *num.* 11. Ancharran. *num.* 9. *notab.* 12. Anton. Cuchus *lib.* 5. *inſtit. maiorat. tit.* 12. *num.* 267. Caualcan. 2. *p. deciſ.* 18. *num.* 7. & alij cenſent in impedimento maleficij enumerandum eſſe è die copulæ intentatæ. Alij verò è quorum numero eſt Henriques *in cap.* 1. *num.* 2. *de frigid. & maleficiat.* Brunel. *de ſponſalib. concl.* 18. *declarat.* 4. *numero* 10. & 14. id concedunt in impedimento frigiditatis. At Gloſſa *in ſum. verbo quod autem* 33. q. 1. Abbas *in cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* Et *ibi* Innocent. Gregor. Lopez *leg.* 5. *tit.* 8 *part.* 4. *verbo dar plazo.* Gutierr. *de matrim. cap.* 121. *numero* 3. Sanch. aliis relatis *lib.* 7. *diſput.* 110. *num.* 4. & 5. in omni impedimento, ſed præcipuè in impedimento frigiditatis enumerari triennium debere à die, quo coniuges ſimul habitarunt in eodem lecto, quia ab eo die vehementer præſumitur copulæ vacaſſe, vt notauit Gutierr. *d. cap.* 121. *num.* 2.

3 Ego verò cenſeo ſpectato iuris rigore hanc vltimam ſententiam veriorem eſſe, vti colligitur *d. cap. laudabilem*, vbi expreſſè habetur triennium enumerandum eſſe à die celebrati coniugij, quia ab eo die præſumuntur coniuges copulam intentaſſe. Idem demonſtratur *in cap. fin. eodem titul. de frigid. & maleficiat.* vbi mulier allegans multis annis cùm viro habitaſſe, nec potuiſſe pati congreſſum nullo expectato vlteriori triennio ſeparatur. Verùm ſpectatâ conſuetudine, ſtylóque Romanæ curiæ triennium computandum eſt à decreto Iudicis, quia ab eo die præmiſſâ peccatorum confeſſione, & Euchariſtiæ ſumptione diligentiùs copula procuratur. Sic ſæpe tenuit Rota teſte Farinac. *volum.* 1. *conſilior. deciſ.* 27. & 277. & *volum.* 2. *conſilior. deciſ.* 192. & 226. Riccio *in praxi deciſ.* 239. *num.* 1. Baſilio Ponce, *lib.* 7. *cap.* 66. Quod ſi antè Iudicis decretum triennalis habitatio præceſſit, arbitrio Iudicis relinquitur iuſtis de cauſis abbreuiare triennium, vt notauit Rota *dicta deciſ.* 226. Riccius, & Baſil. *loc. alleg.*

4 Quod vero aliqui Doctores cenſent triennium enumerandum eſſe ſiue à die matrimonij contracti, ſiue à decreto Iudicis, tametſi coniuges non fuerint plenariè pubertatem adepti, minus verum eſt. Nam eſto *in d. cap. laudabilem.* Et *cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* nulla ætatis diſtinctione appoſita omnibus de impotentia dubitantibus ſtatuatur triennium. At rationi conſonum eſt, ne ante plenam pubertatem, quæ

in viris eſt 18. annos & in fœminis 14. dictum experientiæ tempus incipiat. Quippè dum eam ætatem coniuges non attingunt, præſumi iure poteſt impotentiam coeundi non ex frigiditate, aut maleficio, ſed ex debili complexione, & conditione prouenire, vt optimè docuit Cardin. *in cap. puberes, n. vnico de Deſponſat. impuber.* quem ſequitur Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 110. *n.* 10. Gutierr. *de matr. cap.* 121. *num.* 4.

Hoc triennium continuum eſſe debet, vti deciditur *cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* ibi, *Intra prædictos octo annos continuum triennium inſimul habitaſſe.* Quod ſi interpolatum fuerit ſupplendum eſt, vt docuit Ioann. Andreas *in d. cap. fin. numero* 9. Maſcard. alios referens, *de probat. concl.* 889. *numero* 8. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 111. *num* 5. Gutierr. *de matrim. cap.* 121. *num.* 8. Aliquibus placet, ſcilicet Syluestro q. 10. *num.* 21. Henriq. *lib.* 12. *de matrim. cap.* 7. *numero.* 2. & *cap.* 8. *num.* 2. non eſſe cenſendum interpolari, ſi per maiorem anni partem inſimul habitent. Argumento deſumpto ex habitatione Scholaſticorum in Vniuerſitatibus, qui ſi maiori anni parte commorentur, toto anno cenſentur commorari. Alij minus probabiliter interpolari iudicant triennium, & ſupplendum, ſi aliquibus diebus etſi paucis ſeparentur. Rectiùs tamen Hoſtienſ. Ioann. Andreas, Præpoſit. Panormit. & alij, quos referunt, & ſequuntur Maſcard. *de probationib. concl.* 889. *num.* 8. & 9. Sanch. *dicta diſp.* 111. *à num.* 3. Gutierr. *num.* 7. & 8. Baſil. Ponce *lib.* 7. *cap.* 66. *in fine*, ſentiunt triennium hoc non perdere continuationem ex eo, quòd vno vel altero menſe anni coniuges ob negotia occurrentia ſeparati viuant, quia continuatio triennij non debet eſſe mathematica, ſed ciuilis, & moralis, & qualem coniuges frequenter habent, quæ ob breuem abſentiam, tum peregrinationis, tum negotij domeſtici gerendi cauſâ non cenſetur deperdi. 5

Quoad matronas attinet de virginitate fœminæ depoſituras iuxta Textum *in cap. Ne cuiquam. cap. quod ſi pœnitentia* 27. q. 1. & *cap. fraternitatis.* Et *cap. littera de Frigidis & maleficiat.* negare non poſſum earum teſtimonium fallaciæ ſubiectum eſſe, eo quòd fœminæ corruptæ ſæpè ſe virgines effingant, vti docuit Auguſt. *lib.* 1. *de ciuit. Dei, cap.* 18. Ambroſ. *lib.* 6. *epiſt.* 1. *ad Syagrium Veronenſem Epiſcopum.* Panormit. *in d. cap. fraternitatis.* Arnald. à Villanoua *lib.* 3. *breuiarij. cap.* 6. Et ſupponitur *cap. penult. de probationib.* Sed non obinde ea diligentia omittenda eſt, quia ex ea eſto non certò veritas eliciatur, elicitur tamen probabiliter. Ob quam probationem diligentia quæ aliàs minus decens eſt licita, & honeſta redditur. 6

Has matronas alicui videri poſſet debere eſſe ſeptem, eo quòd in *cap. propoſuiſti de probationib.* dicatur *iuramento puellæ, & teſtimoniis illarum ſeptem mulierum eſſe potius fidem adhibendam.* Verùm *ibi* narratur factum, non autem deciditur id neceſſarium eſſe ad atteſtationem. Quare exiſtimo duas, vel tres ſufficere. Non enim recedere debemus abſque expreſſo Textu à regula communi aſſerente in ore duorum, vel trium ſtare omne verbum. *Cap. in omni negotio de teſtibus.* Quinimò Maſcard. *de probationib. concl.* 1174. *num.* 11. placet, ſi in oppido vna tantùm matrona ſit, & hæc ſatis perita eius teſtimonium ſufficiens eſſe, quódque probabile reputat Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 113. *num.* 17. 7

Debent autem hæ matronæ eſſe honeſtæ, prouidæ, & prudentes, vt conſtat *ex cap. fraternitatis. cap. fin. de frigidis, & maleficiat.* teſtarique debent iuxta propriæ artis peritiam, hoc eſt quantum ex arte propria conijcere poſſunt virginem eſſe, aut non eſſe, impedimentum habere arctitudinis, vel non. Aliam autem certitudinem habere nequaquam poſſunt. Vt verò teſtimonium præbeant, debent non tantùm inſpicere virginem, ſed manibus obtrectare, vt videtur ſupponi *cap. penult. de probationib.* ibi, *ſæpè manus fallitur, & oculus obſtetricum.* Præter has diligentias alias poteſt Iudex facere, ſi hæ ſibi viſæ non fuerint ſufficientes. Vnde poteſt Medicos vocare, vt etiam ex eorum teſtimonio impedimentum arctitudinis conſtet. Neque enim in re tam graui, vt benè Sanch. *diſput.* 113. *num.* 28. *in fine*, quælibet diligentia ſuperflua cenſenda eſt: agitur námque de matrimonij diſſolutione, déque licentia ad alium coniugium tranſeundi. 8

§. XI.

An coniux propriâ authoritate recedens ob alterius impotentiam ſit ſtatim reſtituendus?

1 *Refertur triplex ſententia.*
2 *Reſoluitur coniugem recedentem ſtatim eſſe reſtituendum; niſi incontinenti probationes impotentiæ certas, & euidentes offerat.*
3 *Quod efficaciùs procedit, cùm coniux recedit; antequam triennium experientiæ à iure conceſſum elapſum ſit.*

TRes ſententias probabiles refert in hoc puncto Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 112. Alij negant eſſe locum reſtitutioni, quia 1

ſpolium non eſt, vbi matrimonium non fuerit conſummatum. Argum. *cap. ex tranſmiſſa, de reſtitut. ſpoliat.* vbi viro petenti reſtitutionem vxoris ei conceditur, dummodò probet matrimonium & copulam. Ergo cùm coniux potius intendit copulæ impotentiam probare, nequit reſtitutionem petere. Alij verò affirmant reſtitutionem concedendam eſſe, ſi ſponſa de præſenti traducta ſit in domum ſponſi, ſecùs ſi ſe virginem eſſe probauerit. Alij tandem concedunt reſtitutionem quoad habitationem, mutuáque obſequia, ſecùs quoad copulam, quia copulæ poſſeſſionem non habet.

2 Ego verò dicendum exiſtimo coniugem recedentem ſtatim eſſe reſtituendum, niſi incontinenti coniux recedens probationes impotentiæ certas, & euidentes offerat: nam illis oblatis non reſtauratio, ſed matrimonij irriti declaratio facienda eſt. At ſeclusâ probatione certâ, & euidenti impotentiæ reſtituendus eſt coniux recedens antequam de valore matrimonij audiatur, non ſolùm ad mutuam cohabitationem, obſequiorúmque exhibitionem, vt placuit Sanch. *d. diſp.* 112. *num.* 8. ſed etiam vt copulæ vacare poſſint, vti colligitur *ex cap. ex parte, de reſtitut. ſpoliator.* Ratione namque matrimonij coniuges adinuicem ius poſſident, niſi Religionem profiteri velint, vt mutua ſibi obſequia præſtent, mutuóque habitent, mutuóque reddant ſibi debitum petitum. Ergo coniux hoc iure alterum ſpolians ante omnia cogendus eſt coniugi ſpoliato reſtitutionem præſtare.

3 Hæc efficaciùs procedunt, cùm coniux recedit antequam triennium experientiæ à iure conceſſum elapſum ſit, eo quòd hoc tempus à iure concedatur ad examinandam impotentiam. Quâ examinatione omiſsâ impotentiæ allegatio nullius eſt momenti, vti docuit Sanch. *dicta diſput.* 112. *num.* 12. Quod ſi lapſo triennio coniux ob impotentiam alterius recedit, non eſt ſtatim reſtituendus, ſed admitti debent impotentiæ exceptiones, ſicuti ex communi ſententia tradit Sanch. *ſuprà.*

§. XII.

Qualiter prius matrimonium ob impotentiam diſſolutum reſtaurandum ſit?

1 *Si ob impotentiam ex frigiditate prouenientem ſeparetur à priori coniuge, incapax eſt alterius coniugij.*

2 *Matrimonio diſſoluto ob fœminæ arctitudinem, ſi illa aliud ineat, ſub diſtinctione reſpondetur, an reddenda ſit priori viro.*

3 *Si diſſolutio matrimonij ob impotentiam ex maleficio prouenientem facta fuerit iuxta requiſita à iure, nulla reſtauratio facienda eſt.*

4 *Si ob impotentiam in genere abſque expreſſione cauſæ ſpecialis prius matrimonium diſſoluatur, & vir impotens aliud ineat matrimonium ſtatim ſeparandus eſt.*

5 *Illis in caſibus, in quibus prius matrimonium inſtaurandum eſt, vterque coniux pœnitentiam agere debent de periurio.*

6 *Coniuges redditi ad prius coniugium poſteriori diſſoluto, ſi intra triennium copulari non poſſunt ſeparandi ſunt, & ad poſterius coniugium reddendi.*

7 *Sententia in coniugali cauſa non tranſit in rem iudicatam.*

8 *Apponuntur aliqua notabilia pro prædictorum intelligentia.*

1 SI coniux ob impotentiam ex frigiditate prouenientem à priori coniuge ſeparetur, incapax eſt alterius coniugij. Quare ſi de facto aliud init ſtatim ſeparandus eſt, vtpotè incapax iudicatus. Si verò ſecundum matrimonium conſummauerit priori coniugi ſi viuit, reſtituendus eſt, quia iam conſtat falsò impotentiam allegaſſe. Et idem eſt, ſi quamlibet aliam fœminam fornicariè cognouiſſet. Quinimò eſto prior vxor obierit cùm ſecundas nuptias contrahit, ab illis ſeparari debet omnino, quouſque ſe potentem probet, & Eccleſiam fuiſſe deceptam, quia interim ſtat aduerſus eum præſumptio. Vti ex communi ſententia docent Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 99. *à n.* 4. Gutierr. *de matr. cap.* 115. *n.* 1. *& ſeqq.* Baſilius Ponce, *lib.* 7. *cap.* 64.

2 Matrimonio autem diſſoluto ob fœminæ arctitudinem, ſi ipſa aliud ineat matrimonium, diſtinguendum eſt, ſi ſeparatio fuerit, eo quòd comparatione cuiuſlibet viri iudicata fuit ita arcta, vt abſque periculo vitæ cognoſci non poſſit ſeparanda eſt, & priori coniugi reddenda. At ſi facta fuerit matrimonij diſſolutio ob arctitudinem reſpectiuam, quia ſcilicet reſpectu prioris viri arcta fuit iudicata (vti regulariter contingit) non eſt ſtatim à ſecundo viro ſeparanda, & priori reddenda, tametſi non leuis adſit præſumptio nullitatis ſecundi coniugij, ſed ante omnia examinandum eſt, an ſecundus vir priori ſit omnino ſimilis, vt inde inferatur à priori viro cognoſci potuiſſe, iuxta Textum *in cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiat.* Quippè poteſt mulier comparatione vnius eſſe ita arcta, vt abſque periculo vitæ nequeat cognoſci, quæ ab aliis abſque hoc periculo cognoſcibilis ſit, vt rectè tradit Sanch. *d. diſp.* 99. *à n.* 15. Cui aſſentitur Gutierr. *d. cap.* 115. *num.* 4. Baſil. *lib.* 7. *cap.* 94. *num* 3.

Verùm ſi diſſolutio matrimonij ob impotentiam ex maleficio prouenientem facta fuerit lapſo triennio experientiæ, aliiſque probationibus à iure requiſitis, nulla reſtauratio facienda eſt, tametſi maleficiatus aliud matrimonium ineat: quia ſatis commune eſt aliquem eſſe maleficiatum comparatione vnius tantùm, & non alterius, ſicuti videtur expreſsè deciſum *in cap. fin.* 33. *quæſt.* 1. & *leg. regia finali tit.* 8. *part.* 4. ibi: [Mas ſi el que fueſe maleficiado maguer lo departieſe la ſanta Igleſia de vna muger, ſi deſpues caſaſe con otra bien puede fincar con la ſegunda; e no debe torna a la primera. E eſto es porque podria ſer maleficiado a la primera muger, e no a la ſegunda] Et tradit *ibi* Gregor. Lopez. Sanch. plures referens *lib.* 7. *cap.* 63. *num.* 6. 3

Quod ſi ob impotentiam viri in genere abſque expreſſione cauſæ ſpecialis prius matrimonium diſſoluantur (quod Iudex præſtare non debet) ſi vir impotens aliud ineat matrimonium ſtatim ſeparandus eſt, vtpotè qui abſolutè eſt impotens iudicatus, mulier vero ſi alteri nubat ſeparari non debet, quouſque prius inueſtigetur cauſa impotentiæ, ob quam prius coniugium fuerit diſſolutum, quod optimè cognoſcetur, ſi Iudex qui prioris matrimonij diſſolutionis ſententiam protulit cauſam diſſolutionis expreſſerit. At ea non expreſſa ex actis in priori proceſſu, & ex cauſis quas teſtes, & matronæ reddiderint colliget Iudex diſſolutionis cauſam. Quod ſi neque ex his cognoſci poſſit, denuo Iudex inquirat cauſam impotentiæ. Interim tamen mulier à ſecundo coniugio ſeparari non debet, quia ſtat pro ipſo poſſeſſio, vt prudenter diſcuſſit Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 99. *à num* 27. quem ſequitur Gutierr. *de matr. d. cap.* 115. *num.* 9. Baſilius Ponce *lib.* 7. *cap.* 64. *num* 4. 4

In illis autem caſibus, in quibus prius matrimonium inſtaurandum eſt, vterque coniux pœnitentiam agere debent de periurio commiſſo, dum in ſeparatione iurarunt impotentiam iuxta Textum *in cap. laudabilem de Frigid & maleficiat.* ibi: *& peractâ pœnitentia coguntur, ad connubia priora redire.* & idem habetur *c. requiſiſti* 33. *q.* 1. Sed vt inquit Turrecremata *ibi in fine*, ſatis eſt pœnitentiam incœptam eſſe, imò vt placet Sanch. *d. diſp.* 99. *num.* 30. Gutierr. *cap.* 115. *num.* 10. ſufficit eſſe pœnitentiam eſſe iniunctam, quia ſatis eſt pœnitentiæ exequendæ obligationem ſubiiſſe, vt peracta moraliter cēſeatur. Neque enim credendum eſt Pontificem velle ob pœnitentiæ executionem inſtaurationem prioris matrimonij differre cum animarum iactura. 5

Coniuges verò redditi ad prius coniugium poſteriori diſſoluto ob errorem deprehenſum, ſi intra triennium copulari non poſſunt, omnino ſeparandi ſunt, & ad poſterius coniugium reddendi; quia conuincitur impotentiam reſpectiuam vel ex frigiditate, vel ex maleficio habere vt pluribus relatis aſſerit Sanch. *d. diſp.* 99. *num.* 34. At ſi tempore quo prius coniugium inſtaurandum eſſet alter coniux ſit profeſſus, cùm per profeſſionem prius matrimonium ratum diſſoluatur, nulla eſt reſtitutio facienda. Coniux vero tranſiens ad ſecundum matrimonium ſeparandus eſt, ſi ante profeſſionem alterius tranſiuit, quia nulliter contraxit: ſecùs vero ſi profeſſione facta tranſiſſet, vti ex Petro de Ledeſma notauit Sanch. *d. diſp.* 99. *num.* 38. vbi *num.* 39. inquit: *Si ad ſacros Ordines vir aſcendiſſet, uxore in ſæculo remanente reſtituendum vxori eſſe, ſi ipſa petat, quia ſacris Ordinibus matrimonium ratum non diſſoluitur, ſecùs ipſa non petente.* 6

Ex ſupradictis manifeſtum eſt ſententiam in coniugali cauſa latam quantumcunque confirmata ſit, vel elapſus fuerit terminus ad appellandum non tranſire in rem iudicatam, ſed retractandam eſſe, quoties compertum fuerit ex errore proceſſiſſe, vti deciditur *cap. lator. verſ. mandamus Cap. conſanguinei. Cap. tenor. de ſententia, & re iudic. Cap. fraternitatis de frigidis, & maleficiat.* Et *ibi* communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Couarruu. 4. *decret.* 2. *part. cap.* 8. §. 12. *num.* 12. *& ſequentibus.* Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 100. *num.* 2. *& ſequentibus.* Quinimò Iudex ex officio etiam inuitâ parte tenetur ad huiuſmodi retractationem, quia ſua intereſt peccata auferre, & inconuenientia vitare, vt dicitur in *cap. Porro de diuortiis.* At non leue eſt inconueniens matrimonium validum irritum declarare, & virtute huius declarationis coniuges ſe liberos reputare, cùm tamen non liberi, ſed alligati exiſtant. Sic docuit Cardinal. *in cap. lator num. vnico verſ. an gloſſ. fin. de ſentent. & re iudic.* Sanch. *d. diſp.* 100. *num.* 3. Gutierr. *c.* 115. *n.* 14. 7

Pro huius illationis intelligentia plura aduertunt Couarruu. Sanch. & Gutierr. *locis allegatis*, quæque ſunt maximè notanda. Primò ſententia in cauſa matrimoniali non tranſit in rem iudicatam quoad hoc, vt per vim querelæ non poſſit contra eam allegari, non ſolùm à coniuge condemnato, ſed etiam à quocunque alio, quia omnibus competit peccata vitare. Suſcipit authoritatem rei iudicatæ, ne per appellationem corrigi poſſit, néve impugnetur, quin allegans contra ipſam ſuæ impugnationis cauſam veroſimilem proponat, quam Iudex 8

prius

prius ſummariè non citato aduerſario cognoſcere debet, quâ veroſimili apparente audiendus eſt, ſin minus repellendus. Audiri autem debet noua querela, nouóque libello propoſito, quia ſecundùm priorem inſtantiam tranſit ſententia in rem iudicatam, ex Textu *in cap. ex litteris ad finem, de in integrum reſtitut.* proponendaque eſt querela coram eo Iudice, qui adiri poteſt per ſimplicem querelam, qui eſt ipſe coram quo priùs cauſa matrimonialis acta fuit, vel agi poterat. Secundò aduertunt ſententiam in cauſa matrimoniali tranſire in rem iudicatam quoad expenſas, in quibus ſuccumbens condemnatus fuit, quia ex firmitate huius condemnationis nullum peccatum fouetur, quæ eſt ratio retractandi ſententiam circa matrimonij nullitatem. Ex quo euidenter infertur, ſi obſeruata ſententia ex conſenſu vtriuſque coniugis peccatum ceſſet, vti contingit, cùm lis mouetur circa matrimonij valorem ob impedimentum metus, vel conditionis ſeruilis ignoratæ. Et hic qui allegauit impedimentum ſuccumbit, quia pronunciata ſententia valuiſſe coniugium legitimo tempore non appellauit, aut appellationem non eſt proſecutus, non poteſt aduerſus ſententiam latam inſurgere, quia ex huius obſeruatione nullum eſt peccatum.

Pro complemento doctrinæ de impedimentis matrimonij ſupererat dicendum de impedimento coactionis, & clandeſtinitatis. Sed de his *diſp.* 2. vbi de matrimonio coacto, & clandeſtino latè egimus.

Pvnctvm Vlt.

De diſpenſatione impedimentorum matrimonij.

Plura in præſenti examinanda *tract.* 3. *de legib. diſput. vlt. de diſpenſationib.* pro tenuitate noſtri ingenij enodauimus, ideóque illis ſuppoſitis quæ propria fuerint huius puncti, decidemus.

§. I.

Qui poſſint diſpenſare in impedimentis matrimonij dirimentibus?

1 *In impedimentis iure naturali, & Diuino dirimentibus nulla humana poteſtas diſpenſare poteſt. Secùs in impedimentis iure Eccleſiaſtico dirimentibus.*

2 *Præter ſummum Pontificem nullus alius iure ordinario in prædictis impedimentis diſpenſare poteſt.*

3 *Hinc fit iure ordinario non poſſe Epiſcopum diſpenſare in prædictis impedimentis.*

4 *Neque item delegatus ſummi Pontificis, niſi ei ſpecialiter committatur.*

5 *Commiſſarius Cruciatæ ex delegatione poteſtatem habet diſpenſandi in impedimento affinitatis ex fornicatione prouenientis.*

6 *Deinde Nuntij Hiſpaniarum facultatem ſpecialem habent diſpenſandi ante & poſt contractum matrimonium in impedimento publicæ honeſtatis.*

7 *Ratione vrgentis neceſſitatis poſſe Epiſcopum diſpenſare cum his, qui bonâ fide impedimento ligati contraxerunt, vt matrimonium ratificent, docent Doctores communiter.*

8 *Explicatur qualis ſit vrgens neceſſitas hanc poteſtatem concedens.*

9 *Prædictâ poteſtate gaudet Epiſcopus non ſolùm poſt contractum matrimonium, ſed etiam ante, ſi caſus neceſſitatis exigentis diſpenſationem occurrat.*

10 *Aliqui aſſerunt poſſe Epiſcopum poſt matrimonium contractum, diſpenſationéque ſubreptitiâ obtentâ diſpenſare in eo impedimento diſpenſationem Pontificis confirmando.*

11 *Hæc extenſio non approbatur.*

12 *Vicarius generalis Epiſcopi non gaudet hac facultate.*

13 *Reſoluitur poſſe Epiſcopum prædicto Vicario hanc facultatem concedere.*

14 *Satisfit oppoſitis fundamentis.*

15 *Plures Doctores cenſent non poſſe Epiſcopum diſpenſare in impedimentis matrimonio ſuperuenientibus petitionem debiti interdicentibus.*

16 *Verius eſt ſpectatâ conſuetudine hanc Epiſcopis facultatem eſſe conceſſam.*

17 *Ob eandem conſuetudinem poſſunt Epiſcopi diſpenſare, vt debitum petant qui voto caſtitatis ligati matrimonium contraxerunt.*

18 *Societatis Religioſi, aliquique Mendicantes deſtinati à ſuo Prouinciali facultatem habent diſpenſandi ad petendum debitum, cum his qui voto caſtitatis ligati contraxerunt.*

1 Ex ſupradictis conſtat aliqua eſſe impedimenta iure Diuino, imò naturali matrimonium impedientia, alia verò ſolo Eccleſiaſtico. In impedimentis iure naturali, & Diuino matrimonium impedientibus, qualia ſunt impotentiæ, & ligaminis, & ſecundùm communem ſententiam conſanguinitatis in primo gradu nullus poteſt diſpenſare, quia nullibi inuenitur hæc conceſſa poteſtas: vti colligitur ex his quæ diximus *d. tract.* 3. *diſp.* 6. *punct.* 2. & 3. At in impedimentis, quæ à iure Eccleſiaſtico proueniunt, optimè poteſt Pontifex diſpenſare; licitè ſi adſit cauſa, validè eâ non interueniente, ſiquidem ab eius voluntate habent eſſe matrimonij impedimenta, vt latiùs dixi *d. diſp.* 6. *punct.* 4. Solùm erat dubium, An Pontifex diſpenſando in impedimento, quod matrimonium dirimebat, quo ſublato coniuges denuò contrahunt filium illegitimè conceptum legitimum reddat non ſolùm quoad officia Eccleſiaſtica, ſed etiam quoad ſæcularia. In quo dubio etſi plures negauerint, probabilius cenſuimus affirmatiuam partem *tract.* 13. *de benef. diſp.* 4. *p.* 1. §. 5.

2 Præter ſummum Pontificem nullus alius iure ordinario in prædictis impedimentis diſpenſare poteſt, quia in lege Superioris nequit inferior diſpenſationem concedere, niſi ab ipſomet Superiore iure, vel conſuetudine reperiatur conceſſum. Vti diximus *d. diſp.* 6. *p.* 5. At nec iure, nec conſuetudine reperitur poſſe alium à Pontifice iure ordinario in impedimentis dirimentibus diſpenſare. Ergo horum diſpenſatio ſolius eſt ſummi Pontificis. Sic docuit Anaſtaſ. Germonius *de ſacrorum immunitatib. lib.* 3. *cap.* 11. *n.* 105. Tolet. *lib.* 7. *ſum. cap* 18. *num.* 5. Gutierr. *de matrim. cap.* 122. *num.* 2. Sanch. plures referens *lib.* 8. *diſp.* 1. *n.* 14.

3 Hinc fit in his impedimentis iure ordinario non poſſe Epiſcopum diſpenſare, quodque de impedimento affinitatis, ſeu conſanguinitatis deciſum eſt à ſacra congregatione teſte Farinacio *volum.* 4. *deciſ. concil. ſeſſ.* 24. *cap* 5. *ad finem.* ibi, *Epiſcopus authoritate ordinariâ non habet facultatem in gradibus affinitatis, ſeu conſanguinitatis à iure prohibitis contrahentes matrimonium diſpenſandi.* At idem eſt de aliis impedimentis. Quare non eſt audiendus Dominic. Sotus *in* 4. *d.* 41. *quæſt.* 1. *art.* 1 *ante ſolutionem ad primum principale*, aſſerens poſſe Epiſcopum diſpenſare in Impedimento cognationis ortæ ex Baptiſmo tempore neceſſitatis collato. Et *q.* 2. *articul.* 2. *in fine corp.* quem ſequitur Ludouic. Lopez 2. *part. inſtruct. cap* 51. *in fine.* Eman. Saa, *verbo Matrimonium*, vbi de impedimentis dirimentibus *num.* 6. aſſerens diſpenſare poſſe in impedimento cognationis legalis. Et *d.* 41. *q. vnica art.* 2. *in fine.* Cui adhæret Ludouic. Lup. *tract. de matrim. cap. vltim. verſ. propterea.* Saa, *verbo matr.* vbi de Impedimentis dirimentibus *n.* 12. dicens in impedimento publicæ honeſtatis ex ſponſalibus ortæ, ſi expeditiſſimus non ſit acceſſus ad Pontificem poſſe Epiſcopum diſpenſare. Non inquam Sotus, neque alij Doctores ipſum ſequentes audiendi ſunt, quia nullo fundamento nituntur, cuius virtute in his impedimentis hanc poteſtatem Epiſcopo concedant, cùm in aliis impedimentis ex omnium ferè ſententia denegetur. Sicuti rectè notauit Sanchez *dicta diſp.* 6. *n.* 17. Gutierr. *tract. de matr. c.* 122. *n.* 4.

4 Secundò fit in his impedimentis neque Legatum ſummi Pontificis poteſtatem habere, niſi ei ſpecialiter committatur, quia in diſpenſationibus non habet Legatus à latere ampliorem facultatem in prouincia ſibi commiſſa, quàm Epiſcopus in ſua diœceſi: ſicuti docent Gloſſa *in cap. quia circa, verbo à ſede.* Et *cap. quod dilectio, verbo indulgentiam de conſanguinit. & affinit.* Innocent. *in cap. ex parte num. vnico de Tranſactionibus* Et ibi Immola *num.* 6. Abbas *in cap. quod tranſlationem,* 1. *num.* 9. *de officio legati.* Couarruu. *de ſponſal.* 2. *part. cap.* 6. § 10. *num.* 1. Anton. Cuchus *lib.* 2. *inſtit. maiorat. tit.* 5. *num.* 142. Coninch. *diſp.* 33. *dub.* 3. *concl.* 5. Gutierr. *de matr. cap.* 122. *num.* 5. Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 6. *n.* 15. & alij paſſim.

5 Dixi *iure ordinario*, nam ex delegatione Commiſſarius Cruciatæ poteſtatem habet diſpenſandi in Impedimento affinitatis ex fornicatione prouenientis cum his, qui ſeruatâ formâ Trident. Conc. *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *de reformat. matrim.* contraxerunt hoc impedimento ligati, ſi tamen ex parte vnius contrahentis bona fides adfuerit tempore contractus matrimonij, ipſique declarata fuerit eius nullitas, tametſi cauſa ſpecialis non declaretur, vti aduertit Sanch. *lib* 8. *diſp.* 6. *n.* 23. Gutierr. *c.* 122. *num.* 8. Coninch. *diſp* 33. *dub.* 3. *concl.* 6. *in fine.* Gaſpar Hurtado *de matrim. diſp* 26. *difficult.* 2. *num* 8. Baſilius Ponce, *lib* 8. *cap.* 13. *num.* 8. Inſuperque poteſtatem habet legitimandi prolem ſuſceptam, & ſuſcipiendam ex eo matrimonio. Quod intelligendum eſt quando fuit ſuſcepta vtriuſque contrahentis malâ fide, vti aduerterunt Sanch. Coninch. Baſil. & Hurtad. *ſuprà.* Nam ſtante bonâ fide ex parte vnius proles inde concepta legitima eſt, iuxta Textum in *cap. ex tenore. Qui filij ſint legitimi.* Hanc poteſtatem diſpenſandi; & legitimandi prolem exercere poteſt Commiſſarius etiam præſente Pontifice, quia eſt ei abſque vlla reſtrictione conceſſa, ſicuti notarunt Sanch. Baſil. Coninch. & alij *ſuprà.*

6 Deinde Nuntij Hiſpaniarum facultatem ſpecialem habent diſpenſandi ante & poſt contractum matrimonium, impe-

dimento publicæ honeſtatis, legitimandique prolem ſuſceptam, teſte Nicolao Garcia, 11. *part. de benefic. cap.* 5. *num.* 367. quem approbare videtur Baſil. Ponce, *lib.* 8. *cap.* 13. *numero* 10.

7 Ratione tamen vrgentis neceſſitatis poſſe Epiſcopum diſpenſare cum his qui bonâ fide impedimento ligati contraxerunt, vt matrimonium ratificent docent communiter Doctores, Syluest. *verbo diſpenſatio, quæſt.* 9. §. *decimoquinto.* Armilla *ibi: num.* 20. Angel. *num.* 5. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 85. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 40. *num.* 1. Coninch. *diſp.* 33 *dub.* 3 *concl.* 3. Vaſq. 1. 2. *diſp.* 178. *cap.* 2. *num.* 16. Rebell. 2. *part. de obligat. iuſtit. lib.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 20. Salas *de legib. diſp* 20 *ſect.* 3. *num.* 25. Baſilius Ponce, *lib.* 8. *cap.* 13. *num* 2. Riccius *praxi deciſ.* 261. Gaſpard Hurtado *diſp.* 26. *de matr. difficult.* 2. *num.* 6. Gutierr. *de matrim. cap.* 49. *num.* 7. & alij plures apud ipſos. Ratio, quia cùm hæc facultas diſpenſandi animarum bono maximè expediat, non eſt veroſimile Epiſcopis denegatam eſſe à Pontifice, præcipuè cùm ipſe Pontifex ignorare non poſſit paſſim Epiſcopos hac facultate vti, Doctoréſque litteris, & ſcripturis

8 ris mandare ea vti poſſe.

Vt autem hac poteſtate Epiſcopus vtatur vrgens neceſſitas eſſe debet, qualis eſt ſi coniuges abſque graui inconuenienti ſeparari non poſſunt, neque pro diſpenſatione obtinenda eſt facilis recurſus ad Pontificem, vel ad eum qui vices Pontificis haberet, tum ob paupertatem, tum quia Pontifex, & priuilegiatus longè diſtant, & interim coniuges incontinentiæ periculum patiuntur, vti aduertunt prædicti Doctores. Neque pauperibus coniugibus obligatur Epiſcopus pecunias concedere, vt diſpenſationem impetrent, ſicuti aſſeruit Gab. Vaſq. *loco citato*: quia alia opera nobiliora Epiſcopo offerri poſſunt, in quæ ſuam pecuniam expendat, vt benè Salas, *de legib. diſp.* 20. *ſect.* 3. *num* 27. Sanch. *lib.* 4. *ſum cap.* 40. *num.* 39. Baſil. Ponce, *lib* 8. *de matr. cap.* 13. *num.* 3. Et latiùs diximus *dicta diſp.* 6. *de legib.* § 5. *num.* 9. Item impedimentum debet eſſe ſecretum, aliàs non vrgeret neceſſitas obtinendi ab Epiſcopo diſpenſationem, vti docuerunt pluribus relatis Riccius, Sanch. Coninch. Baſil. *locis allegatis.* Præterea debent coniuges matrimonium bonâ fide contraxiſſe, quia non præſumitur Pontifex aliter velle facultatem Epiſcopo concedere: coniuges enim mala fide contrahentes digni non ſunt Eccleſiæ benignitatem experiendi, cuius ſalubria præcepta temerè contempſerunt. Vnde ſi temerè, & malitiosè omiſſis denunciationibus contraxerint, nequaquam poterit Epiſcopus diſpenſare ob rationem Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *cap.* 5 *de reformat. matr.* quia eius authoritatem contempſerunt, indignique ſunt experiendi Eccleſiæ benignitatem, ſicuti aduertit Sanch. Coninch. & Baſil. *loc. alleg.* Quinimò Nicol. Garcia 11. *part. de benefic. cap.* 5. *num.* 357. vtriuſque coniugis bonam fidem ad hanc Epiſcopalem diſpenſationem exigit; aliàs coniugi malâ fide contrahenti diſpenſatio concederetur. Sed rectiùs Thom. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 40. *num.* 4. Et Baſil. Ponce, *lib.* 8. *cap.* 13. *num.* 4. cenſent vnius coniugis bonam fidem ſufficientem eſſe ad hanc diſpenſationem concedendam, quia ſtante vnius coniugis bonâ fide cenſetur matrimonium bonâ fide contractum. Argum. *cap. cùm inhibitio de clandeſtina deſponſat.* Et *cap. ex tenore, Qui filij ſint legitimi.* Neque æquum erat, vt malitia vnius alteri noceret, potiùs namque benignitatem Eccleſiæ decet, vt ratione innocentis nocenti benefiat.

9 Prædicta poteſtate gaudet Epiſcopus non ſolùm poſt contractum matrimonium, ſed etiam antea, ſi caſus neceſſitatis exigentis diſpenſationem occurrat, ſicuti occurrere poteſt, cùm aliquis morti proximus matrimonium contrahere aſtringitur ob legitimandam prolem, ob reſtaurandum honorem ob diſcordias ſedandas, vel ob propriæ animæ ſalutem, vti docuerunt Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 40. *num.* 7. Gab. Vazq. *dicta diſp.* 178. *cap.* 2. Salas *de leg. diſp.* 20. *ſect* 3. Baſil. Ponce, *lib.* 8. *c.* 13. *num.* 6. Gaſpar Hurtado, *diſp.* 26. *diffic* 2. *num* 7. Et colligitur *ex cap.* 2. *de deſponſat. impuber.* ibi: *Diſtrictiùs inhibemus, ne aliqui ante ætatem canonibus præſcriptam coniungantur, niſi fortè aliqua vrgentiſſima neceſſitate interueniente, vt potè pro bono pacis talis coniunctio toleretur.* Toleretur inquam non permiſſiuè, ſed approbatiuè, vt aduertit Baſil. Ponce, *d. cap.* 13. *num.* 6. Ergo ex vrgenti neceſſitate ante contractum matrimonium poteſt Epiſcopus in impedimento ætatis diſpenſare, ſed eadem eſt ratio in aliis impedimentis. Ergo in omnibus admitti debet hæc diſpenſatio. Ratio autem id manifeſtè conuincit, ideò namque conceditur Epiſcopo poteſtas diſpenſandi in his impedimentis matrimonio contracto, quia communi Reipublicæ bono, animarúmque ſaluti expedit, ne vrgente neceſſitate homines remedio ſalutari deſtituantur: at ante matrimonium contractum vrgere ea neceſſitas diſpenſationis poteſt, vt compertum eſt. Ergo concedenda eſt Epiſcopis hæc poteſtas.

10 Ad hæc reduci poteſt ſententia Gloſſæ, Cardinalis, Hoſtienſis, Henrici, Alexand. de Neuo, & aliorum in *cap. quia circa, de conſanguinit. & affinit.* Speculatoris *tit. de deſponſat.* §. *nunc de Epiſcoporum, num.* 17. *verſ.* 14. Selux *beneficior.* 4 *part. q.* 7. *num.* 140. Bertachini *tract. de Epiſcopo, lib.* 4. *part.* 2. *qu.* 42. *num.* 139 *verſ.* 141. Conrad. *in templo iudic. lib.* 2. *cap.* 5 *de Epiſcopo* §. 4. *n.* 10. *verſ.* 140. Gut. *de poteſt. Pontificis c.* 17. *verſ.* 127. ſub dubio Baſilius Ponce, *lib.* 8. *cap.* 13. Et Gaſpar Hurtado *diſp.* 26. *difficult.* 2. aſſerentium poſſe Epiſcopum poſt matrimonium contractum diſpenſationéque ſubreptitiâ obtentâ diſpenſare in eo impedimento, diſpenſationem Pontificis confirmando. Quia id videtur conceſſum in *d. cap. quia circa*, quatenus Pontifex conſultus de his qui ſubreptitiâ, diſpenſatione contraxerunt reſpondit Epiſcopo interroganti: Diſſimulare poteris, vt remaneant in copula ſic contracta, cùm ex ſeparatione videas graue ſcandalum imminere, illa namque diſſimulatio diſpenſatio eſt. Nam licèt diſſimulatio ſuperioris, quæ ſuo facto, & impunitate fit non ſit diſpenſatio, vt probat Textus in *cap. cùm iam dudum de præbendis*: at diſſimulatio verbis facta diſpenſatio cenſeri debet, quia eſt quædam approbatio.

11 Hæc tamen extenſio mihi non probatur, quia nullo fundamento nititur. Nam ex Textu *in cap. quia circa*, nullatenus colligi poteſt Pontificem Epiſcopis hanc poteſtatem conceſſiſſe, ad ſummum enim probaretur eo caſu datam fuiſſe illi Epiſcopo eam facultatem, non tamen inde inferendum eſt omnibus Epiſcopis datam eſſe. Sed neque hoc ex prædicto Texto probatur. Non enim Pontifex alicuius diſpenſationis meminit, ſed ſolùm dixit ob graue ſcandalum ex ſeparatione imminens permittendos eſſe illos coniuges in ſua bona fide perſeuerare. Si autem ipſe Pontifex diſpenſaret, vel facultatem diſpenſandi Epiſcopo concederet, monendi eſſent coniuges, vt matrimonium reualidarent, quia copula ſubſequens cùm procederet ex errore, quo credebant ſe matrimonio eſſe ligatos matrimonium conſtituere non poterat, vt falsò, & ſatis inconſequenter ſuis principiis exiſtimauit Baſil. Ponce, *dicto lib.* 8. *cap.* 13. *num.* 7. vt interpretationem legitimam Thom. Sanchez *libro* 2. *de matrimon. diſputat.* 38. *numero* 12. impugnaret.

12 Vicarius verò generalis Epiſcopi prædictâ facultate diſpenſandi non gaudet, tametſi in eius facultate expreſſum eſſet, vt poſſit diſpenſare in caſibus Epiſcopalibus etiam matrimonialibus, quia cum ij caſus non pertineant Epiſcopo iure ordinario, ſed extraordinario, ob vrgentem neceſſitatem non cenſentur Epiſcopales, vti docuit Henriq. *lib.* 12. *c.* 13. *num.* 1. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 40. *n.* 9. & 10. Gutierr. *de matr. c.* 49. *num.* 12. & 13.

13 An autem Epiſcopus eam facultatem ſuo Vicario vel alteri delegare poſſit? difficultate non caret, eo quòd iuriſdictio voluntaria commiſſa ex priuilegio Principis delegari non poteſt, ſecundùm Bald. *leg.* 3. *num.* 6. *Cod. quando prouocare non eſt neceſſe.* Et tradit Gratian. plures referens *reg.* 443. *num.* 13. ſed hæc iuriſdictio diſpenſandi in caſu vrgentis neceſſitatis commiſſa eſt à Pontifice Epiſcopis, ergo nequeunt Epiſcopi eam delegare. Et confirmari poteſt tum *ex cap. vlt.* §. *fin. de officio delegati*, vbi dicitur: *Quod nulli cui commiſſum fuerit excommunicare, vel abſoluere aliquos, diſpenſare cum irregularibus licet hæc aliis demandare; quia non iuriſdictio ſed certum miniſterium illi committitur*: tum ex decreto Concil. Trident. *ſeſſ* 24. *cap* 6. *de reformat.* ibi: *& in quibuſcunque caſibus, conceditur namque Epiſcopis caſus occultos, vt poſſint ab eis per ſeipſos, vel per Vicarium ſpecialiter deputatum, quoſcunque ſibi ſubditos abſoluere.* Ergo ex ſe Vicarium deputare Epiſcopi non poterant, aliàs vtquid Concilium id expreſſit? Sed omnino tenendum eſt poſſe ſuo Vicario, & cuilibet alteri poteſtatem diſpenſandi in impedimentis ob vrgentem neceſſitatem ſpecialiter delegare, ſicuti docuit Couarruu. *lib.* 3. *var. cap.* 20. *à num.* 6. Sanch. *lib.* 2. *diſp.* 40. *à num.* 15 Gutierr. *de matrim. cap.* 4. *num* 16. Ratio ea eſt, quia hæc poteſtas à Pontifice conceditur Epiſcopis quatenus tales ſunt. At iuriſdictio Principis priuilegio, competens alicui non quà talis perſona eſt, ſed quatenus talem dignitatem, vel officium retinet, non eſt delegata, ſed ordinaria, & iuriſdictionis ordinariæ iura habet, vt tradit Bart. *in leg. ambitioſa. num.* 34. *ff. de decretis ab ordine faciend.* Couarru *d. cap.* 20. *n.* 6. Sanch. *diſp.* 40. *num.* 14. Gutierr. *num.* 16. Ergo hæc poteſtas Epiſcopis competens cùm eorum dignitati, & officio perpetuò ſit annexa delegari potuit iuxta Gloſſ. *in cap. fin. de officio ordinarij.* Quod adeò verum eſt, vt non ſolùm poſſit Epiſcopis hanc poteſtatem delegare pro vno vel alio caſu occurrente, poſtquam ipſe caſus euenerit, vt placuit Henriq. *lib.* 6. *de pœnit. cap.* 14. *num.* 7. iuncto commento *litt.* O. Et *lib.* 14. *de irregularit. cap.* 19. *in fine*, ſed antequam caſus vllus euenerit poterit hanc poteſtatem ſuo Vicario, vel alteri ad omnes caſus euenturos ſpecialiter delegare. Verbum enim *ſpecialiter* non ſpecialem caſum exigit, ſed ſpecialem, & expreſſam delegationem, vt tradit aliis relatis Sanch. *d. diſp.* 40. *n.* 17. Gutierr. *cap.* 49. *num.* 21.

14 Neque obſtat oppoſitum fundamentum: admitto iuriſdictionem commiſſam à Principe delegari non poſſe, ſi commiſſa ſit perſonæ, ſecùs verò ſi commiſſa ſit dignitati, vel officio in perpetuum. Et ad Textum, *in cap. vlt.* §. *fin. de officio delegati* reſpondeo id eſſe intelligendum, quando nudum miniſterium

com

committitur perſonæ, quod non eſt quando ex priuilegio perpetuo dignitati conceſſo eam poteſtatem habet, quia tunc non eſt nudum miniſterium, ſed iuriſdictio ordinaria. Ad decretum Concilij reſpondet optimè Sanch. & Gutierr. *locis allegatis* non poſſe Vicarium ratione vicariatus diſpenſare in iis caſibus, qui ob vrgentem neceſſitatem Epiſcopis conceduntur, benè tamen ſi ſpecialiter ad id munus fuerit deputatus. Neque enim dicendum eſt in hac commiſſione Epiſcopis facta certæ perſonæ induſtriam electam eſſe, ſiquidem nō ſolùm Epiſcopis præſentibus, ſed futuris facta eſt. At futuri Epiſcopi incogniti ſunt. Ergo illis electis non eſt electa induſtria certæ perſonæ, vt optimè docet Iaſon *in leg. more. num. 65. ff. de iuriſdict. omnium iudic.* Gregor. Lopez *in leg. 47. in fine. tit. 18. part. 3.* Menoch. aliis relatis *lib. 1. de arbit. q. 64. n. 17.*

15 Porrò ſi de impedimentis matrimonio ſuperuenientibus loquamur, quæque debiti petitionem interdicunt, vti eſt affinitas contracta cum coniuge ob inceſtum cum eius conſanguinea in primo vel ſecundo gradu commiſſum, vel ſpiritualis cognatio ob filium leuatum ex ſacro fonte, plures grauiſſimique Doctores. Couarru. *in 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 2. num. 6. ad finem.* Matien. *lib. 5. recopilat. tit. 1. Rub. gloſſ. 1. num. 103.* Graffis *1. p. deciſ. lib. 2. cap. 81. num. 3.* Gaſpar Hurtado *diſp. 26. difficult. 2.* & alij quorum meminit Gutierr. *lib. 1. canon. qq. cap. 23. nu. 16.* exiſtimant Epiſcopo nequaquam competere hanc poteſtatem diſpenſandi, niſi ad ſummum in caſu vrgentis neceſſitatis, vti diximus competere in impedimentis matrimonium dirimentibus, vt matrimonium contrahatur, quia nullibi reperitur hæc poteſtas Epiſcopis conceſſa.

16 Cæterùm etſi ſpectato iuris rigore prædicta ſententia amplectenda ſit; at ſpectatâ conſuetudine cenſeo veriſſimum poſſe Epiſcopum cum his coniugibus in debiti petitione diſpenſare, vti probat vſus, & conſuetudo, quem habent in his impedimentis diſpenſandi. Neque dici poteſt id fieri ob vrgentem neceſſitatem, cum facilis ſemper aditus pateat ad Religioſos Mendicantes, qui hac poteſtate diſpenſandi gaudent. Atque ita ſuſtinet Valencia *4. t. diſp. 10. q. 5. p. 5.* Sanch. *lib. 8. diſp. 12. n. 13.* Baſil. Ponce *lib. 8. cap. 13. num. 9.* Gutierr. *de matr. cap. 122. num. 15.*

17 Ob eandem conſuetudinem aſſerendum eſt poſſe Epiſcopum diſpenſare, vt debitum petant ij qui voto abſoluto caſtitatis ligati matrimonium contraxerunt. Nam eſto hæc diſpenſatio ſit relaxatio partis voti caſtitatis abſoluti, ideóque ex iure non competit Epiſcopis, competit tamen illis ex conſuetudine, vt tradit aliis relatis Sanch. *lib. 8. diſp. 12. à num. 4.* Gutierr. *de matr. cap. 122. n. 14.*

18 Illud eſt omnino certum Societatis Religioſos, alióſque Mendicantes, quique horum priuilegiis communicant, ſi à ſuo Prouinciali facultatem habeant poſſe diſpenſare ad petendum debitum cum iis, qui voto ſimplici caſtitatis ligati contraxerunt, quique poſt contractum matrimonium affinitatem habent, vti conſtat ex conceſſione facta à Pio V. relata *in manuſcriptis fol. 79.* Et *in noſtris Priuilegiis, verbo diſpenſatio §. 8. & 9.* Et tradit plures referens Sanch. *lib. 8 diſp. 16. n. 3. & 8.* Gutierr. *d. cap. 122. n. 14. & ſeqq.* Et licèt Manuël Rodr. *addit. ad bullam, §. 13. num 17.* hoc priuilegium Religioſis conceſſum diſpenſandi ad petendum debitum cum iis, qui voto caſtitatis ligati contraxerunt, vel poſt contractum matrimonium affinitatis impedimento aſtringuntur, extendat ad eos, qui cognationem ſpiritualem contraxerint. Rectiùs tamen Sanch. *lib. 8. diſp. 16. n. 9.* negat, quia eſt diuerſum impedimentum, & priuilegium non debet ex vno caſu ad alium diuerſum extendi.

§. II.

Quæ ſint cauſæ ob quas Pontifex in impedimentis matrimonium dirimentibus diſpenſare licitè poſſit?

1 *Vrgentior cauſa requiritur pro gradu propinquiori, quàm pro remoto.*

2 *Expenduntur laùd cauſa, quæ communiter à Doctoribus aſſignantur.*

3 *Expenduntur cauſa pro diſpenſatione votorum Religionis, & Caſtitatis.*

4 *Exiſtente cauſâ legitimâ an teneatur Pontifex diſpenſare? Remiſſiuè reſpondetur.*

1 QVædam ex his impedimentis proueniunt ex ſolâ lege Pontificia, vti eſt impedimentum affinitatis, conſanguinitatis, cognationis legalis, vel ſpiritualis, &c. Alia ſupponunt ſpecialem obligationem prouenientem à voluntate ipſorum coniugum matrimonio aduerſam, vti ſunt votum Religionis, & Caſtitatis. Hoc poſito,

Communis eſt omnium ſententia vrgentiorem cauſam requiri, vt diſpenſatio concedatur in gradu propinquiori cōſanguinitatis, vel affinitatis, quàm in remoto, quia quo gradu propinquior eſt, eo minùs decet coniunctio. Et eadem ratione grauior cauſa exigitur pro diſpenſatione conſanguinitatis, quàm affinitatis & pro diſpenſatione cognationis ſpiritualis, quàm legalis, & pro voto ſolemni, quàm ſimplici. Quò enim vinculum ſtrictius eſt, eò magis viget ratio prohibitionis. Deinde cæteris paribus, faciliùs in prædictis impedimentis diſpenſatur cum Principibus, quam cum nobilibus, & faciliùs cum iis, quàm cum diuitibus. & faciliùs cum iis, quam cū hominibus ex infima plebe, vti colligitur ex Conc. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 5.* aſſerente in ſecundo gradu conſanguinitatis ſolùm magnis Principibus diſpenſationem concedi debere. Neque inde ſit vitium acceptionis perſonarum committi, cùm adſit ſpecialis ratio huius prærogatiuæ concedendæ, ſcilicet bonum pacis, & Sedis Apoſtolicæ indigentia, vel ſaltem grauis vtilitas, quæ prouenit ex eo quòd has perſonas ſpecialiter deuictas habeat, vt notauit Coninch. *diſputatio. 33. dub. 5. num. 44.*

2 Specialiter autem loquendo plures cauſæ legitimæ aſſignantur à Doctoribus, quibus Pontifex moueri poteſt ad diſpenſationem concedendam, quas breuiter perſtringemus.

Prima eſt vitatio ſcandali, quod euenit, ſi mulier iacturam famæ patiatur, niſi viro pro quo petitur diſpenſatio nubat, vel ſi lis grauis, grauéſue diſcordiæ timeantur, vel periculum fornicationis ob frequentem habitationem, niſi illud matrimonium celebretur. Hæc enim reddunt diſpenſationem honeſtam, & conuenientem tum ipſis coniugibus, tum Reipublicæ; ſicuti docuit Nauarr. *cap. 22. numero vlt.* Couarru. *4. decret. 2. p. cap. 6. §. 10. num. 13.* Sanch. multis citatis *diſp. 19. num. 4.* Baſil Ponce *lib. 8. cap. fin. num. 21.* Coninch. *diſp. 33. dub. 5. num. 45.* Secunda, ſi non reperiatur matrimonium æquale in eodem loco, ob anguſtiam loci, vel ob propagationem familiæ. Nam diſpenſatione negatâ cogitur fœmina aut innupta manere, quod eſt graue damnum; aut in alium locum migrare, quod eſt nimis durum; aut inferiori nubere, quod bono communi non expedit, ſiquidem ex eo matrimonio infelices ſolent exitus ſperari, & pax mutuúſque amor abeſſe. Sic Sanchez *diſp. 19. numero 13.* Baſilius *dict. cap. fin. numero 22.* Coninch. *dicto dub. 5. num. 46.* & deciſum eſt à ſacra Congregatione 18. Nouembris anno 1570. prout Sanch. refert: æqualitas autem non eſt penſanda ſolùm ex generis, aut diuitiarum paritate, ſed magis ex honeſtate morum, ne inter coniuges pax deficiat, vt benè aduertunt Sanch. Baſilius, & Coninch. *ſuprà.* Tertia eſt defectus dotis ſufficientis, ob quem non poteſt viro extraneo æquali nubere. Expedit namque bono communi matrimonium inter æquales celebrari. Quod venit intelligendum, etiamſi poſt mortem parentum ſperet ſufficientem dotem habitura, ſi tamen de præſenti eam non habet, neque habere poſſit, eo quòd nequeat parentes cogere ad dotem competentem ſibi aſſignandam. Nam cùm dos de præſenti neceſſaria ſit ad onera matrimonij ſuſtinenda, & conſtet nullum extraneum æqualem reperiri, qui eam ducere velit, ne cogatur innupta manere, poteſt Pontifex in impedimento conſanguinitatis diſpenſare. Sic Henriq. *lib. 12. de matr. capite 3. numero 9.* Sanchez *dicta diſputatio 19. numero 25.* Baſilius *capite fin. numero 23.* Coninch. *numero 46.* Quarta, ſi in aliquo ex coniugibus periculum adſit grauem patiendi iacturam in bonis quæ poſſidet, vel ius habet poſſidendi, niſi matrimonium contrahat cum eo quo eſt impeditus. Quia ad pietatem pertinet fauere patienti iacturam in propriis bonis. Quæ cauſa contingit, cùm duo conſanguinei inſtituti ſunt hæredes ſub conditione, vt inter ſe coniungantur; aut ſi fœmina dotem habeat litibus implicatam, & conſanguineus eam volens ducere in negotiis peritus eſt, neque alius extraneus æqualis ita expertus offertur. Sic Gutierr. *conſ. 18. numero 11.* Sanchez *19. numero 19. & 20.* Baſil. *dicto cap. fin. num. 23.* Acquiſitio autem diuitiarum per ſe non eſt ſufficiens cauſa diſpenſationis, quia non tam ad pietatem, & bonum animæ conducit, quàm ad bonum temporale, quod regulariter in his diſpenſationibus attendi non debet. Vti aduertit Baſil. *d. cap. fin. num. 23.* Quinta cauſa legitimam diſpenſationem concedendi eſt conſeruatio alicuius illuſtris familiæ in eodem ſanguine, expedit enim Reipublicæ bono hæc conſeruatio, *leg. 1. §. denunciare. verſ. publicè. ff. de ventre inſpiciendo.* Et ſic inter Principes hæc vnica cauſa pro diſpenſatione obtinēda aſſignari ſolet. Quinimò conſeruatio diuitiarum in magna quantitate in eadem familia præbet ſufficientem diſpenſationis cauſam ex *d. leg. 1.* Quia Reipublicæ bono maximè expedit familias locupletes integras conſeruare, ſicuti docent aliis relatis Sanch. *d. diſp. 19. num. 30* Baſil. *cap. fin. num. 24.* Coninch. *diſp. 33. dub. 5. num. 49.* Gaſpar. Hurtado *diſp. 26 difficult. 3. num 12.* Sexta; proles habita cum conſanguinea ex matrimonio bona fide contracto, quia pietati congruit, ne coniuges ſeparentur iuxta Textum *in cap. quia circa de conſanguinit.* Secùs verò eſſet, ſi proles malâ fide vtriuſque coniugis ſuſcepta eſſet, quia inceſtus non poteſt mouere Pontificem, vt diſpenſationem, & fauorem inceſtuoſo concedat, *capite cùm haberet. De eo qui duxit in*

matrimonium. ibi: *Cùm multiplicitas prolis ita ſuſcepta magis eorum crimen exaggeret.* Atque ita docent Gutierr. *lib.* 2. *can. qq. cap.* 15. *num.* 107. Sanch. plures referens, *lib.* 8. *diſputat.* 19. *num.* 33. Coninch. & Hurtado *locis allegatis.* Septima, excellentia meritorum diſpenſationem petentis, vel eius cui petitur diſpenſatio. Sicuti habetur *cap. tali coniugio.* 1. *qu.* 7. Pertinet enim ad bonum commune Pontificem illis ſe gratum exhibere, vt ſic alij ad ſimilia exercenda moueantur. Præterquam quòd dignum eſt, vt benignitatem Eccleſiæ experiantur qui de ea ſunt benemeriti. Sic Gallego *de cognat. ſpirit. cap.* 22. *numero* 17. Sanch. *diſputat.* 19. *num.* 32. Coninch. & Baſil. *ſuprà.* Octaua ſolet legitima cauſa diſpenſandi iudicari exhibitio pecuniarum in ſubſidium Sedis Apoſtolicæ maximè in gradibus aliquantulum remotioribus. Meritò namque ob illud opus pietatis eximi poteſt à cõmuni legis obligatione. Sanh. *num.* 35. Gaſpar. Hurtado *diſputat.* 26. *difficult.* 3. *num.* 12. Coninch. *num.* 49. His adde legitimam cauſam diſpenſationis conſurgere poſſe ex pluribus ſimul ſumptis, quarum ſingulæ inſufficientes reputantur, vti notauit Sanch. *d. diſp.* 19. *num.* 34. Coninch. & Hurtado. *ſuprà.*

3 Quæ hactenus dicta ſunt ſpecialiter procedunt pro diſpenſatione impedimentorum, quæ ex ſolo iure Eccleſiaſtico ortum habent. Si verò loquamur de cauſis legitimis ad diſpenſandum in illis impedimentis, quæ ex ipſis coniugibus naſcuntur, quæ nulla alia ſunt, quàm votum Religionis, vel caſtitatis. Et intelligendum eſt de his votis quatenus ſolemnia ſunt, & impedimentum dirimens præſtant matrimonio contrahendo. Nam eo caſu grauiſſima cauſa, & quæ in bonum commune cedat exigitur. Cùm enim obſeruatio inuiolabilis, & perpetua votorum, quæ in profeſſione Religionis, Ordiniſque ſacri aſſumptione emittuntur Eccleſiæ expedientiſſima ſit, cauſa vi cuius hæc obſeruatio relaxetur grauiſſima eſſe debet. Eâ verò ſtante poſſe Pontificem diſpenſare, vt probabilius defendimus, 2. *p. tract.* 16. *de ſtatu religioſo, diſp. vlt. punct. vlt.* At ſi de votis Religionis, & caſtitatis ſimplicibus, quæque matrimonium contrahendum non dirimunt, ſed impediunt ſermo ſit, ea cauſa diſpenſandi legitima eſt, quæ voti executioni obſtat: obſtare autem poteſt vel ob periculum graue tranſgrediendi votum, vel ob grauem difficultatem illud exequendi, ſicuti latè explicui *tract.* 15. *de voto. diſput.* 2. *punct.* 9.

4 An verò exiſtente cauſâ legitimâ teneatur Pontifex diſpenſare; Dixi *dicto tract.* 3. *de legib. diſp.* 6. *punct.* 8. §. 2. Qualiter autem pro diſpenſatione concedenda cognitio cauſæ requiratur, *ibidem* explicui, *punct.* 13.

§. III.

Quæ expreſſio falſitatis, vel veritatis ſuppreſſio vitiet diſpenſationem in matrimonij impedimentis.

1 *Semper eſt exprimendus gradus diſpenſandus.*
2 *Negant plures taciturnitatem copulæ inter conſanguineos, vel affines irritare diſpenſationem.*
3 *Ex quâ doctrinâ infertur iniquè Ordinarios cùm diſpenſationem expediunt, interrogare diſpenſandos, an copulam habuerint?*
4 *Probabilior eſt ſententia aſſerens mentionem eſſe faciendam copulæ.*
5 *Soluitur oppoſitum fundamentum.*
6 *Qualiter mentio facienda eſt copulæ ſiue publicæ, ſiue ſecretæ?*
7 *Sanch. negat extendi prædictam doctrinam ad eos qui impedimento cognationis legalis, ſpiritualis, vel publicæ honeſtatis ligati ſunt. Sed contrarium eſt probabilius.*
8 *Copula habita eo fine, vt faciliùs impetretur diſpenſatio, hic finis explicandus eſt.*
9 *Si contrahentes copulam, ſeu infamiam ex ea prouenientem allegent pro cauſa diſpenſationis, eámque copulam habuerint, vt facilius poſſent diſpenſationem impetrare, obligati ſunt intentionem declarare.*
10 *Aliis difficultatibus, quæ circa hanc materiam occurri poſſunt remiſſiuè reſpondetur.*

1 DE hac quæſtione latè egi *dicto tract. de legib. diſp.* 6. *pun.* 16. §. 3. 4. *&* 5. Semper enim exprimi debet gradus diſpenſandus. Si autem eſſent coniuges conſanguinei, vel affines in tertio gradu, & proponeretur ſecundus, diſpenſatio valida eſſet, quia ſub ſecundo tertius continetur, ſed non econtrà: vti plures referens docet Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 24. *num.* 17. *&* 18. Gutierr. *de matr. cap.* 124. *num.* 8. *&* 9. Baſil. *lib.* 8. *cap.* 17. *num.* 31. Quod ſi coniuges conſanguinei, vel affines eſſent duplici ex parte, id ex ſtylo curiæ Romanæ videtur explicandum neceſſariò, ne vitietur diſpenſatio teſte Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 24. *n.* 5. Baſiliu Ponce *lib.* 8. *cap.* 17. §. 5. *n.* 25. Coninch. *dub.* 6. *num.* 81. Gaſpar Hurtado *diſputat.* 26. *difficult.* 6. Gutierr. *cap.* 124. *numero* 1. & deciſum referunt à Rota *in nouiſſ. volum.* 3. *lib.* 1. *deciſ.* 117. Et *lib.* 2. *deciſ.* 70. *numero* 1. tametſi contrarium ſentiat Henriq. *lib.* 12. *cap.* 10. Petr. de Ledeſm. *vbi de matr. cap.* 27. & alij relati à Sanch. *ſuprà.* Quinimò ſæpè non eſt ſufficiens explicare gradum conſanguinitatis, ſed neceſſariò explicandus eſt qualis ſit. V. g. ſi fœmina ſit amitta illius quocum nubere velit, tenetur hanc conſanguinitatis qualitatem explicare. Nam cùm per matrimonium reddatur ſubdita, & inferior ſuo conſobrino, cui iure naturæ ſuperior erat, iuſtè exigitur mentio huius qualitatis diſpenſationem difficiliorem reddentis, vt aduertit Sotus *in* 4. *diſt.* 40. *q. vnica. art.* 3. *verſ. quarta demum.* Molina *t.* 1. *de iuſtit. diſp.* 161. *verſ. illud tamen.* Sanch. *diſp.* 24. *num.* 12. Gutierr. *de matr. cap.* 124. *num.* 4. eſto contra ſentiat Baſilius *lib.* 8. *cap.* 17. *num* 27. Ob eandem rationem, ſi publicæ honeſtatis impedimentum ex matrimonio naſcatur exprimendum eſt, quia difficilius diſpenſatur, quàm impedimentum ortum ex ſponſalibus, vti docuerunt Sanch. *num.* 16. Gutierr. *n.* 7. aduerſus Baſil. *d. cap.* 17. *num.* 30.

Solùm ſupereſt difficultas An taciturnitas copulæ inter conſanguineos, vel affines irritet diſpenſationem conſanguinitatis, vel affinitatis? 2

Negant irritare grauiſſimi Doctores. Nauarr. *lib.* 4. *conſil. tit. de ſponſalib. conſ.* 2. *in fine*: aliàs *tit. de conſanguinit. & affinit. conſ.* 10. *in fine.* Salcedo *addition. ad pract.* Bernard. Diaz, *cap.* 126. *verſ. vnde meritò.* Ouand. *in* 4. *d.* 41. *diſp. vnica. ante* 12. *propoſit.* Eman. Saa. *verbo diſpenſatio. num.* 11. Henriq. *lib.* 12. *cap.* 2. *num.* 7. Petr. de Ledeſm. *de matrim. q.* 56. *art. vlt. dub.* 2. *difficult.* 3. *concl.* 1. & *in ſum. vbi de matr. cap.* 27. *circa* 1. *concluſ. dub.* 4. Rodrig. *t.* 1. *ſum. cap.* 238. *num.* 8 Vega 2. *t. ſum. cap.* 34. *caſu* 97. Baſil. Ponce *lib.* 8. *cap.* 17. §. 6. *num.* 32. *& ſeqq.* Gaſpar Hurtado *diſput.* 26. *de matr. difficult.* 5. Zeuallos *pract. q.* 737. *num.* 6. Mouentur quia inceſtus per ſe non eget diſpenſatione, cùm impedimentum non ſit matrimonio contrahendo. Ex alia parte non reddit difficiliorem diſpenſationem conſanguinitatis, vel affinitatis, ſed potius mouet Pontificem ad illius conceſſionem. Ergo ex eius taciturnitate vitiari non poteſt diſpenſatio. Nam vt tradit Gloſſa *in cap. ſuper litteris de reſcriptis, verbo litteras.* Et *ibi* Felin. *num.* 8. Decius, *num.* 9. Beroius. *num.* 75. quoties tacetur veritas, quæ ſi fuiſſet expreſſa faciliorem redderet conceſſionem, conceſſio non eſt ſubreptitia cenſenda. Præterea copulam explicandam eſſe in diſpenſatione conſanguinitatis, vel affinitatis non eſt ſtatutum iure ſcripto, vt de ſe conſtat, neque etiam conſuetudine, aut ſtylo curiæ, ſiquidem eam conſuetudinem, & ſtylum plures Doctores negant, tametſi alij affirment. Ergo non eſt ea obligatio inducenda.

Ex his inferunt prædicti Doctores iniquè Ordinarios cùm diſpenſationem ſuper conſanguinitate, vel affinitate expediunt interrogare diſpenſandos an copulam habuerint, cùm eius mentio neceſſaria non fuerit. Quod ſi aliquando in litteris diſpenſationis appoſita fuerit clauſula, *dummodo copulam non habuerint*, intelligi debet de copula publica & probata, ſecùs de ſecreta, ideóque, etſi copulam habuiſſet, negare cum reſtrictione poſſunt. 3

Nihilominus etſi prædicta ſententia probabilis ſit, probabiliorem exiſtimo, quæ aſſerit mentionem eſſe copulæ faciendam, faciendam inquam, ſi copula publica ſit in diſpenſationis petitione, ſi autem copula fuerit ſecreta in ſacra Pœnitentiaria. Sic pluribus firmat Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 25. *num.* 8. Gutierr. *lib.* 1. *canon. qq. cap.* 15. *num.* 12. & *de matr. cap.* 124. *in fine.* Coninch. *diſp.* 33. *dub.* 6. *num.* 83. Rebell. *lib.* 3. *de matr. q.* 5. *n.* 24. Valerius Reginald. *in praxi fori pœnitent. lib.* 31. *num.* 200. *verſ. ſimulque.* Ludouic. Lopez *inſtruct. conſcient. t.* 1. *cap.* 296. Paul. Comitol. *reſponſ. moral. lib.* 1. *q.* 104. Zerola *in praxi Epiſcopal. p. verbo diſpenſatio.* §. 4. Stephanus Quaranta *in ſummo bullarij verbo matrimoniales diſpenſationes. num.* 13. Marc. Anton. Genuenſ. *in praxi Archiepiſc. curiæ Neapolit. cap.* 25. *num.* 4. Nicolaus Garcia *de benefic. par.* 8. *cap.* 3. *n.* 31. *& ſeqq.* refertque à ſacra Congregatione ſæpè eſſe deciſum, quáſque declarationes adducit Barboſa *in remiſſionib. Concilij ſeſſ.* 24. *cap.* 5. Moueor, nam etſi inceſtus ſoleat faciliorem reddere diſpenſationem, cùm non ex malitia ad ipſam impetrandam habitus eſt, ſed ex infirmitate: attamen facit, vt diſpenſatio aliter concedatur quàm concedenda eſſet eo non habito. Quippe expreſſo inceſtu diſpenſat Pontifex pœnitentias aliquas iniungens, & maiorem pecuniæ ſummam exigens, præcipitque ſuperſtiti, ne aliud matrimonium ineat. At tacere veritatem, quâ expreſſâ non ſolet Pontifex eodem modo diſpenſare, reddit diſpenſationem ſubreptitiam, vt latè probaui *dicta diſp.* 6. *de legib. p.* 16. §. 3. Et docet Sanch. *lib.* 8. *diſp.* 21. *n.* 17. Ergo ex taciturnitate copulæ redditur diſpenſatio ſubreptitia. 4

Neque his obeſt, quòd Ordinarij rarò, vel nunquam ſoleant interrogare diſpenſandos, an copulam habuerint, teſte Gutierr. *de matr. cap.* 124. *numero* 14. quia cùm mentio illius in ſupplicatione facta non ſit, ſupponunt habitam non eſſe, Ordinarij namque ſolùm tenentur inueſtigare, an preces veritati nitantur? Quod ſi aliquando hanc præſtiterint interro-

gato

pationem vel ex officio, vel quia Pontifex in reſcripto appoſuit clauſulam, *dummodò copula habita non ſit*, tenentur diſpenſandi cauſam manifeſtare quantumcunque occulta ſit, ſi fortè in ſacra Pœnitentiaria diſpenſationem illius non obtinuerint, aut non intenderint obtinere. quia vt benè inquit Sanch. *dicta diſp.* 25. *num.* 15. & 16. Et Gutierr. *num.* 14. hæc interrogatio non tendit ad puniendam copulam, ſed ad impediendum diſpenſationis ſubreptitiæ vſum, & matrimonium irritum; quo caſu tenentur diſpenſandi veritatem fateri, vel à diſpenſationis vſu deſiſtere vt latiùs Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 14. *num.* 3.

5 Hinc ſoluitur oppoſitum fundamentum: dicimus namque ex ſtylo curiæ huius copulæ mentionem eſſe faciendam, & meritò, nam vi prædictæ obligationis arcentur conſanguinei, vel affines matrimonium contracturi ab inceſtu. Neque huic ſtylo obſtat, quod plures Doctores illum negent, cùm longè plures, & grauiores illum aſſerant: id enim ſolùm probat noſtram ſententiam non eſſe vtaquaque certam, quin contraria probabilis.

6 Dixi *mentionem eſſe copulæ faciendam in ſupplicatione diſpenſationis, quando copula publica eſt*, quia inde nullum detrimentum diſpenſandis prouenit, potiùs namque ſcandalo ſatisfaciunt. At ſi copula ſecreta ſit non eſt credendum Pontificem velle illius fieri publicè mentionem, quia id cederet in diſpenſandorum infamiam, ideóque non in ſupplicatione diſpenſationis publica, ſed in ſacra Pœnitentiaria tacito nomine contrahentium manifeſtari inceſtus debet ſimul cum gradu affinitatis, vel conſanguinitatis, in quo Pontifex diſpenſauit, vel diſpenſaturus eſt, vti notauit Gallego *de cognat. ſpirit. cap.* 24. *numer.* 3. quem ſequitur Sanch. *lib.* 3. *diſputat.* 25. *numero* 11.

7 Sed an hæc doctrina extendenda ſit ad eos, qui impedimento cognationis legalis, ſpiritualis, vel publicæ honeſtatis ligati ſunt. Non conueniunt Doctores. Nam Sanch. *lib.* 8. *diſput.* 25. *num.* 9 negat eo quòd copula inter hos habita non ſit propriè inceſtus, neque adſit ſtylus curiæ de illius manifeſtatione. Sed contrarium probabilius cenſuit Gallego *de cognat. ſpirit. cap.* 24. *num.* 3. & *ſeqq.* Garcia *de beneſic.* 8. *p. cap.* 3. *num.* 65. vbi *num.* 66. refert deciſiones ſacræ Congregationis. Ratio eſt, quia copula habita cum iis, qui matrimonium contrahere impediuntur in reuerentiam alicuius virtutis inceſtuoſa eſt, vel ſacrilega, vti ipſe Thom. Sanch. pluribus relatis tradit *lib.* . *diſp.* 5. *num.* 6. & 7 At copula habita inter eos, qui impedimento cognationis ſpiritualis, legalis, & publicæ honeſtatis obſtricti ſunt prohibetur in reuerentiam virtutis, religionis, vel pietatis, vt ipſemet Sanch. fatetur *num.* 10. Ergo eſt ſpecialis mentio illius facienda in ſupplicatione diſpenſationis horum impedimentorum, ſicuti fit cùm petitur diſpenſatio impedimenti conſanguinitatis, vel affinitatis. Præterea negare non poſſumus expreſſa hac copula Pontificem non eodem modo diſpenſationem in his impedimentis concedere, ac ſi expreſſa non fuiſſet. Quippè expreſſa copula maiorem pecuniæ compoſitionem exigit, pœnitentias iniungit, & ſuperſtitem prohibet, ne ad aliud matrimonium tranſeat: quæ eſt ratio ob quam ipſe Sanch. fatetur illius eſſe mentionem faciendam, cùm impetratur diſpenſatio in impedimento conſanguinitatis, vel affinitatis.

Quod ſi copula habita ſit eo fine, vt faciliùs impetretur 8
diſpenſatio: Henriq. *lib.* 12. *de matr. cap.* 3. *num.* 8. Garcia 2. *p. de beneſic. cap.* 3. *n.* 96. cenſent, ſi contrahentes alias cauſas pro diſpenſatione allegauerint non opus eſſe huius qualitatis copulæ mentionem facere. Sed rectiùs contrarium cenſuit Gutierr. *lib.* 1. *canonic. qq. cap.* 15. *n.* 20. Sanch. plures referens *lib.* 8. *diſp.* 25. *n.* 38. eo quòd ex ſtylo curiæ in reſcriptis diſpenſationis in cuius ſupplicatione mentio copulæ facta eſt, hæc clauſula apponatur, *Dummodò copula habita non ſit ſpe diſpenſationis faciliùs obtinendæ.*

Illud verò exiſtimo certum, ſi contrahentes copulam, ſeu 9
infamiam ex ea prouenientem allegent pro cauſa diſpenſationis, eámque copulam habuerint, vt faciliùs poſſent diſpenſationem impetrare, obligatos eſſe eam intentionem declarare. Tum quia intentione expreſſa difficilius Pontifex diſpenſat, & grauiori pœnitentiâ iniunctâ, copioſiorique ſummâ pecuniæ exactâ. Tum quia ea tacita intentione virtualiter falſum exprimitur, cùm propoſita copula, nec declarata illius malitia cenſeatur ex fragilitate carnis commiſſa. Atque ita docent Sanch. & Gutierr. *ſuprà.* Garcia *dicto cap.* 3. *num.* 96. Nauarr. *cap.* 22. *num.* 86. Tolet. *lib.* 7. *cap.* 18. Rodrig. *qq. regular.* 2. *t. q.* 46. *art.* 6. Rebellus 2. *p. lib.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 24. Probabile tamen eſt hanc intentionem iniquam manifeſtam eſſe debere, nam ſi interius tantùm concepta ſit, cùm humanæ poteſtati non ſubdatur, non videtur neceſſariò exprimenda, vt notauit Gaſpar Hurtado *diſput.* 26. *de matr. difficult.* 5. *in fine.*

Supererat dicendum, An ligatus duplici impedimento de- 10
beat vtriuſque mentionem facere, ne ſubreptitia ſit diſpenſatio. Sed de hac difficultate dixi *diſp.* 6. *de legib p.* 16. §. 4. *n.* 10. Item explicandæ erant clauſulæ apponi ſolitæ in diſpenſationibus pro foro conſcientiæ, & externo, niſi de his latè egiſſem *d. diſp. p.* 15. §. 1. & 2. Item quando cauſa in diſpenſationibus allegata ſubſiſtere debet, & quando ex eius ceſſatione corruat diſpenſatio. Sed de his actum eſt *diſp.* 4. *de legib. vbi de priuilegiis. p.* 55 ideóque omnia quæ huic tractatui de matrimonio deſiderari poterant explicata ſunt. Vtinam rectè, & in Dei honorem.

Qualitèr cognatione ſpirituali. p.96.§.5

Qualiter ob affinitatem ſuperuenientem. p.97.§.6.

Qualiter voto caſtitatis emiſſo ante, vel poſt matrimonium. p.98.§.7

Qualiter voto non contrahendi matrimonium, ſuſcipiendi ſacros Ordines, religionem ingrediendi. p.99.§.8

Quibus in euentibus certitudo, opinio, vel dubium, de matrimonij contracti nullitate impediat illius vſum. ib.§.9

Expenduntur alij caſus in quibus excuſeris. p.10.§.10

Quando ob iniquam debiti petitionem excuſeris. ibid.§.11

Denunciatio.

Facere denuntiationem debet qui impedimentum matrimonij contrahendi nouit. p.73.n.1.& ſeqq.

Quod procedit etiam ſi occultum ſit, & infamatorium. ibid.

Ipſemet contrahens tenetur fateri impedimentum, vel à contractu deſiſtere. ibid.

Diſpenſatio.

Declaratur quis poſſit diſpenſare in impedimentis matrimonium dirimentibus. Diſp.4.Pun.vlt.§.1

Apponuntur cauſæ, ob quas Pontifex in impedimentis matrimonium dirimentibus diſpenſare licitè poſſit. §.2

Diſpenſatio ſæpè ex expreſſione falſitatis, vel taciturnitate veritatis vitiatur, & quando id contingat. §.3

Diuortium.

Diuortium ex cauſa fornicationis fieri poteſt. p.104.§.1

Quæ culpa ad hunc effectum ſufficiat. ibid.

Quibus in euentibus non licet coniugi ob adulterium celebrare diuortium, explicatur. p.105.§.2

Propria authoritate ſecluſo ſcandalo poteſt innocens à coniuge adultero diuertere. p.106.§.4

Qualiter coniux innocens procedere debet diuortium iudicialiter intentans. p.108.§.5

Qualiter facto diuortio propria authoritate, vel per ſententiam ſe gerere poſſit innocens. p.109.§.6

Latáne ſententia diuortij teneatur coniux dimiſſus reconciliari innocenti, quandocunque ipſe velit, vel liberum illi ſit Ordines ſuſcipere, religionem ingredi. p.110.§.7

Qualiter ob hæreſim liceat Catholico coniugi diuertere. p.111.§.8

Qualiter ob alias cauſas maximè ob ſæuitiam. p.111.& 113.§.9

Facto diuortio an ſit dos reſtituenda vxori, & an apud ipſam eiuſque expenſis filij ſint educandi? p.114.§.10

Qualiter religionis ingreſſu, ordinis aſſumptione fieri diuortium poſſit. p.115.§.11

F

Filij.

Concepti ex coitu cum deſponſata per verba de futuro, non ſunt ſpurij, ſed naturales. p.12.n.10

H

Hermaphroditus.

Quis ſit, & qualiter à contrahendo matrimonio arceatur. p.161.n.1

Contractu matrimonio ſecundùm vnum ſexum non poteſt alio vti. ibid.num.4

Honeſtas.

Publica honeſtas impedimentum eſt matrimonij p.137.n.1. & ſeqq.

Ad quotum gradum extendatur nouo Trident. iure. ibid.

Ex quibus ſponſalibus, & ex quo matrimonio contrahatur. ibid.n.5 & ſeqq.

I

Impedimenta matrimonij

Qui habeant poteſtatem ſtatuendi impedimenta tum impedientia, tum dirimentia. p.120.n.1.& ſeqq.

Explicantur impedimenta impedientia non orta ex crimine. p.121.§.1

Declarantur quæ ex crimine ortum habent. p.123.§.2

Quæ ſint impedimenta dirimentia, & quam obligationem inducant. p.125.Pun.3.per totum.

Impotentia.

Quæ & qualis impotentia impedimentum ſit matrimonij. p.161.& 163.§.1.& §.2

An impotentia reſpectiua matrimonium impediat, & qualiter cognoſcatur. p.164.§.3

Impotentia proueniens ex ætate iure naturæ non impedit matrimonium, bene iure poſitiuo, & quæ ætas ad hoc requiratur. p.165.§.4

Impedit impotentia perpetua non ſolum iure poſitiuo, ſed naturali matrimonij contractum. p.166.§.6

Qualiter dubia impotentia impedimentum ſit matrimonij contrahendi, vel ſaltem illius vſus. ibid.§.7

Liceátne coniugi tam potenti, quam impotenti aduerſus matrimonium proclamare, & qualiter. p.167.§.8

De probatione requiſita, vt matrimonium diſſoluatur ob impotentiam. ib.§.9

A quo tempore triennium computandum eſt, & quales debent eſſe matronæ de virginitate depoſituræ. p.169.§.10

Coniux recedens ob impotentiam propria authoritate ſtatim reſtituendus eſt, niſi incontinenti probationes impotentiæ certas, & euidentes offerat. ibid.& ſeq.§.11

Qualiter reſtaurandum eſt matrimonium ob impotentiam diſſolutum. p.170.§.12

L

Legatum.

Legatum virgini relictum ſub conditione ſi Titio nubat, non efficitur caducum, ſi alteri nubat ex paterno iuſſu. p.15. n.7

Legatum ſub conditione ſi nobilem ducas, an obtineas, ſi nobilem prima vice ducas, ſecunda vice ignobilem. ibid.n.8

Grauatus aliquam ducere in vxorem amittátne legatum ſi requiſitus renuat, & iam ſi poſtmodum velit. ibid.n.9

An grauatus Mariam ducere committat legatum ducta alia, ſi viduus effectus Mariam ducere velit. ibid.n.10

Quid ſi grauatus ſis ducere Mariam, & ipſa recuſauit, & poſtea velit. p.16.n.11.

Aſtrictus ducere Mariam, ſi ipſa renuat committit hæreditatem ex communi ſententia. ibid.n.12.& 13

Quid de teſtatore relinquente legatum Mariæ, ſi Titius cum ea contraxerit, & Titius recuſauerit. ibid.n.14

Perdátne legatarius legatum, ſi conditio caſu deficiat. ibid. num.15

Qualiter legatum relictum pueris maritandis concedi poſſit religionem ingredientibus, ibid.n.17 & ſeqq.

Quare ius præſumit teſtatorem legatum certæ perſonæ relictum velle concedere, ſi religionem ingrediatur, non autem relictum perſonis incertis. p.17.n.20

M

Matrimonium.

Matrimonium vnde dicatur. p.54.n.1

Quæ ſit eius definitio propria. ibid.n.2

Qualiter beatiſſima Virgo matrimonium contraxerit. ibid. n.3

Triplex eſt matrimonium. p.55.n.4

Quo tempore matrimonium ſit inſtitutum in ratione contractus. ibid.n.5

Quo tempore in ratione ſacramenti. ibid.n.6

Matrimonium ſacramentum virtutem habet conferendi gratiam ex opere operato. ibid.n.7

Quæ matrimonia ſint ſacramenta. p.55.n.1.& ſeqq.

Quæ ſit materia, & forma ſacramenti matrimonij. p.57. n.1 & ſeqq.

Quis ſit eius miniſter. p.58.n.1.& ſeqq.

Qui conſenſus ad matrimonium requiſitus. p.58.& 59. n.1.& ſeqq.

Qualiter hic conſenſus ſimul debeat exiſtere. p.59 & 60. n.1 & ſeqq.

Qualiter exprimendus ſit hic conſenſus p.60.n.1.& ſeqq.

Quibus verbis, vel ſignis cenſeatur expreſſus. p.61.n.1.2. & ſeqq.

Qualiter per procuratorem contrahi poſſit. p.62.& 63.n.1 & ſeqq.

Quo fine contrahi debeat. p.64.n.1.& ſeq. & p.90.n.1. & ſeqq.

Matrimonium ſub conditione honeſta temporis præſentis, vel præteriti cenſendum eſt purum. p.64.n.1.2 & 3.

Contractum verò ſub conditione futura, ſi eſt neceſſaria, vel infallibiliter futura non impedit eius valorem. p.65. n.1.& 2

Secus de contingente. ibid.n.3

Adueniente conditione matrimonium ſubſiſtit abſque nouo conſenſu. ibid.n.6.

Quando cenſeatur impleta conditio, ſi patri placuerit. ibid.n.7

Non arctantur contrahentes ad procurandam conditionis executionem. ibid.n.9

Illis in locis in quibus Trident. receptum eſt verius exiſtimo parochum & teſtes aſſiſtere debere conditionis executioni. ibid.n.10

Matrimonium ex conditione impoſſibili appoſita non vitiatur. p.65.num.1

Intelligendum eſt de conditionibus impoſſibilibus per naturam, non de conditionibus impoſſibilibus perplexitatis. p.66.n.2.& 3

Neque item de conditionibus impoſſibilibus ex accidente. ibid.n.4

Nec de conditionibus impoſſibilibus præſentis, vel præteriti temporis. ibid.n.5

Qualiter contractum ſub conditione turpi ſubſiſtat. p.66.n. 1.2.& ſeqq.

Quando

Quando tempus, cauſa, & modus matrimonio appoſitus obſtet illius valori. p.67.n.1.2 & 3
Qualis metus,& quo iure matrimonij contractum vitiet p.67.68.& 69
Matrimonium clandeſtinum quod ſit. p.67.n.1.2.& 3
Qualiter Eccleſia potuerit matrimonia clandeſtina irrita reddere. p.70.n.1.& ſeqq.
Sub qua obligatione,& qua ratione denuntiationes matrimonio contrahendo præmittendæ ſunt. ibid. §.3
Qui poſſint in denunciationibus diſpenſare,& quæ ſit cauſa legitima diſpenſationis. p.71.§.4
Debeatne ordinarius ſtante aliqua legitima cauſa diſpenſare? Deciditur aliquando obligatum eſſe, aliquando non. p.72.§.5
Ex prædictis denuntiationibus tenetur qui impedimentum agnouit denuntiare. p.73.§.6
Qualiter parochus,&ordinarius ſe gerere debent, cùm impedimentum apponitur. p.74.§.7
Præſentia parochi,& teſtium à Concilio requiſita explicatur. p.75.§.8
Debeatne parochus vtriuſque contrahentis, & in propria parochia aſſiſtere. p.76.§.9
Quæ conditiones ſeruandæ ſunt in parocho, vel illius delegato,vt validè,& licitè matrimonio aſſiſtat. p.77.§.10
Quis ſit ordinarius valens aſſiſtere matrimonio,& aſſiſtendi licentiam concedere. p.79.§.11
Qualiter parochus, & ordinarius licentiam aſſiſtendi matrimonio concedere poſſint,& debeant. p.80.§.12
Explicantur conditiones teſtium pro matrimonio contrahendo requiſitorum. p.81.§.13
Expenduntur pœnæ matrimonij clandeſtini. ibid.§.14
Matrimonium vnicum eſſe debet. p.83.n.1
Quæ obſtent illius vnitati. ibid.n.1.& ſeqq.
Matrimonium legitimum,ratum, & conſummatum explicatur,& quo iure indiſſolubile ſit. p.84.n.1.vſque 6
Matrimonia conſummata fidelium nequeunt ex Pontificis diſpenſatione ſolui. p.85.num.1
Neque item rata matrimonia. ib.num.3
Qualiter infidelium matrimonium ſolui poſſit. p. 86.§.3. per totum.
Qualiter fidelium ratum ſoluatur. p.87.§.4
Aſtruitur ſola anthoritate Pontificis à Chriſto accepta dirimi poſſe religionis profeſſione. ibid.
Quæ probatio requiſita ſit, vt matrimonium contractum nullum eſſe iudicetur. p.89.§.6
Matrimonium nullum ex defectu viri conſenſus qualiter ratificandum ſit. p.118.§.5
Qualiter cùm nullum eſt ob impedimentum dirimens p. 119.§.2
Sitne matrimonium coram parocho, & teſtibus celebratum inualidum,tamen ob occultum impedimentum iterum coram parocho,& teſtibus celebrandum. ibid.§.3
Matrimonium ſecundò contrahens teneatúrne reſeruare filiis prioris matrimonij bona quæ à primo matrimonio proceſſerunt,& quæ bona. p.141. Pun.5 3.& ſeqq.

Mors.

Qualiter de coniugis morte conſtare debet,vt poſſit coniux ſuperſtes aliud matrimonium inire. ibid. Pun.13.§.1.per totum.

O

Ordinarius

Quis ſit Ordinarius valens aſſiſtere matrimonio, & aſſiſtendi licentiam concedere. p.79.n.1.2.3 & 4

Oſcula.

Oſcula,tactus, amplexus qualiter coniugibus liceant. p.92. §.1.per totum.

P

Pactum.

Pactum ſponſalibus adiectum permanendi in aliquo loco, obligat. p.37.n.1.& ſeqq.
Obligari poteſt maritus ſub aliqua pœna, eámque ſoluere debet interueniente iudicis authoritate. ib.n.4
Si maritus diſcedat à loco promiſſo poteſt ab vxore vindicari. ib.n.5
Deobligata eſt vxor illum comitari. ib.n.6
Procedit,dummodo cauſa legitima non occurrerit mutandi domicilium. ib.n.9
Valet pactum, ne vir aliquam ciuitatem ingrediatur. p.38 num.12

Pœna.

Pœna lucri non acquirendi à nuptiis retrahens in vltimis voluntatibus appoſita ei qui nunquam matrimonium contraxit,nec conſummauit nulla eſt. p.17.n.1
Appoſita in contractu irreuocabili inter viros vitiat contractum. ibid.num.2
Pœnæ ſtatutæ iure ciuili fœminis intra annum luctus nubentibus iure canonico corriguntur,& quæ ſint hæ pœnæ. p.143.§.2
Expenduntur pœnæ iure ciuili ſtatutæ in fauorem filiorum prioris matrimonij, & an hæ iure canonico abrogatæ cenſeantur p.145. §.3
Item an pœnæ à teſtatore impoſitæ ſecundis nuptiis ſint iure canonico correctæ, locúmque habeant in coniuge fornicante. p.157.§.7

Promiſſo.

Quæ ad promiſſionem requirantur, & an gratuita obligationem inducat grauem, & an indigeat acceptatione. p.2.3.& 4 à n.1. ad 15
Promiſſio facti alieni iure canonico valet,& quid iure ciuili. p. 5.n. 1.2.3.4.5
Promiſſio facta à viro vxori propter nuptias tenet nuptiis ſecutis. p.15.n.5
Item facta ab alio tertio. ibid.n.4
Neque infirmatur dicta promiſſio, eſto contrahentes ſint conſanguinei. ibid.n.5
Vide Sponſalia.

R

Religio.

Peccas, ſi contrahas ſponſalia animo firmo ingrediendi religionem ſponſæ eo animo non manifeſtato. p.41. num.7
An aſtrictus ſponſalibus iuratis, ſi poſtmodum religionis votum emittas poſſis matrimonium inire animo ingrediendi religionem ante conſummationem. ibid.n.8
Quid ſi votum emiſſum ſit ante ſponſalia,& fœminam defloraſſes ſub fide de matrimonio contrahendo. ibid. num.9
Quod tempus coniugibus concedatur ad deliberandum de religionis ingreſſu. p.89.à n.1.ad 7

S

Seruitus,& Seruus.

Seruilis conditio matrimonium contrahendum dirimit ex ſolo iure eccleſiaſtico. p.127.n.1.2
Ceſſat impedimentum, ſi libertas conceſſa eſt pro aliquo determinato tempore. ibid.n.5
Item ſi liber conſcius eſt ſeruitutis. p.128.n.8
Et quæ ſeruitus hoc impedimentum inducat, cuique incumbat onus probandi ſeruitutem ibid.
Qualiter ſerui inuitis dominis matrimonium contrahere poſſint. p.128.§.2.per totum
Quibus in euentibus ſeruus matrimonium contrahendo libertatem aſſequatur. p.129.§.3.per totum.
Filij quod ſtatum ſeruitutis, vel libertatis matris conditionem ſequuntur. p.130 num.1
Quod nobilitatem, alióſque honores patris conditionem filij ſequuntur. ibid.n.4

Sponſalia.

A quo dicta ſint ſponſalia. p.1.num.1.& ſeqq.
Sponſalia conſtituuntur promiſſione libera, vera non ſimulata, de matrimonio contrahendo. p.2.num.1.& ſeqq.
Debent eſſe circa perſonam determinatam. p.3.n.7
Exprimi debet exteriùs promiſſio. ibid.num.8
Quæ promiſſio mutua eſſe debet. ibid.num.9
Obligari tamen poteſt ad ducendam puellam illa non ſe abſolutè obligante. ibid.num.11
An ob promiſſionem gratuitam obligeris ſub mortali. p.4. num.14
Non eſt opus fieri publicè promiſſionem. ibid.n.15
Promiſſio conſtituens ſponſalia acceptationem exigit.p.5. num.2
Qualiter promiſſio abſenti facta intimari debet, vt acceptare intelligatur. ibid. num.4
An acceptatio promiſſarij innoteſcere debeat promittenti. ibid.num.5
Non cenſetur puella repromittere ex eo quod tuam promiſſionem de matrimonio acceptet. p.6.n.8
De verbis. & ſignis, quibus ſponſalia contrahuntur tam ab impuberibus,quam à puberibus. p.6.7.8. Punct.4. per totum.
Qualiter obligentur pro aliis ſponſalia contrahentes. p.8. Punct.5.
Qui matrimonio contrahendo perpetuo impeditur eſt non poteſt ſponſalia contrahere. p.9 num.1
Debet contrahens rationis vſum habere. ibid num.2
Ante ſeptennium nequeunt contrahi. ibid.num.3
Debet ſeptennium phyſicè eſſe completum. ibid.num.4

Ante ſeptennium contracta aduenicnte ſeptennio habitatione mutua ratificantur. p. 1 ... n. 9
Qualiter pecces inualida ſponſalia contrahens. ibid. n. 10
Peccas mortaliter, ſi impubes matrimonium per verba de præſenti contrahas. ibid. n. 12
Sponſalia inducunt obligationem grauem matrimonij contrahendi. p. 10. 11 & 12. Punct. 7
Nulla pœna obligari poteſt ſponſus ad ſponſalia, tametſi iuret. p. 13. n. 1. & ſeqq.
Quid dicendum eſt de pœna conſiſtente in lucro acquirendo. p. 15. Punct. 10. per totum.
Pro illorum ſecuritate dari poſſunt fideiuſſores. p. 36. n. 1
An dari poſſint pignora. ibid. n. 2. & 3
Sponſalia conditionalia qualem obligationem inducant, vbi de conditione impoſſibili, turpi, & contingenti. p. 38. Punct. 16. per totum.
Diſſoluuntur Sponſalia etiam iurata ex mutuo conſenſu. p. 41. num. 1. & ſeqq.
Impuberes Sponſalia contrahentes reſilire non poſſunt, quouſque pubertatem attingant. ibid. n. 5
Si pubes cum impubere contraxerit puberi non permittitur reſilire. ibid. num. 6
Si parentes pro filiis impuberibus cantraxerint filiis non eſt datum reſilire, quouſque puberes ſint. ibid. n. 7
Impuberes reſilire poſſunt nacta pubertate, etiamſi Sponſalia iurauerint. ibid. n. 8. & 9
Religionis ingreſſu ſoluuntur Sponſalia ex parte illius qui in ſæculo remanet. p. 40. Punct. 18. per totum.
Ordinis ſuſceptione qualiter dirimantur Sponſalia. p. 42. num. 1. 2.
Illicitè Ordines ſuſcipiuntur. ibid.
Qualiter voto religionis, ordiniſve ſacri ſuſcipiendi, vel continentiæ diſſoluantur ſponſalia. p. 42. Pun. 20
Qualiter matrimonio cum alia ſubſecuto. p. 43. Pun. 21
Qualiter ſecundis ſponſalibus. p. 44. Punct. 22
Qualiter ob ſponſi abſentiam. p. 45. Punct. 23
Qualiter ob lapſum termini præfixi. ibid. Punct. 24
Qualiter ex cauſa fornicationis. p. 47. Pun. 25
Qualiter ob ſuperueniens iuris impedimentum. pag. 48. Punct. 26
Qualiter ob defectum corporis, vel animæ. ibid. Pun 27
Qualiter ob fortunarum defectum, aliáſve cauſas ſuperuenientes. p. 49. Pun. 28
Prædictæ cauſæ ſi ſponſalia præceſſerunt, & ignorentur, ſponſalia diſſoluunt, ac ſi poſtmodum ſuperueniſſent. p. 50. Punct. 29
Quando laborans occulto impedimento, quod compartem ab ſponſalibus contrahendis auerteret, poſſet eo tacito ſponſalia contrahere, & ad eorum executionem compartem compellere. p. 51. Pun. 30
Qualiter iudicis authoritas pro diſſolutione ſponſalium requiratur. p. 52. Pun. 31
Quæ probatio præſtanda eſt in ſponſalium diſſolutione. ibid. Pun. 32
An iuſtè ab ſponſalibus reſiliens comparti teneatur ſoluere expenſas, ſi quas in parandis nuptiis fecerit. p. 53. P. 33

Sponſalitia largitas.

Quæ dona facta ab ſponſo ſponſæ, vel è contra, aut ab eorum conſanguineis, vel extraneis ſponſalitia largitas nuncupetur. p. 29 § 1. per totum.
In qua quantitate, & ex quibus bonis præſtari poteſt. p. 30. §. 2
Quo tempore concedenda ſit p. 31. §. 3
Qualiter acquiratur, ſeu amittatur. p. 33. § 4

Sponſus de futuro.

Fornicationem committens peccat peccato iniuſtitiæ. p. 11 num 5.
Non tamen eſt adulterium hoc peccatum. ibid. numero 2.
Renuens implere ſponſalia compellendus eſt in foro conſcientiæ, & externo. p. 12 numero 1.
Compulſio tamen moderata eſſe debet. ibid. numero 3.
Si cauſa ſubeſt diſſoluendi ſponſalia non eſt cogendus, ſed cauſa iudicialiter cognoſci debet. ibid num. 5.
Compulſio à iudice Eccleſiaſtico, & ſæculari præſtari poteſt. p. 13. num 6
Sponſa qualiter in loco tuto conſtituenda eſt, cum ab alio exigitur pro ſponſa. p. 54. Punct. 34

Vidua.

Vidua qualiter fornicationem committens incidat in pœnas ſecundò nubentibus ſtatutas. p. 156. §. 6. per tot.

Vxor.

Obligationem habet vxor ſequendi maritum, niſi probabiliter timeat eſſe ibidem malè tractandam. p. 160. n. 1. & 2
Quod verum eſt, tametſi vir domicilium non mutet. ibid. num. 3
Vel etiamſi ob pœnam delicti in exilium mittatur. ibid. n. 4
Secus ſi hinc inde vagari cupit, niſi fortè ſolitus fuerit vagari, & hoc ab vxore cognitum. ibid. n. 5. & 6
Quando maritus teneatur vxorem ſequi. ibid. num. 7

F I N I S.